

ALL THE WAY

काठिमाण्डेरा

तंत्री: जयकृष्ण ना. वंमर्
 उपतंत्री: यज्ञेश ड. शुक्ल

तंत्री, जाधविभातः सोमनाथ पटेल
कार्यालयः ११४, गीरगाव येक रोड, मुंज्याध, ४

ખક-લેખિકા-યા સંપાદક

ધન્યબર્જ વાલીન, શ્રી. કોકન	૧૬૫	પ્રલોત, શ્રી.	૧૦૦
હંપવાસી, શ્રી.	૬,૨૨૨	પ્રભાકર, શ્રી. જનાર્દન,	૧,૨૮,૯૩
એસાળી, શ્રી. મોર્ગરેટ	૧૫૭	બશી, શ્રી. પ્રિયવદન	૨૫૧,૩૦૬
કડીન્સ, શ્રી. મોર્ગરેટ	૧૪૪	શુક્લ, શ્રી. ધૈર્યચન્દ્ર	૫૯
કર્ડની, મીસ કે. ડી.	૧૧૬	બોઝ, શ્રી. કિરણ	૧૭૬
કિરાત, શ્રી.	૧૧૫	બાવસાર, શ્રી. સોભાલાલ	૫૫
કેટ, શ્રી. કેરી ચેપમેન	૧૫૩	મજમુદાર, ડૉ. દેવેન્દ્ર	૨૬
કેરીગન, શ્રી. સીરીલ પી.	૧૬૮	મજમુદાર, શ્રી. સરસ્વતીચન્દ્ર,	૨૩૭
ખબરદાર, શ્રી. અરદેશર ક.	૨૩	મુનંદરી, શ્રી. કુસુમબહેન, મં.	૪૯
ગિરીસ	૨૩૪	મોહક, શ્રી. સુમતીબાઈ	૩૨૩
જોશી, શ્રી. દેવકૃષ્ણ	૧૨૩	મહેતા, શ્રી. ઉર્મિલા	૩
ડાહી, શ્રી. મેરેલીન ડેડ	૧૫૮	મહેતા, શ્રી. જ્યોત્સ્ના	૧૮૦
ત્રિપાઠી, શ્રી. ખનસાંકર હી.	૫૪	મહેતા, શ્રી. પુષ્પાવતી	૫૭
ત્રિપાઠી, શ્રી. રસિક	૨૪૦,૨૯૧	મહેતા, શ્રી. રમણિક ડી.	૨૬૨
દવે, શ્રી. મનુ હ.	૩૯	મહેતા, શ્રી. ચારદા.	૧૮૩
દિવાનજી, શ્રી. દિલ્લુશ બ.	૯૩	મહેતા, શ્રી. સુરાજિની	૧૮૧
દીક્ષિત, શ્રી. સુરેશ	૭,૬૦	ચાક્ષિક, શ્રી. બંદુકમાર	૯૭
દુબે, પ્રો. દયારાંકર	૧૧૦	રસિક, શ્રી.	૧૧૭
દેસાઈ, શ્રી. જ્ઞેહાંબીર ના.	૮૯	રામન, શ્રી. ડૉ. સર ચન્દ્રશેખર	૩૩૪
દેસાઈ, શ્રી. બહુક	૬	રાવળ, શ્રી. જયભાઈ	૨૨૨
દેસાઈ, શ્રી. રત્નબાઈ ના.	૧૩	લક્ષ, શ્રી.	૪૩
દિવેદી, શ્રી. નારાયણ ડૉ.	૩૦૩	વિનોદ, શ્રી.	૨૫
નિરંજન, શ્રી.	૪૦	શાહ, શ્રી. ચુનીલાલ વ.	૩૦૯
નીલકંઠ, શ્રી. વિદ્યાબહેન	૧૪૩,૧૬૪	શાહ, શ્રી. મળજીભાઈ પી.	૧૦૩
નીલાસ, મીસ એલીસન	૧૬૨	શાહ, શ્રી. વાલીલાલ હ.	૨૮૧
ખટલ, ડૉ. અમૃતલાલ હ.	૩૭,૧૦૭	શેઠ, ક. સરોજ	૨૨૨
ખટલ, શ્રી. ગંગાબહેન	૧૯૩	શેઠ, શ્રી. કેશવ હ.	૧૧૪, ૨૮૮
ખતી, શ્રી.	૩૧,૨૨૧	શુક્લ, શ્રી. જ્યોત્સ્ના	૧૯
ખાક્કલ, શ્રી. જયમનગૌરી	૬૩	શુક્લ, શ્રી. ચણેશ	૧૦, ૬૮, ૧૧૬, ૧૩૩, ૨૦૬
ખાક્કલ, સ્વ. જ્યોતેશચન્દ્ર	૨૩૩		૨૫૪, ૨૬૧, ૩૧૪, ૩૨૨
શ્રી. નિરંજન	૨૪૪		

શરીરમાં લોહીનો ભરપૂર વધારો કરી, શક્તિ, ઉત્સાહ અને જોમ
ઉત્પન્ન કરનાર ઉત્તમ ટોનિક

એસિથ ફાક્સાસવ

નિધ દાસાસવના સોલ એજન્ટસ:-

મેસર્સ બોલે બ્રધર્સ, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.

રેડીયસ
સ્ટવ

આ સ્ટવ વાપરવામાં ધણુજ
ઉત્તમ હોવા છતાં, કીમતમાં
સસ્તા છે. સ્વીડનનાં બાહોશ
ધન્ડનીપરોએ ઉત્તમ પ્રકારે
બનાવેલ હોઇને અકસ્માત
થવાની ખીલકુલ ધાસ્તી રહેતી
નથી તેની ખાત્રી માટે સ્વીડન
સરકારનું સરટીફિકેટ વાંચી,
રેડીયસ સેફ્ટી વાલ્વ
અકસ્માત બચાવવા માટે
ખાસ બનાવવામાં આવે છે.
જેનો ઉપયોગ કરવા ખાસ
બલામથ્ય છે.

RADIIUS

દરેક દુકાનદારને ત્યાંથી મળશે.

એજન્ટ-ધી ઇન્ડિયા ઇમ્પોર્ટ એક્સપોર્ટ કંપની, ૮૯, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.
રોપીટ-ધી બોમ્બે ઇન્ડીકેન્ડીસેન્ટ લાઇટ કંપની, પાયલુની, મુંબઈ ૩.

લવાજમના ભાવ

(બેટ-પુસ્તકના પોષ્ટલ ખર્ચ સહિત)

સપ્ટેમ્બરથી માહત્તર યનાર માટે પરદેસ માટે: વર્ષની અધવર્ષથી માહત્તર યનાર માટે

૧૨ માસના : રૂ. ૪-૬-૦ વર્ષના : રૂ. ૬-૮-૦ ૧૨ માસના : રૂ. ૪-૧૨-૦

૬ માસના : રૂ. ૨-૬-૦ ૩ વર્ષના : રૂ. ૧૬-૮-૦ ૬ માસના : રૂ. ૨-૮-૦

સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૩ થી ઓગસ્ટ ૧૯૩૭ : ત્રણ વર્ષના : રૂ. ૧૦-૦-૦.

[નેધિ-કમમાં કમ બાર માસ માટે લવાજમ બરનારનેજ બેટ-પુસ્તકનો લાભ મળશે.]

સંગ્રહણીના ખાસ વૈધ.

આવે છે. આવે છે. માણસાવાળા મુંબઈમાં આવે છે.

મેળાપ—દર રાત્રી તથા રવીવારે નીચેના ઠેકણે થશે.

સંગ્રહણી (બળતી) મુંબઈના આડા, સુવારોજ, માતૃશય, હોજરીનો બગાડ તથા આંતરડાના કાયથી પીડાતા નીરાશાજનક દર્દીઓની સારવાર માટે પોતાના લોભા વખતના અનુભવ પછી મુંબઈના પ્રાન્તી ખાસ માણસાવાળા મુંબઈમાં નીચેના ઠેકણે લવાખાડું ખોલવામાં આવ્યું છે. ફગર મળી તમારા સેગડું નિદાન કરાવી રોગથી મુક્ત થવા અમારી ખાસ બલામણુ છે.

માણસાવાળા માસ્તર. કે. જી. પટેલ એન્ડ સન્સ

માસ્તર એન્ડ સન્સનું દવાખાનું

બાન્ધ ઓડીસ કુંભાર દુકાન સામે, શુલેશ્વર, મુંબઈ નં. ૪

દેડઝોડીસ શાલપુર, કાંઠાગરાનીપોળ, અમદાવાદ

પત્રમદ્યવાર દેડ ઓડીસે કરવો.

જરાતની શુદ્ધિદરીઓ ! તમારા બાળકો માટેના

આ ઉપયોગી ચીજ તમે જોઈ ?

બાલજીવન

બાળકો અને વિદ્યાર્થીઓનું શુજરાતી ભાષાનું પહેલું

પહેલું સૌથી વધુ લોકપ્રિય સસ્તું છતાં સર્વોત્તમ સુંદર

સચિત્ર માસિક દર મહિને હંતારે બાળકો એમાંથી

મમત સાથે જ્ઞાન મેળવે છે. બાળકો માટે એ અનિ-

વાર્ય છે. છેલ્લાં ૧૧ વર્ષથી નિયમિત પ્રકટ થાય છે.

આહકોને દર વર્ષે ૧૨૫ પાનાની દળદાર બેટ

ચોપડી પણ મળે છે.

લવાજમ વર્ષના માત્ર રૂ. ૩)

લખો: રમણલાલ નાનાલાલ શાહ.

તંત્રી, બાલજીવન -બાજવાહા-વડોદરા.

બાળકો માટે પુસ્તકો

બાલકાના પરાક્રમે

(સી. હંસા મહેતા) ૧-૦-

બાળકોની રમઝૂમિ રૂ. ૦

પુલમાળા ભાગ ૧ અને ૨

દરેકનો રૂ. ૦.૧૧

દેશદેશના વીરકથાઓ

રૂ. ૦.૧૧

આનંદધારાના ભાગ

૧, ૨, ૩, ૪ રૂ. ૧-૧૩-૦

એ સિવાય તમામ બાલો-

પયોગી ચોપડીઓ અમારે

ત્યાંથી હમેશા મળે છે.

બેટ, લઠાણી, ધનામ કે

મેળાવઠા પ્રસંગે અમને જ

લખો.

શિયાળામાં

ખાવા લાયક

સૌભાગ્ય સુંઠી પાક, પીળ્પદી પાક, કુંભાંડ પાક,
બળવર્ધક પાક, સાલમપાક, ચાપચીની પાક,
બદામપાક : કી. શેર ૧ ના રૂ. ૨-૦-૦ : પોપ્ટેજ બુટ.

આ ઉપરાંત માણસની તબિયત અનુસાર માત્રા વિગેરે મેળવી ખાસ પાક બનાવી આપવામાં આવે છે. તેની કીંમત રૂબરૂ અથવા પત્રથી લખી મોકલીશું. અમારી શાળામાં દરેક જાતની દવાઓ તૈયાર મળશે. વ્યાધિની વિગત લખવાથી ચોખ્ખું દવા વ્યાજબી કીંમતથી આપવામાં આવશે.

વૈદ્ય દુર્લભદાસ નરોત્તમદાસ, લાવાનગરી બાળાગોળીવાળા

કા. નરોત્તમ ઔષધાલય, ૧૭૦, સી. પી. ટ્રેન્ક માધવબાગ, સુંબાઇ, ૪.

દરેક વિધવા અનુભવથી જાણે છે તે દરેક પરણેલી સ્ત્રી જાણે તો કાંઈ પણ પરણેલો પુરૂષ વિમા ઉતરાવ્યા સિવાયનો રહે નહિ.

(૧) એક જ વરસમાં રૂ. ૫૦ લાખથી વધુનું કામ મેળવ્યું છે.

(૨) સ્ત્રીઓના વિમા પણ રૂ. ૫૦૦૦ તેમજ તેથી વધુ અને ઓછી રકમના ડાકટરી તપાસ વગર લેવામાં આવે છે.

જોઈએ છે. પચાંર અને કમીચનથી સ્ત્રી કેન્સરના.

વધુ વિગત માટે લખો:—

ધી વિનસ એસ્યોસિએટ્સ કું. લી.

સુંબઇ શાખા:—પો. બો. ૨૧૨, સુંબઇ.

દમ, હાંફાવું તથા શરદી માટે

આયુર્વેદ અને આરોગ્યવર્ધક તેલ

**શ્વાસકાસારિ
અવલેહ**

મણિ તેલ

ચોડું ચાલતાં ચોકડો લાગવો, છાતીનો દુખાવો, શરદી, કફનું પડવું, શ્વાસ ચડવો, ઝોડી ઉધરસ વિગેરે ફરદો આ અવલેહના સેવનથી નાશુક થઇ શરીર તંદુરસ્ત બને છે. આ દવાએ હજારો દરદીના આશીર્વાદ મેળવ્યા છે. એક વખત વાપરી ખારી કરવા લલામણુ છે. કિં. ડબાનો રૂ. ૧૫

આ તેલ મસ્તક પર લગાડવાથી કેશ ચળકતા રહે છે, તેમાં સફેદી લાગુ પડતી નથી તેમજ તેનાં મૂળ મજબૂત થવાથી તે ખરી પડતાં નથી કિં. તોલા પાંચની શીશી એકનો

ગર્ભામૃત ચૂર્ણ

રૂ. ૧

સ્ત્રીઓના પ્રસાદિ દરદો દુર કરી શક્તિ આપનાર ભર્યાપત્ર દવા કિં. ડબાનો રૂ. ૨

વધારે વિગત જાણવા પ્રાર્થસ લીસ્ટ મંગાવો :

મફત ઉપયોગી સાહિત્યોનું વેચ વિધા પુસ્તક મફત વગિ. રાજવૈદ્ય નારાયણજી કેશવજી

આતંકનિગ્રહ ઔષધાલય,

હવે તો આ માસિક ગુજરાતના દરેક ઘરમાં વખણાઈ ચૂક્યું છે. દરેક સાહિત્યશોખીનનું એ પ્રિય યર્થ પડ્યું છે.

આજ તેરતેર વર્ષથી રસપ્રદ ને સર્વ વર્ગને રૂચિ કર યર્થ તેલું સાહિત્ય પીરસતું 'નવચેતન' માસિક હંમેશાં નવી શૈલીની નવલિકાઓ, ચિંતન-સરપૂર કાવ્યો, વિજ્ઞાન, ઉદ્યોગ ને વિધવિધ ઉપયોગી વિષયોના મનનીય લેખો અને અભિનવરંગી સમાલોચનાઓથી પોતાનું સ્થાન સામાન્ય જનતામાં તેમજ શિષ્ટ અને સંસ્કારી વર્ગમાં નહીં કરી ચૂક્યું છે.

એના પાને પાને નવી તાઝગી છે. કલ્પના, પ્રાણ અને ભાવનાનાં દર્શન છે. એના ત્રિરંગી ચિત્રોમાં જીવન અને કલાનાં જે સુંદર પ્રતિબિંબો નજરે પડે છે તેવાં જાણસ્તેજ નજરે પડે છે.

ઉંચા, ચીકણા ને સફેદ દુધ જેવા કાગળો વાપરવામાં, સુધક છપાઈમાં, સારી-છતાં કલણુકત લેખગોઠવણીમાં આ માસિક ખરેખર ભાત પાડે એવું છે.

છેલ્લાં તેર વર્ષથી એક સરખી રીતે જો કાઈ પણ માસિક લોકપ્રિયતા બળતી રહ્યું હોય તો તે આ જ માસિક છે.

વર્ષના બાર અંકોમાં ત્રણ અંક વધારે દળદાર કદમાં ને આકર્ષક રૂપમાં નીકળે છે (૧) દીવાળી અંક (૨) માસિક વાર્તા-અંક (૩) હામ્યાંક.

આવા રૂપરંગ, સાહિત્ય અને કલાના સર્વોત્તમ નમુનારૂપ માસિકના તમે હજી સુધી આહક ન થયા હો તો આજ જ થાઓ.

વાર્ષિક રૂ. દાન ૨૦ હિંદ બહાર રૂ. ૮૦ છુટક રૂ. ૧૦૦

લખો : " નવચેતન " ઑફીસ, ૧૦ પ્રોલોક રટ્ટીટ, કલકત્તા.

ધી ઇંડીઆ પ્રોવીડન્ટ કંપની લીમીટેડ; કલકત્તા.

રૂંડ રૂ. ૧૦,૦૦,૦૦૦

ગરીબ તેમજ મધ્યમ વર્ગ માટે ખાસ

ખાળકોના હિત માટે

વીમો ઉતરાવવાની દરેક માત્રાપિતાની પવિત્ર દ્રશ્ય છે.

ગ્રીમીયમના તદ્દન સસ્તા દર

માસિક છ આનાથી માંડીને રૂપીઆ બે સુધી

ડાકટરી તપાસની કડાકુટ નહિ-ફક્ત તંદુરસ્તી બેઠએ

૧૮ થી ૪૫ વર્ષની ઉમ્મરનાં

કોઇ પણ તંદુરસ્ત સ્ત્રી યા પુરૂષ વીમો ઉતરાવી શકે

વધુ વિગતો માટે એક પોષ્ટ કાર્ડ લખી પૂછવો:

મુંબાઇ ખલાફના } આર. એમ. દિવાડકર એન્ડ કંપની; મજગામ, નં. ૧૦
ચીફ એજન્ટ :

પ્રાંચ એજીસ—ધાટકોપરવાલાની આસ, મુગભાટ, મુંબાઇ, ૪

મળવાનો દાખમ સંજો ૧ થી ૬ (રૂ. ૮૧.)

દરેક આંગેવાનોએ મુલાકાત લઇ સંતોષ બતાવી વખાણેલું અને
હિંદુ બતીનાં નિરાધાર અનાથ બાળકોને પોષણ આપતું આ

હિંદુ અનાથ આશ્રમ—નડીઆદ

એકજ છે.

તેને દાન કરવાના દરેક પ્રસંગોએ જરૂર યાદ કરી કંઈ પણ દાન મોકલશે.

ધાવતી, મેહોડી માળા, વિધવા, સંધવા વૃદ્ધા વિગેરેનો

બીવિઆમ બોલશે છે

આ માટે દાનની ધણી જરૂર છે.

આપશે ?

સજો:—મંત્રી હિંદુ અનાથ આશ્રમ—નડીઆદ

જન્મ્યાંજીને બળવાન અને નિરોગી રાખવા અશીષુ ન આપશો, પરંતુ અશીષુ વમરની
 “ સમુદ્ર મંથન હાપની ” (૨૭૨૮૬)

ભાવનગરી-બાળાગોળી.

હમેશાં પાવી. કોમત ૧૦૦ ગોળીની બા. ૧ ચાર આના એક થી ચાર બાટલી સુધી પોષ્ટેજ પાંચ
 આના વધુ. બનાવનાર: વૈદ્ય દુર્લભદાસ નરોત્તમદાસ, ઠે. સી. પી. રેંક રોડ, મુંબઇ નં. ૪
 નરોત્તમ ઓપધાલય.

જ્યારે પિયુ વસે પરદેશ

પતિદેવને ધણું ખર્ચ ખઠારગામ ફરવાની તોફરી હોય, અવારનવાર વિરહનો પ્રસંગ
 જનતો હોય, ત્યારે એક તેમનો કલાત્મક ફોટો પા તેમનું બાવનાભર્યું એન્લાઈમેન્ટ એજ
 પર્નિનો એકતનો એક માત્ર સાથી હોય છે. વેન્ગાર્ડ સ્ટુડીઓની છબીઓએ અને એક્સેલ-
 અર ફોટો એન્લાઈંગ કું. ના એન્લાઈમેન્ટોએ એ રીતે કેટલીયે ગૃહરાણીઓન જાના
 હુહયા છે.

તમે પણ એક પડાવી લેજો.

તમારા પતિ પાસે તે છદ કરજો.

દેશનેતાઓએ સર્વોચ્ચ કોલ અને જનતાએ સ્વીકારેલ નીચેના બે સ્થળો તોંધી રાખે.

એક્સેલસીઅર ફોટો એન્લાઈંગ કું

અને

વેન્ગાર્ડ સ્ટુડીઓઝ

(અપડુડેટ ઇલેક્ટ્રીક સ્ટુડીઓઝ)

નં. ૩૬૧-૩૬૬, ઠાકોરદાર-પોસ્ટ ઓફીસ પાસે, મુંબઇ નં. ૨

રસભરો વાર્તાસંગ્રહ

વિફરેલી ગાય

ગુજરાતના બહુતા વાર્તાલેખકોની
 લખેલી પંદર રસભરી વાર્તાઓ

અને બીજી વાર્તાઓ

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૦-૦

પોષ્ટેજ: રૂ. ૦-૩-૦

બ્યવસ્થાપક “બુલ્લમુન્દરી” ૧૧૪, ગીરગામ એક રોડ, મુંબાઇ ૪,

ગુણસુન્દરી અને સ્ત્રીહિતાપદેશ

લખાનમ : ૩. ૪-૫-૦] (સ્ત્રી-ઉપયોગી સચિત્ર માસિક) [હિન્દ બદાર : ૧૦ શેલોન.

માર્ચ ૧૯૩૫-બાળક અંક

તંત્રી : સોમભાઈ પટેલ.

ટહુક ફાયલડી ટહુક : શ્રી ત્રિભુવન બાસ ૧૭	ધોમસ ખાટા (મુદ્રાપનો મોચી)	
અમે ઉઠયાં : શ્રી. રમણલાલ સોની ૧૮	શ્રી. રમણલાલ ચં. માંકડ ૫૪	
હાથી અને શિયાળ : શ્રી. નગીનદાસ પારેખ ૧૯	વળામણાં : શ્રી. મુળજીભાઈ પીતામ્બરદાસ શાહ ૫૧	
કોણું ફેર : શ્રી. સોમાભાઈ ભાવસાર ૨૦	પીરાંમના : શ્રી. ચંદુલાલ બાસ ૫૬	
હાંત ખતાવો : શ્રી. હેમુભાઈ ૨૧	ત્યારે કરવું શું ? શ્રી. જમુભાઈ દાણી ૧૧	
મારે કોઈનું કંઈપણ ન ખરે : શ્રી. પ્રેમયોગી. ૨૩	નવિ નિશાળ : શ્રી. જુગલ ૧૨	
કદબોલતાં પંખીડાં : શ્રી. જમીયાસંકર ઠક્કર ૨૩	બે મિત્રો : શ્રી મંજુલાલ મજમુદાર ૧૩	
ખજૂરના દેશમાં : શ્રી. ફેની જીન ૨૪	ઇતામી શોધ : શ્રી. રમણલાલ સોની. ૧૫	
વેરની વસુલાત : શ્રી. રમણલાલ નાનાલાલ શાહ ૨૬	કરજી પંખી : શ્રી. યશ ૭૧	
છબીલાં છોકરાં : શ્રી લલિત ૨૮	નલનીની હરણી : શ્રી. પ્રવીણ મહેતા ૭૧	
રેડકાં અને રાજા : શ્રી. મુળચંકર પ્રેમજી બાસ ૨૬	બોલો હું કોણ છું ? શ્રી. ધનુ પટેલ ૭૨	
હસતાં પાન અને બોલતી સોપારી : શ્રી. મુળજીભાઈ પી. શાહ ૩૦	હું પેતે : શ્રી. ચંદુ ખટાજી, નયંતી શાહ, માલવિકા મહેતા. ૭૩	
હેવો ઉચો પહાડ : શ્રી. રમણલાલ સોની ૩૫	ચક્રદી : શ્રી. ગિમલ તોભાટ ૭૩	
ટેલીઓ : શ્રી મનુભાઈ લેખાણી ૩૬	હેવું સાફ : શ્રી. સરલા, ધનુ પટેલ ૭૪	
દર-જ-દર : શ્રી. ધેયંચંદ્ર-સુધ ૩૭	મોર : શ્રી. શાંતિ મરીવાળા ૭૪	
મને રે : શ્રી. સોમાભાઈ ભાવસાર ૩૮	ખાનનો : શ્રી. નિરૂપમાદેવી મહેતા ૭૫	
હુલીડા : શ્રી. વરધભાઈ પટેલ ૩૯	અછલતો ઉપયોગ : શ્રી. પિનાકો ૭૫	
મોતી : શ્રી. પ્રાપ્ત. ર. વરીલ. ૪૧	રણની મલા : શ્રી. અંસરો બો. ઢાજ ૭૬	
અમે રમકડાં : શ્રી. ચંદ્રવદન મહેતા ૪૩	નાતાલની રણમાં : શ્રી. સુધાકર બો. ઢાજ. ૭૭	
ઉઠયા કેરું : શ્રી. પિનાકિન ત્રિવેદી ૪૩	હમે માથેરાન ગયા હતા : શ્રી. વા. ઇ. ઠાકોર ૭૭	
બુઓ અને ભણો : શ્રી. રમણલાલ નાનાલાલ શાહ ૪૪	બોલીવાલીની સપ્તે : શ્રી. સવિતાચીરી ન. ત્રિવેદી ૭૮	
ફૂલવાડીનાં ફૂલડાં : શ્રી. રેવાચંકર પાઠક ૪૭	કેનેડા ગયા હતા : શ્રી. સનમુખ ૭૮	
શાધાનું રમકડું : શ્રી. મુસાફિર ૪૮	અણુ હુસેન : શ્રી. લીલા દેસાઈ ૭૯	
કોથલ : શ્રી. પ્રસન્ન વકાલ ૫૨	ત્રિય દોસ્ત : શ્રી સોમાભાઈ પટેલ ૮૦	

સામાન્ય-વિભાગ

તંત્રી : શ્રી. જયકૃષ્ણ ના. વર્મા.

ઉપતંત્રી : શ્રી. યજ્ઞેશ કું. શુક્લ.

જૂંઝળું બોલવું શાને રે !

શ. જનાર્દન પ્રસારકર ૧

બગિચી સમાજ : શ્રીમતી હમીદા મહેતા બી.એ. ૩

બોલકા ! ઉચો શાને રે ! શ. બદ્ધ દેસાઈ ૬

સાત્વિક ખોરાક : શ્રી. સુરેશ કીશીત ૭

આંખાને આંખો'તા મહેરા : શ્રી. ઉપવાસી ૮

એક પત્ની કોની ? શ્રી. યજ્ઞેશ કું. શુક્લ ૧૦

શ્રી જગત્ : ૧૯

બાળકને દાંત આવવાનો સમય

એમાં જરાય શક નથી કે

બાળકના જીવનમાં બાળકને પોતાને માટે એથી વધુ ભયભરેલો અને માતાને અત્યંત ચીંતા ઉપજાવનારો બીજો કોઈ ઠટોકડીનો કે કસોડી કરે એવો સમય નથી. બાળક પાંચ મહિનાનું થાય ત્યારથી દાંત આવવા માંડે છે અને આ સમયની શરૂઆતથી આખર સુધીમાં બાળકના શરીરના અંધાર-જુમાં મોટો ફેરફાર થાય છે, અને તે અરસામાં ઘણા અંબીર કરડો, ઉભરી નીકળે છે.

આ દુઃખ દૂર કરવા માટે ઘણી ભાતના ઉપાયોનાં ભલાંભણ કરવામાં આવે છે, પરંતુ મીરા ટીથીંગ નેકલેસ કરતાં બીજા કોઈ પણ વસ્તુ વધારે અસરકારક સાબીત થઈ નથી. એ નેકલેસ અમારી પોતાની શોધ અને બનાવટ છે અને દુઃખ સમયમાં આખી દુનિયામાં તે લોકપ્રિય થયો છે.

મીરા ટીથીંગ નેકલેસ

મીરા ટીથીંગ નેકલેસ ઉમતા દાંત ઉપર જ નહિ, પરંતુ આખા શરીર ઉપર સાધારણ રીતે ફાયદાકારક અસર કરશે અને ઘણા પરિણામો આ સાદા ઉપાયથી દૂર કરી શકાયો.

અમારો આ કીમતી શોધનો ઘણી નહિલો ચવાનો સંભવ હોવાથી પ્રજા ઉત્તરાય નહિ તે માટે અમારો મીરા ટૂંકમાઈ જોવાની ખાસ ભલામણ છે.

હિંદ અને પ્રજાદેય માટેના } ટી. એમ. ડાક્ટર એન્ડ કંપની,

સોલ એજન્ટ

૪૬, ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ, ફાટ, મુંબાઈ.

પોષ્ટ બોક્સ નં. ૨૧૧૧, (કલકત્તા) નં. ૨૪૯ (મદ્રાસ) ૧૧૪ (કરાંચી)

૧૩૪ (લાહોર).

બાળકને દાંત આવવાનો સમય

એમાં જરાય શક નથી કે

બાળકના જીવનમાં બાળકને પોતાને માટે એથી વધુ સમજાશે અને માતાને અત્યંત ચીંતા ઉપજાવનારો બીજો કોઈ કટોકટીનો કે કસોટી કરે એવો સમય નથી. બાળક પાંચ મહિનાનું થાય ત્યારથી દાંત આવવા માંડે છે અને આ સમયની શરૂઆતથી આખર સુધીમાં બાળકના શરીરના બધા ભાગમાં થોડો ફેરફાર થાય છે, અને તે અરસામાં ઘણા મંબીર કરદો ઉભરી નીકળે છે.

આ દુઃખ દૂર કરવા માટે ઘણી જાતના ઉપાયોનાં બલ્કામણ કરવામાં આવે છે, પરંતુ મીરા ટીથીંગ નેકલેસ કરતાં બીજા કોઈ પણ વસ્તુ વધારે અસરકારક સાબીત થઈ નથી. એ નેકલેસ અમારી પોતાની શોધ અને બનાવટ છે અને દુઃખ સમયમાં આખી દુનિયામાં તે લોકપ્રિય થયો છે.

મીરા ટીથીંગ નેકલેસ

મીરા ટીથીંગ નેકલેસ ઉચ્ચતા દાંત ઉપર જ નહિ, પરંતુ આખા શરીર ઉપર સાધારણ રીતે કાયદાકારક અસર કરશે અને ઘણા પરિણામો આ માટે ઉપાયથી દૂર કરી શકાયો.

અમારી આ કીમતી શોધનાં ઘણી નકલો થવાનો સંભવ હોવાથી પ્રજા ઉત્તરાય નહિ તે માટે અમારો મીરા ટૂકમાઈ જોવાની ખાસ બલ્કામણ છે. હિંદ અને પ્રજાદેશ માટેના

ડી. એમ. ઠાકોર એન્ડ કંપની,

સોલ એજન્ટ

૪૧, ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

પોસ્ટ એરીસ બોક્સ નં. ૨૧૧૧, (કલકત્તા) નં. ૨૪૬ (મદ્રાસ) ૧૧૪ (કરાંચી) ૧૩૪ (લાહોર).

હાથી અને શિયાળ

એક મોટું વન હતું. તેનું નામ પ્રહારહય. તેમાં એક હાથી રહે. તેને કપાળે ધોળો ચાંદલો. એટલે તેને સૌ કપૂરતિલક કહેતા. એક વખત એ હાથીને જોઈને વનનાં બધાં શિયાળ વિચાર કરવા લાગ્યાં કે જો કેઈ પણ ઉપાયે આ હાથી મરી જાય તો ભારે મઝા પડે. એના આ પહાડ જેવા શરીરમાં એટલું બધું માંસ ભરેલું છે, કે આપણને બધાંને ચાર મહિના સુધી ચાલે.

એટલે એક ઘરડો શિયાળ હતો તેણે પ્રતિજ્ઞા લીધી કે મારે મારા બુદ્ધિબળથી એ હાથીનું મંરણ નિપજાવવું.

પછી તે હુચ્ચો શિયાળ કપૂરતિલકની પાસે ગયો, તેને સામ્રાંગ પ્રણામ કર્યા અને બોલ્યો:—“ મહારાજ, કૃપાદર્શિ કરે. ”

હાથી કહે:—“ તું કોણ છે ? ક્યાંથી આવ્યો છે ? ”

શિયાળે કહ્યું:—“ હું શિયાળ છું. વનનાં બધાં પશુઓએ મળીને મને આપની પાસે મોકલ્યો છે. રાજા વિના રહેવું એ સારું નહિ. એટલે આ વનના રાજા ધવાને આપ બધી રીતે લાયક છે એવું સૌએ નક્કી કર્યું છે. તો મુહૂર્ત

વહી ન જાય માટે આપ જલદી જલદી યધારો. ” એમ કહીને તે જાડીને ચાલવા માંડ્યો.

પેલા હાથીને પણ રાજ્યનો લોભ લાગ્યો એટલે તે પણ શિયાળની પાછળ પાછળ જવા લાગ્યો. વનમાં એક ઠેકણે જોડું કપાળ હતું. શિયાળ તો હલકે પગે તેના ઉપર ઘડીને ચાલી ગયું. હાથી તો લોભથી આંધળો થયો હતો. તે પણ તેની પૂંઠે દોડ્યો. પણ તરતજ જોડા કાઢવમાં પડ્યો અને કળવા લાગ્યો. એટલે તે હાથી બોલ્યો:—“ ભાઈ શિયાળ, હવે શું કરવું ? હું તો કાઢવમાં પડ્યો, અને મરી જવાનો. જરા પાછો ફરીને જો તો ખરો. ”

શિયાળે હસીને જવાબ આપ્યો:—
“ મહારાજ, મારું પૂછડું પકડીને ઉપર આવો ! મારા જેવાના બોલ ઉપર વિશ્વાસ રાખ્યો. તેનાં કડવાં ફળ હવે પેટ ભરીને ચાખો. ”

હાથી તો ગિચારો કાઢવમાં ને કાઢવમાં ફળી ગયો અને શિયાળાએ આવીને તેને ફાડી ખાધો. *

નગીનદાસ પારેખ

* કિતાવેશમાંથી.

કોણ કરે ?

સરવરને તીરે

આછા સમીરે

ત્યાં કરતું કોણ ધીરે ?

જાણે ઘોળાં ધળ ડગલાં

મૂકે ધીરે ધીરે પગલાં.

જાણે જંગલનો જંગી

મહાન તપ કરતો

આંખ મિચી કરતો

શિકારે જ્યાં આવે

ત્યાં ઝટ ત્રાપ લગાવે.

ચાલ્યું જાય કહીં રે તપ.

ભાઈસાળ પકડે માછલી ચપ

એવાં સરવરને તીરે

આછા સમીરે

ત્યાં કોણ કરતું ધીરે ?

સોનાભાઈ ભાવંસાર

દાંત બતાવો

ઓઠરાં રે ।

હો.....રે.....!

અહિંયાં આવો.

શા માટે ?

દાંત બતાવવા.

દોડતાં આવો

ફેફતાં આવો

હેસતાં આવો

રમતાં આવો

મોં ઉઘાડી

દાંત બતાવો.

અનુને આઠ દાંત

બબુને બાર દાંત

સોનુબેનને સોળ છે

વિજુબેનને વીસ છે

ચિનુને ચોવીસ છે

અશુને અઠાવીસ

બાપુને બત્રીસ છે.

નાનપણમાં દૂધીઆ દાંત

પછી આવે છાશિયા દાંત

તમારા દાંત દાડમકળી

તમારા દાંત ઉજળા ફૂલ

તમારા દાંત પીળા પચ

તમારા દાંત લાંબા લય

નાનાંને દાંત ઝાછા હોય

ધીમે ધીમે વધતા જાય

જુવાન થયે પૂરા થાય

પુરા દાંત બત્રીસ હોય.

દાંતમાં ત્રણ જાત:—

આગલા દાંત

પાછલા દાંત

વચલા દાંત

ઉપર નીચે જડખાં હોય

ખન્નેમાં દાંત સરખા હોય.

સૌથી છેલ્લે દાઢો હોય

દાઢ આપણી ધંટી છે

અંથી ખોરાક ચવાય છે.

દાઢ પછી રાક્ષસી

એની ઠોર ધારઠાર

કાપવું હોય તે કાપી દે

આગલા દાંત રૂપાળા

ધારઠાર ને સરખા હોય.

દાંત નીચે પેઢું હોય

પેઢું રાતુચોળ હોય.

જેટલો દાંત બહાર હોય
એથી વધારે અંદર હોય

દાંત બારે ઉપયોગી

દાંત સારા તો શરીર સારું

દાંત બગડે તો હોજરી બગડે.

રોજ રોજ દાંતાણું કરો

અંદર ધસો બહાર ધસો

ઉપર ધસો નીચે ધસો

મીઠું ચાવી કોગળા કરો.

ઘેર બનાવી તૈયાર કરી

સારો એવો પાકડર ધસો

ખૂબ ખૂબ કોગળા કરો

આંગળી વતી પેદાં ધસો

બરેર જેટલું પાણી લઈ

તથુવાર કોગળા કરો

ઘોઢામાં પાણી બરી

આંગળીવતી પેદાં ધસો

પોચાં પેદાં કઠણુ થાય

દાંત બારે મજબુત થાય

ટાંદું દિમ્બ જેવું ખાય

ઉતું મજબુત ખાય

ખાટું ખાડું તીખું ખાય

મરી મસાલા ખૂબ ખાય

એથી દાંત બગડતા બાય

પોચું પોચું ખાશો નહિ

ચાવ્યા વિના ખાશો નહિ

દાંત નકામો કરશો નહિ

દૂધથી દાંત મજબુત થાય

મજથી દાંત મજબુત થાય

શાકભાજીથી મજબુત થાય

દાંતનાં મૂળ ઉંડાં છે

આંખ સાથે ને કાન સાથે

એ નસને સંબંધ છે.

જે તે ખાઈને કોગળા કરો

પાન ચાવીને કોગળા કરો

સૂતા પહેલાં કોગળા કરો

ઉઠીને પણ કોગળા કરો.

દાંત બનાવો ઉજાળા દૂધ

દાંત બનાવો મોતી સરખા

દાંત બનાવો દારૂમ કળી

દરો તો અણે રૂઝ ગ્રાં.

લેખક

મારે કોઈનું કંઈ પણ ન ખપે

એક હતા મુનિ. તેમનું નામ કણ્ઠાદ. ગરીબમાં ગરીબ, સાદામાં સાદા. કશો ધંધો કરે નહિ. કશું કમાય નહિ. કોઈનું કંઈ પણ ન લેવાની ઇચ્છાવાળા.

નહોતું એમને ઘર. નહોતી એક ચાસ પણ જમીન. ફૂટી બદામ પણ પાસે ન મળે.

કોઈની પરવા એ કરતા નહિ. કોઈની શરમે એ અંજતા નહિ. એમણે જગતને ન્યાયશાસ્ત્ર આપ્યું.

ન્યાય શુદ્ધ જોઈએ. ન્યાયાધીશ કોઈ પણ પક્ષમાં ને હજવો જોઈએ. પણ એ ક્યારે બને ? ખેતી કરતો હોય તો તેને પોતાની જમીન હોય. એ જમીન સાચવવા તે મથે. વેપાર કરતો હોય તો ધન સાચવવા મથે. નોકરી કરતો હોય તો શેઠની કૃપા સાચવવા મથે.

પણ મરજીથી સ્વીકારેલી ગરીબાઈમાં ખોવાતું શું ? સાચવવાનું કંઈ જ નહિ.

એટલે કોઈના પણ પક્ષમાં જેંચાવું પડે નહિ.

કણ્ઠાદ મુનિ આવું જીવન ગાળતા. એમણે જાણીબુજીને ગરીબાઈ વહોરી લીધી.

એ ખાતા ખેતરમાંથી પાક લેતાં ગરી વેરાઈ ગયલા નકામા દાણા ભેગા કરીને. પક્ષીની માફક જાણે ચણી લેતા.

કોઈનો પણ ઉપકાર પોતાના ઉપર ચડવા ન દીધો. એ કહેતા, કે જેનું અનાજ ખાઉં તેના પક્ષમાં ખોલવું પડે. હું ન ઇચ્છું, સામેા ધણી ન કહે છતાં જાણે અજાણે મારા પેટમાં પડેલું એનું અનાજ મને એની તરફેણમાં ખોલાવે જ. માટે મારે કોઈનું કંઈ પણ ન જ ખપે.

મારા વિચાર શુદ્ધ રાખવા, ન્યાયી રાખવા, મારું ન્યાયશાસ્ત્ર શુદ્ધ બનાવવા મારે કોઈનું કંઈ પણ ન ખપે.

ત્રિમયોગી

કહોલતાં પંખીડાં

સંત તુકારામ હતા. દક્ષિણ દેશમાં રહેતા હતા. એ તો મોટા મહાત્મા થઈ ગયા. એમની આ વાત છે

તુકારામ નાનપણમાં હતા. એ તો બહુ

મોટાય નહિ ને બહુ નાના ચ નહિ. તમારા જ જેવા એ બાળક.

નાનપણમાં જ એ એમનાં માત-પિતાથી છૂટા ચએલા. એમની પાસે બહુ

ધન-હોલતે ય નહિ, ને સારો સરસામાને
ય નહિ. એ તો કામધંધો કરે. મહેનત-
મજૂરી કરે ને કંઈક મેળવે. એમાંથી એ
એમનું ગુજરાન ચલાવે.

એક હતો ખેડુત. લલો ખેડુત. એ
ખેડુતને ત્યાં તુકારામ કામધંધે રહેલા.
ખેતરમાંનો તૈયાર પાક સાચવવાનું એ કામ
કરતા હતા.

એક દિવસ એ નાનકડા તુકારામ
ખેતરમાં માળા નીચે બેઠા હતા. કંઢેલ
કરતાં પંખીડાં એ ઉભા પાકને ચણવા
આવવા લાગ્યાં. તુકારામે એ જોયાં. એમને
થયું, “કેવા મજાનાં પંખીડાં છે ! કેવાં
મહેનતુ છે ! કેવાં કંઢેલ કરે છે ! એમને
ય ખાવાનું તો જોઈએ ને ? એ ય પ્રભુનાં
જ જાળક છે ને ! મારાથી એમને કેમ
ઉઠાડી મૂકાય. !”

આમ વિચાર કરતા કરતા તુકારામ
બેસી રહ્યા. એમણે પંખીડાંને ચણવા
હાથ ને ટોવાનું બંધ કર્યું.

ખચાર થયા ને ખેડુત આવ્યો. એણે
ખેતરમાં ચણતાં અપાર પંખીડાં જોયાં.
તુકારામે એક બાળુ માળા નીચે બેસી

રહેલા જોયા. છેવટે ખેડુત કહે, “તુકારામ,
કેમ બેસી રહ્યો છે ? તું તો કાંઈ જોલતો
ય નથી ને ચાલતો ય નથી. આ બધાં
પંખીઓ તો મોંઘા દાણા ખાંધ જાય છે !”

તુકારામ ખેડુતને સમજાવીને કહે,
“આજના ભાથામાં મારા ભાગના રોટલાને
બદલે મને તેટલા દાણા આપજો. ફરી
એવું નહિ થાય.”

ખેડુત દયાળુ ને લલો હતો. એણે
એમનો શુનો માફ કર્યો ને એમને દાણા
આપ્યા.

પછી તુકારામ તો પોતાની બાળુબાળુ
દાણા નાખીને બેઠા. પંખીઓ ય એ સંત-
મહાત્માને જોળખી ગયાં, ને તેમની
બાળુબાળુ કેટલાં ય પંખીઓ એકઠાં
થયાં. એ બધાં આનંદ-કંઢેલ કરતાં
દાણા ચણવા લાગ્યાં. ભૂખ્યા તુકારામને
ભૂખનું ય ભાન ન રહ્યું. એમનો આનંદ
અત્યારે અપાર હતો.

પછી તો પંખીઓ ય સમજી ગયાં,
ને આગળ જતાં એ તુકારામ પાટા સંત-
મહાત્મા તરીકે વખણાયા.

ઉભિયાશ કર ઠાકર

ખજૂરના દેશમાં

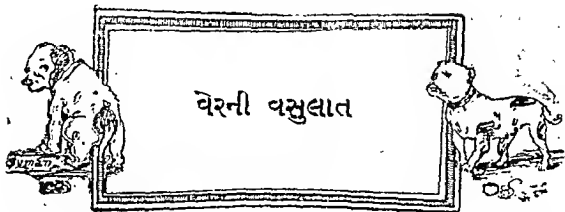
કોઇને મોસંખી ભાવે, કોઇને કેળાં
ભાવે તો વળી કોઇને કેપરાં ખુણ ભાવે
પણ મને તો ખજૂર બહુ ગમે. ખજૂર
ખાવાનું મને તો ખીલું કંઈ ન જોઈએ.

એક દિવસ મારા બાપા ખજૂર લાગ્યા.

હું તો રાજ રાજ થઈ ગઈ ને બધું
ખજૂર ખાઈ ગઈ. થોડી વાર પછી હું
ઊંઘી ગઈ.

“તમે મને રાજ રાજ ખાઓ છો
ખરાં, પણ હું કોણ છું અને ક્યાંથી આવું

પોતાના ઉપર ગુજરેલા અન્યાયનું વેર જેવી રીતે માણસ વાળવાનો પ્રયત્ન કરે છે તેમ કૂતરા પણ કરી શકે છે. એ ઉપરથી એનામાં બુદ્ધિના ચમકારા છે એની આપણને ખાતરી થાય એવા એક કૂતરાની આ વાત છે.

આયર્લેન્ડ ઈંગ્લાંડની પડખે આવેલા દેશ છે. આજ લગી એ ઈંગ્લાંડને તાબે હતો પણ હવે તો એ લગભગ સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતા હોવા લાગે છે. એ દેશમાં દરિયા કિનારે આવેલા એક શહેરમાં એક વેળા એક માણસે એક મોટા ન્યુફાઉન્ડલેન્ડ જાતનો કૂતરો પાળેલો હતો. ન્યુફાઉન્ડલેન્ડ જાતના કૂતરા મોટા હોય છે, અને એ પાણીમાં તરવામાં એમ્મા હોય છે. આ કૂતરાનું નામ હતું કેપ્ટન.

કેપ્ટનને પોતાની સાથે લઈ તેને શેઠ દરેજાજ દરિયા કિનારે ફરવા જતો. ફરતાં ફરતાં ગંભીરતા મારે એ કંઠક વાર પોતાની લાકડી ઘુમાવીને દરિયામાં ફેંકી દેતો. કેપ્ટન દરિયાના પાણીમાં ફેંકી પડતો, ને તરતો તરતો જઈને લાકડી પોતાના શેઠની પાસે લઈ આવતો.

એકવાર એક લશ્કરી અમલદાર એ

મોટા બુલડોગ જાતના કૂતરા પોતાની સાથે લઈ એ બાબુ ફરતો ફરતો આવી ચડ્યો. બુલડોગ બહુ જખરા કૂતરા હોય છે. ત્રણે કૂતરાઓએ એક દિવસે તો એક બીજાની સામે જોયા ક્યું ને કોઈ કશું બોલ્યું નહિ.

પણ બીજે દિવસે ભારે રંગ જામ્યો. સાંજે જ્યારે પોતાના કૂતરાને લઈને પેલો ફરવા નીકળ્યો ત્યારે એમ્મા તો પેલો લશ્કરી અમલદારનો એક બુલડોગ કૂતરો કેપ્ટન (ન્યુફાઉન્ડલેન્ડ કૂતરા) ઉપર બિલકુલ ચેતવણી આપ્યા સિવાય વાઘની માફક તૂટી પડ્યો, ને એને ગરદનથી પકડ્યો.

જાનને વચ્ચે બરાબર ખેંચતાણ શરૂ થઈ. કેપ્ટન તો મજાનો ન્યુફાઉન્ડલેન્ડ કૂતરો હતો. એ ખૂબ જખરા હતો. પણ સામે એનો હરીફ પણ એણે જખરા નહોતો. એ અંગ્રેજી બુલડોગ જાતનો કૂતરો હતો. વળી એણે એવી રીતે કેપ્ટનની ગરદન પકડી હતી કે બિચારાની છૂટા થવાની ગમે તેટલી મહેનત પણ અશ્વ નીવડતી હતી.

બુલડોગના માલિકને ગુસ્સો ચડ્યો. એણે પોતાના કૂતરાને ખૂબ જોરથી ખેંચી કેપ્ટનની ગરદન છોડાવવા પ્રયાસ કર્યો,

પણ હકીલા ખુલડોગે પોતાની પકડ જરા
પણ દીલી ન કરી.

આખરે ખુલડોગના મોંમાં બડો
લોખંડોને સળીયો મહા મુશિળતે ખોસી
છ એની પકડ છોડાવી. કંપન પોતાની
કરથી શરમીદો જાની માથું નીચું ઢાળી
મે પગ વચ્ચે પૂંછડી નાખી પોતાના
માલિકની સોડમાં ભરાઈ ગયો. એ ગિચાશે
કોહી દડતો હતો, ને મહામહેનતે ધીરે
ધીરે પોતાના માલિક સાથે પોતાને
ઘેર ગયો.

એ બનાવ પછી ત્રણ દિવસ લગી
કંપન ફરવા જતી વેળાએ ખુલડોગ
ફૂતરાઓથી ભડકેલો જ રહેતો. એમને
જોતો કે તરત ડરનો માર્યો પોતાના
માલિકની સોડમાં લપાઈ જતો. ખીમ પણ
પાંચ-છ દિવસ એવી રીતે ખીક અને
ત્રાસમાં કંપનને ગુમાર્યા. ઉદ્ધત ખુલડોગ
ગર્વથી પોતાના હરીફ સામે જોઈ રહેતો ને
કેવો હરાયો છે એમ અભિમાનથી મનમાં
મલકાતો હતો.

કસ-ખાર દિવસ પછી એક વાર
પેલો અમલદાર પોતાના ફૂતરાઓને લઈ
દરિયા કિનારે ફરવા આવ્યો હતો. પાણીમાં
કથુંક તરતું હતું તે જોવા એ છેક
દરિયાની દિવાલની ટોચ આગળ ઉભો
હતો. દિવાલની નીચે વીસ ફુટ જેટલા
નીચાણમાં ભયાનક જોરથી દરિયાનાં
મોજાં ધુધવતાં ઉછળતાં આઘડતાં હતાં.
ને આદે જાન્યુ શીલુના શીસોટા ઉડતા
હતા. અમલદારના જે ફૂતરા પણ એની
જાન્યુમાં જ ઉભા હતા.

અચાનક કોણ જાણે કયાંથી કંપન
પાછળથી આવી ચડ્યો. જે ખુલડોગે
પોતાની ગરદન પકડી હતી તેની ગરદન

એણે જોરથી પકડી ને એને હડસેલો
મારી પોતાની સાથે લઈ નીચે દરિયામાં
ફેલી પડ્યો.

ન્યુકાઉન્ડલેન્ડ જાતના ફૂતરા પાણીમાં
બહુ આસાનીથી તરી શકે છે. એ વાત
જણાવેલી જ છે. એટલે પોતાના હરીફની
ગરદન પકડી કંપન એણે દરિયાના
પાણીમાં જોરથી ઝબકાવતો હતો. ખુલડોગ
જમ જોવા દુશ્મનના મોંમાં ગરદન આવી
ગયેલી હોવાથી પાણીમાં ખિલકુલ લાચાર
થઈ પડ્યો.

અમલદાર પોતાનો ઉંચી જાતનો
ફૂતરા ડૂળી જતો જોઈ બહુ જ ગભરાઈ
ગયો ને કોઈ બચાવી લાવે તો પચાસ
પાઉન્ડનું ઇનામ આપવાની તેયારી ખતાવી.

આખરે એક માછીમારે પોતાના
હોડકામાં ઝોકાવ્યું. મછવાને પેલા ફૂતરાઓ
પાસે હંકારી ગયો. ભારે મુશિળતે કંપન
ના માથામાં ડંડાના ફટકા મારી ખુલ-
ડોગને છોડાવ્યો, ને એને પોતાની હોડીમાં
જોસાડી કિનારે આણ્યો. કંપન જાણે કથું
ખન્યું જ નથી એમ પ્રકુલ ચિત્તે તરતો
તરતો કિનારે આવ્યો. ખુલડોગ ધાક, ભય
અને પેટમાં પાણી જવાથી ખિલકુલ
મસ્ત જોવો થઈ ગયો હતો. કંપન આજે
પોતાના દુશ્મનની બરાબર જોડ ભૂલાવી
એના હરખમાં મસ્ત બન્યો હતો. ફૂતરા
પણ પોતાને થયેલા અપમાનનું વેર-સમય
આવ્યે વાળવાનું ચૂકતા નથી એ આ વાત
ઉપરથી આપણે જોઈ શકીએ છીએ. *

રમણલાલ નાનાલાલ શાહ

* ફૂતરાની કહાણી નાગની ફૂતરાની માગી વાંતોની કાતમાં જ બદલ પડનારી
ગોપીમાંની એક વાત.

છખીલાં છોકરાં !

વાગે છૂટીના ઘંટ—
ગાળે કિલકિલતા કંઠ :
છૂટાં છકે છખીલાં છોકરાં ! ૧

એના કાલા કર્લખાલે—
જગે મયવે કલ્લોલ :
જેલે તોફાની છોકરાં ! ૨

ધૂમે ગરવાં હેતાળ :
નાચે નરવાં રમતીઆળ:
વધે આપસવાયાં છોકરાં ! ૩

કોક કાઢે છે આંખ—
કોક કાઢે છે વાંક—
ધરમાં ગભરાય છુપાં છોકરાં ! ૪

પારકાંને કાં ભળાય ?
ઉગતાંમાં કરમાય :
નિશાળે નિમાણાં છોકરાં ! ૫

હવ રમવામાં જાય—
રમે તે રાજ થાય—
ભણે તે ભીખારી છોકરાં ! ૬

સાવ છુટાં મૂકાય—
જાતે હવતર પલટાય :
માગે રમકડાં છોકરાં ! ૭

સૌને રમાડે રસાળ—
એને હૈયાં-બળ : પ્લાલ:
મેળે સમઝે બધું છોકરાં ! ૮

રમતાં રમતાં ભણાય—
ભણતાં ભણતાં ન રમાય:
જખરાં થઈ જાય બધાં છોકરાં ! ૯

લલિત

દેડકાં અને રાજા

એક સરોવરમાં ઘણાં દેડકાં રહેતાં હતાં. તેમને એક દિવસ એવો વિચાર આવ્યો કે આપણે સર્વે મરણ મુજબ ગમે ત્યાં ભટકીએ છીએ અને મનમાં આવે તેમ વર્તીએ છીએ, એ ઠીક નહિ, માટે આપણા મોઢા ઉપર કોઈ એક એવો ઘણી હોવો જોઈએ કે જેની ખીકથી આપણુ સર્વ મર્યાદામાં રહી શકીએ. આમ વિચાર કરી સર્વે દેડકાંએ પોતાને માટે એક રાજા મળે એવી વિષ્ણુ ભગવાનની પ્રાર્થના કરી. દેડકાંની આવી પ્રાર્થનાથી ભગવાનને હસવું આવ્યું અને “લો તમારો રાજા” એમ કહી આકાશમાંથી એક લાકડું કે ક્યું. મોટા અવાજ સાથે લાકડું પાણી ઉપર પડ્યું. પાણી ઉછળ્યું તેથી દેડકાં બહુ જ ખીધાં. અને કેટલોક વખત મુપી તો કોઈએ તે લાકડાં પાસે જવાની હિંમત પણ કરી નહિ પરંતુ છેવટે જણાયું કે તે તો સ્થિર છે, હાલતું ચાલતું નથી એવું જોઈને ધીમે ધીમે દેડકાં લાકડાં પાસે જવા લાગ્યાં, પાસે ગયાં, તેના ઉપર ચડી રમવા ને ફૂંવા લાગ્યાં. પછી તેમના મનમાં થયું કે આ રાજામાં છુપ નથી; આવો રાજા કામનો નહિ પણ ખીજે સારો અને રૂપાળો રાજા હોય તો સારું આમ ધારી તેઓએ ફરીથી વિષ્ણુની પ્રાર્થના કરીને પોતાની ઇચ્છા જણાવી. આ વખતે વિષ્ણુએ શાહમુગને દેડકાંનો રાજા બનાવી મોકલ્યો, તેણે આવતાંની સાથે જ દેડકાંઓને મારીને ખાવાનો આરંભ કર્યો. દેડકાં તો ગભરાયાં. તેમનાથી નવા રાજાનો ત્રાસ સહન થયો

નહિ. પણ હવે ઉપાય શો? હર વખતે વિષ્ણુ ભગવાનને આમ તસ્દી આપવાથી તેઓ કોથે ભરાય અને એક કરતાં ખીજું થાય તેથી આ વખતે દેડકાંઓએ વિષ્ણુ ભગવાનને સીધી વિનંતિ ન કરી પણ ગરૂડ મારફત વિષ્ણુને પોતાનું હુખ જણાવવા નક્કી કર્યું. દેડકાંએ ગરૂડની પ્રાર્થના કરીને કહ્યું કે “વિષ્ણુ ભગવાનને સમજાવી અમારું હુખ ટાળો અને અમને ખીજે કોઈ સારો રાજા આપો, અથવા પ્રથમ જેવાં હતાં તેવાં ને તેવાં રાજા, વગરનાં રાખો. અમારે રાજાની જરૂર નથી” ગરૂડે દેડકાંની અરજ પહોંચાડી, ત્યારે ભગવાને કહ્યું કે “હવે એ નહિ બને. પ્રથમ આપેલો રાજા તેમને ગમ્યો નહિ, તો હવે તેમણે તેમનાં કર્મ ભોગવવાં જ જોઈએ. આ સર્વની ઉપરા ઉપરી અરજો સાંભળવા બેસું તો મારે આ સૂઝિનેો વ્યવહાર ચલાવવો જ ભારે થઈ પડે” દેડકાંનું કાંઈ ન ચાલ્યું અને તેમને માથે કાયમનો શત્રુ જેવો રાજા રહ્યો. તેઓ બિચારાં હજીએ એ દુષ્ટ રાજાથી પીડાય છે. રાજા માગવા ગયાં તેનાં ફળ ભોગવે છે. પ્રભુએ તેમને તદ્દન સ્વતંત્ર રાખેલાં તે તેમને પસંદ ન પડ્યું. લાકડા જેવો શાંત રાજા આવ્યો તો તે પણ ન ગમ્યો અને વધારે સારા રાજાના લોભમાં કાયમની સ્વતંત્રતા ગુમાવી અને ઉપર બતાવેલા રાજાનો જીવન સહેવો. બિચારાં દેડકાં ! કોઈ તેને રાજાના ત્રાસથી બચાવશે ? કોઈ શું કરે ? હાથમાં ક્યાં હાથે વાગ્યાં ! ગરીબ બિચારાં દેડકાં ! !

મૂળશંકર પ્રેમજી વ્યાસ

હસતાં પાન ને બોલતી સોપારી

તે રોજ સવારે વહેલી ઉઠતી. ન્હાઈ ઘોઘ પરવારતી અને પૂજાનો ધાળ લઈ મહાદેવજીને મન્દિરે જતી. મહાદેવજીની પૂજા કરતી અને મહાદેવજી પાસે વરદાન માગતી:

“ઓ ભોળા શંભુ! મ્હને કોઈ મુન્દર વર આપો.”

મુન્દર વર વરવાના કોડ બધી જ બાળાઓને હોય છે.

ગામના નગરચોકની તે એકની એક લાડકવાળી પુત્રી હતી. તેનું નામ મંજરી હતું.

એક અમૃત નામનો જીવાન ગોવાળિયો હતો. તે પણ રોજ મહાદેવને મન્દિરે જતો અને છૂપાઈ મંજરીને ભેટો.

એક દિવસ એ મન્દિરની અંદર છૂપાઈ ગયો અને દરરોજના નિયમ પ્રમાણે જ્યાં મંજરીએ કહ્યું:

“ઓ ભોળા શંભુ! મ્હને કોઈ મુન્દર વર આપજો.”

એટલે પેલો ગોવાળિયો જાણે શંકર બોલતા હોય એમ બોલી ઉઠ્યો.

“ઓ બાલો, હું તારી પૂજાથી ખુશ થયો છું. હું તને માગ્યો વર આપું છું. અહીંથી દૂર જતાં તને કોઈ ગોવાળિયો મળશે. એની સાથે મુખેથી તું લગ્ન કરજે.

મંજરીના હર્ષનો તો પાર ન રહ્યો. મહાદેવજી ખરે જ ખુશ થયા. એ તો આનંદમાં - ને આનંદમાં મન્દિરમાંથી બહાર નીકળી ચાલવા લાગી.

પેલો ગોવાળિયો ચૂપકીથી મન્દિરમાંથી નીકળી થોડે દૂર જઈ બેલો.

મંજરી આવી એટલે એને જોઈ બોલ્યો:

“મને તો મહાદેવજીએ મોકલ્યો છે.”

મંજરી સમજી ગઈ કે મહાદેવજીનો આપેલો વર તે આ જ છે. એ તો એને પોતાની સાથે ઘેર લઈ ગઈ. એના બાપને કહ્યું અને મંજરીનાં તો ધામધુમથી લગ્ન થઈ ગયાં. ગોવાળિયાસાહેબ તો આજથી ઠાઠ વધી ગયો.

શેકે તો દીકરી જમાઈને રહેવાને માટે જુદો. જંગલો આપ્યો, નોકર આપ્યા સઘળું આપ્યું.

પણ મંજરીને બાપના આપેલાથી સંતોષ ધાય એમ નહતું. એ તો પોતાના પતિ બંતે કમાય અને જાને મુખમાં રહે એમ ઇચ્છતી.

એણે ગોવાળીઆસાહેબને એક દિવસ કહ્યું.

“હવે તમે કંઈ ધંધો કરો તો સારું.”

“અરે ! પણ હું તે શો ધંધો કરું ?
મને તો કંઈએ આવડતું નથી.”

એના આ શબ્દોથી મંજરી નિરાશ થાય એમ નહોતી. એણે તો કહ્યું :
“જાવ આપણા રાજાની પાસે. કહો કે રાજા મને નોકરી આપો. રાજા પૂછે કે શો પગાર લેશો ? ત્યારે કહેજો કે રાજાની સવાસો સોનામહોર. રાજા પૂછે કે કામ શું કરશો ? ત્યારે કહેજો કે તમે જે કહેશો તે. પણ જરા હિંમત રાખીને વાત કરજો.”

અને અમૃતભાઈ તો રાજાના રાજ-દરબારે ગયા.

રાજાએ પૂછ્યું : “કેમ આવ્યા છો ?”

“આપને ત્યાં નોકરી કરવા.”

“હીક શું પગાર લેશો ?”

“રાજાની સવાસો સોનામહોર.”

“એટલી બધી ?”

“હા છા !”

“પણ કામ શું કરશો ?”

“સાહેબ ! આપ જે કહેશો તે.”

રાજાએ તો એને નોકરીમાં રાખ્યો.

રાજા સાંજ પડે ને સવાસો સોનામહોર લઈ એ તો ઘેર આવે. મંજરી અને અમૃતભાઈ આનંદ તો માતો નથી.

શકદો નામનો રાજાનો એક હબમ હતો. એના મનમાં બટકયા કરતું કે આ

અમૃત રાજા બીડીને સવાસો સોનામહોર લે અને કામ તો કંઈ કરતો નથી. આપણે રાજકુટુંબના વાળંદ અને આપણને તો ખાર મહિને પચાસ મહોર પણ નથી મળતી. માટે કંઈ કરામત કરવી એમજે જેથી અમૃતભાઈને પાણીચું મળે.

પાંચેક વરસનો રાજાએ એક છોકરો હતો. એક દિવસ શકદો એની હબમત કરતો હતો. શકરાએ રાજકુમારને ચૂંટી બાણી એટલે એ રહ્યો.

રાજાએ પૂછ્યું, “અલ્યા શકરા ! ભાઈ કેમ રહે છે ?”

એટલે શકરાએ જવાબ આપ્યો :

“છા હજુર ! ભાઈને તો હસતાં પાન ભેંધે છે.”

“અલ્યા ! પણ શકરા ! હસતાં પાન તે વળી મળતાં હશે ?”

“તે અન્નદાતા ! કેમ ના મળે ? હુનીઆમાં મહેનત કરનારને તો બધુંય મળે.”

“પણ લાવશે કેાણ ?”

“જેઅદબી માફ કરજો અન્નદાતા ! પણ આ અમૃતભાઈ રાજરાજાની સવાસો સોનામહોર લે છે તેને આ કામ સોંપાને !”

રાજાએ વિચાર્યું કે આ હીક છે. રાજાએ તો બરદરબારમાં અમૃતને આ કામ સોંપ્યું.

અમૃતલાઈ તો ઘેર આવ્યા અને કપાળે હાથ દઈ બેઠા. ન ખાય કે ન પીયે. ન બોલે કે ચાલે.

મંજરીએ પૂછ્યું: “આજે કેમ કંઈ આમ ? રાજદરબારે કે કડવાં વેણુ સંભળાવ્યાં કે ? વાત તો કરો તો કંઈ ઉપાય થાય.”

એટલે અમૃત બોલ્યો. “રાજાજીએ તો હસતાં પાન લાવવાતું સોંપ્યું છે. દુનિયામાં હસતાં પાન ક્યાં મળતાં હશે ?”

“ઓહો ! એમાં શી મોટી વાત છે ? જુઓ હું બતાવું તેમ કરો. અંદીધી ઘણે દૂર એક મોટું જંગલ છે ત્યાં જાવ. ત્યાં એક રાક્ષસી છે. તે પારી બેઠેનપણી છે. તેને આવીટી આપજો અને હસતાં પાન માગજો; એટલે એ હસશે અને પાન ખરશે. તે લઈ પાછા આવજો.”

“અરે ! પણ મને ખાઈ જાય તો ?”

“જરા હિંમત રાખો. આમઃકાયર શું બને છે ?”

અમૃત તો ઘોડા ઉપર બેસી ગયો. અમૃતને જોઈ રાક્ષસી ખાજે ખાજે કરતી આગળ આવી. અમતે દૂરથી પેલી વીંટી નાખી. રાક્ષસીએ તે લઈ લીધી. અને એણે આદર આપ્યો એણે હસતાં પાનની માંગણી કરી. તે ખડખડાટ હસી અને પાન ખર્ચાં. તે અમૃતે લઈ લીધાં અને

ચાલતો થયો. રાજાને આખ્યાં અને રાજા ખુશ થયો.

શકરાએ જોયું કે આપણા પાસા પોળાર નથી પડયા. એટલે હવે બીજો દાવ અજમાવવો જોઈએ.

એટલે ફરી એણે બીજી વખત હાનમત કરતાં રાજકુમારને ચુંટી ભરી તે રડ્યો. રાજાએ પૂછ્યું “કુમાર કેમ રડે છે ?”

શકરાએ કહ્યું: “જી હજાર ! કુમાર લાઈને તો બોલતી સોપારી જોઈએ છે.”

“અહ્યાં શકરા ! બોલતી સોપારી તે મળતી હશે !” રાજાજીએ સવાલ કર્યો.

“અલ્પદાતા ! કેમ ના મળે ? કંઠો આપણા અમૃતલાઈને.”

રાજાજીએ ધાયું કે શકરાની વાત બરોબર છે. અને તે જ દિવસે ભરદરબારમાં અમૃતને રાજાજીએ એ કામ સોંપ્યું.

અમૃત તો ઘેર આવ્યો ને કપાળે હાથ દઈ બેઠો. ન ખાય કે પીયે; ન બોલે કે ચાલે.

મંજરીએ પૂછ્યું: “કેમ ! આજે કંઈ રાજદરબારે કડવાં વેણુ સંભળાવ્યાં છે કે ? થયું છે શું ? વાત તો કરો. ઉપાય કરીએ.”

એટલે અમૃતલાઈએ તો બોલતી સોપારી લાવવાની વાત કહી.

મંજરીએ કહ્યું: “ઓહો ! હો !

કે. માલવિકા મહેતા
ઉ. વ. ૯

એમાં તે શી મોટી વાત છે ? જુઓ હું
જાતાવું તેમ કરો. તમે જે જંગલમાંથી
હસતાં પાન લાવ્યા તેની બાજુમાં બીજું
એક મોટું જંગલ છે. ત્યાં એક મોટું
સરોવર છે. તેને કિનારે એક મહેલ છે.
ત્યાં મહારા બીજી એક ખંડેન પણ રહે
છે. તેને આ વીંટી આપજો અને જોલતી
સોપારી માટે કહેજો. એ જોલશે એટલે
સોપારી પડશે તે વીણી લવજો. ”

“ અરે ! પણ તે આવી ખંડેનપણીઓ
ક્યાંથી કરી ? ”

“ એ તો હું મહાદેવને મંદિરે રાજ
જતી હતી ને ત્યાં એક દિવસ આ એ
જણીઓ આવી હતી. હું જોઈને
ગભરાઈ ગઈ એટલે મંદિરે કહ્યું કે તું
મહાદેવની પૂજા કરે છે તેથી અમને
આનન્દ થાય છે. અમે પણ મહાદેવજીની
ઉપાસિકાઓ છીએ. અમે જાને એ
મહાદેવજી પાસે વરદાન માગ્યાં છે. હું
હયું ત્યારે હસતાં પાન ખરે છે અને આ
બીજી ખંડેન જોલે ત્યારે જોલતી સોપારી
ખરે છે. સંકટના વખતે સહાય કરવા પણ
કહ્યું હતું. ”

આ સાંભળી અમૃતલાલ તો ખુશ
ખુશ થઈ ગયા અને જોલતી સોપારી લેવા
ઉપડી ગયા. એ તો જંગલમાં પેઠા.
દરથી વીંટી ફેંટી. રાજાનીએ જોઈ અને
એ જોલવા મરી એટલે સોપારી
ખરવા લાગી. અમૃતલાલએ એ વીણી
લીધી. પછી તો એ ખુશ ખુશ થતો
રાજદરબારમાં ગયો. ત્યાં બરસલામાં

જોલતી સોપારી રજુ કરી. બધા તો
આશ્ચર્ય પામ્યા.

શકરો તો ભારે મુંઝવણમાં પડી
ગયો. એણે વિચાર્યું કે હવે એને એવું
કામ સોંપો કે જીવતો પાછો ન જ આવે.

એ એક દિવસ રાજાજીની હાજમત
કરતો હતો. ત્યારે એણે વાત કાઢી :

રાજાજી ! રાજાજી ! તે આપણા બાપ-
લલ્લા સ્વર્ગમાં મુખી હશે કે દુઃખી ! ”

રાજાજીએ કહ્યું : “ અલ્યા શકરા !
એ આપણે શું જાણીએ ? ”

“ તો કેમ અન્નદાતા ! આપણા
અમૃતલાલને મોકલોને. તે ખબર કાઢી
લાવશે. ”

“ અલ્યા ! પણ તે બને ? ”

“ કેમ ન બને સાહેબ ! સવાસો
સોનામહોર કંઈ અમથી આપીએ છીએ ? ”

રાજાજી તો ભરદરબારમાં અમૃત-
લાલને એ કહ્યું. દિવસ નક્કો કર્યો.

અમૃતલાલ તો ઘેર આવ્યા. કપાળે
હાથ દઈને જોડા. ન ખાય કે પીએ; ન
જોલે કે ચાલે.

મંજરીએ પૂછ્યું : “ અરે પણ થયું
છે શું તે તો કહો ? ”

અમૃતે કહ્યું : “ હવે તો ભોગ લાગ્યા
છે. કરમ ફૂટી ગયું છે. આ રાજાજીએ તો
એમનાં મરેલાં બાપદાદાઓની ખબર લાવ-
વાનું સોંપ્યું છે. ”

મંજરીએ કહ્યું : “ ઠીક, એમાં શું ? ”

“ અરે ! તને તે કંઈ બાન છે ? હું ”

તો મરી જ નહિ. સ્વર્ગમાંથી તે કોઈ પાણું આંચું નહયું છે ? એ તો લોકડાં લેગાં થઈ જઈએ લોકડાં લેગાં. ”

“ અરે ! એમ ગભરાયે તે કંઈ ચાલે કે ? જુઓ હું યુક્તિ બતાવું છું. રાજાજીને કહેજે કે મારા માણસો ચિતા તૈયાર કરે. ”

“ અરે ! પણ મને મારી નાંખવો છે ? ”

“ બહુ ! પૂરું સાંભળો તો ખરા. જુઓ નીચે કે સુરંગ આપણા ઘરથી ચિતાની જગા મુધી ખોદાવવી. તમારે પહેલાં એમાં ઉતરી પડવાનું અને પછી આપણાં માણસો લોકડાં સીંચે અને બહાર નગારાં ઢોલ વાગે. કેમ કેવી યુક્તિ ? ”

“ મંજરી તારી યુક્તિ તો ગજબ છે. ”

પછી એણે તો રાજાજીને કહેવડાવ્યું. રાજાજીએ તે બધું કબૂલ કર્યું. છ માસ પછી ખખર લઈ આવશે એમ જણાવી લીધું. છ માસ મુધીની ખોરાકી ઘરમાં ભરી લીધી.

આજે તો ચિતાએ ચઢવાનો દિવસ છે. શકરાભાઈનો તો હરખ માતો નથી. ગામના લોકો આ જોવા ટોળે મળ્યા છે. કરેલી ગોઠવણ પ્રમાણે અમૃતના માણસોએ કામ કરવા માંડ્યું. અમૃત તો ગોઠવણ પ્રમાણે સુરંગ વાટે વિદાય થયો. લોકડાં સીંચાયાં ચિતા સળગી, ઢોલ નગારાં વાગ્યાં સૌ વિખરાઈ ગયા.

અમૃતને ખખર પડી ગઈ હતી કે આ બધું બિહું કરનાર પેલો શકરો હજમ હતો. તેણે તો છ માસ મુધી ખૂબ ખાધું પીધું ને મોજ કરી. મહત પૂરી થયે એ તો રાજ હરખારમાં હાજર થયો.

બધા તો એને જોઈને ચકિત થયાં. શકરાના પેટમાં તેલ રેડાયું.

રાજાજીએ પૂછ્યું.

“ કેમ ! સ્વર્ગની કેવી ખખર છે ? ”

“ સાહેબ સ્વર્ગની તે હું શું વાત કરું ? એ તો દેવલોકનું ધાર્મ. આપના પૂર્વજો બધા જ પુરી આનન્દમાં છે. ખાય છે, પીયે છે ને મોજ માણે છે. માત્ર એમને એક જ દુઃખ છે. ”

“ દુઃખ છે ? શું છે ? જલદી કહો. ” રાજાજીએ પૂછ્યું.

“ આપ નામદારને હું તે જ કહી રહ્યો છું. આપના બાપદાદાઓની હજમત ખૂબ વધી ગઈ છે. એટલે એમણે કહાવ્યું છે કે આપણા કુટુંબના હજમને જલદીથી મોકલી આપે. ”

રાજાજીએ કહ્યું.

“ એટલું જ ને ? જોહો ! હો ! એમાં શું ? મોકલો ત્યારે શકરાને. એ બહાને એને સ્વર્ગ જોવાનો લ્હાવો તો મળશે. ”

શકરો તો બધું બધું થઈ ગયો. એ તો હાથનાં કર્યાં હાથે વાગ્યાં. હવે છુટવાનો આશ નથી.

શકરાભાઈને માટે તો ચંદનનાં લોકડાંની ચિતા રચાઈ. શકરાભાઈને જખરજસ્તી સ્વર્ગે મોકલવામાં આવ્યા. બિચારો અદેખો શકરો બળીને ખાખ થઈ ગયો. બાલમિત્રો ! પેલી કહેવત તો તમે જાણો છો ને ? “ ખાડો ખોદે તે પડે ” અથવા “ કરે તેવું પામે. ” *

મૂળભાષા પી. શાહ

* પ્રગટ થનાર ‘ બાલમન્દિર ’ માંથી

કેવો ઊંચો પહાડ !

બધા જ દરિયા ભેગા થઈ ને
 મોટો એવો દરિયા થાય-
 બધાં જ ઝાડો ભેગાં થઈ ને
 મોટું એવું ઝાડ થાય-

બધા કુહાડા ભેગા થઈને
 મોટો ને કુહાડો થાય-
 બધા જ મરદો ભેગા થઈ ને
 મોટો એવો મરદ થાય-

મરદ પછી એ મોટો એવો
 મોટો એ કુહાડો લઈ
 મોટું એવું ઝાડ કાપે
 ઝાડ પડે દરિયામાં જઈ....

મોટા એવાં દરિયામાં એ
 મોટું એવું ગળડે ઝાડ
 કેવું મોટું મોજું જતગે
 કેવો ઊંચો ઊછળે પહાડ !

રમણલાલ સોની

ટેલીઓ

રાત્રરામ ! રાત્રરામ ! કરતો એક
માણસ વહેલી પરાકમાં અમારી શેરીમાં
નીકળતો ને મારી આંખ ઉઘડી જતી.
મને થતું કે આટલી કડકડતી ઠંડીમાં
ખૂંભો પાડતું કેણી નીકળતું હશે ? ખારી
ઉઘાડીને જોઈ તો 'લવાની ટેલીઓ.'

લવાનીપ્રસાદ ઉત્તરહિંદનો રહેવાશી
પણ ટેલ નાખવા માટે અમારા ગામમાં
આવેલો. દીકરી પરણાવવી હોય કે
માખાપતું શ્રાદ્ધ કરવું હોય ત્યારે જો
પાંચ વર્ષે એ અમારા ગામમાં આવતો
ને ટેલ નાખતો. પાંચ સાત મહીને ગામમાં
ઉઘરાણું થતું ને લવાનીપ્રસાદને સારો
એવી રકમ મળી જતી. લવાનીપ્રસાદ
ટેલીઓ હતો.

લવાનીપ્રસાદ જાતનો પ્રાદાણુ પણ
મજ તરફનો રહેવાશી એટલે કપડાં પણ
એવાં પહેરે. તે બોલે. પણ હિન્દુસ્થાની.
નાનાં છોકરાં તો એવી બોલીમાં સમજે જ
નહિ. તે એની ટોપી જોઈને હસે. પાછળથી
છોકરાં તાળીઓ પાડે. લવાનીપ્રસાદ ચોખો
હતો.

લવાની રાત દિવસ ટેલ નાખ્યા જ
કરે. ઠંડી હોય ત્યારે લાંબે રાગે વહેલી
સવારે ગાતો ગાતો નીકળે.

ડગલો ડગલો થાય છે

ને શીયાળો વહી જાય છે;

ડગલો ડગલો પીળી પડી,

એ ડગલો ભટે પહોંચે નથી;

ભટને ભાવે મુખડી

ને ઉત્તરાયણ આવે ફૂંકડી.

ને એ રીતે ગાય એટલે લોકો એને
સારી મળતી ડગલી શીવડાવી આપે. તે
પણ કસોવાળી, રૂ પાથરીને સરસ બનાવ-
રાવે. લવાની લોકોમાં બહુ માનીતો હતો.
લવાની ભટ હતો.

ખપોરે લવાની લોટ લાવીને ટીકડ
બનાવે ને તપેલીમાં દાળ આપે. જમવા
એસે ત્યારે વેંતભર દાળ ને મૂંઠાભર શેટી
ખાય. એમને થાય કે આટલું ખણું કેમ
ખૂટશે ? પણ જોતજોતામાં ખાઈ જાય ને
કાંઈ વધે નહિ. લવાની ખરેખરે પૂર-
ખીઓ હતો.

સાંજ પડે એટલે લવાની હવેલીમાં
દર્શન કરવા જાય, ને દીર્ઘન ગાય. ઘોળ
પણ ગાય ને ભટોની પાસે ભાગવતની
વાતો પણ કરે. વાર તહેવારે સીધાં લઈ
આવે ને ખાધાખરચ ખારોખાર કાઢે. લાલ
પાઈતું ખરચ એને માથે ન પડે. ને જાય
ત્યારે ખાસી મળતી રકમ ખાંધીને ચાલ્યો
જાય. લવાની પકકો પ્રાદાણુ હતો.

લવાની દિવસ આખો ટેલ નાખ્યા કરે
ને મોડી રાત્રે કુંભારને ત્યાં જઈ સૂઈ રહે.
એનો ઉતારો કુંભારને ઘેર. રાંધી ખાય
પણ ત્યાં ને સૂએ પણ ત્યાં. પણ એને
માથે ન પડે. વહેલી ઉઠીને નહાય પૂજા
કરે ને પછી ટેલ નાખવા નીકળી પડે.
ખીક જેવું હોય ત્યારે તો રાત બધી ટેલ

નાખ્યા કરે. ચોરનેય એની ખીક. કદાચ એ રસ્તામાં મળી જાય તો એની ડાંગ પણ ભારે પડે એવી ચોરનેય ખાત્રી. ભવાની મજબૂત લેંચો હતો.

ભવાની રાત્રે નીકળે ત્યારે બધાના નામ લઈ ખૂમો મારે ને સાથે કહેતો જાય કે 'મારી ટેલ પૂરી કરજો. નહિ તો સૂવા નહિ દઉં' પણ એમ કહીનેય ખોંખારા ખાતો જાય, ટેલ નાખતો જાય ને સહુને જગતા રાખતો જાય. સાથે સાથે ગામની ચોકી પણ કરતો જાય. ભવાની વગર પે-સાનો ગામનો રખેવાળ-ચોકીદાર હતો.

ભવાની ટુંકું ઘોતીયું પહેરે. કસો-વાળી ડબલ છાતીની બંડી પહેરે ને માથે ત્રણ પૈસાની મલમલની પણ ચપોચપ ધાય તેવી તસતસતી ટોપી પહેરે. ખલે

દોરી લોટો ને હાથમાં લાકડી આટલો એનો સામાન. લાંબો પરિશ્રદ રાખે જ નહિ. વાસણ કુંભારના ઘરનાં ને ખાટલો ગોઠડું પણ કુંભારનું જ વાપરે. ભવાનીને લાંબી છટાછટ નહિ. સાવ સાંઠો માણસ. એટલે કોઈની પાસે એને માગવું પડે જ નહિ. કોઈ આપે તો લે ને નહિ તો ઇશ્વર ઉપર ભરોસો રાખીને ટેલ નાખ્યા કરે. ભવાની બહુ સંતોષી હતો.

પણ એની ટેલ પૂરી થાય જ. ને એ રાજી થઈને જાય. એ ગયા પછી ફરી પાછો હમણાં આવ્યો નથી. અમે કોઈને ટેલ નાખતો દેખીએ કે તરત જ ભવાની યાદ આવે છે.

મનુભાઈ જોધાણી

ટર - જ -- ટર*

(કેટલાક વધુ શબ્દો)

બેરીસ્ટર

પ્રિન્ટર

ક્યુરેટર

સૅલીસીટર

પાર્ટર

પ્રોસીક્યુટર

ઑડીટર

પ્રોપ્રાયટર

કંપોઝીટર

એડીટર

શીટર

પ્રેમચન્દ્ર ર. જુદ

મને દે

મારે મને દે તારાં પીછાં
રંગ ખેરંગી લીસાં લીસાં. ૧

કોયલ કંઠ વિધે દે આણી
મીઠી મધુરી તારી વાણી. ૨

ફૂલ મને છે એકજ આશ
મીઠી તારી દેજે વાસ. ૩

બેન અરણુની આ ઉષા
છિપાવજે મુજ અંતર તૃષા. ૪

સંધ્યા દેવી મારે અંગ
પૂરજે ભાત ભાતના રંગ. ૫

ચાંદા મામા ખીલજે આભે
ચંદ્ર સુંધા ઝીલીશ હું માર્યે. ૬

સૂરજ દેવ તમારા કિરણે
ઉષા તણા સોનેરી વરણે. ૭

માંડીશ તેજ તણાં રે પર્વ
ઝીલી લેજે જાળક સર્વ. ૮

સોમાભાઈ ભાવસાર

જુલીકા

નાની જુલીકા સવારમાં વહેલી ઉઠે, તંબુના પડદા ખેંચી લે, ગરમ ધાળકા-ઓની ઝડીઓ કરી દે, માતાને હોંસલેર પાણી ભરવા લાગે. બધાંને જમાડીને જમે અને ચોયઢોરો લઈને બપોરના સીવવા પણ મંડી જાય. કામગીરી જુલીકા સહુને ગમે.

સહરાના વિશાળ રણમાં વસનાર આરબની એ દીકરી બેન આખી એના ખાપતું નામ રણમાં વસનારા આરબોની માફક બેન આખી તંબુમાં રહે. ઉંટ પાળે, ઘોડા પાળે, બકરાં પાળે અને જેમ તેમ કરી ઉઠર નિર્વાહ ચલાવે.

આરબોના આ દેશ પર મેઘરાગનો કોપ ઉતર્યો છે એટલે અહીંઆ વરસાદ ન વરસે, ઘાસ કે પાણી ન મળે. એટીના નામે જ મીઠું એટલે ફળફૂલ કે ધાન્ય પણ ક્યાંથી હોય ? ગાય લેંસ જેવો પ્રાણીઓ પણ જવડે જ હોય. ગમે ત્યાં ફરી ગમે તે ચરી ખાનારાં ઉંટ, બકરાં અને ગધેડાં જ અહીંઆ ઉછેરી શકાય. આવા સુકકા રણની જુલીકા રહેનારી છે.

બેન આખી ૨૪ કાલે જ પોતાની વણગાર લઈ ગામમાં પાછો ફર્યો હતો. એટલે ઘરનાં સઘળાં માણસો સવારથી સાંજ સુધી ખડે પગે રહ્યાં હતાં. ખરા બપોરના સહરાના તાપમાં એક એકું ખાઈ લેવાની વિશ્રાન્તિ પણ એમને મળી ન હતી. એટલામાં તો સાંજ પડી. આરબ રિવાજ મુજબ ખંદગી કરી આખી એકલો

જમવાની તૈયારી કરતો હતો ત્યાં જુલીકાની નજર દૂર દૂરના રસ્તા પર પડી. જુએ છે તો એક ઘોડેસ્વાર ઝડપથી એમના તંબુ તરફ દોડી આવે છે. ભેત ભેતામાં તો એ એમના આંગણે આવી બિભો. ઘરનાં સઘળાંએ બિમાં ધધ એતું સ્વાગત કર્યું. આવેલા પરોણાને તંબુમાં લઈ આવ્યા. સાંજ પડી. હતી એટલે સઘળાં જમવા બેઠાં. જુલીકાએ અને એની માએ સૌને જૂદી જૂદી વાનગીઓ પીરસી. એ વાનગીઓમાં તાણું બકરીનું માંસ અને ઉંટડીનું દૂધ મુખ્ય હતાં.

જમતાં જમતાં પરોણાએ વાત કરી. કે શેખ બેન નેડી આપના એક બે દિવસમાં મેમાન થશે. શેખ બેન નેડી આંસપાસનાં ગામડાંઓમાં પ્રખ્યાત હતા. એ પોતાને ઘેર પધારશે એ સમાચારથી સઘળાં રાજ રાજ ધધ થયાં અને એમના સન્માનની તૈયારીઓ કરવા મંડી પડ્યાં. સૌએ એ માનવંતા મેમાનને શી શી ભેટ ધરવી તે પણ નક્કી કર્યું. એકલી જુલીકા કશું નક્કી કરી શકી નહિ એતું વહાલું ઊંટડું જીવું હોત તો તેની પણ એ ભેટ કરત. પરંતુ કમનસીબે તે પણ મરી ગયેલું. એની પાસે કશું જ રહ્યું ન હતું એટલે એ શેખને શાગી ભેટ આપે ?

જમ્યા પછી ખાટલા લાળી આંગણે સઘળાં બેઠાં હતાં. ચાંદની પુરેપુરી ખીલી હતી. રાત્રીની શાંતિમાં વાતો એક પછી એક

ીકળ્યે જતી હતી, હું શું લેટ ધરીશ
એ પ્રશ્ન ઝુલીકાને મુંઝવી રહ્યો હતો.

રાત્રીના થોડા પહેાર વહા ન વહા
યાં તો રેતી ઠંડી થઇ ગઇ. આવી ઠંડીમાં
મારણે કેમ બેસાય ? ખારણેથી ખાટલા
કેવાયા. તાંબુના પડદા નાંખાયા અને સર્વે
કંટનાં વાળના બડા બડા ધાબડાઓ નીચે
તપાઇ ગયાં.

મધરાત લાગી ન લાગી ત્યાં તો
ઝુલીકા ઝબકી ઊઠી. એની એ વિચાર
શ્રેણી ફરીથી ચાલુ થઇ. એને એક વાત
સાંભળી આવી. એની માએ કહ્યું હતું કે
સામેના ટેકરા પર એક પરીનો વાસ છે.
એ પરીને બાળકો બહુ ગમે છે. એ
પરીની પાસે જઈ તો 'કેવું' સારું.

ધાર્યું કરવાની ઝુલીકાને ટેવ હતી.
એ ચુપકીથી ઊઠી, પડદામાંથી ધીમે રહી
બહારની આંદનીમાં સરી આવી, અને
રેતીના એ વિશાળ રણમાં એણે એની
પગલીઓ પાડવા માંડી. કશાથી એ ડરી
નહિ. ભેતભેતામાં તો પેલા ટેકરા પર
આવી પહોંચી. જુએ છે તો ટેકરા
ખાલીખમ. એની પર કશું મળે જ નહિ.
એ નિરાશ થઇ. આલમાં ચમકતા
તારાઓ તરફ એણે મીટ માંડી. એની
આંખમાંથી દડ દડ આંસુઓ સરવા માંડ્યાં.

આ નિર્દોષ રૂદન કોને ન પીગળાવે ?
દૂર દૂરથી એના તરફ એક પ્રકાશની
પ્રતિમા ધસી આવતી જણાઇ. સાક્ષાત્કાર
પરી ઝુલીકા પાસે આવી ખડી થઇ. એના
વાંસા પર હાથ ફેરવી બોલી કે બેટા તારે

શું જોઇએ ? ધીમે સાહે ઝુલીકાએ
માગણી રજુ કરી, પરીએ જવાબ વાળ્યો
કે શેખના તરફ આટલો ખ્યાર છે. એ કાંઈ
ઓછું છે ? ઝુલીકાએ એટલું જ કહ્યું કે
શેખ એ કેમ બંધી શકે ? પરી શું
જવાબ આપે ? થોડી વાર ચુપ રહી એ
બોલી કે સવારમાં સૂર્યના સોનેરી રંગો
આકાશને છાઇ દે તે પહેલાં તું અહીંયાં
આવજે. લેટ તને મળી રહેશે. ઝુલીકાને
આટલું જ જોઈતું હતું. આવી એ
સ્તેથી એ પાછી ગઇ અને પવનની મંદ
મંદ લહરીઓએ પછવાડેથી એની
પગલીઓ ભૂંસી નાખી.

આખીએ રાત ઝુલીકા બિંધી નહિ.
સવારની રાહ ભેતી એ પથારીમાં લપાઇ
રહી. પહેા ફાટતાં એ ઉઠી અને એકલી
આશાલરી પેલી ટેકરીએ જઇ પહોંચી.
ટેકરા ખાલીખમ રહ્યો ન હતો. એના પર
રાતા ખજૂરનાં ઝુમખાંવળાં ખજૂરનાં
ઊગી નીકળ્યાં હતાં. લીલાં લીલાં પાંદડાં
પાંખાકારે એ ખજૂરનાં ઊંચાં વૃક્ષો પર
શોભી રહ્યાં હતાં. પહેલીજ વાર ઝુલીકાના
આંસુએ સહરાની રેતીમાં ખજૂર ઉગાડ્યાં.
એનાં રાતાં ફળ એણે લીધાં. બીજે દિવસે
શેખને ચરણે એ ફળોની લેટ ધરાઇ.
આવું સ્વાદિષ્ઠ ખજૂર શેખે કદી ચાખ્યું
ન હતું. સારા સહરાના પ્રદેશમાં
લીનાશવાળી જગ્યાએ આવે ખજૂર ઊગે
એટલું જ નહિ પણ ખજૂર આરબોનો
મુખ્ય ખોરાક થઇ પડ્યો છે.

વરંધલાઈ પટેલ

વેરની વસુલાત

વેરની વસુલાત

વેરની વસુલાત

રેકર્ડિંગ-
એમ. આઈ.
ધરમસી

તમેએ જે પાત્રો
સાથે તમારી લાગણીઓ
મેળવી છે. તમે જે દુનિયા
સાથે દોસ્તી સાધી છે. તમે
જે વાર્તા સાથે હળી મળી ગયા
છો એ બધું જ એક સાથે
તમારી આંખ હેઠળ પસાર
થાય એ હકીકત તમને
આનંદ નથી આપતી ???

ડાયરેક્ટર:-
સર્વોત્તમ બદશાહી
કમેરામેન:-
ફરેદુન એ.
ધરાની

જય જય ગરવી

ગુજરાત—

સવીતાદેવી

(તનમન)

ગુજરાતી સાહિત્યનું મોતી
સાગરમાંથી ખુદાર આવી સારા
હિંદુસ્તાનની નજર ઝડપી લે છે.

ગુજરાતના ઘરો છોડી, નાના નાના
વાડાઓ ફુદાવી આ ગ્રંથ લાખોની
નજર સામે હવતો થાય છે.

કુમાર
(કીશોર)
યાકુબ
(રઘુભાઈ)
રમા
(પદ્મ શાલીગ્રામ)
અનસારી
(અનંતાનંદ)
હરીલાલ
(મિલબુખ)
જમુના
(અમુજા)

...ધમ્પીરીઅલ સીનેમામાં ટુંક સમયમાં...

ગુણસુન્દરીના વાચકો !

આટલી નોંધ કરી લેજો.

શ્રી. કનૈયાલાલ મા. મુનશી

પોતાની આત્મકથા

અર્ધે રસ્તે

એ મથાળા નીચે એમની લાક્ષણિક રસિક શૈલીમાં

કૌમુદી

માસિકમાં એપ્રિલ અંકથી નિયમિત લખે છે

તમે કૌમુદીના ગ્રાહક છો ?

ન હો તો આજે જ ડ્રા. ૫૧ મ. એ. થી

ચોકલી ગ્રાહક થઈ જાઓ.

“ કૌમુદી ” કાર્યાલય, વડોદરા.

મોતી

રજપુતાનામાં જોધપુર નામે એક ગામ છે. ત્યાંના રાણાને ઘણા વખત મુધી એક પંથુ સન્તાન ન હતું; આથી તે ઘણું ચિંતાતુર રહેતો. થોડા વર્ષ પછી ન્યારે રાણીએ ગાદીના વારસ રાજકુમારને જન્મ આપ્યો ત્યારે રાણાના આનન્દનો પાર ન રહ્યો. પણ રાણાને આનંદ લાંબો વખત ટક્યો નહિ. પુત્રના જન્મ પછી થોડા દિવસે રાણીનું મૃત્યુ થયું; અને આખા રાજ્યમાં શોક ફેલાઈ ગયો. રાણીના મૃત્યુના શોક ઉપરાંત રાણાને બાળક રાજકુમારને ઉછેરવાની મોટી ચિંતા હતી.

રાણીના મહેલમાં મોતી નામે એક રજપુત દાસી હતી. તેણે થોડા સમય પહેલાં જ એક બાલકને જન્મ આપ્યો હતો. તે દાસી યુવાન, ખુબમુરત અને માયાળુ હતી; આથી રાણાએ તેને બાલક રાજકુમારની ધાવ તરીકે પસંદ કરી. મોતી તે ખરેખર મોતી જેવી જ હતી. તેણે રાજપુત્રને પોતાના પુત્ર સાથે ઉછેરવા માંડ્યો. જોધપુરની રજપુત સ્ત્રીઓમાં હજી પણ એમ કહેવાય છે કે ધાવનો નાનો પુત્ર સમજી ગયો હતો કે આ બીજું બાળક તે એનો ભવિષ્યના રાજા હતો. આથી, ત્યાં મુધી રાજકુમાર પૂરું ધાવી ન લે ત્યાં મુધી ધાવપુત્ર ધાવતો નહિ. અને રાત્રે તેનું રક્ષણ કરતો હોય તેમ તે રાજકુમારની આસપાસ હાથ વીંટાળીને સૂતો.

રાજ્યમાં કેટલા બેવફા માણસો હતા

અને તે રાણા અને રાજકુમારને મારી નાંખવા કાવત્રાં રચતા. એક રાત્રે આવા રાજ્યદ્રોહી માણસોનું એક ટોળું મહેલના ચોકીદારને ફેડી અંદર દાખલ થયું. શરૂવાતમાં કાવત્રાની કોઈને ખબર ન પડી.

તે રાત્રે મોતી બન્ને બાળકોને હાલરડાં ગાતી હતી, અને મહેલની બીજી દાસીઓ પણ તે બાળકોને સૂવડાવવા જુદી જુદી જાતનાં વાજિન્ત્રો વગાડતી હતી. ન્યારે બળવાખોર લોકો દાખલ થયા ત્યારે મોતી રાજપુત્રને ધવડાવતી હતી. અને તેનું પોતાનું બાળક તેના ઘુંટણ આગળ રમતું હતું.

એટલામાં એક દાસી દોડતી દોડતી મોતીના ખંડમાં દાખલ થઈ. તેના મોઢા ઉપર ભયની છાયા હતી અને આંખમાં આંસુ હતાં. તે મોતી પાસે આવી અને ગળગળતા અવાજે કહેવા લાગી. “બાઈ નાસો નાસો, રાણાજીના દુશ્મનો મહેલમાં દાખલ થયા છે, અને આ તરફ ધસતા આવે છે. તે લોકો રાજકુમારને શોધતા લાગે છે. અને તમે નહિ નાસો તો બિચારા રાજકુમારનો જીવ લેતાં એ ઘાતકી માણસો નહિ ચૂકે.”

મોતીનું હૈયું ભયથી ધડકવા લાગ્યું. તેને શું કરવું તે બાગત કાંઈ મમજળુ ન પડી. એટલામાં દાદર ઉપર દુશ્મનોનાં પગદાંનો અવાજ સંભળાયો. મોતીએ પોતાના બાલકને ઉચકી લીધું અને

બહાલથી છાતી સરખું ચાંપી તેને બોલી કરી. પછી તેણે રાજકુમારનો મુગટ અને હિરામાણેકનો કમરપટો કાઢી હીધાં અને પોતાના બાલકને પહેરાવ્યાં. હુણિત હૃદયે તેણે પોતાના બાલક તરફ એક છેલ્લી બહાલસરી નજર નાંખી અને ખુની લોકો ચોરડામાં દાખલ થયા તે પહેલાં રાજકુમારને લઈ બીજે દરવાજેથી નાસી ગઈ. ત્યારે પેલા ખુની લોકોએ મુગટ અને રત્નચ્છિન્ન પટો પહેરેલા ધાવપુત્રને જોયો ત્યારે તેમણે માની હીધું કે આ રાજકુમાર જ હશે. તેમાંનો એક જણ આનન્દમાં આવી જઈ બોલ્યો, “લલે, ધાવ નાસી ગઈ. તે પોતાના પુત્રને બચાવે એ તદ્દન કુદરતી છે. આપણે તો રાજકુમાર સાથે જ કામ છે ને? એ છે એટલે બસ.”

બીજા એક દૂર દેખાતા માણસે રાજપુત્ર ધારી ધાવપુત્રની છાતીમાં ઉડી કટાર લોંકી દીધી અને તે સાથે જ નિર્દોષ બિચારા ધાવપુત્રનો પ્રાણ દેહમાંથી ઉડી ગયો.

આ રીતે તે વક્ષદાર ઠાસીએ પોતાના પ્રાણથીયે પ્રિય પુત્રનો લોભ આપી પોતાના રાજકુમારનો અમૃત્ય પ્રાણ બચાવ્યો. ત્યારે રાણાને આ વાતની જાણ થઈ ત્યારે તે ઘણો જ ખુશ થયો અને મોતી પ્રત્યે એને ઘણું માન ઉપજ્યું. અનેક પ્રકારનાં ઇનામો આપી મોતીનું મન ખુશ કરવા અને તેની સ્વામીભક્તિની કદર કરવા રાણાએ ઘણા પ્રયત્ન કર્યા; પણ મોતીને આ બધી ચિત્તેની કદર ન હતી. તે જ રાત્રે તેણે છાતીમાં ખંજર લોંકી આપઘાત કર્યો. મરતાં મરતાં તે બોલી “મેં મારા નાના રાણાનો પ્રાણ બચાવ્યો; હવે હું મારા બાળકને ધવડાવવા જઈ છું.”

તેના મૃત્યુથી આખા નેધપુરમાં શોક ફેલાઈ ગયો. રાણાએ તેની યાદગીરીમાં એક આરસપહાણની સમાધિ ચણાવી, જે આજે પણ તે વક્ષદાર ધાવની સ્વામી ભક્તિની યાદ આપે છે.

સૌ. પૃષ્ઠા ૨. વકીલ.

[૧]

અમે રમકડાં

અમે રમકડાં, અમે રમકડાં, પડખમચી ને વાતરબાઈ; ગામની ગાયો, ડાહીનો ઘોડો, બંદુકવાળો બનું સીપાઈ. સિંહ ને સસલું, મોરલો મરઘી, બળલો ને વળી બમલી બ ધર ધર જશું, ધર ધર ફરશું, રમ્મત ગમ્મત નવી નવાઈ.

મજ મજ છે એવી મજ છે કેવી મજ કે વાત નહીં,
 ધીંગમ ધીંગા કૂદમ કૂદા, આજ દિવસ કે રાત નહિ.
 ખાશું પીશું મજ કરીશું અમને કાંઈ પંચાત નહીં,
 બાળક સાથે દોસ્તી ખાંધી આકાશે નિત ઉડશું ક્યહીં.

ચંદ્રવદન મહેતા

[૨]

ઊડયા કરું

પે....લા પેલા પંખીને જોઈ મને થાય,
 એના જેવી જો પાંખ મળી જાય,
 તો આભલે ઊડયા કરું—
 બસ ઊડયા કરું.

ધડીઆળમાં દસ વાગે,

ટન ટન ટન ટન ટન

ટન ટન ટન ટન ટન

ખા મને જોળવા લાગે,

જયુ ક્યાં ? જયુ ક્યાં ? જયુ ક્યાં ?

હું તો આભલે ઊડયા કરું,

ઉચે ઉચે ઊડયા કરું.

પેલા ડુંગરાની ટોચે, મારી પાંખ જઈને પહોંચે;

ખા ઢીંગલી જેવા,

ખાપા ઢીંગલા જેવા,

નાનાં નાનાં નાનાં નાનાં

જોઈ હું તો છાના માનાં

આભલે ઊડયા કરું;

ઉચે ઉચે ઊડયા કરું. પેલા

પિનાકિન ત્રિવેદી

* મુંબઈની ન્યુ ઇસ્ટ રફાના વાણિજ્યસભાએ બજારપેલા નાટકમાંથી આ એ ગીત બહાર લીધું છે. નાટક જોનાર દરેક બાળકની હાલતે દેશને એ સ્ત્રી રજા છે એટલું જ નહિ પણ આગેજો પરેશને ' આપેશ દાઉદ ' બનાવી દીધું છે.

જીવિયા અને જાણિયા

છંદગી આવી છે !

એવી ગણતરી થઇ છે કે દુનિયામાં દર મીનીટે ૬૮ જણા મરે છે, એક દિવસમાં બધા મળી ૬૭,૬૨૦ જણા મરે છે, અને એક વર્ષમાં ૩૫,૭૪૦,૮૦૦ જણા કુલ મરે છે.

*

નવાઈ જેવો સરવાળો

$$\begin{array}{r}
 ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ \\
 ૯ ૮ ૭ ૬ ૫ ૪ ૩ ૨ ૧ \\
 ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ \\
 ૯ ૮ ૭ ૬ ૫ ૪ ૩ ૨ ૧ \\
 \hline
 \text{વત્તા } ૨ \\
 ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨
 \end{array}$$

*

ઐતિહાસિક ગરખું

કહે છે કે રામનો રાત્રી નીરો એટલો બધો દુષ્ટ અને ધાતકી હતો કે ન્યારે રામને આગ લાગી ને આખું શહેર લડલડાટ બળવા લાગ્યું ત્યારે નીરો મહેલમાં બેઠો બેઠો સારંગી (શ્રીડલ) વગાડતો હતો. પંજુ આ વાત એક મોટું ગરખું છે. પહેલી વાત તો એ છે કે રામ નીરો બ્યાજથી આશરે બે હજાર વર્ષ ઉપર થઇ ગયો તે વેળા ' શ્રીડલ ' નામના વાણંતની શોધ થઇ જ ન હતી. અને કદાચ એણે બીજું કોઇ વાણંત વગાડ્યું હોયું જોઇએ એવી કોઈ દલીલ કરે તો એ વાત પશુ ખોટી છે; કારણ રામને આગ લાગી તે વેળા નીરો રામથી ૫૦ માઇલ દૂર આવેલા અન્ટિયમ નામના શહેરમાં એના મહેલમાં રહેતો હતો. તે વેળા આગગાડી જેવાં સાધન ન હતાં, એટલે રામ સજગીને આખું શહેર રાખોડી થઇ ગયું તે પછી જ નીરો રામમાં પાછો ફર્યો હતો.

આવું જ એક બીજું ઐતિહાસિક ગરખું કલ્પિયોપેત્રાના ૩૫ સંબંધમાં છે. કલ્પિયોપેત્રા મીસરની રાણી હતી અને તે જગતની સાથી સુંદર સ્ત્રીઓમાંની એક હતી એમ ગણાય છે. પરંતુ છેલ્લી શોધબોજ ઉપરથી જણાયું છે કે એ કાળી હતી ને

કહે છે એવી રૂપાળી ન હતી. વળી જ્યારે રામનો વિજેતા સરદાર માર્ક એન્ટનીનો એની સાથે મેળાપ થયો તે વેળાએ એન્ટનીની ઉંમર ૬૦ વર્ષની હતી અને કલીયોપેત્રાની ઉંમર ૪૬ વર્ષની હતી.

એક ત્રીજા ગપ્પાની વાત. અંગાળના નવાળ સીરાજ-ઉદ-દૌલાએ એક નાની કેટડીમાં અંગ્રેજોને પૂર્યા અને અનેક જણા ગુંગળાઈને મરી ગયા એવી વાત તમે હિંદના લગભગ દરેક શાળાપંચોગી ઇતિહાસમાં વાંચી હશે. હાલ થયેલી શોધ ઉપરથી સાબીત થયું છે કે એ આખી વાત-કલકત્તાની કાળી કેટડીનો ક્રીસ્ટો-બિલકુલ ગલત વાત છે, અને એને માટે એકે સંચો ઐતિહાસિક પુરાવો નથી.

*

આ ગુણાકાર જોયો ?

$$1\ 2\ 3\ 4\ 5\ 6\ 7\ 8\ 9 \times 6 + 10 = 11\ 11\ 11\ 11\ 11\ 11\ 11\ 11\ 11$$

$$1\ 2\ 3\ 4\ 5\ 6\ 7\ 8\ 9 \times 16 + 20 = 22\ 22\ 22\ 22\ 22\ 22\ 22\ 22\ 22$$

$$1\ 2\ 3\ 4\ 5\ 6\ 7\ 8\ 9 \times 26 + 30 = 33\ 33\ 33\ 33\ 33\ 33\ 33\ 33\ 33$$

*

અજળ ખાળક

અમેરિકાના હાર્વર્ડ યુનિવર્સિટીના પ્રોફેસર ડૉ. બારિસ સિડિસને એક છોકરો હતો. એનું નામ હતું સીડીસ.

સીડીસ માત્ર છ મહિનાની ઉંમરનો હતો ત્યારે એને અંગ્રેજી મૂળાક્ષરોમાંથી આવડતા હતા. બે વર્ષની ઉંમરનો થયો ત્યાર લગીમાં તો એને લખતાં ને વાંચતાં આવડી ગયું. ૧૧ વર્ષની ઉંમરે એણે હાર્વર્ડની શાળામાં મેટ્રિકની પરીક્ષા પસાર કરી, અને ગણિતના અઘરા પ્રશ્નોની ચર્ચામાં કોલેજના પ્રોફેસરોની સાથે લાગ લઈ એમને છક્ક કરી મૂક્યા.

*

વિચિત્ર સંજોગો

આયર્લેન્ડના કૉર્ક શહેર નજીકના ફૂકર્હેવન નામના ગામમાં પેટ્રીક નામનો માણસ અને ઇલીનાર ગ્રેડી નામની સ્ત્રી રહેતાં હતાં. એ બંને જણાનો જન્મ સન ૧૭૯૬ માં એક જ ઘરમાં થયો હતો. બંનેનો જન્મ એક જ દિવસે થયો હતો. એ

ખંને એમનો જન્મ થયો એ જ વારે પરણ્યાં. ખંને ૯૬ વર્ષનાં થયાં ત્યારે જે દિવસે જન્મ્યાં અને પરણ્યાં હતાં તે જ વારે માંદાં પડ્યાં, અને તે જ વારે મરણ પામ્યાં. એ ખંને ૯૬ વર્ષની ઉંમરે મરી ગયાં—અને એમનાં બાળબચ્ચાં ને વારસોની સંખ્યા પણ ૯૬ હતી !

*

ટાઠ ?—તાપ ?—આ વાંચો

રશિયાના તાબાના સઘળીરીયાના મુલકમાં જહાં નામનું શહેર છે. સન ૧૯૨૮ ની સાલમાં ત્યાં એટલી બધી ઠંડી પડી કે ઘર્મીમીટરમાં પાસે શૂન્યથી પણ ૧૫૪.૪ જેટલો નીચો ગયો. આ ઠંડી જેટલી ગજબ કરનારી હશે એની કલ્પના કરી લો. આપણે ત્યાં આ વર્ષે આશરે ૩૨ થી ૩૫ ડીગ્રી જેટલી ઠંડી હીમ પડ્યું ત્યારે પડી, અને દેશમાં હાહાકાર થઈ ગયો. તો આ તો ઠેક શૂન્યથી પણ નીચે ખાસી ૧૫૪ અંશ (ડગ્રી) એાછી !

નવાઈની વાત એ છે કે એ જ વર્ષમાં ત્યાં ઉનાળામાં પાસે ઉંચે ચડ્યો તે ૧૦૨.૨ અંશ (ડીગ્રી) જેટલો શૂન્યથી ઉંચે ચડ્યો ! આપણે ત્યાં ઉનાળામાં ૧૧૦ થી ૧૧૩ અંશ ગરમી પડે છે, એટલે આપણાથી માત્ર ૧૦ થી ૧૧ અંશ એાછી ગરમી ! એટલે કે એ મુલકમાં હવામાનમાં ૨૫૬.૬ અંશ જેટલો જંગી ખંતુનો ફેરફાર ત્યાંના રહેવાસીઓને એક વર્ષમાં વેઠવો પડ્યો.

ઉપર વાત કરી કે આપણા દેશમાં ગુજરાતમાં ૧૧૦ થી ૧૧૩ અંશ જેટલો તાપ ઉનાળામાં પડે છે. બેએક વર્ષ ઉપર ૧૧૬ અંશ જેટલો આકરો તાપ પણ પડેલો ને આપણે બધા ગલરાઈ ઊઠેલા. જેકોબાબાદ, કવેટા, વગેરે ખૂબ ગરમ મુલકમાં એનાથી પણ વધુ ૪ થી ૬ અંશ જેટલી ગરમી કોઈ કોઈ વાર પડે છે. પરંતુ ઉત્તર આફ્રિકામાં ટુનેઝ (Tonaregs) નામના સ્થળમાં સન ૧૯૨૭ માં ૧૫૮.૮ જેટલી આકરી ગરમી પડી હતી. એ ઉનાળો કેવો વસમો હશે એનો તમે જ વિચાર કરી લો.

રમણલાલ નાનાલાલ શાહ

ફૂલવાડીનાં ફૂલડાં

ચાલો ચાલો સઉ બાળ, ચાલો ચાલો સઉ બાળ;
ફૂલડાં વીણવાને ફૂલવાડીમાં. ૧

રૂડાં ફૂલડાં દેખાય, રૂડાં ફૂલડાં દેખાય;
રંગે રંગેલી ફૂલવાડીમાં. ૨

મીઠી ફેરમ ફેલાય, મીઠી ફેરમ ફેલાય;
ફેરમ ફેલી ફૂલવાડીમાં. ૩

દિલ ફૂલડે દોરાય, દિલ ફૂલડે દોરાય;
સાચાં સૌન્દર્ય ફૂલવાડીમાં. ૪

કુદાં ફરતાં દેખાય, કુદાં ફરતાં દેખાય;
રંગબેરંગી ફૂલવાડીમાં. ૫

કેવા ક્યારા સોહાય ! કેવા ક્યારા સોહાય !
રૂડા મઝાના ફૂલવાડીમાં. ૬

બાલ દિલડાં લોભાય, બાલ દિલડાં લોભાય;
ફૂલડાં લેવાને ફૂલવાડીમાં. ૭

રાધાનું રમકડું

“ બેટા, શું ભેંધ્યો છે ? છાનો રહી જા, મારા લાડકવાયા ! જો બેટા, આ રમકડું ! ” બાળમાં ને બાળમાં રાધા લવતી હતી.

“ રાધા ! ”

અધિરથની આંખને ખૂણે ચાતીભિંદુ શું એક આંસુ દેખાયું. બાળક માટે ગરતી રાધાનું હૈયું એણે વાંચ્યું ને એના મોંમાંથી એક બોલ ખરી પડ્યો. “ પ્રભુ ! ”

રાધા જાગી ઊઠી. ‘ અ’ધ આંખે દીધેલું એવું બાળક ઉઘાડી આંખ ગળી ગઈ ને એ બેળાકળી થઈ ગઈ !

“ અધિરથ ! ” રાધાથી બોલી જવાયું ને બન્ને પાસાં ઘસતાં પથારીમાં પડી રહ્યાં.

૨

“ રાધા, બહાર તો આવ. તારે માટે આ રમકડું આપ્યું ! ” અધિરથે હોંડતા આવી બારણેથી ધૂમ પાડી.

આગલી રાતનો બનાવ રાધાને તાજે થયો. એને લાગ્યું, કે અધિરથ એની કૂર મસ્કરી કરે છે. રસોડામાં રહ્યો રહ્યો રાધા બોલી: “ અધિરથ ! મારી ગરીબની-મળક શું કરે છે ? ”

“ મળક નથી રાધા, સાચી વાત છે. બહાર આવીને જો તો ખરી, કે આવું રમકડું તે કદી ચ નેયું હતું ? ” અધિરથે રાધાને ઉત્તર દીધો.

રાધા સંજ્ઞાસહી ઊઠી. રમકડાંનો રમનારો તો હતો નહિ તો એને રમકડાંની જરૂર ? અધિરથને એણે જવાબ પદ ન લખ્યો.

“ રાધા, રાધા, તારી આંખ ઠરે એ રમકડું પછી તારે નથી ભેંધતું ? એકવા આમ આવીને જો તો ખરી. કાલ રાતનાં તારી વાત સાચી ઠરી હો ! ” અધિરથ બોલ્યો.

બારે હૈયે રાધા રસોડામાંથી બહાર આવી. અધિરથના હાથમાં એણે હસતું ને ખેલતું બાળક નેયું. જુગજુગની એને ઇચ્છાઓ પાર પડી હોય એમ એણે બાળક તરફ નેયું ને તરત જ અધિરથના હાથમાંથી એણે બાળક તેડી લીધું. બાળકની આંખોનાં અગ્ની પીતાં ન ધરાતી હોય એમ એના તરફ ભેંધેને, છતાં ય ઊંડે જાહેથી કંઈક ચોપતી હોય એમ એ બોલી: “ અધિરથ, સાચે જ આ રમકડું-મારું ગરીબનું રતન-મારું જ છે ? સાચું કહો, નાથ, મારા હાથમાંનો આ દીવો જૂંટવી તો નથી લેવાના ને ? ”

“ હજી ચ વિશ્વાસ નથી ખસતો રાધા ? આ રતન-દેવે કયા કરીને દીધેલું આ બાળક-તારું જ છે. ” અધિરથે કહ્યું.

રાધાએ બાળકને ધરાઈ ધરાઈને જોયું ને માતાના હૈયાનાં વહાલ ઠાલવતી ચૂસી એ દીધી: “ અધિરથ, જુઓ તો ખરા

૧૯૩૪નો નવો મોડલ

તારતું ડેકાથું Notecase] જોવાની લલામણ છે [ર. નં. ૨૬૪૭૦

ફેનમી લેડીઝ છુટ. મુઝ, અને ચંપલ વીગેરે ખરીદવા માંટે
ખાણીતું મથક

ગોલ્ડ શીટ લેધર વર્કસ,

બ્રાચ નં. ૪ પીરબાઇ બીલ્ડીંગ, સેન્ટ્રલ રોડ, મુંબઇ-૪
ફેન્સી લેધર ગુડસ, ડ્રેસીંગ કેસ, મુટ કેસ, ડોક્યુમેન્ટ કેસ,
ફોનિંગ ટ્રેક, કીટબેગ, ડોક્ટરોની ખાસ બેગ. જીવેલ બોક્સ
હોલડેલ, મનીપર્સ બેલ્ટ બેગ સ્ટ્રેપ, વોચ સ્ટ્રેપ વગેરે.

શોરૂમ-૧૫૮-૬૦, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઇ નં. ૨.
સ્વદેશી મારકેટ, નં. ૬-૭ શમી ગંલી મુંબઇ નં. ૨.
હાઇ બ્રાફીસ: લાંગવાડી, કાલખાદેવી રોડ, મુંબઇ નં. ૨.

સી. એસ. પટેલ એન્ડ કું.

સર હરકીશનલાલ હોસ્પીટલ, બીલ્ડીંગ, શોપ નં. ૭, મુંબઇ, ૪

—છેલ્લામાં છેલ્લી ઢબનાં સ્વદેશી—

બ્રાઉઝ, જ'પર્સ, ક્રોકસ, બાબા સુટસ, બેબી બોનેટસ, જરી લારતની, આરી લારતની,
બાદલાની સાડીઓ, પ્રીન્ટેડ ચુંદડીઓ વગેરે માટે

એક વખત તો જરૂર પધારો

—બે સુંદર નવલકથાઓ—

ઈર્ષ્યાની આગ	કંપની સરકારના સમયની રોમાંચક પ્રેમકથા	મૂલ્ય : રૂ. ૧-૦-૦
		પો. : રૂ. ૦-૩-૦
તૂટેલા બંધન	કવિવર ટાગોરની સુંદર સામાજિક નવલકથા	મૂલ્ય : રૂ. ૦-૮-૦
		પો. : રૂ. ૦-૨-૦

લખો:

વ્યવસ્થાપક "ગુણસુન્દરી"

૧૧૪, ગીરગામ બેક રોડ, મુંબઇ, ૪

સ્ત્રીઓના ગુપ્ત રોગો ઉપર સરલા પેકેટ

—નો ઉપયોગ કરો.

ગુપ્ત ભાગમાંથી વહેતી ધાતુને—બિનાશને દૂર કરી સંકેતિત કરે છે.

વારંવાર સુવાવડ, વિલાસી ટેવ, કુટેવ, આગસ, મોજશોખ વગેરે કોઈ પણ કારણથી આવેલ ગુપ્ત ભાગની શીથિલતા, નળનાદ દૂર કરી, સ્નાયુઓને મજબુત તંબુ કરે છે. કોઈ પણ જાતનું નુકશાન થતું નથી, તેની ખાતી આપવામાં આવે છે.

પેકેટ કીમત : રૂ. ૧-૦-૦ : સેમ્પલ પેકેટ : ૦-૬-૦ : પોષ્ટ ફ્રી.
નોટ : યત્નવત્તર ખાતરી રહેશે.

લખો : સરલા ગાંધી, ભાવનગર, (B. S. Rly.)

— સંતતિ વિના સંપત્તિ નકામી છે —
સ્ત્રીઓ માટે ખાસ ઉપયોગી અને વંધ્યત્વ વિનાશક

[અદિરાદિ ધૃત-ખેરનું ધી.]

આ લી ઓએના દર્દો જેવા કે, માર્સીક રુદ્ધી અનિયમિતતા, ખેટી મરખી લોહી વિકાર, કસુવાવડ, રતવાથી બગડતાં બચ્ચાં, પ્રદર, લોહીવા, અધુરા માસે બાળકનો યતો જન્મ, સગર્ભાવસ્થામાં તાવ, અશક્તિ, કેડનો દુઃખાવો, ગર્ભાશયનો સોજો વિગેરે દરદોને મટાડી ગર્ભનું ચોપણુ કરે છે. છોડ હોય તો પાલવે છે અને ગર્ભાશયને મર્મધારણ થોડ્ય બનાવે છે. કીમત રતલ ૧ ના ડાનાના રૂપીયા બે. અરધા રતલનો રૂપીયા એક વી. પી. પો. જુડું વેદ્ય એન. એચ. મહેતા. કાઠીયાવાડી બાલામૃત સોમશી ડીપો-ભાવનગર. (કાઠીયાવાડ).

ગાંધીના વદેમાતરમ

શિકાકઠ સાબુ

(૨૭૨૮૬)

માથાના વાળ ખરી જતા અટકાવે છે. વાળને વધારી સુંવાળા અને કાળા બનાવે છે તેમજ શરીરે ન્હાવાથી ચામડી મુલાયમ થાય છે દરેક ગ્રાહ્યોએ વાપરી પોતાનો મંપુજું સંતોષ જાહેર કર્યો છે ઉપરાંત વડોદરા સ્વદેશી બજાર પ્રદર્શન તરફથી સોનાનો ચાંદ આપવામાં આવ્યો છે. કીમત ત્રણ ગોટીની પેટીના તેર આના ટ. ખ. જુડું.

બનાવનાર:-એમ. એસ. ગાંધી

કડી (ઉ. ગુજરાત)

મળવાનાં દેશાલુ.

મ. હરિલાલ ઇન્ડિયાસની કંપની,
૧૨૦, ગીરગામ બેક રોડ, સુબાઈ, ધ.

કાયમી સ્વદેશી બજાર

મુંબાઈ અને અમદાવાદ તેમજ દવાવાળાને ત્યાંથી અને દરેક સ્વદેશી રોડમાંથી મળશે.

અફળ

૨૭૪૬ પીલસ.

દશ દીવસના સેવનથી પછી સુવાવડજ આવતી નથી. કુદરતી ઉપાયેજ કાયમના માટે ગર્ભ અટકાવે છે. માર્સીક ચાલુ-શરીર નીરાળી રહે છે.

કીમત રૂ. ૧૦ ફેક્ટા.

સંતતિ નિયમન માટે બીજા બધાં સાધનો જેવાં કે:-ફેન્સ લેધર, રબર ટીપ, ચેક પેસરી, રબરની પીચકારી, સ્પંજ, બી. સી. ટેબ્લેટ, કીમ, જેલી, એલક વીગેરે પણ મળશે.

અફળ હાઉસ એજન્સી.

નસીરાબાદ, જી. એફ. (રાજપુતાના)

આં તો કોઈ દેવતું બાળક છે. જન્મ સાથે મળેલું આં કવચ અને. આ કુંડળ તો કોઈ રાજવીને હોય ! ” રાધા ખુબ ખુબ મતકાઈ.

“ ત્યારે એતું નામ વસુધેષુ રાખ-
શું ? ” અધિરથે પૂછ્યું.

રાધાએ હંકારમયું ઠોકું નમાવ્યું.

૩

પાંડવ કૌરવોની પરીક્ષાનો દિવસ હતો. નગર બહાર મોટો સમિયાણો રચ્યો હતો. પુરલોક ટોળે મળ્યાં હતાં.

એક પછી એક કુમારે શસ્ત્રપ્રયોગો કરી બતાવ્યા. ભીમ અને દુર્યોધનતું ગદા-યુદ્ધ વખણાવ્યું. અર્જુનના બાણના ટંકારે સભામાં “ વાહ વાહ ” પોકારાઈ.

ત્યાં તો કોણ જાણે કેમ પણ સભાના એક ખુણામાંથી એક બાળક બહાર પડ્યું. ધીર ગંભીર થાલે તે મંડપનીચે પહોંચ્યો ને આખી ય સભા સાંભળે તેમ તે બોલી બહાર પડ્યો, “ અર્જુને. બતાવેલા આ બધા ય પ્રયોગો તો હું કરી બતાવું છું, પણ વધારામાં અર્જુન સાથે સામનો પણ હું માશું છું ! શુરુદેવ, આરા આપો. ”

આખી સભા એને ભેળ રહી. મંત્ર-મુગ્ધ બની હોય તેમ ઘડીક વાર તે શાંત બની ગઈ !

“ તારું કુળ તો જણાવ ! ” એક જણે પ્રશ્ન પૂછ્યો.

કર્યો. બાળકને ખસે હાથ મૂકી એણે એને બહાર લઈ જવા માંડ્યો.

“ અરે ! આ તો સૂતપૂત્ર ! આં તો અધિરથનો દીકરો ! આ તો દાસી પૂત્ર ! ” સભામાંથી સંભળાયું.

“ રથ હાંકે રથ ! તારા હાથમાં તો આખૂક શોભે ! અર્જુનનો સામનો તારાથી નહિ થાય ! ” ભીમ પોકારી બહાર પડ્યો.

“ વિદ્યામાં આ ઉચ્ચનીચના લેહલાવ શા ? ” દુર્યોધને સામું ફેંક્યું, “ અને કુમાર સામે કુમાર ભેળતો હોય તો એને હું અંગદેશનો રાજા બનાવું છું ! ”

આખી સભામાં ઘોંઘાટ ફેલાયો. પુર-જનોએ પોતપોતાને કાવતું બોલવા માંડ્યું.

અધિરથ અને રાધાએ ગર્વથી નાક ફેલાવ્યાં. કુંતાતું હૈયું વલોવાયું ને મૂર્છા ખાઈ એ નીચે પડ્યાં !

૪

“ બેટા, એકવીસ એકવીસ વાર આ પૃથ્વી નક્ષત્રી કરી છતાં આ દ્રગણા તો ફૂટ્યા ! જીવનને છેલ્લે આરે બેસી હું શાંતિ શોધતો હતો પણ માન-અંતરમાં જાડો જાડો વસવસો રહી ગયો હતો, ત્યાં તો તું આવી પહોંચ્યો ને એક વાર હું વધુ સખળ બની ગયો. સ્વપ્નને સિદ્ધ કરનાર એક તું મને મારો વારસ મળ્યો. અને તે દહાડાથી આજમુધી હૈયું નીચાવી નીચાવી મેં તને વિદ્યા દીધી. બેટા, આવતી કાલે તો તું જવાનો છે. પેટના દીકરાની

ખેટલે મારું કામ આગળ ધપાવી મારા
જળગતા હૈયાને શાંતિ આપજે, ખેટા ! ”
બાજ કેટલેય વરસે પરશુરામ અંતરની
વરાળ કાઢતા બેઠા હતા.

“ ગુરુદેવ ! શું વેરની જવાબાઓ
આટલી બધી ભૂખાવળી હશે ? ” શિષ્ય
બોલ્યો, “ પણ કંઈ નહિ, બાપુ, આપ
જરા વિશ્વાંતિ લો. આપનું મન શાંતિ
શોધે છે ને ? ”

“ ખેટા, શાંતિ ? શાંતિ તો તું આપે
ત્યાદે ! ” બોલી પરશુરામ શિષ્યના
બોળામાં માથું મૂકીને સૂતા. એમના
અશાંત મનને નિદ્રાએ ઘેરી લીધું ને
આંખો જરા મીંચાઈ, પણ ત્યાં તો ઘોડી
વારે એમનું શરીર ઉઠા લોહીમાં
ભિંજી ને સફાળા એ બેઠા ધયા !

ગુરુ ભિંધતા હતા તે વખતે એક
ભમરો શિષ્યની બાંધે વળગ્યો. ગુરુદેવ
લગી ઉડ્યો, એ બીકે એણે એ ન ઉડાડ્યો
અને ભમરાએ એની બાંધ આરપાર વીંધી
નાખી ! બાંધમાંથી લોહીનો પ્રવાહ નીક-
ળ્યો ને ગુરુની પીઠ નીચે રહી વહેવા
લાગ્યો.

“ ન હોય આ બ્રાહ્મણનો દીકરો ! ”
ગુરુ વિચારમાં પડી ગયા, ‘ હું છેતરાયો !
હું છેતરાયો ! એ સમસ્યા ઉડ્યા. “ સાચું
બોલજે, તું કોનો દિકરો ? તારું કળ
કયું ? તારું ગોત્ર કયું ? ” એમણે પૂછવા
માંડ્યું.

“ સાચું કહું ગુરુદેવ ! હસ્તિનાપુરના

સારથી અધિગ્રથનો હું દિકરો વસુપેષુ.
રાધા મારી જનેતા. ”

“ અરેરે ! ત્યાદે મારાં સ્વપ્નોની
સૃષ્ટિ શું સાચે જ આજે ભાંગી પડી ? ”
ગુરુએ પસ્તાવો કરવા માંડ્યો, “ વસુપેષુ,
જા, તને-મારા મોની લીધેલા સગા દીકરાને
બાળી નાખવાની આજે મારી હિંમત
નથી રહી ! ચાલ્યો જા, ખેટા, બીજું તો
કંઈએ હું કરતો નથી પણ અણીને અવ-
સરે મારી લીધેલી વિદ્યા તારી અંદરથી
સરી પડશે ! ”

પરશુરામની વિદ્યા હાથ કરી વસુપેષુ
ઘેર પહોંચી ગયો.

૫

અને પછી તો એ કૌરવરાજ હુર્યો-
ધનનો જમણો હાથ બન્યો. એના પિતા
સૂર્યદેવે એને જન્મથી જ લીધેલાં કંવચ
ને કુંડળા ઇંદ્રરાજને દાનમાં લઈ ન્ખોતે
દાનેશ્વરી કણું કહેવાયો. છેલ્લે છેલ્લે-
મહાભારતના યુદ્ધની આગલી રાતે એણે
પોતાની સાચી જનેતા કુંવીને પણ
ઓળખી લીધી. તે દહાડે ફરી એકવાર
બાળક બની પોતાની સાચી જનેતાનો
બે.બો ખુંદવાનું એણે મન ધયું પણ
હુર્યોધનની મૈત્રીએ એને આમ કરતાં
અટકાવ્યો. મહાભારતના યુદ્ધમાં એ
દિવસ કૌરવ સેનાનો સેનાપતિ પણ એ
બન્યો.

યુદ્ધના સત્તરમા દિવસની સાંજ હતી.
કુરુસેનાના મેદાનમાં કણ પડ્યો હતો,

જીવનના છેલ્લા શ્વાસ એ જેવી રહ્યો હતો.

ત્યાં તો ફરથી એને સાંભળ્યું, “હે કર્ણુ! હે દનેશ્વરી કર્ણુ!” એ અવાજે કર્ણુ ઝબકી ઊઠ્યો. અવાજની દિશામાં એણે કાન માંડ્યા ને હળવે રહી પોકાર કર્યો, “આમ આવજો, લાઇ! આ અહીં હું પડ્યો છું.”

ચીધરેકાલ દશામાં એક પ્રાદ્યણ આવ્યો ને કર્ણુની પાસે દાનની ચાચના કરવા માંડી. એની દીકરીને કન્યાદાન દેવાનું હતું; એના દીકરાને જનોઇ દેવાનું હતું.

ઘડીકવાર તો કર્ણુ ‘શું આપવું?’ એ વિચારે મુંઝાઈ ગયો. એના આખા જીવન ભરમાં કેઇ પણ પ્રાદ્યણ એને બારણેથી ખાલી હાથે પાછો નહોતો વળ્યો તે આજે, એના જીવનની છેલ્લી ઘડીએ ખાલી હાથે પાછો વળશે એ વિચારે એ કમકમી ઊઠ્યો. પણ ત્યાં તો એને પોતાના દાંતે સોનું મંદ્યું છે તે યાદ આવ્યું અને એ હરખાઈ ગયો, “લાઇ, પેલો પથ્થર આપશો? આપને મારા દાંતે

મઢેલું સોનું હું કાઢી દઉં છું.” પ્રાદ્યણને કહ્યું.

“રાજા, એમાં દાન શું એ તો મારી મહેનતનો બદલો.” પ્રજવાળ દીધો.

ગબડતો ગબડતો કર્ણુ પથ્થર ગયો અને તરત જ એનાથી પે દાંત તોડી નાખ્યા. દાંતે મઢેલું સોનું એણે પેલા પ્રાદ્યણને આપવા માંડ્યું.

“એકું દાન, હું પ્રાદ્યણનો શી રીતે સ્વીકારું?”

કર્ણુ ફરીવાર ગબડતો ગબડતો પે રથ પાસે જઈ પહોંચ્યો, ત્યાં પોતાનાં ધનુષ્ય બાણ હાલીયાં. હળવે રહી એણે પણુછ રટંકાર કર્યો ને એક તીર પાતાળમાં ને તેમાંથી પાતાળગંગાનાં નીર કતેનાથી સોનું ધોઇ એણે પ્રાદ્યણને

પ્રાદ્યણે દાન લઈ કર્ણુને આરિ દીધા. કર્ણુ કૃતાર્થ થયો.

મુસાફિર—

કોયલ

નાનકડી એક છોકરી હતી. તેણી નામ વસન્ત. તેની સંભાર લેનાર કોઈ નહોતું. તેની મા તો એ એકદમ નાની હતી ત્યારની મરી ગઈ હતી. અને એના બાપ છોકરીની 'નવી બા'ની હોંશ પૂરી પાડવામાં છોકરીને ભૂલી જ ગયા હતા. વધારામાં વળી એ બિચારીને એવો રોગ થયો હતો કે ઉઠાય જ નહિ. કોઈ વાર તે તેની માને યાદ કરી છાતું છાતું રડતી. સારાચે જગતમાં તેના દુઃખમાં લાગ લેનાર કોઈ હોય તો એક કોયલ હતી.

આ કોયલ, વસન્તની બાએ પોતાની યાદગીરીની નિશાની તરીકે પાળી હતી. બાપને અને નવી બાને તો એ બહુ દુઃખ દેનારી થઈ પડી. પણ વસન્તે છુદ્ધ કરીને રાખી હતી. નોકર તેને નવડાવતો અને ખવડાવતો; તેને નવડાવવાનું ને ખવડાવવાનું કોયલને બહુયે મન થતું પણ બિચારી લાચાર હતી.

સારાય દિવસ વસન્ત ઓટલે ખુરશી પર બેસી રહેતી, ને કોયલના મીઠા ટહુકારાનું અમૃત પીયાજ કરતી. કદાચ વસન્ત દુઃખથી રડતી તો કોયલ ઘણુંજ બહાલસોયું ટહુકતી. વર્ષો પહેલાં પોતાને રડતી છાની રાખવા બા મીઠાં મધુરાં લાઠ કરતી તે લાડના સૂર, વસન્તને આ ટહુકામાં સંભળાતા. કોઈક વેળા કોયલ આનંદમાં આવી જઈને ટૂંટું ટૂંટું કરતી

આથી વસન્ત કોઈવાર ઉભરો આ બોલી ઉઠતી:—

મારી બહાલી કોયલ !

મારી મીઠી કોયલ !

ભૂત લણકાર દેતી કોયલ,

માના અવાજ દેતી કોયલ,

મારી મીઠી કોયલ !

મારી બહાલી કોયલ !

ત્યાર પછી તો એનો રોગ મરી ગ ને હવે તો તે હાલી ચાલી શકતી. તો પોતે જ કોયલને ખવડાવતી. નવડાવતી. આમાં એને ખૂબ મોજ પડ

એક દિવસ કોયલ જરા ટહુકી નહિ, ને કોણ જાણે કેમ બે જ રહી. વસન્ત આથી બહુ દુઃખી થ તેણે કોયલને બહુ ચે બોલાવી પણ તે જરા પણ ટહુકી જ નહિ.

બીજે દિવસે વસન્તે ખવડાવવા પાંચ રાત્રું ખારણું ઉઘાડ્યું. તરત પાંખો ફરફરાટ થયો. કોયલ ઉંચે ઉંચે ઉડી ગ વસન્ત એકદમ ગભરાઈ ગઈ. તે આમતે ખાવરી બની જોવા લાગી, પણ કોયલ તો ઉડી ગઈ હતી.

વસન્તે તે દિવસે રડયા જ કર બધાએ એને છાની રાખવા બહુ મહેન કરી પણ તે કેમ કરી શાન્ત રહી નાં તેને આજે બધું ખાલી ખાલી જ લાગે

પછી તે ઉઠી. ઘરમાંથી બહાર નીકળી. તેણે તેની કોયલ-બહાલી કોયલને લાવ્યા વિના ઘેર નહિ આવવાનું નક્કી કર્યું હતું.

જે તરફ કોયલ ગઈ હતી તે તરફ તે જવા લાગી. તે ફર ફર ચાલી જતી હતી. મનમાં રડતી અને પેલું ગીત ગાતી.

પણ ત્યાં તો વચ્ચે નદી આવી. તરતાં તો એને નોતું આવડતું ! પાસે હોડીવાળાનું ઝુંપડું હતું. હોડીવાળો કંઈ ગીત લલકારતો હતો. તેની પાસે તે ગઈ, ને હોડી ચલાવવાનું કહ્યું. આવડી છોકરીને એકલી ભેઈને હોડીવાળાને બહુ જ નવાઈ લાગી. હોડીવાળે હોડી ચલાવી. સામે પાર આવ્યા. હોડીવાળાએ કંઈ પૈસા લીધા નહિ ! વસન્તે આગળ ચાલવા માંડ્યું.

*થોડે દૂર ગઈ હશે ને એક ડુંગર આવ્યો. હમણાં થોડા જ વખત પર વરસાદના ઢહોડા ગયા હતા. એટલે બધાં ગાડ લીલાંછમ દેખાતાં. સૂરજનો પ્રકાશ પાંદડાં ઉપર પડતો ને તે ચળકતાં. જુદી જુદી જાતનાં પક્ષીઓનો અવાજ ધણો જ સરસ લાગતો.

આવી સુંદર જગા, એને તો બહુ ગમી. પણ તેની કોયલ વિના તેને બધું

સૂતું સૂતું લાગ્યું. એ, એની બા અને એની કોયલ. એ બધાં આ ડુંગર પર રહેતાં હોય તો કેવું સારું ?

પણ, એટલામાં એક ઝીણી ચીસ સંભળાઈ. ચીસ જે તરફથી આવી ત્યાં તે દોડી ગઈ. ત્યાં તેણે શું ભેયું ?

એક કોયલ તરફડતી પડી હતી. તેની પાંખમાં સડસડાટ કરતું એક તીર પેસી ગયું હતું. વસન્તે વાંકા વળીને ભેયું; કોયલે ઉંચું ભેયું; ચારે આંગે મળી. વસન્ત ચોંકી, આ તો એની જ કોયલ હતી.

“ઓ મારી કોયલ !” વસન્ત એક-દમ ખેસી ગઈ. બન્નેનાં ગોઠાં દયામણુ હતાં. કોયલને મારનાર શિકારી ત્યાં દોડી આવ્યો. તેની આંખમાં પણ આંસુ હતાં.

“મારી બહાલી કોયલ !
મારી મીઠી કોયલ !”

આવું દયામણું ગીત કેટલીયે વાર ડુંગરના પથરો સાથે અથડાયું, ને ગાનારે જ પાછું સાંભળ્યું. એવાં ગીતને આપણી દુનિયામાં જગા નથી લાગતી.

વસન્તને કે કોયલને ફરીથી કોઈએ બોલાં નથી.

પ્રસન્ન વકીલ

થોમસ ખાટા (યુરોપના મોચી)

થોમસ ખાટાને તો અત્યારે બધા ઓળખતા હશે. મધ્ય યુરોપના સૌથી. છ સારા માણસ ગણવાતું કહે, તો તેમાં ખાટાનું નામ જરૂર આવે. તે ઝડીનનો મોચી તેનો ખાપ બુટપાલીસનો ધંધો કરતો. અને ખાટાએ પણ મોરેવીઆના સંસ્થાનમાં આવેલા ઝડીન ગામમાં મોચીનો ધંધો શરૂ કર્યો.

અત્યારે કોઈપણ ભાગમાં બુટ કે સ્વીપર ખરીદ્યો તો ખાટાનું નામ નજરે પડશે.

તેને યુરોપના 'હેત્રી ફોર્ડ' કહેવામાં આવે છે.

અત્યારે ખાટાની ફેક્ટરીમાં ૨૦,૦૦૦ માણસો કામ કરે છે. ઝડીનનું ગામ ખાટામય થઈ ગયું છે. પ્રેગમાં તમે મોટરમાંથી નીચે ઉતરો કે દરેકના મોંઠામાંથી ખાટાનું નામ સંભળાશે. મોરેવીઆનો એ તાજ વગરનો રાજ ગણાય છે.

જેવી રીતે અમેરિકામાં વેપાર રાજગારમાં હેત્રી ફોર્ડ આગળ પડતો છે, તેમ યુરોપમાં ખાટા છે. ખાટાને સ્વદેશ કે પરદેશ જેવું કંઈ નથી. તે આખી દુનિયાને એક ગણે છે. તેને જાત કે નાત, ઉંચાપણ કે નીચાપણ એમ કંઈ નથી. તેની પાસે દશ એરોપ્લેન છે જેમાં પોતે અગર પોતાની ફેક્ટરીના અમલદારો, દેશ

પરદેશ પોતાના માલનાં વેચાણની દેરાખવા જાય છે. દલાલોને આ બખર આપતા નથી. ખાટા એક પોલાંડ હોય તો ખીજે દિવસે સ્વીટ્ઝ ગયો હોય.

ખાટાને પાસપોર્ટની તકલીફ નથી. છતાં પણ એકવાર પાસપોર્ટ ભૂલી ગયેલ, તેથી સરકારે તેને રાકવામાં આવ્યો; અને અત્યારે માણસ એરોપ્લેનમાં જઈ પાસપોર્ટ લાવ્યો, ત્યારે જ ત્યાંથી અવધવા દેવામાં આવ્યો.

ખાટાનો ફિકરો તેની જ ફેક્ટરી એક સાધારણ મજૂર તરીકે કામ કરે તેનામાં તથા ખીજા મજૂરમાં કાંઈ ભેદ નથી.

ખાટાના ફિકરાને અથેન બો સાફ આવડે છે. તે એક સત્તર વ હેખાવડો જુવાન છે. બે વર્ષ હેમ (હરેટ) થાયર) માં અભ્યાસ કર્યો તેને ફુટબોલની રમત બહુ ગમે છે. યુરોપના રાજ્ય મામલામાં સારો રસ છે. તેણે ઈંગ્લાંડમાં એરોપ્લેન પાઇલ પ્રીક્ષા હમણાં જ પસાર કરી છે. ખાટા (થોમસ) એમ માન્યું કે તેને માટે ઉડતાં આવડવાની જરૂર છે, એ તેના પુત્રને આવડી નાની ઉંમરમાં ઉશીખ્યું છે.

તેની ફેક્ટરીમાં વગ જેવી કાંઈ ચીજ જ નથી. જેને સરસ કામ આવડે તેને વધારે પગાર મળે છે. અને સાધારણ મજૂર પણ મેનેજરની જગ્યા પર આવી શકે છે.

લેડ, તોર્ષ-કલીફની માફક ખાટા પથ્થુ પાંચ દિવસના અઠવાડિયામાં માને છે. અને તેની ફેક્ટરીમાં દરરોજ નવ કલાક કામ ચાલે છે. બે દિવસ રજા રાખવામાં આવે છે. સવારના સાતથી બાર સુધી અને એકથી પાંચ સુધી કામ ચાલે છે.

ખાટા પોતે અને અમુક અમલદારો શનિવારે પણ કામ કરે છે. ૧૫૦ જુદાં જુદાં ખાતાના અમલદારો તે દિવસે (શનિવારે) મીટીંગ ભરે છે. (પાર્લામેન્ટની માફક) અને ગયા અઠવાડિયાનું કામ તથા આવતા અઠવાડિયાના કાર્યક્રમ વિશે વાતચીત ચલાવે છે.

પોતે પણ ઘણીવાર ફેક્ટરીમાં કામ કરવા મંડી જાય છે. અને જુદાં જુદાં કામ

જાતે જ તપાસે છે. જે કામ પોતાને આવડતું ન હોય અગર થઈ શકે એમ ન હોય એવું કામ કરવા કોઈ દિવસ તે કોઈ મજૂરને કહેતો નથી.

લગાઈ પહેલાં ખાટાએ થોડાં વર્ષ અમેરીકામાં ગાજ્યાં હતાં અને ત્યાં જથ્થાબંધ માલ (Mass Production) કાઢવાની રીત શીખી લાગ્યો હતો.

અને અત્યારે બલીનમાં, કેટ્રોઇટ (અમેરિકા)ની ફેડ મોટરની ફેક્ટરીની માફક જ કામ ચાલે છે.

વહાલા બાળકો, હિન્દુસ્તાનમાં આવા શેઠ સાહેબો ઉત્પન્ન થશે ત્યારે જ આપણા મજૂરનો ઉદ્ધર થશે. બાકી તો પૈસો એકઠો કરવાની મનોવૃત્તિ જ હોય ત્યાં હિંમત સિવાય શું નજરે પડે ?

રમણલાલ બં. માંકડ

x અંગ્રેજ પરવા.

વળામણાં

(લાળ: સુખોલસા યાના લીધા રે ?)

વગડે તું જાય મહારા બાળ !

વળામણાં કેમે દઉં રે ?

લેશે ત્યાં કોણ કહે સંભાળ ?

વળામણાં કેમે દઉં રે ?

દિલડું દુભાય મહારું દેતાં વળામણાં ;

પડે છે પેટ માંહી કાળ :

હાં રે બાળ !

પડે છે પેટ માંહી કાળ :

વળામણાં કેમે દઉં રે !

રઢિયાણું રાજ ત્યાગી જંગલમાં જવું ;

લાગે છે ઉર માંહી આળ :

હાં રે બાળ !

લાગે છે ઉર માંહી આળ :

વળામણાં કેમે દઉં રે ?

પુષ્પની પથારિયે તું પોદન્તો પ્રેમથી ;

વગાડે છે ભેખડો કરાળ :

હાં રે બાળ !

વગાડે છે ભેખડો કરાળ :

વળામણાં કેમે દઉં રે ?

ગુણગરવી, રાસપ્રિય
ગુજરાતજી બહેનો માટે

નવીન અપૂર્વ રાસસંગ્રહ

બીજાં બધાં સંગ્રહોને બુલાવે એવો આ

રાસમાલિની

નામનો રાસસંગ્રહ મેળવ્યા વિના છુટકો નથી
એમાં

નરસિંહ મહેતા, નર્મદાચંદ્ર, નવલરામ, ધીરજ, પ્રીતમ,
મીરાંબાઈ, રણછોડ, વલ્લભ, કલાપી, કાન્ત વગેરે જુના
અને વિદેહ કવિઓ ઉપરાંત

શ્રી. નરસિંહરાવ દીવટિયા, શ્રી. ખખરદાર, દિ. - બ. કેશવલાલ ધ્રુવ,
શ્રી. રામનારાયણ પાઠક, શ્રી. કેશવ શેક, શ્રી. રામચુરા, શ્રી. રામમોહનરાય
દેસાઈ, કવિશ્રી લલિતજી, શ્રી. ત્રિજુવન બાસ, શ્રી. જ્યોત્સ્ના શુક્લ,
સૌ. જયમનગૌરી પાઠકજી, સૌ. હસાબહેન, સા. શ્રીમતીબાળા અને
શ્રી. મંજુલાલ મજુમદાર, શ્રી. જગુભાઈ રાવળ, શ્રી. જનાર્દન પ્રભાકર,
શ્રી. ચંપશી ઉદેશી, શ્રી. રમણીક મહેતા, શ્રી. વાસુદેવ સેલત, શ્રી. રત્નેશ્વરરામ,
શ્રી. મુન્દરમ, શ્રી. મોહિનીચન્દ્ર, શ્રી. દેશજી પરમાર વગેરે અનેક

જાણીતા રાસ-ગીત લેખકોના કુલ ૨૧૪ રાસ-ગીત

આ સંગ્રહમાંથી મળશે. આજે જ તમારી નકલ મેળવી લ્યો.

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૪-૦

પોષ્ટજ : ૦-૪-૦

મળવાનાં ઠેકાણાં :

“ ગુણસુન્દરી ” કાર્યાલય, ૧૧૪, ગીરગામ બેક રોડ, મુંબાઈ, ૪.

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળ, ગીરગામ બેક રોડ, મુંબાઈ, ૪.

શ્રી ખડાચતા મિત્ર પ્રેસ, ચાર રસ્તા, અમદાવાદ.

શ્રી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળ, ખપાટીઆ ચકલા, સુરત.

અને જાણીતા શુકસેલરો.

સોને માટે

તાકત-તાજગીથી ભરપૂર

લગ્ન તથા

અંડુ દ્રાક્ષા સ વ

વિના વિલંબે વાપરવા માંડો

ખાસ સ્ત્રીઓને માટે...

....

....તનદુરસ્તી-તાકતથી ભરપૂર

પ્રદરદિ રોગોના અકસીર ધ્વજ

અંડુ અશોકારિષ્ઠ

સ્ત્રીઓની નબળાઇમાં આબાહ અસર કરનાર

દરેક ઘરમાં હોવો જોઇએ

સાચી શક્તિનો સંગ્રહ કરવા

અંડુની મુવજામિત

મ કર ધ્વજ ગુટી

-શક્તિની સર્વોત્તમ દવા-

આજથીજ અજમાવવા માંડો

-તોણા એકના રૂપીઆ આઠ-

અંડુ. કામર્સિયુટિકલ વર્કસ, લી૦ મુંબાઇ નં. ૨૩

મુંબાઇની દુકાન : બુની બાટિયા મહાજન વાડી, કાલબાદેવી રોડ.

આયુર્વેદિક દવાઓનું મૂલ્યપત્ર આજેજ મંગાવો

સોના સરીખી તહારી કાયા સોહાય છે ;

કાળા ભમ્બર તહારા વાળ :

હાં રે બાળ !

કાળા ભમ્બર તહારા વાળ :

વળામણાં કેમે દઉં રે ?

ચાંદા સરીખું તહારું વદન સોહામણું ;

કેવું તેજસ્વી તહારું ભાલ :

હાં રે બાળ !

કેવું તેજસ્વી તહારું ભાલ :

વળામણાં કેમે દઉં રે ?

સૂતા ખડયા છે આજે મહેલોના ઝોરડા ;

સૂની છે સરોવર પાળ :

હાં રે બાળ !

સૂની છે સરોવર પાળ :

વળામણાં કેમે દઉં રે ?

વગડાના વાધ બાળ ! કેવા બીહામણા ;

જાણે માનવીના કાળ :

હાં રે બાળ !

જાણે માનવીના કાળ :

વળામણાં કેમે દઉં રે ?

સારાં સારાં ભોજનો વગડામાં ક્યાંથી ?

ક્યાંથી ત્યાં દુધડાં રસાળ :

હાં રે બાળ !

ક્યાંથી ત્યાં દુધડાં રસાળ :

વળામણાં કેમે દઉં રે ?

જરકશીના જામા ને ટોપી હોં ત્યાંગી ;

ત્યાંગી જરકશીની શાલ :

હાં રે બાળ !

ત્યાંગી જરકશીની શાલ :

વળામણાં કેમે દહિં રે ?

એક હાથે લાકડી ને બીજે કમંડલું ;

કઠે છે કાષ્ટ કેરી માળ :

હાં રે બાળ !

કઠે છે કાષ્ટ કેરી માળ :

વળામણાં કેમે દહિં રે ?

મૂવે છે આંખડી ને કંપે છે કાળજું ;

નથી ત્યાંહી તહારો રખવાળ :

હાં રે બાળ !

નથી ત્યાંહી તહારો રખવાળ :

વળામણાં કેમે દહિં રે ?

હરના અપારામ મહારા લાડકડા કૃપણ !

વિસરશે કેમ તહારું વહાલ ?

હાં રે બાળ !

વિસરશે કેમ તહારું વહાલ ?

વળામણાં કેમે દહિં રે ?

મૂળજલામ પીતામ્બરદાસ શાલ

વીરાંગના

આજ રાત્રે ધારાનગરીમાં ઘેર ઘેર વા મૂકાયા છે. લોકોનાં ટોળે ટોળાં ત્તા પર ભેગાં મળ્યાં છે. થોડા ઉપર શાન, ઊંટ ઉપર ડંકા, અને હાથી ઉપર ખાખુ ગડગડવા લાગ્યાં છે. આજે રાત્રી દયાહિત્યના પાટવી કુંવર વિરધવળના જનનો વરઘોડો છે. આ જન ધારાનગરી નીકળી ગોંડ દેશમાં જતી હતી, રસ્તામાં કુંકટોડાના રાજાની પુરાજધાનીનું કંઈ શહેર આવ્યું. જાને ત્યાં વિસામો ભીમો. ટાંકના રાજાએ જાનનો ખડુ લાવથી પાદર સૂકાર કર્યો. શહેર ખડાર તંબુ-મામાં જાનને મૂકામ આપવામાં આવ્યો. ત્રે સ્વસ્થ થઈ સૌ સૂતા હતા. એવામાં બેકાએક જૂમ આવી કે “હાથી છૂટ્યો, હાથી છૂટ્યો” - સાંભળી સ્વારો ઢોડયા, સેપાઇઓ ઢોડયા, - સેનાપતી ઢોડયા, ને કેવટે રાજા પોતે પથ ગયા, છતાં તે હાથી કોઈથી પકડાયો નહિ. જાગના છોડ કેએડો, ઝાડ સાથે અથડાતો, પત્થરની દેવાલ સાથે અડાતો રસ્તામાં કાંઈ અથ-પાય, તેને પગ તળે કચરતો ઉચી સૂંઢ સાથે મદોન્મત્ત હાથી રાજમાર્ગ ઉપર કોડતો ચાલ્યો આવે છે. લોકો ત્રાહ્ય ત્રાહ્ય પોકારી રહ્યા છે. લોકો ઘરમાં ભરાઈ જાય છે. ધોરી રસ્તા પર એક ચકલુંએ ફરકતું દેખાતું નથી. એટલામાં ખીસકોલીની માફક રસ્તાપરની આમલી પર કોઈ ચઢી એકાએક એવળી રાજાના પાંચાડામાં

પાડી હાથી બેસી ગયો, મહાવતો આવ્યા, પગે ચીપીઆ ચોડી, સાંકળો નાખી હાથીને રહેઠાણ પર લઈ ગયા.

રાજાને અને લોકોને હાથી પકડાયો એટલે શાંતિ વળી; પણ તે કોણે પકડયો, તેની તપાસ કરવાતું કોઈને ધ્યાન ન રહ્યું. એટલામાં અંગરખું, પાયજામો કસખી ટોપી ને મોજડી પહેરેલી એક મુંઢર કન્યા રાજા પાસે આવી, ને બોલી “પિતાશ્રી હાથીને કબજે કરનારને શોધી કાઢવાની આપને જરૂર નથી લાગતી ?” રાજાને તરત પોતાની બેદરકારીનું લાન થયું. તેણે પ્રધાનને બોલાવ્યા, સેનાપતિને બોલાવ્યા, નગરમાં પડો વગડાવ્યો, શેરીએ શેરીએ, અને પાદરે પાદરે તપાસ ચાલી. અંતે માલમ પડ્યું કે હાથી પકડનાર મહેમાન થઈ રહેલા રાણા ઉદયાહિત્યના બીજા કુમાર જગદેવ હતા. જગદેવની અસાધારણ વીર-તાથી મુગ્ધ થયેલી રાજકુંવરી પોતાની મા પાસે ગઈ અને કુમાર જગદેવ સાથે વરવાની ઇચ્છા જણાવી. રાજા રાણીએ લાડકી કુંવરીની ઇચ્છા માન્ય કરી અને કુમાર જગદેવ તથા રાજકુમારીનાં લગ્ન થયાં. જગદેવની ઓરમાન માતા વાઘેલી-સણીતું રાજા પાસે ખડુ ચલાવું હતું અને જગદેવ તથા તેની માતા સોલંકી રાણીને તે ખડુ ત્રાસ આપતી હતી.

થવાથી જગદેવે દેશવટેા લીધો હતો. થનથન થનથન નાચતા ધોળા ને કાળા ઘોડા પર બેસી બે અસ્વાર દડમજલ કરતા પાણી વેગે પંથ કાપતા આડ્યા બંધ છે. હજી એમને મુંછનો દોરોએ ફૂટ્યો નથી. એકની ઉમર સત્તર વરસની અને એકની પંદર. અચોર વનની અંદર બે રસ્તા આવ્યા. અસ્વારોએ કહિઆરાને પૂછ્યું કે “ પાટણનો ટુંકો રસ્તો કયો ? ” કહિઆરે જવાબ આપ્યો કે “ ટુંકે રસ્તે તો આવણું ટૂંકું થાય એવું છે માટે ડાબા હાથના લાંબે માર્ગે આડ્યા બંધો. જમણા હાથના ટુંકા માર્ગે સસલાં કે તેતર મારવાનાં નથી. ત્યાં તો દસ હાથ લાંબા અને સિંહ જેવા વિકાળ વાઘોની બોડમાંથી જવાનું છે. હિંમત હોય તો બંધો અને અનુભવ કરો. ”

કહિઆરાનું કહેવું સાંભળી અસ્વારો હસવા લાગ્યા. અને તે જ માર્ગે ઘોડાને છોડી મૂક્યા. ભેત ભેતામાં પર્વતની તળેટીમાંથી એક શુક્રા આગળ તેઓ આવી પહોંચ્યા. રસ્તા વચ્ચે એક વાઘ લાંબો થઈ સૂઈ રહ્યો હતો. ઘોડાના દાખડના અવાજથી ક્રોધ કરી તેણે ઉચું બોલ્યું. અને

આગલા પગ પર બેઠો થયો તેવું બાણ છુટ્યું અને વાંધના માથા સોંસડું નીકળ્યું. રાડ પાડી વાઘ ન પર તૂટી પડ્યો. તરત જ શુક્રમાંથી ન છલંગ મારી; વાઘણ આગલા ઘોરે પર ધસી.

વાઘણ પર છોડેલું બાણ નેમ ર અને વાઘણનો પંખે આગલા અસ્વારની રીર પર પડ્યો. તે જ ક્ષણે પડખેથી ત ઉછળી ને વાઘણ નીચે ઢળી પડી. અ રોની અને વાઘના યુદ્ધની વાત પાટ રાજા સિદ્ધરાજ બાગમાં ફરતા હતા તે સાંભળવામાં આવી. સિદ્ધરાજે તેજ રાજકુમારોને બોલાવ્યા, જગદેવ વીરમતીને આદરસત્કાર આપ્યો, જગાં પોતાનો અંગરક્ષક બનાવ્યો અને મોં માગ્યો દરમયો. આપ્યો. સત્તર મુધી પાટણની બહોજલાલીમાં જગ અને વીરમતીએ ખૂબ મુખ લોગબ્યું, પછી જગદેવને પોતાના પિતાની સંભાળવા ધારાનગરીથી નિમંત્રણ આપી જગદેવ રાજા થયો અને વીરમતી ર થયાં.

ત્યારે કરવું શું ?

સવારે ઉઠીને દાંતણું કરતો બાગમાં બેસું, મારેવાંને ઢાણા નાખું, હોલાંને પાણી પાઉં અને પંખીને ઉડતાં જોઈ કૂદકા મારું ત્યાં અવાજ આવે છે કે હવે લણુવા બેસવું છે કે લણી ઉતર્યો !

પેલો ભિખારી આવી ગયો; ‘રાધે કૃષ્ણ મુખસે’ ગાઈ ગયો. મારા સૂરમાં હું ગાવા માંડયો; ત્યાં તો હાકલ પડી કે રંગડા તાણુવા બંધ કરે છે કે તારા બાપાને બોલાવું !

બા મને મંદિરમાં લઈ ગઈ હતી. ત્યાં મેં જાતજાતનાં રંગથી ભરેલાં, દિવાલ પરનાં, ઘુમ્મટનાં ચિત્રો જોયાં. ઘેર આવી મોટી બેનની રંગપેટી લઈ દિવાલ પર જોળ કુંડાળાં ચીતરવા મંડયો ત્યાં વાંસા-માં ધબ્બો પડ્યો કે હરામખોર ! મારી પેટી લીધી કે ! ને આ શું બગાડે છે ! મૂકું નહિતર મારી નાખીશ.

કાકા કહે કે ખંડાર રમો જાઓ; હું ભાઈબંધ સાથે શેરીને નાંકે ગયો; એક કુંભાર ચાકડા પરથી રામીયા ઉતારતો હતો. મેં ઘેર આવી બાગમાંથી માટી લીધી. ગારો કર્યો અને હાથી, ઘોડો અને અને સિપાઈ બનાવી બાને દેખાડવા ગયો ત્યાં બાપા મળ્યા; કહે ! તારું લણું થાય છેકરા, ગારો ચુંક્યા કરે છે અને આ કપડાં બગાડે છે ! ” બા બહાર નીકળ્યાં ને કહે, “ તારાં આ કપડાં કઈ ઘરમાં બેઠી છે તારી સગી, તે ઘોશે ! ”

મોટી બેનને હું દરરોજ કપડાં ઘેતાં

જોઉં. એક દિવસ નળ આવતો હતો. મારો રૂમાલ લઈ હું ઘેવા બેઠો; સાબુ ધસવા માંડયો. ત્યાં પોકાર આવ્યો. “ હે ભગવાન, આ છેકરાનું મારે કરવું શું ? પાણીમાંથી ખસતો જ નથી: અથવા જાંઘ કે આવું ? ”

રસોડામાં રોટલી વણાતી હતી. કણીક લઈ હું વણવા બેઠો. ત્યાં બા કહે “ રંડવા જેવો છે; છેકરીની માંદક ઘરમાંથી ખંડાર જ જતો નથી.

બાપા સાથે બજારમાં જઈ આવ્યો. ઘેર આવી કેરીના ગોટલાનાં તાજવાં બનાવ્યા; ધૂળ અને કાંકરા લઈ જોખવા બેઠો ત્યાં ગોટલાઈ જોઈ ગયા. લપડાક લગાવ્યા પછી કહે, “ હજામ, કાંઈ બીજો ધંધો છે કે નહિ; આખો દિવસ ધૂળ ધૂળ ને ધૂળ જ ! થા કલો અહીંથી. ” ને તાજવાં તેડીને ફેંકી દીધાં.

નિશાબમાં તે દિવસે નાટક થયેલું. ઘેર આવી મેં બાપાની પાઘડી લીધી; ગોટલાઈનો કોટ પહેર્યો; હાથમાં દાદાની લાકડી લઈ અરીસામાં જોવા ગયો ત્યાં દાદીમા સામાં મળ્યાં. “ હે ભગવાન ! આ છેકરાથી તો તોખા થઈ ગયાં. હવે તોફાન વિના બીજી વાત કરતો નથી. અને માર્તંડોય પીટયા છે કલાક વધારે લણાવતા નથી અને નકામા શીયું ખાય છે. ”

રસોડામાં જાઉં તો બા કાઠી મૂકે છે; નળેથી બેન હડસેલી મૂકે છે. દિવાનખા-

નામાં બાપા પેસવા દેતા નથી. ભાઈ પાસે જઈ છું તો કહે, “વાંચવા દે મને; પરીક્ષા આવી છે.” બચલીને હીંચકાણું તો કહેશે. “આઘો મર; ઉકશે ત્હારી સગી.”

ખ્હાર જઈ ને રમું તો કહેશે કે ઘરમાં ઘડીકેય ટાંટીયો ટકતો નથી; ઘરમાં રહું તો કહેશે કે બાયલો છે; ઘરની ઘુશ

ઘરમાં ને ઘરમાં. ગાવા માંડું તો કહેશે કે મોંમાં જીલ ઘાલતો નથી; મૂંગો બેસું તો કહેશે કે બધોલા જેવો બેસી શું રહે છે.

આમ કરું તોય માર; તેમ કરું તોય માર. ટાડું-સેંવાય નહિ; ગરમ સ્થેવાય નહિ.

ત્યારે હું તે શું કરું ?

જમુભાઈ દાણી.

નવી નિશાળ

રોજ રોજ ફૂલડાંની વાડીઓની માંડી

આડવાંતા છાંયડે ભણાવે તો ભાઈ
ભણવાની કેવી મજ ?

રોજ રોજ દરિયા ને નદીઓની માંડી

છીપલી ને કોડીઓ ગણાવે તો ભાઈ
ગણવાની કેવી મજ ?

રોજ રોજ દૂધ જેવી ચાંદનીની માંડી

સારી સારી વાતો સૂણાવે તો ભાઈ
સૂણવાની કેવી મજ ?

રોજ રોજ જંગલ ને આડીઓની માંડી

પંખીનાં ગીતા ગવરાવે તો ભાઈ
ગાવાની કેવી મજ ?

રોજ રોજ ગામખ્હાર ખેતરોની માંડી

ખુશા મેદાનમાં રમાડે તો ભાઈ
રમવાની કેવી મજ ? *

‘ જંગલ ’

* બે કવિઓના બેગા સદકારથી રચાયેલાં નવાં જ આગીતોના “દિગ્ગો” નામના થોડા વળનમાં પ્રગટ થનાર પુસ્તકમાંથી.

બે મિત્રો

સરોવરની પાળે આંખાનું વન છે.
તેમાંના એક આંખા ઉપર એક વાનર રહે
છે. એ આંખાની ડાળ સરોવરનાં પાણી
ઉપર ઝૂકી રહી હતી.

સરોવરનાં ઊંડાં પાણીમાં એક મગર
રહેતો હતો. એકવાર ખરો મધ્યાહ્ન થયો
છે, ધોમ ધખે છે: તે વખતે મગર
લક્ષ મેળવવાને પાણીની ખડાર આવ્યો.

કાંઠા ઉપરની સેવાળ ખાવા લાગ્યો.

વાનરે આંખાડાળે બેઠાં બેઠાં મગરને
શેવાળ ખાતો દીઠો.

એટલે વાનરે પૂછ્યું: ભાઈ, તું શેવાળ
કામ ખાય છે? બીજું કાંઈ ખાવાનું
થી મળતું?”

મગર ગરીબડો દેખાતો કહેવા લાગ્યો:
થું કરીએ ભાઈ, પ્રભુએ મને એવો
નર્યો.”

એટલે ભલા વાનરને તેના ઉપર દયા
પાવી, એણે મગરને કહ્યું: “હું તને
મમૃત સરખાં વનફળ રોજ રોજ આપીશ.
પરે હવે શેવાળ નહીં ખાવી પડે.”

એમ કહી મગરને એણે ફળ ખાવાને
ખાખ્યાં.

મગરે થોડાંક ફળ પોતે ખાધાં; અને
માફીનાં મગરી માટે ઘેર લઈ ગયા.

મગરીએ તો આવાં ફળ કોઈ દિવસ
ખાધેલાં નહીં; એટલે ખાઈને ખુબ
હરખાઈ.

મગરીએ ફળ ખાધા પછી પૂછ્યું:
“એ તમે કયાંથી આવ્યાં?”

મગરે કહ્યું: “મેં એક વાનર મિત્ર
કર્યો છે. તેણે મને રોજ રોજ આવાં ફળ
આપવાનું કહ્યું છે—”

એમ ફળ ખાતાં ખાતાં ઘણા દિવસ
ગયા.

એકવાર વાનરે કોઈ વાડીમાંથી
આણેલાં પાકાં કેળાં મગરને ખાવા આપ્યાં.
મગરે એમાંથી અડધાં પોતે ખાધાં; અને
બીજાં મગરીને લાવીને આપ્યાં.

મગરીએ એ કેળાં ખાધાં: તો એને
બહુ મીઠું લાગ્યું.

મગરને કહ્યું: “જે આવાં ફળ રોજ
ખાતું હશે તેનું કાળજું કેવું મીઠું
હશે!”

એણે મગરને ફરીથી કહ્યું: “એનું
કાળજું આણી આપો તો ખાઈએ.”

મગરે કહ્યું: “અરેરે! એમ કેમ
યાય? મેં એને મિત્ર કર્યો છે; તેને કેમ
મરાય?”

એટલે મગરી બોલી: “તમે હમ-
ણાંના આટલા બધા ધર્મિષ્ઠ થયા લાગો
છો. હું તો જે ખરું છે તે કહીશ: ગમે
તેમ કરો, પણ એનું કાળજું મને આણી
આપો—”

એટલે સ્ત્રીથી ધક્કેલાઈને મગર સરો-
વર કાંઠે આવ્યો. પેલો વાનર ત્યાં જ જતો
હતો. તેણે ફળ ફેંક્યાં તે મગરે લઈ લીધાં.

પછી મગરે મનમાં કપટ રાખી, વાનરે કહ્યું: “ભાઈ જો સાંભળ: મારી વહુ તે તારી લોભાઈ થાય. એ તને મળવાને માટે કે’ દહાડાની તેડે છે. આજે તો તું મારી સાથે ચાલ.—”

લોભા વાનરે બધું સાચું જ માન્યું; એણે મુશ્કેલી બતાવી: “મારાથી પાણીમાં થઈને કેવી રીતે અવાશે?”

મગરે તરત: ખુલાસો કર્યો: “કેમ વળી, તું મારી પીઠ ઉપર બેસજે.”

વાનરે કહ્યું: “તો સારું.”

પછી મગરની પીઠ ઉપર, વાનર કાળ ભરીને ચઢી બેઠો. મગર તરતો તરતો સરોવરની મધ્યમાં આવ્યો. વાનરે તો ચોતરફ પાણી પાણી દીકું, એટલે મનમાંથી ખુબ ગભરાવા લાગ્યો.

વાનરના મનમાં ભય પેઠો. અને યથુ: “કહો ન કહો; પણ કંઈક કપટ જણાય છે.”

વાનરે મગરને પૂછીને ખાત્રી કરવા માંડી: “હોસ્ત! તું સાચેસાચું બોલી દેજે. તું મને કયાં લઈ જાય છે?”

એટલે મગરે વાનરને નીચેનો ફોલ કહ્યો:

“મિત્ર! ખરેખર બોલું છું;

કેમ વહું હું આજ ?

મહિલા મારી જીવશે,

ખાઈ તુજ ઉર આજ.”

* જુનો ફોલ નીચે પ્રમાણે છે:

“મિત્ર! કાકડ બોલીષ,

કિં અલીષ. જ’પેઅ ?

મુજજ મહેલા જીવરથ,

ખાપઈ તુજજ દિએઅ.”

એ સાંભળી વાનર હસવા લાગ્યો.

મગરે તેને આવી પણે હસતો બેઠું પૂછ્યું: “તું શું હસ્યો?”

વાનરે કહ્યું: “એ તો આપણે ફેરો થયે તેથી. મારું કાળજું તો ઉમરડાના આડ ઉપર છે. તું અહીંથી પાછો વળ: આપણે ઉમરડા ઉપરથી કાળજું લઈ આવિયો—”

મગર તત્કાળ પાછો વળ્યો. સરોવરને કાંઠે બંને જણ આવી પહોંચ્યા.

એટલે વાનરે કાળ ભરીને આંખાની ડાળે ચઢી બેઠો: અને ત્યાં બેઠો બેઠો રાવા લાગ્યો.

મગરે પૂછ્યું: “કેમ ભાઈ! રુવે છે? મૃત્યુની દાંઢમાં હોતો ત્યારે તો તું હસતો હોતો: અને હવે તારે ધેર, આંખાને ડાળે બેઠો છું છતાં કેમ રુવે છે?”

વાનરે કહ્યું: “એ જ નવાઈ છે ને. મેં અન્નણ્યા માણસની સાથે, તેની નાત નાત જોળખ્યા વગર ભાઈબંધી બાંધી તેથી મને રડવું આવે છે. હવે તો તને પણ રડવું આવશે કે તારા હાથમાંથી હું છટકી ગયો. હવે રામ રામ—”

મગર ઘણું ચે અકળાયો: અને ઘણું ચે પરતાયો.

પણ હવે કાંઈ વાનર તેને ધીરે તેમ નહોતો.*

મંજુલાલ મજમુદાર

* સોળમા સૈકામાં જુના ગૂજરાતી ગદ્યમાં લખાવણ પદ્માવત્યનવાતિકા ઉપરથી

શ્રી કૃષ્ણ મંજરી

(માળા પહેલી)

ભાવ અને ભક્તિભર્યા

કાવ્યોનું ઉત્તમ પ્રસ્તક

(હુંક સમયમાં પ્રકટ થશે)

લેખિકા: શ્રીમતી ધન્દુમતિ હ. દેસાઈજી, ભરૂચ.

શ્રી કૃષ્ણભક્તિનાં ભક્તિસંપન્ન સ્ત્રી-પુરુષોએ વાંચના, વિચારવા અને કંઈક કરવા યોગ્ય સુંદર કાવ્યોનો આ સંગ્રહ લેખિકાના હૃદયભાવનું શુદ્ધ પ્રતિબિંબ પડે છે. જાણીતા ચિત્રકાર રવિશંકર રાવલના શ્રી કૃષ્ણપ્રભુના ત્રિંગી ચિત્રે પુસ્તકના કુમાર પ્રિન્ટરીના અનુપમ છાપકામને પૂર્ણ સુંદરતા બક્ષી છે. દરેક ભજન-કાવ્ય સંગીત રાસ અનુસાર રાગ-તાલથી ગાઈ ચકાય તે માટે તેનાં માપ દર્શાવ્યાં છે. એ ભજનોથી અનેરો આનંદ વ્યાપશે-પ્રભુપ્રેમમાં મગ્ન થવાશે.

મૂલ્ય: માત્ર રૂ. ૧-૪-૦ વી. પી. પોષ્ટેજ ભુલું.

છાપો-વ્યવસ્થાપક ' ગુણસુન્દરી ', ૧૧૪, ગીરગામ બેક રોડ, મુંબઈ, ૪

સ્વદેશી સીલક અને જ્યોર્જટમાં

સુંદર છેલ્લામાં છેલ્લી રદાઇલનાં કાકસ, જંપર, બેળી-સુટ, વગેરે-સેક્ષમાં ઘણીજ આછી કીમતે

છ વર્ષ દરમિયાન પહેલું જ સેલ

માટે એક વખત પધારી ખાતી કરો

પુરુષોત્તમ માસ્તર હોસ્પીટલ બીલ્ડીંગ, મુંબઈ, ૪
શાખ નં. ૧૧, ન્યુ સ્પ્રિંગ્સ,

આયુર્વેદનું અમૂલ્ય ઔષધ અને બાળકોની હલનહાલી.

કાઠીયાવાડી બાલામૃત સોગડી (રજકડ)

જન્મસ્થિતે થતા દરેક દોષને મટાડી તેમને તંદુરસ્ત, દીર્ઘાયુષી અને રજપુષ્ટ બનાવે છે. આ સોગડીનું સેવન કરનારા બાળકો આરોગ્ય, આનંદ અને નવચેતન પામે છે. કીમત કબી ૧ ના આર આના. વી. પી. પો. ભુલું.

વેધ. એન. એચ. મહેતા.

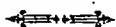
કાઠીયાવાડી બાલામૃત સોગડી ટીપો. ભાવનગર (કાઠીયાવાડ)

રાયચુરાકૃત :

ગુજરાતમાં ગૃહે-ગૃહે વંચાતું રસિક સાહિત્ય : પ્રેમશૌર્યભર્યું લોક સાહિત્ય
મળવંત સમાજ પીતા અને પુત્રી સાથે વાંચી શકે તેવું નિર્દોષ સાહિત્ય

રચવામાં

રાયચુરા આજે સર્વત્ર પંકાય છે

બજો:

પુ
સ્ત
કા
લ
પ
સ
હા
ય
ક
સ
હ
કા
સી
મ
ક
જ
સિ.

વડોદરા

સ્નેહપૂર્ણ : સચિત્ર	શ. ૩-૦-૦
સોરઠી વીરાંગનાની વાર્તાઓ : સચિત્ર	„ ૨-૦-૦
દાલચીવડાની દશ વાર્તાઓ :	„ ૧-૮-૦
રાયચુરાની રસીકી વાર્તાઓ :	
[બીજી આવૃત્તિ] સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
કાઠિયાવાડની લોકવાર્તાઓ :	
[બીજી આવૃત્તિ] સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
રામ મંદિર :	
[બીજી આવૃત્તિ] સચિત્ર	„ ૧-૦-૦
કાઠિયાવાડી દુહા : [બીજી આવૃત્તિ] સચિત્ર	„ ૧-૦-૦
રસિયાના રામ : સચિત્ર	„ ૧-૦-૦
વ્યાસજીની વાર્તાઓ : સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
પારેવાં :	„ ૦-૬-૦
નવગીત :	„ ૦-૬-૦
પ્રેમલીલા : પ્રથમ ભાગ : સચિત્ર	„ ૧-૪-૦
ગાંધીયુગની વાર્તાઓ : સચિત્ર	„ ૦-૧૨-૦
મહીપાળદેવ : સચિત્ર	„ ૨-૮-૦
દાલચીવડાનો દાયરો : સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
રાયચુરાની રસકથાઓ : સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
સોરઠી લોકવાર્તાઓ : સચિત્ર	„ ૧-૧૨-૦

ઇનામી શોધ

પ્રવેશ પહેલો.

[જનાલયનો ઓરડો. ગમન એક લાંબા ટેમલ આગળ ઊભો ઊભો સ્ટવ પર ગરમ થતાં પાણીમાં કાચની નળી બોળી કાંઈક તપાસી રહ્યો છે એટલામાં સુમંત પ્રવેશ છે.]

સુમંત—કેમ ગમન ! આ શું માંડ્યું છે ?

(ગમન સાંભળતો નથી)

સુમંત—(ગમનનો ખસો હલાવી) કેમ રે ? નથી સાંભળાતું શું ? આ શી માથા ફેડ કર્યા કરે છે ?

ગમન—(નળી હાથમાં જ રાખી સુમંત તરફ જોઈ) કેમ તું નથી બળ્યો ? હેડમાસ્તર સાહેબે એક ઇનામ બહાર ક્યું છે.

સુમંત—હું તો આ હમણાં જ ગાડીમાંથી આવ્યો. દોસ્ત ! કંઈ ખાવાનું તો કે.

ગમન—હીક, તો તું પહેલાં ખાઈ લે. ને, પછે ડાબલામાં ખાવાનું છે.

સુમંત—(ડાબો લાવી ઉઘાડી) ઓહો ! કંઈ સરસ છે ને ? (થોડુંક મોંમાં મૂકે છે) હવે કહે, હેડમાસ્તર સાહેબે શું ઇનામ બહાર ક્યું છે ? ખાતાં ખાતાં

સાંભળવાનું હીક પડશે. દોસ્ત તું મેં સાથે સાથે ખાતો બને.

ગમન—(નળી બામુએ મૂકી; સ્ટવ બંધ કરી, હાથ ધોઈ તેની સાથે ખાવામાં બેસાય છે) બે વાત એમ છે કે થોડા દિવસ ઉપર હેડમાસ્તર સાહેબે એક મોટું ઇનામ આપવાનું બહાર ક્યું છે. આપણી નિશાળમાં અત્યારે નવી નવી શોધબોળો કરવા તરફ ઓકર.ઓતું ઝાણું ધ્યાન જતું નથી. ઘરમાં થઈ શકે તેવા પ્રસંગો પણ કોઈ કરવા બેસતું નથી. તેથી સાહેબે એવું ઇનામ બહાર પાડ્યું છે કે આ એક માસમાં જે વિદ્યાર્થી સૌથી ઉત્તમ પ્રુદિ દર્શક અને ઉપયોગી શોધ કરી લાવશે, તેને શાળા તરફથી સોનાનો ચાદ એનાયત કરવામાં આવશે.

સુમંત—એટલે તું આ બધું લઈ મંડ્યો છે, એમ ? ઓ...હો !

ગમન—બે હું કંઈ એવી શોધ કરી શકું તો મને જરૂર એ ચાંદ મળે, અત્યાર સુધીમાં એટલા બધા અખતરા કરી ચૂક્યો છું કે મને લાગે છે કે હું કંઈ સરસ શોધ કરી શકીશ.

સુમંત—શી શોધ કરવા ધારી છે ?

ગમન—અત્યારે તો બે ત્રણ અખતરા ચાલે છે. જે સફળ થાય તે ખરો.

સુમંત—બીજા કોઇ આ કામમાં પડ્યા છે ખરા ?

ગમન—વાહ ! સોનાનો ચાંદ કોને નહિ ગમતો હોય ? જ્યંત, કિશોર, અરુણ સૌ કંઈ ને કંઈ ગડમથલ કર્યા જ કરે છે. પેલી મૂઢ જેવી છોકરી સધાને પણ શૂર ચડયું છે.

સુમંત—રાધા ?

ગમન—હા, પેલે દહાડે ફૂટબોલની મેચમાં જીતી ગઈ, ત્યારની એ બહુ આગળ આવી ગઈ છે. પણ હોય, એને ય ઇનામ જીતવાનો હક્ક છે. (બેઠક પરથી જરા ઊભો થઈ) ચોંકા ! પેલી રાધા જ આવતી લાગે છે. બહુ જખરી છોકરી છે, હાં ! એની વાતોનો તો પાર જ ન આવે.

(રાધા વેગથી પ્રવેશ છે. એની પાછળ અરુણ, કિશોર ને જ્યંત આવે છે. સુમંત ને ગમન બેઠા થઈ બેઠા છે.)

ગમન—આઈએ, આઈએ.

રાધા—આઈએ... પણ બેસાડે છે ક્યાં ? બે ખુરશી પર કંઈ છ જણાથી થોડું બેસાવાનું છે ? કંઈ સાદડી ય ચોર-કામાં છે કે નહિ ? (આમ તેમ જુવે છે. ખુણામાં સાદડીનો બીડો ફેંચે છે તે ઉપાડી લઈ પાથરે છે. સૌ સાદડી પર બેસે છે.)

અરુણ—તું ક્યારે આવ્યો, સુમંત ! નવી ઇનામની વાત જાણી ?

કિશોર—એ કંઈ જાણ્યા વગર રહ્યો હશે ? (સુમંત માથું હલાવી હા કહે છે.)

રાધા—મને લાગે છે કે આપણે પહેલાં તો પેલા ડાળલાને ઇન્સાફ આપ દઈએ. કેમ ગમન, વાંધો તો નથી ને ?

ગમન—આઓને. કહો તો બીજું પણ આવું. (બેઠો થઈ ડાળલો લાવી વચ માં ધરે છે.)

સુમંત—મને તો ખાતાં ખાતાં વાત કરવાનું ગમે છે. (ખાવા ચોડે છે.)

રાધા—સાહેબે બુદ્ધિદર્શક અને ઉપયોગી શોધનું ઇનામ કાઢ્યું છે. માને એ વિષે થોડુંક કહેવાનું છે. મને થાય છે કે આમ છૂટાછવાયા, કોઈ આમ તો કોઈ તેમ અખતરાઓ કરે, તેથી કંઈ વળે નહિ. એથી એમ પણ બની જાય કે એક સાથે બે ચાર જણ... એક જ અખતર કરતા હોય. આવું થાય તો પછી કશી નવીનતા કે વ્યક્તિત્વ જણાય નહિ.

અરુણ—કેમ નહિ જણાય ? જેનો પ્રયોગ સાચો ને વધારે સારો હશે, તે એકદમ દેખાઈ આવશે.

રાધા—મને ત્યાં જ બીક છે કે જેનો પ્રયોગ સાચો ને કઠાય સૌથી સારો હશે તેનો ઢંકાઈ જશે. બધા જ છાશનું ઢહી કરવાના હોય તો પછી ઢહીની કિંમત શી ?

સુમંત—એટલે બધા એકબીજાને મળતા રહી કામ કરે એમ તારું કહેવું છે ?

રાધા—હા, એ જ. આપણે બધા

મિત્રો છીએ. એક શાળાનાં વિદ્યાર્થીઓ છીએ. આપણે કંઈ શોધ કરીએ એમાં શાળાની જ કીર્તિ છે. પણ અત્યારે આપણે હરીશંકરના ભાવ મનમાં ધારણ કરી એક-બીજાથી, અલગ પંડી જવા જેવું કરીએ એ મને નથી ગમતું. લાડે આપણે જુદી જુદી શોધો કરીએ, પણ જગતના વેશા-નિકાની પેઠે એકબીજાને અવશ્ય મદદ કરતા રહીએ, તેમાં જ આપણી ને શાળાની શોભા છે.

અરુણ—એ બધું કેવી રીતે બને ?

રાધા—જુઓ, મારી એવી યોજના છે કે આપણે એક શોધક મંડળ સ્થાપવું. જે હરીશંકરમાં લાંબ લેવા મગતો હોય તે એનો સભ્ય. મંડળને જે રૂપિયા-એક-વાન્સ આપે. દરેક સભ્યે કંઈ અવશ્ય શોધ કરવી જોઈએ. જે કંઈ શોધ કરી ન શકે ને કેવળ હરીશંકરનાં રમ્મ ખાતર દાખલ થયેલો જણાય તેની એકવાન્સ રકમ મંડળમાં જપ્ત થાય. મને લાગે છે કે આ યોજના પ્રમાણે આપણે કામ કરીએ તો પરિણામ સારું ને ચોક્કસ આવે, આપણે એટલું બધું કાર્ય કરી દેખાડી શકીએ કે એ જોઈને આપણને ને આખી શાળાને ગર્વનું કારણ રહેશે.

કિશોર—પણ સાહેબે તો એક જ શોધનું ઇનામ આપવાનું જાહેર કર્યું છે. કામનું પ્રમાણ એમણે ક્યાં માગ્યું છે ?

રાધા—આપણે ખોટી હરીશંકરનું તત્વ કાઢી નાખીએ તો તેથી બેય હેતુ સધાય છે. ઉત્તમ શોધો થશે ને કામનું

પ્રમાણ સારું થશે. તને કેમ લાગે છે, ગમન ?

ગમન—તારી વાત ગળે તો ઉતરે છે, રાધા ! પણ એમ બધાની સાથે લખી જવામાં અમારું વ્યક્તિત્વ શું ?

રાધા—તમે સ્વતંત્રપણે કામ કરશો તે કરતાં આમાં વ્યક્તિત્વ વધારે દીપશે. તમે ય દીપશો ને સંસ્થાએ દીપશે.

અરુણ—તો સ્થાપો મંડળ.

કિશોર—લખો મારું નામ અને જ્યંતનું પણ—લખો (રાધા લખે છે.)

સુમંત—મારું પણ લખો. તમે મંડળ કર્યું છે, એટલે તો મને ય કંઈ શોધ કરવાનું સૂઝશે. ખાકી આમ તો આપણે માથે દઈ દીધા હતા.

ગમન—સુમંત ! તું ય શોધ કરવાનો છે ?

સુમંત—હાસ્તો !

ગમન—મારું પણ નામ લખ, રાધા ! અને બધું કામ તારે જ કરવાનું છે માટે તું જ મંત્રી થા. હેડમાસ્તરને જઈને કહી દેજે, ઇનામ ક્યારનું છતાઈ ગયું છે. ગમે તે છતે તે શોધકમંડળનો સભ્ય તો હોવાનો જ છે, એટલે આપણી સૌની છત છે.

રાધા—તો અમે હવે જઈએ, બીજા સભ્યો નોંધવા. ચાલો, અરુણ, કિશોર; ચાલ જઈએ.

સુમંત—રાધાને કોણ બાણે ક્યાંથી

આપું સૂએ છે ! મારા મગજમાં શોધ કરવાનું સ્વપ્ન સરખું નહોતું; આ ઘડીમાં મને જાણે નીચે કરી દીધો છે. ગમન હું એ જરૂર કંઈ શોધ કરવાનો હોં કે હોસ્ત !

ગમન—તો ચાલને, હું તને મદદ કરું. સાથીદારો હોય તો તો કામ કરવાનું મને બહુ ગમે. મારે એક તો થર્મોમિટર બનાવવું છે. આપણે ત્યાં કલાકો સુધી દૂધ ગરમ રાખવા માટે થર્મોશં વપરાય છે તેવી જાતની એક બાટલી બનાવટી છે. કપડાં રંગવાના પાકા રંગ કરવાનો ય હું પ્રયોગ કરી રહ્યો છું. તું જો ખુશી હોય તો આમાંથી તને કાંઈ તે સોંપી દેવા તૈયાર છું.

સુમંત—હું તો હોસ્ત ! તારી સાથે જ રહીને કામ કરીશ. ચાલ શરૂ કર હવે કામ.

ગમન—તો હું સ્ટવ સળંગાવું. (ટેબલ ઉપર મૂકેલો સ્ટવ. ચાલ કરવા પંપ મારે છે એટલામાં પડેલો)

પ્રવેશ બીજો.

શાળાના મેળાવડાનો દેખાવ.

[હેડ માસ્ટર ખુરશીમાં બેઠેલા છે. સામે ટેબલ ઉપર શોધના કેટલાક નમૂના ગોઠવેલા છે, આગળ વિદ્યાર્થીઓ બેઠેલા છે.]

હેડમાસ્ટર—મારા નાના ભાઈઓ,

મને એ જોઈને બહુ આનંદ થાય છે કે ઘણા ઘણા વિદ્યાર્થીઓએ નવીન શોધની આ હરીફાઈમાં ભાગ લીધો છે. કેટલાકે તો બહુ ઉપયોગી શોધો પણ કરી છે. એક ભાઈએ કાર્ડબોર્ડનો પ્લોટીંગ બનાવ્યો છે, બીજાએ નહાવા માટે વાપરી શકાય તેવો સુગંધીદાર અને નિર્દોષ સાબુ બનાવ્યો છે. ત્રીજા કોઈએ ધાતુપર રાસાયનિક રીતે કોતરકામ કરવાની શરૂઆત તરીકે ઠીક પ્રયત્ન કર્યો છે; કોઈ એક ભાઈએ મોઢે લગાડવાનો મઝાનો પંપડર પણ બનાવ્યો છે; કોઈએ હવા ન લાગે એવી શાહી બનાવી છે. આમ મેં નહિ ધારેલી શોધો થઈ છે. આ બધી શોધો પરીક્ષક મંડળે ધ્યાનપૂર્વક જોઈ છે. અને પછી તેમણે ઇનામને માટે ઉત્તમ શોધ પણ પસંદ કરી છે.

ભાઈ સુમંતને તો તમે સૌ જાણો છો. રમત ગમતમાં તેણે 'નામ કાઢ્યું' છે, પણ આ શોધની હરીફાઈમાં તે જિત્યો છે, અને તેણે કરેલી શોધ સૌથી ઉત્તમ, ઉપયોગી છે એવું જ્યારે પરીક્ષક મંડળે ઠરાવ્યું ત્યારે બહુ નવાઈ લાગી (તાળીઓ) સુમંતે પાણીની મદદથી ચાલતું ઘડિયાળ બનાવ્યું છે. શાળાના પ્રદર્શન ગૃહમાં એ તમે જોયું હશે.

એટલે ઇનામ હું ભાઈ સુમંતને આપવાનું જાહેર કરું છું. અને બીજા જે ભાઈઓએ આ હરીફાઈમાં ભાગ લીધો તેને દરેકને રૂ. બે પાસ ઇનામ આપું છું; અને તેમની શોધકૃતિને અનુકૂળ સગ

વડો શાળામાં કરી આપવાનું માથે લઉં છું.

સુમંત—સાહેબ મારે થોડું કહેવું છે.

હેડમાસ્તર—ખુશીથી કહો—આવો, આ તરફ આવો.

સુમંત—(ટેબલ આગળ આવી)

આ ઇનામ જે મને આપવાનું જાહેર કર્યું છે તે ખરી રીતે ગમનને આપવું બેઠકે. કારણ કે ગમને મને આ ઘડિયાળ કેમ જનાવવું તે વિષે બધી સમજણ પાડેલી અને તેની સૂચના મુજબ મેં તો એ માપ જનાવેલું. એમાં હાથ પંગ મેં વાપર્યા છે, પણ ખુદિ ને કંપના તો ગમનમાં છે. મારે ઇનામ ગમનને જ મળે એવી મારી અરજ છે.

હેડમાસ્તર—તે શું આ ઘડિયાળ નથી જનાવ્યું ?

સુમંત—સાહેબ, જનાવ્યું તો મેં છે, પણ કેવી રીતે જનાવવું, કેમ ગોડવું એ બધું ગમને જ નક્કી કરી આપેલું. હું હથિયાર ખરદાં, પણ કારીગર તો ગમન છે. હાથ મારા ને મગજ એનું.

હેડમાસ્તર—તો તમારા નામે શા મારે ઘડિયાળ હરીફાઈમાં આવ્યું ?

ગમન—(ઉમ્મો થઈ) સાહેબ, એ સવાલનો જવાબ હું આપું છું. સુમંત મારી સાથે શોધોમાં કામ કરતો જ હતો. તેથી મને લાગ્યું કે એણે પણ કોઈ નવી

શોધ સ્વતંત્ર રીતે હરીફાઈમાં રમી કરવી બેઠકે, જેથી એની શક્તિ જણાય. આ ઘડિયાળની શોધ મેં મુઝાડેલી એ ખરું, પણ એની રચના આદિથી જાત મુઝી મુમતે જાતે જ કરી છે. મારી બીજી પંજી શોધોમાં એની મદદ જોઈ નથી.

હેડમાસ્તર—ત્યારે તો આપણી હરીફાઈની મુખ્ય શરત મુજબ આ શોધનો ઉત્પાદક તું જ ગણાય. તે કંપના કરી, યત્ર કેમ ને કેવી રીતે જનાવવું એ બધું નક્કી કર્યું, અને સુમંતે તારી દેખરેખ ને સૂચના હેઠળ કામ કર્યું. મને લાગે છે કે ઇનામ તને જ મળી શકે. પરીક્ષક સાહેબોને શું લાગે છે ?

(પાસે બેઠકા એ ત્રણ ગૃહસ્થોની સામે જુએ છે)

ગૃહસ્થો—ખરાબર છે, ઇનામ ગમનને જ મળી શકે. (તાળીઓ)

ગમન—સાહેબ, મારો પણ થોડી વાત સાંભળવા જેવી છે. આ બુદ્ધિદર્શક શોધનું ઇનામ ખરી રીતે રાધાને મળવું બેઠકે.

હેડમાસ્તર—શી રીતે ? એણે ઠરેલી રાહીની શોધ હજી અપૂર્ણ છે. એણે પ્રયત્ન કર્યો છે, એની ના નહિ.

ગમન—સાહેબ, મારે મતે ને બીજા ઘણા વિદ્યાર્થીઓને મતે રાધાએ ખરેખરી બુદ્ધિદર્શકને ઉપયોગી શોધ કરી છે. તેણે શોધક મંડળ રચ્યું છે.

હેડમાસ્તર—આ બધા હરીફાઈ મંડળ છે એ જ કેની ?

આવું સૂઝે છે ! મારા મગજમાં શોધ કરવાનું સ્વપ્નું સરખું નહોતું; આ ઘડીમાં મને જાણી નીચો કરી દીધો છે. મગન હું એ જરૂર કંઈ શોધ કરવાનો હાં કે દોસ્ત !

ગમન—તો ચાલને, હું તને મદદ કરું. સાથીદારો હોય તો તો કામ કરવાનું મને બહુ ગમે. મારે એક તો થર્મોમિટર બનાવવું છે. આપણે ત્યાં કલાકો સુધી દૂધ ગરમ રાખવા માટે થર્મોસ્ટેટ વપરાય છે તેવી જાતની એક બાટલી બનાવવી છે. કપડાં રંગવાના પાકા રંગ કરવાનો ય હું પ્રયોગ કરી રહ્યો છું. તું જો ખુશી હોય તો આમાંથી તને કાંઈ તે સોંપી દેવા ચાર છું.

સુમંત—હું તો દોસ્ત ! તારી સાથે જ રહીને કામ કરીશ. ચાલ શરૂ કર હવે કામ.

ગમન—તો હું સ્ટેવ સળગાવું. (ટેબલ ઉપર મૂકેલો સ્ટેવ ચાલુ કરવા પંપ મારે છે એટલામાં પડેલો)

પ્રવેશ બીજો.

શાળાના શેળાવડાનો દેખાવ.

[હેડ માસ્તર ખુશીમાં બેઠેલા છે. સામે ટેબલ ઉપર શોધના કેટલાક નમૂના ગોઠવેલા છે, આગળ વિદ્યાર્થીઓ બેઠેલા છે.]

હેડમાસ્તર—મારા નાના ભાઈઓ,

મને એ જાણને બહુ આનંદ થાય છે કે ઘણા ઘણા વિદ્યાર્થીઓએ નવીન શોધની આ હરીફાઈમાં ભાગ લીધો છે. કેટલાકે તો બહુ ઉપયોગી શોધો પણ કરી છે. એક ભાઈએ કાર્ડબોર્ડનો પ્લોટીંગ બનાવ્યો છે, બીજાએ નહાવા માટે વાપરી શકાય તેવા મુગંધીદાર અને નિર્દોષ સાબુ બનાવ્યો છે. ત્રીજા કોઈએ ધાતુપર રાસાયનિક રીતે દોતરકામ કરવાની શરૂઆત તરીકે ઠીક પ્રયત્ન કર્યો છે; કોઈ એક ભાઈએ મોઢે લગાડવાનો મગનો પાવડર પણ બનાવ્યો છે. કોઈએ હવા ન લાગે એવી શાહી બનાવી છે. આમ મેં નહિ ધારેલી શોધો થઈ છે. આ બધી શોધો પરીક્ષક મંડળે ધ્યાનપૂર્વક જોઈ છે અને પછી તેમણે ઇનામને માટે ઉત્તમ શોધ પણ પસંદ કરી છે.

ભાઈ સુમંતને તો તમે સૌ જાણો છો. રમત ગમતમાં તેણે નામ કાઢ્યું છે, પણ આ શોધની હરીફાઈમાં તે જિત્યો છે, અને તેણે કરેલી શોધ સૌથી ઉત્તમ, ઉપયોગી છે એવું જ્યારે પરીક્ષક મંડળે ઠરાવ્યું ત્યારે બહુ નેવાઈ લાગી (તાળીઓ) સુમંતે પાણીની મદદથી ચાલતું ઇલેક્ટ્રિક બનાવ્યું છે. શાળાના પ્રદર્શન ગૃહમાં એ તમે જોયું હશે.

એટલે ઇનામ હું ભાઈ સુમંતને આપવાનું બહાર કરું છું. અને બીજા જે ભાઈઓએ આ હરીફાઈમાં ભાગ લીધો તેને દરેકને રૂ. બે ખાસ ઇનામ આપું છું, અને તેમની શોધકૃતિને અનુકૂળ સગ-

વડા શાળામાં કરી આપવાનું માથે લઉં છું.

સુમંત—સાહેબ મારે થોડું કહેવું છે.

હેડમાસ્ટર—ખુશીથી કહો—આવો, આ તરફ આવો.

સુમંત—(ટેબલ આગળ આવી)

આ ઇનામ જે મને આપવાનું બહાર ક્યું છે તે ખરી રીતે ગમનને આપવું બોધ્યો. કારણ કે ગમનને મને આ ધડિયાળ કેમ બનાવવું તે વિષે ખૂબી સમજણ પાડેલી અને તેની સૂચના મુજબ મેં તેા એ માપ બનાવેલું. એમાં હાથ પગ મેં વાપર્યા છે, પણ ખુદિ ને કંટપના તો ગમનમાં છે. માટે ઇનામ ગમનને જ મળે એવી મારી અરજ છે.

હેડમાસ્ટર—તે શું આ ધડિયાળ નથી બનાવ્યું ?

સુમંત—સાહેબ, બનાવ્યું તેા મેં છે, પણ દેવી રીતે બનાવવું, કેમ ગોઠવવું એ બધું ગમનને જ નક્કી કરી આપેલું. હું હથિયાર ખરીદ, પણ કારીગર તો ગમન છે. હાથ મારા ને મગજ એતું.

હેડમાસ્ટર—તો તમારા નામે આ માટે ધડિયાળ હરીફાઈમાં આવ્યું ?

ગમન—(ઉભો થઈ) સાહેબ, એ સવાલનો જવાબ હું આપું છું. મુમંત મારી સાથે શોધામાં કામ કરતો જ હતો. તેથી મને લાગ્યું કે એણે પણ કોઈ નવી

શોધ સ્વતંત્ર રીતે હરીફાઈમાં રમી કરવી બોધ્યો; જેથી એની શક્તિ જણાય. આ ધડિયાળની શોધ મેં મુઝાડેલી એ ખરું, પણ એની રચના આદિથી અત મુધી મુમંતે બતો જ કરી છે. મારી બીજી પંજી શોધામાં એની મદદ આપી નથી.

હેડમાસ્ટર—ત્યારે તો આપણી હરીફાઈની મુખ્ય શરત મુજબ આ શોધનો ઉત્પાદક તું જ ગણાય. તે કંટપના કરી, યત્ર કેમ ને કેવી રીતે બનાવવું એ બધું નક્કી ક્યું, અને મુમંતે તારી દેખરેખ ને સૂચના હેઠળ કામ ક્યું. મને લાગે છે કે ઇનામ તને જ મળી શકે. પરીક્ષક સાહેબોને શું લાગે છે ?

(પાસે બેઠેલા બે ત્રણ ગૃહસ્થોની સામે જુએ છે)

ગૃહસ્થો—ખરાબર છે, ઇનામ ગમનને જ મળી શકે. (તાળીઓ)

ગમન—સાહેબ, મારો પણ થોડી વાત સાંભળવા જેવી છે. આ ખુદ્ધિદર્શક શોધનું ઇનામ ખરી રીતે રાધાને મળવું બોધ્યો.

હેડમાસ્ટર—શી રીતે ? એણે કરેલી શાહીની શોધ હજી અપૂર્ણ છે. એણે પ્રયત્ન કર્યો છે, એની ના નહિ.

ગમન—સાહેબ, મારે મતે ને બીજા વચ્ચે વિવાદીઓને મતે રાધાએ ખરેખરી ખુદ્ધિદર્શકને ઉપયોગી શોધ કરી છે. તેણે શોધક મંડળ રચ્યું છે.

હેડમાસ્ટર—આ બધા હરિફાનું મંડળ છે એ જ દેની ?

ગમન—હા, સાહેબ, પણ એ જ એની ખરી બુદ્ધિદર્શક કીમતી શોધ છે. અમને બધા હરાદેને હરીકાષ્ઠના અવળા માર્ગથી એવી એણે પ્રમાણિક હરીકાષ્ઠ કરતાં શીખવ્યું છે. શોધક મંડળ સ્થાપી એણે અમને પરસ્પર મદદકર્તા બનાવ્યા છે, અમારામાંથી ઇર્ષ્યા દૂર કરી છે, પોતાનું કામ છૂપું રાખવાની ને બીજાનું કામ છૂપી રીતે જોઈ લેવાની કે બગાડી દેવાની હલકી વૃત્તિઓ તેણે આ મંડળ સ્થાપી અમારામાંથી દૂર કરી છે. શોધક મંડળ ન હોત તો આ હરીકાષ્ઠમાં કેટલાયે કળિયા થયા હોત, કેટલાયે જુઠાણાં ને વેરઝેર આડ્યાં હોત. મને તો લાગે છે કે આ ઇનામી યોજના સાચી શોધકવૃત્તિ વધારનારી થાત તે કરતાં ખોટી બાણુખોદ વધારનારી વધારે થાત.

હેડમાસ્ટર—એટલે રાધાએ કરેલી શોધક મંડળની રચનાને ઇનામ માટેની આ બુદ્ધિદર્શક શોધોમાં ગણવી જોઈએ, એમ તારું કહેવું છે ? તારા જેવા વિચારના બીજા કોઈ છે ?

ગમન—હા-સાહેબ, આ રહ્યા બધા.

કિશોર—(જીલો થઈ)- સાહેબ, ગમનની વાત સાચી છે.

અરુણ—ખરી બુદ્ધિદર્શક શોધ તો રાધાની જ છે.

હેડમાસ્ટર—આ તો નવાઈ જેવું લાગે છે. મુમંત ઇનામ લેતો નથી, ગમન

પણ ઇનામ લેતો નથી, ત્યારે ઇનામનું શું કરવું ?

રાધા—સાહેબ, હું કહું ? એ ઇનામ કોઈ એકને આપવા કરતાં સમસ્ત શોધક મંડળને જ આપી દેવું.

હેડમાસ્ટર—ઓહ ! આ વળી નવું ! ત્યારે તો એ ઇનામ લેવાની રાધા પણ ના પાડે છે. પરીક્ષક સાહેબો, ઇનામ કોઈ એકને-એક શોધ માટે આપવાની આપણી યોજના છે. હવે કેમ થાય ?

૧ ગૃહસ્થ—મને લાગે છે કે ઇનામની યોજનાના અક્ષરોને વળગી ન રહેતાં, તેના ભાવને વળગી રહેવું જોઈએ. ઇનામ કોઈ એક વિદ્યાર્થીને, કોઈ એક શોધને માટે આપવાને બદલે સમસ્ત શોધક મંડળને આપવામાં તેનો હેતુ વધારે સરે છે, એમ મને લાગે છે.

૨ ગૃહસ્થ—આપણે તો વિદ્યાર્થીઓમાં ઉત્સાહને શોધકવૃત્તિ વધે એવું કરવાનું છે. એટલે શોધક મંડળને ઇનામ આપવામાં કંઈ જ ખોટું નથી.

હેડમાસ્ટર—નવી શોધ માટેનું આ ઇનામ. શોધક મંડળને આપવાનું હું જાહેર કરું છું. અને વિદ્યાર્થીઓની આ સંઘવૃત્તિ તથા શોધકવૃત્તિને બનતી મદદ આપવાનું હું વચન આપું છું.

(તાળીઓ)

(પડો)

રમણલાલ સોની

દરજી પંખી

મારા બાગમાં દરજી પંખી રહે છે તે વરસાદના દિવસમાં માળો કરે છે. તેનો માળો પાંદડાં વચ્ચે હોય છે. તે બાગમાં પડેલાં નાનાં નાનાં જવડાં વીણી ખાય છે.

એનાં બચ્ચાં બહુ મળનાં હોય છે. એ મને બહુ વડાલાં લાગે છે.

શરદ્ ઉ. વ. ૬

નલિનીની હરીણી

વરણા નદીને કિનારે, વડઘટાની નીચે નલીને ઝૂંપડી બાંધી હતી. એને એક બહેન હતી. તેનું નામ નલિની હતું.

નલિની અને નલીન પાછળ આખું ગામ ગાંડું હતું. નલિની પાસે એક હરીણી હતી. તેનું નામ મેઘા હતું.

નલિનીને મેઘા વગર આવું પણ ગમે નહિ અને પીવું ગમે નહિ.

એક દિવસ સવારમાં નલીન શિકાર કરવા ગયો હતો અને એ જ જંગલમાં હરીણી અને નલિની ફરવા ગયાં હતાં.

ઘણો વખત થયો પણ નલીનને શિકાર મળ્યો નહિ. થોડી વારે એક હરીણીને ભેધ તેણે તેનો શિકાર કર્યો. પણ એ તો મેઘા હતી. નલિનીના દુઃખનો પાર ન રહ્યો. એ તો ખાય નહિ ને પીએ નહિ. આ વાત બની ગયા પછી નલિની ક્રોધ હરિણીને અડકતી નહિ.

પવિષ્ઠા મહેતા ઉ. વ. ૧૧

બાલો, હું કાણ છું ?

માટું એ જંગલ છે.
તેમાં એક તળાવ છે.
તેને કાંઠે જાંબુનું ઝાડ છે.
તેની પર હું રહું છું.
હું હપ હપ બોલું છું.
હું મીઠાં મીઠાં જાંબુ ખાઉં છું.

તે તળાવમાં એક મગર રહે છે.
તેની સાથે મેં બાધબંધી કરી છે.
હું તેને મીઠાં જાંબુ આપું છું.

હું કોઈ દિવસ જંગલમાં ફરવા જાઉં છું.
ત્યાં જઈને રમું છું.
ને સાંજે પાછો આવું છું.
કોઈ દહાડો તો જંગલમાંથી ફળ પણ લાવું છું.
હું ખાઉં છું ને મગરને ખવરાવું છું.

હું રોજ સવારમાં વહેલો ઊઠું છું.
પછી તળાવમાં નાહું છું.
પછી ડાળે ડાળે ફરું છું.
પછી મીઠાં ફળ ખાઉં છું.
પછી હું ફરવા નીકળું છું.

હારી સાથે મારા મિત્રો પણ હોય છે.
જો હું ઝાડ પર બેસું છું.
બેઠાં બેઠાં ઊંઘું છું.
બાલો હું કાણ છું ?

હું પાતે

૧

હું નાની હતી ત્યારે બહુ મસ્તી કરતી હતી. એક વખત હું દાદર પરથી ઉતરતી હતી ત્યારે નીચે પડી ગઈ. એટલે મારાં બા, મારા બાઈ એ બધાં દોડી આવ્યાં ને મને ઊંચકી લીધી. મને ગળા પર વાગ્યું હતું પણ મારી ખેંચે તરલાની માફક હું કંઈ રડી નહિ. બધાં દોડી આવ્યાં એટલે મને કંઈ સમજ પડી નહિ એટલે હું હસવા લાગી. પછી મારાં બાએ નોકરને કહ્યું, કે ચંદુને બાગમાં ફરવા લઈ જા. નોકર મને બાગમાં લઈ ગયો. હું ત્યાં બાંકડા પર બેઠી અને ઝાડનાં પાંદડાં હાલતાં હતાં તે જોવા લાગી. હજી પણ મને ઝાડનાં હાલતાં પાંદડાં જોવાની મજ પડે છે.

ચંદુ ખરાઉ

ઉ. વ. ૯

૨

હું નાનો હતો ત્યારે આફ્રિકા રહેતો હતો. ત્યાં હું એક દિવસ ફરવા ગયો. તે દિવસે હું બહુ દોડ્યો એટલે મને તાવ

આવ્યો. તો પણ હું ફૂફકા મારતો હતો. એક દિવસ હું રસ્તા પર દોડી ગયો. ત્યાં એક મોટર નીચે હું આવી જત પણ એક માણસે મને ઊંચકી લીધો. એક દિવસ હું ઊંઘી ગયો હતો ત્યારે મારા બાપા સિનેમા જોવા ચાલ્યા ગયા. હું જાગ્યો ત્યારે બાપા નહિ એટલે હું તેમના ટેબલ પર ચડી ખૂંચે પાડવા લાગ્યો.

જયંતી શાહ

ઉ. વ. ૧૦

૩

હું નાની હતી ત્યારે એક દિવસ ઉભાણીમાં ગઈ હતી. અમે ઉભાણી કરીને આવતાં હતાં ત્યારે મેં કહ્યું કે મારે દર્શન કરવા જવું છે. તે વખતે રાત પડી ગઈ હતી એટલે એક પણ મંદિર ઉઘાડું નહોતું. મેં તો હક કરી એટલે આખા શહેરમાં મોટર લઈને ક્યાં. સમતું મંદિર ઉઘાડું જોયું. ત્યાં દર્શન કરી ઘેર ગયાં, ને કપડાં બદલી ઊંઘી ગયાં.

માસવિકા મહેતા

ઉ. વ. ૯

ચકલી

મને ચકલી બહુ ગમે છે. તે અમારે ઘેર રહે છે. અમે એને પાળી નથી, પણ એ તો રહે છે. એ ચકલી ૩ વર્ષની છે. રાતે એ ઉંઘે છે. સવારે અમે એને ચોખા નાખીએ છીએ. અમે એણે ચોખા નાખીએ ત્યારે તે રાજ થાય છે, એટલે એ અમારી સાથે રમે છે. એક વખત એક માણસ અમારે ઘેર આવ્યો. એને ચકલી બહુ ગમી. તે ચકલી પકડવા ગયો પણ એ નહિ પકડાઈ.

બિમલ તાસાર ઉ. વ. ૮

કેવું સારું !

હું ઘોષી બનું તો કેવું સારું !

બધાંને ઘેર જાઉં ને કપડાં લઈ આવું.
પછી દરિયા પર જઈને કપડાં ધોઈ ને
પથ્થર પર સુકવું. કોઈ વાર નદીએ કપડાં
ધોવા જાઉં તો કોઈ વાર ફૂવા પર પણ
જાઉં. ત્યાં એક દોરડું બાંધી કપડાં સુકવું.
કપડાં સુકાઈ જાય ત્યારે ઇચ્છી કરું. પછી
હું બધાંને કપડાં આપી આવું ને પૈસા
લાવું.

કોઈ મોટા શેઠને ઘેર કપડાં વાપવા
જાઉં ત્યારે ખાલી ખાલી કહે કે કપડાં
સારાં નથી થયાં. એ મને વઢે ત્યારે હું
કહી દઉં કે, બચ્ચો, તમારાં કપડાં હવે હું
નહિ ધોઉં.

સરલા મોદી

ઉ. વ. ૯

હું ખેડૂત બનું તો !

ચોમાસામાં હજી લઈ ખેતરમાં જ
ત્યાં હું ખેતર ખેડું. પછી દાણા વાવું.

દાણા પાકે ત્યારે એક ઝાડ પર મ
બાંધું ને ઉપર ચડી હું ખૂમો પાડું, એ
પાંખી ઊડી જાય. શિયાળા ને વાંદરાં વ
ત્યારે પણ ખૂમો પાડું એટલે એ નાસી જ

મારા ખેતરમાં ડાંગર પાકે, તુલસી પ
ગાજરી પાકે ને ખીલું અનાજ પાકે.

ઉનાળામાં આંખા પર ઢેરીઓ થ
તે લાવું ને અથાણું કરું.

વરસાદ ન પડે ત્યારે હું ફૂવામાં
કોસ વડે પાણી કાઢું. કોસ તો ચક્રર ચ
બોલે તે સાંભળવાની મને ખુબ મજા આ
હું રાતે પણ ખેતરમાં સૂવા જ
મને ત્યાં ખુબ મજા પડે.

કમુ પટેલ

ઉ. વ. ૧

મોર

મને મોર બહુ ગમે છે. તેનાં કેવાં સુંદર પીછાં હોય ! તેનો રંગ
કેવો સરસ હોય ! મોર બાગમાં હોય છે. તેને દાણા બહુ ભાવે છે
મોર મેઆઉ મેઆઉ બોલે છે. તે થનગન થનગન નાચે છે. તેને માં
કલગી હોય છે. તે સવારે વહેલો ઊઠે છે. અને ટેંકુક ટેંકુક બોલે છે. તે
વરસાદ બહુ ગમે છે. વરસાદ પડે ત્યારે તે બોલવાનું શરૂ કરે. તે બો
ત્યારે બહુ સુંદર લાગે છે. તે કળા કરે ત્યારે બહુ સુંદર લાગે છે. તે જ
જાય ત્યાં તેની પાછળ ઢેલ પણ જાય છે.

શાંતિ મરીવાળા ઉ. વ. ૯

ખજનો

એક ડોસો હતો, તેને સાત છોકરાઓ હતા. એ લોકો સાથે એક ઘરમાં રહેતા હતા. પછી જ્યારે ડોસો મરણ પધારીએ પડ્યો ત્યારે એણે બધા છોકરાઓને બોલાવી કહ્યું, “ જુઓ છોકરાઓ આપણા ખેતરમાં એક ઠેકાણે મેં ખજનો દાટેલો છે. તે તમે બધા વહેંચીને લઈ લેજો. ” એટલું કહી ડોસો મરણ પામ્યો. સાત છોકરાઓ ઉત્તરક્રિયા પુરી કરી ખેતરે જોડવાના કામમાં પડી ગયા. એ લોકોએ આખું ખેતર એટલી સારી રીતે જોડ્યું

અને કંઈ મળ્યું નહિ એટલે અંદર દાણ વાવી પાછી જમીન સરળી કરી દીધી. એ વર્ષનો પાક એટલો બધો સારો થયો અને એ લોકો ખુબ કમાયા. એમના બાપને ખજનો ખરેખરે દાટેલો નહોતો પણ ભતમહેનતનીજ જરૂર હતી. છોકરાઓએ પૈસાને માટે મહેનત કરી ત્યારે પૈસારૂપ ખજનો મળ્યો.

નિરૂપમાદેવી, મહેત
ઉંમર વર્ષ ૧૨

અક્કલનો ઉપયોગ

ગ્રીસ દેશનો રાજા બહુ ધાતકી હતો. તેણે પોતાના છોકરાને બહાર કાઢી મૂક્યો. એક ભરવાડ તેને પોતાને ઘેર લઈ ગયો. તે લગંડો હતો. જ્યારે તે મોટો થયો ત્યારે જુદા જુદા દેશોમાં ફરવા નીકળ્યો. ફરતાં ફરતાં તે પોતાના દેશમાં આવી ચઢ્યો. ને પોતાના બાપના ગામમાં ગયો. ત્યાં એક મોટું જનાવર બેઠું હતું. તેનું મોં બાઈ જેવું ને બીજો ભાગ સિંહ જેવો હતો. જે માણસ ત્યાં ચઢતો જાય તેને એ એક સવાલ પૂછે. જો તે ખોટો પડે તો તે તેને મારી નાખે. આ છોકરો ત્યાં આવી ચઢ્યો. જનાવરે પૂછ્યું, “ ક્યું જનાવર પહેલાં ચાર પગે પછી બે પગે ને છેવટે ત્રણ પગે ચાલે છે? ”

છોકરો બોલ્યો, માણસ જ્યારે તે બાળક હોય છે ત્યારે હાથને પગની મદદથી ચાલે છે. જ્યારે જુવાન હોય છે ત્યારે બે પગે ચાલે. જ્યારે તે ઘરડો થાય છે ત્યારે લાકડીની મદદથી ચાલે છે. આ સાંભળી જનાવર ભેરથી જમીન સાથે પછડાયું ને મરી ગયું. ગામના માણસોએ તેને પોતાનો રાજા બનાવ્યો.

રજની મઝા

અમે નાતાલની રજમાં જુહુ રહેવા ગયાં હતાં. એક દિવસ અમે જુહુથી મોટરમાં બેસીને ભેગેશ્વરી ગયાં હતાં. ભેગેશ્વરીમાં મોટી શુક્ર છે. એ શુક્ર ડુંગરમાંથી ખોદી કાઢેલી છે. શુક્રની અંદર મુર્તિઓ છે. તેમાં એક સૌથી મોટી મુર્તિ છે. તે મુર્તિ જુહુદેવની છે. અંદર મહાદેવનું મંદિર છે. ત્યાં કેટલાક પાણીના કુંડા છે. તેમાંનું પાણી ખહુ ગંદુ છે.

ત્યાં અમે એક શુક્રમાં બેસીને બટાટાપોઆ અને માહીમનો હલવો

ખાધો. પછી શુક્રમાં ખૂબ કર્યાં. ત્યાં એક ખાવો રખેવાળ રહે છે.

શુક્ર ભેંઇને અમે ઇસ્લામ કોલેજ ભેવા ગયાં. એ કોલેજ ભેગેશ્વરીમાં એક ટેકરી પર આવેલી છે. કોલેજનું મકાન ખહુ મોટું છે. કોલેજમાંથી આગગાડી જતી આવતી દેખાય છે. કોલેજ ભેંઇ અમે ઘેર ગયાં.

બંસરી ઓ. કાલ

ઉ. વ. ૭

નાતાલની રજમાં

હમે બધાં નાતાલની રજમાં જુહુ ગયાં હતાં. જુહુ સાન્તાક્રુઝથી જવાય છે. મુંબઈથી મોટરમાં પણ જવાય છે. ત્યાં બધા લોકો સહેલ કરવા બંધ છે. કેટલાક લોકો હવાફેર કરવા પણ બંધ છે. જુહુમાં એક ગામડું છે, તેનું નામ પણ જુહુ છે. જોટલે એ ગામના નામ પરથી આખા કિનારાનું નામ પડ્યું હોય એમ લાગે છે.

આ ગામડામાં આસ કરીને ત્યાંના વતનીઓ રહે છે. ખીન્ન લોકો તો કિનારા પર તંબુ કે બંગલા બાંધીને રહે છે. જુહુ ગામડામાં આસ કરીને ખ્રીસ્તીઓ જ રહે છે. ત્યાં તેમનાં મોટાં દેવળો પણ છે. આ ગામડાને છેડે એક સંઘડસ્થાન છે. આ

સંઘડસ્થાન રાણે નામના ગૃહસ્થનું છે. આ સંઘડસ્થાન જુહુ આવનાર સહેલાણીઓના ધ્યાન-બહાર હોય એમ લાગે છે. કારણ કે ખહુ થોડા લોકો ત્યાં જતા દેખાય છે.

આ સંઘડસ્થાનમાં જુહી જુહી બતનાં મરેલા સાપો અને સેંકડો બતનાં. પતંગીઆં છે. આ પતંગીઆંને જુહુમાંથી જ પકડયાં છે અને તે બધાંને પેટીમાં સાચવીને રાખ્યાં છે.

આ સંઘડસ્થાનમાં પુરાણ સિક્કાઓ પણ છે તેમાં રામના વચ્ચતનો એક ત્રિકો છે જેને 'ટંકા' કહે છે. ખીન્ન પુરાણ સિક્કાઓ પણ ભેવા જેવા છે. તે ઉપરાંત

જુનાં હથીઆરો પણ છે. જુદી જુદી જાતનાં
પશુઓ અને પંખીઓને દવા ભરીને રાખ્યાં
છે. પશુઓમાં વાઘ, વરૂ, રીંછ વગેરે છે.
પક્ષીઓમાં શહામૃગ, ઘુવડ વગેરે છે.
મગર અને નાગ પણ છે. પંખીઓનાં અને
પેટે ચાલનારાં દરેક પ્રાણીનાં ઈંડાં છે. આ
સંપ્રદશ્યાન જોવા જેવું છે. એમાંથી ઘણું
શીખવાનું મળે છે.

જુહુના દરિઆનું પાણી ઘણું ચોક્કસ
છે. એટલે ઘણા લોકો ન્હાવા જાય છે. પણ
એ દરિઆમાં ન્હાતાં ન્હાતાં બહુ દૂર જવું
બહુ જોખમ ભરેલું છે. કેમકે ત્યાં વમજ
છે. અમે દરિઆમાં ખૂબ ન્હાઈ, ખૂબ મજા
કીધી અને રજા પૂરી થતાં પાછાં 'ગામને
છેડે ઘેર' સુંબઈ આવ્યાં.

સુધાકર ઝા કાજી

ઉ. વ. ૧૩.

હમે માથેરાન ગયા હતા

સવારે ઊંઠેલા ઉઠ્યા. પુના એકસ-
પ્રેસમાં બેઠા. નેરલે ઉતર્યા. નાની ટીચકુડી
ગાડીમાં બેઠા. તેનું એનજીન પણ નાનું
જ હતું. તરસ લાગી તેથી લેમન પીધું.
નાનું ગાડી વાંકીચુકી ચઢતી. છ છ છ છ
અવાજ કરતી. વચ્ચે એક સ્ટેશન આવ્યું.
જુમાંપટ્ટી, ત્યાં ઉભી નહિ. ગાડી તો
ઉપર ચડે જ લાય. વાંકીચુકી ગાડીમાં
ચડે જ લાય. એક અંધારૂં બોગડું
આવ્યું. તેમાંથી ગાડી પસાર થઈ. વોટર-
પાઈપનું સ્ટેશન આવ્યું. ગાડી ઉભી,
બધા ઉતર્યા. એનજીનમાં પાણી ભર્યું.
પછી થોડી વારે કુક બોલ્યું, બધા બેસી
ગયા 'માથેરાન કયારે આવશે?' કેટલી
કેટલી વાર છે તેમ બધા વાતો કરતાં,
ગાડી ચાલી થોડી વારમાં એકાદ બંગલો

ને લીલોતરી દેખાઈ. કોઈ ડબ્બામાંથી
બોલ્યું "કાકા જીવો, પેલું પોરકયુપાઈન
પોઈન્ટ ને હાર્ટ પોઈન્ટ." થોડી વારમાં
માથેરાન આવ્યું. ગાડી સ્ટેશને ઉભી.

રીકશાવાળા ખૂબો પાડતા. "ઝોસ્ટેટ
ચલા અમચી રીકશા મધે ચલા." હમે
આર નંબરની રીકશા લીધી. મજા પડી.
ઘેર જમ્યા ને સૂતા. સાંજે જીલજીલ નામના
ટફું ઉપર બેસી રૂગળી પેઈન્ટ શારલોટ
લેઈક ને એકપોઈન્ટ ગયા. એકપોઈન્ટમાં
પડ્યો પડતો ત્યાં બહુ જ મજા પડી.
સાંજે ઘેર આવ્યા. બીજે દિવસે પાછા
સુંબાઈ આવ્યા. માથેરાન મજાનું છે.
અરે! ઘણું જ મજાનું છે.

વા. ઇ. ઠાકોર

ખારીવલીની સફર

હું અને અમારા પાડોશીને એવો-એવો વિચાર આવ્યો કે આપણે મંગળ-ચારે સવારે ૬ વાગ્યાની ગાડીમાં ખારી-વલી જઈએ. ખારીવલી જવાની વાત અમલમાં સુકાઈ. અમારાં પકોસાં નર્મદા ખેન તથા તારાખેને સોમવારે જાણે નાસ્તાની તપાસ કરી. પછી તો રાત પડી ને અમે સુઈ ગયાં, પણ મને તો ઉંઘ આવે નહિ. મને એમ થાય કે ક્યારે પાંચ વાગે ? પછી તો પાંચ વાગ્યા અને અમે ઢાલણ કરી ચા પીને નાઈને તૈયાર થઈ ગયાં, અમે સામાન બાંધ્યો અને સ્ટેશને આવ્યાં. ગાડી આવવાને, થોડીક વાર હતી.

દિવારમાં ગાડી આવી. હું નર્મદાખેન ખેન, બબલો ને બચ્ચું ગાડીમાં ચડી ગયાં, અને નાનો બચુ, પરભુ મામા, અને જમુભાઈ, રહી ગયા, પછી ગાડી ઉપઠી ગઈ. અમે ખારીવલી પહોંચ્યાં. અરધા કલાક પછી બીજી ગાડી આવી અને તેમાં નાનો બચ્ચુ, પરભુમામા, અને જમુભાઈ ઉતર્યા. પછી અમે ગાડામાં બેઠા. થોડક આવ્યાં ત્યાં તો મોટા પથરા આવ્યા, તેથી બચુ. અને મને ખુબ મજા પડી ને

પછી તો અમે ગાડામાં આગળ ગયાં ત્યાં તો વાંસનાં ઝાડ આવ્યાં. અમે વાંસની લાકડી બનાવી. થોડીવાર પછી એક નાનું ઝરણું આવ્યું. ત્યારે અમે ગાડું ઉભું રાખ્યું. પછી થોડીવાર બેઠા ત્યાં તો હું ગરા દેખાવા લાગ્યા. પછી અમે ગાડામાંથી ઉતરી ગયાં ને એક મનુર કર્યો. અમે થોડું ચડ્યા ત્યાં તો બધા થાકી ગયા. હું અને નાનો બચુ અને જમુભાઈ આગળ હતાં એટલે એક સારી શુક્રમાં ઉતર્યાં. થોડીવાર પછી અમે પુરી બટાટાનું શાક ટીંડીળાનું અથાણું, હલવો, ખરશી, મુતર ફેણી ખાધાં, અમે જમી રહ્યા પછી શુક્રાઓ ભેવા ગયાં. અમે એક શુક્રની અંદર ગયાં, ત્યાં ખુદની મુર્તિ અને દીવાલમાં પણ મુર્તિ હતી. અમે થોડી શુક્રાઓ ભેઈ રહ્યા પછી ચા પીને શુક્રાઓ ભેવા ગયા. અમે અંદર ગયા પછી ખુદનાં બે પૂતળાં ભેયાં. પછી અમે એક બહુ ચાંલલા વીંળી શુક્રા ભેઈ અને અમે બીજી થોડી શુક્રાઓ ભેઈ ઘેર આવ્યાં,

લી. સવિતાગૌરી ન ત્રિવેદી

ઉમર ૧૧ વર્ષ

કેનેડા ગયો હતો

હું કેનેડા ગયો હતો. ત્યાં સફરજન ખાવાની બહુ મજા પડતી હતી. ત્યાં ઘઉં પણ ખૂબ થાય છે.

કાળાં કાળાં રીંછ, બીવર અને ખિસકોલીઓ ભેઈ.

એનાં જંગલમાં ઘણાં ઝાડ હોય છે. એના કાગળ બને છે. એ પર હું લખું છું.

સવમુખ ઉ. વ. ૭

અખુ હુસેન

અખુ હુસેન, બગદાદના એક ખલીફ અને ઝુબેદાનો માનીતો શુભામ હતો. અખુ હુસેનનું લગ્ન એક સુંદર નાઉઝ હટુલ સાથે થયું. ખલીફ અને ઝુબેદાએ તેમને ખૂબ પૈસા આપ્યા. થોડા વખત ખૂબ મજા ત્યાં પછી તેમના પૈસા ખલાસ થઈ ગયા. પછી તો ખાવાનું પણ ના મળે. એટલે તેમણે પોતાની સ્ત્રીને વેચવા માંડી. પણ તેમાં કંઈ ફાવ્યાં નહિ. એટલે અખુ વિચાર કરવા બેઠો. તેણે એકદમ યુક્તિ ધોધી કાઢી અને નાઉઝ હટુલને કહ્યું “તું મરી જા.” “હું શાની મરું?” પત્નીએ જવાબ આપ્યો. અખુએ એને કહ્યું કે “તું મરવાનો ઢોંગ કર.” પછી હું ખલીફ પાસે જઈને મારા હાથની વાત કહીશ. પછી તું ઝુબેદા પાસે જઈશ અને તારા હાથની વાત કહેશે. એટલું કહી અખુએ મહેલ તરફ ચાલવા માંડ્યું. ખલીફને વાત કહી, એ ખૂબ રડ્યો. ખલીફને દયા આવી. તેથી તેણે એક માણેક મોતીનું ભરેલું રેશમી કપડું આપ્યું અને થોડા પૈસા આપ્યા. ખુશ ખુશ થઈને તે ઘરેલો એને ઘેર ગયો, “હવે તું જા, હું મરી જાઉં છું.” એટલે તે ઝુબેદાના મહેલમાં રડતી રડતી ગઈ. ઝુબેદાની પાસે જઈ એણે પોતાના હાથની વાત કહી. ઝુબેદાને દયા આવી અને તેણે પણ એક કપડું અને પૈસા આપ્યા. ખુશ થતી થતી તે ઘેર ગઈ. હવે ખલીફ એકદમ ઝુબેદા પાસે ગયો અને નાઉઝ હટુલનું મરણ

થયું તેના સમાચાર કહ્યા. ઝુબેદા કંઈ સમજી નહિ, અને ખલીફને કહ્યું કે “હમણાં જ એ તો આવીને અખુના મરી ગયાની વાત કરી ગઈ.” “ના અખુ તો મારી પાસે હમણાં જ આવી ગયો.” ખલીફે જવાબ આપ્યો. પછી તો ખલીફે એના નોકરને કોણ મરી ગયું છે તે જોવા મોકલ્યો. અખુએ ધાર્યું હતું કે કોઈ આવશે. નાઉઝ હટુલને કહ્યું “તું સુઈ જા” એટલે તે સુઈ ગઈ. નોકરે શેઠને બધી વાત કહી. “હાથ જ નહિ” ઝુબેદાએ કહ્યું. અને એની દાસીને મોકલી. તે વખતે અખુ સૂતેલો હતો અને નાઉઝ હટુલ પાસે રડતી હતી. એટલે એણે આ સમાચાર કહ્યા. પેલો નોકર તો દાસી સાથે લડવા લાગ્યો. એ વાતનો કંઈ નીકાલ થયો નહિ. એટલે આખું સરઘસ અખુને ત્યાં જોવા નીકળ્યું. જ્યારે સરઘસ આવ્યું ત્યારે એ જણ મરેલાં હતાં. હવે શું કરવું? એટલે ખલીફે કહ્યું કે આ એ જણમાંથી કોણ પહેલું મરી ગયું તે કોઈ કહે: તો એને ૨૦૦૦ સોનામહોર આપું. એકદમ અખુ ઉભો થઈ ગયો અને કહ્યું, કે હું પહેલાં મરી ગયો હતો. એટલે બધા હસી પડ્યા. પછી અખુએ સાચી વાત કહી. ખલીફ રાજી થયો અને અખુને એણે ખૂબ પૈસા આપ્યા.

લીલા દેસાઈ

ઉ. વ. ૧૨

પ્રિય દોસ્તો,

આખાય અંક વાંચ્યો ? કેવોક ગમ્યો ?

નાની મોટી વાર્તાઓ અને નાટક, જીવનચરિત્રો અને કાવ્યો, એવું ઘણું ઘણું રોજ ટપાલી આપી જતો. આપી શકાય એટલું બધું આપવાનો મેં પણ પ્રયત્ન કર્યો છે.

અંદરનાં ચિત્રો જોયાં ? એ પણ બાળકોનાં જ છે. અને નાનાં નાનાં બાળકોના લેખો ગમ્યા ?

તમે પણ આવું આવું લખી મોકલશો ?

હજી તો કેટલાંય લખાણ જમ્યાના અભાવે મારી પાસે પડ્યાં છે. એ હવે તો આવતા અંકોમાં.

આવતા વખતથી તમને કેવી જાતનાં લખાણો જોઈએ એ પણ જણાવશો તો એવી જાતનું વસ્તુ આપવા પ્રયત્ન કરીશ.

ન્યુ ઇરા સ્કૂલ

{

સોમલાલ પટેલ.

ગુણસુન્દરી

અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

પુસ્તક ૨૪મું

ભાગ : ૧૯૩૫

અંક ૧ લો

ભૂંગળું બોલ્યું શાને રે !

પૂરી થઈ નહીં રાતડી,
નહીં લેવાયો પૂરો આરામ રે:
ભૂંગળું બોલ્યું શાને રે !

ઉઠું હું ચોળતી આંખડી,
રહું કરવું બધું ઘરકામ રે:
ભૂંગળું બોલ્યું શાને રે !

ઝાડી ઉઠું તો પૂગાય શેં,
આઘો મીલથી અમારો મુકામ રે:
ભૂંગળું બોલ્યું શાને રે !

ઝાટે ચિયાળે ચાલવું,
ખૂબ થંડીમાં થયરે કાચે રે:
ભૂંગળું બોલ્યું શાને રે !

અગિયાર કલાક રહેવું ઉભું,
કેમ હુણે ન તેથી પાય રે:
ભૂંગળું બોલ્યું શાને રે !

કેવાં છેવાં ને કેવાં છેકરીં,
બાળ ઉછેરતું નહીં નામ રે:
ભૂંગળું બોલ્યું શાને રે !

આવું હું પાછી સાંજે,
ત્યાંસૂધી એ સૂનાં તમામ રે:
ભૂંગળું બોલ્યું શાને રે !

મિલના મળુર તે શાં માનવી,
એને કેળવણીનું ના નામ રે:
ભૂંગળું જોડ્યું શાને રે ।

સંચા જેવું જીવન ગાળવું,
જની રહેવું સંચાના શુભામ રે:
ભૂંગળું જોડ્યું શાને રે ।

માંદાં સાબં શેઠ ના પૂછે,
એને કામ લીધાથી કામ રે:
ભૂંગળું જોડ્યું શાને રે ।

મિલના માલિક મોટરે ફરે,
એને રહેવા મકાન આલીશાન રે:
ભૂંગળું જોડ્યું શાને રે ।

કરીએ પાણી અમે લોહીનાં,
અમને રહેવા ગંદાં રહેઠાણ રે:
ભૂંગળું જોડ્યું શાને રે ।

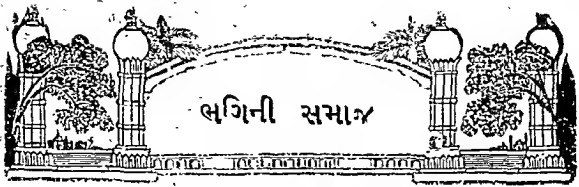
મુડીવાદી લાણે નહીં
કદિ માનવતાનું નામ રે:
ભૂંગળું જોડ્યું શાને રે ।

આયુ કપાય જ્યાં મળુરનાં
ત્યાં મૃત્યુ એ છેલ્લો વિશ્રામ રે:
ભૂંગળું જોડ્યું શાને રે ।

જેતીપ્રધાન આ દેશને
મિલે ભારે કર્યું નુકશાન રે:
ભૂંગળું જોડ્યું શાને રે ।

યંત્રવાદ સદુ આધમી જાને,
ભાંગી જાને એ ભૂંગળાં તમામ રે:
(પછી) ભૂંગળું કયાંથી જોલે રે ?

જનાર્દન પ્રભાસ્કર

લેખિકા: શ્રીમતી ભામિલા મહેતા, બી.એ.

ભગિની સમાજની સંસ્થા તો ધણી જુની છે. એની સ્થાપના સ્વ. ગોપાલકૃષ્ણ ગોખલેના સ્મારક ચિન્હ તરીકે તા. ૧૬-૨-૧૯૧૬ ને દિવસે સ્વ. ગોખલેની પ્રથમ પુણ્યતિથિ પ્રસંગે યથા હતી. પણ એ સંસ્થાએ કેટલાક કામ ઉપાડ્યા તેને થોડા જ વરસ થયા છે. તે બધા કામ વિષેની માહિતી ધણી જ થોડા લોકોને છે તેથી એ વિષે પરિચય કરાવવા અત્રે ટૂંકમાં લખું છું.

શ્રીજાતિની ઉન્નતિ દરેક દિશામાં થાય એવા પ્રયાસ કરવા, અને શ્રીજાતિની ઉન્નતિ માટે પ્રયત્ન કરી સંસ્થાએને યથાશક્તિ સહાયજૂત થવું એ ભગિની સમાજનો ઉદ્દેશ છે. દાષપણુ બહેન આ ઉદ્દેશ માટે મદદ કરવા માંગતા હોય કે લાભ લેવા માંગતા હોય તે આ સમાજના સભાસદ થઈ શકે છે. સભાસદનું લવાગમ વાર્ષિક રૂ. ૨,૪૬ અને ૧૨ છે ને આજીવન સભ્યના રૂ. ૧૦૦ ને પેટ્રોનના રૂ. ૩૫૦ છે.

ભગિની સમાજ તરફથી એક વસંતિગૃહ ચલાવવાનો નિયમ ભગિનીગૃહ. કેટલાંક વર્ષથી હતો તેને દોટોક વર્ષ થયા મૂર્ત સ્વરૂપ મળ્યું છે. મુંબઈમાં કામ કરતી બહેનો જે અદિ એકલી હોય તેને ધણી વખત રહેવાની અવગત પડે છે તે લોકોના ખ્યાલથી આ ગૃહ શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું. તેમાં બહેનોને માસિક રૂ. ૨૫ લાખ દરેક જાતની મુશ્કેલ સાધે રાખવામાં આવે છે. આ ગૃહ ઇંદિરા નિવાસ ભટ્ટવાડીમાં

આવેલું છે. આ ગૃહમાં દરેક બહેનો રહેતી થાય તો જ એનું ખર્ચ ભગિની સમાજને માથે ન પડે. આ ગૃહ માટે ભટ્ટ તથા નોકર હોવાથી બહેનોને નોકરી તથા અભ્યાસ માટે પૂરતો વખત મળે છે. સમાજના પુસ્તકાલયમાંથી પુસ્તકો, માસિકો તથા વર્તમાનપત્રોનો લાભ પણ આ બહેનો લઈ શકે છે.

આમાં પેઈન્ટિંગ, મશીન તથા હાથનું ફેન્સી કામ સીવવા

ઉદ્યોગ મંદિર તથા વેતસ્વાનું તથા ચામડા પરનું કામ

શીખવાય છે. આ વર્ગોનો લાભ ઠીક લેવાય છે. બીજા સભાસદ માટે આ વર્ગમાં શીખવા માટે માસિક ૦-૮ ૦ શી રાખવામાં આવી છે. અત્યારે એકંદરે આ વર્ગોનો પચીસ ઉપર બહેનો લાભ લે છે. આ વર્ગોની માહિતી સમાજની ઓફિસમાંથી મળી શકશે. આ ઉપરાંત ગરીબ બહેનોને ઉદ્યોગ મળે ને થોડીધણી આર્થિક મદદ મળે તે હેતુથી એવી બહેનો પાસે ઓફિસથી પાપડ, સેવ, અચાણા વગેરે કરાવી વેચવામાં આવે છે. મુંબઈમાં ન્યારે ટાઉન હોલમાં શ્રી સહકારી મંડળ તરફથી કક્ષા પ્રદર્શન ભરવામાં આવ્યું હતું ત્યારે ભગિની સમાજના ઉદ્યોગ વર્ગમાં તૈયાર કરવામાં આવેલા લાકડા તથા ભરતકામના નમૂના મુકવામાં આવ્યા હતા. ભરતકામનું કામ પણ ઓફિસથી કરાવી આપવામાં આવે છે.

થોડા મહિનાથી મોટી બહેનો માટે એક અગ્રે-

જનો વર્ગ પણ શરૂ કરવામાં આવ્યો છે. તેનો પણ લાભમારો લેવાય છે.

ભગિનીસમાજ તરફથી ૧૯૩૩ ના જુલાઈ

મહિનામાં આ બાલ

બાલ મંદિર મંદિર શરૂ કરવામાં
આવ્યું હતું. શરૂ

માતમાં પંદર બાળકોને લેવામાં આવ્યાં હતાં.

અત્યારે બાળકોની સંખ્યા વધારીને પંચાવન કરી છે. આ બાલ મંદિરમાં માસિક રૂ. ૨ ને દાખલ થી રૂ. ૩ રાખવામાં આવી છે. ને ગરીબ વર્ગના બાળકોને તદ્દન મફત લેવાની પણ ગોઠવણ રાખવામાં આવી છે જગતને અભાવે અત્યારે ચાલીસેક બાળકોને ના કહેવી પડી છે. આ ઉપરથી આવા બાલ મંદિરોની કેટલી જરૂર છે તે સમજાય છે. આ ઉપરાંત મુંબાઈના બીજા સ્થાનોમાં પણ બાલમંદિર કાઢવાનો બાલમંદિર સમિતિના વિચાર છે. શરૂઆતમાં માત્ર પાસેથી ત્રણ ચાર કલાક બાળકે ફર થાય, સારી રીતે સચવાય ને માને આરામ મળે એજ હેતુથી મોટે ભાગે બાળકોને આ બાલમંદિરમાં મૂકવામાં આવતાં, પણ હવે ધીમે ધીમે બાલમંદિરનો ઉદ્દેશ ને ઉપયોગ સમજાય છે તે એક સંતોષની વાત છે. ગયા વર્ષે દરમિયાન શરૂઆતથી જ આવેલા છ બાળકો બાળપોથીનો અભ્યાસ પૂરો કરી બીજા શાળાઓમાં ગયા છે. વરસમાં એક વખત બધા બાળકોની દાકતરી તપાસ કરાવવામાં આવે છે. આ બાલમંદિરમાં સવાળે વર્ષથી માંડીને ત્રણ વર્ષ સુધીના બાળકોને દાખલ કરવામાં આવે છે-તે બાળપોથીનો અભ્યાસ પૂરો થાય ત્યાં સુધી રાખવામાં આવે છે. જે આ બાલમંદિર માટે પૈસાની મદદ, હાલ છે તેવી બીજા ખંતથી કામ કરવાર વધારે બહેનો; ને સારું છુટરાણ મકાન મળે તો એનો વધારે બાળકો લાલ લઈ શકે ને આ સંસ્થાને આથી પણ વધારે સારી કરો શકાય. ને આ સંસ્થા પગભર થાય તો બીજા સ્થાનોમાં આવા બાલમંદિર શરૂ કરવાનું સાદસ બેગાય.

કેટલાક વર્ષો ઉપર શ્રી મણીબહેન ક

આ દિશામાં

સેવામંદિર શરૂ કર્યું. જે

સેન્ટ્રલ રોશન

બેલાસીસ રોડ પર થોડી ચાલો આ

છે. પાસેજ સેવામંદિરનું નાનું મકાન

આ ચાલોમાં હરિજન લોકોની વસ્તી છે

લોકોને મદદ કરવા માટે આ કામ શરૂ

વામાં આવ્યું હતું. પછી શ્રી. મણીબ

એમની બીજી પ્રવૃત્તિઓને લીધે એ કામ

બંધાયે તેટલું ધ્યાન આપી શક્યાં.

એટલે ભગિની મમાજને તેમણે એ

સોંપ્યું છે. પહેલાં તો બધી ચાલોમાં જ

દરેક કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ જોવામાં આ

છે. એ લોકોની સ્થિતિ, કેળવણી, મા

બને કમાવા નામ એટલે દસબાર વર્ષ

છોકરા કે છોકરી હોય તો તેને બાઈ બાંકુ

સંભાળ લેવાની હોય એટલે શાળામાં અબધ

કરવા ક્યાંથી જઈ શકે ? તો તેના છોકરો

માટે ગુજરાતી ને મરાઠી એમ બે શાળા

ચાલે છે ને શાળામાં બહુતાં છોકરો

નાના ભાઈબહેનની પણ સંભાળ સેવામંદિર

જ રખાય છે. તેને માટે એક નસ રાખવા

ગોઠવણ કરવામાં આવી છે. નાનાં બાળકો

દૂધ પણ ત્યાંથીજ આપવામાં આવે છે. જ

ઉપરાંત કામ ઉપર જતાં પુરો માટે એ

રાત્રિયાળા પણ ચાલે છે. તેમાં સામાન

શિક્ષણ ઉપરાંત નેતરનું કામ શીખવવામ

આવે છે. હમણાં વ્યાયામની તાલીમ આપ

વાનું શરૂ કરવામાં આવ્યું છે ને સેવામંદિરનું

એક બેન્ડ તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે

નેતરનું કામ જે ત્યાં શીખવાય છે તે માં

બધાં સાધનો સેવા મંદિર તરફથી જ પૂરા

પાડવામાં આવે છે ને વસ્તુઓ તૈયાર થાય

પછી વેચવામાં આવે છે ને તેમાંથી ખર્ચ

આદ કરતાં જે પૈસા વધારે આવે તે બધાને

વહેંચી આપવામાં આવે છે. આ ઉપરાંત

હાલ એક બહેન ચાલમાં જઈ ને બહેનો

ચાંદલા ! ઉગ્યો શાને રે !

ક્યાં છે શરદ ? ક્યાં છે ચાંદની ?

ક્યાં છે લગ્નના જીવનમાં પ્રાણ ?

ચાંદલા ! ઉગ્યો શાને રે !

ખીટ્યાં ક્યાં રનેહનાં સોણલાં !

ક્યાં દીકી લૂટાતી રસ-લહાણ ?

ચાંદલા ! ઉગ્યો શાને રે !

જીવનને દીવડે તેલ ખૂટ્યાં,

ને સકળ સસારે ઉતરે તિમિર રે !

ચાંદલાં ! ઉગ્યો શાને રે !

ભર્યાં બંડાર ધન ધાન્યના,

તોય મળે ન અન્ન કે ચીર રે !

ચાંદલા ! ઉગ્યો શાને રે !

સૂના સમીર, સૂના આંખણ,

આજ સૂના આ ચાંદનીના ચોક રે !

ચાંદલા ! ઉગ્યો શાને રે !

રમરણો સજીવ ધાય કાલના :

અહીં રમતા'તા ગરબે કંઈ લોક રે !

ચાંદલા ! ઉગ્યો શાને રે !

સૂકાયા રનેહના સાગરો,

ને કુળી સૂકાઈ આશાની વેલ રે !

ચાંદલા ! ઉગ્યો શાને રે !

સૂની શેરીઓ, સૂના સાંધિયા,

ને સૂના લોક-જીવનના ગ્રહેલ રે !

ચાંદલા ! ઉગ્યો શાને રે !

ઉંચી અટારી ને નેડીઓ,

ઉંચા આબ, તારા, ચન્દ્ર-વાસ રે !

ચાંદલા ! ઉગ્યો શાને રે !

વસીએ નીચે બહી ઝુપડે,

તેમાં આવે ન તારા ઉલસ રે !

ચાંદલા ! ઉગ્યો શાને રે !

બહુક દેસાઝ

સાત્વિક ખોરાક

લેખક : શ્રી. સુરેશ દીક્ષિત,
એમ. એ., એમ. એસસી.

[૩]

ચરબી અને મેદ (Carbohydrate)

ચરબી (fat) : અને મેદને શરીરને કામકાજ કરવા શક્તિ આપનાર અને ગરમી ઉત્પાદક ખોરાકમાં ગણાય. શરીરની સગડીને મજતા એ બગતણુ જેવાં ખોરાકનાં તત્વો છે. આપણા શરીરમાંથી દરરોજ ૨૭૦ ગ્રામ અથવા ૯ ફીઝ ઓઈલ કાર્બન ઓછો થાય છે. એટલે દરરોજ શ્વાસ અને બીજી રીતે ઓછા થતા કાર્બનનું પ્રમાણ પુરું પાડવા ખોરાકમાં આ એ તત્વોની આવશ્યકતા છે. ચરબીમાં ૮૦ ટકા કાર્બન અને બીજા કાર્બોહાઇડ્રેટમાં (ખાંડ, ચોખા-ઇ.) ૪૦ ટકા કાર્બન છે. આ ઉપરાંત થોડા પ્રમાણમાં કાર્બન પ્રોટીન-માંથી મળી રહે છે.

આપણું શરીર ૧૯% ટકા ચરબીનું બનેલું છે. માંદગી કે બૂખમરામાં શરીરમાં ભરી રખાયેલી ચરબીનો ઉપયોગ થાય છે. શરીરમાં ચામડી નીચે ચરબીનું પડ બાકે છે. એથી શરીરનું રક્ષણ થાય છે. શરીરને ઝરેલું અને દેખાવડું રાખવાને પણ ચરબીની અગત્ય છે. પરંતુ મેદદ ચરબીથી માણસ નાકું, કદરૂપુ અને ચાંચલ થઇ જાય છે.

ચરબીમાં આપણે ઘી, માખણ અને તેલ જેવા પદાર્થ ગણીએ. આમાંથી કેટલાક પદાર્થ પ્રાણીજન્ય અને કેટલાક વનસ્પતિજન્ય છે. કુદ, ઘી માખણ અને કાઠલીવરુ વગેરે પ્રાણી-જન્ય ચરબી ગણાય. ન્યારે કાપરેલ, તેલ, દીવેલ વગેરે વનસ્પતિજન્ય છે. ખાંડ, ગાજ,

મધ અને કેટલાંક શાક અને ફળમાં ચરબી નથી પરંતુ દાણામાં તેલ જેવા ચિક્કટ પદાર્થ થોડે પણ અંશે હોય છે. સોયાબીન, દાળ, ચણા, બદામ અને મગફળીમાં તેલનું તત્વ છે. જે પદાર્થમાં તેલીતત્વ હશે તે પદાર્થ પાતળા કાગળ ઉપર ડાબી જેવાથી તરત કાગળ ઉપર ડાઘો પડશે.

આપણે ખોરાકમાં વનસ્પતિજન્ય તેલ અને પ્રાણીજન્ય ચરબી લઇએ છીએ પરંતુ બેમાંથી પ્રાણીજન્ય ચરબી શરીરને વધારે ઉપયોગી છે. એથી શરીરને વધારે પોષણ મળે છે. ગુજરાતીઓના ખોરાકમાં પ્રાણીજન્ય ચરબી બહુ જ થોડી આવતી હોવાથી તેઓનો ખોરાક ખામીવાળો છે. ઘી, કાઠલીવર અને બીજી ચરબીમાં વિટેમીન “એ” (A) વધારે હોવાથી શરીરના ઘડતરમાં અને રોગ રક્ષાણુ કરવા તે વધારે અગત્યનાં છે. વનસ્પતિના તેલમાં કંતો વિટેમીન હોતાં જ નથી કે બહુજ થોડા પ્રમાણમાં હોય છે. આપણા ખોરાકમાં કુદ, માખણ અને ચોખાના ધીની આથીજ ઘણી અગત્ય છે. અને એ ન મળે તો છીડાં, માછલી ખાઇ તે મેળવી લેવાં જોઇએ. બન-રમાં વેચાતાં “ વેજીટેબલ ધી.” તો તદ્દનજ વિટેમીન માટે નિરુપયોગી છે. ખોરાકમાં ચરબી પુરતા પ્રમાણમાં ન હોય તો ચૂનાદાર (Calomay) ન પચે અને આંતરડાની અંદરનો સુવાળો ભાગ “એસીડ” થી ખરાબ થાય. ખોરાકમાં ચરબી વગર પજો સોળ

(Oedema) થયે છે. અને સાથે વિદેશીન
“ એ ” અને “ બી ” અને આયોડીન વિના
ચરબી કે તેલ પચે નહિ એ જાણવું જોઈએ.

આ ઉપરથી સ્વમજાશે કે દાળભાતમાં
ધી અને ચેટલી ઉપર ધી ચોપડીને ખાવાના
રીવાજમાં શારીરિક આવશ્યકતા રહેલી છે.

મેદ (Carbohydrate) :- ખાદ્યો-
શકતા પદાર્થોમાં આ બીજો મોટો વર્ગ છે.
આ ભાગમાં ખાંડ સાકર જેવી ગળી ચીજો
અને આખા બટાકા જેવી સ્ટાર્ચ (starch)
ભરેલી ચીજો આવે. શરીરને સાકર અને
સ્ટાર્ચ મોટે વતરપતિ ઉપર આધાર રાખવો
પડે છે. ઘણાખરા દાણાદુધીમાં સ્ટાર્ચ અને
પાકાં ફળમાં સાકર હોય છે. વતરપતિમાં
સ્ટાર્ચ ખનાવવાની શક્તિ રહેલી છે.
વતરપતિનું એકેએક લીલું પાંદડું સૂર્યના
અજવાળામાં કાર્બોનિક એસીડ (CO_2)
હવામાંથી લઈને સાકર કે સ્ટાર્ચ ખનાવે છે.
આ શક્તિ પ્રાણીમાં નથી. એટલે માંસ ખા-
નારને આ તત્વ મળતું નથી. વતરપતિ આમ
એક રીતે હવા સાથે રાખે છે અને બીજી
રીતે આપણને ખોરાક પુરો પાડે છે. ઝાડના
પાંદડામાં ખતેલી સાકર કે સ્ટાર્ચ તેના બી,
ફળ, મુળ કે કંદમાં સંગ્રહ કરી રખાય છે.
તેમાંથી શેરડી, ડાંગર, જુવાર અને ખાજરી જેવા
ધાસની જાતના છોડમાં આ શક્તિ ખાસ છે.

ખાંડ, ગોળ અને મધમાં સંપૂર્ણ સાકર
છે. શેરડી અને બીજાં ગળ્યાં ફળમાં (દ્રાક્ષ
મોસંબી, ખજૂર) પણ એનો ઘણો ભાગ
છે. ન્યારે ચોખા, મકકાઈ, ઘઉં, બટાકા અને
બીજાં કંદમાં સ્ટાર્ચનો વધારે ભાગ છે. જે
વસ્તુમાં પ્રોટીન અને તેલ વધારે હોય છે
તેમાં સ્ટાર્ચ થોડા પ્રમાણમાં હોય છે. સ્ટાર્ચ
અને સાકરનો મુખ્ય ઉપયોગ શરીરને કામ
કરવાની શક્તિ અને ગરમી આપવામાં થાય
છે. સ્ટાર્ચ ખાદ્ય પદાર્થોમાં આરતાં અને

આંતરડામાં તે ગદલાઈને તેની સાકર થઈ
જાય છે. એટલે ભાત ખાવો એ ઘણું અશે
સાકર ખાતો બરાબર છે. શરીરમાં ન્યારે
બહુ સાકર હોય છે ત્યારે “ લીવરમાં ” તે
ભરી રખાય છે. જેનો ઉપયોગ પાછો જરૂર
પડે થાય છે. માણસ બહુ ચાલવાથી કે
શારીરિક મહેનતથી થાકી જાય ત્યારે થોડીક
ખાંડથી તેનમાં તેજ આવે છે. શારીરિક
મહેનત કરનારને મેદની વધારે જરૂર છે.

આપણા ખોરાકમાં સ્ટાર્ચ અને ખાંડ
બીજાં પ્રોટીન, ચરબી, અને ક્ષાર જેવાં
તત્વો સાથે સાથેજ આપવાં જોઈએ. એકલી
ખાંડ કાઢીએ તો માદા પડાય, અતિશય
સ્ટાર્ચ અને ગળ્યો ખોરાક ખાવાની ટેવથી
પ્રમેહ (Diabetes) જેવા રોગ થાય છે.
મોટી ઉમ્મરના ઘણા હિંદુઓને આ રોગ
હોય છે. ખાંડ અને મીઠું (નિર્મલ) એક
સરખાં ગણાવવાં જોઈએ. આપણે દ્રાક્ષ અને
મોસંબી જેવાં ગળ્યાં ફળ ખાતા હોઈએ તો
બીજાં ખાંડ ખાવાની લાગ્યેજ નરૂર છે.
ખોરાકમાં લાકડાં, બરફ અને જલેબી જેવા
ખાંડના ટેકાં જેવી વસ્તુઓ અતિશય પ્રમા-
ણમાં ઝેરી ગણવી જોઈએ. એથી શરીરને
બેહદ નુકશાન થાય છે. આપણા ખોરાકના
ગળ્યા પદાર્થ રહેલાતલ કરવાથી ઘણા કાયદા
થશે. આવી વસ્તુઓ બહુ ખાવાથી પેટમાં
પચતી નથી પરંતુ આંતરડામાં સડે છે અને ગેસ
વધારે છે. એથી દાંત પણ ખગડે છે. ભાત
અને બટાકા જેવી વસ્તુઓ વધારે પ્રમાણમાં
ખાવાથી ખોરાકમાંના બીજા ઘણા અગત્યનાં
તત્વો પ્રોટીન, ચરબી અને ક્ષાર પચતાં નથી.
અને બહુ ખાધું હોવા છતાં શરીર બૂજે ભરે
છે. સ્ટાર્ચ અને સાકર પચવવાને વિદેશીન
“ બી ” ની જરૂરીઆત છે. આવી જાતનો
બહુ ખોરાક ખાનાર માણસ તો જાડું અને
કઠ્ઠપ થાય છે. જાડ માણસને પાતળા થવું
હોય તો સ્ટાર્ચ અને સાકર ખાવાનું બંધ
જોઈએ કરવું જોઈએ.

આંખાને આંખો'તો મ્હોર

આંખાને આંખો'તો મ્હોર

હારે ખેડેની ! આંખાને આંખો'તો મ્હોર,
માઝમને તીર વીર મામાનો માંડવો
રમતાં'તાં ભાષખેન મ્હોર—હાં રે૦

આંખાની ડાળ એક ડોકંતી આભમાં
હિંચંતો હીંચકે હિલ્લોલ
હાં રે વીર જૂલે-કળાયેલ મોર—હાં રે૦

નીચેરી ડાળ ખેડેની બેસી ટહૂકતી
કાળુડાં કામલુનાં બોલ
હાં રે ખેડેની ફૂલે-કાયલડી હિલ્લોલ—હાં રે૦

ફૂંળી ફૂંપળ ફંતકળિયાં શી ફૂટતી
હાસંતી નયનાં ચકોર
હાં રે હસે વાસંતી જેવી કિયોર—હાં રે૦

મીઠી મંબુલ મૃદુ મંજરીઓ મ્હોકતી
સોનેરી સાળુની કેર
હાં રે જિઠે મધુરાણી કેરો અંચોળ—હાં રે૦

નાભુકડી ડાળ અંગ કમકે ઉછાળતી
નતંતી નારીને દોર
હાં રે નાય નાયે વાસંતી મુગોર—હાં રે૦

વીતી વસંત વીતી વર્ષાની વાદળી
વીતી શિશિર કોર
હાં રે ખેડેની-મૂર્છંતી મૃત્યુની છોળ—હાં રે૦

આને અભાગી ભાષ એકલ અટૂલડો !
આંખો વસંત મ્હોર
હાય ! જિઓ રાતુડો આંખુડો મ્હોર !—હાં રે૦

उपयामो

સુપ્રસિદ્ધ મહારાષ્ટ્રીય લેખિકા શ્રીમતી ઇન્દિરા સહસ્રબુદ્ધેકૃત નવલકથા 'બાળુ તાઈ ધડા ઘે' નો ગુજરાતી અવતાર

જે પત્ની કોજી ?

રજુ કરનાર ;
શ્રી. યજ્ઞેશ ઇ. શુક્લ

પ્રકરણ પાંચમું

ભારકરની ઉંચાઈ

‘ભારકરથી શરમાવા જેવું એટલું બધું શું બન્યું? એ કાંઈ તારો વર બર થવાનો છે શું?’ એમ વેણુએ મને કહ્યું અને એથી મને કેટલો આટકો લાગ્યો તે મેં આગળ લખ્યું જ છે. તે વખતે મને વેણુ ઉપર ઘણો રોષ ચઢ્યો ખરો પણ હવે હું તે વાતનો વિચાર કરી રહી છું. ‘એ છોકરી કેટલી આછાસૂઈ હતી! મારે મન તેણે કેવું બરાબર પારખી લીધું!’ એથી મને થયું આશ્ચર્ય થાય છે. તે વખતે મને રોષ ચઢ્યો નહિ; કારણ કે ખરેખર જ મારે લગ્ન તેની સાથે કરવામાં આવશે અથવા તેમ કરવામાં આવતાં હું સુખી થઈશ એમ મને તે વેળા બિશ્કલ લાગ્યું નહિ. એક તો ભારકર બરાબર મારી જ વળતો હતો. અમારી વયમાં ભાગ્યેજ બે ત્રણ વર્ષનો ફેર હશે. તે ઉપરાંત ભારકર ઘણો જ ગરીબ; તેના પિતા સારું બળેલા હતા પરંતુ તેમને ૧૦૦ રૂપિયાથી વધારે પગાર મળતો નહોતો અને એમાંથી પણ થોડીક રકમ તેમને, તેમને ગામ દાકણમાં તેમના સગાઓનાં ભરણપોષણ માટે મોકલવી પડતી હતી. એટલે આવા ગરીબ

માણસ સાથે લગ્ન કરીને મારો નિભાવ કોઈ થોડો જ થવાનો હતો. મને તો બાળપણથી જ સુખ સગવડમાં રહેવાની ટેવ. તેમાં વળી બાપુજીની હું એકની એક દીકરી. એટલે મારી હોંસ પૂરવા માટે પ્રત્યેક જણ તૈયાર. મારી રિયતિ આવી હોવાથી ‘ભારકર સાથે મારે લગ્ન કેમ થઈ શકે!’ એવો વિચાર મારા મનમાં આવ્યા વિના રહી શક્યો નહિ. મને તેના ઉપર પુષ્કળ પ્રેમ હતો પરંતુ એ પ્રેમ આવા પ્રકારનો હશે એવો ધણા દિવસો સુધી તો મને સંશય સરખો આવ્યો નહિ.

અમે ધણા દિવસ સુધી વડગામ રહ્યા. મારી અને ભારકરની મૈત્રી વધુ ને વધુ વધતી ચાલી. મને તેના પ્રત્યે વિલક્ષણ પ્રેમ થવા માંડ્યો.

‘તેને માટે આટલો બધો પ્રેમ થવા જેવું શું હતું?’ એમ મને ઘણું પૂછે. તો તેનો ઉત્તર મારાથી કુદલ અપાય એમ નથી.

ભારકર દેખાવમાં સાધારણ જ હતો. તેનાં શરીરનો બધો સારો હતો અને વાને તે સામજો હતો. તેનું કપાળ લાંબું હતું અને આંખો પાણીદાર હતી. અચારની છેલ્લી પદ્ધતિ પ્રમાણે તે વાળ હોળતા હતા. તેનાં ધોશાક તો એકદમ સાદા હતા; એક ખમીસ, દોઢ ધોતીયું અને હંગેરીયન ટોપી બહાર જતી

વખતે તે પગમાં ઘણી વાર આઉન રંગના સ્ત્રીપર પહેરતો. કોઈ ને કોઈ ગાયન ગયુ-ગય્યાં કરવાની તેને ઘણી ટેવ હતી. અને તેનો ઉત્તમોત્તમ ગુણ એ હતો કે તે ઘણો જ ઉલોગી અને મહત્વાકાંક્ષી હતો. આખો દિવસ કાંઈ ને કાંઈ તે કરતો જ રહે. નકામી ખડખડ કરવાનું તેને જરાય આવડતું નહતું. તેના વિચાર ઉદાર અને સુધારક હતા. સ્ત્રી અને પુરુષ બરાબર સમાનતાથી વર્તે અને પુરુષ પુરુષ સાથે અને સ્ત્રી સ્ત્રી સાથે વર્તે તેવી રીતે તેઓ વર્તે તેમાં કાંઈ હરકત નથી, એવું તે કહેતો અને તેના પ્રકારનું વર્તન રાખવામાં તે પોતે પાછું વાળીને જોતો નહિ.

વેણુ અને કુંશી તો પછીથી એક બે દિવસમાં જ ગમ્મ અને પંડિત માસ્તર અમારા બંગાલામાં રહેવા આવ્યા.

બાપુજી કાંઈ વારંવાર વડગામ આવતા નહિ બા હમેશાં ધરંગયુ કામમાં જ ગુંથા-યથી રહેતી. મોટાભાઈ અને મધુએ કેટલાક નવા મિત્રો ક્યાં હતા. ભાસ્કરને અને મોટા-ભાઈને કાંઈ કાંઈ બનતું નહિ. મોટા-ભાઈ મારી બાનાં વલણ ઉપર પડ્યો હતો. તેને અધારા મત બિલકુલ પસંદ પડતા નહિ. ભાસ્કર સાથેનું મારું આપત્તિજનું વર્તન તેને તદ્દન જ પસંદ પડતું નહિ. પણ તે કરે શું ? બાપુજીના ભયને કારણે મારી ભાંજગડમાં પેગાની તેની હિંમત જ ચાલતી નહિ. ગમે તેની સાથે મોકળાશથી વર્તવામાં બાપુજી બિલકુલ વાંધો લેતા નહિ, તેની મોટાભાઈને ખંજર હતી. ભાસ્કર માટે પણ બાપુજીનો મત સાથે હતો એટલે ભાસ્કર સાથે ગમે ત્યાં જવાની અને ગમે તેટલો વખત તેની સાથે નિખાલસતાથી વાત કરતાં બેસી રહેવામાં મને જરાય ભય લાગતો નહિ.

તે દિવસો રમના હતા એટલે. અમને એકબેકના સહવાસમાં પ્રયત્ન વખત રહેવાનું

મળતું. ભાસ્કરની સાથે જ રહેવાથી કોઈ મને હસશે અથવા કોઈ આંગળી ચિંધશે એમ લાગવાનું પણ કાંઈ કારણ ન હતું. કારણ કે વડગામની આબુબાલુમાં આવા નિંદાખોર ઉંચ વર્ગની વસતી ન હતી. ભાગ્યે જ એવાં બે ચાર ઘર હશે. કણ્ઠી-માળાઓની વસતી કરતાં તેઓની વસતી ઘણી થોડી હતી.

આવી પરિસ્થિતિમાં મને અને ભાસ્કરને અમારા મન પ્રમાણે વર્તવાનો સારો સમય મળ્યો હતો. કોઈનો ધાક નહિ, કોઈનો ભય કે કોઈની શરમ પણ નહિ. માત્ર અંતરના મનોદેવતાની જે થોડી ઘણી ભીતિ લાગતી તેટલું જ. અને તેજ મને પોતાને જ લાગતી. ભાસ્કરને તો અમારા વર્તનમાં કાંઈ જ અયોગ્ય લાગતું ન હતું. મને લોકોની ટીકોનો ભય લાગતો પણ તેને તો એનો પણ ભય ન હતો.

અમારા નિત્ય કાર્યક્રમ પ્રમાણે એક દિવસ અમે ચારે જણ મળીને ટેનીસ વગેરે રમ્યાં. પછી તેઓ ત્રણે કરવા જવા નીકળ્યાં.

પણ મારે નહાવું હતું એટલે મેં ભાસ્કરને કહ્યું:

‘ હું જા. હું આવતી નથી. મારે નહાવું છે. ’

એટલે ભાસ્કરે કહ્યું:

‘ અમસ્તી નદી પર બેસવા તો ચાલ. ઘરે જઇને પણ હમણાં શું કરવું છે ? ’ એમ કહીને તેણે મારા હાથમાંથી બેટ લઇને છાકરને આપી દીધું અને તે મને નદી ઉપર જવા આમંત્રણ કરવા લાગ્યો.

મત્રાથી એનું મન કુંજવાચ નહિ. હું તેની સાથે જવા નીકળી. સવારના આઠ વાગ્યાનો તે સમય હતો. સૂર્યનાં કિરણોએ દહ પ્રગટ સ્વરૂપ ધારણ કર્યું નહતું. એટલે ટેનીસ માર્ટનું વાતાવરણ શાંત અને આહલાદકારક લાગતું હતું. ટેનીસનો સામાન લઇને છાકરો નીકળી ગયો. એ જ રીતે મધુ

અને મોડાભાઈ અમને ફસાવીને ત્યાંથી છટકી ગયા.

એ જોઈને ભારકરે મને કહ્યું; 'આહ, સોનું; આપણે અહીંથી દુકા રસ્તો લઈને તેઓની પહેલાં પહોંચી જઈએ.'

મને તેઓની યોજના પસંદ પડી. મેં કહ્યું; 'હા, તેઓને એમજ સિક્કરત આપવી જોઈએ.'

'અમે નદી ઉપર પહેલાં પહોંચી જતાં તેઓ કેવા બોધા પડી જશે!' એમ સમજીને મને મનમાં આનંદની યુદ્ધયુદ્ધ આવતી હતી. જામે ઝડપભેર અશોકની ઝાડીમાંથી બહાર ફીકળ્યાં અને એક નની પગથી વાળા ખાનગી માર્ગે જવા લાગ્યાં. આગળ ઉપર એ રસ્તો એક ખેતરમાંથી જતો હતો એમ અમને લાગ્યું પરંતુ એ રસ્તો તો ત્યાં જ મધ થયો અને એ ખેતરની ચોપાસ વાડ કરી લીધેલી જણાઈ. આ જોઈને મેં ભારકરને કહ્યું; 'આ શું ભારકર? આ રસ્તો તો અહીં જ અટકે છે અને આગળ તો બધી ખાજુએ વાડ છે. હવે આપણે કેવી રીતે જઈશું? હવે આપણે પાછા જ ફરવું જોઈએ.'

'હટ! પાછા શા માટે ફરીએ? અહીં મુની આ પગરસ્તો આવેલો છે. એટલે અહીં જ ક્યાંક બહાર જવાનો માર્ગ હોવો જોઈએ.' એમ કહીને તેણે અહીં કહી નજર ફેરવી અને વાડ તરફ ખેટ બતાવીને તેણે કહ્યું; 'પણ જો, ત્યાંથી કાંઈએ વાડમાં છીડું પાડીને બહાર જવાનો રસ્તો કરેલો છે. એટલે આપણે જરા નીચા વેળાને ત્યાંથી બહાર જઈએ.' એમ કહીને તેણે એ વાડનું છીડું ખેટથી બરાબર ક્યું અને તેમાંથી તે બહાર રસ્તા ઉપર નીકળ્યો. તેની પાછળ મેં પણ જવા માંડ્યું. પણ મારો પગ જરા સરવાથી હું વાડમાં ભેરવાઈ પડી. એટલામાં ભારકરે મને પકડી લીધી નહિતર કઢાવ્યું હું

વાડમાં પડી જવાનો સમય આવી લાગ્યો. વાડમાં ફસાવાને કારણે મારો હાથમાં ધણું કાંટા પેંદા હતા. ભારકરે સંભાળથી એ સર્વ કાંટા કાઢી નાખ્યાં.

જે હેતુથી અમે દુકા રસ્તો લેવાનો ખેત કયો હતો, તે સર્વ આ રીતે નિષ્ફળ ગયો. એટલે હવે નદી ઉપર જવાની રી ઉતાવળ છે? એમ લાગતાં મેં ભારકરને કહ્યું;

'આહ આપણે જમરખાનીના ઝાડ આગળ જઈએ. ત્યાંથી તું ફરવા જાજે અને હું ઘેર જઈશ.'

ભારકરને મારો ખેત પસંદ પડ્યો. અમે બંને જમરખાનીના બાગમાં ગયા. ઝાડ ઉપરથી પકેલાં જમરખા કાપીને, ખાધાં અને આ ઝાડ જો, પેલું ફૂલ તોડ એમ કરીને અમે આખો બાગ ફેંદી વળ્યા. છેવટે બાગમાં એક હોજ હતો તે હોજ આગળ અમે આવી પહોંચ્યા. તે વેળા હોજ પાણીથી ભરેલો હતો અને બાગમાં કાંઈ પશુપંખી સુદાં ન હતું. દૂર દૂરથી કાંઈના ખોલવાનો અરપષ્ટ અવાજ આવતો હતો. અમે ધણી વાર સુધી હોજની ફરતે ફર્યા. પછીથી હોજમાં ડોકાવીને પાણીમાં જોવા માંડ્યું. અમારા બંનેનાં પ્રતિબિંબ પાણીમાં પડતાં હતાં. તે જોઈને અમે વાત કરતાં હતાં, સૂમનાં ફિરજો પણ હોજમાં પડતાં હતાં અને ઝાડનાં પાંદડા પણ હોલતાં હતાં. હોજમાંના પાણી તદ્દન ચોખ્ખાં હતાં એટલે અમારા ચહેરા તેમાં ધણું જ સ્પષ્ટ દેખાતા હતા.

ત્યાં હોજ આગળ ઉભા રહીને અમે કેટલીય વાર સુધી વાતચીત કરી. પણ અમે શું ખોલતાં હતાં અને વિષમ કયો હતો તે કાંઈ જ અત્યારે કહી શકાય એમ નથી. અમારા વાર્તાલાપનો પ્રવાહ સહજ રીતે જ સાથા કરતો હતો. હું વચ્ચે વચ્ચે તેના તરફ નજર ચોરીને જોતી હતી. અમે બાગમાં ફરતાં હતાં.

તે દરમ્યાન ઝાડ, ફૂલ અને પક્ષી એ અમારા વાર્તાલાપના વિષયો હતા. બારકરને પ્રાણી શાસ્ત્ર અને વનસ્પતિ શાસ્ત્રને લગતી ઘણી સારી માહિતી હતી. તે મને એ વિષે કહેતો, હોતો. મને ખરેખર જ આ વિષય સંબંધી કંઈ જ ખબર નહતી, એટલે મનમાં તે મનમાં હું ધરમાતી હતી પરંતુ બારકરને એ ન બતાવતાં, મારી પાસે જ કંઈ થોડો પ્રશ્ન માહિતીનો ખખડો હતો તે વચ્ચે વચ્ચે ખાલવીને હું મારી આખર સાચવતી હતી.

બારકર પ્રત્યેક મારા માન ખૂબ વધવા લાગ્યું. મને તે સુંદર લાગવા માંડ્યો. તેની જેમ બરાબર નિરીક્ષણ કરતા રહેવું એમ મને લાગવા માંડ્યું. પણ તેની નજર આગે નજર મિલાવીને જોવાની કિંમત મારાથી થતી ન હતી. તેણે શરીર ઉપર આખી ખાંચની કપડી પહેરી હતી અને તેના ધોતીયાના છેડા ડાબી ખાંધ ઉપર નાંખીને તે હોજમાના બેટ સાથે રમતો હતો.

મારી મનઃસ્થિતિ બરાબર નથી એમ જાણતાં મેં કહ્યું:

“ બારકર, હવે તું ફરવા જા, હું ધરે બેઠું છું.”

“ હા, જવા લાગી પડે! પણ હું જવા છતાં ત્યારે ? ” એમ કહીને બારકરે મારી આંધ બેટ ધપાડી.

“ નહિ બારકર, મારે હજી નહાયું છે. મોટાભાઈ-મધુ ઘેર જશે અને હું અહીં જ રહીશ તો જા મારા ઉપર ચીઢારો. ”

“ હા, હા, મને એ બધું ખબર છે. ” એમ કહીને તેણે મને પાછળ હટાવી. “ હમણાં બહુ બહુ તો નવનો સુમાર થયો હશે, એટલામાં મધુને મોટાભાઈ ઘરે ક્યાંથી જવાના ? બેસ અહીં આ પથરા પર. ખરું કહે, અહીં તને મજા નથી પડતી ? ”

હું તેના તરફ જોઈને, કંઈ પણ ન જોઈતાં હસી રહી. મારું મન તે કળી ગયો. અમારી નાનપણની વાત કાઢીને અમે વાત કરવા માંડી. મેં કહ્યું:

“ બારકર, આપણે પર્વતી પર ફરવા જતાં હતાં તેવું તને રમરણ થાય છે કે ? ”

“ હા, હજી બરાબર રમરણ રમરણ છે. જેટલા ગમ્મતનાં તે દિવસો હતા ! નહિ ? ” એમ અત્યંત આનંદથી તેણે કહ્યું. “ એક દિવસ મોટા ભાઈ તને ચીઢ મરે એવું જોત્યા અને તું તેને મારીને ભાગી ગયો. મોટાભાઈએ તને પકડવા પ્રયત્ન કર્યો પણ તું મોપડાઈ જ નહિ એ પણ મને બરાબર રમરણમાં છે. ”

“ પાછળથી તેમજે મને પક્ષી પાડી પણ તે તો મને રેડા વાગી એટલે. મારા ખમમાંથી લોહી વહવા માંડ્યું. પરંતુ મોટા

નૂતન જન્મેલ બાળકને

(શાર્દૂલ)

(૧)

દેહે નડનં અને ગુલાબી અધરે. અંગે મુંવાળાં વળી, રે, જન્મ્યાં નવ બાલુડાં જનનીને જોળે. યુવું તું અહીં તારા જન્મ પ્રસંગ રંગ ઉપરે આનંદતાં સૌ અતિ. તે મધ્યે અહ, તું વિમુક્ત સ્વરથી આકંઠવું જોરથી !

(૨)

રજે તુંદ અને સદા જીવન આ તારું મુખે જીવજે, રહેજે અંધુ પ્રવાંહ આ જીવતણો. હોમે તરી તું જળે ઘેરીને તુજને રહે ઝિયજનો મૃત્યુ સમે ન્યાહરે. તારાં શાંત મુખાં ભર્યાં વદનથી તું હાસને ત્યાહરે !

રતુભાઈ ના. દસાઈ

ભાષ્યે મને પાટો સુઢાં બાંધ્યો નહિં પણ
તેં મારી કેટલી બધી કાળજી લીધી? અને
ખરેખર, ભારકર, ત્યારથીજ તું મને ધણો
ગમે છે. '

' અને તું પણ તે સમયથી જ. ' એમ
કહીને તેણે મારો જમણો હાથ ધરીને આગળ
આવ્યો અને તેની છાતી ઉપર તે મૂકીને
મારા આંગળા બીડીને ઉઘાડતો બેઠો.

' અને એકવાર મેં તને રમતમાં હરા-
વ્યો હતો તે તને યાદ છે ને ? '

' ચાલ ચાલ હવે, તું મને શાની હરાવે '
એમ મસ્કરીમાં તે બોલ્યો. ' હું કાંઈ કોઈ
પોરીથી હારી નહિં એવો રંજ પેંજ નથી.
' શું પોતાની કુશીયારીના બળુગાં પુ'ંકે છે. '

' હા, હા, હરાવ્યો જ હતો. તને યાદ
રહ્યું નથી. નેહુએ તો મોટાભાઈ કે મધુને
પૂછીને ખાત્રી કરી આપું. '

' ચાલ હવે એમાં મોટાભાઈ મધુને શું
પૂછવું હતું? તેઓ પ્રમાણિકપણાના પૂતળાં
ખરાં ને. '

' એટલી વાત કહેવામાં પ્રમાણિક-
પણાનાં પૂતળાં હોવાની શી જરૂર છે ? '

' અલબત્ત, તું તેની બહેન, એટલે તેઓ
તારો પક્ષ ગમે ત્યારે લેવાના જ. '

' હું તેના તરફ હાથ લંબાવીને બોલીઃ
' નહિ રે ભાઈ, તું અને તે એક જાતિ-

ના એટલે તે તારોજ પક્ષ લેવાના. છોકરી
છોકરાં કરતાં ચઢી જવા જેવી કોઈ પણ
વાત કરતાં જ અમારા મોટાભાઈને ખૂબ
લાગી આવે છે એટલે હું કહું છું કે તે
ખાત્રીપૂર્વક તારોજ પક્ષ લેશે. '

' ઠીક, પણ એમાં છે શું? તે મને
હરાવી તો શું અને મેં તને હરાવી તો શું?
આપણે એકજ છીએ ને? આપણી વચ્ચે
ભિન્નભાવ છે ક્યાં? '

આ છેવટના વાક્યથી હું ચમકી.

મેં ભારકર પ્રત્યે અર્થપૂર્ણ દૃષ્ટિએ
બોલ્યું.

' આ કહે છે તે ખરું છે કે? અને
ખરેખર એક છીએ કે? '

આવો વિચાર એક ક્ષણભર મારો, મનમાં
આવી પસાર થઈ ગયો.

તેણે મને હલાવીને પૂછ્યું:

' કેમ, શા ગૂઢ વિચારમાં પડી ગઈ ? '

' કાંઈ નહિ. પણ શું, ' ફરી તે દિવસો
નહિં જ આવે કે ? ' મેં ઉદાસ બાવે પૂછ્યું.

' કેવી રીતે આવે? પણ આગળ ઉપર
એના કરતાં પણ વધારે સુખના દિવસો કેમ
નહિં આવે ? '

વાત કરતાં કરતાં અમે પથર પરથી
ઉડીને હોજ આગળ ક્યારે ગયાં તેનું અમને
જ ભાન રહ્યું નહિ. અમે બંને હોજના કાંઠા
ઉપર બેઠાં હતાં, અમારાં બંનેનાં પ્રતિબિંબ
પાણીમાં પડ્યાં હતાં. ત્યાં મારી દૃષ્ટિ સહજ
જ ગઈ. મેં તરતજ કહ્યું:

' ભારકર, પાણીમાં નેહુ? કેવો સુંદર
દેખાવ છે એ? ને પેલાં સૂર્યનાં કિરણ, પેલાં
ઝડનાં પોંદડા અને આપણે પણ આમ
બેઠેલાં ! '

ભારકરે મારી ખાંધ ઉપર હાથ મૂક્યો
અને પાણીમાંના દેખાવ નેહુને બોલ્યો:

" વાહવાહ, વાહવાહ! જેટલો સુંદર દેખાવ
છે, નહિ? બરાબર ફોટો લેવા જેવો. મારો
અને તારો આવી રીતે ફોટો લેવાયો હોય
તો તને ગમે કે ? "

હું ફરી ચમકી. તેનો હાથ જરા રોપથી
દૂર કરીને મેં કહ્યું: ' તારો અને મારો આવો
ફોટો? કોઈ કદી લઈ શકે નહિ. "

" કેમ વાર ? " તને આપણો આવો
ફોટો ચિતરતાં નહિ આવડે ? "

" નહિ, જરાય નહિ. " મેં જરા તિર-
સ્કારથી કહ્યું.

ભારકર એકદમ શરમાઇ ગયો. તેને
પણ જ દુઃખ થયું હોય એમ લાગ્યું.

તે સાથેજ હું ઝટ હોજ ઉપરથી નીચે
ઉતરી. તેના હાથ પકડીને તેને પણ મેં નીચે
ઉતાર્યો અને તેને મારી પાસે ઉભા રહેવાનું
જણાવી, મેં કહ્યું:

‘ જો ભારકર, જો, કોણ મોડું છે ? તું
કે હું ? ’

‘ આમ ઉભા રહેવાથી બરાબર સમજાય
નહિ. ’ એમ કહીને તેમને એક સીધાં એવાં
ઝાડ આગળ લઇ ગયો અને મારી બન્ને
ખાંધ ઉપર તેના બન્ને હાથ મૂકીને અને
મારું મોડું બરાબર સીધું રાખવાનું જણાવીને
તેણે એક પથરાયી ઝાડ ઉપર નિશાની કરી.
પછી મેં પણ એવી જ રીતે તેની ઉંચાઇ
માપી. તો મારા કરતાં તે વધારે ઉંચો હતો.
તે ઉંચાઇ તરફ આંગળી કરીને મેં તેને કહ્યું:
‘ જોયું ભારકર, તું મારા કરતાં મોટો
છે, એટલે તું મને કમી લેખશે, મારા ઉપર
તારું મોટાપણુ દાખવશે, ખરું ને ? ’

‘ છટ ! એમ કદિ નહિ ચાંપ, ’ એમ
ભારકરે ભારે અભિમાનથી કહ્યું.

એટલામાં મધુ અમારી પાસે આવીને
બોલ્યો:

‘ આ શું ચાલી રહ્યું છે ? ઝાડ ઉપર
નિશાની થાની કરો છો ? ’

‘ કાંઈ નહિ. અમે અમારી ઉંચાઇ
માપી. ’ આમ અમે બન્ને એકદમ બોલી
ઉઠ્યાં.

‘ ઠીક, જોઇએ તું કેટલો ઉંચો છે ? ’
એમ કહીને ભારકરે તેની પણ ઉંચાઇ માપી
અને પછી અમે ઘરે ગયાં.

પ્રકરણ છઠું

ચારને શિક્ષા

‘ વડગામના દિવસો ’ એવા વિચાર માત્ર
માન મનમાં આવતાં મને કેટલો બધો

આનંદ થતો ! મારે હૃદય આનંદલહરીથી
ઉછાળા મારતું. અને ‘ ધર તારી કલા
અગાધ છે ! ’ એવા ઉદ્ગાર સહજ જ મારા
મોંઢાંમાંથી બહાર નીકળતા.

તે વખતે હું બરાબર વૈવનમાં હતી. તેથી
ભારકર સિવાય મારા મનઃચક્ષુ આગળ ખીન્ને
કોયે વિચાર આવવાનો હતો ?.

કોઇપણ વાત હું સિખવા કે કરવા લાગું
કે તે ભારકર માટે જ કરવી એમ મને લાગતું.
પછી ભલે એ વાત કોઇપણ પ્રકારની અને કોઇ
પણ રીતની હોય, મારા પોતાના પોશાકથી માંડીને
તે ગળ પદા રમાઇ સુધી, મારા વિચાર ભારકર
રને શું પસંદ પડશે એને લગતા હતા. ભારકર
અમારે ઘર રહે એવી કોઇને કોઇ યુક્તિ હું
શોધી કાઢતી. તે અમારે ઘર રહેવા નહિ
આવ્યો ત્યારે કોઇને કોઇ કારણ કાઢીને
હું તેની પાસે જતી. અમે એકમેકની સમીપ
ન હોઇ શકીએ એવા પ્રસંગે હું તેને મમત
ગીત ગાઇને આનંદ માણી લેતી.

દુકામાં જ કહીએ તો મને ભારકરનું
ગાંડુ લાગ્યું હતું. ભારકરે તેના સુંદર સ્વભાવે
મારાં મનને મુગ્ધ કરી નાંખ્યું હતું. અમારો
એકમેકના મેળાપ નહિ ચાપ તો તે જોટેજોટ
મારા ઉપર રાષે બરાબર અને તે માટે હું
તેના ઉપર દોષ દોળીને તેની સાથે બોલવાનું
છોડી દઉં અને છેવટે ભારકર મને મનાવવા
આવે ત્યાં સુધી વાટ જોઉં. ભારકરની સ્થિતિ
પણ મારા જેવી જ થઇ હતી. તેણે પોતે
મારા કેટલાય ફોટો કાઢીને પોતાનાં ટેબલમાં,
પેડીમાં, પુસ્તકમાં વગેરે જુદે જુદે ઠેકાણે
રાખ્યા હતા અને હું તેની પાસે જતાં જ
તે મને કહેતો:

“ ગમે તેટલી બારીકાઇથી ચાંદની તરફ
લેવા છતાં શુકની ચાંદનીનું તેજ તેમાં થોડું જ
આપવાનું હતું ! હવે ને, વાકું, મારી આંસુમાં
એક જ તારો કેવો પ્રકાશી રહ્યો છે ! હવે તેનાં

તેજ આગળ કંઈ વસ્તુ સુદર લાગવાની નહિ ?
ખુદ કાળો ભમ્બર કાલસો શુદ્ધ તેના તેજથી
ચક્રચકિત થઈ જવાનો.

એમ કહીને ભારે માન મંરતવાથી તે મને
એકાદ ઉંચા સ્થળે લઈ જઈને બેસાડતો અને
મારા બંને હાથ તેના હાથમાં બીંસીને મારી
તરફ એકી નજરે નિહાળી રહેતો.

અમે બંને ધણીયેવાર આવી રીતે
એકત્ર હોવા છતાં અમને કોઈએ એક સ્પર્શ
સરખો કલ્પો નથી. ઠીક, અમારાં આવા
પ્રકારના વર્તનથી ભારકરના પિતા કે મારી બા
અનુભવ હતા એવું પણ નથી. તે છતાં તેઓ
આંખ આડા કાન કરતાં હતાં. ભારકર તો
પંડિત માસ્તરથી કાંઈ જ ચોરી રાખતો નહતો.
તેઓ બંને એક એક પ્રત્યે બરોબરીના મિત્રો
પ્રમાણે જ વર્તતા હતા. ભારકર ઇન્દરમાં હાલ
પાસ થઈને બી.એ. ના વર્ગમાં આબોધો હતા એ-
ને ધણી હોશિએ અને માન આપતા હતા. એ
જ રીતે મને કોઈ માન આપતું નહતું છતાં
હું સર્વની લાડકી હતી. પંડિત માસ્તરનો
મત મારે માટે ધણી સારો હતો. એટલે ‘આ
મારી પુત્રવધુ થાય તો હરકત નથી.’ એમજ
તેમને લાગતું હોતું જોઈએ. બાપને મત પણ
પંડિત માસ્તર જેવા જ હોવો જોઈએ એમ
મને લાગતું હતું. એટલે જ તેણે પણ
અમારા પ્રત્યે કુલંક ક્યું કર્યો.

મોટાભાઈ શી યુક્તિ લગાવી. રજા હતા
તેનો મને કાંઈ પત્તો લાગ્યો નહતો. બાપુજીને
આમાંની એક પણ વાતની ખબર નહતી.

તેથી અમે આ તક મળતાં એક એક
ડગલું આગળ વધતાં ચાલ્યાં.

એક દિવસ બપોરના સમયે જમી રહ્યા
પછી હું પુસ્તક લઈને વાંચતી પડી હતી.
હું પુસ્તક વાંચતી હતી પણ મારું મન તેમાં
બિલકલ લાગતું નહતું તેમ મને હવે પણ

આવતી ન હતી. આથી મને ધણી જ કંટાળો
આવ્યો. હું ઉઠી. મેં પુસ્તક તેની જગા પર
મુકી દીધું. એ બરાબર બપોરનો સમય હતો.
મોટાભાઈ, બા, મધુ બધાને સુંદર ઉંઘ આવી
ગઈ હતી. તે જોઈને મેં ભારકર પાસે જવાનો
વિચાર કર્યો. કાંઈ પણ અપાંજ કર્યો
વગર હું બંગલાની બહાર નીકળી. બપોરનો
સમય હતો એટલે બહાર સખત તાપ લાગતો
હતો. હું જલદી જલદી ભારકરની ઓર-
ડીમાં ગઈ.

બોલીમાં ભારકર ચાર પાંચ પુસ્તક ચોતાની
પથારી પર પાથરીને કપાળ ઉપર બંને હાથ
રાખીને સ્ત્રોતો હતા. તેને પણ સુદલ ઉંઘ
આવતી ન હતી. હું ધીમેથી તેની પથારી
આગળ ગઈ અને ધણી વાર સુધી ગુપચૂપ
ઉભી રહી. તે પથારીમાં એક સરખો આળોટયા
કરતો હતો. પણ તેણે કેમે કરી ઉંઘ આવતી
નહતી. છેવટે તેને ધીમેથી ઉશ્કેર્યો. હેઠળથી
એક ફોટો કાઢ્યો અને ફોટા તરફ તે
એકી ટસે જોવા લાગ્યો. મેં પણ તે ફોટો
જોયો અને.....

મારી છાતીમાં ધબકારા થવા માંડ્યા.
‘હવે તે શું કરે છે ?’ તે જોવા માટે મારી
આંખ આગુર થઈ. મારી ઇચ્છા પ્રમાણે
તેણે ફોટાને ચુંબન કેયું. હું તરત જ આગળ
જઈ અને તેના તરફ આનંદથી જોઈ રહી
તેને અત્યંત હર્ષથી પૂછ્યું:

‘અહો રાવ સાહબ, કેની ચોરી કરો
છો ? આપને કાંઈ લાન છે કે ?’

તેણે માથું ફેરવીને જોયું તો હું હતી.
ધણી સમય સુધી અમે એકમેક પ્રત્યે એમ
જ જોઈ રહ્યા.

પછી તે બોલ્યો:

‘હું ચોર છું ખરો; પણ તું હવે મને
શી શિક્ષા કરશે ?’

‘આવા ચોરને શિક્ષા કરવાની નહિ હોય. એને તો મારે તે બક્ષીસ આપવી જોઈએ.’

‘પાછ, તો તો બહુ જ ગમ્મત પડશે. ચાલ ત્યારે હવે; આપણા ગમતા બાગમાં જઈએ. ફાલ, ત્યાં જ ઠીક લાગશે અને સમય પણ આનંદમાં જશે.’ આમ ભાસ્કર બોલ્યો અને અમે બન્ને બહાર નીકળ્યાં.

રસ્તો ઝોળંગીને અમે આંખાવાડીમાં આવ્યા. ભાસ્કર મારી સાથે કાંઈ જ બોલતો ન હતો. તે કાંઈક વિચાર કરતો હતો. અમને એકમેક વિના એન પડતું નથી એ વાત અમારા બન્નેનાં હૃદયમાં આવી ગઈ હતી. તે આજ મારી-સમક્ષ હજી સંબંધી વાત કાઢશે એમ મારાં મનમાં એકકક્ષ લાગતું હતું. ‘બાગમાં’ ગયા પછી હું એક ઘાઠ છાયાવાળા ઝાડના યક આગળ બેસીને પાંદડા સાથે રમવા લાગી. ભાસ્કર મારી પાસે બેઠો. થોડો સમય થયો પણ અમે બન્ને કાંઈ જ બોલ્યાં નહિ. ઢેલલાક સમય પછી તે કોઈક ગીત ગાવા લાગ્યો. હું તેના સરમાં એકદમ તરફીન થઈ ગઈ. પછી તે થોડો અને તેણે એક લાંબો સુરકારો નાંખ્યો.

હવે આ ક્ષણે તે મને હજી સંબંધમાં પૂછશે, એમ મારાં મન મને એક સરખું કલા કરતું હતું. આ વિચારથી મારા હાથ અને હોઠ એક સરખા કંપી રહ્યા હતા. મારામાં તેજ તરફ જોવાની હિંમત જ નહતી. એટલામાં...

‘સોનુ, હું જે બક્ષીસ માંગનાર છું તેના સંબંધમાં તેં પ્રસ્તો વિચાર કર્યો છે કે ?’ આવા શબ્દો મારા કાન પર પડ્યા.

મારી નજર તરતજ ભાસ્કર તરફ વળી. અને મેં કહ્યું:

‘વિચાર ! વિચાર એમાં શાનો કરવાનો છે ? ભાસ્કર તારામાં શું કમી છે ?’

‘સોનુ, આજે મારા પ્રત્યેના પ્રેમને અંગે તને એમ લાગશે, પરંતુ પાછળથી કોઈક પણ પશ્ચાત્તાપ થશે.’

‘જરાય નહિ. એવી શંકા તું મનમાં લાવીશ નહિ અને આગળ ઉપર જે થવાનું હશે તે થશે. અત્યારે આપણાથી શું થઈ શકે ?’

‘એમ ને ? તો કાંઈ હરકત નહિ. નહિ-તર મેં તને ભવતાજ નાદે લગાડી એમ થાત.’

‘નહિ, એમ જરાય નથી. મેં સર્વ કાંઈ વિચાર કરીને જ ક્યું છે.’

‘મારી ગરીબીનો તે વિચાર ક્યો છે ? મારે ધરે તારે રાખવાનો સમય આવશે. એટલું જ નહિ પણ ઝાડું કાઢવાનું કે વાસણ માંજવાનું કામ સુધાં કોઈ વાર કરવું પડશે.’

‘હરકત નહિ. પણ તું સુધાં મારી સાથે તે કરવા લાગશે ને ?’

‘એટલું જ નહિ પણ તું મને તે કામ કરવાનું કહે તે પહેલાં જ હું તે કરીશ અને પછી તને કહીશ.’

‘તો આ સિવાય મારે બીજું શું જોઈએ ? ત્યાં પતિપત્ની એકમેકને ગમે તે કાર્યમાં આનંદથી મદદ કરવા તૈયાર હોય ત્યાં બીજું શું જોઈએ ?’

‘આવ ત્યારે અહીં આજથી આપણે એક થઈએ.’

એમ કહીને ભાસ્કરે મને સુંબન ક્યું.
(અપૂર્ણ)

હાસ્યરસના જાણીતા લેખક

શ્રી. ધનસુખલાલ ફ. મહેતા રચિત

સુંદર અને આનંદદાયક સંગ્રહ
શ્રી. કલાધિખના આકર્ષક ચિત્રો સાથે

સા સુ જ

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૮-૦

પૌષ્ટક : રૂ. ૦-૩-૩

ગુજરાતના નાટ્ય-સાહિત્યમાં નવી બાત પાડતું

શ્રી. શાન્તિલાલ શાહ, બેરીસ્ટર-એટ-લો રચિત

સમાજમાં ખડ કરવાની દિશા
ઘખવળું સુંદર નવીન નાટક

બ પ વા ખો ર

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૦-૦

પૌષ્ટક : ૦-૨-૩

મળવાનું ટેકાણું :—

વ્યવસ્થાપક “ગુણસુંદરી”; ૧૧૪, ગીરગામ, બેક રોડ, મુંબાઇ; ૪
અને જાણીતા શુક્રોલેશ પાસેથી.

ત્રણ સુંદર નવલિકા-સંગ્રહ

લક્ષ્મીની સાડી

લેખક: શ્રી. જયકૃષ્ણ વર્મા

યુવાનો અને યુવતીઓને પ્રેરણા પાતી સામાજિક,
હાસ્યરસિક નવલિકાઓ

મૂલ્ય: રૂ. ૦-૧૨-૦ : પૌષ્ટક: ૦-૨-૩

ષોડશી

સંપાદક: શ્રી. યજ્ઞેશ શુક્લ

હિંદના વિધવિધ પ્રાંતોના સહિત્યના શણગાર રૂપ
શ્રી-જીવનને સ્પર્શતી વાતાઓ.

મૂલ્ય: રૂ. ૧-૦-૦ : પૌષ્ટક: ૦-૨-૬

અધુ અંગ

લેખક: શ્રી. યજ્ઞેશ શુક્લ

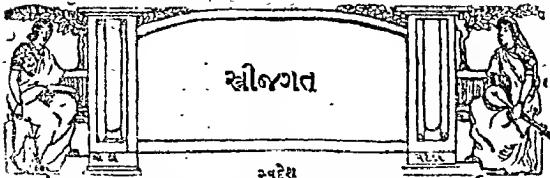
ગુજરાતી હિન્દુ સમાજની સ્ત્રીઓના બળતા પ્રશ્નો
ઉદ્ઘોષની નવલિકાઓ

મૂલ્ય: રૂ. ૦-૧૨-૦ : પૌષ્ટક: ૦-૨-૬

...ત્રણ પુસ્તકો સાથે લેનારને રૂ. ૩-૦-૦ માં ઘેર બેઠા...

વ્યવસ્થાપક “ગુણસુંદરી”,

૧૧૪, ગીરગામ બેક રોડ, મુંબાઇ, ૪.

સ્ત્રીજગત

સ્વદેશ

મુખ્ય ઇલાકા સ્ત્રી સલામી ૧૬ મી વાર્ષિક સભા તા. ૨૬ મી નવમ્બરનીએ મળી હતી. તે રેળા કાકન્સીલનાં પ્રમુખ તરીકે મીસીસ એફ. એસ. તાસ્મારખાન અને ઉપપ્રમુખ તરીકે મીસીસ કાન્સીસ લો ની સુદૃઢી યજ્ઞ હતી. નિવૃત્ત યતાં પ્રમુખ મીસીસ ફેઝ તેયબજીએ સર્વનો આભાર માન્યો હતો. મંત્રી શ્રીમતી સુમદ શાહે વર્ષ બરની પ્રવૃત્તિનો હેવાલ વાંચ્યો હતો અને કહેલા કાર્યની વિગતો રજૂ કરી હતી. તે પછી કાર્યવાહક સમિતીની નિમજ્જુક કરવામાં આવી હતી.

સ્વયં-સહાયીના ભોગા: (૧) મુખ્યાલમાં સી. પી. ટેક શેડ ઉપર આવેલી સેન્ટ્રલ ક્લમ્બ.

સીના એક ભાગીદાર શ્રી સુરેન્દ્ર વજીલનાં ૧૯ વર્ષનાં પત્ની કૃષિલા રાને સ્વયં ઉપર રહ્યા કરવા જતાં અચાનક સાડી સળગી જાયથી દાઝી મરણ પામ્યાં.

(૨) મુખ્યાલમાં ગિરગામ એક શેડ ઉપર રહેતા યજ્ઞેશ્વર ભારકરની પત્ની કમળાબાઈ સ્વયં ઉપર પાણી ગરમ કરવા જતાં સાડીનો છેડો સળગી જવાથી દાઝી મરણ પામી. (૩) લાલબાગ ઉપર રહેતી મોશમ્મા ગુલામ નામની ૬૫ વર્ષની મુસ્લીમ સ્ત્રી સગડી ઉપર પાણી પાવતાં સાડીનો છેડો સળગવાથી દાઝી મરણ પામી.

આપઘાતા: (૧) મુખ્યાલમાં સુસલમાન સ્ટ્રીટમાં રહેતી જયનાબી નામની ત્રીસ વર્ષની મુસ્લીમ સ્ત્રીએ શરીર ઉપર ગ્લાસવેટ છાંડી તે સળગાવી આપઘાત કર્યો. તે ધણીથી જુદી રહેતી હતી. (૨) શાન્તાકુકમાં થી. કાન્તિલાલ ત્રિવેદી નામનાં શિક્ષકનાં પત્ની શાંતાબાઈએ શરીર પર પાસવેટ છાંડી આપઘાત કર્યો. પતિએ તેને બેન

તરીકે રહેવાની ફરજ પાડયાને પરિણામે આ બનાવ બન્યાનું કહેવાય છે. (૩) મુખ્યાલમાં વિમળાબાઈ પાંડુરંજ નામની ત્રીસ વર્ષની સ્ત્રીએ માંદગીથી કંઠાળી પહેલે માળેથી ફૂટી પડી આપઘાત કર્યો. (૪) નાગપુરમાં પેરીન ભર્યા નામની પારસી બાળાએ પંજાબી યુવક સાથે લગ્ન થઈ શકે એમ નથી એવું લાગતાં તજાવમાં ફૂટી જઈ યુવક સાથે આપઘાત કર્યો.

પુત્રવધુને મુક-શાની: ઓલપાડ તાલુકાના વેલુક ગામની દેવી નામની વિધવાબાઈએ તેનો સસરા સામે માળો દઈ હુમલો કરવાના આરોપસર બદનક્ષીની ફરિયાદ માંડતાં સસરાને ત્રણ માસની સજા કેદ રૂ. ૭૫ દંડની સજા થઈ છે. સજા સામે યજ્ઞેશ્વરી અપીલ રદ જતાં, દેવીને રૂ. ૨૫ નુકસાની આપવા હુકમ થયો છે.

બાલકગન માટે સ્કોલ: બાલકગન પ્રતિબંધક કાયદાનો જંગ કરવા માટે અમદાવાદના જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટ પ્રાંતિક તાબાના હરસોલના વતની ધુળાલાલ અને વખારિયા કુતેચંદને અનુક્રમે રૂ. ૪૦૦ અને રૂ. ૨૦૦ દંડ કર્યો છે.

પારસી બાળાનું અપહરણ કરી, તેના પર બળાત્કાર કરી સંભોગ કરવાના તેમજ તેમાં મદદ કરવાના આરોપસર વડોદરાના સેસન્સ જજ મી. સાહેબજીએ લીમડાનાં કાકોર રાજગતસિંહને જુદા જુદા આરોપોસર રૂ. ૫૦૦ ના દંડની સજા કરી છે. તેના નોકર હસનને અને બાવનગરના માછ ફાજલાર ધનજીરાદને રૂ. ૫૦૦ ના દંડ કરવામાં આવ્યા છે. મલંગ

ઉત્તાદને તથા કાકોરના બે કાઠવડાને ૪ વર્ષની સજા અને રૂ. ૧૫૦ નો દંડ કરવામાં આવ્યો છે. આ સજા જુદા જુદા આરોપોસર થઈ છે અને તે બેગી ભોગવવાની હોઈ બધા આરોપીઓને બે વર્ષ સુધીની સજા ભોગવવી. પડશે. સજા સામે વકી અદાલતને અપીલ થઈ છે.

પુનર્લગ્ન: દાહોદમાં શ્રી. કકરબાપાના ખાનગી મંત્રી શ્રી. વિઠ્ઠલાય પંડ્યાએ કડોલનાં બ્રાહ્મણ બાળવિધવા શ્રીમતી રાશિભાળા સાથે પુનર્લગ્ન કર્યું.

છૂટાછેડા મળ્યા: મહેસાણામાં લાંબા વખતથી ચાલતા ચક્રચાર ભયાં કેસમાં મી. ઓશા મુનસફનાં પત્નીને કોર્ટે લગ્ન વિરુદ્ધનો હક આપ્યો છે. જેવટનો ચુકાદો બાર માસ પછી અરજ કરવાથી આપવામાં આવશે.

સાસુનો જીવન: “મારી સાસુ તથા મારી માસીજીએ મને ધરમાં પુરી, પાટીએ બાંધી, મારા મોંમાં હુઆ મારી, મને સમગ્રીમાં ધીકતા તવેયલા ડામ દીધા, મારી માસીજીએ મારાં કપડાં ઉંચાં કર્યાં, અને મારી સાસુએ મારા શરીર પરના જુદા જુદા વાગે પર તેમજ ગુપ્ત ભાગ પર ડામ દીધા, એની અસહ્ય વેદનાથી હું બળી રહી છું.”

એ બાળાનું નામ ડાહી: ઉત્તર દશકોઇના ઉવારસદ ગામના પટેલ જુગાલાઇ જવાલાઇની દીકરી, ચક્ર વર્ષની એ ગલ્લબાળા ઉત્તર દશકોઇ તાલુકાના ફ. ક. મેલસેટ સમક્ષ પોતાની સાસુ બાઇ સાકર તે શીવાલાઇની વિધવા અને તેની માસીજી બાઇ તેના સામે ઇ. પી. કોડની કલમ ૩૨૪-૩૪૨ મુજબ ફરીયાદ નોંધાવતા ઉપરના ચબ્દોમાં પોતાની કચની જણાવે છે; એ કચની અગળ થયે છે. “મારો પુત્રાન પતિ બહાર ગામ બહુવા ગયો છે. મારી સાસુ અને માસીજી રોજરોજ જીવન ગુમરતાં હતાં. મારે ત્યાં રોજ બીજા માણસો આવતા હતા હું એ માણસોને ધરમાં નહીં આવવા દેવા માટે વિનવતી. મારી એ વિનવણીના પરિણામે તેઓ બંને ગુરસે થયા અને બંને જણાએ તા. ૨૧ મીના રોજ મારી પર ધાતકી અત્યાચાર કર્યો. બાઇ ડાહીને તરત જ સીવીલ હોસ્પીટલમાં ખસેડેલી; અને આ સંબંધી સરન્ધને બાઇ ડાહીને થયેલી હાલ્યોને સીપોઈ કર્યો છે.

વિદ્યાર્થીનીઓ માટે પ્રવાસ: આંતરરાષ્ટ્રીય વિદ્યાર્થી સેવા સંઘે (ઇંદરનેરામલ રુડાન્ટસ સરસ્વીસ); શ્રીમતી એસ. કે. દત્તને. ૧૯૩૪ માં ગોઠવાયો હતો.

એવો જ આવતા ઉન્દાળામાં હિંદી સ્ત્રી વિદ્યાર્થીઓ અને શિક્ષકો માટે યુરોપનો પ્રવાસ ગોઠવવાની વિનંતી કરી છે, આ વર્ષે આ પ્રવાસ-પાર્કી મુંબઈ મેની આખરે છોડશે પ્રવાસ ઓગસ્ટની ૧૦ મી સુધી ચાલશે.

ઓરફીઆ, ઉકોસ્તોકીઆ, જર્મની, બેલ્જીયમ, હોલાંડ, ઇંગ્લાંડ, સ્કોટલાંડ, ફ્રાન્સ અને સ્વીટ્ઝરલાંડની મુલાકાત લેવાશે અને દરેક સ્થળે વિદ્યાર્થીઓ અને શિક્ષકો સાથે મળવાની, યુનીવર્સીટી જીવનનું કંઈક નજીવાની, શિક્ષણ વિષયક અને અને સામાજિક સંસ્થાઓની પીઝાન કરવાની અને આંતરરાષ્ટ્રીય વિદ્યાર્થી પરિષદોમાં હાજર રહેવાની તક આપવામાં આવશે.

આંતરરાષ્ટ્રીય લગ્ન: (૧) લખનૌ યુનિવર્સીટીના વાઇસ ચાન્સેલર ડૉ. આર. પી. પ્રાંજપેનાં ૨૮ વર્ષનાં પુત્રો કુ. રાકુતલા પ્રાંજપેએ જીનીવામાં સ્વેપજોફ નામના રશિયન સાથે લગ્ન કર્યું છે. કુ. રાકુતલા જીનીવામાં આંતરરાષ્ટ્રીય મનુર કચેરીમાં કામ કરે છે. સ્વેપજોફ વર્વેથી સ્વીટ્ઝરલાંડ માંજ રહે છે. તે કલાકાર છે અને ફટખોલનો વિખ્યાત ખેલાડી છે. (૨) લાહોરના પંડિત બીજલાલ નેહરુએ મેમકોલના કીટમેન નામની હંગેરિયન યુવતી સાથે લગ્ન કર્યાં છે. હંગેરિયન યુવતીએ રોલાસારણી એકું નામ રાખ્યું છે.

નરી પશુતા: સાડા ત્રણ વર્ષની બાળા ઉપર બળાકાર કરવા માટે જળજીપુરમાં કઠનીના બોધન નામના માણસને ૪ વર્ષ સખત કેદની સજા થઈ છે.

પતિદેવ: ગુજરાતના બાળા વકીલ હરનારાયણને તેની પત્નીનાં ભરણપોષણની રૂ. ૧૫૦૦ની, રકમ ન આપવા માટે વધારાના જલ્લા મેલરુટ્ટે એક વર્ષ કેદની સજા કરી છે, કોર્ટના હુકમોની તેમણે સતત અવગણના કરી હતી.

શ્રીમતી રાધાબાઇ ગુજબારાયનને જીનેવા ખાતે સ્ત્રી અને બાળકોના પ્રશ્નો ચર્ચવા માટે મજનારી આંતર રાષ્ટ્રીય પરિષદમાં હિન્દના પ્રતિનિધિ તરીકે લાગ લેવાનું આમંત્રણ મળ્યું છે. ગયે વર્ષે પણ મીસીસ ગુજબારાયનને આમંત્રણ મળ્યું હતું.

કોણ કહે છે હું વિધવા છું? મોરારાબાઈના નજીલા બેરીસ્ટર અને જમીનદાર શ્રી. ગંગાપ્રસાદ મિત્રની અગ્નિ સંસ્કાર ક્રિયા વખતે તેમનાં પત્ની સ્મરણ શ્રુતિ પર હાજર રહ્યા હતા.

પતિ સાથે જ જીવનનો અંત લાવવાનો તેમનો ઇરાદો હતો. ત્યાં હાજર રહેલાઓએ મીસીસ મિશ્રને ધણી ધણી સમજાવ્યાં અને આજ્ઞાસન આપતાં કહ્યું કે ઇશ્વરે તમને વિધવા બનાવ્યા છે તો પછી તેના પર વિવાહ કરવાનો કરો. અર્થ નથી. આ શબ્દોથી તેઓ ઉચ્ચેરાઈ ગયા અને બોલ્યાં કે "કોણ કહે છે કે હું વિધવા છું ? મારું જીવન મારા પતિના જીવન સાથે જોડાયેલ યથા ગંધુ છે " ધણિયું રાજ પૂરું બને તે પહેલાં તો તેઓ ત્યાં મરણ થામ્યા હતાં.

પ્રયાગ મહિલા વિદ્યાપીઠના પદવીદાન સંમારંભ પ્રસંગે માંગસિક પ્રવચન કરતાં રાષ્ટ્રપતિ બાબુ રાજેન્દ્રપ્રસાદે બધીય રાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓને એકત્ર કરવાના વિચારને સમર્થન આપી દેશને મદદ

શ્રીઓએ કરેલી સેવાઓની પ્રશંસા કરી હતી. અજ્ઞાન અને પરદેશીન કહેવાતી શ્રીઓ આગળ આવી દેશનું માન સાચવી લે છે અને કુમળા હૃદયની શ્રીઓ જરૂર પડે પત્થર કરતાંય કઠિણ બની શકે છે, એમ તેમને જણાવ્યું હતું. શ્રીઓને શારીરિક તંદુરસ્તી મળવવા

અને બાળકોને સંભાળ લેવો કઠેર કરવાની તેમણે સલાહ આપી હતી. છેવટે મહિલા વિદ્યાપીઠનાં નવાં મકાનનો પાણી નાંખવાની ક્રિયા તેમણે કરી હતી.

વિદેશ

મહિલા લીબરલ ફેડરેશન સમક્ષ લડનામાં ભાગલું કરતાં લેડી ગ્રેટને હિન્દના બાવિ તંત્ર સંબંધમાં વિચેચન કરતાં જણાવ્યું હતું કે હિન્દના નવા શરોઆરી તંત્રમાં પ્રાંતો અંગત્યના કેન્દ્ર બનશે. આગામી દસ વર્ષમાં હિન્દીઓએ પ્રાંતિક સ્વતંત્રતા સફળ બનાવવી પડશે. પ્રાંતોમાં ખૂબ અગત્યનું કાર્ય કરવાનું છે અને તેના સંબંધમાં સપૂર્ણ સત્તા આપવામાં આવી છે. કાંચીની

મહિલા પરિષદમાં હાજરી આપી આવેલાં મીસીસ કેરોએ એરાબીએ જણાવ્યું હતું કે પોતાના દેશ ઉપર બહારના લોકો અકુશ ધરાવે એ હિન્દ, મીસર, પેર્સિયા અને સીરીયાના લોકોને ક્યતું નથી એ દેશોનાં મારા અનુભવ પરથી મને ખાતરી થઈ છે કે આજની દુનિયામાં પરદેશી સરકારની પદ્ધતિ હવે વધુ બળત મારે શક્ય નથી.

મીસ બેર્સી પાવરીએ ઉચ્ચાંડની પાલમિન્ટની આગામી ચુટણીમાં ઉમેદવાર તરીકે ઉઠ્યાં રહેવા નિર્ણય કર્યો છે એમ હિલ્લીના એક પત્રને લડનાને બખરપત્રી જણાવે છે.

લેલ કમીશનર તરીકે શ્રી: ઉચ્ચાંડના મહા મંત્રી બેબેનાં મદદનીશ કમીશનર તરીકે એક સ્ત્રીની

શ્રીઓને અન્યાય કરતું બીલ રજુ ન થયું

આખા મુંબાઈ ઇલાકાની શિક્ષિત શ્રીઓને એક સરખા વિરોધ પછી, હિન્દુઓના દત્તક લેવાના કાયદામાં, હિન્દુશ્રીઓને હડહડતો અન્યાય કરે એવા સુધારો કરનાર શ્રી દેસાઈનું બીલ મુંબાઈ ધારાસભામાં રજુ કરવામાં આવ્યું નથી. મુંબાઈ ધારાસભામાં ગઈ તા. ૨૫મીએ એ બીલ રજુ થવાનું હોઈ, એ બીલ સામેનો વિરોધ દર્શાવતા ઠરાવો ધારાસભાના સભ્યોમાં વહેંચવામાં આવ્યા હતા. અને મુંબાઈની ફેટલીક આગેવાન બહેનો ધારાસભાની પ્રેક્ષકોની ગેલેરીમાં હાજર રહી હતી. શ્રી. દેસાઈએ આ બેઠકમાં એ બીલ રજુ કરવાનો તેમનો ઇરાદો નથી એમ જાહેર કરતાં હસાહસ થઈ રહી હતી. શ્રીઓએ રજુ કરેલા સફીય વિરોધનું આ પરિણામ હોય એમ લાગે છે.

નીમણું કરવાનો વિચાર કરે છે. બે આ પટે કોઈ સ્ત્રીની નીમણું થશે તો સી કેટીઓ સાથે સંબંધ ધરાવતા ખાસ પ્રશ્નોની જ આ નવી મદદનીશ કમીશનર સંભાળ લેશે. સામાન્ય લેલોની એ મુશ્કામત પણ લેશે. બે સી મદદનીશ કમીશનર નીમાય તો તેને ખુબ કામ કરવાનું રહેશે. તેની પ્રતિષ્ઠાને સંકુચિત મર્યાદાઓમાં શેકી ન

લેવામાં આવે એવી અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે.

મોટર સાઇકલ પર: મીસ. બેન્ડોરોન અને મીસ વાલારા નામની બે યુવતીઓ ૧૧ મી ડીસેમ્બરે મોટર સાઇકલ અને સાઇકલ સાથે દક્ષીણ આફ્રીકાના પ્રવાસે ગઈ છે. તેમણે સાથે બે રીવાલ્વરો અને ફ્લેસલાઈટ રાખ્યા છે. દક્ષીણ આફ્રીકાથી તેઓ મોટર સાઇકલ પર જ પાછા ફરનાર છે.

૧૫૦૦૦ શ્રીઓ પુરાછેડા લે છે: અંતુખી જુદજીવનને પરિણામે ઉચ્ચાંડમાં દરવર્ષે ૧૫૦૦ જેટલી સ્ત્રીઓ અદાલતનો આશ્રય લઈ પુરાછેડા મેળવે છે. ન્યાયાધીશ મુકરર કરેલી બાજુપોષણની રકમો આપવા ઉપરાંત ૩૫૦૦ પતિઓને જેલ ભે-

ગંભીરી પડે છે. પરિશિલિત યુગલોની તકરારોની તપાસ માટેની ખાસ સમિતિએ આ માહિતી એકઠી કરી છે.

જર્મન સ્ત્રીઓને ફાંસી: લશ્કરી રહસ્યો પ્રકાશ પાડી દેવા માટે ક્રાંતિ, બેનીત્ર વોન ટાફેકેન હેઇન અને ક્રાંતિ રેનાઇટ વોન નાઇઝનેર નામની બે પ્રતિષ્ઠિત કુટુંબની જર્મન સ્ત્રીઓને બર્લિનમાં ફાંસી દેવામાં આવી છે.

ભ્રમણાકાંક્ષી પ્રેમિકાઓ: ઇલીઝબેથ અને જેન નામની અનુક્રમે ૨૩ અને ૨૦ વર્ષની યુવાઇ-ટડ સ્ટેટસના નેપકસ ખાતેના કોન્સલ જનરલ મી. કોઅર્ટ હુ ગોઇસની પુત્રીઓએ મસીના ખાતે, ૧૫૦૦ ફૂટ ઉંચેથી વિમાનમાંથી કુદી પડી આપઘાત કર્યો છે. આ વિગાન એશીજથી પેરીસ જતું હતું અને બન્ને સ્ત્રીઓ જ તેની ઉતાર હતી. આખુંય વિમાન તેઓએ બાડે લઇ લીધું હતું. પાયલોટને એ બન્ને સ્ત્રીઓ કુદી પડ્યા પછીથી મોડેથી મળી હતી. જેન ફારબસ નામના વિમાની અમલદાર સાથે અને ઇલીઝબેથ ખીડી . . . વિમાની લેફ્ટનન્ટ ભેડે અદરાઇ હતી. આ બે યુવાનો એક અડવાડિયા પહેલા મસીના ખાતેની શિટિશ સીપ્લેનની ગંભીર હોનારતનો ગ બન્યા હતા. આથી નિરાશ થઇને બન્ને પ્રેમિકાઓએ પશુ પોતાના દેહનો અંત આણ્યો.

તુર્કી પાર્લામેન્ટમાં સ્ત્રીઓ: તુર્કિસ્તાનની નવી પાર્લામેન્ટની ચૂંટણીમાં પ્રતિનિધિઓ તરીકે ૧૭ સ્ત્રીઓને પ્રમુખ મુસ્તફા કમાલ પારાએ ઉમેરવા તરીકે પસંદ કરી છે. પહેલી જ વાર સ્ત્રીઓ મનાધિકારનો ઉપયોગ કરશે. ૩૦ વર્ષની ઉમરની સ્ત્રીઓ સમ્પર્ક માટે લાયક છે.

ચીનની મહિલાઓની લડત

ચીનની મહિલાઓને દેખીતી ગુલામોની દરામાં મુકવા માટે ચાલતી ચળવળ સામે સપગા રાહોમાં લડત ચલાવી રહેલી સ્ત્રી સંસ્થાઓ ચીનની ૨૦ કરોડ સ્ત્રીઓનું પ્રતિનિધિત્વ ધરાવે છે.

ચીનની મહિલાઓએ ક્ષેત્રોમાંથી વીપલ્વમાં મેળવેલા સમાનતાના ઢંકો તેમના હાથમાંથી ચુટવી લેવા માટે પ્રત્યેક બાજના રાષ્ટ્રીય સાસકો, માર્શલ

ચીઆંગકાઇસેકની દોરવણી નીચે પસાર કરેલા છે.

આ રાષ્ટ્રીય રાજકર્તાઓના કાયદાઓ અનુસાર ચીનની મહિલાઓ નીચે જણાવેલી કેટલીક વસ્તુઓ કરી-શકે નહિ:—

પુરૂષો સાથે સ્નાનમાં ભાગ લેવો.

પુરૂષો સાથે નૃત્ય કરવું.

ધુમપાન કરવું.

પંચ ઉધાડા મુકવા.

વેઇટલે તરીકે કામ કરવું.

બાંધ વગરના ફાંક પહેરવા.

ઉધાડા પગે ચાલવું.

પતિ સાથે રેસ્ટોરામાં જવું.

રસ્તા ઉપર પતિની સાથે સાથે ચાલવું.

સુગંધી વાળી વસ્તુઓ વાપરવી. વિગેરે

કેટલીક જગ્યાએ આ બધા કાયદાઓ પસાર કરવામાં આવ્યા છે અને વધુ પસાર થતા નથી છે. ચીનના ન્યુના દિવસોના આ પુનરાવર્તન સામે ચીનની મહિલાઓ બળવો કરવા તૈયાર થઇ છે.

સ્ત્રી જગત માર્શલ ચીઆંગ-કાઇ-સેકને દોષ દે છે. તેની પત્નિએ અમેરીકામાં કેળવણી લીધી છે અને તેના આગરણક તરીકે કામ કરે છે. આમ છતાંય સામાન્ય હકની તેની સંભાવના પુરાણી દેખીતી છે.

તેઓ જણાવે છે કે તાજેતરમાં એક કાયદો પસાર કરીને માર્શલ તેમની સામે આ દંમનનાં પગલાં લીધા છે. એ કાયદા અનુસાર સ્ત્રીની બદ ચાલને ફેજદારી ગુન્હો કરવામાં આવે છે. અને તે બદલ એક વરસની જેલની સજા કરવામાં આવે છે.

આ કાયદાથી રાષ્ટ્રીય સાસકોના હોય છુટા થયા છે અને સ્ત્રીઓને “તેમના સ્થાન”માં મુકવા માટે અમર્યાદિત હદે જવા કેટલાક તૈયાર થયા છે.

માર્શલ ચીઆંગે પોતાનાં સુનો કુક્ત નીતિની બાબતોમાં અમર્યાદિત કર્યા નથી. તેણે એવું ફેરફાર કર્યું છે કે સ્ત્રીઓએ ગર્ભ ન દેખાવ, બરડો ઢંકાય એવી લાંબી બાંધવાળાં અને છોકરું છુટક નીચે પહેવું એવાં ક્રોક પહેરવાં.

સુંદર રાસસંગ્રહો

રાસતરંગિણી

આપણાં કલ્પિત ચયલા મૃદુલવનને ઉન્નત કરે એવાં રાસનો અપૂર્વ સંગ્રહ

લેખક. સ્વ. કવિ બોટાદકર

મૂલ્ય : ૦-૧૦-૦ પોષ્ટેજ : ૦-૧-૩

રાસચંદ્રિકા

કવિશ્રી ખજુરદાર રચિત સુંદર અને લાવલયો રાસસંગ્રહ

(બીજી આવૃત્તિ)

મૂલ્ય : ૦-૮-૦ પોષ્ટેજ : ૦-૧-૩

ઉમા-ગીતાંજલિ

માંગલિક પ્રસંગોનાં ગીતો અને લુલુ લુલુ કવિઓના રાસનો સુંદર સંગ્રહ

(ત્રીજી આવૃત્તિ.)

મૂલ્ય : ૦-૫-૦ પોષ્ટેજ : ૦-૧-૩

“ગુણસુન્દરી” ના રાસ

ગુજરાતના બહુશીતા કવિઓના ચુટી કાઢેલા, તાલ માપ સાથે સાઠ રાસનો સંગ્રહ

નવિન રાસસંગ્રહ

મૂલ્ય : ૦-૪-૦ પોષ્ટેજ : ૦-૧-૩

ચારે પુસ્તકો સામગ્રી લેનારને રૂ. ૧-૧૨-૦ માં ઘેર બેઠાં મળશે.

પોષ્ટથી મંગાવનારે તેટલી રકમની ટીકાટી મોકલવી.

—૬—

પુસ્તકાલયો માટે સર્વોત્તમ તક

“ગુણસુન્દરી” માસિકનાં કાઢલો

માસિકની શરૂઆતથી-સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૩ થી માંડીને ઓગસ્ટ

૧૯૩૪ સુધીનાં પાકા કાપડી-પૃકામાં બાધિલા-૭૭ માસના અંકના

પુસ્તકો-પુસ્તક ૧ થી પુસ્તક ૨૨ સુધીના સંપૂર્ણ સેટ મેળવી શકો.

મૂલ્ય: દરેક પુસ્તકનું રૂ. ૨-૮-૦ : પોષ્ટેજ અલગ

—૬—

તમારા બાળકો માટે નિર્દોષ અને પ્રેરક વાચન

“ગુણસુન્દરી” બાલવિભાગનાં પુસ્તકો

પુસ્તક ૧ થી ૨૨ અને ૩૩

બાળોપયોગી સુંદર પાકા, વાર્તાઓ, પ્રવાસવર્ણનો, કાવ્યો,

પત્રો, પદ્ય-પદ્ધતીની વાર્તાઓ વગેરે અનેક આયતો આ પુસ્તકોમાં

મળશે; બાળકો માન સાથે અપૂર્વ આનંદ મેળવશે.

મૂલ્ય: દરેક પુસ્તકનું રૂ. ૧-૦-૦ : પોષ્ટેજ : ૦-૨-૩

[“ગુણસુન્દરી” ના કાઢકોને વીસ ટકા વળતર મળશે.]

વ્યવસ્થાપક “ગુણસુન્દરી”, ૧૧૪, ગીરગામ બેઠક રોડ, મુંબાઈ, ૪.

આ માસિક વડોદરા-રાવપરામાં લલાણમિત્ર સ્ટીમ પ્રિં. પ્રેસમાં અંબાલાલ વિ. કકરે

બોરની ચી

મુંધ સ્વદેશી જ્યોર્જેટ અને ક્રેપની
સુંદર સાડીઓ

વિવિધ
સુંદર
મુલાયમ
અને
આકર્ષક

ધી જામ્ને સીલક મિલ્સ કોલાજા મુંજઈ પ

લગ્ન : ૮૪૫૭૭ ના : વર્મા
વપલગ્ન : યજ્ઞેશ ડ. શુક્લ

લગ્ન, ભાવવિશ્વાસ : સોમભાઈ પટેલ
કાર્યાલય : ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, મુંબાઈ, ૪

“ ગુણસુન્દરી ” કાર્યાલયમાં મળતાં સુંદર પુસ્તકો

હાસ્યરસિક અને વાર્તા સાહિત્ય

વર્માની વિવિધ વાર્તાઓ	“ગુણસુન્દરી”ના તંત્રી રા. જયકૃષ્ણ વર્માની	૧૨ સામાજિક-હાસ્યરસિક મ. ર. ૨-૦-૦ વાર્તાઓ-સુંદર ચિત્રો સાથે પો. ર. ૦-૦-૦
લક્ષ્મીની સાડી		આઠ સામાજિક વાર્તાઓ મ. ર. ૦-૦-૦ ૧૧ આકર્ષક ચિત્રો સાથે પો. ર. ૦-૦-૦
સંસાર વિપ્લવ	ગુજરાતના જાણીતા કવિ-લેખક શ્રી કેસવ દ. રોડે રચિત	સમાજના-ખાસ કરીને સ્ત્રી-વર્ગના બળતા પ્રશ્નો પો. ર. ૦-૦-૦ કે કે લી ન વ લ ક યા
સોળ સુંદર વાર્તાઓ (ભાગ બીજો)	રા. ભેદાણી, રા. જગદીશ્વર રા. રાયચુરા, રા. દેસાઈ વિ.	ગુજરાતના વિવિધ લેખકોની મ. ર. ૧-૦-૦ સોળ સુંદર ટૂંકી વાર્તાઓ. પો. ર. ૦-૦-૦
ષોડશી	હિન્દના વિધવિધ પ્રતિભા સાહિત્યના શાસ્ત્રીયર રૂપ	શ્રી. ખીયૂપ સંપાદિત મ. ર. ૧-૦-૦ સ્ત્રી-જીવનની વાર્તાઓ પો. ર. ૦-૦-૦
ઈર્ષ્યાની આગ	કંપની સરકારના સમયના દિવનો ચિતાર આપતી	શ્રી. ખીયૂપની લખેલી મ. ર. ૧-૦-૦ અંદાજ ત. પ્રેમક યા પો. ર. ૦-૦-૦
તૂટેલાં બંધન	કવિવર ર. લી. નંદનાથ દા. ગો. ર. ની ર. ચે. લી.	સુંદર સામાજિક મ. ર. ૦-૦-૦ મંજી ર ન વ લ ક યા પો. ર. ૦-૦-૦
રાસ-ચંદ્રિકા	કવિવર જગદીશ્વર રચિત સુંદર રાસ-સંબંધ	આકર્ષક અને સસ્તી મ. ર. ૦-૦-૦ બીજી આદિતિ પો. ર. ૦-૦-૦
હાથીના દાંત	રા. પ્રફુલ્લ ત્રીકમદાસે ચરણા નેલમાં લખેલું	અનીતિમાન પતિની પત્નીને મ. ર. ૧-૦-૦ યોગ્ય માત્ર દાખવતાં નાટક પો. ર. ૦-૦-૦
૦ ન્યાય	રા. પ્રફુલ્લ ત્રીકમદાસે લેરીસ્ટ-એટ-લો એ રચેલું	સમાજના ન્યાયનો સુંદર મ. ર. ૦-૦-૦ ચિતાર આપતાં નાટક પો. ર. ૦-૦-૦

ખાસ લાભ: “ગુણસુન્દરી”ના આદર્શને આ પુસ્તકો ૨૦ ટકા વળતરથી અપાયો.

મળવાનાં કેકોણાં

વ્યવસ્થાપક “ગુણસુન્દરી”, ૧૧૪, ગીરગામ બેઠક રોડ, ગુંજામ, ૪;

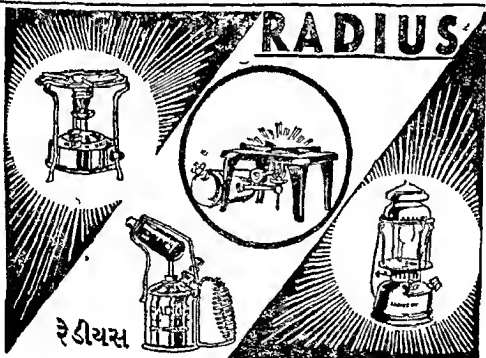
અને જાણીતા ગ્રુસેલરો પાસેથી.

શરીરમાં લોહીનો ભરપુર વધારો કરી, શક્તિ, ઉત્સાહ અને બેમ
ઉત્પન્ન કરનારું ઉત્તમ દાનિક

ઝેનિથ દ્રાક્ષાસવ

ઝેનિથ દ્રાક્ષાસવના સોલ એજન્ટસ —

મેસર્સ બોલે બ્રધર્સ, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.

રેડીયસ

સ્ટવ, કુકર, અને ઝેલોલેમ્પ તથા ૩૦૦ રેડીયસ લેન્ટર્ન
નં. ૧૧૯ આ બધી બનાવટો રેડીયસની છે. મજબુતાઈમાં, પવનના તોફાનમાં અને
અકસ્માતોમાં તદ્દન સંતોષકારક કામ આપે છે — સંધળા દુકાનદારો જાણેથી મળશે —
એજન્ટ — ધી ઇન્ડિઆ ઇમ્પોર્ટ એક્સપોર્ટ કંપની, ૮૯, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ, ૨.
ડીપોસ્ટ — ધી બોમ્બે ઇન્ડીકેન્ડીસેન્ટ લાઈટ કંપની, પામલુની, મુંબાઈ, ૩.

સવાજમના ભાવ

(ભેટ-પુસ્તકના પોષ્ટર ખર્ચ સહિત)

સપ્ટેમ્બરથી માલક યનાર માટે પરદેશ માટે: વર્ષની અધવર્ષથી માલક યનાર માટે
 ૧૨ માસના : રૂ. ૪-૬-૦ વર્ષના : રૂ. ૬-૮-૦ ૧૨ માસના : રૂ. ૪-૧૨-૦
 ૬ માસના : રૂ. ૨-૬-૦ ૩ વર્ષના : રૂ. ૧૬-૮-૦ ૧ „ રૂ. ૨-૮-૦

સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૩ થી જાગર ૧૯૩૭ : ત્રણ વર્ષના : રૂ. ૧૦-૦-૦.

[નોંધ-કમમાં કમ બાર માસ માટે સવાજમ ભરનારનેજ ભેટ-પુસ્તકનો લાભ મળશે.]

ગુજરાતનાં ગુણસુંદરીઓ ! તમારાં બાળકો માટેનાં
 આ ઉપયોગી ચીજ તમે જોઈ ?

બાલજીવન

બાળકો અને વિદ્યાર્થીઓનાં ગુજરાતી ભાષાનાં પહેલ
 વહેણું સૌથી વધુ લોકપ્રિય સસ્તુ છતાં સર્વોચ્ચ સુંદર
 સચિત્ર માસિક દર મહિને ફક્ત રૂ. બાળકો એમાંથી
 મમતા સાથે જ્ઞાન મેળવે છે. બાળકો માટે એ અનિ-
 વાર્ય છે. છેલ્લાં ૧૧ વર્ષથી નિયમિત પ્રકટ થાય છે.
 આફકોને દર વર્ષે ૧૨૫ પાનાની ફળદાર ભેટ
 ચોપડી પણ મળે છે.

સવાજમ વર્ષના માત્ર રૂ. ૩)

લભો: રમણલાલ નાનાલાલ શાહ.

તંત્રી, બાલજીવન -બાળવાહા-વડોદરા.

બાળકો માટે પુસ્તકો

બાલકોના પરાક્રમે

(સી. હંસા મહેતા) ૧-૦-

બાળકોની રંગભૂમિ રૂ.૦:

પુલખાણ ભાગ ૧ અને ૨

દરેકને રૂ. ૦.૦૦

દેશદેશનાં વીરકથાઓ

રૂ. ૦.૦૦

આનંદધારાના ભાગ

૧, ૨, ૩, ૪ રૂ. ૧-૧૩-૦

એ સિવાય તમામ બાલો-

પયોગી ચોપડીઓ અમારે

ત્યાંથી હમેશા મળે છે.

ભેટ, લઠાણી, કનામ કે

મેળાવકા પ્રસંગે જગને જ

લખો.

યુવાન માતાઓ માટે બે આશુભૂલાં પુસ્તકો.

બાળઉછેર

મર્જામાં બાળક આવે ત્યારથી તે મોટું

થાય ત્યાં સુધી તેના ઉછેર વિષે મારીતિ.

મૂલ્ય : આઠ આના : પોષ્ટર : સવા આના

લેખક : ડૉ. અમૃતલાલ હ. પટેલ, હેથ જોશીસર, મુરત

મળવાનું રૂ.૦૦ :

“ ગુણસુંદરી ” કાર્યાલય, ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, મુંબાઈ, ૪
 અને બહીતા બુકસેલર પાસેથી

સંતતિ-નિયમન

મર્યાદિત સંખ્યામાં બજવાન અને

તંદુરસ્ત બાળકો મેળવવાની આવી.

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૮-૦ : પોષ્ટર : ૦-૩-૩

બળવધક પાક, સાલમપાક, ચાપચાના પાક,

ખાવા લાયક

બદામપાક : કી. ચેર ૧ ના રૂ. ૨-૦-૦ : પોપોટજ બુટ.

આ ઉપરાંત માથુસની તળિયત અનુસાર માના વિગેરે મેળવી ખાસ પાક બનાવી આપવામાં આવે છે. તેની કીમત રૂબરૂ અથવા પત્રથી લખી મોકલીશું. અમારી શાળામાં દરેક જાતની દવાઓ તૈયાર મળશે. વ્યાધિની વિગત લખવાથી ચોખ્ખ દવા વ્યાજબી કીમતથી આપવામાં આવશે.

વૈદ્ય દુર્લભદાસ નરેત્તમદાસ, લાવાનગરી ખાળાગોળીવાળા

કા. નરેત્તમ ઔષધાલય, ૧૭૦, સી. પી. ટેન્ક માધવબાગ, સુખાઈ, ૪.

દરેક વિધવા અનુભવથી જાણે છે તે દરેક પરણેલી સ્ત્રી જાણે તો ઠાઈ પણ

પરણેલો પુરૂષ વિશે ઉત્તરવ્યાં સિવાયનો રહે નહિ.

(૧) એક જ વરસમાં રૂ. ૫૦૦ લાખથી વધુનું કામ મેળવ્યું છે.

(૨) સ્ત્રીઓના વિમા પણ રૂ. ૫૦૦ તેમજ તેથી વધુ અને ઓછી રકમના ડાકટરી તપાસ વગર લેવામાં આવે છે.

લેખએ છે પણર અને કમીસનથી સ્ત્રી કેન્વાસરો.

વધુ વિગત માટે લખો:-

ધી વિનસ એસ્યોચારન્સ કું. લી.

સુખાઈ શાખા:- પો. બો. ૨૧૨, સુખાઈ.

દમ, હાંફાણ તથા શરદી માટે

શ્વાસકાસારિ
અવલેહ

ચોક્કસ ચાલતાં ચોકડો લાગવો, જાતીનો દુખાવો, શરદી, કફનું પડવું, શ્વાસ ચડવો, ખોટી ઉધરસ વિગેરે દરેક આ અવલેહના સેત્તની નાજુલ થઈ શરીર તંદુરસ્ત બને છે. આ દવાએ હજારો દરદીના આશીર્વાદ મેળવ્યા છે. એક વખત વાપરી ખાતરી કરવા લાગામણ છે. કિં. ડખાનો રૂ. ૧૫

ગર્ભામૃત ચૂર્ણ

ઓઝોના પ્રદરદિ દરેક દુર કરી શકિત આપનાર લગ્નપાત્ર દવા કિં. ડખાનો રૂ. ૨

મરૂત ઉપયોગી માહિતીવાળું વૈદ્ય વિદ્યા પુસ્તક મરૂત વાચો.

રાજવૈદ્ય નારાયણજી કેશવજી

હાં ઓશીસ:- જામનગર- [કાકીયાવાડ]

સુખાઈ બ્રાંચ:- ૩૮૩ કાલગાદેવી રોડ

આયુષ્ય અને આરોગ્યવર્ધક તેલ

મણિ તેલ

આ તેલ મરતક પર લગાડવાથી કેશ અગતતા રહે છે, તેમાં સફેદી લાગુ પડતી નથી તેમજ તેનાં મૂળ મજબૂત થવાથી તે ખરી પડતા નથી

કિં. તોલા પાંચની શીશી એકનો

રૂ. ૧

વધારે વિગત જાણવા પ્રાઇસ લીસ્ટ મંગાવો :

આતંકનિગ્રહ ઔષધાલય,

સુખાઈ બ્રાંચ } જામનગર, માહિયાવાડ
કાલગાદેવી રોડ }

હવે તો આ માસિક ગુજરાતના દરેક ઘરમાં વખણાઈ ચૂક્યું છે. દરેક સાહિત્યશીખીનનું એ પ્રિય યર્થ પડ્યું છે.

આજ તેરતેર વર્ષથી રસપ્રદ ને સર્વ વર્ગને રચિકર યર્થ તેણું સાહિત્ય પીરસતું 'નવચેતન' માસિક હંમેશાં નવી શૈલીની નવલિકાઓ, ચિંતન-ભરપૂર કાવ્યો, વિજ્ઞાન, ઉદ્યોગ ને વિધવિધ ઉપયોગી વિષયોના મનનીય લેખો અને અભિનવરંગી સમાલોચનાઓથી પોતાનું સ્થાન સામાન્ય જનતામાં તેમજ શિષ્ટ અને સંસ્કારી વર્ગમાં નક્કી કરી ચૂક્યું છે.

એના પાને પાને નવી તાઝગી છે. કલ્પના, પ્રાણ અને બાવનાનાં દર્શન છે. એના ત્રિરંગી ચિત્રોમાં જીવન અને કલાનાં જે સુંદર પ્રતિબિંબો નજરે પડે છે તેવાં જવલ્લેજ નજરે પડે છે.

ઉંચા, ચીકણા ને સફેદ દુધ જેવા કાગળો વાપરવામાં, સુધક છપાઈમાં, સાદી છતાં કલાયુક્ત લેખગોઠવણીમાં આ માસિક ખરેખર સાત પાડે એવું છે.

છેલ્લાં તેર વર્ષથી એક સરખી રીતે જો કાંઈ પણ માસિક લોકપ્રિયતા બળવી રહ્યું હોય તો તે આ જ માસિક છે.

વર્ષના બાર અંકોમાં ત્રણ અંક વધારે દળદાર કદમાં ને આકર્ષક રૂપમાં નીકળે છે (૧) દીવાળી અંક (૨) મૌલિક વાર્તા-અંક (૩) હાસ્યાંક.

આવા રૂપરંગ, સાહિત્ય અને કલાના સર્વોચ્ચ સુંદર નમુનારૂપ માસિકના તમે હજી સુધી ગ્રાહક ન થયા હો તો આજે જ થાઓ.

વાર્ષિક રૂ. ૬૮

હિંદ બહાર રૂ. ૮૫

છુટકે રૂ. ૧૫

લખો : " નવચેતન " ઑફીસ, ૧૦ પોલોક સ્ટ્રીટ, કલકત્તા.

ધી ઇંડીઆ પ્રોવીડન્ટ કંપની લીમીટેડ; કલકત્તા.

ફંડ રૂ. ૧૦,૦૦,૦૦૦

ગરીબ તેમજ મધ્યમ વર્ગ માટે ખાસ

ખાળકોના હિત માટે

વીમો ઉતરાવવાની દરેક માત્રાપિતાની પવિત્ર દરજ છે.

પ્રીમીયમના તદ્દન સસ્તા દર

માસિક છ આનાથી માંડીને રૂપીઆ જે સુધી

ડોક્ટરી તપાસની કમ્પ્યુટ નહિ-ફક્ત તંદુરસ્તી જોઈએ

૧૮ થી ૪૫ વર્ષની ઉંમરનાં

કોઈ પણ તંદુરસ્ત સ્ત્રી યા પુરૂષ વીમો ઉતરાવી શકે

વધુ વિગતો માટે એક પોષ્ટ કાર્ડ લખી પૂછાવો:

મુંબાઈ પ્રલાકાના } આર. એમ દિવાડકર એન્ડ કંપની; મુંબાઈ, મુંબાઈ બ્રાંચ }
અને એજન્ટ } નં. ૧૦

ધ્યાન ઓરીસ—ધાટકાપરવાલાની ચાલ, મુગલાટ, મુંબાઈ, ૪

મળવાનો દાખમ સાંજે ૬ થી ૯ (રં. ટા.)

દરેક આગેવાનોએ મુલાકાત લઈ સતોષ ખતાવી વખાણેલું અને

હિંદુ જાતીનાં નિરાધાર અનાથ બાળકોને પોષણ આપતું આ

હિંદુ અનાથ આશ્રમ—નડીઆદ

એકજ છે.

તેને દાન કરવાના દરેક પ્રસંગોએ જરૂર માફ કરી કંઈ પણ દાન માઠલથો.

ધાવતી, મ્હોટી માળા, વિધવા, સધવા વૃદ્ધા વિગેરેનો

ખવિલામ ખાલ્યો છે

આ માટે દાનની ધણી જરૂર છે.

આપશો ?

સંજો:—મંત્રી, હિંદુ અનાથ આશ્રમ—નડીઆદ

અચ્ચાંઓને બળવાન અને નિરોગી રાખવા અશીષ ન આપશો, પરંતુ અશીષ વમરની
 " સમુદ્ર મંથન છાપની " (૨૭૨૨૬)

ભાવનગરી-બાબાગોળી

દરેક પાત્રી, કોમત ૧૦૦ ગોળીની બા. ૧ ચાર આના એક થી ચાર બાટલી સુધી પોષ્ટેજ પાંચ
 આના વધુ. બનાવનાર: વેલ્ડુલ્લભદાસ નરોત્તમદાસ, ટે. સી. પી. ટેક રોડ, મુંબઈ નં. ૪
 નરોત્તમ ઓપધાલય.

જ્યારે પિયુ વસે પરદેશ

પતિદેવને ઘણું ખર્ચ બદારગામ કરવાની નોકરી હોય, અવારનવાર વિરહનો પ્રસંગ
 બનતો હોય, ત્યારે એક તેમનો કલામક ફોટો યા તેમનું ભાવનાભર્યું એન્લાઈનમેન્ટ એજ
 પલિનો એકાંતનો એક માત્ર માથી હોય છે. વેન્ગાર્ડ સ્ટુડીઓની છાપીઓએ અને એક્સ-
 સીઅર ફોટો એન્લાઈનંગ કું. ના એન્લાઈનમેન્ટોએ એ રીતે ફટલીયે ગૃહરાણીઓને છાપા
 માંથી લુછ્યા છે.

તમે પણ એક પકાવી લેજો.

તમારા પતિ પાસે તે છદ કરજો.

દેશનેતાઓએ સર્વોક્ષય કરેલ અને જનતાએ સ્વીકારેલ નીચેના બે સ્થળો નોંધી રાખો.

એક્સલસીઅર ફોટો એન્લાઈનંગ કું

અને

વેન્ગાર્ડ સ્ટુડીઓઝ

(અપડુડેટ ઇલેક્ટ્રીક સ્ટુડીઓઝ)

નં. ૩૬૧-૩૬૬, ઠાકોરદાર પોસ્ટ બોક્સ પાસે, મુંબઈ નં. ૨

રસભરો વાર્તાસંગ્રહ

વિક્રેત્રી ગાય

અને બીજી વાર્તાઓ

ગુજરાતના અણીતા વાર્તાવિખંડોની
 લખેલી પંદર રસભરી વાર્તાઓ

મુલ્ય : રૂ. ૧-૦-૦

પોષ્ટેજ : રૂ. ૦-૩-૦

બવરથાપક "સુષુન્દરી" ૧૧૪, બોરગામ એક રોડ, મુંબઈ ૪,

ગુણસુન્દરી અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

લવાનમ : ર. ૪-૬-૦] (સ્ત્રી-ઉપયોગી સચિત્ર માસિક) [હિન્દ બહાર : ૧૦ શીર્ષીમ

તંત્રી : જયકૃષ્ણ ના. વર્મા

એપ્રિલ : ૧૯૩૫

પ્રાચીન :

૭૫૮ ત્રી : યજ્ઞેશ હ. શુક્લ

૧૧૪, ગીરગામ બેઠરાડ, મુંબાઇ, ૪.

પુસ્તક ૨૪ મું]

અનુક્રમણિકા

[અંક ૨ જો

શ્રી. ભગિનીસમાજ (મુંબાઇ)નાં પહેલો પત્રવેલમાં આગ્ય-વિદ્યોગ સંધના મયકે મુંબાઇ ચિત્ર

માંદની : શ્રી. અરદેશર ફરામજી ખજારકાર ... ૨૩

કુમારી ન્યાતિમંથી આંશુલી : શ્રી. વિનોદ ... ૨૫

નહીં બમે : શ્રી. જ્ઞાતિન પ્રભાસ્કર ... ૨૮

જેમાં મને કાલક બનાવે છે : શ્રી. ડૉ. દેવેન્દ્ર ર. મજમુન્દાર એલ. સી. પી. એસ. ૨૯

રંગ લાગે : શ્રી. પતીલ ... ૩૧

સંતતિ નિયમન-એક અગત્યનો રાષ્ટ્રીય મશ્ન : શ્રી. રો. અમૃતલાલ હ. પટેલ

ડી. પી. એચ. હેલ્થ ઓફીસર, સુરત ... ૩૭

દીવડો હોલવાશે : શ્રી. મનુ હ. દવે ... ૩૯

લેખકો ! તમારા લાલ માટે : શ્રી. નિરંજન ... ૪૦

એના મન : શ્રી. લક્ષ્મી ... ૪૩

અકસ્માતમાં આયમિક મદદ : શ્રીમતી કુસુમબહેન મંજુલાલ મુનશી ... ૪૬

લોહીનાં આંશુ : શ્રી. ધનશંકર હીરાચંદ્ર ત્રિપાઠી ... ૪૪

જળરાણી : શ્રી. સોમાલાલ ભાવસાર ... ૪૫

પિતાઓને : શ્રીમતી પુષ્પાવતી જી. મહેતા છ. એ. ... ૪૭

વિધવા : શ્રી. ધૈર્યચંદ્ર ર. શુક્લ ... ૪૯

સાત્ત્વિક ખોરાક : શ્રી. સુરેશ દીક્ષિત એમ. એ. એમ. એસ. સી. ... ૫૦

વેરની વચ્ચેલાતંતુ બોલપટ : શ્રી. જયમનગૌરી પાઠકજી ... ૫૩

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળ : ... ૫૬

એ પત્ની કેની ? શ્રી. યજ્ઞેશ હ. શુક્લ ... ૫૮

સમાલોચના : ... ૫૯

લેડી વિદ્યાલહેન મહિમહોત્સવ સમારંભ : ... ૬૯

શ્રીજગત : ... ૮૧

કરુણ અવસાન : ... ૮૫

બાલવિભાગ

તંત્રી : સોમાલાલ પટેલ

કોઈ કહો : શ્રી રમણલાલ સોની ... ૮૧

પ્રતિજ્ઞા પાલન : શ્રી. સંદૂલાલ બ્યાસ ... ૮૨

સંધર્ષો સાપ પળ કામનો : શ્રી મળશંકર પ્રેમજી બ્યાસ ... ૮૩

બોલો કેવો એ રાવ ! શ્રી. શાન્તિલાલ શાહ ... ૮૫

રેશદેશાવરમાંથી : શ્રી. વરધલાલ પટેલ ... ૮૬

અપુર કાગડો : શ્રી. પિતાશી પટેલ ... ૮૮

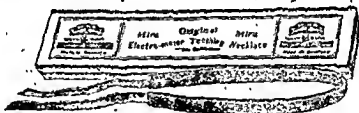
બાળકને દાંત આવવાનો સમય

એમાં જરાય શક નથી કે

બાળકના જીવનમાં બાળકને પોતાને, માટે એથી વધુ ભયભરેલો અને માતાને અત્યંત ચીંતા ઉપજાવનારો બીજો કોઈ કંટાળદીનો કે કસોટી કરે એવો સમય નથી. બાળક પાંચ મહિનાનું થાય ત્યારથી દાંત આવવા માંડે છે અને આ સમયની શરૂઆતથી આખર સુધીમાં બાળકનાં શરીરના બંધારણમાં મોટો ફેરફાર થાય છે, અને તે અરસામાં ઘણા મંબીર કરડો ઉભરી નીકળે છે.

આ દુઃખ દૂર કરવા માટે ઘણી ભતના ઉપાયોનાં ભલામણ કરવામાં આવે છે, પરંતુ મીરા ટીથીંગ નેકલેસ કરતાં બીજા કોઈ પણ વસ્તુ વધારે અસરકારક સાબીત થઈ નથી. એ નેકલેસ અમારી પોતાની ચોધ અને બનાવટ છે અને દુઃક સમયમાં આખી દુનિયામાં તે લોકપ્રિય થયો છે.

મીરા ટીથીંગ નેકલેસ

મીરા ટીથીંગ નેકલેસ ઉમતા દાંત ઉપર જ નહિ, પરંતુ આખા શરીર ઉપર સાધારણ રીતે કાયદાકારક અસર કરે છે અને ઘણા પારણુઓ આ માટે ઉપાયથી દૂર કરી શકાયો.

અમારી આ કીમતી ચોધના ઘણી નકલો ચવાનો સંભવ હોવાથી પ્રજા ઉત્તરાય નહિ તે માટે અમારો મીરા ટૂંકમાઈ જોવાના ખાસ ભલામણ છે.

ટિંક અને પ્રકલેશ માટેના } ડી. એમ. ડાક્ટર એન્ડ કંપની,

સોલ એજન્ટ

૪૧, ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબાઈ.

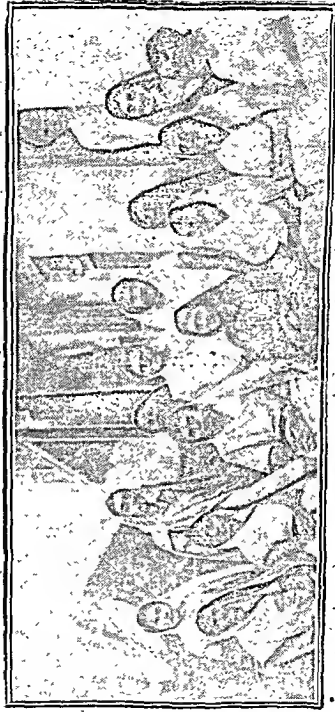
પેટ્ર ઓરીસ બોક્ષ નં. ૨૧૧૧, (કલકત્તા) નં. ૨૪૯ (મદ્રાસ) ૧૧૪ (કરાંચી) ૧૩૪ (લાહોર).

બોમ્બે વીમેન્સ વર્ક-ગીદહના કાર્યવાહકો અને લેડી પ્રેબોન

મેક્મ હલીદે અદીયાના માનમાં લેડી કોવસથ જહાંગીર તરફથી પાટી

શ્રી ભગિની સમાજ (મુંબાઇ)નાં બહેનો પત્રવિલાસ-આમ-ઉલોગ-સંધના મધ્યકે

ગુપ્તસુન્દરી

અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

પુસ્તક રજમું

એપ્રિલ : ૧૯૩૫

અંક ૨ નો

ચાંદની

[વનમાં ખોલે ઝીણા મોર]

આભલે થાળીભર છલકાય

કે ઉજળી ચાંદની રે લોલ,

હૈડાં જિજ્ઞેસાં ઉભરાય

કે દ્યો દ્યો ચાંદની રે લોલ ! (મુખ)

આભલે ચંપેલીના વેલા

કે ફૂલડે લચી રહ્યા રે લોલ,

ફૂલે ફૂલે કિરણના રેલા

કે જગને સીંચી રહ્યા રે લોલ. — ૧

આભલે હૃદયે સીંચ્યો ખીલ્યો

કે એક ખટભોગરો રે લોલ :

એની પાંખડીએ છે ઝીલ્યો

કે સુરભૂમિનો અંશ રે લોલ ! ૨

ઝીલો ઝીલો એ અમીની ધારા,

કે સુરલોકધી સરે રે લોલ !

ઝિજ્ઞાસી આંખોના અણસારા

કે ઝિજ્ઞાસી હૈયાં કરે રે લોલ !

ઝીલે મોગરા ને ચંબેલી,

કે ખીલવે પાંખડી રે લોલ;

ઝીલે ગુલછડી કે અલખેલી,

કે કુસુમની આંખડી રે લોલ !

ઝીલે પાદળી, સરિતા, સિંધુ,

કે હંસ ને મોરલા રે લોલ;

ઝીલો ચાંદનીપૂર્યાં ખિંડ

કે મોતીડાં ધરે કલા રે લોલ !

આવો, આવો સૌ ઝીલનારાં !

કે ઝીલતાં કાળપ જશે રે લોલ;

ઝિજ્ઞાસી હાસ્ય એ વિધિનાં ન્યારાં

કે ઝિજ્ઞાસી હૈયે વસે રે લોલ !

રસરસ ચાંદની રે રેલાય

કે પરમ પ્રસાદની રે લોલ;

અમૃત ઝિજ્ઞાસી ઉલ્લાસ

કે લ્યો લ્યો ચાંદની રે લોલ !

અનંદશર કરામણ અનંદશર

કુમારી જ્યોતિર્મયી ગાંગુલી

લેખક :
શ્રી “ વિનોદ ”

આ જે જે એચાર બંગમહિલાઓના નામો
હિંદુ ભરમાં જાણીતાં છે એમાં એક
બંગાળનાં સુપ્રસિદ્ધ સમાજસેવિકા કુમારી
જ્યોતિર્મયી ગાંગુલીનું છે. એ બહેન દેશના
ગણ્યાગણી શિક્ષિત દેશપ્રેમી બહેનોમાંના એક
હોષ બંગાળના રાષ્ટ્રજનને મોખરે ઉભા
રહેવા સદ્ભાગી થયાં છે. એ બહેને દેશ
પ્રેમનો એ અમૂલ્ય વારસો એમના પિતાશ્રી
પાસેથી મેળવ્યો છે એમ કહેવામાં ખોટું
નથી. કુમારી ગાંગુલી કલકત્તાના સુપ્રસિદ્ધ બ્રહ્મ
સમાજ નેતા શ્રી. દ્વારકાનાથ ગાંગુલીની કન્યા
થાય. શ્રી. દ્વારકાનાથ ગાંગુલી એક બ્રહ્મ
સમાજનેતાજ માત્ર નહોતા. પણ મહિસોદ્ધાર અને
ભારતીય રાષ્ટ્રીયતાના એક પ્રબળ સમર્થક
હતા. “ મહિસોદ્ધાર ”ના એમના આદર્શની
પૂર્તિ માટે ગાંગુલીજીએ “ અબલા બાન્ધવ ”
નામનું એક બંગાલી પત્ર પણ કહાડેલું. એ
શ્રી શિક્ષણના પ્રબળ હિમાયતી હતા. એમનું
પોતાનું લગ્ન એક ટ્રેન્યુએટ મહિલા જોડે
થયું હતું. કુમારી જ્યોતિર્મયીના માતૃશ્રી
શ્રીમતી કાદમ્બિની દેવી ગાંગુલી પ્રથમ બંગ
મહિલા હતા કે જેમણે ટ્રેન્યુએટ થઈને
ડાકતરીનો અભ્યાસ કર્યો હતો. એ વિદુષી
કેમિસના પરમ ભક્ત હતાં અને મહાસભાના
પ્રથમ પાંચ શ્રી પ્રતિનિધિઓ તરીકે આવનાર
બહેનોમાંનાં એક હતાં. આવાં સુશિક્ષિત અને
સુચોગ્ય માતૃપિતાના સંસ્કારોની, એમના

આદર્શોની, એમના દેશનુરાગની ઉડી છાપ
કુ. જ્યોતિર્મયી પર પડી છે.

એમના માતૃપિતાએ કુ. જ્યોતિર્મયીને
કેવળ એમ, એ સુધીનું ઉચ્ચ શિક્ષણ
આપવામાંજ પોતાના ધર્મની પૂર્ણાહુતિ માર્ગ
નથી પણ એમની સમાજસેવા માટેની
સારીયે પ્રેરણાનું ઉદ્ભવસ્થાન પણ એ
માતૃપિતાજ. એ યુવતીએ ઉચ્ચ શિક્ષણ લેવ
સાથે પોતાનામાં પ્રથમથી જ સમાજસેવાના
આદર્શો કેળવવા માંડ્યા હતા અને એ ઉત્કૃષ્ટ
આજે તો એટલી વધી છે કે એમના જીવનનું
એકલું ધ્યેય માત્ર દેશ અને સમાજસેવ
જની રહ્યાં છે.

આ પહેલાં એમના માતાએ બંગાલી
મહિલા સમાજમાં એક અગ્રગણ્ય કાર્યકર્તા
અને સમાજ સેવિકા તરીકેનું સ્થાન પ્રાપ્ત
કર્યું હતું. ઇ. સ. ૧૮૯૦ માં ન્યારે પહેલી
વખત હિંદી મહાસભાના શ્રી પ્રતિનિધિ તરીકે
ડૉ. કાદમ્બિની દેવી ગાંગુલી ચુંટાયા ત્યારે
એમણે આખી મહાસભાના ઇતિહાસમાં પ્રથમ
જ મહાસભાના વ્યાખ્યાન પીઠ પરથી-શ્રી
પ્રતિનિધી તરીકે વ્યાખ્યાન દીધું. શ્રીમતી ડૉ.
કાદમ્બિની દેવીના ભાષણો શ્રી. મનમોહન ઘોષ
અને શ્રી. લાલમોહન ઘોષ તો કેમિસના
પ્રમુખપદે અને સત્કાર મંડળના અધ્યક્ષ
પદે એ પહેલાં પહેલી ચૂંટાયા હતા. એ કાળે

એ ઉભય બંધુઓ જેવા પ્રખર વક્તા એક સુરેન્દ્રનાથ ખેનરજી સિવાય હાજરે જ અન્ય કોઇ જડતા; આજે પણ એવા વક્તૃત્વકળામાં નિષ્ણાત દિંદીઓ શોધ્યા ન જડે. એમની વક્તૃત્વકળાએ તો ઈંગ્લાંડને પણ મુગ્ધ કર્યું હતું.

મોસાલ પક્ષે પણ વારસામાં આવા ઉંચા સંસ્કાર પામનાર કુમારિ ન્યોતિમયી ગાંધુલીમાં સ્વાભાવિક રીતે જ છુદ્ધિમત્તા જન્મી હતી. એ શાળા અને કોલેજના અભ્યાસમાં સૌથી મોખરે રહેતા. ચપળતા પણ એટલી જ દર્શાવતા. એમની કુશળતા એટલી ઉચ્ચ કોટિની હતી કે બાર વર્ષની નાની ઉંમરે એમણે 'મેટ્રીક્યુલેશન'ની પરીક્ષા પસાર કરી હતી. બી. એ. ની પરીક્ષા પાસ કરતાં વેત જ એ બેચ્છત કોલેજમાં અધ્યાપક નિભાયા. અહીં રહીને એમણે ખાનગી અભ્યાસ કેળવે એમ. એ. ની પરીક્ષામાં એમને સુવર્ણ પદકો મળ્યા હતા.

ઇ. સ. ૧૯૧૫ માં કટક ખેનશા કોલેજના અધિકારીઓએ કોલેજના મહિલા વિભાગની રચના કરવા એમને આમંત્રણ આપ્યું. આ કાર્યની સફળતા વડે પોતે એટલી પ્રસિદ્ધિ મેળવી કે કોલેજોની મહિલા કોલેજના અધિકારી એમને મુખ્યાધ્યાપકના પદ માટે આમંત્રણ દીધું. ઇ. સ. ૧૯૧૭ માં મીસ ગાંધુલી એ પદ સ્વીકારવા ત્યાં ગયાં. સીડોન ગયા પછી એમણે એમનું કાર્યક્ષેત્ર ખૂબ વિસ્તૃત બનાવ્યું; કોલેજના કાર્ય ઉપરાંત પોતે સાંવજનિક કાર્ય પણ ચર કર્યું. પોતે સીડોનની રાષ્ટ્રીય મહાસભાના અધ્યક્ષ અધિવેશનમાં ભાગ લીધો અને ભારત અને સીડોનના નૈતિક સંબંધને વધારેને વધારે પુષ્ટ કરવાને ડૉ. કાલિદાસ નાગના સહકાર વડે એક મંડળ ઉઠ્યું કર્યું.

કોલેજોના નિવાસ દરમ્યાન એ બહેન

મજહૂરોના પ્રશ્નોમાં ભારે રસ લેવા લાગ્યાં. લંકાની બાળમજૂરીપ્રથા નાબુદ કરવા કરાવવામાં એને બહુ મોટો હાથ હતો. એ માટે પોતે એક પ્રતિનિધિ મંડળ લઇ ગવર્નરને મળ્યાં અને બાર વર્ષની નીચેના બાળકો પાસે મજૂરી કરાવવાની મનાઇ કરાવી.

ઇ. સ. ૧૯૧૯ ના પંજબના હતાકાંડે દેશના રાષ્ટ્રીય જીવનમાં કોઇ ચોરજ સ્ફુર્તિ અને ચેતન પેદા કર્યું. મુઝદાળ દેશમાં આંતમાં આવ્યો અને તત્કાલિન પરિસ્થિતિ પર વિચાર કરવા ઇ. સ. ૧૯૨૦ માં કલકત્તામાં રાષ્ટ્રીય મહાસભાનું એક ખાસ અધિવેશન ભરાયું. શ્રી. ન્યોતિમયી ગાંધુલી પોતે સીડોનથી કલકત્તા એ બેઠકમાં ભાગ લેવા આવ્યાં અને એમણે સ્વયંસેવિકાદળ ઉઠ્યું કરી દીધું. પોતે એ સ્વયંસેવિકા દળના 'કેપ્ટન' યુદાયાભાઈ કુશળતાથી કામ કરી એમણે એ "કેપ્ટન"ને શોભાવ્યું. આગળ પણ ઇ. સ. ૧૯૦૩ માં અને ૧૯૦૧ માં એ બહેન સ્વયંસેવિકાનું કામ કરી ચૂક્યાં હતાં અને એમની વ્યવસ્થાશક્તિ અને કુશળતા જોઇ પંજબકિસરી સ્વ. લાલાજી બહુ જ પ્રસન્ન થયા હતા અને એ પ્રસન્નતાનું પરિણામ એ આવ્યું કે એમણે કુમારી ગાંધુલીને તરતજ જાલંદર બોલાવી કન્યા મહાવિદ્યાલયનું સુકાન એમને હસ્તે સુપ્રત કર્યું.

એ સમયે અસહયોગ આંદોલન પૂરજોશમાં ચાલતું હતું. એટલે કુ. ન્યોતિમયી લાંબો સમય ત્યાં ટકી ન શક્યાં. દેશબંધુ દાંસે એમને બંગાળમાં રાષ્ટ્રીય મહિલા કોલેજની રચના કરવા બોલાવી લીધાં; જો કે પાછળથી દેશબંધુજીની એ અભિલાષા સફળ ન થઇ. ત્યારબાદ એ કલકત્તાની મ્યુનીસીપાલિટીની આર્થિક શિક્ષા સમિતિના સભ્ય નિભાયાં અને એ હોદ્દા પર બરાબર ચાર વર્ષ સુધી

કામ કયું. આજે એ સીડી કોલેજની મેને-
જિંગ કમિટિના સભ્ય છે.

પોતે એક કુશળ અને નિપૂણ શિક્ષિકા
છે. વિદ્યાર્થીઓની શિક્ષા સાથે સાથે એ જન-
સમૂહની શિક્ષા પર પણ લક્ષ આપે છે.
કે. ગાંગુલીએ કલકત્તાના વિદ્યાર્થીઓને સંગઠિત
કરવાના કાર્યમાં ભારે ઉત્સાહ લીધો હતો અને
કલકત્તા વિદ્યાર્થી એસોસિએશનની સ્થાપના
કરી હતી. આજદીન મુધી એ મહત્વ વિદ્યા-
ર્થીઓની એક સુદૃઢ અને સુવ્યવસ્થિત સંસ્થા
છે. પોતે પ્રારંભથી જ એના અધ્યક્ષા છે.
એ ઉપરાંત 'વિદ્યાસાગર વાણીભુવન', બંગાલ
સોશીયલ સર્વિસ લીગ અને મહિલાહિતકારિણી
સભા જેવી આગેવાન સંસ્થાઓ સાથે એમને
ધણે જ નિકટ સંબંધ છે. વિદ્યાનાચાર્ય
જગદિશચંદ્ર બસુ (બોઝ)ના પત્ની લેડી બોઝ
તરફથી ચાલતી નારી શિક્ષા સમિતિના અંગે
પણ એમણે પુષ્કળ કાર્ય કયું છે.

વાણીભવનમાં વિધવાઓના શિક્ષણનું સર્વ
કાર્ય પોતે જ કરે છે. એ સંસ્થામાંથી નિક-
ળેલાં પચાસ કરતાં વધુ વિધવા બહેનો બંગા-
લની ઘણીખરી સરકારી અગર ખાનગી
શાળાઓમાં અધ્યાપિકાઓ તરીકે કામ કરી
રહ્યાં છે. પોતે અજ્ઞોતોદ્ધારના કાર્યના પણ કટર
પક્ષપાતિની છે. એ, અજ્ઞોતોદ્ધાર તરફના પ્રેમને
લીધે ઇ. સ. ૧૯૨૬ માં મદ્રાસ પ્રાન્તીય
સોશીયલ સર્વિસ લીગ એમને મદ્રાસ પ્રાન્તીય

અરપૂર્યતા નિવારણ કોન્ફરન્સના અધ્યક્ષ થવા
નોતર્યાં હતાં પણ એ ન્યોતિ વધારે ઉત્કૃષ્ટ
અને જવંત કાર્ય માટે જળતી હતી. ઇ.
સ. ૧૯૩૦ માં દેશમાં સત્યાગ્રહ શરૂ થયો
અને એ લીપણ વિધવે આખા દેશને હલમ-
લાવ્યો. કે. ન્યોતિર્મથી ગાંગુલી તો એજ
તરવના ધડાયા હતા. વિધવે સૈમિત વદને
એમને આંમગ્યા અને એમણે એટલા જ
સૈમિત વદને, ઉમળકાભેર એમાં અંતર્યાયુ.
બંગાલની અન્ય પ્રતિષ્ઠિત મહિલાઓ સાથે
રહીને એમણે દેશસેવિકા સંઘની યોજનાનું
કાર્ય હાથ ધર્યું. એ મહિલાસંઘે કરેલું કાર્ય
અતિ ધરાવતી હતું. કલકત્તામાં સર્વ પ્રથમ
શ્રી. ઇન્દુમતિ ગોપકાની ગીરફતારી થઇ. એ
ગીરફતારીએ સારા બંગાલમાં ચેતન આણ્યું.
પ્રતિદિન સ્ત્રીઓ અધિક અધિક સંખ્યામાં
દેડ ચતાં ગયાં. શ્રી. ગોપકાની ગીરફતારીના
બે ત્રણ દિવસ બાદ કલકત્તાની મહિલાઓએ
દેશબંધુની સંવત્સરી પૂરદમાંમથી ઉજવેવા
એક સરખસ યોજ્યું. પોલીસે સરખસની મનાઇ
કરી હતી. સરખસ તો એમણે કાઢ્યું જ,
સભા પણ થઇ અને પોલીસે લાડીના વરસાદ
વરસાવ્યો એટલું જ નહિ પણ સભા પર
ધોડા દોડાવ્યાં. મનાઇ વિરૂદ્ધ સરખસ કાઢવા
માટે ૨૧ મી જુને કે. ન્યોતિર્મથી ગાંગુલી
સાથે અન્ય કેટલીક મહિલાઓને પકડવામાં
આવ્યા અને સઘળાને છ છ માસના કોર
કારાવાસની શિક્ષા ફરમાવવામાં આવી.

ચોમનલાલે પોતાના ચિરંજવને બાળમાં રહેતા લલ્લુભાઈને ત્યાં રાહીને ખડીઓ
લેવા મોકલ્યા.

"લલ્લુભાઈ, મારા બાપા રાહીને ખડીઓ મંગાવે છે " છાકરાએ જાહેર કર્યું.

"ખીનું કાંઈ કર્યું છે ? " લલ્લુભાઈએ સહાનુભૂતિથી પૂછ્યું. રખેને છાકરા કાંઈ ભૂલી
જતો. હોય.

"હા. બાપાએ કહ્યું કે એ મજબૂત ના પાડે તો જીવનમાં ત્યાં જાણે ! " છાકરાએ કહ્યું.

નહીં ગમે

ચાંદનીમાં ન્હાવું મ્હને નહીં ગમે હો ખ્હેન !

સાગરનાં મોતંઓની સાથે,

કીડા કરવાને માટ :

ઉર્મિલ મુજ ઉર ચહે આ સમે હો ખ્હેન !

ચાંદનીમાં—

રૂચતાં નિમન્ત્રણો વસન્તનાં ન ખ્હેન !

આકર્ષે કાલઘન્ટ આજ,

ગલીર ઘેરા એ નાદ :

ઉર્મિલ મુજ ઉરમાં સદા રમે હો ખ્હેન !

ચાંદનીમાં—

કુલડાંની માળ હવે નહીં યુથું હો ખ્હેન !

વસે નજરાંઓ માટ,

પૂરાં પાડવાને કાજ :

લાગી દહે મુજને વાણેતાણે હો ખ્હેન !

ચાંદનીમાં—

કેયલના સૂર સુણવા ગમે ન ખ્હેન !

મીઠો ભલે એ ટહુકાર :

છતાં જીવન સૂનકાર :

માનવીના આર્તનાદ ઉર મુણે હો ખ્હેન !

ચાંદનીમાં—

ગાઉ ન ગીત ગમકાલનાં હો ખ્હેન !

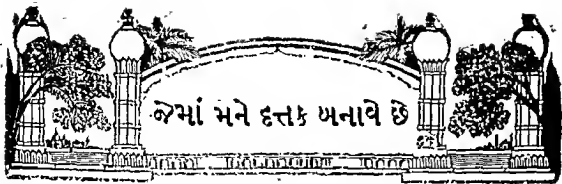
બોલાવે જો ને મ્હને આજ,

કચરાયલો સમાજ :

જીવન સમર્પું એ કારણે હો ખ્હેન !

ચાંદનીમાં—

જનાર્દન પ્રભાસ્કર

જેમાં મને દત્તક બનાવે છે

લેખક: શ્રી. ડૉ. દેવેન્દ્ર ર. મજમુંદાર

એલ. સી. પી. એસ.

જીનાળાના દિવસ હતા નર્મદા કિનારે સવા-
રના પહોરમાં 'સષ્ટિ સૌંદર્ય' અલૌકિક
હતું. સૂર્યનારાયણ હજી ઉદયાચલ પરથી હમ-
ણાજ ડોકિયું કાઢતા હતા. નદીના પાણીમાં
અરેણોદયનાં લાલ કિરણોનું સુંદર પ્રતિબિંબ
પડી રહ્યું હતું. એ પ્રતિબિંબમાં રંગબેરંગી
માછલાં આમતેમ ડોહા દોડી કરી રહ્યાં હતાં.
કંડો પવન વાતો હતો. પવનના નેરે ફેટલીક
હોડીઓ સપાટાખંધ રસ્તો કાપી રહી હતી.
આ બધું દરમિયાન જોતો જોતો હું ફેટલે દૂર
નિકળી ગયો, તેનું મને બાન રહ્યું નહિં.

અમારા બાપદાદાઓનું મૂળ વતન ચાંદોદ.
ચાંદોદ વગેરે નદિ કિનારાના ગામના ગામડોમાં
રસોઇ માટેનાં લાકડાં ચોમાસામાં બેગા કરી
લે છે. નદિના પૂરમાં જે લાકડાં તંબુાઇ આવે
તેને આ લોકો તરીકે બેચી લાવે છે.

એમ કહેવાય છે કે એક વખત અમારા
વડા એક લાંબુ લાકડું નદી બહાર બેચી
લાવ્યા. તે વખતે આકાશ ધનધોર હતું.
વરસાદ મુશળધાર પડતો હતો. પવન ખૂબ
વાતો હતો અને અંધારે કંઈ રપટ સંજો
નહોતું.

તે વખતે વાત એમ બનેલી કે એજ
લાકડાને એક છેડે મોટી ખીલો હતો, એ
ખીલાવાળો છેડો એક મગર બળેલો. પણ
ખીલાને લીધે એ લાકડું મગરના કુખમાંથી
પણ નિકળી શકેલું નહિં. એટલે લાકડા સાથે

મગર પણ એવાધને આવેલો. પછી વીજ-
ળીના ચમકારામાં એ મગર દેખાયો. બૂમાબૂમ
થવાથી લોકો બેગા થઈ ગયા; અને સૌએ
મળી મગરને મારી નાંખ્યો.

તે દિવસથી, જેમ લણાની અટક બકરા,
વાઘ, કાગડો હાથી, ટેડી વગેરે કહેવાય છે
તેમ અમારી અટક "મગર" કહેવાવા
લાગી. પછી તો એ મગરને બેચી લાવી
મારવા બદલ સરકાર તરફથી મારા વડાને
વર્ષાસન બંધાયું હતું.

એ વર્ષાસન, વડાના છોકરાના છોકરા,
અને તેના છોકરાઓ વચ્ચે વહેંચાતું વહેંચાતું
અમારા બાગે એક રૂપિયો, પાંચ આના અને
ચાર પાંચ જેટલી મોટી રકમ રૂપે આવ્યું
હતું. એ મોટી રકમ પણ અમારા પિતરાઈઓ
બચાવી પડેલાં. આખરે કોર્ટમાં લઢી લગભગ
હજાર રૂપિયા ખર્ચી એ વર્ષાસન અમે પાકું
મેળવ્યું હતું. એટલે એ લેવા દરવર્ષે અમારે
ચાંદોદ આવતું પડતું. જે કે હાલમાં એ
વર્ષાસન સિવાય અમારો ગામ ગરાસ કંઈ
પણ ત્યાં નહોતો.

મારે નોકરી તો વડોદરામાં હતી. પરંતુ
વર્ષાસન લેવા જઈ ત્યારે દર વર્ષે જીનાળાનો
એક મહિનો ચાંદોદમાં ગાળવાનું મેં રાખ્યું
હતું. સષ્ટિ સૌંદર્યના આનંદ લાઇ હું પાછો
વળતો હતો; એટલામાં સાંમેથી એક આશરે
પચાસેક વર્ષના માણસ ડોહતો ડોહતો મારી
પાસે આવી મને બાટી પડ્યો.

“આખે એમ, શું છે ? મને કેમ બાક્યો છે ? હું કાંઈ તારો સગવો બંગલો નથી. ચાલ, છોડે છે કે નહિ ? નહિ” તો હમણાં જોવા જેવું થશે.”

“બેટા ! એમ ધરડા માથુસને ધુતકારી કદાચ ? એ તું જ છે. તારામાં અને એનામાં જરા જોડાયેલો ફરક નથી. વાહ, આખેહૂબ આજ મૃતિ.”

“હા ગણેપકું, ખરી વાત છે. હું કાલે દેખાતો હતો તેવા જ આખેહૂબ આજ દેખાઈ શું. કાલનો આ ગોર્ધનદાસ—”

“હે, તારું નામ ગોર્ધનદાસ છે ? ત્યારે તો વાત બરાબર મળતી આવી. કાલે મહારાજે એજ નામ કહ્યું હતું. ગોર્ધન, ગોર્ધન, આ મારા ગોર્ધન બેટા રે !” એમ બોલતે બોલતે ડાસો મને વધારે જોઈતો. બાક્યો.

“કાકા ! ગાંડાની ઇસ્પીતાલમાંથી પહેરે-ગીરની નજર ચૂકાવી નાસી આવ્યા હો એમ લાગે છે. હશે ચાલો તમને ત્યાં પહોંચતા કરી દઉં.”

“બેટા ! હું કાકાની જે નજર ચૂકાવીને આવ્યો નથી. પણ તું જ અમારી નજર ચૂકાવી વીસ વર્ષ સુધી નાસી ગયો. હતો. પરંતુ સહજાએ, ગઈ કાલ રાત્રે જ ગુરૂજીએ મને કહ્યું, ‘આવતી કાલે સવારે’ તને તારો છોકરો મળવો જ જોઈએ.’ મેં કહ્યું ‘પણ મારે અને આજખવા શી રીતે ? ત્યારે રાત્રે સ્વપ્નમાં તારી મૃતિ એમણે બતાવી. સ્વપ્નમાં જોયેલી એ મનોહર મૃતિ’, પણ હવે ઘેર ચાલ. અહીં વધારે ઊભા રહીશું તો લોકો જોવા ટોળે મળશે.”

એ ગાંડાના મગજમાં શાનું જૂત ભરાયું છે તે જોવા ખાતર હું એની સાથે જવા તૈયાર થયો. દસ પંદર ધર વડાબ્યાં એટલે એનું ઘર આવ્યું.

ધર જોઈ હું તો આતોજ બની ગયો !

કારણ, એ ધર નહિ પણ મોટો બંગલો જ હતો. બંગલાની આસપાસ સુંદર બગીચો હતો. બે ત્રણ માળી બગીચો સમો કરતાં હતા. બંગલામાં બે ત્રણ નોકરો ધરતું કામ કરવા રાખ્યા હતા.

“જે લાઇ, આ મારી ગરીબની ધુપડી અને આ નાની સરખી વાડી.” આ તરફનો પૈસાદાર લોકોને પહેરવેશ પરથી આજખી કાઢવાનું કામ અધરું હતું. તેથી અને એના નત્ર-ચપ્પો સાંભળી નવાઇ ન લાગી. પછી એ મને બંગલામાં લઇ ગયો.

બંગલાની આસરોમાં હીંચકો બધેલો હતો. તેના પર અને બંને જણ એકા. આસરોમાંથી ઉપર જવાના દાદરના બારણે તાણું મારેલું હતું એટલે એનું દીવાનખાતું જોવાની તક મને મળી નહિ. પરંતુ આસરોમાં જ ટગિલી હબીઆ, મૂકેલાં કપાટ, બીજાવેલી શેત્રંજ અને ગાદી તકિયા વગેરે જોઈ આ ડાસાની શ્રીમતા ધ્રોણ સહજ ખમાલ આવતો હતો.

ડાસાએ નોકર રામાને બૂમ પાડી બોલાવ્યો. રામો આવ્યો એટલે એને ઉપરથી માકવા નાંખેલાં કાળાંમાંથી થોડાં કેળાં અને પપનસ લાવવા કહ્યું.

રામાએ કહ્યું, “પણ ઠંઠારલાલ—”

ડાસાએ રામાને ‘ચૂપ’ કહ્યું; અને આગળ બોલવા ન દીધો. પછી કહ્યું, ‘આ આપણા માણીકના જ પરાણ છે માટે જાનોમાનો જ અને જલદી કર.’

રામો ગણગણતો ગણગણતો આવ્યો ગયો.

એનો ગણગણાટ સાંભળી ડાસાએ મને કહ્યું—“જોવા કે અહીંના આ નોકરો ? છે કંઈ રીતભાતનું લાન ? બાકી હું જે સાદા જ વધારે પસંદ કરું છું. મેં એ લોકોને કહી જ મુક્યું છે કે મને શેઠ માહેબ કે માહેબ એવું કહેવું નહિ. ફક્ત ઠંઠારલાલ જ કહેવું. બાકી

તમારે ત્યાં શહેરમાં તો જે હોય તેને 'સાહેબ' લગાડવાનું. ધરતી ભેરી પણ 'સાહેબ' કહે. જરા ધારી પાડી કઠોરલાલ બોલ્યા, 'કહું છું, સાંભળે છે કે ? જરા બહાર આવજો.'"

એટલે ફેશનેબલ વાળ હોળેલી તથા ટાપ-ટીપથી લુગડાં ધરેણાં પહેરેલી એક આધેડ

જી બારણામાં આવી હતી રહી. એને ઉદ્દેશી ડા-સાએ કહ્યું, "આ

આપણા ચિરંજીવીને-જેયો કે ?

મારું સ્વપ્ન ખરું પડ્યું કે નહિ ?

હું મને હસતી હતી ને કહેતી હતી કે સ્વપ્નાં

જુઠાં. પણ આ તો સ્વપ્નામાં જો-

યેલી જ આવેદન આકૃતિ. નામ સુધી ગર મ-

હારાજે કહેલું 'ગોર્ધન' તેજ છે. બેઘા ગોર્ધન!

તારી માને પગે લાગ. "

એ લોકો સા-થે મારે પણ

થોડું, ગાંડનું નાટક ભજવવું એવો વિચાર કરી, હું મારાં નવીન માવુશીને પગે પડ્યો.

"હીક ત્યારે, હું થોડો મ્હા બનાવી લાવું" એમ કહી માવુશી અંદર ગયા.

એમના ગયા પછી ડાસા ઉઠ્યા અને બીંતે ટોળેલી એક છંખી ઉતારી. એ છંખી

૨

મને બતાવી કહેવા લાગ્યા, "ગોર્ધનભાઈ, જુઓ આ ઊકરો કેટલાં બધાં રૂપાળાં છે ? એ બધાં એકથી એક ચડી નાચ એમ હતાં. પણ ઇન્દ્રધુએ-જાના કાલગ્રહેમાં એક પછી આઠ આઠ દિવસને અંતરે હોનાઈ ગયાં."

ડાસાનો કંઠ રૂંધાતો હોય એમ લાગ્યું. અને થોડાં કુરકાં સંભળાયાં, ગદગદ સ્વરે એ

બોલ્યા, "પ્રજુને ગમ્યું એ ખરું."

હરો ! પણ હવે વાત જવા દો.

અમે ઊકરો માટે એક વર્ષ સુધી શોક કર્યો અને છેવટે ગમ કાઢેજ

અમારા ગુરજી-"

"ગુરજી એ-ટલે કયા મહા-

રાજ ? " મેં ખાત્રી કરવા દાણો

ચાંપી નેયો.

"અમારા ગુરજી એટલે

જાંઘાની લંગોટિયા બાવા મન્નાનંદ

સ્વામી. બહુ મત્સુ-રૂપ અને ચમત્કારી છે. એમને

અમારા માટે દયા આવી. એમણે

કેટલાયે દષ્ટાંતો આપી મારું મન મનાવ્યું. પછી રાત્રે એમની મનેહર (૧) મુર્તિ

આખી આગળ ખડી યજ્ઞ. "જ મહિના સુધી ન્હાયા વગરની એ દેહલતા, મુખમાં

ગાંજની ચલમ ધારણ કરેલી અને શરીરપર મેલી લંગોટી સિવાય બીજી એક પણ ચીંદરડી

રંગ લાગે

[ટાળ : લાટેણી તો લળી લળી પાણું રે બાળે]

આંખાં કેરી ડાળ ઉપર સોનાનો રંગ લાગે, ત્યારે કોને હેયે ના હસવાનો રંગ લાગે ?

"વધારે વહાલો તને જ્ઞાનો રંગ લાગે ?" એવું મને પ્યારીને પુછવાનો રંગ લાગે !

નહિ મને કમાવા જવાનો રંગ લાગે, નહિ મને વિદેશે વસવાનો રંગ લાગે,

ન્યારે એના મુખ ઉપર કાથાનો રંગ લાગે, ત્યારે મારા અંતરે આરાનો રંગ લાગે !

હોળી એની આંખ મહીં દીવાનો રંગ લાગે, એવો મારા વેરી તણા વડવાનો રંગ લાગે.

સાંજે લેવો સરિતાના સરવાનો રંગ લાગે, એવો એના વાળ તણી વચ્ચમાંનો રંગ લાગે !

લેવો એના હાથ મહીં ગરબાનો રંગ લાગે, નહિ નહિ એવો ચેંદી તણા સુકવાનો રંગ લાગે

પતીલ

કેટલાયે દષ્ટાંતો આપી મારું મન મનાવ્યું. પછી રાત્રે એમની મનેહર (૧) મુર્તિ આખી આગળ ખડી યજ્ઞ. "જ મહિના સુધી ન્હાયા વગરની એ દેહલતા, મુખમાં ગાંજની ચલમ ધારણ કરેલી અને શરીરપર મેલી લંગોટી સિવાય બીજી એક પણ ચીંદરડી

પાસે ન રાખનારી અને બહારથી ગાંઠા જેવી દેખાતી-એ મૂર્તિ હજી પણ બૂલી શકશે નહિ. એમણે સ્વપ્નામાં મને કહ્યું, “મેટા કંકર ! કલ દેવદમે” કંકર કે અસ્ત્રાન કર લો. રે ગૌમાતાકુ હાથ લગા કે રાટી ખીલાઓ. રે બહાર ફિરનેકુ જાઓ. રસ્તે મેં જો માદમી તુમકો પહેલા મીલ જન્ય ઉસકુ તુમારા હકા સમજના, આગલે જનમમેં વો તેરા હકા થા. ”

ત્યારે મેં પૂછ્યું, “ ગુરૂ મહારાજ ! હસ્તામાં તો દસ પદર જણ મળે. એ બધા-માંથી મારે કોને દીકરો સમજવો ? ”

એના જવાબમાં ગુરૂ મહારાજે, તારી-ગોર્ધનની મૂર્તિ મને બતાવી. હું આમજ પૂછવા જતો હતો પણ એટલામાં ગુરૂ અલોપ થઈ ગયા.

દરમ્યાન, આ પાણી નારતો આવી પહોંચ્યાં. એને પ્રત્યાક આપતે આપતે કંકરલાને પોતાની શી રી મિલકત છે તે ટૂંકમાં કહી સંભળાવ્યું. એ રહેતા હતા તે બંગલો અને બંગલી એમનો પોતાનો હતો. તથા સ્ત્રીમમાં પાંચસોએક વીંધાં જમીન હતી. દરમહિને પાંચસો રૂપિયા લાડુ આવે એવો એક મુંબ-હમાં માળો હતો. વીસેકે હજારની ‘પ્રોમેસરી’ (Promissory) નોટા અને દસ હજારનાં વૉર બૉન્ડ હતાં ! આ મિલકત ઓછી ન કહેવાય.

એમની વાત સાંભળી મને ડાસા પર વિશ્વાસ આવના લાગ્યો. અને સમાનક સ્વામીનો ડાસા કરતાં મારા પર વધારે ઉપકાર થયો હોય એમ લાગ્યું.

“ પણ કંકરકાકા ! મારા પિતાજી હયાત નથી અને મારે ખીજે લાંછ પણ નથી એટલે મારાથી તમારો દત્તક થઈ શકશે નહિ. ”

“ અરે દત્તકને બતક, બધું જૂનું છે. એમ કંઈ દત્તક લીધાથી ખરો બહાલ આવે ? તું તારી મેલે અમને માખાંપ તરીકે મણુને એટલે અમારી આ બધી માયા તારીજ છે ને ? વાર, તું અહીં ક્યાં રહે છે ? આ જગન જોર તારા શા સગા ચાપે ? ”

પછી કંકરલાને મેં મારી અને મારા કુટુંબની બધી હકીકત કહી. હું વડોદરામાં નોકરી કરું છું એ સાંભળી એમણે કહ્યું, “ અરે ગોર્ધન ! સાઠ રૂપયડી માટે તારે આટલો બધો ધસડભારો કરવાનો ? હશે, પણ હવે તારે એ વેતર નહિં કરવું પડે.

પણ મારે આ પગતું હાકકું વધે છે તેની દવા કરાવવા વડોદરે આવવું છે. ભાડે મકાન રાખી રહેવાનો વિચાર કર્યો હતો. પણ હવે તું જ ત્યાં છે, ત્યારે તારે ઘેરજ રહીશું. તારે ઘેર મા બહેન વગેરે છે ને ? અને આ સોમવારે ઓક્ષીસમાં હાજર થવાનું છે. ત્યારે તું એમ કર કે આજ સાંજની ગાડીએ વડોદરે જા અને અમે પરમ દિવસે તોરે ત્યાં સવારની ગાડીએ આવી પહોંચીશું. ”

પછી થોડાં ઘણાં ગાંધાં મારી, હું રજાને આવ્યો; અને વડોદરે જવાની ગાડીમાં બેઠો. ગાડીમાં મને આ ડાસાની મિલકતનાજ વિચાર આવ્યા ક્યાં. બપોરે ઘેર આવ્યો. માને આ વિષે બધી વાત અશ્રધીપતિ સુધીની કરી.

માએ કહ્યું, “ જો જો લાંછ સંભાળજો. એવો પાછો કોઈ લુચ્ચો લઈગો છેતરી ન જન્ય એની સંભાળ રાખજો. તું તો બહુ બોલો છું—”

“ પણ મા, એ ક્યાં આપણને છેતરવાનો છે ? ઉચકું એના ગુરૂએ આ શુદ્ધિ એને સૂઝાડી છે. આ મોંઘવારીના વખતમાં પ્રજાએ આ અણધાર્યું બાર આપણને જીધાડી આપ્યું છે. ”

યયુ;” એ દિવસ પછી સવારની ગાડીનું ટાઇમે હું, હાકાર કાકા અને કાકીને લેવા, રોડને ગયો. એમને ઘેર આજ્યાં. કાકાને ગળે ક્યું અનન્ય લાગ્યું, જ નહિ. એમણે મારી મા સાથે વાતો કરી, એને છક કરી દીધી.

પછી એમણે કહ્યું, “હું ગોધનનો મામો છું એમજ તમારે બધે કહેવું. કારણ કે મિલકત વિષેની વાત બધે જગજગેર કરવાની જરૂર નથી.”

હાકારકાકા, એમનાં કપડાંલત્તાં અને ધરણી ગાંઠાં ભરીને બે મોટી ભારે ટ્રંકા સાથે લાવ્યા હતા. પણ રસ્તામાં એની કુંચીઓ ખોવાઈ ગઈ હતી. એટલે નાહીને બદલવા માટે બીજી કુંચી એમની પાસે નહોતી. તેથી બજારમાં જઈ હું પાછો એમને માટે એક પંચિયા બેઠો અને બે સાડીઓ પસાળવા માટે લઈ આવ્યો.

‘પહેલે દિવસે પરાણો’ એ કહેવત અનુસાર પહેલે દિવસે તો એમની પરાણાગત મારી રીતે કરવામાં આવી. બીજે દિવસે સવારે અમારો દૂધવાળો દૂધ આપવા આવ્યો. તે વખતે હાકારલાલે પૂછ્યું, “તમે કેટલું દૂધ લ્યો છો ?” મારાં પત્નીએ જવાબ આપ્યો. “એક શેર.”

એટલે હાકારલાલ બોલ્યા, “બસ, એક જ શેર ? ના, ના, હવે કાલથી અડીશેર દૂધ લેવાનું રાખજો. મારે એકલાને જ શેટલી સાથે ખાવાને શેર દૂધ જોઈએ છે.”

“અરે દૂધવાળા, હવેથી સવારે અડીશેર અને સાંજે બેશેર દૂધ આપજો.” મને ઇચ્છે છે, “તમે પૈસાની ચિંતા કરશો નહિ એ તો બધું થઈ રહેશે.”

મેં કહ્યું, “સાર, સાર હવે ! પણ તેનું હમણાથી શું છે ? તમે તમારી એ

જોઈએ એટલું દૂધ મંગાવોને; પછી સૌ થઈ રહેશે.” (મનમાં) “ખાને સા...ખવાય એટલું દૂધ. પેટ ફાટીને મરી જઈશ તો મે મારા બાપનું શું જવાનું છે ?”

હાકારકાકાના આવ્યા પછી હમારા ધરની રહેણી કરણીમાં બહુ જ ફરક પડી ગયો હતો. સવારે જમતી વખતે એક રાયવું, બે ચટણીઓ, ત્રણ ભતના અથાણાં બે શાકે, પાપડ તથા દાળ ભાત અને ઘીમાં લખદાવેલી શેટલી, સાથે મુરખો કે એવું કંઈ ગળ્યું તો હોય જ. બપોરે લીમ્પનના ખીળા લેખલનો ચ્હા તથા સાથે બિસ્કીટ, ચેવડો કે સુખડી, એવું એવું કંઈ હોય.

એમનાં મેલાં કપડાં બદલે બીજાં તદ્દન નવાં કપડાં, બોઝ, છત્રી વગેરે બધું આપ્યું હતું. એમની ટ્રંકની ચાવીઓ ખોવાયી એટલે હાલ તુરત તો બધું ખર્ચ મેંજ ક્યું હતું. પણ એનાથી દશ ગણા પૈસા લીધા વગર હું થોડો જ રહેવાનો હતો ?”

કાકા અને કાકી દરરોજ સાંજે ગાડીમાં બેસી ફરવા જતાં. સિનેમાનો દરેક નવો ‘શો’ (કાર્યક્રમ) તથા નવું નાટક જોવા વગર એમને ચાલવું નહિ. વળી શરીર સુધારવા આવેલા એટલે દાકતરનું બીલ તો હોય જ. પથ્ય પાળવા માટે ફળફળાદિ અને પેટનું દવાઓ પણ આવ્યા કરતી. કાકાએ ટ્રંકની કુંચીઓ માટે એમના ગુમાસ્તાને દસ દસ કાગળો લખ્યા છતાં એકેને જવાબ આવ્યો નહિ, એટલે ન છૂટકે મારે મારી સેવાંસ બેઠા ખાતામાં (૧૨૦) રૂપિયા હતા તે ઉપાડીને વાપરવા પડ્યા.

અહીં આવ્યા પછી કાકાની લખીયત ઘણી સુધરી હતી. પહેલાં બહુ મહેનતે જો શેટલી ખાઈ શકતા. તે હવે પાંચ સાત શેટલી સારી રીતે ખાઈ શકતા. અને તે ઉપરાંત ફરવા

જતા પહેલાં થોડું કાચું કાઢે ખાતા તે તો જુદું. કાકા સાથે કાકીની તબિયત પણ સુધરી ગઈ હતી. કાકા કરતાં એક બે રોટલી વધારે જ ખાવી એવો એમણે નિશ્ચય કર્યો હતો.

મારો મિત્ર કચરાલાંસ કાકાને જોઈ ખૂબ ખીજતો. એને કાકાને તગડ જેવા જોયા એટલે મને સૂચના કરી કે, “ ઉપવાસ અને તેથી ચતા કાયદા “નું” પુસ્તક કાકાને વાંચવા આપ. કારણ કે જેમને ત્યાં પરોણા પર પરોણા આવ્યા જ કરતા હોય અને નિરાંત જમવા પર પોતાનો હાથ ખતાવતા હોય, તેમણે આ પુસ્તકની એક નકલ તો જરૂર વસાવવી જોઈએ.

આખરે કાકાને એ ચોપડી મેં આપી આપી. પણ કાકા એ બધી વાતને પી નાખ એવા હતા. એમણે ચોપડી વાંચી કહ્યું, “ ગોર્ધન ! આ ચોપડી લખનાર બહુ જુદો જુદો લખે છે. કારણ આમાં ઉપવાસ વિષે જે હકીકત લખે છે તે ખરી જ હોય તો તો હિન્દુસ્થાનમાં રોજ બોગ બિલકુલ ન રહેવો જોઈએ. આપણા હિન્દુસ્થાનમાં સેંકડે એંશી ટકા માથુસો બિચારા ઉપવાસ જ કરે છે. ”

“ કાકા ! એ લોક જૂખ્યા રહે છે; પણ પુસ્તકમાં ખતાવ્યા. પ્રમાણે ઉપવાસ કરતા નથી. ”

“ અરે જવાદે એ ઉપવાસ લુપવાસની વાત ! આ તો લખ્યું કે પેટ દુખે ત્યારે જૂખ્યા રહીને ખસતી લેવી. એવું અને કંઈ ન સમજાવે. અમારી પાસે તો સીસો જ રસ્તો, કે પેટ દુખે ત્યારે સુંઠ, ગ્રાગ ને લીની ગોળા કરી ખાવી અને તે ઉપર ચણાના લોટના મગજોનાં લાડુ ખાવો એટલે દુઃખાવો બેસી જઈ દસ્ત-સાફ આવી જાય. મધુમેદ થાય તો અચ્છેર ધીમાં આઠ માલપુડા બોગી ખાઈ જવા અને ઉપર સો દંડ ખેંચી પચવચ.

માથું દુઃખતું હોય તો અચ્છેર માવો, સાકર નાંખી ખાઈ જવો, કે માથું તાબડોતોબ ઉતરી જશે. અમારી પાસે તો આવી દવાઓ છે.

ધીમે ધીમે કાકાને આવું બે મહિના યાદ ગયા. મારું સેવીસ બેંકનું ખાતું તળીઆ ઝાટકે યાદ ગયું. બે વખતનો પગાર પણ હોમાઈ ગયો હતો. છતાં હજી કાકાની કુંચીઓ આવી નહિ. એમણે એમના કારકુનને પાંચસો રૂપિયા રજીષ્ટરથી મોકલી દેવાનું લખ્યું. એ રજીષ્ટર આવતાં સુધી વાપરવા માટે મારા સસરા પાસેથી બસો રૂપિયા હું જીજીના લઈ આવ્યો. કાકાના પાંચસો આવે ત્યારે એમાંથી મારાં લુગડાં તથા સૌભાગ્યવંતીનાં લુગડાં લાવવાનાં હતાં. અમે હમણાં કાંટલાં લુગડાં ચલાવી લેતાં હતાં.

પંદર દિવસ યાદ ગયા; પણ કાકાનું રજીસ્ટર આવ્યું નહિ. બે ત્રણ વખત તો પોષ્ટમાં તપાસ કરી પણ બહુ ફોગટ. આખરે મેં સૂચ્યું કે ત્યાંથી કુંચીઓ ન આવતી હોય તો તો અહીં બીજી કુંચી લગાડી જુઓં પણ કાકા બહુ કંજુસ અને મહા પહેચિસો હતો. કાગળો લખવામાં અને તાર કરવામાં પૈસા ખર્ચતો પણ નવી ચાવી લેવાની સાફ ના પાડતો.

ચોડા દિવસ પછી મારા સંસરાએ મને સલાહ આપી કે, તમે જાતે જ ચાંદો જઈ એમના કારકુન પાસેથી રૂપિયા લઈ આવો. મેં એ વાત કાકા આગળ કરી.

કાકા હુંવાયુંવા યાદ ગયા. એમના મોં પરનું તેજ જોડી ગયું. એમણે ગદલાંતરમાં મારી બહાનાં કાઢ્યાં, “ તને તોકરીમાંથી રત્ન મળે એમ ક્યાં છે ? અને એ સાથે ખાઈ બદલા હુનિમે, તને તે વળી દાદ કે ખરા ? ના રે, એમ કંઈ જવું નથી. ”

પણ માનુષીએ મને એકાંતમાં બોલાવી,

કાકા ન જાણે એમ આંદોઢ જમ આવવા કહ્યું.
મેં મારી આંખીસમાં માંદગીનું બાનું કહાડી
રમ લીધી અને આંદોઢ જમ પહોંચ્યો.

આંદોઢ જમ મારા મિત્રને ત્યાં બીતર્યો
અને હકારલાલ શેઠ વિષે વાત કરી. પણ
એ તો કહે, “અહીં હકારલાલ નામનો કોઈ
શ્રીમંત માણસ છેજ નહિ. હું આખા
ગામના એકે એક માણસને જાણું છું;
એટલે એ નાતનો માણસ હોય તો ખચ્ચર
પડ્યા વગર રહેજ નહિ.”

“હરો, પણ લાવ, જે બંગલો એણે
પોતાનો કબો હતો તે બંગલામાં જમ આવ-
વા તો દે” મેં વિચાર કર્યો.

બીજે દિવસે સવારે એ બંગીઆવાળા
બંગલામાં મેં પ્રવેશ કર્યો. હું પહેલાં આગ્યો
હતો અને જે દિવાનખાનું બંધ હતું તે
હકારલાલની ગરહાજરીમાં ખુલ્લું જોઈ મને
નવાઈ લાગી. પણ મનમાં મને થયું,
“કંજૂસ માણસની સપત્તિ પારકાને લહેર
કરવા મારેજ હોય છે.”

આંસરીમાં જોઈ છું તો, જે છોકરાં
એક પછી એક મન્દલુએન્ડામાં મરી ગયેલાંની
છબી હકારલાલે બતાવેલી તે જ છોકરાં ત્યાં
રમતાં હતાં. મને થયું એ છોકરાંનાં ભૂત તો
અહીં નહિ રમતાં હોય ?

એમાંથી મોટા છોકરાએ મને જોઈ પૂછ્યું,
“કાનું કામ છે ?”

મેં બીંતે-બીંતે સામો પ્રશ્ન કર્યો,
“તારું નામ શું ?”

“મારું નામ પ્રભાકર લક્ષુભાઈ”

મને થયું, “હું કદાચ કોઈ બીજાના
બંગલામાં તો ભૂલથી નથી પેસી ગયો ?”
એટલામાં બારણામાં એક બાઈને બેઠેલી મેં

જોઈ. એણે પણ મને પાછો એજ પ્રશ્ન કર્યો,
“કાનું કામ છે ?”

મેં કહ્યું, “હકારલાલ શેઠનોજ આ
બંગલો છે ને ?”

“નારે ભાઈ, આ તો લક્ષુભાઈ શેઠનો
બંગલો છે. આટલામાં આલુબાલુ પણ કોઈ
હકારલાલનો બંગલો નથી.”

એટલામાં જે નોકરે મારે સાર કેળાં તથા
પપનસ આણી આખાં હતાં તેજ નોકર કંઈ
કામ સાર ત્યાં આવી પહોંચ્યો. એણે મને
જાણખ્યો અને બોલાવ્યો, “કેમ સાહેબ,
તબિયત કેમ છે ?”

મેં કહ્યું, “હીક છે. પણ પેલા હકારલાલ
ક્યાં છે ?”

“પેલો લુચ્ચો મહેતાજી ? કોણ જાણે
ક્યાં ન્હાસી ગયો એનો પત્તોયે નથી.”

“ત્યારે એ બંગલાનો માલિક નહોતો ?”

“અરે માલિક શાનો ? પૂછોને આ
બેના બેનને.”

એટલે મેં બેનાબેનને હકીકત કહેવા કહ્યું.

એમણે કહ્યું, “એ હકારલાલ નોકરી
રોધવા મારે અમારે ત્યાં કોઈની શિક્ષરસ લાઈ
આગ્યો હતો. ગરીબ જાણી અમે એને
શુમારતા તરોકે રાખ્યો. પછી અમારે લગ્નમાં
થોડા દિવસ મુંબઈ જવાનું થયું, ત્યારે આખું
ઘર એને સોંપીને અમે ગયાં હતાં. માણસ
આવો લુચ્ચો હરો એવું કોને ખચ્ચર ? મુલો,
ઘરમાંથી સારાં કપડાં અને ચાંદીનાં વાસણ
પણ સાથે લેતો ગયો.”

“અને આ, મારી ઘડીઆળે લેતો ગયો
તે ?” પ્રભાકરે કહ્યું.

“તે એણે તમને શું કહ્યું હતું ? કે
હુંજ આ ઘરનો માલિક છું એમ ? મુલાની
કેટલે સુધીની હિંમત ?”

હવે મારી ફજેતીની વાત અહીં કહેવી હીક નથી એમ વિચાર કરી મેં કહ્યું, “એ સાલાને ખોળી કાઢી એની પાસેથી તમારો માલ હું કઢાવી આપીશ.” એમ કહી હું ચાલતો થયો.

થેર. આવી ઝટપટ સ્ટેશનને રસ્તો લીધેલ રસ્તામાં, એ ડોસાને કેટકેટલું કરી નાંખવાના વિચાર કરી લીધા. સાલાના બગિચે દાંત ન તોડી નાંખું તો મારું નામ ગોર્ધન મગર નહિ.

વડોદરે આવી ધરમાં પૂર્ણ મૂકતાં જ મેં જોરથી છુમ પાડી, “ક્યાં ગયો એ હરામખોર ડોસો ? સાલાનું હમણાં હમણાં ચામડું જીતારો નાંખું છું.”

“અરે પણ છે શું ? કેમ છુમો પાડતો પાડતો આવે છે ?”

“મને પહેલાં એ ડોસા પાસે—”

“કેમ, એ તો આદેશ ગયા ને ? તેજ... તાર કરીને એમને ખોલાવ્યાં હતાં ને ?”

“કેણે ? મેં તાર ક્યોં હતો ? લુચ્ચો ! હરામખોર ! બહુ પછો નિકળ્યો. પણ હું આદેશ ગયો હતો, એ વાત એને કહી કેણે ?”

“તારી વહુએ, એ બિચારીને આપણી મસલતની ખબર નહેતી. ડોસો આગળ સહેજ કંઈ વાત કરી હશે. પણ એટલામાં તો ચારેક કલાક પછી કહે છે કે ગોર્ધનને તાર આવ્યો છે કે તરત ને તરત નિકળી આવે, એટલે હમે જાંબએ છિયે, કરીને બે ટ્રંક સાથે લઈ ગયાં અને બે ટ્રંક ઉપર પડી છે.”

“ચાલો જોઈએ તો ખરા, એ ટ્રંકમાં શું છે તે ?” એમ કહી અમે બધાં ઉપર ગયાં અને તાળાં તોડી નાંખી ટ્રંક

ઉઘાડી. અંદર જોયું તો પત્થર અને રોડાં !

ખીજે દિવસે ટપાલમાં કાગળ આવ્યો. તેમાં નીચે પ્રમાણે લખેલું હતું—

ચિ. ભાષ ગોર્ધનદાસ,

હકીરલાલની પ્રેમપૂર્વક આશીર્વાચીક-રશો. તમે બે મહિના સુધી અમારી ઉત્તમ રીતે પરોણાગત કરી તે બદલ તમને અંતઃકરણપૂર્વક અમારા આશીર્વાદ હો.

આપના કુટુંબ સાથેના પ્રતિજ્ઞાથી શાન્ત-ઘોરી હરહંમેશ રહે તે બદલ તમારા પત્નીની સોનાની ખંગડીઓ અમે સાથે આણી છે. અને તમારા કાપડિયા પાસેથી સાઠ રૂપિયાનું કાપડ તમારે નામે લખાવી આપ્યું છે; તે તમને વિદિત થાય.

મારી અખૂટ દોલતમાંથી બે ટ્રંકો ભરીને રોડાં તથા પત્થર તમારે ત્યાં મૂક્યાં છે. તેના ઉપયોગ તમે તમારું ઘર બંધાવો ત્યારે કરશો એવી આશા છે.

આપનાં માતૃશ્રીને નમસ્કાર તથા પત્ની-શ્રીને આશીર્વાદ.

હાલમાં હું આપના જેવા ખીજા જોળાં માણસની રોધમાં છું, એટલે મારી શીકર ચિંતા કરશો નહિ. મને જે યાદ કરે તેને પથારીએ એજ.

લી. હકીરલાલના
આશીર્વાદ.

*

મારે માથે થયેલા દેવોને પહોંચી વળવા, મારે હવે શું કરવું તેના વિચારમાં હું દિવસ રાત મચગલ રહું છું.

સંતતિનિયમન-એક અગત્યનો રાષ્ટ્રીય પ્રશ્ન

લેખક :

ડૉ. અમૃતલાલ હ. પટેલ,

ડી. પી. એચ, હેલ્થ ઓફીસર, સુત

[લેખાંક ૧ લો]

જીવનનો આદર્શ-સુખી દંપતી જીવન

દંપતી જીવનના સુખનો આધાર તથા આખતો પર છે. પતિ-પત્નીનો પરસ્પર નિર્માળ પ્રેમ, આજીવિકાનું યોગ્ય સાધન અને મર્ષા-દિત સંજ્ઞામાં આગકો. આગકો વગરનું ઘર કેવું સુનું લાગે છે? આદર્શ ગૃહજીવનમાં આગક અગત્યનું રચાન બોગવે છે. પરંતુ ગૃહજીવનના ખરા સુખમાં, વધારે પડતી સંજ્ઞામાં આગકો અંતરાવરૂપ નિરૂંડે છે. દરેક સુખી ગૃહમાં આગકો જરૂરી છે પરંતુ કોઈ પણ વસ્તુ જરૂરીપણત કરતાં વધી પડે તો તે કુખરૂપ થઈ પડે છે. કુટુંબના ઉપર બોળ રૂપ ન થઈ પડે તેટલીજ સંજ્ઞામાં જો આગકો હોય તો ગૃહસ્થાશ્રમ સ્વમાન અને નીતિ-પૂર્વક ચાલી શકે છે. આધુનિક દંપતીને અત્યારે જો કોઈ પ્રશ્ન ગંભીર રીતે યુગ્મવતો હોય તો તે એ છે કે, પોતે સ્વમાનપૂર્વક અને યુગવડથી ઉછેરી શકે તેટલીજ સંજ્ઞામાં આગકો ઉત્પન્ન કરતાં, અને તેથી વધારે એક પણ આગકને ઉત્પન્ન થવું, સ્વમાન, નીતિ અને ધર્મને જાણ આપ્યા વગર કેવી રીતે શક્યું?

આમાં મનોરથો અત્યારે દરેક કેળવણી દંપતી સેવે છે છતાં આ મનોરથ સિદ્ધ કરવા માટે પરવડે જ્ઞાન અને સગવડ નથી, તે સર્વ કોઈ સ્ત્રીકારે છે. યુવાપ્રમા, આવી જાતનું

જ્ઞાન અને આવી સગવડ દરેક દંપતીને કેવી રીતે આપવી તે એક રાષ્ટ્રીય પ્રશ્ન થઈ પડ્યો છે અને આ મનોદશાને લીધે સંતતિનિય-મનની લીધાલાને તે દેશની પ્રજા માનની પ્રતિષ્ઠા જીએ છે.

આગકોની ઉત્પત્તિ અમુક સંજ્ઞામાં એરહુંજ નહિ પણ અમુક મુદતને અંતરે જ થવી જોઈએ

મર્ષાદિત સંજ્ઞામાં આગકો ઉત્પન્ન કરવાના જોટોળ ખીન્ને અગત્યનો પ્રશ્ન એ છે કે દરેક આગકોના જન્મ અમુક મુદતને અંતરે જ થવો જોઈએ તેથી વહેલો નહિ. આગકોની માતા પોતાના પહેલાં આગકને બરાબર મોટું કરી શકે અને સુવાવડમાં પોતે ગુમાવેલી તંદુરસ્તી પાછી મેળવી લઈ, ખીજા આગકને જન્મ આપવાને અને તેને ઉછેરવાને લાયક અને તેટલું અંતર તો બે સુવાવડ વચ્ચે હોવું જ જોઈએ આ વાત જો આપણે કશું કરીએ તો એક આગકના જન્મ પછી માતાને ઓછામાં ઓછો પાંચ વર્ષનો આરામ તો જોઈએ જ. આટલા અંતર સિવાય આગલા આગકને ઉછેરવું અને પોતે ગુમાવેલી તાકાત પાછી મેળવવી મુશ્કેલ છે. આ પાંચ વર્ષના અંતર દરમિયાન ખીજું આગક ઉત્પન્ન થઈ

જવાની ખીકથી તદ્દન નિરાળા રહેવું અને દંપતી સુખ ભોગવવું તે બંને વાતો વિદ્યાનની મદદ વગર તદ્દન અસંભવિત છે, તેવો સર્વનો અનુભવ છે. સાધારણ રીતે દર સવા વર્ષને અંતરેજ ખીજું બાળક અવતરે છે આ સવા વર્ષના ગાળાને પાંચ વર્ષ જેટલો લાંબો કરવો, તેજ સંતતિ નિયમનનો ખરો ઉદ્દેશ છે.

મનુષ્યજાતિની ઉન્નતિ ઓટલે કુદરત સાથે વિમુક્ત

મનુષ્યની ઉન્નતિ કુદરતના અનિર્ધારિત બળને કાચુમાં લાવવાથી જ થઈ છે. મનુષ્યનું જ્ઞાન કુદરતના બળને કાચુમાં રાખી તેનો મનુષ્ય જાતિના જાલા માટે ઉપયોગ કરે છે. આ કાર્યને કૃત્રિમતા કહો કે અકુદરતી કહો પણ તેનો સભ્ય જગતે એકંયોગ્ય કૃત્ય તરીકે જમાનાથી સ્વીકાર કરેલ છે.

અમુક સમયને અંતરેજ બાળકો કેવી રીતે ઉત્પન્ન થઈ શકે ?

વિદ્યાન કહે છે કે રજા અને વીર્યાના અણુઓ, સંયુક્ત થવાથી ગર્ભ ઉત્પન્ન થાય છે, અનુભવ એમ બતાવે છે કે સાધારણરીતે સવા વર્ષ, ક્રોધ વખત વર્ષ અને ધણી વખત બે, ત્રણ ચાર, કે તેથી વધુ વર્ષને અંતરે, સ્ત્રીની પ્રગતિ અને તંદુરસ્તી અનુસાર અને ખીજા અનેક કારણોને લઈને આમ રજા અને વીર્યાના અણુઓનો સંયોગ થવામાં અંતર વધારે કે ઓછું હોય છે. આ કાર્યને ધર્મ કે નીતિ સાથે જરા પણ સંજંધ નથી. મનુષ્ય જે આતું અંતર સવા વર્ષનું હોય તેને વિદ્યાનની મદદથી વધારીને પોતાની સગવડ આતર પાંચ વર્ષનું કરે તો તેમાં પાપ કે અનીતિ નથીજ. આ દલીલ તદ્દન સીધી, સાદી અને જલદીથી કબુલ કરી શકાય તેવી છે. આધુનિક સંતતિનિયમનનું જ્ઞાન

મનુષ્યને આટલું કાર્ય શિખવે છે. સંતતિ નિયમનનું આ કાર્ય વિદ્યાનની મદદથી પુરુષ અથવા સ્ત્રી તે બેમાંથી કોઈને માનસિક વ્યથા કે તંદુરસ્તીની હાની કર્યા વગર સિદ્ધ કરે છે. ન્યારે આજ જાતનું કાર્ય મનુષ્ય જાતિ જમાનાથી એક અથવા ખીજા ધોનીકારક ઉપાયોથી કરતી આવી છે. સંતતિ નિયમનના કહેવાતા આદર્શ ઉપાય પ્રક્રિયાથી જોઓ આ કાર્યની સિદ્ધિ મેળવવા થતું કરે છે તેઓ માનસિક તેમજ શારીરિક વ્યથાને બોગે બહુ તો ચાર છ કે આઠ માસ અથવા વર્ષ સુધી કંતેક મેળવ્યા પછી પરાજય પામેલા છે. તેમના કડવા અનુભવનું ચિત્ત હિંદુ સંસારમાં ધરે ધરે માલુમ પડે છે.

વિદ્યાનની મદદથી સંતતિ નિયમન કરવું તે શું તુકસાનકારક છે ?

ડોક્ટરો વિશ્વાસપૂર્વક કહે છે કે વિદ્યાનના સાધનોથી સંતતિ નિયમન કરવામાં માનસિક વ્યથા નથી; તંદુરસ્તીની હાની નથી. આ લાઇનમાં અનુભવ લેનારા તથા આ વિષયના અભ્યાસી સાદી સમજના મનુષ્યો, ડોક્ટરોના ઉપરના મતને ટેકો આપે છે. અધશ્રદ્ધાળુઓ નીતિ અને ધર્મના નામના બળગા ફૂંકનારાઓ આથી વિરૂદ્ધ દલીલ કરે છે. વાંચક બહેનોએ કોની વાત માનવી તેનો પોતે જ વિચાર કરી લેવા.

આ બાબતમાં વધારે વિવેચનમાં નહિ ઉતરતાં ઇંગ્લેન્ડની અંદર સંતતિનિયમનના જ્ઞાનનો ફેલાવો કરવાના ઉદ્દેશથી રચાયેલી સંસ્થા “નેશનલ ઇથિકલ એસોસિયેશન” નો આ વિષયમાં શું અભિપ્રાય છે તે નીચે દર્શાવેલ અને બાજુનું ઉપયોગી યથા પડશે કે ઇંગ્લેન્ડના દાલના અમગપચ નેતાઓ તથા ડોક્ટરો આ સંસ્થાના આલેક છે અને આ સંસ્થાને ત્યાંની ગવર્નમેન્ટ દેશનું દિવસ

નારી અને બહુ કરનારી સંસ્થા તરીકે સ્વીકારી છે.

(૧) વિદ્યાનતી મદદથી તૈયાર કરવામાં આવેલા સંતતિ નિયમનના સાધનોનો રીતસર ઉપયોગ કરવાથી મનુષ્યની શારીરિક કે માનસિક સ્થિતિને

જરા પશુ નુ-
કસાન થવાની
કિંમત પશુ
બીક નથી.

(૨) વિ-
દ્યાનતી મદદ-
થી તૈયાર કર-
વામાં આવેલી
દવાઓનો સં-
તતિ નિયમન
માટે ઉપયોગ
કરવાથી તંદુ-
રસ્તીને નુ-
કસાન થતું
નથી.

(૩) નિ-
બળાત ડોક્ટરો
સંતતિ નિય-
મન માટે જે
રજીસ્ટ્રી પેસ-
રીના ઉપયોગ
કરવાની બલા-

મથુ કરે છે તેનાથી વાપરનારના શરીરને
જરા પશુ દાની થતી નથી.

(૪) ઉપર, બતાવેલા સાધનો બહુ
લાંબા સમય સુધી વાપરવાથી પુરૂષ અથવા

સ્ત્રીને કોઈ પણ જાતનું માનસિક અથવા
શારીરિક નુકસાન થતું નથી એટલું જ નહિ
પરંતુ બ્યારે આ સાધનોનો ઉપયોગ બંધ
કરવામાં આવે છે ત્યારે પાછો ગર્ભ નિયમિત
રીતે રહે છે અને તંદુરસ્ત બાળક અવતરે છે.

(૫) સં-

દીવડો હોલવાશે

જરા ધીમે વાઓને અનિસરાય કે દીવડો હોલવાશે
આવા હેરીલા માર ના સહાય કે દીવડો હોલવાશે
એની કુળી નાણુકડી છે કાય કે દીવડો હોલવાશે
એણે દ્રેષ ભર્યા ડંખ ના ખમાય કે દીવડો હોલવાશે
બલે પ્રગટે ને દેહ બળી જાય કે દીવડો હોલવાશે
છતાં શાને અકાળે બૂઝાય કે દીવડો હોલવાશે
બલે સરતાં ને સ્નેહ સરી જાય કે દીવડો હોલવાશે
છતાં યૌવનમાં કેમ ખરી જાય કે દીવડો હોલવાશે
જરા ફેલાયી તેજ ને વિલાય કે દીવડો હોલવાશે
એનું થાપું કૃતાઈ બની જાય કે દીવડો હોલવાશે
એણે દીલડાના દેવ તૃપ્ત થાય કે દીવડો હોલવાશે
પછી છાને ગમે ત્યારે જાય કે દીવડો હોલવાશે
એણે દુનિયાના દ્રેષ ના ખમાય કે દીવડો હોલવાશે
એની રીંખી નાણુકડી છે કાય કે દીવડો હોલવાશે
આવા હેરીલા માર ના સહાય કે દીવડો હોલવાશે
જરા ધીમે વાઓને અનિસરાય કે દીવડો હોલવાશે

મનુ હું દેવે

સંતતિ નિયમનના જાનથી મેળવી રહી છે
તે આંખણ દેશમાં કેવી રીતે મેળવી સહાય ?
આનો વિગતવાર જવાબ આપતાં અંકમાં
મળશે.

તતિ નિયમ-
નના ઉપર
બતાવેલા સા-
ધનો દંપતી-
જીવનના શા-
રીરિક તથા
માનસિક સુ-
ખમાં જરા
પશુ અંતરાય
રૂપ નથી નિ-
વડતા. ઉલ્લે-
ખના ઉપયો-
ગથી દંપતી
જીવન સુખી,
ચિંતા રહીત
અને સંતોષી
બને છે.

યુરોપ અ-
ને અમેરીકા-
માં મનુષ્ય
જાતિ જે સુખ
અને સગવડ

: : : : લેખકો ! તમારા લાલ માટે : : : :

લેખક : " નિરંજન "

આજકાલ દરેક જાણુ પોતાના માલની જાહેરાત કરે છે. બાહોશ વેપારીઓ જાણુ છે કે જાહેર ખબર આપ્યા વિના તેમના માલને ઉઘાવ નહિ થાય. ડાહ્યા વેપારીઓ એટલા માટે પોતાની આવકને સારો જેવા ભાગ જાહેર ખબર પાછળ ખર્ચે છે. કહેવાય છે કે એ વાતમાં અમેરિકન વેપારીઓ સૌને માથે પછાડે એવા હોય છે. એ લોકો પોતાની વાર્ષિક આવક ને લાખો ડોલરની હોય છે તેના ૫૦ ટકા ભાગ જાહેર ખબર માટે ખર્ચે છે અને તેઓ પ્રમાણિકપણે માને છે કે એ જાહેરખબરને પરિણામે જ તેમનો માલ ખપે છે. હિંદમાં પણ એવા કેટલાય વીરલા વેપારીઓ પડ્યા છે. ચકિતની એક જાણીતી દવાના બનાવનાર વૈદ્યજી લગભગ દરેક પત્રમાં પોતાની જાહેર ખબર આપે છે- એ માટે લાખ રૂપિયા ઉપર કરે વર્ષે ખર્ચે છે અને પરિણામે એક પૈસાના માલનો એક રૂપિયા ઉપગ્રવે છે.

તમે વર્તમાનપત્રો કે માસિક વાંચવાના શાખીન હશો તો તમે એવી અનેક જાહેર ખબરો જોઈ હશો. અચાની બ્લેડની જાહેર ખબર આપનાર કહે છે કે તેની બ્લેડ દુનિયામાં સારામાં સારી છે; અને તે જરૂર હોય છે. સંભાળ ન રાખો તો બે ચાર કાપ તો જરૂર પડે. મોટર કારની જાહેર ખબર આપનાર કહે છે કે તેની મોટરકાર જેવી બીજી કોઈ મોટરકાર દુનિયામાં હજી સુધી બની નથી અને બનશે નહિ. અને જરૂર રાહદારીઓને પાંગળા કરવામાં યા તેમને સીધા સ્વર્ગે પહોંચાડવામાં એવી મોટરકાર અનોડ હોય છે અને સારામાં સારી સેવા આપે છે. દારૂની

જાહેરખબર આપનાર બીજા કોઈ પણ દારૂ કરતાં પોતાના માલને ઉઘો જણાવે છે. અલબત્ત, એ લોકો નમુનાની બાટલી મોકલી આપે તો એ બાબતની જરૂર ખાતરી કરી શકાય !

આ પ્રમાણે બધા વેપારીઓ પોતાના માલની જાહેરાત કરે તો પછી લેખકોએ પોતાના લેખ, કાવ્ય કે વાર્તાની જાહેરાત શા માટે ન કરવી ? વેપારીઓ મનુષ્યો છે તેમનો માલ લેનારા પણ મનુષ્યો છે. તેવીજ રીતે લેખકો પણ મનુષ્યો છે અને તેમના વાચકો પણ મનુષ્યો છે. વેપારીઓ જે રીતે પોતાનો માલ માટે ખરીદનારાના મગજ ઉપર જાહેરાતથી અસર કરી શકે છે, તેવીજ રીતે લેખકો પણ પોતાના માલની જાહેરાત કરી શા માટે લોકોના મગજ પર અસર ન કરે ? અલબત્ત કેટલાક લેખકો કે પ્રકાશકોએ એ માર્ગ અત્યાર પહેલાં લીધો છે પરંતુ એમના દાખલાનું અનુકરણ હજી જોઈએ તેટલું સર્વ બાપી નથી થયું. અને તેટલા માટે જ આ લેખ દ્વારા લેખકોને વજુભાગી સલાહ કે આપું છું કે તમારા માલની બને તેટલી જાહેરાત કરો-ખુબ જાહેરાત કરો. એમ કરશો તો કુંક વખતમાં તમારો લેખ, કાવ્ય કે વાર્તા વાંચવા માટે વાચકોની પગપડી યશો પરિણામે તંત્રીઓ પણ તમારો માલ મેળવવા દરિયાઈ માંડશે અને તમારે ઘેર રાજ મની ઓડરોના વરસાદ વરસશે. એ જાહેરાત કેવા પ્રકારે કરવી તેના થોડાક નુસખા હું અહિં આપું છું.

(૧) મેં લખેલો આ લેખ ખરેખર

અત્યંત હાર્ય-રસિક છે એ લેખ તમે વાંચનાર શરૂ કરતાં પહેલાં ખુબ સાવચેતી રાખજો; એકાદ ઓરડામાં બારણા બંધ કરીને જ બેસજો અને તે પછી જ એ લેખ વાંચવાની શરૂઆત કરજો નહિ તો એ લેખના વાચનના પરિણામે-તમને એટલું બધું-ખડ-ખડા હસવું આવશે કે તમારી આંખુઆંખુના માથુસો એ સાંભળીને તમારા મગજનો સ્કુ દીલો યથ ગયો છે, એમજ માની બેસશે અને તમને યાણા મોકલવાની તૈયારી કરશે. તમારી પત્નીના હાથે એ લેખ ચઢે નહિ એની ખાસ સંભાળ રાખજો નહિ તો તે રાધિવાનું ભૂલી જશે અને તમારે ભૂખે ઠોકાવું પડશે. આ લેખ વાંચતા તમારું પોતાનું કમરેથી કાઢી જાય કે તમારી પાટલુનનો પટો તૂટી જાય થા ખુબ હસવાયો તમારું જડલું હમેશ માટે પહેાણું યથ જાય કે એવું બીજું કંઈ પણ થાય તો તેની જવાબદારી મારે શિરે નથી, એની કૃપા કરી નોંધ લેજો. હુંકમાં તમારે પોતાને જ હિસાબે ને જોખમે એ લેખ વાંચજો.

(૨) આ લેખમાં જે હાર્યરસનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે તે છેલ્લી સ્ટીમ-રમાં ખાસ ઓર્ડરથી જાપાનથી આયાત કરેલો છે. એ માલ જાપાનીઝ છે માટે હલકી કીમતનો છે એમ માની લેવાની ભૂલ ન કરશો કારણ કે એના પર ભારે જકાત ભરેલી પડી છે. એ માલ જરા પણ બેળસેળ કર્યા વિના તમારા ખાસ લાભાર્થે અહિં આપવામાં આવે છે.

(૩) આ લેખ મૂળ જે કાગળ પર લખેલો છે તે વાંધમાર પેપર મીલનો બનાવેલો હોય શુદ્ધ સ્વદેશી છે. અલગત, એ મીલની મુદ્રી એટલાજે યુરપથી આવેલી છે. અને એના સંચાલકો પણ યુરોપીયનો છે.

પરંતુ મળુરો બધાય સોએ સો ટકા હિંદો છે. એટલે તમારા સ્વદેશીવૃત્તનાં પાલનમાં એથી જરાયં હરકત આવે એમ નથી. વળી એ કાગળ કોઈ સરકારી ઓફીસમાંથી તદ્દજ-વેલો પણ નથી એટલે ચોરીનો માલ રાખવામાં મદદ કરવાનો. આરોપ તમારા પર આવી શકશે નહિ. ઉપરાંત જે કાઉન્ટન પેનથી એ લેખ લખાયો છે તે પણ શુદ્ધ સ્વદેશી જ. અર્થાત શુદ્ધ સ્વદેશી છે, એમ કહીને મને દુકાનદારે આપી છે. એના બુદ્ધ બુદ્ધ લાગે બુદ્ધ બુદ્ધ દેશમાંથી કદાચ આવ્યા હશે પરંતુ આખી પેન તો હિંદુસ્થાનમાં જ બનાવાઈ છે. એવું ૧૮ ફેરેટનું સોનાનું પાનું તો શુદ્ધ સ્વદેશી જ મળી શકાય કારણ કે મૂળ સોનું હિંદી જ મોકલવામાં આવ્યું હતું.

(૪) આ લેખ તમને આવેલો રારતો મળી શકે છે તેનું કારણ એ છે કે એ લખવા માટેના કાગળ મેં મારા એક મિત્રની ઓફીસમાંથી તેની ગેરહાજરીમાં તદ્દજવેલા છે અને જે પેનથી એ લખાયો છે તે પણ ત્રીસ પહેલાં મેં દ્રામમાંથી એક જાણના ખીસામાંથી તદ્દજાવી હતી. અલગત, કાગળ દેશી છે કે વિદેશી તે જાણવાનો યા પેન માટે ચોરીનો યા તેમાં મદદ કરવાનો આરોપ આવે કે નહિ તેનો વિચાર કરવાની તમારે જરૂર નથી. તમારે બાપા સાથે કામ નથી. ટપાકા સાથે સસ્તામાં તમને સારો લેખ મળે છે એટલું જ તમારા માટે બસ છે.

(૫) આ લેખ લખતી વખત મેં શુદ્ધ સ્કાય બ્લીરકોનો ઉપયોગ કર્યો છે; વેલો રંજપેજ દેશી મહુડનો દારૂ વાપર્યો નથી, એની ખાત્રી રાખજો. પરિણામે તમે લેખ માટે જે કાંઈ ખર્ચશો તેના બદલે તમને આના પાંચ રીએ પૂરેપૂરું વળી રહે છે. કારણ કે શુદ્ધ બ્લીરકોના પરિણામે જે પ્રતિભા

મારા મગજમાં એ લેખ લખવા માટે સ્ફુરી છે, તે પણ હંથી જાતની અને એ વાંચતાં તમે પણ સાતમા આરમાને જરૂર પહોંચી જશો.

(૬) જે માણસોના મોઢાં હંમેશાં દીવેલ-પીધાં જેવાં રહેતા હોય, જેમના મગજ પર અત્યંત ચિંતાનો ભાર હોય, જેથી સાથે તકરાર થવાથી જેમના મગજની સ્ત્રીમ ચઢી ગઈ હોય, એવા એવા સર્વ માટે આ લેખ એક રામબાણુ ઉપાય છે. દીવેલ-પીધા મોઢાંને હસતાં કરવાની, ચિંતાનો સમુગ્ધો નાશ કરવાની યા મગજની સ્ત્રીમ શાંત પાડવાની એ લેખમાં અગ્રય શક્તિ ભરી છે. આ પ્રકારના લેખોં માટે અમે ખાસ પેટન્ટ કદાચું છે, માટે ખીજા કોઈએ તેની નકલ કરવી નહિ. વાચકોને ખાસ એતવણી આપવામાં આવે છે કે અમારું નામ કામ તપાસી જોઈ, ખાત્રી કરીને જ પછી લેખ વાંચવો, અને નકલી માલથી ખુબ સાવધ રહેવું.

(૭) તમે જીંદગીથી કંટાળી ગયા હો, આપઘાત કરવાનું મન થયું હોય, જગતની જાનજાણી છુટવાના તમે ફાંફાં મારતા હો, યા તમને ખેરી ન મળતી હોય અને તેથી

તમે મુંઝાતા હો કે એવી કોઈ પણ મનઃ સ્થિતિમાં તમે હો તો આ લેખ જરૂર વાંચજો. તમારી મુશ્કેલીઓનો ઉકેલ તમને સહેલાઈથી એમાંથી મળી આવશે. એક હજાર રોગની એક દવાની જેમ અનેક પ્રકારની મુશ્કેલીઓમાંથી આ લેખ તમને યોગ્ય માર્ગ દાખવશે.

આટલા નુરખા લખ્યા પછી તંત્રીજી કહે છે કે હવે વધુ માટે જગ્યા નથી, એટલે મારે ને છુટકે આટલેથીજ થોભવું પડે છે. તંત્રીજીને ભય લાગે છે કે જે બધા જ લેખકો પોતાના માલની એમ જાહેરાત કરવા લાગશે તો લેખને બદલે જાહેરાત વધુ જગ્યા રોકશે. પરિણામે તમને એવા લેખોં કચરાની ટાપલીને સ્વાધીન કરવા પડશે. તંત્રીજીની એ ટાપલી ઘણા વર્ષોની..જુની હોઈ તંદન ખંખડી ગઈ છે અને એવો વધુ ભાર સહન કરી શકે એમ નથી. એટલે એ ટાપલીની દયા લાવી આટલેથીજ પતાવું છું.*

* અમને પણ એ ટાપલીની જ દયા આવે છે નહિ તો આ લેખ પણ તેનેજ સ્વાધીન અમે કર્યા હોત. આ લેખ લખતાં લેખકે કદાચ થોડો ધણો ચડાચો હશે, એમ અમને લાગે છે. તં. યુ.

ડોક્ટર: આ દવા આપી છે તે દર ત્રણ કલાકે પીવી અને બહુ હલકો ખોરાક લેવો.

દરદી: ખોરાકમાં શું શું લેવાય દાકતર સાહેબ ?

ડોક્ટર: જરા ભાત ને ઓસામણ કે એવું જ કંઈ

દરદી: બાળકોને શેટલો ખવાય સાહેબ ?

ડોક્ટર: ખવાય.

દરદી: જરાક મગની દાળ ને હુધીના મુડીયાં...

ડોક્ટર: થોડા થોડા લેજો; વધિા નહિ.

દરદી: જરાક વાલની દાળ ખવાય ?

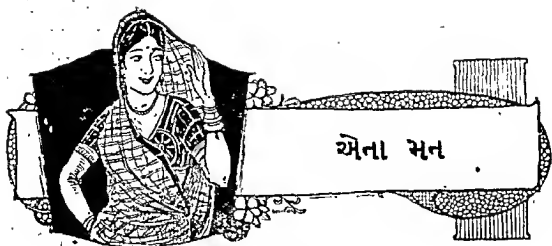
ડોક્ટર: સ્કેજસાજ લેજો.

દરદી: ને સાહેબ પાંતરા ને વઢીદાળનાં વડાં...

ડોક્ટર: જરા જરા લેજો.

દરદી: જરા વેડમી કે સીખડ ખવાય કે નહિ ?

ડોક્ટર: બધાં ખવાય પણ ટોચાનું માણું ન ખવાય

લેખક: 'લક્ષ'

સાંપ્રત સમયમાં સ્નેહલેખ કરવાની ભાવના ઠેર ઠેર પ્રસરી છે. ભાવના મૂર્ત યવાના પ્રસંગો તો માત્ર ગણનાસાધ્ય સ્થિતિમાં બની રહેલા કહી શકાય છે. એ ભાવનાઓનું સંપૂર્ણતઃ પાલન શક્ય બનેલું નથી. આપણા સમાજ વર્તમાન સમયે કેટલાએ વિભાગમાં વહેંચાઈ ગયેલો નિહાળી શકીએ છીએ. જેમાનો એકે સુધારકે પક્ષ કે ન્યાય સ્નેહલેખની ભાવનાઓ મૂર્ત કરવા માટેનું ક્ષેત્ર પ્રાપ્ય છે.

ખીએ પક્ષ એવા પણ છે કે દુનિયામાં યતું હોય તે થવા દઈએ અને આપણું સંભાળીને બેસી રહીએ. મધ્યમવર્ગમાં આવા મંતવ્યના માનવીઓ વસી રહેલા નિહાળીએ છીએ. તેઓ સ્ત્રીઓને મધ્યમ પ્રમાણમાં કેળવણી આપવામાં માને છે પણ લગ્નની બાબતનો પ્રશ્ન યુવાન કે યુવતીઓ પર છોડી દેવા પુરી નથી. એવા વર્ગની કુમારિકા યુવતીઓના "મનની આ નાનકડી વાતો છે."

વાત પહેલી

"સરકા તારી સગાઈ યવાની છે કાં?"

"હા આવડા મોટા થયા છીએ એટલે સગાઈ તો થશે જ ને? થવા દે મારી બેન. સગાઈ થવા દે, હવે સાસરે જવાનો વખત આવી પુર્યો છે."

"સગાઈ યવાની હોય ત્યારે તો આપણે આનંદ છલકાઈ જતો હોય ને તું" આમ કેમ બોલે છે? શુંદગીની ખરી મજા જ લગ્ન પછી મળે છે. આખી દુનિયા એટલા માટે જ પરણે છે આપણા જવાનો હૈમાં તો જટ પરણવા સારું કુદતાં હોય. પરણવું એ જ શુંદગીનો મહામુલો લાવો છે."

"બેન, પરણી જવાની ઇચ્છા તો સદુનાં હૈયામાં હોય. પણ આપણા જેવાઓને પરણ્યા પછી એ શુંદગીની મજા માણવાના વખત ક્યાં મંગવાના છે. તેમાંએ મારા બા અને મારા બાપુજી તો બહુજ લણેલું ગણેલું કુંડુંબ ગણવા માગતા નથી. કહે છે કે એવા ઠેકાણે દિકરીને દઈએ એટલે દિકરીના આચારવિચાર બદલાઈ નવથ અને દિકરી આપણા સામી થાય. એટલે મારી સગાઈ તો એવા ઠેકાણે યવાની. ન્યાય જુના જમાનાના પાકે પાયે રહેલાં હોય અને તેથી હું નજીક કે સાસરીયામાં કામવાળી બની હું એમ સમજીને જ મારે પગ મુકવાનો છે. તારા બાપુજીના જુના જમાનાના પણ તારા વિનોદ ભાઈ બહુ મહેલાં અને વળી નવા જમાનામાં માનનારા છે એટલે તારું સાસરું તો તારા વિનોદભાઈ સારું જ ગણે ને મારે તો ભાઈએ હજી નાનો છે. મારો પક્ષ લેનાર દાણ!"

‘પણ એન તોએ આજના જમાનાના પતિ સમજી અને લાગણી વાળા હોય છે”

“બહેન એ તો બહુ લાણેલા અને આગળ રહેલા પતિઓજ સમજણવાળા હોય છે બાકી આખો દિવસ ધંધામાં રમ્યા પમ્યા રહેનારા અને રાત પડતાં તેઓ સતરને નવ છતીએ જ બેસીને પાંચ સાડીસ બેતાલીસનો એ પાણી કરનારાઓ તો ફક્ત કમાવું કમાવું ઝંખતા હોય છે. તેઓના અંતરમાં કામજ લાગણી ક્યાંથી ટકી શકે ? સંપતિમાં સઘળું નિહાળનારા આપણી આસાઓના પુરક ક્યાંથી બની શકે ? જોની હું આપણા પડોશની, કમજાનીજ વાત કરું. એ કપારની સાસરે જવા કુદ કુદ કરી રહી હતી ! પણ સાસરે જમને જ મહિના પછી આવી ત્યારે જોઇએ તો જાણે એ કમજાજ નહિ. મોડું શીડકું પડી ગયેલું અને જાણે કેટલાએ દિવસનો મંદવાડ ભોગવ્યો હોય, તેવી તો એનામાં નબજાજ આવી ગયેલી જોઇને મેં તો પૂછ્યું કે અતી કમજા આ શું થયું ? તો કહે કે કંઈ નહિ એ તો સાસરે જવાની બહુ હોંસ હતી તે આ હોંસ પુરી થઇ. પછી તો એણે એના સાસરવાસ દરમ્યાન વેઠેલી મુશ્કેલીઓ વર્ણવી ત્યારે જાણ્યું કે ભાગ્યયોગે એવું સાસરું મળી જાય. તો તો જાણી લેવું જ કે જીવતા કાળી કેદમાં બંડાઈ ગયા. એ તે કમજાની વાત કરું.

“કમજા ચાર અંગ્રેજી લાણી છે ખરું ? વે એના વડે ચાર પાંચ અંગ્રેજી લણેલા છે પછી એના બાપની માલતી કુકાને બેસી યા છે.” સાવ પરાધીન કહેવાય એવીજ ની દયા છે. હવે કમજા કેટકેટલી આસાઓ ખતીતી ? નવા જમાનાસુલજ યએલું વહું દાંપત્યજીવન હજીવનાના કેડ એના યામાં ઉભરાતા હતા. પતિના ધરનું પાણી યા પછી, એનો એ થનગનાટ ક્યાં એ

જતો રહ્યો છે. કહે છે કે દિવસના તો આખા ધરનું સખત કામકાજ કરવું પડે છે અને કાંઈ કામકાજ ન આવડે તો એની વગોવણી કરવામાં જરાએ કયાસ રખાય નહિ. પતિના એ ચાર મીઠા મધુરા શબ્દો કાને પડવાનો વખત તો કદીએ મળેજ નહિ. આખો દિવસ દુઃખ ઉપાજન અર્થેની બ્યાપારી પ્રવૃત્તિમાં વ્યતિત કરનાર પતિ, હું ઉપર કહી ગયું તેમ રાતના યોગિક વખત તો તેરને ચાર સતરને પાંચ બાવીશને નવ એકત્રીશની ત્રણ પાણી કરવામાં ગાજે, પછી એ ચાકી મચેલા સ્વામિરાજ પોલી જાય. હા એકવાત એણે કરી, એને તે એટલામાં જ સમજી જવાની છે કે એના લાભના માટે તે પતિરાજ હજાર કામને પણ બાલુએ મુકી દે છે. બોલ એવી દશા કરવાનું કેને ગમે ? તેના કરતા કુમારા પણું શું ખોડું ?”

“સાચી વાત, કમજાની વાત સાચી. પણ તું મારી, માસીયાના દિવરની દીકરી સરલાને તો જાણ્યો છે ને ? કહે છે કે એના સાસરીઆ બહુજ નવા જમાનાના છે અને ત્યાં ગયા પછી અંગ્રેજી લણુતર આપવાનું રાઈ કપું છે. વળી તેઓ એવા ધનવાન નથી. છતાં એ સાસુ નહુંદ વિ તરફથી કામકાજમાં પુરતી મદદ મળે છે અને એનો વરતો છે કંઈ ! ઘણાજ હોંશીયાર અને વળી બહુ જ લાગણીવાળા છે. સરલાને તો જીવની માફક રાખે છે; એનું નામ સાસરીનું સુખ.

“એ બહુએ સાચું પણ આપણા માટે એવું સાસરું મળે તેમ નથી એનું શું ?” એ તો સુધરેલા કહેવાય એવાઓને ત્યાં સગાઈ કરવામાં એ આપણા માવતરને હીણપદ લાગે છે. સરલાની સગાઈ થઇ ત્યારે એનો વર એને નેવા આવેલ, અને અબ્યાસમાં આગળ વધી ચક્રો કે નહિ. એમ પુછેલું અને એ સાંભળીને જુના જમાનાની મારી માતો હજી

ઉઠેલા કે, “ આપણાથી અનુપમે જીવાન આવીને આપણી દિકરીને જે તે કે’છે તેના કરતાં વર ન મળતો હોય તો છોકરીને કુલે નાખી દેવી. જોલ ફુનિયામાં ન મળે એવા જીવા જમાનાના માણસો અંદિ-ગાડાના માડાં ભરાય તેટલા પડ્યા છે. અરે વીણ્યા વીણાય નહિ અને ગણ્યા ગણાય નહિ એટલા છે એટલે હું તો માનું છું કે સાસરે જવું એટલે કમવાળા બનીને જવું.”

પુષ્પા તારી વાત સાચી પશુ મારા ભાઈ તો મારો પક્ષ લેનાર છે. એ તો અત્યારથીજ એકબું સંભળાવી દે છે કે સગુણનાં સાસરા ગોતવાની જવાબદારી મારો છે ને મારા ભાઈ તો એને ગમે એવો મજાનો ભણેલો હોંઠિયાર વરજ ગોતે એટલે મને તો નિરાંત છે. આકી એટલું તો ખરું કે એવો વર મળે તોજ આપણા મનની મુરદ પુરી થાય. આકી અરધું ભણેલને એવો વર મળે તો જાણવું કે જીવ-ગીની મીઠાશ ખરી ગઈ છે.

વાત બીજી

“ સારથ તારી સગાઈ તો પેસાદારને ઘેર થવાની છે ને શું ? ”

“ હા વાત તો ચાલે છે. ”

“ અહો ત્યાં ને તારી સગાઈ યજ નય તો તું ધણી નંસીબદાર. ઘેર મોટરગાડી રસોયા નોકર એટલે લગભગ કાચા રાજવાડાં જેવું કહેવાય. ત્યાં સગાઈ થાય તો ખરેખર તારા નંસીબ તેજ !

“ મારું કપાળ ! મારા નંસીબ તેજ ! ”

“ એમ કેમ જોલે છે ? ”

“ એમ નહિ ત્યારે કેમ જોલે ? મોટર, ગાડી, રસોયા, નોકર વિ. ના લસ્કરને મારે કરવું શું ? તું જાણે છે કે જ્યાં વાત ચાલી રહી છે તે નીજવર છે. પાંચ છોકરાં આગલી સ્ત્રીઓનાં છે ત્યાં મારું બહુ ય ઉજળું બાવિ

આથમી ગયું જ માની લે. પાંચ પાંચ છોકરાં માડીરે ! બા બા કરીને મને તો ઘેરી જ લે. આજની જીંદગીમાં બાંધેલી આશાની પ્રમારતો તો જાણે કડકડાસ કરતીકને પડીજ જવાની. પાંચ પાંચ છોકરાંઓની સારવાર કરતાં કરતાં નવરી થાઉં તે દિ સુખના સ્વાદ આરોગ્યને ! અરે માડી, પાંચ પાંચ છોકરાં ! એમાં કાંઈ સાણું કાંઈ માંદું, કાંઈને કાંઈ કાંઈને કાંઈ ને મને તો છોકરાંઓની સારવાર કરવાનો અનુભવ ન હોય ત્યાં છોકરાંઓની સારવાર કરતાં શીખવું. જીંદગીનાં લગ્ન પછીના આ પાંચ વર્ષ કાંઈ જુદા જ પ્રકારના રસતું પાન કરીને વિતાવવાની હેતિ હોય ત્યાં જીંદગીની શરૂઆતથી જ આવી ઉપાધી વળગે એટલે મારે તો એમ જ માનવું કે હું આવા બનીને જપરા. ”

“ પશુ તારી સાથે વાત ચાલે છે એ કાંઈ બહુ મોટી ઉમરના નથી. બહુ તો માંડ બત્રીસ પાંત્રીસ વર્ષના હશે. ”

“ બત્રીસ વર્ષના હોય તેથી શું ? સાસરે જઈને મજાના પતિ સાથે જીંદગીની મજા માણવું એવા અહીં રહેલા મનોરથને તો મારે આહોંથી જ વળાવી દેવા નેપ્રએ. ત્રીજ વર. અરે બધે બાપડીઓ યજ ગઈ, બધે સ્ત્રીઓ સાથે વરસો સુધીના સહવાસ લેનારના અંતરમાં હવે પ્રેમના ઝરણા પુરજોશથી ક્યાંથી વહેતા હોય ? અને જ્યાં વધતી સમાનતા હોય ત્યાં ખરો પ્રેમ લાગુ આવુષ્ય બોગવી શકે છે. હવે ને એ શ્રીમાન મારા કરતાં અડીગણા મોટા. મને તો છોકરાં જેવી લેજે. નાનકડા ઉપર મોડું પોતાની મોટાઈનું માપ રાખીને જ વર્તે. હું ધરમાં પગ મુકું ત્યારથી જ તે હુકમ કરવા માડે. વળી બીજું બધે સ્ત્રીઓ સાથે જીંદગી વિતાવી હોય એમાના કષ્ટના કયા ગુણ એને ગમ્યા હોય અને કષ્ટના કયા લક્ષણ પરસ્પરના ગુણને મુકાબલે અવગણ

રૂપે દેખાયા હોય ? મારામાં કદાચ જીવ જ પ્રકારના લક્ષણો હોય. હવે હું એની મૃત પત્ની જેવા લક્ષણ ક્યાંથી ધરાવી શકું ? ત્યારે એને જે મરી ગયું હોય એ જ નેહએ. હું તે કદાચ ન આપી શકું. અહીં માવતરે છોકરું ગણાવતે જીવની વિતાવી હોય. અને એવા લગ્ન થાય તો ત્યાં જન્મને ય છોકરું ગણાવું ને ? વળી આપણે કંઈક કહેવા જઈએ તો શું શું સમજે ? તારું શું ગળું ? એમ કહીને તરછોડી નાખે. હું તો આખો દિન ને રાત એમજ ચિંતવ્યા કરું છું કે ક્યાંય ખીજે એની સગાઈ થઈ જાય તો હું જાણે ઉગરી. હું તો ખરેખર કહી દઉં છું કે એ લેણા જેવા આવશે ત્યારે મારામાં કંઈક ખામી છે એવો દેખાવ કરીશ પછીથી જાણે માવતર ધમકાવે પણ એવી કુખની કુનિયામાં પડતી તો અટકું ?

“ પણ ખીજે આવું પૈસાદાર ઘર મળવું મુશ્કેલ છે હો. ”

“ પૈસાદાર સાસરાની શી જરૂર છે ? અરે ખીયારા કેટલાએ ગરીબ જામીને કુખી કરી એના હાડકા આમગા એક કરી નાખીને અનેકની હાથ લાગતે મેળવેલા પૈસાનો ઉપયોગ કરનાર સાસરાની જરૂર નથી. માત્ર આનંદથી મજાનું જીવન ગાળી ચકાવ, એવી શક્તિવાળો સાધારણ સ્થિતિનો પતિ મળે તો ચે મને તો સંતોષ છે. જેટલું સુખ એ પતિ આપી શકે તેટલું પૈસાદાર પતિ આપી શકે નહિ. ભલેને એવા પતિ સાથેના રોહ લગ્ન હોય તો ય એવી શ્રીમંતાઈમાં અંધ બનેલો પતિ કદીએ જીવન પુરેપૂરું સુખી બનાવી શકે નહિ. મરીયો તરફ દયા લાવથી જેનારું અને ગરીબોની ગરીબી ટાળવાની જેને તાલાવેલી લાગી હોય એવા પતિની હું તો પ્રજ્ઞા કર્યા કરું છું. એવા પતિ મળશે તો મારું જીવન અનન્ય સુખી બન્યું છે તેમ જાણીશ. ”

વાત ત્રીજી

“ દિવ્યલતા ? આજે તો તારા ગામમાં આવ્યા હતા ને શું ? ”

“ હા આવ્યા હતા. અમારે ધે આવ્યા હતા ને ? ”

“ તેં જોયા ? ”

“ અરે જેવા માટે તો ધણીએ આવી પા યમ પણ ત્યાં તો મારી બાએ ત્રાડ. પ કે બેસીરે છાની માની. શરમાતી નથી ? અને હું તો એક બાજુ બેસી ગય. અમ કંઈક જરાક અજોડ વાચ મોહું દેખા જાણુમાં આંખે ચરમા પડાવ્યા હતા. પ બરાબર જેવા જઈને તે પહેલા તો મારે બે જવું પડ્યું. ”

“ હા બરાબર છે આંખે ચરમા ચડ છે અને સાવ યુવાન છે હો અને કે મજાનો દેખાવડો છે ? ”

“ તેં જોયા ? ”

“ હા. ”

“ ક્યાં ? ”

“ અરે હું લાયબેરીએથી ચોપડી બદલ બીને આવતી હતી. ત્યારે તારા વરં એ મિત્ર સાથે વાતો કરતા કરતા આંધ્યા જા હતા. મારી સાથે ચારઘ હતા. તેણે કહ્યું આ ચરમાવાળો તે દિવ્યલતાનો વર. તે જ એ. ના છેલ્લા વરસમાં છે. ”

“ ત્યારે કહે જોઈએ કેના જેવા લાગ્યા ? ”

“ કહું મારા રમણભાઈથી એ વધા રૂપાળો છે બાકી મ્હેરો થોડો ધણો રમણભાઈ મળતો આવે છે. શારદાએ કહ્યું એટલે પછે મેં બરાબર ટીકીટીકીને જોઈ લીધા. હજુ તે મુછે ઉછળી આવે છે અત્યારે તો એના મ્હે રાનો દેખાવ બહુ લખ્ય લાગે છે. ”

“ તો તો મારું બાકી બધામ કહે છે તે બરા કે રૂપાળો છે તેવા જ હોશિયા પણ છે. ”

કનેયાલાલ
કુન્સી કૃત

માગ્યા વિના મતો મળે છે

વેરની
વસુલાત

સાગરનું બળ્ય
ચિત્રપટ

વાહ કેવું પીકચર બન્યું છે.

જેયા પછી લોકોની

જામ પર આ ફીલમ

માટે તારીફ સિવાય]

કાંઈ જડતું નથી—

સંવીતાદેવી

કુમાર, યાકુબ, પદમા,

પ્રાલીગ્રામ, અનસારી,

મહેબુબ, તારાબાઈ,

સી તારા, કમલાબાઈ,

અસુજી, બાપુજી, પેસી-

પટેલ, શુભજન-રજા-

રાની-રવીને રજના દીવસે

રાા વાગે

બાકી-પા-૮ અને ૧૦ના

જેના પ્રસંગો

હૃદયના તાર ઝાણુઝાણુવે છે—

ડાયરેક્ટર

સર્વોત્તમ

બદામી

જેનાં ગાયનો કાનના

પડદા પર મધુર

નૃત્ય કરે છે—

ઈમ્પીરીઅલ સીનેમા

લેમીગટન રોડ

ગુણસુંદરીના વાચકો ।

આટલી નોંધ કરી લેજો ।

શ્રી. કનૈયાલાલ મા. મુનશી

પોતાની આત્મકથા

અર્થે રસ્તે

એ મથાળાની એમની લાક્ષણિક રસિક શૈલીમાં

કૌમુદી

માસિકમાં એપ્રિલ અંકથી નિયામિત લખે છે

તમે કૌમુદીના આહુક છો ?

ન હો તો આજે જ રૂ. ૫૧ મ. ચો. થી

મોકલી આહુક થઇ જાયો.

‘કૌમુદી’ કાર્યાલય, વડોદરા.

“હા તે હશે ને એની આલવાની રચાઈલ
પણ કેવી મજાની છે; અને અંગ્રેજ
તો તડોતડ, first બોલી શકે છે. બન્ને
મિત્રો અપાટાબંધ અંગ્રેજ વાતો કરતા જતા
હતા.”

“તું કાંઈ સાંભળી શકી, ”

“ના ના સમજી શકાયું નહિ પણ
High અંગ્રેજ બોલતા હતા. એ આપણે
ક્યાંથી સમજી શકીએ ?

“અરે તારામન શી વાત કરે ! બપોરે
સગાઈ નહોતી થઈ ત્યારે તો એમજ થયા
કરવું હતું કે કેવા વર મળશે ને શું થશે;
પણ સારા નસીબે વર તો હું સારો પામી.
એના એક કાગળ તો આવી ગયો પણ એનું
લખાણ બહુ હલકું. એવાજ એના હયા શુષ્ક
હોય તો બસ. પણ બહા રરતામાં આલ્યા
જતા હતા; ત્યારે એ ખીડી કે સીંગાર પીતા
હતા ? ”

“ના ના મેં જોઈ નહિ.”

“તો નહિ પીતાં હોય, નહિતર આજના
કોલેજીયન જુવાનિયાં સીંગાર પીવાના બહુ
શોખીન હોય છે. ઠીક એ તો પીતા હશે
તો-એ હું એમની કદાચ કોલેજ જીવનમાં
એવી ટેવ વળગી હશે તો એ છોડાવી ચડીય.
મને ખીડી કે સીંગાર ઉપર બહુ જ તીવરકાર
છે. મારા વરની પસંદગી તો મારા
માવતરને કરવાની હતી. એટલે મને તો
ચિંતા રહ્યા કરતી હતી કે કેવો પતિ મળશે
પણ હવે તો નિરાંત થઈ ગઈ અને તારાં
માવતર તો એકદમ સુધરેલા એટલે તું તો
તારી-મેજેજ તારો વર જાતવાની ને ?
કહેતો ખરી કે કેવોક વર જાતીય ? ”

“હું કહું ? તારા વર જોવાજ વર મને
ગમે છે પણ હજી તો હું મેટ્રીક થઈય.
પછીની વાતને ? ” તું તો ચોથીમાંજ હોય

ગઈ પણ તારા વર તને વધારે બહાવશે,
જરૂર કોલેજીયન છે એટલે બહાવશેજ.”

“હા એ તો કાગળમાં લખતા હતા કે
આગળ અધ્યાસ વધારવાનું બની શકે તો
કરવું પણ અહીં ક્યાં બની શકે તેમ છે ?
એ તો પછી એની પાસે ગયા પછી જ
વાત.”

વાત ચોથી

“તે મેટ્રીક પસાર કરી હવે આગળ
જવાની છૂટ્યા છે ? ”

“ના આગળ જવાની છૂટ્યા નથી.”

“ત્યારે થોડાજ કાળમાં તારે પરણી
જવું જોઈશે કારણ કે આવડી મોટી કુમારી.
છોકરીને કાંઈ માવતર ઘરમાં રાખી શકે નહિ.
આપણે બધા સાપના બારા કહેવાઈએ.”

“શા માટે સાપના બારા ? ” એ કાલ
જુની ઉકિતનું અવસાન નિષ્ણવવાની જરૂર
છે. સાપના બારા છીએ કે નહિ તે આપણે
જતાવી આપવું જોઈએ. સાપના બારા તરીકે
સંબોધવાના કાળ ગયા. હવે તો શક્તિ તરીકે
સંબોધવાના કાળ આવ્યા છે.”

“પણ યુવતી, કુમારી યુવતી સાપનો
બારો તો ખરીજ. તું સાપના બારનો બાવાઈ
સમજી છે ? સાપનો બારો એટલે અનેક સાપને
જન્મ ઘરમાં વસાવતાં એમનિ કાષ્ટ સપડેખ
દેશે તેનાં ભવ સેવાય છે એથીજ સાપને કાષ્ટ
પણ વ્યક્તિ વાસ કરવા માટેની અભણતાએ
પણ સગવડ આપતા નથી.”

“પણ આપણે ક્યાં સાપ છીએ તે એને
કરડીએ ? ”

“અહો ત્યાંજ તને સમજાણ નથી.
આપણે કરડ તો વિચિત્ર મનાય છે. સાપના
કરડનો ઉપાય જગતમાં હોય છે પણ આપણા
કરડનો તો ઉપાય જ નથી એમ. મનાઈ રહ્યું

છે. આપણે કરૂં એટલે શું ? જોકે હું, આપણી કોઈ પણ બહેન યૌવનાવસ્થાના લાન ભુલાવનારા પ્રવાહમાં ધસપાડી જાય છે. તેને કરૂં કહેવામાં આવે છે અને એવા કરૂંથી બચવા માટે માવતરો તત્કાળ આપણને સાસરવાસી બનાવવામાં જ તેઓનું શ્રેય નિહાળે છે અને ભવિષ્યના એ ઝડપમાં ભયમાંથી ઉગરો જવા માટે પ્રભુના પાંડ માની પોતાના ડહાપણની પ્રસંશા કરે છે. ”

“ અહો એવી વાત છે ? જ્યારે તો જરૂર મારે પરણી જવું પડશે પણ આપણામાંની સંપત્તિ વૃત્તિની ન્યાં સુધી પ્રબળતા રક્ષવામાં આવે છે ત્યાં સુધી તાર્કિકતાએ લક્ષ વિમુખ બનાવનારા ઉછાળાઓ અને તરંગો આપણાથી દૂર રોકે ગાઉ દૂર રહે છે. સુવર્ણ પ્રતિ ભાતુલાવધી દ્રષ્ટિપાત કરનારને કદીએ એવી સ્થિતિ અનુભવી પડે નહિ. કૌમાર્ય પાલનમાંજ સાધુતાના અંશ ઉગાડવાની આવશ્યકતા છે, સાધુતાની જ્યોતના જળદળતા પ્રકાશમાં વિષયીભાવનાતરંગી તરલાઓ ક્યાંએ દટાઈ જાય છે. ”

“ અહો ત્યારે તો સંપત્તિ બારા હોવાનું અસંત્ય દેરવી શકાય. પણ તારા કથન અનુસાર તારાં કથન વર્ણવે છે તેવી ભાવના અને સાધુતા જ્યારે પ્રત્યેક કુમારીકા ધારણ કરશે ત્યારે અશુદ્ધ, પાવિત્ર્ય ભંજક ભાવનાના આગમનને અવકાશ સાંપડશે નહિ. અને કૌમાર્યના બ્રહ્મવર્ચસ્વની પ્રતિભા જગતી જનને ચકિત બનાવી મુકશે. ”

સાંપ્રત સમયમાં ઠેરઠેર કણ્ઠગાયર થતાં ઓચાર બજતાના પ્રલાપોના અસ્તિત્વને હણી નાખવાનું આપણામાં સામર્થ્ય છે. પુરાણ કાળની પ્રણાલીકાઓમાં આપણે ભણે ન માનીએ પણ પવિત્રતાના પ્રકાશ વડે આપણી મહાતા છે. સંજ્ઞક એવા કૌમાર્ય પાલનમાં સહેજે અપવિત્રતાના અણુ પ્રવેશી ન જાય તે માટે સાવધ રહેવાની સંપૂર્ણ આવશ્યકતા જણાવાય છે. પાવિત્ર્ય પાલન કાંઈ ધરતી ખુણામાં પડ્યા રહીને જ કરી શકાય છે એમ નથી પણ વિદ્યાસાધક પ્રવૃત્તિની સાથે ય આપણે શુદ્ધ ભાવથી આપણા પાવિત્ર્યને પાળી શકીએ. છીએ. નવી દુનિયામાં એ પવિત્ર્ય પાલન એ તો મુખ્ય વસ્તુ જ રહેવાની છે ને એવા ભવ્ય પાવિત્ર્ય પાલનથી આપણે સાંપના બારા નથી પણ વંદનીય શક્તિઓ છીએ એમ સાંપના બારા કદીને આપણી ઉપેક્ષા કરનાર જન્ સમુદાય પાસે ઉચ્ચારવી શકીએ. ”

“ હું બસ એવી જ કુમારિકાઓના દર્શન કરવાની ખરેખર રાખું છું પોતાના કૌમાર્યના અખંડિત બ્રહ્મવર્ચસ્વથી જગત-જનને ચકિત કરનાર કુમારિકાઓની નિરંતર વૃદ્ધિ થતી રહે તેવી જાંબના ક્યાં કરું છું, અને આપણે ય, એવા જીવન જીવી શકીએ એવી મારા અંતરની ઉત્કૃષ્ટ આકાંક્ષા છે. ”

“ વાહ રે વાહ, બસ કેળવણીની મમદિ તે આનું નામ. ”

લીલા : પણ લતા બહેન, તમે ડાક્ટર પર આટલાં બધાં ગુસ્સે કેમ થાઓ છો ?

લતા : મુઆને કહુ કે મને થાક બહુ લાગ્યો છે, તો કહે ‘ તમારી જામ બતાવો !

અકસ્માતમાં પ્રાથમિક મદદ

લેખિકા : શ્રીમતી કુસુમબહેન મંગળદાસ મુનશી

અકસ્માતમાં પ્રાથમિક મદદ એટલે અકસ્માત અથવા વ્યાખ્યા એકાએક આવેલી માંદગી વખતે ડોક્ટર આવી પહેલે તે પહેલાં એ વિધવા તાનથી કેળવાયલું માણસ સાંસ્કૃતિક મદદ કેવી રીતે આપી શકે તેનું વેદક તથા રાત્રિવિદ્યાનું બ્યવહાર ખાસ સામાન્ય જ્ઞાન.

અકસ્માતમાં પ્રાથમિક મદદના કાર્યના ઇતિહાસનું ટુંકમાં એ જ્ઞાનનો ઇતિહાસ વર્ણન કરીશ. અસ-લના વખતમાં યુદ્ધના મેદાનમાં ધાયલ થયેલ જોતે તેના માથો-દારો પીક પાછળ ઉંચકી રાખતા અથવા લગાઈ પુરી થાય ત્યાંસુધી કરી પણ દરકાર લીધા વગર ત્યાં ને ત્યાં પડી રહેવા દેતા. ધાયલ થયેલા પોતાના જ સાથીદારોના કે ઘોડાના પગ નીચે છુદાઈ મરતા. આથી ધાયલ થયેલા એ કબોતે મરણને શરણુ થતા. જાણના પ્રમાણે સને ૧૭૬૨ માં લૅરી નામના એક લરકરી અમલદારે “ફલાઈંગ ફીટ્ડ હોસ્પિટલ” સ્થાપવાની યોજના કરી. તેની આ યોજનાને પહેલા તે પોલીસને સંગીન ટેકા આપ્યા. ત્યાર-બાદ ફ્રેન્ચ લશ્કરમાં ઍરન. પરસી નામના એક નામચીન સરજને “ સ્ટ્રેચર ઍરરસ કોર ”ની સ્થાપના કરી. છેલ્લી અમેરીકન સીવીલવૉર.

વખતે સને ૧૮૬૪ માં અમેરીકામાં એમ્બ્યુ-લન્સની એક મરખી પૃથા દાખલ કરવાનો કાયદો પસાર થયો. સને ૧૮૭૨ માં વિલાય-તમાં પોટરીઝના કારખાનામાં પ્રાથમિક મદદનું શિક્ષણ દાખલ કરવામાં આવ્યું. સને ૧૮૭૭ માં સેંટ જોન એમ્બ્યુલન્સ એસોસીએશન સ્થપાઈ તથા એજ સાલમાં પ્રમાણપત્રો પ્રથમ આપવામાં આવ્યાં. સને ૧૮૭૮ માં એ કેળ-વણીનું પ્રથમ પુસ્તક છપાયું. અને સને ૧૮૮૮ માં મહારાણી વિક્ટોરિઆએ સેંટ જોન ઓરડરને “ ઍટર ” ની સનદનું માન અર્પણ કર્યું. છેલ્લાં ૫૦ વરસની કારકિ-ર્દીમાં દુનિયાના જુદા જુદા ભાગોમાં મળી એ સંરથા તરફથી ૨૦૦૦૦૦૦ વીસ લાખથી વધુ પ્રમાણપત્રો આપાયાં છે. અને ન્યાં ન્યાં અક-સ્માત થવાનો સંભવ હોય ત્યાં ત્યાં પ્રાથમિક મદદ આપવા શહેરી જીવનના એક અનિવાર્ય ભાગ તરીકે એનો સ્વીકાર થાય છે. સને ૧૮૬૪ માં “જનીવા” ખાતે યુરોપીયન કન્વેન્શનપર સહી કરવામાં આવી જેની શરતોથી યુદ્ધમાં ધવાયેલા તથા તેની સારવાર કરનારા-એને “ અપક્ષીય ” ઠરાવવામાં આવ્યા તથા સારવારના સર્વ સરન્નમને “ પ્રાઈઝ ઓફ વૉર ” લગાઈની છુટ ન હોવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું. પ્રાથમિક મદદના કાર્યને આથી ઘણી ઓટી પ્રગતિ મળી. યુદ્ધના મેદાનમાં પ્રાથમિક

મદદ માટે “એમ્બ્યુલન્સ કોર” જેમ અનિવાર્ય થઈ પડી તેમ શહેરી જીવનમાં વૈદક અને શસ્ત્રવિદ્યા એક અતિઉપયોગી પૂર્તિ રૂપ થઈ પડ્યું.

મોટા શહેરોમાં પણ કોષ્ટક વખત ડાક્ટરની

મદદ તુરત મળી
ઉપયોગિતા થકી નથી. નાનાં

શહેરોમાં તથા ગા-

મડાઓમાં વેળાકેવેળાએ કે અધવચ રસ્તામાં ડાક્ટરની મદદ મળતાં કલાકો અને કદાચ દિવસો નીકળી જાય. તે વખતે દરદીને પ્રાથમિક મદદ મળે તો તે એક આશીર્વાદ સમાન થઈ પડે છે એટલું જ નહીં પણ કેટલીકવાર તેથી જીવનમાં આવેલી જીંદગી બચાવી શકાય છે. આવા સંજોગોમાં પ્રાથમિક મદદનહીં મળવાને લીધે સહેજ ઈર્ષા પરથી ગંભીર નુકસાન થવાનો સંભવ રહે છે.

યવા કાળને કોષ્ટ ઝાણું નથી. અકસ્માતને કાયદો હોતો નથી.

એ જ્ઞાનની આવશ્યકતા અકસ્માત ધાર્યો થતો નથી. ધાર્યો

થાય તે અકસ્માત ન કહેવાય. અમુક રથો કે સંજોગોમાંજ અકસ્માત થાય એવો મર્મદા બાંધી શકાતો નથી. સુધરેલા જમાનામાં સુધરેલાં સાધનોની સગવડ વધવા સાથે અકસ્માતનાં સંજોગો પણ વધવા પામ્યા છે. તેવા સંજોગોમાં પ્રાથમિક મદદનું જ્ઞાન આપનારો જેટલો બને એટલો વધારે પ્રચાર થવો ખાસ આવશ્યક છે.

પ્રાથમિક મદદનું જ્ઞાન લેને ડાક્ટર કે સરજન બનાવી શકતું નથી પણ ડાક્ટર કે સરજનની મદદ મળે તે પહેલાં પ્રાથમિક મદદ આપનાર જે અતિ ઉમદા સેવા બજાવી શકે છે તે પછીથી મળેલી ડાક્ટરની કે સરજનની મદદ કરતાં વધુ કિંમતી થઈ પડે છે.

૧ બારીકીથી અવલોકન કરનાર, જેથી થયેલી ઈજાનું બ

પ્રાથમિક મદદ આપનાર નિદાન કરી પતારમાં હોવા જોઈતા તેના ચોંચ ઉપ-
ગુણો : ચાર કરી શકે.

૨ કુનેહબાજ (યુક્તિવાદો) દરદીને નાહકના સવાલો પુછ્યા વિના થયેલી ઈર્ષા બરાબર સમજી શકે.

૩ તોડ કાઢવામાં પ્રવીણ (તદબીરવાળો) જે વખતે જે સાધનો મળી આવે તેનો સારામાં સારો ઉપયોગ કરે.

૪ હાથનો ચલાક. દરદીને નાહકે વેદના ક્યાં શિવાંચ ઉચકમુક કરી શકે અને સફાઈથી મોટા વિગેરે બાંધી શકે.

૫ સારાસારનો વિચાર કરનાર. કેવી તરેહના ઉપચારથી વધારે કાયદો થશે તે સમજનાર.

૬ સ્પષ્ટ વક્તા. દરદીને તેમજ ખીજાઓએ શું કરવું તે બરાબર સમજાવ્યે એવા સંજોગોમાં ફરી શકે.

૭ ખંતીસો. એક વાર નિષ્ફળતા મળ્યા છતાં નિરાશ ન થતાં પોતાના પ્રયાસો ચાલુ રાખે.

૮ દિલસોજ. દરદીના તરફ દયા બતાવી પોતાના દિલમાં દયા રાખી તે મુજબ સારવાર કરી શકે.

ઉપરના ગુણો ઉપરાંત પ્રાથમિક મદદ આપનારમાં સમયમુચકતા, સમયમુચકતાનો ગુણ હોવો ખાસ જરૂરનો છે. જેથી સમયને અનુસરીને યોગ્ય સારવાર કરી શકે.

“સખત હૈયું” (ઘાકુદીલ) વખત આવે પોતાના અંગત સગાંની સારવાર કરવી પડે તો (નરવસ) નહીં થઈ જતાં દિવ્યમતથી સારવાર કરે.

સ્વાર્થ ત્યાગ. પોતાનો ગમે તેવો સ્વાર્થ હોય છતાં પ્રાથમિક મદદ આપતી વખત તો પોતે પહેલાં એજ કામ કરવાનું છે એમ સમજીને મદદ કરે.

અકસ્માતમાં પ્રાથમિક મદદ આપનારની ફરજ ડોક્ટર આવી પહેલે ત્યાં સુધીની નારની ફરજો જ હોય છે. અથવા દરદીને પ્રાથમિક મદદ આપી યોગ્ય વાહનમાં યોગ્ય રીતે હોસ્પિટલમાં લઇ જઇ સરળતાથી સોંપવા સુધીની જ હોય છે.

પ્રાથમિક મદદ આપનારે આટલું તો ખાસ જાણવું જોઈએ કે તેના દ્વારા થતી મદદ એ દેવી મદદ છે. તેથી પોતાને ગમે તેવું તુલસાન થતું હોય અગર પોતાનું કામ રખડી જતું હોય તો તેના બોગે પણ પ્રાથમિક મદદ આપવાની. તેની સૌથી પહેલી ફરજ છે. એ કામ જાણનાર બીજું કામ હાજર ન હોય તો, દરદી, પોતાને સગો હોય કે ન હોય, મિત્ર હોય કે ન હોય, તદ્દન અપરિચિત હોય તો પણ તેને પોતાના એક અંગત સંબંધી ગણી. પ્રાથમિક મદદ આપવી એક પવિત્ર અને દેવી ફરજ છે એમ તેણે સમજવું જોઈએ. કારણ એક અપરિચિત માણસને પણ અકસ્માત નડ્યો હોય અને આપણે ધાંધલામાં હોઈએ કે તે તરફ દુર્લક્ષ કરીને ચાલ્યા જઈએ તો પણ તેના આત્મા તો પોકારશે કે “Oh pass not pass not headless by you who can help me in my distress” મારા તરફ દુર્લક્ષ કરી ચાલી નહીં જા, કદાચ તું જ મારે કુખ નિવારણ કરી શકશે.

પ્રાથમિક મદદ આપનારે બીજાઓ ને કામ નહીં જાણતા હોય તેવાઓની દખલગીરી નહીં યથા દેવી જોઈએ. તેમજ (નરવસ) મનના નખખા અને (નેગેટીવ) નિરાશાવાદીઓને તો ત્યાંથી તરતજ દુર ખસેડવાની કોનેલ વાપરવી જોઈએ. વળી અકસ્માતમાં પ્રાથમિક મદદ આપનારે નીચેની બધી બાબતોના સંપૂર્ણ વિચાર કરવાની જરૂર છે.

૧ અકસ્માતનું પોતાના અધિકારમાં આવે તેટલું પુરે પુરું અકસ્માતને લગતી “ નિદાન ” કરવું. બાબતો ૨ “ કેવી તરે-હના ઇલાજો કેટલે દરજ્જે ” લેવા તે નક્કી કરવું.

૩ ડોક્ટર આવી પહેલે ત્યાં સુધી સંજોગોને અનુકુળ હોય એવા બધા ઇલાજો કરવા તેમજ નીચની દૃષ્ટિએ બધી બાબતો તપાસવી:

(૧) દર્દી અથવા દર્દીઓ દર્દીની જાત મરદ કે ઓરત હોય તે પ્રમાણે ઉપચાર કરવા પડે છે. દર્દીએ મરણથી અગર સંજોગને આધીન થઈ શરીરને કેવી રિયતિમાં રાખવું છે તે તપાસવું. ઘણા માણસો હોય તે વખતે સૌથી વધારે જરૂર હોય તેના ઉપર વધારે લક્ષ આપવું.

(૨) નિશાની, લક્ષણો તથા હકીકતથી પુરેપુરા વાકેફ થઈ પછી ઇજાની સાંભાર કરવી.

(૩) કારણ અથવા કારણો તપાસી પરિણામ અથવા પરિણામોનો વિચાર કરી તે મુજબ માવજત કરવી. પ્રાથમિક મદદ આપવામાં આસપાસના સંજોગોનો ધણો આધાર રહે છે. તેમાં, ૧ જોખમનાં સંલલિત સાધનો ૨, નિદાન માટે સંલલિત વાતમી. ૩, મળી આવતી મદદનો આધાર. ૪, મદદ માટે મળી આવતાં સાધનો. ૫, દર્દીના બચાવ તથા ૬, દર્દીને ખસેડવા હોય તો કેવી રીતે ખસેડવો વિગેરેનો સમાવેશ થાય છે. તેથી આસપાસના સંજોગોમાં રહેલી બધી બાબતોનો સંપૂર્ણ વિચાર કરી તે પ્રમાણે સારવાર કરવાની જરૂર છે.

અકસ્માત અનેક તરેહના થાય છે અને તે દરેકની જુદી જુદી સારવાર હોય છે પણ અત્રે સ્વયં સંકોચને લીધે તેની નિશાનીઓ કારણો અને સારવારની જુદી વિગતોમાં

લોહીનાં આંસુ

લેખક : શ્રી ધનશંકર હીરાશંકર ત્રિપાઠી

ગુજરાત મેલમાં હું જ્યારે રાજનગરથી ડુંગ્રુબાઈ જવા માટે ત્રીજા વર્ગમાં એક ડબ્બામાં દાખલ થયો ત્યારે તે ડબ્બામાં ખરો પૂર્યો હોય તેમ આશરે પંદર માથુસો ખેડેલાં હતાં. દૂનના બધાથે ત્રીજા વર્ગના ડબ્બાઓમાં હું સગવડ. ભરી જંગ્યા માટે શોષ કરી ચૂક્યો હતો પણ બધેયે ગીરદી હતી. આખરે કોઈ પણ એક ડબ્બામાં જંગ્યા કરી લેવાના ઠરાવથી મેં આ ડબ્બો પસંદ કર્યો હતો.

હું જેમ તેમ તપાસ કરીને સામાન જવાના હંથા પાડીયા પર ખેડો અને દૂન ખેડી. મારાવાળા ડબ્બામાં ખેડેલાં હતારજો-ગાંની એક યુવતીને જોતાંજ હું ચોક્યો. એની આસપાસ એનાં માતાપિતા ખેડેલાં હતાં. તેઓનું કોઈનું મારા તરફ ધ્યાન જણાવું ન હતું. એની માતા બારી બહાર નજર કરી રહી હતી. એનો પિતા એક પુસ્તક વાંચવામાં તસ્લીન હતો. પરંતુ જેમ હું યુવતીને જોઈને ચોક્યો તેમ તે પણ ચોકી. એક પળ તે મારા તરફ અનિમિષ નયને જોઈ રહી. એ નયન થોડીક વારે સજળ બન્યાં. જાણે એમાંથી લાલ રંગનો પ્રવાહી નીકળતો ન હોય એમ મને લાગ્યું. બિચારીએ એક કુસ્કું લાવું અને એક પુસ્તક વાંચવા માંડ્યું.

એ કોણ હતી ?

હાય ! એની માથે હું જન્મભર વિસરી શકું તેમ નથી. એનો અને મારા જીવનનો ઇતિહાસ હું જીવીશ ત્યાં સુધી મને યાદ રહેશે.

સરકારી વકીલ મિ. અમુલપલસની એ પુત્રી છે. એનું નામ રમા છે. પાંચ વરસ પર તે રાજનગરમાં મારા મકાનની બેડે જ રહેતી. મારા કુટુંબ સાથે એના કુટુંબને ઘણો સારો મેળ હતો.

એ શાળામાં બહુતી. હું વિદ્યાર્થીમાં બહુતો. અમે બહુવાર સાથે સાથે નાટક-સિનેમા જોવા જતાં; નદીપાર ફરવા જતાં; વ્યાખ્યાનો સાંભળવા પણ જતાં. અમે વચ્ચે એક પ્રકારનો અનેરો કામળ લાવ જાત થયો હતો. સારે નસિબે અમે એક જ શાંતિનો હતો.

એક વેળા અમે એક સ્વદેશી પ્રદર્શન જોવા ગયાં હતાં. રમાના માતાપિતા તેમ જ મારાં માતા પિતા પણ સાથે હતાં. મારી બે બહેનો પણ સાથે હતી. હું અને રમા સૌથી જુદાં પડીને સાથે સાથે રોકો જોતાં ફરવા લાગ્યાં.

અચાનક જ રમાએ મને કહ્યું : “ મહેશ ! કદાચ આ આપણું છેલ્લું મિલન હોય. આવતી કાલથી કદાચ આપણે નહીં મળી શકીએ. ”

“ કારણ ? ” એ પૂછ્યું.

૧૯૩૪નો નવો મોડલ

તારનું કેસ [Notecase] જોવાની લલામણ છે [ટે. નં. ૨૬૪૭૦]

ફેશનની લેડીઝ શુટ. સુઝ, અને ચંપલ વીગેરે ખરીદવા માટે
જાણીતું મથક

ગોલ્ડ શીલ્ડ લેધર વર્ક્સ,

બાય નં. ૪ પીરબાઇ બીલ્ડીંગ, સેન્ટ્રલ રોડ, મુંબઇ-૪
ફેન્સી લેધર ગુડ્સ, ડ્રેસીંગ કેસ, સુટ કેસ, ડોક્યુમેન્ટ કેસ,
કેબીન ટ્રંક, કીટબેગ, ડોક્ટરોની ખાસ બેગ, જુવેલ બોક્સ
હોલડેસ, મનીપર્સ બેલ્ટ બેગ સ્ટ્રેપ, વોચ સ્ટ્રેપ વગેરે.

સોરઠમ-૧૫૮-૬૦, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઇ નં. ૨.
સ્વદેશી મારકેટ, નં. ૬-૭ શામી ગલી મુંબઇ નં. ૨.
હેડ ઓફીસ: ભાંગવાડી, કાલખાદેવી રોડ, મુંબઇ નં. ૨.

સી. એસ. પટેલ એન્ડ કું.

સર હરકીશનદાસ હોસ્પિટલ, બીલ્ડીંગ, શોપ નં. ૭, મુંબઈ, ૪

—છેલ્લામાં છેલ્લી ઢબનાં સ્વદેશી—

બ્લાઝિંગ, જર્મન, ક્રોકેસ, બાબા સુટસ, બેબી બોનેટસ, જરૂરી લાંરતની, આરી લાંરતની,
ખાદલાની સાડીઓ, પ્રીન્ટેડ ચુદ્દીઓ વગેરે માટે

એક વખત તો જરૂર પધારો

—બે સુંદર નવલકથાઓ—

ઈર્ષ્યાની આગ કંપની સરકારના સમયની રોમાંચક પ્રેમકથા મૂલ્ય : રૂ. ૧-૦-૦
પો. : રૂ. ૦-૩-૦

તૂટેલા બંધન કવિવર ટાગોરની સુંદર સામાજિક નવલકથા મૂલ્ય : રૂ. ૦-૮-૦
પો. : રૂ. ૦-૨-૦

લખો:

વ્યવસ્થાપક “ગુણસુન્દરી”

૧૧૪, ગીરગામ બેક રોડ, મુંબઈ, ૪

સ્ત્રીઓના ગુપ્ત રોગો ઉપર સરલા પેકેટ

—નો ઉપયોગ કરો.

ગુપ્ત ભાગમાંથી વહેતી ધાતુને—બિનાશને દૂર કરી સંકેતન કરે છે.

વારંવાર સુવાવડ, વિદાસી ટેવો, કુટેવ, આગસ, મોજશોખ વગેરે કાષ્ઠ પથ્થુ મરણથી આવેલ ગુપ્ત ભાગની શીથિલતા, નબળાઈ દૂર કરી, સ્નાયુઓને મજબૂત તંબુ કરે છે.

કાષ્ઠ પથ્થુ જાતનું નુકશાન થતું નથી, તેની ખાત્રી આપવામાં આવે છે.

પેકેટ કીમત : રૂ. ૧-૦-૦ : સેમ્પલ પેકેટ : ૦-૬-૦ : પોષ્ટ ફ્રી.
નોટ : યત્નવધાર ખાતરી રહેશે.

લખો : સરલા માંધી, ભાવનગર, (B. S. Raj.)

— સંતતિ વિના સંપત્તિ નકામી છે —

સ્ત્રીઓ માટે ખાસ ઉપયોગી અને વંધ્યત્વ વિનાશક

[ખદિરાદિધૂત-ખેરનું ઘી.]

આ ઘી સ્ત્રીઓના દરેક જોવાં કે, માસીક રુદુતી અનિયમિતતા, ખોટી ગરમી લોહી વેઠાર, કસુવાવડ, રતવાથી બગદારી બચાવ, પ્રદર, લોહીવા, અધુરા માસે બાળકનો થવો જન્મ, સગર્ભાવસ્થામાં તાવ, અશક્તિ, કેડનો દુઃખાવો, મર્માશયનો શોષો વિગેરે દરેકને મટાડી મર્માનું પોષણ કરે છે. છોડ દોષ તો પાસવે છે અને મર્માશયને મર્માધારણ યોગ્ય બતાવે છે. કીમત રતલ ૧ ના કબજા રૂપીયા બે. અરધા રતલનો રૂપીઓ એક વી. પી. પો. જુડું.

વેધ. ઓન. ઓચ. મહેતા.

કાઠીયાવાડી બાલામૃત સોમદી હીપો-ભાવનગર. (કાઠીયાવાડ)

શ્રી કૃષ્ણ મંજરી

(માળા પહેલી)

ભાવ અને ભક્તિભર્ષી

કાવ્યોનું ઉત્તમ પ્રસ્તક

(દુ'ક સમયમાં પ્રકટ થયો)

લેખિકા: શ્રીમતી ઇન્દુમતિ દ. દસાઈલ, ભરૂચ.

શ્રી કૃષ્ણભક્તિનાં ભક્તિસંપન્ન સ્ત્રી-પુરુષોએ પાંચવા, વિચારવા અને કંઈક કરવા યોગ્ય સુંદર કાવ્યોનો આ સમગ્ર લેખિકાના હૃદયમાંનું શુદ્ધ પ્રતિબિંબ પડે છે. જાણીતા મિત્ર-ધર રવિશંકર રાવલના શ્રી કૃષ્ણપ્રભુના ત્રિશગી મિત્રે પુસ્તકના કુમાર પ્રી-ટરીના અનુ-પમ હાપકમને પૂર્ણ સુંદરતા બધી છે. દરેક ભજન-કાવ્ય સંગીત શાસ્ત્ર અનુસાર રાગ-તાલથી ગાઈ શકાય તે મારે તેનાં માપ દર્શાવ્યાં છે. એ ભજનોથી અનેક આત્મિક વ્યાપારો-પ્રભુપ્રેમમાં મગ્ન થવાશે.

મૂલ્ય: માત્ર રૂ. ૧-૪-૦ વી. પી. પોષ્ટ ફ્રી.

લખો-વ્યવસ્થાપક " ગુણસુન્દરી ", ૧૧૪, ગીરગામ બેઠક રોડ, મુંબઈ, ૪

“ પૂછવામાં માલ નથી. ”

“ પણ એવું શું છે ? ”

રમા અને જવાબ આપે તે પહેલાં જ અમારી નજદીક તેના પિતા અને માતા આવી લાગ્યાં. તેની માતાએ તેને કહ્યું: “ આલ, રમા, હવે આપણે ઘેર જઈએ. ”

“ માથી ” રમાની માતાને હું ‘ માથી ’ કહેતો. મેં કહ્યું: “ અમે બધાં આવીશું ત્યારે રમાને સાથે લાવીશું. એ કંઈ જોવાઈ નહીં જાય. ”

“ ના, ” એકદમ મિ. અમુલખદાસે જરાક મોટા સ્વરે અને કહ્યું: “ તારી માથે રમાને ફરવા દેવાની નથી. ”

તેઓ ત્રણે આત્મા ગયાં. એ વખતે મેં જોયું કે, રમાની આંખમાં આંસુ હતાં. એ એક એવો આઘાતકારક અર્થિત્યો પ્રસંગ હતો કે, જે, મને ન સમજાય એવી સુંઝવણું કરાવી રહ્યો. રમાએ આજનું અમારું મિલન જોઈ કહ્યું હવું, એનું કારણ પૂછવામાં માલ નથી એમ જણાવ્યું હવું. મિ. અમુલખદાસે

જળ રાણી

૧

કોણે આ નાનકડી વીરડી સરિતા કાંઠે જોદી લાઇ !
વન વગડે ત્યાં ભર ઉતાળે
પાણી ક્યાંથી આવ્યાં ધાઈ !

સૂડી સરિતામાં છે રેતી
વીરડે કોણ હરો જળદેવી
પૂછે વીરને બેની નાનકે
“ બતાવશો સુજને જળરાણી ? ”

૨

“ દેખ ! બહેની ! ” વીર કહેતો
વીરડો જોદે નદીને તીર;
રેતી જહાર નિકાલે ત્યાં તો
પાતાળમાંથી ફૂટ્યાં નીર.

જલ્યું બેની ! કોણે જોયો
વીરડામાં મૂકે જળદોરો
આવી રહેંચ્યા જળરાણી
પાતાળથી દેતાં પાણી.

સોમાલાલ લાવસાર

રમાને મારી સાથે ફરવા દેવાની નથી એમ ખબર આપી હતી. આવી રીતે આ લોકોની અમારી સાથેની રીતભાતમાં ફેરફાર કેમ થયો ?

મેં ચારી બહેનોને અને મારી માતાને આ સંબંધમાં પૂછપરછ કરી. તેઓને તેનું કંઈ જ કારણ સમજાયું નહીં. એ કુટુંબ સાથે અમારા કુટુંબને કંઈ કલેશ કંકાસ થયો ન હતો; ચાલકાટનું પણ કંઈ કારણ ઉપરિચિત થયું ન હતું, તેમજ અમુલખદાસની કોઈ બીજા સહેરમાં બદલી પણ થનાર નહોતી. ત્યારે આમ અમેને અળગાં કરવાનું કારણ શું હોઈ શકે ?

એ દિવસ વહી ગયા અને કારણ સમજાયું. તરતનીજ સર થયેલી સત્યાગ્રહની હિલચાલમાં જોડાઈને મેં પીકેટીંગમાં ભાગ લેવા માંગ્યો હતો તેથી મિ. અમુલખદાસ મારા ઉપર નારાજ થયા હતા એટલું જ નહીં પણ અમારા કુટુંબના કોઈ પણ સમજૂતીને બેજાવા તેમણે મનાઈ કરી હતી. તેમણે મારા પિતાને પોતાના આ ફાવ પ્રદર્શન વેળાજ

જાહેર કરી દીધેલો હતો. પણ મારા પિતાએ માપેલા જવાબથી તેઓ નારાજ થયા હતા. મારા પેતાએ તેમને કહ્યું હતું: “ મહેશ ઉમ્મર ત્રાયક થયેલો છે, એની બાળતમાં મારાથી માથું મારી શકાય નહીં. ” મિ. અમુલખદાસે તેજ ધડીએ કહ્યું હતું “ તો હવેથી રમા અને મહેશ સાથે ફરી શકશે નહીં. ” રમાએ આ બેઠની વાતચીત સાંભળી હતી અને તેથીજ તેણે મિલન છેલ્લું હોવાનું કહ્યું હતું.

મારા હૃદયમાં આઘાત થયો. મારી અને રમાની વચ્ચે જે કામળ ભાવ જાગૃત થયો હતો તેના તાર તૂટયા. અને એ હીલચાલમાં ફના થવાની લાગની લાગી હતી. વિપત્તિઓની દરકાર ન હતી. કારાવાસની ભીતિ ન હતી, મારા પિતાની દોરવણી પ્રમાણે ચાલવા હું રાજ ન હતો તો અમુલખદાસની દોરવણી પ્રમાણે ચાલું જ શેતો ? મારું વ્યક્તિસ્વાતંત્ર્ય કોઈ ખૂંચવી લે નહીં એ એ જોવા જ હું રાજ હતો. પરિણામે દેશ ભક્તિને ખાતર મેં રમાનો સંબંધ શુભાવેલો થોડ્ય લેખ્યો. અમુલખદાસની મનાઈ પછી ન તો મેં કે ન મારા કુટુંબમાંના કોઈએ તેમને ત્યાં પરિચય રાખ્યો.

એક રાતે મારી ધરપકડ થઈ, અને યાદ છે કે, એ રાતે ન્યારે હું પોલિસમેન સાથે મારા ધરમાંથી બહાર નીકળતો હતો ત્યારે અમુલખદાસના ધરની બારીમાંથી એક ચન્દ્રવદન આંસુ ટપકતી અંખિએ મારા તરફ નેહ રહ્યું હતું.

પીકેટીંગ પ્રવૃત્તિ બદલ અમે નવ સુવેંકાની એક પાર્ટીની ધરપકડ થઈ હતી. દરેકને દોઢ વર્ષની જેલ મળી. ફ વર્ગ અપાયો. ભાગ્યના ખેલ ભુલ્યો. મને પકડાયેલો નેહને જે ચન્દ્રવદનની આંખમાંથી આંસુ ચર્મી હતાં તે જ રમાના પિતા સરકારી વડીલ અમુલખદાસ અમારા કેસમાં અમારી સામે હતા અને અમને સખત સજા કરવા તેમણે જ માજીસ્ટ્રેટને ભલામણ કરી હતી.

જેલમાંથી છૂટી હું મુ'બાઈમાં રમનાત્મક કામોમાં લાગ્યો હતો. જરૂરી કામ પરત્વે મારે રાજનગર આવવું થયું હતું. મુ'બાઈ પાછો જતો હતો ત્યાં આજ પાંચ વર્ષે ગુજરાત મેલમાં પહેલી જ વાર રમાનો મને ફરીથી મેળાપ થયો. ધપ્ ધપ્ કરતી ધપતી મેલના ધપકારા ગણતો હું ન્યારે મારા પૂર્વ પ્રતિભાસ યાદ કરતો હતો ત્યારે મેં જોયું કે, રમાની ચોપડીમાં એ અશ્રુબિન્દુ ટપક્યાં. એ આંસુ હું વધુવાર ન જોઈ શક્યો.

એક રેશન બાબત હું તરત જ એ કબજામાંથી ઉતરી ગયો. કબજાનું બારણું વાસતાં, પ્લેટફોર્મ પરથી મેં કબજામાં નગર કરી. તથુ જુદા જુદા ભાવના ચહેરા મેં જોયા. અમુલખદાસ કંઠેર ભાવે મારા તરફ જોતા હતા. એમની ખંતી જેમને હું ‘માશી’ કહેતો, તે ચિંતાતુર ભાવથી મારા તરફ જોતા હતા અને રમાની આંખમાંથી અશ્રુબિન્દુઓની સેરસીસેર એના ગાલ પર પડીને એના બોળાંમાંના પુરત-કના પાનાંયર ટપકતી હતી.

હું ખીજા કબજામાં બેસીને મુ'બાઈ પહોંચ્યો. ત્યાર પછી રમા સંબંધી તપાસ કરાવતાં મેં જાણ્યું કે, ગયે વર્ષે તેનાં માબાપે અમારી યાત્રિના એક રાવસાહેબનાં દારૂડીઓ પુત્ર સાથે એનું લગ્ન કર્યું હતું. હજી તો એના કામળ કરમાંથી મીઠળ પણ છુટ્યું નહતું અને એને સાસરે યે વેળાવી નહતી ત્યાં એ દારૂડીઓ કુવક મંરણ થાયો ? ત્યારથી એ બિચારીને શિરે વૈધવ્ય આવ્યું છે । જન્મભર હવે એને આવાં આંસુ જ સારવાનાં છે ।

દામ । હિંદુસમાજમાં નજીવું કારણસર એક વર શુભાચીને કેટલાયે આપખુદ મનસ્વી માળાપો પોતાની પુત્રીઓનાં લગ્ન આવી રીતે કરી નાંખે છે અને પછીથી જન્મભર તેમને લોહીનાં આંસુ સારવાની દરજ પાડે છે ।

એ દિન ક્યારે આવશે કે ન્યારે આવી શુભાચી તોડી ફેડીને વ્યક્તિસ્વાતંત્ર્યથી હિંદુ બાળાઓ પોતાનાં લોહીનાં આંસુ સુરેખ મોતીની મુરોબિત, સેરમાં પલકાવી નાંખશે ।

પિતાઓને

૪૪

૪૪

લાખક :
શ્રીમતી પુષ્પાવતી બે. મહેતા
છ. એ

જગતના ધણા ખરા દેશોના સાહિત્યમાં અનાદી કાળથી સ્ત્રીઓને શિષ્યામણુ આપવાની પદ્ધતિ પડી. ગઈ છે. પ્રાચીન શાસ્ત્રકારો, કવિઓ તેમજ લેખકોએ પણ સ્ત્રીઓને ઉદ્દેશીનેજ ઉપદેશ આપવાનું ઉચિત ધ્યાનું છે. આધુનિક સાહિત્યમાં પણ ધણા ખરા માસીકા અને પુસ્તકો એક અથવા બીજી રીતે સ્ત્રીઓને ઉદ્દેશીને ધણું લખે છે. અત્યાર સુધી ધર્મને નિમિત્તે અને કર્તવ્યને નિમિત્તે લેખો લખાતા અને સ્ત્રીઓના ધર્મને આદર્શની ચર્ચા થતી. અને સ્ત્રીઓ માટે માત્ર એકજ આદર્શ બુદ્ધિ રૂપ મનાયો છે અને તે આદર્શનીતા; આ આદર્શ કદાચ બુદ્ધિ રૂપ હશે. પણ તેને જે સ્વરૂપમાં ચર્ચવામાં આવે છે એ સ્વરૂપમાં તેને બુદ્ધિ માની લેવું અસંભવ લાગે છે.

નવાં યુગમાં સ્ત્રીઓના ઉપદેશમાં એક તરફ ઉમેરાયું. પુત્રી ને પત્ની રૂપે પુષ્કળ ઉપદેશ ગ્રહણ કરેલી સ્ત્રી હવે માતા રૂપે ઉપદેશ પામવા માંડી છે. પશ્ચિમના માનસશાસ્ત્રે નવું સાહિત્ય પુરતા પ્રમાણમાં ઉત્પન્ન કરવા માંડ્યું છે. પશ્ચિમના વિકાસોના પડઘા અહીં પડવા માંડ્યા છે. અને અનુવાદ ધણા યવા માંડ્યા છે. અને આવા લેખો ધણું ખરું માતાને ઉદ્દેશીને જ લખાય છે.

માનસશાસ્ત્ર મનુષ્યના ઘડતરમાં બાળવયને બહુ મહત્ત્વ આપે છે. આ ઘડતરમાં માતાનો ભાગ મહત્ત્વનો છે. માતા જ ગ્રેરણા પાળે છે અને સંસ્કાર સંધે છે. બાળકના સંદેહોની રૂઝૂમી હોવાનો આધાર પણ માતા પર હોય

છે. આ કથન ધણું અંશે સત્ય છે. પણ આપણા હિન્દુ સમાજમાં આ કથનથી વિપરીત પરિસ્થિતિ દેખાય છે. જે સમાજ પુરેપુરો અચાત છે, ન્યાં કુટુંબમાં માતાનું સ્થાન જ નથી ત્યાં માતાઓને બાળક વિશે વારંવાર કહેવું ધણું અંશે નકામું છે.

હિન્દુ સમાજમાં, કુટુંબમાં મુખ્ય સત્તા પિતાની હોય છે. અને કુટુંબની કેળવણી, આર્થિક સ્થિતિ અને ધર્મ ત્રણે પિતાની ધર્યાનુસાર જ હોય છે. વળી કુટુંબની મહત્તા, પ્રતિષ્ઠા વગેરેનો આધાર પણ પિતા પર હોય છે. વળી સંયુક્ત કુટુંબમાં તો પિતાના પિતાની સત્તા જ હોય છે. ન્યાં પિતાનો પણ સાદ કોઈ સાંભળવું નથી, ત્યાં માતાનો સાંભળે જ કાણ? આથી પિતૃ સત્તા મુખ્ય ગણાતી હોય તે સમાજમાં બાળકની કેળવણી, રીતભાત અને સંસ્કાર માટે પિતાને જ ઉત્તરદાતા ગણવા બેઠ્યો.

બાળકની અચાન અવસ્થા એટલે ધણી જ નાની વય સુધી જ માતા પર તેનો સર્વ આધાર રહે છે. પણ તે વય વટાવ્યા પછી પિતૃસત્તાના ધણા અનુભવો તેને બોગવવા પડે છે. માતાઓ અતિસ્નેહને વશ થઈ કે અચાનતાથી બાળકને ટેકરી અથોગ્ય શિક્ષણ આપતી હશે. પણ પિતાની સત્તાના મદમાં કેટલાં બાળકોનાં જીવન છુંદાન ગયાં હશે તેની કંપના પણ દુઃખકર છે. સ્વામીત્વનાં હક્ક પુરૂષે પત્નીપર રાખ્યા છે. તેટલાંજ ચંતાનો પર પંથુ રાખ્યા છે. વળી કુટુંબમાં પિતાની મહત્તા વધાવવા માટે પિતાને અતિશય

કાળજી હોય છે. આ મહત્તા ધણીવાર ત્રાસમાં ફેરવાઈ જાય છે. બાળક તોફાન કરે-વાંક કરે કે બહે નહિ તો તેને બીક બતાવવામાં આવે છે કે “બાપને કહી દેશા ! આવા વર્તનથી બાળક પિતાને ‘હાઉ’ જ માને છે અને સદાય તેનાથી ડરતાં રહે છે. ઘરમાં ખુબ તોફાન કરતાં બાળકો પિતા બદારથી આવે કે તરત જ મુખ ચંદ્ર બેસી જાય છે અને દુઃખકર તો એ છે કે પિતાને આમાં જ પિતૃત્વની મહત્તા લાગે અને કહીએ બાળક છૂટ લેવા પ્રયાસ કરે કે તોફાન કરે તો ધમખી કે માર તેને માટે તૈયાર જ હોય છે. પિતાએ પણ બાળક સાથે છૂટથી બાલ્યું નોંધ્યું અને તેની ઇચ્છા, કે સુરક્ષી જાણવી નોંધ્યું તે વિચાર પિતાને ધણીવાર હોતો નથી.

પિતૃસત્તા મુખ્ય ગણાતી હોવાથી આપણા સમાજમાં સંતાનો પર સ્વામિત્વનો હક્ક પિતાનો છે. અને આ સ્વામીત્વની ભાવના પિતાને સંતાનો પાસે પોતાને ગમતુ કરાવવા થેરે છે, અને પિતા પોતાની લાગણીને વશ થઈ સંતાનો પાસે તેમ કરાવવા પ્રયાસ કરે છે. કદી બાળ્યવચ્ચાત બાળક સાથેં ચંચુ તો તેના વિચાર કચડી નાખવામાં આવે છે. માનસશાસ્ત્રના અભ્યાસીઓ બાળકને રમત, શિક્ષણ અને રીતભાતમાં બંને તેટલી સ્વાતંત્રતા આપવા કહે છે. બાળકના મન પર અયોગ્ય અંકુશથી તેનો વિકાસ રૂંધાય છે. અને પ્રગતિ નોંધ્યું તેટલી યતી નથી તેમ માને છે. પણ આ સુચનાને ‘વ્યવહારનું’ રૂપ આપી શકાયું નથી. સામાન્ય રીતે બાળકના આદર્શ તે પિતાના આદર્શ જ હોય તો તે ‘સાર’ મનાય છે, નહિતર ‘કેના જેવું’ વર્તન છે ? ‘નાક/કપાવશે,’ ‘હત્યાદિ વચનોથી તેને ઉધડું લેવામાં વાર લાગતી નથી. પિતાનું સ્વામીત્વ કેટલે અંશે પ્રબળ છે તે મહાત્મા ગાંધીજીની આત્મકથામાં

દર્શાવ્યા પ્રમાણે તેઓએ જ પોતાના પુત્રોના શિક્ષણ માટે કરેલા પ્રયોગ પરથી જણાય છે. તે પ્રયોગની યોગ્યતા જોવાની નથી પણ તેમાં બાળકના કે તેની માતાના અવાજને જરાપણ સ્થાન નથી. સામાન્ય રીતે, બાળકને પિતાને દરેક ઇચ્છા કે આસાને આધીન થવું જ પડે છે.

બાળવય વડાવ્યા પછી પણ જુવાન સંતાન આસાપાલન ન કરે તો પિતાની સર્વ બાબક સત્તા તેને-તેના વિચારને કે આદર્શને કચડી નાખવા સુકતી નથી. ધણીવાર એવું બને છે કે સંતાનોનું હિત માતા વધારે કરી શકતી હોય છતાં પિતાના વિચાર તેથી ઉલટા હોય તો માતાથી પોતાના વિચાર વ્યવહારમાં મુકી શકતા નથી. અને સંતાનોને પિતાનીજ આસાનુસાર ચાલવું પડે છે. સામાન્ય રમત ગમત કે કપડાંથી માંડીને છેવટ લગ્ન જેવા જીવન પ્રશ્ન પણ પિતાની ઇચ્છા પ્રમાણે ઉકેલાય છે. સ્વામીત્વની અને પિતૃત્વની પરંપરા એટલી પ્રબળ થતી જાય છે કે આધુનીક પિતા સંતાનો યુવાન હોય તો પણ કંપ્યુ પુસ્તક વચ્ચે અને કંપ્યુ નહિ, તે પણ પોતાનીજ ઇચ્છા મુજબ ઇચ્છે છે. અલબત્ત, પિતા સંસારમાં જીવનના આરંભમાં માર્ગ દર્શક છે-પાલક છે-અને જ્ઞાનની દાતા છે. પણ એ જ્ઞાનની અદ્વંતા સીમા બાળકની બહાર ન જવી નોંધ્યું કે જેથી સંતાનોને બલિષ્ઠમાં કહીન થઈ પડે.

અર્થ જોતાં આધુનીક બાળક પિતૃત્વની પ્રબળ સત્તા અને માતૃત્વની અસાનતા અને ગુલામી નીચે કચરાઈ જાય છે. તેના શારીરિક અને માનસિક વિકાસ રૂંધાય છે. અને જગતનાં સશક્ત બાળકોમાં હિન્દનું બાળક સમાજ ને કુટુંબ, અયોગ્ય કેળવણી અને જીવનનાં અપુણ્ય સાધનોથી નીચેલાઈ જાય છે. આનો એક જ માત્ર ઉપાય છે અને તે

લવિષ્યના પિતાઓને સંતાનો પ્રત્યેના ધર્મ સંતાનો પ્રત્યે કેમ વર્તવું તે સમજાવવાની સમજાવવા.

અત્યારના શિક્ષણક્રમમાં ખામી એક પિતાનું પરમ કર્તવ્ય સંતાનને આચાર-જાળાવવા છે અને તે એજ કે કન્યાઓને ધીન બનાવવા કરતાં-પોતાની પ્રતિકૃતિ રૂપ બનાવવા કરતાં-અને પોતાનાજ વિચાર અને આચાર પ્રમાણે દોરવા કરતાં વિશેષ છે.

વિ ધ વા

બળવું અંગ સમાજનું બળાય રે, વિધવા શાને થઈ !
એને ખાવામાં એણું ખવાય રે, વિધવા શાને થઈ !
એને પીવામાં કુવો પુરાય રે, વિધવા શાને થઈ !
એને ગાવામાં રૂઢન ગવાય રે, વિધવા શાને થઈ !
એને રવખે ન સુખ જણાય રે, વિધવા શાને થઈ !
એને આખરે એકે કપાય રે, વિધવા શાને થઈ !
એના હેયનાં હેત નીંદાય રે, વિધવા શાને થઈ !
એના કંઠણ ફેડી નખાય રે, વિધવા શાને થઈ !
એની જીંદગીમાં એર રેડાય રે, વિધવા શાને થઈ !
એને હેયે હુતાશ પ્રકટાય રે, વિધવા શાને થઈ !
એની અંતર ન્યોતિ જુલાય રે, વિધવા શાને થઈ !
સુખ સ્નેહને યૌવન હણાય રે, વિધવા શાને થઈ !
એની આશાની વેલડી છેદાય રે, વિધવા શાને થઈ !
એના શિરવાળ ચન્દ્રક જુલાય રે, વિધવા શાને થઈ !
એના હેયામાં કારમી લાલ રે, વિધવા શાને થઈ !
એના નયનોમાં નિર ન સુકાય રે, વિધવા શાને થઈ !
એના આકંઠ કરણ સંભળાય રે, વિધવા શાને થઈ !
એને દેખી સમાજ મલકાય રે, વિધવા શાને થઈ !

દૈવચન્દ્ર ૨. જુલ

હિન્દમાં

સામાન્ય રીતે મોટે ભાગે યુવાનો લગ્ન કરે છે. આપણો સંસાર લગ્ન પ્રધાન છે. અને બાળકો આશિર્વાદ મનાય છે. આ આશિર્વાદને ખરા આશિર્વાદ રૂપ કરવા માટે માતા કરતાં પિતાને

રતાં-પત્નીને સમજાવવા અને જોખમદારીને બહાને અનર્થો કરવા કરતાં પિતાએ કુટુંબનું કલ્યાણ અને બાળકનું શ્રેય સામાં રહેલું છે તે વિચારવું જ અગત્યનું છે.

દબાવવા કે

સાત્વિક ખોરાક

લેખક :

શ્રી. સુરેશ દીક્ષિત,
એમ. એ. એમ. એસસી.

(૪) વિટેમીન

વિટેમીન (Vita = જીવન) ખોરાકનાં બહુજ અગત્યનાં સત્ત્વ છે. ઇ. સ. ૧૯૦૦ પહેલાં વિટેમીન બહુ જાણીતાં નહતાં. પરંતુ ચીનજાન તરફ એરી-એરીના મરણો તરફ શ્રેણી નીકળ્યો ત્યારે તેનું કારણ શોધતાં જણાયું કે એ લોકો મીઠાના પોલીય કરેલા ચોખા ખાતા હતા. આ ચોખામાં વિટેમીન “ બી ” ન હોવાથી આ જીવનેશુ રોગે ધર માથું હતું. પ્રાચીન અને સ્વાસ્થ્યની માફક વિટેમીન ખોરાકમાંથી રહેલાકથી જીવંત પાડી શકાતાં નથી. એટલું જ નહિ પરંતુ ખૂબ તાપ ઉપર અને ઉષ્ણ વાસણમાં રાંધવાથી અંડા કલાકમાં વિટેમીન ખાખ થઈ જાય છે. અતિશય રાંધેલા કે ઉકાળેલા ખોરાકમાં વિટેમીન સચવાતાં નથી. દુધમાં બધાં વિટેમીન છે પરંતુ તેને બહુ ઉકાળવાથી તે જતાં રહે છે. તેવું જ બીજા રાંધેલા ખોરાકમાં થાય છે. ઉદર, કબુતર અને કુક્કર જેવાં પ્રાણી ઉપર પ્રયોગો કરીને વિટેમીનની અસર ચોક્કસ સાબીત થયેલી છે.

“ જીવનસત્ત્વો ” જેવું મહાનામ અપાયું છે. ખોરાકમાં વિટેમીન ન હોય તો અનેક પ્રકારના રોગ અને મરણ સુધી નીપજે. આથી સમજ સકારી કે કોઈ પણ માણસ બગરમાં વેચાતા ડબ્બા કે શીશીમાં ભરેલા ખોરાક ખાધાથી લાંબુ જીવી જ ન શકે. આપણી કેટલીક ઈંચી કામોમાં બગર કે વિશીતુ ન ખાવાનો પ્રતિબંધ છે તે આ દ્રષ્ટિએ ધ્રુષ્ટ છે.

૧. વિટેમીન “ એ ” (A) :—વિટેમીન “ એ ” સૂર્યના તડકાથી વનસ્પતિના લીલા પાંદડામાં ઉત્પન્ન થાય છે. જાડનાં ફળાં પાંદડાં અને બીમાં તે હોય છે. વનસ્પતિ ખાધાથી પ્રાણીના શરીરમાં તે જાય છે અને તેનો સંગ્રહ ચરબીમાં થાય છે. ખાસ કરીને લીવરમાં તેની જમાવટ થાય છે. લીવરમાંથી તે દુધમાં ભળે છે અને છેવટે દુધમાંથી તે ન્હાનાં છોકરાને મળે છે. આ વિટેમીનથી રોગથી બચવાની શક્તિ આવે છે અને શરીરના હડતરમાં તે ઉપયોગી છે. આંખ સુધ જવી, રતાંધળા થવું, ચંદી, ક્ષય, પથરી અને સંગ્રહણી જેવા રોગ વિટેમીન “ એ ” ખોરાકમાં ન હોય તો થાય છે.

છીંડા, કાડલીવર, માખણ, લીસો પોંક, અને રહેજ ઉગવા દીધેલા ચણા, મોગ અને

અનુક્રમે એ થી ઇ (A-E) સુધી પાંચ જાતનાં વિટેમીન પૃથકપૃથક ઉપયોગ માટે જાણીતાં છે. આ સત્ત્વો એટલાં બધાં આવશ્યક છે કે એમને “ વિટેમીન ” એટલે

અડદ વિગેરે કોળમાં તે છે. કુખ અને લીલાં શાકમાં પણ તે થોડા પ્રમાણમાં છે. જ્યારે બટાકા, મૂળા, કાંદા અને બીટરૂટ જેવા કંદમાં વિટેમીન “એ” નું પ્રમાણ નહિ જેવું જ છે. કુખી અને સ્લીલીલાણમાં તે વધારે પ્રમાણમાં છે.

૨. વિટેમીન “બી” (B):—આ વિટેમીન પણ વનસ્પતિમાં છે. ધોરાક પચવવામાં અને મગજ તથા સ્નાયુઓની કાર્યશક્તિમાં વિટેમીન “બી” ઉપયોગી છે. પ્રાણીના મગજ, હૃદય, લીવર અને આંતરડામાં તેનો સંગ્રહ થાય છે. ચરબી, તેલ કે ધીમાખણમાં આ વિટેમીન નથી. ખમીર (yeast), છાંય, રોમેટ, અખરોટ અને લીલાં શાકમાં તે સારા પ્રમાણમાં છે. ઘઉં, ચોખ્ખા, ચોટ, કોળ, (ચણ, અડદ, મોંગ,) અને કુખી, કાંદામાં થોડા પ્રમાણમાં છે. કોળના વિટેમીનને “બી₁” (B₁) સંજ્ઞાથી ઓળખાય છે. બટાકા, સ્નાયુ, વેંગણ, પપૈયા, નારંગી, દાઢા અને કેળામાં નહિ જેવું પ્રમાણ છે. લીલીલાણમાં તે સારા પ્રમાણમાં છે.

વિટેમીન “બી” સાધારણ રાંધવામાં મરી જતું નથી પરંતુ દાળશાકમાં ખારો (sodium) નાંખવાથી તેનો નાશ થાય છે. આ વિટેમીન પ્રાણીમાં રહેલો ઘોંવાઈ જાય છે. એટલે ધોમેલા કે અસાવેલા ભાત તથા નિચોવી કઢાડેલાં શાકમાં તે રહેતું નથી. આ ઉપરાંત બનરમાં વેચાતો મેદા, મીલના પોલીશ કરેલા ચોખ્ખા અને એવી રીતે બહુ સાફ કરેલા દાણાકીમાં વિટેમીન “બી” જરાય નથી. આવો નિઃસ્વત્વ ધોરાક ખાવો એ રોગને આમંત્રણ આપવા જેવું ગણાય. આથીજ મીઠા કરતાં ઘેર ખાંડીની ડાંગરના ચોખ્ખા, કે હાથે થંદીએ દળેલો લોટ વધારે સારાં અને સાત્વિક છે.

૩. વિટેમીન “સી” (C):—વિટેમીન

“સી”નો ઉપયોગ લોહી સાથે રાખવામાં, દાંત અને હાડકાં મજબુત બનાવવાને અને આંતરડાં ચોખ્ખાં રાખવામાં થાય છે. દાંતમાંથી લોહી નિકળતું, કામકાજ કરવા આગસ આવતું, હૈયાનું વધારે પડતું ધબકતું વિગેરે રોગ આ વિટેમીન વિના થાય છે. આ વિટેમીનને anti-scorbutic કહે છે. લીલાં શાકભાજી અને ફળમાં આ વિટેમીન ખાસ કરીને છે. સલુદા ફોડેલા કોળમાં આ વિટેમીન એની મેલે ઉત્પન્ન થાય છે. ઉધાડા વાસણમાં અને ખુબ તાપ ઉપર રાંધવાથી વિટેમીન “સી”નો પણ નાશ થાય છે. માટે બને તેટલાં ફળ અને શાક કાચાં ખાવાથી તે સરીરને મળી રહે. જ્ઞાનાં છોકરાંને કુખ સાથે નારંગીના રસ આપવાની આથી જ જરૂર છે.

આ વિટેમીનનું વધારે પ્રમાણ લીંછુ, નારંગી, રોમેટા, કાચીકુખી અને પાલકની બાજમાં છે. આથી ઓછું પ્રમાણ ગાંજર, કાચા બટાકા, કાકડી, પીચ અને અનેનાસ, પપૈયા અને કેરીમાં છે. છડાં હાથમાખણ, સોયાબીન, ઘઉં, દાળચણમાં એવું પ્રમાણ રહેલું નથી.

૪. વિટેમીન “ડી” (D):—વિટેમીન “ડી” જો પુરતા પ્રમાણમાં ખવાય તો હાડકાં પોચાં રહે છે અને શરીર કંતાઈ જાય છે. ધોરાકમાં કેલશીઅમ અને ફોસ્ફરસ હોવા છતાં વિટેમીન “ડી” વગર હાડકાં જરૂર ધડાઈ નથી. ગ્લેડ કુલી ગયેલું પેટ, વળી ગયેલા લંગડાતા પગ, અને તાણુ જેવા રોગ થાય છે. વિટેમીન “ડી” વિના મજબુત બનતા નથી અને લોહી પણ શીકું પડી જાય છે.

વિટેમીન “ડી” કાકડીવર ઓષધ, છડાં, કુખ માખણ અને થોડું લીમાં છે. વનસ્પતિ જન્ય તેલમાં તે રહેલું નથી. તલના તેલમાં કે કાપરેલમાં આની ખામી મોટી છે. સ્પર્ધા

તડકાની અસરથી વિટેમીન “ડી” ઉત્પન્ન થઈ શકે. તેલ વિગેરેનાં તેલને તડકામાં મૂકી પછી ત્રાપરવાથી એમાં આ વિટેમીન આવશે. શરીરે તેલ ચોળી તડકામાં એસવાથી પણ વિટેમીન “ડી” ઉત્પન્ન થાય છે. તેલચોળી તડકે એસી ન્હાવાનો રીવાજ આપણા દેશમાં ડહાપણુ બર્ષે છે. આ વિટેમીન બહુ જ થોડી માત્રાના ખોરાકમાં હોય છે. ન્હાના ઓફરને દરરોજ એકાદ બે ચમચી ફાડલીવર આપવાની જરૂર છે. એમાંથી વિટેમીન “ડી” પુરતાં પ્રમાણમાં મળી રહે. બજારમાં વેચાતાં ભેગવાળા તેલ ઘીમાં એ મળવું અશક્ય છે.

૫ વિટેમીન “ઇ” (E) આ વિટેમીન (anti-sterility) આપવા બાળકને જન્મ આપવાની શક્તિ માટે ઉપયોગી છે. ખાવામાં વિટેમીન ‘ઇ’ ન આવે તો બાળક જન્મવાની શક્તિ જતી રહે છે. અને કવચિત જન્મે છે તો ખોડખાંધુવાળાં અને માદલાં મરવા જન્મે છે. ઉંદર ઉપર પ્રયોગ કરતાં જણાયું છે કે પાંચ મીલીગ્રામ જેટલું વિટેમીન “ઇ” નર અને માદાને આપવાથી તે પ્રજા ઉત્પન્ન કરી શકે છે. આ વિટેમીન

ખાસ કરીને બે ત્રણ ઉધાડેલાં ધઉને વાટી તેમાંથી કડાતા દુધમાં છે. ગાયબેસના તાજા દુધમાં અને લીલી ભાજીમાં પણ વિટેમીન “ઇ” છે.

આ ઉપરથી જોઈ શકાશે કે ધરુ બાંધવાને ઈંટ ચૂનો વિગેરે બધો સામાન હોય પણ કડીઆ વિના ધર ન બંધાય તેમ પ્રોટીન, કાર્બ, ચરબી વિગેરે સર્વ કંઈ ખોરાકમાં હોય છતાંય વિટેમીન વિના શરીર ન તો બંધાય કે તેનું રક્ષણ થાય. જો આપણે વખતો વખત ઉકંચાં વિનાનું તાજું દુધ, કાચા ટોમેટા, ગાજર, કુખી, સલાક, નારંગી લીંચુ, લીલા વટાણા કે કઠોળ, લીલી ભાજી, લીસો પોંક, અખરોટ, છાંં, ફાડલીવર, છાશ માખણ, હાથે દળેલો લોટ, હાથે ખડિલા ચોખા ખાતા રહીએ તો આપોઆપ જ બધાં વિટેમીન આપણા ખાવામાં આવે. છતાંય માદ રાખવું જોઈએ કે ખોરાકને અતિશય રાંધેલાં, બહુ તાપ ઉપર કે ઉધાડે રાખેલાં, અથવા ઘોષ નિયોવી બહુ સાફ કરી ખાવો એમાં વિટેમીન હોય તોય તેનો સર્વનાશ કરાય છે. ખવાય તેટલું તાજું અને કાચું ખાવું એમાં જ વિટેમીનનું રહસ્ય છે.

શેઠ (નોકરી માટેના ઉમેદવારને) : તમે માને છે કે તમે સખ્ત મનુસરી કરી રાહસી,

ઉમેદવાર : આ રાહસીનો દરેક મેઈસ્ટ્રેટ એમ માને છે !

*

*

*

મગનલાલ : કેમ હગનલાલ, ધંધાપણી કેમ છે ? કંઈ નવા ઓડેરો મળે છે કે નહિ ?

હગનલાલ : આજે સવારે જ બે ઓડેર મળ્યા છે. મારી પત્ની તરફથી : “ હ વાગે ઘર આવી જાને ને કોલસાં લેતા આવજો. ”

ગુણગરવી, રાસપ્રિય
ગુજરાતજી બહેનો માટે

નવીન અપૂર્વ રાસસંગ્રહ

ખીન ખંધાં સંગ્રહોને ભુલાવે એવો આ

રાસમાલિની

નામનો રાસસંગ્રહ મેળવ્યા વિના છુટકો નથી

ખાણીતા રાસ-ગીત લેખકોના કુલ ૨૧૪ રાસ-ગીત

આ સંગ્રહમાંથી મળશે. આજે જ તમારી નકલ મેળવી લ્યો.

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૪-૦

પોષ્ટેજ : ૦-૪-૦

ત્રણ સુંદર નવલિકા-સંગ્રહ

લક્ષ્મીની સાહી

યુવાનો અને યુવતીઓને પ્રેરણા ખાતી સામાજિક,
હાસ્યરસિક નવલિકાઓ

લેખક: શ્રી. જયકૃષ્ણ વર્મા

મૂલ્ય: રૂ. ૦-૧૨-૦ : પોષ્ટેજ: ૦-૨-૩

પોદશી

હિંદના વિધિવિધ પ્રાંતોના સાહિત્યના ચણગાર રૂપ
સ્ત્રી-જીવનને સ્પર્શતી વાતાઓ.

સંપાદક: શ્રી. યજ્ઞેશ શુક્લ

મૂલ્ય: રૂ. ૧-૦-૦ : પોષ્ટેજ: ૦-૨-૯

અધુ અંગ

ગુજરાતી હિન્દુ સમાજની સ્ત્રીઓના બળતા પ્રાંતો
ઉકેલતી નવલિકાઓ

લેખક: શ્રી. યજ્ઞેશ શુક્લ

મૂલ્ય: રૂ. ૦-૧૨-૦ : પોષ્ટેજ: ૦-૨-૯

...ત્રણ પુસ્તકો સાથે લેનારને રૂ. ૩-૦-૦ માં ઘર મોકલ...

મળવાનું ઠેકાણું:

વ્યવસ્થાપક "ગુણસુંદરી", ૧૧૪, ગીરગાંધ બેંક રોડ,
મુંબાઈ, ૪.

અને ખાણીતા છુટકેસરો પાસેથી.

સોને માટે

તાકત-તાકગીધી ભરપૂર

લગ્ન તદ્દાર

ઝંડુ દ્રાક્ષા સ વ

વિના વિલંબે વાપરવા માંડે

ખાસ સ્ત્રીઓ માટેને

....તનદુરસ્તી-તાકતથી ભરપૂર

પ્રદરદિ રોગોનો અકસીર ધલાય

ઝંડુ અશોકારિષ્ઠ

સ્ત્રીઓની નબળાઈમાં આબાદ અસર કરનાર
દરેક ઘરમાં હોવો જોઈએ

ખાળકોને રૂષ્ટ પુષ્ટ અને મજબુત બનાવનાર

સ્વાદિષ્ટ

ઝંડુ બાલામૃત

તમારાં ખાળકોને આપો અને
એમને હસેતાં રમતાં કલ્લોલ
કરતાં જોવાનો આનંદ અનુભવો

ઝંડુ ફાર્માસ્યુટિકલ વર્કસ, લી૦ મુંબાઈ નં. ૨૩

મુંબાઈની દુકાન : જુની બાટિયા મહાજન વાડી, કાલબાદેવી રોડ.

આયુર્વેદિકે દવાઓનું સ્વીયત્વ આજેજ મંગલો

‘વેરની વસુલાત’નું બોલપટ

—૦—

અવલોકનાર :

શ્રી. જયમનગૌરી પાઠકજી

આ બોલપટ રા. કનેમાલાલ મુનશીની પહેલી નવલકથા ‘વેરની વસુલાત’ પરથી ઉત્પાદ્ય છે. એ જોતી વેળા કેટલીક બાબત ધ્યાનમાં રાખવાની છે. નવલ નાટક અને બોલપટ ત્રણેમાં જીવનનું પ્રતિબિંબ પડે છે, છતાં સાધનનો ભેદ હોવાને લીધે વસ્તુ એક હોય તોયે તેના નિરૂપણમાં ભેદ આવે છે. જેમકે, નવલમાં વસ્તુની ચૂંથણીનું ને બોલપટમાં નિરૂપણના સાતત્યનું પ્રાધાન્ય હોય છે. નાટકમાં કાર્યનું એકપ અને બોલપટમાં કાર્યના વેગ પર વિશેષ ઓક રાખવો પડે છે. આમ હોવાને લીધે, નવલ કે નાટકના કરતાં કંઈક જુદી જ નજરે બોલપટ જોવું જોઈએ. એમ ન કરીએ તો તેના કળાકારને અન્યાય થાય.

આ ‘વેરની વસુલાત’ની કળા રા. મુનશીની નથી. એક દિવસ એ નવલકથા બોલપટ પર આવશે તો રૂં થશે, એવી કદપતા જે કદાચ એમને એ લખતી વેળા આવી નહિ હોય. છતાં એ લખતી વેળા ન્યાં ન્યાં એમનું હૃદય દાણી ગયું હશે ત્યાં ત્યાં આ બોલપટના રસિક પ્રેક્ષકોનાં દેખાં પછી દાણી ગયું હશે. આ વિચિત્ર લાગે એવી પટનાનું ધરણ જાણનારને આ બોલપટમાં ધણી વધારે ખૂબીઓ દેખાશે.

બે વાર એ બોલપટ મેં ધ્યાન પૂર્વક જોયું છતાં એની એકે એક ખૂબી કું જોઈ

શકી નથી. ને એમ થાય તેમાં નવાઈ પછી નથી. બોલપટ એ કંઈ નવલકથાની જેમ એક જ કળાકારની મેધાનો ચમકાર નથી. અનેક કળાકારોની કળાનું એમાં મિશ્રણ થયું હોય છે. એ બધાએ શી શી મુશ્કેલીઓ વટાવી હશે તેનો સ્ફુર્જિઓમાં ધણીવાર જનારને પછી પૂરેપૂરો ખ્યાલ આવી શકતો નથી, તે ઘેર બેઠાં મને શી રીતે આવી શકે ?

આ બોલપટ નાટક નહીં પણ નવલકથા પરથી ઉતારવાનું હતું. એથી પ્રારંભે જ મુશ્કેલી. વળી પાત્રો પણ સંખ્યાબંધ છે તેમનો મેળ સાધવાનો, ખાસ કરીને નવલની વાર્તામાં વર્ષોના ગાળા પડે છે તે ચિત્રપટ પર થોડા કલાકમાં ઓળંગવાના. ઉપરાંત, કરુણ પ્રસંગોની પરંપરાથી સામાન્ય પ્રેક્ષકો માટે બોલપટ ભારી થઈ ન જાય તે જોવાનું. એ માટે અમુક અમુક અંતરે રમુજી પ્રમંગિ એમાં મૂક્યા છે-પછી તે મૂળમાં હોય કે ન હોય. દાખલા તરીકે, તાર આવ્યો જાણીને જ હેબડી જનારી અમણી સ્ત્રીઓ નિમિત્તે જે વિતોદપ્રસંગ આવ્યો છે તે મૂળમાં નથી. આજ પ્રમાણે મૂળમાંનું ‘ધણ’ ‘ધણ’ કરી નાખવું પડ્યું છે. ને તો જે ગાયકેદર મિ. બરમીએ ધારેલી કેટલીક ખૂબીઓ નહીં આવી હોય ને નહિ ધારેલી કંઈ કંઈ આવી ગઈ હશે.

આની પહેલી ખૂબી તો છે કે ‘વેરની

વસુન્ધાત ન વાંચી હોય એવા હજારો પ્રેક્ષકોને પણ સમજ પડે એવું એ છે ને તોયે ખાસ કરીને એના પહેલાં ભાગમાં મૂળ નવલને ધણે અંશે અનુસરી રાખ્યું છે એ પ્રશ્ન છે. બોલપટના સંવાદો નાટક કરતાં હુંકા ને અસરકારક તથા વાર્તાના પ્રવાહને એકધારે રાખતા હોવા નોંધએ. તે પર પૂરતું લક્ષ રાખીને એ ગોઠવ્યા છે, છતાં મૂળના કંઈ કંઈ ફેરફારો અંદર ડોકિયાં કર્યા વિના રહ્યા નથી. આમ રા. મુનશીની પ્રતિભા બાષાનાં અંતર ભેદોને બેહાર આવે છે. બાષાનાં અંતર ભેદોને કારણે બોલપટની બાષા શુણ્વસુન્દરી નથી પણ હિન્દી છે ને તેમાં રા. મુનશીની બાષા કે શૈલીના ચમત્કાર આવતા નથી. લેખકની કૃતિમાં રહેલું નિગૂઢ કાવ્યતત્ત્વ જે બાષાથી જે પર છે તે કદી છુટાવું નથી ને તે પર જ તેની મહત્તાનો આધાર છે. આ બોલપટ પરથી રા. મુનશીની કળા નહિ પણ મહત્તા આમ અણધારી રીતે જોવાનો પ્રસંગ આવે છે.

કેમરામેનની કેટલીક ક્રામત સરસ છે. સાસરે ગયા પછી તનમનના ચહેરા પર વિષાદની છાયા આવે છે તે પાંદડાના પડછાયા એના મોં પર નાખીને બતાવી છે. વળી ચંપાના નાચમાં 'હમાં એકને એકમાં' છંદી પ્રિયમતી કારિગીરી આવે છે તે પણ સુઝાવે જોવા જેવી છે.

એમાંનું સંગીત પણ કેટલીક વાર કાપને પોષે છે. મારી પાસેજ એક સંગીતના પરીક્ષક બેઠા હતા તેમણે બે ત્રણ બાજતો મને કહી એક એ કે એમાં દરિયાકિનારે કવાલી આવે છે તે; ખરેખર કવાલીની ગાયકીનો ખ્યાલ આવે છે. બીજી, ચંપાના નાચની ચલતી એવી છે કે નાનપણની સારી તાલીમ હોય તો જ એ કરી શકાય. તેમણે સમજાવ્યું

કે જ્યાં કાવ્યકલા કામ કરતી અટકે છે ત્યાં સંગીતકળા શરૂ થાય છે. એક સરસ ઉદાહરણ આમાં આવે છે-તનમનને કિશોર દરવાજા આગળ છૂટાં પડે છે તે વેળાના અન્યથા ઝાંઝી અસર મૂલ નવલ ન વાંચી હોય તેને ન કરે એ પ્રસંગે સાજના હૃદય-બેદક સૂરો વાગવા માટે છે. એ સૂરો કિશોર ગાંડીમાં બેસે છે તે ક્ષણે આચિન્તા દીપ પર જાંબ છે ત્યારે તનમનના હૃદયમાંથી આખરી મિલનની જાણે કારમી ચીસજ હોય એવા લાગે છે. સંગીતની અદ્ભુત શક્તિનો આ પુરાવો છે. સવિતાદેવીના કંઠમાંથી એ સૂરો નીકળી શકે એમ નથી કારણ એમનો આત્મા સંગીત નહીં પણ અભિનયમાંજ વ્યક્ત થઈ શકે છે! આ હકીકત બોલપટના નિર્માતા-એના ધ્યાન બહાર રહી નથી એ તેમની કુશળતા બતાવે છે.

નટમંડળની પસંદગી બહુજ અગત્યની વસ્તુ છે. કળા વિષયમાં બને છે તે પ્રમાણે પ્રાન્ત અને ધર્મના બેદરાખ્યા વિના એ પસંદગી કરેલી છે એટલે પસંદગી સફળ થઈ છે. નવલની નાવિકા તનમન બનનાર સવિતાદેવી આ બોલપટનું કેન્દ્ર બને છે. પ્રિયતમની આંખે પ્રિયા જેવી દેખાય છે તેવી તો કવિ કાલિદાસને પણ ન દેખાય એટલે નદીમાં 'એકલુ' રૂપ હોય તે બસ નથી. મૂળને તે અનુરૂપ હોવું નોંધએ, નહિ તો સર્જકની કલા મૂર્તિમંત થઈ શકે જ નહિ. એમ હોવાથી સવિતાદેવીની કલા અર્થવતી બને છે. એ અર્થકરી પણ નીવડશે એવો મને લાગે છે. મૂળમાં તનમનનો પ્રેમ આર્થ સ્ત્રીઓના હૃદય પર અસર કરે એવો છે. અને સવિતાદેવીનો અભિનય પણ આર્થબાળાઓના હૃદયનો વિકાસ કરવામાં સહાયકારી થાય એવો જ છે. તનમનનો તનમનાટ એમના હાવભાવમાં સહેલાઈથી ઊતરે છે, એવી ઉક્તિ છે કે કુલાંગનાઓની સંખ્યા

પ્રવૃત્તિને અવધિ હોય છે માત્ર તેમનાં પ્રેમને અવધિ હોતી નથી એ નિરવધિ પ્રેમમાંથી જન્મનાં જે માધુરી તેમજ કારુણી પ્રકટે છે તે આ લેખવામાં રા. મુનશી સદગ. યયા છે એથી સવિતાદેવીનું કામ સહેલું થયું છે કે અધરું એ એક પ્રશ્ન છે. એનો ઉત્તર ગમે તે હોય પણ કિશોર, રઘુભાષ, રમા અને અનન્તાનન્દ એ ચાર નટરતો વચ્ચે જાણે મધ્યમંથિ હોય તેમ સવિતાદેવી દીખી જાડે છે. ખાસ કરીને, દ્રેષ્ટનમાં કિશોરને જોઈને દુઃખી તનમન બાકુળ બની, ‘કિશોર-કિશોર’ કરતી સ્ટેશન પરની મેદનીમાં ઢોડે છે ત્યારે મારો આંખમાં પાણી આવી ગયા હતાં. મુનશીની આંખમાં પણ એ જોષ વીસે વરસ કરી ખાજા પાણી આવ્યા હશે. એમાં જ અભિનયની મરાકબ છે. અને આમ જ સવિતાદેવી આ બોલપટના મુખ્ય પાત્ર તરીકે સાર્થક થાય છે. આ પાંચ અને મિ. સર્વોત્તમ બક્ષમી આદિ ચાર મળી, નર્વરલની મુદ્રિકા સહુ આ બોલપટ પ્રકાશે છે. એ સહુને મુવંચુથી સાધનાર રા. ચીમનલાલ દેસાઈને આપું સુંદર બોલપટ પ્રગ્ન સમક્ષ રજુ કરવા માટે ખરેખરો ધન્યવાદ ધરે છે.

ખીજ એક દષ્ટિએ પણ રા. ચીમનલાલને ધન્યવાદ આપવો પ્રાપ્ત થાય છે. અગાઉ

ભારતમાં કથા અને પુરાણ ભજવતાં તેટલો ભાગ હાલ સામયિકો અને બોલપટો ભજવે છે. આથી દરેક બોલપટનું એકંદર વાતાવરણ કેવું છે, એ પ્રશ્નનું અગત્ય જોણું નથી. આ નજરે પણ આ બોલપટ વખાણી શકાય એવું છે. પિતા અને પુત્રી અને ભાઈ ને બહેન સાથે બેસી જોતાં જરા પણ સંકાયાય નહિ એ બાબત ખાસ ધગજી રાખી હોય એવો એકંદરે એનો અભિનય છે. ને તો યે પાત્ર નીતિ કે શિષ્ટતાના પ્રેમીએને અથવા રા. મુનશી કે એમની નવલોના પ્રેમીએને જ નહીં પણ સમગ્ર પ્રેમીજાતેને આ બોલપટ પ્રિય થઈ પડે એવું છે. આ એની મોટી ખૂબી છે.

અને મુનશીજી ? એમને ધન્યવાદ આપવો કે નહિ ? ‘વેરની વસુલાત’ નવલકથા પર નહિ પણ એના બોલપટ પર આ લખું છું તેથી આવો સવાલ ઠાકા કરે પણ ખરું. મને એ વિશે શંકા નથી. સવિતાદેવી હોત પણ મુનશી ન હોત તો તનમન ન હોત પણ મુનશી હોત ને. સવિતાદેવી ન હોત તો યે તનમન તો હોત-અરે ! રા. મુનશી પણ પણ નહિ હોય ત્યારે યે તનમન તો હશે. એ માટે એમને પણ ધન્યવાદ-મારા હાર્દિક ધન્યવાદ !

સરલા: વરલા, તોરા પતિની જીવ તો પગવાર-સખણી રહેતી નથી.

તારલા: અરે વાત જ પૂછ ના. હું તે એકાએક મુખી થઈ જઈ તો એને આઠ દિવસ મુખી ખબર ન પડે !

શ્રી મુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળ

રાસની પરિક્ષાનું પરિણામ

ગયા દીસેબર ૧૯૩૪ માં લેવાયેલી સ્વ. કવિ બોટાદકરના રાસપુસ્તક * રાસતરંગિણી ની પરીક્ષામાં કુલ ૮૧ બહેનોએ ભાગ લીધો હતો; તેમાંથી ૬૦ બહેનો ઉત્તીર્ણ થયેલાં તદ્દર કરવામાં આવે છે. એ બહેનોને અમારાં અભિનંદન છે.

* ગુણગુણી ના ઓગસ્ટ ૩૪ ના અંકમાં પ્રગટ કરેલ યોજના મુજબ સ્વ. પત્ના ચેતન્યલાલ સેવકરામ કક્કર સ્મારક ફંડમાંથી નીચેનાં પડેલાં ત્રણ બહેનોને ધનામો આપવાનું તદ્દર થયું છે.

૧. શ્રી જયાલક્ષ્મી લે. દેસાઈ, ભાવનગર...૨૧. ૧૫)

૨. સૌ. સુરિમતા મૃગેન્દ્ર મજમુદાર, મુરત... .. ૧૦)

૩. શ્રી તારાબહેન પાંડે, અમદાવાદ ૭)

આ ઉપરાંત નંબર ચારથી દસનાં નીચેનાં બહેનોને આશાસન ધનામો મળશે:

(૪) ચંદ્રાબહેન જ. બપેડા (૫) મણિલાલ લક્ષ્મીલાલ (૬) કલાવતી શંકરલાલ કવિ (૭) મીલેલી દિનકરરાય ઓજા (૮) સચોચના શંકરલાલ ડોહર (૯) ચન્દ્રા રામચંદ્ર બટ (૧૦) મુકેશવતી

મી એપ્રિલ ૧૯૩૫ સોમવારે સહિત જા વાગ્યે (૨૨૯. ટા.) મંડળના હોલમાં એક મેળાવડો કરવામાં આવ્યો. આ પ્રસંગે જાનનગરવાળા કીર્તનકર શ્રીયુત (સુરદાસ) ઉદ્ધવજી સેલેયાનું આખ્યાન અને સજનો ખુબ ગાઇ બતાવ્યો.

સ્રીવિદ્યાલયની વાર્ષિક પરીક્ષા તા. ૯ મીથી ૨૦ મી સુધી

મંડળમાં ચાલતા શિક્ષણવર્ગો (Home Classes) તથા સ્રીવિદ્યાલયમાં અભ્યાસ કરનાર બહેનોની વાર્ષિક પરીક્ષા એપ્રિલ માસની ૯ મી તારીખે શરૂ થયો ને ૨૦ મી સુધી ચાલ્યો; બહારથી જે બહેનો પરીક્ષામાં બેસવા ઇચ્છતાં હોય તેમણે તે બાબતની અરજ મોકલવામાં મોડી ૧ લી એપ્રિલ સુધી મંડળના મંત્રી ઉપર મોકલી આપવી.

નિબંધ લખવાની હરિક્ષા થયો તા. ૨૩ મી એપ્રિલ મંગળવાર

મંડળ તરફથી મંડળના સભાસદો તેમજ અન્ય ગુજરાતી હિન્દુ બહેનોને સંવિનય જણાવવામાં આવે છે કે “ ખરો સત્તાપ વિદ્યામાં કે લક્ષ્મીમાં ? ” એ વિષય ઉપર નિબંધ લખવાની હરિક્ષામાં જે બહેનો ઉતરવા માંગતાં હોય તેમણે પોતાનાં નામ સ્થિરનામાં સાથે મંડળના મંત્રીઓ ઉપર તા. ૧૫ મી એપ્રિલ સુધીમાં મોકલી આપવાં.

મજકુર નિબંધ લખવાની હરિક્ષા તા. ૨૩ મી એપ્રિલ ૧૯૩૫ મંગળવારે બપોરે બે વાગે [૨૨૯. ટા.] મંડળના હોલમાં રાખવામાં આવી છે, નિબંધનું લખાણ ફક્તકેવળ કાગળ ઉપર એક બાલુ લગભગ પાંચથી છ પાનામાં સમાવેશ થઈ શકે તેટલું હોય જોઈએ. નિબંધ લખવાને કાગળો ત્રણે મંડળમાંથી પૂરા પાડવામાં આવશે.

ઉપથી હરિક્ષામાં બહેનો ત્રણ નંબરે આવનાર બહેનોને અનુક્રમે રૂ. ૨૫; રૂ. ૨૦; ૧૫; ૧૦; એમ ત્રણ ઇનામો સ્વ. પાર્વતીબાઈ દ્વારકાદાસ ત્રિજોષનદાસ સ્મારક ઇનામો નિબંધ ફંડમાંથી અપાશે.

મંડળને લેત

સૌ. રમાદેવી રવિલાલ કબર તરફથી લેમના બન્નિબના લખની ખુશાલીમાં રૂપિયા ૨૧) (એકવીસ) મંડળને સેટ મળ્યા છે. સેક્રેટરીઓ યજ્ઞ અન્નાર સહિત તે સ્વીકારે છે. મંડળના સભાસદો પોતાને ત્યાંના લખ પ્રસંગે મંડળને યાદ કરી સેટ મોકલ્યો એવી અમો આશા રાખીએ છીએ.

મંડળનાં નવાં લાઇફ મેમ્બર

સૌ. પ્રભાવતી ઉચ્ચદાસ લેલીલાલ સુતરિયા; સૌ. વસંતગૌરી દિરાલાલ કાજ, સૌ. સદાશીબાઈ દયાળદાસ ખુરાશામ. ચાલુ સાથે મંડળના લાઇફ મેમ્બર થયા છે. ૧૮ માર્ચે સેક્રેટરીઓ તેમનો ખતો આશાર માને છે.

સ્વ. જયાવંતી દુલેરાય સ્મારક-ફંડ

લેખિત નિબંધનું પરિણામ

મંડળ તરફથી ૬૧ વર્ષે દેરાદેરાવડોમાંથી ગુજરાતી સ્ત્રીઓ પાસેથી સ્રીડપયોગી નિબંધો માંગવામાં આવે છે. ચાલુ વર્ષમાં હિન્દુ લખની લાવના વિષે નિબંધ માંગ્યા હતા. ચૌદ નિબંધો મળ્યા હતા. મેનેજર કમિટીએ શ્રીયુત લખનાનીદાસ નારજીલસ મોનીતાગા, બી. એ. એલએલ. બી. ને પરીક્ષક તરીકે નિમ્મા હતા તેમણે નીચે મુજબ પરિણામ જણાવ્યું છે.

૧ હું ઇનામ રૂ. ૩૦) કુ સુરજ સુનીલાલ રોડ

૨ હું ઇનામ રૂ. ૨૦) મ. લોકેશબાઈ જયજીવનદાસ

૩ હું ઇનામ રૂ. ૧૦)

૪. ૫) સૌ. મણીગૌરી વિદ્યદાસ અને ૬. ૫) બહેન લક્ષ્મીવંતી જિતાયક પ્રધાનને વહેંચી અપાશે.

૭૫માં ઇનામો સ્વ. જયાવંતી દુલેરાય જનનલાલ સ્મારક ફંડમાંથી અપાશે.

સુપ્રસિદ્ધ મહારાષ્ટ્રીય લેખિકા શ્રી મંતી ઇન્દિરા સહસ્રબુદ્ધેકૃત
નવલકથા 'બાળુ તો ઇંધડાં છે' નો ગુજરાતી અવતાર

જે પાલ્લી બોલી ?

રજૂ કરનાર :
શ્રી. યજ્ઞેશ ઇ. શુક્લ

પ્રકરણ સાતમું
મોટાભાઈની નીતિ ?

યયું. આ સમયથી ભારકરનો મને નેહ
લાગ્યો અને તે જન્મભર ટકી રહ્યો એમ
કહું તો કાંઈ હરકત નથી. જેટા, આ વાત
સાંભળીને તને કદાચ હસવું આવશે, પરંતુ
આવી વાતનો તને અનુભવ થયા વિના
ખ્યાલ આવે એ પણ શક્ય નથી. કેટલાક
નવમ મુધી મારી પાસે ભારકરનો એક ફોટો
હતો પરંતુ તેને જુદી જવા જોઈએ એમ
માનીને મારાં લખ થયા બાદ, મારે પોતાને
હાથે, મનને કંઠિયું કરીને મેં તે જાણી નાખ્યો
હતો. તે વખતે મારાં અંતરની રિયલિટી કવી
થઈ હતી તે હું તને શું કહું ? પણ મેં ધણું
સારું કામ કયું અને હું નીતિપૂર્વક ચાલ-
વાનો પાઠ શીખી એમ માનીને મેં તે સમયે
તો મારાં મનને ધન્ય માન્યું. એ ફોટો જો
તને જોવાને મળ્યો હોત તો કીક યયું હોત,
પરંતુ ફોટા, ઉપરથી માથાસની કેટલી
ઝોળખ કરી શકાય !, ફોટા ઉપરથી માથા-
સના સ્વરૂપની માત્ર રૂપરેખા જણાય છે. જો
કોઈ માથાસની ખરેખરી ઝોળખાણ કરવીજ
હોય તો તેને પ્રત્યક્ષ જોવો જોઈએ. તે પછી
તેના હાવભાવ, વિચાર, સ્વભાવ, વર્તન અને

પ્રત્યેક ક્રિયામાં થનારા આંતરિક ફેરફાર અને
તે ફેરફારથી બીજાના મન ઉપર થનારી અસર
એ બધું કાંઈ માત્ર ફોટા ઉપરથી મ થોડુંજ
સમજી શકું છું ?

ભારકર, કોઈ પણ વાત કરવાં હાથે કે
તે કેટલી ઝડપથી, બૂલવિના અને આનંદથી
તે કરે તે જોવાજોઈ હોય છે. તેની પાણીદાર
આંખો હમેશાં આનંદથી નાચતી રહેતી. તેનું
મોઢું હમેશાં આનંદિત અને હસતું રહેતું.
તેના બાળ હમેશાં કાળાઓર અને સારી રીતે
છટાથી હોળેલા રહેતા. તેના સ્વભાવ સચિ
હોવાને કારણે, છેક નાનાં બાળકથી માંડીને તે
મોટાં માથાસોં સુધી સર્વનો તે પ્રિય હતો. તેમ
જોલવા આલવામાં વિદ્યાર્થી પ્રકારની નિર્ભયતા
હતી. જે વિચાર સ્પષ્ટ રીતે જાહેર કરતાં
બીજા સોંકા આગળપાછળ જોયા વિના
રહેતા નહિ તે વિચારો વિનાસૂંકાએ તે જાહેર
કરતો. કોઈપણ પ્રશ્ન સંબંધમાં પોતાનો મત
દર્શાવતાં પહેલાં તે પૂરેપૂરો વિચાર કરતો અને
પછી જે જોલવાનો હોય તે જોલતો આવે
સમયે તે અત્યંત પ્રખ્ત માથાસ જેવો લાગ-
તો પરંતુ દહામરકરી પણ છેક નાનાં બાળક
જેવી જ તે કરી શકતો. કદિ કોઈને વાતે
અથવા કોઈ માંડુ પડે તો તેને માથું ફેંપ
શવું. જોવા સમયે ભારકરની માંકે મન
મૂકીને કામ કરનારો મનુષ્ય બીજો

ભાગ્યેજ મળતો. લોકોને ઉપયોગી થઈ પડીને લોકોને આપણાં કરવાની શૈલી બારકરમાં ઉત્તમ પ્રકારની નોવા મળતી હતી. તેના આવા આવા અનેક સારા ગુણોને લીધે તે મોટામોટા માણસો ઉપર પોતાની છાપ પાડી શકતો અને તેથીજ કાંઈ તેને વ્યવહારવું નહિ. થોડા જ શબ્દોમાં કહીએ તો બારકર સર્વને ગમતો હતો.

‘પણ, કુસુમ, તારી આગળ તેના ગુણોનું હું ગમે તેટલું વર્ણન કરું તો પણ તે અપૂર્ણ જ રહેવાનું. માત્ર વર્ણનથી કાંઈ પણ વસ્તુની ખરાબર કલ્પના કદિ જ આવતી નથી. અને તેથી, તને તેને માટે કાંઈ જ સાગનાર નથી, પરંતુ મારા ધ્યાનમાં તો મદદ મુર્વંધ બારકર જ છે અને તેથી જ આજે આ આત્મચરિત્ર લખવાનો મારે માટે સમય આવ્યો છે.

બારકર અને હું નાનપણથી એક સાથે ઉછર્યાં એમ કહેવામાં કાંઈ હરકત નથી. વચ્ચેનાં પાંચ છ વર્ષો જ એમ એકમેકથી દૂર હતાં; પણ વિચારથી તો એમ સમીપ જ હતાં, એમ પણ કહેવામાં કાંઈ હરકત નથી. અમારી વયમાં બહુ બહુ તો બેત્રણ વર્ષનું અંતર હશે પણ આ અંતરને પરિણામે તે મોટા અને હું નાની એવું અમને મુદ્દલ લાગતું નહિ. અમારી સ્થિતિ સર્વ જાણતોમા મરખી જ હતી એમ કહેવામાં કાંઈ હરકત નથી. બારકર તેના વર્ગમાં હુશિયાર અને જાણીતો હતો તેમ હું પણ હુશિયાર અને જાણીતી હતી. તેને વાચનનો નાદ હતો તેવો મને પણ હતો. તે સર્વને ગમતો હતો તેમ હું પણ સર્વને ગમતી હતી. ફક્ત મારા પિતાશ્રી પાસે પૈમા હતા તેવા તેના પિતા પાસે ન હતા. તેના આ કમીપણાં તરફ માઝં લક્ષ કદિ પણ ગયું ન હતું આવી રીતે એમ બન્ને અમલ દત્તાં દત્તાં પણ તેના

કરતાં હું મોટી છું એમ માનીતે તે મને માન આપતો, અને હું મારા મનથી તેને મોટો માનીને તેને માન આપતી.

આને પરિણામે, અમારો એકમેક પ્રત્યેનો પ્રેમ અને માન વધતાં ગયાં. ઉતાવળ કરીને લગ્ન કરી લેવાનો અમારા બન્નેનો વિચાર જ ન હતો, તો પણ, અમને બન્નેને ઉઘાડે છોગ એકમેક પ્રત્યે પ્રેમ કરવામાં કાંઈ પણ પ્રકારનું પાપ લાગતું ન હતું. અમારો બન્નેનો વિચાર વધુ શિક્ષણ મેળવવાનો હતો એટલે, તાબડોલ લગ્ન કરી લેવાનો અમારો વિચાર ન હતો. એ ઉપરાંત, અમારો પ્રેમ કેટલે મુઠ્ઠી ટીકે છે તે જોવાનો મારો હેતુ હતો. અમારો એકમેક પ્રત્યે આટલો પ્રેમ હોવા છતાં પણ બારકરને દેવ સમાન માનવાની મારી પ્રવૃત્તિ ન હતી તેમ તે પણ, મને બીજા પુરોનો જેમ સ્ત્રી હોવાને કારણે ગમે તેવી માનતા ન હતો. એમ ખરેખરાં મિત્ર હતાં. એમ એકમેક કરતાં ધણું ઉત્તમ વા કનિષ્ઠ ન હતાં એટલે અમારી મૈત્રી કાપમને માટે ટકી રહી.

કુસુમ, તારો પતિ પસંદ કરતી વેળા તું એક વાત ધ્યાનમાં રાખજે કે તે તારો બધી બાજતોમાં સમાવડિયો હોય ! તે તારા કરતાં વયે વધારે મોટો, કે ગુણે વધારે શ્રેષ્ઠ ન હોવો જોઈએ. આમ હોતાં, એકને બીજાના દોષ તરત જ જણાઈ આવે છે અને પછી તેને એ દોષોની ખંત લાગે છે-પછી તે સ્ત્રી હોય કે પુરુષ હોય-અને આમ હોવું અત્યંત સ્વાભાવિક છે. એક વાર એકમેકના અવગુણની જાણ પડી ગઈ કે, તેની વારંવાર ચર્ચા થવા મારે છે અને પછી કળુષો યાપ છે. આથી શરૂઆતમાં જ કાળજી રાખવી. એકમેકના કુદ્દલક દોષો હોય તો તે પ્રત્યે આંખમીમાંમણા કરવાની અને તે જાતે કવી ન બતાવવાની સાવચેતી રાખવી, પણ આ વાત મદન પોતાપણાંથી જ ચવી જોઈએ.

ભારકરની અને મારી એકમેક પ્રત્યે મોલવાની, આવા જ પ્રકારની ટેવ હતી. પણ શું ? બધું થઈ ગયું, પરંતુ માત્ર ઇશ્વરના નામમાં જ નહતું એટલું ખરું. અમારા ઉત્કૃષ્ટ રમતી પુત્રિ યામ એવું કોઈના જ મનમાં હતું.

આ પૃથ્વી ઉપર રૂળ, ધુલ અને બાળકો નેર્માણુ યામ છે. પણ સારાં રૂળ, અને સારાં ધુલ નિર્માણુ કરવા માટે મનુષ્ય જેટલી ખટપટ કરે છે તેટલી સારી ખટપટ બાળકો નેર્માણુ કરવા માટે કરતાં નથી. એ આશ્ચર્યની વાત નથી શું ? પ્રેમ જ ન હોય એવાં યુગલને સારાં બાળકો ક્યાંથી યામ ? અને તે છતાં બાળકો યામ તો તેની સંભાળ પણ કાણ રાખે છે ? ' ઇશ્વરે દીધા છે તો ઇશ્વર જ તેની સંભાળ રાખશે ' એમ જણાવીને બાળકો જેમ ઉછરે તેમ ઉછરવા દેવા ઉપરાંત કાંઈ જ કાંઈ વધારે કરતું નથી ! જેવી રીતે માતાપિતા સૌન્દર્યનો અંશ બાળકોમાં ઉતરેલો જણાય છે તેવી જ રીતે તેના ગુણ, તેના ચિત્તાર વગેરેનું પરિણામ બાળકો ઉપર ઉપજતું મળી શું ?

અમારા આ પ્રેમ દરમ્યાન જ અમે ઉપર જણાવેલા બાળકમાં એક દિવસ ફેટલોડ સમય વાત કરતાં કરતાં બેઠાં હતાં. ઝાડ નીચે બેસીને વાંચી રહ્યા બાદ, અમે એકમેકના હાથમાં હાથ નાંખીને કરતાં કરતાં વાડીની પશ્ચિમ તરફ ગયાં. અમે બહુ બહુ તો અર્થોર્થ માણસ ગયા હવેશું એટલામાં બાળબળ વહેતું એક અરણ્ય જણાયું. આ અરણ્યના કઠિ ફેટલોડ સમય અમે બેઠાં, તે પછી ઝાડીમાં કોઈ પક્ષીના માળા શોધવા માટે અમે આમ તેમ જોવા માંડ્યું. અમારી ઇચ્છા પ્રમાણે મને એક માળા જડયો અને તે જોઈને અમને અત્યંત આનંદ દૃશ્યો. એ માળા ફેટલોડ સુંદર હતો ! તેની બાંધણી ફેટલી સફાઈદાર હતી !

તે જોઈ બારકરે કહ્યું :

‘ સોના, આપણું ઘર પણ આવું જ સુંદર થશે, નહિ ? ’

તેના તરફ જોઈ હું ગાલમાં દસી અને અત્યંત અભિમાનથી બોલી :—

‘ કેમ નહિ યામ ? ’

આ શબ્દો નીકળતાં જ તેણે મને બીસીને આલોંગન દીધું અને તે બોલ્યો.

‘ સોના, આપણે ફેટલાં સુખી છીએ, નહિ ? ’

એટલામાં નીલ રંગના બે સુંદર પંખી કિલ્લિલિલ અવાજ કરતાં અમને જણાયાં. અમારા હાથમોનો માળો, એ પક્ષીઓનો જ હશે એમ અમને લાગ્યું. કારણ એ પંખીઓ તે જ ઝાડ પર આમ તેમ ઉડતાં હતાં, અમે માળો ઝડ ઉપર મૂકી દીધો અને એ પંખી. ઓ તે માળામાં બેસે એમ માનીને હાથે સુધી ઉભાં રહી તેઓની ગંમત જોવા માંડી પણ પંખીઓ માળામાં નાચ જ નહિ. સને ઘણી નિરાશા થઈ. પંખીઓ પોતાના કિલ્લિ-લાટ ક્યેં જ રાખતાં હતાં. એટલે તેનાં છગને કાંઈ ઇલા ખીળ કરી હશે એમ માનીને મેં બારકરને કહ્યું :

‘ બારકર, આપણે આજે જ ક્યું તે બરાબર નહિ ક્યું. તેઓના પ્રેમમાં આપણે આજે નકામાં આવ્યાં. આમ આપણા પ્રેમમાં કોઈ આવે તો આપણને કેવું લાગે ? ’

‘ કેવું લાગે ? એવું કાંઈ યામ તો કે મરી જમ્યા, કે જગતમાં હોઈ ન હોઈ તે સરખું જ હશે. હું માત્ર જારી છાયા છું, કે હશે તો હું છું. હું મારી, પાસે નહિ હોય તો હું મેં નથી. ’

‘ મને તે કહે, બારકર, પણ આપણે આજે બિચારા તે પક્ષીઓનું નકામું નુકસાન ક્યું. જો, એ બને જેવાં કષ્ટતાથી રડ રડ કરી રહ્યાં છે ! મને તો કાંઈનું કાંઈ થઈ

હાસ્યરસના જાણીતા લેખક

શ્રી. ધનસુખલાલ કું. મહેતા રચિત

સુંદર અને આનંદદાયક સંગ્રહ
શ્રી. કલાધિધના આકર્ષક ચિત્રો સાથે

સા સુ જ

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૮-૦

૧

પોષ્ટેજ : રૂ. ૦-૩-૩

ગુજરાતના નાટ્ય-સાહિત્યમાં નવી ભાત પાડતું

શ્રી. શાન્તિલાલ શાહ, બેરીસ્ટર-એટ-લો રચિત

સમાજમાં ખંડ કરવાની દિશા
લખવાનું સુંદર નવીન નાટક

બ બ વા બો ર

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૦-૦

:

પોષ્ટેજ : ૦-૨-૩

મળવાનું ઠેકાણું :—

વ્યવસ્થાપક 'ગુણસુન્દરી'; ૧૧૪, ગીરગામ, મુંબાઈ; ૪

અને જાણીતા શુકસેલરા પાસેથી.

સ્વદેશી સીલક અને જ્યોર્જટમાં

સુંદર છેલ્લામાં છેલ્લી રટાઈલનાં કાકસ, જંપર, બેબી-સુટ, વગેરે-સેલમાં ધણીજ
આછી કીમતે

છ વર્ષ દરમિયાન પહેલું જ સેલ

માટે એક વખત પધારી ખાત્રી કરો

પુરૂષોત્તમ માસ્તર હોરપીટલ બીલ્ડીંગ મુંબાઈ, ૪

શાખ નં. ૧૧, ન્યુ ચર્ચરોડ,

આયુર્વેદનું અમૂલ્ય ઔષધ અને બાળકોની જીવનદાત્રી.

કાઠીયાવાડી બાલામૃત સોગડી (રજીસ્ટર્ડ)

ખચ્ચાઓને ચતા દરેક દર્દીને મટાડી તેમને તંદુરસ્ત, દીર્ઘાયુષી અને રૂઢપુદ
બનાવે છે. આ સોગડીનું સેવન કરનારા બાળકો અરોગ્ય, આનંદ અને નવચેતન પામ્યા
છે. કીમત કમી ૧ ના બાર આના. વી. પી. પો. : જુડુ.

વેદ્ય. એન. એચ. મહેતા.

કાઠીયાવાડી બાલામૃત સોગડી ટ્રીપો. ભાવનગર (કાઠીયાવાડ)

ઠેમી સાસુ અને વિનિત વહુ

લીલા ડોસી એક ખરેખર બહેમનું જન્મ-જસ્ત ખારદાનનું હતી; બ્યારે તેના પુત્ર કીશોર અને પુત્રવધુ જ્યાલક્ષ્મી એક સુશિક્ષિત સંસ્કારી દંપતિ હતાં. ધર્મશ્રુપાથી જ્યાલક્ષ્મીને એક પુત્ર અવતર્યો. જ્યાલક્ષ્મી પુત્રને ઉછેરવામાં સંસ્કારી ગૃહલક્ષ્મીને જાણે તેની સર્વ સંજાળ લેતી હતી છતાં દેવયોગે એકદમ પુત્ર બીમાર પડી ગયો. જ્યાલક્ષ્મીને તેના બ્હાલસોયા બચ્ચાંના દર્દની કંઈ પણ ગમ ન પડવાથી તેણે પોતાની સાસુની તે બાબદમાં સલાહ લીધી. બહેમી અને અછલની ખારદાન લીલા ડોસીએ બચ્ચાંના રોગને માટે કંઈ પણ વેદક દર્ષિબિંદુ લક્ષમાં લીધા સિવાય તરતજ અભિપ્રાય આપ્યો કે, તેને જૂતનો વળગાડ છે અને તેથી દોરાધાગા, ઝકલા, જૂવા, વિગેરે ઉપચારોની ધમાલ મચાવી મૂકી. સુશિક્ષિત જ્યાને આ ઉપચારો ગમે ન હત્યા અને તેથી વૈદકીય ઉપચારોની શોધમાં પડી. તેવામાં એક વખતે “યુગ્મુન્દરી” વાંચતા તેની નજર “જયકર્સ કન્વલ્સન ક્યોર” યાને “બચ્ચાંઓની આંકડીનો રામબાણ ધલાજ” પડી અને મેસર્સ વનમાળી લીખાની કું. પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, સુબખને સરનામેથી તેનું મફત મળવું સાહિત્ય મંગાવી વાંચી જ્ઞેતાંજ તેની ખાત્રી થઈ કે તેના બ્હાલાં બચ્ચાંનું દર્દ જૂતપ્રેતનો વળગાડ નહોતું પરંતુ આંચકીનું દર્દજ હતું અને ઉપરોક્ત જયકર્સ કન્વલ્સન ક્યોરની બાટલી અજમાવતાં તેના અનંદકર્ષ વચ્ચે બચ્ચું ખુશખુશાલ હરવું ફરવું થઈ ગયું અને તેની ખુશાલીનો પાર રહ્યો નહોતો.

સુર વાંચકો ! આંચકીના દર્દને અરાન-તાથી જૂતપ્રેતનો વળગાડ માની તમારા વહાલાં બચ્ચાંઓની જીંદગી જીવનમમાં મૂકો તે પહેલાં “જયકર્સ કન્વલ્સન ક્યોર” અજમાવી જોશો તો તમે પણ ખુશાલી અનુભવશો. સુમેડુ ફિ ષદુના !!

ગાંધીના વંદેમાતરમ

શિકાકઠ સાબુ

(૨૯૨૮૩)

માથાના વાળ ખરી જતા અટકાવે છે. વાળને વધારી સુંવાળા અને કાળા બનાવે છે તેમજ શરીરે બહાવાથી ચામડી મુલકામ થાય છે દરેક માકડોએ વાપરી પોતાનો સંપૂર્ણ સંતોષ જાહેર કર્યો છે ઉપરાંત વડોદરા સ્વદેશી બજાર પ્રદર્શન તરફથી સોનાનો ચાંદ આપવામાં આવ્યો છે. કીંમત તથા ગોટીની પેટીના તેર આના ટ. ખ. જુદુ.

ખતાવનાર:-એમ. એસ. ગાંધી

કડી (ઉ. યુજસાત)

મળવાનાં ઠેકાણું.

એ. હરિલાલ ઇન્ધરદાસની કંપની,
૧૨૦, ગીરગામ બેંક રોડ, સુબાધ, ૪.
કાયમી સ્વદેશી બજાર
સુબાધ અને અમદાવાદ તેમજ દવાવાળાને
ત્યાંથી અને દરેક સ્વદેશી સ્ટોરમાંથી મળશે.

YOUR

તમે આંખોથી બેજાર છો ?
તેમ હોય તો

“ સેલરનું લોટસ હની ”

વાપરો.

આંખના તમામ દર્દો માટે ખાત્રી બચો,
જગમશદૂર, અકસીર, કુદરતી ધલાજ છે.

“ સેલર ”નું લોટસ હની લેવાની

જીદ કરજો.

સાહિત્ય મફત.

પી. એમ. ઝવેરી એન્ડ કું.

દવાવાળા,

પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, સુબખ, ૨.

નય છે, અને આપણા પર પણ આવોજ દુઃખનો પ્રસંગ આવી પડશે કે શું એવો મને ભય લાગે છે !

‘ આહ, હવે એવી નકામી કલ્પના કરીને મનમાં દુઃખી ન થા. ’

મેં માત્ર એક લાંબો નિશ્વાસ નાખ્યો.

મારો હાથ પકડીને ભારકર મને તે સ્થળેથી બીજે સ્થળે લઈ ગયો. તેની ખાંધ ઉપર માથું ટેકવીને, અને મારો એક હાથ તેની કમરે નેશથી વીંટાળીને ‘ધીમે ધીમે પગલે હું’ તેની સાથે ચાલતો હતો, ત્યાં તો...

ઠાઠ અમારી પાછળ આવતું હોય એવો અમને ભાસ થયો અને અમે બંનેએ પાછળ વળીને જોયું તો મોટાભાઈ અમારા તરફ ચોપરી દ્રષ્ટિએ જોઈ રહેલા જણાયા. મોટાભાઈની એ ઠાઠિત મુખમુદ્રા જોઈને હું ‘ધણી જ ગભરાઈ ગઈ અને ભારકરને એકદમ વગળીને ઉભી રહી. મોટાભાઈ તરત જ આગળ આગળ આવ્યા મારા હાથને તેમણે એક આંચકો લગાવ્યો અને ભારકર પાસેથી મને દૂર ખેંચીને કહ્યું:

‘ કાર્ટી, બેઠી રહે; તારા આ બધા આળા હવે હું બાપુજીને લખી જણાવું છું. હું હવે ધણીજ છઠી ગઈ છે. આજ સુધી તારી બધી વાંત હું દૂરથી જ જોયા કરતો હતો પરંતુ હવે તો એ મેં નજરેાનજર જોઈ છે. ’

ભારકરે પોતાની ચિત્તવૃત્તિ જરાપણ અગત્ય ન હોતાં મારો, હાથ ફરી તેના હાથમાં લીધો અને કાંઈક મારા તરફ જોઈને અને કાંઈક મોટાભાઈ તરફ જોઈને તે બોલ્યો:

‘ સોના, આ ગભરાવાનો અમય નથી. મોટાભાઈ કહે છે તે પ્રમાણે તેમનું સમાધાન કરતા માટે આપણે પોતેજ બાપુજીને આપણા મન આગા લખી જણાવીએ અને એ રીતે

મોટાભાઈનો શ્રમ બચાવીએ. પછી તરત જ મોટાભાઈ તરફ જોઈને તેણે કહ્યું ‘ કેમ મોટાભાઈ, પછી તો તમારાં મનનું સમાધાન થશે ને ? ’

ભારકરનું આ શાન્ત લાપથ સંભળીને મોટાભાઈને વધારે ચોપ ચઢ્યો. તે ચોપથી પોતાના ડોળા ફેરવીને ભારકર તરફ જોઈને તે આવેશથી બોલ્યા:

‘ લોકોના ધરમાં પેસીને, અને મોટા પથ્થરના ડોળ ધાલીને તેમના ધરમાં ફાલે તેવા નાગા નાચ નાચી અને તેઓના નામને કાલિમા લગાડ્યા પછી પણ મોટું ઉચ્ચ રાખીને બોલતાં તારા જેવા મુશિક્ષિત ગૃહસ્થને કેમ શરમ પણ લાગતી નથી ?-કહે છે કે આટલો બધો ક્રોધ કરવા જેવું શું થયું છે ! તેં તારી લાજ મર્યાદા શુભાવી દીધી હશે પણ અમારે તો ચાર લોકની વચ્ચે રહેવાનું છે. ’

પછી તે મારા તરફ જોઈને બોલ્યા :

‘ સોના, તારે આપણા બાપુજીનાં નામની અને કુળની કાંઈપણ આબરૂ રાખવી હોય તો આ દુષ્ટનો હાથ છોડી દે, અને મારી સાથે ચાલ બા, બાપુજીને સર્વ હકીકત કહે અને ફરી... ’

આટલા સમયમાં તો મારો ભય દૂર થઈ ગયો અને તેમનું બોલવાનું પુરું થાય ન થાય ત્યાં તો મેં કહ્યું:

‘ મારે કાંઈ હાલમાં જ લગ્ન કરી નાખવું નથી. પછી બાપુજીને કહેવાની રીત જરૂર છે ? અમારું શિક્ષણ પૂરું થાય ત્યાં સુધી જો અમારી મૈત્રી આવી જ રીતની કાયમ રહેશે તો જ અમે લગ્ન કરનાર છીએ. ’

‘ જો એમજ હોય તો ભારકર સાથેનું તારું અત્યારનું વર્તન એકદમ અનીતિ જ છે. ’

‘ એ ઠાઠ રીતે મોટાભાઈ ? ’ ભારકરે મારો પક્ષ લઈને પૂછ્યું.

મોટાભાઈ ફરી ચીંટાઈને બોલ્યા:

‘જો ભારકર, તારે વચ્ચે બોલવાનું કાંઈજ કારણ નથી. તું તારે ધરે જા, જોકે.’

‘તે તારે શા માટે કહેયું હતું?’ મને ઠીક લાગશે ત્યારે જાણશું.’

‘તે ધરે જાય તે કેમ ચાલશે?’ મેં વચ્ચેજ કહ્યું. ‘તે અત્યંત દુઃખે જ રહી જાય. અને વળી, આ પ્રશ્ન અમારા બંનેનો છે. અનીતિનો દોષ તેં મારા ઉપર મૂક્યો છે તે તેના ઉપર પણ મૂક્યા બરોબરજ છે. એટલે તારે જો આ પ્રશ્નનો વાદવિવાદ કરવો હોય તો અમારા બંને સાથે જ કર. નહિતર, તું અમારી લાંબગડમાં ન પડ; હું કાંઈ નાની છોકરી નથી કે તું મને આ વાત શિખવે. હા! નીતિ અનીતિની વ્યાખ્યા કરવાનું કામ ધણું મુશ્કેલ છે. તે પ્રત્યેકનાં મોટાપણાં પર કે હીનપણાં પર આધાર રાખે છે. કોઈ જુના વિચારની બાંધને ૧૫-૧૬ વર્ષની છોકરીને અવિવાહિત જોતાં અનીતિ લાગશે અને ચાંદણો ન કરવામાં કે મંગલસૂત્ર ગળામાં ન પહેરવામાં પણ લાગશે પણ મને તેમાં એવું કાંઈ જ લાગતું નથી. મારી નીતિ અનીતિની વ્યાખ્યા ‘ખીનબોલાં કરતાં તદ્દન નિરાળી જ છે.’

‘વાહ, વાહ, ! મોટી પંડિતા જ થઈ ગઈ કે નહિ ! કહે છે કે મારી નીતિ અનીતિની વ્યાખ્યા તદ્દન નિરાળી જ છે ! તારી વ્યાખ્યા પૂછે છે કાણ ? અને એમ તો દોવાતું જ ને ! એમ નહિ હોય તેમાં જ આશ્ચર્ય ! એમ નહિ હોય તો ધરપુરપલા હાથમાં હાથ અને ખાંધ પર ખાંધ મૂકીને નાચતાં કેવી રીતે શકે ?’

મોટાભાઈ ખૂબ ચીંટાઈને તેમજ ભરાં ચડાવીને બોલ્યા: તેના આ શબ્દો મ્હાંબગીને મેં કહ્યું:

‘મોટાભાઈ, તારે જો વાદવિવાદ કરવો હોય તો કર. નહિતર આવા શબ્દો વાપરીને અમારાં મનને નિરર્થક દુઃખી કરવાનો કાંઈ અર્થ નથી.’

‘હા, હા, હું વાદવિવાદ શા માટે કરું ? આ બધી હકીકત બાપુજીને જણાવે એટલે બસ. પછી તેમને જો કાંઈ કરવું હશે તે તેઓ કરશે.’

એટલું કહીને તે તરત જ આગળ ચાલ્યો પણ ફરી તેના મનમાં કોણ જાણે શું કાંઈ આવ્યું હશે, તે તે ફરી આવ્યો અને તેણે મને કહ્યું:

‘પણ હમણાં તું ધરે ચાલ, બધી હકીકત આપણે બંને જણાવીએ ત્યાં સુધી...’

‘ત્યાં સુધી તેને મારી સાથે બોલવા ન દેવી, એટલી જ તારી ઇચ્છા છે ને ?’ એમ ભારકરે પૂછ્યું.

‘હા, એટલી જ ઇચ્છા છે.’

‘તો પછી ચાલો, આપણે બન્ને જ સાથે જઈએ.’ એમ ભારકરે કહ્યું અને અંબે ફરી એકમેકના હાથ ધરીને ચાલવા માંડ્યું.

મોટાભાઈ ફરી ચીંટાઈને બોલ્યા.

‘જો તમારે આમ લટકા મટકા કે હોય તો મારી સાથે ન આવો.’

‘મોટાભાઈ, આમાં લટકા મટકા જે કાંઈ નથી. આતો તારી-અમારી સમજ છે. ઠીક તને નહિ ગમતું હોય તો તું આમ જા, અમે પાછળ આવીએ છીએ.’ આ હસતાં હસતાં મોટાભાઈને ચરમાવવા જે ભોંકર બોલ્યો.

આથી મોટાભાઈ વધુ ચીંટાયો અને પછી આગળ ચાલી ગયો. અમે જ ચારતેથી પાછળ ચાલતાં ચાલ્યાં.

પ્રકરણ આઠમું

બાની કલ્પના

મોટાભાઈ અમારા કરતાં ઘરે વહેલા આવીને ઠેક તેની ઓરડીમાં ગયા. તરત જ રોષમાં ને રોષમાં એક લાંબો લચકપત્ર તેણે બાપુજીને લખી કાઢ્યો. ભાસ્કરની અને મારી કલ્પના એવી હતી કે પ્રથમ તે બા પાસે જશે અને તેને સર્વ વૃત્તાંત કહેશે પણ બા પાસે તો તે એક શબ્દ સરખો પણ બોલ્યા નહિ.

અમે બંગલેથી આવ્યા તે બાદ મેં ભાસ્કરને કહ્યું:

‘ભાસ્કર, આપણે બન્નેએ મળીને આ વાત બાને કહેવાની શી જરૂર છે ? તું પડિત ભારતરને બધું કહે અને હું બાને ક્ષીય તું અમારે અમારે ઘરે આવશે તો બાની મોટાભાઈને મિત્રસ વધારે ગરમ થશે અને એકાદ વાર તેમનો સંતાપ અતિરેક પર જશે.’

પરંતુ ભાસ્કરે ઝટકાને હા ન કહી મને ત્યાં છોડીને જવાનું જાણે તેના જીવ ઉપર આવી ગયું હતું.

અમે કેટલીય વાર સુધી બંગલાના ફાટક આગળ ઉભા રહ્યાં, બતી કરવાનો સમય થયો હતો. રસ્તા આગળથી એકાદ બીજાજ માથુસ અને બગદારી ખડખડ અવાજ કરતી જતી હતી. દર દર આવેલાં છું પડાંઓમાંથી અને બંગલાઓના આગા-રોમાંથી દિવા ચળક ચળક કરતા હતા. રસ્તાની બન્ને બાજુએ આવેલા ચૂનો લગા-વેલા પથરો બીજી બધી વસ્તુઓ કરતાં વધારે સ્પષ્ટ રીતે દેખાતા હતા.

અમારાં અંતઃકરણ ખિન્ન થયેલાં હતાં. ભાસ્કર તો મણે સચિત અને ઉદમ થયો

હતો, થોડાજ સમય ઉપર મોટાભાઈ સાથે બોલતી વેળા તેણે ધૈર્યનો મોટોજ દેખાવ કર્યો હતો કે શું એવી કાંઈને સંકા આવી નય. તેણે કેટલીય વાર સુધી તેનો હાથ મારા હાથમાં મળજૂત રીતે ધરી રાખ્યો હતો.

મેં ભાસ્કરને કહ્યું:

‘ભાસ્કર, આપણે હવે જઈએ. રાત્રિ યાદ છે, એકતો બા ક્રોધિત યાદ હશે અને તેમાં મને મોડી થએલી જોઈને તે વધારે રોષ કરશે.’

‘રોષ કરવા દે આજનો દિવસ કરવો હોય તો ! આજેજ આપણે જે કાંઈ વાત કરવી હોય તે કરી નાખવી જોઈએ. કારણ કાંઈ આપણે કેટલાં પરતજ હોઈશું તેનું કાંઈ અમારે કહી શકાય એમ નથી.’

‘હત, આટલો બધો ભય રાખવાનું કાંઈ જ કારણ નથી. મોટાભાઈને આપણું વર્તન પસંદ નથી એટલે બાકીના બીજા માથુસો પણ વિરૂદ્ધ જ હશે એવું મને લાગતું નથી. બા, બાપુજી, પડિત ભારતર એમને તો આપણું લગ્ન થાય એ પસંદ જ પડશે એવી મને ખાતરી છે. આપણે ભય રાખવા જેટલું માત્ર એટલું જ છે કે, તેઓ આપણને તાબડોતોય લગ્ન કરી નાખવા જણાવશે, પણ લગ્નને અંગે આપણા શિક્ષણમાં કેવી અડચણ આવશે તે તેઓને કહેશું એટલે જમ.’

‘પણ તેઓને તે ગમવાનું નથી. તેઓ આપણને તાબડોતોય લગ્ન કરવાને જણાવશે અને તે મને જરાય પસંદ નથી-અને તેથી તો મને વધારે ખેદ થાય છે.’

રાત્રિ ચતાં મને બાની તેમજ મોટાભાઈની વધારે બીતી લાગવા માંડી. મેં ભાસ્કરના હાથમાંથી મારો હાથ છોડાવી દીધો અને કહ્યું:

‘હીક, જો યવાનું દર્શો તે યશે. તું હવે
જા, બા મારા પર ચીકારો.’

એમ કહીને હું તરત જ ઘરમાં ગયું.
પછી ભારકર ઘરે ગયો કે નહિ તે સુંઘી
જેવાનું મને લાગ રહ્યું નહિ. પણ મેં તેનો
હાથ બાજુએ સેરવી દીધો ત્યારે તેણે પોતાનું
શરીર નિરાશાથી ભીંત ઉપર ટોળી દીધું
એવું મને લાગ્યું.

હું ઘરે ગયું ત્યારે સર્વ જમવા બેઠાં હતાં.
મને એકદમ ચરમાવા જેવું લાગ્યું. હું તરત જ
હાથપગ ઘોષને પાટલા પર બેઠી અને કોષની
સાથે એક ચબ્દ સરખો પણ બોલ્યા વિના હું
જમી. બાપી માંડીને તે મધુ સુધી કોષને કાંઈ
બોલવું નહતું. મને લાગ્યું કે મોટાભાઈએ
બધી હકીકત બાને કહી હોવી જોઈએ અને
તેથીજ બધા રોષમાં છે. પણ ખરી વાત
એમ ન હતી, તે તો મને પાછળથી માલમ
પડ્યું. વધારે મોંઘું યવાને કારણે મોટાભાઈ
વધારે કોપિત થયા હતા. હું જમી, પણ તદ્દન
‘મનું’ જ જમી; અને હમેશ પ્રમાણે નીચે
ન બેસતાં છેક ઉપર જઈને પથારી પાપરી
મુઠ ગયું.

મારું આવું વર્તન અને મોટાભાઈનું
આવું વર્તન જોઈને બાને આશ્ચર્ય થયું.
આ છે શું એની જ તેને સમજણ ન પડી.
બધું કામ આટોપાયા સુધી તે કાંઈ પણ
બોલી નહિ. પછી તે મારી જોડીમાં આવીને
મારી પથારી ઉપર બેઠી અને મારા માથા
પર હાથ ફેરવીને. તેમજ શરીર ઉપર પણ
હાથ ફેરવીને મને નાવબાવ આવ્યો છે કે શું
તે જોવા લાગી. પછીથી મને હળવેથી ઢિંગો-
ળાને બોલી:

‘સોના, બેટા, આજ આટલી વરુદ્ધી કેમ
મુઠ મઠ! તારું માથું બાપું કુએ છે કે શું?’

અને મેં તરતજ બાને કહ્યું:

‘બા, ત્યારે તું મારા ઉપર ચીકાર નથી?
મને તો એમ લાગ્યું કે તમે સર્વ મારા ઉપર
ખુબ રોષે બરાબાં છો અને તેથીજ કોષ
મારી સાથે કાંઈ બોલવું નથી...’

‘હા, હું એમ કોપિત થયજા હતી,
અને સોના, તારા જેવી તરણ છોકરી ઘરે
આવતાં આટલું મોઢું કરે એથી કોને રોષ
નહિ ચરે વાર? આમ કરવાથી લોકો નાના
પ્રકારની સંકા કસાંકા કરે છે અને નકામું
તારું નામ વગાવે છે.’

‘લોકો નકામું જ ને નામ વગાવતા હોય
તો તે પ્રત્યે લક્ષ શા માટે આપવું? તને તો
હું ખરાબ રીતે વળું છું. એમ લાગવું
નાશી ને?’

‘જો, અમને આમ લાગવું નહિ હોય
તો પણ લોકોના બોલવા. પ્રત્યે એકદમ આંખ
મીચામણા કયેં કેમ આવે?’

‘તો પછી લોકો મને તે બોલે એટલે
મારે ભારકર સાથે ન બોલવું અને ભારકરે
મારી સાથે ન બોલવું એમ તને લાગે છે?’

‘જો તે તારી સાથે લગ્ન કરનાર હોય
તો મને જરાય હરકત નથી.’

‘એમ ને? તો અમારો લગ્ન કરવાનો જ
વિચાર છે-પણ મોટાભાઈને એને માટે આટલો
બધો ક્રોધ કરવા જેવું શું છે?’

‘એટલા ખાતર જ મોટાભાઈ ચીકાર
છે કે? મને ખબર નહિ. તે છતાં મેં તેને
જણ ત્રણવાર એક સરખું પુછી જોયું,
પણ તેના રોષનું કારણ તેણે મને જણાવ્યું
નહિ.’

‘તો પછી મોટાભાઈ પાસેથી તને આ

વાતની મુઠે જ ખબર પડી નહિ ? ' મેં આશ્ચર્યથી પૂછ્યું.

' નહિ. એ તો અત્યારે તારી પાંસેથી જ માલમ પડે છે. હીક, પણ સોનુ, તો હવે લગ્ન સમારંભ જલદી પતાવી લેવો જોઈએ. '

છેઃ એટલી બધી ઉતાવળ કરવાની શી જરૂર છે ?-અને વળી ભારકર-હમણાં-જ લગ્ન કરવા તૈયાર થશે એમ મને લાગતું નથી.

આપણે પંડિત સાસ્તરને પૂછી જોઈએ. તેમનો મત લીધા વિના તો કશી કાંઈ કરી શકવાનું નથી ને ? સિવાય, પુના પત્ર લખીને બધી હકીકત ત્યાં-પણ જણાવવી જોઈએ, ત્યાં જમાઇ તરીકે ભારકર પસંદ પડે તે પછી બધી વાત ! આ જરા ડગમગતા રહે જોડી.

' કેમ, એમ કેમ કહે છે ? આપણને ભારકર ગમતો નથી શું ? '

' એમ તો ગમે છે પણ માત્ર ગમવું અને જમાઇ તરીકે પસંદ પડવું એમાં પુરક જરૂર છે.

' જમાઇ તરીકે પસંદ પડવા માટે તેનામાં એવી શી કમીના છે ? ' મેં જરા રોષથી પૂછ્યું.

' એજ કાંઈ ખાસ વાત નથી. ' આ જરા અચકાધને જોડી.

' ત્યારે ખીજ કંઈ ? ' મેં કપાળ અને બન્ને ચઢાવીને રોષથી પૂછ્યું.

' પૈસા, અહીંના જેવી આટલાં જણીતા ગૃહસ્થની છોકરીને શોભે એવું એ રચના છે કે કેમ ? આ મહિનાના પગાર તેજ મહિનામાં પૂરા કરવો પડે એવી જેની સ્થિતિ હોય

એવાં ગરીબ ઘરમાં અમે અમારી દિકરી આપીએ તો લોકો અમને શું કહેશે ? ઉપરાંત, તને પણ આવી ગરીબીમાં સુખ મળશે કે ? '

' સુખ માણસ મારો હોય અને તેની સાથે આપણે મેળ મળતો હોય પછી સુખ ન મેળે એવું ખીજું શું હોય ? સુખ શું પૈસામાં જ ભરી મૂક્યું છે ? ઉપરાંત, અમારા પેટ પૂરતું તો અમને મળશેજ મળશે. તમે કાળજી કરશો નહિ. ભારકર પૈસા મેળવીને તમારી કાટીને ચયા વિના કદિ કહેવાનો નથી, અને જગા પૈસા-વાળાની નથી. એજ વાતનો શું લગ્ન કરતી વેળા પ્રથમ વિચાર કરવાનો છે કે ? કે ભારકરની અને મારી નાનપણથી જ સારી મૈત્રી છે અત્તે લગ્ન કરીએ તો અમારા બંનેનાં જીવન સુખમાં જશે એ વાત જોવાની છે. '

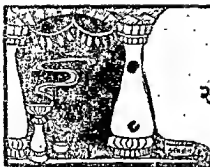
' સોના તું કહે છે તે ખરું છે પણ પૈસાનો સુધાં આપણે વિચાર કરવો જોઈએ. એના તરફ ખિલકુલ નહિ જોઈએ તે ન ચાલે. સંસારમાં જ્યાં ને ત્યાં પૈસાની જરૂર પડે છે અને પૈસા નહિ હોય તો એકમેક પ્રત્યે પ્રેમ ટકવો જોઈએ તેટલો ટકતો નથી. અને ઘરમાં કંકાસ શરૂ થાય છે.

' એવો કંકાસ યથા પામે એટલી બધી ગરીબીમાં અમે કદિ મૂકનાર નથી.

એટલામાં આરના ટકોરા વાગ્યા. વાત કરતાં કરતાં બધુંજ મોઢું થયું એટલે બાંએ કહ્યું:

' હીક હવે ઉધ, એમને બધું જણાવીને મહી શું કહે છે તે જોઈએ. ' નેણે દીવો હોસ-બો અને હું ત્યાંજ નિદ્રાધીન થઈ ગઈ.

(અપૂર્ણ)

સમાલોચના

દિવેદની વાતો: [ભાગ બીજો -] કર્તા: શ્રી. રામનારાયણ વિશ્વનાથ પાઠક, પ્રસ્થાન કાર્યાલય, અમદાવાદ, કિ. ૩૮-૧-૪-૦.

સમર્થ વિવેચક, કુશળ નવલકથાકાર અને નર્મલેખક તરીકે શ્રી. રામનારાયણ પાઠકનું નામ આખા ગુજરાતમાં હવે સુવિખ્યાત થઈ ચુક્યું છે. ચોક્કસ હેતુને લક્ષમાં રાખીને માનવલાગણીઓનું બારીક પૃથક્કરણ કરતી તેમની નવલિકાઓ ગુજરાતનાં નવલિકા સાહિત્યમાં જુદીજ ભાત પાડતી અત્યારપહેલાંની પુસ્તકોમાંથી છે. 'દિવેદની વાતો' નો પહેલો ભાગ સારા આદર પામ્યો. તે પછી આ સંગ્રહ પ્રમાણમાં કાંઈ મોટા પ્રકટ થાય છે. છતાં એ ઓછા આદરને પાત્ર તે નહિ જ થાય. આ સંગ્રહમાંની દરેક વાર્તાઓમાં મહેસ્ટ્રે ફેસાને ગુણાનની ચાર વાર્તાઓ આપણા નવલિકા સાહિત્યમાં જુદીજ ભાત પાડે છે. 'કુલાંગાર' ભવવા જેવી નાટિકા છે. અને એમાં અસ્પૃશ્યતાનો પ્રશ્ન સારી રીતે હણે છે. એ મુલાકાતો, સુરસ આ સંગ્રહની ઉત્તમોત્તમ વાર્તાઓમાંની છે. સુંદર રૂપરંગયુક્ત આ સંગ્રહ ગુજરાત અપનાની લેશે એમાં અમને કાંઈ શંકા નથી.

સત્યમય છબન: લેખક: શ્રી. કિશોરલાલ મરાઠવાળા, પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે કિંમત રૂ. ૦-૧૦-૦.

ગુજરાતના પ્રથમપક્ષિના વિચારક શ્રી. કિશોરલાલભાઈએ આમાં હોદ્દા મોર્લીના 'આન. કોંગ્રેસ માધ્યમ' સત્યાગ્રહની મર્યાદાને આધારે સત્યાસત્યનો વિચાર રજૂ કર્યો છે. એમાં તેઓ કહે છે તેમ, 'વિચાર, વાણી અને વ્યવહારમાં સત્યનો ઉપાસક કેમ વર્તે અને આપણા દેશના જુદા જુદા પ્રશ્નો વિશે આપણું વર્તન કેવું હોવું જોઈએ અને શું છે એ વિશેની સિદ્ધિત તેમજ વ્યવહારની કૃષ્ટિએ ચર્ચા' કરવામાં આવી છે. આખા વિષયનું શ્રી. કિશોરલાલભાઈએ અત્યંત તૃવસ્પૂર્ણ વિવેચન એમાં કર્યું છે.

બિધધનું છબન: અનુવાદક: શ્રી. કિશોરલાલ મરાઠવાળા, પ્રકાશક: નવજીવન પ્રકાશનમંદિર, અમદાવાદ, કિ. દરેક આના.

મોરીસ મેટરલિક ફ્રેંચ પુસ્તકનો આ અનુવાદ રજૂ કરીને શ્રી. કિશોરલાલભાઈએ બિધધ વિશે શક્ય એટલું જ્ઞાન મેળવવાનું સુંદર સાધન પૂરું પાડ્યું છે. અનુવાદની શૈલી ઘણી મર્મભાળી છે.

હૃદય ધીણા: રચનાર: શ્રી. નરસિંહરાવ ભોળાનાથ, પ્રકાશક: સી. જમનાદાસની કંપની મુંબાઈ ૨ કિ. રૂપિયા સવા.

સાક્ષર શ્રી. નરસિંહરાવભાઈના બીજા કાવ્ય સંગ્રહની આ ત્રીજી આવૃત્તિ થાય છે એ હવે કવિતા શોખીન વાચક વર્ગ ગુજરાતમાં વધતો જાય છે. એના પૂરાવા રૂપે લેખી શકાય.

કાશમલનનાં કાવ્યો: લેખક: કાશમલન, પ્રકાશક: શ્રી. રંજિતલાલ હરિલાલ પંડ્યા, ૧૨૧, મેટ્રો સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ કિંમત ૦-૮-૦.

લગભગ ૨૫ વર્ષ ઉપર લખાયેલાં કાવ્યોને આ પુસ્તકમાં પહેલીવાર સંગ્રહીને લેખકે ગુજરાતના કવિતા સાહિત્યમાં અદ્ય સ્વરૂપે પણ ઉમેરો જરૂર કર્યો છે. કાશમલનને નામે શ્રી. રંજિતલાલે કવિતા પ્રદેશ ખેંચ્યો છે. જો કે કવિ કરતાં એક વિવેચક કે નવલિકાકાર તરીકે તેમનું મૂલ્ય જરૂર વધુ થશે એમ અમને લાગે છે. આ સંગ્રહમાંના કાવ્યોના દોષોથી તેઓ પોતે સારી રીતે માહિતગાર છે એ તો એમના વિવેદનથી જાણી શકાય છે. કુદરત અને માનવજીવનમાંથી વિવિધ ભાવોને તેમણે કવિતાદ્વારા આમાં રજૂ કર્યા છે અને ૨૫ વર્ષ પહેલાંની કૃતિઓ હોવા છતાં એમાં શુષ્કતા લાગતી નથી. છટો ઉપર તેમનું પ્રયત્ન સાદું જણાય છે. કેટલેક સ્થળે કિલ્બ સંરેષ્ટ શબ્દોનો ઉપયોગ થયે છે. છતાં એકદરે આ કાવ્યો. કવિતાસિકોને આનંદવા સમર્થ નિવરો.

છૂટકારો: અનુવાદક: શ્રી. કિશનસિંહ યાવજા, પ્રકાશક: સ્વસ્તિક ગ્રંથમાળા, અમદાવાદ, ૧૨૮ પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ ૨ કિંમત રૂ. ૧-૪-૦.

સ્વસ્તિક ગ્રંથમાળાના ત્રીજા વર્ષનું આ પ્રથમ પુસ્તક મરાઠર ખંગાળી નવલકથાકાર શ્રી. રાજેશ્વર ઘટોપાધ્યાય લિખિત નવલકથાનો અનુવાદ છે. ત્રણ પિતરાઈ બાઈઓના સામાન્ય કુટુંબની આસપાસ આ આખી નવલકથાની વસ્તુ ગુપ્તી કરવામાં આવેલી છે. જીવનના કૂટપ્રત્યેકને આત્યંત સરળતાથી સ્પર્શી એનો સ્વાભાવિક ઉદ્દેશ કરવો એ રાજેશ્વરબાબુની કલાસિદ્ધિ છે. નાની સરખી આ નવલકથા એમનું સચોટ પાત્રલેખન, માનવ સ્વભાવનું ઉત્કૃષ્ટ નિરીક્ષણ વ્યક્ત કરે છે. શ્રી. કિસનસિંહ આવણએ આ અનુવાદમાં મૂળભાષાનો સફળ રીતે ઉતારવા મદદ બની શકતું ક્યું છે અને આખીય કથાને સુરચિત્ત રીતે ગુજરાતી બાષામાં ઉતારી છે.

શુભામ: લેખક: શ્રી. રામચંદ્ર વાપલ ઠક્કર પ્રકાશક કુવરજ કેરાવલ શાહ ચીંચ પોલી, મુંબઈ. કિંમત રૂ. બે.

સુંદર રૂપ રંગથી રોમનું આ પુસ્તક 'સત્ય પ્રકાશ' અને સ્વદેશ 'ની ૧૯૬૧ની લેટ તરીકે પ્રકટ કરવામાં આવ્યું છે. એમાં કાણ તેજ વાજાની કિન્દુરમાજના જુદા જુદા પ્રશ્નો ચર્ચાતી પાંચ નવલિકાઓ સંગ્રહાઈ છે. વાર્તાઓની લખાવાસાદી છતાં પ્રભાવવાળી છે. શ્રી બાનુરાંકર બ્યારે કુંકા આયુષમાં વાર્તાઓના ગુણદોષની ચથા ચોચ ચર્ચા કરી છે તે સાથે અમે-સમત થઈ બીએ.

મજુ નાટકો: લેખક: શ્રી. રમણ ન. વઘોલ, વિઃસન કોલેજ, મુંબઈ, કિંમત એક રૂપિય.

પેટના ખાડા, ભાવનાની ભીંતો અને ભવસુધા-રવા એ ત્રણ ભજવી રાકાય એવાં એકાંકી નાટકો આમાં રજૂ થયા છે. પહેલું નાટક ગુજરાતના આજના સાહિત્ય જીવન ઉપર સચોટ કટાક્ષ કરે છે. લેખકને, કવિઓને પણ પેટના ખાડો પૂરવાનો હોય છે એ વસ્તુનું જ્ઞાન કરાવવામાં એ નાટક સફળ નીવડે એવી રીતે એ લખાયું છે. ભાવનાની ભીંતોમાં આજના મ્યવહાર જાનુ શ્રેય કોટિજીઓની મનોદશાનો ચિતાર આવ્યો છે. અંચારે 'બવસુધા-રવા' એ જ્ઞાતિના પહેલીયાઓના ચિત્રો રજૂ કરે છે. સાદી શૈલીમાં લખાયેલાં આ નાટકો કોલેજોમાં કે રાજાઓમાં ભજવવાં જોવાં છે. ભજવવાને અંગે આ નાટકો લખાયેલાં હોય એમાં દેહલીક શૈલિનો હોય એ સ્વાભાવિક છે.

કમનસીબનું કિસ્મત: લેખક શ્રી. જમિયત,

કે. પંડ્યા, પ્રકાશક શ્રી. અંબાલાલ દરિલાલ પંડિત અશ્વેદ્ય કાર્યાલય, ખંભાત, કિંમત પાંચ આના.

અશ્વેદ્ય ગ્રંથમાળાનાં પહેલાં કિરણ તરીકે આ નાની નવલિકા પુસ્તકરૂપે પ્રકટ થઈ છે. ગુજરાતમાં તેમજ મુંબઈમાં અત્યારે આંક ફરકના જુઝારે એ ગંભીર સ્વરૂપ લીધેલું છે તે જોતાં આ નવલિકા સારી અસર કરનારી નીવડશે. આંક ફરકના જુઝારની બીજી સત્યાનારા વળે છે એ બતાવતી એક કુટુંબની આ કથા, એ બીજીમાં સપડાયેલાઓ માટે માર્ગદર્શક નીવડે તો લેખકનો શ્રમ સફળ થયેલો ગણીશે.

સાખરમતી: (પ્રથમ ખંડ) સંપાદક શ્રી. નગીનદાસ પારેખ, પ્રસ્થાન કાર્યાલય, અમદાવાદ, કિં. ૧-૪-૦

સ્વ. શાન્તિલાલ બેંકર સ્મારક માળાના પ્રથમ પુસ્તક તરીકે ગુજરાત વિદ્યાપીઠના વિદ્યાર્થીઓનાં દ્વેમાસિક 'સાખરમતી' માંથી લેખો પસંદ કરીને તેનો સંગ્રહ આ નામે પ્રકટ કરવામાં આવ્યો છે. માંધીજી, કાકાસાહેબ કાલેલકર, મયારવાળા, મદાન દેવબાઈ, નરહરિભાઈ પરીખ, રામનારાયણ પાંક, વિનોબા બાવે, દિ. બ. કેરાવલાલ કુખ, ધર્માનંદ કોશાળી વિગેરે વિદ્વાનોની લેખનીના પ્રસાદવાળા કવિતા, સાહિત્ય, તત્ત્વજ્ઞાન ઇતિહાસ વગેરેના લેખો એમાં પસંદ થયા છે. ઉપરાંત સ્વ. શાન્તિલાલના ચાર લેખો પણ એમાં લીધા છે. આખો ય સંગ્રહ વિવિધ રસનું વાચન પૂરું પાડે છે.

ગરીબાઈનો ગુનો: કિંમત ત્રણ આના.

પ્રસ્થાન કાર્યાલય તરફથી ચાલતી સરસ્વતી ગ્રંથમાળાના પાંચમાં વર્ષનું આ દશમું પુસ્તક છે. પ્રખ્યાત સમાજશાસ્ત્રી હેન્રીજીઓનાં એક લાખ-જુનો આ અનુવાદ શ્રી. સંકરદાસ શાસ્ત્રીએ સારી ભાષામાં રજૂ કર્યો છે.

પ્રોખાયટરી હાઈસ્કુલ રજતમહોત્સવ સ્મારક ગ્રંથ: સંપાદક: વિખરુપ્રસાદ મ બટ્ટ અમદાવાદ.

ચાલુ વર્ષમાં અમદાવાદની પ્રોખાયટરી હાઈ-સ્કુલનો રજતમહોત્સવ પૂર જસાદથી ઉજવાયો. તે પ્રસંગે સંસ્થાના સ્થાપક શ્રી. જીવજીલાલ દિવાન અને શ્રી. બળવંતરાય કોકરને આ ગ્રંથ લેટ ધરવામાં આવ્યો છે. ગ્રંથમાં મુખ્યત્વે ત્રણ વિષયો છે. તેમાં પહેલા વિભાગમાં શાળાનો ઇતિહાસ સંચાલકોનો જીવનપરિચય વગેરે છે. બીજામાં

સંસ્મરણ છે અને ત્રીજામાં શિક્ષણવિષયક લેખો છે. પ્રસંગાચિત્ત કબીઓ અને ચિત્રો પણ એમાં આપેલાં છે. આખોય ગ્રંથ સુવાચ્ય બન્યો છે.

ભગિનીસમાજ પત્રિકા: વર્ષ ૧, અંક. ૧.

મુંબાઈની આગેવાન મહિલા સંસ્થાઓમાંની એક શ્રી ભગિનીસમાજ તરફથી આ પાશ્વિક પત્રિકાં રાફ કરવામાં આવી છે. શ્રીમતી હંસાબહેન મહેતા, શ્રીમતી ઉર્મિલાબહેન મહેતા અને શ્રી. ખડગેન હોટવાળા જેવી વિદુષી બહેનોના હાથમાં એનું તંત્ર છે. આ પ્રથમ અંકમાં શ્રી ઉપધ્યાયી અનેક વિષયોની નોંધો ઉપરાંત શ્રી. શારદા મહેતા, ડા. સુમંત મહેતા અને શ્રી. મગનલાલ વ્યાસના લેખો પણ વાચનયોગ્ય છે. અમે પત્રિકાને સફળતા ઇચ્છીએ છીએ.

માસિકા: લેખક: શ્રી. અંબુ ક. વશી. પ્રકાશક: મેસર્સ સી. જમનાદાસની કંપની, મુંબાઈ, ૨. મૂલ્ય: રૂ. ૧-૮-૦.

થોડાક વર્ષો પહેલાં “અનાવિહ” જ્ઞાતિના એક પત્રની ભેટ તરીકે પ્રકટ થયેલા આ નામના જ શ્રી. વશીના એક પુસ્તકની સમાલોચના કર્યાની અમને ઝાંખી થાદ છે. એ પુસ્તક મુધારા વધારા સાથે નવા રૂપરંગમાં પ્રકટ થતું લેખ અમને આનંદ થાય છે. આ સંગ્રહમાં સંગ્રહિત થયેલી અઢાર સાહિત્યકૃતિઓમાં બે નિબંધિકા અને એક નાટિકા બાદ કરતાં બાકીની પંદર દુષ્ટ વાર્તાઓ રૂપે છે. એ વાર્તાઓની વાનગી આ માસિકના વાચકોએ પણ અગાધ આપી છે. શ્રી વશીની કેટલીક વાર્તાઓમાં સચોટ પાત્રલેખન અને ભરદાર વસ્તુ છે અને ભવિષ્ય માટે સારી આગાહી આપે છે. આ પછી શુજાતી સમાજના, ખાસ કરીને એમની પોતાની અનાવિહ જ્ઞાતિના કુટ સામાજિક પ્રશ્નો અને તેમાંથી પરિણમતી સામાજિક સમસ્યાઓ એ બાદ આપણને નવલિકાના રૂપમાં સુંદરીને આપે, એમ અમે ઇચ્છીએ છીએ.

ખાંજકાનો ભેટી કોણ? અને ખાંજકાનો અંધધ્વ: લેખક: શ્રી. ગૌરીશંકર, ડા. સુલેષી. પ્રકાશક: શ્રી દક્ષિણામૂર્તિ પ્રકાશન, મંદિર, ભાવનગર. મૂલ્ય: દરેકનું થોડું આના.

સાચાંબંધી ચળવળ અને તેને પરિણામે મળતાં જ્ઞાનિવાસ શુજાતી સાહિત્યની દૃષ્ટિએ અત્યંત ઉપકારક નીવડશે છે. આ બે સુંદર નાટકો લેખકે વીસાપુર જોવામાં લખ્યાં હતાં. શ્રી. ગિલુબાઈ મોને

છે કે એ નાટકોથી બાલ અને કિશોર સાહિત્ય ઉમેરો થાય છે. એ વાત સાચી છે, પરંતુ કે વધારે સાચી વાત, તો એ છે કે એ નાટકો રંગિયા માટેના સાહિત્યમાં પણ બે આવરણક પુર ઉમેરે છે. દિલ્હના દલિતવર્ગોમાં જેમનું ર દલિતોનાં પણ દલિત તરીકે ગણાય છે, તેવાં આ તરફ નવી દૃષ્ટિ ફેળવવા માટે આ નાટકો માંગ અને શિક્ષકોએ ખાસ વાંચવા જોઈએ. અલ્પ કિશોરોને ભગવવામાં ‘તે અત્યંત ઉપયોગી એમ’ છે, પરંતુ સૌથી પ્રથમ તેનું વાચન માળ અને શિક્ષકો માટે આવરણક છે, એ નાટકો આશય ફળીભૂત થાય અને આપણી નવી દૃષ્ટિ તે આપણાં બાળકો અનેક અનિષ્ટોમ ખતી ભય અને વધારે હાયક ચંદેરીઓ નીવ આ પ્રયાસ માટે અમે શ્રી. ભાઈ ગૌરીશંક ધન્યવાદ આપીએ છીએ અને એવાં જ બીજાં નાટકો લખવા આગ્રહ કરીએ છીએ.

નથી દૃષ્ટિ લેખક: શ્રી. હરભાઈ. પ્રકાશક: હર પ્રભાણે, મૂલ્ય: દસ આના.

શિક્ષણશાસ્ત્રના ઉડા અભ્યાસી તરીકે હરભાઈનું નામ હવે તો ઘણ નાણીતું થઈ ગયું. શ્રી. દક્ષિણામૂર્તિ વિદ્યાર્થી ભવનમાં માધ્યમિક શાળાઓના શિક્ષકોના લાભાર્થે તેમણે ચલાવેલા વર્ગી શિક્ષણશાસ્ત્રના નુદા નુદા સિદ્ધાંતો વ્યાખ્યાનોદ્ધારે અચ્છાં હતા. એ વ્યાખ્યાનોની નોંધો આ પુસ્તકમાં સંગ્રહવામાં આપી છે. વર્ગમાં હાજર ન રહી શા નાર શુજાત કાંકિયાવાડના અનેક શિક્ષકો એમને જરૂર લાભ મેળવી શકશે, અને એથી એમને તેમ જ એમના શિષ્યોને ધુણ ફાયદો થશે, એમાં શંકા નથી. ચીન-જાપાન-યાત્રા: લેખક: શ્રી. કિર્તિભાઈ. પ્રકાશક: શ્રી પ્રસ્થાન કાર્યાલય, અમદાવાદ. મૂલ્ય: આઠ આના.

કવિવર ટાગોરના એક મહાશિષ્ય સેનબાગેએ આપેલા વ્યાખ્યાનોનો આ સંગ્રહ ચીન-જાપાનની સંસ્કૃતિનો અભ્યાસ કરવા ઇચ્છનારને અત્યંત ઉપયોગી થઈ પડશે. શુદેવ સાથે એ બંને દેશની યાત્રા તેમણે કરી હતી અને ત્યાંની રહેણીકરણી, સંસ્કૃતિ, દરેક વર્ગે સંબંધી નોંધો ટપકાવી લીધી હતી. એમના અનુભવો એમણે એવી સુંદર રીતમાં રેખા કર્યા છે કે વાચક તેમની સાથે યાત્રા કરે એ બધું અનુભવતો હોય એમ જ લાગે.

પિખરે મોતી

ઉઘાડો જખમ જેવું, માનું
મમતાળુ હૈયું, અને
અવરો ઘેલા આંસુનું
હંસગીત.

એમાં

પ્રચારકામ, શિક્ષણ, પુસ્તકિયા નીતિ

નથી.

એમાં

આપણા જીવનની કંટાળતમ છતાંય
વાસ્તવિક વસ્તુનું રેખાંકન.....

છે.

મુખ્ય કામ
કમળાદેવી ચટ્ટોપાધ્યાય,
રેખા કાણેકર, રોહિણી
વિગેરે

તમારા શહેરના માનિતા થીએટર પર અચુક ભરશે.

યુવાન માતાઓ માટે ઉપયોગી પુસ્તકો

લેખક : ડૉ. અમૃતલાલ હ. પટેલ,

એમ. બી., બી. એસ., ડી. પી. એચ., વિ.

હેલ્થ ઓફીસર, સુરત મ્યુનિસિપાલિટી.

બાળ-ઉછેર :

પ્રથમ પ્રિમલ : રૂ. ૧-૮-૦

પરથી એક બહેનની ઉદારતાથી

ફક્ત આઠ આનામાં

મળે છે : પોસ્ટલ, ૦-૧-૩

બાળક જન્મમાં આવે ત્યારથી તે
ગોઠું થાય ત્યાં સુધી તેની ધાવણત
અને ઉછેર માટે ઉપયોગી માહિતી
આપતું આ પુસ્તક યુવાન માતાઓ
માટે ખાસ જરૂરી અને માર્ગદર્શક છે.

સંતતિ-નિયમન

પ્રથમ : રૂ. ૧-૮-૦

"ગુણસુન્દરી"ના આઠકો માટે

પ્રથમ : રૂ. ૧-૪-૦

પોસ્ટલ : રૂ. ૦-૩-૦

મર્યાદિત સંખ્યામાં બજવાન, અમરિ-
અવાન બાળકો મેળવવા માટે માર્ગ
દર્શાવનાર પુસ્તક. વારંવારની સુવા-
વધી જેમનાં જીવનનું સુરક્ષાકાળ બન
છે એવી માતાઓને ખાસ ઉપયોગી.

લેખક : વ્યવસ્થાપક "ગુણસુન્દરી", ૧૧૪, ગીરગામ મુંબઈ, એક રૌડ,

ગુજરાતના માનીતા કવિ બખ્શરદારનાં કાવ્ય ગ્રંથો

દર્શનિકા

પનમાં પ્રવેશતા કવિશ્રીએ ગુજરાતને
અર્પેલું બ હાનર લીટીનું તત્ત્વ
દર્શનયુક્ત વિચારપ્રધાન મોટું કાવ્ય
પાકું સોનેરી પૂઠું, ૪૩૨ પાનાં
ઉચ્ચ ભાષા ફેધર વેષ્ટ કાગળ
કિંમત રૂ. ત્રણ રૂ. બ. આ. રૂ.

કલિકા

કુંભારસનું ૩૦૦૦ લીટીનું અપૂર્વ
ખંડ કાવ્ય, જર્મન વિદ્વાનોની
અત્યંત પ્રસંશા પામ્યું છે.
૨૫૦થી વધુ પાનાં, ઉચ્ચા એ-
ન્ટીક કાગળ, પાકું પૂઠું કિંમત
માત્ર રૂ. એ. રૂ. બ. ચાર આના.

ભજનિકા

લલિત, સ્વલ્પ અને વૈરાગ્યના પોષાસો
ભજન કાવ્યો,
પાકું સોનેરી પૂઠું, કિંમત
માત્ર રૂપીએ સવા રૂ. બ.
ત્રણ આના.

રાસ-ચંદ્રિકા

(ભાગ પહેલો)

સુંદર રાસ-અંકુશ સરસ
છતાં આકર્ષક આકૃતિ
કિંમત : રૂ. ૦-૮-૦
રૂ. બ. : રૂ. ૦-૧-૩

મળવાનાં વ્યવસ્થાપક "ગુણસુન્દરી", મુંબઈ; અને માણીતા પુસ્તક સંસ્થા પાસેથી

અમદાવાદની વીસથી વધુ સાર્વજનિક સંસ્થાઓના કાર્યકર્તાઓ, જે સંસ્થાઓ સાથે લેડી વિદ્યાબહેન નીલકંઠ, પ્રમુખ, ઉપપ્રમુખ, મંત્રી કે સભ્ય તરીકે કાર્ય કરી રહ્યાં છે, તે સૌ ગયા જુહાપુરીમાં ગુ. વ. સોસાયટીની ઓફીસમાં ચાલુ વર્ષે લેડી વિદ્યાબહેન સાંક્રમા વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે, તે અવસરે એમને અભિમહોત્સવ (ગ્રાંથમંડ ન્યુબીલી) ઉજવવા સંબંધી વિચાર કરવા એકઠા થયા હતા; અને તેમાં યથેચ્છે ચર્ચાના અંતે તે પ્રસંગે નીચે મુજબ કાર્યક્રમ યોજવા નિર્ણય થયો હતો:

(૧) લેડી વિદ્યાબહેન રમણલાલ નીલકંઠ એમનું સાંક્રમું વર્ષ પૂર્ણ કરે તે આગમ્ય આ વર્ષે આસો મહિનામાં કે એવા અનુકૂળ ખીલ દિવસોમાં એમને અભિમહોત્સવ (Diamond Jubilee) ઉજવવો; અને તેના અંગે નીચે પ્રમાણે કાર્યક્રમ યોજવો.

(૨) છેલ્લાં પોણીસો વર્ષમાં શુભશતી સ્ત્રી જીવનમાં જે બહેનના ફેરફાર, પ્રગતિ અને પરિવર્તન થવા પામ્યાં છે, તેના દિગ્દર્શનરૂપ જુદા જુદા લેખકો પાસે વિવિધ લેખો અગ્ય, નિબંધ, વિવેચન, વગેરે તેમ લેડી વિદ્યાબહેનના જીવન વિષે, સરિત્તામક, વિવેચનામક, રમણ નોંધ વગેરે મંગાવી તે ગ્રંથકારે સંગ્રહી સદરહુ અભિનંદન ગ્રંથ, સચિત્ર, પ્રકટ કરવો અને તે પ્રસંગે એમને તે અર્પણ કરવો.

(૩) એ પ્રસંગે સંસ્થાની શુદ્ધજ્ઞા, દુનરૂ ઉદ્યોગ, ભરત શુપલ, શિવજી, ચિત્રકાંભ, પાક સાઓની વાતોમાં વગેરેનું પ્રદર્શન ભરવું; અને તેની ઉદ્દાપટન ક્રિયા લેડી વિદ્યાબહેનના હસ્તે કરાવવી.

(૪) બાળાઓમાં સંગીતના રોખ કેળવાય અને તે વૃદ્ધિ પામે એ હેતુથી લેડી વિદ્યાબહેનનું નામ તરીકે એક વિજયપાત્ર (Trophy) અમદાવાદ યુનિવર્સિટીની સોંપવું; એવી શરતે કે અમદાવાદ યુનિવર્સિટીએ પ્રાથમિક કન્યાશાળામાં પ્રણીતી સર્વ બાળાઓ ઉરિફાઈમાં ઉતરી, જે શાળાની બાળાઓ કાંમ ઉત્તમ માત્રમ પડે તેમને એ વિજયપાત્ર તે વર્ષ માટે આપવું.

(૫) સર રમણલાલ રચિત ' રાધને પર્વત ' નાટક એ પ્રસંગે ભજવવા ધટતી તજવીજ કરવી.

(૬) એ પ્રસંગે પ્રીતિભોજન યોજવું.

સદરહુ સમારંભ અર્ચને પહોંચી વળવા સાર ૨. ત્રણથી ૩. પંદરને કાળો ઉપરાવવાનું ઠકી કરવામાં આવે છે.

જેઓ ૨. ત્રણ આપશે તેઓ પ્રીતિભોજનમાં હાજર રહી શકશે તેમજ તેમને અભિનંદન ગ્રંથ ભેટ મળશે.

(૭) સદરહુ સમારંભ સારી રીતે પાર પાડવા, નીચે મુજબ મંત્રીઓ નીમવામાં આવે છે:

- (૧) ડા. મણિલાલ એચ. ભટ્ટ, (૨) રા. પ્રાણલાલ કે. દેસાઈ, (૩) પ્રા. જેડાલાલ ગે. શાહ, (૪) બા. બા. હોરમસંજી પી. ચાહેવાળા, (૫) માસ દીનભાઈ કામાં, (૬) મુસીસ પોરોલ ઇન્જિનિયર, (૭) રા. રા. દીસલાલ ત્રિ. પારેખ,

સૌ. લક્ષ્મીબાઈ પ્રાગલ્ભ હરિયાણી

હરિદ્વાર ઇતિહાસ નિબંધ

“ સ્ત્રીઓ અને સ્વાધ્યય ” એ વિષય પર જે કોઈ સ્ત્રી પુરુષ નિબંધ લખી મોકલે તેમાંથી સ્વતંત્ર નિબંધ જેમનો પરીક્ષક પસંદ કરશે તેમને રૂ. ૫૦)૦) ઇનામ આપવામાં આવશે.

શરતો

(૧) નિબંધ આસરે ખાસ-સો-સીટીનો હોવો જોઈએ.

(૨) તે હાથપાવોનો હક સોસાયટીને સ્વાધીન રહેશે.

(૩) પરીક્ષકનો અભિપ્રાય છેવટેનો જાણીશે.

અમદાવાદ

શ્રી. બો. નં. ૨૩

તા. ૬-૩-૧૯૩૫

હી.

વિદ્યાબહેન-૨, નીલકંઠ

ઓન. સેક્રેટરી, ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી.

તા. ૬. તા. ૩૧ માં જુલાઈ ૧૯૩૫ મુધીમાં સદસ્ય નિબંધ મળી જવા જોઈએ. તે મુદ્દ પછી મોકલેલા નિબંધો સ્વીકારવામાં આવશે નહિ.

શારદામંદિર તરફથી બહેનો માટે વ્યાયામ વર્ગ

વસ્ત્રાંગીની રમતોમાં એક માસ માટે શારદામંદિરમાં બહેનો માટે ગયા વર્ષે મુખ્ય વ્યાયામવર્ગ ચલાવવામાં આવશે. તેમાં બહેનો તથા બીજા વર્ગના વ્યાયામનો અભ્યાસક્રમ રાખવામાં આવ્યો છે. બીજા વર્ગનો અભ્યાસક્રમ ક્યાં હોય તેવી બહેનોની અરજ આવે, ઉક્ત વર્ગનો અભ્યાસક્રમ રાખવામાં આવશે.

અમદાવાદની સ્થાનિક બહેનો વ્યાયામવર્ગના ઇતિહાસમાં રજા સિવાય આ વર્ગનો લાંબા સમય રોકશે.

શ્રી. સવિતાબહેન ત્રિવેદી જી. એ. આ વ્યાયામવર્ગની તેમજ તેને અંગે માહિતી ઇતિહાસ રાખશે.

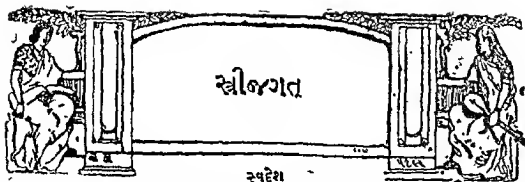
શારદામંદિરના વ્યાયામ શિક્ષક શ્રી. અંબાલાલ ઇનામદાર આ વર્ગના મુખ્ય શિક્ષક તરીકે કાર્ય કરશે.

ગયા વર્ષે આ વર્ગનો ૫૬ બહેનોએ લાભ લીધો હતો. આ વર્ષે પણ બહેનો આ વર્ગને સંપૂર્ણ લાભ લેશે.

અભ્યાસક્રમ, લવાજમ તથા વ્યાયામવર્ગના નિયમોની વિશેષ માહિતી માટે એક આનાની ટીકીટ મોકલી વ્યાયામવર્ગનું પરિચય પત્ર જલદી મંગાવો.

પત્રવ્યવહાર નીચેના સરનામે કરવો.

[શ્રી. મંત્રી, શા. મં. વ્યાયામમંદિર, શારદામંદિર રોડ, એલીસમીન, અમદાવાદ]

ਰੂਪਵੇਸ਼।

મેડમ હરદીદે અદીબ તુસ્તાનના પ્રખ્યાત
શ્રી નેતા મેડમ હરદીદે અદીબ દિલ્હીની જમીયા
મીનીશમાં વ્યાખ્યાનો આપ્યા પછી કલકત્તા, પેશા-
વર, હૈદરાબાદ વગેરે સ્થળે જઈ મુંબાઈ પધાર્યા
હતાં અને તેઓ મુંબાઈથી પાઠાં લપડી પાણુ ગયાં
છે. મુંબાઈમાં તેમના મા-

નર્મમાં વિવિધ સમારંભો કરવામાં આવ્યા હતા અને તેમણે નહેરુ વ્યાખ્યાનો પણ આર્પાઈ દતાં, પ્રીન્સેસ વીઈંગ્ડીયા મેડી હમખાનાના અપ્તયામાં લેડી જનરલની તરફથી ચોત્તરમાં સમારંભમાં એ સડી પહેલાં સમાજમાં તુર્કી સ્ત્રીઓના સ્થાન વિષે બોલતાં હતાં તે હાલુમે જણાવ્યું હતું કે એ બાજુ સમી સડીના પ્રચ્ચાતના વર્ષોમાં તેમની સાડી ન હતા. મુધાના અંકુર ઇ. સ. ૧૮૩૯

માં સારામાં કુટુંબો, અને તે પગી આજ મુધી
એને વિકાસ થતો આવ્યો છે.

આને ઉપરિતાનમાં અનેક રમણીઓ દાકતરી
અને વકિલાત કરે છે. લગ્નની છુટ પુરી છે. આ
અને પુરૂષના અધિકાર સરખા છે, તેમની નીતિ-
લાવના ઉચ્ચ છે, આર્થિક સમાનતા પણ પુરેપુરી
છે. બહુ પત્નીત્વની પ્રથા નાશ પામી છે. આર્થિક
સ્વાતંત્ર્યનો એ પ્રતાપ છે. છેલ્લી સદી દરમ્યાન
પણ આ પ્રયાના અસ્તિત્વ છતાં જાઓનો તેની
સાથેનો શેઠાર ચાલુ હતો.

હાલ પણ ખડદાના બિચ્ચને ગાયત્રી હાંદની
મુસ્લીમ સલનાઓની દસાને હૃદયેના બાલતાં હજીદે

હાનુમે જણાવ્યું કે ઇસ્લામ પડદાના આવા રિવાજને સ્થાન આપ્યું નથી. ઇસ્લામ તો સ્ત્રીઓ સ્વચ્છ અને સુધરે ધોષાક પહેરે અને પુરુષોની ખુશામત કરવા તરફ જ લક્ષ ન આપે એમ કહે છે. બે સ્ત્રીઓને આમ પડદામાં પરી રાખવામાં

આવશે તો અંતે ઇસ્લા-
મને પણ હાલી પડેાંયરો.

‘ ગુણસુન્દરી ’ એ
ગયા છ માસમાં શું આપ્યું ?

५२ ફોટો-ચિત્રો

२१ वार्ता-शेख-नाटक

૩૨ સ્ત્રી ઉપયોગી વિવિધ શ્રેણી

४१ रमण्यो राम-अव्ये।

૧૯ પ્રકીર્ણ લેખો

પોણેરો જેટલા લેખક-લેખિકાઓના
સહકારથી તૈયાર થયેલી રસિક
સામગ્રી માટે આ અંકમાં આપેલી
અનુક્રમણિકા જુઓ.

હિંદમાં સુધારાના પ્ર-
વાહ વિશે બોલતાં હજીદે
હાલુમે જણાવ્યું કે પેસા-
દારા માટે કંઈક પાય છે,
પરંતુ ગરીબો માટે કંઈ જ
થતું નથી. સ્ત્રીઓના હક્કો
સુધર અને સાંત સુધીના
છે. પુરૂષો શિન્નશિન્ન રા-
ખૂને પોષે છે, પરંતુ સ્ત્રી-
ઓનું સંપૂર્ણ તો એક અને
અખંડ છે. તેમણે હિંદના
સુધારકોને વિજ્ય ઇચ્છ્યો
હતો. શ્રીમતી એફ. એસ.

તાથીયારખાને વકતાનાં વખાણ કર્યા હતાં. અને જણાવ્યું હતું કે હિંદની સ્ત્રીઓ તેમના અવનમાંથી અનુભવના પાઠ શીખશે.

સર કાવસજી જહાંગીર હોલમાં તેમનાં માનમાં
મનેદી જાહેર સભામાં તેમજે નીચે મુજબ મહેશ,
આપ્યો હતો.

“ મહાત્મા ગાંધી: આ વ્યાસમમાં સૌથી મહાન વ્યક્તિ છે: જે મહાન પ્રયત્ન તેમજ હાથમાં દીધા છે તેવું એકવા હાથે નિરાકરનું મધુ-રાજેન્દ્ર નંદિ, તેમાં તે સાચી યે પ્રતીતી મહાત્મા અને સંસ્કાર નેહજી: પ્રચંદ શોકમતનું પીઠનત નેહજી દિલ્લા ગામપ્રાચેનો ઉદ્ધાર નવ્યાસુધી નંદિ

યાય ત્યાં લગી હિંદ મન્દાલ દેરા થઈ રાકરો નહિ; પોતાનું ક્ષેત્ર પ્રાપ્ત કરી રાકરો નહિ. "

જી. સી. હેવાલ સામે વિરોધ દર્શાવવા ફેબ્રુઆરીની તા. ૨૬ માં એ સ્વદેશી મારફેટમાં શ્રીમતી બચુબહેન ઠક્કરનાં પ્રમુખપદે જુદી જુદી સ્ત્રીસંસ્થાઓના આશ્રયે મળેલી સભાએ નીચેના ઠરાવ પસાર કર્યો હતો.

" મુંબાઈની સ્ત્રીઓની આ નહેરુસભા જે. પી. સી. રીપોર્ટની સામે પોતાનો વિરોધ નહેરુ કરે છે અને એવું સુચન કરે છે કે રાજદ્વારી બંધારણ ધડવાને અધિકાર પરદેશી સત્તાનો નથી પરંતુ દેશમાં વસતી પ્રબળ છે. "

શ્રીમતી હંસાબહેન મહેતાએ ઉપરોક્ત ઠરાવ મુકતા જણાવ્યું કે, આપણી ઉપર એકવાર નહીં પણ અનેકવાર આવા કહેવાતા સુધારાઓ ઠોકી-બેસાડવામાં આવ્યા છે. ૧૯૧૭ માં મોંઠેચુ એન્સફર સુધારા દાખલ કરવામાં આવ્યા. તે બાદ સાયમન કમીશનના સુધારાઓ દાખલ કરવા પ્રયત્ન થયો પણ પ્રબળ સાય ન મળતાં તે પાછા ટેલવામાં આવ્યા. કોઈવાર સરકારે પ્રબળ મંત્રણી સ્વીકારી નથી એટલે સાયમન કમીશનના નેમન આ સુધારાને આપણે પાછા ટેલવા ઘટે.

શ્રીમતી લીલાવતી મુન્શીએ જણાવ્યું કે વિદેશી બેધારીઓ આ બંધારણ આપણા ઉપર ઠોકી બેસાડવા માંગે છે અને તે સાથે અધાર સુધી એકતાની મુર્તિરૂપ રહેલી સ્ત્રીઓમાં કોમી વિખવાદના બીજ રાખવા માંગે છે. એટલે સ્ત્રીઓએ પોતાની એકતા ભળવી. રાખી નવા બંધારણને વખોડી કાઢવું જોઈએ. સૌ બહેનો આ નવા સુધારાની વિરુદ્ધ પ્રચાર કરવા મંડી નવ એવી મારી વિનવી છે.

શ્રીમતી મણીબહેન કારાએ કહ્યું કે ન્યારે મનુષ્ય વર્ગ જુદાં મંદે છે, દેશભક્તો ફાંસીએ ચઢે છે, ગોળાઓ ખાય છે. ત્યારે આપણી ઉપર નવું બંધારણ ઠોકી-બેસાડવાની પ્રવૃત્તિ ચાલે છે. પણ હું પુછું છું કે આપણા રાજ્યનું બંધારણ ધડી કાણ રાકે ? એ આપણો જ અધિકાર છે અને આપણે આ બંધારણનો સર્વતર અદિબ્ધાર કરવો ઘટે છે.

શ્રી નરીમાને સ્ત્રી સમાજને એકતા ન ઠાડવાં

અને સુધારાને સચોટ રીતે વખોડી કાઢવા હાકલ કરી હતી. શ્રીમતી પટેલ, શ્રીમતી નંસીનીબાઈ, શ્રીમતી સોહાઈ સોમણ વગેરેએ વિવેચન કર્યા બાદ ઠરાવ પસાર થયો હતો.

સંતતિ નિયમન માટે અચાર કરવા માં હિન્દુ અધિકારો આંતર રાષ્ટ્રીય પ્રચારક મીસી એડીથ હાડમાઈને મુંબાઈમાં મુંબાઈ ઇલાકા જે સમાના આશ્રયે નહેરુ બાપણ આપતાં જણાવ્યું કે, " લગભગ બે લાખ સ્ત્રીઓ હિન્દમાં બાળ જન્મને કારણે મરણ પામે છે. એમને જો સંતતિ નિયમન પરની સલાહનો લાભ આપવામાં આવે તે એમાંની કેટલી માતાઓના જીવન બચી રાકે ? "

એમણે વધુમાં જણાવ્યું કે સાઠ સિતરે વય પહેલાં જે હાલત ઇંગ્લાંડની હતી તે આજે હિન્દની ૧૯૦૬ માં ઇંગ્લાંડમાં સંતતી નિયમનની ચળવળ રાજ થઈ ત્યારથી મરણ પ્રમાણ ઘટ્યું. પ્રમુખસ્થાનેય શ્રીમતી તાહયારખાને કહ્યું કે હિન્દમાં સંતતીનિયમ નથી ખુબ જરૂર છે. મ્યુનીસીપાલિટીઓએ અને નહેરુ સંસ્થાઓએ આ વિષય ઉપાડી લેવો જોઈએ અને સંતતીનિયમનની કલોનીકો અને હોસ્પિટલો ખોલવી જોઈએ.

મુંબઈની ધારસભાના સભ્યો સમગ્ર નહેરુ તંદુરસ્તીના એક અંગ તરીકે સંતતીનિયમનના ચળવળ બાબતમાં વિચારો તેમણે જણાવ્યા હતા.

તેમણે જણાવ્યું કે આ ચળવળનું લક્ષ્ય તંદુરસ્ત અને સુખી પ્રભુ તૈયાર કરવાનું છે. આ વસ્તુ ત્યારેજ રાકય છે કે જે બાળકો તંદુરસ્ત હોવાનો જરા પણ સંભવ નથી. તેમનો જન્મ અટકાવી રાકાય.

નહેરુ તંદુરસ્તીની ચળવળના હેતુઓ પણ એક સરખાજ છે, જેમ કે રોજગારમાં પરિણમે એવી સ્થિતિ ઉદભવતી અટકાવવી, તથા લોકોને તંદુરસ્ત અને સુખી રાખવા.

મીસીસ હાડમાઈને આગળ જોહતાં જણાવ્યું કે આ ચળવળને ૧૮૭૫ માં ડા. એની બેક્ટ અને ડા. બેક્ટો સામે ચાલેલા કેસથી ઘણી નહેરુ રાત મળી હતી. ડા. બેક્ટ અને ડા. બેક્ટોએ એક અમેરીકન ડાક્ટરનું સંતતીનીયામક પદ્ધતિઓ બાબતનું એક પુસ્તક ફરીથી પ્રગટ કર્યું હતું; જેથી

મનની સામે કેસ માંડવામાં આવ્યો હતો. લોકોને
મા પુસ્તકની હયાતી વિષે અનાયાસે નજીક થઈ
હતી અને તેથી કરીને સંતતીનીયામક પદ્ધતિઓના
જ્ઞાનની મધ્યમ અને ઉપકા વર્ગોના લોકોને નજીક
પહોં હતી.

આને પ્રશ્નમાં જન્મ પ્રમાણ કે જે હજારે
૩૬૬ નું હતું તે હજારે ૨૫ ઉપર આવી પહોંચ્યું
ન્યારે મરણ પ્રમાણ જે હજારે ૨૫ નું હતું તે
૨૨ ઉપર આવી પહોંચ્યું.

બાળમરણ પ્રમાણ જે
હજારે ૨૦૦ ઉપર હતું તે
૧૦ ઉપર આવ્યું હતું. વળી
માતાઓના મરણ પ્રમાણમાં
પણ અજબ રીતે મુધારો થયો.
ત્યાર બાદ એમણે આ
ચળવળના આગેવાનોએ ની-
ચલા વર્ગોમાં આ પદ્ધતિઓનું
જ્ઞાન ફેલાવવા કીર્તિલા પ્રયા-
સોનું ધ્યાન આપ્યું હતું.

આગાં બોલતાં એમણે
જણાવ્યું કે હિંદમાં સ્થિતિ
વધુ ખરાબ હોઈ આ ચળ-
વળના ફેલાવાની જરૂરીઆત
વધુ અગત્યની છે. આ દેશમાં
જન્મ મરણનું પ્રમાણ તેમજ
બાળ મરણ અને માતાઓના
મરણનું પ્રમાણ અત્યંત ઓછું
છે અને જે સ્ત્રીઓ અનેક
કારણોસર જે બાળકોની માતા

થવાને પણ હાથક નથી તેને ચાર કે પાંચ બાળકો
ઉછેરવાનો બોલે હકાવવો પડે છે.
છેવટે વક્તાએ ગરીબ વર્ગોની સ્થિતિ તપાસી
તેમને મદદ આપવા કાયદો કરવાની આવશ્યકતા
બતાવી હતી.

પારસી બાલુની સંખ્યાવતઃ પારસીઓ માટે
સ્ત્રીમીંગ બાથ આપવા માટે એક પારસી બાલુ જે
પોતાનું નામ નહર કરવા ખુશી નથી-એ રા. જે
લાખ આપવા કરાવ્યું છે.

પતિદેવને સજ્જ થઈ : મુબાઈમાં દુનુગાન

રશિયન કલાકાર મો. યુરાસ્લેપચેવ
સાથે લગ્ન કરનાર હિંદી મહિલા
શ્રી. શકુન્તલા આંગ્રે

મંદીમાં રહેતી તારાબાઈ નામની વણિક યુવતીને
કોલસાથી ડામવાના આરોપસર તેની પતિ પ્રાણ-
છવન ચતુર્થજીને ચુન્દેગાર કરાવીને એક વર્ષ
મુઘી સારી ચાલચલગતના રૂ. ૧૦૦ ના ભમીન અને
કોઈ ઉઠે ત્યાં મુઘીની કેફી સંજ કરવામાં આવી છે.

પતિદેવ, પાછા વળોઃ અમદાવાદમાં કાળુપુર
ભોઈવાસની પોળમાં ઔદિચ્ય બાલણ સીમનલાલ
મણિલાલની પુત્રી શારદાનું લગ્ન રાયપુર ખીપરડીની
પોળમાં રહેતાં લીખુલાલ
અંબાલાલ નામના વીસ વર્ષના
યુવાન સાથે નકકી થયાં હતાં.
આ લગ્નનો વરપોડો મંડપમાં
પ્રવેશ કરી વેળા અટકાવા-
માં આવ્યો હતો. આ યુવા-
નના લગ્ન ચાર વર્ષ પર
કળાવતી નામની યુવતી સાથે
થયાં હતાં. આ કળાવતીએ
વરપોડો અટકાવી પતિદેવને
પાછા ન પરણવા સમજાવ્યા
હતા પણ વરરાજ માન્યા નહિ
અને તેમણે લગ્ન કર્યું.

પતિદેવઃ સાહસાલમાં
ડૉ. બાળારાંકર પંડ્યાના થ-
રમાં પુત્રીનાં સંગપણને કારણે
પતિપત્ની વચ્ચે ઝડપો થયા.
એવામાં દાકતર ઉકેરાઈ ગયા
અને તેમણે કુદાડીવતી પત્નીનું
ખૂન કર્યું. પછીથી જેરી દલા
પી પોતે પોણ આપવાત કથો.
આપવાત : (૧) અં-

મદવાદમાં આર. સી. હાઈસ્કૂલ પાછળ હુદાર-
વાસમાં રહેતા સીમનલાલ નારણદાસની સોળ
વર્ષની યુવાન પત્નિ બાઈ ચંપાએ શરીર પર
આસતેલ છાંરી તે સળગાવી આપવાત કર્યો
છે. સાસુ સસરા અને પતિનો અસહ ત્રાસ
હોવાને કારણે તેણે આ પગલું ભર્યું. મેજસ્ટ્રેટ
સમક્ષ જણાવ્યું હતું (૨) કબજતામાં રૂપમણી
નામની ગુજરાતી સ્ત્રીએ પતિનું અવસાન થતાં
છવન અસહ લાગ્યાથી સાડી સળગાવી છવનને
અંન આપ્યો. (૩) સુરત જિલ્લામાં આવેલા
પારડી ગામમાં શ્રી. મદિપતરામ પંડ્યા ક્ષત્રીની

બીમારીમાં યુવરી જતાં તેમનાં પત્ની દમયંતીએ પતિની ચિંતામાં બળી મરવાની ઇચ્છા કરી તેમ કરતાં તેમને રોજી રાખવામાં આવ્યાં. એટલે તેમણે પાસેના તળાવમાં જઈ આપઘાત કર્યો. (૪) રાજકોટમાં મણી નામની લુહાણા યુવતીએ પતિના ધરે પડતાં દુઃખને અગે કટાણી આપઘાત કર્યો.

શ્રીઓના હક્કો “શ્રીઓ પુરોહીની ચાકરી નથી કે રમકેડું નથી; આજે શ્રીઓનાં હેમાં એક તદન નવાજ હાસાહના આતરાથી ચમકી રહ્યાં છે.” આ સખ્દો શ્રીમતી સરોજીની નાયકુએ અખીલ હિંદ મહીલા પરિષદના સંબંધમાં મળેલી એક સભામાં એક સુંદર લાવણુ આપતાં ઉચ્ચાર્યા હતા.

“શ્રીઓના હક્ક ” સંબંધે હજી થયેલી ચર્ચા વીરો તેમણે કહ્યું હતું કે, “આપારે કોઇના ઉપર સખ્તાઇ કરવા માટે આપારા હક્કો નેહતા નથી, પરંતુ એ હક્કોમાં રહેલી જવાબદારીઓ અદા કરવા માટે જ એ અધિકારો અમને નેહરો છે. આજ શ્રીઓને લગતા કાયદાઓ એવા વિચિત્ર છે કે તેને અગે શ્રીઓ અપંગ જેવી બની ગઇ છે. અમે પુરોહીની સાથે ખગેખગે ભાલાવીને આપારી માનુ-ભુમીના રાજકીય, નૈતિક અને આર્થિક ઉદ્ધાર માટે કામ કરવા માગીએ છીએ. અમે પુરોહીની ગર્દન પર ધંડીના પડની માફક જોભરપ થવા માગતી નથી.

હિંદુસ્તાનમાં ચાલી રહેલ કોમી વીખવાદ સંબંધમાં તેમણે જણાવ્યું કે “ધર્મ એ આપણા ખાનગી-અંદર અંદરનો વિષય છે. મારું હૃદય શુદ્ધ કરવા માટે હું મંદીરે જઈ ઇશ્વરની પૂજા કરું છું. અને મારી મુસલમાન બહેનો એમને અનુકૂળ રીતીએ બંદી કરે છે. મારા ખ્રીસ્તી મિત્રો દેવળમાં ભય છે. પણ જ્યારે રાષ્ટ્રીય લડતના ક્ષેત્રમાં કામ કરવાની વાત આવે ત્યારે આપણે આપણા ધર્મના ભેદ ભુલી જઈએ. છીએ અને આખી પ્રત્નના સા-માન્ય હિત માટે કામ કરવા લાગી જઈએ છીએ.

કાયદાકાનુનીમાં શ્રીઓની લાચાર દશા અને પરાધીનતાં વિરો તપાસ કરવા માટે બીન-સરકારી બંદુબસ્તીવાળું અને શ્રીઓની ધરતી સંખ્યા સાથેનું એક કમીસન તત્કાળ નીમવાની અખિલ હિંદ મહિલા પરિષદે કરેલી માંગણીની પુનઃજિત કરનારો

એક કસબ એ સભામાં પસાર થયો હતો, એવું કમીસન નીમવા માટેની કોઈ દરખાસ્ત વધારાસભામાં આવે તો તેને અનુમોદન આપવા વધારાસભાના સભ્યોને વિનંતિ કરવી એવું કરાવમાં ઉમેરવામાં આવ્યું હતું.

આવું કમીસન નીમવા સંબંધમાં સરકારનું વલણ છે એ બાબત ડા. પંદરામુખે પુષ્ટ પ્રત્નના જવાબમાં હોમ-મેમ્બરે જણાવેલા સરકારનું વલણ સામે સભાએ વિરોધ દર્શાવ્યો હતો.

બાંગલુરુ પ્રતિબંધ માટે બ્રિટિશ ઇરાયામ દરેક ફર્સ્ટ ક્લાસ માટરરેલને બાંગલુરુ અટકાવવાનું સત્તા મળે એ રીતે હાંલના બાંગલુરુ પ્રતિબંધ કાયદામાં સુધારો કરવા માટે વડી વધારાસભાન સભાસભોને વિનંતિ કરનારો કરાવ સભામાં પસાર થયો હતો.

એક પર બીજી કરવા જતાં ધર્મોદ્ધેશન કિશોર મંજમાં ૪૦ વર્ષની વયના એ બાળકોના પિતાએ એક પત્ની છોડી દેવા છતાં ફરી વરણ-વાનો પ્રયત્ન કરતાં પત્નીએ ફરિયાદ માંડી. એટલે તેની ધરપકડ કરાવી.

ચાકટ વધે લગ્ન ? બિઆવરની કૃષ્ણ મિલના સેક્રેટરી શ્રી. કનૈયાલાલ ગાર્ગીય, જેમની ઉંમર ૪૫ વર્ષની છે એમનાં એક ૧૩ વર્ષની બાળા સાથે લગ્ન થવાનાં છે એવા સમાચાર મળતાં મહાત્મા ગાંધીજીએ બિઆવરનાં ખાદી બંદારના યેનેજર અને આગેવાન મહાસભાવાદી શ્રી. રામનિ-વાસ રામા પર આ પ્રમાણે તાર કર્યો છે: “જે લગ્ન ચોક્કસપણે થવાના હોય તો નહેરુ વિરોધ ગોઠવો કારણ કે છેાકરી આદલી ચાકટ વયના પુરુષ સાથે ખેરણવા તદન અયોગ્ય છે. આ તારથી ત્યાંના સામાજિક કાર્યકર્તામાં ઉત્સાહ ફેલાયો છે અને નહેરુ વિરોધ ગોઠવવાના પગલાં લેવાય છે અને આ અનિચ્છનીય સંબંધ અટકાવવાના દરેક પ્રયત્ન થઈ રહ્યા છે, શ્રી. કનૈયાલાલ પોંચે વાર પાછી થયા છે.

સ્વેચ્છા લગ્ન કયું ? રતનામની રતનલાલ જેન નામની પોરવાડ જાતિની અંકર નર્મની યુવ-તીએ પિતાની મરજી વિરુદ્ધ જઈ પોતાનો જાલિયા

હાલ રતના-
મના જ ર-
હીશ શ્રી.
સોતોન મલ
કિશોર મલ
સાથે સમી
કયું આપી
પિતાએ દ-
ખતી સામે
કરિયાદ માં-
ગી, તે દર
મ્યાન રતન-
બાઇએ કોઈ
સમક્ષ નિ-
વેદન કરી
જણાવ્યું હ
વું કે 'મારી
માતા મરણ
પરિવ હોઇ
મને બાંધા
માં આપી
મારા પિતા
પોતાનું લક્ષ
કરવા ઇ-
ચ્છતા હતા,
આથી લાય-
ક પર સોંપી
મેં તેની
સાથે લક્ષ
કયું છે.'

એમ
શાહનવા-
એ રાષ્ટ્ર-
સંઘમાં બા
લકોનુ રક્ષ-
ણ અને ક-
લ્યાણ કેર
વાને લખતાં
સલાહ કારક
કમીશનના

અત્યંત

કરણ અવસાન

[તંત્રીસ્થાનેથી]

ગુજરાતની મણીગાંડી લેખિકાઓમાં અગ્રસ્થાન ભોગવતાં
શ્રી. જયમતગૌરી બ્યોમેશચન્દ્ર પાઠકજીથી 'ગુણગુહરી'નો
વાચકવર્ગ સુપરિચિત છે. આ માસિકમાં એ બહેનની અનેક
કૃતિઓ પ્રકટ થઈ ચૂકી છે. અને આ અંકમાં પણ તેમનો એક
લેખ અન્યત્ર પ્રકટ થયેલો છે. એ બહેન ઉપર, તેમના પતિ
અને અમારા ફનેહીમિત્ર શ્રી. બ્યોમેશચન્દ્ર જનાર્દન પાઠકજીનાં
૪૦ વર્ષની યુવાન વયે થયેલાં અકાળ અવસાનથી આવી પડેલી
આપત્તિના અમારા વાચકોને ખબર આપતાં અમને અત્યંત
દુઃખ થાય છે.

શ્રી. બ્યોમેશચન્દ્ર પાઠકજી, 'માસિકતા અનેક શુભેચ્છકોમાં
પણ આગેળ પડતું' સ્થાન ધરાવતા હતા. અને અનેકવાર
માસિક સંપાદકોમાં તેમની સલાહ આપતા હતા તેઓ વિદ્વાન
હોવા ઉપરાંત ગુજરાતી સાહિત્યના સેવક હતા. તેમના લખેલા
અનેક લેખો ગુજરાતના સામયિકોમાં પ્રકટ થયા છે અને તે
વખણાયેલા છે. સંસ્કૃત ભાષા ઉપર તેમનો અગ્રહ કાળુ હતો
અને સંગીતનું પણ તેમને સારું જ્ઞાન હતું. તેઓ સારા વક્તા
હતા. તેમનાં આવાં અકાળ અવસાનથી ગુજરાતી સાહિત્ય
એક સારો સેવક ગુમાવ્યો છે.

પ્રો. પાઠકજીનાં અવસાનથી શ્રી. જયમતબહેન જેવાં
આશાભર્યાં યુવતી ઉપર આવી પડેલા અકાળ વેધન માટે
અમને ઈશ્વરને સુદાં દોષ દેવાનું મન થઈ જાય છે. અમે તેમનાં
આં, દુઃખમાં સમભાગી થઈએ છીએ અને તે સાથે ઈશ્વર તેમને
આ દુઃખ સહન કરવાને પૂરતું બળ આપે એવી પ્રાર્થના
કરીએ છીએ.

પ્રો. પાઠકજીનાં તેમજ શ્રી. જયમતબહેનનાં બહેનોનાં 'કુટુંબ
મંડળના આ ગોઠમાં અમે અમારો સમભાવ દર્શાવીએ છીએ.

પ્રતિ નિધિ
તરીકે એમ-
મ શાહન-
વાઝને આ-
મંત્રણ કર-
વામાં આ-
વ્યું છે. તે-
મણે એ
આમંત્રણનો
સ્વીકાર કર્યો
છે. જીવીવા
ખાતે આત-
શાષ્ટ્રીય મ-
જુર પરિવ
દમાં હિન્દી
સરકારના
સલાહકારક
તરીકે પણ
તેઓ કામ
કરશે

વિદેશ

રાજની-
યું આર્યુ.
બ્રિટિશ સ-
રકારે આ-
ત્મરક્ષણને
બંધાને શ
સ સા જમા
વધારો કર-
વાનો નિ-
ર્ણય કર્યો
તેની સામે
વિરોધ દ-
ર્શાવવા માટે
મીસીસ કો-
રબેટ એરા-
બીએ જીની-
વા ખાતેના
એક રાજ

સ્વીટચુટ પ્રતિનિધિ તરીકે રાજનામું આપી દીધું છે.

હિન્દની મહિલાઓ: હિન્દની મહિલાઓ તેઓનાં પોતાનાં ઘરમાં અગત્યનું સ્થાન ધરાવે છે. એટલે જો સરકારની ધારાસભાઓમાં હિન્દની સ્ત્રીઓ સ્થાન મેળવવાની ઇચ્છા કરે, તો તેથી હિન્દના પુરુષોને કંઈ ફટકો પડી જવાનો નથી.

સ્ત્રીઓનાં આંતરરાષ્ટ્રીય સંઘ, સ્ત્રીઓની રાષ્ટ્રીય સભા અને સ્ત્રી રાહદરીઓની એસોસિએશનની લીવરપુલની રાખા તરફથી ચોમ્લયથી એક સભામાં, ભાષણ કરતાં મીસીસ રમા રાવે ઉપરોક્ત રાખદો હાથ્યારી હતી. હિન્દી પ્રશ્નો ઉપર જુદી જુદી સ્ત્રી વક્તાઓના વ્યાખ્યાનોની આ સભામાં યોજના કરવામાં આવી હતી. એમાં મીસીસ રમા રાવનું વ્યાખ્યાન સૌથી વધુ પ્રેરક અને રસપ્રદ હતું.

હિન્દમાંની સ્ત્રી ચળવળ વિષે બોલતાં મીસીસ રમા રાવે જ્ઞાતિ, ધર્મ કે પ્રાંતના ભેદભાવ વિના ૧૯૧૭ માં અખિલ હિન્દના ધોરણે એ ચળવળની રાષ્ટ્રઆત કેમ યદ્ય અને કેમ વિકાસ પામી તે સમજાવ્યું હતું.

તેમણે કહ્યું કે સ્ત્રીઓ માટે મતાધીકાર મેળવી શકાયો છે પણ દેશના કાયદાઓ હજી સ્ત્રીઓ પ્રત્યે અન્યાયકર્તા છે. મીલકત ધરાવવા માટે કરવેરા આપતી સ્ત્રીઓને આવક વેરા આપતી સ્ત્રીઓને તેમજ યુનીવર્સિટીની પદવીઓ ધરાવતી સ્ત્રીઓને મતાધીકાર આપવામાં આવેલો છે. આ મંત્રાંશોને કારણે પુરુષોના પ્રમાણમાં મતાધીકાર ધરાવતી સ્ત્રીઓની સંખ્યા ઘણી ઓછી છે. આથી વધારે સ્ત્રીઓને

મતદાર બનાવવાનો પ્રયત્નો મહીલા સંસ્થાઓ અવીરત કર્યા કરે.

દેવદાસી જેવી અન્યાયી અને જીનવાણી પ્રથાઓ સામે સફળ લડત ચલાવવામાં જેવી રીતે આવી હતી તે જણાવ્યા પછી મીસીસ રમા રાવે હિન્દમાં લાખો લોકોની નીરક્ષરતા માટે ખેદ દર્શાવ્યો હતો. બ્રહ્મચર્ય પેપરની દરખાસ્તોથી હિન્દની સ્ત્રીઓને

અસતોષ થયો છે. હિન્દી સ્ત્રીઓને પુખ્ત વયના સર્જને મતાધિકાર આપવામાં આવે એ હિન્દ માટે સર્વોત્તમ નીવડે એવી પણ હિન્દની મહીલાઓની માંગણી છે.

લંડનમાં કોલેડાં થાય છે: લંડનમાં ગયા વર્ષે ૧૬ વર્ષની ઉંમરની ૭૦૬ બાળાઓનાં લગ્ન એવા પુરુષો સાથે થયાં હતાં કે જેમની ઉંમર ૫૦ વર્ષની આસપાસ હતી. ૧૬ વર્ષની ઉંમરનાં ૨૬ છોકરાનાં લગ્ન ૨૧ વર્ષની યુવતીઓ વેરે થયાં હતાં. માત્ર ચાર જ જોડામાં ૧૨-૧૬ વર્ષની ઉંમરનાં હતાં. છતાં ઉડાના કિસ્સા વધતા જાય છે.

ઇર્જનેર ખતલું છે: મેડ્રીડ (સ્પેન)ની એક યુવાન ધોળણે ઇર્જનેરની પદવી મેળવવા માટે બાણવાનો ખર્ચો નાણાંની સ્પેન સરકાર પાસે માંગણી કરી છે. ૧૮ વર્ષની ઉંમરે તે લાખી કે વાંચી શકતી ન હતી. પણ પંખીથી તે ૨૨ એ વર્ષે બી. એ. થઈ અને હવે તેને ઇર્જનેર ખતલું છે.

અમેરિકામાં છટાછેડાના કાયદા: અમેરિકાના યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સના ૪૮ પ્રાંતોમાં ૪૪ નહીં નહા પ્રકારના છટાછેડાના કાયદા અસ્તિત્વ ધરાવે

પશ્ચિમ હિન્દની ટેનીસની રમતમાં ગેરખામન (આમેવાન) યનાર મીસ ટેનીસન

છે ! કેવળ પાંચ પ્રાંતોમાં એક સરખા કાયદો છે. નવેરા પ્રાંત છૂટા છેડા માંજનારને માટે એક સ્વર્ગ મનાય છે. તે પ્રાંતમાં છ અઠવાડિયાં રહેવાથી એક વ્યક્તિ ત્યાંની રહીશ બની શકે છે અને પછી 'તેને ૨૪ કલાકની અંદર છૂટાછેડા મળવાથી તે બીજું જન્મ કરી શકે છે. પરંતુ દક્ષિણ કેરોલીના એ બાબતમાં બહુ સખત લેવાય છે. ત્યાં છૂટાછેડાને કાયદો જ નથી, ક્યારે પછી ધણી ધણીયાણી વચ્ચેનો સંબંધ મને તેટલો અરાબ ચાલતો હોય ! દક્ષિણ ઉકેટામાં સહ યથ હોય તે પતિ પોતાની ભૂતી પત્નીના જીવનકાળમાં બીજી સ્ત્રી પરણી શકતો નથી.

સેક્રેટરીઓ તરીકે તપાસી બાજાઓ નવા યુગની માંગણીને અનુસરીને મંત્રીઓ માટે, આવતાં માસથી ઓસાકામાં થંચ લીમેન્સ કોશીયન એસોસિએશન તરફથી તાલીમ વગેરે શરૂ કરવામાં આવનાર છે. ધણી કંપનીઓએ આવતા વર્ષથી સેક્રેટરી કામ કરી શકે એવી બાજાઓની માંગણી કરી છે અને મરિયુમિ ખાસઅભ્યાસક્રમની યોજના કરવાની થંચ લીમેન્સ કોશીયન એસોસિએશનને ફરજ પડી છે.

વિદેશ પેટ્રીઓને એસોસિએશનના અંગેજી અભ્યાસવર્ગોની સ્નાતકોએ પુરી પાઠનામાં આવી છે પણ નવાની કંપનીઓ તરફથી પણ માંગણી વધી ગઈ છે.

એસોસિએશનમાં આ વિષય પર તાલીમ આપનારાઓની માન્યતા મુજબ તે સ્ત્રીઓ તેઓના કાર્ય વિષે સંપૂર્ણ જ્ઞાન લરાવેને કામ કરવા માટે તો પુરેપૂરું કરતા મંત્રીઓ તરીકે તેઓ વધારે સફળ પુરવાર થશે. કારણ કે તેઓ વધારે સામયિકી જાનનારી અને સચોટ હોય છે.

આ અભ્યાસક્રમ શરૂ થાય તે પહેલાં મોટી મોટી પેટ્રીઓના વડાઓ, ડાયરેક્ટરો, મેનેજરો વગેરે વરફથી 'સી મંત્રીઓની સંજોગ અને તળણ જાણ્યો' 'સી મંત્રીઓની જરૂર છે ?' અને 'સી મંત્રી માટેનું કાર્યક્ષેત્ર' એ વિષય પર ખાસ અભિપ્રાય માગનામાં આવ્યા છે. આ અભિપ્રાયો અભ્યાસક્રમ નક્કી કરવામાં ઉપયોગી નીવડશે.

ઈંગ્લેન્ડની વિમાની બાજા: ૧૯૧૬ માં સી સ્વાતંત્ર્યની ચળવળ ગરૂ થઈ. તે પછી ઇંગ્લેન્ડની મહિલાઓએ જીવનનાં જુદાં જુદાં ક્ષેત્રોમાં ધણી સારી પ્રવૃત્તિ કરી છે. અત્યાર સુધી યજ્ઞ ધંધાઓમાં સ્ત્રીઓએ પ્રવેશ કર્યો છે એટલું જ નહિ પણ મનોરંજન સ્ત્રીઓએ તો નવોજા સ્ત્રીઓ પાસેને સાહસ

સમાર્થ હોય એવા ધંધાઓ સ્વીકારવા માંડ્યા છે.

આવા ધંધામાં પ્રવેશનાર મીસ લતીફ એલ નારી ઇંગ્લેન્ડની સૌથી પ્રથમ વિમાની મહિલા છે. એક વર્ષ ઉપર મીસ લતીફએ 'એ' લાઇસન્સ મેળવ્યું હતું અને ટવે તે 'બી' લાઇસન્સ માટે અભ્યાસ કરી રહ્યા છે. આ પ્રમાણુપત્ર મળતાં મીસીસ એમી મોલીસનના જેમ તે, વેપારી ધંધામાં પ્રવેશ કરી શકશે.

એક અખબારનવેરો ફ્લાઈંગ સ્કુલમાં લતીફ નારીની મુલાકાત લીધી હતી અને વિમાની કળામાં ઇંગ્લેન્ડની મહિલાઓનાં બાવી સંબંધમાં તેની સાથે ચર્ચા કરી હતી. તેણે જણાવ્યું હતું કે વિમાની ખાતાના સત્તાવાળાઓ ઇંગ્લેન્ડની બાજાઓને ઉડ્ડયન કળામાં નિષ્ણાત થવાને ઉત્તેજન આપી રહ્યાં છે અને તેઓએ એવી યોજના કરી છે કે ઉડ્ડયન શીખવા માટે એસોસિએશનમાં અરજ કરનાર પ્રથમ પાંચ સ્ત્રીઓએ પાંચ ઇંગ્લેન્ડીયન પાકેન્ડને સ્થાને માત્ર ૩ પાકેન્ડ (ઇંગ્લેન્ડીયન) ની ફ્રી આપવી. અત્યાર સુધીમાં ત્રણ બાજાઓએ આ તકનો લાભ લીધો છે.

'એ' લાઇસન્સ મેળવવા માટે આસરે ૧૫ કલાક એટલું દિક્ષણ વિમાનમાં લેવાની જરૂર છે. સાદસનેા મને રોજ છે અને એ કારણેજ મેં આ ધંધો સ્વીકાર્યો છે.

વિમાની ઉડ્ડયને મને હમેશાં આકર્ષી છે. પણ મારા માતપિતા દુઃખ આ ધંધો સ્વીકાર્યું તેની વિરૂદ્ધ હતાં. દુઃખે તેઓને કેમ કરી સમજાવી ન શક્યાં. એટલે દુઃખી રીતે આવમાના બાગી ગઈ અને વિમાની ઉડ્ડયનની કલા શીખવવામાં આવે એટલા અઠ્ઠામાં એમ. એસ. આર. એડ્વિસમાં મેં નોકરી માટે અરજ કરી. ડાવરેક્ટરને મારે માટે કાંઈ વધુ આશા જણાઈ નહીં. પણ તેણે દુઃખ સારી વીમાની થઈ શકું કે કેમ એના સંબંધમાં કસોટી કરવાને નિરધાર કર્યો. મને તાલીમ આપનારનેા રીપોર્ટ ધણે પ્રેરતાહક આવ્યો એટલે મારી ઇચ્છા ફળી મેં મ્યાં ઉપર કામ કરવા માંડ્યું. અને તે સાથે 'એ' લાઇસન્સ માટે પણ અભ્યાસ આરંભ્યો. એક વર્ષ પહેલાં મેં આ લાઇસન્સ મેળવી લીધું હતું.

ઈંગ્લેન્ડમાં સ્ત્રીઓને ઉડ્ડયન શીખવા માટે અસાધારણ ખર્ચ થાય છે. એ તાલીમ મેળવવાનું ધણી મોટી સ્ત્રીઓ માટે શક્ય છે અને માધ્યોદ વડીકે સ્ત્રીઓ માટે વિશાળ ક્ષેત્ર પડેલું હોવા વિષે પણ શંકા છે.

પ્રતિજ્ઞા પાલન

આજે રા' નવધણુને ચેન પડતું નથી. પીરસેલા ટાટ પડી રહ્યા છે. ચ કુંવરો જમવા આવ્યા છે પણ રાજ આવતા નથી. રાજ પંચાળદેશમાં ગયા હતા ત્યાં ગુજરાતના રાજ સિદ્ધરાજે મરકરી કરી કે “આવો જુનાગઢના જુના રાજ બધી સમા હસી પડી. રા' નવધણુને કારી ધા વાગ્યો. રીસ તો બહુ ચઢી પણ ગ ખાઈ ગયા. અહંકારી સિદ્ધરાજ પર વેર લેવાની પ્રતિજ્ઞા કરી. હજુ સુધી અપમાન અસર રાજમાં વ્યાપી રહેલી હતી તેવામાં સિદ્ધરાજનો ભાટ જુનાગઢમાં આવ્યો. તેણે વળી બળતામાં ધી હોમ્યું, અને સિદ્ધરાજનાં ખૂબ વખાણ કર્યાં. ર નવધણુ, ભાટને મરાય તો નહિ એટલે તેના ગાલ ફાડી નાખવાની પ્રતિજ્ઞા કરી. પોં કરેલી પ્રતિજ્ઞાઓ અમલ લાવે તે પહેલાં તેનો અંતકાળ આવ્યો. રાજનો જીવ જતો નથી. આરે કુંવર પાસે બેઠા છે. રાજએ કહ્યું, “છે કાઈ માનો પૂત, જે પાટણુને ગઢ તોડે, ભાટના ગાલ ફાડે અને સિદ્ધરાજનું નાક કાપે ?” રા' ખેંગાર બોલે ઉઠ્યો, “પિતાજી મારું વચન છે આપની ત્રણે ઇચ્છાઓ પાર પાડીશ. સુખેથી સ્વર્ગ સિધાવો.” રાજએ તેના માથા પર હાથ મૂક્યો અને ગાદીનો વારસો ઠરાવ્યો.

રા' ખેંગાર પોતાનું વચન પાળવા વખત જોયા કરતો હતો. એક વખત સિદ્ધરાજ માળવા તરફ ગયો હતો ત્યારે એકદમ પાટણુ જઈ તેનો પૂર્વ તરફનો દર વાળો તોડ્યો, સિદ્ધરાજના ભાટને પકડી મંગાવી તેના ગાલ ફાડી રાજ એટલી સોના મહોરો ધરી અને સિદ્ધરાજે માગું કરેલી ઠંપ્યા રાણુકનું હરણુ તેની સાથે લેખ કયું. અને આ રીતે તેણે સિદ્ધરાજનું નાક કાપ્યું.

સંઘર્ષો સાપ પાણુ કામનો

વિસનગરમાં સોમચંદ નામનો એક વાણિયો નરહતો હતો. તે બહુ ચતુર હતો, તેમ જ વ્યવહાર કુશળ હતો. તે એમ સમજતો હતો કે આ દુનિયામાં કોઈ ચીજ નકામી નથી. પરમેશ્વરે જે કંઈ બનાવ્યું છે તે બધું કંઈને કંઈ ઉપયોગનું છે જ, આમ સમજી આ વાણિયે પોતાના ઘરનાં તમામ નાનાં મોટાંને સખત તાકીદ કરેલી કે કોઈપણ ચીજ નિરૂપયોગી છે એમ જાણી ફેંકી દેવી નહિ પણ એક પેટીમાં સંગ્રહ કરવો. છોકરાઓ કાગળના કકડા કરી, ફેંકવા જાય તો તરત જ લડવા માંડે અને તે કકડા પેટી પેટીમાં નાખાવે. બેરાં કચરો પુત્રો વાળી ફેંકવા જાય તો તે પણ સોમચંદ શેઠ પેટી પેટીમાં જ નાખાવતા. અચૂક વખતે ત્યારે આ સંગ્રહ બહુ વધી પડી મોટો ઢગલો થતો ત્યારે શેઠ પોતે ઝીણવટથી તપાસી તે કચરો ખેડુતને ખાતર માટે આપી દેતો અને તે બદલ પૈસાલેતો.

આવી રીતે નજીવી ચીજોનો પણ સંગ્રહ કરવાની તેની ટેવ તેના જીવાન દીકરાઓને ગમતી ન હતી. એક વખત તેનો મોટો દીકરો બોલી ઉઠ્યો કે, “બાપા, તમને કચરો, રાખ વગેરે એકઠાં કરવાની ટેવ પડી છે, તેથી લોકોમાં આપણી હાંસી થાય છે. માટે એ ટેવ છોડી દો સાહેબ.” ત્યારે બાપે કહ્યું, “તને એથી શરમ લાગતી હોય તો તું તારે કાચે તેમ કરજે, પણ હું તો મારા અનુભવથી કહું છું કે ધૂળ, રાખ જેવી વસ્તુઓ કામની છે તે તો પ્રત્યક્ષ છે, પણ વખતે ‘સંઘર્ષો સાપ પણ કામનો થઈ પડે છે.’ લોકો ગમે તે બોલે તેની મને પરવા નથી. હું તો સંગ્રહ કરવાનો તે કરવાનો.” છોકરો કહે, “આપની એમ જ મરજી છે તો ભલે. હું કંઈ વિશેષ કહેતો નથી પણ સંઘર્ષો સાપ શું કામનો છે તે મને સમજતું નથી.” બાપે કહ્યું, “બેટા, વખત આવશે ત્યારે તે પણ જતાવીશ.”

એક દિવસ એવું બન્યું કે રસ્તામાં મરેલો સાપ પડેલો તે મોટા છોકરાના

દેશ દેશાવરમાંથી

સહરા

દેશ દેશાવરમાં ધરતીએ જૂદો જૂદો સ્વાંગ સન્યો છે. ઉત્તર દક્ષિણ દુવના પ્રદેશોમાં જઈએ તો ફર ફર નજર પડે છે ત્યાં મુઘી ખરફ છવાયેલો દેખાય, કેન્ગો કે એમેઝોન નદીઓમાં સફર કરીએ તો ગાદાં અંધારાં જંગલોમાંથી જવાનું થાય, કેનેડાના પ્રેરીનાં મેદાનોમાં ઉભા રહીએ તો લીલા લીલા ઘાસના મહાસાગરમાં ઉભા હોઈએ એવો ભાસ થાય. સહરામાં જ્યાં જુઓ ત્યાં વેશન પ્રદેશ દીસે છે. વનસ્પતિ સિવાયના ઉધાડા બોડિયા ખડકો, ટેકરાઓ અને રેતીના રણો એટલે સહરામાં ગરમી પણ ઘણી જ અને રાત્રે થંડી પણ ખરી. દિવસના થર્મોમીટરનો પારો ૨૦૦ ડિગ્રીએ પહોંચે છે હોય તો રાત્રે છેક શૂન્ય મુઘી ઉતરી પડે છે. દુનિયાનાં વરસાદ વિનાનાં ગરમમાં ગરમ રણોમાંનું સહરા એક રણ છે.

સહરા આફ્રિકાને ઉત્તર છેડે છે. ૩૦૦૦ માઈલ એની લંબાઈ છે. ૧૦૦૦ માઈલ એની પહોળાઈ છે. રણને વિસ્તાર

લગલગ આખા યુરોપ ખંડ જેટલો થાય.

સમુદ્રમાં જેમ ઉંચે આકાશ અને નીચે પાણી તેમ સહરાના ભર-રણમાં ઉંચે આકાશ અને નીચે રેતી. સહરાનો પ્રચંડ સૂર્ય એ રેતી પર તપે છે. અને આખા રણને ગરમ ગરમ કરી મૂકે છે. અગ્નિના ભડકા બળતા હોય એવા ઉના ઉના પવનો દિવસે ફૂંકાય છે. એ પવનના બેસથી રેતી ઉડે છે. સમુદ્રમાં જેમ પાણીનાં મોજાં ઉછળે તેમ સહરામાં રેતીનાં મોજાં ઉછળે છે. કોઈક કોઈક વાર તો હજાર હજાર શ્રીટ જેટલા ઉંચા રેતીના ઢગલાઓ બેસલેર ફૂંકાતા પવનથી ખડકાયા હોય છે. આવા રેતીના ઢગને આપણે સેન્ડ ડ્યુન્સ (Sand Dunes) કહીએ છીએ. એકાએક ચંપનો વાવા માંડે તો ગિયારા મુસાફરોની આવા રણોમાં શું સ્થિતિ થાય ?

સહરામાં આરબ લોકો વસે છે. વર-

સમાં જે જે પાંચ ઇંચ વરસાદ વરસ્યો હોય અને એનાં પાણી ન્યાં ન્યાં ધયાં હોય એવા ભાગોમાં આરબોનાં રહેઠાણ છે.

થોડા પાણીએ રણમાં થતાં ખજુરનાં ઝાડ,
આરબો પોતાના ઠામની આસપાસ વાવે
છે. તેઓ ઉંટ પાળે છે. રણમાં મુસાફરી
કરવાને ઉંટ ચલાયેલું છે. ખજુર અને
ઉંટડીનું દૂધ આરબોનો ખોરાક છે. આર-
બોનાં આવાં રહેઠાણને એઓસીસ
કહેવામાં આવે છે. એઓસીસની આબુ-
ગાલુ લીલોતરી જણાય છે. એ લીલોત-
રીમાં આરબોનાં ગધેડાં કે ખચ્ચરો ચરતાં
હોય છે. આમ કેટલાક આરબો એઓસી-
સમાં વસે છે. જ્યાંદે ધણાએ વેપાર કરે
છે. અને લૂંટ પણ ચલાવે ખરા. જ્યાં
આરબ વેપારીની ઉંટની વણઝાર પડી
હોય, ત્યાં એક નાનું સરખું ગામ વસી
જાય કારણ કે એકેક વણઝારમાં ખજુર કે
ત્રણ ત્રણ હજાર મુઘી ઉંટ હોય. એ ઉંટના
ચલાવનારા રણારીઓ હોય, એ વણઝારના
રખેવાળો હોય. અને એ સર્વેના તંબુઓ
ખેંચાય ત્યાં ગામ ન બને તો શું થાય ?

સહરાના આકરા તાપો આરબોને
સહેવાના, ત્યાંદે પડતી રાતની ચાંદની પણ

એમને જ મહાલવાની. સહરાની ધોળી
દૂધ જેવી રેતી પર વાદળાં વગરના ખુલ્લા
આકાશમાં નિર્વિન્ધે વિહાર કરતાં ચંદ્રની
રૂપેરી ચાંદની પથરાઇ રહે. એટલે એક
મનોહર દૃશ્ય થઇ જાય છે. દિવસના તાપે
ખળ્યા ખળ્યા થઇ રહેલા સહરાના વણ-
ઝારોએ અજવાળીઆની ઉજવળ રાત્રે ને
અંધારીઆની અંધારી રાત્રે મોડે મુઘી
રણની નિરવ શાંતિમાં આકાશ તરફ મન
માંડી બેસી રહે અને તારાઓના વૃન્દોને
જોયા જ કરે. એ જોતાં જોતાં કોઇ
દિવસ એમની ધીરજ ખૂટતી નથી અને
એથી કરીને જ વિજળીના દિવાઓથી
પ્રકાશીત થયેલા શહેરોનાં સામાન્ય શહે-
રીઓ કરતાં સહરાવાસીઓનું આકાશી
તારોઓનું જ્ઞાન વિશેષ હોય છે. કુદરતની
શાન્તિ અનુભવતાં લાધેલું આ જ્ઞાન
એમને ઝાડ પાન સિવાયના અને રસ્તા
વગરના રણમાં રાત્રે દિશા સૂચવવા ધણું
ઉપયોગી થઇ પડે છે.

વરધભાઈ પટેલ

ચતુર કાંગડો

આ મેં મારી આંખે જોયેલું છે. તમને આ વાર્તામાં. બે કાગડાની
ચતુરાઈની ખબર પડશે.

એક હતી બિલાડી. તે રસ્તા પર પડેલી એક ભાખરી લઈને એક
ધરના છાપરા ઉપર જઈને બેઠી. તેવામાં ત્યાં બે કાગડા આવ્યા. એક
કાગડાએ બિલાડીની પૂછડી ખેંચી. બિલાડી જ્યાં પાછળે જોવા ગઈ ત્યાં
તો બીજા કાગડાએ ભાખરીનો કટકો લઈ લીધો. પછી જે કાગડાએ ભાખરી
લીધી હતી તેણે બિલાડીની પૂછડી ખેંચી. બિલાડીએ પાછળ જોયું ત્યાં બીજો
કાગડો ભાખરી લઈ ઊડી ગયો. કાગડાઓને ભાખરી મળી ને બિલાડી જોઈ
રહી. કેવા લુચ્ચા કાગડા!

પિતાડી પટેલ

ઉ. વ. ૧૩

મુણસુન્દરી અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

લવાજમ : રૂ. ૪-૬-૦] (સ્ત્રી-ઉપયોગી સચિત્ર માસિક) [દિનંદ્ર બદાર ૧ ૧૦ શીર્ષાંગ

તંત્રી : જયકૃષ્ણ ના. વર્મા સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૪ કાર્યાલય :
ઉપતંત્રી : ચન્નેશ દ. શુક્લ યી ફેબ્રુઆરી ૧૯૩૫ ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, મુંબાઇ ૪

વર્ષ ૧૨મું : પુસ્તક ૨૩મું

અનુક્રમણિકા

ફોટો-ચિત્રો (૬૨)

વિષય	સંખ્યા	પૃ.	વિષય	સંખ્યા	પૃ.
અખિલભારતીય મહિલા પરિષદ	૧	મુખ. ફેબ્રુ.	નોલકંઠ, કુ. તરંગિણી	૧	૬૧ સામે
એથબી, મીસીસ કારબેટ	૧	૩૬૦	નેહરુ, સો. કમળા	૧	૧૧૮
કઝીન્સ, મીસીસ માર્ગરેટ	૧	૨૮૩	નેહરુ, સો. રામેશ્વરી	૧	૩૮૪
કન્યા બ્યાથામ મંદિર, પેટલાદ	૬	૫૫, ૫૬, ૮૨, ૮૩, ૨૩૦	પદેલી રાષ્ટ્રીય મહાસભા	૧	મુખ. નવે.
કીમુરી	૧	મુખ. સપ્ટે.	પુનીયા, કુ. ભારતી	૧	૩૬૧
ખોસલા, કુ. કેલાસ	૧	૧૩૫	પૂનરિણી	૧	મુખ. નવે.
ખરબાનુ એક દરખ	૧	૧૦	ફ્રેન્સી ફ્રેસ ભોજન સમારંભ	૧	૬
મુજરાની દિનંદ્ર સીમંદળ			ખેડમ, કમાન્ડર ઇલેન્ગેલીન	૧	૧૩૬
(શાન્તાકુચ)	૨	૧૬, ૨૦	મહેતા, મીસીસ હોમી	૧	૨૮૩
ખાખીજ, મહાત્મા	૧	મુખ. ઓક્ટો.	મહેતા, સો. ભરિંલા	૧	૬૪ ભ.
ચણેપાધ્યાય, શ્રી. કમળાદેવી	૧	મુખ. ફેબ્રુ.	મહેતા, સો. હંસાબહેન	૧	૬૫
ચિન્નાપ્પા, કુ. પદ્માવતી	૧	૧૩૪	મીસીસ રૂસ્વમજ	૧	મુખ. ફેબ્રુ.
જાપાનની સ્ત્રીઓ	૧૧	૧૭૬ અને બીજાં	મીરાંબહેન, શ્રી.	૨	મુખ. જાન્યુ. ૩૧૭
જેલીપટ, મેડમ કચુરી,	૧	૩૭૧	મેડમ ડેગ્રે	૧	મુખ. જાન્યુ.
કમર, કુ. શશિકળા	૧	૩૭૧	મેડમ નીકોલીના	૧	મુખ. જાન્યુ.
લાલ્લુભ આપનાર બહેનો	૧	૮૨ સામે	મેડમ પોલાયેકે	૧	મુખ. જાન્યુ.
રેસાઇ, કુ. સરલા	૧	૬૧ સામે	પુરોષની સ્ત્રીન્દર્શકશીલ્પી	૧	૬૦ સામે
રેસાઇ, શ્રી. શાન્તિલા	૧	૬૧ સામે	રાજવાડે, રાણી લક્ષ્મીબાઇ	૧	૨૮૨
નવા સ્માતિકાઓ	૧	૧૪ ૪.	રાજકુમારી અમૃતકુંવર	૧	૨૮૩
નાથડું, શ્રી. સરોજિની	૨	૧૪૭, ૩૬૧	રાષ્ટ્રીય મહાસભા (૪૮ મી)	૧૫	મુખ. ડીસે. ૨૬૬

વિષય	સંખ્યા	પૃ	વિષય	સંખ્યા	પૃ
શાયરન, ડો. મોડ	૧	૩૬૦	સોમશ, ડ. સોફિયા	૧	૬૫
નર્મી, શ્રી. મહાદેવી	૧	૧૩	સીઓની કલા	૩	૧૧૭
શિક્ષણ સંસ્થાઓ	૨	૧૫૧, ૧૫૨	સ્વયંસેવિકા બહેનો	૩	૧૫૩, ૧૫૬
રોહી, શ્રી. કમળા	૧	૬૫	દમીલ્લમ્બી, મીસીસ ચારીફ	૧	૩૮૪
શ્રીમંત મહારાણીસાહેબા, વડોદરા	૧	૨૮૩	દલીદ અલીખ	૧	મુખ. ફેશ.
સદસ્યશ્રે, શ્રી. ઇન્દિરા	૧	૩૪૫	દયા, રીમ્મી	૧	૧૪૧
સેન, મીસીસ હીના	૧	૩૮૪	દામીકુપર, મીસ	૧	૩૮૪
			દાકમાઈન, મીસીસ એડીથ	૧	૩૧૩

ચિત્રકોર

દેસાઈ, શ્રી. કલુ	મુખ. ઓક્ટો. રોક, કુ. મધુરી	મુખ. નવે.
દેસાઈ, શ્રી. બદા	મુખ. સપ્ટે.	

વાર્તા-સ્કેચ થા નાટક (૨૧)

એ પત્ની કોની ?	૩૪૫, ૪૩૦	પરંજી	૧૩
એ અલ્લહી સીનો પત્ર	૩૪, ૧૧૩, ૨૩૬, ૨૮૬	ફકા તમારા સાથ મટિ	૩૧૩
૧૪૪ મી કલમ	૭૭	જદાફર બાઈબા	૨૨૩
એક મહાપ્રક્રમ	૧૦૬	મસિયારો	૩
એક સ્મરણ ચિત્ર	૨૦૦	મુખ	૮૬
આખા મુલિલી	૨૩૪	રક્ષાબંધન	૧૬૫
ચેલકા	૬૬	વીરબાજા	૨૬૩
તાજ વિ. કાન્તાગીરી	૩૦	શરત	૧૫૫
હીનાબીના ફરાકકા	૨૦૧	સાને લીધા છે દો રમાય ?	૧૭૦
નીલીમા	૨૫	સત્તાપરિવર્તન	૩૩૩
		સમાનતા	૨૭૭

લેખ (૩૨)

અખિલ ભારતી મહિલા પરિષદના વિકાસનો ઇતિહાસ	૩૭૭	માતાએને	૨૭૦
આધુનિક કેળવણી	૧૦૬	માતા ક્રાન્ડીસ હેમિની	૨૨૦
ઇલાકુમારી	૧૨૫	માનસ પલટાયું છે ખરું ?	૧૧૭
કાયદામાં હિન્દી સીઓનું સ્થાન	૭૮૬	રસમુલ્લિ રાજેશ્વરી	૨૮૨
કેરસી શિક્ષણ સંસ્થાઓ	૧૫૧	લખનો આઈ	૩૨૬
'સમગ્રી વિજ્ઞાન' રંગન	૧૮૭	શ્રી. નાસિંદરાજભાઈનાં વિધવાવિધવા કાવ્યો	૨૦૩
ન્યાયનો નારી સમાજ	૧૭૬	શ્રીમતી સરોજિની નાયક	૧૪૭
નવ વર્ષનું સરવૈયું	૩૬૪	સતારીએને બે બોલ	૨૬૩
નવમી મહિલા પરિષદ, સંસ્મરણો	૪૦૧	સવર્ણુ દિન્દુએનો હૃદયપત્રો	૭
પુનર્વિવાદ	૨૨	સાલ્વિઝ પોરા	૨૭૬, ૩૩૬
પ્રસ્થિત સમયે સીઓને અન્યાય	૧૬૫	સંતતિ નિરમલ	૩૮૭
પ્રેમબળનો પ્રતાપ	૧૦૦	સ્વ. ડો. બિરોન્ડ	૧૨૦
બાળકોનું ચક્રશિક્ષણ	૩૧૭	સીઓની વંદુસ્તી પ્રત્યે બેદાશી	૮૭
બાળલગ્ન પ્રતિબંધ કાયદામાં સ્થિતિ	૩૮૩	હિન્દી સીઓ થું માંડે છે ?	૩૮૪
બીજા ઓક્ટોબર	૮૨	હિન્દી સીઓના પ્રસો	૩૬૨
ભારતીય મહિલાઓને એકતાની હાલ	૪૦૧	હિન્દુ યુવાનોની લગ્નલગ્નના	૪૫

રાસ-કાવ્ય (૪૧)

અનન્તને આરે	૧	બીજકલા	૭૯
આધરી માટે	૧૫૫	બે આકર્ષણો	૭૫
એકલી	૧૪૫	બંસી બંનેને	૩૩૭
એને	૧૮૩	ભારતની સ્ત્રી	૨૬૨
કા'ન બંસી	૨	ભાઈબીજ	૩૩૨
કુળરાણી	૨૧૫	બીખપ્રતિજ્ઞા	૧૪૬
કૃષ્ણ જયન્તી	૨૧	મથુરા વાટે	૩૨૫
મનમોહ અરબે	૩૭૫	મુક્તકવચી	૩૧૫
મીરાશું શું હું સુંદરને	૨૬૫	મોર મોર ટહુપી જાને	૧૧
ચોર	૧૫૦	મુંઝવણ	૧૭
જેલમાં વસતા સાધને શુભેચ્છા	૨૩૩	યુવાન વિધવાનું હાલરહું	૨૩
જોષ જોષને ઘેલી માઈ હો બહેન	૨૬૧	હૈરે લીલમખા	૩૧૧
ટાકરો મા	૮૫	વદાય	૧૨૭
ટેલ	૧૧૭	વસમી વિદાય	૨૭૧
દિવ્યલગ્ન	૧૯૯	વાડીને હાંચકે	૯૩
દીનદયાળ	૨૮૫	વિધવા	૩૧૨
ધરતીની છાબડી	૨૩૭	વિધવા ઠરેલી	૩૩૧
ન્યાયાધીશ મિત્ર	૨૦૯	વીરપૂજન	૨૭
પધારો વોર જુદે	૨૭૭	રાસદના ચોક	૨૬૯
પૂલછાબ	૧૭૩	સાત સાત દરિયા પારે	૧૫૪
ખાળખણુ	૧૭૬		

મકીલું (૧૬)

અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદ		પુરૂષ વિભાગ ખોલો	૧૦૨, ૨૯૪
(નવમું અધિવેશન)	૪૨૧	મીસીસ એડીથ હાઉમાર્ટીન	૩૬૩
કુંભકરણને ચતો અન્યાય	૨૩૧	રાસમાલિની	૨૨૯
ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળ ૪૭, ૫૭, ૧૨૩, ૨૬૭, ૩૫૯		વર્તમાનધુળી નારી	૨૫૧
ન્યોતિસંધમાંથી ન્યોતિ પ્રકટો	૨૫૩	શ્રી ગિજુભાઈ મુંબાઈમાં	૫૯
જો સી. હેનાલ વિષે હિન્દી		સમાવેશના	૫૧, ૧૨૮, ૨૯૮, ૩૬૦
મહિલાઓનું દક્ષિણિન્દુ	૪૨૮	સુરત હિન્દુ સ્ત્રીમંડળ	૩૦૦, ૩૪૩
નરસેયો, ભક્ત દરિનો	૪૪૪	સંતતિ નિયમનની જરૂર	૪૨૦
નૃત્યલીલા	૩૫૬	સ્ત્રીઓનાં કલાપ્રદર્શનમાં	૨૪૮
નોંધ ૭૧, ૧૪૨, ૨૫૯, ૩૦૯, ૪૪૫		સ્ત્રીજગત ૬૨, ૧૩૨, ૨૫૪, ૩૦૪, ૩૬૫, ૪૩૯	
પેટલાલું કન્યાવ્યાયામ મંદિર	૫૫		

લેખક-લેખિકા યા સંપાદક

અડાલત, શ્રી. તારાચંદ્ર ચૌ.	૨૨૩	કરાજકર, શ્રી. રાનાભાઈ	૨૨
અરોહ, શ્રી	૧૩, ૧૫૫, ૨૭૩	કમદાર, શ્રી. ઊડાલાલ મા.	૮૨, ૨૨૦, ૩૩૩
ઉપતંત્રી, શ્રી	૨૪૮, ૩૫૯	કિરાત, શ્રી	૯૬
ઓસ્લેન્ડર, શ્રી જોસફ	૧૪૭	કોન્ટ્રાક્ટર, શ્રી. શુભ એસ.	૩૯૨
કચીન્સ, શ્રીમતી માર્ગરેટ	૩૭૭	કેલાસગૌરી, શ્રી.	૩૦

ખબરદાર, શ્રી. અ. ખ.	૨૭૫	મરચંદ, શ્રી. કંચનલાલ	૪૫
ગોરગીચા, શ્રી. વિશ્રામ	૨૬૨	મહેતા, શ્રી. ઉર્મિલા	૩૬૭
ગાંધી, શ્રી. ઇન્દુલાલ	૧૫૫	મહેતા શ્રી. સરોજિની	૪૨૧
ગાંધી, શ્રી. સુરેશ	૧૯૫	મહેતા, શ્રી. હંસાબહેન	૪૨૦
ચાવડા, શ્રી. કિસનસિંહ	૨૦૦	મીસીસ રસ્તમજી	૪૨૬
જેશી, શ્રી. ઉમારાકર	૧૭, ૨૩૭	મુસાફિર, શ્રી.	૧૨૦
જેશી, શ્રી. ગજનન	૨૧૫	મોદી, શ્રી. હીરાબહેન	૨૬૪
કંકર, શ્રી. બલુભાઈ	૪૦૧	મોકડ, શ્રી. ભગવાનલાલ	૨૬૫
તોલાઈ, શ્રી. શાન્તિલાલ	૧૮૭, ૨૮૨	રામમોહનરાય, શ્રી.	૧૨૭
ત્રિપાઠી, શ્રી. ધનરાકર દિ.	૧૦૯	રાયચુરા, શ્રી. ગોવિંદરાય	૨૩૪
ત્રિપાઠી, શ્રી. રસિક ચિ.	૩૨૫	રાયજી, શ્રી. બજાબહેન	૩૮૩
ત્રિવેદી, શ્રી. ગિજુભાઈ	૩૧૨	રાવળ, શ્રી. બલુભાઈ	૨૬૬
ત્રિવેદી, શ્રી. જેઠાલાલ	૩૧૫	રેડિયાવાળા, શ્રી. શાન્તાબહેન	૨૬૧
ત્રિવેદી, શ્રી. હરભાઈ	૨૭૦	લલિત, શ્રી.	૩૧૧
દલાલ, શ્રી. રમણીકલાલ	૮૬	લલ્લુભાઈ, સર	૨૬૩
દિવાનજી, શ્રી. દિલગુપ્ત ખ.	૭, ૧૦૦, ૩૧૭	વંરજલાલ, શ્રી.	૧૦૨
દીક્ષિત, શ્રી. સુરેશ	૨૭૨, ૩૩૬	વોરા, શ્રી. લીલાવતી	૪૦૧
દેસાઈ, શ્રી. જદાંબીર મા.	૧૯૯	વેધ, શ્રી. વિજયરાય	૧૨૫
દેસાઈ, શ્રી. દીપકબા	૨૧	બ્યાસ, શ્રી. ભાતુરાકર	૨૦૩, ૨૨૯
દેસાઈજી, શ્રી. ઇન્દુમતી	૨૮૫, ૩૩૭	બ્યાસ, શ્રી. ભોજારાકર	૨, ૨૭૭
દેસાઈ, શ્રી. રુભાઈ	૨૩૨	બ્યાસ, શ્રી. સરોજબહેન	૧૦૬, ૧૫૧
નાયડુ, શ્રી. સરોજિની	૨૫૧	સાહ, શ્રી. અંબાલાલ નં.	૨૭, ૮૫
નિરંજન શ્રી.	૭૭, ૨૦૬, ૩૧૩	સાહ, શ્રી. સુનીલાલ વ.	૩
પતિલ, શ્રી.	૨૩, ૨૦૯	સાહ, શ્રી. મૂળદાસ પી.	૬૩
પટેલ, ડૉ. અમૃતલાલ હ.	૮૭, ૧૬૫, ૩૨૯	સાસ્ત્રી, શ્રી. ચન્દ્રકાન્ત	૭૫
પટેલ, શ્રી. વલ્લભભાઈ	૨૫૩	શુક્લ, શ્રી. યજ્ઞેશ હ. ૨૫, ૧૭૭, ૩૪૫, ૩૫૬, ૪૩૦	
પાઠકજી, શ્રી. જયમનગૌરી	૧૪૫	રોક, શ્રી. કેરાવ હ.	૧૪૬
પ્રભાસકર, શ્રી. જનાર્દન	૧, ૧૮૩	રોકના, માસ એચ.	૩૮૬
પ્રસાદ, શ્રી.	૧૭૦	શંકરરાવ, શ્રી. હમ્મુલાલ	૭૬, ૧૫૪
પુત્રીયા, શ્રી. તારાબાઈ	૩૮૫	સુતરિયા, શ્રી. ચન્દ્રકાન્ત	૩૪, ૧૨૩, ૨૩૯, ૨૮૬
બક્ષી, શ્રી. પ્રિયવર્દન	૧૧૭	મુન્દરમ, શ્રી.	૧૫૦
બેટાઈ, શ્રી. સુદરજી	૧૦૬	સોની, શ્રી. રમણલાલ	૧૧
બુલ્લ શ્રી. ધૈર્યચન્દ ૨	૨૭૧	સ્નેહરશ્મિ, શ્રી.	૧૩૬
ભાવસાર, શ્રી. સોમાભાઈ	૩૩૧		

‘ ગુણસુન્દરી ’ બાલવિભાગ

સપ્તેમ્બર	૧૧૭ થી ૧૨૪	ડિસેમ્બર	૧૪૧ થી ૧૪૮
ઓક્ટોબર	૧૨૫ થી ૧૩૨	બન્યુઆરી	૧ થી ૮
નવેમ્બર	૧૩૩ થી ૧૪૦	ફેબ્રુઆરી	૯ થી ૧૬

બહેનોને અને સખીઓને હેટ આપવા માટે

સુંદર રાસસંગ્રહો

રાસતરંગિણી

લેખક. સ્વ. કવિ બોધાદકર

આપણાં કલુષિત ચમત્તા મૃદજીવનને ઉન્નત કરે એવાં રાસનો અપૂર્વ સંગ્રહ

મૂલ્ય : ૦-૧૦-૦ પોષ્ટેજ : ૦-૧-૩

રાંસચંદ્રિકા

કવિશ્રી બજરદારચંદ્રિત સુંદર અને ભાવભર્યો રાસસંગ્રહ

મૂલ્ય : ૦-૮-૦ પોષ્ટેજ : ૦-૧-૩

(બીજી આવૃત્તિ)

ઉમાંગીતાંજલિ

માંગલિક પ્રસંગોના ગીતો અને લુદા લુદા કવિઓના રાસનો સુંદર સંગ્રહ

મૂલ્ય : ૦-૫-૦ પોષ્ટેજ : ૦-૧-૩

(ત્રીજી આવૃત્તિ)

“ગુણસુંદરી” ના રાસ

સુમરાતના બાણીતા કવિઓના સુઠી કહેલા, તાલ માપ સાથે શાક રાસનો સંગ્રહ

મૂલ્ય : ૦-૪-૦ પોષ્ટેજ : ૦-૧-૩

નવિન રાસસંગ્રહ

ચારે પુસ્તકો સામગ્રી લેનારને રૂ. ૧-૨૨-૦ માં ઘેર બેઠાં મળશે.

પોષ્ટથી મંગાવનારે તેટલી રકમની ટીકો મોકલવી.

પુસ્તકાલયો માટે સર્વોત્તમ તક

“ગુણસુંદરી” માસિકનાં કાઢલો

માસિકની શરૂઆતથી-સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૩ થી માંડીને ઓગસ્ટ ૧૯૩૪ સુધીના ૧૧૩ કાપડી-પૃષ્ઠોમાં બાંધેલા-૭ ૭ માસના અંકના પુસ્તકો-પુસ્તક ૧ થી પુસ્તક ૨૨ સુધીનો સંપૂર્ણ સેટ મેળવી લ્યો.

મૂલ્ય: દરેક પુસ્તકનું રૂ. ૨-૮-૦ : પોષ્ટેજ અલગ

તમારા બાળકો માટે નિર્દોષ અને પ્રેરક વાચન

“ગુણસુંદરી” બાલવિભાગનાં પુસ્તકો

પુસ્તક ૧૬, ૨૪ અને ૩૪

બાળાપયોગી સુંદર પાંક્તિ, વાર્તાઓ, પ્રવાસવર્ણનો, કાવ્યો, પત્રો, પશુ-પક્ષીની વાર્તાઓ વગેરે અનેક બાળકો આ પુસ્તકોમાં મગશે. બાળકો જાન સાથે અપૂર્વ આનંદ મેળવશે.

મૂલ્ય: દરેક પુસ્તકનું રૂ. ૧-૦-૦ : પોષ્ટેજ : ૦-૨-૩

[“ગુણસુંદરી” ના-આલોકને-વીમ ટકા વળતર મળશે]

વ્યવસ્થાપક “ગુણસુંદરી”, ૧૧૪, ગીરગામ બેઠક રોડ, મુંબાઇ, ૪.

આ માસિક વડોદરા-રાવપુરામાં-લક્ષ્મણમિત્ર સ્ત્રીમ પ્રિં. પ્રેસમાં અંબાલાલ વિ. ઠાકરે પોતાના માટે છાપી તેજ સ્થળેથી પ્રસિદ્ધ કર્યું છે. તા. ૨-૪-૩૫.

પાત્રી રસી ગમી

ધ રવદેશી જ્યોર્જેટ અને ક્રેપની
સુંદર સાડીઓ

પ્રીત્વી સીમા

ધ્વજ સ્વદેશી જ્યોર્જેટ અને કંપની
સુંદર સાડીઓ

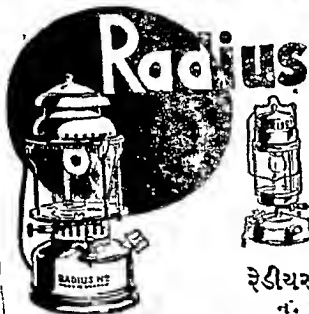

શરીરમાં લોહીનો ભરપૂર વંધારો કરી, શક્તિ, ઉત્સાહ અને જોમ
ઉત્પન્ન કરનાર ઉત્તમ દૌનિક

એનિથ દ્રાક્ષાસવ

એનિથ દ્રાક્ષાસવના સોલ એજન્ટ્સ—

મેસર્સ બોલે બ્રધર્સ, પ્રીન્સિપાલ્સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.

રેડીયસ
લેન્ટર્ન

નં. ૧૧૯ F. ૩૦૦. સી. પી.
ઉત્તમ પ્રકારની શેશની ગમે
તેજા વરસાદ અને પવનનાં તોફાન
નમાં ટકાર જીલે છે છતાં ખરચ
આછું આવે છે.

રેડીયસ લાઈટ બરનર

નં. ૧૩૩, ૨૦૦ સી. પી.

આ લાઈટ બરનરને રેડીયસ સ્ટવ ઉપર શીટ કરવાથી અગ્નિગાટ શેશની કેન્દ્ર છે તેમજ
ગમે તેજા વરસાદ અને પવનમાં તમેને સંતોષકારક કામ આવે છે અને ખરચ ઘણો
ઓછો થાય છે.

મળના દુકાનમાં પામેથી મળશે.

એજન્ટ—ધી ઇન્ડિયા ઇલેક્ટ્રીકલ એન્ડ સપ્લાઈ કંપની, ૮૬, પ્રીન્સિપાલ્સ્ટ્રીટ, મુંબઈ, ૨.

રેજન્ટ—ધી બોમ્બે ઇન્ડીકેન્ડ્રીસન્ટ લાઈટ કંપની, પાણીની, મુંબઈ, ૩.

લવણમના જાવ

(ભેટ-પુસ્તકના પોષ્ટેજ ખર્ચ સહિત)

સપ્ટેમ્બરથી શ્રાવણ ચતુર્થી માટે પરદેશ માટે: વર્ષની અધવચથી શ્રાવણ ચતુર્થી માટે
 ૧૨ માસના : રૂ. ૪-૬-૦ વર્ષના : રૂ. ૬-૮-૦ ૧૨ માસના : રૂ. ૪-૧૨-૦
 ૧ માસના : રૂ. ૨-૬-૦ ૩ વર્ષના : રૂ. ૧૬-૮-૦ ૬ - - - રૂ. ૨-૮-૦

સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૩ થી જોગેસ્ટ ૧૯૩૭ : ત્રણ વર્ષના : રૂ. ૧૦-૦-૦

[નોંધ-કેમમાં કેમ જાર મામ માટે લવણમ ભરનારનેજ ભેટ-પુસ્તકનો લાભ મળશે.]

શુજરાતનો શુભસુન્દરીઓ ! તમારાં બાળકો માટેના
 આ ઉપયોગી ચીજ તમે જોઈ ?

બાલજીવન

બાળકો અને વિદ્યાર્થીઓનાં શુજરાતી બાષાનાં પહેલ
 પહેલું સૌથી વધુ લોકપ્રિય સસ્તું છતાં સર્વોચ્ચ સુંદર
 સચિત્ર માસિક દર મહિને હજારો બાળકો એમાંથી
 મમત સાથે જ્ઞાન મેળવે છે. બાળકો માટે જી અનિ-
 વાચ્ય છે. છેલ્લાં ૧૧ વર્ષથી નિયમિત પ્રકટ થાય છે.
 શ્રાવણને, ૬૨ વર્ષે ૧૨૫ પાનાની ફળદાર ભેટ
 ચોપડી પણ મળે છે.

લવણમ વર્ષના માત્ર રૂ. ૩)

લખો: રમણલાલ નાનાલાલ રાલ.

તંત્રી, બાલજીવન -બાળવાહા-વડોદરા.

બાળકો માટે પુસ્તકો

બાલકાના પરાકંપો

(સી. હંસા મહેતા) ૧-૦-

બાળકોની રંગમૂર્તિ રૂ. ૦.૧

પુલકાળા ભાગ ૧ અને ૨

હરકનો રૂ. ૦.૧૧

દેશદેશના વીરકથાઓ

રૂ. ૦.૧૧

આનંદધારાના ભાગ

૧, ૨, ૩, ૪ રૂ. ૧-૧૩-૦

જે સિવાય તમામ ખાલો-

પયોગી ચોપડીઓ અમારે

ત્યાંથી હમેશા મળે છે.

ભેટ, લઢાણી, ઇનામ કે

મેળાવણી પ્રસંગે અમને જ

લખો.

યુવાન માતાઓ માટે બે આણુમૂલાં પુસ્તકો

બાળઉછેર

ગર્ભમાં બાળક આવે ત્યારથી તે મોટું
 થાય ત્યાં સુધી તેના ઉછેર વિષે યોગ્યતિ.

મૂલ્ય : આઠ આના : પોષ્ટેજ : સવા આનો

લેખક : ડૉ. અમૃતલાલ હ. પટેલ, દેવ્ય જોશીસર, સુરત
 મળવાનું ઠેકાણું :

સંતતિ-નિયમન

મર્યાદિત સંખ્યામાં ગર્ભવાત અને
 તંદુરસ્ત બાળકો મેળવવાની ચાવી.

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૮-૦ : પોષ્ટેજ : ૦-૩-૩

“ શુભસુન્દરી ” કાર્યાલય, ૧૧૪, ગીરગામ બેક રોડ, મુંબાઈ, ૪
 અને લઢાણી શુક્રસેલ્સ પાસેથી

શિયાળામાં

ખાવા લાયક

સૌભાગ્ય મુંઠી પાક, પીંબલી પાક, કુખાંડ પાક,
બળવર્ધક પાક, સાલમપાક, ચોપચીની પાક,
બદામપાક : કી. શેર ૧ ના રૂ. ૨-૦-૦ : પોષ્ટેજ ભુદું.

આ ઉપરાંત માણસની તબિયત અનુસાર માત્રા વિગેરે મેઘવી ખાસ પાક બનાવી આપવામાં આવે છે. તેની કીંમત રૂબરૂ અથવા પત્રથી લખી મોકલીશું. અમારી શાળામાં દરેક જાતની દવાઓ તૈયાર મળશે. વ્યાધિની વિગત લખવાથી ચોખ્ખું દવા વ્યાજબી કીંમતથી આપવામાં આવશે.

‘વૈદ્ય દુર્લભદાસ નરોત્તમદાસ, લાવાનગરી બાળાગોળીવાળા

ઠા. નરોત્તમ ઔષધાલય, ૧૭૦, સી. પી. ટેન્ક માધવબાગ, મુંબાઈ, ૪.

દરેક વિધવા અનુભવથી જાણે છે તે દરેક પરણેલી સ્ત્રી જાણે તો કોઈ પણ પરણેલો પુરુષ વિમા ઉતરવ્યા સિવાયનો રહે નહિ.

- (૧) એન્જલ વરસમા રા. ૫૦) લાંબી વધુ કામ મેળવું છે
(૨) સ્ત્રીઓના વિમા પણ રા. ૫૦૦) તેમજ તેથી વધુ અને એકાદી રકમના ડાકટરી તપાસ વગર લેવામાં આવે છે

જેમંએ છે પચાર અને કમીસનથી સ્ત્રી કેન્સરો

વધુ વિગત માટે લખો:—

ધી વિનસ એસ્યોસિયેશન્સ લ્હ. લી.

મુખ્ય શાખા:—પો. બો. ૨૧૨, મુંબઈ.

દમ, હાંફણ તથા શરદી માટે
શ્વાસક્રાસારિ
અ. વ. લે. લ.

ચોક્કસ આવતાં ચક્રોડી લીખેલો, ‘ગાંધીજી દુખાવો, શરદી, કફ’ પડ્યું, શ્વાસ ચડ્યો, ખોટી ઉધરમ વિગેરે દરો આ અનુભવેલા મેલનથી નાજુક થઈ શરીર તંદુરસ્ત બને છે. આ દવાએ લગ્નદા પ્રતિના આશીર્વાદ મેળવ્યા છે. એક વખત વાપરી ખાતરી કરવા બસાગણ છે. ૧૬. રૂબાનો રૂ. ૨૫

ગાંધીમૃત ચૂર્ણ.

ઓઝોના પ્રગટિ દરેક દુર કરી શકિત આપનાર બરણપાત દવા કિં. રૂબાનો રૂ. ૨

મરેત ઉપયોગી માદિનીવાળું વૈદ્ય વિમા પુસ્તક મળત નાઓ રાજવૈદ્ય નારાયણજી કેશવજી

રેડ ઓરોમ—બમનગર—[કાગિવાસક]
મુંબાઈ ગ્રાંથ—કેડક કોલેજાદેવી રોડ

આયુધ્ય અને આરોગ્યવર્ધક તેલ

મણિ તેલ

આ તેલ મરતક પર લગાડવાથી કેસ અગત્ય રહે છે, તેમા મરેદી લાગુ પડતી નથી તેમજ તેમાં મળ મજબૂત થવાથી તે ખરી પડતા નથી

કિં. તોલા પાંચની શીશી એકનો

રૂ. ૨

જસારે નિમત જાણના નામમ લીખે મગાનો :

આનંદનિયલ ઔષધાલય,

મુંબઈ શાંતિ } બમનગર, કાદિયાલ
કાંપચેડી મેડ }

હવે તો આ માસિક ગુજરાતના દરેક ધરમાં વખણાઈ ચૂક્યું છે. દરેક સાહિત્યશોખીનું એ પ્રિય થઈ પડ્યું છે.

આજ તેરતેર વર્ષથી રસપ્રદ ને સર્વ વર્ગને રૂચિ કર થઈ તેવું સાહિત્ય પીરસતું 'નવચેતન' માસિક હંમેશાં નવી શૈલીની નવલિકાઓ, ચિંતન ભરપૂર કાવ્યો, વિજ્ઞાન, ઉદ્યોગ ને વિધિવિધ ઉપયોગી વિષયોના મનનીય લેખો અને અભિનવરંગી સમાલોચનાઓથી પોતાનું સ્થાન સામાન્ય જનતામાં તેમજ શિષ્ટ અને સંસ્કારી વર્ગમાં નક્કી કરી ચૂક્યું છે.

એના પાને પાને નવી તાજગી છે. કલ્પના, પ્રાણ અને ભાવનાનાં દર્શન છે. એના ત્રિરંગી ચિત્રોમાં જીવન અને કલાનાં જે સુંદર પ્રતિબિંબો નજરે પડે છે તેવાં જવલ્લેજ નજરે પડે છે.

ઉંચાં ચીકણા ને સફેદ દુધ જેવા કાગળો વાપરવામાં, સુધક છપાઈમાં, સાદી છતાં કલાયુક્ત લેખજોડવણીમાં આ માસિક ખરેખર સાત પાડે એવું છે.

છેલ્લાં તેર વર્ષથી એક સરખી રીતે જે ઠાઈ પણ માસિક લોકપ્રિયતા અળવી રહ્યું હોય તો તે આ જ માસિક છે.

વર્ષના ખાર અઠામાં ત્રણ અંક વધારે દળદાર કદમાં ને આકર્ષક રૂપમાં નીકળે છે (૧) દીવાળી અંક (૨) મૌસિક વાત્રી-અંક (૩) હાસ્યાંક.

આવા રૂપરંગ, સાહિત્ય અને કલાના સર્વાંગસુંદર નમુનારૂપ માસિકના તમે હજી સુધી આહક ન થયા હો તો આજે જ થાઓ.

વાર્ષિક રૂ. ૬૦- હિંદ બહાર રૂ. ૮૦ છુટક રૂ. ૧૦૦

લખો : " નવચેતન " ઑફીસ, ૧૦ પોલોક સ્ટ્રીટ, કલકત્તા.

ધી ઠંડીઆ પ્રોવીડન્ટ કંપની લીમીટેડ; કલકત્તા.

ફંડ રૂ. ૧૦,૦૦,૦૦૦

ગરીબ તેમજ મધ્યમ વર્ગ માટે ખાસ

ખાળકોના હિત માટે

વીમો ઉતરાવવાની દરેક માત્રાપિતાની પવિત્ર દ્રશ્ય છે.

પ્રીતીયમના તદ્દન સસ્તા દર

માસિક છ આનાથી માંડીને રૂપીઆ બે સુધી

ડોક્ટરી તપાસની કમકમ નહિ-ફક્ત તદ્દરસ્તી ભેષ્યે

૧૮ થી ૪૫ વર્ષની ઉમ્મરના

કોઇ પણ તંદુરસ્ત સ્ત્રી યા પુરુષ વીમો ઉતરાવી શકે

વધુ વિગતો માટે એક પોષ્ટ કાર્ડ લખી પૂછવો

મુંબાઇ ઇલાકાના મીઠા એજન્ટ } આર. એમ દિવાડકર એન્ડ કંપની; મુઝગામ, નં. ૧૦

આય એરીસ—ખાટકાપરવાસાની આવ, મુગલાટ, મુંબાઇ, ૪

મળવાનો દાખમ સાળો ૧ થી ૬ (રૂા રા)

દરેક આગેવાનોએ મુલાકાત લઇ સંતોષ ખતાવી વખાણેલું અને

હિંદુ જાતીનાં નિરાધાર અનાથ બાળકોને પોષણ આપવું આ

હિંદુ અનાથ આશ્રમ—નડીઆદ

એકજ છે

તેને દાન કરવાના ૧૧૪ પ્રસંગોએ જરૂર માફ કરી કંઈ પણ દાન મોકલ્યો.

ધાવતી, મ્હોટી માળા, વિધવા, સંધવા વૃદ્ધા વિગેરેનો

શ્રીવિભાગ ખોલ્યો છે

આ ખાતે દાનની ધણી જરૂર છે.

આપણા ?

લખો—મંત્રી, હિંદુ અનાથ આશ્રમ—નડીઆદ

નવ્યાઓને 'ગળવાન અને નિરોગી રાખ્યા અશીષ ન આપશો, પરંતુ અશીષ વગરની
 " સમુદ્ર મંથન છાપની " (૨૭૨૮૬)

ભાવનગરી-બાબાગોળી

દમેશાં પાળી, કોમત ૧૦૦ ગોળીની બા. ૧ ચાર આના એક થી ચાર આટલી સુધી પોષ્ટેજ પાંચ
 આના વધુ. બંનાવનાર: વેદ હુલ્લિદાસ નરેશભદ્રાસ, ડે. સી. પી. રોડ રોડ, મુંબઈ નં. ૪
 નરેશભ આયોધ્યાલય.

ન્યારે પિયુ વસે પરદેશ

પતિદેવને ધણું ખરું બદારગામ ફરવાની નોકરી હોય, અવારનવાર વિરહનો પ્રસંગ
 યનતો હોય, ત્યારે એક તેમનો કલાત્મક ફોટો ચા તેમનું ભાવનાભર્યું એન્લાઈનમેન્ટ એન્
 પલિનો એકાંતનો એક માત્ર માધી હોય છે. વેન્ગાર્ડ સ્ટુડીઓની છબીઓએ અને એક્સેલ-
 સીઅર ફોટો એન્લાઈનંગ કું. ના એન્લાઈનમેન્ટોએ એ રીતે કેટલીયે ગૃહરાણીઓન છાના
 અસિ હુછ્યા છે.

તમે પણ એક પડાવી લેજો.

તમારા પતિ પાસે તે છદ કરજો.

દેશનેતાઓએ સર્વોચ્ચ કૌશલ અને જનતાએ સ્વીકારેલ નીચેના બે સ્થળો મોંઘી રાખે.

એક્સેલસીઅર ફોટો એન્લાઈનંગ કું

અને

વેન્ગાર્ડ સ્ટુડીઓઝ

(અપડુડેટ ઇલેક્ટ્રીક સ્ટુડીઓઝ)

નં. ૩૬૨-૩૬૬, ઠાકોરદાસ શાસ્ત્રી ઓફીસ પાસે, મુંબઈ નં. ૨

રસમયો વાર્તાસંગ્રહ

વિક્રેત્રી ગાય

ગુજરાતના બહુતા વાર્તાલેખકોની
 લખેલી પંદર રસમયી વાર્તાઓ

અને બીજી વાર્તાઓ

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૦-૦

પોષ્ટેજ : રૂ. ૦-૩-૦

અવરજાવક

"ગુણસુન્દરી" ૧૧૪, બીરગામ એક ગા, મુંબઈ ૪,

गुणसुन्दरी अतः श्रीहितोपदेश

સવાળમ : ૩, ૪-૬-૦] (સ્ત્રી-ઉપયોગી સચિત્ર માસિક) [દિન પદાર : ૧૦ શાલીમ

तंही : जयपृष्ठ नमः वमीः

મે : ૧૬૩૫

માર્ગશિલ્પ :

૧૧૪, ગીરનામ બેકરોડ, મુંબાઇ, ૪.

વપત્રી : યજ્ઞેશ હ. શુક્લ

पुस्तक २४ भू.]

અત્યંત મહિષી ।

ମିଶ୍ର ଓ ଶର୍ମା

આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા સ મેલન :	...	...	...	...	મુખપૃષ્ઠ ચિત્ર
શ્રીનાં ચાર સ્વરૂપ : શ્રી. જીર્ણગીર માણેશ્વર દેસાઈ	...	...	...	...	૮૬
જહેનને પત્ર : શ્રી દિલખુશ બા દિવાનજી	...	...	...	...	૯૧
પરિવર્તન : શ્રી. જનાર્દન પ્રભાસકર	...	...	...	...	૯૩
ઝેલુશીસા : શ્રી બદ્રકમાર ગાંધિ	...	...	...	...	૯૭
કલાનો હીમાયતી : શ્રી. " પ્રવોલ "	...	...	...	...	૧૦૦
સંસારની વાટે : શ્રી મૂળજીભાઈ પી યાદ	...	...	...	...	૧૦૩
સંતતિ નિયમન : એક અગત્યનો રાષ્ટ્રીય પ્રશ્ન : શ્રી ડૉ. અમૃતલાલ હ. પટેલ	...	...	...	...	૧૦૭
જી. પી. ભેચ, દેવચ આર્ટિસ્ટ, મુરત	...	...	...	...	૧૦૭
ખાળવજની પાચમાલી : શ્રી. પ્રો. દયાચંદ્ર દુષે	...	...	...	...	૧૧૦
મીઠાં સ્વપ્ન : શ્રી. કેશવ હ રોડ	...	...	...	...	૧૧૪
દસિજી : શ્રી મિરાત	...	...	...	...	૧૧૫
ત્રીતીય જીવન અને હિન્દી-સીમા : શ્રી રસિક	...	...	...	...	૧૧૭
એ પત્ની હોતી ? : શ્રી. ચંદ્રચંદ્ર હ ચાંદ	...	...	...	...	૧૧૯
જહેનનાં આણ્યાં : શ્રી. દેવાચંદ્ર ભેચ	...	...	...	...	૧૨૩
શ્રીહૃદયની વેદનક : શ્રી ચંદ્રચંદ્ર ચાંદ	...	...	...	...	૧૨૩
સમાલોચના :	...	...	...	...	૧૨૧
શ્રીજગત :	...	...	...	...	૧૨૮

આસરિભાગ

વ ત્રી : સેમગજાહ પટેલ

ગવર્નર આદલ : શ્રી. ચંદુલાલ વ્યાસ	...	...	...	...	...	૮૬
ડેરા દેશાચારમાંથી : શ્રી. વરદભાઈ ખટ્ટ	...	...	...	...	...	૯૦
અધિકારાલ : શ્રી સરસ્વતીચંદ્ર પ્રભુભાઈ	...	...	...	...	...	૯૧

બાળકને દાંત આવવાનો સમય

એમાં જરાય શક નથી કે

બાળકના જીવનમાં બાળકને પોતાને માટે એથી વધુ લયભરેલો અને માતાને અત્યંત ચીંતા ઉપજાવનારો બીજો કોઈ ટોચકટીનો કે કસોટી કરે એવો સમય નથી. બાળક પાંચ મહિનાનું થાય ત્યારથી દાંત આવવા માંડે છે અને આ સમયની શરૂઆતથી આખર સુધીમાં બાળકના શરીરના બંધારણમાં મોટો ફેરફાર થાય છે, અને તે અરસામાં ઘણા મંબીર ફરવો ઉભરી નીકળે છે.

આ દુઃખ દૂર કરવા માટે ઘણી ભતના ઉપાયોનાં, લલામણ કરવામાં આવે છે, પરંતુ મીરા ટીથીંગ નેકલેસ કરતાં બીજા કોઈ પણ વસ્તુ વધારે અધરકારક સાબીત થઈ નથી. એ નેકલેસ અમારી પોતાની ચોંધ અને બનાવટ છે અને દુઃખ સમયમાં આખી દુનિયામાં તે લોકપ્રિય થયે છે.

મીરા ટીથીંગ નેકલેસ

મીરા ટીથીંગ નેકલેસ ઉગતા દાંત ઉપર જ નહિ, પરંતુ આખા શરીર ઉપર સાધારણ રીતે કાયદાકારક અસર કરશે અને ઘણા પારણાઓ આ માટે ઉપાયથી દૂર કરી શકાશે.

અમારી આ કીમતી ચોંધના ઘણી નરવો થવાનો સંભાવ હોવાથી પ્રભ ઉત્તરાય નહિ તે માટે અમારો મીરા ટૂથમાર્ક એવાના ખાસ બલામણ છે. હિંદ અને બ્રહ્મદેશ માટેના

ડી એમ. કાકેર એન્ડ કંપની.

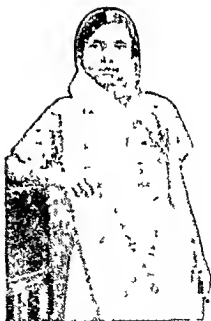
સોલ એજન્ટ

પોસ્ટ ઓફીસ બોક્સ નં. ૨૧૧૧, (દલકત્તા) નં. ૨૪૯ (મદ્રાસ) ૧૧૪ (કરાંચી) ૧૩૪ (લાહોર).

ગુણસુન્દરી

શ્રીમતી રૂકિમણી લક્ષ્મીપત્રી
જેઓ ઠાણેમના ઉમેદવાર તરીકે
મદ્રાસની ધારામજામાં ચુરાયા છે

શ્રીમતી ચંદ્રાવતી લખનપૌલ, એમ. એ.
જેમને હિન્દી સાહિત્યપરિષદ તરફથી વર્ષ
ભરના શ્રેષ્ઠ પુસ્તક માટે રૂ. ૧૨૦૦ નું
મંગલપ્રસાદ પારિતોષિક મળ્યું છે
[જીઓ સીજીમલ]

ગુણસુંદરી

આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા સંમેલન

મીસીસ ડેસાઈ એશી
પ્રમુખ

મીસ લટીડે બેડીર
સ્વાગત પ્રમુખ

મેડમ હમીદઅલી

મેડમ હમીદીન

હિન્દી પ્રતિનિધિઓ

રતનબુલમો તા. ૧૮ થી એપ્રિલથી તે તા. ૨૫ થી એપ્રિલ સુધી આંતરરાષ્ટ્રીય રૂ
મતાધિદાર સંઘર્ષ આરમ્ભ મહાધિવેશન બરામ્ભ નેના પ્રમુખ, સ્વાગતપ્રમુખ
અને હિન્દી પ્રતિનિધિઓનાં ફોટા ચિત્રો ઉપર અપાયાં છે]

ગાથાસુન્દરી

અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

પુસ્તક ૨૪૫

મે. ૧૯૩૫

૧૦

અંક ૩ નો

સ્ત્રીનાં ચાર સ્વરૂપ

(૧) માતા

[ચિખરિણી ૧૨]

ભગો બ્રહ્મડે જી, અદન દસદિશે કરી વળો,
ભલે સ્વર્ગે જેને સુરસદનમાંહી તમ ભળોઃ
નહીં પામો હા હા, જનની સમ કોઇ દહિં કદા,
શીળી એની હાંથે અજળ સુખ પ્રાપ્તે સહુ સદા !
ખાંડાં એનાં દુગધો, જગતઅમી એને જ જાણીએ,
અરે દેવી સુધા નિરસ બહુ જો તોડ કરીએ

મીઠા શબ્દો 'માતા', 'જનની', વળી 'મા', 'મા' મનમને
કહો બૂટો કો' છે અવનીભરમાં માતા જ દશે ?
'કવિઓ વિદ્વાનો, કુશળ પુરુષો' જે યથા ગયા, ૦
સહુ માતાદ્વારા સુરભિ પ્રસરાવી અહીં ગયા !
બહુ આધિવ્યાધિ મનુજકુંડે ભેથી ભડકવું,
તૂટે ઉપાધિઓ નહિં જનમીદાઈ' ધડકવું !

• કુળો વેડી જાતે શિશુસુખ અહોરાત્ર રવશે
જુઓ ફાડી એવું ઉર અજળ ન્યોતિ યજ્ઞકરો !
દીધાં સુરાશીએ અડગઠ બધાં કામ તીરથે
ગણી માતાને તો સદસ સુધિ સ્થાત અરથે !
તને વન્દુ માતા ! નમન અખલો હાળો ઉરને
હશે ન્યાં ન્યાં માતા, પુનિત અગ્રજો એજ ધરને !

(૨) પહેન

[ઇદવના ઇદ]

પહેની સમું કોઈ નથી જ વહાણું,
એના વિના સર્વ અરે ! નમાણું
ભાઈપરે દેય બધુંય વારી—
શાસ્ત્રે ખરી એ ભગિનિ ઉચારી !
અઘાપિ ના લોડ જડે જ એની,
ચાલી જ રેતી નિજ ભાત લેણી;
દ'ભો ન પેએ કદિ ઉર એનું,
નિઃસીમ જાણુ' અદ્ય હેત તેનું ।
ભા ઇ સ હે મુખ મહી રહેતી
આવે બ્યથા તો કહી હોય છેદી ?
આધ્યાસનો કે ઈઈ દુઃખ ટાળે,
ફોરો અકારા જદ એ પ્રતળે ।
પત્ની કદાપિ પતિ. લેય ત્યાગી,
પહેની જ રેશે તપ બધું રાગી;
એમાં જરે વિમલ પ્રેમ એવો,
અ્યાંય ન ભાળે જગમાંહી તેવો ।

(૩) પુત્રી

[દુતવિવિભિત ઇદ]

જીવનદહાણુ અનેક દીઠી અહીં,
મનુજઉર વસે ખડુ આશ કે
વિષુ અહા ! મુત એક જ દિદ્ય—
જનમખંધન મુક્તિ મિત્રાંત તે ।
નવ જુએ જનલાભ મુતા તણા,
અમૂલ રત્ન કદા ચદિ સાંપડે,
દય ઉભળી ગૃહે કુલદીપિકા
કરેતી નનદન શી વસુધા ખરે ।
ખાડુ સૂનાં દિસતાં ઘર એ વિના,
નિશદિ એજ મુહાસ્ય પ્રસારતી;
જનક ને જનની નિજ સેવતાં
નવલ એતન શેજ વધારતી ।
સદનસદ્ગમી કહેા: જૂઠા ના જરા,
તનયખેડ પૂરી કરશે અહા ।

(૪) પત્ની

[સોનેટ : પૃથ્વી]

ની વહુ અર્ધાંગના, ગૃહિણિ એજ ભાર્યા કહેા,
પૃથ્વીતણી દિવ્યાંગના, પુરુષથી અવિભક્ત છે :
ઉરે અમૃતજ્યોતિ વહે, મુખદુખે દિયે સાથ એ:
ઓ કદિ ન કોધ તો, અજબ ધીરમૃતિ અહો !
ધાન પતિની છતાં, કિકરી શી કરે કામ એ,
પરી રાયનખંડની, વિરલ વેદ-કાયા જ પું:
હો કદિ ન સ્વચ્છતા, ભવન કેવું હોપાવશે !
શિશુ પતિ સમાવે હૃદય શાંતિ એ પામણું !
નન્ય રૂપ સેવણું, જીવન સાથે સેવા મહી
અર્પી દઈ વિરામતી: સ્વમુખલાલસા રહેજ ના;
પ્રભુસ્મૃતિ ન શોચતી, પતિ જ કેન્દ્ર પૂજણું જ્યાં;
ખી પતિદુખે સદા: વર જ પ્રાણુ એનો અહીં !
ત્વી સ્તુતિ હું શી કહું: ઉદધિ જાણું ક્રમા તણે;
હી, સજિતું સ્વર્ગ છે: નરક જૂડી ભામા ગણે ।

જેહાંગીર માલુકલ દેશાધ

બહેનને પત્ર

લખનાર :

શ્રી. દિલ્લપુશ બ. દિવાનજી

પૂજ્ય. અ. સૌ. બહેન.....

‘તો’ કાળી અને વંદેલ ‘નામ’ મારો લેખ વાંચી તમે તે દિવસે મારી સાથે બહુ રસિક ચર્ચા કરી. મને એ ચર્ચા ગમી ગઈ. કારણ કે એમાં દર્શાવેલા વિચારો તમારા બાળકો પ્રતિની વર્તનમાં ઉતારવામાં તમે હોંસ દર્શાવો છો. તમે પોતે જ પ્રેમધર્મના માર્ગ સમજી ગયા છો અને તમારા બાળકોને કેળવવામાં તમે એજ માર્ગમાં પ્રયત્નવાન છો એ બાબત મને બહુ સંતોષ થયો. તમે મને જણાવ્યું કે બાળકોને તમારે વિશે ‘ધાર’ નથી, અને એટલા માટે બીજા તમારી ટીકા કરે છે. તમે એ ટીકાથી અકળાતા નહિ. તમારે ચોક્કસ માનવું કે બાળકોને લયમાં ન રાખવા અને કેવળ પ્રેમથી જ એમની સાથે વર્તવું એજ સાચો માર્ગ છે. બાળકોનું તેમજ તમારું એમાંજ સાચું કન્યાણુ રહેલું છે. મારી તમને નમ્ર વિનંતિ છે કે તમારે એજ માર્ગ ચાલુ રાખવો. બીજાની ટીકાથી તમારે તમારા પ્રેમ-ધર્મના માર્ગમાં અસિત ન જ ચડવું. તમારા એ સ્વતંત્ર પ્રયાસોથી મને સંતોષ થાય છે. એટલેજ હું તમને આ પત્ર લખી બાળકોની કેળવણી વિશે કંઈક સૂચે છે તે લખી નાંખું છું.

તમે એકવાર મને હોંસથી કહેતા કે મારે તમારા બાળકોના માર્ગદર્શકની જવાબદારી સ્વીકારી લેવી. હું એ જવાબદારી સ્વીકારું તો તમે પછી પેલી રેડિયાલ સાળાએની અંદર એમને મોકલવાનો વિચાર પણ નહિ કરો. તમે મારામા આટલી અદા રાખો છો એમાં તમારો મારી તરફનો પદપાન જ છે. મારી લોક-

૧૯૩૪ ‘દક્ષિણમુર્તિ’ ના અંકમાં પ્રગટ થયેલો.

સેવાની પ્રવૃત્તિમાં હું એટલો બધો રોકાયેલો રહું છું કે તમારા બાળકોની જવાબદારી લઈ નથી શકતો. મને એથી દુઃખ તો, રહે જ છે. આજે એવો પ્રસંગ હું નથી મેળવી શકતો તેથી પણ આવી ચર્ચાઓ દ્વારા તમારા બાળકોના શિક્ષણમાં કંઈક સૂચે તે જણાવું છું.

તે દિવસની ચર્ચામાં મેં તમને જણાવ્યું કે બાળકો પ્રતિ માતાનો પ્રેમ એટલો બધો વ્યાપક અને જાગૃત હોવો જોઈએ કે બાળકો માતાની પ્રાણ પાછળ જ લગ્યા કરે આમ તો બાળકો અને માતા વચ્ચે પ્રેમ દોષ છે. પરંતુ એમાં વિવેક બહુ આછો દોષ છે. માતા અને બાળકો વચ્ચે જે સાચો પરસ્પર પ્રેમ હોવો જોઈએ તેનું સ્વરૂપ આડું હોય:

(૧) એક રીતે એ સંબંધ રાષ્ટ્રીય સાળાના શિક્ષક વિદ્યાર્થી જેવો હોય. તમે પોતે સમજી શકો કે બાળકોને માત્રી કેળવણી તમે જ આપી શકો અને બાળકોને પણ એવી જ શ્રદ્ધા હોય કે તમારી પાસેથી જ એમને માયા મંરંદારો મળી શકશે.

(૨) એવીપ્રેમ લાગણીથી પ્રેરાયેલા બાળકો પછી તમારી જ આમવાસ લગ્યા કરશે અને તમે પણ તમારી બધી જ પ્રવૃત્તિઓમાં એ બાળકોનું ચિંતન કર્યા કરનાર હો.

(૩) આવા મંત્રધર્મ બાળકો તમારી માથે ખૂબ દુટથી અને વિનામ કેએ પતંગ, એએ તમારી આગળ ભયમુક્ત દશામાં નિરંતર ફરતા હશે.

(૪) આટલી દુટ દેતા છતાં એમના અને તમારો પરસ્પર મંત્રધર્મ એવો હોય કે

મારાં પ્રતિભા બાળકોને પૂન્યભાવ અખંડે રહે-આવું હશે તો જ બાળકોને મળતી વર્તનતામાં વિવેક અને મર્યાદા જળવાશે. આ સ્વતંત્રતામાં રહેલા મર્યાદા અને વિવેકના તત્વો જ બાળકના સાચા સ્વયંવિકાસમાં યોગ્ય રીતે મદદરૂપ થઈ શકે છે. આજે તો ભણ અને લાલચો એ સાત્ત્વિક તત્વોનું સ્થાન પચાવી લીધું છે.

તમારા બાળકો પ્રતિ તમારો પ્રેમ આવે. હશે તો પ્રેમધર્મથી બાળકોને કેળવવામાં તમને જે સુરેક્ષાઓ નડે છે તે ધીમે ધીમે દુર પડતી જશે. તમે આ વસ્તુ સમજી જાઓ છતાં તમને તરત પ્રભ થશે કે એવો સાત્ત્વિક પ્રેમ સંબંધ કંઈ રીતે કેળવાય ! હું 'ગાંધી' છું કે પ્રેમ સંબંધ બહુ કોમળ અને સ્વાભાવિક વસ્તુ છે એટલે એ ગમે તે વ્યક્તિ ગમે તે રીતે કેળવી ન જ શકે. એ પ્રેમ સંબંધ કાંઈ કૃત્રિમ રીતે યંત્રવત પ્રગટી શકે જ નહિ. એ પ્રેમ તો હૃદયની બાષા છે જેના હૃદયમાં એ વિષે મમતા લાગી છે તે જ એવો નિર્દોષ સાત્ત્વિક સંબંધ કેળવી શકે. બાળકોના સાચા કલ્યાણ માટે તમારા હૃદયમાં જે વિશુદ્ધ લાગણી રહેલી છે તે હું 'ઓગપ્પી' શક્યો છું. આથી જ મને શ્રદ્ધા છે કે કોઈક વખત પણ બાળકો પ્રતિભા તમારા પ્રેમનો આ રીતે વિકાસ થતો જશે. એ પ્રેમસંબંધ આજે તમારા અંતરમાં સુપુત્ર અવસ્થામાં પડેલો છે. યોગ્ય માર્ગ જડી જતાં તે જાગૃત થશે.

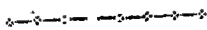
એ પ્રેમસંબંધનો વિકાસ કંઈ રીતે થાય ! પ્રથમ તો માતામાં પોતાનાં કર્તવ્ય વિષે તેમજ પ્રેમધર્મની વિશિષ્ટતા વિષે પૂર્ણ શ્રદ્ધા રહેલી હોવી જોઈએ. આજે તો માતાઓ પોતાનાં બાળકો વિષે ખૂબ જ બેદરકાર બની ગઈ છે.

એઓ તો એમજ સમજે છે કે બાળકોને

યોગ્ય સંસ્કારો આપવાનું કાર્ય પોતાનું નથી. એ તો રેડિયોના શાળા છાત્રાલયો અને બાકુલી શિક્ષકોનું કામ છે. આ માન્યતા તદ્દન ખૂલ ભરેલી છે. માતાએ સમજી લેવું જોઈએ કે બાળકને જન્મ આપી પોતે પોતાના પર અતિ ગંભીર જવાબદારી સ્વીકારી લીધી છે. બાળકોના ખોરાક-પોષાકની જેવી તેવી કાળજી રાખવી-એ કંઈ એના પ્રતિનું કર્તવ્ય ખાલન ન જ ગણી શકાય.

માતાએ સમજી લેવાની જરૂર છે કે બાળકે યુવાવસ્થામાં પ્રવેશે ત્યાં સુધી પોતાની મુખ્ય પ્રવૃત્તિ એકેજ હોઈ શકે-બાળકના સહવિકાસની અંદર પોતાની બધી શક્તિઓ સમર્પિત કરી દેવી. બાળકના વિવેકી માર્ગદર્શક થવા સાર માતાએ બાળકની પ્રત્યેક પ્રવૃત્તિ વિષે સતત જાગૃત રહેવું જોઈએ. પતિને સારો સ્વાદીષ્ટ ખોરાક આપવો, અથાણા-પાપડ કરવામાં બપોરના ક્ષણો વેગથી દેવા, ધરના વિલાસી શય્યાગારોને અગે ચુંથણ ભરતકામનાં નિરર્થક કાર્યોમાં રોકાયેલા રહેવું. અથવા માતિરિવાજોના સંડેલા ઝરભારોમાં સંગોસંગ ધીઓ સાથે મહાલવું-એ કંઈ ગૃહિણી કે માતાનું કર્તવ્ય નથી. પરંતુ આજે તો એવાજ નિરર્થક-વિષયગામી વ્યવસાયોમાં લાખો માતાઓ પોતાના સાચા કર્તવ્યનું વિસ્મરણ થતા રહે છે. એ વ્યવસાયોમાં મુંઝાયેલી માતા પછી બાળકને શરીરોમાં રખડવા દે છે. અથવા વિનાસકોચે એના ભાવિની દેરીઓ આજના નિર્મોલ્ય અને નાલાયક શિક્ષકોના હાથમાં સોંપી દે છે. નિરર્થક પ્રવૃત્તિઓમાં રોકાયેલી માતા પાસે ન્યારે બાળક આવે છે, કંઈક વાતો કરે છે, અથવા કોઈક અર્થજબીર પ્રશ્નો પૂછે છે ત્યારે માતા તેને હડસેલી તરછોડી-ધૂતકારી કાઢે છે. આમાં કર્તવ્યભાવનું દેવાણું છે. માતાએ માતૃપદની જવાબદારી સમજી લેવાની જરૂર છે.

ગૃહજીવનની શોભા
કે માતૃત્વની રસિકતા
કંઈ પેલા નિરર્થક વ્ય-
વસાયોમાં નથી જાળ-
વાતાં. બાળકના સદ-
વિકાસના સતત ચિંતન
અને પ્રયાસોમાં માતૃત્વ
ગ્રામી છે છે. હું
જાણું છું કે તમે મારા
આ વિચારો સાથે સંમત
તો છો. પરંતુ તમારી
હોંમ, અભિલાષ અને
લાગણી છતાં તમારે
બાળકોને તરછોડી પેલી
નકારી પ્રવૃત્તિમાં ધસ-
ગાયાં કરવું પડે છે.
પુરોહી સ્ત્રીને દબાવેલી-
પરાધીન રાજો છે એ
અનુભવનું દુઃખદ સત્ય
આ તમારી પરવશતામાં
વધારે સ્પષ્ટ થાય છે.
આમ છતાં તમે તો
એ પરવશ સ્થિતિમાં
તમારો મર્ગ શોધી
શકો એવાં સમર્થ થઈ
શકો છો. જેટલો સમય
બચાવી શકાય એટલો
મેળવી બાળકોના સાચા
વિકાસ વિષે તમારે
સતત જાગૃત રહેવું
જોઈએ. બાળકોને ત-
મારાથી વિખુટા ન પ-
ડ્યા દેવા જોઈએ. શે-
રીમાં રખડીને કે રેડિ-
યાગ શાળાના કૃત્રિમ
વિશ્લેષણમાંથી છટકીને

પરિવર્તન

જાણું ન કેમ બદલાય,
મનોવૃત્તિ મહારા અતારતી :
ઉરમાં કંઈ કંઈ થાય,
વિકેરો જો સ્પષ્ટ સોન્દરની ! રૂઝ

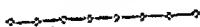
અંધારે રૂપના દેખાય,
જાણે આજ મહારી આંખભરી :
પીએ સ્વરસુધા સૂક્ષ્મ કાન,
મકુલકપુષ્પ પારિજાતકની !

અતુલને સ્વર્ણસુખ આજ,
અડે જાણે પાણીભરી વાદળો :
ઉઘટે જો સ્વપ્નના પ્રદેશ,
જોડે એક મૂર્તિ કિશોરની !

પ્રગટે એ યૌવન વેષ,
જાંખલીતી જેને હું મહારની :
જોતી હું વાટડી હંમેશા,
રજની જેમ બીજાચંદ્રકોરની !

આંખો એ આખરે વસન્ત,
વધામણી સુધું વસન્તની :
પૃથ્વીની સાથ એ વસન્ત,
જોડે વાટ મહારા વસન્તની !

જનાર્દન પ્રભાસરકર

વિશ્રાંતિમાં તમારી પાસે
નાસ્તો લેવા બાળક
આવે-એટલોજ એમની
માથેનો તમારો સંબંધ
તમે રાખો એ બિલકુલ
ધણ નથી. તમારે તો
બાળકો સાથે જેટલો
મજે તેટલો વખત પ-
સાર કરવો જોઈએ.

બાળકોને સદ-
વિકાસ જ પોતાના ગૃહ-
જીવનની સર્વોત્તમ પ્રવૃત્તિ
છે એ વિષે જાણત
રહેવું એ જ માતાના
કર્તવ્યભાનનું પ્રથમ લ-
ક્ષણ છે. જ્યાં એવું
સાચું કર્તવ્યભાન જન-
ગ્યું છે ત્યાં માતા બીજા
બધી પ્રવૃત્તિ ગોણ કરી
નાખે છે. અને બાળ-
કોના વિકાસ કદી રીતે
થઈ શકે છે એની જ
એ કાળજી રાખે છે.
પરંતુ બાળક વિષે સતત
ચિંતા રાખવી એનો
અર્થ શું ? બાળકે
સરસ ફોક પહેર્યો છે
કે નહિ ! “ એને જા-
લપાપરી કે મકરપારા
મળ્યા કે નહિ-”, “મૂળ
જેવી કીમતના આંકે
એવો પોખ્યા કે નહિ”
આ કંઈ બાળક વિષેની
સાચી ચિંતા કદી જ-
ણાય નહિ. મત, પ્રેમ,
વિવેક જનમહેતત, સ્વા-

અથ સાદા, સંયમ, સેવાવૃત્તિ વગેરે પ્રાણુરક્ષક સંસ્કારોના વાતાવરણમાં બાળકનો સ્વયંવિકાસ સ્વાભાવિક રીતે થાય છે કે નહિ એની ચિંતા રાખી એના મર્ગો સરળ કરવા એ જ બાળકના વિકાસ વિશેની માતાની સાચી કર્તવ્ય-નિષ્ઠા છે. આ રીતે ન્યાં માતૃવંદુલુ ગૌરવ જળવાય છે ત્યાં તો અનેક પ્રવૃત્તિઓમાં રોકાતાં છતાં માતાની આંખ તો હંમેશા બાળક પાછળ જ ધુમ્મા કરે છે. તમે જો એવી રીતે બાળકની કાળજી રાખતાં થઇ જશો તો તમે બાળક જે કંઈ માર્ગદર્શન તમારી પાસે મળે છે તે તમે વધાવી લઇ હોંસીથી, પ્રેમથી, ઉત્સાહથી અને આનંદથી એને બધી જ મદદ કરી છૂટશો. એજ રીતે તમે બાળકના સહવિકાસમાં તલ્લીન થઇ શકશો. બાળકને વિશે આવી સતત ચિંતા રાખવી એ માતાના કર્તવ્યભાનનું બીજું લક્ષણ છે.

એ કર્તવ્યભાનનું ત્રીજું લક્ષણ બાળ-વિકાસની સ્વાભાવિકતા છે. કેટલીક વધારે પડતી હોંસીથી માતાઓ વિવેક બૂલી બાળકમાં સાચા સંસ્કારોને એનફેન પ્રકારે છુસાડી દેવાના મિથ્યા પ્રયાસમાં રોકાયેલી રહે છે. સત્ય-સંયમ-સ્વા-અથ ઇત્યાદિ સાત્ત્વિક સંસ્કારો પણ આપણાથી બાળકોની ઇચ્છા વિરૂદ્ધ એમનામાં રેડવાના તથી, એક વર્તન રાખનાર માતા કર્તવ્યમૂઢતા જ દર્શાવે છે. પોતાનાંજ આચરને તેજસ્વી રાખવાના સહદય પ્રયાસોમાં માતા નગૃહ રહેશે તો સાત્ત્વિક સંસ્કારોનું અનુકુળ વાતાવરણ એની મેળે ઇસરવા માંડશે. અને એમાં જ બાળકનો સાચો વિકાસ સ્વાભાવિક રીતે થવા માંડશે. તમે આ વસ્તુ પણ સમજો છો, એ હું નાણું છું અને તેથી જ તમારા બાળકમાં તમારા સંસ્કારો દ્રઢ થતા જવાના છે. મેં જોયું છે કે બાળકના દોષ થતાં તમે એને ખોટી રીતે ધમકાવતા સહાય રાખો છો-એને નીતિબોધના

સાચો માર્ગ છે. એથી બાળકના દોષો ઝટપટ દૂર નહિ થાય એ સાચું; પણ ધમકી અથવા નીતિ પ્રવચનોથી "ઝટપટ દૂર થયેલા દોષો" પ્રસંગ મળતા પાછા દેડ થયેલા જે દોષો છે.

તમારા બાળકોમાં તમમ થવાની હોય તમને છે. પ્રેમ માર્ગે જ એમનો વિકાસ સાધવાની તીવ્ર ઇચ્છા પણ તમને છે પરંતુ આજે તમે નિઃસહાય છો એમ તમને લાગે છે. ભય-લાલચ કે ધમકી બાળકની સાત સાચાં રાખવાનું જે મેલું વાતાવરણ ચોતરફ પ્રસરી ગયું છે તેમાં તમારા જેવી કોઈક પ્રેમ ધર્મયુક્ત માતા પોતાના બાળકોનો યોગ્ય વિકાસ કરવામાં આવી નિઃસહાય સ્થિતિ અનુભવે એ સ્વાભાવિક જ છે. આમ છતાં તમારે તમારી શ્રદ્ધા અખંડ રાખવી જોઈએ. હું નાણું છું, તમે મને એકવાર જણાવ્યું પણ છું કે તમારા બાળકોને કોઈ ધમકાવે છે-તો તમને બહુ દુઃખ થાય છે. તમને તો ગમતું જ નથી. તમારા હૃદયનો વિકાસ જ એ રીતે થયો છે કે તમને એ ભય લાલચના મર્ગો ખુલ્લા જ કરે છે. તમારી શ્રદ્ધાનો પ્રકાર આજે તો તમારા કુટુંબના પ્રતિકુળ વાતાવરણના અંધકારમાં ઢંકાય ગયેલો જ રહે છે. આમ છતાં જો તમે તમારા બાળકોને તમારા સહવાસનો વિશેષને વિશેષ લાભ આપવા પ્રયાસો કરશો તો તમારા સંસ્કારો એમનામાં વિશેષ ને વિશેષ ઉતારવા માંડશે. બાળક પ્રતિનો માતાનો સાચો પ્રેમ એ જ રીતે વિકાસ પામે છે. આજે તો બાળકોને તમારો સહવાસ બહુ ઓછો મળે છે-તમારો પેલી નિરર્થક પ્રવૃત્તિઓ અને બાળકની શાળાની પ્રવૃત્તિઓ તમને બંનેને એકબીજાની દૂર દૂર જ લઇ નાંધે છે. આવા પ્રતિકુળ વાતાવરણમાં પણ તમે બાળકનો સહવાસ

વધારવા કંઈક પ્રયાસો કરી શકો એમ છે. અને તમારી આગળ તે મૂકી દઉં છું. અને તો શ્રદ્ધા છે કે એ રીતે જો તમારાં બાળકો સાથેના સહવાસ વધશે તો બાળકો તમારી આસપાસ જ લગ્યાં કરશે. બાળકો સાથે માતાનો એવો પ્રેમયુક્ત સહવાસ જ બાળકના સ્વાભાવિક-સત્ય વિકાસમાં રહેલા કક્ષાણુવૃક્ષનું સતત જલસિંચન છે.

બાળકનો સતત સહવાસ મેળવવાના મતે આ માર્ગ સૂઝે છે. બાળકને તમારી પાસે જ રાખવાનો સર્વોત્તમ ઉપાય એ છે કે તમારે તમારી મૂલકામની પ્રત્યેક પ્રવૃત્તિમાં તમારા બાળકનો સહકાર મેળવવા પ્રયાસો કરવા એજ બાળકનું સાચું શિક્ષણ છે. તમે એનામાં વિશ્વાસ રાજો અને પ્રેમથી એને જવાબદારીના કાર્યો સોંપો. તમારા પ્રત્યેક કાર્યમાં એ જ્યારે સહકાર આપતાં થશે ત્યારે એમને તો એવા કામોમાં બહુ જ મજા પડશે. બાળકને તો એવા કાર્યોમાં પોતાના માથા રમકડાં મળી જશે. એ કાર્યોથી ઉલ્લાસી થવન તથા સ્વાભાવિક સ્વમાનભર્યા સંસ્કારો એમનામાં એની મેળે ખીલતાં જશે. તમારાં પ્રત્યેક કાર્યમાં બાળકનો મહકાર તમને બે રીતે મળતો જશે. કેટલાંક કાર્યો તો બાળક પોતે જ કરી નાખી તમને મહકાર આપશે. કેટલાંક કાર્યો એવા હશે જેમાં તમારે વારંવાર દેખરેખ અને માર્ગદર્શન કરવાં પડશે. તમે જો આ વસ્તુ મમણ જશે તો કયા કાર્યોમાં બાળકનો સહકાર તમને મળશે એ તમને પોતાને જ સૂઝી જશે. તમે એ વિષે કેટલુંક કરી રહ્યા છો. એ હું જાણું છું. એમાં વિશેષ જાગૃત રહો એટલે મહકાર અને સહવાસના માર્ગો વધારે વિસ્તાર પામશે. શાક સમાવડું, વાંમણ માંગવા; કપડા ધોવા, ઘર મંદાઈ કરવી, કાંતવું, પુણીઓ બનાવવી, ઘરનું

રાચરચીવું (કબાટ ટેબલ નહિ પણ વાસણો કાતણીજીવું મરંજન પાથરણા વગેરે) ગોઠવવું વગેરે અનેક મૂલકામમાં બાળકનો સહકાર તમને મળી શકે છે. આ ઉપરાંત બાળકો પોતે જ પોતાના ઘણા કાર્યો કરી શકે છે- એમાં તમે જો વિશેષ કાળજી રાખશો, વિશેષ જાગૃત રહેશો, અને બાળકને જ એ બધા કાર્યોની જવાબદારી સોંપશો તો બાળકોમાં રહેલી સદ્વૃત્તિઓનો વિકાસ કરવાના સુંદર પ્રસંગો તમને મળતાં જશે. તમે જો આમાં ખુબ રસ લેશો તો બાળકની સ્વાભાવિક પ્રવૃત્તિમાં વારંવાર તમે એને માર્ગદર્શન કરતાં હશો. એમને કેટલીક વાર તમે સાચા આપતા રહેશો એટલે બાળકો સાથેના તમારો સહવાસ વધતો જ જશે. આવો સહવાસ જ માતૃ-પ્રેમનું સાચું બળ પ્રગટાવશે અને બાળકોના સ્વવિકાસની અખૂટ સામગ્રી ખડી કરી દેશે.

બાળકો સાથેના વધતા જતા તમારા પ્રેમયુક્ત સંબંધોનો ખીલે માર્ગ તમને વાર્તાઓ કહેવામાંથી મળી રહેશે. બાળકને બધી જ જાતની વાર્તાઓ ખુબ પ્રિય હોય છે અને તમારે એવી વાર્તાઓ જરૂર બાળકને કહેવી જોઈએ. તમને એમ લાગશે કે રોજ રોજ કેટલી વારો કરવી, હું તમને અનુભવ પરથી કહી શકું છું કે એક વખત તમને પોતાને બાળકને વારો કહેવાનો રસ જાગશે તો તમને અવનવી વાર્તાઓ સૂઝતી જ જશે. હું કંઈ ચકલા ચકલીની કે પરીઓની વાર્તાની ચૂંચના નથી જ કરતો. કેવળ કદપના અને તરંગોની વાર્તામાં મને બિચકુલ રસ નથી. એમાં બાળકની અંદર ઓટી વૃત્તિઓ જ પોષાય છે, બાળકની જીવાસાવૃત્તિ અત્યંત ચીર હોય છે અને એ જીવાસાવૃત્તિને સંતોષવાની કુશળતા તમે કેળવી લેશો તો વાર્તાના વિષયોનો અખૂટ ભંડાર તમારી આગળ ખુલ્લો થઈ જશે. પૃથ્વી, આકાશ, વનસ્પતિ, મૃત્યુ,

જીવન, સાગર નદી પર્વતો વગેરે અસંખ્ય વિષયો પરત્વે પ્રત્યેક બાળકને જીવન સાથે કુતુહલ હોય છે. તમે પોતે જ જીવન જો-અચુક દ્રષ્ટિએ અભ્યાસી પણ છો, એટલે બાળકોની વિવિધ પ્રકારની જીવન સંતોષવા સાર એને લગતા પુસ્તકો વાંચવાની તમને મંજૂ જ પડશે. રેડિયો, નવલકથાઓને બદલે માતાઓએ આપું જ સાહિત્ય વાંચવું જોઈએ. ઇતિહાસની ઇતનાઓમાંથી પણ રસિક વાર્તાઓ સાંભળવામાં તેઓ એટલા બધા તસ્લિવ થઈ જશે કે તમારો સહવાસ એમને ખૂબ જ પ્રિય અને આકર્ષક થઈ પડશે.

બાળકો અને તમારી વચ્ચે આવું વાતાવરણ જન્મવું જશે એટલે તમારો એમના પ્રતિભા પ્રેમ વિશેષ સાત્વિક અને ફળદાયક નીવડતો જશે. એવો પ્રેમમય 'સંબંધ' જ બાળકોના સહવિકાસમાં સૌથી વધારે મદદરૂપ થઈ પડશે. બાળકો તમારા પ્રતિ વિશેષ આદર અને લાગણી રાખતાં થશે અને તમારા સંસ્કારો ઝીલી લેવામાં એઓનો માર્ગ વિશેષ સરળ થઈ પડશે. અનુભવ પરથી તમે જોશો અને સમજશો કે શાળા, શિક્ષક, છાત્રાલય આશ્રમ કે ગૃહપતિ બાળકોના સહવિકાસમાં બહુ ઓછો ફાળો આપી શકે છે. એવાથી અને જનગૃહ, પ્રેમાળ અને કર્તવ્યનિષ્ઠ માતા જ બાળકોનો સર્વોત્તમ માર્ગદર્શક છે. આ સંલોના સાક્ષાત્કાર ગાંધીજીને એટલો સચોટ રીતે થયો છે કે એઓ તો આત્મકથામાં સ્પષ્ટ લખે છે કે "મને તે વેળા પણ એમ

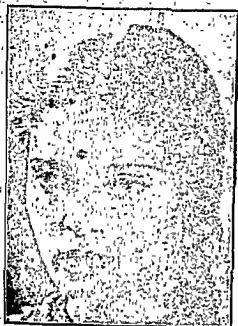
લાગતું કે બાળક-છોકરાઓ માળાપથી વિખુટા ન રહેવાં જોઈએ. જે કેળવણી બાળકો સુવ્યવસ્થિત ધરમાં રહેજે પામે છે તે છાત્રાલયોમાં ન પામી શકે."

આ બધું મેં તમને લખી તો નાંખ્યું અને તોફાની અને વહેલ ના લેખમાં સચ્ચેલા પ્રેમધર્મની વીગતો પણ તમારી સાથે ચર્ચી. પરંતુ એથી કંઈ હું એમ નથી માની લેતો કે તમારો માર્ગ સરળ થઈ ગયો છે. કુટુંબના વારસામાં મળતા સ્વભાવના કેટલાંક લક્ષણો એટલા બધાં હડાં ઉતરેલાં હોય છે કે એને જીંસી નાંખવાં એ મહાભારત કામ છે. તમે તો એટલા બધા પ્રતિકૂળ વાર્તાવરણથી ઘેરાયેલાં રહો છો કે તમારા આદર્શપુરક વર્તનમાં તમને ડગલે ને પગલે મુશ્કેલીઓ નડતી જાય છે. હું એ બધી મુશ્કેલીઓ સમજી શક્યો છું. એ મુશ્કેલીઓથી તમે કેટલીકવાર સાવ નિરાશ થઈ જતાં હશો. પરંતુ ક્રાંતિના પ્રેમધર્મનો માર્ગ જ એવો હોય. જીમ જીના રેડિયોના સંસ્કારોમાંના અધિકારને ફક્ત આપણામાં જ વસતે શ્રદ્ધાની જ્યોતિ અખંડ રાખવી પડે છે-એવી શ્રદ્ધા તમારામાં રહેલી છે એ હું જાણું છું એટલે જ તમને આ પત્ર લખવા પ્રેરાયો છું. પ્રશ્ન તમારી એ શ્રદ્ધા અખંડ રાખો અને એ પ્રમાણે વર્તવાનું બળ તમને મળી રહે. એજ પ્રાર્થના.

દિ.

તમારા ભાઈ દિલગુસ્તા રોહવંદ.

ઝેરનો પ્યાલો
મીરાંએ પીધો હતો

આને તો પળે પળ ઝેર
પીવાં પડ્યાં

એવા વિષયાનની કથા—

વિષખેર મોતી

રૂપમ આર્ટ પ્રોડક્શન્સ દ્વારા સામાજિક બોલપટમાં

આલેખાઈ છે.

મુખ્ય કામ :

રેખા કાણેકર

કમળાદેવી ચાવ્લા પાઠ્યાય

રોહિણી વિગેરે.

સુબધમાં

રૌકસી ટાંકીય

કવીન્ડા રોડ

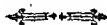
ઉપર અમુક નેશી.

રાયચુરાકૃત :

ગુજરાતમાં ગૃહે-ગૃહે વંચાતું રસિક સાહિત્ય : પ્રેમશીયંભયુ લોક સા
બળવંત સમાજ પીતા અને પુત્રી સાથે વાંચી શકે તેવું નિર્દોષ સા

રચવામાં

રાયચુરા આજે સર્વત્ર પંકાય છે

જાણી:

કુ
સ્ત
કા
લ
ય
સ
હા
ય
ક
સ
હ
કા
રી
મં
જ
લિ.

વડોદરા

સ્નેહપૂર્ણા : સચિત્ર	શ. ૩-૦-૦
સોરઠી વીરાંગનાની વાર્તાઓ : સચિત્ર	„ ૨-૦-૦
દાસવીવહાની દસ વાર્તાઓ :	„ ૧-૮-૦
રાયચુરાની રસીલી વાર્તાઓ :	
[બીજી આવૃત્તિ] સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
કાઠિયાવાડની લોકવાર્તાઓ :	
[બીજી આવૃત્તિ] સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
રાસ મંદિર :	
[બીજી આવૃત્તિ] સચિત્ર	„ ૧-૦-૦
કાઠિયાવાડી દુહા : [બીજી આવૃત્તિ] સચિત્ર	„ ૧-૦-૦
રસિયાના રાસ : સચિત્ર	„ ૧-૦-૦
વ્યાસજીની વાર્તાઓ : સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
પારેવાં :	„ ૦-૬-૦
નવગીત :	„ ૦-૬-૦
પ્રેમલીલા : પ્રથમ ભાગ : સચિત્ર	„ ૧-૪-૦
ભાંધીયુગની વાર્તાઓ : સચિત્ર	„ ૧-૨-૦
મહીપાળદેવ : સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
દાસવીવહાનો દાયરો : સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
રાયચુરાની રસકથાઓ : સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
સોરઠી લોકવાર્તાઓ : સચિત્ર	„ ૧-૨-૦

ઔરંગઝેબ જેવા મહાસમર્થ મોગલ શહેનશાહની લાડીલી શાહનદી
હોવા છતાં જેનું આખું જીવન કષ્ટજીવનનાં કાવ્યસમું હતું તે

ઝેબુનીસા નો ચર્ચિત જીવન પરિચય આ લેખમાં
શ્રી. ભદ્રકુમાર યાજ્ઞિક કરાવે છે

આંદનીનાં અજવાળાં આખાંય દીદહી સહેર
પર પથરાઈ ચૂક્યાં હતાં સહેલાણી
મિત્રો સાથે ફરતાં ફરતાં અને સૌ લાલકોટ
નજીક લટાર લઇને જરા દૂર નીકળ્યાં.

પાટનગર દીદહીનાં મોગલયુગનાં ખંડી-
એરો, અને અસ્તવ્યસ્ત દશામાં મુકાયલી ધ-
મારતો પર નજર નાંખતાં નાંખતાં શહેરની
ખીજ બાલુના છેક કારમીરી દરવાજા નજીક
અને આવી પહોંચ્યા.

કારમીરી દરવાજાથી થોડેકે દૂર ખી. ખી.
મી. આઇ. રેલ્વેની મડકના પાટા છે, એની
નજીક ભાંગી તૂટી દશામાં એક મકબરો નજરે
પડ્યો. અમે બધા જે સ્થાનની શોધમાં હતા
તે સ્થાન મળ્યું:

બાદશાહ ઔરંગઝેબની લાડકી બેટી
ઝેબુનીસા જ્યાં અનંતનિદ્રામાં પોતી હતી
તે આ સ્થાન હતું.

વર્ષો મુઢી જાણે કોઇએ દરકાર લીધી ન
હોય એવી એ કબરની દશા હતી: કોઇ ત્યાં
વર્ષમાં એકાદ વાર, પણ કુલ ચઢાવતું હશે
કે કેમ ? એ શંકાનો વિષય હતો. એ કબર
નિકાળતાં ઝેબુનિમાના કશું જીવન કાવ્યની
સ્મૃતિ તાજ થઇ.

ઝેબુનીસાના નામની આસપાસ કશું
ઇતિહાસ વિંટળાયેલો છે, એની કબર પર
આજે પણ એ કંઈજી જીવનની યાદ આપતી
બે પંક્તિઓ વંચાય છે.

ઇસ્લામનાં સૌ રત્નોમાંની એક આ
મુસ્લામાની કબર પર અકાયલી એ બે પંક્તિ-
ઓ પણ મનાતન દર્દની યાદ આપે છે:

મૃત્યુ પામતાં પહેલાં પોતાની કબર પર
2

લખવાની લીટીઓ એણે દર્દભર્યા હૈયે આંકી
હતી ! આજે પણ એ મોજુદ છે: આ રહી
એ કડી:

“ બર, મઝારે માં ગરિખાં,
ના, ચિરાગે, ના ચુલે. ”

“ ન પરે પરવાના સોઝદને,
સદા એ જી લ જી લે. ”

(અર્થ) “ મુંજ કંગાલની કબર પર
કોઇ કૂપાની રાહો દોવો પ્રગટાવશો નહિ, કોઇ
કુલમાળા તૂકશો નહિ, કારણ કે એથી પત-
ગીયાની પાંખ બળવા પામે. યા જીલજીલનો
અવાજ સંભળાવવા પામે. ”

વૈભવ વિલાસની ઊંઘામાં ઉઝરેલી મોગલ
શાહનદીના કશુંત જીવનનો સારભાગ ઉપરની
પંક્તિઓમાં સમાઇ જાય છે.

ઝેબુનીસાનું ખીલું નામ ‘ મખ્મરી ’ છે,
એ નામે એણે ઉર્દુ માહિત્યમાં હૃદય વિદારક
શબ્દોમાં અનેક કાવ્યો રચીને એ દ્વારા એના
દીલના લાવો વ્યક્ત કર્યા છે.

ઇતિહાસનાં જૂથોપર બાદશાહ ઔરંગઝે-
બની આ લાડકી બેટીના કશું જીવનની
આખી-વાતણી રેખાઓ અંકાઇ છે, એના
પ્રેમ જીવનની શેમારક દંતકથાઓ હજીય
રસિકો હોંશયી યાદ કરે છે.

ઇતિહાસને આધારે ઝેબુનિમા સંબંધી
એકત્ર કરેલી કેટલીક વિગતો જ માત્ર હું
અહીં રજુ કરું છું.

એકવાર યૌવનને આરે ઉમેલી શાહનદી
ઝેબુનીસાની ખુબસુરતી અને નેક નામી, એની
શાયરી અને ખાનદાની, એ આખીય બાદ-
શાહતમાં મશહુર હતી.

વિદ્યા વ્યાસંગ અને નૈસર્ગિક સૌંદર્ય મારેના
એના પ્રેમની સૌ 'વાહવાહ' પોકારતું;
શાહી વૈભવોની ઝોઝોમાં સમય વસવાટ છતાં
કંગાવોનાં આંસુ હોવાની, દુઃખીનાં દુઃખ
ફેલાની એને સદાય સુરાદ હતી.

સને ૧૮૬૦ પછીનો સમય હતો; મોગલ
કાળનાં મધ્યાહ્ન રેવિ તપતો હતો, ત્યારે એશુ-
ન્નિસાએ કૌમાર્યને આંગણે પગલાં માંડ્યાં.

શાહજહાનની કલાપ્રિયતા, અને માતા
દીલરસખાનુની રસિકતાનો એને વારસો
મળ્યો હતો. દિલરસખાનું પણ એક
સંસ્કારી અને કળારસિક સ્ત્રીઓ હતી.
ધોવનનું આગમન થતા પહેલાં એશુન્નિ-
સાની તાલીમ માટે દીલરસખાનુએ ખુબ
ખુબ ઝહેમત ઉઠાવી હતી; આ રીતે પાક
હૃદયની બહીષ્ અને મળી હતી:

એશુન્નિસામાં ખુબસુરતી, કલામિયતા, અને
'શાયરી', ત્રણેનો સુભગ મેળ મળ્યો હતો.
એશુન્નિસા માટે તે કાતીલ બન્યો હતો:

એના પ્રેમ પાત્ર થવા માટે મોગલ સરદા-
રામાં હરિશ્ચંદ્ર થતી; એ વખતના કેટલાય
ક્ષત્રિય રાજકુમારો એશુન્નિસાના સ્નેહની
અભિલાષા સેવતા, એના કવિત્વ પર મુગ્ધ
યનારાઓની સંખ્યા પણ ઘણી મોટી હતી.

શાહજહાની એશુન્નિસાના કવિત્વ પર મુગ્ધ
થએલા અનેક પાગલોમાંની એક આકીલખાન
નામનો મોગલ, એનાનો જુવાન અક્ષર હતો;
શાહજહાની 'શાયરી' અને સૌંદર્ય એને
આકર્ષ્યો હતો:

શાહજહાની સાથે બે ચાર શબ્દો બોલવાનો
હવા મળે એ માટે આકીલખાને અનેક
તરકીબો રચી હતી.

આકીલખાન પોતે પણ કંઈક સાહિત્ય
પ્રેમી હતો; સારી કવિ હોવાનો એનો દાવો
હતો; એની કલ્પના પ્રમાણે એના આ ગુણોથી
શાહજહાની એ પ્રેમપાત્ર બની શકે, એમ
એનું પારતું હતું:

અનેક પ્રયાસોને પરિણામે સુદતાના એશુ-

ન્નિસાનું આકીલ તરફ ધ્યાન ખેંચાયું; બન્ને
વચ્ચેના પ્રથમ મીલનની પળ કંઈ અજબ હતી:

લાહોરના શાહી રાજમહેલમાં એશુન્નિસા
વસતી હતી તે વખતનો આ પ્રસંગ છે.
રવિરાજનાં સોનેરી તેજકિરણો લાહોરની મહે-
લાતો પર પથરાઈ ચૂક્યાં હતાં: "પ્રભાતની
આદ્ધાદકસમીર લહરીઓ અનુભવતી શાહ-
જહાનીભવ્ય, રાજમહાલપની ઉંચી અટારી પર
આનંદ પૂલકિત હોયે ટહોલી રહી હતી.

એના નાણુક હાથમાં રાતા ચુલાખું
વિકસીત પૂષ્પ હતું; અને એવા જ રંગનાં
વસ્ત્રો પહેરીને બેપરવાઈથી મહાલપની અટારીએ
ઉભેલી શાહજહાની દીલમાં પ્રભાતનાં વાયુની
ફેરમથી અજબ ભાવ પ્રસરતો હતો.

એ પછે રાજમહાલપની પાછળના ભાગ
તરફથી કોઈ પાણીદાર દોડતા ઘોડાની પડવી
સંભળાઈ: કેવળ કોતુહલથી શાહજહાની નજર
એ ઘોડા અને એના સ્વારને નિરખવા
અધીરી બની !

ઘોડેસ્વાર કોઈ મોગલસેનાનો અક્ષર હશે,
એમ એના પહેરવેશપરથી પારખી શકાતું.

શાહજહાની જોઈને એ ઘોડેસ્વાર દોડતા
ઘોડાને લગામ ખેંચીને ચંભાળ્યો. એક નજર
કરીને શાહજહાની નીરખી લીધી, અને પો-
તાની 'શાયરી' બનાવવાનો આ સરસ મોઝો
મળ્યો જાણી ઘોડાને આરતે આરતે ચલાવતાં
એણે એક કડી લલકારી:

"સુખ" પોયે બલબેઆમ, નજર મી આંચત "

[રાતા પોપાકમાં, ઉંચી અટારીએ એ
કોણ ઉભું છે ?] આનો જવાબ પણ એને
તુર્તજ મળ્યો. એ જવાબ શાહજહાનીનો હતો:
"ન બઝરી, ન બજોઝ. નબજર, મી આયત."

[એ કોઈ બઝર સ્ત્રી નથી, જગરસ્ત્રી-
થી પણ મળી શકે એમ નથી, અને જરૂરી
પણ આવી શકે તેમ નથી] આટલો જવાબ
સંભળીને ઘોડેસ્વાર ઘોડા દોડાવી ચૂક્યો.

આ પ્રસંગ પછી એશુન્નિસા ને આકીલ-

ખાન માટે કંઈક આકર્ષણ થયું; એ પછી બંને વચ્ચે પરિચય વધ્યો.

બંને કવિ હતાં; વિદ્યાભ્યાસંગી હતાં; રસિક હતાં; એટલે પરસ્પરની મિત્રી જાતી. એ મિત્રી પ્રણયનું સ્વરૂપ લે એ પહેલાં બાદશાહ ઔરંગઝેબને એચુનીસા અને આકીલના સંબંધની જાણ થઈ.

બાદશાહના બહેમે ગંભીર સ્વરૂપ લીધું. લાડકી બેટીના ચારિત્ર માટે શંકા-આશંકા જાતી, અને આકીલખાન પ્રત્યે પણ ખશ-નજર થઈ.

બંને વચ્ચે સામાન્ય મિત્રીનો સંબંધ હતો. આકીલખાનની નિષ્ઠા અપવિત્ર જણાતી હતી, જ્યારે વિદુષી એચુનીસાનું હૃદય તીર્થજીભાવથી ભરેલું હતું.

એકવાર દીલ્હીનાં શાહીમહેલમાં એચુનીસા અને આકીલખાન એકાંતમાં બેઠાં હતાં. બાદશાહના શુભ દુર્તે આ વસ્તુની એકદમ બાદશાહને ખબર આપી.

કોષાન્વિત બાદશાહ એચુનીસાના નિવાસ સ્થળે અચાનક આવી પહોંચ્યો. બાદશાહના આગમનની જાણ થતા પહેલાં જ આકીલખાન હમામખાનાના એક પાણીના મોટા પીપમાં છુપાઈ ગયો.

એચુનીસા નિર્દોષ હતી:- પરંતુ એની નિર્દોષતા સાબીત થઈ શકે એમ ન હતું: સર્વ મંત્રોગે એને દોષિત કેરવે એવા જ હતાં;

બાદશાહે આનીને તરતજ આકીલખાનની ઓળખા નજર ફેંકી: એની તિલ્લણ શુદ્ધિએ બેઠ પારખી લીધી:

દાસીએને બોલાવીને મોટા પીપના પાણીને ખુબ ગરમ કરવાનું એણે ફરમાન કર્યું.

ઉકળતા પાણીમાં આકીલખાનના દેહની રાખ થઈ ગઈ ત્યાં સુધી એણે 'હૃદ' ન કર્યું: પ્રાણના ભોગે પાત્ર એચુનીસાની ધન્યતા જણાવતી એની મરાદ હતી. ઉકળતા પીપમાંથી પાણીની વરાળ સાથે મનુષ્ય દેહના જલતા માંસની કુર્મંધ બહાર ફેલાઈ ત્યારે

કંઈ પણ બોલ્યા વગર વિના બાદશાહે એચુનીસાના મહેલનો ત્યાગ કર્યો:

ઇતિહાસમાં આ પ્રસંગ માટે કંઈક મત બેઠ છે, એની અંગે માત્ર તોંધેલેવાનું છે.

આકીલખાન સાથે એચુનીસાને પ્રણય-સંબંધ હતો અને એને પરિણમેજ બાદશાહ ઔરંગઝેબની આકીલખાન પર વફા નજર થઈ હતી, એમ કેટલાક ઇતિહાસકારોનો મત છે.

એચુનીસાને બાદશાહે લગ્ન કરી લેવાની સલાહ આપી હતી, પરંતુ એચુનીસાએ એ સલાહ અમાન્ય કરી હતી.

આકીલખાનના ઉપરોક્ત પ્રસંગ પછી એચુનીસાનું હૃદય 'સૂરીત્રમ' તરફ વળ્યું. અને એ સમયમાં 'મખ્મૂડી'ના ઉપનામથી એચુનીસાએ ઉર્દૂસાહિત્યમાં અમર રહી જળ્યેલી કવિતાઓ રચ્યાના પૂરાવાઓ મળી આવે છે.

'મુનીશુલ અરવાહ' અને 'એચુલ મુન્શાન' નામના બે ગ્રંથો એચુનીસાએ રચેલા જણાઈ આવે છે. પ્રથમ ગ્રંથમાં તત્વજ્ઞાનની ચર્ચા કરી છે, અને બીજા ગ્રંથમાં એચુનીસાએ લખેલા પત્રોનો સંગ્રહ છે.

ઇતિહાસનાં પાનાં પરથી સમજાય છે કે, એચુનીસા પર બાદશાહ ઔરંગઝેબનો અનેક કારણોથી ખુબ રાજ વધી પડતાં સને ૧૬૮૧ માં સહીમગદના કિલ્લામાં તેને કેદ કરી હતી; અને એ પછી એ કેદખાનામાં જ એચુનીસાનો જીવનદીપ શુદ્ધાયો.

સક્રિયશીલ મોગલ બાદશાહની પુત્રી હોવા છતાં ય એચુનીસાનું આખું ય જીવન આમ સમાનન દર્દના કસણાંત કાળ્ય સમાન હતું.

દીપકની માફક પ્રાણ પીગળાવીને એણે શાહ વ જીવન વીનાશ્યું હતું એ એના જ સમ્પ્રદાય પૂરવાર કહે છે.

" પરવાના, નીતમ કે લયકદમ, અદમ રામ્ "

" સમ્યઅમ, કે જુમુદાએ, ફેદ, ન ગાવરમ્ "

" હું કંઈ પતંગીયા અમાન નથી, કે એકદમ ખાખ સમ્ મનડ. હું તો દીપક અમાન છું, કે પ્રાણ પીગળાવતા છતાં ધૂમાડો પણ બહાર નીકળતા નહિ હઉં. "

કલાનો હીમાયતી

લેખક : શ્રી. “ પ્રદ્યોત ”

“ અંતરનો અવાજ ” અને “ હૃદયપલ્લવ ” એ શબ્દોનો પ્રભાવ કે કામણ આધુનિક યુગને શિખાવડાં-રહમનવાં પડે એમ નથી. સામાન્યતા મનુષ્ય એ એક એવું પ્રાણી છે કે જે પોતાના જીવનની એકાદ ધન્ય ક્ષણે કિંદુર કે વૈરાગિક મંદી, “ સુખદુઃખનાં હંદના વિપાદ વિસારી કવિની કલાવિધાયક દષ્ટિએ કાષ્ઠપણુ વસ્તુને લેના સમગ્ર સ્વરૂપમાં જોઈ-રહેતું ” વિશ્લેષણ ઔદ્યોગિક દર્શન પામી કષ્ટક અજળને અનનુભૂત એવું જાગૃતિનું સ્વપ્ન સેવે છે અને તે એટલે સુધી કે પોતાનું લવિષ્યનું જીવન એ વાસ્તવિક રસદર્શનના સુરેખ યુગોથી રંગી જીવંતીનું બગેરું-અસર ખીન નવા તાર નાખી નવેસરથી શરૂ કરે છે.

બહેવારનાં લગ્ન, વંકયલા વિધિનો ભોગ યજ્ઞ પડેતો, વિધુરાવરયાનાં અસલ અને અસંખ્ય દુઃખે દયાપલ્લે રમેશ આજ પહેલીજ વાર જીવનની ઉગળી બાળુ જોઈ રહ્યો હોય એમ જણાયું. એની ફીક્કી અને ઉડી ઉતરી ગયેલી આંખોમાં કષ્ટક ચૈતન્યનો સંચાર થયો હોય એમ ચક્રાર અને તેજસ્વી લાગી. અને એક સામે કલાકાર કલાન્વિત વસ્તુને જોઈ-ઉંડું નિરીક્ષણ કરી-એના કલાવિધાયકની મૂક તારીફ કરતી હર્ષોદ્વેગ વદનાકૃતિ દર્શાવે એમ એ “ The art & artistic Life ” (કલા અને કલામય જીવન) નામના પુસ્તક

ઉપર એકી ટશે જોઈ રહ્યો-મન સુગંધ બન્યો. એના લેખકની રસદષ્ટિનું સાચું માપ કાઢવા મથતો હોય એમ અચેત શો સચેત ખુરસીમાં રથબી ગયો.

માથેરાનની શીતળ ટેકરીઓમાં યુવાકનું ધડીઆળને કાંટે ચાલતું ધમાલીકું જીવન ધડીભર વિસારી ચારીરિક અને માનસિક સ્વચ્છતા મેળવવા આવેલા રમેશને પૂર્ણિમાની પ્રપૂર્ણ ચંદનીમાં શાર્લોટ લેખકના (Charlotte lakke) પ્રાકૃતિક દર્શનને જે મોહ અને સંવેદના ન જગાડી તે આ પુસ્તક વાંચ્યા પછીથી નિજજીવનની કલાવિધાયક ન્યતતા પામી. જઈ હૃદયને હલમલાવી નાખે એવી લાગણીઓનો ત્વરિત વેગ અને વિચારોની પરંપરામાં દુબ્ધો એટલામાં ઝરખેથી ઝૂકીને બ્લાલસોઈ રમાએ રજકાર-કર્ષો; “ રમેશ ભાઈ, આ પીવા ચાલો. ”

રમેશનો ચિત્તબાપાર આ ભાવબીના આમંત્રણનો સ્વીકાર કરવા દે એમ હતો જ નહીં. થોડી વાર પછી રમાએ ફરી એલાઓ પણુ રમેશ અનુત્તર જ રહ્યો.

કાષ્ઠ પણુ વસ્તુનું યથાર્થ મહત્વ સમજ્યા પછીથી તે વિશે રહસ્યપૂર્ણ વિચાર કરતો મનુષ્ય થાય કે તરત જ તેની અન્ય ઇન્દ્રિયો પોતપોતાનું કામ કરતી અટકી જાય છે ને એ મહત્વથી કાર્ય પરવે પોતાનું સામર્થ્ય-સદાનુભૂતિ આપે છે, “ મને રમા

ખેને બોલાવ્યો " એવો માત્ર બ્રમ યતાં જ
" કેમ ખેને " કરીને હાજર થનાર રમેશ
આજ બખ્ખેવાર બોલાવતા અનુત્તર રહે એ
નિઃસ્વાર્થ રનેહ અને સહૃદયતાની સાચી મૂર્તિ
સમી રમાને સહેજ મુંઝવણનું કારણ થઈ
પડ્યું, એટલે તપાસ કરવા માટે પોતે જ
નીચે આવી તો રમેશને કંઈક ઉંડા વિચારમાં
લીન થયેલો જોયો. પગું એની વિચાર સમા-
ધિમાં વિક્ષેપ નાખ્યા સીવાય એની મુંઝવણ
શમે એમ 'હવું' નહીં એટલે એણે રમેશને
ઢોળીને પોતાના દીખળા સ્વભાવ પ્રમાણે
પૂછ્યું: " કેમ રમેશભાઈ, આજે આટલાં
બધાં કાનાં સ્વર્ણાં ભેતી રહ્યા છે કે બખ્ખેવાર
રહ્યા પીવા બોલાવતાં છતાં નથી સાંભળતા કે
નથી જવાબ આપતા ? "

રમેશ જાગ્યો. સહેજ ઝંખવાણો પડ્યો,
પણ વિશિષ્ટ વિચારમાળાનો મણકો ફરી
ગોઠવતો હોય એમ ખદાવશે શો, રમા સાથે
રહ્યા પીવા ઉપર ગયો.

નૈપથ અને દીલીપ રમા અને રમેશની
રાહ જોઈને જ એકા હતા એટલે રમેશને
આવતો જોઈને નૈપથે પૂછ્યું: " કેમ રમેશ,
What were you busy with ? "

આજે પોતાનું માનસિક સ્થિત્ય-ત્તર
વિચારતાં રમેશને માટે આવા સાદા અને
સહજ પ્રશ્નનો જવાબ દેવો પણ વિકટ હતો.
અને પોતાને લીધે નૈપથ, દીલીપ અને રમા
ખેને-એણે જણાવે રહ્યા પીવાનો વિલંબ વેઠવો
પડ્યો એ માટે ક્ષમા પ્રાર્થતી સૂચક દષ્ટિએ
રમેશ સહેજ જોષ રહ્યો.

" આ વખતે તો રમેશભાઈને એકલવાયા
જીવનની કોડારતા છ મહીનામાં સાલતી હોય
એમ જણાય છે. " દિવાળીનામાં જવાયલા
સાંત-અંબીર વાતાવરણને મચેત કરતાં રમાએ
ટ્રે મૂકીને કહ્યું. " પણ જો મન મૂકીને વાત
કરે તો એનો કંઈક નિવેડો લવાય. " નૈપથે

ભલા ભાવે ટાપસી પૂરી. " હારતો; બાકી,
મનની મુંઝવણો એકલાં ઉકેલવી કંઈ સહેલી
છે ? " રમાએ ભારપૂર્વક કહ્યું ને ચક્ષાવ્યે
રાખ્યું: " રમેશભાઈ તો પંથવર જેવા
ગણાય. એમના કરતાં બમણી ઉંમરના ઘોડે
બેસવા તૈયાર થાય છે. તો એમને તે શું
વાધો ? (રમેશને) આમ ભાઈ, મનમાં તે
મનમાં મુંઝાયા કરશે તો શરીર ખગડશે ને—

"—કથામાં ત્હારું ચિત્ત એટલે નહીં. "
નૈપથે રમાનું અધુરું વાક્ય ઉપાડ્યું. " માટે
ખેને કહેતાં ત્હને સંકાય થતો હોય તો
ત્હારી ખેનેને કહેજો. એ ત્હારા ભવિષ્યની
રાતદિવસ ઝંખના ક્યાં કરે છે " વિવેચનનો
વિષય સમેટતો હોય એમ નૈપથે બોલ્યો ને
ડ્રેસીંગ રૂમ તરફ વળ્યો.

નૈપથના વાક્યે રમેશને પૂરેપૂરો જાગૃત
કરી દીધો ને સહજ ઉંચી નજર કરવા જતાં
રમેશથી રમા તરફ જોવાઈ ગયું.

જેઉનાં મ્હોં સહેજ મલક્યાં.

એટલામાં પાછલી લોખીનાં બારણાં એકા-
એક ભડોળાડ બંધ થયાનો અવાજ આવતાં .
રમા બોલી " કોણે એ બારણાં બંધ કર્યા ? "
" મ્હારી કમમાં કણ્ઠતર પેરી જતાં હતાં માટે
મ્હું બંધ કર્યાં, " દીલીપે જવાબ આપ્યો.
" રમેશભાઈ, આવા ને આવા ક્યાંસુધી
રહેશે ને આવી અકળામણો ક્યાં ફહાડા વીતશેય
શી રીતે ? " કરી રમા ઉઠી.

(૨)

સુશિક્ષિત અને સંસ્કારી નૈપથ-રમાનું
દામ્પત્યજીવન એમની ન્યાતમાં એક આદર્શ-
રૂપ હતું. સખ્ખના પૂરેપૂરા અર્થમાં એક
સંપૂર્ણ સુખી જીવનના નમુના રૂપ હતું. અને
એ પરસ્પર પ્રેમના પરિપાક રૂપે દીલીપના
જન્મયોગથી નૈપથની વફાઈના ધીકતી ચાલતી
હતી. રમેશ અને નૈપથ એકસી-રેટન કોલેજના
સોશીયલ ગૅંધર્ગી વખતે એક બીજાના ગાઢ

પરિચયમાં આવ્યા તે અગાઉ નૈપથ્યની ચતુરાઈ, આલાષી, નિરાભિમાન વિવેકબુદ્ધિ અને કાર્ય-કુશળતા માટે તેમજ વિશેષે કરીને એક સિદ્ધાંતવાદી વ્યક્તિ તરીકે રમેશે ધણું ધણું સાંભળ્યું હતું. રમેશે, નૈપથ્યી ત્રણેક વર્ષે નહોતો હતો. છતાં એની શુશ્રુષુતાને સૌજન્યથી પ્રેરણા નૈપથ્યને એની મૈત્રીનો લોભ લાગ્યો જે સમય જતાં સહોદર સમાન બધું પ્રેમમાં પરિણમ્યો. એ સીનાય પોતાના દરના એક ગરીબ પણ સંસ્કારી અને સદાચારી સગાની એકની એક દીકરી રમાનું વેવિશાળ નૈપથ્ય સાથે ગોઠવવામાં રમેશને અંદરઆનેથી દાય હોવાથી નૈપથ્ય એક રીતે એના શુશ્રુષુઓશીંગણ હતો.

વિધાતાએ રમેશનું ભાગ્યવિધાન જાણે અંધારે ખેસીને ક્યું હોય એમ બંધપણથી જ તે દુઃખી હતો. સાત વર્ષની કુમળી વયમાં માતાનું દેવદુર્લભ સુખ ગુમાવ્યું ને દશકાની અવધ પૂરી થતામાં તો પિતાએ પણ પ્રમાણ ક્યું. એટલેથી જ જાણે દૈવને સંતોષ ન થયો હોય એમ માંડ માંડ છ માસ વીત્યા ન વીત્યા ને એકલા અટૂલા રમેશને મૂંઝી પ્રમીલા શ્વસુરની શુશ્રુષુ કરવા આવી ગઈ. છેલ્લાં બે વર્ષમાં ન્યારથી પ્રમીલા સંમજાણી થઈ ને સાચરે આવતી જતી યદ્ય ત્યારથી તેણે રમેશને કાંઈ દિવસ માતાનું ઝોણું આવવા દીધું ન હતું. એટલું જ નહીં પણ દક્ષિણથી ધરને સંબળે કારભાર મારે ઉપાડી લઈ રમેશને ચિંતાથી મુક્ત કર્યો હતો. આવી રનેહની સોગાત સમી પ્રમીલાનો વિયોગ રમેશને સાથે એ તદ્દન સ્વાભાવિક હતું. જીવનની પ્રત્યેક ક્ષણે એ સુખના દિવસો સંભાળીને ઉઠે, ઉઠે રહેતો-ઝૂસો. જિંદગીને ઉધડતે બાણે સંસારીક સુખ અને જીવનની ક્ષણભંગુરતા પૂરેપૂરી રહમજી જઈ એને પોતાના જીવન ઉપર પણ તિરસ્કાર આવતો. એટલે કરીવારનાં લગ્નની ધુંસરીમાં નહીં જો

તરાવાનો તે એણે મનથી જ દંડ નિશ્ચય કર્યો હતો.

જીવાનીના જોમમાં ને મગજની આવેસ-ભરી સ્થિતિમાં ઘડાયેલા નિશ્ચયો જે સદા ચ સાચા પડતા હોય તો કાં તે માનસશક્તિ કરી લખાવું પડે કે કતિા પ્રશ્નને સંબંધિતું નિર્માણ અન્યથા કરવું પડે. પ્રમીલાને ગયાં ત્રણેક માસ બાગ્યે વિત્યા હશે ને રમેશનાં રનેહી સંબંધિઓએ કાસદીયું શરૂ કર્યું. અનેક રીતે રહમજીવ્યો પણ ન્યારે “એક વર્ષ સુધી તો લગ્ન નહીં જ કરે.” એમ સાફ સાફ સંભળાવી દીધું ત્યારે સૌ રહેજી હતાશ યયાં. પરંતુ એક વ્યક્તિએ પોતાની સ્વાભાવિક વિચક્ષણતા દાખવી વેવિશાળ કરી મુકવાની સુચના કરી તે સૌ કોણે વધાવી લીધી ને રમેશની પાસે અનેક માણસો મારફતે કહી-કહેવડાવી-અકળાવી-મુઝાવી હા પગવી ત્યારે જ એમને શાંતિ વળી.

પાણીના રેલાની જેમ વખત તો વહી મથો ને વરસ તો પૂરે થયું. રનેહીસંબંધિઓએ અગાઉથી ગોઠવી રાખ્યા પ્રમાણે રમેશનું લગ્ન મુગંધી તેલ અને અતરેશનાં વેપારી શેઠ જગજીવનદ સની પુત્રી જયા સાથે વસંત-પંચમીએ થયું.

રમેશને જયા સાથેના પ્રથમ સહવાસ દરમિયાન પ્રમીલા પાદ આવી. એની સેવા અને રનેહનું આજે સાચું મૂલ્યાંકન કરતો હોય એમ જો આંસુ પાડી દેવાનો ભાર હાગવો કર્યો અને ભૂતકાળ બુદ્ધી જઈ ભાગકદાર ભવિષ્યની લાંબતાનાં સોણુલાં સેવી વર્તમાન વ્યતીત કરવા લાગ્યો. પણ એટલેથી જ પતે એમ નહતું. પૂર્વ જન્મનાં અપેક્ષા પાપની શિક્ષા જાણે દઈ રહ્યું હોય એમ દૈવ એના તરફ ક્રુદ્ધ અને કાલિદ્ર નયને પંખે પ્રસારી રહ્યું હતું.

પરિણીત જીવનનો દડાવો પૂરા પાંચ માસે ન લીધો ને દુઃખના દડાડા શરૂ થયા. જયાની

માતાને એકાએક ગંભીર મંદવાડ આવતાં જવાને જવું પડ્યું. તે ગઇ તે ગઇ. ડગલ ન્યૂમેનીઆના છાત્રોએ રોગમાં ચપગાઇ તે પાછી આવવાજ ન પામી.

દુઃખના ઘાવાનલ સ્થાને ખાથ બીડવાની રમેશને હવે હિંમત ન રહી. મહામુશીબતે બ્રહ્માપલા-રૂપલા ત્રણને તાજે કરવા કુદરતને આ કારી ધા

ધણેજ વધારે પડતો હતો. સ્નેહી સંખ-ધીઓએ એની આવી દ-માજતક રથી-તિ ભોષ મા-ચો-ખોટો સ-મલાવ ને મ-હાનુશીતિ દ-શાંખ્યાં. પણ આખરે તો એકદુઃખ-હું દુઃખી છવન હતું તે હતું જ. રમેશથી એ ન સહેવાયું ને સૂરી સૂરીને છવવા કરતાં આત્મહત્યાક-રી જીંદગીના

અંત લાવવો એ જ એને ચોગ્ય લાગ્યું. કાપલાની દૃષ્ટિએ બને એ ગુન્હો ગણાય પણ ચોરી એ એક કનિષ્ઠ પ્રકારની કલા છે કે ચોરી કરવી ને ન પડ્યાવું. એ કલાકારો જમ્હારે એમના પ્રદેશમાં રીઝ થાય ત્યારે જ અન્યને મહાત કરી શકે આપી શોખાઉને તો

સપગાઇ જવાના અનેક સંભવ હોય છે. ધરના એકાંત અને અધારે ખૂણે ખેસીને આત્મહત્યા કરવાનો ધડેલો મનમુખો કાષ્ટપણુ રીતે લોકોની નજીમાં આવ્યો અને નૈવધે જમ્હારે એ વાત બાણી ત્યારે એને તો કમકમાટી યથ આવી. રમા અને નૈવધ અન્તે એને જીંદગીના જોખમમાંથી ઉગારી લેવાનો નિશ્ચય કર્યો ને

ગમે તેમ સ્હ-મળવી-ફો-મલાવી પો-તાને ઘેર આપ્યો, અને એક સ્વજન સરખો ગણી-એને કાષ્ટરીતે ઓછું ન આ-વે એવી બન્ને જણ સરખી ચીવટ રાખવા લાગ્યાં.

આમ બ્હા-લસોઇ રમા, સગા બાપને ચે બૂલાવે એ-વો નૈવધ અને નાના દીકીપ-ના નિરંતર મહવાસથી હ-મેશ કંઇક આસાએસલે-

સંસારની વાટે

હું તો બીજી સંસારની વાટે :
કે દુઃખને ધાટે : રે ! ઉર ત્હાઈ સળગે છે.
એ તો બેઠા કો વડાલીને ધાટે :
કે હસવા માટે : રે ! ઉર ત્હાઈ સળગે છે.
ત્હે તો લીધું છે પૂલનું તાટે :
કે પૂજવા માટે : રે ! ઉર ત્હાઈ સળગે છે.
એ તો મોહા છે રૂપલા રાતે :
કે રૂપને માટે : રે ! ઉર ત્હાઈ સળગે છે.
ત્હે તો લીધી છે કૂલની માળા :
કે ભોળી હું બાળા : રે ! ઉર ત્હાઈ સળગે છે.
એ તો ખેલે છે એક નિરાળા :
કે સળગે જ્વાળા : રે ! ઉર ત્હાઈ સળગે છે.
ત્હને ત્યજી છે ભોષ દયો આળા :
કે મોહના ઉછાળા : રે ! ઉર ત્હાઈ સળગે છે.
એવા તરંગી આજ ત્હે ભાલ્યા :
કે ઉર કે બાળ્યા : રે ! ઉર ત્હાઈ સળગે છે.

મૂળજી સાધ પી. સાહ

તો યથો. દુઃખ વિસરતો ગયો. કૌટુંબિક છવનનાં અનેકવિધ સુખો પ્રત્યક્ષ ભોષને એને પણ એવો દ્વાવો લેવાનું કવચિત્ મન યથ આવડું. પણ કડવા અનુભવની ભૂતાવળો એને કવચિત્ ડરાવતી તો કવચિત્ જવાંમદ યવા ધેરતી.

(૩)

વેદશન પૂરી થતાં સૌ મુખાષ્ટ આખ્યાં નૈયમ ઉપડતી રત્નએ નવા દાવા દાખલ કરવાની તૈયારીમાં પડ્યો. શ્રી મહીલામંડળની સભ્ય હોવા છતાં કેટલાક કારણોસર રમાએ જે અત્યાર સુધી જવાનું મોકુફ રાખ્યું હતું તે ચર ક્યું અને રમેશ નવરા બેસી રહી સારા ખોટા વિચારોમાં વખત વીતાવવા કરતાં પિતાના મૃત્યુ પછી અભરાષ્ટ સેવતાં વકીલા તના પુરતકો પાછાં ઉઘાડવાનો નિશ્ચય કર્યો. પરંતુ નૈયમની ગેરહાજરીમાં The art & artistic Life વાંચ્યા પછીનું પુરતકીયા જ્ઞાન-વિશેષ કરીને ભરતચંદ્ર મુખધીનું - કેટલેક અંશે સાચું અને અંમલમાં મૂકી શકાય એમ છે તેની ઝીણવટથી ખાતરી કરવા રમા સાથે કલાકોના કલાકો સુધી માયાદોડ કરતો. ખ કાષ્ટ વખત રમા પણ આવી લમણા ગમ્મી કંટાળતી પણ એ પ્લાને કંઈક નવું જાણવાનું મળે છે એમ સમજી દરચુજર કરતી. અથવા તો “ વિચાર કરીને જવાબ આપીશ ” એમ કહી બીજા દિવસે સરલાને પૂછી રમેશને કાનપટ્ટી પકડાવે એવા રદીઓ આવતી.

સરલા અને રમા શ્રી મહીલામંડળમાં ભરતચંદ્રજીના વર્ગનાં સદાધ્યાયી હતાં. જન્મે એક બીજાનાં હરીફ હતાં. માત્ર રમા અનિયમિતપણે વર્ગમાં જતી એટલે સરલા એના કરતાં આગળ વધી ગઈ તે સીવાય વારસા હક્કની રૂએ સરલા રમા કરતાં થદી જમ્ય એ સ્વાભાવિક હતું કારણ કે એના જુના મંદકા રોને આ પદ્ધતિસરની તાલીમદાર એપ થઈએ જતો હતો.

કુશરે જાણે પુરમંદની વખતે પોતાના મોહિની સ્વરૂપનું જીવંત પ્રતિબિંબ ન ધડ્યું હોય એથી અણુત્રીધ્યા મોતી સમી રેલકદાર સરલા એક સાદી, સુશીલ અને સુધડત્રી

હતી. વિશાળ કપાળ, મોટી તેજસ્વી આંખો ગોળમટોળ વદનાકૃતિ અને આકાર શદ નામિશ્ઠ એવું છુદ્ધિ બાહુલ્ય અને ચંચલતાં સચવતાં. સોનાંરપાનાં આભૂષણોને અંખની નાખે એવો એતો ગૌરવર્ણ અને સાદાં સ્વચ્છ વસ્ત્રો પહેરવાની સંકાપથી આખાર્યે મહીલામંડળનાં મર્યોમાં એ તરી આવતી. માત્ર સૌભાગ્ય ચિહ્નના વિધિનિષેધ સીવાય સરલા દરેક પ્રકારે સુખી હતી.

આપી રીતે એકજ વિષયનાં એક અભ્યાસીઓ હોવાથી પરસ્પર રનેહ અને મમતા રાખતાં અને વારાફરતી એક બીજાને ત્યાં જતાં આવતાં. સરલા જ્યારે જ્યારે રમાને ત્યાં આવતી ત્યારે ત્યારે નવી નવી બાબતો ને નવાં નવાં કલાવિધોને રમજવતી. રમેશ પણ એમાં રસપૂર્વક લાગ લેતો ને ઝીણી ઝીણી અગત્યની બાબતો સચવતો.

એવામાં મંડળના વાર્ષિકાત્સવ પ્રસંગે એક પ્રદર્શન ભરવાનું નક્કી થયું ને સૌ સભ્યોને પોતપોતાની કલાકૃતિઓ મોકલવાનું આમંત્રણ મળ્યું. રમાએ અને સરલાએ પણ પોતાના ભરત કામનાં ચિત્રો મોકલ્યાં. શંકરે ત્રીજું લેખન ઉઘાડી કામદેવને બાળી મૂકેલો તે ભરમાવશેષ મદનને જોઈ રતિ વિલાપ કરતી ઉભી હોય એવું કીરમજી મખમલની ફલક (back ground) ઉપર આજા પીંગા અને રાખોડી રંગના દોરાથી બેરેલું, પોતાનાં સંસારી જીવનના પ્રતિબિંબ સમુદાય જીવંત ચિત્ર સરલાનું હતું. એ ચિત્રને જોઈ દરેક માથુંસ ત્યાં રથબી જતું. અનુકંપા ઉપજાવે એવા પ્રસંગનું સફળતા પૂર્વક વિધાન કરનાર છુદ્ધિ શક્તિ અને ધીરજની સૌ કાષ્ટ દરેક મુશ્કા કંઠે પ્રચંસા કરતું. અને કેટલાંક તો રતિ મદનના સુખી જોડવાને વિચાર કરાવનાર શંકરને બે ગાથા દેવામાં પણ પાંજાં પડતાં નહીં.

હમારી ફિલોમીના થયુ ચેટ્ટી
(પરિચય માટે 'લીજગત' છુએ)

મીસ જીન બેટન
પંનાડથી ઓસ્ટ્રેલીયા એકની વિમાનયા
ઉડવા નીકળેની સાહસિક વિમ ની યાત્રા

મેડમ મેડેલીન ચાર નાક્ષ
જેણે વિમાનમાં ૨૦૦૦૦ શીટ ઉડીને ઉંચામ ઉચે
ઉડવા માટેનો સ્ત્રીઓનો દુનિયાનો રેકૉર્ડ કર્યો.

મેડમ ક્રિયનવાલ્ડ મેડમ નાયાજના
સોવીએટ રશિયાની બે મહાન વાયુનાભના નેવીગેટર
તરીકે આ બે મહિલાઓની પસંદગી થઇ છે.

આખરે એ ધનામી ચિત્ર નીવડ્યું ને સરલાને શ્રી મંહુલાધ શેઠ તરફથી એક હજાર રૂપિયા મળ્યા ત્યારથી રમેશને સરલા પ્રત્યેના પક્ષપાત વધ્યો. અને કલાનું સાચું હાર્દ સ્થમજનારે, રમેશ તરફ સરલા પ્રેમભાવથી ખુલ્લી રીતે જોતી યદ્ય. એટલુંજ નહીં પણ એક યા બીજે પ્રકારે રમેશ માથે વાતો કરવાના પ્રસંગો ઉપજાવી કાઢી એના મીલનનો લાભ લેવા ચૂકતી નહી. રમેશ પણ એવા ને એટલાજ ભાવથી એનો સત્કાર કરતો અને અન્યોન્ય દિલની અટપટી ગુંચો ઉકેલતાં.

(૪)

પ્રેમીઓને કે સમભાવીઓને પરસ્પર મીલનની અનુકૂળતા કરી આપવા માટે કુદરત પણ કષ્ટક અંશે વશવર્તી હોય એમ લાગે છે. ને જો એમ ન હોય તો બીચારાં દરેક કષ્ટાં જમ્મને !

ભારતવર્ષના બીજા આધુનિક પ્રેસીડેન્ટ પટેલના શબ્દને અગ્નિદાહ દેવાનો આજે દિવસ હતો. ભલાભલા મુક્તદિએને ૫ ગજવે ઘાલી કરનાર મહાન રાજ્યનીતિસ પુરપના છેલ્લા દર્શન કરવા આજે ગામેગામથી માનવ સમુદાય મુંબાઇમાં ઉલટયો હતો. સરકારી ઑફિસો ને બેંક સીવાય તમામ ઑફિસો, નિશાળો, મીસો વિગેરે આજ એમના માનમાં બંધ હતા. ટેલિસ્ટની ગ્રહરોશ મુજબ જો ને રસ્તાઓ ઉપર થઇને એમનું શબ્દવાહી સરખસ કરવાનું હતું ત્યા તો દરેક જગ્યાએ એકસરખી મેદની નજરે પડતી. ગલીકુચીનાં ધરોમા રહેનાર દરેક માણસે રસ્તા ઉપરનાં ધરોનાં છળ કે અગ્ર-સીઓમા કે છેવટે છાપરાં ઉપર પણ મગવડ શોધી હતી.

નેપથને ઝડપે વીસેક માણસોનો મખાવેશ યાય એમ હતું. અને સરલાની ત્યાજ ગાંઠ વધુ હતી. પણ બીજે માગથી બરાજ નહીં

દેખાય એમ ધારી રમેશને સૂચવ્યું : “ જો વાધો ન હોય તો બહે સરલા મહારી રમની બારી-એથી જુએ. એકજ જગ્યાએ ઝાઝી બીડ કરવાથી શા ફાયદો ? ”

રમાએ રમેશની સૂચના બહાલ રાખી ને મરલા રમેશની રમમાં ગઇ.

સરખમ આવવાને હજી વાર હોવાથી રમેશ અને સરલા સ્કામરહામી ખુરસીઓ પર ગોઠવાયાં અને બંને જણ સ-રિમત મુદુભવાં નયને એક બીજા તરફ ઘોડી વાર જોઇ રહ્યાં.

“ પેલું આલિખ્ય-દર્શનનું ચિત્ર જોયું ? ” રમેશે પૂછ્યું.

“ ના...આ, ક્યારે આવ્યું એ ? ” સરલાએ ઉત્તર દેતાં સ્કામો પ્રશ્ન પૂછ્યો.

“ ત્રણેક દિવસ યયા. એમાં પ્રિયતમના ચિત્ર કરતાં પ્રિયતમાના હાવભાવનું ચિત્રકારે આખેફળ નિરૂપણ કર્યું છે. ” રમેશે ચિત્રની ખૂખી સ્થંભજવતા કહ્યું.

સરલાએ ચિત્ર લીધું-જોયું-નિરીક્ષણ કર્યું. પણ સર્પાસ્ત યતા જેમ કમલિની ધીમે ધીમે વિલાપ એમ એનું મ્હોં વિલાધું. વદન-મંડળે વિષાદ છવાયો અને આજ બાવીસ વયતો વીત્યે ૫ આવો દહાડો ન આવ્યો એમ ઓણું આણી ઉડા-ગંબીર અવાજે બોલીઃ “ આવા ચિત્રો મ્હારે શા કામના ? જેવાં ઉઝાં ને ખીટ્યાં ત્હેવાં કરમાવાનું. ”

સરલાનું હૈયું ભરાઇ આવ્યું. ગળગળી યદ્ય બેમી ગયેલા અવાજે તે બોલીઃ “ આટલા વખતના પરિચય પછી ત્હમને એકે દિવસ મ્હારા સુખકુખનો વિચાર આવ્યો છે કે કલાના હિમાયતી તરફ ત્હમને કલાની કીમત કરવાની પુરસ્ક મળી છે ? ”

રમેશના દીવની આવી મરલા પાસે હતી ને સરલાની રમેશ પાસે હતી એટલે વસ્તુની વારતવિકતા મુંગે મ્હોંએ ખીકામાં મિવાય

મેશને છૂટકો ન હતો. અત્યારસુધી જે ગોળે ગોળ ચલાવ્યાં કર્યું હતું તે મુનાસગ ન હતું. એ એને સ્કમળમયં. અને હાથ તરત તો એના દુઃખમાં ભાગીદાર થવા રમેશ ખુરસી ખસેડી સરલાની નજીક ગયો. “આવી ગાંડી ઘેલણ શા માટે ?” સરલાની પીઠ પર હાથ મૂકીને રમેશે પૂછ્યું. પણ એના કુમળા શરીરનો સ્પર્શ થતાં હાથે ચઢતી ઝંઝણી અનુભવી.

સરલાનું દીધ આજે સાંચે જ બહોવાસ હતું હતું. ભવસાગરમાં એનું ભયું ભયું જીવનનાવ એકેએ હાથે હંકારતાં હવે થાક લાગ્યો હતો. અને સાચે નાવિક મળે તો એનો સહ-કાર શોધવાની તરમીખમાં હતી.

“રમેશ, આજે એક વાત પૂછું ?” સરલાએ ધીમેથી કહ્યું.

“ખુશીથી.”

સરલા પાછી થોડીવાર સ્તબ્ધ થઈ ગઈ.

“શી વાત છે ?”

સરલા અનુત્તર જ રહી.

“સરલા, એવી શી વાત છે જે મને કહેતાં ત્હને મંકાય થાય છે ?” રમેશ બોલ્યો. “આપણે સુખદુઃખની અનેક વાતો કરી છે ને આશ્વાસન લીધાં-દીધાં છે તો પંછી—”

“—મને ત્હમारी ગથવામાં ત્હમને શું બાધ છે ?” સરલાએ મનની સુઝવણ સ્પષ્ટ કરી.

રમેશ લગ્ન જેવા ગંભીર પ્રશ્નનું નિરાકરણ એકદમ કરી શકે એમ નહોતો ને હોય તો પણ નૈતિક દષ્ટિએ નૈષધ-રમાની સંમતી સીવાય હા કે ના પાડવી એ અવશ્યક હતું એટલે વિચારમાં પડ્યો.

“શું નૈષધરાય કે રમા બહેનની અનુમતિ

વિષે વિચાર કરો છો ?” સરલાએ વિચાર માળામાં ભંગાણ પાડી પૂછ્યું.

“હા, એ તો ખરું જ ને ?”

“રમા બહેનને હું જાતે જ વાત કરવાનું વચન આપું છું. એટલે નૈષધરાય તો આપોઆપ જાણશે જ. પછી ?”

“સરલા.....” રમેશ આગળ ન બોલી શક્યો.

“રમેશ, અંતરના અવાજને માન આપી વર્તીએ તો સૌ મારાં વાતાં થાય. મહારા મનમાં આ ઘટમાળ ઘણા વખતથી થયા કરતી હતી તે સાચી ને સત્વરીથી હતી માટે જ આજ મૂર્તસ્વરૂપે પ્રકટ થઈ.” કહી સરલાએ રમેશને ભુજપાશમાં બીડી લીધા.

રમેશે પોતાના સ્પષ્ટ અને નિષ્પાલસ પ્રેમના પ્રતીક રૂપે સરલાને એક ચુંબન પ્રદાન કર્યું.

*

સરલાએ વચન દીધા પ્રમાણે રમાને વાત કરી. જે દિવસની રમા જંખના કરી રહી હતી તે આમ અણધાર્યો આવતાં રાછ રાછ થઈ ગઈ ને વધાવી લીધા. નૈષધે પણ એમાં સહકારનો સર પૂર્યો.

વિગ્યા દશમીના મંગલ પ્રભાતે આખું સમાજની વૈદિક વિધિથી સરલા-રમેશનાં લગ્ન થયાં. આદરઉજ્જમથી ઘેલી ગાંડી થયેલી રમાને હર્ષનાં આંસુ આવ્યાં.

રમેશ, દુઃખના દિવસોમાં સહોદર સમાન ગણી પાંખમાં લેનાર નૈષધ-રમાને પગે પડ્યો.

“રમેશભાઈ, ઉઠો હવે” રમાએ કહ્યું. “સરલાનાં સ્વપ્નાં ત્યારની મેચી રહ્યા હતા ત્યારે પહેલેથી જ સીધું કહ્યું હોત તો ?”

“રમા બહેન” રમેશ બોલ્યો. “તમે ન હોત તો સરલા.....” સરલા શરમીડી થઈ નીચું જોઈ રહી.

સંતતિ નિયમન : એક અગત્યનો રાષ્ટ્રીય પ્રશ્ન

લેખક :

ડૉ. અમૃતલાલ હ. પટેલ,

ડી. પી. એચ. હેલ્થ ઓફિસર, સુરત

[લેખાંક ૨ જી]

સંતતિનિયમનના જ્ઞાનની જરૂરીયાત સ્વીકારવા પછી આપણી સમક્ષ મોટો પ્રશ્ન એ ઉભો થાય છે કે આ જ્ઞાનનો પ્રચાર કેવી રીતે કરવો અને આ દિશામાં રચનાત્મક કાર્ય કેવી રીતે કરવું ?

મતતિ નિયમનના પક્ષમાં અત્યારે દરેક ઉદાર વિચારના વર્તમાનપત્રોમાં ધણું પ્રચાર કાર્ય થઈ રહ્યું છે અગાઉ જે વર્તમાન પત્રો આ વિષયનો એક પણ લેખ છાપવાને તૈયાર ન હતા તે પત્રોમાં આ વિષયના ખાસ અથ લેખો હવે પ્રસિદ્ધ થાય છે અગાઉ આ વિષય પર એક પણ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવું તે વામોશી અને જોખમ ભરેલું ગણાતું તેને બદલે હવે આ વિષયના પુસ્તકો સારા આગ લેખકો તરફથી લખાઈ તે પ્રસિદ્ધ થયા છે. થોડા વર્ષ પહેલા સ્ત્રીઓની કાંઈ પણ સલામત આ વિષયનું નામ પણ દેવામાં આવતું ન હતું તેને બદલે આ દેશની અગ્રગણ્ય મહિલા સમાજોમાં સંતતિનિયમનની તરફેણમાં હિંમત ભરેલા કરાવો પમાર થાય છે આ ઉપરથી જોઈ શકાશે કે મતતિ નિયમન માટે જોઈએ તેટલું પ્રચાર કાર્ય તો થઈ ગયું છે. હવે જે કરવું જરૂરી છે તે રચનાત્મક કાર્ય છે.

જે કાર્ય આગળ ધપાવવા માટે જન-સમાજમાં એક મત ન હોય તે કાર્ય કરવામાં

અનેક મુશ્કેલીઓ આવે છે. યુરોપ અને અમેરિકા જેવા આગળ પડતા દેશોમાં પણ મતતિ નિયમનનું રચનાત્મક કાર્ય કરવામાં અનેક મુશ્કેલીઓ નડી હતી. આ દિશામાં કાર્ય કરનારાઓને અનેક આપત્તિઓ વેઠવી પડી હતી. તેમને આર્થિક નુકશાન ઉપરાંત જન સમાજનો ક્રોધ અને સખત અણુગમો બહારી લેવો પડ્યો એટલું જ નહિ પરંતુ આ દિશામાં કાર્ય કરનારાઓ ઉપર પોલીસ તરફથી ફરિયાદીઓ થઈ હતી અને કેટલીકને જેલમાં પણ જવું પડ્યું હતું જો યુરોપ જેવા દેશમાં આવી નવું સ્થિતિ હોય તો આપણા દેશમાં તો આ કાર્ય કરવા માટે અનેક ગંભીર મુશ્કેલીઓ જોઈતી નહીં.

પશ્ચિમના દેશોના સતતિનિયમનનો ઇતિહાસ જોવાનું લાંબક છેક આ કાર્ય તે દેશમાં સ્ત્રીઓની મહેનત, આત્મ ત્યાગ અને ઉત્સાહને લીધે આગળ વધેલ છે. આપણા દેશમાં પણ આ દિશામાં જો કાંઈ પણ કાર્ય થશે તો તે સ્ત્રીઓ મારફતજ થઈ શકશે.

આ દેશમાં જો જાતિની ઉન્નતિ કરવા માટે યથાપત્તિ અનેક મંસ્થાગો છે. આ મંસ્થાગો હિંદુસ્તાનમાં હબી ધરાવતા અને આમાજક કુરિવાજો દૂર કરવાનો યત્ન કરે છે અને સ્ત્રીઓની માનસિક ઉન્નતિ કરવા

માટે અનેક કાર્યો કરે છે. આજ સંસ્થાઓ સંતતિ નિયમનનું કાર્ય કેમ ઉપાડી ન શકે ? શારીરિક ઉન્નતિ અને સંતતિ નિયમન આ બે વસ્તુઓ એક બીજા સાથે સંકલ્પાયેલી છે અને આ દેશના સ્ત્રી મંડળો બે આ કાર્ય ઉપાડી લે તો તેમાં કાંઈ પણ વાંધા જેવું ન હોઈ શકે. આ દેશના સ્ત્રી મંડળો એક વખત કિંમત ધરીને આ કાર્ય ઉપાડી લે તો તેને આગળ કપાવવામાં જરા પણ સુરક્ષી પડશે નહિ.

અમેરીકામાં સંતતિ નિયમનના જ્ઞાનનો પ્રચાર કરવાના યુના માટે શ્રીમતી. માર્ગરિટ સેંગરને જેલમાં જવું પડ્યું હતું. પરંતુ આ બહાદુર સ્ત્રીએ જેલથી નહિ ડરતાં પોતાનું પ્રચારકાર્ય જારી રાખ્યું અને પોતાના તન મન અને ધનનો ભોગ આપી અમેરીકામાં અનેક જાતની પ્રવૃત્તિઓ આ દીક્ષામાં ચાલુ કરી છે.

હવેલેન્ડમાં શ્રીમતી ડોક્ટર મેરીસ્ટોપ્પને આવી રીતે અનેક દુઃખો સહન કરવાં પડ્યાં હતાં. પરંતુ તેમને છેવટે પોતાના સિદ્ધાન્તોમાં વિજય મેળવ્યો છે અને તેમના તરફથી સંતતિ નિયમનનું વ્યવહાર જ્ઞાન આપનારી સંસ્થા પણ ચાલુ છે.

આપણા દેશમાં પણ આ કાર્ય માટે બે ચાર માર્ગરિટ સેંગર અને મેરીસ્ટોપ્પની જરૂર છે.

આ દિશામાં કાર્ય કરવા દુઃખી રૂપરેખા નીચે મુજબ છે.

(૧) સંતતિ નિયમન બાબત વર્તમાન પત્રોમાં પ્રચારકાર્ય કરવું.

(૨) આ વિષયના પુસ્તકો દરેક ભાષામાં પ્રસિદ્ધ કરવા અને તે તંદન નંજીરી

કિંમતે સ્ત્રીઓને મળી શકે. તેવી ગોઠવણ કરવી.

(૩) સંતતિ નિયમનના પ્રચાર માટે ખાસ માસિકો દરેક ભાષામાં કાઢવાં.

(૪) દરેક મોટા શહેરમાં સંતતિ નિયમનનું વ્યવહાર (Practical) જ્ઞાન આપવા માટે સંસ્થા (Clinic) સ્થાપવી.

ઉપરના ચાર કાર્યોમાં ડોક્ટરોની સહાયતાની ખાસ જરૂર પડશે.

આપણા દેશમાં આ કાર્ય માટે જોઈએ તેટલી સંખ્યામાં સ્ત્રી ડોક્ટરો અત્યારે હસ્તી ધરાવે છે. પ્રચાર કાર્ય માટે દેશના સંસાર સુધારક નેતાઓ અને પ્રસિદ્ધ ડોક્ટરો તરફથી લેખો લખાવા જોઈએ અને પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થવાં જોઈએ.

પુરુષ ડોક્ટરો પણ આ કાર્યમાં પોતાનો સહકાર આપી શકે.

વર્તમાન પત્રો અને પુસ્તકોના પ્રચારથી આપણા સ્ત્રી વર્ગમાં આ કાર્યમાં રસ લેવાની ઉત્કંઠા અને હિંમત આવશે. અને ઘણા જ યોગ્ય સમયમાં સંતતિ નિયમનનું વ્યવહાર જ્ઞાન આપનારી દરેક જગ્યાએથી માંગણીઓ યશે.

આ ક્ષેત્રમાં મોટામાં મોટું અને જોખમ ધરી ભરેલું કાર્ય તે સંતતિ નિયમનના સાધનો કેવી રીતે વાપરવા તે મળેલી જ્ઞાન આપવાની સંસ્થા (Birth Control Clinic) ચલાવવી તે છે.

આપણા મોટા શહેરોમાં જેવી રીતે બાળ દિત સંસ્થા (Infant Welfare Centres) ચાલે છે તે રીતે આ સંસ્થા ચલાવવી જોઈએ.

આ સંસ્થા માટે નીચેની પદ્ધતિથી જે કામ કરવામાં આવે તો બહુ ઓછા ખર્ચમાં પણ ઉપયોગી કાર્ય થોડા જ સમયમાં થઈ શકે.

સહસ્ત્રના અગ્રગણ્ય પુરુષો અને સ્ત્રીઓ કે જે આ કાર્યમાં રસ લેતા હોય તેમની એક કમીટી નીમંષી જોઈએ.

આ કમીટીમાં પુરુષ અને સ્ત્રી ડોક્ટરોને પણ લેવા જોઈએ અને તેઓએ વગર વેતનને આ સંસ્થામાં દરરોજ અથવા અઠવાડિયામાં અમુક કલાક પોતાની સેવા આપવી જોઈએ.

જે વેપારીઓ સંતતિ નિયમનના સાધનો વેચતા હોય અને જે કારખાનાઓ આવા સાધનો બનાવતા હોય તેમની પાસેથી ઓછી કીંમતે આ સાધનો ખરીદવાની શોઠવણ થવી જોઈએ.

આ ઉપરાંત સ્ત્રીઓને સંતતિ નિયમનના સાધનો કેવી રીતે વાપરવા તે સમજાવવા માટે કેટલીક નર્સો તૈયાર કરવી જોઈએ.

કેસીનીકમાં આઓ વખત કામ કરનાર નર્સ પગારદાર હોવી જોઈએ. આ ઉપરાંત દરેક કેસની નોંધ રાખનાર અને જોડામાં ઓછા બે વરસ મુધી દરેક કેસને વિગત વાર ઇતિહાસ નોંધી રાખવા માટે અને જુદા જુદા સાધનોનું પરિણામ આવે છે તેનું પ્રયક્ષરણ કરવા માટે અને તેના રીપોર્ટ બહાર પાડવા માટે પણ યોગ્ય વ્યવસ્થા કરવી

આ કાર્ય માટે ધનની ઘણી જરૂર પડે. પણ તે મેળવવામાં જરાપણ મુશ્કેલી પડશે નહિ.

ઇંગ્લેન્ડમાં તો આવી સંસ્થાઓ દરેક દરેક શહેરમાં સ્થાપવા માટે એક મંડળ બિલું થયેલ છે અને તે મંડળ ઇંગ્લેન્ડમાં લગભગ ૨૫ જેટલી સંસ્થાઓ પોતાના તરફથી ચાલુ કરી છે.

વેદિકના અનેક ઉપચારો જેવી રીતે સોએ સો ટકા અસરકારક નથી તેવી જ રીતે સંતતિ નિયમનના સાધનો સોએ સો ટકા અસરકારક નથી. હજુ આ દિશામાં શોધખોળ ચાલુ જ છે અને દર વરસે વધારે વિશ્વાસપાત્ર અને વાપરવામાં વધારે સહેલાં પડે તેવાં સાધનો અનંતા જન્ય છે. એકલા પુરતકો અથવા લેખો દ્વારા આ વિષય વિષે બહુ જ શીખી લેવાય તે હજુ કાલના સંયોગો જોતાં અસંભવિત છે. આટલા ગાંઠે આ વિષયના સાધનનો ઉપયોગ શિખવવા માટે સંસ્થાઓ સ્થાપ્યા વગર આ કાર્ય જરાપણ આગળ વધી શકે નહીં. તે ખાસ નોંધ લેવા જેવી વાત છે. રાજ્ય તરફથી આ દિશામાં બહુ સંજીન કાર્ય થઈ શકે. માઇસેર રેટેટ તરફથી તો સંતતિ નિયમન માટે સંસ્થાઓ અખતરો રૂપે ક્યારની સ્થપાઈ છે. આ વિષયમાં હજુ બે મત હોવાથી ખ્રીટીશ રાજ્યમાં રાજ્ય તરફથી કોઈ કાર્ય નજીકના ભવિષ્યમાં થઈ શકશે નહીં. એટલા માટે પ્રજા તરફથી જ આ કાર્યની શરૂઆત થવી જોઈ અને ત્યારે પ્રજાનો મોટો ભાગ આ બાબતની માંગણી કરશે ત્યારે

હિન્દુ સમાજની સત્યાનાયીતું જે અનિષ્ટ પ્રથામાં મૂળ રહેલું છે તે

બાળલગ્નની પાચમાલી

નો આ લેખમાં પ્રો. દયારાજકર દ્વારા કરાવેલ નકલ ચિતાર આપે છે.

હિન્દુસ્થાનમાં સેંકડો વર્ષોથી બાલવિવાહ પ્રચલિત છે, અને દ્વિધમલ બાળકોના વિવાહ થઈ ગય છે તથા નાની વયે માતા-પિતા અને છે. આવાં નવયુવાન માતા-પિતાની તંદુરસ્તી કાયમ માટે ખરાબ થાય છે અને અતિ નાની વયે મૃત્યુ પામે છે. એમનાં બાલ બચ્ચાં પણ અસ્વસ્થી અને તાકાત વગરનાં જન્મે છે. કદાચ કોઈ બચી જાય તો તે અનેક રોગોનું શિકાર બને છે અને હંદગી ભર દુખી જીવન ગાળે છે. હિન્દુઓની જે રીતિમાં વિધવા વિવાહ થતો નથી એ રીતિમાં બાલ વિધવાઓ સાપાજીક દુઃખની ભોગ થઈ પડે છે. વ્યક્તિમત, સામાજિક, નૈતિક તેમજ રાષ્ટ્રીય દૃષ્ટિએ બાલવિવાહ નિંદ્ય લાપક છે. આવી કુચાલ રોકવા માટે ૧૯૨૯ માં દિંદમાં એક કાયદો પસારમાં આવ્યો છે, જેમાં ૧૮ વર્ષથી ઓછી વયના છોકરાના અને ૧૪ વર્ષથી ઓછી વયના છોકરીનાં લગ્ન કરનારને દંડ કરી શકાય છે. પણ આ કાયદો બાલ વિવાહ રોકવા માટે જાદુ ઉપયોગી નથી કેમકે આ કાયદો તોડનારને સરકાર જાતે શિક્ષા કરતી નથી પણ કોઈ વ્યક્તિ રૂ. ૫૦) સરકારમાં જન્મે કરી કાયદો તોડનાર પર કેસ ચલાવે અને પરજીનાર છોકરા છોકરીની ઉંમર કાયદામાં લખી છે તે કરતાં નાની છે એમ સાબીત કરી બનાવે તોજ સરકાર કાયદા ભાંગનારને શિક્ષા કરે છે. આ કાયદામાં ફેરફાર થવાની જરૂર છે. કાયદો તોડનાર પર કેસ ચલાવવાની જવાબદારી સરકાર આવે તોજ બાલવિવાહ વિશે યોગ્ય પરીણામ આવે.

૧૯૩૧ માં વસ્તી ગણતરીના જે અહેવાલ બહાર પડ્યો છે તે ઉપરથી આ લેખમાં હું એમ બતાવવા માગું છું કે, ૨૬ માર્ચ ૧૯૩૧ ને દિવસે પરજોશ - છોકરા - છોકરીની મૃત્યુ કેટલી હતી ? કયા દિવસોમાં આ કુચાલની કેટલીક વૃદ્ધિ અથવા નાશ થયો ? કયા પ્રતિમાં, દેશી રાજ્યોમાં એનો પ્રચાર વધારે વા ઓછો થયો ? કયા કયા ધર્મવાળાઓમાં આ ચાલ વિશેષ હતો, કઈ કઈ રીતિ આ કુચાલ વધવાથી પાછી પડી અને કઈ કઈ રીતિ આ કુચાલ ઘટવાથી આગળ વધી.

૧૯૩૧ની ફેબ્રુઆરીમાં દિંદમાં ૨૦ વર્ષથી વધારે વયના પરજોશ છોકરાઓ અને ૧૫ થી વધારે વયની પરજોશી છોકરીઓ મૃત્યુ પામી મુજબ હતી.

ઉપર વર્ષ પરજોશ છોકરાની મૃત્યુ કેટલા છોકરા મૃત્યુ પરજોશી હતી

૦-૫	૩૯૯૫ ૨૬૬૫૨	૧૬
૫-૧૦	૧૮૯૫ ૮૪૬૫૨	૩૯
૧૦-૧૫	૩૨૯૫ ૧૮૬૫૨	૧૮
૧૫-૨૦	૬૯૫ ૫૬૬૫૨	૪૩
૦-૨૦	૧,૨૪૯૫ ૮૫૬૫૨	૧૪૮

ઉપર-૧૧ પરજોશ છોકરી- મૃત્યુ કેટલી છોકરીઓ મૃત્યુ રીતે પરજોશી હતી

૦-૫	૮૯૫ ૨૬૫૨	૩૦
૫-૧૦	૪૨૯૫ ૦૬૫૨	૧૬
૧૦-૧૫	૩૨૯૫ ૬૬૫૨	૩૮
૦-૧૫	૧,૨૨૯૫ ૭૬૫૨	૮૮

ઉપજાં બન્ને કોલકોથી ખબર પડશે કે આલ વિવાહની અનિષ્ટ પ્રથા આ દેશમાં વિશેષ પ્રચલીત છે. હિંદ મિત્રાચ એવો બીજો કોષ સભ્ય દેશ હશે જ્યાં ૫ વર્ષનાં બાળકોને પરણીવી દેખામાં આવતાં હોય. ૧૯૩૧માં ૫ વર્ષથી ઓછી વયનાં પરણેલાં બાળકોની સંખ્યા ૧૯૨૧ કરતાં ઘણી વધારે છે. જે નીચે બતાવ્યું છે:

૫ વર્ષ કરતાં ૧૯૩૧ ૧૯૨૧
વધારે વયનાં
પરણેલા છોક-
રાઓની સંખ્યા ૪ લા. ૨૬ હ. ૧ લા. ૧૦ હ.

૫ વર્ષ કરતાં
ઓછી વયની
પરણેલી છોક-
રીઓની સંખ્યા ૮ લા. ૨ હ. ૨ લા. ૧૮ હ.

આ કોષ પરથી ખબર પડે છે કે પાંચ વર્ષ કરતાં ઓછી વયનાં પરણેલાં છોકરાની સંખ્યા ૧૯૩૧ માં ૧૯૨૧ કરતાં ત્રણ ગણી કરતાં વધુ વધારે છે. આ ભયંકર વધારાનું કારણ સારકા એન્ટ છે. ૧૯૨૬ માં સરકારે આ કાયદો મંજૂર કર્યો. હિંદી સરકારે આ કાયદો ૧૯૩૦ ની ૧ લી એપ્રિલથી અમલમાં મૂકવાનું કરાવ્યું. આ કારણે ૧૯૨૬ થી તે ૧૯૩૦ ના વચલા ગાગામાં પુલકળ ઠેકણે લાખો વિવાહ થયા. ૧૯૩૦ ના માસમાં એટલા બધાં લગ્ન થયાં કે અગાઉ કદિ પછુ આટલા લગ્નો થયાં નહિ હોય. અને તે એટલે જગી કે તમામ વસ્તુઓ મોંઘી થઇ ગઇ અને પરણીવાનાર બાલકોની સંખ્યા ઓછી પડવા લાગી. એટલે ઘણા બાલકોને એકી મમ્મયે એક કરતાં વધારે લગ્ન કરાવવાં પડ્યાં. ૧૯૩૧ માં પાંચ વર્ષ કરતાં ઓછી વયનાં પરણેલ છોકરા-છોકરીની સંખ્યા નીચે મુજબ છે.

વય	પરણેલ છોકરા-ઓની સંખ્યા.	પરણેલ છોકરી-ઓની સંખ્યા
૦-૧ વર્ષ	૩૬૮૮૨	૪૪૦૮૨
૧-૨ વર્ષ	૪૧૨૨૮	૬૩૯૫૪
૨-૩ વર્ષ	૬૩૭૭૫	૧૧૪૦૯૯
૩-૪ વર્ષ	૧૧૮૮૪૪	૩૩૨૮૧૩
૪-૫ વર્ષ	૧૬૮૮૯૭	૩૪૬૯૦૪

ફેબ્રુઆરી ૧૯૩૧ માં એક વર્ષથી ઓછી વયનાં પરણેલ છોકરાની સંખ્યા ૩૬૮૮૨ તથા છોકરીની સંખ્યા ૪૪૦૮૨ હતી. આ બધાં લગ્નો સારકા કાયદાની વિરૂદ્ધ છે. પાંચ વર્ષ કરતાં ઓછી વયનાં બાળકોનો દીંગલા દીંગલીના લગ્ન જેવાં છે. આવાં લગ્ન કરાવનાર સજ્જનોનાની પ્રસંશ કયા શબ્દોમાં કરવી તેની શૂઝ પડતી નથી. આવી વિવાહ અટકાવવા માટે એક જ માર્ગ છે કે પ્રત્યેક ઠેકણે બાળલગ્ન વિરોધક સંઘ કે સભા સ્થપાય અને પોતાનું સર્વ લક્ષ બાળ લગ્ન વિવાહ બંધ કરાવવા તરફ વાપરે અને તેમ છતાં બાળલગ્નો થાય સારકા કાયદા પ્રમાણે તેને દંડ કરાવે.

૧૯૩૧ માં હિંદના જુદા જુદા પ્રાંતો અને રાજ્યોમાં પરણેલ હિન્દુ છોકરા છોકરીઓની સંખ્યા સેંકડે નીચે મુજબ હતી:—

પ્રાંત વા રાજ્ય	સેંકડે કેટલા છોકરા પરણેલા હતા.	સેંકડે કેટલી છોકરીઓ પરણેલી હતી.
પ્રાંત વા રાજ્ય	૫ થી ૧૦ થી ૧૦ વર્ષ ૧૫ વર્ષ	૫ થી ૧૦ થી ૧૦ વર્ષ ૧૫
મિહાર ઓરિસા	૧૭૦ ૨૮-૫	૨૮-૧ ૪૮
મધ્ય પ્રાંત	૧૬-૨ ૨૮-૫	૩૩-૯ ૫૬
હૈદરાબાદ રાજ્ય	૧૪-૭ ૨૬-૭	૩૭-૦ ૬૦
સંયુક્ત પ્રાંત	૧૪-૦ ૨૫-૫	૨૪-૮ ૪૮
મધ્ય હિન્દ	૧૦-૮ ૨૨-૭	૨૪-૦ ૧
વડોદરા રાજ્ય	૮-૬ ૧૯-૭	૨૧-૫ ૪૪

મુંબઈ પ્રાંત	૯૦૩	૧૪૦૭	૨૫૦૦	૪૬૦૧
વાલિયર રાજ્ય	૬૦૮	૧૭૦૩	૨૧૦૨	૪૬૦૧
જૂનાગઢ	૬૦૨	૧૫૦૦	૧૮૦૪	૪૨૦૦
બંગાળા	૪૦૪	૮૦૦	૨૬૦૦	૫૦૦૫
પંજાબ	૩૦૮	૧૦૦૨	૧૧૦૮	૩૧૦૩
કાશ્મીર રાજ્ય	૩૦૦	૫૦૮	૬૦૮	૨૮૦૦
મદ્રાસ	૨૦૦	૪૦૪	૧૦૦૧	૨૩૦૭
આસામ	૦૦૮	૨૦૭	૬૦૬	૨૨૦૮
સરહદ પ્રાંત	૦૦૮	૩૦૦	૫૦૫	૧૭૦૮
મહેસુર રાજ્ય	૦૦૧	૦૦૬	૫૦૧	૧૮૦૭
ત્રાવણકોર રાજ્ય	૦૦૧	૦૦૬	૦૦૭	૫૦૩
હિંદુસ્તાન	૯૦૩	૧૭૦૨	૨૧૦૫	૪૧૦૭

ઉપરના કોઠાથી નીચેની વાતો ખબર પડે છે.

(૧) બિહાર ઓરિસા, મધ્ય પ્રાંત, હૈદરાબાદ રાજ્ય, મુંબઈ પ્રાંત અને મધ્ય હિંદમાં ઓકરાના બાલ વિવાહનું પ્રમાણ વિશેષ છે. ૧૦-૧૫ વર્ષના પરણેલ ઓકરાઓ ફેરતાં વધારે છે. આ પ્રતિ તથા રાજ્યોમાં બંગાલ, મુંબઈ પ્રાંત, મધ્ય ભારત, વડોદરા અને વાલિયર રાજ્યમાં પાંચથી દસ વર્ષની ઉપરની પરણેલી ઓકરાઓની સંખ્યા ફેરતાં વધારે છે. વડોદરા રાજ્યમાં કાપણથી બાળલગ્નો ઘણા સમયથી બંધ કરવામાં આવ્યાં છે. તો પણ તેની સ્થિતિ ખરાબ છે. આ સર્વ પ્રાંતોમાં બાળલગ્ન એકલા માટે પ્રયત્નો થવા નોંધાયે.

(૨) મધ્ય પ્રાંત, હૈદરાબાદ રાજ્ય, યુકતપ્રાંત, બંગાળ, મધ્યહિંદ અને બિહાર ઓરિસામાં દસથી પંદર વર્ષનો અરથો અરથ ઓકરાઓ પરણેલી છે.

(૩) ત્રાવણકોર રાજ્ય, મહેસુર રાજ્ય, સરહદપ્રાંત, આસામ, મદ્રાસપ્રાંત, કાશ્મીર અને પંજાબમાં બાળલગ્નની સંખ્યા ઘટવા

લાગ્ય છે. ત્રાવણકોર, મહેસુર અને પંજાબ રાજ્યોમાં તો પાંચથી ૧૦ વર્ષના પરણેલ ઓકરાઓની સંખ્યા અતિઅધ છે. બીજા પ્રાંતો તેમજ રાજ્યોએ આ દાખલો લક્ષમાં રાખવો નોંધાયે.

જુદા જુદા ધર્મ પાળનારાઓમાં બાલ વિવાહ કેટલા પ્રમાણમાં છે એ નીચેના કોઠા ઉપરથી બતાવીશ. ૧૯૩૧માં સેક્ટર કેટલા બાલલગ્ન થયાં હતાં તે બતાવ્યું છે—

ધર્મ સેક્ટર કેટલા ઓકરા પરણેલા હતા ?

	વર્ષ ૧૯૧૦	વર્ષ ૧૦થી ૧૫	વર્ષ ૧૫થી ૨૦
સનાતન ધર્મો હિન્દુ	૬૦૩	૧૭૦૨	૪૬૦૨
મુસલમાન	૬૦૬	૧૨૦૫	૪૨૦૧
ખ્રિસ્તી	૧૦૩	૩૦૧	૨૩૦૩
શિખ	૧૦૮	૬૦૩	૩૩૦૨
રાનીપરજ	૪૦૬	૧૦૦૪	૪૨૦૦

ધર્મ સેક્ટર કેટલી ઓકરા પરણેલી હતી ?

	વર્ષ ૧૯૧૦	વર્ષ ૧૦થી ૧૫
સનાતન ધર્મો હિન્દુ	૨૧૦૫	૪૧૦૭
મુસલમાન	૧૮૦૮	૩૮૦૪
ખ્રિસ્તી	૨૦૮	૧૧૦૦
શિખ	૬૦૧	૨૦૦૬
રાનીપરજ	૮૦૭	૨૩૦૨

આ પરથી ખબર પડે છે કે ખ્રિસ્તી અને શિખોમાં બાલ વિવાહ સૌથી ઓછા થાય છે. અને હિંદુઓમાં સૌથી વધારે થાય છે. મુસલમાનોમાં એનો સારો પ્રચાર છે. પણ હિંદુઓ કરતાં ઓછા. જંગલમાં રહેનારી રાનીપરજ ગોંડ, ભીલ, કોરુડુ વગેરે જાતિઓમાં હિંદુ મુસલમાન કરતાં બાળલગ્ન વધારે

૧૯૩૪નો નવો મોડલ

તારતુ' કેસ' Notecase] જોવાની લલામણ છે [ટે. નં. ૨૬૪૭૦

ફેનસી લેડીઝ શુટ. સુટ, અને ચંપન લીગેરે ખરીદવા માટે
બાધીત મથક

ગોલ્ડ શીલ્ડ લેધર વર્ક્સ,

પ્રાચ નં. ૪ પીરમાઇ બીલ્ડીંગ, સેન્ડવર્થ રોડ, મુંબઇ-૪
ફેનસી લેધર ગુડ્સ, ડરેસીંગ ટેસ, શુટ ટેસ, ઓકસુમેન્ટ ટેસ,
ફેબ્રીન ટ્રાંક, કીટબેગ, ઓક્ટરોની ખામ બેગ. લુવેલ બેકસ
હોલકોલ, મનીપર્સ બેલ્ટ બેગ રૂપ, વાચ રૂપ વગેરે.

શોરૂમ-૧૫૮-૬૦, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઇ નં. ૨.
સ્વદેશી મારકેટ, નં. ૬-૭ શમી ગલ્લી મુંબઇ નં. ૨.
હિંદ ઓરીસ: સાંગવાડી, કાલબાદેવી રોડ, મુંબઇ નં. ૨.

સી. એસ. પટેલ એન્ડ કું.

સર હરકીશનદાસ હોસ્પીટલ, બીલ્ડીંગ, શોપ નં. ૭, મુંબઈ, ૪

—છેલ્લામાં છેલ્લી ઢળનાં સ્વદેશી—

બ્લાઉઝ, જર્સી, ક્રોકમ, બાબા સુટસ, બેબી બોનેટસ, જરી લરતની, આગી લરતની,
બાદલાની સાડીઓ, પ્રીન્ટેડ સુઈડીઓ વગેરે માટે

એક વખત તો જરૂર પધારો

વાળની મુંઢરતા માટે ચરબી વગરના શુદ્ધ સર્વોત્તમ અને વ્યવસ્થિત

ગોખલે શિકેકાઈ સાબુ

વાળને માફ કરી બ્રેશમ જેવા કુમામદાર મજબુત અને લાંબા બનાવે છે. ઉપરાંત બીજા અનેક
પ્રકારના ઉત્તમ નવાવાના સાબુઓ મળશે. વાપરી ખાતરી કરો. અને મિત્રમંડળમાં જણાવજો કરો.
ટેલફોન નં. ૪૦૬૮૭

ગોખલે મેન્યુફેક્ચરીંગ કું.

લાયબક્કા, મુંબઈ. ૮

સ્ત્રીઓના ગુપ્ત રોગો ઉપર સરલા પેકેટ

—નો ઉપયોગ કરો.

ગુપ્ત ભાગમાંથી વહેતી ધાતુને—લિનાશને દૂર કરી સંકેતન કરે છે.

વારંવાર સુવાવડ, વિલાસી રોવો, કુટેવ, આગસ, મોજશોખ વગેરે કોષ પથુ કારણથી આવેલ ગુપ્ત ભાગની શીથિલતા, નખખાઈ દૂર કરી સ્નાયુઓને મજબૂત તંગ કરે છે. કોષ પથુ જાતનું નુકસાન થતું નથી, તેની ખાતી આપવામાં આવે છે.

પેકેટ કીમત : રૂ. ૧-૦-૦ : સેમ્પલ પેકેટ : ૦-૬-૦ પોષ્ટ ફ્રી.

માટે : પંચવ્યવહાર ખાનગી રહેશે.

લખો : સરલા ગાંધી, ભાવનગર, (B. S. Rly.)

— સંતતિ વિના સંપાત્ત નકામી છે —

સ્ત્રીઓ માટે ખાસ ઉપયોગી અને વંધ્યત્વ વિનાશક

[ખદિરાદિધૃત-ખેરનું ઘી.]

આ ઘી સ્ત્રીઓના દરેક જોવા કે, માસીક રૂટની અનિયમિતતા, જોડી ગરમી લોહી વિકાર, કસુવાવડ, રતવાથી બગડતાં બચ્ચાં, પ્રદર, લોહીવા, અધુરા માસે બાળકનો થતો બચ્ચો, સગર્ભાવસ્થામાં તાવ, અશક્તિ, રૂઝનો દુઃખાવો, ગર્ભાશયનો સોજો વિગેરે દરદીને મંદાડી ગર્ભનું પોષણ કરે છે. છોકરું હોય તો પાલવે છે અને ગર્ભાશયને ગર્ભધારણ યોગ્ય બનાવે છે. કીમત રતલ ૧ ના ૩ખાના રૂપિયા બે. અરધા રતલનો રૂપિયા એક વી. પી. પો. જુદું.

વૈદ્ય. એન. એચ. મહેતા.

કાઠીયાવાડી બાલામૃત સોગડી ડીપો-ભાવનગર. (કાઠીયાવાડ)

શ્રી કૃષ્ણ મંજરી

(માળા પહેલી)

ભાવ અને ભક્તિભર્યા

‘કાવ્યોનું’ ઉત્તમ પ્રસ્તક

(હુંક સમયમાં પ્રકટ થશે)

લેખિકા: શ્રીમતી ઇન્દુમતિ હ. દેસાઈજી, ભરૂચ.

શ્રી કૃષ્ણભક્તિનાં ભક્તિસંપન્ન સ્ત્રી-પુરુષોએ વાંચવા, વિચારવા અને કેન્દ્રીય કરવા યોગ્ય સુંદર કાવ્યોનો આ સંગ્રહ લેખિકાના હૃદયભાવનું શુદ્ધ પ્રતિબિંબ પડે છે. જાણીતા ચિત્રકાર રવિશંકર રાવલના શ્રી કૃષ્ણપ્રભુના ત્રિરંગી ચિત્રે પુસ્તકના કુમાર પ્રીન્ટરીના અનુપમ છાપકામને પૂર્ણ સુંદરતા બદી છે. દરેક લગ્ન-કાવ્ય સંગીત શાસ્ત્ર અનુસાર રાગ-તાલથી ગાઈ શકાય તે માટે તેનાં માપ દર્શાવ્યાં છે. એ ભાવનોથી અનેરો આનંદ વ્યાપરો-પ્રભુપ્રેમમાં મગ્ન થવાશે.

મૂલ્ય: માત્ર રૂ. ૧-૪-૦ વી. પી. પોષ્ટજી જુદું.

લખો-વ્યવસ્થાપક ‘ગુણસુન્દરી’, ૧૧૪, ગીરગામ બેક રોડ, મુંબઈ, ૪

પ્રમાણમાં થાય છે. આ ગૌરવ લેવા જેવી વાત નથી.

નીચે કટલીક જાતિવાર એ બતાવ્યું કે તેઓમાં ૧૯૩૧ માં બાલવિવાહની સંખ્યા કેટલા પ્રમાણમાં હતી.

જાતિ ૧૬ કરતાં ઓછી વયના સેકંડે કેટલા પરણેલા છોકરાની પરણેલા હતા. સંખ્યા.

ચમાર	૫ લાખ ૯૭ હજાર	૨૧.૫
આહીર	૪ " ૯૪ "	૧૮.૬
તેલી	૧ " ૯૧ "	૧૨.૭
બંગી	૨૦ "	૧૨.૪
બ્રાહ્મણ	૨ " ૦૪ "	૧૧.૫
રાજપૂત	૧ " ૪૧ "	૭.૦
વાણીયા	૧૨ "	૬.૫
કાયરથ	૩૨ "	૬.૨
પદાણુ	૩૩ "	૬.૦
જાટ	૯૯ "	૫.૨

જાતિ ૧૩ વર્ષથી ઓછી સેકંડે કેટલી વયની પરણેલી છોકરીઓ.

આહીર	૪ લા. ૪૧ હજાર	૨૦.૫
ચમાર	૪ " ૨૯ "	૨૦.૦
રાજપૂત	૧ " ૩૮ "	૧૮.૫
તેલી	૧ " ૯૦ "	૧૫.૦
બંગી	૧ " ૧૬ "	૧૩.૨
બ્રાહ્મણ	૨ " ૩૯ "	૧૦.૮
કાયરથ	૩૨ "	૮.૦
વાણીયા	૧૧ "	૭.૬
પદાણુ	૨૭ "	૬.૪
જાટ	૯૦ "	૬.૧

ઉપરના બંને કોષ્ટકોમાં ખખર પડે છે કે ચમાર, આહીર, તેલી અને બંગીમાં સૌથી વધારે બાલવિવાહ છે. બ્રાહ્મણોમાં પણ આ કુપ્રથા વિશેષ છે. રાજપૂતોમાં છોકરીઓના બાલવિવાહ વધારે છે પણ છોકરાના બાલવિવાહ એટલા વધારે નથી. જાટ, પદાણુ અને કાયરથમાં બાલવિવાહ ઓછા થાય છે. જે જાતિઓમાં બાલવિવાહ વિશેષ થાય છે, એની પાછળ એકચિત્તે કાર્ય લાગી પ્રયત્નો કરવા જોઈએ.

હિન્દી ઉપરથી ગુજરાતીમાં કતારનાર શ્રી મુળ-સંકર ન. દિવેદી.

વનિતા વિશ્રામ સુંબઠ

આ સંસ્થાને અગે ચાલતી ઓર્ડિંગ કનાગાની રત્ન પત્રી તા. ૫ મી જુને ઉપડરો જે બહેનોને દાખલ થવું હોય તેમણે આશ્રમનું દાખલ ફોર્મ મંગાવી લઈ મે મહિના દરમ્યાન ભરી મોકલવું.

સંસ્થાને અગે ચાલતી વનિતા વિશ્રામ ટ્રેનિંગ કોલેજ તા. ૧૦ મી જુને ઉપડરો. બહારગામથી દાખલ થવા ઇચ્છતી બહેનોએ કોલેજનું દાખલ ફોર્મ મે મહિના દરમ્યાન મંગાવી ભરી મોકલવું. જે બહેને સરકારી વર્તકીયુલર ફાઇનલ પરીક્ષા અથવા અંગ્રેજી સ્કા. ૫ માની પરીક્ષા પસાર કરી હશે અને ઉંમર વર્ષ ૧૬ થી ૨૫ સુધી હશે તેમને ટ્રેનિંગ કોલેજના વર્ષ ૧ લા જુનિયરમાં દાખલ કરી શકારો. દાખલ કરવાનો વખત કોલેજ હાલમાં પછી એક અઠવાડિયાનો છે.

આ ઉપરાંત આ સંસ્થામાં રહી અંગ્રેજી તેમજ વર્તકીયુલર ફાઇનલનો અભ્યાસ કરી શકાય છે. કોઈ યોગ્ય બાઈ હોય તો તેમને નર્સિંગના કૌર્સ માટે પણ મોકલવામાં આવે છે. ખાસ કરીને હમ્ય કોમની વિધવા બહેનોને આ સંસ્થાનો લાભ લઈ મોવાર્ડ્સ ઇવન કન્ટ અને સ્વાસ્થી બનાવવા વિનંતિ કરવામાં આવે

મીઠાં સ્વપ્ન

સુની તે માઝમ રાતનાં રે
અજવાળિયે પોયણી ઊધરી ;
સોણલાં દીઠાં મીઠાં રે :

પોયણીના રે પદ્મા સને
મીઠી રણધી નૂપુરની પુધરી ;
સોણલાં દીઠાં મીઠાં રે :

ખુશો અલકલદે ઉડતી રે
અંગ ઊડે પિયેલુ છુડી ;
સોણલાં દીઠાં મીઠાં રે :

અંખવાણી રૂપલા રાતરી રે,
ન્યાં અણુધી ન્યોતે રૂપછુડરી ;
સોણલાં દીઠાં મીઠાં રે :

" નમણી મધારી નાગકન્યકા, કે-
ભીને બાન જળદેવિ નેહનીતરી ।
સોણલાં દીઠાં મીઠાં રે : "

" નથી રે, સુહાગિ ! નાગકન્યકા, ને
જોય જળદેવી કાંઠે ઉતરી ;
સોણલાં સેવું મીઠાં રે :

" રમણી છું, ચારુ બીજ-ચન્દ્રિકા રે,
માં પૂછો નાત નાત નગરી ;
સોણલાં સેવું મીઠાં રે :

" ભેદ ભેદાને, એવા મૂલકેથી-
હું તો જોતી છું સ્વામીના રાતરી ;
સોણલાં રહેખત-મીઠાં રે :

" ચલીએ, પ્રીતમ ! પ્રેમદેશમાં રે,
ગહારી અણુભારી મંગલધાટરી ;
માણસું સોણું મીઠાં રે . "

કેશવ હ. શેઠ

* અત્યાર સુધીનાં મારાં સ્વપ્નનાં શાસતીઓ સંમત સમજ નામે "કુલ-વેલુ",
"નવચેતન સાહિત્યમંદિર"ના ત્રીજા પ્રકાશન તરીકે આજ માસમાં પ્રસિદ્ધ થનાર છે તેમાંથી,
નવે રચાયેલા શોભા ઉપર આધાર છે. એ કદપના જ નથી; "Sweet-dreams" સંપ્રદાયી
મધાયલા હસીકાનાં ગરુડની બેઠ, એક આશાને તેની પવિત્ર માણસ તરફથી મળે છે અને ત્યાર પછી
વૃણાન્તરે સ્વપ્નને છે ઉભય દાંપત્યભાવના ભાગવટે ભાગવે છે એ વસ્તુ ખીલકુલ સાચું છે. —દે. હ.

રાત્રિએ અંધાર પિ-
છોડી ઝોની હતી.

સીમમાં અધેય સ-
ન્ધકાર હતું.

મંગળભાષના બે-
તરમાં ચારે ય બાલુ-
વાળા ખેડૂતો પોતાનાં

કૂંધણાં અને ઝોધા કરતા. તલ અને
બાવડાના પૂળા ત્યાંજ સૂકાવા રાખતા.
બાજરી તો ત્યાં જ લણાતી. આનું કારણ
એ ગણાવું કે તેમનું ખેતર રક્ષિત હતું. કાષ્ટની
મગફર નહિ કે ત્યાંથી ગાયચું મારે. પણ ખરી
વાત તો એ હતી કે મંગળભાષ પટેલ કાષ-
તુંય બગાડતા જ નહિ. આથી તેમનું પલ્લ
કોષ ભરે ખિજીયું નહિ. તે આજુબાજુના
લોકો આનો લાભ લેતા.

આમ બાબત હોવાથી તેમનું ખજું
મોટામા મોટું ગણાવું. જ્યાં જુઓ ત્યાં બાજ-
રીના ઝોધા, કોદરાનાં કૂંધણાં, તેલના અને
બાવડાના સૂકવેલા પૂળા, સૂકા ધામની ઘોઝો
વગેરે નજરે પડતું હતું. આખો દિવસ ખજમાં
લોકોની અરજનજર રહેતી. પાણીનું માટણું
તો હતું જ પરંતુ ઢુકકપાણીની પલ્લ વ્યવસ્થા
હતી. આથી ચાકમા પાકવા ખેડૂતો અને મજૂરો
ત્યાં આવીને ધડી બે ધડીના વિગ્રામ લેતા.

ચાર દિવસથી મંગળભાષની બાજરી લ-
ણાતી હતી. તે મંગળ પટેલની બાજરી એટલે
ખજે બેડિયાંની વાત. આખો દિવસ મંગળ-
ભાષ અને તેમનાં મજૂરો કામ કરતાં. રાત્રે
તો કોષને ય સૂતાની જરૂર નહિ. ફક્ત અડધી
રાત્રે પટેલ પોતે જ આગે મારી જતા. તે
ચોરોની બીક પણ નહિ, આથી કદી કદી
આગતરી જતા.

કોણ જાણે કેમ પણ આજે ખજામા
ચોર આવ્યા હતા. ગાંધે છ પુરવો અને
ત્રણ ચાર આંચોનું ટોળું અપારાજક, હૂંડની

દક્ષિણ

લેખક : શ્રી કિરાત

ગાંધીજીએ ગાંધી રજૂ
હતું. જે ત્રણ જણ
વારા ફરતી છીંડ તરફ
નજર નાખી રહ્યા હતા.
પોતાનો માલ હોય તો
તો ઉંચકાય એટલું જ
બાંધે, પણ આ તો

પારકો માલ, લૂંટો ભાષ લૂંટો કરીને
કચકચાવીને ગાંધીજી બાંધી.

પણ ચલવે કોણ ?

બધાએ પહેલાં જવાબ મન. ને કોષ
તો છેડો રહી જ નમ ને ? આથી અંદર
અંદર તાણાતાણી થઈ. છેવટે અધાંય-વિચાર
કરતાં કરતા યાક ખાવા બેઠા.

એટલામાં બજારની વાડ પરથી કોષ
બોલ્યું : 'અધ્યા, ચડાવું કે ?'

બધાએ તે તરફ જોયું, ને એક પળમાં
તો ઉભી પૂછીએ ગાંધી પોટલાં ત્યાંનાં
ત્યાં જ છોડીને પલાયન કરી ગયાં.

એ તો હતા મંગળ પટેલ.

મંગળભાષ હીડે યકને ખેતરમાં આવ્યા.
મહામહેનતે ગાંધીજી છોડી. પાછો હૂંડની
કમરો મનો કર્યો. ચારેય બાજુ પૂળા મૂક્યા,
અને ચાદરાનું પોટણું લપાડે પર તરફ
ચાલ્યા ગયા.

*

એવી ને એવી ખીંચ ગત.

મંગળ પટેલ દશ વાગુ કરીને હમણો
જ ઉઠ્યા હતા. ચિમને દુકો ભરી આરોહ
અને મંગળભાષ એટલા પર પોલા મેઠા
આંગણામા દુકો ગગડાવવા લાગ્યા. છોકરા
ધરમાં કચકચાટ કરી રહ્યાં હતાં. કોષ આંક
બોલવું હતું તો કોષ ચાગા પાડી ચિમે
પાડતું હતું. અદાર આંગણામાં બગદ અને
બેઝો બેડી બેડી વાગોળતી હતી.

એ વખતે એક માણસ અંધારામાંથી

ધીરે ધીરે મંગળ પટેલના ઘર તરફ આવતો હતો. ચોરની માફક લપાતો છૂપાતો આવ્યો અને એકદમ પટેલના પગ આગળ કોકડું ચઢતે નખી પડ્યો.

‘મંગળભાઈએ તેને ધીરે રહીને બેઠો કર્યો.’

‘કાણુ ! કુલો ?’

‘હા, કાકા, શરમ અને કુખ લયે અવાજે કુલો બોલ્યો.’

‘કેમ, આવ્યો ?’

પણ કુલો શું બોલે ?

કુલો પેલી ચાદરો લેવા આવ્યો હતો. ગોતે જ ચોરી કરવાનું ઉપાસન કરેલું. એટલે બધાએ તેને જ ધકેલ્યો. ને ન છૂટકે કુલો પોતાનું કાંઈ કબુલ કરવા આવ્યો હતો.

‘અત્યા અમન !’ પટેલે તેમના દિકરાને બોલાવ્યો.

‘ચિમને જવણું કે-લુંકો તો હમણાં જ લયો છે, ને પાછો ફરી ભરવાનો કેમ કહે છે ? રમતમાં ભંગ પાડતા હોય તો આ હુકો પિનારાજ પડાવે છે. આથી તેણે ઘરમાં રહ્યાં રહ્યાં જ સંમિતો જવાબ આપ્યો; ‘તે હુકો તો હમણાં જ લયો છે, શું છે ?’

‘શું છે વાળા, જરા અહિં આવ. જા. પેલી ચાદરો લાવ.’

ચિમન દૂદતો દૂદતો આવ્યો, ને કુલાની સામે જોઈ રહ્યો.

‘ઓહો ! દીકાર આવ્યા છે કે ?’

ચિમનને પેલો બનાવ-સાંભરી આવ્યો એટલે તેણે મરકરીમાં કહ્યું.

‘હા, બધ, ‘દીકાર-બીજું’ શું બોલે ?’

ચિમન ઝટપટ ચાદરો લાવ્યો અને દીકારને આપી. પણ આપતાં આપતાં રોડબંધ બોલ્યો.

‘દીકારભાઈએ એ તો મારા બાપા હતાં તે તમે એમને એમ જાવ. હું મોટો થઈશ ત્યારે તમને બતાવીશ કે અમારી ચોરી કેમ કરાય ?’

‘લે, જા હવે. બહુ ના બોલીએ.’ પટેલે તેને ધમકાવ્યો.

હજી વધારે ચાટ-ન પડાય એ બીકે ચિમન દોડી ગયો.

‘કહે કુલા. આ શું સૂઝ્યું ?’

‘કાકા, બૂલ, થઈ ગઈ. આટલી બૂલ માફ કરો. શું કર ?’

‘કુલા, ‘જાણે નાના છોકરાને સિખામણ ન આપતા હોય તેમ મંગળ પટેલ બોલવા માંડ્યા. ‘આપણે બેડૂતો કહેવાયએ, આત્યા, બેડૂત દાણા દે કે ચોર ?’ હાથમનિ. હુકો વેગળા મૂક્યો.

‘કાકા, આતો જાણી બૂલ થઈ ગઈ, કુલો ગરીબ ગાય જેવો થઈ ગયો. પટેલનો ચેહરો જોઈને જ તેના તો હોશકોશ ઉડી ગયા.

‘બૂલ નહિ, સાંભળ...’ પાછો હુકો લઈ એ ચાર સડકાં માર્યા. ‘સાંભળ, એને બૂલ ના કહેવાય, અજાણતાં કંઈ અજાણતાં ચાલે તે બૂલ પણ’ હાથમનિ. હુકો વેગળા મૂકીને પૂર-ક્યું. ‘જાણી જોઈને કરે તે પાપ. સમજ્યો ? લે.’ કહીને હુકાની ચલમ કુલાને ધરી.

કુલાએ ચલમ લીધી. જરા દૂર વાંચકો બેસીને એ ચાર સડકાં માર્યા અને ચલમ હુકા પર મૂકી દીધી. તેણે ચાદરો લીધીને જવાનો તૈયારી કરી. ‘બાપા, કંઈ કામ હોય તો કે જા.’

‘ઉમો રહે.’ પટેલને કંઈક માદ આવ્યું. ‘અત્યા અમન !’

‘શું છે ? તે વળા !’

‘જો, આપણું અધમણિયું છે ને ? તે ભરીને બાજરી લાવ; ને આ કુલાને આપ. કુલો આવ્યો હતો. તેવો જ મુગો મુગો ચાલ્યો ગયો.

પણ આવ્યો ત્યારે દહેસતલયો આવ્યો હતો. ને ગયો ત્યારે વાણના પાંજરામાંથી બકરી નાસે તેવા છૂટકારાથી પરંતુ અકચનીય ચરમબંધે ચેહરે અંધારામાં અદશ થઈ ગયો.

: : : : જાતીય જીવન અને હિસ્ટીરીયા : :

લેખક : શ્રી “રસિક”

હિસ્ટીરીયા એ આજકાલ સ્ત્રીઓની એક સામાન્ય ફરિયાદ થઈ પડી છે. તમારી આમપાસ દૃષ્ટિ કરતાં અનેક સ્ત્રીઓ આ રોગનો ભોગ થયેલી માણસ પ્રકારે. પરંપરા પહેલાની સશક્ત અને તંદુરસ્ત કુમારીકાઓ પરંપરા પછી તરત જ ઘણી વખત આ રોગનો ભોગ થઈ પડે છે. સાધારણ રીતે કુમારી અવસ્થામાં આ રોગનું પ્રમાણ નજીક જ છે, પરંપરા પછી તરત જ આ રોગનો ભોગ થઈ પડનારનો ભાગ વધારે જણ્યોશે. ઘણી વખત ભૂત, ડાકણ, વળગાડ એવા બહેમોને આનું કારણ મનાય છે; અને મેરા, ધાગા, મંતર, જંતર, માનતાઓ વીગેરે અનેક જગથી ઉપાયો આના નિવારણ માટે યોજાય છે. મૂળ કારણ શોધી તેનો નાશ કરવાના ચત્ર લગભગ નહિ જોવા જાય છે. પરિણામે રોગ ધટવાને બદલે દિનપ્રતિદિન વધતો જાય છે.

હિસ્ટીરીયાને શારીરિક કરતાં માનસિક રોગ કહેવો એ વધુ યોગ્ય છે. અને માનસિક નબળાઈના ખરા કારણો શોધી તેનો નાશ કરનારી આ રોગનો આગેઆપ અત આરો. સાધારણ રીતે પરંપરા પછી જ આ રોગ ઉત્પન્ન થાય છે, એટલે પરિણિત જીવનની કોઈ એક ખામીને લીધે આ રોગની ઉત્પત્તિ થઈ છે. પરંપરા પછી આ માનસિક નબળાઈ ઉત્પન્ન થવાના અનેક કારણો છે. હિંદુસ્થાનમાં સાધારણ રીતે ૧૩ થી ૧૭ વર્ષ સુધીમાં કન્યાના લગ્ન થાય છે. આટલી નાની ઉંમરમાં કન્યાનું જાતીય વિષયનું જ્ઞાન નહિ જેવું જ હોય છે. આ કુમારીકાઓને મોટે ભાગે જાતીય જીવન (Sex life) વધુ ઓછા પ્રમાણમાં લેખની દૃષ્ટિએ જુએ છે. અને પુરુષને પણ આ જાતીય જીવનનું અવરોધ

જ્ઞાન ન હોય. જે તે પોતાની માથે સંબંધ જોડનાર અબોધ બાળાનો લય. તેને સમજતી પટાવી દૂર કરવાને બદલે તેની લય ભરેલી સ્થિતિને, વધુ હેમતાવે તેવી રીતે આ જાતીય જીવનની શરૂઆત કરે તો મોટે ભાગે બાળાના મગજ પર તેની જરૂર અસર થાય છે. અને હિસ્ટીરીયાના ઘણા કેસો આ જાતની સ્થિતિ-માથી જન્મે છે.

આ જાતની પરિસ્થિતિ માટે મૂખ્યત્વે આપણા મમાજની જાતીય વિષયો પ્રત્યેની અસમજાણ અને અજ્ઞાન જવાબદાર છે. પછી તેથીએ વધારે જવાબદારી પુરુષ વર્ગની છે. પોતાનો પતિ તરિકેનો હક્ક, પોતાની એક મરદ તરિકેની મર્દાંગી પોતાની સ્ત્રી ઉપર સાબિત કરવાની ધગશમાં, પ્રથમ રાત્રિની કે પરંપરા પછીના શરૂઆતના જીવનની મૂઢા લાગણીઓની જરા પણ પરવા કે દરકાર કર્યા વિના એક પછા મિસાલ તે જાતીય જીવનની શરૂઆત કરે છે માત્ર પોતાના ધરતુ મસ્તી બધું, પ્રેમભળ અને સ્વનત્ર જીવન છોડી માસરવાસમાં આવનાર કન્યાનું જીવન, અનેક વખત માસરવાસના સખત વાતાવરણમાં દબાઈ અને ગુગળાઈ જાય છે. પોતે કોઈ દિવસ ન જોએનું ન અનુભવેનું જાણવાનું એ જીવન, નવા નવા માણસોનો મહાવાસ અને જાતીય જીવનની મોટે ભાગેની કુખ્યદ શરૂઆત તેને અડગારી નાખે છે. અને ધીરે ધીરે હૃદયમાં મુઝારો થવાની શરૂઆતમાં આ સ્થિતિમાં એકાન્ત મળતા તેને રડી લેવાનું મન થાય છે. પણ ધીરે ધીરે આ મુઝારો વધતો જાય છે અને એક દિવસ એકાએક મુઝારા સાથે મગજચક્રિત સ્વપ્ન થઈ જઈ મૂર્છા આવી જાય છે-એવું નામ હિસ્ટીરીયા.

આ તો હિસ્ટીરીયાના અનેક કારણોમાંનું એક છે.

ને કે આ રોગનો મૂળ પાથો જાતીય જીવનમાં જ છે અને ને આ રીતે ઉદ્ભવે છે.

જાતીય જીવન પ્રત્યેનો શરૂઆતનો ભય અને તેની આકરી શરૂઆત.

‘પુરુષ’ અતીશય વિષયી જીવન.

જાતીય જીવનમાં મોટે ભાગે સ્ત્રીની અપૂર્ણ રહેલી વિષયેચ્છા વખતે.

પોતાની સ્ત્રીની સાથે પ્રથમ સમાગમે સંભોગ ન કરે તો પોતે સ્ત્રીની નજરમાં નપુંસક ગણાય તેવી એક માન્યતા પુરુષોમાં મોટે ભાગે પ્રચલિત છે. અને આને પરિણામે જાતીય જીવન પ્રથમ સમાગમે જ શરૂ થાય છે. આનો પાથો જાતીય વિષયના આપણા અજ્ઞાનમાં છે. પરંપરા પછી થોડા દિવસો નિર્દોષ આનન્દમાં ગાળી અને પતિપત્નીના જીવન એક અથવા બીજી રીતે એકબીજામાં એકત્રિત થઈ જાય ત્યાર બાદ જ જાતીય જીવનની શરૂઆત થાય તો તે ઘણું જ ઇષ્ટ છે. આ રીતના જાતીય જીવનની શરૂઆતથી તે જીવન પહેલાંથી દુઃખદ અને હેતુભર્યું બનવાને બદલે તેની સુખદ ફોરમ આપ્યા જીવનમાં હંમેશાં સુખી રમરણોદાર એકતાનું વાતાવરણ ફેલાય્યા કરશે.

તમારી આસપાસના પરિચિત યુગ્મોના જીવનમાં તમે જરા ધ્યાનપૂર્વક અને અભ્યાસની દૃષ્ટિએ નજર કરશો તો મોટે ભાગે પુરુષના હૃદયમાં દિલ કંપાવનારા દાખલાઓ તમારી નજરે પડશે. ઝગઝગાતી પહેલાં જ કંપાના વિચાર કરનાર માથાપોતો અને તેની બાગાઓ સાથે જાતીય સુખ ભોગવનાર પતિ-સ્ત્રીઓ આપણા સમાજમાં ટોચે નથી. લગ્ન પછી વરસો સુધી સ્ત્રીની સાથે દરરોજ એકથી વધુ વખત અને ઓછામાં ઓછી એક વખત વિષયગમનના તૃપ્ત કરનારાઓથી આપણો સમાજ મૂખ્યત્વે બનેલો છે. આના પ્રયત્ન પૂરાવાંઓ તમને તમારા પોતાના અને તમારી આસપાસનાઓના જીવનમાંથી મળી રહેશે.

અને આપણું જાતીય વિષયોનું અજ્ઞાન

એટલું ઘણું ભયંકર છે કે આપણા સ્ત્રી પુરુષોના મોટે ભાગે સ્ત્રીઓને વિષયસુખ થાય છે અને તેમની વિષયેચ્છા પણ પરીપૂર્ણ થવી આશ્ચર્ય છે તેથી તદ્દન અજાણ છે. આપણા સમાજની લગભગ ૪૦ ટકા સ્ત્રીઓએ કદી સંભોગની અંદર આનન્દ કે સુખ નહિ અનુભવ્યા હોય અને પોતાને તેમાં આનન્દ થવો શક્ય છે એ જ્ઞાન સુધી તેમને નહિ હોય. સ્ત્રી એ પોતાની વિષયની ભૂખ સંતોષવાનું એક સાધન માત્ર છે એમ પુરુષ માને છે અને તેની એ ભૂખ હરકમેલ સંતોષવી અને તે જ્યારે માગે ત્યારે તેને શરીર અપૂર્ણ કરવું એ ધર્મ છે એમ સ્ત્રીઓ માને છે. આ આપણા સમાજનું જાતીય જ્ઞાન છે. સ્ત્રીની ગમે તેવી નાદુરસ્ત તબિયતમાં પણ તેની જરા પણ દરકાર કંઈ સિવાય તેમની આજીવન અને આનાકાતીને ડોકરે મારી પોતાનો હક્ક સાબિત કરનારા લાખો માણસો છે. અશુભચિન્ત, અજ્ઞાન પતિમાં અને સ્ત્રી પ્રત્યે લાગણી રાખનાર લગ્નના પતિમાં તથા વત માત્ર એટલો જ છે કે લાગણીવાળો પતિ પોતાની વિષયેચ્છા સંતોષ્યા પછી તે મોટે પશ્ચાત્તાપ કરે છે. પણ તે પશ્ચાત્તાપ બીજા દિવસે પાછો ભોગવાઈ જાય છે. અને એવી જ રીતે જીવન ચાલે છે.

વખત એ પણ અત્યંત કારણોમાંનું એક છે. દરેક સ્ત્રીમાં માતા યત્નાતી ઇચ્છા કુદરતી જ હોય છે, અને પોતાના શરીરની જાણને લીધે કે પુરુષની ખામીને લીધે જ્યારે માતૃત્વ અશક્ય ભાસે છે અગર તો વરસો સુધી માતા યત્નાતી કેંઈ પણ ચિન્હો નથી જણાતા ત્યારે પોતાની જ ઉમરની બીજી સ્ત્રીઓને ત્યાં આગમે જોઈ અનેક વખત સ્ત્રીઓ દિન-રાત મનમાં યાચ્યા કરે છે. આના પરિણામે પણ હિસ્ટીરીસીના શરૂઆત થાય છે.

જાતીય જીવન સાથે હિસ્ટીરીસીના સંકલનના મૂખ્યત્વે આ માર કારણ છે.

સુપ્રસિદ્ધ મહારાષ્ટ્રીય લેખિકા શ્રીમતી ઇન્દિરા સહસ્રબુદ્ધેકૃત
નવલકથા 'બાળુતાઈ ધડા ઘે' નો શુજરાતી અવતાર

એ પાછી કોણી ?

રજુ કરનાર :

શ્રી. યજ્ઞેશ હ. શુક્લ

પ્રકરણ નવમું

બાપ થયા તેમાં શું થયું ?

ખીન્ને દિવસ ઉગ્યો. ચાંદલો ચોટલો, હાથું ધોપું, ચ્દાપાણી સર્વ કાંઈ થયું. આટલા સમયમા તો અમારા ઘરમાં કેટલી ગડબડ થઈ રહી હોય અને હસવા બેલવાનો રંગ લાગ્યો હોય-પણ આજે ઘર જાણે એકદમ ઉદાસ લાગતું હતું. કોઈ હસતું નહતું; કોઈ બોલતું નહતું તેમ કોઈ કોમની ફા મરકરી પણ કરતું નહતું. બધાનાં મોઢા જાણે ખંભાતી તાળાં માથાં હોય તેમ બધે બધે ગયા હતાં. એમાંય મારી સાથે કોઈએ જ બોલતું નહિ એવું ઠરાવેલું હોય એમ લાગતું હતું.

સાંજ પ્રમાણે 'હું' ટેનીસ રમવા માટે નીકળી અને મોટાભાઈને, મધુને જૂઝ મારી. તે સાથે 'આજથી ટેનીસ ખંધ-અને તારી સાથે તો મુક્ક જ રમવાનું નહિ.' એમ મોટાભાઈ ભારપૂર્વક બોલ્યા. ખરું કહું તો મધુ આવતો 'હતો' પણ મોટાભાઈના ચળે સાંભળીને તે ગભરાયો અને તેણે ઇસારાથી જ મને ના કહી દીધી. એટલે મોટાભાઈએ એના કાન ફૂંક્યા હશે એવો તર્ક કરીને હું મારી ઓરડીમા ગઈ અને એક પુસ્તક કાઢી વાંચવા લાગી.

આ તો વાચવાનો નવો કારસ હતો. કેમે ક્યું મારે મન પુસ્તક વાંચવામાં ચોટતું નહતું. બારકરને મળીને કાલ પછીથી બનેલો કડીત તેને કહેવા માટે મારે મન એકદમ આગર થયું હતું એટલે મારી આખે બારકરના આગમનની રાહ જોઈ રહી હતી. પાછળના ભાગમા જઈને બારકરના બંગલા તરફ મેં કેટલીક વાર નજર ક્યાં કરી, એ જ રીતે ધડિયાળ તરફ પણ મેં પુષ્કળ વાર જોયું.

છેવટે નવ વાગ્યા, તડકો પણ માથા પર આવવા લાગ્યો રમવાનો સમય પસાર થઈ ગયો પણ બારકરનું ઠેકાણું ન હતું.

મને ઘણી નિરાશા ઉપજી. બારકરને અને મારો સંબંધ તૂટવાના ચિહ્નો મને દેખાવા લાગ્યા. બારકરે બધી વાત પડિત માસ્તરને કરી હોવી જોઈએ અને તેમણે તેને અહીં આવવાની મના કરી હશે એમ મને લાગ્યું. પરંતુ પડિત માસ્તર આ બાબતમા તેને કાંઈ હરકત કરે નહિ એમ પણ માઠું મન મને કહેતું હતું.

મારાથી સ્વસ્થ બેસાયું નહિ. બારકરને ઘરે જઈ તપાસ કરી આવું એમ મને થયું પરંતુ મોટાભાઈને અને જાનિ આજે જરા ભય લાગતો હતો. એટલે જ તો હું આટલો

સમય પર્વત આમ શાન્ત બેસી રહી હતી. મોટાભાઈની ખોડીમાં જઈને બેસ્યું તો તેઓ નહતા. ત્યારે મને જરા ઠીક લાગ્યું. હવે બાને ગમે તેમ કાંઈ કહીને એકવાર ત્યાં જઈ આવું. એવો મેં બેત કયો, પરંતુ ખોડું બોલતાં મારું દિલ ચાલતું નહતું.

એટલે મેં બાને કહ્યું:

‘બા, હું જરા લાગકરને ત્યાં જઈને આવું છું હ.’

બાએ મને તેની પાસે બોલાવી અને કહ્યું:

‘સોન, હવે તારા બાપુજી ઘરે આવે અને તેમને આ બધી વાત કહીએ, ત્યાં સુધી તું તેની પાસે જતી નહિ, અને જો કંઈક અહીં આવશે તો હમણાં તું અહીં આવતો નહિ.’ એમ હું તેને કહી દેતાં છું.

બાના આ શબ્દો સાંભળીને અને ઘણું જ આશ્ચર્ય ઉપજ્યું. મારા મનમાં નિરનિરાશા વિચાર આવવા લાગ્યા. એકવાર એમ પણ થ’ કે ‘આ લોકોનું કાંઈક કાંઈક સાંભળવું નહિ. આપણને યોગ્ય લાગે તેજ કરવું.’ પણ ફરી મારું મન મને કહેવા લાગ્યું: ‘હટ્ટ આમ કરવું એ કાંઈ ચાલે નહિ.’

એટલે હું ઝીરડીમાં જઈને સ્વસ્થ થઈ બેઠી.

મારા વિચાર ચાલુ જ હતા. આ વાતનો છેવટે શો નિઘ્રલ આવે છે તેની મને બાર ચિંતા થવા લાગી. તે દિવસે મેં ઇશ્વરની કેટલીય વાર પ્રાર્થના કરી. જમવાનો વખત થયો ત્યારે બાએ મને કેટાટડો આપ્યો કયો છતાં મેં મોડું સુઈ એકું કયું નહિ.

બારકરે આપેલી વસ્તુ લઈને, અને તેને છાંતી સરસી ચોપાને પંચારીમાં હું પડી રહી.

છેવટે વિચાર કરી કરીને મારું માથું પણ ડુબવા લાગ્યું. પાણી વિના તરફડતી મોઢી જેવી મારી રિયતિ થઈ હતી. શું કરવું, ક્યાં જવું, કેની સાથે બોલવું તે

કાંઈ સમજાતું ન હતું. એટલામાં પડિત માસ્તરનાં અવાજ જેવો સ્વર મારે કાને અથડાયો. ‘હું ઉડી, બરાબર કાંઈ સરવા કરીને મેં સાંભળ્યું તો પડિત માસ્તરનો જ એ અવાજ હતો.’

મને આશા લાગવા માંડી. હું મારા પ્રત્યેજ કરી. અને ઉડીને દિવાનખાનાની ગરબા સુધી ગઈ તો પડિત માસ્તરજી હતા. બા સાથે તેઓ ધીમે ધીમે વાત કરતા હતા. પણ કેટલોક સમય પર્વત તો તેમની વાતચીતનો એક શબ્દ સરખો પણ મારા સાંભળવામાં આવ્યો નહિ.

વચ્ચેજ તેઓ જરા મોટેથી બોલ્યા:

‘હા, મેં બારકરને પણ એમજ કહ્યું છે. બાબાસાહેબનો મત આ બાબતમાં અવધા સિવાય તમે એકએકને મળો કરો તે કામ નહિ આવે. તમારું લગ્ન થાય એમ જો તેઓને પણ ગમે તો ઘણું જ સારું.’

માસ્તરના આ શબ્દો સાંભળીને મને ઘણુંજ આનંદ થયો. હું હજી જરા આગળ વધી, હવે મને તેમની વાતચીત સ્પષ્ટ સંભળવા લાગી.

પડિત માસ્તર આગળ બોલ્યા: ‘મને તો સોનાબહેન ઘણીજ ગમે છે. મારા જેવા ગરીબ માણસના પુત્રને તમારા સરખા શ્રીમંતની બહેલી, હુશિયાર, અને સુરેખ પુત્રી મળે એતો અમારું મોડું ભાગ્ય સમજવું. પરંતુ બાબા સાહેબને આ વાત કેટલે અંશે પસંદ પડશે એની મને શંકા છે. એટલે હાલમાં તેઓ એકએકને મળે નહિ એમ મને લાગ્યું અને એ પ્રમાણે વર્તવાનું બારકરે કમ્પ્લ પણ કયું છે.’

‘મેં પણ સોનાને એમજ કહ્યું છે. પણ આજે તે જન્મી સુધાં નથી. તેનાં જન્મે કાંઈ એન પડતું નથી. સિવાય અમારા મોટાભાઈનો તો આ વાત સાંભળીને ગિજાળનો પારાજ ચડી ગયો છે. તેણે તો વળી લાંબો લચક કાગળ પાંચ પુના લખી દીધો છે. તેમાં કાણ જોણે

સીને માટે

તાકત-તાજગીથી ભરપુર

લેખક ત હા ર

ઝંડુ ક્રાંતિ સ વ

વિના વિલંબે વાપરવા માંડો

ખાસ સ્ત્રીઓ માટેને

.....

...તનદુરસ્તી-તાકતથી ભરપુર

પ્રદર્શક શ્રીગોપાલ અક્ષયી ધલાજી

ઝંડુ અશોકારિષ્ટ

સ્ત્રીઓની નબળાઇમાં આબાહ અસર કરનાર
દરેક ઘરમાં હોવો જોઇએ

ખાળકોને રૂબરૂ અને મજબુત બનાવનાર

સ્વાસ્થ્ય

ઝંડુ બાલામૃત

તમારાં બાળકોને આપો અને
એમને હસતાં રમતાં કલ્લોલ
કરતાં જોવાનો આનંદ અનુભવો

ઝંડુ ફાર્માસ્યુટિકલ વર્કસ, લી. સુંબાઈ નં. ૨૩

સુંબાઈની દુકાન : બુની બાટિયા મહાજન વાડી, કાલબાદેવી રોડ.

આયુર્વેદિક દવાઓનું સૂચીપત્ર આજેજમ માવો

ગુણગરવી, રાસપ્રિય
ગુજરાતણ બહેનો માટે

નવીન અપૂર્વ રાસસંગ્રહ

બીજા બધાં સંગ્રહોને બુલાવે એવો આ

બહેનોને, સખીઓને, અને મિત્ર-પત્નીઓને ભેટ આપવા લાયક

રાસમાલિની

નામનો રાસસંગ્રહ મેળવ્યા વિના છુટકો નથી

જાણીતા રાસ-ગીત લેખકોના કુલ ૨૧૪ રાસ-ગીત

આ સંગ્રહમાંથી મળશે. આજે જ તમારી નકલ મેળવી લ્યો.

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૪-૦

પોષ્ટેજ : ૦-૪-૦

ત્રણ સુંદર નવલિકા-સંગ્રહ

લક્ષ્મીની સાહી

લેખક: શ્રી. જયકૃષ્ણ વર્મા

યુવાનો અને યુવતીઓને પ્રેરણા પાતી સામાજિક,
હાસ્યરસિક નવલિકાઓ

મૂલ્ય: રૂ. ૦-૧૨-૦ : પોષ્ટેજ: ૦-૨-૩

પોદશી

સંપાદક: શ્રી. યજ્ઞેશ શુક્લ

હિંદના વિધવિધ પ્રાંતોના સાહિત્યના શણગાર રૂપ
સી-અવનને સ્પર્શતી વાર્તાઓ.

મૂલ્ય: રૂ. ૧-૦-૦ : પોષ્ટેજ: ૦-૨-૮

અર્ધું અંગ

લેખક: શ્રી. યજ્ઞેશ શુક્લ

ગુજરાતી હિન્દુ સમાજની સ્ત્રીઓના બળતા પ્રશ્નો
ઉકેલતી નવલિકાઓ

મૂલ્ય: રૂ. ૦-૧૨-૦ : પોષ્ટેજ: ૦-૨-૮

...ત્રણ પુસ્તકો સાથે લેનારને રૂ. ૩-૦-૦ માં ઘેર બેઠા...

મળવાનું ઠેકાણું:

વ્યવસ્થાપક "ગુણસુંદરી", ૧૧૪, ગીરગામ બેઠક રોડ,
મુંબાઈ, ૪.

અને જાણીતા બુકસેલરો પાસેથી.

શું એ લખ્યું હશે ! એક બે દિવસમા સોનાના બાપુજી આવી પહોંચશે એમ મને લાગે છે. ”

‘ હું ’ તો બાબાસાહેબ મમક્ષ એક શબ્દ સરખો બોલનાર નથી, તમારા જેવા શ્રીમંતની પુત્રીનું માંગું કરવું એ મને યોગ્ય લાગતું નથી, પરંતુ એ બંનેનો પ્રેમ સંબંધ જ જોડાયો છે, એટલે તેઓનાં લગ્ન થાય એમાં કાંઈ ખરાબ નથી અને આપણે વડિલોએ નિરર્થક લગ્નની જ હાં કરીને તેઓને નિઃસ્વાહ કરી દુઃખ દેવું યોગ્ય નથી એટલેજ મને એમ લાગે છે કે આ લગ્ન થવું જોઈએ. ’

આ શબ્દો સાંભળી બાબા એક સુરકારો નાખ્યો.

‘ એ બધી વાત સાચી ! પણ માત્ર આજ વાત તરફ લક્ષ્ય આપે ચાલવાનું નથી, બીજી બધીયે વાતોનો વિચાર કરવો જોઈએ. એઓ જે કારણ બતાવશે તે કાંઈ વિચાર કર્યા વિના તો નહિ જ બતાવે. પ્રેમ, પ્રેમ તે શું ! બેચાર વર્ષો અર્થાં કે એકમેકને બૂઠી સુઢાં જશે. ’

આ શબ્દો સાંભળી પંડિત માસ્તર કાંઈ પણ બોલ્યા નહિ. ‘ ફીક હું હવે જાઉં છું ’ એમ કહીને તેઓ જવા માટે નીકળ્યા.

બાબા શબ્દો સાંભળીને તેવું વક્તવ્ય કોના તરફ છે તેની મને બરાબર કલ્પના થઈ. મેટાલાઈનના મત-તો મને પહેલેથીજ ખબર હતો. હવે એક રજા બાપુજી, પરંતુ હવે મને તેમને માટે આશા રહી ન હતી.

એટલે પંડિત માસ્તરને જોતા મારી આંખોમાં પાણી ભરાઈ આવ્યા. જાણે તેઓ જ એક મારા ત્રાતા હોય એમ મને લાગ્યું એટલે મેં એકદમ કહ્યું :

‘ માસ્તર, તમે અહીંથી જશો નહિ. બાપુજી અહીં આવે એટલે આ વાતનો જે તે છેવટનો નિકાલ લાવીને તમે જાવ. ’

મારી દર્શાવે રિયતિ જોઈને તેમને લાગી

આવ્યું અને મારી પીઠ પર હાથ ફેરવી તેમણે કહ્યું :

‘ બેટા, આમ ગભરા નહિ. તારા માતા-પિતા જે કાંઈ કરશે તે તારાં કલ્યાણ માટે જ કરશે. તારું અકલ્યાણ થાય એવી તો તેમની ઇચ્છા નહિ જ હોય ને ? ’

‘ નહિ હોય : પણ એથી મને સુખ મળશે એમ પણ મને લાગતું નથી. હું તમને સ્પષ્ટ કહું છું કે મારાથી ભારકર વિના એક ક્ષણ પણ રહેવાશે નહિ. મને તેમ કરીને તમે મને તમારે ઘરે લઈ જાવ. ’

‘ આમ અધીરી ન થા. બાબાસાહેબ આવશે પછી તારી ઇચ્છા મુજબ કેમ નહિ થાય ? જરા ધીરજ ધર. તારા જેવી સુસ્તિ દિત બાબાએ આમ ધીરજ છોડી દેવી યોગ્ય નથી. ’ એમ કહીને તે ઝટપટ ત્યાંથી ચાલી ગયા અને હું પલંગ પર જાગે પડી.

પ્રકરણ દશમું

હૃદયનો મિત્ર

હવે મારી બધીય આશા બાપુજી ઉપર જ હતી. શેજ હું બાપુજીની વાટ જોતી પણ આજે આવશે, કાલે આવશે, એમ કરતાં કરતાં બે ચાર દિવસ નીકળી ગયા. મારા એ દિવસો બંધિવાસમાં પડેલા કોઈ કેદી જેવા જ ગયા. પછી એક દિવસે તો બાપુજી ખરેખર જ આવ્યા.

હું બાપુજીની માર્ગપ્રતીક્ષા કરતી હતી. પણ ‘ સોનુબહેન, બાપુજી આવ્યા ’ એમ મધુએ કહેતાં જ મારા હૃદયમાં મોટો પ્રાર્થકો પડ્યો ! અત્યારે આ લખતાં સુધા તે પ્રસંગ યાદ આવતાં મારા હાથ ભયથી કંપે છે. તે વખતે તો ‘ એ બાપુજી પણ નહિ જોઈએ, અને તેમની પાસે જવું પણ નથી ’ એમ મને લાગ્યું. આપણા જન્મભરના સાથીની પૃષ્ઠભૂમી કરવાની સુધા આપણને સત્તા નથી

એ જોઈને મને મારા અપજાપણું પૂરેપૂરું
ભાન થયું. 'બાપુજી' જે આપણી ઇચ્છાને
મંભતિ નહિ આપે તો ઘર છોડી જઈને જે
કાંઈ સુધીપાટી લાખરી મળે તે મેળવીને
રહેવું. એવા મં નિકલ્ય કયો.

બાપ કયા તેમાં શું થયું ? તેમના મરમાં
ગુલામની સાર્થકે જીવન પસાર કરવું, એ
કંઈપતા મને હુઃસહ લાગવા માંડી. હવે હું
હીકે હીકે મોડી હતી. ખરું કહું તો મારું હિત
શામાં છે તે મને સ્પષ્ટ સમજાતું હતું. ઘર-
માંના વડિલ માણસો-એટલે કે ખૂદ બાપુજી
જ. મને ડાહી-સમજતા હતા અને કેટલીક
જાતીય બારીક વાતોમાં મને મોટાઇ આપીને
તેઓ મારા મત મેળવવા હતા પણ મારાં પોતાનાં
લગ્નની વાત નીકળતાં જ, મારું હિત મારાથી
નહિ સમજાય એમ માનીને અને મારી ઇચ્છા
અને આશાનાં ધાખાં પર જોડીને મારું
ભવિષ્યનું આયુષ્ય મારીમાં મેળવવા માટે
તેઓ તૈયાર થયા હતા.

હવે, આ પ્રશ્નને તે શું કહેવું ? આને
ગડા પ્રેમ કહેવો કે સુશિક્ષિત લોકનું અચાનક
કહેવું એ જ સમજાતું નથી. મારા બાપુજીને
અશિક્ષિત કાલ્ય કહેશે ? તેઓ પુત્રના પ્રખ્યાત
વધીલ હતા અને સુધારક નેતા હતા. તેમનો
મત પ્રગતિમાન હતો અને એથી તો તેમણે
મારી બાના મતથી વિરુદ્ધ જઈને મને આટલું
શિક્ષણ આપ્યું હતું અને હજી અપજાની
તેમની ઇચ્છા હતી. આટલા સુધારક બાપુજીના
વિચાર હતા. છતાં તેમના સ્વભાવમાં એક
ખામી હતી અને તે 'હું' કહું તે જ પ્રમાણે
હું કહું તેજ મારું અને ખરું કહું જ શાણો
અને મારો વિરુદ્ધ જે કાંઈ જોલે કે વતે તે
મૂખ ! એ હતી.

બાપુજી આવ્યા એ જાણતાં મોટાભાઈ
તેમની સામે ગયો, મધુ ઉપર ગેલેરીમાંથી
જેમણે કરતો હતો. બા, જમવાના ઓરડામાંથી

બહારની બાલુએ જોતી હતી. હું ભયની
મારી મારા ઓરડામાં જ બેસી રહી.
બાપુજીનો સામાન રામાએ અંદર આણ્યો.
બાપુજી અને મોટાભાઈ વાત કરતા કરતા
માગ ઉપર મોટાભાઈની ઝાંઝામાં ગયા.
થોડી જ વારમાં બા મ્હા લઈને ત્યાં ગયું અને
ઉપર જ બેઠી. ત્યાં મ્હા પીવાઈ. જમવાને
હજી લણી વાર હતી. બા એ પુતાતી આમ
તેમની પૂછપરછ કરવા માંડી. પરંતુ બાપુજીએ
એકાણ પ્રશ્નો સ્પષ્ટ ઉત્તર આપ્યો નહિ.
પણ તેમણે એકદમ પૂછ્યું :

“ મોનું ક્યાં છે ? તેને પહેલાં અહીં
લઈ આવ. તેનાં આવાં મૂખાંધવાં વર્તન
માટે તેની બરાબર આખ ઉધાડવી જોઈએ. ”

‘ આમ અમરતો કોઈ કરીને તેને બોલા-
વવાનું કાંઈ કારણ નથી. આજ બે દિવસથી
તેણે એક કાઝિયોબરી અન્ન સુદાં ખાધું
નહિ અને કાંઈ નહિ ઊંઘીતું. મોનું તો
ચીમંગાઈ ગયું છે અને હવે તમે..... ”

‘ જસ જસ હવે બંધ કર. મોડી તેનો
પક્ષ લેવા આવી છે. એટલે જ તો મરમાં
આવી વાત બનવા પામી. જે ઊંઘનાં વર્તન
ઉપર નગર સુદાં ન રાખી શકે તો તારો
ઉપયોગ શો ? તું જુએ છે શું ? આપણી
એક પૂરી નક્કર જેની દીકરી એ બીબારીના
ઊંઘનેનો હાથ ધરીને આવી તે છતાં તને
તેની ઘડ નહિ કે ફરિયાદ પણ નહિ. આજ
આ ઊંઘને અહીં હતો તે હીકે થયું. એટલે
મારો આખર રહી ’

‘ પણ તેણે એવી આખર ગુમાવી થી હતી કે
તમારા દીકરાએ તે બચારી ? તેને સખતાં
આરો છે એટલે તેણે તમને સખી જણવું.
હીકે, બારર સાથે તેનું સખ ન થયું જોઈએ
એમ તમને લાગતું હોય તો તેમ ન કરતા
એટલે થયું. ક્યાંક ખીજે કરને એટલે

ચર્ચા બધ થશે તેમા આટલો બધો મંતાપ શા માટે કરવો ? ”

બાપુજી ચોમ રાન્ત ચમને બોલ્યાઃ
‘ હા, હવે લગ્ન કરી જ નાખવું નેમએ.

એમા કાંઈ શંકા નથી અને એક જે જગા તો હું નેમને પશ્ય આવ્યો છું. એને માટે તેની મંમતિ લેવી

છે. ઠીક,

ભાઈ, હું જ

જ તો તેને તેડી લાવ ’

ગોટાભાઈ

મારી પાસે

આવ્યા અને

બાપુજીને મં-

દેશા તેણે મને

કહ્યો હું જ-

મને આ પાસે

એડી અને

બાપુજી હવે

શું પૂછે જે

તેની રાહ જો-

વા લાગી બા-

પુજીએ આવી

રીતે શરૂઆત

કરી

‘ મોતુ,

મેં તને યા

માટે બોલાવી

છે તેની તને

ખબર જ છે.

આજે હું આઢી તારા યજ્ઞ મળ્યાંથી વિચાર કરવા આવ્યો છું. જો તને મારું કંઈવું કબૂલ હોય તો થાજ જ સારું નહિતર-નહિતર રાખ માટે ’ હું મારું કંઈવું નહિ માલજો એમ મને લાગતુ જ નથી પહેલી વાત તો એ કે તારું શિક્ષણ હવે અહીંથી અટકાવવું નેમને ’

એટલે મેં તરત જ પૂછ્યું:

‘ શા માટે ? મારે તો એમ. એ. થવું

છે અને મારામા એટલી હિંમત પશ્ય છે, એમ મને લાગે છે. ’

‘ તેં ખરું, તારામા હિંમત છે, તારામા અકલ છે, બીજી મર્વ વાત તને અનુકૂળ

છે. પરંતુ હું

નાશ શિક્ષણ-

નો સારો ઉ-

પયોગ કરતી

નથી એ મારી

બાજીમા આ-

વી સંકલ્પ છે. ’

‘ મતે આ-

પેવા શિક્ષણ

નો દુરપયોગ

મે શો કર્યો ? ’

‘ શું ’

હવે આથી

વધુ દુરપયોગ

શો કરવાનો

હતો તે જ

મને સમજા-

વું ગયું. હા-

વતુ ભાસ્કર

માથેનુ તાર

વર્તન તને

ભાનજના પદ

છે. તારા આ

વર્તન ઉપરથી

તારી ઇચ્છા

પહેનનાં આણાં

[આ દીસ આ દીસ પીપો, આ દીસ લાલના ખેતર-એ રાગ]

હાનાં એનક માને લાડકાં, વીરો આણાં વળાવે વસ્તુ વહેરે છે વિદેશની છણાં પટફૂલ વસાવે. કહે છે આણું આણું કાનમાં વીરને પાસે બોલાવી; ‘ભોજા વીરા શીદ બૂઝીએ ? કાલે લાડી લગાવી. શોજિત લાલિયા વીરને હજુ તો રાક્ષિત ન આવી, પૂર્વા કારાગાર કારમે, ઉપર કડીઓ લગાવી પાંક તમારો વીરા એટલો વસ્તુ એની જ લીધી; વાર્યા દારૂના પીનારને દિક્ષા ઠકાપણ દીધી લાખો ભોકોને કપડાં નથી લાખો અરધ ઉઘાડાં છણાં પહેરી શે વીરા શોભીશુ ? માને દુખના દહાડા. આપણાં માતાજી વીરા દુખળાં, ખોટા ખરથ ન કરીએ, લાખો ભાંડરડાં જૂએ મરે, એનાં દુઃખ શે વિસરીએ ? પહેનતે કાજ વીર આ શું કરે ? પહેની છે ના નયણી; મોહ વિસાર્યો વિદેશીને વીર ના વહાલનાં ઉણી કરો વલાવો વીરા જેટીયો, દેજે પુર્ણિઓ મંગાવી; કોડે કોડે અમે કાંતશુ, લઇશું હુમડાં જનાવી ઘરડાં સાથેને સમગતવીશું પહેણાં હેડે ન લઇશુ સમય વિચારીને ચાલીશુ વિરા ! કાલાં ચર્મ રહીશું, ”

દેવકૃષ્ણ જોષિ

ભણવાની નથી પણ લગા કરવાની છે એ રખત જણાઈ આવે છે ”

‘ હા, ભાસ્કર સાથે લગ્ન કરવાની મારી મચ્છા છે, અને તેને અનુસરીને જ માર તેના પ્રત્યેનું વર્તન જે પરંતુ અત્યારે જ મસાગ ગાડીને અમને આગ્રહ થાય એરી

અમારી મજા નથી. એટલે અમારું શિક્ષણ પૂરું થાય અને અમને બેને બરાબર મળવું આવે ત્યાં સુધી લગ્ન કરવાનો અમારો વિચાર નથી.

આ ઉપરથી બાપુજી, જાણે તેમણે કાંઈ સર્વસાધ્ય કરી નાખ્યું હોય તેમ બોલ્યા: 'હાલમાં તારે લગ્ન કરવું નથી, ખરું ને? તો તું ભારત્ર સાથે જરાય બોલ નહિ તેમ તેની સાથે કાંઈ પણ સંબંધ સુધાં રાખ નહિ.'

બાપુજી, તમે આમ કેમ કહો છો? જે મારો હકવનો મિત્ર છે અને જેની સાથે અમે જાણે ભાવિ જીવન ગાળવાનું છે તેની સાથે તો મારે વધારે નિકટ સંબંધ રાખવો એમજ એમ મને લાગે છે અને એવી રીતે જીવન સુધી હું તેની સાથે સંબંધ રાખું તોજ, તેના સ્વભાવમાંના શુભદોષ મારાથી સમજાય અને તેની સાથે લગ્ન કરવું સાહે છે કે ખરાબ તે નક્કી કરી શકાય.'

છે: છે: મને એમ લાગતું નથી. એક તો, આવી વર્તણૂંકથી તું બળતેજ મારો આથી જશે અને છેવટે તું તારી અને અમારી અપાકી તં કરશે.'

'પણ આમાં કંઈ વાતથી તમારી અપકીર્તિ થાય છે તે મારાથી સમજાતું નથી. અમે બંને બેમાં ફરતો જન્મજી છીએ તેથી કે, હાલમાં હાથ નાખીને આત્મીએ છીએ તેથી કે એકકમ પાસે પાસે બેસીને વાતચીત કરીએ છીએ તેથી કે...'

''બસ, બસ, બુધ કર તારો બકબકાટ! મૂર્ખ છોકરી! તારા પિતા આગળ આવી વાત બોલતા તને શરમ નથી લાગતી? એક-દમ બેશરમ થઈ ગઈ છે તું ચાંદી જ બનીશ. 'એટલું કહીને બાપુજીએ મારા તરફથી મોડું ફેરવી લીધું.'

પછીથી બા, ઘણાજ આશ્ચર્યો અને ગભરાઈને બોલી:

'એટલે? સોત, તું પરપુરવાના હાથમાં હાથ નાખીને ફરે છે?'

એ ઉપરથી મોટાભાઈ બોલ્યા:

'અરે, બા, એટલું જ શું? એથી આગળની પાયરી પર પણ તે ગઈ છે. મને તે દિવસે એટલો બધો રોષ ચડ્યો તે કાંઈ અમરતોજ કે? પણ મેં તને કાંઈ જ કહ્યું નહિ અને ઠેક બાપુજીને જ બોલાવ્યા.'

'મને એવી ખબર ન હતી. આટલી મર્યાદા છોડીને તે વર્તતી હશે એવી મને જરાય ખબર ન હતી.' એમ કહીને ગાલ ઉપર હાથ મૂકીને તે રવસ્થા બેસી વિચાર કરવા લાગી.

મોટાભાઈ તટસ્થ હતા. બાપુજી મોઢા પર હાથ ફેરવતા હતાં અને રોષથી કપાળ ઉપર આંગળી મૂકી બહાર જતા હતા. તેઓને સર્વને સમજાવવા માટે મેં આગળ કહ્યું:

'તમે બધા આમ રોષે શા માટે બરાબ છો? મોટાભાઈ કહે છે કે હું એથીય આગળ ગઈ છું, એનો અર્થ મારાથી સમજાતો નથી. પરંતુ સ્ત્રી પોતાના પતિ સાથે વર્તે એવી રીતે હું તેની સાથે ખાતરીપૂર્વક વર્તી નથી. અમારાં વર્તનથી સમાજનું કે અમારું અદ્વિત માનપણ દષ્ટિએ ચનાર નથી.'

આ પરથી બા હાથ આગળ કરીને બોલી: 'જો, આમ હોય તો પણ ચાર લોકમાં તો એ ખરાબ જ લાગે. તું તેના હાથમાં હાથ નાખીને આગે કે તરતજ આગળનો ભાગ નેડાયા વિના લોકો રહેવાના નહિ.'

'પણ આપણે લોક સાથે શું કરવું છે? આમ તો બાપુજી દગ્ગરચાર કહે છે તો પછી આજ બાપતમાં લેખિનો ભય શા માટે? આથી બાપુજી ઘણા દુઃખી થયા અને મને ખ્યાલ જતાવીને બોલ્યા:

‘ચલ ચાલી જ અહીંથી તારા ઓરડામાં ! તારું મોઢું જહુ છૂરી ગયું લાગે છે ! મૂર્ખો !’
પણ હું ત્યાંથી હાવી સુધાં નહિ.

એટલે તેમણે આને કહ્યું :

‘આને તેની ઓરડીમાં લઈ જા અને કાલે ને કાલે જ પુના રહેવા જવાની તૈયારી કરે અને ત્યાંસુધીમાં એને ઓરડામાંથી બહાર સુધાં નીકળવા દેતી નહિ. પુના જતાંની માથે જ આપણે તેના લગ્નની તૈયારી શરૂ કરવી જોઈએ.’

આપુલના આ છેવટના શબ્દો સાંભળ્યા પછી, ભાસ્કરને અને મારો હવે ફરી મેળાપ થવાનો નહિ એમ લાગતાં મેં આપુલને કહ્યું :
‘આપુલ, આમ નિષ્કુર ન થાવ હું...’

મારી આંખોમાંથી આંસુ વહવા લાગ્યા.

‘હું તમારે પગે પડું છું પણ મારા લગ્ન કરશે નહિ. જો તમને જોઈએ તો હું ફરીથી ભાસ્કરનું નામ સુધાં નહિ લઉં.’

‘ઠીક છે : જોઈ છે શું કરવું તે.’

એટલું કહીને તેમણે મને મારા ઓરડામાં લાવી મૂકી.

પ્રકરણ અગ્નિઆરમ્બ

હેયાંના હાર !

આપુલ આવ્યા તો ફિવસ પછી, અને આપુલ સાથે વાર્તાલાપ થયો તે પછી, ભાસ્કર સાથે લગ્ન થવાની તો શું પણ, માત્ર તેને જોવાની સુધાં આશા રહી નહિ. એટલે, શું કરવું, કયા જતું, એમ જ મારા મનમાં થયા કરતું હતું. ‘ભાસ્કર ફરી ક્યારે મળશે ?’ એનો જ મને એક સરખો વિચાર આવ્યા કરતો હતો. આપુલને આવ્યાને બે ફિવસ થયા હતા છતાં, પડિત ભાસ્કર કે ભાસ્કર કોઈ અમારા તરફ ફરક્યું સુધાં નહોતું. અરે કહીએ તો ભાસ્કર તરત જ આવત પણ તે

આપુલ બોલાવે એની રાહ જોતા હતા, એમ મને લાગ્યું.

આપુલના કલા પ્રમાણે અમારે ત્યાં પુના જવાની તૈયારી ચાલવા માડી હતી. સાંજે ચાગ વાગ્યે અમારી ગાડી ઉપડનાર હતી. ભાસ્કરને મળવા માટે મારો છત્ર તલપાપડ થઈ રહ્યો હતો. કાંઈ પણ બંધાનું કઠીને અહીંથી જઈ તેને મળી આવું એમ મારા મનમાં થતું હતું પરંતુ એમ કરવાને મારી હિમત આવતી નહતી. એક દોઢ વાગ્યાને સુમારે આવો જ કાંઈક વિચાર કરતી હું મારી ટ્રક ભરતી હતી એટલામાં.....

“કેમ, આ બધી ધમાલ શી થઈ રહી છે. તમે કયા જગત છો ?” એવા શબ્દો મારા કાને અથડાયા.

એ શબ્દો માસ્તરના હતા. આટલા બે વાક્યોથી મને કેટલો બધો આનંદ થયો, મને કેટલી આશા ઉપજી !

‘પરમ દિવસે જ સોનુના આપુલ આવ્યા અને આજે પુના જવાનું છે એમ તેમણે કહ્યું એટલે આ તયારી આવી રહી છે. બાંહે ઉતર આપો.’

‘કેમ, પ્લેગ આછો થઈ ગયો ?’

‘હા, પ્લેગના ઉપદ્રવ ધણે જ આછો થઈ ગયો છે એમ તમો કહે છે.’

‘પણ, હજી રોજના વીસ પચીસ કેમ તો યાવ છે એટલે જવાની આટલી બધી ઉતાવળ કરવી એ મને અયોગ્ય લાગે છે.’

ભાસ્કર સાથે આ આમ વાત કરતી હતી તે દરમ્યાન હું આરણ્યા આગળ આવી તેમની સાથે ભાસ્કર પણ આવ્યો હશે એમ મને લાગ્યું જ નહોતું. પરંતુ હું આરણ્યા આગળ આવી દાંદર ઉતરવા જાઉં છું ત્યાં તો ભાસ્કર આવ્યો અને નેણે એકપત્ર મારા હાથમાં ઝડપથી સોરવી દીધો અને તે પછી મેટાભાઈની

એરડીમાં ચાલ્યો ગયો. ત્યાં મોટાભાઈ નહતાં
પણ આપુછ જ હતા.

ભાસ્કરે આપેલો પત્ર ચોળીમાં ગમે તેમ
સંતાડી દબને હું ભાસ્કરની પાછળજ આપુછ
પાસે ગયો.

ભાસ્કરને જોતાંજ આપુછનો દોષ પગથી
માથાં મુધી ચડી ગયો અને તેઓ 'જો,
ભાસ્કર...' એમ કહેવા જતાં હતા એટલા-
માંજ પડિત માસ્તર આવી પહોંચ્યા. એટલે
આપુછનો રોષ જરા ઓછો થયો અને તેમણે
અન્નેને ખુરસી ઉપર બેસતા જણાવ્યું.
આપુછના મનમાં હું ત્યાં ન ઉભી રહું એમ
હવું પરંતુ પડિત માસ્તરે 'બેસ, સેન,
ઉભી થા માટે રહી છે ?' એમ કહ્યું એટલે
તેમનો કાંઈ ઉપાય રહ્યો નહિ, અને હું
ત્યાં બેઠી.

ધરો સમય મુધી આપુછ કાંઈ બોલ્યા
એટલે પડિત માસ્તરે કહ્યું:

'આટલા જલદી પુના જવાની ઉતાવળ
શા માટે કરો છો ?'

એ સાંભળીને આપુછ બોલ્યા:

'માસ્તર, આ વાત તમારા લક્ષમાં નહિ
આવી હોય એમ મને લાગતું નથી.'

'હા, હવે આવી નથી, આવી એમ નથી;
પરંતુ પ્રેમમાં નકામા શા માટે જવું છો ?'

'માસ્તર તમારી વાત ઠીક છે. આજરૂ
જન્ય તો કાંઈ તમારી થોડીજ જવાની છે ?
તમારો તો છોકરો છે; પણ મારી છોકરી છે.
એટલે જો કંઈક કલંક લાગે તો તે મને
લાગે. તેમાં તમારે શું ?'

'પરંતુ તમે કાંઈક કહેશો પછી એમ
કેમ થશે ? અને આજરૂ કેમ જશે ?'

'હવે આજરૂ જવાની આજી રહી
રહી છે ?'

'આમ બહીરા જેવું. કાંઈ થડું હોય

એમ મને લાગતું નથી. ભાસ્કરે મને બે
વાત કહી છે તે ઉપરથી તો તેઓનો લગ્ન
નક્કી કરી અન્નેનું શિક્ષણ પૂરું થતાં લગ્ન
કરી નાખવાં એટલે પાતું.'

'બરાબર, બરાબર !' આપુછ બેઠું
ધુણાવતાં બોલ્યા: 'તમે તો પશ્ચિમ મહેલે
ઉપાધ્યક્ષ થાઓ ! પણ હું મારી છોકરી માટે
ત્યાં આપું છું અને એ ધર મારી બરોબરીનું
છે કે નહિ, એ કેટલો મારો છોકરો આપ
તો તે મુખી થશે કે નહિ એ વાત કાંઈ
લક્ષમાં લેવી નહિ શું ?'

આપુછના આ રાખેા સાંભળી પડિત
માસ્તરે મૌનજ સેવ્યું.

પણ ભાસ્કરથી બોલ્યા વિના રહેવાયું
નહિ; તે તરત જ બોલ્યા:

'આત્માસાહેબ, તમારા બોલવા ઉપરથી
તો એમ લાગે છે કે અમે 'શ્રીમંત' નથી
એટલે તમારી પુત્રીને અમારે ત્યાં મુખ મળશે
નહિ. જો એટલા ખાતર જ તમે અમારાં
લગ્નની વચ્ચે આવતા હો તો તમારા જેટલા
પૈસા હું મેગવું ત્યાં મુધી અમે લગ્ન નહિ
કરીએ. પછી થયું ?'

'હાં હજી બી. એ. નો ડોર્સ તો પ્રેમ
થયો નથી, તે મારા જેટલાં પૈસા મેગવવાની
તુમાખી કરે છે.' આપુછ તિરસ્કારપૂર્વક
બોલ્યા: 'તારા કરતાં હજાર દરબજે મારી
એવી જગ્યાનો શું તોરો પડ્યો છે કે એટલા
દિવસ થોળવું ?'

માસ્તર બોલ્યા:

'આત્માસાહેબ, મારું કાંઈ મળશે પણ
પ્રેમ મળવાનો નથી.'

'અરે પ્રેમ તે કાંઈ એમ બેસી રહ્યો
છે ? બે માણસો એક માથે રહેવા તાગે
એટલે પ્રેમ આપોઆપ જ ઉત્પન્ન થાય છે.
આપણામાં નાનપણમાં લગ્ન કરવાની રીત

હતી તે કાંઈ અમરતી જ નહિ. તેનો ઉદ્દેશ આજ્ઞ હોતો—

‘આપુછ, જો તમારો મત આવે હોતો તો તમે નાનપણમાં જ મારું લગ્ન કેમ ક્યું નહિ ? તેમજ જો ક્યું હોત તો ધણું મારું થાત. તો મને અત્યારે જે કુઝ થાય છે તે થાત નહિ.’

આપુછએ મને આંખ કાઢીને ચૂપ બેસી રહેવા જણાવ્યું, ‘તારે વચ્ચે બોલવાની કાંઈ જરૂર નથી !’

આપુછ ન્યાં ને ત્યાં પૈસાની જ અડચણ જણાવતા હતા, એટલે પડિત મારતરથી કાંઈ બોલાયું નહિ. તેઓ તરત જ ઉઠ્યા અને બોલ્યા:—

‘કી ત્યારે અમે જમએ છીએ.’ એટલું કહીને પડિત માસ્તર ઉઠ્યા અને દાદર ઉતરવા લાગ્યા:

ભારકરે આપુછને પૂછ્યું:

‘કું સોના સાથે જગ બોલું ?’

એટલે આપુછ ચીદાષને બોલ્યા:

‘તારા આ નિર્લજ્જપણા માટે શું કહેવું ? મેં તને અત્યારે જ કહ્યું ને કે તે તને મગવાની નથી. અને તું બેધકક મને પૂછે છે કે તેની સાથે બોલું ? આનો અર્થ શો ?’

‘પણ જરા વાંત.....’

‘અમ, જરાય વધારે બોલીશ નહિ. કું ફરી તને સાફ સાફ જણાવી દઉં છું કે હવે પછી તું મારા ઘરનો એટલો સુધારું ચક્રો નહિ તેમ કાંઈ સાથે બોલતો નહિ. સમજ્યો ? જા-જા હવે અહીંથી.”

આપુછના આ શબ્દોથી ભારકરને ઘણું જ બોલું લાગ્યું. તેણે મારા તરફ અશ્રુપૂર્ણ નેત્રોએ જોયું અને મારી વિનાય લીધી. કોર હાથ કરીને તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. જે ઘરમા ભારકર પોતાના ઘર જોયું

વર્તન કરતો તે જ ઘર આવે તેને માટે કાવમને માટે પારકું બન્યું.

આપુછના કોર શબ્દોની અને ભારકરનાં ઉતરી ગયેલાં મોઢાંની મારા મન ઉપર પ્રણી જ ખરાબ અસર થઈ. મને જાણે રડું આવવા લાગ્યું. ભારકર નજરપરથી દૂર થયો ત્યાંસુધી કું તેના તરફ જોઈ રહી છું. ભારકર નજરે પડતો બંધ થયો. કું મારી બોલીમાં આવીને બેઠી અને મારી દ્રુક તૈયાર કરવા લાગી પણ કેમે ક્યું રડ્યું બંધ ન થયું. મારા હાથની પગની સર્વ શક્તિ જાણે હણાઈ ગઈ હોય એમ મને લાગ્યું. મારું જાણે ફરવા લાગ્યું. ભવિષ્યનાં કુઝમય આયુષ્યનું ચિત્ર મારી નજર આગળ દેખાતું લાગ્યું. મારો જીવ કેકાણે ન રહ્યો. એકવાર તો એમ પચું થયું કે સાડી પર બાલતેલ છાંટી કાંડી સળગાવું એટલે આપો આપ જ બધી પીડા પતી જાય. પછી વળી એમ વિચાર આવ્યો કે આના કરતા તો અપ્રીય ખાઈને આપઘાત કરવો સારો કે. જેથી કાંઈના જાણવામાં પણ કાંઈ આવે નહિ. પણ અશ્વિય લાવવું ક્યાંથી ? ‘શા માટે જોઈએ ?’ એમ કાંઈ પૂછે તો શું કહેવું એવો મને વિચાર આવવા લાગ્યો. એટલામાં મારી યોગીની અંદર કાંઈક હોય એમ મને લાગ્યું એટલે મેં જોયું તો ભારકરનો પત્ર મારા હાથમાં આવ્યો. મેં એ પત્ર ફેટલી, ઉતાવળે અને અધીરાઈથી વાંચી નાખ્યો તે કેમ કહી શકું ?

એ પત્રમા ભારકરે મને ન મળવાને પરિણામે તેને જે એકલતા લાગી હતી તેનું વર્ણન કર્યું હતું અને એક મેકને એકમેકની ખબર મળતી રહે અને અમારી વચ્ચે વડિ લોએ જે બંધન ઉભા કર્યા છે તે દૂર કરવા માટેના લપાય મુશ્કેલી હતા. વળી એક જગાએ તેણે આમ પણ લખ્યું હતું:—

‘સોનુ, આપણા જેવા નિષ્કપટી, નિર-

હાસ્યરસના જાણીતા લેખક

શ્રી. ધનસુખલાલ કૃ. મહેતા રચિત

હાસ્યરસિક ચોવીસ વાર્તાઓ
આકર્ષક ચિત્રો સાથે-સુંદર રૂપરંગમાં

સા. સુ. જી

નિર્દોષ આનંદ આપતું ભેટ આપવા લાયક પુસ્તક

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૮-૦ : પોષ્ટેજ : ૦-૩-૩

(રજીસ્ટ્રેશન-વી. પી. ખર્ચ જુદું : ૦-૩-૦)

“ ધનસુખલાલની મર્મોળી કલમ ગુજરાતને જાણીતી છે. કેટલીક નાની વાર્તાઓમાં
અપે તેમ જ કેટલાક વિનોદાત્મક શબ્દચિત્રો લેખાવી શકાય, એવાં ચોવીસ હજાર પુલ જેવા
અને ટુકા લખાણોનો આ સંગ્રહ અને લેખિનીમાં રહેલી મર્મપટુતાને દીપાવે છે. ”

—“ જન્મભૂમિ ”

“ આ વાર્તાઓમાં હિંદુ સમાજની સ્થિતિ સમજાવવા સાથે હાસ્યની પશ્ચિમ રેલ છેલ
હાથવામાં આવી છે. ”

—“ મુંબાઈ સમાચાર ”—

મળવાનાં } “ ગુણસુન્દરી ” કાર્યાલય, ૧૧૪, ગીરગામ મુંબાઈ, ૪.
ટુકાણાં. } અને જાણીતા શુકસેલરા પાસેથી.

સ્વદેશી સીલક અને જ્યોર્જટમાં

સુંદર છેલ્લામાં છેલ્લી સ્ટામ્પલનાં કાકસ, જંપર, બેબી-સુટ, વગેરે-સેલમાં ધણીજ
આછી કીમતે

છ વર્ષ દરમિયાન પહેલું જ સેલ

માટે એક વખત પધારી ખાતી કરો

પુરૂષોત્તમ માસ્તર હોસ્પીટલ બીલ્ડીંગ મુંબાઈ, ૪
શાખ નં. ૧૧, -યુ અરિસાડ,

આશુવેદનું અમૂલ્ય ઔષધ અને બાળકોની જીવનહાની.

કાઠીયાવાડી બાલામૃત સોગડી (રજીસ્ટર્ડ)

અગ્નિચિત્રે યતા દરેક દર્દને મટાડી તેમને તંદુરસ્ત, હિર્ષાયુષી અને રૂપુષ્ટ
મનાવે છે. આ સોગડીનું સેવન કરનારા બાળકો આરોગ્ય, આનંદ અને નવચેતન પામ્યા
છે. કીમત ૩બી ૧ ના બાર આના.

વી. પી. પો. જુદું.

વેલ. એન. એચ. મહેતા.

કાઠીયાવાડી બાલામૃત સોગડી ટ્રીપો. ભાવનગર (કાઠીયાવાડ)

મૂત ?

અજ્ઞાનતાની અવધિ !

અચ્ચાને જીવંત વળચૂં છે, માની તેની અમૂલ્ય નિદોષ જીવંતોનો ભોગ લ્યો તે પહેલાં “ જયકર્સ કન્ડેશન કયોર ”ની ખાટલી સાથે આવડું ચોપાનીયું જરૂર વાંચો—

જયકર્સ કન્ડેશન કયોર

ની
ખાટલીએ ધણું અચ્ચાઓની અમૂલ્ય જીવંતો અચાવી છે, તેથીજ સઘળા ડોક્ટરો તેની લલામણુ કરે છે, અને દરેક સમજી માખાપ તેની એક ખાટલી ધરમાં હાજર રહે છે. ધણું મોડું થાય તે પહેલાં તમે જાણો પછી ખરીદી લ્યો. અથવા તમારા લાગતા વળગતાઓમાં જ્યાં જ્યાં આંકડીના રોગથી અચ્ચુ પીગડું હોય તો તેને માટે લલામણુ કરી આશીરવાદ મેળવો—

જયકર્સ

**

કન્ડેશન કયોર

એટલે

**

અચ્ચાઓની

**

આંકડીનો

**

રામખાણુ ઈલાજ.

દરેક આગેવાન દવાવાળાઓ વચે છે.

ગાંધીના વંદેમાતરમ

શિકાકઈ સાખુ

(૨૯૨૮૬)

માયાના વાળ ખરી જતા અટકાવે છે. વાળને વધારી મુંવાળા અને કાળા બનાવે છે તેમજ શરીરે ન્હાવાથી આમડી મુલાયમ થાય છે દરેક માદકાએ વાપરી પોતાનો સંપૂર્ણ સંતોષ જાહેર કર્યો છે ઉપરાંત વડોદરા સ્વદેશી બજાર પ્રદર્શન તરફથી સોનાનો ચાંદ આપવામાં આવ્યો છે કીમત ત્રણ ગોડીની પેટીના તેર આના ટ. ખ. જુદુ.

બનાવનાર—એમ. એસ. ગાંધી

કરી (૬. યુજરાત)

મળવાનાં ફેકાલ્.

મ. હરિલાલ ઇથરલાસની કંપની,

૧૨૦, ગીરગામ એક રોડ, મુંબાઈ, ૪.

કાયમી સ્વદેશી બજાર

મુંબાઈ અને અમદાવાદ તેમજ દવાવાળાને ત્યાં અને દરેક સ્વદેશી સ્ટોરમાંથી મળશે.

YOUR

તમે આંખોથી બેભાર છો ?

તેમ હોય તો

“ સેલરનું લોટસ હની ”

વાપરો.

આંખના તમામ દોષો માટે ખાતરી લયો, જગમગદુર, અકસીર, કુદરતી ઇલાજ છે.

“ સેલર ”નું લોટસ હની લેવાની

જાહેર કરો.

માહિત્ય મેળવ.

પી. એમ. ઝવેરી એન્ડ કું.

દવાવાળા,

પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ, ૨.

એમ કહીને બાએ મને જેમ તેમ કરીને ગાડીમાં બેસાડી.

એક ગાડીમાં હું, બા અને મધુ બેઠાં હતાં. બીજી ગાડીમાં બાપુજી અને મોટાભાઈ બેઠા હતાં, તરતજ ગાડીઓ ચાલવા લાગી.

ગાડીમાં બેસતાં, અમે વડગામ આવ્યા તે વેળાએ અમને ઉપજેલો ઉત્સાહ અને હવે જતી વેળાનો નિઃસ્વાહ અને મારી પરિસ્થિતિમાં થએલા જમીન આરમાનના ફરક જોઈ મને ધશ્વરનું રમરણ થયું અને સર્વ કરતા કારવતા તેજ છે અને હવે પછી પણ તેજ આપણી ધમ્મ પૂર્ણ કરશે એમ માનીને મેં મારી આંખ મીચી ધશ્વરનું ચિંતન કર્યું.

બા મારા શરીર પર હાથ ફેરવીને તેના હૃદયનું મને જ્ઞાન કરાવી રહી હતી. બાનો મારા પર આટલો બધો પ્રેમ હશે, એ મને આજ દિન સુધી સમજાયું ન હતું. મારા વિચાર અને મારું વર્તન તેને ગમતાં ન હોવાને કારણે, તે મારી સર્વ પ્રવૃત્તિ પ્રત્યે આંખ આડા કાન કરતી હતી. બાપુજી મારા તરફથી બોલીને તેને ચીંહવતા એટલે મારી ભાંજગડમાં ન પડવાનો તેણે નિશ્ચય કર્યો હતો. પણ આમ મને તેના અને બાપુજીના પ્રેમ વચ્ચેનું અંતર જણાયું. બારકર સ.થે હું લગ્ન કરું એ તેને પણ ગમતું ન હતું, તે છતાં બા બાપુજીના જેવું કઠોર વર્તન કરતી ન હતી, પણ જે બાપુજીના હૈયાના દાર જેવી હું હતી અને તેથીજ જેમણે અમને આટલી સ્વતંત્રતા આપી હતી તેજ બાપુજીતેમના વિચારની વિરૂદ્ધ મેં વર્તન કરવા માંડ્યું એટલે મારું માલ કાઢવાની વાટ બેવા લાગ્યા હતા !

પ્રકરણ બારમું

પિંજરની મેના

અમે તરતજ પુના પહોંચી ગયાં. થોડાજ દિવસમાં ક્ષેત્ર બોલે. થઈ જવાને કારણે

લોકો ગામમાં રહેવા આવવા માંડ્યાં હતાં. કાલેજ, શાળા ફરી શરૂ થયાં હતાં.

બારકર અને પંડિત મારતર પણ વડગામ છોડી પુના રહેવા આવ્યાં. બારકર સ.થે કાંઈ પણ રીતે ફરી મારો સંબંધ બંધાય નહિ એવી વાતચત્તો બાપુજીએ કરી. કેમ પણ રીતે હું બારકરને વિસરી નહિ એવી રીતે મારા મનને ઠીક લાગે એવા પ્રયત્ન બાએ કરવા માંડ્યા. મને સાફ લાગે તે માટે મધુ પણ ઘણો પ્રયત્ન કરતો પણ મોટાભાઈએ તો છુપી પોલીસનો ધંધો જ શરૂ કર્યો હતો. હું મેટ્રીકમાં પાસ થઈ પણ હું કઠામ બારકરને મળું એ કારણે મને કાલેજમાં મોકલવાની ના પાડી અને ધરની બહાર જવું નહિ એવી સખ્ત તાકીદ કરી.

આવી સ્થિતિમાં એક પછી એક દિવસ હું જેમ તેમ કાઢતી હતી અને હવે બંધાયેલું જીવન કેમ તરફ વહે છે તેની રાહ જોતી હતી.

આજ સુધી આવી રીતે વગર કામે સમય કેમ વીતાવેલો તેની મને ખબર ન હતી એટલે મને કાંઈ પણ ચેન પડતું ન હતું. બીજી છોકરીઓને કાલેજમાં જતી જોઈને મને કાલેજમાં જવાની કેટલીય ઇચ્છા થતી. પણ શું કરું ? હું મારો ઘણો ખરો સમય પુસ્તક વાંચવામાં અને સાંજનો સમય ફરવા જવામાં ગાળતી. બારકર મને એમ ધારીને ઘણીવાર હું કાલેજની ટેકરી પર જ ફરવા જતી. પણ ઘણા દિવસો થવા છતાં મારો અને તેનો મેળાપ થયો નહિ. પછી મેં એક દિવસ ચોરોપારીથી તેને પત્ર મોકલ્યો અને તેમાં ‘આ પત્રનો જવાબ ટેકરી ઉપર અમુક ઠેકાણે મુકો’ એમ લખ્યું. રામાને લઈને હું ચેન ટેકરી પર ફરવા જવા લાગી. મને બારકરના પત્રો ટેકરી પર મળવા લાગ્યા. રામો ફક્ત મારી સાથે આવતો. ટેકરી પર એક ઝાડ હતું. એ ઝાડ

નીચે હું રાજ બેસતી. રામાનું લક્ષ મારા તરફ ગાંઝું ન રહેતું એટલે હું શું કરતી અને શું નહિ તેની તેને ખબર નહતી. આમ અમારો પત્ર વ્યવહાર કેટલાક દિવસ સુધી ચાલ્યા કર્યો. એકાદ વેળા આ રહસ્ય પકડાઇ જશે એવા મને ભય લાગતો હતો; ઉપરાંત આવી રીતે શુભ વ્યવહાર કરવાનું પણ મને બિલકુલ ગમતું નહતું. પરંતુ આપુણે મારા પ્રેમે પિંજરામાંની મેનાના જેવું વર્તન કરવાની શરૂઆત કરી અને તેથી મેં પણ આમ વર્તવા માંડ્યું એમ કહું તો કાંઈ ખોટું નહિ. હું આપુણે ફસાવું છું એટલે મારું આ વર્તન યોગ્ય નથી એમ મારું મન મને એક સંસ્કૃત કહેતું.

આના મંબાધર્મા મેં ભારકરતા મત લીધો પણ તેણે જણાવ્યું:

‘એમાં ખોટું શું છે? લોક આપણને સીધી રીતે વર્તવા દેતા નથી એટલે આપણે આમ વાંકા ચાલીએ છીએ. આપણે જાણી-જુઝીને કોઈને થોડા જ ફસાવીએ છીએ? વળી, આથી કોઈનું નુકસાન થોડું જ થવાનું છે? તો શું આપણે એકમેકને પત્ર લખવાનું છોડી દેવું? કાંઈ નહિ. તું આમ જ મારા પર પત્ર લખતી રહે. એટલે એ પત્રોના આધારે તો આપણા જીવનમાં કાંઈક રહસ્ય રહેશે.’

શ્રીમંત યવા માટે તે શા શા પ્રયત્ન કરી રહ્યો છે તે ભારકર મારા ઉપરના પત્રમાં લખતો અને ‘મારું કાર્ય સિદ્ધ થાય ત્યાં સુધી તું મારે તાટે લગ્ન કરતાં થોભશે ને?’ એમ તે મને પૂછતો.

હું પણ મારા પત્રમાં, તેની સાથે લગ્ન કરવાનો મારો કેટલો મક્કમ નિશ્ચય છે તે જણાવતી.

આવી રીતે અમારા સાત આઠ મહિનાં નીકળી ગયા.

ફરવા જવાનો સમય હું કદિ જ ચૂકતી નહિ, એટલે કે કોણ જાણે, અમારા મોટા ભાઈને મારે માટે સંશય ઉપજ્યો અને ‘આજે રામાને કાંઈક જરૂરી કામસર મોકલવાનો છે, એટલે તે તારી સાથે આવી શકનાર નથી.’ એમ કહીને તે રામાને મારા ફરવા જવાનાં રંચાને લઇ ગયો. અમારી પત્ર ચૂકવાની જગા તેણે રામા પાસેથી જાણી લીધી. ઘરે પાછા આવ્યા પછી ભારકરેના પત્ર જતાવીને તે બોલ્યા:

‘બાંધાદેખ, આ પત્ર કોનો છે? તમને ખબર છે કે?’

ભારકરના અક્ષરો જોઈને મારી છાતીમાં પ્રાર્થના પડ્યો. મેં તેના હાથમાંથી ઝટ દબને પત્ર છુંટવી લીધો અને તેના દુકડે દુકડા કરી નાખી તે બહાર નાખી દીધા.

એટલે તેણે કહ્યું:

‘હા, એમાં શું મોટી ધાડ મારી? આથી તો ઉઘટી એ ભારકરેના જ પત્ર હતો એવી ખાત્રી થઇ. હવે આપુણે કહીને આ વાત બંધ કરવી જોઈએ. એટલે મારું કામ પત્યું.’

મેં ચીંધાઈને કહ્યું,

‘મોટાભાઈ, તું ગમે તેમ કરે પણ હું ભારકરને કદિ જ બૂલવાની નથી. બહારથી તું ગમે તે કરજે પણ મારું મન તો તારે સ્વધીન નથી ને?’

‘તારાં મન સાથે મારે શું કરવું છે? તારાં વર્તનથી ચાર ઘરમાં અમારી વાત નહિ ચાલે એટલે બસ.’

‘ બરાબર છે, મારા કર્તા તમારે મન લોકોની પંચાત વધારે. મારું સુખ, મારી, આશા, મારું જીવન, એની તમને કંઈ જ પડી નથી. ’

આથી મોટાભાઈ હસીને બોલ્યા.

‘ મારું સુખ ગંદકીમાં જ છે એમ કોઈ બોલવા લાગે તો તેના શબ્દોને જેટલું મહત્વ આપવું પડે તેટલું જ તારા શબ્દોને આપવાનું છે. ’

મને ધણો રોષ ચઢ્યો, એકવાર મને એમ થયું કે સગડ દેતી આને એક લપડાક લગાવું પણ મેં મારું મન સંભાળીને કહ્યું:

‘ મોટાભાઈ, ભારકર માટે તું ગંદકી જેવા શબ્દપ્રયોગ કયા આધાર પર કરે છે ? તેનું મન તારા જેટલું સંકુચિત નથી. ત્યારે ને ત્યારે તમારું ધર્મક પૈસાનું. તેના આપ પાસે પૈસા નથી એટલે જ તમે તેની સાથે મારું લગ્ન કરવા હેતા નથી પણ હું કહું છું કે મરીબીમાં દીવસો કાઢવા હું તૈયાર છું. પછી તેમાં તમારું શું જાય છે ? ’

‘ શું જાય છે ? અમારું નામ જાય છે. ’

‘ નામ રાખવાવાળો તારા જેવા સુપુત્ર છે, પછી મારું શું કામ છે ? ’

‘ શું કામ છે ? ને શું નહિ તે બાપુજીને પૂછ. ’

પછી જરા મોટપણનો ડાંગ કરીને મોટાભાઈ બોલ્યા:

‘ ઠીક; સોની ભારકરને પત્ર લખવાનું તું બંધ કરનાર છે કે હું આ વાત બાપુજીને કહીને તે બંધ કરાવું ? ’

મેં ચેપથી કહ્યું.

‘ જા, તને કાંઈ તેમ કર. ’

‘ એમ ને ? ’ એટલું કહીને તે ચાલ્યો ગયો.

તે પછી મારું ફરવા જવાનું બંધ થયું. અને બાપુજીએ તાબડોતોબ મારું લગ્ન કરી નાખવાનો નિશ્ચય કર્યો.

અમને લેવા માટે બાપુજી વડગામ આવ્યા તે વખતથી જ તેમણે મારે માટે એક ધર જોઈ રાખ્યું હતું. તે ગૃહસ્થને મને જેવા ખાતર જ એક દિવસ જમવા માટે બોલાવ્યા. હું તેની નજરે પડું તે ખાતર જ બાપુએ તે દિવસે મને ‘ પીરસવાનું ’ કહ્યું.

એ ગૃહસ્થનું નામ તાત્યામાહેબ સોમણ હતું. એ ગૃહસ્થ ‘ ધી પીપલ્મ બેકુ ’ના સંચાલક હતા. સુંબાઈમાં તેમના બે ત્રણ બંગલા હતા. એ ઉપરાંત મહાબળેશ્વર, માથેશન જેવા ઠંડી હવા પાતાના ઠંડાણાં પર પણ તેમનો એક એક બંગલો હતો. આ ઉપરાંત તેમની બેલીવાડી સારી અને મોટા પ્રમાણમાં હતી. તેમની પત્ની મરી ગઈ હતી. તેમને કંઈ સંતાન ન હતું એટલે ફરી લગ્ન કરવાની તેમની ઇચ્છા હતી. આ માણસનું તથા આળીમની આસપાસ પહોંચ્યું હતું. પરંતુ તેમનો બાપો મજબૂત અને ભરાવાનું હતો, અને કોઈ યુરોપીયન માણસના જેમ તેમનો રંગ ગોરો હતો અને સુખ ઉપર લાલ્લી હતી, તેમના ચહેરાપરથી તેમનો રવભાવ સૌમ્ય અને શાન્ત લાગતો હતો એટલે મારા મનમાં તેને માટે એક પ્રકારે આદરભાવ ઉત્પન્ન થયો. પરંતુ એની સાથે મારું લગ્ન થાય એમ તો મને જરાય થયું નહિ.

એ રમણ બાપુજી, આ અને મોટાભાઈને ધણજીવ પસંદ પડ્યું. પરંતુ ‘ આવા મર્યાદિત માણસનું જીવન બગાડવાને આપણે કારણભૂત થયું ’ એમ મમળને મને બરાબર લાગ્યું. અને એની સાથે મારે લગ્ન કરવું

જ નહિ એવી હક કરવાનો મેં નિશ્ચય કર્યો.

એ ગૃહસ્થ જમીને ધરે ગયા તે બાદ બાપુજીએ મને ઈવાન ખાનામાં બોલાવી અને મારી પીઠ પર હાથ ફેરવોને તેમણે મને કહ્યું:

‘સોના, કયું સ્થળ સારું ? મેં જોએલું કે તે પસંદ કરેલું ?’

મેં સ્પષ્ટ રીતે જણાવ્યું:

‘બાપુજી, તમે જોએલું સ્થળ લોક દષ્ટિએ મારા સ્થળ કરતાં હળવે દરજ્જે સારું હોય. શકશે પણ મારા અને તેના સ્વભાવમાં જમીન આરમાનનું અંતર કંઈ રીતે નહિ હોય ! તે મને બરોબરીનો કંઈ રીતે માન્ય છે ? મારો તેની બોળખ મુદ્દા નથી. આમ હોય તમે નકામી મને તેનાં મળાંમાં પરોવો છો અને મારો અને તેનો જન્મભરનો સંબંધ જોડા છો, એ સારું નથી. એનું પરિણામ સારું આવનાર નથી. વળી તે સાથે અમારા મળેના છત્વનની ધૂળધાણી કરવામાં તમે કારણભૂત ન થાવ. તમારી એકની એક પુત્રી તરફ જોઈને પણ એમ નહિ કરો.’

‘હા, કેવી મૂર્ખા છે તું ! કેમ જાણે મેં તને કોઈ વૃદ્ધનો ગળે બસાવી છે ! સોમણ સાહેબ જેવું ધર શોધતાં પણ મળવાનું નથી, સમજી ! તેમને જરા મોટી થોડું અગ્રેજી જાણતી હોય એવી છોકરી જોઈએ છે એટલે તો તેઓ આપણાં જેવાને પૂછે છે. નહિતર આવો માણસ આપણી પાસે આવે શાનો ? અને આવું સોના સરખું સ્થળ તને સહજ મળે છે તે છતાં જો તું ના કહે તો તને કહેવું શું ?’

‘બાપુજી, તમારા જેવા લોક કે જોને

પ્રેમ એટલે શું તેની ખબર નથી તે મને મૂર્ખજ કહેશે અને એમ જોઈએ તો હું મૂર્ખજ છું.’

‘અને તેથી જ આ બાબતમાં તારો મત લેવાનું કાંઈ કારણ નથી. પેલા ભાડેદાર સાથે તાત્કાલ સાહેબની કોઈ પણ રીતે ટુંકાના યથ શકે કે ? પેલો ભારકર ત્યારે એક ઉદ્ધત છોકરો ત્યારે તાત્કાલ સાહેબ સારા ગૃહસ્થ શ્રીમંત મનુષ્ય દેખાવમાં ભારકર સાધારણ તો આ તો જાણે મળતો અંતરાર. ભારકર છોકરો, અણસમજી, ત્યારે તાત્કાલ સાહેબ સૌમ્ય, નિશ્ચયી અને સમજી. ભારકરને ઘેર બાપરી સુદાં ખાવા મળવાનો નથી ત્યારે તાત્કાલ સાહેબને ધરે સદાસર્વદા અન્નપૂર્ણિતા વાસ અને ગાદી-તકીએ બેસવાનું તેમ નહિ તો ઘોડાગાડીમાં મહેલ કરવાની. આમ બંને વચ્ચે જમીન આરમાનનો ફેરક છે તે છતાં તને પેલો ઉદ્ધત છોકરોજ પસંદ છે પછી તને શું કહેવું ?’

‘બાપુજી, તમે ઘણી સારી જગા શોધી છે પણ જે મુખ્ય વાત જોવી જોઈએ તેજ જોઈ નથી તેનું શું કરવું ? મારો ભારકર ઉદ્ધત હશે, દેખાવમાં કુશળ હશે, કદાચ મને પોષવાની પણ તેનામાં શોખતા નહિ હોય; તેની પાસે ગાડી ઘોડા નહિ હોય. પણ તે મને જોઈએ તે રીતે મારી સાથે મળે એવું, મને સંતોષિત, પ્રફુલ્લિત રાખનાર અંતઃકરણ તેની પાસે છે અને તેની સમીપ હું ઉપવાસી રહું તો પણ તેનું મને જાન રહેનાર નથી.’

‘સમજ્યો, સમજ્યો; જા, તારી દાંડ કંઠિ છોડવાની નથી.’

(અપૂર્ણ)

સીહદયની વેદના

[એક અવલોકન પત્ર]

લખનાર :

શ્રી. યજ્ઞેશ શુક્લ

મુંબાઈ, તા. ૨૦-૪-૩૫

પ્રિયબહેન યશસ્વિની,

૬૫૩મી બરેલો તારે પત્ર મળ્યો. વાંચી ખૂબ આનન્દિત થયો ! કોણ નલે કેમ પણ તું મારા પર ચીકામ છે અને તારી આ ગાંઠ આવી રીતે પત્રમાં ઢાલવે છે ત્યારે મને ઓરજ મળ આવે છે. કેવો મજાનો આખો પત્ર છે ! એમાં મને તેં આજસુ 'થી' માંડીને આપવાં ઘટે એટલાં બધાં વિરોધણે આપી દીધાં છે. બહુ સારું ક્યું ! મારા 'અમલના પત્રો' ની ફાલભા તારે કાગળ લાલ શાહીની નિશાની કરીને સંઘડી રાખ્યો છે.

મહિનાઓ પિતે ત્યારે હું એકાદ પત્ર લખું છું, એ તારી ફરિયાદનું કારણ છે અને એ સાચું છે. એટલે એ બધોય ૬૫૩૦ વહેરી લઈ આગળ ચાલું છું.

સરોજ બહેનને તો તું જોગ્યો છે, આપણે અનેકવાર તેમને વિરો વાતચીત કરેલી છે. મેં તને અગાડ જણાવ્યું જ હતું કે ગુજરાતી સ્ત્રીઓમાં એમના જેટલાં હૃદયમ વિચારનાં બીજાં કોઈ બહેન ભાગ્યે જ હશે. તેઓ, મુંબાઈ યુનિવર્સિટીનાં એમ. એ છે એ પણ તું નલે છે. ગુજરાતની જે ગણી-ગાંડી સ્ત્રી લેખિકાઓ છે, મૌલિક રીતે વિચાર કરી શકે એવી મહિલાઓ છે તેમાંનાં એક આગળ પડતા શ્રી. સરોજિની મહેતા છે.

'ગુણસુન્દરી'માં, તેં અગાડ તેમના લેખો વાંચ્યા હશેજ. એ લેખોમાં તેમના સ્વતંત્ર વિચાર પણ તું નણી ચૂકી હશે. ગુજરાતી ભાષા ઉપરનો તેમનો અજબ કામુ, અને સ્ત્રીભક્તિ પ્રત્યેના અન્યાયથી બળતું તેમનું હૃદય તેમના હરકોઈ લેખમાં જણાઈ આવ્યા વિના રહેતું નથી.

તેઓ વાર્તાઓ પણ લખે છે એ તું કદાચ નહ-

તી નહિ હોય. તેમની અગીઆર વાર્તાઓનો સંગ્રહ 'એકાદશી'ને નામે હાલમાં જ પ્રકટે થયો છે. તે તને આ સાથે નહાં છુકપોરટથી મોકલું છું. એ વાર્તા સંગ્રહ સાથે એક બીનું, તેમનું જ રચેલું પુસ્તક પણ છે. બંને તારે વાંચી વિચારવાનાં છે. બીનું પુસ્તક તો પ્રકટ થયે ઘણા દિવસો થયા. એ આજ-સમા જ મોકલવાનું રહી ગયેલું. છતાં એમનો વિષમ મોટો થયો નથી, તેમ થવાનો નથી.

તારી ટેવ નાણું છું એટલે એ બંને પુસ્તકોનો થોડો થોડો પરિચય આ પત્રમાં જ કરાવી દઉં છું. તને એથી વાંચવામા મનહ પડશે.

'એકાદશી'ની અગીઆરે વાર્તાઓમાં સીહદયની સાથો વેદના નીતરે છે. એકેએક વાર્તામાં દિનદુ સમાજની સ્ત્રીનું એક એક સ્વરૂપ રતુ થયું છે. બે એક વાર્તાઓ અંગ્રેજના ભાષાંતર હોવાનો શ્રી. સરોજબહેને સ્વીકાર કર્યો છે પણ એટલો સ્વીકાર કર્યો નહોતો તો એ અંગ્રેજ ઉપરથી સ્થાઈ છે એમ ભાગ્યે જ કોઈ કહી શકત. આટલી સફળ રીતે કૃતિઓ ગુજરાતીમાં ઉતારાઈ છે.

'બે નગરની વાર્તા' તું મહત્વ શ્રી સરોજ બહેનને એ તેમની પ્રથમકૃતિ હોવાથી જ લાગ્યું છે, છતાં એમાં તેમની સ્ત્રીઓ પ્રત્યેની મમત્વ ભરી લાગણી જણાઈ આવ્યા વિના રહેતી નથી.

'અધતા' કવિવર ટાંગેરનાં 'ધી વિઝન' ઉપરથી લખાયેલી છે. એમાં પતિમાં અપૂર્વ શબ્દો રાખતી કુસુમ અધત્વ પામ્યા પછી પણ પતિ સામે રૂબ સરખો કરતી નથી. પતિ ફરી લગ્ન કરવા તૈયાર થાય છે ત્યારે પણ પતિને તેમણે લીધેલી પ્રતિજ્ઞાના ધાર પાપગાથી બચાવવા મઠે જ, કોઈ પણ જોગે તેમનું લગ્ન ન થાય એવી તે ઇશ્વર પ્રાર્થના કરે છે. સી હૃદયની કુળા લાગ-હૃદયો આ પાત્રમાં હજારાઈ ભય છે એ જ વાર્તાનું

મીનું' સ્ત્રીપાત્ર દેખાંચિની સ્ત્રીહૃદયની સાથે પિઠાન કરી શકે છે. હુકી વસ્તુને સુરેખ કલ્પનાથી વિકસાવવામાં આવી છે.

અંગ્રેજી શિક્ષે કે વધુ ભણે એટલે ઠાકરીઓ વહી ન ગઈ હોય, એવી માન્યતા સામાન્ય રીતે અશિક્ષિત કે ઓછા શિક્ષિત વર્ગમાં ધર કરી રહેલી છે. ન્યારે સાચી પરિસ્થિતિ એવી હોતી નથી. શિક્ષણથી સંસ્કાર મળે છે એટલે અશિક્ષિત કરતાં શિક્ષિત જરૂર સહ્યતા, મર્યાદા અને વિનય વગાડે સારી રીતે સમજ કે પાળી શકે છે. હા, અશિક્ષિતો પાસે વગર સમજ જ્યે ખોટી લાજ મર્યાદા પળાવાય છે તે પળાવાની આશા શિક્ષિતો પાસેથી ન રાખી શકાય. 'કન્યાની શોધ' આવી માન્યતાના આધારે લખાઈ છે. નિરંજનના પિતા પ્રદર્શન લેવા નય છે અને તેમનો ભ્રમ દૂર થાય છે.

બેરોને તે બાળીને શું કરવું છે ? કંઈ નોકરી થોડીજ કરવી છે ? આ પ્રશ્નોના સંચોટ જવાબ આપવાના હેતુથી જ નહીં 'ચેત્સુએટ ગ્રિફિલી' ની વાર્તા શ્રી. સરોજ બહેને લખી હોય એમ લાગે છે. મુશિક્ષિત ગ્રિફિલી પતિના જીવનમાં કેટલી ઉપયોગી થઈ પડે છે, પતિની અસહાય દયામાં તે કેટલી ઉપયોગી અને કુટુંબ માટે કલ્યાણકારી નીવડે છે એ 'ચેત્સુએટ ગ્રિફિલી' માંથી સમજી શકાય છે. નંદકિરોસની પત્ની ચેત્સુએટ ન હોત, તે શિક્ષિત ન હોત તો વડન અથવા યએલા નંદકિરોસની, જે બાળકોની અને તેની પત્નીની શી દયા થાત, એવી કલ્પના કપાદી ઇચ્છા છે.

'રક્ષક' કે રક્ષિત ? 'માં એક સારો પ્રશ્ન છેડાયો છે. જીવનની નાનામાં નાની વિગત માટે પણ પત્ની પર આધાર રાખતા મદનલાલ રોડ તેની પત્ની 'રમાના' રક્ષક 'હતા કે રક્ષિત હતા એનો જવાબ એ વાર્તામાંથી મળી રહે છે. રમા એવી પત્ની નહિ હોય તો મદનલાલ એવા ઝીણી ઝીણી બાબતોમાં પણ પરાચર્ય સેવતા પતિદેવોની શી હાલત થાય એનો મને વિચાર આવે છે.

'Oh what lies we women have to tell when we are mothers we have to tell lies to pacify our children;

when we are wives we have to tell lies to pacify the father of our children !' કવિવર સ્ત્રીન્દ્રનાથની આ યુક્તિને સાચી કારણતરી વાર્તા 'સત્ય પ્રિયતા' છે. પતિને માટે એક સ્ત્રી ક્યાં સુધીનો ભોગ આપે છે અને પુત્રપત્ની-પતિની નફરતાઈ કેટલી હદ સુધી જઈ શકે છે એ 'સત્ય પ્રિયતા' માં સંચોટ રીતે દર્શાવ્યું છે. 'સ્ત્રીનો ધર્મ' 'એ વિના બીજે માર્ગે ક્યાં છે ?' અને 'સાચો માર્ગ' એમાં એક એક પ્રશ્ન માર્મિક રીતે ચર્ચાવામાં આવ્યો છે. નિરાધાર અને જીવનથી કંટાળેલી સ્ત્રી માટે શુદ્ધતાગ સિવાય બીજો શો માર્ગ હોઈ શકે ? અલબત્ત, તેણે સ્વાધ્યયી થવું એજ એ. સુધારના બહુમા કુંકનારા પોતાના ધર આમળ બળતું આપે છે ત્યારે કેવા દરજોડ બની નય છે એ છેલ્લી વાર્તા બતાવે છે. દરિજન પાળના નિવેશ માટે એમાં યએલું 'માર્ગદર્શન' જરૂર વિચારવા જેવું છે.

શ્રી. સરોજ બહેનની એકેએક વાર્તામાં સ્ત્રી હૃદયની વેદના તો છે જ. તે સાથે સમાનતાના દિમાચત સ્ત્રી પ્રત્યેના અન્યાયો પરત્વે લીખા ચામકા ફટકારવાતું પણ તેઓ ચૂક્યાં નથી. બાપાતું લેખ તેમના એ ચામકાને કેટલીક વાર તો પણ મર્મસ્પર્શી બનાવે છે.

નવલિકા કલાના સારા નમુના તરીકે ભણે આ વાર્તાઓની ગણના નહિ થાય. પણ શ્રી હૃદયની સાચી લાગણીઓનો પડથો આ એકેએક વાર્તામાંથી પડે છે અને એટલે અંશે આ વાર્તાઓ સફળતાને વરેલી છે.

સૌ. સરોજ બહેને આવી વધુ વાર્તાઓ નહિ લખે ? એવો પ્રશ્ન હું એકા બેડે 'એકાદશી' પરી કરીને મને પૂછ્યો એવી મારી ખાતી છે.

'ગુજરાતની લગ્ન અવરથા અને કુટુંબ સંસ્થા' એ પુસ્તક મૂળ અંગ્રેજીમાં લખાયેલું. એમ. એ. ની પરીક્ષા માટે શ્રી. સરોજબહેને એથી સીસ તૈયાર કર્યો તે તેમણે ગુજરાતીમાં જ લખાયા છે. અહીં ગુજરાતનાં સમાજ રૂપન પર એ પ્રથમ સારો પ્રકાર પાડે છે.

પ્રાચીન સમયની લગ્ન પ્રથાથી આરંભ કરીને શ્રીમતી સરોજ બહેને અર્વાચીન લગ્ન પ્રથા, સુધીની મેચાંદ સ્ત્રીકારી એ પ્રશ્નની ચર્ચા કરી છે. તે સાથે ગુજરાતમાં જુદી જુદી જ્ઞાતિઓમાં લગ્ન અને તેને અંગે ફેલાયેલી રીતો, વિવાલો, વગેરે

તેમણે આમાં અભ્યાસપૂર્વક ખ્યાન કર્યું છે. ગુજરાતમાં અત્યારે લગ્નને અગ્રિ દાખલ થએલી નવ-નવતની રૂઢીઓ, લગ્નને અંગેના વિધિ, લગ્નવય, વગેરેનો આમાંથી સારો ખ્યાલ આવી નય છે. આપણી લગ્નસંસ્થા, લગ્નની મૂળ ભાવના બાળુએ હાસેલીને રૂઢીના સકંભમાં કેટલી હદે સરોજબહેને ગ્રહ છે તે નજીવાતું સાધન સૌ. સરોજબહેને આમાં પૂરું પાડ્યું છે. તે સાથે તેમણે પ્રાચીન હિન્દુ કૌટુંબિક જીવન તેમજ અર્વાચીન ગુજરાતનું કુટુંબજીવન એ બે ખરે લખીને કુટુંબ સંસ્થાની મૂળ ગત ભાવના, એનું વિકૃત સ્વરૂપ અને અત્યારે એની ઉપયોગિતા કે નિરર્થકતા કેટલી છે, તેની અભ્યાસપૂર્ણ ચર્ચા કરી છે.

સૌ વર્ષ પહેલાંની લગ્નવ્યવસ્થા ઉપર તેમણે ચર્ચા કરી છે. એ ચર્ચાને અતે તેઓ જણાવે છે કે “ સૌ વર્ષમાં ગુજરાતે કોઇ પ્રકારની વાર્ષિક પ્રગતિ કરી નથી. લગ્નવય થોડી બધી છે પણ સંતાપકારક નહિ જ. કેટલીક બાબતોમાં તો સૌ વર્ષ કરતાં આને વધારે અધોગતિ થઇ છે. દાખલા તરીકે ઔદિચ્ય સહજ આશણોમાં વરવિક્રયનો રીવાજ ને આને જ્ઞાતિનો વિનાશ કરી રહ્યો છે તે સૌ વર્ષ ઉપર અસ્તિત્વ ધરાવતો ન હતો. ”

લગ્ન અને તેને અંગેના જુદા જુદા વિવાદોમાં સમયના વહન સાથે ને પરિવર્તન થતું આવ્યું છે તે બેતાં આપણે પ્રગતિ કરી છે કે પીછેહઠ કરી છે એજ પ્રશ્ન વિચારવા જેવો થઇ પડે છે.

ગુજરાતી સાહિત્યમાં લગ્ન અને તેને અંગેના પ્રશ્નોની ચર્ચા કેવા અને કેટલા અંશમાં થઇ છે તે બતાવતું એક સ્વતંત્ર પ્રકરણ શ્રી. સરોજબહેને લખ્યું છે. છેલ્લા ‘ સમાપ્તિ ’નાં પ્રકરણમાં તેમણે કરેલું પૃથક્કરણ વિચારણા માંગી લે એવું છે.

આખું પુસ્તક અભ્યાસી દૃષ્ટિથી તૈયાર થએલું છે. પત્ર બાંધે લાખો થઇ ગયો એટલે હવે આખું ન લખતાં અહીંજ બંધ કરું છું. વળી પાછો તારા કપકાની રાહ ભેટો રહીશ. ”

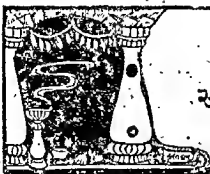
લિ. તારા બાઇ યજ્ઞશાના વૃંદન

* (૧) એકાદશી લેખિકા: શ્રી સરોજિની મહેતા એમ. એ. પ્રકટ કર્તા: શ્રી સાહિત્ય મંદિર સુરત.

(૨) ગુજરાતની લગ્ન વ્યવસ્થા અને કુટુંબ સંસ્થા લેખિકા: શ્રી સરોજિની મહેતા, પ્રકાશક: ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી અમદાવાદ,

સ્વીકાર : —————

(૧) હસ્તનું અર્થશાસ્ત્ર ચલણ અને હુડિયામણ (પ્રથમ ભાગ) લેખક: પ્રકાશક: જયરામદાસ નેકાલાલ નય ગાંધી. અંતર, કચ્છ કિંમત ૦-૮-૦. (૨) શ્રમજીવન કે સમાજવાદ પ્રયાસક: લક્ષ્મણલાલ મહેતા, વજલાલ મેવાણી, મુબંબ (૩) વિવાહ સંજીવ: કર્તા બાઇશંકર કે. શુક્લ. વાંકાનેર જંકશન.

સમાલોચના

નર્મદાનું મંદિર: પદ્યવિભાગ: સંયોજક: શ્રી વિદ્યનાથ મંગળલાલ ભટ્ટ પ્રકાશક: ગુજરાત સાહિત્ય સભા, અમદાવાદ. કિં. રૂ. ૧-૮-૦

કવિ નર્મદની રાતાબ્દી ગુજરાત, મહાગુજરાત અને બૃહદ્ ગુજરાતે ઉજવી. કવિનર્મદનું ચિરંજીવ સ્મારક કરવાની યોજના થઈ. સાહિત્ય પરિષદ એ યોજનાને ન્યારે અમલી બનાવે ત્યારે ખરું. પણ અમદાવાદની ગુજરાત સાહિત્ય સભાએ સૌથી પ્રયત્નશીલ રીતે નર્મદની રાતાબ્દી ઉજવી એમ કહ્યા વિના ચાલે એમ નથી. રાતાબ્દીને ઠાંકણે જ, એ સભાએ 'વીર નર્મદ' વિષેનું આ પુસ્તકના સંયોજકની યોજનાક્ષિતીને કસમે લખાવેલું જીવનચરિત્ર ગુજરાતને ચરણે ધણું હતું. આજે એજ સભા કવિ નર્મદની ચોકખંધ કવિતાઓમાંથી નર્મદના હૃદયના નીતાર સમી, ભૂદા ભૂદા વિધયોની સવાસો ભેટી પદ્યકૃતિઓને ગ્રંથસ્થ રૂપમાં સુવ્યવસ્થિત રીતે ગુજરાતને ચરણે ધરે છે, અને કવિ નર્મદની કવિતાઓનું સચોટ નિબંધ અને મૂર્મગ્રાહી નિરીક્ષણ કરતાં સંયોજકનું 'ગુણદર્શન' કવિ નર્મદનું ગુજરાતી કવિતા સાહિત્યમાં સાચું સ્થાન ક્યાં છે તે બતાવવા ઉપરાંત, કવિ નર્મદને અને તેની કૃતિઓને સમજવામાં મહામૂલ્ય ફાળો આપે છે. સુંદર રૂપરંગ, શુદ્ધ અને સ્પષ્ટ મુદ્રણ અને યથોચિત ટિપ્પણ આખા ગ્રંથને દીપાવી રહ્યા છે. અમદાવાદની સાહિત્ય સભાને આ ગ્રંથ માટે જરૂર અભિનંદન ધટે છે. સંયોજક માટે ધન્યવાદ નિના બીબ ક્યા રાખે? ઉચ્ચારી શકાય ?

રંગ-રેખા: આલેખનાર: સોમાલાલ શાહ, પ્રકાશક: શ્રીદક્ષિણામૂર્તિ પ્રકાશનમંદિર, ભાવનગર મૂલ્ય રૂ. ૨-૪-૦

આ પ્રકાશન ભેગા પછી શ્રીદક્ષિણામૂર્તિના સંચાલકોને કપડો આપવાનું મન થઈ નહ્યું છે. દરવેળે ચોકખંધ પુસ્તકોના ફાલ લેવાયે જનાર આ સંસ્થાએ, પોતાની સમીપ આટલો વિપુલ કલાકો-દાર હોવા છતાં તિબેરીએ તાણું મારી રાખ્યું, એ દોષપાત્ર નથી શું ? શ્રી. સોમાલાલ શાહનાં પંદર

ચિત્રોનો આ સંગ્રહ, અમારા એક કવિમિત્ર રાખેડોમાં કહીએ તો 'પીંછીની કવિતા' છે. પંદર પંદર ચિત્રની ભાવના રંગ અને રેખાની મિલાવટમ અજળ રીતે ઉતરી છે. પહેલું જ ચિત્ર છેવે નિર્દોષ માતૃપ્રેમની ભાવનાને કેવી અજળ રીતે વ્યક્ત કરે ! ગોવાલણ અને પનિદારી, કોઇને પણ સુઝે ક્યાં વિના નહિ રહે, 'અહલ્યા'નું યોજસ, અને રાધિકાનો નૃત્યનો તનમનાટ, પીંછી દ્વારા આબેદુષ ઉતર્યા છે. ભયંતરત હરિણો ભેતાં તો સોમાલાલનાં કલા માટે આફરીનના પોકાર ક્યાં વિના રહેવાઈ નથી. શિશિર વસંત અને પાનખર, પણ એ નકતુન સાચાં સ્વરૂપ વ્યક્ત કરે છે. પંદર ચિત્રો ધરનાં દીવાનખાનાને પવિત્રભાવનાથી દીપાવી મુકે એવાં છે. કોઈ સમર્થ કલાવિવેચક પાસે સોમાલાલની આ કલાની પિઠાન કરાવીને સંગ્રહમાં ભેડવામાં આવી હોત તો એ કલાની આંતરિક ખુબીઓ બહુ સહેલાઈથી ન સમજી શકનારાઓ ઉપર ઉપકાર થયો કહેવાત.

નરખંડા : લેખક: પ્રકાશક શ્રી તારાચંદ્ર ચોપડલાલ અડાલત. વડોદરા મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

ઐતિહાસિક વાર્તાઓના લેખક તરીકે પ્રસિદ્ધ થઈ ચૂકેલા શ્રી. અડાલતની આ ૧૪ ઐતિહાસિક વાર્તાઓ એમની યશસ્વિ લેખિનીનો વિશેષ પરિચય કરાવે છે. એકેએક વાર્તામાં રાજપૂત નીરતા અને ટેકના અજળ ભેગા દબાંતિ મળી આવે છે. વાર્તાનો પ્રવાહ અચૂક વણે નહ્યું છે અને એકવાર રાઈ કરતાં પૂરી કર્યેજ છુટકો એવો વાચનારાઓને અનુભવ થાય એવી આ વાર્તાઓ છે. પ્રસંગોચિત ચિત્રો પણ મોટા પ્રમાણમાં અપાયાં છે. ગુજરાત એમની આ સંગ્રહને પણ હમેશની રીતે જરૂર આવકારશે.

વસંતમાં વનખાંડ : લેખક: શ્રી ધનરાજી હીરાંચંકર ત્રિપાઠી, અમદાવાદ કિં. રૂ. ૧-૮-૦

'ગુજરાતી પંથ' ની ૧૯૩૪ ના વર્ષની બેઠ તરીકે આ નવલકથા પ્રકટ થઈ છે. શ્રી ધનરાજીની લેખિનીથી 'શુભુત્તરી' નો વાચક વર્ગ પરિચિત છે. તેમની લખેલી આ ઐતિહાસિક

—મે સુંદર નવલકથાઓ—

ઈર્ષ્યાની આગ

કંપની સરકારના સમયની ગેમાંચક ગ્રેમકથા

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૦-૦ : પો. : રૂ. ૦-૩-૬

તૂટેલા બંધન

કવિવર ટાગોરની સુંદર સામાજિક નવલકથા

મૂલ્ય : રૂ. ૦-૮-૦ : પો. : રૂ. ૦-૨-૦

લખો :

વ્યવસ્થાપક “ગુલુમુન્દરી”

૧૧૪, ગીરગામ એક રાડ, સુબાધ, ૪

જરમનીની નવી સોધ. રંગ જોઈ લ્યો
સોનાથી મીઠાવી લ્યો—કેમીકલ ગોલ્ડ
સોનાની ખંજીરો

કારીબરોએ કંઈ એવી તો સુંદર બનાવી છે
કે હાથ ચૂમી લેવાને દીલ ચાહે છે. રૂ. ૫૦૦) ની
ખંજીરો બનાવી તેની આગળ મુકા અને પછી
જુઓ કે કંઈ સુંદર લાગે છે ! અતુલની શાહુકાર
પણ કહી શકતો નથી કે તે સોનાની નથી, ભૂખા
દેખાડો ત્યાં કોઈ પણ રૂ. ૨૦૦) થી જોઈ કંઈમત
નહી બતાવે. કાપો, કસોટી પર ચડાવો પણ સોનું
કસ આપશે. ગોરા ગોરા હાથ ઉપર એની બહાર
જુઓ, ઘડી ઘડીમાં એની નવી નવી રીત દેખાય
છે, બે ચાર અલગ થઈ જાય છે, તો કુલની પાંખડી
દેખાય છે. બધી સાથે મળી જાય છે, તો ઉમદા
કસવડી જણાય છે. આ પહેરી સ્ત્રીઓ સ્ત્રીઓમાં
જઈ ક્યાં પણ જશે છે ત્યાં રાત દીવસ સોનું
પહેરનારી સ્ત્રીઓ અન્યત્રીમાં પડે છે અને ચોતે
પણ તેવી મગાવવા તૈયાર થઈ જાય છે. બધાની
નજરો તે ઉપર ન પડે તો વાતજ નહીં ચમક
હમક રંગ રૂપ હંમેશા કાયમ રહે છે. ખાસ ખંજીરો
એક સેટના રૂ. ૨-૮-૦ તથા સેટ ખરીદનારને
એક સેટ મફત, મંગણી સાથે માપ મોકલો.
પોસ્ટજ ૮ આના

ભારત એવક કંપની મથુરા [કુ. પી.]

ભારતમાં શિવાજી ને પ્રતાપ ફરી જન્મે એમ તમે ઇચ્છતા હો અને તમારી લાલિ
પ્રજાને વીર બળવાન આઝાદ જીવવાની ઇચ્છા રાખતા હો તો પહેલાં
માતાઓને આરોગ્ય ને બળવાન બનાવો.

અબલામૃત

તમારા કુટુંબની દરેક વયની સ્ત્રીઓને આપો

ડાક્ટરની દવાના રથકા પી પીને ઠંડાજેલી સ્ત્રીઓ
માટે અબલામૃત આશીર્વાદ સમાન દવા નીવડી છે

અબલામૃત હિમાલયની શુદ્ધ વનસ્પતિની જરાપણુ લય
વગરની દવા હોવાથી દવા શરૂ કરતાંજ ફાયદો થાય છે.

હાથ પગની કળતર : કમરનો દુખાવો : લોહીની કોઠાચ : પાંડુ : યોવન પાંડુ : રતવા :
લોહી વા : હિસ્ટીરીઆ : વંધ્યાપણ : ધાતુની નબળાઈ : અટકાવની અનિયમિતતા :
પ્રદર છુપણી : સુવારોગ : વિગેરે વિગેરે સ્ત્રીઓનાં તમામ દર્દો મટે છે.

અબલામૃતનું સેવન કરવાથી બાળકો બળવાન અને તંદુરસ્ત રહે છે

બાટલીની કીમત રૂ. ૪-૮-૦ : પોસ્ટેજ ખર્ચ જુદું

[એક બાટલી એક માસ માટે છે]

ધી આયુર્વેદિક ફાર્મસી ઓફ ઇન્ડિયા

મિન્સેસ • સ્ટ્રીટ : પીરલાઈ બિલ્ડીંગ : સુબાધ.

ગુણસુંદરીના વાચકો !

આટલી નોંધ કરી લેજો !

શ્રી. કનૈયાલાલ મા. મુનશી

પોતાની આત્મકથા

અર્ધ રસ્તે

એ મથાળા નીચે એમની લાક્ષણિક રસિક શૈલીમાં

કૌમુદી

માસિકમાં એમિલ અંકથી નિયમિત લખે છે

તમે કૌમુદીના ગ્રાહક છો ?

ન હો તો આજે જ ડ્ર. પી. મ. એ. થા

મોકલી ગ્રાહક થઇ લાઓ.

‘કૌમુદી’ કાર્યાલય, વડોદરા.

નવલકથાની રાજ્યાત ઇ. સ. ૧૮૫૬ ની સાલમાં ના. મહારાજ ખડેશવ - વડોદરાની ગાદીએ બેઠા તે સમયથી થાય છે અને તે સમય પછીના ઐતિહાસિક પ્રસંગોને એમાં સફળ રીતે ગુંથી લેવામાં આવ્યા છે. બળવાના સમયનો ચિતાર પણ એમાં આવે છે. આમ ઐતિહાસિક પ્રસંગો સાથે સમયોચિત કલ્પનાતું મિશ્રણ કરીને વાંચનિ રસિક બનાવવાને લેખકે સારો પ્રયાસ કર્યો છે.

પદ્મદાતાં તેજ અને બીજા નાટકો: લેખક: શ્રી. ઇન્દુલાલ ગાંધી કિંમત અગીઆર આના.

પ્રતિબિંબ: લેખક: શ્રી. ચંદુલાલ ત્રિવેદી: કિંમત તેર આના: બન્નેના પ્રકાશક: ઊર્મિ પ્રેસ માળ ડેન્સોહાલ, કરાચી.

ઉપરના બન્ને પુસ્તકો પ્રકાશન સંસ્થાના પહેલાં બે પ્રકાશનો છે. તેમાંનું પહેલું, બાદ ઇન્દુલાલ ગાંધીની પાંચ નાટકોએનો સંગ્રહ છે. 'ચિરંતર પદ્મધાયા' માં લેખક કહે છે તેમ ઐતિહાસિક સત્ય કશું નથી. એમાં કેટલાંક પ્રમાણોને માત્ર કલ્પનામાં ગુંથવામાં આવ્યાં છે. છતાં એમાં ઐતિહાસિક વસ્તુને અનુરૂપ વાતાવરણ સારી રીતે જમાવી રોકાયું છે. 'ઉપદ્રવો રૂલ નેવી' નાટકો નમમતા વર સાથે બળ બળરીથી ન પરણવા ઇચ્છતી અર્વાચિન કુમારિકા 'અર્ચિ' નો આશ્રય લે છે. એ આપોય પ્રસંગ કડણાતું હૃદયભેદક વાતાવરણ રજૂ કરે છે. સાંતત્વવાળામાં અણભેલ લગ્નનો આછો પણ માર્મિક ચિતાર છે. અને 'સોના' ની મહેનત પર તાગડખીત કરતો નરણુ સોના મરણુ પામતા તેનું નામ સ્મરણ કરતો ગાંડા નેવો બની ન્હાય છે. એ ચિત્ર આજના સામાજિક જીવનમાંથી રોષાં જડી આવે એવાં છે. 'પડરાતા તેજ' ની વાવના એકદમ વાસ્તવિક બનવાને હવે અમે સમય લાગવાનો નથી. પાંચેય નાટકોએ કલામય રીતે લખાઈ છે.

'પ્રતિબિંબ' માંની સાત વાર્તાઓ નવાજ લેખકની કૃતિઓ હોવા છતાં સારા આરા ઉપજાવે છે. વાર્તાઓમાં લાવના સાથે વિચારનાં બીજાં છે અને લેખની હથેલી વધુ પ્રયાસે સારી રીતે બેસી જવા પરતો સંભવ છે.

કથા કુસુમો: લેખક: પ્રકાશક: શ્રી મૂળરાંકર પ્રેમજી બ્યાસ, અમદાવાદ, કિંમત આઠ આના.

સ્વ. શિખરીયાદગિરિ નજી રાખવાના હેતુથી લખાવશી આ બાળકોને રૂચે એવી વાર્તાઓ છે. બાળકોને ગમે તેવી કલ્પના, તેવી લાયા એનાં મુખ્ય લક્ષણો છે. બાળકો એ હોસિ હોસિ વાંચે.

રાસનિકુન્જ: લેખક: પ્રકાશક: શ્રી. મૂળજીભાઈ

પીતામ્બરદાસ શાહ, વડોદરા મૂલ્ય આઠ આના
'ગુણમુન્દરી'ના વાચકોને પરિચિત રાસ લેખક શ્રી. મૂળજીભાઈનાં ૫૧ રાસનો આ સંગ્રહ ગુજરાતભોને ગમી જશે. આમાંના કેટલાય રાસ 'ગુણમુન્દરી' માં છપાયા છે. શ્રી. રમણલાલ દેસાઈએ આ રાસનો પરિચય સારી રીતે કરાવ્યો છે.
ધર્મમંથન: લેખક: શ્રી મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી નવજીવન પ્રકાશન મંદિર અમદાવાદ મૂલ્ય બાર આના.

મા. ગાંધીજીના ધર્મ વિષયક લેખોનો આ સંગ્રહ અનેક રીતે ઉપયોગી યથા પડશે એક તો એમાં સર્વ ધર્મો પ્રત્યે સમદષ્ટિ પૂર્વક વિચારણા થયેલી છે અને દરેક પ્રશ્નની ચર્ચા પણ ધર્મ દષ્ટિથી જ એમાં કરવામાં આવેલી છે. ગાંધીજીની ધર્મને લગતી વ્યાપક દૃષ્ટિનો આમાંથી પરિચય થશે.

અમદાવાદ મ્યુનિસિપાલિટી શતાબ્દિ સ્મારક ગ્રંથ લેખકો: શ્રી પ્રાણલાલ હીરપારામ દેસાઈ, અને શ્રી હીરાલાલ ત્રિશુવનદાસ ખરેખ, પ્રકાશક: પ્રમુખ, અમદાવાદ મ્યુનિસિપાલિટી, અમદાવાદ. કિંમત રૂ. ૧.

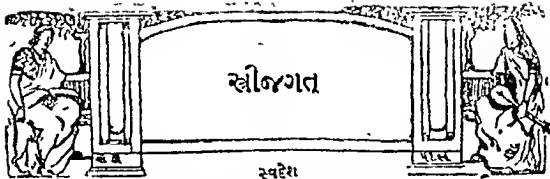
અમદાવાદ મ્યુનિસિપાલિટીએ શતાબ્દિ મહોત્સવ તાજેતરમાંજ ઉજવ્યો તે પ્રસંગે તૈયાર થયેલો આ ગ્રંથ અમદાવાદ રાહેનો આખો ઇતિહાસ રજૂ કરે છે. મ્યુનિસિપાલિટી અને તેની પ્રવૃત્તિઓ તે સાથે સંકળાયેલી અન્ય પ્રવૃત્તિઓ તેમજ બ્યારીઓને લગતી માહિતી વગેરેથી આપોય ગ્રંથ ભરપૂર છે. અમદાવાદ વિશે એમાંથી લખવાએજ બધી માહિતી મળી રહે છે.

ચળરાકિયાં: લેખક: શ્રી. ફિરોજશાહ રસ્ત-મજી મહેતા, કરાચી. મૂલ્ય આઠ આના.

લાડીની સાહિત્ય પરિવદ્ધતા સ્વીકારાયેલો આ નિબંધ પુસ્તકરૂપમાં પ્રકટ કરવામાં આવ્યો છે. ચળરાકિયાં એપીક્રામસની ઉત્પત્તિ કેમ થઈ તેનો ઇતિહાસ આપીને, એની ઉપયોગિતા પણ સમજાવવામાં આવી છે. તે સાથે નવુનારૂપ ૧૦૨ ચળરાકિયાં પણ આપ્યાં છે. નિબંધ માહિતીથી ભરપૂર છે.

પ્રમાણસામર: સંગ્રહક: શ્રી. હરિશંકર વિદ્યાર્થી. પ્રકાશક શ્રી. બાનુશંકર રામ. આર્ચ-સમાજ, અમદાવાદ. કિંમત રૂ. ૨-૦-૦.

વેદ ઉપનિષદો નીતા વગેરે મુર્ખ અને નીતિના ગ્રંથોમાંથી વાંચીને સંગ્રહમાં ૧૫૦૦ જેટલા મુખ્ય ચિંતોનો આ ગુજરાતી અર્થ સાથેનો સંગ્રહ છે. એમાંથી મિત્રાચારી, ચાચકગતિ, સામાન્યનીતિ, બ્યવહારનીતિ, યજ્ઞ વગેરે વિશે પ્રમાણે મળી રહે છે. આ પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિ થવા પામે છે એની ઉપયોગિતા પરવાર કરે છે.

સ્વદેશ

૩૧. ૧૨.૦૦ નું પારિતોષિકઃ વર્ષભરનાં સર્વ શ્રેષ્ઠ પુસ્તક માટે હિન્દી સાહિત્ય પરિષદ તરફથી અપાતું ૩૧. ૧૨૦૦)નું મંગલાપ્રસાદ પારિતોષિક આ વર્ષે 'શિક્ષા મનોવિજ્ઞાન' નામનાં શિક્ષણની ફિલસુફી ચર્ચાતાં પુસ્તક માટે શ્રીમતી ચન્દ્રાવતી લખનયાલ એમ. એ. ને આપવામાં આવ્યું છે. 'શ્રીયોગી સ્થિતિ' નામનાં પુસ્તક માટે આજ બહેનને લેખિકાનાં હાથે લખાયેલાં ઉત્તમ પુસ્તક માટેનું ૩૧ ૫૦૦)નું પારિતોષિક અપાયું હતું.

સ્તવ-સમીક્ષાના લેખ : (૧) ગુણવતી હરિદાસ નામની મુખાધમાં કાલબાહેવી રોડપર પતિ સાથે રહેતી વીસ વર્ષની ભારિયા બાળા અક્ષરાધ પરથી કાંઈક લેવા જતાં સ્તવથી દાઢી મરણ પામી. (૨) છીપીચાલમાં રહેતી વિજયવરબાઈ કેશવલાલ નામની વીસ વર્ષની સ્ત્રી સમગ્રથી કપડાં સગળી જતાં દાઢી મરણ પામી.

આપઘાત : (૧) પુત્રનું મુખ ન હોવાને કારણે મુશાંબબાઈ રઘુનાથ ખતકર નામની હિન્દુ સ્ત્રીએ અડીજ ખાઈ આપઘાત કર્યો. (૨) લાંબા સમયથી માંદગીથી કંઠાળી જરબાઈ છવજીજી મહેતા નામની પારસીબાઈએ અડીજી ખાઈ આપઘાત કર્યો.

બે છવતી પર ત્રીજી; અમદાવાદના એક સનાતની શ્રી. બાગદેવજી પુરપોત્તમ પુરાણી નામના ઔદિચ્ય બ્રાહ્મણે બે પત્નીઓ અને પુત્રીઓ હોવા છતાં ૪૫ વર્ષની વયે ઇન્દુમતી ગંગાધરરાવ નામનાં દક્ષિણી બ્રાહ્મણ ખાઈ સાથે ડાકેર જઈ લગ્ન કર્યું છે. આ લગ્ન સામે રૌષની સખ્ત લાગણી ફેલાઈ છે.

બહાદુર બાળાઃ લાવનગરનાં મહિલા વિદ્યાલયની એક બાળા રાજામાં જતી હતી. તેની પાછળ કોઈ યુવાને અસહ્ય વર્તન કર્યું અને 'અમારી પાંચ જણની ટોળીએ તને ઢપાડી જવાને નિર્ણય કર્યો છે.' એમ ધમકી આપી. પોલીસ

ચાલું નહક આવતાં બાળાને હિંમત આતી તેણે પેલા યુવકને બોલીમાંથી પકડી બોંધ પાડ્યો ત્યાંસુધી ચંચલ વડે માર્યો અને પોલીસને સ્વાધીન કર્યો. આ બાળા મહિલા છાત્રાલયમ રહે છે.

શ્રીમતી કમળા નેહરૂની તબીયત હજી સંપૂર્ણ સુધરી નથી. હુંક સમયમાં તેઓ તબીયત સુધારણાં યુરોપ જનાર છે.

શ્રીશિક્ષણના પ્રચાર માટે કરાંચીના રોડુંગરશી રામજી ભેરીએ ગુજરાત મહિલા વિદ્યાલયને વીસ હજારનું દાન કર્યું છે.

સંખ્યાબંધ બાળલગ્નોઃ હિંદમાં માસ દરમ્યાન સંખ્યાબંધ બાળલગ્નો થયાં છે. રાષ્ટ્ર કાયદાની સત્તામાંથી બચવા એ લગ્નો દેશી રાજ્યોમાં ખાસ કરીને ખેરપુરમાં થયાં છે. એ ૧૦ વર્ષની બાળાનું લગ્ન ૪૬ વર્ષનાં યુવાન (૧) સાથે થયું છે.

દાયગતની મર્યાદા સામે વિરોધઃ સિંધી કુમારિકાઓએ દાયગતની પ્રથા સામે સખ્ત પ્રતિજ્ઞા લપાડી છે. સિંધ હેદાબાદની નારી સમાજા આશ્રમે મળેલી યુવતીઓની સંખ્યામાં ૨૫ જેટલી કુમારિકાઓએ દાયગતની માંગણી કરનાર યુવાનો સામે સંજોધ ન રાખવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી છે.

હિન્દી સ્ત્રી સંમેલનઃ ઇન્દોરમાં ઇસ્તરના તહેવારે દરમ્યાન મળેલી ૨૪ મી હિન્દી સાહિત્ય પરિષદ પ્રસંગે શ્રીમતી મીરાંબહેનના પ્રમુખ પદે હિન્દી સ્ત્રી સંમેલન મળ્યું હતું. ઇન્દોરનાં ના. મહારાણી સાહેબે ટાકન હોલમાં પરિવહની હૃદયપાટન ક્રિયા કરી હતી. શ્રીમતી મીરાં બહેને બાપજીમાં જણાવ્યું હતું કે હિન્દી સ્ત્રીઓના હક્ક અને દરમ્યાન વિશે ચર્ચા ચલાવવા આપણે ભેગાં થયાં છીએ. હકકો માટે પ્રયત્ન લાડત ચલાવનાં પડેલાં આપણે આપણું કર્તવ્ય સમજીએ, ભેગાં

હિન્દી સ્ત્રીઓએ શુદ્ધ વ્યવસ્થા અને ખાલ ઉછેર પર ખાસ લક્ષ આપવું જોઈએ. માતા કુટુંબની એક શુદ્ધરાણી છે તે કુટુંબનેવા દ્વારા આમજનોની ચાહના અને સન્માન મેળવી શકે છે.

પરિષદે કરેલા કરાવોમા વારસા હક્ક અને લગ્ન હક્કના કાયદામા સુધારા કરવાનું જણાવતો કામદાર સ્ત્રીઓને સુવાચક પ્રસંગે છુટ છટો આપવાની માગણી કરતો વગેરે કરાવો મુખ્ય હતા.

શ્રીમતી, ફકિમણી લક્ષ્મીપથી મદ્રાસ ધારાસભાના એક સભ્ય ડૉ. બી એમ મ લાયાના અવસાનથી ખાલી પડેલી એક માટેની પેટા સુટ છીમા મેગિસ હમેદવાર તનીક

જણીતા મહામલાવાદી કાર્યકર શ્રીમતી ફકિમણી લક્ષ્મીપથીએ હમેદવારી કરી હતી તેઓ હરિદ્ પુરુષ હમેદવાર કરતા પગપ મતો વધુ મેળવીને ફતેહમદ થયા છે.

વિદેશ

કુમારી ફીલોમીના થયુ એટી કુમારી ફીલોમીના થયુ એટી એ ધાર્મિક જ છુદ્દીમાન અને કુશળ વાયોલીન બળવ નારી છે. ગઈ તા. ૧૧ મી એપ્રિલને રોજ લડનગા ગોડ સ્ટ્રીટમા આવેલા એથેલીયન હોલમા તેમના વાયોલીન વાદનનો પ્રયોગ થોજવામા આવ્યો હતો તેમના એ પ્રયોગથી ત્યા હાજર રહેથી સર્વ મેદની મુખ્ય થઈ ગઈ હતી. કુમારી ફીલોમીના માટે સર્વને સુદર છાપ પડી હતી અને તેની કલા માટે માન ઉપજ્યુ હતું.

અર્ધ અને કાઉન્ટેસ એફ રીડિંગને આ બાબાનું ભાવી થયું જવલત લાગ્યુ એટલે આ પ્રયોગ તેમની પેટ્રોનેજ હેઠળ થોજવામા આવ્યો હતો. પહેલીજવાર કુમારી ફીલોમીનાએ ગોતાનો પ્રયોગ કર્યો પણ એ પહેલાજ પ્રયોગે તેને એક અડીસ ધ રાવની સગીનકાર તરીકે સોના દેાગા સ્થાન મેળયુ.

મહાસીરની ગુરોફર્ડ કન્વેન્ટના સીરટર મોરીસ પારે કુમારી ફીલોમીનાએ વાયોલીનનો પહેનો પાઠ શીખ્યો અને તે વેળા એની વય માત્ર સાત વર્ષની હતી ત્રીનીંગી કોનેજની જીનીયર પરીક્ષા માટે જ્યારે કુમારી ફીલોમીનાએ વાયોલીન બળવ ત્યારે પરીક્ષક ડો. મીટ્રોવીસ્કીએ તેને માટે 'જન્મથી' વાયોલીનવાદનમા નીખ્યાત' એવો અભીપ્રાય ઉચ્ચાયે હતો ૧૪ મે વર્ષે તે લડનની ત્રીનીંગી કોનેજ આફ ગ્યુરીકની ઉવટની પરીક્ષામાં જોનર્સ સાં પસાર થઈ ૧૦૦માથી તેણે ૯૮ માર્ક્સ મેળવ્ય હતા પછીથી તે કલકત્તા સગીતશાળાના અધ્યાપક

સાદ્રેની વિદ્યાર્થીની બની

૧૯૨૯ મા તે માત્ર ૧૭ વર્ષની વયની હતી ત્યાર તે પેરીસ કોન્ઝર્વેટોઇરમા દાખલ થઈ આ સંસ્થામા દાખલ થવા પડેલા ધણી જ આકરી કરોગીમાથી પસાર થયુ પડે છે એ કરોગીમાથી સફળ ઉતરતા તેને એ સંસ્થામા પ્રવેશ મળ્યો હતીયાના બધા ભાગોમાથી આ પ્રાવેશીક પરીક્ષામા ૧૫૦ ઉપર હમેદવારે બેઠા હતા તેમા કેટલાય તો નીખ્યાત સગીતશાસ્ત્રીઓહતા એમાથી માત્ર ૧૦ જણની પસંદગી આ સંસ્થા માટે કરવામા આવી આ દરામા એક કુમારી ફીલોમીના થયુ એટી હતી. આ કાંઈ સાધાત્મ્ય શમિ ન કહેવાય.

અને એના વર્ગમા પણ કુમારી ફીલોમીના સૌથી નાની હતી અને છતાં પેરીસ કોન્ઝર્વેટોઇરના સીનીયર અધ્યાપક મી ફરમીન દુરોની તે માનીતી વિદ્યાર્થીની હતી, રાકની અને છુદ્ધિ માટે તેમને

શ્રીમતી સ્વપરણી નેહરુ નાદુસ્ત હાલતમા

કુમારી ફીલોમીનાની રણ જ માન હતું

આર વર્ષ સુધી આ સંસ્થામા રહીને કુમારી ફીલોમીનાએ પોતાનો અજ્ઞાતમંદ પુત્ર કો. અને

તે પછી, આંતર રાષ્ટ્રીય કીર્તી મેળવનારા રૂમાનીમન વાયોલીનીસ્ટ એનેસ્કોની તે વિદ્યાર્થીની બની. એનેસ્કોની સલાહ અને તેની વિચેયના વિષે જે મત હોતો નથી. ન્યુયોર્કવાળા થેડુદી મેનહુધન દર વર્ષે જેરીસ આવીને આ નીષ્ણાત પારે થોડુંક શોખી નૃપ છે. એનેસ્કોએ વારંવાર જણાવ્યું છે કે કુમારી ક્રીડામીના યંત્ર જેટલી સંગીતની દુનીયામાં ધણું જ ઉચ્ચ સ્થાન મેળવવા સમર્થથી છે.

કુમારી ક્રીડામીના ઝહરસોરના નામ મહારામના હજુર મેંત્રી રાજસખા કુચણ દી. યંત્ર જેટલી પુત્રી છે.

મીસ ધરીય ડગલાસ રાયલ સ્ટેડીસ્ટીકલ સોસાયટીની એક તાજેતરમાં લાંડન ખાતે મળી હતી. એના સભ્યો સમક્ષ એક સ્ત્રીએ પ્રવચન કર્યું હતું. સોસાયટીના સો વર્ષના ઇતિહાસમાં, તેના સભ્યો સમક્ષ કોઇ સ્ત્રીએ પ્રવચન કર્યો ના થોડો જ પ્રસંગ હતો.

એ પ્રવચન કરનાર મહીલા મીસ ધરીસ ડગ-ડગલાસ એમ. એ. એફ. એસ. એસ. હતી. તે ગઈંનની સ્નાતક છે. “કુટક વેપારના આંકડાઓ” એ વીધ્ય ઉપર તેણે બાપણ આપ્યું હતું.

બક્ષલકા બુધ્ધીમાનોને કંટાળો આપે એવો આ વિષય કહી રાકાય છતાં તેણે આખું પ્રવચન કોઇ અજબ છટાથી કર્યું હતું. બનાવટના ખર્ચ અને વેચાણના ખર્ચના રેશિયો વિષે, એક સામગ્રી વેતરા ઉપર, ખપત અને વેચાણ ઉપર તેણે રીટીક અને વિદ્વતાબલુ પ્રવચન કર્યું. આખીય દુનીયાના વેપારના આંકડાઓ તેણે રબ્બ કર્યા અને નીષ્ણાત શ્રોતાવર્ગને આખાય લાપણ દરમ્યાન મુગ્ધ કરી નાખ્યો.

વાળ રંગાબ્યા તેથી કાર કરી જેરીસમાં કેમ્બ્રિજ ડાઈટરની કોટલ ચાલે છે. એ પોતાની પત્ની સાથે ૨૧ વર્ષ સુધી આનંદમાં, સુખમાં અને સંતાપમાં રહ્યો. પણ હજી થોડા દિવસ પર એક એવો પ્રસંગ બની ગયો કે એણે અર્ધાંગનાને કાર કરી.

વાત તો બીકુર નજવી હતી. એની પત્નીએ જરા આકર્ષક દેખાવા પોતાના વાળ કાઢી લખર

એવા રંગાબ્યા; વાળ રંગાવી એ સ્ત્રીને પતિએ જોઈ કે તરત જ તેણે રીચાલ્વર જેથી તેને કાર કરી.

મુઝમ્મી ચાલ્યો: નવાઇની વાત છે કે, આરોપી નિર્દોષ કરી છુટી ગયો.

સમાનતા માટે લડત: ધણા સમયથી સ્ત્રી પુરુષની જાતીય સમાનતા માટે કમીનસલેન્ડમાં ચાલતી લડતનો સફળ અંત આવ્યો છે. આપી ત્યાંની સ્ત્રી અમેસરો આનંદીત થઇ રહી છે. સ્ત્રીઓ કોઇ રીતે પુરુષથી ઉતરતી નથી બલકે સરખી છે અને દરેક પ્રકારનું કાર્ય તે પણ કરી શકે છે એને લગતો એક સિદ્ધાંતનો પ્રથમ ઉપસ્થિત થયો હતો.

સીસએનની ઇન્કમટેક્સ ઓફીસમાં મીસ ઇલીન લારેસી કારકુન તરીકે નોકરી કરતી હતી તેની સાથે એક પુરુષ કારકુન પણ નોકરી કરતો હતો. બંને સરખી પાવરી પર હતા થોડા વખત પછી પુરુષને મીસ લારેસી કરતાં ઉંચા દરજ્જે ચઢાવવામાં આવ્યો. આથી મીસ લારેસીએ આવા પ્રશ્નોમાં નતિનો નહિ પણ યોગ્યતાનો વિચાર કરવો જોઈએ એમ જણાવી પબ્લીક સર્વીસ અપીલ બોર્ડને અપીલ કરી.

અકવાડીઆંઓ સુધી વર્તમાનપત્રોમાં જાતીય સમાનતાના આ કેસની વિરૂદ્ધ કે તરફેણની ચર્ચાઓ થઇ અને નહુર પ્રતિને પણ આ પ્રથમ સંબંધી જોરાક મળ્યો.

આખરે બોર્ડ તરફથી મીસ લારેસીની તરફેણમાં નિર્ણય આપવામાં આવ્યો એ વખતથી સ્ત્રી નતિના હકો માટે હિમ્મતભર્યા વિજય મેળવનાર તરીકે લોકો મીસ લારેસીને પ્રસાસી રહ્યા છે.

જર્મન યુવતીને સ્વત્ત: લગ્નકરને લગતી કુખી ખાતમીએ બહાર પાડવાના આરોપસર ક્રીડા બીટમેન નામની ૨૫ વર્ષની વયની જર્મન યુવતીને બાર વર્ષ સજા કેદની સજા જર્મનસરકારે કરી છે.

૧૯૩૪નાં વર્ષની પ્રખ્યાત સ્ત્રીઓ: ૧૯૩૪નાં વર્ષની ૧૦ પ્રખ્યાત મહિલાઓની યાદી, અમેરીકાનાં સુપ્રસિદ્ધ સ્ત્રી મતાધિકારની ચળવળનાં આગેવાન મીસીસ કેરી ચેપમેન કેટ તૈયાર કરી છે. આ યાદીમાં જે અમેજ સ્ત્રીઓનો પણ સમાવેશ

યથો છે. આ બે અંગેજી સ્ત્રીઓ તે ખાસ ફેરેલીન કંઈની અને ખાસીસ માગરેટ કોરબેટ એકબી છે. ખાસ ફેરેલીન કંઈનીએ વિશ્વશાન્તીના કાર્ય માટે ધણી સુસ્સ રોવાઓ કરી છે. ખાસીસ માગરેટ કોરબેટ એકબી આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રી મતાધિકાર સંઘના પ્રમુખ છે અને તેમણે ધણી વિશ્વશાન્તી માટે સાફ કાર્ય કરેલું છે. સ્ત્રીશ્રી સરકારે તાજે-તરમાં સશસ્ત્ર સેનાનો નીચું કર્યો તે સાથે પોતાનો સખ્ત વિરોધ દર્શાવી તેમણે રાષ્ટ્રસંઘની સભીતી પરથી પોતાના સસ્ત્રપદ્ધતી શસ્ત્રનાશ આપી રીધું છે.

આ યાદીમાં સહુથી ચોખ્ખે અમેરીકાના હાલના પ્રમુખની પત્ની ખાસીસ ક્લારકની દી રૂઝવેલ્ટ છે એ ઉપરાંત અમેરીકન સરકારનાં મંત્રી ખાસીસ ક્લારકની પત્ની અને ડેનમાર્ક ખાતેનાં અમેરીકાનાં પ્રધાન ખાસીસ રૂઝ ક્લારકની પત્ની સમગ્રેશ યાચ છે.

ખાસીસ ફેરી એપેન ફેર ઉપર કહે છે: મહાન શાન્તિના પાત્રે કામ કરી શકે એવી આ મહી-લાઓ છે, સ્ત્રીઓ એકબી અત્યંત રહેતી એ દીવસો દેવે વહી ગયા છે. દેવે તો એક પ્રયત્ન કરવાના દીવસો આપી પડ્યા છે.

પતિમાં પાછી નથી: 'મારા નામમાં કંઈ પાછી નથી' એ કંડા મીલજનો માણસ છે. કોઈ પણ સ્વમાની સ્ત્રી એના સાથે રહી શકે નહિ ' એમ જણાવી એકબીના સીનસીનાટી ગામની એક સ્ત્રી લ્યુઇસે એના પતિથી છુટાછેડા માંગ્યા છે. તે સ્ત્રીએ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે, 'એક વેળા મારો વાંક હતો ત્યારે પણ, એ અને મારાપીટ તો યુ' પણ ખમખમીયે રાક્યો નહિ.'

મેડમ લતીફે બેકીર: મેડમ બેનથ લતીફે બેકીર આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રી મતાધિકાર સંઘના આરમ્ભ અધીવેશનના સ્વાગત પ્રમુખ છે, ટુર્કિસ્તાનના અધિ-વાસ નેતા તરીકે તેઓ જણાતાં છે. ટુર્કિસ્તાનની મહિલાઓની પ્રગતિમાં તેમનો હિસ્સો નોંધવા જેવો છે.

મેડમ લતીફે બેકીર ટુર્કી મહિલા સંઘના પ્રમુખ છે. ટુર્કીના જુનામાં જુના કુટુંબમાંના એકના તેઓ વંશજ છે. તેમને ધણી સારાં શિક્ષણ મળ્યું

છે. તેમના સમયમાં સ્ત્રીઓ યુનીવર્સિટીમાં જતી ન હતી એટલે તેમણે ધરેજ અભ્યાસ કરેલો છે. ફ્રેન્ચ અને ગ્રીક ભાષા ઉપર તેમને ધણેજ કાબુ છે. દસ વર્ષ સુધી તેઓએ અધ્યાપક તરીકે કામ કર્યું હતું.

૧૯૩૦ માં ટુર્કી પ્રજાસત્તાકે સ્ત્રીઓને મ્યુનીસીપાલીટી માટે મતાધિકાર આપ્યા અને તેમાં દાખલ થવાની છુટ આપી તે પછી મ્યુનીસીપાલીટીમાં પ્રવેશનારી સ્ત્રી સંખ્યામાં સકડી પહેલાં મેડમ લતીફે બેકીર હતાં.

તેમનાં માતા પણ સામાજિક કાર્યકર હતાં. અને માતાનો એ ગુણ યુતીમાં પણ હતોયો હતા સ્ત્રીઓને બોલિકે ધોરણ ઉંચું લાવવાના હેતુથી, તેમનાં માતાએ એક સંસ્થાની સ્થાપના કરી હતી અને એ સંસ્થાનું સંચાલન પણ તેઓ કરતાં હતાં. આ સંસ્થામાં કામ કરવાની રાજસ્વાત કરીને મેડમ લતીફે બેકીરે સામાજિક કાર્યનો પ્રથમ આરંભ કર્યો હતો. ૧૯૨૩ માં ટુર્કીના સ્ત્રીઓના સંઘની સ્થાપના થઈ. એના સ્થાપકો પૈકી એક મેડમ લતીફે બેકીર પણ હતાં. આઠ વર્ષ સુધી તેઓ એ સંસ્થાની અધ્યક્ષતા સંભાળી. સભ્ય હતાં અને તે પછી એના પ્રમુખ બન્યાં હતાં.

રેડ ક્રીસ્ટ એન્ડ ફેરપનાં તેઓ માછ પ્રમુખ છે. ઢાક ધવી (પ્રજાસત્તા)ના તેઓ સભ્ય છે. નેરાનલ છકોનેત્રી એસોસીએશન ટેમ્પરન્સ એસોસીએશન, ગરીબોને રાહત આપનારી સમિતિ, વાન્સમાં ફેળવણી આપવાને લગતી સમિતિ, બાલ સંરક્ષક અને માતાઓના સંઘની કમીટી, વગેરે સંસ્થાઓનાં તેઓ સભ્ય છે. ૧૯૩૦ માં તેમણે એક ખાસ સક્ષા થોળને ટુર્કી સ્ત્રીઓને મતાધિકાર અને મ્યુનીસીપલ સંસ્થાઓમાં દાખલ થવાનો અધિકાર આપવા માટે અબિનિવૃત્ત આપ્યાં હતાં.

આમ લતીફે બેકીરે પોતાના સ્વદેશ, માટે સતત કાર્ય કર્યું છે તેમને ત્રણ બાળકો છે. તેમના પત્ની એસોશમાં તાર અને ઊર્લેકીન ખાતાના હિસ્સેદાર છે.

આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રી મતાધિકાર સંઘના આરમ્ભ મહાધીવેશન પ્રસંગે તેઓએ સત્કારનો નીચેનો સદેશ આપ્યો છે: "દરેક માનવજાત એ નામ કે ન્યાં

એ ખરો એકત્ર મળે છે. તેજ શું પ્રતીકસમું નથી ? મહાધીવેશનમાંની તુર્કી મહીલાઓમાંથી જેઓ યુવ-તાઓ છે તેઓ માટે નવું જ કાર્યક્ષેત્ર ખુલ્લું થયેલું છે; તેમની માતાઓએ તો તેમનાં જીવનના ઉત્તમોત્તમ વર્ષો પડદામાં રહીને દુનીયાથી તદ્દન અપરિચીત રહીને ગાળ્યાં છે. કાંઈ પણ પ્રકારની લડત વીના તુર્કી પ્રજાસત્તાકે પોતાના સુધારાનાં કાર્યમાં સંપુર્ણ સમાનતાનો સમાવેશ કરેલો છે. થોડાક વર્ષો સુધી તુર્કીમાં મ્યુનિસિપલ કાઉન્સિલો વધીયો, કાકેદો, ન્યાયાધીશો તરીકે સ્ત્રીઓ ખીરા-જતી હતી. આજે સત્તર જેટલી તુર્કી મહીલાઓ પાર્લામેન્ટમાં બેસી છે.

પ્રચાર માટે સ્ટામ્પ

સ્ત્રી મતાધિકારની તરફેણમાં આખી દુનીયામાં તીવ્ર પ્રચારકાર્ય થાય, એ હેતુને લક્ષમાં રાખીને, ઇસ્તાનબુલમાં આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રી મતાધિકાર સંધના બારમાં મહાધીવેશન પ્રસંગે, તુર્કી સરકારે, સંધ સાથે મળીને સ્મારક સ્ટામ્પો કાઢવાની યોજના કરી છે. ૨૦ પાસથી ૧૦૦ કુરાની કિંમતના ૧૪ થી ૧૬ સ્ટામ્પો નીકળશે. દરેક સ્ટામ્પની કિંમત જેટલીજ કિંમતનો વધારાનો વેરા ઉમેરીને નાણા સામાન્ય દર કરતાં ઘેવડી કિંમતનો આ સ્ટામ્પ બનશે. આ વેરામાંથી ઉપજતી બધીય રકમ આંતર-રાષ્ટ્રીય સ્ત્રી મતાધિકાર સંધને આપવામાં આવશે. હુકમાં કહીએ તો તુર્કી સરકાર અને સ્ત્રી મતાધિકાર સંધ એ બેની વચ્ચે આ સ્ટામ્પની આવક સરખી રીતે વહેંચાશે.

તુર્કીની ટપાલ ઓફીસોમાં આ સ્ટામ્પો વેચાશે. ૧૯૩૫ ના વર્ષના અંત સુધી ટપાલના ઉપયોગમાં આ સ્ટામ્પો રહેશે.

આ સ્ટામ્પો ઉપર મતાધિકાર સંધના સ્થાપક અને ઓનૉ પ્રમુખ મોસીસ કેરી ચેંચમેન કેટ, અને નોબલ પારિતોષક મેળવનારી ૬ મહીલાઓ મેઝમ ક્યુરી (પોલોન), મેક્રીયા ડેલેકા, સેલ્મા લેગરવોડ, અને સીમરીડ ગાન્ડેટ (સાઉદિય) જેન આદમ્સ અને બર્નાવોન સટનેર (સુલેહ)ની પ્રતિકૃતિઓ આવશે.

એ ઉપરાંત સ્ત્રીઓની એક કે બે પ્રતિકૃતિઓ એક શિક્ષીકા અને ટાઇપીસ્ટ વગેરેનાં પ્રતિકૃતિ નીચપણ કરતું ચિત્ર પણ આવશે. ન્યાં મહા અધીવેશન બરાનાર છે પીલ્ડીજ પેલેસનું પણ એક ચિત્ર આપવામાં આવશે. એ ઉપરાંત તુર્કીના સ્ટામ્પો ઉપર આવતાં અક્ષરો, એની કિંમત તથા વેરા અને ફ્રેન્ચ બાવામાં, 'આંતર રાષ્ટ્રીય સ્ત્રી મતાધિકાર સંધ, બારમું મહા અધીવેશન ૧૯૩૫', એટલા શબ્દો પણ આવશે. સ્ત્રીઓનાં નામો તેમની છબીઓની હેડળ ઉપરો અને સાથે ' નેશિયલ ઇનામ ' એવા શબ્દો પણ અપાશે.

આ સ્ટેમ્પ કલાત્મક રીતે છાપવામાં આવશે એ સ્ટામ્પો ૬૩૫,૦૦૦. તુર્કી પૌંડ એટલે કે ૧,૪૬,૦૦૦ સોના ફાન્કની કિંમતના નીચડો, તુર્કીની બધી પોસ્ટ ઓફીસો ઉપરાંત જીનેવા ખાતેની પ્રચાર કચેરીમાં પણ એવું જથ્થા ધરો. આ પ્રચાર કચેરીમાં આ સ્ટામ્પોનું આખી દુનિયામાં વેચાણ ધરો. આખી દુનિયાની મહિલા સંસ્થાઓમાં એ મોકલવામાં આવશે. દહેનીક વર્તમાન પત્રોનાં એને માટે અપીલો પ્રગટ ધરો, અને આ રીતે સખ્ત પ્રચારકાર્ય કરીને સ્ત્રી મતાધિકાર પ્રત્યે સહાનુભૂતી ઉપજાવવામાં આવશે.

“ ગુણ સુન્દરી ”

બાલવિભાગ

તત્રી : સોમભાઈ પટેલ,
C/o ધી ન્યુ ધરા સ્કૂલ, મુંબઈ, ૭.

વર્ષ ૫ : અંક ૫

પુસ્તક ૫

મે : ૧૯૩૫

ગર્વ ખંડન

વિરધવળના વખતમાં ગોધરામાં ધુંધળ કરીને એક રાત રાજ કરતો હતો. તે મહાંધ હતો. ગમે તેને લુંટી લેતો તેમજ વણજારાની પોઠોની પોઠો ગુમ કરતો. આથી વીરધવળના ખંદરોનો વહેપાર તૂટી પડ્યો. વણજારા ત્રાહ ત્રાહ પોકારતા વિરધવળની કચેરીમાં આવ્યા. વિરધવળ પોતાના મંત્રી વસ્તુપાળ અને મેનાપતિ તેજપાળ સાથે બેઠો હતો. વણજારાની ફરિયાદ સાંભળી એટલે રાત્રીએ એકઠમ માણમ દોડાવ્યો અને ખબર કહેવડાવી કે હવેથી કોઈને લુંટગો ને ત્રાસ આપશે તો ખબર લેવામાં આવશે. ધુંધળ અભિમાની હતો. તેણે સ્વાસ્થ્ય અપમાન કર્યું અને પોતાના ખારાટને એક સાડી અને કાજળની દાખડી આપી વિરધવળની કચેરીમાં ધોળકા મોકલ્યો; અને કહાવ્યું કે હું બધા રાત્રીને સી મમાન ગણું છું. વિરધવળને ક્રોધ ચડ્યો પણ શાણા મંત્રીએ ગમ ખાવા કહ્યું.

તેજપાળ મોટું લફકર લઈ એકઠમ ગોધરા ઉપર ધસ્યો, અને ગોધરા સર કરી ધુંધળને પકડી ધોળકે લાવ્યો. તેની માથાવેલી સાડી તેને જ પહેરાવી અને કાજળની દાખડી ગળે લટકાવી તેને કચેરીમાં લાવવાનો હુકમ આપ્યો. પણ ત્યાર પહેલાં તે શબ કરી મરણ પામ્યો.

ચંદુલાલ વ્યાસ

દેશ દેશાવરમાંથી

ઑસ્ટ્રેલીઆ

સૌ ખંડમાં નાનામાં નાનો ખંડ તે ઑસ્ટ્રેલીઆ. એની વસ્તી પણ ઓછામાં ઓછી. વિસ્તારમાં આપણા હિન્દ કરતાં ખમણા છે છતાં પૂરાં એક કરોડ પણ માણસો એમાં વસતાં નથી. એ ખંડની શોધ પણ મોડામાં મોડી થઈ. ઘણાએ નાવિકો એના એક કે બીજા કિનારા પર આવી ગયા હશે પરંતુ જગતને એની સત્તાવાર જાણ તો જ્યારે કેપ્ટન કૂકે ઇ. સ. ૧૭૭૦ માં એના કિનારા પર પગ મૂક્યો ત્યારે થઈ. એક બાબુ શાંત પેસીફિક અને બીજી બાબુ તોફાની હિન્દી મહાસાગર વચ્ચે આવેલા આ દ્વિપના રહીશો આમ સદીઓની સદીઓ બહારની દુનિયાથી પર રહ્યા. એમની અને બીજા દેશોની વચ્ચે હજારો માઇલ મુઠ્ઠી સાગરનાં ખારાં નીર આવી રહ્યાં એટલે તેઓ પરદેશમાં જઈ ન શક્યા કે પરદેશીઓ એમને ત્યાં આવી ન શક્યા. આખોએ ખંડ આમ એકલો પડી ગયો. એકલો પડી જવાથી દેશ દેશાવરની પ્રજાઓનાં જ્ઞાન અને વિજ્ઞાન એમને ન મળ્યાં એટલે જ્યારે બીજા દેશો સુધારાની સીડી પર પગલાં માંડતા ગયા ત્યારે ઑસ્ટ્રેલીઆ જંગલી અને જંગલી દેશમાં જ રહ્યો. આજે પણ જગતની સર્વ પ્રજાઓમાં ઑસ્ટ્રેલીઆના દેશીઓ પછાતમાં પછાત છે.

માણસને જ્ઞાન વિજ્ઞાન વિના ચાલે પણ અન્ન પાણી વિના કેમ ચાલે ?

ઑસ્ટ્રેલીઆના બહોળા પ્રદેશમાંથી એન દેશીઓને શિકાર કરવો રહ્યો. શિકારન શોધમાં ને શોધમાં એમને દૂર દૂર દેખે નાખવી પડતી, કેટકેટલે આંધેથી શિકારની ગંધ ઓળખવી પડતી. તેમના અવાજો જાણવા પડતા. હરહ મેશની આ દેવથી એમની દષ્ટિ તીક્ષ્ણ બની, એમની ઘાણુન્દ્રિય તેજદાર બની અને એમન કાન ચપળ થયા. પૂર્વજોની આ બક્ષીશો વંશપરંપરા ઉતરી આવી એટલે ઑસ્ટ્રેલીઆના દેશીઓની બુદ્ધિ જાડી છે છતાં બીજા ધન્દિયો ઘણી જ ચપળ છે. દૂર દૂરના અવાજો એ સાંળળી શકે છે. આપણને જ્યાં કંઈ ન દેખાય ત્યાં ઘણીએ વસ્તુઓ એ જોઈ શકે છે, અને ગંધ પરથી આંધેની વસ્તુઓ પારખી શકે છે. હથિયાર વાપરવામાં પણ તેઓ પાવરધા છે. એમનું શિકારનું હથિયાર તે બૂમરંગ. વચ્ચે વાંકવાળા લાંબા પાયા જેવો એનો આકાર છે. આ દેશીઓ બૂમરંગને એવી સફાઈથી ફેરવી નાખે છે કે શિકારની ચોટ ખાલી પડતાં એ પાછું જ્યાંથી ફેંકાય હોય ત્યાં આવી પડે.

આ દ્વિપનાં દેશીઓ માદક એની કુદરત પણ એકલી પડી ગઈ, પશુ પંખી કે મનુષ્યોના પરદેશો સાથેના વ્યવહાર વિના ઑસ્ટ્રેલીઆનાં પશુ પંખીઓ અને ઝાડ પાન બીજા દેશોના કરતાં જૂઠાં પડી ગયાં. એના અરણ્યોમાં રહેલા રંગબેરંગી સુંદર પીછાંવાળાં બક્ષીઓ દેખાવે તો મનોહર લાગે પરંતુ એમાંનાં ઘણાંએ તો

કર્કશ અવાજવાળાં છે, દુનિયાના ખુણે ખુણે, ફરી, વળો છતાં કાંગાડે જેવું પ્રાણી તમને બીજી જગ્યાએ નહિ મળે. એના આગલા પગ ટુંકા છે. પાછલા પગ લાંબા છે. પાછેલા પગ આગળ કોથળી જેવી લટકતી ચામડી રહે છે. એ કોથળીમાં એનાં બચ્ચાંને લઈ, એ ઠેકડા ભરતું દોડયું નાય છે. દુનિયાના મુસાફરને આ દેશના ઝાડમાં પશુ જીવદાર ભાસે છે ઘણા ખરાં ઝાડ યુકેલિપ્ટસરી જાતનાં છે સૈકાઓના અટુલાપણાથી, દેશ દેશની વનસ્પતિમાં જણાતી કુદરતની વિવિધતા આ દેશમાં નથી.

સાહસિક યુરોપી પ્રજાઓએ આફ્રિકા અને અમેરિકાની માફક ઑસ્ટ્રેલીઆમાં આવી વાસ પૂર્યો છે દેશીઓને હાંફી કાઢી

વાડા બાંધી આખ્યા અને ખંડનાં કુદરતી સાધનોનો વિકાસ કર્યો. સ્પેનમાંથી સંસ્થાનીઓએ “મેરીનો” ઘેટું આણ્યું. હિન્દમાંથી ઉંટ આણ્યું. દેશાવરથી સારા ઘોડાની ઓલાદ આણી. ફળ ફૂલ અને અનાજ આણ્યાં. અખતરા કરી ઑસ્ટ્રેલીઆમાં ફળ ફૂલ અને ધાન્યમાં વાવેતર કર્યાં અને પ્રાણીઓનો ઉછેર સાધ્યો. આજે ઑસ્ટ્રેલીઆ એના મેરિનો ઉન માટે જગતભરમાં મશહુર છે એનું સોનું દેશાવર ગ્રંથ છે. એના જેરાહ અને કૌરી નામના ઝાડનાં પાટીઆં ઠેક હિન્દુસ્તાન સુધી આવે છે. દશે દિશાએ એનો વિકાસ થઈ રહ્યો છે. એ વિકાસ કેટલે સુધી પહોંચશે તે નજદિકેનું ભવિષ્ય કહેશે.

વરધભાઈ પટેલ

બળિરાજ

બળિરાજ બહુ જ બળીયો. રાક્ષસોનો તો રાજ. એણે આખું જગત જીતી લીધું. જગતને જીતનાર કાંઈ ગયે ? પછી એને દેવલોકોનું સ્વર્ગ જીતવાનું મન થયું. પશુ સ્વર્ગ જીતવું શી રીતે ? દેવોને હરાવવા શી રીતે ?

એ તો રસ્તો શોધી શોધીને યાકયો, ત્યાં તો ગુરુ શુક્રાચાર્ય સાંભર્યા; પછી ગયો ગુરુ શુક્રાચાર્યને પૂછવા: “ગુરુજી ! ગુરુજી !” ગુરુજી તો મહાસમર્થ એમને ત્રણેય કાળનું જ્ઞાન. બળિરાજના બોલતાં પહેલાં જ ગુરુજી હસતા હસતા બોલી ઉઠ્યા, “કેમ, સ્વર્ગ જીતવા જવું છે ?”

બળિરાજ ગુરુજીની શક્તિ બાજુતો હતો એટલે નમ્રતાથી બોલ્યો,

“હા, ગુરુજી !”

“તો વિશ્વજિત નામનો યજ્ઞ કર.”

ગુરુજીએ રસ્તો બતાવ્યો. એટલે બળિરાજાનો હરખ કેમે કર્યો સમાધો નહિ. પછી તો યજ્ઞની તૈયારીઓ થઈ. ભૂગુરૂજના બ્રાહ્મણોએ મંત્રો ભણવા માંડ્યાં તો એક દિવસ—

અગ્નિમાંથી અગ અગ અગ કરતો સોનાનો રથ નીકળ્યો
સિંહને પછી ગલરાવી મૂકે એવો હણહણતો ઘોડો નીકળ્યો,
ધનુષ્ય નીકળ્યું,
અને જેમાંથી બાણ જ ખૂટે નહિ એવાં ભાથા, અને
બખ્તર નીકળ્યાં.

રથ, ઘોડો, ધનુષ્ય, બાણ, અને બખ્તર મળ્યાં એટલે બળિરાજાએ યુદ્ધ તૈયારીઓ કરવા માંડી. એને મન સ્વર્ગ લેતાં વાર શી ?

થોડા દિવસ વીત્યા ત્યાં તો—

સરસરસર કરતો સોનાનો રથ ગુરુ શુકાશ્રાદ્ધના આશ્રમે આવીને ઉભો રહ્યો અંદરથી બલિરાજા ઉતર્યો.

ત્યારે—

એણે અગ્નિમાંથી નીકળેલું પેલું બખ્તર પહેર્યું હતું, ખલે ધનુષ્ય, અંબાણનાં ભાથાં લેરવ્યાં હતાં.

ગુરુજી આશ્રમની બહાર નીકળ્યા. એમનાથી કાંઈ અનભયુ હોય ?—બલિરાજાને પ્રેમથી વંદન કર્યું, ને હસુ હસુ થતાં કહ્યું. “ગુરુજી ! આરા આપો. હું સ્વર્ગ છૂટવા બહિં છું.”

“મુશ્વર તારું કહ્યાણ કરો.” ગુરુજીએ બલિરાજાના મોઢા પરના ટોપ પર હાથ મૂકતાં કહ્યું, “પુત્ર ! વિન્ય કરીને નહેલો આવજો.” પછી એક શંખ આપ્યો.

બળિરાજા ફરી વાર ગુરુજીને વંદન કરી રથમાં બેઠો.

સરસરસર કરતો રથ ઉડ્યો. ઘોડો હણહણ્યો. ગુરુજી પ્રેમથી નેઘ રહ્યા.

સૂર્યનારાયણ તો બળિરાજાનું લરકર નેઘ અંખા થઈ ગયા. ગણે ગણે ને ભૂલે...લાખખે...દૈત્ય...એક-એકથી ચઢીયાતા.

બળિરાજાએ સ્વર્ગને ઘેરી લીધું, પછી ગુરુજીએ આપેલો શંખ ફુંક્યો.

ગભરાતા ગભરાતા દેવો બૃહસ્પતિ પાસે આબ્યા. બૃહસ્પતિ દેવ લોકોના ગુરુ હતા. એમની શક્તિય બહુ જબરી હતી.

“ ગુરુભ ! બગિરાન્ત આબ્યો છે. ” ઇન્દ્રે ગભરાટનો થાક ખાઈ કહ્યું.

“ તે આવે જ ને ! એનું પૂણ્ય ઉચું છે. ” ગુરુભએ શાન્તિ જવાબ વાળ્યો. ગુરુભને શાન્ત રીતે બોલતા જોઈ ઇન્દ્રને લાગ્યું, કે સ્વર્ગ ગયું-ઈન્દ્રાસન ગયું-

“ પણ ગુરુભ ! હું દેવોનો રાજા... ” ઇન્દ્ર ગળગળો થઈને બોલ્યો.

“ પૂણ્ય આગળ દેવ-દાનવ-માનવ-ખધાય સરખાં. ”

“ પણ મારો અપરાધ ? ”

“ અપરાધ કંઈ નહિ, પણ બગિરાન્તના બ્રાહ્મણોનું તપ. ”

“ ત્યારે હું શું કરું ? ” ઇન્દ્રે નિસાસો નાખી પૂછ્યું.

“ બીજું શું ? સ્વર્ગ ખાત્રી કરો. હમણાં કંઈ છૂપાઈ રહો. ”

“ પણ ગુરુભ ! દેવના પવિત્ર ધામમાં દેત્યો... ”

“ દેત્યો યસ કર્યો-બ્રાહ્મણ સંતોખ્યા-પૂણ્ય કર્યું. પછી આવે જ ને ! ”

ખધાય દેવો નિરાશ થયા.

“ ત્યારે હવે સ્વર્ગ નહિ મળે ? ” જતાં જતા ઇન્દ્રે પૂછ્યું.

“ મળશે, બગિરાન્તએ બ્રાહ્મણ સત્કાર્યા એટલે સ્વર્ગ મળ્યું, હવે તેનાથી અવળું-બ્રાહ્મણોને તિરસ્કારે ત્યારે.

ગુરુઆજ્ઞા માની બધાય દેવો સ્વર્ગ છોડી આદ્યા ગયા.

બગિરાન્તને સ્વર્ગ મળ્યું-ઈન્દ્રાસન મળ્યું.

સ્વર્ગમાં દેવોને બહલે દેત્યો વસ્યા.

* * *

અથાન્ક કશ્યપમુનિની સમાધિ છૂટી. એમને યશું કે ચાલ, અદિતિના આશ્રમે જઈ આવું-અદિતિ એમનાં પત્ની હતાં.

આશ્રમની પાસે આબ્યા તો બધે શૂનકાર. કોઈ બોલે કે ચાલે. બધુંય સૂનમૂન. કશ્યપમુનિ વિચારમાં પડયા, આમ કેમ ?

અદિતિના આશ્રમમાં આવીને જીવે છે તો અદિતિ પ્રભુ સેવામાં બેઠાં છે. આંખ-માંથી આંસુ ચર્ચા કરે છે.

થોડી વારે અદિતિ પ્રભુ સેવામાંથી પરવાર્યા. એયું તો કશ્યપમુનિ-પોતા પતિ ઉભા છે.

અદિતિએ પતિનું પૂજન કર્યું. આસન આપી બેસાડયા.

“તમે ઉદાસ કેમ જણાઓ છો ?” કશ્યપમુનિએ સ્નેહથી પૂછ્યું.

“મારી પુત્રીના પુત્રો દેવતા એમનું સ્વર્ગ દેત્યોએ લીધું પછી મને હું ન થાય ?”

અદિતિ દેવતાઓની નાનીમા હતાં.

“ઓહો ! એમાં શું ? તમારે તમારા પુત્ર દેવતાઓને સ્વર્ગ પાછું અપાવવું છે; જુઓ, હું કહું એવી તપવિધિ કરો.” કશ્યપમુનિએ રસ્તો બતાવ્યો.

અને નાનીમાએ તપવિધિ શીખી લીધી. પછી તો નાનીમા ક્યાં તો ન્હાત હોય, મંત્ર બોલતાં હોય, આંખમાં આંસુ ભરી ભરી લગવાનને પૂજતાં હોય. એમ દિવસો વીત્યા. એક દિવસ-“નાનીમા ! નાનીમા !” નાનીમાને કોઈ બોલાવતું હતું. નાનીમા બોલે શાનાં ? એતો ઈશ્વર ભક્તિમાં લીન થઈ ગયાં હતાં.

“નાનીમા ! હું વિજય ! હું તારો પુત્ર થઈને જન્મીશ. દેવતાઓને સ્વર્ગ અપાવીશ.”

ને નાનીમા ઝબક્યાં. મુન્દરમાં મુન્દર મુખ, મલક મલક હસે, અને હસાવી મૂકે એવી આંખ, બોલે બોલે બાંધી લે એવી મારલીથીએ મીડી બોલી.

નાનીમાની સામે લગવાન ઉભા હતા. લગવાન જ પછી રૂપ-ગુણમાં બાકી શું ? “નાનીમા ! હું તારો પુત્ર થઈ જન્મીશ. દેવતાઓને સ્વર્ગ અપાવીશ.” લગવાન ફરી બોલ્યા-લગવાન નાનીમા ઉપર પ્રસન્ન થયાં હતા. નાનીમાએ આંસુ લૂછી લગવાનના પગ ચૂમ્યા. ભાઈરવા મહિનાની પહેલી બારશની સવાર ઉગી. સૂર્ય ખીલ ખીલ હસવા લાગ્યો, મેના-પોપટને કોયલ ટહુકી ઉઠ્યાં. મ્હેક-મ્હેક-મ્હેક-મ્હેક મ્હેકી ઉઠ્યાં.

અધિઓ વિચાર કરે છે, આજે છે શું ?

લોકો વિચાર કરે છે, આજે છે શું ?

બંધાર થયા—અધિઓને કોઈએ કહ્યું, કશ્યપમુનિને ત્યાં પુત્ર જન્મ્યો. બધાંય હરખ વેલાં થયાં. માત્ર અદિતિ જ જણતાં હતાં કે ‘દેવતાઓને સ્વર્ગ અપાવવા લગવાન અવતર્યા.’ બધા એમને “વામનજી”ના નામથી બોલાવવા લાગ્યા.

સ્વર્ગમાં—ભરી ભરી સભા બેઠી છે. બલિરાજા ઇન્દ્રાસને વિદાન્યો છે. ત્યાં પટ...પટ...પટ...પાવડીઓનો અવાજ આવ્યો. દૈત્યો ઉભા થયા, બલિરાજા ઉભો થઈ સિંહાસનેથી ઉતર્યો. શુરુ શુક્રાચાર્ય આવ્યા. બધાય દૈત્યોએ દુષ્ટિ મથી વંદન કર્યું. બલિરાજાએ પૂજન કરી નમ્રતાથી આશીર્વાદ માગ્યો. ત્યાં તો શુરુજી બોલ્યા, “ બલિરાજા સ્વર્ગ રાખવું છે કે છોડવું છે ? ”

“ સ્વર્ગ ? શા માટે છોડું ? સ્વર્ગ છોડવું કેને ગમે ? ”

“ તો સો અશ્વમેધ યજ્ઞ કર. બ્રાહ્મણોનો સત્કાર કર. ”

“ જેવી આજ્ઞા. ”

“ સો અશ્વમેધ પૂરા થશે તો તારી પાંચેથી વિષ્ણુ પશુ ઇન્દ્રાસને લઈ રાકશે નહિ. ”

બલિરાજા પૃથ્વી ઉપર આવ્યો. યજ્ઞની શરૂઆત થઈ. બલિરાજા મહાદાનેશ્વરી. બ્રાહ્મણોના તો એના યર ચાદે હાથ.

એક દિવસ યજ્ઞ કરતા બ્રાહ્મણો ઝંખવાણા પડ્યા. કોઈ સ્ત્રીકે ભૂલ્યો, કોઈ શબ્દ ભૂલ્યો, કોઈ યજ્ઞમાં ઘી જ હોમવાતું ભૂલ્યો, કોઈની તો આંખ જ મીંચાઈ નહિ. શરીરે મુન્દર મૃગચર્મ પહેરી મહાતેજસ્વી વામનજી—ભગવાનનો અવતાર—યજ્ઞ થતો હતો ત્યાં આવ્યા. બ્રાહ્મણોએ એમના તેજથી અંતઃક માન આપ્યું—આસન આપ્યું. બલિરાજાએ પૂજન કર્યું. શુરુ શુક્રાચાર્ય મહારાજાની. એ સમજી ગયા. વિષ્ણુ પદાર્થો. હવે બલિરાજાનું સ્વર્ગ ગયું. ” બલિરાજાએ વામનજીના પગ ધોઈને પીધા પછી કહ્યું; “ મહારાજ ! તમે મારા યજ્ઞમાં આવી મારા ઉપર ઉપકાર કર્યો છે. હવે મારી પાંચેથી જે ભેદ્યો તે માગો. ” વામનજી હસતા હસતા બોલ્યા; “ રાજા ! તારું કૃપા ધણું તેજસ્વી છે, તારા પિતા વિરોચને પોતાની આવરદા દેવોને દાનમાં આપી હતી, તારા દાદા પ્રદહાદે વિષ્ણુ ભગવાનને વશ કર્યા હતા; પશુ હું માગીશ તે તું આપીશ ? ”

બલિરાજા બાપદાદાનાં વખાણુ સાંભળી કૂલાયા ને બોલ્યા; “ હા, હા, આપીશ. ”

“ ત્યારે ત્રણ ડગલાં પૃથ્વી આપ. ”

બલિરાજા હસી પડ્યા. “ એહો ! ત્રણ ડગલાં પૃથ્વી. એમાં શું ? વધારે માગો. ”

“ અરે ! આટલું જ આપીશ તે વધારે છે. યોગીઓને જરૂર જેટલું સારું. ”

બલિરાજાએ પાણી ભરેલી ઝારી લીધી. ત્યાં શુરુ શુક્રાચાર્ય બોલી ઉઠ્યા;

“ બળિરાજ ! આ યોગીને ઝાળએ છે ? એ તો ભગવાન વિષ્ણુ પોતે જ છે. દેવોં સ્વર્ગ અપાવવા આવ્યા છે. ”

“ શુરુજી ! આ વામનજી ભલેને ભગવાન હોય. હું જોલ્યો એટલે મારે પાળ વુંજ નેઈએ. ભગવાન છે. બ્રાહ્મણ થઈને ભાગવા આવ્યા છે. પછી મારે શા માટે જોલ્યું ન પાળવું ? અને ત્રણ ડગલાં પૃથ્વી, એમાં શું ? ”

“ એમાં શું ? અરે ! ભાઈ, એ તો બે ડગલામાં તો સ્વર્ગને પૃથ્વી ભરી લેશે પછી ત્રીજું ડગલું ક્યાંથી ? ”

“ અરે ! એમ કાંઈ હોય ?... ”

બળિરાજએ શુરુજીનું કહેવું ન માન્યું અને વામનજીને ત્રણ ડગલાં પૃથ્વી આપવાનું પાણી મૂક્યું.

ત્યાં તો—વામનજીનું શરીર વધવા માંડ્યું, બ્રાહ્મણો તો આંખો ફાટી ફાટીને જોવા લાગ્યા. માથું આકાશમંત્રનાખી નજર જ ન પડે, પગ પૃથ્વી પર. એક ડગલું ભયુંને પૃથ્વી દબાઈ, બીજું ડગલું ભયુંને સ્વર્ગ દબાયું.

વામનજી હસીને જોધ્યા, “ બળિરાજ ! હવે ત્રીજું ડગલું આપ. ”

બલિરાજ હવે શું આપે ? એનું હૃદય એટલું તો બે ડગલામાં આવી ગયું.

શુરુ શુક્રાચાર્ય જોલ્યા;

“ બળિરાજ ! હું નહોતો કહેતો એ ભગવાન છે. દેવોને સ્વર્ગ અપાવવા આવ્યા છે. હવે ધર માથું, ને મગ માપી. ” બળિરાજએ શુરુ આરા માની વામનજીને કહ્યું;

“ પ્રભુ ! હવે મારા માથા પર પગ મૂકો. ”

વામનજીએ પ્રસન્ન થઈ બલિરાજના માથા પર પગ મૂકી ને કહ્યું.

“ બલિરાજ ! તારી જ્ઞાનવૃત્તિથી હું પ્રસન્ન થઈ તને પાતાળનું રાજ્ય આપું છું દેવો સ્વર્ગમાં અને તું પાતાળમાં તારા દેત્યો સહીત. હું તારા રાજ્યની ચોટી કરીશ. ”

પછી બળિરાજ દેત્યો સહીત પાતાળમાં રાજ્ય કરવા ગયો. મારા દાદીમા મને કહેતાં હતાં કે બલિરાજ હજુય પાતાળમાં રાજ કરે છે. ભગવાન પહેલાં ભરે છે.

એક યાદગીરી લગ્ન જેવા માંગલીક પ્રસંગોએ “દંપતી” ને કંઈક યાદ-
ગાર ભેટ અપાયેલ-એ યાદગીરી હંમેશા તારી રહે એવું
દાંપત્ય ગીતા સમું લગ્નની સંપૂર્ણ ભાવના દર્શાવતું એક જ પુસ્તક

દાંપત્ય ગીતા

લખો : ધી જનરલ બુક ડીપો પ્રીન્સિપલ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨

મંગળસૂત્ર પુસ્તકમાં કુલ ૧૦૮ ગીતો આપેલા છે. અને તે દરેક ગીતનું પ્રાસંગિક વિવેચન પણ ગીતની સાથેજ આપેલું છે. પુસ્તકની શરૂઆતનો કુલ ભાગ તેના વર્ણન સાથે નીચે યાત્રાવીએ છીએ, ત્યાર પછી લગ્નગીતો શરૂ થાય છે.

મંગળ સૂત્ર

મંગળ સૂત્ર ! દાંપત્ય ગીતા ! લગ્ન શાસ્ત્ર ! સુઝનજૂની લગ્ન પ્રથાનાં ગુહ રહસ્યોનાં નિદાન કરી દેનાર : લગ્ન સિદ્ધાંતોની સમિક્ષાનો પ્રવચનકાર તે મંગળસૂત્ર !

જે આત્માને એક કરનાર પરમત્વની ભાવના એ લગ્ન, પ્રભુતામાં પગલો મંડાવનાર, આત્મ વિદ્યાસનું સાધન અને દંપતી વ્યવહારનું શિક્ષણ દેનાર મહા પાઠશાળા એ લગ્ન : ત્યાગ તપને સ્વાર્થથી મંત્રની સાધના સધાવનાર મહાશાધ્ય તે લગ્ન : અને વિશ્વના આદિ અનાદિ કારણરૂપ પરમેશ્વર પરમતત્ત્વ એ લગ્ન :

આચાર્ય આદર્શ લગ્નની ઉજવણી, ચેતનતા, અભિનયતા, અનંતતા-સમન્વયનાર

શ્રી મંગળસૂત્ર.

લગ્ન પ્રસંગે દંપતીના અદૈત સકેતરૂપ તેમનાં કંઠમાં એકજ મંગળ સૂત્ર નાખવામાં આવે છે, એ દંપતી માત્રનું મંગળ કરે :

(ઝીણા ઝરમર વરસે મેહ...દાળ)

અમર યૌવન રસામૃત રસાળ,
મંગળગત્ર સખિ !

આરમ્ભ એકમ્ય રહસ્યોત્તર ગરેથાળ,

મંગળસૂત્ર સખિ !

× × × × ×
પરમ પ્રેમ પરબ્રહ્મ પરાતપર, દંપતીના પહેવાર રે,
સ્વાર્થથી તપને ત્યાગ મંત્રના, બળવે ઉભય સિતાર—મંગળ—

× × × × ×
પ્રભુતામાં પગલો લએ તો, દેતાં નર ને નાર,
કુળાચાર કર્તવ્ય ગુંથાયાં, સૂત્રજ તારે તાર—મંગળ—

× × × × ×
કમનીય કૌભાર્યે જ્યાં નિતરે, પુનિત પ્રેમ રસધાર રે,
ભરો જ્યત કર્તવ્ય પ્રભુતા, શીલવટ કુળ આચાર—મંગળ—

અને સાવનાઓથી આ પુસ્તકમાં બધાએ લગ્ન ગીતો

અર્ધિ કિંમતે

લાયબ્રેરીઓ, પુસ્તકાલયો

અને

ખાનગી વાંચનાલયો.

સ્વસ્તિક ગ્રંથમાળાના

ગ્રાહક થઈ

આ લાભ લઈ શકે છે.

સ્વસ્તિક ગ્રંથમાળા

કાર્યાલય.

મોસ્તેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.

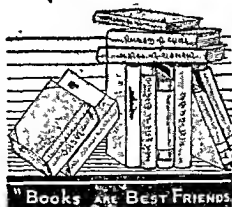
તમારામાનીતા લેખકોનાં

પુસ્તકો

સ્વસ્તિક ગ્રંથમાળાએ

લગભગ

અર્ધિ કિંમતે આપ્યાં છે.

"Books are Best Friends"

ગુજરાતના અગ્રણ્ય પત્રો, પત્ર-
કારો, અને સાક્ષર મિત્રો જેને માટે
મુક્ત કંઠે પ્રસંશા કરે છે, તે
"સ્વસ્તિક ગ્રંથમાળા" અને તેનાં
અન્ય પ્રકાશનો ઘેર ઘેર વંચાય છે.

આટલી સસ્તી કિંમત છતાં
સ્વસ્તિક ગ્રંથમાળાના ગ્રાહકોને
દર વર્ષે
એક ભેટ પુસ્તક મળે છે.

સ્વસ્તિક ગ્રંથમાળાનાં બહાર પડેલાં
..પુસ્તકોના લેખકો.

શ્રી રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈ.

જ્યોતિન્દ્ર હ. દવે.

ટોલસ્ટોય.

શરદચંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાય.

ઉલ્લાસચંદ્ર વ્યાસ.

મુકુન્દનંદ.

પ્રેમચંદ્ર.

રશ્મિ.

પાદરાકર.

જ. કુ. ખંધડીયા.

મસ્ત ફકીર.

આ બધા લેખકોની કૃતિઓનાં
ત્રણ વર્ષનાં બહાર પડેલાં
રૂ. ૨૭-૮-૦ ની કિંમતનાં

પંદર પુસ્તકો

સ્વસ્તિક ગ્રંથમાળાના ગ્રાહકોને
ફક્ત રૂ. ૧૪-૬-૦ માં પોસ્ટેજ વંધુ
ગ્રાહક થવા આવેજ લખો:—

સ્વસ્તિક ગ્રંથમાળા કાર્યાલય
૧૧૮, મિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.

—સ્વસ્તિકે અંથમાળાની યોજના—

આ અંથમાળામાં ગુજરાતી સાહિત્યના તેમજ ધર્મ દેશના સુપ્રસીદ્ધ વિદ્વાન લેખકોનાં પ્રેરણાત્મક પુસ્તકો ખાસ પસંદગી કરીને આપવામાં આવે છે.

માળાના પુસ્તકો, સચિત્ર-અને આકર્ષક પાંચણીવાળા હોવા સાથે સુંદર કાગળમાં છાપવામાં આવે છે.

માળાના ગ્રાહકોને દર વર્ષે એક ભેટ પુસ્તક અપાય છે.

દર વર્ષે ઓછી મતી કિંમતના મળીને આશરે રૂ. ૫૫ “નેટ” મુધીના પુસ્તકો ગ્રાહકને અપાય છે.

—નિયમો—

૩. ૧-૦-૦૦ પ્રવેશ શી (ડીપોઝીટ) ભરી ગમે ત્યારથી ગ્રાહક યદ્ય રાકાય છે. આ એક રૂપીઆ વર્ષ પુરું થયે ગ્રાહકની હજારા ગ્રાહક તરીકે ચાલુ રહેવા ન હોય તો તેમને ખર્ચે પાછો અપાય છે.

પ્રત્યેક ગ્રાહકને દરેક પુસ્તકની એક કરતાં વધુ નકલ “માળા”ના ભાવે અપાતી નથી.

પોસ્ટેજ ખર્ચ મંજાવનારને શીર સમજવાનું છે.

૩. ૧-૦-૦૦ પ્રવેશ શી અને એક વર્ષના આશરે રૂ. ૫-૦-૦૦ “નેટ”ના દિસામે કુલ રૂ. ૬-૦-૦૦ મનીઓડરથી મોકલવા અથવા V. P. કરવા સ્પષ્ટ જણાવવું.

એપ્રિલ ૧૯૩૫ થી ચોથું વર્ષ શરૂ થાય છે.

સ્વસ્તિકે અંથમાળાના ૧ લા વર્ષના પુસ્તકો.

૧. ૧ લા વર્ષના પાંચ પુસ્તકોનો રૂ. ૮-૪-૦ નો આખો સેટ ફક્ત રૂ. ૪-૧૨-૦ માં પો. વધુ

	કિંમત	માળાના ગ્રાહકો
પુ. ૧ ગ્રાહક લે. ર. વ. દેશાઈ	રૂ. ૨-૮-૦	રૂ. ૧-૧૨-૦
પુ. ૨ પ્રેમચંદ્રની વાતો લે. પ્રેમચંદ્ર	રૂ. ૧-૮-૦	રૂ. ૧-૦-૦
પુ. ૩ ગરીબની ગૃહલક્ષ્મી પૂર્વાર્ધ	રૂ. ૧-૮-૦	રૂ. ૧-૦-૦
પુ. ૪ મારી નોંધપોથી લે. જ્યોતિન્દ્ર દવે	રૂ. ૧-૮-૦	રૂ. ૧-૦-૦
પુ. ૫ પ્રણય રાત્રિ લે. સુદર્શનજી	રૂ. ૧-૪-૦	ભેટ

સ્વસ્તિક ગ્રંથમાળાના બીજા વર્ષના પુસ્તકો.

સ્વસ્તિક ગ્રંથમાળાના બીજા વર્ષનો પાંચ પુસ્તકોનો રૂ. ૯-૪-૦ ની કિંમતનો આખો સેટ રૂ. ૪-૧૩-૦ માં. પો. વધુ.

	લેખક	કિંમત	ગ્રંથમાળાના આલોકોને
પુ. ૧ મસ્ત ફકીરનાં હાસ્યમોતી	મસ્તફકીર	૨-૮-૦	૧-૮-૦
પુ. ૨ ગરીબની ગૃહલક્ષ્મી ઉત્તરાર્ધ	પ્રેમચંદ્ર	૧-૮-૦	૧-૦-૦
પુ. ૩ પંતગીયુ	મસ્ત ફકીર	૧-૪-૦	૦-૧૩-૦
પુ. ૪ હૃદય યસ	રશિમ	૨-૮-૦	૧-૮-૦
પુ. ૫ ઇશ્વરી ઇન્સાફ	ટોલસ્ટોય	૧-૮-૦	લેટ
		૯-૪-૦	૪-૧૩-૦

સ્વસ્તિક ગ્રંથમાળાના ત્રીજા વર્ષના પુસ્તકો.

સ્વસ્તિક ગ્રંથમાળાના ત્રીજા વર્ષનો પાંચ પુસ્તકોનો રૂ. ૯-૧૨-૦ ની કિંમતનો આખો સેટ રૂ. ૫-૦-૦ માં. પો. વધુ.

	લેખક	કિંમત	ગ્રંથમાળાના આલોકોને
પુ. ૧ છુટકારો	શરદચંદ્ર ચટોપાધ્યાય	રૂ. ૧-૪-૦	૦-૧૨-૦
પુ. ૨ ખાટી મીઠી વાતો	જી. કે. ખંધડીયા	રૂ. ૨-૦-૦	૧-૪-૦
પુ. ૩ દાવાનળ	ઉલ્લાસચંદ્ર વ્યાસ	રૂ. ૨-૮-૦	૧-૮-૦
પુ. ૪ મંગળ સૂત્ર	પાદરાકર	રૂ. ૨-૦-૦	૧-૮-૦
પુ. ૫ સવશ્વિક રામાયણ	ખંધડીયા	રૂ. ૨-૦-૦	લેટ
		૯-૧૨-૦	૫-૦-૦

લખો:—સ્વસ્તિક ગ્રંથમાળા કાર્યાલય, મુંબઈ ૨.

હિંમિઓ ઉછળે અને હથું હેલે ચડે, તેવા પાર વિનાના, સુંદર, મનોરંજક લાવ લયો
છતાં દરેક પ્રાસ મળતા, રાસો ગરબાઓ-લોકગીતો-ખાળ અને ખાલિકા
ગીતો ઉપરાંત દામ્પત્ય પ્રેમને, અણુઅણુવતાં દામ્પત્ય ગીતો.

જુના અને નવા અને ગેય અને તમોને....
જાણીતા નાનુકા વિપલોચ્ય

== આ == રાસ રજની

નુંજ પુસ્તક પુરા પાડશે.

રાસ રજની એટલે—

- (૧) ગુજરાતી ગૌરીઓના ગરવા ગીતો.
- (૨) રાસની રમઝટ જગાવતી મરત રજની.
- (૩) કુમારીકાઓ અને શૃદ્ધિણીઓના ગીત-કંદસોલ.
- (૪) હિંદના નંદનવત સમા ગુજરાતની શૃદ્ધિણીઓનું સંગીત ધન.

મા લોકપ્રિય
પુસ્તકની
પુધારા, વધારા
સાથે ખીણ
આવૃત્તિ છે.
X X X
રાતી સાં-
જાણીયા
પુસ્તક-
ખોટ પુરી
થાય છે.
X X X
ગુજરાતના
કોડીલા. કવી
સાક્ષરો, માની
તા ચિત્રકારો
અને એવા
અનેકનો સહ-
કાર તે આ
સંગ્રહની ખાસ
વિશિષ્ટતાઓ
છે.

૩૭૦ પાના.
ઉંચા ગ્લેઝ
કાગળો, પાને,
પાને મધુરા
ભાવ દર્શાવતાં
૫૦ કરતાં
વધુ ચિત્રો
પાકું મજબુત
પુકું શ્રી કલર
શાહીમાં ખાચે
હું કળામય
જોડેદ
કિંમત
રૂ. ૧-૮-૦
ફક્ત
ચોરસે વધુ.

તમારી નકલો આજેજ મેળવી લેજો
ધી જનરલ બુક ડીપો

હારમોનીયમ વગાડતાં શીખવાની એ અબ્બેડ કૃતિઓ.

નુતન સંગીત બારાખડી

પૃષ્ઠ ૨૪૦
કી. ૩. ૧૧ પો. ૦૧ વધુ.

સંગીતના કોઈપણ વાદ્યની શરૂઆત, નુતન સંગીત બારાખડીના પુસ્તકથી કરજો

આ પુસ્તકમાં શરૂઆતથી હારમોનીયમ વગાડતા શીખવાની સપ્ત સમજૂતી, પ્રાથમિક પાઠો, અને તેની પુરેપુરી સમજ, ચિત્રો, અને કોઠાઓથી ભરપૂર વિગત સહ આપેલી છે

—: નુતન સંગીત બારાખડી :—

વાંચ્યા પછી તેની

વધારે સમજ માટે

દ વે કૃત સુ ધારા વ ધારા સા થે બી જ આ વૃ તિ.

ધી સેલ્ફ હારમોનીયમ ટીચર ભાગ ૧ થી ૫ [સાથે]ના અભ્યાસ શરૂ કરશો.

મુધારેલી બીજી આવૃત્તિમાં હારમોનીયમ શીખવાની સમજૂતી ઉપરાંત શીડલ, દીલરખા, સીતાર, તમલા વિગેરેની સમજ તેના ચિત્રો સાથે આપેલી છે.

જુલો પાનાના કળદાર અથવી કીંમત રૂ. ૨-૮-૦ પોસ્ટેજ ૦-૮-૦ વધુ.

આફ્રીકા માટે, શી. ૫.

આ જે જ મં ગા વો.

ગુર્જરી બહેનાને ચરણુ....

....એ નવાં રાસ સંગ્રહો.

રાસ નિકુંજ

ભાવવાહી શ્રી રમણલાલ વ દેશાધરે ચિત્રો સાથે સચિત્ર રાસ નિકુંજની પ્રસ્તાવના પુઠાવાળો લખી, મુળજલાલ શાહના સુન્દર રાસ આ સંગ્રહની પીઠાન સંગ્રહ કરાવી છે.

રાસ નન્દિની

ત્રિરંગી જેકેટ રા. જનાર્દન પ્રભાસ્કરના રાસ બહેનોમાં મળ્યા પ્રિય છે તેમનો આ નવો સંગ્રહ સુન્દર રૂપરંગમાં વિશુધીત થઈ બહાર પડ્યો છે.

આજે જ મંગાવો:—

એન. એમ. ઠક્કરની ફાં. ૧૪૦ પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.

યુ ડે લ નો વાં સો

અથવા

એક નદીની આત્મ કથા.

[સચિત્ર]

ભાગ ૩ જો પૃષ્ઠ ૪૦૦ કિ. રા. ૪

લે. શ્રી.—નારાયણજી વિસંતજી ઠક્કુર.

આ ત્રીજા ભાગમાં મીસ અંબા “સૌદર્ય” ના ચાલતા ધમધોકાર વેપારના અનેક આકર્ષક પ્રસંગો ખુલ્લાં કરી આપને છક કરી નાંખે છે.

કામિની અને કાંચત, જગતના લલભાણાં પુરુષોને કયાંનાં કયાં ધસડી જાય છે, તેનો આગેદુણ આકર્ષક ચિતાર અંરેઅંર આ ત્રીજા ભાગમાં મૂર્તિમંત રીતે પ્રત્યક્ષ થાય છે.

આ ત્રીજા ભાગમાં મૂખ્ય આકર્ષણો એ છે કે:—

હીંદીની મંદાહુર તવાયક ‘હરમતનન’ તે મૂળ તો આંગલ અળખા હુદેશીયા છે. તે વસ્તુનો સ્ફેદ થાય છે, અને તે આંગલ અળખા આપણાં વાચનસાચીઓને માનીતા શિલ્પર સાહિત સાથે કયાંથી લટકાયા? એનો આખો લેદ આ પુસ્તકમાં ખુલ્લો થતાં માત્ર આ ત્રીજા ભાગ પછી એક સ્વતંત્ર વાર્તા તરીકેનું વાંચન પુરું પાડે છે.

“બી માંથીજ સહેલા”

મીશાલ આ આંગલ બાળા હુદેશીયા ‘મકેશાળો’ માંના પાંદરીઓથી માંડી પિતા જોવાને પછી પોતાના શરીર સુખનાં આસ્વાદથી વંચિત રાખતી કે, રહેવાં દેતી નથી; અને પછી તો તે એક મહાન અદ્ભુત દર્શકોલા બની:—

તમોને આખાં પશ્ચિમનાં પ્રદેશમાં ફેરવે છે, અને ત્યાંની અનેક શિષ્ટ

“ ગટર મુકાદમ મીસ મેયા ” ના,

દેશમાં લઈ જઈ ત્યાં ચાલતા ‘નિગ્રો-આંગ્લ’ વહેવારોનાં અનેક લોપાળાંઓ પુરાવાઓ અને પ્રમાણો સહિત તે રીતસર રચ્યું કરે છે.

“ મીસ ચંપા ”

“ હરીજન ઉધ્ધાર ” વિષેનાં મનનીય વિચારો દર્શાવી; તે માટે નવો રાહ બતાવે છે, મતલબ કે:—

આ ત્રીજો ભાગ સ્વતંત્ર પુસ્તકનું રૂપ પકડે છે.

અને ફોટો ચિત્રો:—

મિસ ચંપા, મી. દેવલા, તેની મા, તેની સાસુ મદનમૂર્તિ યુસુફ આંગ્લ બાળાઓ, હુદ્દેશીયા કાઉન્ટેસ, વિગેરે એનકાનેકને રૂબરૂ નિહાળવાનો સુયોગ આ ત્રીજા ભાગમાંજ છે.

અન્યબી !!

એક વાંચનાર તો એટલી હદ સુધી કલ્પના દોરાવતાં, છાતી-કોડીને જણાવે છે કે, બીજા તો ગમે તેમ, પણ તમારી મિસ ચંપા અને તેનું આખું કુટુંબ મુંબઈમાં અમુક સ્થળે રહી નર્સનો ધંધો કરે છે, તેજ છે.

કારણમાં જણાવે છે કે, બીજા તો ગમે તેમ, પણ તમારી બુકમાંનાં ચિત્રો છે તે તો આખા કુટુંબનાં માણસોએ આપેલા ખાસ ફોટાઓ છે.

અમે કાને હાથ મુકીને જણાવીએ છીએ કે:—

બાઈ ! એ વાત તો એક જાણે શ્રી હરી !

અને બીજા જાણે શ્રી. ઠક્કર !

લખો:—ધી જ ન ર લ બુ કે ડી પો.

સેસ સ્ટ્રીટ મુંબઈ, ર.

હસાવવાની ગેરંટી સાથે બહાર પડેલા

હાસ્ય રસના પુસ્તકો.

તુમે વાંચ્યાં ?

સાવણીક સમાયણ	રૂ. ૨-૦-૦
ખાટી મીઠી વાતો	રૂ. ૨-૦-૦
મરત ફકીરનાં હાસ્યભોલી	રૂ. ૨-૮-૦
મારી નાંધપોથી	રૂ. ૧-૮-૦
દોડ હાપણું સંગર	રૂ. ૧-૮-૦
દ નવિ વાતો	રૂ. ૧-૮-૦
બુદ્ધિનું બજાર	રૂ. ૨-૮-૦
ફેન્સી ફારસો	રૂ. ૨-૮-૦
બત્રીશ લખખણ	રૂ. ૨-૦-૦
મરત ફકીરનાં હાસ્ય વિલાસ	રૂ. ૩-૦-૦
દોઢ મઠ્યા	રૂ. ૦-૮-૦
ખાલ હાસ્ય.	રૂ. ૦-૮-૦

અર્થાં પુસ્તકો સમિત્ર-અને મજબુત બાંધણીવાળાં છે.

આખો સેટજ મંગાવિ લેજો.

ઉપલા રૂ. ૨૨-૮-૦ ની કિંમતનો ૧૨ પુસ્તકનો આખો સેટ
એક સાથે મંગાવનારને ફક્ત રૂ. ૧૭-૦-૦ માં પો. વધુ.

લખો:-ધી જનરલ બુક ડીપો. પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ અંબા, ર.

સગનના ડોડ વર-કન્યા ને કેવા હોય છે? તે દર્શાવતું એક દૃશ્ય
વિવેચન અહિં આપીએ છીએ.

કુંવારી કન્યાના કોડ

માનવ માત્ર વિવિધ કોડ કડ તું જીવે છે, ને એ કોડની શ્રાદ્ધતામાં રાચી કાઢે પુણે છે. કુંવારી કન્યાએ એમજ કરે છે. એનેયે એના આખા જીવનનો આથી-મહત્તર મેળવવાનો હોય છે. તે ચેતનના ધગકારે, ધગકારે પોતાના કોડની અવનવી મૂળી રચી રાચે છે કેવો વર મારો? કેવો વર હોય તો ગમે? એવા મનોરથના કિલ્લા કન્યાવસ્થામાં તો સદૃશ રચતીજ હોય છે. એને તો દિવસો દરિઆવ-વીર મર્દ-વામનાને બદલે આત્મૈક્ય સાધી મધાવનાર પૂણું પ્રેમી-હૈયે દિ'ચોળે એવો-ચેતનના ગમ ગોડી, ખેડાવનાર-પ્રભુનામાં પગડી પાડી, હું તુંના લેહલાવ ભૂડી-પગમ પ્રેમ પગ્ગદાની મૂર્તિ મમેા બની રહે તેવો, દયા દેશ અને ધર્મના દામ સમેાવડીઓ વર ભોઇએ છે એના માટે જે ચેતીતર બની ઉઠે છે.

અમોને ઉપાડે ઉં
અને કૃત્ય ને—

ਵਧਨੇ ਬੇਗਯ ਖੁਸ਼ ਘਾਂਝੀ ਦੇ ਲੋਲ—

એને કંટુ વચન બોલનાર નથી ખપતો. એને ખપે છે દિલનો પુઝારી.
સગીનો નાદ, કામચૂં એવી ભાવનામા તો—

જાણીએ માંગે છે. દિલનો પુત્તરી ચમત્ના ચાહુરે લેલ।
કર્મ ચાગી જાની અપનાર લે।

જાગી એ માંગે છે. હમ્મે યોગી જાની અપનાર કો !

— અતે નેપાતેજ—

દિવની યોજાયતી તે દિવસને રૂ લેલ—

કરજી' બનીને ઘેસાં તુરજી—

અને એજ રીતે કુમારના કોડમાં પણ કડપનાની મૂર્તિ મોઘડી ભાંધી પાત્રીની કડપના રચાતી હોય છે એની કડપનામૃષ્ટિમાં એન કેવી પ્રેમદાના સહચરની ભૂખ હોય છે?

નિહર સૂત્ર મિશ્ર વચન બોલતી રૂંડોલ ..

નિહર-ભીરૂ નહિં. સેવિકા બની શકે તેમ સ્વામીની પણ બની શકે એવી, મત્ય અને મિષ્ટભાષી:

એ એકલી સેવિકા નથી શોધતો. એ તો એની જે સેવા કરવા તત્પર છે. શ્રી એટલે
ધરની ઉદરની નીકિત-પણ આજનો યુવાન સંસારના બેડે બેઠો સમાન માગી રહ્યો છે.
એને તો—

મૃદુરજન્ય રાણી બની રાયતી રે લોલ,
અન તાત્માસાંધન વિલાસ જો.

X

x

x

x

ગુણીયલ રસ મુંદરોને ગાતીએ જે બોલ.....

આવા આવા તો ૧૦૮ ગીતોને તેના વર્ણનો “મંગળામૂત્ર”માં આવેલા છે.

લગ્ન વખતે ચાંદલા અને હાથ ગરથામાં આ પુસ્તક ભેટ આપો

મંગળ સૂત્ર

સચિત્ર

લગ્ન ગીતા

મંગળ સૂત્ર

લેખક:— શ્રીયુત્ પાદરાકર.

જે આત્માને એક કરનાર પરમત્વની ભાવના એ લગ્ન દંપતિ વહેવારનું શિક્ષણ દેનાર મહાપાઠશાળા એ લગ્ન જીવન કર્તવ્યમાં પ્રભુતા પુરી ફુલવટ જમાવનાર એ લગ્ન આવા આવા તો દરેક ગીતોના વર્ણન સહિત ૨૫ પુસ્તકનું પાત્ર પાત્ર લાવવાહી ચિત્રોથી ભરપૂર બન્યું છે

મંગળ સૂત્ર

એટલે !

દંપત્ય ગીતા, લગ્નશાસ્ત્ર ! સુગમજીવી લગ્નપ્રથાનાં ગુહ રહસ્યોનાં નીહાન કરી દેનાર ! લગ્ન સિધ્ધાંતોની સમીક્ષાનો પ્રવચનકાર તે. મંગળસૂત્ર !

૩૪૦ પાના, ૫૦ સાદા ચિત્રો, અને ૮ દ્વર આટલું પેટા, ત્રણ દ્વરમાં જાપેણ કળામય કોડેટ, એસ્લી દપનું બાઈન્ડીંગ કિંમત રૂ. ૨-૦-૦ પો. વધુ. આદ્રેસ માટે શીક્ષીંગ ૪

લખો: ધી જનરલ બુક ડીપો, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, કેશવપાલ મુબંઈ ૨.

બહેનાને અને સખીઓને લેટ આપવા માટે

સુંદર રાસસંગ્રહો

રાસતરંગિણી

લેખક. રચ. કવિ બોટાદકર

આપણાં કલ્પિત ચપલા મૃદુલવનને ઉન્નત કરે એવાં રાસનેા અપૂર્વ સંગ્રહ

મૂલ્ય : ૦-૧૦-૦ પોષ્ટેજ : ૦-૧-૩

રાંસ ચં દ્રિકા

કવિશ્રી બખ્શદારરચિત સુંદર અને ભાવભર્યો રાસસંગ્રહ

(બીજી આવૃત્તિ)

મૂલ્ય : ૦-૮-૦ પોષ્ટેજ : ૦-૧-૩

ઉમા-ગીતાંજલિ

માંગલિક પ્રસંગોના ગીતો અને જુદા જુદા કવિઓના રાસનેા સુંદર મંગલ

(ત્રીજી આવૃત્તિ)

મૂલ્ય : ૦-૫-૦ પોષ્ટેજ : ૦-૧-૩

“ગુણસુન્દરી” ના રાસ

ગુજરાતના જાણીતા કવિઓના ચુંટી કરેલા, તાલ માપ સાથે સાદા રાસનેા સંગ્રહ

નવિન રાસસંગ્રહ

મૂલ્ય : ૦-૪-૦ પોષ્ટેજ : ૦-૧-૩

આરે પુસ્તકો સામગ્રી લેનારને રૂ. ૧-૧૨-૦ માં ઘર બેઠાં મળશે.

પોષ્ટથી મંગાવનારે તેટલી રકમની ટીકીટો મોકલવી.

પુસ્તકાલયો માટે સર્વોત્તમ તક

“ગુણસુન્દરી” માસિકનાં ફાઇલો

માસિકની શરૂઆતથી-સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૩ થી માંડીને ઓગસ્ટ ૧૯૩૪ સુધીના પાંચ દાયકા-પૂર્ણમાં બાધેલા-છ છ માસના અંકના પ્રસ્તકો-પુસ્તક ૧ થી પુસ્તક ૨૨ સુધીના સપૂર્ણ એટ મેળવી લ્યો.

મૂલ્ય: દરેક પુસ્તકનું રૂ. ૨-૮-૦ : પોષ્ટેજ અલગ

તમારા બાળકો માટે નિર્દોષ અને પ્રેરક વાચન -

“ગુણસુન્દરી” બાલવિભાગનાં પુસ્તકો

“પુસ્તક ૧૬”, ૨૭ અને ૩૭

બાળોપયોગી સુંદર પોદો, વાર્તાઓ, પ્રવાસવર્ણનો, કાવ્યો, પત્રો, પશુ-પક્ષીની વાર્તાઓ વગેરે. અનેક બાળકો આ પુસ્તકોમાં મજાથી બાળકો તાન સાથે અપૂર્વ આનંદ મેળવશે.

મૂલ્ય: દરેક પુસ્તકનું રૂ. ૧-૦-૦ : પોષ્ટેજ : ૦-૨-૩

[“ગુણસુન્દરી” ના ગ્રાહકોને વીમ દત્તા વળતર મળશે]

વ્યવસ્થાપક “ગુણસુન્દરી”, ૧૧૪, ગીરગામ બેઠક, રોડ, મુંબાઇ, ૪.

આ માસિક વડોદરા-રાવપુરામાં જુદાજુદા સ્થાન પ્રિં. પ્રેસમાં અંબાલાલ વિ. કમરે ચોતાના માટે છાપી તેજ સ્થળેથી પ્રસિદ્ધ થયું છે. તા. ૧-૫-૩૫.

પ્રો રસી ચી

વિવિધ રવદેશી જ્યોર્જેટ અને ક્રેપની

સુંદર સાડીઓ

વિવિધ
સુંદર
મુલાયમ
અને
આકર્ષક

ધી જોખને સીલક મિલ્સ કોલાજા મુંજઈ પ

ગુપ્તસુન્દરી

અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલાઅંક

પૂર્ણ સંખ્યા ૧૪૨

જુન : ૧૯૩૫

લવાજમ .

દર્માં પરદેશ
-૬-૦ ૧૦ શીલીંગ

ક નકલ : બાર આના

કાર્યાલય :

ગીરગામ બેક રોડ, મુંબાઈ, ૪

સી: જયકૃષ્ણ ના. વર્મા

સી: યજ્ઞેશ હ. શુક્લ

શ્રી હેરી નિલાચોરી નીલકંઠ

“ શુભસુન્દરી ” કાર્યાલયમાં મળતાં સુંદર પુસ્તકો

હાસ્યરસિક, વાર્તા અને નાટ્ય સાહિત્ય

૧ વર્માની વિવિધ વાર્તાઓ “શુભસુન્દરી”ના તંત્રી ૧૨ સામાજિક-હાસ્યરસિક મ. ૩
રા. અચ્યુતજી વર્માની વાર્તાઓ-સુંદર ચિત્રો સાથે પો. ૩

૨ લક્ષ્મીની સાડી “ આંક સામાજિક વાર્તાઓ મ. ૩
૧૧ આકર્ષક ચિત્રો સાથે પો. ૩.

૩ સંસાર વિપ્લવ ગુન્નરાતના ભાળીતા કવિ- સમાજના-ખાસ કરીને સ્ત્રી- મ. ૩
લેખક શ્રી કેશવ દ. રોઠે વર્ગના બળતા પ્રશ્નો પો. ૩
રચિત ક કે લ તી ન વ લ ક યા

૪ સોળ સુંદર વાર્તાઓ રા.ભેઠાણી, રા.ભગીરદાર ગુન્નરાતના વિવિધ લેખકોની મ. ૩
(બાગ બીજો) રા.રાયચુરા, રા.દેસાઈ વિ. સોળ સુંદર કૃત્રી વાર્તાઓ. પો. ૩

૫ પોકડશી દિન્દના વિધિવિધ પ્રતિભા શ્રી. પીયૂષ સંપાદિત મ. ૩
સાહિત્યના રાણાશર ૩૫ સ્ત્રી-જીવનની વાર્તાઓ પો. ૩.

૬ ઈર્ષ્યાની આગ કંપની સરકારના સમયના શ્રી, પીયૂષની લખેલી મ. ૩
હિંદો ચિતાર આપતી અદ્યુત પ્રેમકથા પો. ૩.

૭ તૂટેલાં બંધન કવિવર રવીન્દ્રનાથ સુંદર સામાજિક મ. ૩.
કાગેરની રંગેલી અંબાર ન વ લ ક યા પો. ૩.

૮ હાથીના દાંત રા. પ્રરથોત્તમ ત્રીકમદાસ અનીતિમાન પતિની પત્નીને મ. ૩.
ચરોડા જેલમાં લખેલું યોગ્ય માત્ર હાખવડું નાટક પો. ૩.

૯ ન્યાય રા. પ્રરથોત્તમ ત્રીકમદાસ સમાજના ન્યાયનો સુંદર મ. ૩.
ભરીસ્ટર-એટ-લોએ રચેલું ચિતાર આકર્ષક નાટક પો. ૩.

૧૦ બળવાખોર શ્રી. રાન્તિલાલ જી. શાહ અજૂનમતા લગ્નનો મ. ૩.
ભરીસ્ટર-એટ-લોએ રચેલું સરળ હલેલ દર્શાવતું પો. ૩.

ખાસ લાભ: “ શુભસુન્દરી ”ના ગ્રાહકોને આ પુસ્તકો ૨૦ ટકા વળતરથી અપાશે

મળવાનાં ઠેકાણાં

વ્યવસ્થાપક “ શુભસુન્દરી ”, ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, મુંબાઈ, ૪;

અને ભાળીતા છુટકેલરો પાસેથી.

શરીરમાં લોહીનો ભરપુર વધારો કરી, શક્તિ, ઉત્સાહ અને જોમ
ઉત્પન્ન કરનાર ઉત્તમ ટોનિક

ઝેનિથ દ્રાક્ષાસવ

ઝેનિથ દ્રાક્ષાસવના સોડ સોલ્યુશન —

મેસર્સ બોલો બ્રધર્સ, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.

રેડીયસ
સ્ટવ

આ સ્ટવ વાપરવામાં લક્ષ્યજ
ઉત્તમ ટોના છેતા કીમતમાં
મળતા છે. સ્વીડનનાં બ્રહ્મણ
કન્ડુનીયરોએ ઉત્તમ પ્રકારે
ખનાવેલ હોયને અકસ્માત
થવાની બીવકુલ ધારણી રહેતી
નથી તેની ખાતરી માટે સ્વીડન
સરકારનું સરટીફિકેટ વાંચી,
રેડીયસ સેફ્ટી વાલ
અકસ્માત બચાવવા માટે
ખામ ખનાવવામાં આવે છે
જેનો ઉપયોગ કરવા ખામ
બતામણ છે

દરેક દુકાનદારને ત્યાંથી મળશે
જોન્ટ—ધી ઇન્ડિયા ઇન્ડસ્ટ્રીઝ લિમિટેડ, ૮૯, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.
રોપીસ્ટ—ધી બોમ્બે ઇન્ડીકેન્ડ્રીસેન્ટ લાઇટ કંપની, વાલ્મુતી, મુંબઈ ૩

સાલગ્રવનના જાણ

(બેટ-પુસ્તકના પોષ્ટર ખર્ચ સહિત)

સપ્ટેમ્બરથી માલક યનાર માટે પરદેશ માટે : વર્ષની અધવર્ષથી માલક યનાર માટે

૧૨ માસના : રૂ. ૪-૬-૦ વર્ષના : રૂ. ૬-૮-૦ ૧૨ માસના : રૂ. ૪-૧૨-૦

૧ માસના : રૂ. ૨-૬-૦ ૩ વર્ષ : રૂ. ૧૬-૮-૦ ૧ " રૂ. ૨-૮-૦

સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૩ થી જોમરટ ૧૯૪૭ : ત્રણ વર્ષના : રૂ. ૧૦-૦-૦.

[નોંધ-કમમાં કમ નાર માસ માટે સલાજમ બરનારનેજ બેટ-પુસ્તકનો લાભ મળશે.]

ગુજરાતના શુભમુંદરીઓ ! તમારાં બાળકો માટેના
આ ઉપયોગી ચીજ તમે લેક ?

સાલગ્રવન

બાળકો અને વિદ્યાર્થીઓનું ગુજરાતી ભાષાનું પહેલ
વહેલું સૌથી વધુ લોકપ્રિય સસ્તું છતાં સર્વોચ્ચ મુંદર
સચિત્ર માસિક દર મહિને હંબરો બાળકો જેમાંથી
મમત સાથે જ્ઞાન મેળવે છે. બાળકો માટે જો અનિ-
વાર્ય છે. છેલ્લાં ૧૧ વર્ષથી નિયમિત પ્રકટ થાય છે.
ગ્રાહકોને દર વર્ષે ૧૨૫ પાનાની ફળદાર બેટ
જોપડી પણ મળે છે.

સલાજમ વર્ષના માત્ર રૂ. ૩)

લખો : રમણલાલ નાનાલાલ સાહ.

તંત્રી, સાલગ્રવન -બાજવાઠા-વડોદરા.

બાળકો માટે પુસ્તકો

બાવલાના પરકમાં

(સી. હંસા મહેતા) ૧-૦-

બાળકોની રંજશૂચિ રૂ. ૦

પુલમાળા સાગ ૧ અને ૨

દરકને રૂ. ૦

દેશદેશના વીરકથાઓ

રૂ. ૦

આનંદધારના લાગ

૧, ૨, ૩, ૪ રૂ. ૧-૧૩-૦

જો સિવાય તમામ બાલો-

પંચોગી ચોપડીઓ અગાઉ

ત્યાંથી હમેશા મળે છે.

બેટ, લકાળી, મનામ કે

મોજાવડા પ્રસંગે જમને જ

લખો.

યુવાન માતાઓ માટે જો આણુમૂલાં પુસ્તકો

આળઉછેર

મંત્રમાં બાળક આવે ત્યારથી તે મોટું

થાંપે ત્યાં મુધી તેના ઉછેર વિષે માલીત.

મૂલ્ય : આઠ આના : પોષ્ટર : સવા આનો

લેખક : ડૉ. અમૃતલાલ દ. પટેલ, દેવ્ય ઓરીસર, મુરન

મળવાનું ઠેકાણું :

“ ગુણમુંદરી ” કાર્યાલય, ૧૧૪, ગીરગામ બેક રોડ, મુંબાઈ, ૪

અને લાણીતા શુકલેલેલે પાસેથી.

સંતતિ-નિયમન

મર્ણદિત સંખ્યામાં અજવાન અને

તંદુરસ્ત બાળકો મેળવવાની ગાળી.

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૮-૦ : પોષ્ટર : ૦-૩-૩

ખાવા લાયક

સોલાગ્ય સુઠી પાક, પીપ્પલી પાક, કુખમાંડ પાક, બજવધર્ક પાક, સાલમપાક, ચોપચીની પાક, બદામપાક : કી. શેર ૧ ના રૂ. ૨-૦-૦ : પોષ્ટેજ ભુદં.

આ ઉપરાંત માણસની તબિયત અનુસાર માત્રા વિગેરે મેળવી ખાસ પાક ખનાવી આપવામાં આવે છે તેની કીંમત રૂ.૫૩ અથવા પચચી લખી મોકલીશું. અમારી શાળામાં દરેક જાતની દવાઓ તૈયાર મળશે. વ્યાધિની વિગત લખવાથી યોગ્ય દવા વ્યાજબી કીંમતથી આપવામાં આવશે.

वैद्य दुर्लभदास नरोत्तमदास, लावानगरी आजादगोणीवाणा

કા. નરોત્તમ ઔષધાલય, ૧૭૦, સી. પી. ટેન્ક માધવળાગ, મુંબાઈ, ૪.

દરેક વિધવા અતુભવથી જાણે છે તે દરેક પરણેલી સ્ત્રી જાણે, તો ઠાઈ પણ
પરણેલો પુરૂષ વિશે ઉત્સાહ્યા સિવાયનો રહે નહિ.

(૧) એકલ વરસમાં રૂા. ૫૦) લાખથી વધુનું કામ મેળવ્યું છે

(૨) સ્ટીએના વિમા પહુ રૂા ૫૦૦) તેમજ તેથી વધુ અને ઓછી રકમના ડાકટરી તપાસ વખતે લેવામાં આવે છે

તેમજે છે પમાર અને કમીસનથી સી કન્વાયરો.

ବନ୍ଧୁ ବିକ୍ଷିତ ମାଟେ ଶ୍ରଦ୍ଧା:—

ધ્રો. વિનસ એસ્યોરન્સ કું. લી.

મુખ્ય શાખા:—પો. જો. ૨૧૨, મુખ્ય.

श्री-स्वातंत्र्यता प्रश्नो गर्वितुं
नवीन नाटक

लेखक: श्री. शान्तिदास मो. शाह,
नरीहर-गेट-वा

મુદ્દા : રૂ. ૧-૦-૦

ਪਾਠੇਯ : 3. ੦-੨ ੭

11. 3월 4일 목요일

अथवा, 'तुम्हारे',

“શુશ્રુસુન્દરી” કાર્યાલય,

સુબાઈ, ૪.

અને જાણીના શુક્રસેતરે.

આયુષ્ય અને આરોગ્યવર્ધક તેલ

મણિ તેલ

આ તેજ મસ્તક પર લગાડનાથી દેશ સુધિકતા
રહે છે, તેના સફેદી લાગુ પડતી નથી તેમજ
તેના મુખ ગરજીત થવાથી તે ખારી પડતા નથી

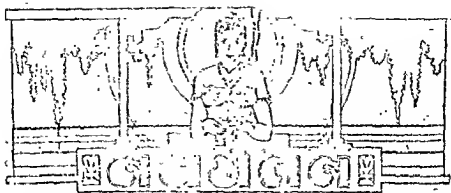
કિં. તોલણ પાંચની શીશી એકનો

31. 7

गुप्तसिंह विमल मल्लिका प्राध्यापक-लीस्ट भूगोल :

આતંકનિયત્ર ગોપધાનય,

मुंष्यम ज्ञाय ॥ ३१३ ॥ } जन्मनगर, प्रतिपादः

હવે તો આ માસિક ગુજરાતના દરેક ઘરમાં વખણાઈ ચૂક્યું છે. દરેક તાલુકાપંચાયતોમાં એ પ્રિય થઈ પડ્યું છે.

આજ તેરેતેર વર્ષથી રસપ્રદ ને સર્વ વર્ગને રૂચિ કર થઈ તેવું સાહિત્ય પીરસતું 'નવચેતન' માસિક હંમેશાં નવી શૈલીની નવલિકાઓ, ચિંતન-ભરપૂર કાવ્યો, વિજ્ઞાન, ઉદ્યોગ ને વિધવિધ ઉપયોગી વિષયોના મનનીય લેખો અને અભિનવરંગી સમાજોચનાઓથી પોતાતું સ્થાન સામાન્ય જનતામાં તેમજ શિક્ષિત અને સંસ્કારી વર્ગમાં નાખી કરી ચૂક્યું છે.

એના પાને પાને નવી તાજગી છે. કલ્પના, પ્રાણ અને વાચનાતા દર્શાવે છે. એના ચિત્રોમાં ચિંતોમાં જીવન અને કલાનાં જે સુંદર પ્રતિબિંબો નજરે પડે છે તેવાં જવલ્લેજ નજરે પડે છે.

હિંમત, ચીકણા ને રોકેટ દૃઢ જેવા કાગળો વાપરવામાં. સુઘડ ભૂખારમાં, સાદી મતાં કલાયુક્ત લેખગોકવ્યોમાં આ માસિક ખરેખર ભાત પાડે એવું છે.

હિંદુસ્તાં તેર વર્ષથી એક રાખી રાંતે એ કોઈ પણ માસિક લોકપ્રિયતા અજાવી રહ્યું હોય તો તે આ જ માસિક છે.

વર્ષના બાર અંકમાં ત્રણ અંક વધારે દળદાર કદમાં ને આકર્ષક રૂપો નીકળે છે (૧) દીવાળી અંક (૨) મૌસિક વાર્તા-અંક (૩) હારયાંક.

આવા રૂપરંગ, સાહિત્ય અને કલાના સર્વોચ્ચ સુંદર નમુનારૂપ માસિકના તમે દેજી સુધી આદક ન થયા હો તો આજે જ ગાઓ.

વાર્ષિક રૂ. ૬૦

ત્રિદેવ બહાર રૂ. ૮૦

છુટક રૂ. ૧૦

..... " નવચેતન " ઓફીસ, ૧૦ પોલોડ સ્ટ્રીટ, કલકત્તા.

ધી ઇંડીઆ પ્રોવીડન્ટ કંપની લીમીટેડ; કલકત્તા.

ફંડ રૂ. ૧૦,૦૦,૦૦૦

ગરીબ તેમજ મધ્યમ વર્ગ માટે ખાસ

ખાળકોના હિત માટે

વીમો ઉતરાવવાની દરેક માત્રાપિતાની પવિત્ર દ્રશ્ય છે

પ્રીતીયગના તદ્દન અસ્તા દર

માસિક છ આનાથી માંડીને રૂપીઆ બે સુધી

કાકડગી તપાસતી કડાકુટ નહિ-ફક્ત તદ્દરૂપી બેઝએ

૧૮ થી ૪૫ વર્ષની ઉંમરના

કોઇ પણ તદ્દરસ્ત સ્ત્રી યા પુરૂષ વીમો ઉતરાવી શકે

વધુ વિગતો માટે એક પોસ્ટ કાર્ડ લખી પૂછવો

મુખ્યાધ્યક્ષના } આર. એમ દિવાડકર એન્ડ કંપની; મુમ્બાઇ, નં. ૧૦
ચીફ એજન્ટ

આમ જોડીસ—ધાર્મિકપરવાનાની આસ, સુગર્ભાટ, મુમ્બાઇ, ૪

મળવાનો દાખમ સાચો ૧ થી ૬ (સ્ટા ટા)

દરેક આગેવાનોએ મુલાકાત લઇ સતોષ બતાવી વખાણેલું અને

હિંદુ જાતીનાં નિરાધાર અનાથ માળકોને પોપણ આપતું આ

હિંદુ અનાથ આશ્રમ—નડીઆદ

એકજ છે

તેને દાન કરવાના નિયમ પ્રસન્ન એવો જરૂર થાય હશે તેમ પણ દાન મોકલવો

ધાવતી, ગદાગ્રી માળા, વિધવા, સધવા વૃદ્ધા વિગેરેના

હિન્દુ આશ્રમો છે

આ જાને દાનની વૃદ્ધી જરૂર છે

આપણો ?

લખા મનો, હિંદુ અનાથ આશ્રમ—નડીઆદ

મર્યાદાઓને બાળવાન અને નિરાશી રાખના અશીષ ન આપશો, પરંતુ અશીષ વમરની
 "સમુદ્ર મંથન છાપની" (૨૭૨૨૬)

ભાવનગરી-બાળાગોળી

૬મેસા પાલી, કોમત ૧૦૦ ગોળીની બા. ૧ ચાર આના એક થી ચાર આટલી સુધી પોષ્ટલ પાલ
 આના વધુ, અનાવનાર: વેલ્ડુલ્ડાદાસ નરોત્તમદાસ, ઠે. સી પી. ૨૬૩ રોડ, મુંબઈ નં. ૪
 નરોત્તમ ઓપધાલય.

જ્યારે પિયુ વસે પરદેશ

પતિદેવને ધણું ખર્ચ બહારગામ કરવાની નોકરી હોય, અવારનવાર વિરલનો પ્રયાગ
 ખનતો હોય, ત્યારે એક તેમનો કલાત્મક ફોટો યા તેમનું બાળનાલકા એન્ડાન્'મેન્ટ એજ
 પત્નિનો એકાંતનો એક માત્ર માધી હોય છે. વેન્ગાડ' સ્ટુડીઓની છબીઓએ અને એન્ડાન્-
 સીખર ફોટો એન્ડાન્'મ કા. ના એન્ડાન્'મેન્ટોએ એ રીતે ફટલીએ મુંબરાણીઓનાં બાળા
 આમુ છુછ્યા છે.

તમે પણ એક પડાવી લેજો.

તમારા પતિ પાસે તે ૩૬ કરજો.

દેશનેતાઓએ સર્વેશ્વર કરેલ અને જનતાએ સ્વીકારેલ નીચેના એ સ્થળો નાંખી રાખો.

એક્સેલસીઅર ફોટો એન્ડાન્'ગ કું

અને

વેન્ગાડ' સ્ટુડીઓઝ

(અમદુરેટ ઇલેક્ટ્રીક સ્ટુડીઓઝ)

નં ૩૬૧-૩૬૬, ઠાકોરદ્વાર પાસે આશીસ પારો, મુંબઈ નં. ૨

રસબરો વાર્તાઓ

વિહરેલી ગાય

મુગરાતના અણીતા વાર્તાલેખકોની
 લખેલી પંદર રસબરો વાર્તાઓ

અને બીજી વાર્તાઓ

પર્યા : રૂ. ૧-૦-૦

પોષ્ટલ : રૂ. ૦-૩-૦

અવસ્થાપક "સુલુસુન્દરી" ૧૧૪, ત્રીજાગ બેઠા રોડ, મુંબઈ ૮.

ગુણસુન્દરી અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

લવાનમ : રૂ. ૪-૧-૦] (સ્ત્રી-ઉપયોગી સચિત્ર માસિક) [દિન બહાર : ૧૦ શીર્ષક

તંત્રી : જયકૃષ્ણ તા. વર્મા

જુન : ૧૯૩૫

મથાલય :

૭૫૫ ત્રી : યજ્ઞેશ ડ શુક્લ

૧૧૪, ગીરખામ બેકરોડ, મુંબાઈ, ૪.

પુસ્તક રૂ ૪ મું]

અનુક્રમણિકા

[અંક ૪ થી

ધરતાનુભવમાં આંતરરાષ્ટ્રીય મદિલા પરિપદ :	...	...	...	મુખપૃષ્ઠ ચિત્ર
શિક્ષિત બહેનોને વિનંતી : શ્રી. વિદ્યાબહેન રમણલાલ નીલકંઠ :	...	...	...	૧૪૩
નામાંકિત સત્તારીઓ : શ્રીમતી માનરેટ કન્ઝીસ :	...	...	...	૧૪૪
આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રીમતાધિકાર સંઘ : મીસીસ કેરી ચેપમેન કેટ :	...	...	...	૧૪૩
આપણી શાળાની કંઠોદી : મીસીસ મારગરેટ કારમેટ એથબી :	...	...	...	૧૪૭
આંતરરાષ્ટ્રીય જગતમાં સ્ત્રીઓનો દરજ્જો : મેડેડીન બેટ ડોલી :	...	...	...	૧૪૬
નીતિનું સમાન ધોરણ : મીસ એલીસન નીલકંઠ :	...	...	...	૧૬૨
રોડી રણવાનો અધિકાર : શ્રીમતી રોહન ઇન્જન્યારી :	...	...	...	૧૬૫
વિદ્યાશાન્તિ : મીસ કે. ડી. કટની :	...	...	...	૧૬૬
રોડમ કચુરી : સીરીલ પી. મેરીન :	...	...	...	૧૬૮
નોબેલ પારિતોષિકની વિજેતા મદિલાઓ :	...	...	...	૧૭૨
દુનિયાબારની સ્ત્રીઓ અને તેમનો દરજ્જો : શ્રીમતી કોરજી બોઝ :	...	...	...	૧૭૬
શુભશતબ્દી સ્ત્રીઓ અને આંતરરાષ્ટ્રીય જીવન : શ્રીમતી સરોજિની મહેતા, બી. એ. :	...	...	...	૧૮૧
પરિવર્તનનાં રેખાચિત્રો : શ્રીમતી શારદા મહેતા બી. એ. :	...	...	...	૧૮૩
ઇન્ડોરનું મદિલા સંમેલન : શ્રીમતી જ્યોત્સ્ના મહેતા બી. એ. :	...	...	...	૧૮૬
શ્રીમતી વિદ્યાબહેન નીલકંઠ : શ્રીમતી જ્યોત્સ્ના શુક્લ :	...	...	...	૧૯૦
બે શુભશતબ્દીઓ : શ્રીમતી ત્રિભાવદેવ પટેલ :	...	...	...	૧૯૩
કેટલાંક જૂનાં સંસ્મરણો : શ્રીમતી લેડી વિદ્યાબહેન નીલકંઠ બી. એ. :	...	...	...	૧૯૪
વિદુષી માતાની વિદુષી પુત્રીઓ :	...	...	...	૧૯૮
સંસ્કારમૂલિ વિદ્યાબહેન :	...	...	...	૨૦૦
એ પત્ની કેળવી ? : શ્રી. યજ્ઞેશ ડ શુક્લ :	...	...	...	૨૦૩
સ્ત્રીજગત :	...	...	...	૨૦૬
આ અંકની કેટલીક લેખિકાઓ :	...	...	...	૨૧૪
આંતરરાષ્ટ્રીય મદિલા પરિપદ :	...	...	...	૨૧૫
નોંધ :	...	...	...	૨૧૮

ખાસવિભાગ

તંત્રી : સોમભાઈ પટેલ

કૂલ રે કૂલ : જ્ઞાન્વીલાલ ચ દ	...	...	...	૬૭
રેડકું અને શિયાળ : રા. ચન્દ્રસેન	...	...	...	૬૮
રેશમનાવરમાંથી : વરપ્રભાઈ પટેલ	...	...	...	૬૮
ખાલકડાને : જયભાઈ રાવળ	...	...	...	૧૦૦
તજરે લેધેલી વાત : રામચંદ્ર	...	...	...	૧૦૧
આંકની : સોમભાઈ	...	...	...	૧૦૨

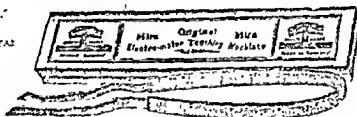
બાળકને દાંત આવવાનો સમય

એમાં જરાય શક નથી કે

બાળકના જીવનમાં બાળકને પોતાને માટે એથી વધુ શયબરદો અને માતાને અત્યંત ચીંતા ઉત્પન્નનારો નીજે કોઈ ઇટોકટીનો કે કસોટી કરે એવો સમય નથી. બાળક પાંચ મહિનાનું થાય ત્યારથી દાંત આવવા માંડે છે અને આ સમયની શરૂઆતથી આખર સુધીમાં બાળકના શરીરના બંધારણમાં મોટો ફેરફાર થાય છે, અને તે અરસામાં ઘણા મંબીર કરદો ઉભરી નીકળે છે.

આ દુઃખ દૂર કરવા માટે ઘણી બાતના ઉપાયોનાં લલામણુ કરવામાં આવે છે, પરંતુ મીરા ટીથીંગ નેકલેસ કરતાં બીજી કોઈ પણ વસ્તુ વધારે અપરકારક સાબીત થઈ નથી. એ નેકલેસ જમારી પોતાની શોધ અને બનાવટ છે અને દુઃખ સમયમાં આખી દુનિયામાં તે લોકપ્રિય થયો છે.

મીરા ટીથીંગ નેકલેસ

મીરા ટીથીંગ નેકલેસ ઉમતા દાંત ઉપર જ નહિ, પરંતુ આખા શરીર ઉપર સાધારણ રીતે કાયદાકારક અસર કરશે અને ઘણા પારણુઓ આ માટે ઉપાયથી દૂર કરી શકાયે.

અમારી આ કીમતી શોધ ના જોવાનો સંભવ હોવાથી પ્રજા ઉત્તરાય નહિ તે માટે અમારો ગીગ દુકાનમાં લેવાના ખાસ ભલામણ છે.

હિંદ અને બ્રહ્મદેશ માટેના } ડી. એમ. કાકોર. એન્ડ કંપની.

શીલ એજન્ટ } ૪૬, અચંદ્ર રટીટ, કોટ, મુંબાઈ
 પોષ્ટ બોક્સ નં. ૨૧૧૧, (કલકત્તા) નં. ૨૪૯ (મદ્રાસ) ૧૧૪ (કર્નાટી)
 ૧૩૪ (લાહોર).

અર્પણપત્ર

શ્રીમતી લેડી વિદ્યાગૌરી રમણુભાઈ નીલકંઠ, બી. એ.

પૂજ્ય વિદ્યાબહેન,

ગુજરાતમાં પહેલાં સ્ત્રી ગ્રેજ્યુએટ હોઇને તમે ગુજરાતી બહેનો માટે ઉચ્ચતર શ્રીશિક્ષણનો માર્ગ મોકળો કર્યો; તમારાં પોતાનાં સંતાનોને શક્ય તેટલી ઉંચી કેળવણી માટેની સગવડ કરી આપીને તમે શિક્ષિત માતા તરીકેના આદર્શ રજુ કર્યો; પતિની નાની મોટી હરેક પ્રવૃત્તિમાં પૂરતો રસ લઇને તમે આદર્શ પત્ની તરીકેની ફરજો સંપૂર્ણ રીતે અદા કરી; કુટુંબની નાની મોટી પ્રત્યેક જવાબદારીનું પૂર્ણ શે પાલન કરીને તમે આદર્શ ગૃહિણી તરીકે ગૃહસ્થાશ્રમ સ્વીકાર્યો.

ધરના-કુટુંબના સંકુચિત વાતાવરણમાં ઘેરાઈ ન રહેતાં તમે ગુજરાતની શ્રીશિક્ષણની અને સમાજસુધારાની હરકેઈ પ્રવૃત્તિના પુરોગામી બન્યાં, ગુજરાતના સંસારસુધારાનાં કાર્યમાં તમે ઓતપ્રોત બન્યા; દુઃખી વિધવાઓનાં તમે બેઠી બન્યાં; બહેર પ્રવૃત્તિમાં જ્યાં જ્યાં તમે પ્રવેશ કર્યો ત્યાં ત્યાંજો અવિરત કાર્ય અને પરિશ્રમથી અપૂર્વ સફળતા પ્રાપ્ત કરી.

હવેનની અનેક લીલી સૂકીઓ જોવા છતાં તમે સેવા અને સ્વર્પણમાં જ તમારું હવેન ધન્ય માન્યું.

શ્રીશિક્ષણ, અને સમાજસુધારણા ક્ષેત્રમાં તમે કરેલી સેવાઓ અપૂર્વ છે. ગુજરાતી સ્ત્રીઓ એ સેવાઓ માટે તમારી સદાની ઝળી રહેશે. ગુજરાતની સ્ત્રીઓનું તમારા પ્રત્યેનું આ રૂણ ચત્કિચિત અંગે દેડવાના શુભ ઉદ્દેશથી પ્રેરાઈને તમારા મણિમહોત્સવ પ્રસંગે અમે “શુભમુન્દરી” નો આ આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા અંક તમને અર્પણ કરી કૃતાર્થ થઈએ છીએ.

મુંબઈ,

તા. ૧-૧-૩૫

જયદ્રશ્ય ના વર્મા, તંત્રી

યજ્ઞેશ દ. શુક્લ, હવેનચી

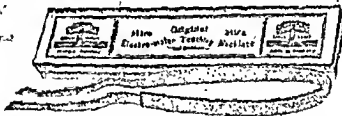
બાળકને ઘાંત આવવાનો સમય

એમાં જરાય શક નથી કે

બાળકના જીવનમાં બાળકને પોતાને માટે એથી વધુ ભયભરેલો અને માતાને અત્યંત ચીંતા ઉત્પન્ન કરનારો નીચે કોઈ કોઈકેટલા કારણો છે. એવો સમય નથી. બાળક પાંચ મહિનાનું થાય ત્યારથી ઘાંત આવવા માંડે છે અને આ સમયની શરૂઆતથી આખર મુખીમાં બાળકના શરીરના બંધારણમાં મોટો ફેરફાર થાય છે, અને તે અરસામાં ઘણાં જંગીર દરદો ઉભરી નીકળે છે.

આ દુઃખ દુર કરવા માટે ઘણી બાતના ઉપાયોનાં લક્ષ્યમણ કરવામાં આવે છે, પરંતુ મીરા ટીચીંગ નેકલેસ કરતાં બીજા કોઈ પણ વસ્તુ વધારે અસરકારક સાબીત થઈ નથી. એ નેકલેસ જમારી પોતાની શોધ અને બનાવટ છે અને દુઃખ સમયમાં આખી દુનિયામાં તે લોકપ્રિય થયો છે.

મીરા ટીચીંગ નેકલેસ

મીરા ટીચીંગ નેકલેસ ઉત્તમતા ઘાંત ઉપર જ નહિ, પરંતુ આજા શરીર ઉપર સાધારણ રીતે હાયડ્રાકારક અસર કરશે અને ઘણા પાંચવામાં આ માફા ઉપામથી દુર કરી શકાયે.

જમારી આ પ્રીમી શોધના વળી નાલો ચવાનો સંભવ દોવાથી પ્રત્યક્ષતરાય નહિ તે માટે જમારો મીંગ ટેકમર્ક જોવાના ખાસ સલામણ છે.

દિવં અને પ્રહારે માટેના } ડી. એમ. ઠાકોર એન્ડ કંપની.

સોલ જોન્સ } ૪૬, અર્ચબેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.
પોષ્ટ એરીસ કોડ નં. ૨૧૧૧, (કલકત્તા) નં. ૨૪૯ (મદ્રાસ) ૧૧૪ (કર્ણાટી)
૧૩૪ (સાદોર).

અર્પણપત્ર

શ્રીમતી લેડી વિદ્યાગૌરી રમણુભાઈ નીલકંઠ, બી. એ..

પૂજ્ય વિદ્યાળહેત,

ગુજરાતમાં પહેલાં સ્ત્રી શ્રેષ્ઠચેટ હોઈને તમે ગુજરાતી બહેનો માટે ઉચ્ચતર શ્રીશિક્ષણનો માર્ગ મોકળો કર્યો; તમારાં પાતાનાં સંતાનોને શક્ય તેટલી ઉચ્ચ ક્ષેત્રવર્ણી માટેની સગવડ કરી આપીને તમે શિક્ષિત માતા તરીકેનો આદર્શ રજુ કર્યો; પતિની નાની મોટી હરેક પ્રવૃત્તિમાં પૂરતો રસ લઈને તમે આદર્શ પત્ની તરીકેની ફરજો સંપૂર્ણ રીતે અદા કરી; કુટુંબની નાની મોટી પ્રત્યેક જવાબદારીનું પૂર્ણ શે પાલન કરીને તમે આદર્શ ગૃહિણી તરીકે ગૃહસ્થાશ્રમ દીપાવ્યો.

ઘરના-કુટુંબના સંકુચિત વાતાવરણમાં ઘેરાઈ ન રહેતાં તમે ગુજરાતની શ્રીશિક્ષણની અને સમાજસુધારાની હરકેઈ પ્રવૃત્તિના પુરોગામી બન્યાં, ગુજરાતના સમાજસુધારાનાં કાર્યમાં તમે ઓતપ્રોત બન્યા; હુઃખી વિધવાઓનાં તમે બેઠી બન્યાં; બાહેર પ્રવૃત્તિમાં જ્યાં જ્યાં તમે પ્રવેશ કર્યો ત્યાં ત્યાંજીએ અવિરત કાર્ય અને પરિશ્રમથી અપૂર્વ સફળતા પ્રાપ્ત કરી.

જીવનની અનેક લીલી સડીઓ એવા છતાં તમે એવા અને સ્વાર્પણમાં જ તમારું જીવન ધન્ય માન્યું.

શ્રીશિક્ષણ, અને સમાજસુધારણા ક્ષેત્રમાં તમે કરેલી એવાઓ અપૂર્વ છે. ગુજરાતી સ્ત્રીઓ એ એવાઓ માટે તમારી મદદની જગી રહેશે. ગુજરાતની સ્ત્રીઓનું તમારા પ્રત્યેનું આ રૂણ ચત્કિચિત અંગે કેડવાના મુલ ઉદ્દેશથી ગ્રેગ્રાઈને તમારા મણિમહોત્સવ પ્રસંગે અમે “ગુણગુન્દરી” નો આ ‘આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા અંક’ તમને અર્પણ કરી ફતવા યદ્યપી હીએ.

મુંબઈ,
તા. ૧-૬-૩૫

જયકૃષ્ણ ના વર્મા, તંત્રી
યજ્ઞેશ દ. મુક્ત, ઉપનંતી

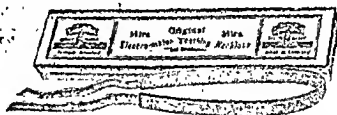
બાળકને દાંત આવવાનો સમય

એમાં જરાય શક નથી કે

બાળકના જીવનમાં બાળકને પોતાને માટે એથી વધુ વાચનપત્રો અને માતાને અત્યંત ચીંતા ઉત્પન્નનારો નીચે દેખાડેલો કે કસોટી કરે એવો સમય નથી. બાળક પાંચ મહિનાનું થાય ત્યારથી દાંત આવવા માંડે છે અને આ સમયની શરૂઆતથી આખર સુધીમાં બાળકના શરીરના સંધારણમાં મોટો ફેરફાર થાય છે, અને તે અરસામાં ઘણા મંજીર દરદો ઉભરી નીકળે છે.

આ દુઃખ દૂર કરવા માટે ઘણી બાતના ઉપાયોનાં ભલામણ કરવામાં આવે છે, પરંતુ મીરા ટીથીંગ નેકલેસ કરતાં બીજા કોઈ પણ વસ્તુ વધારે અપ્રદારક સાબીત થઈ નથી. એ નેકલેસ અમારી પોતાની ચોષ અને પાનાવટ છે અને હુંક સમયમાં આખી દુનિયામાં તે લોકપ્રિય થયો છે.

મીરા ટીથીંગ નેકલેસ

મીરા ટીથીંગ નેકલેસ ઉત્તા દાંત ઉપર જ નહિ, પરંતુ આખા શરીર ઉપર સાધારણ રીતે કાયદાકારક અસર કરશે અને ઘણા પાણીમાં આ માદા ઉપાયથી દૂર કરી શકાયે

અમારી આ કીમતી ચોષ નાહી થવાનો સંભવ હોવાથી પ્રજા ઉત્તરાય નહિ તે માટે અમારો ગીંગ દુઃખાકે જેવાના ખાસ ભલામણ છે.

લિંક અને પ્રત્યક્ષ મારેલા } ડી. એમ. હાકોર એન્ડ કંપની,

સોલ એજન્ટ

૪૬, અચંદેટ, રીડ, કોટ, મુંબાઈ.

ગોપ એજીસ કોમ્ નં. ૨૧૧૧, (કલકત્તા) નં. ૨૪૯ (મદ્રાસ) ૧૧૪ (કોચી)

૧૩૪ (લાહોર).

અર્પણપત્ર

શ્રીમતી લેડી વિદ્યાગૌરી રમણભાઈ નીલકંઠ, બી. એ.

પૂજ્ય વિદ્યાળહેન,

ગુજરાતમાં પહેલાં સ્ત્રી શિક્ષણેટ હોઈને તમે ગુજરાતી ળહેને માટે ઉચ્ચતર સ્ત્રીશિક્ષણને માર્ગ મોકળો કર્યો; તમારાં પોતાનાં સંતાનોને શક્ય તેટલી ઉંચી કેળવણી માટેની સગવડ કરી આપીને તમે શિક્ષિત માતા તરીકેનો આદર્શ રચ્યો; પતિની નાની મોટી હરેક પ્રવૃત્તિમાં પૂરતો રસ લઈને તમે આદર્શ પત્ની તરીકેની ફરજો સંપૂર્ણ રીતે અદા કરી; કુટુંબની નાની મોટી પ્રત્યેક જવાબદારીનું પૂર્ણ શે પાલન કરીને તમે આદર્શ ગૃહિણી તરીકે શુદ્ધદાશમ સ્ત્રી પાન્યો.

ધરનાં કુટુંબના સંકુચિત વાતાવરણમાં ઘેરાઈ ન રહેતાં તમે ગુજરાતની સ્ત્રીશિક્ષણની અને સમાજસુધારાની હરકેઈ પ્રવૃત્તિના પુરોગામી બન્યાં; ગુજરાતના સંસારસુધારાનાં કાર્યમાં તમે એવગ્રીવ બન્યા; હુબ્લી વિધવાઓના તમે ખેલી બન્યાં; જાહેર પ્રવૃત્તિમાં જ્યાં જ્યાં તમે પ્રવેશ કર્યો ત્યાં ત્યાંજે અવિરલ કાર્ય અને પરિશ્રમથી અપૂર્વ સફળતા પ્રાપ્ત કરી.

જીવનની અનેક લીલી સૂકીઓ જોવા છતાં તમે મેવા અને સ્વર્ણજીમાં જ તમારું જીવન ધન્ય માન્યું.

સ્ત્રીશિક્ષણ અને સમાજસુધારણા ક્ષેત્રમાં તમે કરેલી મેવાઓ અપૂર્વ છે. ગુજરાતી સ્ત્રીઓ જે સેવાઓ માટે તમારી મદદની કળી રહેશે. ગુજરાતની સ્ત્રીઓનું તમારા પ્રયત્ન આ રૂણ ચર્કિચિત અંશે કેડવાના મુલ ઉદ્દેશથી પ્રેરાઈને તમારા મહિમહોત્સવ પ્રસંગે અમે “ગુણગુન્દરી” નો આ આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા અંક તમને અર્પણ કરી કેનાથ ઘણમે છીએ.

મુંબઈ,

તા. ૧-૧-૩૫

વત્સલજી ના વર્મા, તંડી

ચંદ્રશંકર શંકર, જીવનની

ઈસ્તારયુલમાં આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા પુનિયત

અમિયમાં ચીન આવાઝિયામાં ઇસ્તારયુલ ખાતે મળેલી પરિવહનાં પ્રતિનિધિ મહેતોઃ ચિનમાં વચ્ચે સિન્દી પ્રતિનિધિ મંડળના સભ્યોની સાથે મળેલી છે. તેમની જમણી બાજુએ પરિવહનાં પ્રમુખ મીસીમ કારેન્ડેટ જોડાયેલી છે.

ગુણસુન્દરી

અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

આંતરરાષ્ટ્રીય
મહિલાઅંક

પુસ્તક ૨૪મું

જુન : ૧૯૩૫

અંક ૪ થો

શિક્ષિત બહેનોને વિનંતિ

ગુણસુન્દરીનો આંતર રાષ્ટ્રીય અંક કાઢવાનો છે અને તેમાં કાંઈ સંદેશ પાઠવવાનું તેના તંત્રીઓ મને લખ્યું. સંદેશ મોકલવો એ મોટી વ્યક્તિઓનું કામ છે. મારે તો આપણા દેશની બહેનોને વિનંતિ માત્ર કરવાની છે. દુનીઆના સર્વ દેશો કેટલા આગળ વધ્યા છે તે જોતાં જણાશે કે તે પ્રગતિનું મૂળ તમામ જનતાનું શિક્ષણ છે. આ જગતનાં અનેક અનિષ્ટો અજ્ઞાનના પરિણામ રૂપે હોય છે. તેથીજ એ ધોર-તમ અજ્ઞાન દૂર કરવા

માટે સર્વેએ પ્રયત્ન કરવાનો છે. શિક્ષિત બહેનો જેમને કુરસદ છે, જેમનામાં શક્તિ છે તે સર્વે પોતાનાં અલગ લાઈ-બહેનોને લખતાં વાંચતાં કરી દે તો અદ્ય સમયમાં દેશની અલગતા મોટે ભાગે ઓછી થઈ

જાય. વાંચન સરખું જ્ઞાન મેળવવાનું બીજું સાધન નથી. માટે એ સાધન પ્રાપ્ત કરાવવા આપણી બહેનો પોતાનાથી થાય તે સર્વ પ્રયત્ન કરે એ મારી તેમને આશુહારી વિનંતિ છે. આથી ઘણા પ્રશ્નોના ઉકેલ ઓવશે એવી મારી શકા છે.

વિદ્યાબહેન રમણલાઈ નીલકંઠ

આંતરરાષ્ટ્રીય જગતમાં જે મણે પોતાની અપૂર્વ બુદ્ધિનો
સ્વતંત્રતા અને સમાનતાને કાળે જે અનેક પ્રકારનાં દુઃખો

'It is blessed to be among
women' સ્ત્રીઓનો સંસર્ગ મળવો એ
સદ્ભાગ્ય છે. આવી મતલબની એક આપ-
રીશ કહેવન છે. દોઢેક વર્ષ પસની ૨૮ માસ
સુધીની હિન્દીમાંની મારી ગેરહાજરી દરમ્યાન
યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ, અને તે નજી નાં પૂર્વ-
માંની સ્ત્રીઓ અને સ્ત્રીમંડળોના પરિચયનાં
આવાળું મને સદ્ભાગ્ય મળ્યું છે. અને એ
સદ્ભાગ્ય મારાં હિન્દી મિત્રોને પણ મળે તે
માટે મર એ સરસરણોને નેપાલી લેવામાં
પણ હું માફ આહ્વાન મળ્યું છે. એ
મંથીએ સ્વતંત્રતાના આદર્શને માટે મરી
ફિટનારી હતી. ક્રોધપણ રૂપમાં કેળીને સ્વતં-
ત્રતાના એ આદર્શને માટે તેએ કામ કરી
રહી હતી અને દેશ ગમે તે હોય અથવા
વિષય પણ ગમે તે હોય પણ એ લડતના
અનુભવો બધેજ મરખા છે, એમ તેઓ
જાણતી હતી.

'સ્વતંત્રતાના આ સૈન્યની મહત્તર વ્યક્તિ-
ઓ સમિક છે, પૂજનને યોગ્ય છે. અમેરિકામાં
અને આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રીઓના મના ધક્કરને
માટે જીવનભર લડનાર એ બહાદુર નેતા
મીસીસ કેરી ચેપમેન કેટને પકેલીજવા-
મગતાં તે મને ખાસ અનંદદ આનંદ થયો
હતો. આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રી મતાધિકાર મંડળ
(International Alliance for
Women Suffrage)નાં તેઓ વર્ષો સુધી
પ્રમુખ હતાં. એ મંડળના નુપોર્ક, બર્નિન, અને તે
અને પેરિસનાં મહત્તર પૂર્ણ અધિવેશનોનું પ્રમુખ
સ્થાન તેમણે શોભાવ્યું હતું. મદ્રાસની વીમેન્સ
ઇન્ડિયન એસોસીએશનને તેમણે, તેમની પાસેનાં
ટ્રસ્ટમાંથી પાંચ વર્ષ સુધી વાર્ષિક કાળો આપ્યો
હતો આ કારણે હું તેમને મળવા માટે ખાસ

ના માંકિત

આવર હતી. જે દેશોનાં સ્ત્રીઓને મતાધિકાર
ન હોય, તે દેશોમાં સ્ત્રીઓને મતાધિકાર
મેળવી આપવાની લડત લડવા માટે જ આ
કંડનો વિશિષ્ટ ઉપયોગ કરવાનો હતો. આ
કંડમાંથી આર્થિક - કાય આપના માટે મીસીસ
કેરી ચેપમેન કેટની પહેલી પસંદગી હિન્દ
ઉપર ઉતરી આ હિન્દમાં સ્ત્રીમતાધિકાર મા
સફળ લડત ચલાવવામાં તેમની એસોસીએશન
તરફથી મોકલવામાં આવેલાં નાણાંનો ઉપયોગ
થયો. અહીં એટલું કહેવું જોઈએ કે હિન્દમાં
સ્ત્રીઓનાં પુરોનાં સમાન મતાધિકાર ધણી જ
સહેલાઈથી અને સફળતાથી મળ્યો. મીસીસ
કેરી ચેપમેન કેટ આજે ૬૦ વર્ષની વયમાં છે.
વિશ્વના પ્રજાનો તેમનો રક્ષ અને અન્વક્ષ
ઉપ છે. પરંતુ યોગ્ય વર્ષથી તેમનો પત્ર
ભાંગી ગયો. છે આને પરિણામે તેઓ લગ-
ભગ ધરમાં રહેવાની સ્થિતિમાં છે. નુ મોકલી
બહાર ૩૦ માઇલ પર આવેલાં તેમનાં નિવાસ
સ્થાનની મે અને ડૉ. કઝી-સે ધણી જ
આવશ્યક મુલાકાત લીધી હતી. ધણી
વિષયો પર તેમની જીદાદાર વાતચીતની અમે
ગળદ મારી. તેમનો નિવાસ, લાસિક
પરંતવારી અમેરિકન જેવો હતો પુરતો, પુરતો
અનેક શ્રમિતા સોવનેશની બહેનો તેમનો
વિશાળ આશર,
અત્યંત સારો છતાં
કચનાં અગતી જરા સુખિયા : સ્ત્રીમતી
સરખા કામા વિનાનાં

પ્રભાવ દર્શાવીને સ્ત્રીજાતિના ગૌરવનું ભાન કરાવ્યું છે; સહીને વિરોધના પ્રચંડ જીવાળ સામે ઝઝૂમી છે તે

સન્નારીઓ

વામજોથી ચળકાટ મારી રહેલો તેમનો ભોજનાગાર, મનને મુગ્ધ કરે એવાં હતાં. તેમનું ઉઘાન આનંદપ્રેરક છે અને તેનાં એક ખુણામાં મોટર ગેરેજ છે. ગેરેજ ઉપર સોફર-માળી તેમનાં કુડુંબ સાથે રહે છે. આજુબાજુની નાની યોગાનની જમીન અને એ મકાન તેમની જ માલિકીના છે અને એનો ખુણે ખુણે એ નિયામ કોષ સંસ્કારી, સ્વાસ્થ્ય અને સ્વચ્છતા જોતો હોવાની છાપ પાડે છે. વીમેન્સ ઇન્ડિયન એસોસિએશનનું મુખપર 'સ્ત્રીધર્મ' તેઓ ધણા જ રમ અને સહાનુભૂતિથી નિયમિત રીતે વાંચે છે. બધારજીનાં તેઓ પ્રખર દિમાષ્ટી છે અને એક મહાન મંચલક અને વક્તા નરીકેની તેમની બહિસોને લીધે, આ જન્મ મહા કર્તવ્યશીલ હોવાના ગ્રંથને લીધે તેમણે મહાન લડત ચલાવી હતી કે જે લડતે ૧૯૨૧ માં યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકાની એકેએક સ્ત્રીને રાજકીય મતાધિકાર મેળવી આપ્યો.

પણ અપૂર્વ પ્રતિભા અને કાર્યશીલતાથી મને યોગ્ય નાખનારી તો અમેરિકાની યુવાન પેઢીની સ્ત્રી નેતાઓ જ હતી. એઓમાંથી બેનો-એલીસ પોલ અને માર્ગરેટ સેંગરનો તો મારે ખાસ ઉલ્લેખ કરવો જોઈએ મીસીસ ચેપમેન કેટથી તેઓ ઉલટી જ છે. એટલે કે તેઓ જન્મથી જ બગવાળો છે મી-

મીસ કેટ ચેપમેન કેટ બંધારણવાદની પ્રખર દિમાષ્ટી છે ત્યારે આ બે બહાદુર-લડાયક નેતાઓ છે અને તેઓના આદર્શો માટે તેઓ જેલ નિવાસ વેડી ચૂકી છે.

એલીસ પોલ, અમેરિકાની નેશનલ વીમેન્સ પાર્ટી-રાજકીય સ્ત્રીપક્ષ પાછળનું જોમ છે. સ્ત્રીમતાધિકાર માટેની ચળવળનો એ અગાઉ લડાયક વિભાગ હતો, અને તે વખતથી જ 'સ્ત્રીઓ માટે સમાન હક્કો' એ તેઓનો મુદ્દાવેષ છે વોશિંગ્ટન ખાતે આવેલા રાષ્ટ્રીય સ્ત્રી પક્ષના મુખ્ય મથકે હું એલીસ પોલને મળી. એક અંકવાડિયાં સુધી હું તેની માનનીય મદદમાન બની હતી. અને પાછળથી સ્ત્રીઓ માટે શરૂરીપણાના સમાન હક્કો સંબંધમાં જ સંપ્રતા સુધી મેં જીવવામાં તેમની માથે કામ કર્યું હતું. હિન્દ માટેની આંતર રાષ્ટ્રીય સમિતિના એક માછ સભ્ય તરીકે પણ મેં તેમની સાથે કામ કર્યું હતું.

હજી પાછી ઘણાં ઉંઝાં છે, એ કહેવત બગાળે તેમને લાગુ પડે છે. તેઓ મનિમત્ર છે અને શાન્તિ એ તેમનું મુખ્ય લક્ષ્ય છે. ભાણે જ જાહેરમાં તે મોટે છે. મંચમાં કોઈ પણ હોદ્દો તે ધરાતાં નથી. ઘણા જ માલ વસ્ત્રો પહેરે છે. કોઈ પણ આકર્ષક એ રીત તેઓ રહેતાં નથી. અમેરિકાની હમેશા મુજબની રાજકીય સ્ત્રી નેતાઓના કગતાં બધી જ રીતે તેઓ ઉગ્રતાં છે. કેટલીક વાર તો ઉદર જેવાં તેઓ લાગે છે પરંતુ ચતુ સાથે તમે તેને લડતાં જુઓ અને આંખમાંથી જ્વાળા વર્ષાવત. સિંદ જેવાં તેઓ લાગશે. છતાં પોતાના સાથીઓ ઉપર આદરો બધો પ્રભાવ પાડનાર બીજી કોઈ સ્ત્રીને હું મળી નથી. તેમની ઇચ્છા તેમના સાથીઓને

મન આસા છે. તેમને જ્યારે સહકાર્ય કર સ્ત્રી-
ઓની જરૂર હતી ત્યારે વીએના. ઇંગ્લંડ, હંગેરી,
પ્રશીય સ્ત્રીઓ તેમની પડખે ચઢી આવી એ
મેં જોયું. તેમનો ચબ્દ એ કાયદો છે કારણકે
સરદારની તેમની શક્તિ સ્વીકૃત છે તે સાથે
સુવિચારપૂર્ણ અને યોગ્ય દિશાની છે.
“યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ અને તેની હકુમતના દરેક
સ્થળે સર્વત્ર સ્ત્રીઓ અને પુરુષોને સમાન
હકો રહેશે” અમેરિકાના બંધારણમાં આ
નવો સુધારો ઉમેરવાની તેમની અભિલાષા છે.

આ સુધારાથી અમેરિકન સ્ત્રીઓ માટે
દરજ્જો, તક અને સંસ્થાઓની સાર્વત્રિક સમા-
નતા કાયદાકારા સ્થાપિત થાય એ તેઓ
જોવા માંગે છે પરંતુ માત્ર પોતાનાજ દેશનાં
હિતમાં બંધાઈ જાય એવો એ આસા નથી.
સ્ત્રીઓ સામે બેદરબાઈ દાખવતા પોતાનાજ
દેશના કાનૂનો વિશે સંશોધન કરતાં કરતાં
આખી દુનિયામાં સ્ત્રીઓ ને અન્યાયી કાનૂન
હેઠળ જીવી રહી છે તેનું ફરજિયાત સંશોધન
કરવાની ફરજ તેમને માથે આવી પડી. આવા
કાયદાઓને એકત્ર કરવાનું ધણુંજ પરિશ્રમ-
વાળું કાર્ય કરવા પાછળ તેમણે ત્રણ કે ચાર
વર્ષો ગાળ્યાં અને એ વિષય ઉપર મહાનિબંધ
(થેસીસ) લખીને તેમણે ન્યુયોર્કની કોલ-
મ્બીયા યુનિવર્સિટીની ડૉક્ટર ઓફ લૉજની
પદવી લીધી. વિશ્વના પ્રમોની સ્ત્રીઓ ઉપર
જે રીતે અસર થતી હોય તે રીતે તેનો
ઉકેલ કરવામાં તેઓ એક માએજ વિચારક-
ને હાજરે એવી જુદોતા ઉપયોગ કરે છે. તેઓ
માત્ર એક રાજનીતિજ્ઞ નથી. સ્ત્રીઓની સમા-
નતા માટેનાં તેઓ એક પુરોગામી છે. સ્ત્રીઓ
માટે “ મહેરજાની નાદિ પણ સ્વતંત્ર કાર્ય-
ક્ષેત્ર ”ના તેઓ દર્શા છે. એ ક્ષેત્ર પ્રાપ્ત
કરવા માટે અને એની જામીની ધીરતા કે
અવરોધોને કાઢી દેવા માટે તેની સાથીઓ
સહિત લડી રહી છે. આથી, ૧૯૨૧ ના

કેબલ બીલકારા અમેરિકન સ્ત્રીઓએ લખ
કર્ષા પછી પણ પોતાનાં અમેરિકન શહેરીપણું
જાળવી રાખવાના જે હક્કો મેળવેલા છે તેના
ઉપર ૧૯૨૯ ની હેગમાં ભરાયેલી આંતર-
રાષ્ટ્રીય કોડિફિકેશન્સ ઓફ લૉ કોન્વેન્શનમાં
સચવાયેલી ‘દરખાસ્તો પર તરખ પડે છે એમ
જ્યારે તેમની સદસ્ય નજરે જોયું ત્યારે એન
સામે કાર્ય કરવા માટે તેઓ સંમત થયા. અ
કોડિફિકેશન કોન્વેન્સે એવી ભલામણ કર
હતી કે લખ કરતાં સ્ત્રી પોતાના દેશનું શહેર
પણું શુભાવી દે અને પતિના દેશનું શહેર
પણું ફરજિયાત પ્રાપ્ત કરે. સ્ત્રીઓનાં
શહેરીપણાનાં હક્કોપર આવી પ્રત્યાધાતી
અસમાનતાનાં ધોરણે આંતરરાષ્ટ્રીય કાનૂનકારા
નવો યુગ સ્થાપવાના અન્યાય સામે એલીસ
પોલે ભારે ઝુલ્મેથી ઉપાડી. સ્ત્રીઓને માત્ર
પુરુષના આધાર ઉપર રાખી દેતી આ કલમો
મંજૂર થતી અટકાવવા માટે તેણે રાષ્ટ્રીય
મંદિરો સમક્ષ, રાષ્ટ્રસંઘની કૉન્ફરન્સ સમક્ષ
અને રાષ્ટ્રસંઘનાં બીજાં કમીટનું તેમજ
રાષ્ટ્રસંઘની એક્ઝેક્યુટીવ સમક્ષ વિરોધની ચોગ્ગા
કરી. મેતેતા પરિશ્રમ છતાં પણ તે યારે
એવી કે નમી જાય એવી નથી. ભલે
એ કાનૂનો મંજૂર થતા અટકાવવામાં
તે કદાચ સફળ ન થાય પણ એ
ખાસ કલમો માત્ર કામ ચલાઉ છે અને
આદર્શરૂપ નથી તેમાંજ યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ
ઓફ અમેરિકા અને દક્ષિણ અમેરિકાના
એક્સસ દેશોના સિદ્ધ થયેલા કાનૂનોથી તેમજ
આખી દુનિયાની સ્ત્રીઓની એકત્ર મંદિરાઓની
માંગપૂર્ણતાથી એ પાછળ પડે છે એટલું એ
કાયદામાં સ્પષ્ટ કરાવવામાં તો એલીસ પોલ
જરૂર સફળ થશે. જાતીય બેદરબાઈના પુરુષ
સ્થિત દુષણમાંથી મુક્ત એવાં સ્ત્રીત્વની ઘરત
માટેની એલીસ પોલની ચળવળ પાછળ રહેલી
સન્નિદા, શાન્તિ અને તીવ્રતાને સ્ત્રીઓ તેમજ

પુરુષો એક મંરખી રીતે માન આપે છે અને તેની પ્રશંસા કરે છે. તેમની સહાનુભૂતિ વિશાળ છે; પરંતુ તેમનો હાલનો હેતુ એક કેન્દ્રિત છે એ હું ખરું.

સ્વચ્છતિની સેવા માટે તેમણે સ્વાર્થ છૂટે છે. તેમના ગ્રહ ઉપગ્રહોની સ્થિતિ પણ એજ મુશ્કેલી છે. એવી જ કેટલીક સ્ત્રીઓ છે કે જેઓનું અસ્તિત્વ હમેશાં જણાયા કરે અને જેઓના શાન્ત શબ્દો અને વર્તન યુગનાં ભાવિને પણ પલટાવી નાંખે એવી સ્ત્રીઓમાંની એલીસ પોલ એક છે. આખી દુનિયાના મહાન ધારાશાસ્ત્રીઓ અને કાયદા-ખાતે તેને માનપૂર્વક પિછાને છે અને જીવનનાં ગંધાર્ય ક્ષેત્રોનાં સમાન તક મેળવીને, અમેરિકન સ્ત્રીઓની મતાધિકાર માટેની ઉદ્ધમ લડતને તેમની આગેવાનીથી એલીસ પોલ જરૂર વિજયવંત બનાવશે. આંતરરાષ્ટ્રીય કાનૂન જો સ્ત્રી અને પુરુષને નિષ્પક્ષપાત રીતે ન્યાય આપવાની તક આપશે તો તે એલીસ પોલની અવિરત પ્રવૃત્તિને જ આભારી લેખાશે.

માર્ગરેટ સેંગર તદ્દન છુટાં જ પ્રકારની સ્ત્રી છે. એની મિત્રાચારીનું પણ મને માન મળ્યું છે. તેમની ઉમર પણ લમલમ એટલી જ ચાળીસ જેતાલીસની છે અને મંતવિ નિયમનની ચળવળના પ્રખર દિમાયતી તરીકે તે આંતરરાષ્ટ્રીય વિખ્યાતી પામી છે. એલીસ પોલ તેની શાન્ત શક્તિથી પ્રભાવ પાડે છે તો માર્ગરેટ સેંગર તેમની નવદંત પ્રતિભાથી એકદમ આજ નાંખે છે. માર્ગરેટ સેંગર સળગતી જ્વાળા સમી છે. તેનું હૃદય પ્રકાશી રહ્યું છે. શુભાશીમાં જકડાઈ રહેલાં માનુષ્ય માટે તેની સહાનુભૂતિ ઉભરાઈ જાય છે. તેની ભાવનાઓ, તેના હેતુઓથી દોરાઈને જ તેણે વીસ વર્ષથી, પ્રજનનશાસ્ત્રના કાર્યોનું માખાપોને વૈદ્યકીય જ્ઞાન આપવા માટે અનેક વિરોધો અને અવરોધો છતાં એકલે

હાથે ચળવળ ઉપાડેલી છે. તેનાં માખાપો આયરીશ હતાં. અને તેનાં બધાં ય વર્તનમાં એ જાતિના રમુજ, કટાક્ષ વગેરે ઉતરેલાં છે. તે વ્યક્તિગતી છે. અનેક સંસ્થાઓ તેમણે ઉભી કરી છે, તેના ઉપયોગ કે દુરુપયોગ કયો છે અને તેમાંથી તેણે રાજીનામાં આપ્યાં છે. તેમને સંસ્થાઓ અંતરાય નાખતી લાગે છે.

સંતતિ નિયમનના પ્રશ્ન પર અંગ્રેજ નવલકથાકાર અને ચિંતક મી. એચ. જી. વેલ્સ પોતાના વિચારો દર્શાવી શકે તે હેતુથી મીસીસ માર્ગરેટ સેંગરે જોજન સમારંભ યોજ્યો હતો. તે પ્રસંગે હું તેને મળી હતી. એસ્ટર હોટેલમાં એ ધણોજ લવ્ય પ્રસંગ થયો હતો. ઘણા જાણીતા લોકો એ તેમાં હાજરી આપી હતી. તેનું જુસ્સાદાર હસતધૂનન અને તેની આંખોના પ્રકાશ સહિતગારો પરિચય તેને કશવચમાં આપ્યો ત્યારે પ્રથમ તો હું મુગ્ધ થઈ ગઈ. અમે પરસ્પર મુગ્ધ થયાં. મને તે પહે જ લાગ્યું કે જાણે હું કોઈ મારા આત્મીયજનને મળી છું અને પછીથી બનેલા બનાવોએ એ પૂરવારે પણ કહ્યું છે. તેમની સાથેની મિત્રાચારીને અમેરિકાની મારી મુલાકાતનાં સૌથી વધુ મૂલ્યવંતા અનુભવોમાંનો એક હું લેખું છું. અને સંજોગે વશાત તેમને હિંદ લાવવામાં જે દેશ પ્રત્યે તેમને ઘણીજ સહાનુભૂતિ છે તે દેશમાં તેમને લાવવામાં એ સાંકળરૂપ બને એવી હું આશા રાખું છું. લગ્ન પહેલાં નર્સ તરીકે તેમણે તાલીમ લીધી. હોસ્પીટલના તેમના અનુભવો અને ચહેરાના ગલીય રસ્તાઓની મુલાકાતોએ તેમને રોગ અને આર્થિક દુરુણના હૃદયબેદક પ્રશ્નોનું બાન કરાવ્યું. વળીમોઆ પૂરું પોષણ ન થઈ શકે એનાં બાળકોના ઓગમનનો બચ તેમણે નિહાળ્યો. અને જો પત્ની પુરુષની જાતીય વામનાની આ ટેવનો વિરોધ કરે તો પતિઓનું

ધ્યાન બીજી સ્ત્રીઓ તરફ ખેંચાવાનો વધુ ભય પશુ તેમણે જોયો. આ બધા અનુભવોએ તેમનાંમાં બળવાની ચિનગારી સળગાવી. પોતાની બહેનોને જો જ્ઞાન, શક્તિ અને શાન્તિ મેળવી આપવા માટે જે જરૂર પડે તો આત્મસમર્પણ કરવાની ભાવના તેમનાંમાં જાગી.

‘સંતતિનિયમન માટેની મારી લડત’
‘My fight for Birth Control’

એ શીર્ષક નીચે લખાયેલી તેમની આત્મકથા સર્વેએ વાંચવી જોઈએ. આ લડતમાં દરેક પ્રકારની ત્રાસજનક હેરાનગતિનો તેમણે સામનો કર્યો. પશુ એને પરિણામે તો તેમને સન્માન જ મળ્યું. ન્યુ યૉર્કની ૧૦ કરોડની વસ્તીમાંથી કલા, વિજ્ઞાન, ધંધો રોજગાર, અને વેપારમાં સૌથી મોટા તરી આવતી જવસંત કારકીર્દિ મેળવનાર સ્ત્રીને અમેરિકન વીમેન્સ મોસીએશન-અમેરિકન મહિલા સમાજ તરફથી અપનારે ચંદ્રક સૌથી પ્રથમ મેળવનાર મીસીસ માર્ગરેટ સેંગર જ હતી. એ ચંદ્રક આપતાં એવું જાહેર થયું કે, દુનિયાનું આખું સામાજિક બંધારણ મીસીસ માર્ગરેટ સેંગરે પદ્ધતી નાખ્યું છે. કરોડો લોકોને પ્રાપ્ય, સ્વતંત્રતા સુખ આપવા માટે તેમણે જ્ઞાનના દાર યુક્તાં કર્યાં છે. તેમણે દષ્ટિ, પ્રમાણિકતા અને વીરતાના અપૂર્વ શુભો બતાવ્યા છે.

ન્યુ યૉર્કની બહાર ૮૦ માઇલ દૂર આવેલાં મીસીસ સેંગરના સુંદર નિવાસમાં એક દિવસ જાળવા ઉપરાંત, તેમને પોતાને જ હાથે તેમનું પોતાનું સંતતિ નિયમનનું કક્ષીનીક (દવાખાનું) જોવાનું સહજાગ્ય મને મળ્યું હતું. એ દવાખાનું એના હેતુને જે રીતે પરિપૂર્ણ કરે છે તેથી મારા મન ઉપર ઘણી જ ઉડી અને અનુકૂળ અસર પડી છે. એના આછાલીલા રંગના પ્રવેશ દ્વારથી તે એની નાનામાં નાની વિગત સુધી

ચોક્કખાઇ, તેમજ નૈતિક અને શારીરિક કુશળતાં તરવરતાં હતાં. પીડીતોની સેવા માટેનાં એ જ્ઞાનમાંથી કુદરતના એક કાનૂની કુદરતના બીજા કાનૂન પરનું પ્રભુત્વ સંચોદ થતું હતું. હૃદયમાંથી લયની ભાવના દૂર થતી હતી માર્ગરેટ સેંગર ધરના આપમાંથી સ્ત્રીને સુકત કરનારાઓમાંની એક મુખ્ય છે એ ખેં જોયું; દુનિયામાં પ્રકાશ રેડનારાઓમાંની એક માર્ગરેટ સેંગર છે એ ખેં જોયું; તેમના આત્મબોગોને લીધે થોડા જ વર્ષોમાં માંગી લીધેલાં, આવકારાયેલાં અને સારી રીતે પોષણ પામેલાં માર્ગરેટ સેંગરની જ આ દુનિયા વસેલી હશે એ પણ ખેં જોયું. અરે જ, તમારે જ માનવગતિ વધારે સુખી અને વધારે તંદુરસ્ત હશે ! મીસીસ સેંગરની ચળવળ કાપદાનાં રૂપે પહોંચી ગઇ છે. રામ : કેથોલિકોની લાગવગને પરિણામે ‘યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સની સેનેટમાંથી નવું બીલ પસાર કરવામાં તેમને પ્રથમ મુશ્કેલી પડી હતી. પણ તેમના અવિરત પરિશ્રમ થોડાજ ઓછા થવાનો હતો ?

વિશ્વ શાન્તિ કે વિઘ્નદામાંથી સ્વતંત્રતાના સ્ત્રીની અસરવાળાં બીજાં ક્ષેત્રમાં એક બીજી અમેરિકન મહિલાનાં કાર્ય અને વ્યક્તિત્વની હું પ્રશંસા કરું છું. એ મહિલા તે રોઅરીશો સોસાયટી અને રોઅરીય મ્યુઝીયમનાં મંત્રી મીસ ક્રાન્સીસ માન્ટે. તે આખું રોનીય પંચાજ છે અને રેડ હિન્દીઓનાં વસાહત નટક તેમણે રાગઆતનું જીવન ગાળેલું છે. મહોન રશિયન કલાકાર નીકોલસ રોઅરીશીની પ્રેરણાં હેઠળ રેડકોસ બેનર, જેણે ‘બેનર ઓફ પીસ’ : ‘સુનેદનો વજ’ જુદી જુદી સરકારો પાસે સ્વીકારાવવાની ચળવળ કરનાર મીસ ક્રાન્સીસ માન્ટ મુખ્ય છે. આ ‘બેનર’ના ઉપયોગનો હેતુ એ છે કે, લગાઇના સમયમાં સંસ્કૃતિ અને સૌન્દર્યની બધીય વસ્તુઓ

પાન પામવા દેતાં મંરકવી. રેડકોસ ૫૦૪
 જેમ હોરપીટયો અને ધવાયલાઓને સુરક્ષિત
 ખે છે તેમજ આ 'સાન્નિનો ૫૦૪'
 ખેખાત શિલ્પકામ, મંરકરથાનો. મહાન
 કુસ્તકાવયો, સુનિવર્સીટીઓ અને ચિત્ર કલા
 તિઓને મુક્તિ આપે. આન સંસ્કૃતિ એ
 મુધરેલા વતનનું મારણ અને અને પાશવ-
 તાની વિરોધી અને. આ વિષય પરત્વે મી.
 વાન્ટ ધણું જ સુંદર બોલી શકે છે અને
 હુંદર સુંદર વાક્ય રચના અને શબ્દ પ્રયોગો
 કરવાની તેમની શક્તિને તો કીમતી મરોગિની
 તાવડુ જ પહેંચી શકે. પૂર્વના ખામ કરીને હિન્દ-
 મા જીવન અને આદર્શોનાં તે પદ્ધતિઓ છે
 અને નવી દુનિયામાં પૂર્વ અને પશ્ચિમ વચ્ચે
 ધણાં જ કુશળ પૂજન-પાંધનારા છે.

રાષ્ટ્રસંઘની એમેગ્લીનાં અધિવેશન દર-
 મ્યાન હોનેવા ખાતે હિન્દનો પ્રશ્ન સમુચિત
 રીતે રણ કરવાના મારા મકકમ નિર્ણ-
 યને પરિણામે ઇંગ્લાંડમાં સ્ત્રી મતાધિકાર
 માટેની સફેજસ્ટ ચળવળમાં આર્થિક મહત્ત્વ
 મેળવી આપવા માટે જાણીતા ચએલાં એક
 અંગ્રેજ બાનુનો મને ફરીયાદ વધુ પરિચય
 થયો. આ બાનુ તે ઉદામ સફેજસ્ટ મીસીમ
 પેંકહસ્ટનાં વીસ વર્ષ પૂર્વનાં મહારી
 મીસીસ એમેલીન પેથીક લોરેન્સ. દશ
 વર્ષની સતત લડન અને ચાર વર્ષના મહા-
 ત્રિહને અંતે ઇંગ્લાંડમાં પુખ્ત વયની સ્ત્રીઓને
 મતાધિકાર અપાવવામાં સફળતા મળ્યા પછી,
 મીસીમ એમેલીન પેથીક લોરેન્સે પોતાનાં
 વકતૃત્વ અને વિશાળ રાજકીય લગવગની
 શક્તિનો લાભ સ્વતંત્રતાને ઉત્તેજનો જીવંદા
 લુદા પ્રખેનો પરત્વે આપવા માંગ્યો છે. તેમના
 પતિ મજુર સરકારનાં નાણા મંત્રી હતા અને
 હિન્દને તેની રાજકીય સ્વતંત્રતાનો જન્મ સિદ્ધ
 હક પુનઃ મેળવી આપવામાં એ દંપતી રમ
 લે છે. એજ જુના અને અવિરત ઉત્સાહથી

તેમણે 'હોનેવામાં હિન્દ દિન'ની જાહેર
 મણાનું પ્રમુખરથાન લીધું. બ્રિટનમાં દરેક
 સ્ત્રીને મતાધિકાર આપતો, અને સ્વતંત્રતા.
 જવાબદારી અને વિશ્વનાં સ્ત્રીત્વનું શહેરીપણું
 આપવાનો હેતુ સંપૂર્ણતઃ સિદ્ધ કરતી બ્રિટનની
 એ સફેજસ્ટ ચળવળના પુરોગામીઓ પૈકી એક
 મીસીમ એમેલીન પેથીક લોરેન્સ હતાં. એ
 ચળવળ દરમ્યાન તેમણે ધણી યતન એ સહન
 કરી હતી અને ત્રણતાર તેમને જીલનિવસ
 મળ્યો હતો. હિન્દની સ્વતંત્રતા માટેની આ-
 પણી પ્રવૃત્તિઓમાં તેઓ આમ લાગ લે એ
 શુભ શુકન છે એમ મને લાગ્યું.

રાષ્ટ્રસંઘની એમેગ્લીમાં ચીલીના પ્રતિ-
 નિધિ મંડળમાં આવેલાં સ્ત્રીપ્રતિનિધિ મેડમ
 વરગારાને હું હોનેવામાં જ મળી. તે સુવાન
 પણુ ફીંગણી છે. પ્રજાત્વ-શહેરીપણામાં સ્ત્રી-
 ઓના સમાન હક્કો વિષેના ચી'ની સરકારના
 ધણાં જ પ્રગતિમાન વિચારો દર્શાવવા માટે
 તેને ખાસ પ્રતિનિધિમંડળમાં મોકલવામાં
 આવી હતી. સ્ત્રીઓને શહેરીપણાનાં અસમાન
 હક્કો આપતી આંતરરાષ્ટ્રીય કાયદા માટેની
 ફાંડરીકેશન કોન્ફરન્સે સુરવેલી કલમો પસાર
 કરવાની લક્ષમણ કરતી દરખાસ્ત જ્યારે
 પહેલાં કમીટીને પમાર કરી ત્યારે એ આખાં
 કમીટીની સામે, વિરોધ કરતી વેગની તેમની
 હિંમત અને ચીજ્જટાઇ મને ધણાં જ ગમ્યાં.
 આ કમીટીનોએ પોતાનો મત સર્વાનુમતે જ
 જણાવવો એવી રીતે યજ ગએલી છે પરંતુ દર
 દર દક્ષિણ અમેરિકામાંથી આવેલાં આ નની
 રપેનીશ બાનુને તેના સિદ્ધાંતોને વળગી રહેતામાં-
 થી દબાણ કરવા કે સમજાવવા કોઇ શક્તિમાન
 યજ શક્ય નહિ. તે જાણીતી હતી કે દક્ષિણ
 અમેરિકામાં જાતીય બિદલાવને નોંધ કરવા માં-
 ગતું હતું. એ જાહેર કરવા માટે જ તે ત્યાં આવી
 હતી અને જાણીતીઓના વિચારો મામે તેણે
 આગ્રહપૂર્વક વિરોધ ચાલુ રાખ્યો.

ડૉક્ટર રોઝા વેલ્ડ સ્ટ્રોસ સમાન હકો માટેની યહુદી સ્ત્રીઓની લીગના અગ્રગણ્ય નેતા છે. રાષ્ટ્રસંઘે સ્થાપેલી શહેરીપણાના સમાનહકો માટેની સ્ત્રીઓની સલાહકારક સમિતિ પર, અખિલ એશીયાઈ મહિલા પરિષદના એક પ્રતિનિધિ તરીકે આ બહેને કામ કર્યું હતું. તેમનું જીવન, જે સલામ અને ન્યુયોર્કમાં સરખી રીતે વીત્યું છે. અને આ કારણે તેમનામાં અન્ય વ્યક્તિત્વ આવ્યું છે. સીતેર ઉપર વર્ષની તેમની ઉંમર છે છતાં મારે કહેવું જોઈએ કે તેમની સુંદર આંખો કોઈ યુવતીના જેટલી જ જલ્દાંત છે; અને તેમનું સૌન્દર્ય પણ કોઈ યુવતીના જેવું જ છે. તેમનો સ્વભાવ પણ ધણો તેજશ્વર છે. પેલેસ્ટાઇનમાં તેમના સહકાર્યકરોનો તેમના પર અન્ય પ્રેમ જોતાં ને જરૂર આશ્ચર્ય લાગ્યું નહિ. યહુદી સ્ત્રીઓ યહુદી રથાનિક સરકાર અને દૌનિસલમાં ચુંટણીનો તેમજ મતનો અધિકાર ધરાવે છે તે જોઈ ભાગે તેમના પ્રયત્નને જ આભારી છે. મેં જે જે યહુદીઓને જોયા છે તેઓની જેમ આતિથ્યમાં તે ઉદાર છે. જીનેવામાં મારા પ્રત્યે તેમણે ધણી મમતા બતાવી હતી અને પેલેસ્ટાઇનમાં પણ તેમના જ મહેમાન થવાનો તેમણે મને આગ્રહ કર્યો હતો. જીનેવામાં એશીયાઈ મહિલા પરિષદના પ્રતિનિધિ તરીકે ફરજ બજાવવામાં તેઓ સૌથી વધુ વફાદાર હતાં. બધીય ચર્ચામાં પૂર્વની સ્ત્રીઓનું દષ્ટિબિંદુ સૌથી ઓખરે રાખવામાં તે ગૌરવ લેતાં.

નજીકનાં પૂર્વમાં સ્ત્રીઓના હિતોને આગળ ધ્યાવવામાં સૌથી વધુ જાણીતી યતી જતી સી ડેમાસ્કસનાં મેડમ નૂર હમીદા છે. ધણી પ્રાચીન કૃત કુટુંબનાં તેઓ સભ્ય છે. ચૂસ્ત આરખ અને મુસ્લીમ છે. ૧૯૩૦માં તેમણે પહેલી “સ્ત્રીઓની પૌર્ણત્ય પરિષદ” યોજી

હતી. ડેમાસ્કસમાં એ મંદળતાથી ભરખ હતી, જે કે એમાં પશ્ચિમ એશીયા અને ઇજીપ્તથી જ પ્રતિનિધિઓ આવ્યાં હતાં. પશ્ચિમ એશીયામાં જુદા જુદા ધર્મો અને જાતિઓની સ્ત્રીઓને એકત્ર કરવાના અને સ્ત્રીઓની હરકતો દૂર કરવા મારે ચળવળ ચલાવવાનો તેમજ અશરણાન, આરોગ્ય, બાળકન, પડદા અને અનેક પત્નીની પ્રથાને લગતી પછાત સ્થિતિમાં સુધારા કરવાના પ્રયત્ન રૂપે એ પરિષદ અગત્યની હતી. એ પરિષદે જે બહેરાત મેળવી તેવાથી ઉત્તેજિત થઈને પાનખર રૂઝમાં ડેમાસ્કસ, (સીરીયા); બગદાદ (ઈરાક) અને તેહરાન (ઇરાન); એમ ત્રણ જગ્યાએ સ્ત્રીઓની ત્રણ પરિષદની યોજના કરી. બગદાદમાં મજેલી પરિષદનાં અધિવેશનની ઉદ્દેશી બેઠકમાં ડાઝરી આપવા હું શક્તિમાન નીવડી હતી અને તેમાં જે કાર્ય થયેલું તેમાં પ્રારંભ હું સમજી શકી છું. અત્યાર સુધીમાં આવી બીજી કોઈ પણ સ્ત્રી સાથે મેં કામ કર્યું નથી. શરીરે તે ધણી સ્વચ્છ છે. વજન પણ ભારે છે છતાં તેમના પગ ધણી હળવા છે અને માથું તેમજ હાથપગ હળવાં છે. તેમની આંખો અને વાળ કાળા ભમ્બર જેવાને છે અને ચામડી ગોરી છે. તે વાળોનાં ગુંછળાં કાનની પાછળ વાળે છે. કળો પોચાક તે ચહેરે છે. અને એમ લાગે છે કે જાણે તેણે શુરબો પહેરવો જોઈએ છતાં તે શુરબો પહેરતી નથી. આર્સ ડીકન્સના પાત્ર જેવી, કોષ્ટક પુસ્તકમાંની તે સી હોય એમ લાગે છે. બાળકના જેટલી નિરાસાથી, કોઈ સંતાન જેટલી ધાર્મિક શ્રદ્ધાથી, કોઈ સ્ત્રીમ શેલરની હાંકવાની શક્તિથી અચકા લાગતી યોજનાઓ તે હાથ ધરે છે. અને મીઠા અપૂર્વ વક્રત્વના આનંદ સરમુખત્યાર જેવાં વ્યક્તિત્વવાદી, અને બધાય મતમેદોને પતાવી દેવાની અપૂર્વ શક્તિથી તે અપૂર્વ બળ જમાવીને એ

મીસીસ હેરી થેપ્પેન કેટ

આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રી-મતાધિકાર મંચના સ્થાપક અને અમેરિકાના અગ્રગણ્ય સ્ત્રીનેતા

મીસીસ ડેરબેટ એશબી

આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા પરિષદના હસ્તાગ્રહિત અધિવેશનનો પ્રમુખ; આંતરરાષ્ટ્રીય
સ્ત્રી-મતાધિકાર સંઘના પ્રમુખ

એ યોજનાઓને શક્ય બનાવે છે. મોટામોટા પર્વતોને ખસેડવા જેટલી તેમનામાં શક્તિ છે. અને મને ખાતરી છે કે તેમના અવિરત કાર્યથી, દુનિયાના એ બધા ભાગની સ્ત્રીઓમાં અપૂર્વ જાગૃતિનું ભાન પેદા થશે. તેહેસનમાં ધણીજ જાહેરાત પામેલી સ્ત્રીઓની પોર્ટ્રેટ-પરિપદ્ધતિ બીજી અધિવેશન મળવાનું હતું. તેમાં છ દિવસ પહેલાં તો એ પરિપદ્ધતિ સાથે ભારો કે નહિ તેની પણ તેમને ખાતરી નહતી. ઇરાનમાં પ્રવેશવાનો તેમની પાસે પરવાનો સુધાં નહોતો. પણ ઇરાનમાં ના. રાણીએ મેડમ નૂરહોદાને બાવબીનો સત્કાર કર્યો અને સ્ત્રીઓની પરિપદ્ધતિ તેમ જ આખાં એશિયાની સ્ત્રીઓની પ્રગતિમાં તેમણે અપૂર્વ રમ બતાવ્યો. મેડમ હમીદાએ ના. રાણી સાહેબાને મળવા જનારી સ્ત્રીઓમાં મારો પણ સમાવેશ કર્યો હતો એ તેમની સુજનતા માટે હું ખરેખર મેડમ નૂરહોદાની આભારી છું. સ્ત્રીઓને જાગૃત કરવા કે વ્યવસ્થિત કરવાનું અને તેઓ માટે ગામાણક કે શિક્ષણ વિષયક સુધારાઓ મેળવવાનું પુરેગામી તરીકેનું કીમતી અને જરૂરી જે કાર્ય તે કરી રહ્યાં છે તે માત્ર તેક સુરલીંગ જ કરી શકે.

તેમનાથી જુદી જ પડી આવતી બીજી આગેવાન-અગ્રગણ્ય આરબ સ્ત્રી મેડમ નસીક આબેદ •બેલુમ છે. ખરેખર, એમના પર તો હું બાળભૂતી ગણ છું એમ મારે કબૂલનું જોઈએ. આર દિવસ સુધી હું તેમની મહેમન હતી. પછી તે ઉમારકસનાં અમુદા કરનીયરહી બરેલ તેમના સુન્ન મકાનિ લીધે, કે તેમના અવાજના અપૂર્વ ચરને લીધે, અથવા તો તેમના સુંદર મુખ ઉપરની ઘેરી બેદ હાથથી અથવા તો નવલ-કથા જેવી તેમની જીવનકથાથી પણ દોષ. રામીટા ફોર્બસ જેવી પ્રખ્યાત અંગ્રેજ નવલ-

કથાકાર સ્ત્રીએ એક નવલકથાની નાવિકા તરીકે પણ એને ચિતરી છે. તે અપૂર્વ છે એ હું જાણું છું. અરબસ્તાન, પેસેસ્ટાઇન, સીરીયા અને ઇરાકના પાનઆરમ શહેનશાહ-તમાં આરબોની રાજકીય એકતાના, રાજકીય સ્વતંત્રતાના અને આરબ રાજવાડાના સ્ત્રી નેતા તરીકે તે પ્રખ્યાત છે. ઉમારકસ (સીરીયા)ના સૌથી ધનિક અને મૌથી વધુ લગ્નવત્ર ધરાવતાં સુરલીમ કુટુંબોમાંના એકમાં તેમનો જન્મ થયો હતો. અને ૨૧ વર્ષની વયે તો રાજકીય કાર્ય કરવા માટે તેઓ વિખ્યાત થઈ ગયાં છે. બપોરે આરબોએ પ્રથમ ટુકો સામે અને પછી મેડેટરી પાવર-ફેન્સ-સામે બળવો કર્યો ત્યારે તેણે પુરૂષવેશ ધારણ કરીને આરબ લશ્કરમાં પ્રવેશ કર્યો. એ લશ્કરમાં પુરૂષ સિ-પાહીઓ સાથે પૂરેપૂરું એક વર્ષ સુધી રહીને તેણે પૂરેપૂરી તાલીમ લીધી. ૫૦૦૦ પુરૂષોમાં એક સ્ત્રી અને તેમ સુંદર અને પ્રભાવશાળી, સ્વતંત્રતાના જુરસાધી જેની રોરંગ ભરાયરી હતી! લશ્કરમાં જોડાતાં પહેલાં ટુકોની સામે ચર્તા આરબોનાં બાગકોની સંભાળ માટે તેણે નાણાં એકઠાં કર્યાં હતાં અને તેમણે જે શાળા ત્રણ વર્ષ સુધી વ્યવસ્થિત રીતે ચલાવી તે ચર્ચિતાનાં બાગકોની શાળા જ કહેવાતી હતી. મોટે ભાગે આ વર્ષો દરમિયાન ઉમારકસની સ્ત્રી-ઓ ઉપર તેણે અજબ ચકિત મેળવી અને સ્વદેશની સ્વતંત્રતા માટે લડવા સાર લોકમ-મૂલને તે જે વેળા ઉત્પાદિત કરતી હતી તે વેળા તેને અનેક પાતના સદન કરી પડી હતી. લશ્કરમાંથી તેને દુર કરવા માટે તેના માતાપિતાએ હજારો એકરનું ખેતર તેને બેટ કપું. તેના બાહ્યોને પણ સ્વાલ્પી જ જમીન મળી હતી. તેના માતાપિતાને એવી આશા હતી કે તે લોકોને, ખેતીવાડીની નવી અને વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિનું શિક્ષણ આપશે. પાછળથી તેણે આ ખેતર તરફ પૃથ્વી ખાન આપ્યું છે.

મોટાં ખેતરમાં ટ્રેક્ટર ચલાવતી મેં તેને જોયું છે. મારી પાસે એનું સુંદર ચિત્ર છે. ત્રણ વર્ષ ઉપર બીડ્ટ (સીરીયા)ના બહુતા કવિ અને સાહિત્યકાર મેં, એમ. જામીન ખેત-લુમને તે પરણી છે. મેં, જામીન તેના કરતાં ઘણા મોટા છે. અને તેમની ભવિષ્યને ઘણા સમયથી પૂરજોશ છે. પરંતુ મુસ્લીમ ધર્મ અનેક પત્નીની છૂટ આપે છે, ખાસ કરીને જો કાંઈ સંતાન ન હોય તો. આ પ્રસંગમાં આવું જ છે. અનેક પત્નીની પ્રયાત્ના આ લોકો નિરોધી છે છતાં તેઓએ આમ કહ્યું છે. પ્રેમનો રંગ અજાણ છે. આ હમને પરિણામે બનેલો બધાય મિ ૧ ગુમાવ્યાં અને પ્રગતિ માટેની તેઓની આજે-વાની પણ ગદ્ય, લક્ષ્ય કે ખીણ ૦ વચ્ચે કરવા કરતાં આ માનવ ત્રિકાણની વ્યવસ્થા કરવાનું તસીકને ભારે પડે એની કલ્પના હું કરી શકું છું. રાષ્ટ્રીય મુક્તિ માટે ૧ લડતમાં તસીકનું હૃદય છે અને દરેક દિશામાં પ્રગતિ માટે મૂળ પાથ તરીકે સ્ત્રીઓની આર્થિક સ્વતંત્રતાની તે હિમાયન કરે છે. આરણ લક્ષ્યની બે ઝાંઝરી કર્નલ છે. અનુભવી ચોળક છે; કુશળ વક્તા છે; શુદ્ધિમાન ભાષણી છે, રંગરંગમાં દેશભક્તિ ભરી છે; અને એવો સ્વતંત્ર અત્મા છે કે આ આરણ દેશોમાં સર્વત્ર પહેરાતો પડે તેણે

લાંચા સમયથી કાગળી દીધેલો છે. તેણે વાળ પણ 'બોબ્સ' કરાવેલા છે અને પુરુષોતાં સમાજમાં વર્ધોધી તે ધૂમે છે. આ સુંદર અને અત્યંત કુશળ આરણ સ્ત્રી તેતા માટે દુનિયા થોડા જ વખતમાં વધુ સાંભળશે એમ હું માનું છું. તે અને મેંકમ હંમીદા, હિન્દ અને જાવાની સ્ત્રીઓને મળે એ જરૂરનું છે. એ બંનેમાં ધણું સામ્ય છે.

પૂર્વ અને પશ્ચિમની આ બધીય સ્ત્રીઓ સ્વતંત્રતાની મિત્રો છે. સ્વતંત્રતાની સમાન ભાષા તે ઉચ્ચારે છે; સ્વતંત્રતા માટે કામ કરનારા કાર્યકરોને વેઠવી પડતી સમાન માતન એ તેઓએ ભોગવી છે. તેઓના આદર્શની પગલે પગલે થતી સિદ્ધિના આનંદમાં તેઓ ભાગ લે છે. મને ખાસ આનંદ તો એ બહુતિ યાય છે કે, તેઓના દેશની સ્વતંત્રતા માટે છેલ્લાં દશ વર્ષની અપૂર્વ ભક્તિ દ્વારા તેઓએ સ્વતંત્રતા મેળવી છે. તેવાજ પ્રગરની સ્ત્રીઓ હિન્દમાં તેઓ હંમીદાની મંખ્યામાં જોઈ શકશે. અજાણ જેવા પુરુષો વિષે આપણે ઘણું સાંભળ્યું છે. પણ આના જેવી સ્ત્રીઓ અને એમીલીયા પ્રચર હાટ અને એમી જોનસન જેવી સ્ત્રી વિમાનીઓને અંગે આપણે શ્રદ્ધાપૂર્વક એમ કહી શકીએ કે દુનિયામાં અજાણજેની સ્ત્રીઓનો પણ કાંઈ અભાવ નથી.

મનુષ્ય પોતાની ભવને સમજવામાં ઘણી વખત નિષ્ફળ ન્ય છે. પણ તેની પત્ની તેને બરાબર જાણી ન્ય છે. કોઈક વખત પોતાની ભવને છેતરી શકાય છે પણ પત્નીને છેતરવાનું મુશ્કેલ થઈ પડે છે. પોતાની ભવને હજી જગતથી દૂરાવવાનું શક્ય છે પણ પત્નીથી હૃદયને દૂરાવવું અશક્ય છે । । ।

જગતની નજરે તેનાં મૂલ્ય ભણે જુદી જુદી રીતે અંકોતાં હોય પણ પત્નીએ કરેલ મૂલ્યાંકન હમેશાં સાચું જ હોય છે । અને તેથીજ પત્નીની નજરે જે મહાન છે તે સાચેજ મહાન પુરુષ છે ।

દુનિયાભરના દેશોની સ્ત્રીઓને જેણે ગ્રેરણ આપી; તેઓના હક્કનું જેણે ભાન કરાવ્યું, જેણે સ્ત્રીઓની સમાન શહેરી તરીકેની ગણના કરવાની હાકલ કરી તે

આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રીમતાધિકાર સંઘ

એની ત્રેવીસ વર્ષની લીલી સૂકીનો, ગ્રેરક અને રસભર્યો ઇતિહાસ

રજુ કરનાર :

મોસીસ કેરી એપ્પેલ કેડ

આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રીમતાધિકાર સંઘ (International Women Suffrage Alliance) ના આરંભના દિવસો કેવા હતા તે જાણવા માટે તે સમયના જાહેર-પ્રજામતનો પ્રથમ ઉદ્દેશ્ય કરવો જોઈએ.

૧૯૦૨ માં યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાંની વ્યવસ્થિત મહિલા પ્રવૃત્તિ ૫૪ વર્ષથી પ્રગતિ કરી હી હતી. આંતરવિગ્રહે એની સ્વાભાવિક પ્રગતિમાં અવરોધ નાખ્યો હતો પરંતુ ચળવળ સદતર બંધ તો થઈ જ ન હતી. આ ચળવળ ની શરૂઆત થઈ તે વેળા તો કોઈ પરિણિત સ્ત્રી મિશ્કતની મોટી ધરાવતી નહતી. તેને વારસામાં મળેલી મિશ્કત પણ તેના પતિને નામે ચડતી, પરિણિત સ્ત્રીઓ કાપડેમ નું વીંધ કરી શકતી નહિ. પરિણિત સ્ત્રીઓ પોતાનાં બાળકોની ડાયેસરની વાંકી પણ યજ શકતી નહિ. તેઓ કમ કરી શકતી પણ એ કામ કરવાને અંગે તેઓને જે પગાર મળતો તેના પર માલેકી પતિની રહેતી. હાઇ-સ્કૂલ કે કોલેજ સ્ત્રીઓ માટે ખુલ્લી નહતી. દેશના સામાયિક, ધાર્મિક અને રાજકીય રીત રિવાજોમાં સ્ત્રીઓ સામે આ સિવાય ઘણા જ બેરો હતા. કાયદાઓમાં ઇંગ્લાંડના કાયદાઓનું જ અનુકરણ થયું હતું. પરંતુ કાન્સ તરફથી બેજવાયલા પ્રદેશમાં નેપોલીયન યુગના કાયદાઓનું અનુકરણ થયું હતું.

૧૯૦૨ પહેલાં સ્ત્રીઓનાં કાયદાને પરિણામે

ઘણા ફેરફારો થઈ શક્યા હતા. પરંતુ દમન-ભયો ધનૂનો અને રીત રિવાજોની મોટી હાર-માળા તેઓએ દૂર કરવાની હતી. મતાધિકાર માટેનું ચિહ્ન તો નિરાશાજનક દેખાતું હતું. યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં ચાર રાજ્યોએ સ્ત્રીઓને મતાધિકાર આપ્યો હતો અને મક્કપ નિર્ણયથી એક સંઘન સંસ્થા આગે દૂર કરી રહી હતી. એ બ્રિટન અને સ્કેન્ડીનેવીયન દેશોમાં પરિસ્થિતિ લગભગ સરખી જ હતી. પ્રપત્તિને એનગ્રિત કરવામાં સ્ત્રીઓ ધણો ઓછો ભાગ લેતી થઈ અને જેઓએ એકમ કાર્ય કરવાની હાકલને સોધી પ્રથમ જણ્ય, આપ્યો તેઓ સામે જ વીર આત્માઓ હતા.

૧૯૦૧ માં નેશનલ અમેરિકન ડફેન્સ એસોસિએશનના હોદ્દાશોએ "એવી સૂચના કરી કે, ૧૯૦૨ માં એ સંસ્થાનાં ૩૪ માં વાર્ષિક અધિવેશન પ્રસંગે, વોર્મીંગ્ટનમાં ભરાનારી આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રીમતાધિકાર પરિવહમાં પોતાના પ્રતિનિધિઓ મોકલવાનું આમંત્રણ દુનિયાભરની અધીય રાષ્ટ્રીય સ્ત્રી મતાધિકાર, સંસ્થાઓને મોકલતું. આ પ્રકારનું આમંત્રણ દુનિયાના ઘણાખરા દેશોને કરવામાં આવ્યું અને તે પછી કેટલાય માસ મુઠ્ઠી સુનત પ્રયત્ન અને પત્ર વ્યવહાર કરવામાં આવ્યાં. ન્યાં સ્ત્રીઓના પ્રશ્નમાં કાંઈ પણ રસ હોવાનું જાણવામાં ન હતું ત્યાં મીચનરીઓ, યાગાઓ, એલચીઓ ને નપામ

ને નામે ઝોળખાતી સંસ્થા સાથે જોડાય ગયા. મંત્રીએ જણાવ્યું કે ઓસ્ટ્રેલીયાથી કેટલ પ્રતિનિધિ આવેલ નથી છતાં આ સંપૂર્ણ યોજનયક્ષી સંસ્થાનાં સભ્ય તરીકે ઓસ્ટ્રેલીયાને દાખલ કરવાની પત્રદ્વારા તેમને સત્તા મળેલી છે. આમ સભ્યોની સંખ્યા છતી થઈ. છતાં, તરત જ, નોર્વેજીયન અને ડેનીશ પ્રતિનિધિઓએ સાથે મંત્રણા કરી અને તેઓએ પણ સંઘ સાથે જોડાવાની જાહેરાત કરી. આમ કુલ સંખ્યા-સભ્ય દેશોની સંખ્યા-૮ ની થઈ. ફ્રેન્ચ પ્રતિનિધિઓને પેરીસમાં જ બર્સિન આવતાં રેલેશન પર અકસ્માત નડ્યો અને તેઓ બર્સિન ન પહોંચી શકે.

સંઘ સાથે બર્સિનમાં જોડાયેલી સંસ્થાઓ મધ્યમ રીતે ચોટી રહી અને ક્રાન્સ તેમજ કેનેડા પણ પછીથી તરતજ જોડાયાં. ૧૯૦૬ માં બીજી પરિષદ મળે તે પહેલાં તો સ્વીટ્ઝરલેન્ડ અને ન્યુઝીલેન્ડ પણ અમારી સાથે અને રશિયાની પણ શુભેચ્છા આવી. લિન પરિષદનો હેવાલ કોપનહેગન પરિષદ સાથે ભેળવીને ૧૯૦૬ માં પ્રકટ કરવામાં આવ્યો.

પહેલી ત્રણ પરિષદોમાં હાજર રહેનારી કેટલયણ સ્ત્રી, સ્ત્રી મતાધિકાર ક્યારે સામાન્ય થશે તેની તારીખ કહેવાની હિંમત કરી શકે એમ ન હતું. લાલિ અધિકારમય લાસતું હતું છતાં દરેક પરિષદ સાથે નવી રાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓ સંઘ સાથે જોડાયે જતી હતી. આ સંઘને સફળતાપૂર્વક ક્યારે વિખેરી શકાય એમ તમને લાગે છે, એવા ૧૯૨૩ માં મીસીસ ફોર્મેટ એશબીએ પૂછેલા પ્રશ્નનું મને સ્મરણ થાય છે. મેં આનંદથી જવાબ આપ્યો હતો:

“જ્યારે આપણે મોરડો, રોમ અને કોન્સ્ટાન્ટીનોપલમાં પરિષદો ભરી ચૂકીએ ત્યારે.” હવે રશિયન સ્ત્રીઓ મતાધિકાર. ધરાવે છે; આપણે આપણી પરિષદ રોમમાં ભરી છે; ઇસ્તાનબુલમાં પણ ભરીએ છીએ. આ બધું ન માની શકાય એવું લાગે છે.

૧૯૦૨ માં વિરોધની વિશાળ દુનિયા સામે બહાદુરીથી લડી રહેલી પાંચ રાષ્ટ્રીય મતાધિકાર સંસ્થાઓએ તેનીસ વર્ષોમાં તો મોટા ફરકો નિહાળ્યા છે. દુનિયાના અર્ધા ઉપર દેશોમાં સ્ત્રીઓ સામેજ મત આપે છે, અને બીજા કેટલાય દેશોમાં સ્ત્રી સંસ્થાઓ આગળ ધપી રહી છે.

એ પણ નોંધવર યોગ્ય છે કે વોર્શીંગ્ટનની પહેલી નાની પરિષદમાં ટુર્કીની પ્રતિનિધિ આવી હતી, તે પ્રતિનિધિ અમેરિકન હતી છતાં ટુર્કીની સ્ત્રીઓ કે જે તે સમયે પોતાની વતી બોલી શકતી ન હતી તેઓ સાથે ધણીજ મિત્રાચારી ધરાવતી હતી. ૧૯૦૩માં ટુર્કી સ્ત્રીઓની સૂચનાથી ટુર્કી સરકાર પોતેજ સંઘને ઇસ્તાનબુલમાં અધિવેશન ભરવાનું આમંત્રણ આપશે અને ટુર્કી સ્ત્રીઓ માત્ર મતાધિકારજ ધરાવતી નહિ પણ રાષ્ટ્રીય પાર્લામેન્ટમાં ૧૭ સ્ત્રીઓ ચુંટાઈ હશે એ કાણ માની શક્યું હોત !

આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રી મતાધિકાર સંઘે બધા દેશોની સ્ત્રીઓને ઉત્તેજન આપ્યું છે, પ્રેરણા આપી છે, સહાય કરી છે. મહાયુદ્ધને પરિણામે દેશો ઉપર જે ભારે સજાઓ લદાઈ છે તે ન લલ્લઈ હોતો તો કદાચ આ તથા કાર્યનો અંત આવી ગયેલો આપણે જોઈએ હેત.

ત્રીના નવનોમાં પરમાત્માએ પોતાના એ દીપક મૂક્યા છે જેથી કરીને સંસારમાં બધા પડેલા લોક તે દીપકના પ્રકાશથી પોતાનો સાચો રાહ ચોધી શકે.

--વિહિસ

આ પણી શ્રદ્ધાની કસોટી

લેખિકા:

મીસીસ મારગરેટ ફોરબેટ એશબી

સ્ત્રીઓની સંપૂર્ણ રાજકીય સ્વતંત્રતાની એ સિદ્ધિઓનો ઉત્સવ ૧૯૩૫ની ધરત-નશુદ્ધની કેટ્રિમમાં આપણે ઉજવીશું. દક્ષિણ અમેરિકાના પ્રજાસત્તાક રાજ્યોમાં સૌથી મોટું આગ્રીય અને આપણું આ વેળાનું મજમાન તુર્કીનું પ્રજાસત્તાક આ બે દેશોએ સ્ત્રીઓને પુરુષોની

કિત, તરીકે સ્ત્રીઓના હરજન અને સ્વતંત્રતા પર પદતિસર પ્રદાર થયા છે. પોતાના જ પરિશ્રમથી પોતાનો નિર્વાહ યજાવવા માટે પોતાનો હાથ કે ભેગનો ઉપયોગ કરવામાંથી તેમ જ પોતાનાં વ્યક્તિત્વનો વિકાસ કરવાની તેની સ્વતંત્રતા પર આક્રમણ થયાં છે.

જાપાનની મહાન સન્નારી મેડમ કાજોકો યાજમા

જાપાનની એ મહાન સ્ત્રીનેતા હતી. ગયે વર્ષે જ આખા જાપાને એની જન્મ શતાબ્દી ઉજવી. ટોકીયોમાં તેનું જીવન પ્રદર્શનમય હતું. એનું નામ મેડમ કાજોકો યાજમા.

શિક્ષકોને તાકીમ આપનારી સાળામાં તેમણે પ્રવેશ કર્યો હતો અને તેમણે ખ્રિસ્તિ ધર્મ સ્વીકાર્યો દોવાથી બાળકો માટેની ખીરાન સ્કૂલમાં તેઓ પહેલાં જ મેટ્રન અને શિક્ષિકા બન્યાં હતાં. શિક્ષણની દિશામાં તેમણે એટલું બહુ મહત્વનું કાર્ય કરેલું છે કે તેને લીધે જ તેઓ જાપાનમાં ધણાં જાણીતા અને પૂજામાં છે. અસાધારણ શક્તિ અને પ્રબળ ઇચ્છા-શક્તિને લીધે અને કેટલેક અંશે તેમના કડવા અનુભવોને પરિણામે સામાજિક પ્રયત્નોમાં તેઓએ ખુબ રસ લેવા માંડ્યો હતો.

જાપાની સ્ત્રીઓનું ખ્રિસ્તિ ટેમ્પર-સ હુનિયન તેમણે સ્થાપ્યું. સ્ત્રી અને પુરુષ માટે નીતિનું સમાન ધોરણ હોવું જોઈએ. એને માટે તેમણે અવીરત કાર્ય કર્યું. અને તેમણે આ દૃષ્ટિ સામે જાપાનમાં કાર્ય કરવા માટે સરેયા પણ સ્થાપી. સ્ત્રીમતાધિકારની ચળવળમાં પણ તેમને ઘણો રસ હતો. જો કે, એ ચળવળ ધણીજ મોટી ચડે થવાને કારણે તેઓ એમાં સક્રિય ભાગ લઈ શક્યાં નહિ. પરંતુ સ્ત્રીઓના મતાધિકારની તરફેણમાં ઉપદેશ આપનાર એ તેમનું જીવનકાર્ય યથા પડ્યું હતું.

૧૯૨૬માં તેમનું અવસાન થયું. જાપાને આખા દેશે તેમને અપૂર્વ રીતે અંતિમ માન આપ્યું. જાપાનની સ્ત્રીઓએ તેની પાછળ આંશુ સાચાં: જાપાનની સ્ત્રીઓને સુધારાનો રાહ તેણે જ દર્શાવ્યો હતો.

શ્રીજા-
જના અનુ-
ભવ ઉપર-
થી સ્ત્રીઓ-
ને આપ-
વામાં આ-
વતી વધુને
વધુ સ્વતં-
ત્રતા, અને
સામાજિક
કે રાહત
જેવાં કા-
ર્યમાં સ્વે-
ચ્છાથી વ-
ગર મહેન-
તાણે કામ
કરવા માં
તેના વધ-
તા જતા
સહકાર વ-
ચ્છેનો અ-
ને કમા-
વાની તેમ-
ની સ્વતં-

સમાન સં-
પૂર્ણ રા-
જકીય સ્વ-
તંત્રતા બ-
દ્ધી છે.
આ બે
મહાન લા-
નો સામે
સ્ત્રીઓની
આર્થિક
સ્થિતિમાં
ધણાએ દે-
શમાં પી-
છેલ્લું થઈ
એની છ
લા આપણે
મેળવવાની
છે. બેકારી
અને વિ-
શ્વમંદીના
રુદાપાહો-
ળ એકસ્વ-
તંત્ર વ્ય-

તતા અને ઉદ્યોગ ધંધામાં તેઓના પ્રવેશમાં પીછેઠઠક થઇ રહી છે, એ વચ્ચેનો તફાવત સ્પષ્ટ થતો જાય છે.

બેકારીના સંઘવથી ત્રાસેલા, ઉદ્યોગમાં યંત્રની સામે લડવાને નિરાધાર બનેલા આમ વર્ગના સામાન્ય અશિક્ષિત વર્ગને સ્ત્રી એક કંદર હંદીક લાગે એમાં તેને કોણ દોષ દષ્ટ શકે ? આનો ઉપાય ઉદ્યોગની પેદાશોની વિષમ પહેંચણીમાં રહેલો છે અને ઔદ્યોગિક મુડીવાડીઓના અંગત સ્વાર્થ ખાતર રાષ્ટ્રવાદનો લાભ ઉઠાવાય છે એ ઉપાય સામે આગ્રહ સેવવા કરતાં જાતીય મધ્યાધી દોરાઇ જવાનું કેટલું જાણું વધુ સહેલું છે ?

અને, સ્ત્રીઓના નિર્વાહનું એક માત્ર સાધન બનાવવું એ સ્ત્રીને પ્રેમાગ્ર સહચારમાંથી વેરમાવૃત્તિ પર હડસેલી નાખવા જેવું છે, એટલું આપણે પુરોષોને ન સમજાવી શકીએ ? સરખાં કાર્ય માટે સરખો પગાર એ સંરક્ષણની સ્ત્રીઓને ના પાડીને આપણા મજુર નેતાઓએ જ સ્ત્રીઓનો સંસ્તી મજુરીમાં ઉપયોગ કરવાની મુડીનાદીઓને તક કરી આપી છે, એ આપણે એ નેતાઓને શું ન સમજાવી શકીએ ?

ધરતીનજીવમાં આપણે આપણાં કાર્યક્ષેત્રનો વિકાસ કરવો જ જોઈએ; આપણે આપણા સિદ્ધિઓની પુનર્ધોષણ કરવી જોઈએ.

પરંતુ દરેક વા કોઇ પણ કારણને અનુ

મોદન આપવાના આપણા ઉત્સાહમાં આપણે એ ભૂલણું ન જોઈએ કે, એ કારણને બળદાર રીતે અમલમાં મૂકવાનો સર્વ આધાર બ્યવસ્થાને લગતા આપણા નિર્ણયો ઉપર જ છે.

૧૯૩૫-૩૮ એ ત્રણ વર્ષોનો કાર્યક્રમ આપણે ધરતીનજીવમાં જ યોજવાનો છે. સર્વ દેશોમાં સ્ત્રીઓની વ્યક્તિગત આર્થિક અને રાજ્યીય સ્વતંત્રતા, રાજ્યધારણમાં તેની સમાન ભાગીદારીનો સ્વીકાર, અને એમાં તેનો ફાળો, તેના પર પુરોષોએ લાદેલી ફરજ તરીકેનો નહિ, પણ તેની ચેતાની પસંદગીથી સ્વીકારેલો હોવો જોઈએ એ આપણું નિશ્ચિત વલણ હોવું જોઈએ. પૂર્વમાંના આપણા ના સમ્યેને આપણે સહકાર-ઉમંગકાળથી સહકાર, આપણે જોઈએ; તેઓને પીઠપગ આપણું જોઈએ. રાષ્ટ્રસંઘનાં કાર્યમાં આપણે વિશ્વ-વિસ્તૃત સહકાર આપવાનો છે; સુલેહ શાન્તિ માટે આપણે મદ્યમ વલણ લેવાનું છે. પણ આ સર્વનો આધાર તો આપણી નવી કારોબારી કેવી રચાય છે અને આપણી રાષ્ટ્રીય શાખાઓ તરફથી આર્થિક ફાળો કેવો મળે છે તેના ઉપર જ છે.

આપણા કારણો “કાગળના ટુકડા” પણ થઇ શકે; અથવા ઉત્સાહ ગ્રેરક અને જળ વત્તર કાર્યનાં ચિહ્ન રૂપે પણ થઇ શકે. આપણા આત્મભોગનાં પ્રમાણમાં આપણી શક્તિની કસોટી છે.

મારા મત મુજબ સ્ત્રી અને પુરુષ બંને સમાન કક્ષાએ છે. પણ સ્ત્રી પુરુષ કરતાં પણ એક વધુ હજી ધરાવે છે અને તે હજી રક્ષણ મેળવવાનો છે. તમે પરજીલા હો તો જો સ્ત્રી તમે ચઢાતા હો તેને સુખી બનાવવાના ચત્ત કરો. તમે ગરીબ હો કે તર્જન હો પણ તમારી ધની પ્રત્યે માયાણુપણે વર્તો. તે તમારા જીવનને આનંદ ને ઉત્સાહથી ભરપૂર બનાવશે.

આં ત ર રા ધ્રી ય

જગતમાં સ્ત્રીઓના દરજ્જો

લેખિકા :
મેડેલીન એડ. ડોરી

રાષ્ટ્રસંઘનો ૮૪ મી કૌન્સિલની બેઠક પૂરી થઈ ગઈ. એની સમક્ષ ધણી અચૂત્યના પ્રશ્નો હતા. પરંતુ તે સર્વમાં સરના પ્રશ્ને વધારે મહત્વ પડ્યું હતું. આમ રાજકીય પ્રશ્નોમાં કોન્સિલ રોકાઈ ગયેલી હોવા છતાં, સ્ત્રીઓના હક્કો ઉપર વિશ્વસમસ્તમાં થઈ રહેલાં પ્રકારો સામે તે આંખઆંખ કાઢી શકી નથી. સ્ત્રીઓના દરજ્જા સંબંધમાં અને ખાસ કરીને મોન્ટીવીડોના સમાન હક્કના કારણના અને મોન્ટીવીડોના શહેરીપણાના સમાન હક્કના કારણ સંબંધમાં સ્ત્રીઓએ જે લલામણો કરવાની હોય તે આગામી કૌન્સિલમાં રજુ કરવી, એમ ઠરાવીને એ પ્રશ્ન પરત્વે કૌન્સિલનું શ્વાન હોવાનું સ્વીકાર્યું છે.

૧૯૩૩ના ડીસેમ્બર માસમાં આંતર રાષ્ટ્રીય કારો હારા સ્ત્રીઓના દરજ્જો ઉમેળવાના માટે બે કારો પર મોન્ટેવીડો ખાતે મળેલી અમેરિકન પ્રજા સત્તાકોની સાતમી પરિપક્ષમાં વિચારણા થઈ હતી. આમાં એક કાર શહેરી પણાનાં સમાન હક્કને લગતો હતો એના ઉપર ૧૯ અમેરિકન પ્રજાસત્તાઓએ સહી કરી હતી અને તે પછીથી યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ અને ચીલીએ પણ એને મંજૂરી આપી હતી. બીજો કાર જાતિના ધોરણના બંધાયેલ બેલબાવેને દૂર કરતો હતો અને કુટુંબ, છકવેડોર, પેરેગાય અને ઉરુગ્વાય એ ચાર દેશોએ તેના પર સહી કરી હતી.

ગયા સપ્ટેમ્બર માસમાં સ્ત્રીઓની સલાહકારી સમિતિની પ્રેરણાથી ધણી દેશોના પ્રતિનિધિઓએ રાષ્ટ્રસંઘમાં મોન્ટેવીડોના શહેરી પણાનાં સમાન હક્કના કારણની વિચારણા કરવાની માંગણી કરી હતી આ માંગણીને માન

આપીને રાષ્ટ્રસંઘની એક્ઝેક્યુટીવે આ વિષય ૧૯૩૫ની બેઠકના કાર્યક્રમ ઉપર મૂક્યો.

પરંતુ, શહેરીપણાનાં હક્કોમાં સમાનતાના પ્રશ્ન કાર્યક્રમ ઉપર દાખલ કરાવનાં ઉપરાંત ગયા સપ્ટેમ્બરમાં, “ જાતિનાં ધોરણે, જે જે કાયદેસરના બંધનો છે તે સર્વ દૂર કરવા માટેના ૧૯૩૩ના ડીસેમ્બરમાં મોન્ટીવીડો ખાતે ચાર સરકારોએ સહી કરેલા કારણ પર ખાસ ધ્યાન આપીને સ્ત્રીઓના દરજ્જાનો પ્રશ્ન પણ ” ૧૯૩૫ના કાર્યક્રમ ઉપર દાખલ કરાવવામાં સ્ત્રીઓની સલાહકારક સમિતિને સફળતા મળી. અને પરિણામે આવતા સપ્ટેમ્બરની રાષ્ટ્રસંઘની એક્ઝેક્યુટીવે “ સ્ત્રીઓના સાર્વત્રિક દરજ્જા ” વિષે વિચારણા કરશે અને સ્ત્રીઓને પુરોગામી સમાન લેખવાની માંગણી કરશે.

કૌન્સિલની તાજેતરની બેઠકમાં સ્ત્રીઓના દરજ્જાનો પ્રશ્ન ફરીથી હાથ ધરવામાં આવ્યો હતો પરંતુ એક્ઝેક્યુટીવે “ ૧૯૩૩ ” સાહિત્ય છે કે નહિ એ દિશાએ ડેનીશ પ્રતિનિધિ મી. ડી. રોકવેનીયસે ટ્રેક્ટરોવેકીયન પ્રતિનિધિ મી. બેનેસનનાં અનુમોદનથી સ્ત્રીઓની સલાહકારક સમિતિને હેવાલ કરવા જણાવતું એવો કારણ મૂક્યો હતો. પછી રાષ્ટ્રસંઘના સામાન્ય મંત્રીઓએ એવી સૂચના કરી કે, સ્ત્રીઓના દરજ્જા સંબંધમાં કે આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા સંસ્થાઓ તરફથી જે કાંઈ વિચારો દર્શાવતા નિવેદનો આવે તે સ્વીકારી એક્ઝેક્યુટીવે મોકલવાની કોન્સિલે તેમને મતા આપવી. જાન્યુઆરીની તા. ૧૪ મીએ કૌન્સિલે આ દરખાસ્ત સ્વીકારી હતી.

કૌન્સિલનાં આ પગલાંથી, ફિનિયાલરની સ્ત્રીઓને અસાધારણ તક મળે છે. અને એ

તકનો, આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા સંસ્થાઓએ તરત જ લાભ પશુ ઉઠાવ્યો છે, એક અગિ-વાન આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા સંસ્થાના પ્રમુખ તરફથી સલાહકારક સમિતિને મળેલા પત્રમાંથી નીચેનો ભાગ ઉપયોગી જણાશે:

“ સ્ત્રીઓના દરજ્જાનો આગ્રહ પ્રથમ સંપ્રદાયની ‘એસેમ્બલી’ના કાર્યક્રમ ઉપર રજુ થશે એવું નિવેદન તાજેતરમાં જ મને મળ્યું છે. ખરે જ આ અપૂર્વ સિદ્ધિ છે. આમાંથી આપણે ધણી મોટી વસ્તુ કરી શકીએ ‘એની’ મને ખાતરી થયેલી છે, આપણે એમ કરવું પણ જોઈએ. આપણને આ ધણી મોટી તક મળેલી છે, એની પણ મને ખાતરી થયેલી છે અને જો આપણે આ તકનો લાભ નહિ ઉઠાવીએ તો આપણે એક મહાન વિજય હાથમાંથી ગુમાવીશું એમ પણ મને લાગે છે.

આ પ્રસંગ માટે આપણે બની શકે તેટલી સ્ત્રી સંસ્થાઓ-ફુનિયાબરની સ્ત્રી સંસ્થાઓ સાથે સ્ત્રીઓ તરફનો એકત્ર સૂમનો કરવો જોઈએ. આપણા બધા પ્રયત્નોને છાજે એવી આ બાબત છે. મારા સહકારકો સાથે હું પણ મંત્રણા કરીશ. અત્યારે મને મુખ્ય વસ્તુ તો એ લાગે છે કે આપણે ચળવળની યોજના કરવા માટે પ્રાથમિક સલાહ લેવી જોઈએ. હું તમારી સેવામાં હાજર છું.”

સ્ત્રીઓએ પોતાના બધા હક્કો ગુમાવી દીધા છે એવા એક દેશમાંથી આગલા સ્ત્રી કાર્યકરોના એક પક્ષ તરફથી સહી વિનાનો પત્ર આવ્યો છે. છત્રેવામાં સ્ત્રીસ્વાતંત્ર્યનો ખજાનો હજી ઉઠતો રહ્યો છે એને માટે તેમાં આભાર માનવામાં આવ્યો છે. એ પત્રનો અંતલાગ આ રહ્યો:

“ અહિંના તમને નૈતિક ટેકા અલગત છે જ. વ્યવહાર ટેકા તમને મળે તે માટે અમે કામ કરવાનું માણી રાખીશું.

સલામ કરી શકે એવી સ્ત્રીઓના મોટા ભાગની ખરાબ આર્થિક પરિસ્થિતિને કારણે અહીં સ્ત્રી ચળવળ ધણી જ મર્યાદિત છે. મોટા ભાગની સ્ત્રીઓએ પોતાની નોકરીઓ ગુમાવી દીધી છે અને તેઓ નવું કામ મેળવી શકે એમ ન હોવાથી, બધી આવકમાંથી તેઓ વંચિત થઈ ગયા છે. આ કારણે તેઓએ કાંઈપણ અર્થ કરવામાંથી-અરે, દ્રામમાં પ્રવાસ કરવામાંથી સુધાં મુક્ત રહેવું પડે છે. આંતર-રાષ્ટ્રીય સંબંધો જળવી રાખવા માટે તો ધણાજ મહાન વ્યક્તિગત ભોગો આપવા પડે એમ છે. આમ કરવામાં પણ ‘આંતરરાષ્ટ્રીય અસરવાળા’ હોવા માટે તેમના પર શંકા ધરાવવા એવું જોખમ પણ એડવાનું રહે છે. આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા સંસ્થાઓમાં કામ કરનારા આગલા કાર્યકરોમાંથી કેટલાક હાલમાં મૌન સેવે છે એટલે તેઓ શું ધારે છે તે જાણવામાં આવતું નથી. આજે જે પરિસ્થિતિ છે તે જોતાં તેઓ કાંઈ પણ કહી શકે એવી સ્થિતિમાં કે તેઓ જે ઇચ્છતા હોય તે કરી શકે એવી સ્થિતિમાં નથી. અત્યંત સાહસ અને હિંમત બતાવ્યા વિના એમ યાદ શકે એમ નથી અને એમ કરવાના અર્થ નિર્ણયક ભોગ બની જવાનાં પરિણામમાં જ આવે એ પણ ચોક્કસ છે.”

યુનાઇટેડ રોટસ, ન્યા યુરોપ કરતાં સ્ત્રીઓના હક્કો ઉપર તરખ મારવાના ધણી ઓછા પ્રવાસ થયા છે ત્યાંની એક સ્ત્રીસ્વાતંત્ર્યવાદી સંસ્થાના હોદ્દાદાર તરફથી એક પત્ર આવ્યો છે:

“ સ્ત્રીઓના હક્કોની વચ્ચે કરવાને અને કેટલાય દેશોમાં સ્ત્રીઓની સ્વતંત્રતા પર યાદ રહેલા દક્ષિણી સ્થિતિમાં પણ સ્ત્રીઓને સાંભળવાને ફુનિયાબરના દેશો પર ઘણાજ કરવામાં સ્ત્રીઓની સલાહકારક સમિતિનું કાર્ય દરેક સ્થળની સ્ત્રીઓ માટે અપૂર્વ છે.”

અત્યારે દેશવટો ભોગવતા એક માણ ઓમો સ્વાતંત્ર્યવાદી નેતા તરફથી સદાયની માંગણી આવી છે. તેઓ લખે છે: "હું તમને અલિનંદન આપું છું. આ સંજ્ઞાના પરિપાક ઓમો કેવી રીતે મેળવે છે એના વિષે મને આશા છે કે અમે તમારા તરફથી જલદી સાંભળવા 'પામીશું'. ને અમારી સદાયની જરૂર હોય તો અમે તે આપવા માટે નૈયાર છીએ."

રાષ્ટ્રસંઘની કોન્સિલની તાજેતરની બેઠકમાં ઓમોની સલાહકારક સમિતિ સાથે કામ કરનારી ઓમોમાં નીચેની આગેવાન સભ્યોના પશ્ચ હતાં. રાષ્ટ્રસંઘની કોન્સિલની નીચેની ઓમોની સલાહકારક સમિતિની પ્રચાર સમિતિના પ્રમુખ ફ્રે લીલીયન વોન મેરા, બીએના; ઓમોની સલાહકારક સમિતિના મદદનીશ એમ મ ગ્રી, મીસ એલ રી. એ. વાન ઇલન, હર્ન, હોલાન્ડ; ઓમોની સલાહકારક સમિતિના ઓન. 'ખલ્લનચી ડે. રેની હોર્સ, જીનેવા; ઓમોની સલાહકારક સમિતિની ખરડા ધડાચી સમિતિના સંઘ મો એલન ફ્રે, કોપનહેગન; ઓમોની સલાહકારક સમિતિની ખરડા ધડાચી સમિતિના સંઘ મીમ એલીસ પોમ, વોર્સોગન, - મીસીસ હેલન હોપ ક્રીલી; મીલવોડી, વીરો-ચીન, મીસ મેડેલીન ડેરી, ન્યુયોર્ક.

કોન્સિલની બેઠક પૂરી થયા બાદ ઓમોની સલાહકારક સમિતિની પ્રચાર સમિતિ ભેગી મળી હતી. અને તેણે સમિતિમાં પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતી ૪૫૦ લાખ ઓમો તરફથી કોન્સિલના પ્રમુખ, મો. તરફી રશ્વ બે; કેમ્બ્રિજ મો. ડી. રોવેનીયસ અને એકોરોવેકી યાન્ક મોએનેસ પર પત્ર લખીને તેમણે કરેલી સલાહ માટે આભાર માનવામાં આવ્યો છે.

રાષ્ટ્રસંઘની એસેમ્બલી માટે સાહિત્ય ભેટ

કરવા માટે સમિતિએ એક પેટા સમિતિ પશ્ચ નીમી છે. આ હેતુલ કરવામાં ને બધીય ઓમો એકત્ર થાય તો તે બધું જ કીમતી થઈ પડે એમ સમિતિને લાગે છે. આજે ઓમોને ખાસ કરીને જ્યાં ઓમોનો અવાજ નહિ જોવાજ છે ત્યાં જે મુશ્કેલીઓ પડે છે તેના વિષે બધી ઓમો એકમત છે એમાં તો કાંઈ શંકા જ નથી. ધણાખરા દેશોમાં ઓમોએ જે લાભો અને દક્ષી મેળવેલા છે તેમાંથી પશ્ચ પીછેહઠ પતી લાગે છે. સ્વીટ્ઝરલેન્ડમાં જીનેવાનાં કેન્ટનમાં માત્ર કેન્ટન જ ઓશિફોને પ્રુપ દિશ્મો જેટલેજ પગાર આપતું હતું. એણે હાલમાં પ્રુપસિફો કરતાં ઓશિફોના પગાર વધારે પડાડવાનો નિર્ણય કર્યો છે. લગભગ બધેજ આપતું છે. ઓમોને સૌથી પહેલું સદન કરતું પડે છે. નોકરીઓ કે કામ ધંધાપરથી તેઓને દસેલી કાલમાં આવે છે. પરિણિત ઓમોને નોકરી કરવા દેવામાં આવતી નથી. તેઓને ફરીથી રસોડામાં અને હાકરાં સંભાળવાનું કામ કરવા માટે જવાનું કહેવામાં આવે છે. તેઓના વિચારો લશમાં લેવાના નથી. કાયદા આગળ બાળકો જેવી જ કોર્ટમાં ઓમો પશ્ચ આવી ગઈ છે.

આ બધા અન્યાયો અને બેદરબાવી એકત્ર કરીને રાષ્ટ્રસંઘ સમક્ષ રજુ કરવા જ નેહએ. આવી બાબતો રજુ કરી શકાય એવી દુનિયાની એજ એક માત્ર સંસ્થા છે. દક્ષીની માનવ દક્ષીની. જેમ પુરોએ માંગણી કરી હતી તેમ માંગણી કરવાની આ ઓમો માટેની તક છે. જ્યાં બધાં માનવ પ્રાણીઓ, ઓમો કે પુરોને મમાન લેખવામાં આવે, કાયદની દ્રષ્ટિએ તેઓને સુખાન દક્ષ મળે એવા નવા મુત્ર સુજાવા નેહએ, સ્ત્રીઓ માટે એ જાહેર કરવાની આ તક મળી છે.

:: :: :: શ્રી અને પુરુષ બન્ન માટે :: :: :

નીતિનું સમાન ધોરણ

લેખિકા:

મોસ એલીસન નીલાન્સ

આંતર રાષ્ટ્રીય શ્રી મતાધિકાર સંઘના કાર્યકર્મનો એક અગત્યનો વિભાગ શ્રી અને પુરુષ માટે નીતિનાં સમાન ધોરણ પરત્વે કાર્ય કરે છે. આ વિષય પરનાં કમીઘને પોતાનાં કાર્ય માટે નીચેના સિદ્ધાંતો નિશ્ચિત કરેલ છે.

“માનવ, વ્યક્તિત્વ, જાતીય નિયમન અને જાતિ પ્રત્યેની જવાબદારીના સ્વીકાર પ્રત્યેના માનનીય ધોરણે એકજ પ્રકારનું ઉચું નૈતિક ધોરણ શ્રી અને પુરુષ બન્ને જાતિઓ માટે રચાયેલું કરવું જોઈએ. આ રીતે જાહેર સિદ્ધાંત અને એમાં સમાવેલા કાર્ય

શિક્ષિણ વિષયક તેમજ સામાજિક સંજોગોના કાર્યદા દ્વારા સ્વીકાર થવા જોઈએ અને એનાં પ્રાધન્યમાં તેના અમલ થવા જોઈએ.

આથી, શ્રીઓનો અનીતિ માટેનો વેપાર, કાર્યદેસરનો ગુંદો લેખાવો જોઈએ અને એથી તેને માટે સજા થવી જોઈએ.

વેરંધાવૃત્તિનો કાનૂન અને શ્રીઓ સામે સામાન્ય રીતે અને એકંદરે પર્ગની શ્રીઓ સામે અપવાદ રૂપ રખાતા કાનૂનો નાણુંદ થવા જોઈએ.”

આ કમીઘનના પ્રમુખ ડૉ. પોલીના લુઇસીએ ૧૯૨૬માં પેરીસની કોંગ્રેસમાં રજૂ કરેલા હેવાલમાં, પોતાનું લાવણું કરતાં આ વિષય ધોરણ સ્પષ્ટ કર્યો હતો. તેમના શબ્દો આ રહ્યા:

“શ્રીઓને ઉતરતા દરજ્જા પર રાખવામાં સહાય કરનારા જે કાર્યદાઓ કાનૂનો સેકાઓથી રચાયેલા છે તેમાં, આપણી

જાતિ પ્રત્યે તિરસ્કાર અને રોષની લાગ પુરુષોમાં અને પ્રજાઓમાં ઉત્પન્ન કરવા નીતિનાં બેવડાં ધોરણના ઉતરતા વિરોધોથી બીજે કોઈ વધારે શકિતશાળી કાનૂની નથી. આમાંથી શ્રીઓના દરજ્જા પરનો સૌ ખરાબ પ્રદાર વેરંધાવૃત્તિનો કાનૂન પેદા થયે છે. ઘણાં ઘણાં વર્ષોથી ધણીએ શ્રીઓ ગંભીર પ્રયાસ સામે લડી છે. તેઓના સત પ્રયાસ છતાં, ઘણા દેશોમાં હજી, એ પ્રયાસ રહી છે. અત્યારના જમાનામાં, આંતર રાષ્ટ્રીય સિદ્ધાંત અને તેના પાયા ઉપર રચાયેલા કાનૂન ચાલુ રહે એ આપણી સંસ્કૃતિને ન જાળવ અને ધરમજનક છે.

ન્યાયસુધી નીતિનું બેવડું ધોરણ કાર્યદામ જ નહિ પણ આપણા નૈતિક કાર્યદામ જુસ્સામાં પણ ચાલુ રહેશે ત્યાં સુધી શ્રીઓની સ્વતંત્રતા તેનો સંપૂર્ણ ઉદ્દેશ સાધવામાં નિષ્ફળ જશે. તેથી આ જંગલી, જૂતકાળનું અવશેષ સમી પ્રયાસો સહન કરીને આ લાવવાના એકજ સર્વોપરી પ્રયાસમાં આપણે દુનિયાના દેશોની શ્રીઓ એકત્ર થાય અને જરૂર પડે છે.”

કેટલાક લોકોને આશ્ચર્ય થશે કે શ્રીઓના ચળવળ આ પ્રેશ પર આટલો બધો ભાર શ્રી માટે મૂકે છે? એના બે સુખ્ય કારણો છે. પહેલું કારણ એ છે કે, નીતિના બેવડાં ધોરણોના આપણે જ્યારે વિરોધ કરીએ છીએ ત્યાં આપણે પુરુષના આ હાક અને શ્રીઓ પ્રત્યે જોજવાબદારીના મૂળ ઉપર જ પ્રદર કરીએ

છીએ. બીજું કારણ એ છે કે સરકારે વેરચારિત્તો સ્વીકાર કરેલો છે અને કુટણ-ખાનાંઓની ભેગવાઈ એ સ્ત્રીઓની મુક્તિની મુશ્કેલી બનવા લાગી છે.

કાનૂની પ્રથાનો વિરોધ કરવામાં સ્ત્રીઓએ વિલંબ કરવો જોઈએ નહિ. આપણે એની નિષેધ અને દગાઈને અવહેલના કરી શકીએ છીએ. આ હકક કાનૂનોને ટેકા આપવા લોકો લલચાય છે કારણ કે ગરમીના રોગોથી તે પુરુષોનું સંરક્ષણ કરશે એમ તેઓને કહેવામાં આવે છે. આથી ઉત્કુન્ન એવી તો આવા રોગોમાં વધારો જ થાય છે. જનશુભ અને ધણી જ નિષ્ણાત દોકતરોએ પણ હવે સ્ત્રીકાયું છે કે, વેરચારિત્તો આ કહેવાતો વેચકીય અંકુશ તંદુરસ્તીના કાંઈ પણ સંરક્ષણને લાગેજાગે છે ત્યાં સુધી પ્રગતી હેતર-પીડી કરતાં કાંઈક વધારે સાચું છે. દોકતરી દષ્ટિમાં વિશેષ એટલું જ. એથી જાહેર વ્યવસ્થા અને સંવ્યવસ્થા જળવાય છે ? શબ્દ-સંઘે જ આપણને જણાવ્યું છે કે, વ્યભિચારનાં પરવાના ધરાવતાં કુટણખાનાં પરિણામે જ સ્ત્રીઓ અને યુવાન બાળાઓનો વિશ્વવ્યાપક વેપાર સુખ્યત્વે ચાલી રહ્યો છે. યુવાનો પર એની અસર શી ? માતાને હાથે પોતાના ધરમાં ઉચ્ચ આદર્શો અને શિક્ષણ પામેલો એક આગક વેપારની વિચારણા દુનિયામાં પ્રવેશ કરે છે ત્યારે તેના ઉપર આ પ્રચાલી અસર શી પડે છે તે સમજવા માટે આપણે આપણી સામાન્ય શુદ્ધિ જ વાપરવાની છે. તેને તરત જ જણાય છે કે, સરકાર તેના ઉપયોગ માટે માત્ર કુટણખાનાં જ પૂરાં વાડતી નથી, સ્ત્રીઓ પણ પૂરી પાડે છે. વળી, તેને એ પણ જણાય છે કે તેની તંદુરસ્તી સંરક્ષણનો પ્રયત્ન કરવામાં સરકાર માન, પ્રતિષ્ઠા નીતિ અને ન્યાયની દરેક વિચારણાને બાંધેલું મૂકી દે છે; સ્ત્રીઓને ચહેરીપણનાં દરેક હક્કથી વંચિત કરી નાખે

છે અને તેઓને તેઓ સ્ત્રીઓ છે એમ લેખાતી બધે ઘડ જાય, તેઓ માત્ર 'વહીવટની વસ્તુ' બની જાય એટલી હદે ઉડી ગતાંમાં સ્ત્રીને ઉતારી નાખવાની હદ સુધી જાય છે.

સ્ત્રીઓ શાન્તિથી આમ જનતા ન દઈ શકે. અમે માત્ર 'સારી' સ્ત્રીઓ માટે જ ન્યાય અને સમાનતા મેળવવા લડી રહ્યાં નથી. 'બધી' સ્ત્રીઓ માટે એ મેળવવા લડી રહ્યાં છીએ. જો બીજા સ્ત્રીઓને તેઓ માત્ર અનીતિમાન છે એટલાં જ કારણે દરેક માનવહક્કથી વંચિત રાખવામાં આવતી હોય અને તે સાથે જ, પુરુષોની અનીતિ માટે સરકાર પોતે સરળતા કરી આપી તેનાં સ્વીકાર કરતી હોય તો કાંઈપણ સ્ત્રી પોતાના જ દેશમાં સાચી રીતે સ્વતંત્ર કહેવાય નહિ. સરકાર કે મ્યુનિસિપાલિટી આવી વેરચારિત્તોની પ્રથાનો નિભાવ કરી રહ્યાં હોય ત્યારે સ્ત્રીઓ પોતે કસી પડેલી બાળાઓમાં બચાવતું કાપું કરે એ ધણી ઓછા ઉપયોગનું છે. "પુરુષની પવિત્રતા વિના સ્ત્રીની પવિત્રતા સંભવિત નથી" નીતિનાં આવાં બેઝાં ધોરણના સ્વીકારમાંથી જ વેરચારિત્તો અનિર્વાય રીતે ઉઠે છે. ગૃહ અને કુટુંબનું સંરક્ષણ કરવાનો રોગ કરતી જ્યારે ખરી રીતે તો માત્ર બધીય નેતિક જવાબદારીઓનો જ નહિ પણ પુરુષ અને સ્ત્રીના એકમેક પ્રત્યેના પ્રેમમાં જે કાંઈ સુવોત્તમ છે તે સર્વનોનાશ કરનારી પ્રથા મામે સ્ત્રીઓએ વિરોધ કરવો જ જોઈએ.

આવી કાયદેસરની વેરચારિત્તોની પ્રથા સામેની લડાઈની પ્રથમ ચર્યાત ૧૮૭૦ માં ટ્રેડયુનિયનમાં મહાન સ્ત્રીનેતા જેમેક્સન બટલરને હાથે ઘડ હતી. ૧૮૭૫ માં તેમણે ક્રાઈસ્ટીનન્ડ એબોલીશનીસ્ટ ફેડરેશનની સ્થાપના કરી હતી. ૧૮૭૦ થી ૧૯૦૧ સુધી તેમણે પોતાનું આખું જીવન આ કાંઈ માટે સમર્પિત કર્યું. ટ્રેડયુનિયન, ક્રિસ્ટિયન એડવોકેટ-ફોર-વુમેન બાજુબાજુ બાજુ ક્રાઈસ્ટ (આંતરિક)

નેારવે અને કેન્દ્રમાં આ પ્રથા નાણુદ ય-
એલી તેઓ જોષ-શક્યાં. ૧૯૦૪ માં એઓ-
લીશનીસ્ટ ચળવળને આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રીમતા-
ધિકાર સંઘના સંતાશીલ-ટેકા મળ્યો અને
૧૯૨૦ માં રાષ્ટ્રસંઘે સ્ત્રીઓના અનીતિ માટે
યતા વેપાર સામે પોતાનું કાર્ય શરૂ કર્યું.
નિષ્ણતાને હાથે તૈયાર થએલા હેવાઓ રાષ્ટ્ર-
સંઘે પ્રકટ કર્યા તે ધણુજ કીમતી પૂરવાર
થયા છે. ૧૯૦૬ માં નોસેકાઇન અટલર મરણ
પામ્યાં. તે પછી, સ્ત્રીઓની ચળવળ અને
એઓલીશનીસ્ટ પક્ષના ભેગાં બળને પરિણામે
અને રાષ્ટ્રસંઘના કાર્યને લીધે નીચેના દેશોમાં
આ પ્રથા કે એનો કેટલોક ભાગ નાણુદ કરી
શક્યો, છે: શ્રીન્લેન્ડ, હોલાન્ડ, ડચકોસોનીઝ,
અલ્બેરિયા, યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ, ઇસ્થોનીયા, સ્વી-
ડન, પોલાન્ડ, ઝેકોસ્લોવાકીયા, સ્વીટ્ઝરલેન્ડ,
ક્યુબા, લેટેવીયા, પેલેસ્ટાઇન, જર્મની, બોલી-
વીયા, ઉરુગ્વાય, હંગેરી, રમાનીયા અને બ્રિ-
ટિશ સરસાનો. સોવીએટ પ્રજાસત્તાકે બળવા
પીથી રશિયામાંથી આ કાનૂન નાણુદ કર્યો છે.

અહીં એટલી નોંધ લેવાવી જોઈએ કે
વિજયમંત્રા કેટલાક વિજય તો અર્ધા
પર્યાંજ હતા. કેટલાક દેશોએ રજીસ્ટ્રેશનની
અને વેશ્યાઓના ખાસ પોલીસ અંકુશની પ્રથા
નળવી રાખી હતી. આ ઉપરાંત કેટલાક
અગત્યનાં શહેરોએ કુટણધરો નાણુદ કર્યાં
હતાં. જોકે આકીના દેશો તો વણકાર્યા જ
રહ્યાં હતાં. આમાં વીએના, ઝેક, એન્ટવર્પ,
ડાનઝીગ, ઝેબ્રેખ, બુઅલગ્નના (બુગોસ્લા-
વીયા ક્રાન્સના ૧૮ શહેરો, ડામન હોર (ઇજ-
પત) અને નાપાનનાં ત્રણ પ્રીફેકચરો. હિન્દ
અને ચીનમાં રેગ્યુલેશનની પ્રથા હતી જ નહિ
પણ શહેરોમાં આવા દુષ્ક્રિયાના વિસ્તાર
વધવા દેવામાં આવતા હતા. આ બંને દેશોમાં
આની સામે પ્રજામત કેળવાઈ રહ્યો છે.
અંગ્રાજ અને મદામ કક્ષાખાનાં બંધ કરી

રહ્યાં છે અને સ્ત્રીઓના અનીતિ માટેના વેપા-
રને સંખ્યાબંધો દાખી દે છે. નતિનાં બેવડાં
ધોરણુ સામે વિરોધ કરવાને પરિણામેજ આ
સાધ્ય થઈ શક્યું છે.

તો પછી, આપણે પણ સ્ત્રીઓ અને
પુરુષો બંનેને માટે નૈતિક જવાબદારીનાં
સમાન ધોરણુને અનુમોદન આપવું
જોઈએ. આપણે અનુમોદન આપવા તેધાર
થઈએ એટલે આપણે એને અમલમાં મૂકવા
તરફ થવું જોઈએ. આનો અર્થ એ
છે કે જ્યાં જ્યાં કાયદામાં, પોલીસના કાનૂ-
નોમાં કે નહેર પ્રજામતમાં જ્યાં જ્યાં
નીતિનાં બેવડાં ધોરણુનું અસ્તિત્વ હોય ત્યાં
ત્યાં આપણે તેનો વિરોધ કરવો જોઈએ.
વેશ્યાઓ સામે કામ ચલાવતાં આપણે અટકીએ
અને એવી સ્ત્રીઓની માંગણી જ દૂર કરવા
તરફ આપણું લક્ષ કેન્દ્રિત કરીએ. યાદ
રાખજો કે એક સ્ત્રી, તેનું સ્થાન બીજી
સ્ત્રી લે એ રીતે બચાવવાનું નિરર્થક છે.
વેશ્યાશ્રુતિમાં ભાગ લેતી સ્ત્રીઓ ॥ સંખ્યા,
તેઓના ભાગીદારો તરફે પુરુષની, જે સંખ્યા
એમાં ભાગ લે છે તેની સરખામણીમાં ઘણી
ઓછી છે. તો પછી સ્ત્રીઓ પ્રત્યે જ શા મોટે
લક્ષ કેન્દ્રિત કરવું? સ્ત્રીઓ પ્રત્યે આપણે
જે કુરતા પાળી છે તેવી કુરતાથી પુરુષો પ્રત્યે
વર્તન ચલાવતાં નીતિનું ઉચ્ચતર ધોરણુ
મેળવી શકશે એમ કાંમ નથી. એનો અર્થ
એ છે કે, સારાં ચારિત્ર્યની સળગપ્રગ્નમજાની
શાની દયાળુથી આપણે પુરુષોને સીધા માર્ગે
લાવવા જોઈએ. એમાં સૌથી પહેલું અને
અગત્યનું પગલું તે આજે નીતિનું બેવડું
ધોરણુ નેટલાં વિશાળ ધોરણુ સ્વીકાર્યું છે તેટલાં
જ ધોરણુ નીતિનું એક સરખું ધોરણુ સ્વીકાર્યું
થાય ત્યાં સુધી નહેર પ્રજામતને કેળવવાનું
આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રીમતાધિકાર સંઘના નીતિનાં
સમાન ધોરણુની કમીશનનું આ કાર્ય છે.

રેડી રળવાના અધિકાર

૬૬ ૬૬

લેખિકા : શ્રીમતી ક્રોક્ન ઈન્જનિયર વાલીન

આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા પ્રવૃત્તિના અનેક સંગઠતા પ્રસ્તોમાં એક પ્રશ્ન, પરિશિત સ્ત્રીઓના, પગાર લાભને કામ કરવાના હક્કનો છે. આ પ્રશ્ન પર આંતરરાષ્ટ્રીય મતાધિકાર સંઘે ખાસ મમિતિ નીમેસી છે. ૧૯૩૩ માં માસેલ્સ ખાને આ સમિતિની બેઠકે મળી હતી. આ પ્રશ્ન પર મમિતિ ઘણી જ મંબાળપૂર્વકે પાન રાખે છે. કામ કરવાના સ્ત્રીઓના હક્કને લગતા બીજા પ્રશ્નો મંબધમાં પણ આ સમિતિ કાળજી રાખે છે.

આવે જ એક બીજે પ્રશ્ન, સ્ત્રીઓએ રાત્રિના કામ કરવાને લગતા વોર્કિંગનું કારમાં સુધારણા સુચનાયને લગતા છે ૧૯૩૪ ના જુન માસમાં જીનેવામાં મળેલી આંતરરાષ્ટ્રીય મજુર પરિષદમાં આ વિષય પર નવો કારાર થયો છે.

આ નવો કારાર સામાન્ય રીતે શારીરિક શ્રમનાં કાર્યમાં ન જોડાઈ હોય એવી સ્ત્રીઓ કે જોડા વ્યવસ્થા વિભાગમાં જવાબદાર હોદ્દાઓ ધરાવતી હોય તેઓને રાત્રિના કામ કરવામાંથી બાતલ રાખવામાંથી મુક્ત રાખે છે. શારીરિક શ્રમનાં કાર્યમાં સામાન્ય રીતે ન રોકાયેલી હોય એવી બધી સ્ત્રીઓને રાત્રિનાં કામ કરવામાંથી બાતલ રાખવામાંથી મુક્ત રાખવાની ઘણી આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા સંસ્થાઓએ તેમજ આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રી મતાધિકાર સંઘે માંગણી કરેલી છે. એનાં કારણરૂપે તેઓએ એવું જણાવ્યું છે કે, આ પ્રતિબંધમાં આ સ્ત્રીઓને અગાઉ સામેલ રાખવામાં આવી ન હતી.

૧૯૩૪ ના જુલાઈમાં પેરીસખાતે મળેલી આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રી મતાધિકાર સંઘની બેઠકે પછી એક ઠરાવ થયો તેમાં આ બાબતમાં સમે કરેલી બલામુજ રીકરવામાં ન આવ્યા બદલ દિલ્હિરિ દર્શાવવામાં આવી હતી. પાછળથી આ ઠરાવ પરિપત્રનું રૂપમાં સલાયકારી સંસ્થાઓ અને એ સમિતિના સભ્યોને મોકલવામાં આવ્યા હતા.

સ્ત્રીઓ મટેના રક્ષણીય કારના સાથે સંબંધ ધરાવતા આ અને બીજા વિષયો

પગના જુદા જુદા દેશોની જોડાયેલી સંસ્થાઓના લિન્ક લિન્ક વિચારો હોવાથી, આ પરિપત્રમાં શાં પગલાં લેવા તેનું કાંઈ સૂચન કરવામાં આવ્યું ન હતું. પરંતુ તેમાં પોત પોતાના દેશોમાં એ સંસ્થાઓએ શા શા પગલાં લેવાં તેને લગતા જુદા જુદા માર્ગો બતાવવામાં આવ્યા હતા. નંગ કારારથી ઉપરિચિત થએલી પરિસ્થિતિને અપ્રાપ્ત કરવાની અગત્ય અને સરકારો એ વિષે શાં પગલાં લે છે તેના ઉપર દેખરેખ રાખવાની તેમાં ભાર પૂર્વકે સૂચના કરવામાં આવી હતી. આ સૂચના કરવાને હેતુ એ હતો કે આ કારારથી શારીરિક પરિશ્રમનું કામ કરતી મજુર સ્ત્રીઓ તેમજ બીજા ધંધામાં પડેલી સ્ત્રીઓનાં હિત માટે ઉત્તમોત્તમ મણાય એવાં પગલાં જુદી જુદી સંસ્થાઓ લઈ શકે.

ઉપરમાં, ખાણોમાં સ્ત્રીઓને કામ કરવા દેવા સબધમાં નવા કારાર વિષે આંતરરાષ્ટ્રીય મજુર કચેરી તરફથી જુદી જુદી સરકારોને મોકલવામાં આવેલા પ્રશ્નપત્રથી ચોક્કસ પ્રકારની નિર્ધારિત હતી યદ્ય, કારણ કે ખાણવાળાઓની આંતરરાષ્ટ્રીય સમિતિએ ઠરાવ, “માણોમાં કામ કરવાની સ્ત્રીઓને સંપૂર્ણ અંશે એક પણ અપવાદવિના મનાઈ કરતો હતો.”

સરકારોને પૂછેલા બીજા પ્રશ્નોમાં એ પ્રશ્નો આવ્યા હતા: બધી સ્ત્રીકામદારોને આ કારના લાગુ પાડવા કે, યોગ્યક અપવાદો રાખવા ? જો અપવાદો રાખવાના હોય તો તે કય કક્ષાની સ્ત્રીકામદારો માટે ? આ સૂચિત કારનાયો, એવાં ભય ઉપરિચિત થયો છે કે, ઇજનેરો, દાનતરો, નર્સો, સામાજિક કાર્યકરો એવા એવા ધંધામાં પડેલી સ્ત્રીઓને પણ એ લાગુ પડી નાન. હિન્દ અને જાપાન સિવાય દરેક જગ્યાએ સ્ત્રીઓને ખાણોમાં કામ કરવાની મનાઈ છે.

આમ સ્ત્રીકામદારોના બીજાં વધુ ક્ષેત્રો પર ચોક્કસ અંકુશ મુકવાનું વૈભવ અત્યારે જણાવું નાન છે. આથી સ્ત્રીઓના કામ કરવાના હક્ક ઉપર ચતા આવ્યા હલ્લાઓ સામે આપણે સાવચેતી રાખીએ એ ખાસ જરૂરનું છે.

::: વિશ્વશાન્તિ :::

લેખિકા:
મીસ કે. ડી. કર્ડની

‘શાન્તિ’ ધિવનની આમ સભામાં પેજે દિવસે અગત્યની ચર્ચા ચાલતી હતી તે વેળાં લેડી એરટરે એ શબ્દ ઉચ્ચાર્યો. “દરેક સમજી પુરપતા હાથમાં શાન્તિ વસે છે; અને ખાસ કરીને એ તો સ્ત્રીઓનો પ્રશ્ન છે.”

શાન્તિ એ મુખ્યત્વે સ્ત્રીઓનો પ્રશ્ન છે, એમ લેડી એરટરે કહ્યું છે તે મારામત પ્રમાણે એમ ધારીને કહ્યું છે કે સ્ત્રીઓ-કે જેમનાં હિતો પુરોધાના જેવાં જ છે-દુનિયા તરફ કાંઈક જુદી જ દૃષ્ટિએ જુએ છે; તેઓનું મૂલ્યાંકન કરવાનું ધોરણ કાંઈક જુદું છે; અને ખાસ કરીને તેઓ માનવજાતને ખાસ મૂલ્યવાળું લેખે છે. એનો વ્યથ ઉપ-યોગ થતો કે ભોગ અપાતો તે જોઈ શકતી નથી.

વિશ્વ યુદ્ધ પછીના તરતનાં જ ચોક્કસ દરમ્યાન વિગ્રહમાં ચલેલી જન દાનિ પ્રત્યે સ્ત્રીઓની આ લાગણી ઘણી પ્રજ્વળ હતી. મદિલા સંસ્થાઓની દરેક સભામાં, ખીન્ન કોઈ પણ પ્રશ્ન કરતાં વિશ્વશાન્તિનો પ્રશ્ન, પ્રજુત ધરાવતો. એનું કારણ એ હતું કે, સામાજિક અને રાજકીય ઉન્નતિ માટેના એકે એક પ્રયત્નમાં શાન્તિ એ મોટી જરૂરીઆત હતી અને વિમલની આપત્તિ વાળાં દુનિયામાં કાંઈ પણ પ્રગતિ, યવ્વી સકલ ન હતી. આથી, આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રી મનાધિકાર સંઘનાં ૧૯૨૬ માં પેરીસ ખાતે મળેલાં મહાધિવેશ-નમાં, શાન્તિ, સમિતિની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી. આમ “શાન્તિ” એ મુખ્યત્વે સ્ત્રીઓનો પ્રશ્ન છે” એવી લેડી એરટરે ની

માન્યતા સાથે દરેક દેશની સ્ત્રીઓની આ મહા સંસ્થાને જોડી.

પણ એ સુએક મેળવવી ક્યાંથી? એ સુએકને નિશ્ચિત બનાવવી કઈ રીતે? આંતર રાષ્ટ્રીય સ્ત્રી મનાધિકાર સંઘની શાન્તિ સમિતિને એમ લાગ્યું કે, શાન્તિ માટે ‘માન પ્રચારકાવ’ કરવા કરતાં કાંઈક વધારે કરવા જરૂર છે. આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રશ્નોમાં પોતાને કિસ્સો ધરાવવાનો ઘણો કરતી મદિલા સંસ્થાને જાણે એવી રીતે તેઓએ શરૂઆતથી જ એનો સ્વીકાર કર્યો કે, શાન્તિની સ્થાપના કે મહાન રચનાત્મક પ્રયાસ છે અને એને માં આંતરરાષ્ટ્રીય સંબંધો અને અસ્પર્ધીન સુચવોડાઓનાં પ્રશ્નો વિશે સમજ મેળવવાનું જરૂર છે. નવાં જ અને જુદાં જ દૃષ્ટિબિંદુએ સમજવા માટે મહાન પ્રયત્ન કરવાની, પોતાનું જ રાષ્ટ્રની, ખીન્ન રાષ્ટ્રો કે જેઓ તેના દોષે પરત્વે અચાત નથી તેઓની આંખે જોવાનું પ્રયત્નની પણ જરૂર હતી. એને માટે નિખાલસતા, હેતુની તમન્ના, આંતરરાષ્ટ્રીય કલ્યાણને ખાતર રાષ્ટ્રીય ઘંવાઓને નમતા મૂકવાનું પણ જરૂર હતી.

આથી શાન્તિ સમિતિએ પુરોપન જુદા જુદા ભાગોમાં આંતરરાષ્ટ્રીય અભ્યાસ પરિષદો યોજવાની યોજના મોકલે છે. આ પરિષદોમાં જુદા જુદા દેશોન પ્રતિનિધિઓએ, ચોક્કસ પ્રશ્નોનો તે વિકલ્પના નિષ્ણાતોની સહાયથી અભ્યાસ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. અનેવાની સ્ત્રીઓની અભ-

વિદુષી માતા : વિદુષી પુત્રીઓ.

શ્રીમતી લેડી વિદ્યાગૌરી નીલકંઠઃ અને તેમનાં પાંચ ગ્રેન્યુએટ પુત્રીઓ : ઉમેલાં : શ્રીમતી
 પિનોદિની નીલકંઠઃ; શ્રીમતી સુરેન્દ્રિની મહેતા; શ્રીમતી સૌદામિની મહેતા; (જેડેલાં) શ્રીમતી
 વ્યોમના મહેતા, શ્રીમતી લેડી વિદ્યાગૌરી નીલકંઠઃ; કુ. તરંગિણી નીલકંઠઃ

આંતરરાષ્ટ્રીય સત્રારીઓ

શ્રી. ઇન્જબર્ગ વાલ્ડીન

શ્રી. ઇન્જબર્ગ હેનસેન

શ્રીમતી જીક્ષીસન નાલાન્ડા

શ્રીમતી જીક્ષીસન નાલાન્ડા

[પરિચય માટે જુઓ: 'આ અંકની વેબસાઇટ' વિગતો વેબ]

વિમર્શન કમીટી સાથે પણ એણે સહકાર કર્યો છે અને શસ્ત્રબંધી પરિપક્વતા પરિસ્થિતિ મંજૂર થયાં એ સમિતિએ પૂરાં પાડેલાં નિવેદનો વહેંચન માં પણ મહાય કરી છે. આ સમિતિએ જ્ઞાન અને સમજણના પણ જ સંગીત પાયા ઉપર પોતાનું કાર્ય આરંભેલું છે અને માત્ર પ્રજામત ઉત્પન્ન કરવામાં મહાય કરવામાં જ નહિ પણ એ પ્રજામત બહાર કરવામાં પણ, શાન્તિ અને શસ્ત્રબંધીનાં પ્રયત્નો પર આ સમિતિના સભ્યો પોત પોતાના દેશોમાં ભારે લાગવગ ધરાવે છે.

તો હવે અવિધ્યનું શું ? રાષ્ટ્રમંથને સહાય કરતી અને આંતરરાષ્ટ્રીય શુભેચ્છા માટે કામ કરતી દરેક સંસ્થાના કાર્યની

અભ્યારના જેટલી વધુ જરૂરીયાત અગાઉ કદિ ન હતી. આ હેતુ માટે આપણા પ્રયત્ન અને યોડનાં બીજાં સભ્યોએ કરેલા વ્યાખ્યાન-પ્રનામ અત્યંત સફળ નીવડ્યા છે. આપણે એને વિકસાવીને, આપણી સાથે જોડાયેલી સંસ્થાઓ જે જે દેશોમાં છે તે તે દેશોમાં થતી શાન્તિ માટેની પ્રવૃત્તિના સંસર્ગમાં રહેવાનો હેતુ આપણી સમક્ષ આપણે રાખી રાખીએ ? હજી તો આ સ્થિતિમાં ભારે કામ કરવાનું બાકી છે. જે સ્ત્રીઓ શહેરીપણાનાં સંપૂર્ણ હઠો માંગી રહી છે તે સ્ત્રીઓએ તો અવિધ્યની વિશ્વ સમરતની પ્રજાના ધડતર માટે ખાસ અને મહત્વનો ભાગ ભજવવાનો છે.

આકસ્ત માન્ય છે કે જે પવિત્ર પ્રેમથી પિતા પોતાની પુત્રીને જુએ છે તે સૌથી હૃદયમય છે, જોના પ્રેમમાં કામના દુષ્પાથેલી છે, પુત્રના પ્રેમમાં લોભ રહેતો છે પણ જે પ્રેમ પોતાની પુત્રી તરફ રહેતો છે તેણે પ્રેમ દુનિયામાં અથવા બીજે કોઈ સ્થળે મળી શકતો નથી.

—એડીસન

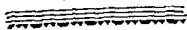
જ્યાં સુધી આદમ એકલો હતો ત્યાં સુધી તો સ્વર્ગ પણ તેને કંટક સમાન લાગતું. દેવેના મીત, પક્ષિઓના કંઠરવ, કુલોની શુવાસ, વાયુની લડકરી એ બધુંયે તેને ગિરસ લાગતું. એ જલસ રહેતો અને નિસાસા નાખતો. પરંતુ ત્યારથી ધીવ તેને મળી ત્યારથી તેનું બધુંયે દુઃખ દૂર થઈ ગયું અને વનના કાંઠા સ્વર્ગનાં દુઃખ બની ગયા.

—કે'મલ

કેટલાક સદ્ગુણિ કવિઓએ સ્ત્રીઓને ગલામ કરી છે. તેઓ કહે છે કે સ્ત્રી એક અમહાન આદત છે. જાતે બેઠેલી મહાન મરડી છે. સર્પની જેમ ઝેરથી ભરેલી છે અને કુટુંબને દુઃખથી ઘેરનારી કાળી રાત છે. પરંતુ આ બધું તો એમની પામર કવિતાના લુહા કરાફ છે. આ અસાર સંસારમાં બીડી ચીને પ્રયત્નથી મેળવી સમાય છે પરંતુ મુલકશ્યા સ્ત્રી તો ફક્ત પરમોત્તમાની દુષ્પાથીજ મળી શકે છે. જોને આવી સ્ત્રી મળી દોષ તે કહી દુઃખી થતો નથી. મને તો સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે કે જો આ જન સ્ત્રીઓના કહેવા મુજબ ત્યાગ્ય થાય તો દુનિયા સ્વર્ગપુરી બની નય.

માનવ કલ્યાણ માટે જેમની વિજ્ઞાનસેવા મહાકળવતી નીવડી એ
જગતભરની સર્વશ્રેષ્ઠ વૈજ્ઞાનિક મહિલા મેડમ ક્યુરી

જેમણે જેને વાર નોજેલ પારિતોષિક મેળવ્યું : પરિચય કરાવનાર સીરીસ પી. કેરીગન

જા કાચના ચરમામાંથી ટીકી ટીકીને
યુનિવર્સિટી રજીસ્ટ્રાર યુવાન મેરી રકોડોડોવ્સ્કા
તરફ જોઈ રહ્યા હતા.

એ તરણી વાંદડીયા વાળ વાળી, સ્થિર
બૂખરી આંખો વાળી, અલાવચાળી મુખમુલાવળી
હતી. તેના દેખાવમાં તેના રૂપરંગમાં યૌવન
હવું, કવિતા હતી.

પણ રજીસ્ટ્રારે તો માત્ર આકર્ષક યુવાન
રણી જ જોઈ. મેરીએ, કીટીકસ અને
મીસ્ટ્રીના વિદ્યાર્થીઓ તરીકે, કેકા યુનિવર્સિ-
ટીમાં દાખલ કરવાની માંગણી કરવા જેટલી
હેમત કરી હતી !

“ ના, ના ” રજીસ્ટ્રાર દરખા. “ એ
જી માટે અનુકૂળ નથી. આવો અખ્યાસ
પુરોગ માટે જ અનુકૂળ છે. ”

એ વૃદ્ધ પુરૂષ પ્રત્યે મુંઝેા કપકે દર્શાવતી
મેરી જોઈ રહી. શાન્તિથી “ સાહેબજી ! ” કહી
તે તે ચાલી ગઈ. કેકામાંથી સદાને માટે તે
અદશ્ય થઈ ગઈ. એવું એ જૂનેલા રજીસ્ટ્રારને
જાન ન હતું.

અને એ એક જ જૂહને પરિણામે યુનિ-
વર્સિટીએ, કુનિયાની મહાનમાં મહાન વૈજ્ઞાનિક
અને સહાય કરવાની તક ગુમાવી. રૂડીયમની
શોધક, મેડમ ક્યુરીને નામે અમરતા પ્રાપ્ત
કરનારી એ મહિલા હતી.

યુનિવર્સિટીના મૂખ અધિકારીથી તરછા-
ગાયલી મેરી રકોડોડોવ્સ્કાએ પોલીસ તરણીએ
ફંકા જીવનકાળ દરમ્યાન વેરસોન એક
વિખ્યાત વૈજ્ઞાનિક ગણાતા તેના પિતાની
સહાયક તરીકે સારા પ્રમાણમાં વૈજ્ઞાનિક દાન

સંપાદન કર્યું હતું. કેકાને તેણે છેલ્લી સલામ
કરી અને પેરીસનો પંથ લીધો.

પુરોગ જ નેનો અખ્યાસ કરી શકે તે
જ્ઞાન મેળવવાને ખાતરજ, કાંઈ તે માતૃશ્રુતિ-
થી અત્યંત દૂર ગઈ નહતી. કોરણકે રશિ-
યાની અરથાહીસામે પોલાન્ડમાં તો તે બળવા-
ખોર હતી.

તેના પિતાના કેટલાક વિદ્યાર્થીઓની ટોળા
સાથે તેનામાં પણ તે સમયની દેશપ્રેમની
જવાળા બહુથી ઉડી હતી. પોલાન્ડમાં અરથાહી
અને રશિયન સત્તાને ઉવલાવી નાખવાનાં એક
કાવતરાંની તેણે સરદારી લીધી હતી.

મેરી અને તેના મિત્રોની પ્રવૃત્તિની પોલીસને
ખબર પડી ગઈ. પોલાન્ડ છોડવું અપવાદ તો
સાપ્તશ્રીયા જવું, એવો સમય તેને માટે
આવી પહોંચ્યો.

એટલે એ તરણીએ, વિદ્યાનાં એક ધામ-
માંથી તિરસ્કારાવલી એ તરણીએ પેરીસનો
માર્ગ લીધો. માતા જેવાં વાત્સલ્યે એ રમ-
ણીયતા અને વિદ્વતાની જૂમિએ તેનો માર્ગર
કર્યો. સાચા વિદ્યાર્થીઓ માટે હમેશાં એનાં
દાર ખુલ્લાં રહેતાં હતાં.

અને બૂખરી આંખો વાળી મેરી એક
કોટડીમાં રહેતી. વર્ષો સુધી એકલી રોડી અને
દૂધ પર તેણે જીવન નિભાવ્યું. કેટલીક વાર
તો તેને બૂખના કડાકા વેડવા પડતા. સોર-
જોન ખાતે શિક્ષણ આપીને, અરે સમય
આવે બાટલીઓ ધોષને અથવા તો પ્રોગ
ચાગાઓની ગ્લોમનીઓ સાફ કરીને પણ તે
અખ્યાસ માટે જોઈતાં નાણાં મેળવતી.

અને પેરીસમાં, વિદ્યાર્થી અવસ્થાના આ દિવસોમાં જ મેરીએ “ એકજ પ્રતિજ્ઞા લીધી કે જે તેણે તોડી હતી.” એ પ્રતિજ્ઞા તે કોઈના પણ્ય પ્રેમમાં ન પડવાની પ્રતિજ્ઞા હતી. એક વૈજ્ઞાનિક તરીકે વિખ્યાતી મેળવ્યા વિના પ્રેમમાં ન પડવાની તેની એ પ્રતિજ્ઞા હતી.

પરંતુ સુંદર તરુણ કુમારિકાઓની આવી વિચિત્ર પ્રતિજ્ઞાઓ પ્રત્યે પ્રેમ તો સદા દસે જ છે. પ્રતિજ્ઞા લીધા પછી, યોગજ દિવસોમાં પીએરી ક્યુરી નામના સુંદર યુવાન વૈજ્ઞાનિક સાથે, મેરી રક્ષોડોવ્સ્કા પ્રેમમાં પડી અને પ્રથમ મુલાકાત પછી જ જ માસમાં મેરી રક્ષોડોવ્સ્કા મેડમ ક્યુરી બની, તે સમયે તો કામદેવે જરૂર હાસ્ય કયું હશે.

આમ, આખીય દુનિયાને પાછળથી વિજ્ઞાનીઓ આંચકા આપનાર દંપતી જીવન શરૂ થયું. કારણ કે, આખીય દુનિયાને ચોકાવી નાખનારી, તેનું નામ અમર કરી નાખનારી, માનવજીવનનાં કલ્યાણ માટે સર્વોત્તમ કાળો આપનારી, એ અજબ જેવી રેડીયમની શોધ તો મેડમ ક્યુરી તરીકે જ તેણે કરી હતી.

અને એ યુગપ્રવર્તક શોધના જન્મ સાથે જ મારે પણ અહીં લેવા દેવા છે.

સહેજે જ એવી કદપના તમે કરશો કે, કેન્સર જેવા મહાદાગના ભયકર ત્રાસમાંથી માનવજીવનને ઉતારવાનું સાધન મેળવી આપનારી, રેડીયમની શોધ, જેવી કલ્યાણકારી શોધ, પૂરેપૂરાં સાધનેલાળી એક અર્જનિયન પ્રયોગશાળામાં સ્વેન કોટ પહેરેલા સહાયકોમાં મધ્ય સ્થાને ખોડેલી મેડમ ક્યુરીએ કરી હતી.

પણ નહિ; સાચી સ્થિતિ એમ નથી. દિવસોના દિવસો સુધી કોઈ બેઠી પદાર્થથી ભરેલો ગ્લાસ પ્રકાશની સાથે ધરી રવા પછી એક દિવસ અચાનક મેડમ ક્યુરી પતિને ઉદ્દેશીને પોકારી ઉઠી: “ મર્યું મર્યું, પીએરી, મને એ મર્યું.” એ દિવસે એ

ક્યુરી દંપતી, પેરીસના એક નકામા પોસ્ટા શેડમાં-કે જ્યાં તેમણે પોતાની પ્રયોગશાળા બનાવી હતી-પ્રયોગો કરી રહ્યા હતા. તેમના વૈજ્ઞાનિક મિત્રો તો એમ પણ કહેતા કે, એ સ્થાન ઢેરોને વસવા માટે પણ લાયક નથી. આવાં જ સ્થળમાં, બાટલીઓ, દુરખીનો અને એવાં એવાં સાધનોથી ખીચીખીચ ભરેલાં આ સ્થળમાં જ વર્ષની જુદે-જુદે અને સંશોધન પછી, મેડમ ક્યુરીએ એ જાદુઈ શોધ કરી.

યુરેનીયમમાં રેડીયો એક્ટીવીટીની બેકરેલે શોધ કરી તે પછી તરત જ ક્યુરી દંપતીએ પ્રયોગો દ્વારા જોયું કે, પીયગ્લેન્ડી કે જેમાંથી યુરેનીયમ કાઢવામાં આવતું હતું તેમાં, યુરેનીયમ-કરતાં રેડીયો એક્ટીવીટીનું તત્ત્વ વધારે હતું. આથી તેઓએ એને લગતા રસાયણિક પ્રયોગો શરૂ કર્યા અને તેને પરિણામે ૧૯૯૮ માં પોલોનીયમ અને પછી રેડીયમની શોધ થઈ.

મેડમ ક્યુરીની આ અપૂર્વ શોધની પાછળ એક બેટી માન્યતા ફેલાઈ રહેલી છે અને તે છે કે, રેડીયમની શોધ એ પતિ અને પત્નીની સંયુક્ત શોધનું પરિણામ છે..

પણ એ ખોટું છે. સાનના મહાસાગરમાંથી, યુક્ષોઓનાં અંધકારમાંથી, રેડીયમનો પ્રકાશ રેલાવવા માટે મેડમ ક્યુરી પોતે જ જવાબદાર છે. શાયદ પ્રેસીડયુશનમાં મેડમ ક્યુરીનાં સંશોધન કાર્ય વિષે પીએરી ક્યુરીએ નિબંધ વાંચેા ત્યારથી આ બુલની શરૂઆત થઈ હતી.

મેડમ ક્યુરીએ શોધેલા આ અમૂલ્ય પદાર્થને લગતી શોધનો બધો જ ભેદ ઉકેલવામાં દુનિયાના વૈજ્ઞાનિકો હજી આજે ય મદદગ થયા નથી.

મહાદાગો ઉપર રેડીયમના ઉપચાર પણ અજબ રીતે શરૂ થયા છે.

એક દિવસ મેડમ ક્યુરીએ મો. લેન્ડે-રે બેકરેલને એક નાનો દયુગ બેટ કરી. એ

ટયુખમાં આ મહામૂલાં તત્વના થોડાક જન હતા. એક ઓમ જેટલો પણ આ પદાર્થ અસ્તિત્વમાં નથી એમ કહેવાય છે. ૫૦ લાખ પીંડ આપતાં પણ એ ખરીદી શકાય એમ નથી.

મો. બેકરેકે કાટના ખિસ્સામાં એ ટયુખ મૂકી અને પૂછી તો દિવસનું રોજનું કાર્ય તેમણે કર્યાં કર્યું.

એ જ રાત્રે તેઓ સુતાની તૈયારી કરતા હતા. તે વખતે તેમની નજર તેમના શરીર પર પડી. તેમણે જોયું કે ખિસ્સામાં જે રથજે યુગ મૂકી હતી તે જગ્યા ઓગળા એક ઝીણું ઝાંચાનું ચાકું પડ્યું હતું.

અને પ્રો. બેકરેકની ચામડી ઉપરનો આ સહેજ દંઝારો તો 'બેકરેક બર્ન' ને તોમે વિખ્યાત થયો પાછળથી એને પરિણામે જીવંત ભાગ ઉપર રેડીયમની પ્રદક્ષી આશ્ચર્ય કારક અસર થાય છે તેની શોધ થઈ અને કેન્સરની સારવાર માટેનો માર્ગ ખુલ્લો થયો.

"હવે તો રેડીયમની કિંમત સોનામાં એના વર્જન કરતાં બે લાખ ગણી હોવાનું અંકમૂલ્યમાં આવે છે. રોગિષ્ઠ શરીરો, બોગો અને કેન્સરને અંગેના ઉપચારોમાં યની એની લાભદાયક અસરને પરિણામે એ કિંમતે પણ તે સરખું છે."

ફુનિયાના મહાન મયોમાં રેડીયમની જે સંસ્થાઓ અત્યારે અસ્તિત્વ ધરાવે છે તે દુષ્પ્રી માનવ જાતિ માટે આશ્ચર્યજનક સિદ્ધિઓ કરી રહી છે. ક્યુરી દંપતી પ્રત્યે માનવ જાતિ જે રજુ ધરાવે છે તેનો ખદ્દો કદિ પણ આપી શકાયો નથી.

આ ક્યુરી દંપતી જે સમયે ક્રીતિના સુવર્ણ સિખર પર હતા ત્યારે તેમના ઉપર આપત્તિ આવી પડી.

વૈજ્ઞાનિકની ધૂનને અગે સ્વસક્ષમતા પ્રત્યેની બેદરકારી સાથેજ એક દિવસ પ્રો. ક્યુરી વ્યાખ્યાન આપવા માટે ઉપજ્યા હતા. તેમણે વિચારોમાં મર્યાદા થઈ ગયેલા હતા.

એક ઘીય લતામાંથી પસાર થતાં તેઓ એક બારે લોરી સાથે અંધડાઈ પડ્યા. લોરીનાં પૈડાં તેમના માથા ઉપરથી ફરી ગયાં અને થોડીકે મીનીટોમાં જ પ્રો. ક્યુરી અવસાન પામ્યાં.

અને ત્યારે આ સમાચાર મેડમ ક્યુરીને જાણવામાં આવ્યા ત્યારે એક પણ માટે તો એમજ લાગી ગયું કે આ આત્મા, આ આઘાત સહન નહિ કરી શકે. પણ મેડમ ક્યુરી તરફ જ સ્વરથ દષ્ટ ગયાં. "એના ગંધા છતાં, મારા પ્યારા પીંચરીની પાદમાં હું મારી શોધ-ઓજો ચાલુજ રાખીશ." એમ ત્યારે તેમણે કહ્યું ત્યારે સહેજ ફિક્કું હસ્યાં પણ ખરં.

અને પતિના અવસાને પછી, ૨૮ વર્ષો પર્વત આ બહાદુર બાઈએ એકલે હાથે, ગયા લુભાઈમાં તેમના અવસાનનો સમય અવ્યો ત્યાં સુધી કાર્ય કર્યાં કર્યું. અને પેરીશ નજીક સોના ખાતે પતિની સાથે જ તેણે સમાધી લીધી.

પીંચરી ક્યુરીની દક્ષતક્રિયા પ્રસંગે, ૨૮ વર્ષ પહેલાં મેડમ ક્યુરીએ પતિની કબર ઉપર મુલાખનો છોડ વાળ્યો હતો. મેડમ ક્યુરીની દક્ષતક્રિયા વખતે એ વર્ષમાં પહેલીજ વાર એ આડપરથી મુલાખ મુખે ખરેલાં જોયું.

મેડમ ક્યુરીનાં અપૂર્વ ચારિત્ર્યને લગતી તો સંખ્યાબંધ વાતો કહી શકાય એમ છે. જીવનનાં છેક છેલ્લાં વર્ષ સુધી સવારનો નરતો લેતાં પહેલાં જોવાના સરોવરમાં તરવાની તેમને ટેવ હતી. એ સાગરમાં એક ભાગ પર સ્નાન કરવાની મનાઈ હતી. એ રથજ સંબંધમાં પ્રો. ગીલબર્ટ મરે નીચેના પ્રસંગ જણાવે છે:

એક સવારે, મેડમ ક્યુરી એ રથજે ગયાં. કાયદાનો તેઓ ભંગ કરી રહ્યાં છે એવું તેમને જાન સરખું પણ ન હતું. અને થોડીસ તેમને પકડવા માટે પણ આવી રહી હતી.

પરંતુ ત્યાં તરનારો સ્ત્રી તો મેડમ ક્યુરી છે એવું જાણવામાં આવનાર થોડીસ અમ-

લઘવે પણ આગળ વધતા અટકી ગયા. કાચ-
ઘથી પણ બાણે તેઓ પર હતાં.

એક વાર કેટલાક મિત્રો તેમના સમાજ-
વાદ વિષે દક્ષ કરતા હતા. લાંબા ક્યુરી ઇન્સ્ટી-
ટ્યુટ ધરાવતા સાથે સમાજવાદના એ આદર્શો
કદ રીતે સુસંગત હતા એમ તેઓ પૂછતા હતા.

મેડમ ક્યુરીએ મહોદ્વા તરફ આંગળી
ઝીંધીને તદ્દન સાલમથી કહ્યું:

“ આ લોકોને માન જેટલો જ ખોટાક
જોઈએ છે: મારા જેટલાં જ કપડાં આ
લોકોને જોઈએ છે અને એ તેમને મળવાં
જોઈએ. પરંતુ તેમને કાંઈ સંસ્કારી જરૂર
નથી. ઇન્સ્ટીટ્યુટનું શું કરવું તે પણ તેઓ
જાણતાં નથી. ”

કાંઈ પણ રૂપે જાહેરમાં આવવાનો તેમને
મોહ ન હતો, એક વાર પ્રોફેસર મીલ્નર
મરે એ એક પત્રકાર આગળ મેડમ ક્યુરીનાં
હાથની રમણીયતા વર્ણવી.

“ એ હરો; પણ અમે છાપાવાળાઓએ
હક નિકાળ્યું નથી. ” આવે એ પત્રકારનો
ઉત્તર હતો.

મેડમ ક્યુરીના મંબધમાં એક બીજી
વાત એવી પણ હકી હતી કે તે ઘણી જ
ગરીબ હતી. પણ આ ‘કાંઈ માયું’ ન હતું.
ફ્રેન્ચ મરકાર તરફથી તેમને સારું પેન્શન
મળતું હતું. અને પેરીસમાં રહી ક્યુરીમાં
ક્યુરી રેડીયોએક્ટક ઇન્સ્ટીટ્યુટનાં મકાનમાં તે
રહેતાં હતાં.

ઘણા દેશો તરફથી તેમને બક્ષિસો
મળતી છે. અમેરિકન મહિલાઓ તરફથી,
૧૯૨૧ માં તેમણે ત્યારે અમેરિકની મુલા-
કાત લીધી ત્યારે પ્રેસીડન્ટ હાર્ડિંગને હાથે
તેમને પૌ. ૮૦,૦૦૦ની કિંમતનું એક ગ્રામ
જેટલું રેડીયમ બેટ આપવામાં આવ્યું હતું.
૧૯૩૬ માં ફીઝીકસનું નોબેલ પારિતોષિક
તેમને, પતિની સાથે મળ્યું હતું. તે પછી
૧૯૧૧ માં તેમને કેમીસ્ટ્રી માટેનું નોબેલ
પારિતોષિક મળ્યું હતું.

રેડીયમની શોધ થયાને ૨૫ વર્ષો થઈ
ગયાં તે પછી તેમને ફ્રેન્ચ સરકાર તરફથી
પૌ. ૫૦૦ નું પેન્શન આપવામાં આવતું હતું.

પતિ અને પત્ની-સાચાં દાંપત્ય જીવનનું
અપૂર્વ દર્શન ક્યુરી કંપની-પૂરું પાડ્યું હતું.
પીઅરીનાં અવસાન પછી, શેઠ જ નુખત
જ બાદ મેડમ ક્યુરીએ જાણ્યાં હતું કે,
“ ઘણીયે વસ્તુમાં અમે રસ લેતા. સંશોધન,
પ્રયોગશાળાના પ્રયોગો, અંબાસાક્રમ, પરીક્ષાઓ
વગેરેમાં અર્ગીયાર વર્ષ સુધી અમારું ઘરપત્ર
જીવન નિભ્યું. તે દરમ્યાન અમે સાચે જ
હકિ જીવી પડ્યાં હતા. ”

પીઅરી ક્યુરીને કામ કરવાનો જેટલો બધો
શોખ હતો કે થોડાક દિવસનો આરામ લીધા
પછી તે દુઃખક સ્વરે બોલતા: “ જાણે લાંબા
સમયથી આપણે કાંઈ કામ જ કર્યું નથી
એમ મને લાગે છે. ”

હવે એક જ પ્રસંગ ટાંકી આ લેખ પૂરો
કરીશ.

પીઅરી ક્યુરીનાં અવસાન પછી, પહેલીજ
વાર મેડમ ક્યુરી જાહેરમાં બોલવાનાં હતાં.
બધાંની ધારણા એવી હતી કે વ્યાખ્યાનની
શરૂઆતમાં જ, મેડમ ક્યુરી તેમના પર
પતિનાં અવસાનથી આવી પડેલી મંદાન આ-
પતિનો ઉદ્દેશ્ય કરશે.

ધીમેથી વ્યાસ પીઠ પર તે આવ્યાં. અરમા
સરખા કપાં હાથમાંના કાગળોમાં પર નજર
નાખવા લાગ્યાં.

અને તેમણે શરૂઆત કરી. પીઅરી ક્યુ-
રીના કાંઈ ઉદ્દેશ્ય જ તેમાં ન મેળે. સહેજ
જુખારીને તેમણે હાથમાંના કાગળોમાં પર
નજર મારી.

“ ૧૯મી મહીની શરૂઆતથી વિજ્ઞાની એ
જે પ્રગતિ કરી છે તેનું નિરીક્ષણ કરીએ
છીએ ત્યારે—” તેમણે શરૂઆત કરી.

જ્યાં, વિદ્યાને લાગતું વળગતું હતું ત્યાં
મેડમ ક્યુરીનાં લાગણીવશાને સ્થાન ન હતું.

વિજ્ઞાન, સાહિત્ય, અને શાન્તિની દિશામાં પુરુષોની હરોળમ ઉભી રહીને, વિશ્વસમસ્તમાં નામના કાઢનાર કાર્ય કરનાર

નાથેલ પારિતોષિકની વિજ્ઞતા મહિલાઓ

એમનાં જીવનની ઉપરછંદલી પણ મહત્વની ઝાંખ

આજેકે બર્નહાર્ડ નાથેલ નામના એક સ્વીડીશ ધનિકે સાહિત્ય, પદ્યર્થ વિજ્ઞાન, રસાયનશાસ્ત્ર, ઔષધિવિજ્ઞાન અને શાન્તિ એ પાંચ વિષયોમાં મહત્વનું કાર્ય કરનારી વ્યક્તિઓને વાર્ષિક પારિતોષિક આપવા માટે લગભગ રૂ. ૨,૭૦,૦૦,૦૦૦નું ધન કરેલું છે. ૧૯૦૧ થી આ રકમના વ્યાજમાંથી વાર્ષિક પારિતોષિક આપવામાં આવે છે. દુનિયાભરમાં ઉપરોક્ત વિષયમાં અપૂર્વ સેવા કરનારી વ્યક્તિઓને એ પારિતોષિક અપાયાં છે. એ પારિતોષિકની જાહેરાત દુનિયાનો એક મહત્વનો બનાવ લેખાય છે.

નાથેલ પારિતોષિક મેળવનારી વ્યક્તિઓ અપૂર્વ જુદિશાળી હોવા વિષે તો હવે કંઈ શંકા રહી નથી. આવી અપૂર્વ જુદિશાળી વ્યક્તિઓ માત્ર પુરુષ વર્ગમાંથી જ નીપજ છે એવું નથી પુરુષોની હરોળમાં આ પારિતોષિક મેળવવામાં બેસનારી નામકિત મહિલાઓ પણ નીકળી છે. અત્યાર સુધીમાં પદ્યર્થ વિજ્ઞાન, રસાયન શાસ્ત્ર, સાહિત્ય અને શાન્તિ માટેનાં પારિતોષિક મેળવવામાં સ્ત્રીઓ ભાગ્યશાળી થઈ છે.

મેડમ ક્યુરીને ૧૯૦૩ માં પદ્યર્થ વિજ્ઞાન (ફીઝિક્સ) માં તેના પતિ સાથે ભાગીદારીમાં આ પારિતોષિક મળ્યું. તે પછી, ૧૯૧૧ માં મેડમ ક્યુરીને રસાયન શાસ્ત્ર (Chemistry) માં ફરીથી આ પારિતોષિક મળ્યું. અત્યાર

સુધીમાં આમ બે વાર કંઈ પણ પુરુષો સુદ્ધ પારિતોષિક મળ્યું નથી. મેડમ ક્યુરીએ પોતાની અપૂર્વ જુદિમતાથી એ પારિતોષિક બે વાર મેળવ્યું.

સાહિત્ય માટેનું પારિતોષિક મેળવનાર ત્રણ મહિલાઓ છે. એક શ્રીમતી સેલમા લેગર લોથ, બીજી શ્રીમતી મેઝીયા ડેલેગ અને ત્રીજી શ્રીમતી સિમિડ અન્ડસેટ. શ્રીમતી સેલમા લેગર લોથને ૧૯૦૬ માં, શ્રીમતી મેઝીયા ડેલેગને ૧૯૨૬ માં અને શ્રીમતી સિમિડ અન્ડસેટને ૧૯૨૮ માં આ પારિતોષિક મળ્યાં હતાં. શાન્તિ માટેનું આ પારિતોષિક મેળવનારી બે સન્માનીઓ શ્રીમતી બર્થા વાન સુટનર અને શ્રીમતી જેન એડમ્સ છે. શ્રીમતી બર્થા વાન સુટનરને ૧૯૦૫માં અને શ્રીમતી જેન એડમ્સને ૧૯૩૨ માં આ પારિતોષિક મળ્યાં છે.

મેડમ ક્યુરી

સૌથી પ્રથમ નાથેલ પારિતોષિક મેળવનાર મહિલા મેડમ ક્યુરીથી 'જુલુસુન્દરી'ના વાચકો પરિચિત છે. ઉપરાંત આ જ અંકમાં અન્યત્ર મહાન વિજ્ઞાન શાસ્ત્રી સ્ત્રીનો પરિચય કરાવવામાં આવેલો છે.

જેરોનેસ બર્થા વાન સુટનર

નાથેલ પારિતોષિક મેળવનારી ત્રીજી સન્માની જેરોનેસ બર્થા વાન સુટનર છે. ૧૮૪૩ ના જુલાઈ માસની ૬ મી એ પ્રેગમાં તેમનો જન્મ થયો હતો. તેમના પિતા કાક્ટર

ક્રાઉઝ કિન્સ્કી ઓસ્ટ્રીયાના ફિલ્ડ-માર્શલ હતા. તેમનાં માતા પ્રસિદ્ધ જર્મન કવિ થીયોડોર ક્નરનાં વંશનાં હતાં. આમ મીસ અર્થોને નાનપણથી જ સારી શુદ્ધિ પ્રતિભાનો વારસો મળ્યો હતો. એમનાં જન્મ પછી થોડા જ દિવસમાં તેમના પિતાનું અવસાન નીપજ્યું હતું. પણ તેમની માતાએ તેમને સારું શિક્ષણ આપ્યું. શિક્ષણ પૂરું કર્યા બાદ, ઘણા દિવસો સુધી તેમણે દેશવિદેશનો પ્રવાસ કર્યો. ઘણાખરા દિવસો તેઓ ફ્રાન્સ અને છટલીમાં રહ્યાં. આમ તેમણે દુનિયાનો અભ્યાસ કર્યો. ઇ. સ. ૧૮૭૬ માં તેમણે સુપ્રસિદ્ધ નવલકથાકર ફ્રીડર આર્થર ગુન્ડેકેસ્વાન સુટ્તર સાથે લગ્ન કર્યું અને ૯ વર્ષ સુધી તેની સાથે દેક્કિશામાં દીક્લિસ નામક સ્થળ પર રહ્યાં. પછી ૧૮૮૫ બાદ તેઓ લોઅર ઓ-સ્ટ્રીયાના એગોનબર્ગ ખાતે રહેવાં લાગ્યાં.

તેઓ એક ઘણાં જ સારાં લેખિકા છે. તેમણે અનેક નવલિકાઓ લખ્યાં છે. સમાજ-શાસ્ત્ર વિષે પુસ્તકો લખ્યાં છે. ૧૮૮૨ માં *Inventarium einer Seele*; ૧૮૮૬માં *Die Waffen Nieder*; ૧૮૯૮ માં *Hanna*; ૧૯૦૩માં *Martha's Kinder* એ તેમનાં પુસ્તકો છે. એમાં ૫ *Martha's Kinder* તેમનું વધારે લોકપ્રિય પુસ્તક છે.

થોડાક સમય સુધી, નોબલ પારિતોષિકના દાતા આર્થર નોએલની તે પ્રાધેવટ સેક્રેટરી હતી. રાષ્ટ્રીયબંધુત્વના સિદ્ધાંતની તે બારે દિ-માયતી હતી. આ કારણે નોએલના માન પર તેમનો ધણો પ્રભાવ પડ્યો હતો. આ વિષય ઉપર ૧૮૯૬ માં *Krieg und Frieden* નામનું પુસ્તક પણ તેમણે પ્રકાશિત કર્યું હતું. ૧૯૦૨ માં ૫૨ વર્ષની વયે તેમના પતિ અવસાન પામ્યા. પતિ વિયોંગને અંગે આવી પડેલાં દુઃખમાં વિશ્વપ્રેમ પ્રત્યે તેમનું વલણ વધુ થતું

થયું અને ૧૯૦૫માં વિશ્વશાન્તિ માટેના તેમના પ્રયાસોને પરિણામે, શાન્તિ માટેનું નોએલ પારિતોષિક તેમને આપવામાં આવ્યું. તેમણે પોતાનાં જીવન સ્મરણો લખ્યાં છે. એ ઘણાં મનોરંજક અને અનેક દૃષ્ટિએ ઉપયોગી છે. ૧૯૧૮ના જીવનની તા ૨૧મીએ તેમનું સ્થાવ-સાન થયું છે.

સેલમા લેગરલોફ

નોએલ પારિતોષિક મેળવનારી ત્રીજી મહિલા સેલમા લેગરલોફ છે. ૧૮૫૮ના નવેમ્બરની તા. ૨૦ મીએ તેમનો જન્મ વર્મલેન્ડના મારબક ખાતે થયો હતો. એ સ્થળ પ્રાચીન ગાથાઓથી ભરપૂર છે એક સાધારણ કુટુંબમાં તેમનું પાલન પોપણ થયું હતું. લેન્ડરોનાનાં એક સાધારણ વિદ્યાલયમાં તેમણે શિક્ષિકા તરીકે કામ કરવા માંડ્યું. પુખ્ત વય થતાં પહેલાં તેમણે એક સાપ્તાહિક પત્રની સાહિત્યને લગતી દરિદ્રાઈમાં ભાગ લીધો હતો. તેમની પ્રથમ નવલ *Goats Berlingo Saga*, નાં કેટલાંક પ્રકરણો માટે તેમને સર્વો-તમ ધનામ મળ્યું હતું. એ પુસ્તક પાછળથી ૧૮૯૧ માં બે ભાગમાં પ્રકટ થયેલું છે. એનો અંગ્રેજી અનુવાદ ૧૮૯૮માં પ્રકટ થયો હતો. આ પુસ્તક વર્મલેન્ડ પ્રાંતનાં ૧૮૭૦ માં જીવન પર લખાયેલી કથાઓનો સંગ્રહ છે. અને એ કથાઓ લખવામાં લેખિકાએ પોતાની સંગીતમય શૈલી અને ઉંચી કલ્પના શક્તિનો સારો પરિચય કરાવ્યો છે. ૧૮૯૪ માં તેમણે *Osyniliga Lanker* (*Injimi ble Link* નામક પુસ્તક લખ્યું અને ૧૮૯૫ પછી તેા માત્ર લેખન તેમનું જીવન ખૂબ યશ પડ્યું. વિશેષ અભ્યાસ માટે તેમણે છટલીનો પ્રવાસ કર્યો. તે પછી ૧૮૯૭માં *Antikriots Mirakler* નામક પુસ્તક લખ્યું. તેનો અંગ્રેજી અનુવાદ, એક જ વર્ષ પછી યશ

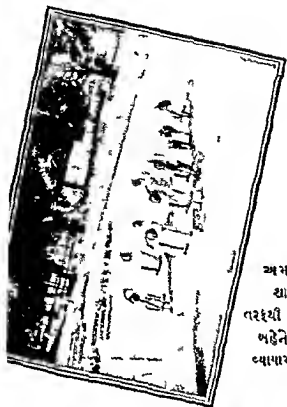
યો. એ પુસ્તકમાં સીસીલીનાં કુટુંબજનનો ધણી જ સુંદર ખ્યાલ આપવામાં આવ્યો છે. પછીથી, સન ૧૯૦૦માં તેમણે પેસેસ્ટાઇન અને પૂર્વના અન્ય દેશોનો પ્રવાસ કર્યો અને પછી ૧૯૦૧-૦૨ માં તેમણે 'નેરસલામ' નામનું પુસ્તક એ લાગોમાં પ્રકટ કર્યું. એ પુસ્તકમાં ગણનાં નામના સ્વીડીશ પ્રાંતમાં દેવાયલાં ધાર્મિક આન્દોલનનું વર્ણન કરવામાં આવેલું છે. પેસેસ્ટાઇન પ્રવાસના રૂપમાં એ ચર્ચ છે. તેમણે બીજાં પણ ઘણાં પુસ્તક લખ્યાં છે તેમાં Korkarlen (૧૯૧૨) Dunungen (૧૯૧૪) અને Troll Och Manniskor (એ લાગમાં ૧૯૧૫-૧૯૨૫) એ ઘણી જાણીતી કૃતિઓ છે. ૧૯૦૬માં તેમને સાહિત્યને લગતું નોબેલ પારિતોષિક મળ્યું અને ૧૯૧૪ માં સ્વીડીશ એકેડેમીએ તેમને પ્રથમ મહિલા સભ્ય ખતાવ્યાં; તેમની ઘણી ખરી કૃતિઓ પરબાષામાં અનુવાદિત થઈ ચૂકી છે.

ઝેલીયા રેલેડા

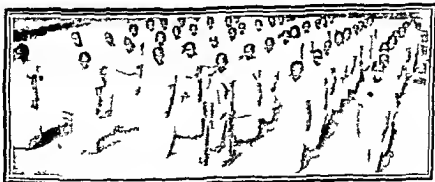
ઝેલીયા રેલેડા સુપ્રસિદ્ધ ઇટાલીયન લેખિકા છે. એમની કૃતિ માત્ર ઇટાલીમાં જ પ્રસરી રહેલી છે એટલે કંઈ નથી. તેમની ચર્યાપાતની સાહિત્યકૃતિઓ યુરોપની સુખ્ય સુખ્ય ભાષાઓમાં ઉતરી ચૂકેલી છે. તેમની પાંચ નવલકથાઓ તો અમેરિકામાં પણ ઘણી વખણાઈ ચૂકી છે. તેમની છેલ્લી નવલ 'The Mother' ૧૯૨૪ માં અમેરિકામાં પ્રકટ થઈ હતી. તેમની કૃતિઓની સંખ્યા ૪૦ થી પણ વધુ છે. એમની કૃતિઓ પરથી એક વાત સ્પષ્ટ થાય છે અને તે એ છે, જીવન શું છે તે તેઓ જાણે છે. અને એને ચોતાનો કૃતિઓમાં નીરમે છે. તેમની કૃતિઓમાં સાચી દેશ છે. પશ્ચિમની દુનિયામાં તેમના મથોનો વાચનારો એ વર્ષ પછી મોટા છે.

સિથિડ અન્ડસેટ

નોબેલ પારિતોષિક મેળવવાનું સન્માન પ્રાપ્ત કરનારી પાંચમી મહિલા સિથિડ અન્ડસેટ છે. ૧૮૮૨ ના મે ની તા. ૨૦ મીએ કેમ્બ્રિજમાં અવેલા ફેલન્ડર્ગ નામના રચકે તેમનો જન્મ થયો હતો. તેમણે ક્રિસ્ટિઆનિયા, નર્મન્ડાઇલ કોલેજમાં શિક્ષણ પૂરું કરીને ૧૮૯૯ માં કારકુન તરીકેની નોકરી શરૂ કરી હતી. ૧૯૦૯ સુધી તેમણે કારકુની નોકરી કરી હતી. આ નોકરી દરમ્યાન તેમને સમાજમાં સ્ત્રીઓનું જે નિર્ણય અસ્તિત્વ છે તેનું પૂરતું જાણ થયું. ૧૯૦૭ માં તેમણે એ અનુભવનો તાલ્ય ચિતાર દર્શાવેલી 'પહેલી સાહિત્ય કૃતિ' Frau Marta Ollis લખી. ૧૯૧૨ માં તો તેઓ પ્રસિદ્ધ થઈ ગયાં. તેમની સુપ્રસિદ્ધ નવલકથા 'Jenny' એ તો સાહિત્યની દુનિયામાં ઉપયોગ્ય મચાવી નાખી. જીવનની અનેક કેમળ ભાવનાઓનો તેમણે એ નવલકથામાં એટલી સરસ રીતે ઉત્તેજ કર્યો છે કે કોઈપણ એને માટે આકર્ષીત પોકારો વિના નહિ રહે. આ પુસ્તકનો અંગ્રેજ અનુવાદ ૧૯૨૦ માં પ્રકટ થયો. ૧૯૧૯ માં તેમણે એક પુસ્તક લખી હતી. એ પુસ્તકમાં, તેમનામાં જે ધાર્મિક પરિવર્તન થઈ રહ્યું હતું તેનો અસ્પષ્ટ ચિતાર મળી રહે છે. ૧૯૨૫ માં તો હજારે તેમણે રોમન કેથોલીક ધર્મનો સ્વીકાર પણ કરી લીધો હતો. આ જ સમય દરમ્યાન તેમણે એક પુસ્તક લખ્યું તે Kristin Lavranedatter એનો અનુવાદ અંગ્રેજીમાં ત્રણ ભાગોમાં (૧) Garland; (૨) The Mistress of Huzaly તથા (૩) The cross એ નામે થયેલો છે. ઓલ્ડી-સાનાન્ડીનાં જીવનનો અથવા યુરોપીયન જીવનનો એ ધણો જ સુંદર ચિતાર છે. આ નવલકથાથી સિથિડ અન્ડસેટ અંગ્રેજ ભાષા બોલનારી પ્રજામાં જાણીતી થઈ. એમની

અમદાવાદના
ચારદામ દિર
તરફથી શરૂ થયેલા
બહેનો માટેના
વ્યાયામવર્ગના ચાર
દરેયો

શ્રીમતી સારદા ભદેતા, બી. એ.

મેડમ ઇ. એ. ભાદેઓવા
[બુઓ : શ્રીમત]

શ્રીમતી રાજેજિની ભદેતા, એમ. એ.

નીના ભાદેઓવા
[બુઓ : સ્ત્રીમત]

સાહિત્ય કૃતિઓમાં માનસ વિજ્ઞાનનો અભ્યાસ સ્પષ્ટ દેખાય છે તેમની કૃતિ *Olav And Hansson* પણ પ્રખ્યાત છે. ૧૯૨૫ માં એ નવલકથા પ્રકટ થઇ હતી. અને એનો અનુવાદ *The Axe* એ નામે અંગ્રેજીમાં ૧૯૨૮ માં પ્રકટ થયો. અસાધારણ સાહિત્ય-પ્રતિભાને પરિણામે ૧૯૨૮ માં તેમને સાહિત્યનું નોબેલ પારિતોષિક મળ્યું છે.

જેન એડમ્સ

જેન એડમ્સ અમેરિકાની પ્રખર સમાજ સત્તા મહિલા છે. તેમનો જન્મ સેપ્ટેમ્બર, ૪લીનામ્સમાં ૧૮૧૦ ની ૬મી સપ્ટેમ્બરે થયો હતો. રોકફોર્ડ કોનેક્ટને નામે અત્યારે આળખાતી રોકફોર્ડ શીપેસ એમીનરીમાં તેઓ વિદ્યાભ્યાસ કરતાં હતાં અને ત્યાં જ ૧૮૪૧ માં તેઓ સ્નાતિકા થયાં તે પછી અર્થશાસ્ત્ર અને સમાજશાસ્ત્રના અનેક ગૂઢ પ્રશ્નોનું અભ્યયન કરવાના હેતુથી તેઓ યુરોપ અને અમેરિકામાં ફેરવાઈ વર્ષ ૨૯માં ૧૮૮૯ માં તેમને મીસ એલન ગેટમ્સ સ્ટારની સાથે ગળીને તેમને ૬૯લાંઉંસ નામની એક સામાજિક સંસ્થા સ્થાપિત કરી. એ સંસ્થાની મુખ્ય સંચાલક તે પોતે જાતી. એ સંસ્થા આમળ આલતાં ધણી જ લાભદાયી નીવડી છે. એની સુશળતા મોટે ભાગે મીસ જેન એડમ્સની અદ્યતન વ્યવસ્થા સક્રિયતા જ આભારી છે. મ્યુનિસિપાલિટી દ્વારા તેઓ

Inspector of streets and Alms નીમળમાં હતાં. તેમણે એ ૫૬ ધણી જે ખુશીથી સ્વીકાર્યું હતું. એ ઉપરથી જ સાધારણ જનસમાજના આંતરિક જીવન પ્રત્યે તેમને ધણી સકાતુભૂતિ છે તે જણાઈ આવે છે. તે પછી થોડા જ દિવસોમાં તેઓ વકતા અને લેખિકાનું રૂપમાં તેઓ ખૂબ પ્રખ્યાત થયાં. સામાજિક પ્રશ્નો પરજ તેમનાં લાપણો અને લેખો લખાતા. તેમણે એ વિષય ઉપર પુસ્તકો પણ લખ્યાં છે. એમાં *Democracy and Social Ethics* (૧૯૦૨) *Newer Ideals of Peace* (૧૯૦૭) અને *The Spirit of Youth and City Street*. (૧૯૦૯) ધણીજ પ્રખ્યાત કૃતિઓ છે. ૧૯૦૫માં પ્રેમમાં મળેલી આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા મહાસભાનાં તેઓ પ્રમુખ ચુંટાયા હતાં; એ પછીથી શાન્તિ અને સ્વતંત્રતા મારેનાં આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા સંઘની સ્થાપના થઇ હતી. એ સંઘના પ્રથમ પ્રમુખ તરીકે પણ તેમની ચુંટણી થઇ હતી. તેમણે બીજાં પણ ફેરવાઈ પુસ્તકો લખેલાં છે. તેમાં મુખ્ય મુખ્ય: *Twenty years at Hull House* (૧૯૧૦); *A New Conscience and an Ancient Evil* (૧૯૧૨) *The Long Road of Women's Memory* (૧૯૧૬) અને *Second 20 years at Hull House* (૧૯૩૦) છે. ૧૯૩૨ માં તેમને શાન્તિ મારેનું નોબેલ પારિતોષિક આપવામાં આવ્યું.

દુનિયાભરની સ્ત્રીઓ

અમેરિકાની સ્ત્રીઓએ તેઓનો હાલનો દરજ્જો મેળવવા હકત ચલાવી છે. મીસ, સન્ડીસ પરફીન્સને પ્રધાનમંડળમાં એક પ્રધાન (મંત્રી) બનાવવામાં આવ્યાં છે. મીસ ક્યુબાન એવેનને કોપહેગનમાં યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સના એલચી બનાવવામાં આવ્યાં છે. તે ઉપરાંત, અમેરિકામાં સેન્ટર સ્ત્રીઓ, કોંગ્રેસમાં સ્ત્રીઓ, તેમજ સ્ત્રી અધ્યાપિકા, બેન્કરો, દાકતરો વગેરે પણ છે.

યુગરક્ષાવીમામાં યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સના રાજદારી પ્રતિનિધિ તરીકેનું કામ કરતાં મીસીસ જુલીયા વુડ્રાફ વ્હીલરેકે બેલ્ફોર્ડમાં નવું કાર્યાલય ધકુ છે. તેઓ ચૂંટ સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્ય વાદી છે અને જીવનમાં કામ પણ સમયે સરકારની સેવા કરવા સ્ત્રી શક્તિમાન છે એમ તેઓ મઠમ રીતે માને છે.

પરંતુ અમેરિકામાં સામાજિક વિદ્યમતા અને અનિષ્ટા છે અને સ્ત્રીઓએ તેમાં ફેરફાર કરવાનો છે. ખાસ કરીને છતાંજાના કાયદામાં ફેરફારની જરૂર છે. સંતતિનિયમનને લગતી મંદિતી મેળવવાનો હક પણ તેઓએ મેળવવાનો છે.

બ્રિટિશ રાઉનશાહલમાં

ગ્રેટબ્રિટનમાં મીસ માર્ગેટ બેંક્રીસ્ટ પ્રધાન મંડળમાં પ્રધાન હતાં. ઉપરાંત, પાર્લામેન્ટમાં સ્ત્રી સભ્યો છે. સ્ત્રી અધ્યાપિકા, સ્ત્રી ધારાવીસ્ત્રીઓ, અને દાકતરો છે. ચોસ વર્ષ પહેલાં લેડી એડ્વરની આગેવાની હેઠળ એક સ્ત્રીમંડળ બાજકના ગુન્દાઓ માટે તથા કન્યાઓની લગ્ન વય ૧૬ વર્ષની કરવા માટે લકુ દનું.

બ્રિટિશ રાઉનશાહલમાં સ્ત્રી વિચારક

કાર્યો પ્રગતિ કરી રહ્યાં છે જે હિંદી સ્ત્રીઓની પ્રગતિ બેવા ઇચ્છનારને રસ પડે તેવાં છે,

(ખાસ પ્રતિનિધિ, ધી ન્યુયોર્ક ટાઇમ્સ)
ઓક્ટોબર ૨૯ ૧૯૧૩)

આંકલેન્ડ, ન્યાયખાતાનાં પ્રધાન બેન. જી. કોલેએ ન્યુબીલન્ડની કન્યાની લગ્ન વય ૧૨ થી ૧૬ સુધીની બનાવવું ફીસ રજૂ કર્યું છે. ત્રીજી વર્ષ સંવિંસ

ફેપટાકેન—એક્ટો. ૨૭-સાઉથ આફ્રિકન વીમેન્સ એસીકલચરલ યુનીયન કેવિસે કન્યાની લગ્ન વય ૧૨ થી ૧૬ નક્કી કરવાનો કરવ પસાર કર્યો છે. મીસીસ, સીબીટ્ઝ કહે છે કે આ લગ્ન વયથી ધારીરિક બોડરોગા અને નજરમાં બાજકો ઉત્પન્ન થાય છે. તેજે એક લખલો આપ્યો કે એક માતા ૪૨ વર્ષની ઉમરે ૧૭ સંતાનો ધરાવે છે.

બીજા વકતાઓ બોલ્યા હતા કે લગ્ન નાની વયમાં થવાને લીધે તેમને થોડી સગ કરવામાં આવે છે. પણ એવાઓને જિંદગી ભારની સગ કરવી જોઈએ.

સ્કેન્ડીનેવીઆમાં સ્ત્રીઓની સ્થિતિ ધારાસભાની બે સભ્ય સ્ત્રીઓએ પ્રધાન મંડળમાં સ્ત્રીઓને જગ્યાં હોવી જોઈએ એ વાત રજૂ કરી અને પરિણામે સરકારે એક બીલ પસાર કર્યું છે જેમાં લરકર-લરિયાષ લરકર અને સ્ટેટ ચર્ચ સિવાયનાં વિભાગોમાં સ્ત્રીઓને લખલ થાનાં છૂટ આપી છે.

૧૯૧૨ ના કાયદા પ્રમાણે નોર્વેજન સ્ત્રીઓને સીવીલ સર્વિસમાં તથા સ્ટેટસ લીપાર્ટમેન્ટમાં સર્વિસમાં તથા સ્ટેટસ બીજા : સ્ત્રીઓની વય થવાનો હક છે

અને તેમનો દરજ્જો

પણ પ્રધાનમંડળ, એલવીખાતું, રેટરચર્ચ વગેરે વિભાગો હમ્મ તેમને માટે બંધ છે પણ જો નવું બીજું રજૂ થશે તો ઉપરના કેટલાક વિભાગો તેમને માટે ખુલ્લા થશે.

નેવેમાં વહાણની એક પેઢી ૨૨ વર્ષથી ફોર્સ પૂરક બે સ્ત્રીઓ ચલતી રહી છે. તે બંને સ્ત્રીઓ જાતે જ સમારકામ ઉપર દેખરેખ રાખે છે અને તેઓ લગભગ પછીની ખરાબ સ્થિતિમાંથી પસાર થઈ છે. તેમની પાસે ૨૩,૫૬૦ ટનની ૬ આગળોટો છે.

કેપનહેગનમાં સ્ત્રીપોલીસ

કેપનહેગનની મ્યુનિસિપલ કાઉન્સિલે શહેરમાં 'પોલીસ વધારવાનું' નક્કી કર્યું છે અને તે માટે પાંચ સ્ત્રી પોલીસ લેવાનું નક્કી કર્યું છે. આથી આ શહેરમાં લગભગ ૪૦ સ્ત્રીપોલીસ થવાનો સંભવ રહે છે. મ્યુનિસિપલ કાઉન્સિલના આ નિર્ણયથી શહેરના કાઉન્સિલરો સ્ત્રીપોલીસની અગત્ય સમજ્યા છે.

નેવે, સ્વીડન, અને ડેન્માર્ક, એસેમ્બલી દરમ્યાન પોતાના ત્રણ સ્ત્રીપ્રતિનિધિઓ રાષ્ટ્ર સંઘમાં મોકલે છે. મેક્સિકોમાં આ પોલીસોનું દળ ૫૦ સ્ત્રીઓથી ૧૯૨૯ માં શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું. તેમની મુખ્ય ફરજ બાગેતરું રક્ષણ, સ્ત્રીઓનો બચાવ, અને જાહેર અનિતિ અટકાવવાનું હતું. સ્ત્રીપોલીસે એ મુખ્યત્વે બર્ગીઆઓ, સ્ટીમીઓ, નાટકો અને હોસ્પિટલોમાં ફરજ બજાવવાની હોય છે, પણ પ્રસંગવશાત્ બીજાં કાંઈ પણ કાર્ય ઉપર તેઓને નીમવામાં આવે છે. સ્ત્રી પોલીસ કુદરતી રીતે જ સામાન્ય અને પ્ર-

માણ હોય છે અને પોતાની જાતિની નિર્બંધતાને તથા નીતિને બરાબર સમજે છે.

સ્વીટ્ઝરલેન્ડમાં સ્ત્રીઓ

સ્વીસસ્ત્રીઓને પ્રજાસત્તા ખૂબ ગમે છે. કેમકે તેઓ તેમના દેશને ચાહે છે, તેઓ ઘણાં કરે છે કે રેટમાં પોતાની આખર વધી છે અને તેમને પૂરા હક્કો મળ્યા છે; અને ત્યાં લગભગ વિષયક એક સમિતિમાં સ્ત્રી વધીવ છે.

પ્રથમ જગત નિબળાત

ફ્રાંસમાં શેત્રંગ તથા સાદાઓની કીમત નક્કી કરવા માટે જગતખાતામાં એક બાઇ નીમવામાં આવી છે. અને ફ્રાંસે પ્રથમવાર રક્ષ-સંઘમાં છનિવા ખાતે સ્ત્રીપ્રતિનિધિ મોકલી છે. બેલ્જિયમની જાહેર પ્રતિષ્ઠામાં સ્ત્રીઓ

બેલ્જિયમની પાર્લામેન્ટમાં સ્ત્રીસભાસભા છે (ત્યાં રાજકીય બાબતોમાં સ્ત્રીઓને મત આપવાનો અધિકાર નથી) અને એક સ્ત્રી એમ્બર ડી ડ્યુટે અને બીજી સેનેટમાં છે. બંને સ્ત્રીઓ સમાજવાદી પક્ષની છે. પ્રાંતિક ધારાસભામાં ચાર સ્ત્રીઓ હોય છે. મ્યુનિ-સીપલ્લીટીના સ્ત્રીપ્રતિનિધિઓની મંખ્યા ૧૭૧ છે. તેમાંથી સ્ત્રીઓએ ૧૩ છે. ૧૪ સ્ત્રીઓ શેરીફ તરીકે અને ૧૬ ટાઉન ક્લાર્ક તરીકે છે.

જર્મનીમાં સ્ત્રીઓ

જર્મનીમાં સ્ત્રીઓએ ખૂબ પ્રગતિ કરી છે, સ્ત્રીઓનાં બધાં મંડળો વિખેરી નાખવામાં આવ્યાં છે. ડૉ. ફ્રીક્રા નામની પ્રધાન બાઇએ જુલો જુલો મંડળોની સ્ત્રીઓનું મંડળ રચાવ્યું છે. મીનાઇલર તેના ઉપપ્રમુખ છે, હુસી હોફલીસ નામની એક નાણીની જર્મનસ નરી ડુમેટીક આર્ટની ડાયરેક્ટર નીમવામાં આવી છે. મીસીસ એડીથ વાન કહેર રેટ ઇન્સ્ટી-

દયુશનની ખોડમાં સેવા કરે છે. જન્મનીની લીટરેયર એકેએમાં ૩૮ સંખ્યામાંથી ૪ સ્ત્રી થો છે.

હટલીમાં સ્ત્રીઓ પ્રત્યેતું વલણ

૧૪ વર્ષના ફેસીસ્ટ અમલ દરમ્યાન સ્ત્રી વ્રતિએ પાછળ પગલાં ભર્યા છે. ધરકામ, કલકીછેર જેવી બાબતો વિષે અહીં ખૂબ માર મૂકવામાં આવ્યો છે.

આરનેહડા કોટ્ટેસીને ન્યુયોર્ક ટાઇમ્સને તાર)

શેમ-ઓક્ટો. ૨૮, ૧૯૧૯ માં ફેસીઝમની સ્થાપના થઈ ત્યારથી પુરોગોની પ્રવૃત્તિનું ભેર અધિક થયું છે અને સ્ત્રીઓની પ્રવૃત્તિઓ આગળ વધવાને બદલે એકાદ ડગલું પાછળ ભયું છે. મુસોલીની પ્રધાન બન્યો ત્યારથી સ્ત્રીઓને મ્યુનિસિપાલિટીમાં મત આપવાનો તથા લાભલ થવાનો હક્ક હતો પણ ધણીવાર મુંટાપલા મેયરની જગ્યા ઉપર સરકાર પોતે જ મેયર નીમતી. ફેસીઝમ એમ માને છે કે મુશ્વરે લાવિપેટીની ઉત્પત્તિ, સાચવણી તથા કેળવણી માટે સ્ત્રીઓ બનાવી છે અને એ કામકાજમાંથી તેને બીજી પ્રવૃત્તિ માટે બહુ ઓછો સમય રહે છે. બીજી રીતે તેઓ સ્ત્રીઓને ગૃહ-રાણી માને છે અને આ રીતે તે લાવિ પ્રજા બળવાન અને ખડતલ બનશે એમ માને છે.

ઉપલા નિયમોને અનુસરતાં રાજ્ય વહુ અને માતા બનવાનું શિક્ષણ આપે છે તથા શરૂઆતમાં યુવકોની સંસ્થાઓમાં રાજ્ય પ્રત્યેની ફરજ સમજાવવામાં આવે છે. અને સ્ત્રીઓ ન્યારે માતા થવાની તૈયારીમાં હોય છે ત્યારે રાજ્ય તરફથી સલાહ, મદદ અને સગવડ મળે છે.

બીજી મહત્વની વસ્તુ એ છે કે સ્ત્રીઓને રમતગમતમાં લોગ લેવા દેવામાં આવે છે પણ એ વિશે ફેસીસ્ટ સરકારનો પૂરો કાણુ છે અને સ્ત્રી શરીરને અને તેના નાણુક બંધારણને ધ્વજ કરે તેવી રમતો તેમને રમવા દેવામાં આવતી નથી. ટેનીસ, તરવું, થોડેસ્વારી,

બાયામ જેવી રમત ગમતોમાં છટાલીની સ્ત્રી-લોગ લે છે.

યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં, અને બ્રિટનમાં આ બંધારણ જૂની ઢબનું લોગે છે. આટલું છતાં ફેસીઝમે જાહેર કરેલી રમતો વિષે ના પેપે વધી ઉઠાવ્યો છે.

એશિયાઈ સ્ત્રીઓની પ્રગતિ

તુર્કી સ્ત્રીઓ ઘણી ઝડપથી આગળ વધી રહી છે અને તેમણે સ્વતંત્રતાનો પૂરો લાભ મેળવી મુસ્લીમ દુદીનો ત્યાગ કર્યો છે. તેઓ નિર્ભય બની છ'દ્ગીનો સામનો કરે છે.

ચીન અને જાપાનની સ્ત્રીઓ દવા તથા શિક્ષણના કામમાં સારું સ્થાન ધરાવે છે. એને વિષે એ. પી. નો તાર આ રહ્યો:

ધરતંત્રુલ: ઓક્ટો. ૨૮ સ્વાતંત્ર્ય મળવાને દશ વર્ષ થઈ ગયાં છે અને તુર્કી સ્ત્રીઓએ કેળવણી વિષયક કાર્યો કરવાનું નક્કી કર્યું છે.

આવતી કાલે દશવર્ષી ઉત્સવ હોવાથી તુર્કી સ્તાન સ્ત્રીઓની મુક્તિનો પ્રસંગ પણ ઉજવશે. " તમારો ચહેરો દુનિયાને બતાવો અને તમે પણ દુનિયા જુઓ. " આમ ગાઝી મુરતકા બોલ્યો, અને શહેરની લાઓ સ્ત્રીઓએ ખુરબાઓ ફેંકી દીધા.

ન્યારે તેઓએ પ્રથમવાર પડદા બહાર નજર ફેંકી ત્યારે અમેરિકન ચિત્રો દ્વારા શિક્ષણની શરૂઆત થઈ હતી

લગ્નો ઘટ્યાં અને છુટાછેડા વધ્યાં. એક ધરતંત્રુલનો વેપારી પોતાની સ્ત્રી સાથે છુટા-છેડા મેળવવામાં ફાળ્યે કેમકે તેની સ્ત્રી ખુબ દેવાદાર હતી.

તુર્કસ્તાનથી કેટલાય રૂપિયા કાન્સમાં ગયા. ગાઉન્સ, અત્તરો, લીપ્ટીક્સ વગેરેની ખરીદી માટે ધરતંત્રુલ અને અનકારાની સ્ત્રીઓ સંદર પહેરવેશ માટે યુરોપમાં પ્રથમ આવી

પરણવાના દિવસ સુધી જે વસ્તુ એક બીજાને ઓગળી શકતાં નહીં અને માત્ર માળાપે નક્કી કરેલાં બ્રેડાંઓ પરણતાં તેને બદલે સ્વતંત્રતા અને મોજ માણવાની પુરી

છૂટ હવે મળે છે. યુરોપમાં આપઘાતના કિસ્સાઓ વારંવાર બનતા તે હવે રાજ્ય તરફથી વર્તમાન પત્રમાં છાપવાની બંધી યથા છે.

પાશ્ચાત્ય સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત થવાથી સ્ત્રીઓ વહેવાર બાબતોમાં નિષ્ણાત થતી જાય છે. માતાઓએ ખરીદિય પાશ્ચાત્ય માલ તરફ ઉગતી પ્રગ્મ મોં મચકોડે છે.

પ્રાથમિક શાળામાં બાળાઓની મંખ્યા ૧૯૧૩ કરતાં પાંચ ગણી વધારે છે. ઘણી સ્ત્રીઓ પ્રોફેસર વધીય અને લેખક તરીકે કાર્ય કરે છે.

વળી હમણા સ્ત્રી બેંકર પણ બન્યાં છે. હાટીને હનીમ નામની બાઇ તુર્કિસ્તાનની મોટી બેંક ઇશબેંકની સબ ડાયરેક્ટર છે અને પોતાનાં પાંચ બાળકોની સંભાળ પણ રાખે છે—ધી ન્યુયોર્ક ટાઇમ્સ એક્ટે. ૨૯-૧૯૩૩.

જાપાનમાં સ્ત્રીઓ

પ્રીન્સ ટોકુ ગાવા જે જાપાનીસ રેડક્રોસના પ્રમુખ છે તે ઇન્ટર નેશનલ રેડક્રોસ કોન્ફરન્સમાં હાજર રહેવાના છે. અમેરિકન પ્રતિનિધિએ તેમની હોટેલ, મેયમ્પ્રમમાં મુલાકાત લીધી હતી.

“હું જાણતી રાજ યાઉ છું કે” પ્રીન્સ બોલ્યા, “અમારા દેશમાં રેડક્રોસ કોન્ફરન્સ ભરાયાથી લોકોનાં દિલ એક બીજા પ્રત્યે બેસાયા છે. એટલું જ નહીં પણ ઇન્ટર દેશના લોકો પ્રત્યે આ માનવી કાર્ય પ્રત્યે મમતા ઉત્પન્ન થઈ છે અને અપ્રચારની લાગણી ઉત્પન્ન થઈ છે.”

“ધી રેડ ક્રોસ એ જાપાનમાં મોટું અને કાર્ય કરતું ખાતું છે.” તે બોલ્યા “આતુ કાર્ય તરીકે આ ખાતું હોસ્પિટલ, દવાખાનાં, અને નર્મનું સિસ્ટમ આપવાનું કાર્ય કરે છે અને એજ કાર્યકરો હજાર દરમ્યાન સારવારમાં ખર્ચ લાગે છે અને આતું પ્રાથમિક બજા ૨૦૦૦૦૦૦૦ નું છે.

અને એ પ્રિન્સ જેને ફ્રેન્ચ બુનિયર રેડ ક્રોસનું પ્રતિનિધિ મંડળ મળ્યું હતું તે આજે લંડન જવા ઉપડશે. [સીકાગો ડેપ્રી ફીબ્યુન]

હીંદી સ્ત્રીઓ પોતાની પ્રતિનિધિ આવતી કોંગ્રેસમાં મોકલે એવી આશા રાખીએ.

ચીનમાં સ્ત્રી પોલીસ

હકોત ખાતે ૧૯૩૧ માં ૮ સ્ત્રી પોલીસને કેળવણી આપવામાં આવી હતી અને એ શહેરને સ્ત્રી પોલીસ કેળવવાનું પ્રથમ માન થયે છે, અને હમણાં પાછા પીંગ શહેરમાં સ્ત્રીઓ લીમનું એક વ્યવસ્થિત દળ નેવિંગ્થન અમલદારની દેખરેખ હેઠળ કેળવણી પામ્યાં છે અને એજ દળમાં વધુ સ્ત્રીઓ ભગવાથી એક ગ્રીની અમલદાર જેણે અમેરિકન રીતે ક્વાયતનો અભ્યાસ કર્યો છે તે કેળવણી અપે છે. આમાંની ઘણી ખરી વિદ્યાર્થીની છે. અને તેઓ રોજ સ્ત્રીઓ અને કુમારીઓ સાથેની કરતો બળવે છે.

ફ્રાન્સમાં સ્ત્રીઓનો દરજ્જો

ફ્રેન્ચ મેડીસીનના અભ્યાસમાં તે ખાતાના ઉપરી તરીકે બીજી વાર ડૉ. પેપીએન નામની બાઇને નિયુક્ત કરવામાં આવી છે અને આતુ પ્રથમ માન મેળવનાર મેડમ બર્ટ્રેન્ડ ફોન્ટેઇન હતાં, મેડમ પેપીએન ગણા અને મોદીના દેશમાં નિષ્ણાત છે. તેમણે જાહેર ક્યુ છે કે “મને આશ્ચર્ય થાય છે કે ફ્રાન્સે મનુષ્યોના પ્રાણ અમારા હાથમાં હોય છે પણ મારા ઘણી સિવાય મને પાસપોર્ટ મળી શકતા નથી.” ક્રીકેટમાં આના ડૉ. નોઇસેસ એક ફ્રેન્ચ ક્રિકેટર છે જે એક ઉચ્ચ પ્રકારની પદવી અને માન પ્રાપ્ત કરી ચકયાં છે.

આયર્લેન્ડમાં તથા સ્ત્રીઓને ધારણગાની ચુંદણી વખતે ઉછાલમાં પાછા ફરતું પકડ્યું હતું.

સ્પેનની સ્ત્રીઓ

નવાસન્ય શાસનથી સ્પેનમાં સ્ત્રીઓનો લાભ સ્ત્રીઓ મેળવી ચકે છે. ૨૭૦ ઉમેદવારોમાંથી ૨૭ ઉમેદવારો આમાં ૧૯૧૬ પામ્યા છે, અને સફળ થયેલા ઉમેદવારોમાં એક બહેન પણ છે જેમનું નામ મેતોગીયા માર્ચે-

રીડા એવેરીઆ છે, અને પાંચ બહેનોએ રોયનની ધારાસભામાં પોતાની બેઠક મેળવી છે.

ફીલીપાઇનની સ્ત્રીઓની મતદારી

ફીલીપાઇનની સ્ત્રીઓ પુરુષોના જેટલી જ ચરતે મત આપી શકે છે, અને તેની ઉંમર ૨૨ વર્ષની, લખી અને વાંચી શકવા ઉપરાંત ૨૫૦ શિલિંગની મીલકત હોવી જોઈએ.

પોલેન્ડમાં પ્રથમ સ્ત્રી શિક્ષણ

હેન્ડીક ડેવિડ્સ નામની બાલક શિક્ષણ લેનાર તરીકે પ્રથમ પોલીન્ડ બાલ છે. તે ઉંમર ૩૩ વર્ષની છે, તે દેશના શિક્ષણમાં તેણી સ્થાન હાંસુ છે અને તેણે મહત્ત્વનાં સંકલ્પોનું નિરૂપણ કર્યું છે. તેણે ધણી દેશી દરિયાકાંઠામાં બાલ લીધે છે, રાષ્ટ્રમાં અને ૫૨ રાષ્ટ્રમાં, ૩૧ નંબરથી માંડી ૨ જ, ૩ જે નંબરે ધનાભો મેળવ્યાં છે.

લીથુઆનીયાની સ્ત્રીઓ

લીથુઆનીયામાં માગડોનેન પ્રેચ્ટ પ્રથમ ન્યાયાધીશ છે. ૧૯૨૦ થી મેરીપોલ લોક કાર્ય કરે છે. ૧૯૨૦ માં તે ત્યાં કામ ચલાવે સર્વ તરીકે જોડાયાં અને ૧૯૩૧ માં ન્યાયાધીશ તરીકે નિયુક્ત થયાં. ધણી બહેનો કાયદોના અભ્યાસ કરી રહી છે. ધણી વકીલની પ્રેક્ટીસ માટે, બેરીસ્ટર તરીકે, જજ માટે અનુભવ મેળવી રહી છે.

હોંદી સ્ત્રીઓ

પાશ્ચાત્ય દેશોમાં એવી સામાન્ય માન્યતા છે કે હોંદી સ્ત્રીઓ હમેશાં માનને લાયક છે. જૂના વખતમાં તેમજ હમણાં હોંદી સ્ત્રીઓ, વિજ્ઞાન, ધર્મ અને સમાજ કલ્યાણમાં આગળ પડતો ભાગ લે છે. સંઘટિત પ્રવૃત્તિ એ હમણાંની પ્રવૃત્તિ છે.

રાજકીય પ્રદેશમાં સ્ત્રીઓએ હમણાં અગત્યનો ભાગ લઈ રહ્યા છે. રાષ્ટ્ર-સ્વાતંત્ર્યની લડતમાં સ્ત્રીઓએ પુરુષોની પડખે રહી લાગ

લઈ રહ્યા છે. ૧૯૧૭ માં સ્ત્રી મતદારીની અગવળ થઈ ગણાય. હોંદી સ્ત્રીઓનું મંડળ મી. મેટિયુને મળવા આવતું હતું. એના પરિણામ રૂપે છે. મીસીસ મુયુલદમી રેડી મદ્રાસની ધારાસભાના ઉપપ્રમુખ થઈ શક્યાં હતાં.

ગાગમેથ પરિષદમાં હોંદી સ્ત્રી પ્રતિનિધિઓ હતી. ત્રણ બંધારણ પ્રમાણે ૪૦ સ્ત્રીઓ પ્રાંતિક ધારાસભામાં બેઠક મેળવી શકશે. કોમી મતદારીનાં બંધારણ સામે તેમનો વાંધો હોવા છતાં આ દેશાવવામાં આવ્યું છે.

હોંદી સ્ત્રીઓ રાજકાર્યમાં જ ભાગ લે એવું નથી પણ કેળવણી, સમાજ સુધારા અને એવા બીજા કાર્યો પણ કરે છે. ધણી સ્ત્રીઓ વકીલ, ડોક્ટર, પ્રોફેસર તરીકે ઉપાધી મેળવી ચૂકી છે.

મીસીસી પી. કે. રાય એક કેળવણીકાર છે અને કલકત્તાની સેનેટમાં સભ્ય છે. સંબંધ અને મદ્રાસમાં ૧૯૨૭ માં બે સ્ત્રીઓને માછરૂંદેશ નીમવામાં આવ્યા હતાં. અને વિજ્ઞાપતમાં ૧૯૨૦ માં પહેલી સ્ત્રી માછરૂંદેશ નીમવામાં આવી હતી અને હમણાં જ કલકત્તામાં ૧૧ સ્ત્રી માછરૂંદેશ નીમવામાં આવ્યા હતા. મુંબાઈમાં ૧૬ સ્ત્રી માછરૂંદેશ છે અને મદ્રાસમાં તેથી વધારે કલકત્તાની મુની-સિપાલીટીમાં ૨ સ્ત્રી સભ્યો ચુંટરામાં આવી હતી.

મૈથીન અને ત્રાવણકોરના દેશીરાજ્યોમાં ૧૯૨૦ માં બે સ્ત્રીઓ ધારાસભામાં હતી અને ત્રાવણકોરમાં એક સ્ત્રી હેલ્થીટાઈમેન્ટ સભ્ય છે.

૧૯૨૫ માં સરોજિની નાયડુ મહાસભાનાં પ્રમુખ થયાં હતાં. અને થોડી સ્ત્રીઓ એમ કામ કરવા લાગી છે.

આ વર્ષે પ્રથમવાર “ટ્રાંસીકંટન લીગ” એન્ડ “સીકંટન” લીગ એક હોંદી સ્ત્રી પ્રતિનિધિ જીનીવા ખાતે નીમવામાં આવી છે.

ગુજરાતની સ્ત્રીઓ અને આંતરરાષ્ટ્રીય જીવન

દષિષ્ઠા :

શ્રીમતી સરોજિની રહેવા,
એમ. એ.

ગુજરાતના નાનકડા વિસ્તારના પ્રમાણમાં એને હિંદના બીજા પ્રાંતોમાં ઠીક મહત્વ મળ્યું છે. પણ આ મહત્વ કાંઈ બહુ જીવન નથી. વીસ વર્ષ ઉપર મહાત્મા ગાંધીજી દક્ષિણ આફ્રિકાથી આવીને અમદાવાદમાં વસ્યા ત્યારથી એમની પ્રત્યક્ષ અસર થવાથી ગુજરાત રાજકીય ક્ષેત્રમાં આગળ વધ્યું અને પરિણામે એની ખ્યાતિ સમસ્ત હિંદમાં પ્રસરી. સામાજિક ક્ષેત્રમાં આપણે બીજા પ્રાંતો કરતાં વિશેષ આગળ વધ્યાં નથી. અને સ્ત્રીઓની કેળવણીની ખાખતમાં સિંધ અને પંજાબ આપણને વડાવી આગળ જવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે અને થોડા વખતમાં આગળ જશે જ. કરાંચી જેવા અઢી લાખની વસ્તીના શહેરમાં સવાસો કન્યાઓ કોલેજનું શિક્ષણ લે છે, ત્યારે અમદાવાદ જેવા ચાર લાખની વસ્તીના શહેરમાં માત્ર ચાલીસ કન્યાઓ લે છે.

૧૯૩૦ ની સત્યાગ્રહની લડત વખતે ગુજરાતી સ્ત્રીઓએ હિંદનું નામ રાખ્યું એ માન્ય છે. પણ એ લડત બંધ પડ્યા પછી સ્ત્રીઓનો ઉત્સાહ પણ ટપી ગયો છે. રાજસત્તાના અન્યાય સામે ઝડપી માટે આવેલી હિંમત અને ઉત્સાહ સામાજિક અનિષ્ટોનો સામનો કરવામાં કમ લાગશે એવી આશા ધણીએ રાખેલી, પણ તે વ્યર્થ ગઈ છે. જેલની યાતના સહન કરી આવેલી બહેનોમાંથી પણ કેટલીએ એવી છે કે જે તદ્દન સંકુચિત મનોવૃત્તિની હોઈ વ્યવહારની ઝીણી, નમાવી વિગતોમાં અને નિઃકુલ્યતામાં રસ લે છે તેમજ પોતાને આધીન વડાઓ કે લાભીઓ પર જીવન ગુજારે છે. દેશમાં એક વખત અગ્રસ્થાને અજીવની સ્ત્રીઓ પણ હવે આમ પ્રગતિથી જીવનથી વિમુખ રહે તો સામાન્ય સ્ત્રીમૂલક પાને થી આશા રાખી શકાય ?

ગુજરાતની સ્ત્રીઓને માત્ર રાજકીય લડતમાં જ ઉત્સાહ છે, સામાજિક કાર્યોમાં નથી એનું કારણ સમજી શકાયું નથી જેને રાજસત્તાના અન્યાય સામે તેને રૂઢિસત્તાના પણ સાલવા જ જોઈએ. છતાં એમ બન્યું નથી જ એ તો ચોખ્ખું છે. અખિત્ત હિંદ મહિલા પરિષદની એક દેશ ભરના અગત્યના પ્રશ્નોની ચર્ચા કરે છે અને એ પ્રશ્નોના નિકાલ માટે અનેક પ્રકારનું માર્ગ સૂચન કરે છે. છતાં એ પરિષદમાં ગુજરાતી સ્ત્રીઓની હાજરી નહિ જેવી જ છે. સમગ્ર ગુજરાતને તેર પ્રતિનિધિઓ મોકલવાની છૂટ હતી છતાં મધ્યે વર્ષ માત્ર બે જ પ્રતિનિધિ અમદાવાદ શહેરમાંથી ગયાં હતાં અને તે બેમાંથી પણ એક તો પારસી બંદુન હતાં. સુરત, ભરૂચ, ભાવનગર, રાજકોટ જેવાં શહેરો જ કરો. રસ લેતા નથી તો નનાં ગામો કે ગામડાં માટે તો ફરીવાર કસાય જ ક્યાંથી ? પરિષદની અન્ય પ્રાંતોની યાખાઓ અનેક દિવામાં મહત્વનું કાર્ય કરે છે ત્યારે ગુજરાતનું કામ ગત્ય છે.

આ પ્રમાણે આંતરપ્રાંતીય જીવનમાં જ ન્યાં સ્ત્રીઓને રસ નથી ત્યાં આંતરરાષ્ટ્રીય જીવનમાં તો હોય જ નહિ. એ સમજી શકાય તેવું છે. ઉત્સાહ બે વર્ષથી સ્ત્રી વિચાર્યો માટે ત્રણ મહિનાની મુરોપની સફર ગોકવત્તમાં આવે છે. આ મફર માત્ર સંદેશ કરવાના હેતુથી નહિ પણ જીવ જીવ દેશોની કેળવણીની તેમજ બીજા બહેર સંસ્થાઓ જેવાજ હેતુથી ગોકવત્તમાં આવે છે. છતાં એક પણ ગુજરાતી કન્યાએ એનો લાભ લીધો હોય એવું જાણ્યું નથી. પરિમતી સંસ્કૃતિનો આપણને મોદ નથી એ જ આ ઉદારીનનાનું કારણ છે એવો બચ્ચવ ધધ મે તેમ

નથી. દર વર્ષે ફેટલીએ શ્રીમંત ગુજરાતી બહેનો યુરોપની મુસાફરીએ જાય છે.

સ્વદેશીની ભાવના ખીજી શક્તિ કરતાં ગુજરાતમાં વિશેષ પ્રદીપ્ત થયેલી છે તેથી આપણે દરેક પરદેશી વસ્તુ તરફ અણુચાની નજરે જોઈએ છીએ અને તેથીજ આપણી સ્ત્રીઓને આંતરરાષ્ટ્રીય જીવનમાં રસ નથી એમ કદાચ કહેવામાં આવે. પણ એ તદ્દન માયું નથી. સ્વદેશીની ભાવનાનું આદ્ય સંચાલક તો ખંગાળા છે. અને છતાં એ આપણા કરતાં આ બાબતમાં વધારે ઉદાર મનોરત્તિવાળું છે. વિશ્વભારતીની આંતર-રાષ્ટ્રીય જ્ઞાનનો વિનિમય કરવાની ભાવના અત્યારે ખંગાળાના શાંતિનિકેતનમાં જ પોષાય છે. અને ખંગાળાના સ્વદેશપ્રેમ માટે કાણુ શકે લાવી શકે તેવું છે ?

એમ ચાલતું હોય તેમ જ ચાલવા દેવાની શક્તિ જો કે થોડે ધણે અંશે આખા હિંદમાં વ્યાપી રહી છે, છતાં ગુજરાતીઓમાં એ સૌથી વધારે દેખાય છે. એ જ મારી માન્યતા છે. આપણે આપણું સાચવીને બેસી જીવું, ખીજી પંચાતમાં પડવું નહિ એ વાણીયા શાહી શુદ્ધિ પણ ગુજરાતને વારસમાં મળી છે. અને તેને લીધે પણ આપણી બહેનોને બહારના જીવનમાં રસ નથી. વળી ગુજરાતમાં ધનિક વર્ગ જોટે લાગે વેપારીઓનો જ બંનેડો છે. એ વર્ગને કેળવણીની કીમત ઓછી છે, અને કેળવણી વર્ગ પાસે ધન નથી.

અતિશય સંકુચિત વાતાવરણમાં જન્મેલી અને માત્ર થોડાં જ વર્ષથી પદ્ધતિમાંથી મુક્ત થયેલી પુર્વસ્તાનની સ્ત્રીઓ કે સૈકાઓથી ઝરવાહીના બુલંબો વેડી હમણાં જ સ્વતંત્ર થયેલી રશિયન સ્ત્રીઓ એકદમ પ્રગતિ કરી શકે અને આપણી ગુજરાતી બહેનો જેમને કદિ પદ્ધતિમાં પૂરતું પડ્યું જ નથી તે પ્રગતિ ન કરી શકે એ ખરેખર બેદાનક છે. પુર્વસ્તાન અને રશિયાની સ્ત્રીઓની ઉન્નતિની પાછળ રાજ્યનું બળ રહેલું છે એ વાત ખરી છે. પણ આપણી બહેનોએ તો રાજ્ય-સત્તાનો સામનો કરવામાં પણ શક્તિ બતાવી

આપી છે. તો સામાજિક અનિષ્ટોની સામે કમર કસવામાં એ સત્તાની સહાયતાની મશી બરેર નથી.

આંતરરાષ્ટ્રીય જીવન એટલે કોઈ જીવીકા કે ઇસ્તંજીવની પરિપદમાં હાજરી આપવી કે એ પરિપદ વિષેનાં લખાણ પત્રોમાં વાંચવા એવો અર્થ નથી. જગતભરની સ્ત્રીઓના જીવનમાં રસ લેવો, એમના અને આપણા પ્રશ્નની પુલના કરવી અને એમણે જે જે મુક્તિ માર્ગ શોધ્યા હોય તે સંબંધી વિચાર કરવો અને એ માર્ગે આપણે પ્રગતિ કરી સફળીએ એમ છે કે નહિ તે તપાસવું એનું નામજ આંતરરાષ્ટ્રીય જીવન એમ હું તો સમજું છું. ‘રશિયાનું છુટાપણું આપણે ન જોઈએ; પુર્વસ્તાનની સ્ત્રીઓ તો રંગ પાકીર જ લગાડી બેઠે છે; અમેરિકાની લગ્નસંસ્થા તદ્દન છિન્નહિન્ન થઈ ગઈ છે.’ એવું કહી આપણી શ્રેષ્ઠતા સિદ્ધ કરવા કોઈ માર્ગો એ સંકુચિત મનોરત્તિ દર્શાવે છે. વળી આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રશ્નોમાં રસ લેવા છતાં આપણો સ્વદેશપ્રેમ તો કાયમ રહેવો જ જોઈએ. સ્વદેશપ્રેમ અને આંતરરાષ્ટ્રીય ભાવના બંનેનું સુયોગ્ય સંમેલન એ જ સાચી ઉદાર ભાવના. સમસ્ત જગતમાં અમારાં જેવો કોઈ સમાજ નથી, અમારી હિંદુ સ્ત્રી જેવી કોઈ સ્ત્રી નથી એમ કહી આપણી સુરક્ષા ઉપર ચીંગડાં મારવાનો પ્રયત્ન કરવાથી કોઈ પ્રકારની સિદ્ધિ થતી નથી આપણો, સમાજ મરડેલો છે અને આપણી સ્ત્રીઓ અધમ દયામાં છે એ સત્ય કબૂલ કરી બંનેને ઉન્નત કરવા માટે ખીજી દેશોની હીલચાલ ઉપર નજર રાખવો અને એમાંથી યોગ્ય લાગે તે ગ્રંથ કરવું જ જોઈએ. ‘પાશ્ચાત્ય’ એ શબ્દથી જ ભડકી જવાથી કશી પ્રગતિ થવાની નથી. અને જ્યાં આપણને અનુકૂળ પડે છે ત્યાં તો આપણે અનેક પાશ્ચાત્ય વસ્તુઓ અને વિચારો ગ્રહણ કરીએ જ છીએ. માત્ર જ્યાં શ્લેષસત્તા સામે યવાનો વિકટ પ્રશ્ન આવે છે ત્યાં જ આપણું શ્રેષ્ઠ છે અને પાશ્ચાત્ય ખૂબ જોડું છે એમ કહી જવાબદારીમાંથી ખસી જઈએ છે. આ મનોરત્તિ બંદેશના સિવાય આપણો ઉદાર નથી.

—સૌંદર્યભરી ચામડી—

સર્વ લાવણ્યોમાં સૌથી વધુ બહાલ ઉપજાવે છે

‘મે લે એટલું’ યાદ રાખો

ખાતી’ વિનાની ખુબ-
પુરતીની ચાલી માત્ર ઉપર
કેપરની જ નહિ પણ છિ-
રોની ઉંડી ઉતરેલી સંપૂર્ણ
સ્વચ્છતામાં છે તો તમારી
ચામડી તાજગીભરી અને
હુંદર રાખવી એ
સહેલ છે. “૫૦૧”
સુગંધી ન્હાવાનો સાબુ
તમારો મોઢામાં મોટો
સાથી છે. કુદરતી તેલોમાંથી,
કંકર રસાયણો વિના અનેલા
આ સાબુના સમૃદ્ધ માખણ
જેવા શીલુથી, સૌન્દર્યને
કલુષિત કરે એવી ‘અશુ-
દ્ધિઓને ચામડીમાંથી
દૂર કરી સાફ કરે છે.

ટામકો સેલ્સ ડીપાર્ટમેન્ટ

પો. ઓ. બોક્સ નં. ૫૨૮, મુંબઈ

ધી તાતા આર્ટલ મીલ્સ લિ. લીમીટેડ, તાતાપુરમ.

સ્ત્રીઓ માટે મુંબઈમાં નવાં શિક્ષણ વર્ગો

પદ્ધતિસર વેતરતાં અને શીવતાં, જાતજાતનું હાથથી અને મશીનથી બરતાં, તેમજ તરેહ તરેહનું ચીતરતા શીખવાની ઇચ્છા બહેનોમાં વધતી જાય છે. ઉપરાંત સારું અંગ્રેજી બોલતાં અને લખતાં શીખવાની ઉત્કંઠા પણ સ્ત્રીઓમાં જોવામાં આવે છે. આ વિષયોનું શિક્ષણ યોગ્ય પદ્ધતિસર આપવાના ઉદ્દેશથી નવા શિક્ષણવર્ગો જીન માસથી બોલવામાં આવશે. આ વર્ગોના લાભ કોઈ પણ કોમની બહેન કરાવેલી શી ભરીને લઈ શકશે. જે બહેનો એ વર્ગોના લાભ લેવા ઇચ્છતાં હોય તેમણે નીચેને સરનામે રૂબરૂ મળવું આ પત્રવ્યવહાર કરવો. રૂબરૂ મળવાનો સમય સવારે ૧૦-૩૦ થી બપોરે ૧-૩૦ સુધી.

ઠેકાણું :

લીલાબહેન રણછોડદાસ વોરા,

જીવણલાલ મહારાજ બીલ્ડીંગ, ત્રીજે મન્દિર,

શ્રીરંગીના દેવળ સામે, ગીરગામ, મુંબઈ, ૪.

રતમાં શિવાજી ને પ્રતાપ ફરી જન્મે એમ તમે ઇચ્છતા હો અને તમારી લાવિ પ્રજાને વીર બળવાન આહાહ બેવાની ઇચ્છા રાખતા હો તો પહેલાં માતાઓને આરોગ્ય ને બાળવાન બનાવો.

અખલામૃત

તમારા કુટુંબની દરેક વયની સ્ત્રીઓને આપો.

ડોક્ટરની દવાના રજકા પી પીને કંટાળેલી સ્ત્રીઓ

માટે અખલામૃત અશ્વિનીરવાદ સમાન દવા નીવડી છે.

અખલામૃત હિમાલયની શુદ્ધ વનસ્પતિની જરાપણુ લય

વગરની દવા હોવાથી દવા સાર કરતાંજ ફાયદો થાય છે.

હાથ પગની કળતર : કમરનો દુખાવો : લોહીની કોમલ : પાંડુ : ચૌવત પાંડુ : રતવા :

લોહી વા : હિરડીરીઆ : વંધ્યાપણું : પાતુની નબળાઈ : અટકાવતી અનિયમિતતા :

પ્રદર, ધુપણી : સુવારોગ : વિગેરે વિગેરે સ્ત્રીઓનાં તમામ દર્દો મટે છે.

અખલામૃતનું સેવન કરવાથી બાળકો બળવાન અને તંદુરસ્ત રહે છે

બાટલીની કીમત રૂ. ૪-૮-૦ : પોસ્ટેજ ખર્ચ જાહે

પરિવર્તનોનાં રેખાચિત્રો

દોરનાર :

શ્રીમતી સારદા રહેતા,

બા. એ.

* *

૧. ત્રીસ શ્રીજ આરોગ્ય મંડળના ઉત્સવ સપ્તાહને અંગે શ્રી. ચંદ્રવદન મહેતાએ રચેલું 'આગગારી' નામનું નાટક ઘણીજ સુંદર રીતે કેટલાંક યુવકો અને યુવતીઓએ ઘાઘા વખત ઉપર લગભગ હવું. શ્રીઓજ સ્ત્રી પાત્રો અભિનય કરે, અને પુરુષોજ પુરુષ પાત્ર થાય એજ પ્રયોગ કળાતી દષ્ટિએ સુંદર રીતે સફળ થાય છે. આ પ્રયોગમાં એજ પ્રમાણે થયું હતું. અને તે ઉપરાંત દરેક વ્યક્તિ સુશિક્ષિત અને કલાસિક હોવાને લઈને નાટ્યપ્રયોગ બહુજ પ્રશંસનીય થયો હતો.

સ્ત્રી પુરુષો એકત્ર થઈને નાટ્યાભિનય કરે, નૃત્ય કરે એ વિચારમાળા મગજમાં ચાલતી હતી એટલામાં નિદ્રાધીન યતાં વિચિત્ર સ્વપ્ન બહુ થયું. નાટ્ય પ્રયોગને પરિણામે કે મને તે કારણસર પરંતુ સામાજિક દરમિયું ચિત્રપટ સ્વપ્નમાં દેખાયું. સ્વપ્ન એટલું તાદરસ હતું કે હજી પશુ આંખ આંમળથી ખમતું નથી. એક મોટા દેવચામના પટ ઉપર જૂદાં જૂદાં ચિત્રો આલેખેલાં હતાં. દરેક ચિત્રમાં આપણા સમાજમાં હેઠલાં ચાલીસ વર્ષમાં થયે રહેલાં પરિવર્તનોનાં રેખાચિત્રો હતાં.

પ્રથમ ચિત્ર રાજનગરની એક પ્રાથમિક કન્યાશાળાનું હતું. કન્યાશાળાનું મકાન વિશાળ હતું. પરંતુ કન્યાઓની સંખ્યા સોથી વધારે નહિ. તેમાં એ મોટામાં મોટી વિદ્યાર્થિનીની વય

૧૨ વર્ષથી વધારે નહિ હોય, બધી એ કન્યાઓ હૃદય ગણાતી કામતી જ. માણુમ પછી હતી. જવદ્દે એકાદ બીજી કામતી હોય. બધીજ બાળાઓએ ચણીઓ ને બદન અથવા તે ઉપર હોરણી પહેરેલી હતી. વચ બધાં વિદેશીજ હતાં. સખત ખેંચીને તેજ ધાલીને માથ પર અંબોડો લાગેલો હતો. હાથે કાંતે નાકે અને ગળામાં આબૂલો પહેરેલાં હતાં. પગમાં પગરખાં કાષપશુ પ્રકારનાં ત્રહાનાં.

એક બીજા પટપર હૃદય ગણાતી નાગર કામતી કુટુંબમાં એક વચે લગ્નવિધિ થઈ રહી હતો. દસ વર્ષની કન્યા અને ચૌદ પંદર વર્ષનો વર રાગ. કન્યા મિચારી આંખ મેઘાં ઢાંકીને ઘનકી ગદી ચઢીને બેઠેલી હતી. રખેને કપડાંની અંદરથી આંખ ઉઘાડીને ભાવિપતિ તરફ દષ્ટિ કરે તેથી પાસે બેઠેલા મામાએ તેની આંખો પોતાના હાથ વતી ઘણી હતી. કન્યાનાં માતાપિતા કન્યાદાનનું પુણ્ય પ્રત્ન કરવા પાસે બેઠેલાં હતાં. માતાએ પશુ લાંબો છુમટો તાણેલો હતો ને ભારોભાર આબૂલોથી ચરીર ઢાંકી દીધું હતું.

ત્રીજા ચિત્રમાં બાળકુવા પામે ગંદચગની અંદર ન્યાતની પંગત જમવાં બેઠેલી હતી.

પછીના ચિત્રમાં (જે ચિત્ર લગભગ દસ વર્ષ પછીનું હતું) કન્યાઓની ઠાકાકુલનું ચિત્ર હતું. ઇચ્છીય અભ્યાસ કરતી છુજ

બાળાઓ પારસી ચિરતી ઊંઢરીઓની સાથે માણુમ પડતી હતી. પોપાકમાં ઝાઝો ફેર નહોતો. પરંતુ માથાપર સીધા સેંધાને બદલે કાંકર કાંકર વાંકો સેંધો હતો. હોરણીઓ થોડી હતી. કન્યાઓની વય ચૌદ પંદર વર્ષની હતી. ઉચ્ચ વર્ણની સાથે થોડીક કારોગર ધર્મની બાળાઓ પણ હતી. અંગપર સોના ચાંદીના ઘણાના ઝાંછા હતા. પાસે એક છેડરાઓની કોલેજ હતી. તેમાં ઊંઢરાઓની સાથે પ્રવેશ કરતી બે ત્રણ યુવતીઓ હતી. આગળ પાછળ ઊંઢરાઓ કદા મરકરી કરતા ઊભા હતા. અંસો ત્રણસો ઊંઢરાઓના વૃંદમાં માત્ર એ ત્રણ બાળાઓ નીચું જોઈને મંબીર-તાથી જતી જણાતી હતી. તેમનામાં ઊંચું જોવાની હિંમત નહોતી, એકદમ બે ઊંઢરાઓના હાથમાં પથરા હતા અને યુવતીઓ તરફ તા-કતા માણુમ પડતા હતા. બાળાઓ બહુજ સાદા વેશમાં નમ્રતાથી જતી જણાતી હતી.

એક બીજા ચિત્રમાં લગ્નમંડપ હતો. પુરોહિ વરધોડાતી ધમાલ કરી રહ્યા હતા. યુવકોએ પણ મોટાં પાઘડાં માથે પહેરેલાં હતાં અને ખેસ તાણીને મહાલતા હતા. સ્ત્રીઓના પોપાકમાં ખૂબજ પારસીનો નકલી પોપાક જણાતો હતો. ઝીણાં વસ્ત્રો, બહુની માફક ઊડતી બદનની બાંધ, નાનુક આપૂપણે માથે વાંધી સેંધી, દીક્ષા મુક્તતા અંગેણ, કન્યાની વય પંદર સોળ વર્ષની અને વીસ બારીસ વર્ષનો વર—

વળી એક ચિત્રમાં વિદ્યાળ જાહેર સભા હતી. કોઈ પરદેશી વક્તા માંચડા પર ઊભો હતો. લાંબા દાઢી કરીને ભોલો જણાતો હતો. સભામંડપ પુરોહી ભરાઈ ગયો હતો. આગળની લાઇનમાં માત્ર બેકે ત્રણ સ્ત્રીઓ ચોતા-વર્ગમાં હતી. ત્યાર પછીના ચિત્રમાં પરીક્ષાનો મંડપ હતો. સંખ્યાબંધ ઊંઢરાઓ અંદર

ઘાબણ થતાં હતા. કન્યાઓની સંખ્યા પણ ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં હતી. તેમાં એ મુગરની બહેનો ઉચ્ચવર્ણની દિગંતભેર આગળ જતી હતી. ઊંઢરાઓ ચોતાને રસ્તે ચાલ્યા જતા હતા. ઊંઢરીઓ ઘાબણ થતી હતી તેની જગ્યાએ પરવા કર્યા વગર ચાલ્યા જતા હતા. પાસે એક કન્યાશાળાના મધાનમાં જાહેર મેળાનો સ્ત્રીપુરોહોનો હતો. કન્યાઓ સંવાદે અને ગર-બાનો કાર્યક્રમ બેઠકકે કરે જતી હતી. કન્યાઓની વય પણ સોળ સત્તર વર્ષની હતી.

વળી એક ચિત્રમાં ઊંઢરાઓની કોલેજમાં ઊંઢરાઓ અને ઊંઢરીઓ સાથે સાથે વાન-ચીત કરતાં ઘાબણ થતાં હતાં. પોપાક અનૈતિક તદ્દન સાદો સ્વચ્છ સદેહ સ્વદેશી, બંનેના પગમાં ચંપક-નિખાતક હૃદયથી વાર્તાલાપ કરતાં માણુમ પડતાં હતાં.

જાહેરસભાનું એક દૃશ્ય. દેશના મોટા પ્રખ્યાત નેતા વક્તા તરિક, ખુદશા મેદાનમાં સભાનું સ્થાન, શ્રોતારંગીની ચીકાર ભરાઈ ગયેલું. પુરોહિ તેટલીજ લખણ સ્ત્રીઓ સંઘર્ષા ખાંદી વક્તમાં સ્ત્રીજ યજ્ઞેલા-સ્ત્રીઓના અંગપર આપૂપણું નામ નહિ—સભાની બ્યવસ્થા ગ્રાચવણને યુવકો અને યુવતીઓ સ્વયંસેવક અને સ્વયંસેવિકાઓ બીદસા પટે-રીને કરતાં જણાતાં. કન્યાઓની મંચી મંડળી સીનાર, દીલ્લખા, તળમાં જલતરંગ છત્રાદિ બારતીય વાદ્યો સાથે સુશોભિત રીંગ જમીન પર બેઠેલી. સમસ્ત સભા ગાલીચ ઉપર જ બેઠેલી. વક્તા મોટે એક વ્યાસાદિ કરેલી—પાસેના એક પટ પર જાહેર જલમો. બાળાઓના ગરબા-તાળી નહિ પણ તમને મળતા અંગમશોડ, ત્રગજાટ વસ્ત્રાપૂષ્પ-વસ્ત્ર પલે અંશે સ્વદેશી-કાંકર મારવાડી દગ-ની-યુવતીઓએ પણ સાદીને બદલે મલકડી સુદેશીની રંગ બેરંગી દોરણી, મોટા મારવાડી મગફળા પાપરા, પગમાં યુવગ, દાંધ પર

બંગલોડિના બડકા, કડાં, બદનની બાંધ
હુંકી અથવા બાંધ વગરનાં-માથા પર હોર-
ણીના છેડા નહિ-ભાલાકું માયું-લાંબા ચો-
ટલા, એકંદર કળા તરફ દષ્ટિ વિશેષ-આગલા
ચિત્રની છત્રની સામગ્રી ઉલટુંજ દરખ.

સાર્વજનિક શાળા-છોકરાઓ અને છોક-
રીઓ સહસ્રાંશુ લઇ રહેલાં. છત્રી, અંપણ સાથે
લાયમાં પુસ્તક લઇને ચાલતી, સંખ્યાબધ મો-
ટરો અને ગાડીઓમાં બેસીને શાળામાં જતી-
કેટલીએક આધસીકલ પર જતી-કેટલીએક મેજ-
વડામાં વિદ્યાર્થીઓ ૧ સાથે વિજ્ઞાનના પ્રયોગ
કે તી, વાહ વગાડ ' નૃત્ય કરતી, અભિનય કરતી,
ઉત્સાહી ભાંદી નિકર ચુગરાતી બાળા ન્યાત
જાતના બેઠ દૂર કરીને કોયેજની મીઝબાનીમાં
એક સંધાથે લાગે બેતી જાતી.

રાજનગરનાં ચિત્રપટની સાથે બેચાર
ગામડાંનાં દરેકે પશુ હતાં. એક પટપર બેકુ-
તની સ્ત્રી સખત મજુરી કરતી, દોરોને ચારે
નીરતી, ઘડી દગતી, રસોઇ કરતી, બાળકને
ધમકાવતી, પાસે બેકુત છુકો તાણતો પોરતી
સાથે વાતોના તકાશ મારતો બેકોએ જણાતો,
બીજા પટ પર બેકુતોનાં બાળક બાળકોઓ
મોટું એક છાત્રાલય બેકુતની કન્યાઓ વિદ્યા-
ભ્યાસ કરતી, ઘર મશામું કામ કરતી,
કપડાં શીવતી, રમ-ડાં બનાવતી, રેડીઓ
કાતતી કપડા વણતી જણાતી હતી

ચિત્ર વિચિત્ર દરેકોની છાપ મગજ પર
અંકાઇ ગએલી. નિદામાંથી એકદમ અજાન
ચલ ને આપણા મમાજના વિચારોના અંકમ-
ણમાં મગજ ચક્રોએ ચડ્યું.

સ્વાવલંબી થયા વિના છૂટકા નથી

જન્મભૂમિની સંસ્કૃતિનાં પાલક અને વર્ષક ને ને માર્ગો દોષ તે મંડણ કરવામાં જ
મનુ યનો ધર્મ સમાવેશો છે. એટલે સ્વદેશી એ આપણો ધર્મ છે એ સત્ય સમજવાની જરૂર છે. આ
વસ્તુ આપણે સમજવની પડે એ આપણું લાંબન છે. એ લાંબન નિર્મૂળ કરવું, રાષ્ટ્રનું મુખ કળવવું
કરવું એમાંજ દેશસક્તિ સમાવેશી છે. તે આ સામાન્ય સિદ્ધાંત પ્રત્યક્ષ રીતે અને તેનું પાલન કરે
તો સ્વરાજ્ય આપણી હથેલીમાં છે. પરંતુ મુરકેલી જ ત્યાં છે. આપણી આંખપર એટલાં પડવ ફરી
વડયાં છે, એટલા ઉંધા પાટા બાંધ્યા છે, બધાંબધા છે કે તેમાંથી આંખ ઉપડતી નથી. આમાં ધનિકવર્ગ
મૂલમૂલ ગુન્ડેગાર છે. એસઆરમ, અમનચમન ઉદાવચને મદિ અનેક સાધનસામગ્રીમાં મેળવવાની
લોલુપતા, સમાજમાં પોતાનું ઉચ્ચ સ્થાન કાયમ રાખવાની હચમ, તે પાસે પાડવા માટે ખરા બોલ
ઉપાય મંડળ કરવાના પરિશિષ્ટમથી દેશને વ્યાપાર નાશ પામ્યો, પ્રજાની સર્જન શક્તિ પડી ગઇ, અને
પ્રજા આખી સ્વાવલંબી મટીને સ્વાવલંબી થઇ. બાકિ પ્રજાને એ આમાંથી ફાળુ કરવું હોય તો આપણે
સ્વાવલંબી થયા વગર છૂટકા નથી. સ્વાવલંબી થયા માટે આપણા બધા સંજોગ, કારિગરી સંસ્કૃતિ
ઉત્તેજન આપવું પડશે. સ્વદેશીની હાકલ કાયમ કરવી પડશે.

શ્રીમતી શાંતા રહેતાં

શ્રી નું ઘરની રાત્રી જતીને જા. અને ત્યાં એટલા પ્રયોગ દોષ તે સર્વ સાંધે રાત્રીની
માફક જ વર્તન કરવું.

મરવેદ

ઇન્દોરનું મહિલા સંમેલન

લેખિકા: શ્રીમતી જ્યોત્સના મહેતા, બી. એ.

ઇન્દોરમાં અખિલ ભારત હિંદી સાહિત્ય સંમેલન ભરવાનો નિયમ થયો ત્યારથી થયો હતો. જગદેવેન્દ્રીય મહાત્મા ગાંધીજીના આગમનને લીધે તેમાં અપૂર્વ રંગ વળ્યો. સાહિત્ય સંમેલનને અંગે ખીણ થયું પરિપક્વ થઈ હતી. ઇતિહાસ, દર્શન, (તત્ત્વજ્ઞાન), વિજ્ઞાન, કવિતા વગેરે વિષયોની પરિષદોની યોજના કરવામાં આવી હતી. તેની માથે મહિલા સંમેલનની પણ વ્યવસ્થા થઈ હતી. હિંદી સાહિત્ય સંમેલન દર વર્ષે હિંદના જુદાં જુદાં શહેરોમાં યામ છે. પૂરેલું મહિલા સંમેલનની યોજના આ પ્રથમ વાર જ કરવામાં આવી હતી. તેના તરફથી હિંદના દરેક પ્રાંતમાં નિમંત્રણ મોકલવામાં આવ્યાં હતાં. બુદ્ધ પ્રાંત, મધ્યપ્રાંત, ઓરીસ્સા અને છેક મરાઠા પ્રદેશમાંથી પણ મોકલેલા સન્માનીયો પ્રતિનિધિ યજ્ઞને આવી હતી. પુરપૂર્વે તે

અનેના પ્રખ્યાત શોક સર હુકમચંદન પત્ની શ્રી સી. કંચનઆઈ મહિલા સંમેલનના સ્વાગત સમિતિનાં અધ્યક્ષ હતાં. તેમણે પોતાના વ્યાખ્યાનમાં કેળવણીનો ખરો આદર્શ કેવો હોવો જોઈએ તે સમજાવ્યું. આગમન કેટલાંક સ્ત્રીપુરુષો એમ માને છે કે સ્ત્રીઓ માત્ર અંગ્રેજી ભાષનાં આવડે ને તેઓ ફ્રેન્ચ કરતાં શીખે એટલે કેળવણી ગણાય, પરંતુ ખરું જોતાં કેળવણીનો આદર્શ સુદ્ધિનો વિજ્ઞાન અને સારા મંરમર એજ છે. સમાજસુધારા માટે ઇન્દોર રાજ્યમાં હોદ્દર સરકારે થયે ઉપયોગી કામદા કયાં છે. આલવિનાદના પ્રતિજ્ઞા માટે અહીં કામદો છે. તેમજ મરણપ્રસંગીય સેક્રેટને હદપાર ખર્ચ કરતા અટકાય માટે પણ કામદો છે. આવા કામદા કરવા માટે આપણે હોદ્દર મરદાને આશાર માનવો જોઈએ, ને ને કામદાને અમલમાં મૂકવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ.

પ્રાંતોમાં આ રીવાજ વધારે છે, તે પ્રતિબંધી શિક્ષિત સ્ત્રીઓ એ રીવાજને નષ્ટ કરવાનો મત તત્પ્રયત્ન કરે તો જલદી મંજૂરતા મળી શકે મોટાં શહેરો કરતાં નાનાં ગામડાંની સ્ત્રીઓની સ્થિતિ વધારે દયાજનક છે. સ્વચ્છતાથી કેવી રીતે રહેવાય તે વિષે તેઓ કંઈજ જાણતી નથી. સામાજિક ક્ષેત્રોમાં તેઓ એવી જકાડાઈ ગયેલી હોય છે, કે તેથી પોતાનું હિત યથે કે હાનિ તે પણ સમજતી નથી. તે માટે તમારામાંથી કેટલીક સ્ત્રીઓ ગામડાંમાં જઈને પોતાની બહેનોની સ્થિતિ જોઈ સુધારી શકે, તો તમારો પરિશ્રમ મૂલ્યવાન. મહાજનસુધારાને પ્રગતિ મળે તેને માટે દરેક જગ્યાએ ઉપયોગી કાયદા કરવાની આવશ્યકતા છે. જ્યાં એવા કાયદા હોય, ત્યાં તેને અમલમાં મૂકવાનો ખુબ પ્રયાસ તમારે કરવો જોઈએ. હાલ ધણે સ્થળે બાળકોની સ્થિતિ પણ રોચનીય છે. તે માટે અનેક જગ્યાએ શિશુ મંડ્યાઓ ઉધાડવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. આ મંદેલનમાં તમે ઉપયોગી યોજનાઓ વિશે વિચાર કરવા ઉપરાંત કંઈ રચનાત્મક કાર્ય કરીને બતાવો કે જેથી સંમેલનનું સ્મરણ કાયમ રહે, એવી હું આશા રાખું છું.

મહિલા સંમેલન માટે ઉભા કરેલા મોટા મંડપમાં જ મહિલા સંમેલન કરવાનું હતું. પણ આમલે દિવસે માંજે ખૂબ વરસાદ આવવાથી મંડપ ખરાબ થઈ ગયો. તેથી મહિલા સંમેલન અહીંના ટાઉન હોલમાં કરવું પડ્યું. ત્યાં આશરે હજારેક માણસ બેસી શકે એટલી જગ્યા છે. પરંતુ સંમેલનની ખર્ચ ધણી દિવસથી શહેરના દરેક ભાગમાં ખેંચી મૂક હતી. તેમજ ગાંધીજી એમાં આવવાના છે, એ વાત પણ બધા જાણતા હતાં. તેથી લગભગ બેવડું હજાર સ્ત્રીઓ ટાઉનહોલ આગળ એકઠી થઈ ગઈ. તે બધી અંદર બેસી શકે તેમ હતું જ નહિ. સ્વયંસેવિકાઓની સ્થિતિ બધું

કર થઈ ગઈ. દરેક સ્ત્રી અંદર જવાનો પ્રયત્ન કરે ને તેમને અટકાવ્યા વગર છૂટકો નહિ, એ પણ વચ્ચે એક જાતનું મુદ્દા સર થયું. આખરે મહારાણી સાહેબના આગમનથી થોડો વખત શાંતિ થઈ. પરંતુ જે સ્ત્રીઓ અંદર પ્રવેશ ન કરી શકી, તેમણે કોલાહલ મચાવ્યો. કેટલીક સ્ત્રીઓ તો નિરાશ થઈને ઘેર પાછી ગઈ. બીજી કેટલીક ટાઉનહોલના એટલાપર તથા કોમ્પાઉન્ડમાં ઉભી રહી, તેમને સુખ્ય હેતુ ગાંધીજીનાં દર્શન કરવાનો હતો. ગાંધીજી આવ્યા કે દર્શન માટે તુરંત યથા અવ્યવસ્થા વધી ગઈ, પણ તે દિવસે સોમવાર હોવાથી ગાંધીજીના મોનને દિવસ હતો, એટલે એ સ્ત્રીઓને કંઈ કહી શક્યા નહિ. પાંચ મિનિટ ઉભા રહીને પાછા ગયા. ઉદ્ઘાટક, સ્વાગતાધ્યક્ષ તથા અધ્યક્ષનાં લાપણો થયાં. પણ બધાં ખરાબર માલખી શક્યાં નહિ. માત્ર ગાંધીજીના દર્શન થયાં તેટલાથી પણ કેટલીક સ્ત્રીઓએ પોતે કૃતાર્થ થઈ એમ મણી મંતે. પાંચ માણ્યો.

• શ્રીમતી મીરાં બહેનને ખાદી ધારણ કરેલાં જોઈને સ્ત્રીઓને આશ્ચર્ય લાગ્યું. એક સ્ત્રીએ જી પોતાની ગૂંદણી કરણી છોડીને મહામા ગાંધીજીની સેવિકા અને એ વાત જ લોકોને નવાઈ જેવી લાગે છે. મીરાં બહેન હિંદીભાષા એટલી શીખી ગયાં છે, કે તેમણે પોતાનું વ્યાખ્યાન લખ્યા વગર ગૂંદણી જ કર્યું. તેમના અભિપ્રાય પ્રમાણે હિંદુ સ્ત્રીઓએ પોતાના હક્ક માગતાં પહેલાં પોતાનાં કર્તવ્ય શાં છે, તેનો વિચાર કરવો જોઈએ. સ્ત્રીઓએ પોતાનાં ગૂંદ તથા બાળકોની મંભાળ રાખીને તેમને સુખી કરવાની જરૂર છે. ગૂંદની ગણી સ્ત્રી છે, અને તે પોતાની સેવાથી જ બીજાને પ્રેમ અને આદર પામે છે. સ્ત્રીઓએ મરીન વોટની અને તેમાં ખામ કરીને દરિજનોની એક કરવી જોઈએ. હિંદી સ્ત્રીઓને તેમની

નેતા માર્ગ અત્યંત ગંધીજી જેવા
ર નેતા મળ્યા છે. એ માર્ગો ને
પ્રયાણ કરશે તો માતૃભૂમિની સેવા
ની અનેક તક તેમને મળશે.

મહિલા સંમેલનની બીજી બેઠકની વ્યવસ્થા
પૂર્ણ થઈ શકી, તેથી ઘણી સ્ત્રીઓની
તરી હતી પણ તેમાં શાંતિ જળવાઈ
I. સ્ત્રીઓને ઉપદેશના ચાર સપ્ટો કહેવા
: મહિલા સંમેલનનાં ધ્યેયકર્તાઓ તરફથી
વીજીને પહેલેથી નિર્ણય કરવામાં આવી
II. પહેલે દિવસે મૌન હોવાથી તેઓ આ બીજે
સે પણ સંમેલનમાં આવ્યા; અને સ્ત્રીઓ
માગણ થોડું મોટા. સીતા જેવી આદર્શ પ
તી યંચાને તેમણે સ્ત્રીઓને ખોધ કહ્યો.
I. સ્ત્રીઓએ હિંદી ભાષા શીખવી, શ્રમ
જોગને મદદ કરવી, તથા અસ્પૃશ્યતાને બંધ
રવાનો પ્રયાસ કરવો એમ જણાવ્યું. ગંધીજીના
આ પછી મહિલા સંમેલનનું બાકી રહેલું
પર શરૂ થયું. શ્રી. મોરારી બહેને કહ્યું કે
વીજીએ તમને સીતા જેવાં યંચાને ઉપદેશ
દ્યા છે. સીતા કંઈ પોતાના હજી માગતી
નહોતી, તે તો માર્ગ પોતાની ફરજ તરફ
ધ્યાન આપતી હતી. તે પ્રમાણે તમારે કરવું
જોઈએ. વળી પડઘની પ્રચારી સ્ત્રીઓ અગળ
આની શકતી નથી. માટે તમારે એ પ્રયત્ન
નાણું કરવી, અને તે માટે તમે ધુપટ કદા
ડવાનો રીતજાં છોડી દો. તોજ તમારી ઉન્નતિ
થશે.

તે પછી સ્ત્રીઓને લગતા નીચેના પ્રશ્નો
જાણત ફરવો લેવામાં આવ્યા અને તેના પર
ચર્ચા થઈ. અનિષ્ટ સામાજિક રૂઢિઓને તોડ-
વાનું કામ સ્ત્રીઓ ત્રાયમાં લે, તો તેમાં ઘણી
સફળતા મળી શકે. કારણ કે ઘણી વખત
એવું અને છે કે પુરુષો શિક્ષિત હોવાથી
તેમને એવી રીતો ગમતી નથી. તે છતાં
ધરની સ્ત્રીઓન. આગ્રહને વધ થઈ રીતબંધન

ખાજાં પડે છે. બાળકો વખતે ફરજિયાત
પહેરામણીનો રીતજા, કન્ય નિકપ મરણ પ્રસ-
ગનો અતિશય ખર્ચ વગેરે રૂઢિઓથી હિંદુ
સમાજને અત્યંત હાનિ થાય છે. આ બાબત
સ્ત્રીઓએ સમજવાની ઘણી જરૂર છે. મોટાં
શહેરોમાં કેળવણીનો પ્રચાર જેટલી, ઝડપથી
થાય છે, તેટલો નહાતાં ગામોમાં થતો નથી.
તેને માટે પ્રયત્ન કરવાની ખાસ અગત્ય છે.
વળી છોકરાઓ તથા છોકરીઓનો અભ્યાસ
કેમ છુટો રાખવો જોઈએ. કન્યાઓને ગૃહકર્મ
વર્યા, બાળસંગોપન વગેરે વિષયો ખાસ શીખ-
વવા જોઈએ. જે સ્ત્રીઓ શિક્ષિકા કે નર્સનું
કામ કરે છે, તથા જે કારખાનામાં કામ કરે
છે, તેમને ઘણે સ્થળે માત્ર સ્ત્રી હોવાથી ઓછું
વેતન મળે છે. જો તે પુરુષોના જેટલું જ કામ
કરતી હોય, તો તેમને વેતન પણ તેમના
જેટલું જ મળવું જોઈએ. તેમજ મિશ્ર વગેરે
સ્થળે કામ કરતી મજૂર સ્ત્રીઓને પ્રશ્નતિ
વખતે પૂરા પગાર સાથે દોઢ બે મહીનાની
રજા મળવી જોઈએ. આની મતલબના ફરવો
પણ હતા. કેટલાક બદમાશ લોકો કન્યાઓ
તથા સ્ત્રીઓને ફેસલાવીને અથવા બળાકારથી
ઉઠારી જાય છે. પછી તેમને વેચાઓને ઘેર
વેચે છે અને બીજા અનેક અત્યાચાર કરે છે.
તેના બદમાશોની તપાસ પોલીસે વધારે સખતા-
ધવી કરવી જોઈએ, અને ન્યાયાધીશોએ તેમને
સખત સજા કરવી જોઈએ. બીજો એક કારણ
સ્વદેશી પ્રચારનો હતો. સ્ત્રીઓ અને પુરુષો
બન્ને જો સ્વદેશી ચીજો વાપરવાનો નિયમ
કરે, તોજ આપણા દેશના ઉદ્યોગોને ઉત્તેજન
મળે. હાથની બનેલી ખાદી અને ગામડાંના
લોકોએ બનાવેલી ચીજો આપણે વાપરીશું તો
ગરીબ લોકોને પોતાના ગુજરાનનું સાધન મળે.
સ્ત્રીઓને પરાધીનતામાંથી મુક્ત કરવી હોય તો
આપણા હિંદુ કાયદામાં પરિવર્તન કરવાની
મણીજ આવરપકતા છે. પણ તો સ્ત્રીને પિતા

અગત્ય પતિની મિત્રકતમાંથી સામાન્ય રીતે કંઈજ લાગ મળતો નથી. લક્ષ્મણપતિની સ્ત્રી પણ વિધવા થાય તો તેને ખીખની દયા પર રહેવું પડે છે. વળી પતિ મરે તેવો નિર્દય અથવા અસિત્કારી, કે ગ્રેહાદિ રોગગ્રસ્ત હોય તો પણ હાલના કાયદા પ્રમાણે સ્ત્રીને તે પોતાની સાથે રહેવાની ફરજ પાડી શકે છે. આ પોતાની મેળે પોતાનું મુખ્યજન ચક્ષુવત્ત વૈધાર હોય, તો પણ પતિ ને ધારે તો તેને અટકાવી શકે છે. આ કાયદો બદલવાની જરૂર છે એવા સંમેલનમાં સ્ત્રીને સ્વતંત્ર રહેવાની હક મળવી જોઈએ. તેમજ ને કોઇ કારણથી

પતિપત્ની જુદાં રહેતાં હોય, અને પત્ની પોતાનાં ગાગરેતે પોતાની ખાસે રાખવાની માગણી કરે, તો તેને તેવી રજા મળવી જોઈએ; હાલના કાયદા પ્રમાણે મળતી નથી. આ પ્રમાણે કાયદામાં ઘણા ફેરફાર કરવાની અગત્ય છે. ઇન્દોર રાજ્યમાં ને શ્રેષ્ઠાલેડીઝ કુમીટી એટલે કાયદા બનાવવાની પ્રયત્ન છે, તેમાં એક સ્ત્રીની નીમણૂક કરવી જોઈએ, એવા ફરિયા પણ આ સંમેલનમાં ઘણાં હતો. દિંદી માહિય સંમેલનમાં ને દિંદી વિવિધાલય સ્થાપનાનો ફરિયા થયો હતો, તેને પણ મહિલા સંમેલન તરફથી અનુમોદન મળ્યું હતું.

સ્વદેશીને વ્યાપક બનાવો

ભારતમાંની સંસ્કૃતિ વર્ષો યર્ષો હજી રહી છે. એનું કારણ એ જ છે કે ભારતીય સંસ્કૃતિનો ઉપયોગ સમસ્ત જગતના પ્રાચીનો નિઝાલ લાવવામાં કરવાનો છે. એ પ્રયત્નજનક કાર્યને પણ આપણે આપણા પોતાના પ્રયત્નો વિચાર કરવાનો છે. દરેક રાષ્ટ્રનો બિન્ન બિન્ન ઇતિહાસ તે જગતન ઇતિહાસનો એક વિભાગ માત્ર છે. પરંતુ આપણે દેશ એટલે વિશાળ છે કે તેમાં આખી સુદિન ઇતિહાસનો સમાવેશ થઈ જાય છે. ભરતખંડ વિશાળ દેશ છે અને તેમાં પ્રજા પણ વિવિધ છે. એ કોઈ નવી વાત નથી. ઇતિહાસની રાજ્યાવાધી જ એ વિવિધતાનું અસ્તિત્વ છે. એ વિવિધતામાં પણ એક પ્રકારની એકતા છે. પરંતુ એ એકતા બહારના દબાવને લીધે કુદિત થયેલી છે. અને તે દબાવ માત્ર રાજાધીય જ છે એવું નથી પણ આર્થિક, સામાજિક, ધાર્મિક અને સાંસ્કૃતિક પણ છે. એટલે સમસ્ત સમાજની સ્થિતિનો જોના ઉપર આધાર છે તેને વિચાર્યું છે. આ દબાવ આજ કાળનું નથી. મુસ્લીમ આગમનથી આરંભ થઈને પાશ્ચાત્ય યુરોપીય પ્રભુ-વિરોધ કરીને બ્રિટીશ પ્રજાના ધસારા સુધી આ દબાવ એક સરખું ચાલુ જ રહ્યું છે. ભારતવર્ષીય સંસ્કૃતિ કાયમ રાખવાનો તેમજ એ સંસ્કૃતિનો લાભ જગતને આપવાનો ઉપાય માત્ર સ્વદેશીય છે. સ્વદેશીયમાંથી જ સંસ્કૃતિને પોષાવું મળે અને સ્વદેશીયમાં જ સાહિત્ય, વ્યાપાર, કલા ઇત્યાદિની ખિલવણી થાય, અને એ ખિલવણી સ્વદેશી જાવના-માન્યવાધી જ થઈ શકે. અર્થાત્ સ્વદેશીને વ્યાપક બનાવવા તો જ હિન્દી સંસ્કૃતિ જળવાઈ રહે.

ધીમગી સારદા રહેતા

• • x

x

x

પિતા, ભાઈ, પતિ કે કોઈય ને પોતાનું કલ્યાણ કાળજીથી હોય તો તેણે પોતાની પુત્રી, બહેન, પત્ની અને ભાણીનું કલિપણ અપમાન ન કરવું. ત્યાં સ્ત્રીની પૂલ ધાય છે ત્યાં જ દેવતા નિવાસ કરે છે અને ત્યાં સ્ત્રીની પૂલ નથી થતી ત્યાં સર્વપ્રકારનું ઉત્તમ કર્મ નિર્ધન જાય છે.

શ્રીમતી વિદ્યાબહેન નીલકંઠ

એક સંસ્કારચિત્ર

લેખિકા :

શ્રીમતી ન્યોરના શુક્લ

શ્રીમતી વિદ્યાબહેનને ગૂજરાત વર્ષોથી ઓળખેલે. વિદ્યાબહેન નામ બોલાયું કે વિદ્યાબહેન નીલકંઠનું પ્રથમ સ્મરણ થવાનું ને છતાં.....

છતાં શું ?

છતાં, એક પ્રશ્ન ઉઠે છે કે વિદ્યાબહેનને ગૂજરાતે સાચી રીતે પિછાન્યાં છે ખરાં ?

કેમ, એમ કેમ કહો છો ? આખું ગૂજરાત વિદ્યાબહેનને માન આપે છે ને એમની પ્રસંશા કરે છે, બીજું શું બોધાય ?

હા, ગૂજરાત એમને માન આપે છે એ ખરું, એમની પ્રસંશા પણ કરે છે; પણ કાણ જાણે કેમ એમ લાગ્યા કરે છે કે એમની શક્તિ-સાચી પિછાન હજી ગૂજરાતે કરી નથી.

વિદ્યાબહેન ગૂજરાતનાં પહેલાં ગ્રેન્યુએટ છે, બહેન, સુધારક છે, જાહેર જીવનમાં આર્થિક પડતો લાગ લે છે, વગેરે વગેરે વાતો બહુ જૂની યાદ ગણ; છેક બાળપણથી હું જાણું છું કે વિદ્યાબહેન નામનાં એક ગ્રેન્યુએટ બહેન છે; પણ એ સિવાય એમની વિશિષ્ટતાઓ કંઈ છે એ તરફ કેટલાએ લક્ષ આપ્યું હશે ?

એક વાર કોઈકે એમને માટે એમ કહેલું કે " શિશુજી પ્રાપ્તિ માટે, જાહેર સેવા કાર્ય માટે, તેમજ સાહિત્ય વગેરે ક્ષેત્ર પ્રવૃત્તિઓ માટે એમને સર્વ પ્રકારની અનુકૂળતા હતી, તેથી જ એમને આટલી સફળતા મળી. " આ કથન સાચું હશે ?

હશે, સાચું હશે; પણ તેથી શું ? સર્વ પ્રકારની અનુકૂળતાઓનો ઉપયોગ કરવો એ

ને ? અનુકૂળતાઓ છતાં જીવન જીવતાં ન આવડે તો અનુકૂળતાઓનો દુરુપયોગ કરીને જીવન વેચી નાખવું, કે એનો સદુપયોગ કરીને જીવનને સુંદર ને સુસંસ્કૃત બનાવવું એ પ્રત્યેક વ્યક્તિના પોતાના હાથમાં છે.

વિદ્યાબહેને એ ક્યું. પોતાને મજાથી અનુકૂળતાઓનો સુંદર ઉપયોગ કરીને ગૂજરાત આજળી સ્ત્રીવત્તા નવો આદર્શ રજૂ કર્યો, અને ગૂજરાતના સ્ત્રી સમાજને આખા ગૂજરાતને એમણે ઉપકારવરા ક્યું.

એટલું બધું ?

હા, એટલું બધું. અક્ષરસાત્ જોઈતી સામાન્ય કેળવણી માટે પણ જ્યારે સમાજમાં બારે ઉદાસીનતા હતી, ત્યારે એ ગ્રેન્યુએટ થયાં, છોકરીઓ વાંચતાં લખતાં શીખે તો પીયરના કે સાસરાના મારા માઠા સમાચારના પત્રો વાંચવા કે લખવા પૂરતોજ તેનો ઉપયોગ હોષ શકે એવી માન્યતા હતી, તે વખતે એમણે લેખો લખવાની શરૂઆત કરી, મગાં સંબંધીના કવચવહાર સાચવવા સિવાય ધરતી ખહાર સ્ત્રીઓ માટે કશું જ સ્થાન નહોતું, એ પ્રસંગે ધર ખહાર નીકળી જાહેર પ્રવૃત્તિઓમાં લાગ લેવાની એમણે પહેલ કરી, અને એ બધું કેવળ દુરુદ્દલપ્રતિષ્ઠા નહીં, મન રીઝવવા ખાતર નહીં, કીર્તિ લોહપ્રતાપી નહીં; પણ અસુક સિદ્ધાંતનાં સંકળતાને અર્થે, સ્ત્રી જાતિના હિતને કારણે-સમાજના વિકાસને માટે એ બધું એમણે ક્યું.

એમને 'અનુકૂળતાઓ હતી' એમ તમે કહ્યું ખરું ? અનુકૂળ જીવનનાં શિશુજી

૧૯૩૪નો નવો મોડલ

તારતુ' ડેમાય' Notecase) બેવાની લલામણુ છે [૨. નં. ૨૬૪૭૦

ફેનમી લેડીઝ બુટ, સુઝ, અને ચંપલ લોગેર ખરીદવા માટે
જાણીતું મથક

ગોલ્ડ શીલ્ડ લેધર વર્કસ,

કાંચ નં. ૪ પીરમાઈ બીલ્ડીંગ, સેન્ટ્રલ રોડ, મુંબઈ-૪
ફેનમી લેધર ગુડસ, ડરેસીંગ ડેસ, સુટ ડેસ, ડોક્યુમેન્ટ ડેસ,
કેબીન ટ્રંક, કીટબેગ, રોકેટરોની ખાસ બેગ, જીવેલ બોક્સ
હોલ્ડર, મનીપસં બેલ્ટ બેગ સ્ટ્રેપ, વોચ સ્ટ્રેપ વગેરે.

શોરૂમ-૧૫૮-૬૦, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ નં. ૨.
સ્વદેશી મારકેટ, નં. ૬-૭ શમી શાલી મુંબઈ નં. ૨.
હૅડ ઓફીસ: લાંગવાડી, કાલખાદેવી રોડ, મુંબઈ નં. ૨.

હાસ્યરસના જાણીતા લેખક

શ્રી. ધનસુખલાલ કૃ. મહેતા રચિત

હાસ્યરસિક ગોવીસ વાર્તાઓ
આકર્ષક ચિત્રો સાથે-સુદર રૂપરંગમાં

સા. સુ. જી

નિર્દોષ આનંદ આપતું બેટ આપવા લાયક પુસ્તક

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૮-૦ : પોષ્ટેજ : ૦-૩-૦

(રજીસ્ટ્રેશન-ની. પી. ખર્ચ જુદું : ૦-૩-૦)

“ ધનસુખલાલની મર્મોળી કલમ યુજસતને જાણીતી છે. કેટલીક નાની વાર્તાઓમાં
અપે તેમ જ કેટલાંક નિતોદ્દામક શબ્દચિત્રો લેખાવી સકાય, એવાં ગોવીસ હળવા પુલ જેવાં
અને હુંકા લખાણોનો આ સંગ્રહ અને લેખિનીમાં રહેલી મર્મપ્રકૃતિને દીખાવે છે. ”

—“ જન્મભૂમિ ”—

“ આ વાર્તાઓમાં હિંદુ શાગળની સ્થિતિ સમજાવવા સાથે હાસ્યની પશ્ચ રેલ છેલ્લે
ઉઠાવવામાં આવી છે. ”

—“ મુંબઈ સમાચાર ”—

મળવાનાં } “ ગુંબુસુન્દરી ” કાર્યાલય, ૧૧૪, ગીરગામ મુંબઈ, ૪
ડેકાણાં } બેકરોડ, અને જાણીતા જીકસેલરો પાસેથી.

શ્રીઓના ગુપ્ત રોગો ઉપર સરલા પેકેટ

નો ઉપયોગ કરો.

ગુપ્ત ભાગમાંથી વહેતી ધાતુને-લિનાયને દૂર કરી સંકેતન કરે છે.

વારંવાર સુવાવડ, વિલાસી ટેવો, કુટેવ, આગસ, મોજશોખ વગેરે કોઈ પણ કારણથી આવેલ ગુપ્ત ભાગની શીથિલતા, નબળાઈ દૂર કરી સ્નાયુઓને મજબુત તંન કરે છે. કોઈ પણ જાતનું નુકશાન થતું નથી, તેની ખાત્રી આપવામાં આવે છે.

પેકેટ કીમત : રૂ. ૧-૦-૦ : સેમ્પલ પેકેટ : ૦-૬-૦ : પોષ્ટ ફ્રી.
નોટ : પત્રવ્યવહાર ખાતર રહેશે.

લખો : સરલા ગાંધી, ભાવનગર, (B. S. Rly.)

— સંતતિ વિના સંપત્તિ નકામી છે —

શ્રીઓ માટે ખાસ ઉપયોગી અને વંધ્યત્વ વિનાશક

[અદિરાદિઘૃત-ખેરનું ઘી.]

આ ઘી શ્રીઓના દર્દો જેવાં કે, માસીક રૂતુની અનિયમિતતા, ખોટી ગરમી લોહી વિકાર, કસુવાવડ, રતવાથી બગડતાં બચ્ચાં, પ્રદર, લોહીવા, અધુરા માસે બાળકનો થતો જન્મ, સગર્ભાવસ્થામાં તાવ, અશક્તિ, દેડનો દુઃખાવો, ગર્ભાશયનો સોજો વિગેરે દરદોને મટાડી ગર્ભનું પોષણ કરે છે. છોડ હોય તો પાલવે છે અને ગર્ભાશયને ગર્ભધારણ ચોખ્ખી બનાવે છે. કીમત રતલ ૧ ના કબાના રૂપીયા બે. અરધા રતલનો રૂપીઓ એક વી. પી. પો. જુદું.

વૈદ્ય. એન. એચ. મહેતા.

કાઠીયાવાડી બાલામૃત સોગંદી રીપો-ભાવનગર. (કાઠીયાવાડ)

શ્રી કૃષ્ણ મંજરી

(માળા પહેલી)

ભાવ અને ભક્તિભર્યા

કાવ્યોનું ઉત્તમ પુસ્તક

(હંક સમયમાં પ્રકટ થશે)

લેખિકા: શ્રીમતી ઇન્દુમતિ હ. દેસાઈજી, ભરૂચ.

શ્રી કૃષ્ણભક્તિનાં ભક્તિસંપન્ન સ્ત્રી-પુરુષોએ વાંચવા, વિચારવા અને કંઈક કરવા ચોખ્ખું સુંદર કાવ્યોનો આ સંગ્રહ લેખિકાના હૃદયભાવનું શુદ્ધ પ્રતિબિંબ પડે છે. જાણીતા ચિત્રકાર રવિશંકર રાવલના શ્રી કૃષ્ણપ્રભુના ત્રિરંગી ચિત્રે પુસ્તકના કુમાર પ્રીંટરીના અતુલ્ય પ્રથમ હાપકામને પૂર્ણ સુંદરતા બક્ષી છે. દરેક ભજન-કાવ્ય સંગીત શાસ્ત્ર અનુસાર રાગ-તાલથી ગાઈ શકાય તે માટે તેનાં માપ દર્શાવ્યાં છે. એ ભજનોથી અતેરો આનંદ વ્યાપરો-પ્રભુપ્રેમમાં મગ્ન થવાશે.

મૂલ્ય: માત્ર રૂ. ૧-૪-૦ વી. પી. પોષ્ટજી જુદું.

લખો-વ્યવસ્થાપક " ગુણસુન્દરી ", ૧૧૪, ગીરગામ બેક શાક, મુ.બઈ, ૪

પ્રિય અત સંસ્કારી મંબધીઓ એમને મળ્યાં એ ખરું, પણ છેક તેર વર્ષની વયે એમનું લગ્ન થયું હતું એ ત્હમે જાણો છો ? એ તે: અનુકૂળતા તો નહોતી જ ખરું ને ? અને છતાં, એ પછી એમણે અભ્યાસ વધાર્યો અને એન્જિનિયર થયાં. ના, એમણે કૌટુંબિક જીવનને ઠોકરે નહોતું માર્યું, માંત્રારિક દરમિયાન પ્રત્યે ઉદાસીનતા નહોતી બતાવી; પરંતુ સામાન્ય પ્રણયિકાનો ભંગ કર્યો છતાં સ્ત્રી સુલભ વિનયને મર્યાદા પૂર્વક એમણે એ બેઠ વસ્તુ સાથે કરી બતાવી અને સ્ત્રી નતિમાં રહેલી શક્તિનો મમાજનો પરિચય કરાવ્યો.

પણ એમનામાં અહલાવ ખરો કે નહીં ? અહલાવ ? કોણ જાણે. જાણ્યો નથી. એમના નિરભિમાન રિપે તો અનેક વારો સાંભળ્યા છે. પણ કોણ જાણે અહલાવ કહે એ પર એનો આધાર છે. વિદ્યાબહેન જેવાં ગંભીર ને હરેલ સત્તારીને નિરર્થક ધાંધલ કે લપટપટ કરવાની ટેવ ન હોય એ સ્વાભાવિક છે, પણ એ કંઈ અહલાવનું લક્ષણ નથી. ઉદ્ધં નહોતાં મહોનાં સૌ સાથે સૌ પ્રમત્તે મમાન ભાવથી એઓ વર્તી શકે છે. એમની સામાજિક પ્રતિષ્ઠાએ, ખીજાઓ કરતાં પોતે શ્રેષ્ઠ છે એવું એમને શિખવું હોય એમ લાગતું નથી.

‘લેડી વિદ્યાબહેન નીલકંઠ’ એ નામ જરા ભારે-દમામદાર લાગે છે, ખરું ? પણ નામ પ્રમાણેનો દમામ એ રાખતાં નથી. એમની

સરળતા અને સાદાપ આપણને મુગ્ધ કરે એવાં છે. ગાંધી યુગની ગૂંજરાતણોમાં પણ શ્રી. દસ્તુરજી ગાંધી કે એવાં એક એ મુખ્ય નામો બાપ કરીએ તો સાદાપના ભૂતિમંત નમૂના તરિકે શ્રી. વિદ્યાબહેન કદાચ મોખરે આવી શકે.

એક ઉદાહરણ આપું ? ૧૯૩૩ ના જુન મામમાં સુરતમાં હરિજન સંઘની સ્થાપના કરવા માટે એઓ આવ્યાં હતાં. અમે સ્ટેશન

પર એમને લેવા મથેલાં. ગાડી આવી અને એક નાનકડી પોટલી હાથમાં લઈ વિદ્યાબહેન નીચે ઉતર્યાં, અને પોતાના બોવાયલાં ચપલ આમ તેમ ડાખાં જોવા લાગ્યાં. એમના સામાનમાં આ ન્હાની શી પોટલી સિવાય બીજું કંઈજ નહોતું. અમારી સાથેના એક બાપએ પૂછ્યું : ‘વિદ્યાબહેન નથી આવ્યાં ?’

મહેં ધીમેથી કહ્યું : ‘‘ પેલા પરિક્ષિતભાઈ પાસે ઉભાં છે એ વિદ્યાબેન જ છે. ’’

એમની આંખો સ્થિર થઈ ગઈ. ‘મર રમણભાઈના પત્ની લેડી વિદ્યાબેન તો આ ?’ એમણે પૂછ્યું.

મહેને હમવું આવ્યું. મહેં કહ્યું : ‘‘ હા, શિક્ષિત અને સંસ્કારી ગૂંજરાતણોનો એ આદર્શ છે. ’’

અને એમાં ખોટું શું છે ? અનેક પ્રવૃત્તિઓમાં રમી પચી રહેલી વ્યક્તિએને પોતાના તરફ જરૂર કરતાં વિશેષ લક્ષ આપવા માટે

સેવાપરાયણ આદર્શ સ્ત્રી :

લેખિકા :

શ્રીમતી લીલાવતી સુનરી

શ્રી વિદ્યાબહેન એટલે ગરવી યુગ-રાતણા સ્ત્રીઓને માટે કેળવણીના દ્વાર ખોલનાર પ્રથમ સ્ત્રી એન્જિનિયર અને આખી જીંદગી સેવાના અનેક ક્ષેત્રોમાં કાર્ય કરનાર સેવાપરાયણ આદર્શ સ્ત્રી, આદર્શ પત્ની, આદર્શ માતા અને આદર્શ લોકસેવિકા થવાનું કઠણ કામ કોણક વિરલ સ્ત્રી જ સાધી શકે છે અને શ્રી વિદ્યાબહેને એ સહેલાઈથી સાધ્યું એમાં એમની મહત્તાનાં દર્શન થાય છે. એમનું જીવન સ્ત્રીવર્ગમાં ઉદાહરણરૂપ નીવડ્યું છે અને એમને લીધે યુગરાત ખૂબ મજલ શકે એમ છે.

અવકાશજ ક્યાં હોય છે ? કેાઇ કહેશે
' વિદ્યાબ્દેન તો હવે વૃદ્ધ થયા, આ વયે
સાદા હોય એમાં કંઈ નવાઈ નથી । ' પરંતુ
એમની સાદાઈ કંઈ વયના વધવા સાથે આવેલી
નથી, એ તો એમના જીવનનું એક સુખ્ય
લક્ષણ છે.

‘ અને એમની કાર્યપરાયણતા-એમની
સેવા શક્તિનું, માપ શાથી કાઢવું ? જનહિતની
કંઈ કંઈ પ્રવૃત્તિઓમાં એમણે કાળો આપ્યો છે
એ ગણવા-કરતાં કંઈ પ્રવૃત્તિમાં નથી આપ્યો
એની ગણતરી વધુ સરળ થઈ પડે એમ છે.
સાહિત્ય સેવા, સમાજ સુધારણા, સંકેતવણી
વગેરે હેતુઓ સાધેલી અનેક સરવાઓ એડે
એમનો સજીવ સંબંધ છે.

‘ એમનું કાર્યક્ષેત્ર હજી તો વિસ્તરે ચલુ
જાય છે. એમની સમાજ સુધારણાની પ્રવૃત્તિને
ગાંધીજીની અસપૂર્યતાનિવારણની હાકલે
સ્પર્શ કર્યો ને અમદાવાદ હરિજન સંઘનું
પ્રમુખપદ સ્વીકારી તેમાં એમણે પોતાનો
કાળો આપ્યો. દેશની આર્થિક અવનતિ માટે
સ્વદેશી એ એજ અગ્રેષ્ઠ રસ્તો છે એ
એમના હૃદયમાં વસ્યું ને અમદાવાદની સ્વદેશી

પ્રવૃત્તિઓમાં પણ એમણે સક્રિય કાળો આપવા
મંડ્યો.

આમ જ્યાં જ્યાં ટૂંકી, જ્યાં જ્યાં અત્યંત,
જ્યાં જ્યાં ગુણગ્રી ત્યાં ત્યાં બધે એમની
દષ્ટિ ફરી વળે છે ને પોતાની શક્તિઓ વડે
એ સામે યુદ્ધ ખેત્રી ગૂજરાતના, સામાજિક
જીવનનો વિકાસ સાધે છે.

‘ આપણું બધું નહાઈ ને પારકું બધું જ
સાઈ, અથવા આપણું બધું સાઈ ને પારકું
બધું જ નહાઈ; એવી પક્ષપાતી દષ્ટિ
વિદ્યાબ્દેનના કેાઇ વિચારમાં કે કોઈ કાર્યમાં
હોતી નથી, આથીજ સૌમાંથી સુંદર તરંગો
ઝીલી લઈ જીવનને, કુટુંબને અને સમાજને
મુક્તિને સુવિધાસિત બનાવવામાં એમને
સફળતા મળી.

એમની સ્થિર અને મૂળી સેવાએથી,
તેમજ એમના સંમેયની સામાજિક સ્થિતિથી
અત્યંત માણસો એમના જીવન કાર્યને સંમેલ
શકે કે નહીં એ જાહેર પ્રશ્ન છે; બારી ગૂજ-
રાતનાં જાન્યુએટ માત્ર જ નહીં, પણ ગૂજ-
રાતનાં પહેલાં સ્ત્રી ક્રાંતિકાર તરિકે વિદ્યાબ્દેનનું
નામ અમર રહેશે.

સ્વદેશી-આદર્શ તરવડો

‘ સ્વદેશીનું તત્ત્વ અમર ને નૈસર્ગિક છે. તે દરેક માણસમાં જે દુનિયાની શાંતિ, સમાધાન ને
આદર્શ-વધરો, કારણ સ્વાવલંબન એજ દરેક માણસનું, રાષ્ટ્રનું અને જનસમાજનું આદર્શ તત્ત્વ છે.

—શ્રીગોપાલકેન કંઈક

‘ સ્ત્રી પુરુષની અર્ધાંગતા છે. તેનો સૌથી મોટો મિત્ર છે. ધર્મ, અર્ધ અને કામનું મૂળ છે.
ને તેનું અપમાન કરે છે તેનો નાશ થાય છે.

‘ મહાભારત

‘ ભારતનો ધર્મ ભારતવર્ષના પુરોથી નહિ પુત્રીઓની કૃપાથી સ્થિર છે. ને ભારતીય સ્ત્રીએ
પોતાનો ધર્મ છોડી દીધો હોત તો અત્યાર પહેલાં ભારતનો નાશ થઈ ગયો હોત.

સ્વામી કયાનંદ

લેખિકા :
શ્રીમતી ગંગાબહેન પટેલ

'ગુજરાતની સ્ત્રી શક્તિ તરફ આગામી
 જોનારાઓને કાંઈક સંતોષ થાય એવી
 પ્રવૃત્તિ હાલમાં ચાલી રહી છે. દરેક નાના
 મોટા ક્ષેત્રમાં “ ગુજરાતજી ” પહેલેથી ગમ
 છે. સામાજિક જગવામાં પણ “ ગુજરાતજી ” ની
 હીમત વધી ગઈ છે. જાણે તે વ્યવસ્થિત કે-
 વિવેકયુક્ત હાલમાં ન દેખાય પણ આવેલી
 હીમતથી આગળ જતાં ડહાપણ ભરેલા
 જગલો “ ગુજરાતજી ” કરે એવી શક્તિ તો
 આવી છેજ. કોલેજોમાં અને ઓપીસોમાં
 જતાં આજે સ્ત્રીને ડર કે શોભ થતો નથી.
 પણ એક દિવસ એવો હશે કે જ્યારે ગુજ-
 રાતની સ્ત્રીઓ રેલ્વેમાં પુરોના આચાર વીના
 નહોતી જઈ શકતી. આરે! એવું પણ હતું કે
 જ્યારે એક શેરીમાં બીજી શેરીમાં એકલી
 છોકરી જઈ શકતી નહોતી જ્યારે છોકરીઓને
 ભણાવવામાં મહાભયકર પાપ મથાણું હતું
 અને ભણેલી છોકરી “ વંડી જાય ” અથવા
 તો “ વિધવા ” થાય એવા અત્યંતતા ભરેલા
 બહેનો પોતાતા હતા ત્યારે ગુજરાતના ગૌરવને
 વધારનાર જે, “ ગુજરાતજી ” એ બી. એ.
 યજ્ઞને સ્ત્રી શક્તિની પ્રતિષ્ઠા વધારી. ભવિષ્યની
 આગામી માટે કેળવણીમાં દાર ખૂદકાં મૂક્યાં.
 એમની મુશ્કેલીઓ, સંમાજના માનસમાંથી
 જન્મેલી અનેક સારી ખોટી અફવાઓ અને
 આક્ષેપો સામે જૂલવાની એમની શક્તિની
 કસપના આ યુગમાં તો નજ આવે. જેણે
 સેવાભાવી ખેડેન આદ્ય ખેડેનનાં “ જીવન સં-
 મારણાં ” વાંચ્યાં હોય તેની દૃષ્ટિ સમક્ષ એ
 મૂતકાળની વિદ્યમથાણાની શીઘ્ર તરફ. એ જે-
 ખેડેનોએ, એકલી કોલેજની કેળવણી લઈનેજ

ગુજરાતની કીર્તીને વધારી છે, એમ નથી. પણ કેળવણી એટલે કેળવ નામની પાઠગની “ઉપાધિ” નહિ પણ લીધેલી કેળવણીથી “જન-સેવા” કરતી એ કેળવણી એમ એમણે દેખાડી આપી ગુજરાતજુના ગૌરવને વધાવ્યું છે. કૃષ્ણ અને સુદામા, જે નિલકંઠ અને મહેતા, ના “અદ્વૈત” ને એમણે વિકસાવ્યું છે. અને પોત પોતાના ક્ષેત્રમાં “કાર્ય સાધવા મિત્ર” એ સૂત્રો પૂર્વ પૂર્વ કરવાને બનવું કડું છે. લેડી વિદ્યાગૌરી, અને સેવિકા શારદા બહેન ગુજરાતની સ્ત્રી શક્તિના પ્રચંડ નિશ્ચયનું મૂર્ત સ્વરૂપ છે. સાહિત્ય, અને સેવામાં એમણે કોમેન્સની કેળવણીને સફળ કરી છે. ૨૨૦ સર રમણભાઈ નિશ્ચિંતપણે આગળ વધ્યા એ વિદ્યાબહેનના શુદ્ધિયુક્ત સહકારથી અને શ્રી. મુખેંતલખ ગુજરાતના લાડકદાસ થયા છે તે શારદાબહેનના સહકારથી. ઉચ્ચ કેળવણી લીધી એટલે કેળવ પતંગિજા જેવા રંગ બદલવા યાતો મને તેવા ઉડાકે ખર્ચ કરવા એમ નહિ. કેળવણી એટલે ઉર્જા-છળાપણાથી વડીયો અને પતિને ન ગણકારવા એમ નહિ, કેળવણી એટલે મર્ખોદા વીનાની વાક્યાતુરી નહિ, પણ કેળવણી એટલે શાંત અને સુષક, બાળા, પત્ની, અને મિત્રાસથી સિદ્ધાન્ત સમજવનાર વિદ્યુધી. એ સત્ય, લેડી વિદ્યાગૌરી અને પ્રાતસ્મરણીય શારદાબહેને પૂરું પાડ્યું છે.

આવાં જોડેના યુગ્મશતને જોણે વધુને વધુ રહેા અને એમના જીવન્ત આદ્યથી અરવી યુગ્મ-શતજ, સાહિય, સેવા, અને જીવનમાં સાદર્ય મેળવવા ભાગ્યશાળી થાઓ એમ સર્વ પ્રયત્ન.

કેટલાંક જૂનાં સંસ્મરણા

[અડધી સદી પહેલાં અને તે પછીનાં]

શ્રીમતી લેડી વિદ્યાબહેન નીલકંઠ
બી.એ.

આ જકલ સુશિક્ષિત સમાજમાં સર્વત્ર સ્વીકારાય છે. કે આ જમાનો તે બાલકયુગ છે. કોઇ પણ જમાનામાં બાલકો પ્રત્યે જનસમાજનું લક્ષ આટલે દરજ્જે દોરાયું નહોતું. બાલક તે ધણી ધણી પ્રવૃત્તિઓનું મન્ય છે. બે જમાના પહેલાં આથી જૂદી જ સ્થિતિ હતી એ આપણે જાણીએ છીએ. અમારા બાળપણનાં કાંઈક સંસ્મરણાવશેષ 'ચુલુ-સુંદરી'ના ઉપવર્તનીની ખાપશથી અત્રે આપવા પ્રેરાઉ છું.

હિંદુસમાજમાં પુત્રપ્રાપ્તિ એ મુશ્કેલી મોટામાં મોટી કૃપા મનાય છે. એકંદર માન્યતા તો આવીજ છે કે દીકરા તેજ કુલને તારનાર છે અને દીકરીઓ જગતમાં નકામી જન્મે છે. બાળકો માટેની ઘેલાઇ આપણી હિંદુ ગાતાઓમાં ક્યાંય નહીં હોય તેટલી છે પણ તે સુખ્યત્વે પુત્રો માટે જ છે. અમારા બાળ-પણના સમયમાં અલગત આજ સ્થિતિ હતી. મારા માત મહં રવ. સરદાર રા. બા. બોજાનાંય સારાજાઇ અમદાવાદના તે જમાનાના અમદાવાદના ત્રણ કે ચાર અગ્રગણ્ય શહેરીઓનાંમ એક હતા બધી રીતે પ્રગતિમાન વિચારો ધરાવતા. એમના કુટુંબમાં પણ પુત્ર પુત્રીનો ભેદ હતો. છોકરીઓને પરણીને સાસરે જવાનું છે. ત્યાં મનગમતું વર્તન, સારું ખાવાપીવાનું કે પહેરવા ઓઢવાનું મળવાના સંભવ ઓછા તેથી દસેક વરસની છોકરી યાય એટલે તેને મારે ખાવાપીવાની મર્યાદા બાંધી દેવામાં આવતી. દુધ તો છોકરાઓ અને પુરુષવર્ગ માટે જ મોટી છોકરીઓ અને સ્ત્રી વર્ગને

વાળુ સાથે દુધ નહીં. આવા સખત પ્રયત્નમાં અમે ઉછરેલાં. મારા પિતાને બહારમાં નોકરી તેથી વિદ્યાભ્યાસને માટે હું મોસાજમાં રહેતી. ત્યાં અમારાં માસી શ્રી. જીયુબહેન આ મોટા ધરના કારભાર ચલાવતાં. શ્રીમંત છતાં અતિ બહોળા કુટુંબને લીધે વ્યવસ્થા ધણી કરકસરવાળી હતી. જનતન્નતના જીવના સ્ત્રોતને રચાન નહોતું. અમુક દિવસો સિવાય મિષ્ટ-કે વૈવિધ્યવાળાં ભોજન નહોતાં. દિવસમાં એકજ વાર-સવારે-ચઢા; અને તે પણ ચઢા તૈયાર થાય તે વખત ઉર્ડીને દાતણપાણી કરી પરવારેલાં હો-તોજ મળે. મોડાં ઉઠે તો ચઢા રાખી ચુકવા કે ફરી ફરી આપવો એ વાત નહોતી. નંદાવામાં સાથુ વાપરવાનો રીવાજ તે જમાનામાં નહોતો. કપડાં ધોવામાં પણ કોઇ કોઇ વાર સાથુ મળે. લક્ષાધિપતિ અને ગ્રામજરાચવાળા હોવા છતાં દરેક દીકરી અને વહુ પોતાનાં શૈળનાં લુગડાં જતે ધુવે એ રીવાજ હતો. પરંતુ છોકરાને લુગડાં ધોવાં નહોતાં પડતાં. નોકરી તેમનાં લુગડાં ધોતા; ધરમાં પંદર-વીસ છોકરાં એટલે તેમની જમવાની પંગત બંને વખત જૂદીજ બેસતી.

રા. બા. મંગલભાઇ કન્યાશાળામાં ગુજ-રાતી છ ચોપડી સુધીનો અભ્યાસ થઇ શકતો. તે પછી મહાલક્ષ્મી ટ્રેનીંગ કૉલેજમાં અંગ્રેજ વર્ગો નીકળેલા તેમાં લજવાતી તિવ-ધમ્જાને સ્વ. જીયુબહેનોનાં સંપૂર્ણ દાક્ષ મળેલો. એટલે દૂર જવાનો સવાલ મોટો હતો. સાંકડી શેરીથી ત્યાં સુધી એટલાં છોકરી માણસથી ન જવાય એવી માન્યતા એટલે એક માણસ

મુકરા અને તેડા આવે તોજ અને તેમ હતું. અને સહુની સહાનુભૂતિથી એ પથ બન્યું. ઘેર ત્રણ ઘોડા ગાડી અને ત્રણ ચાર ગાડીવાન; ઘરમાં કોઠને તોકરી ગાકરી માટે નિયમમંર બહાર જવાનું નહીં. પરંતુ વિચાર્યોએ હાડમારી વેલીજ નોંધે એ એ સિદ્ધાંતને અનુમતી અમને તડકા, વરમાદ, કે કોઠ મણ પ્રસંગે શાળામાં જવા ગાડી મળતી નહીં. આ બાબતમાં ઊકરા ઊકરીનો ભેદ નહોતો. આને નિશાળો આગળ ગાડી મોટરોની અદ્યાર દાખેરી એવાં અમારે દે જમાનાનો ખ્યાલ આદે તેમ નથી. મારાં ચોતાનાં બાળકો માટે પથ હું એ સખતાઈ પળાવી શકી નથી એ સ્વીકાર છું.

ઊકરીએને ' રાંડ ' ' મુક ' , ' મેર ' એવા અપરાધોથી મળેધવાનું બહુ સાધારણ હતું. અમારા કુટુંબમાં મારી સમજણમાં થોડા વખત મછી કુટુંબના પુરુષ વર્ગે તે વાપરવાની મખત બંધી કરેલી અને એ પ્રથા આતી મધ હતી. હજી ઘણા મહાત કુટુંબોમાં આ રીત છે. ઊકરાને કોઠ કોઠ શેયો, યુવો પીટયો એમ કહે છે મણ તે તો તેના વિશેષીઓ દુરમન ઘવે કહે છે. ઘરમાં માણસો કદી તેવા પ્રયોગ કરતાં નથી.

કેટલાંક કુટુંબોમાં સ્ત્રી વગરે મનારની રાધિવી રસોઈ જમવાની અને પુરુષ વર્ગ માટે ઉત્તી રસોઈ કરવાનો રીવાજ હતો (હજી પણ ઘણી જગાએ હશે) પરંતુ અમારે ત્યાં આવું કદી નહોતું. સર્વે ઉત્તી રસોઈ જમે અને તેમ ન હોય તેમના ઘર માટે દીક થતી. સ્ત્રી વર્ગે ને પુરુષ વર્ગ સાથે ભોળાવાની સંપૂર્ણ છૂટ હતી જેથી કરીને દેશ પરદેશના મહેમાનો જે આવતા તેમની વાતચીત ચર્ચા વગેરેના લાભ નાનાં મોટાં મરને મળતો. રા. બા. ભોળાનામજાઈનું ઘર મહેમાનોથી સદાયે ભરેલું રહેતું.

આને આપણાં બાળકો-ગરીબનાં બાળકે પથ પ્રમાણમાં રમકડાંથી રમે છે. તે જમાનામાં નહીં જેટલાં રમકડાં હતાં. એક પથ રમકડું મારી પાસે નહોતું એમ મને મુરપજ સંભરે છે. દીંગલા દીંગલીની રમત રમવી એ અમારા ઘરમાં નિંચ ગણાતું. કોષ ઓળખીતાએ એક લકડની પુતળી (જે એક જ આકૃતિથી અને બેડાળ હોય છે) મને આવેલી તે મારી પાસેથી ' ઝુંટવીને કેટી દેવામાં આવેલી તેનું મને પૂરું રમણ છે. અપણી બાળકીએ નાનપણથી પરણવાની અને વગર મંબંધી વાતો કરે તે બરાબર નથી અને તેમનું બાળપણ એ મિલાવની બીજી બાબતોમાં માળવામાં આવે એ લાવનામી દીંગલા દીંગલીની રમતો નિષિદ્ધ હતી. મેળામાંથી થોડાં ઘણા માટી કે કાગળનાં રમકડાં મેવડ બીજાં રમકડાં કોઠની પાસે બાગે જ હતાં.

ઊકરને જેમ અને તેમ દાખી રાખવાં એ એક તે જમાનામાં નિયમ ગણાતો. તેમને ધડી પડી ધમકાવવા, હાડકે કરવા અને બંનતા મુધી તેમની માગણીઓ પૂરી ના પાડવી એ તેમને ખરી રીતે ઉઠેરવાનો મોગ છે એમ ઘણું ખર્ મનાતું.

અમારા ઘરમાં પુરાણી કથા ઘણીવાર કહેતા અને તેમની પાસેથી રામાયણ પુરુષોત્તમ માસની કથા વગેરે સાંભળેલું અને પેળમાં માણસટની કથામાં મહાકારત સાંભળેલું એ જાણે ગાંધાળે બન્યું હોય તેવું તાણું છે. નાટક કે સીનેમા તો તે જમાનામાં હતાં જ નહીં. એટલે નેવા જવડો સવાલ નહોતો. મોરબી નાટક કંપની સ્થાપન થઈ અને પ્રથમ અમદાવાદ આવી ત્યારે મતી મુલોચ્ચ અને લાર્નદરી નાટક બાજવાએલા. મુલોચ્ચના નાટક નેએલું એવું યાદ છે પથ તેમાં કોષ વિગતવાર સ્મૃતિમાં નથી.

ધરના છોકરાઓ દેડ મગદળ વગેરેની કસરત કરતાં પણ છોકરીઓને કોઈ જાતની કસરતનું સાધન નહોતું. હાલ પણ લગભગ તેવી જ દશા છે. બહાર ચાલીને ફરવા જવાનો રીવાજ તે દહાડે નહોતો, આજ પણ નથી. પોળાનાં ચોકડાંમાં સાતતાળી કે એવી બીજી રમતો રમવામાં આવતી, આમાં પણ પૂરી છૂટથી ભાગ નહોતાં લેતાં. સામાન્ય રીતે ના-મરો પોતાને ખીંજતી બહુ ઉંચા માને છે. સંસ્કાર અને વિદ્યાના બંને તેમનામાં કાંઈક ચડીઆતાપણું હતું. હવે તો બધી કામો વિદ્યાભ્યાસ કરે છે, અનેક રીતે સુસંસ્કાર મેળવે છે એટલે નાગરોનું અભિમાન ક્યારનું વૃદ્ધ્યું છે, નાગરો પોતાના સિવાયની શક્તિઓ માટે વાત કરે ત્યારે એમજ કહેવાના કે બીજી નાતના અમુક બોલે ચાલે વગેરે, બીજી નાત એટલે નાગર સિવાયની એટલુંજ નહીં પણ આપણાથી ઉતરતી શક્તિના એમ એ શબ્દમાં અર્થ રહેલો છે. બીજી શક્તિવાળી અલગ રહેવામાં તેઓ મોટાદ્ર માનતા અને હજી પણ માનતા હશે નાગર એટલે વડગગઢ નાગર ગૃહસ્થજન ખાતું પીતું નહીં એટલુંજ નહીં પણ પહેલી તરફેના કાંઈપણ વ્યવહાર છતર શક્તિઓ સાથે ન રાખવામાં ધણીખરા નાગરો પોતાની મોટાદ્ર મમત્તે છે. આ નાગર તરફેના ગર્વ સાથે અમને તો કાંઈક એમ પણ લાગતું કે ખીજ નાગરો કરતાં પણ અમે ચડી જઈએ તેવા છીએ. કેટલાક આચાર વિચારોમાં આગળ વધેલા તેથી હોય, કે ગમે તે કારણથી હોય પણ અમારું કુટુંબ એટલે શ્રેષ્ઠતાની પરાકાષ્ટા એમ લાગતું. શ્રીમંતપણાનું આ પરિણામ હોય એમ મને નથી લાગતું કેમકે ખીજ સ્વશક્તિનાં શ્રીમંત કુટુંબો હતા. આ ભાવના તે વખત હતી, કાંઈક શીખવેલી કે ઉપદેશી નહીં પણ સ્વયં આવેલી. તે કૌટુંબિક માન્યતા હતી

અને કદાપિ એ મારી માન્યતા ખોટી પણ હોય. આ કારણને લઈને ખીજ સાથે-અમુક અપવાદ સિવાય-ગાંધી ભગવાનું યતું નહોતું. વિશેષમાં ધરમાં પુષ્કળ છોકરાં એટલે રમવામાં ખોટ પડે તેમ નહોતું. છોકરા છોકરીઓ સાથે જ રમતાં અને હવે તમારાથી ધરમાં છોકરાઓ સાથે પણ ના રમાય એવા કુક્રમો અમારે ત્યાં નહોતા.

રા. બા. ભોળાનાયભાષના કુટુંબમાં સંગીતનો શોખ ધણો અને છોકરાઓને શીખવવા ઉસ્તાદ આવતા. આ વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવાની મને ધણી હેમ્સ હતી. એ જ ઉસ્તાદ પાસે રા. સા. મહીપતરામભાષને ઘેર મેં તાલીમ લેવાનું શરૂ કર્યું હતું.

એ જમાનામાં શરસી ભાષાનો અભ્યાસ ધણો હતા. અમારે ત્યાં અડધો અરધ છોકરા શરસી બીજી ભાષા તરીકે શીખતા. તેમને શીખવવા મુનશી ઘેર આવતા. તેમની પાસે બે ચોપડી ઉડુંની શીખી શરસીનો આરંભ કરેલો. દસ વર્ષની ઉંમરે આ શરૂ કરેલું પણ પાછળથી છોડી દીધું અને હવે તો અંગ્રેજી અશરોમાંથી થોડા ધણા ઉકેલે છે. બાકી તમામનું વિગમરણ ચએલું છે.

મારા પિતા સામાન્ય રિયતિના એટલે તેમને ત્યાં રસોઇ હાથે કરવાની અને દસ વર્ષ પછી ત્યાં રસોઇ કરવાં શીખ્યા. ધણી-ર એકલે હાથે તે કરવાના પ્રસંગ મળતા. રા. સા. મહીપતરામભાષ ઉગ્રાંક જન આવા અને શક્તિમાં દાખલ થયા ત્યારે ન્યાતીકાઓએ તેમની પાસે શરત કરાવેલી કે નાગર રસોઇઆ સિવાય બીજા રસોઇઆ ધરમાં રાખવો નહીં. ન્યાતના આચાર વિચાર પાળવા નાગર રસોઇઆ મળવાની સુરેક્ષી તે વખતે પણ ધણી હતી. પચીસ રૂપિયાનો પગાર અને એક ચોરીસર જેટલો મીનજ

સહન કરતાં પણ અંખ્યા થોડી એટલે બધાને તે મળે નહીં. ગા. સા. ને ત્યાં ઘણાં વર્ષ નાગર રમોષઓગ હતો, કેમકે ધરમાં સ્ત્રીવર્ગમાં કોઈ નહોતું. હું ત્યાં ગઈ ત્યારે રસોષઓ નહોતો, એ બેત્રણ વર્ષ દાયોહાય રાંધવાનું હતું. નિયુગના અભ્યાસ સાથે વરતારી કુટુંબની રસોષ કરવાની જેથી અગ્રેષ્ઠ પાંચમા ધોરણમાં અભ્યાસ સુધી દેવાની લગભગ અણી પર હતી. રાત સાહેબ ને તેમના પુત્રો બીજો બાલક રમોષઓ ગમવા કહે પણ તેઓ સંમત થાય નહીં. પોને હમેશ નાહી અખોડીક પહેરી જમવા બેમે. ઉઘાડા બેમવાનું પમંદ નહીં તેથી રેશમી પહેરણ પહેરે પણ આ બાબતમાં આપેલાં વચનો તેમણે પોતાના મનની વિરૂદ્ધ પણ પાળેલાં. આમ અભ્યાસ સુધી દેવો પડશે એ ભયથી એતરફ પ્રયત્ન કરી નાગર રમોષઓ મેળવ્યો અને અગ્રેષ્ઠ છટ્ટ ધોરણમાં પહોંચી. અમારાં લેડી સુપરી-ન્ટેન્ડન્ટ મીસીમ મેકેશીને એક તુરંગ ઉઠ્યો કે છટ્ટ ધોરણમાંથી અમને મેટ્રીકયુક્લેશનની પરીક્ષા અપાવવી. એ સુજન તગમાર તૈયારી કરાવી અને તે પરીક્ષા પસાર કરી.

બાળકોને વખતસર ખવડાવવું, ઝડપ અનુસાર વસ્ત્ર પહેરાવવાં, અને નિશાળે ભણવા મોકલવાં એટલામાં વડીલાની ફરજ સમાપ્ત થતી. તેઓ ભવિષ્યનાં નાગરિક યવાનાં છે; તેમનું શિક્ષણ સૂત્રોતોસુખી હોવું જોઈએ અને તેઓ મહત્વપૂર્ણ વ્યક્તિઓ છે એમ મનાવું નહીં. સ્વાતંત્ર્ય તેમને કેષપણ હીમાએ

મળવું ન જોઈએ એ દૃઢ મંતવ્ય હતું. તેમના ખોરાક વિશે કોઈ ઝાઝા વિચાર કરવું નહીં. જે ધરમાં બાળકોને લાડ હોય ત્યાં પણ તેમને મિષ્ટપદાર્થો પુષ્કળ જ્યામાં ખરડાવવામાં તેની પર્થાપિત મનાતી, આજે પણ ઘણે તેવું જોવામાં આવે છે પરંતુ બાળકે નો ખોરાક પુષ્ટિકારક હોવો જોઈએ તેમને અમુક તરવો મળીવાં જોઈએ વગેરે બાબતોનો હાલ જેમ વિચાર થાય છે તેમ થતો નહોતો.

અમારા નાનપણમાં વાંચવાની ચોપડીઓ બાળકો માટે તો હતી જ નહીં. બાલ-મિત્ર નામનું પુસ્તક અને એકાદ બે બીજાં પુસ્તકો તે વખતમાં વચિલા પાદ છે. ‘શ્રીઓષ’ નામનું માસિક પાઠ્ય ભાષ્યો તરફથી નીકળતું અને તેમાં વાર્તાઓ ઉપરાંત વિવિધ વિષયો આવતા જે વાંચી વાંચનની છસામા પૂરી કરેલી. છુદ્ધ પ્રકાશ પણ કોઈ વાર વાંચવા મળતું.

સુધારક કુટુંબમાંથી જે સંસ્કાર મળ્યા તેમજ વિદ્યા અને શક્તિ થાય એવા બીજા સુધારક કુટુંબમાં જન્મ્યા જીવનના સ્વપ્ના અભિલાષો પરિપૂર્ણ થયા. સ્ત્રી વર્ગ તરફ પરિપૂર્ણ માનની દૃષ્ટિએ જોનુર અને તેમના વ્યક્તિત્વનું મહત્ત્વ મળુનાર પરિસ્થિતિમાં જે સુચમતા મળી તેનો બને તેટલો લાભ લીધો છે અને એ જમાના પર પાછળ નગર ફેકતાં અમારો ઉછેર આદર્શ તો કદાચ નહીં હોય પરંતુ તેનાં સંસ્કરણો કુખ્યદ તો નથીજ.

—x—

કોઈ પણ સ્ત્રીના સ્ત્રીત્વનો જાન કરતાં પહેલાં મતી જવું એ ધારુજ હતુમ છે. કોઈ સ્ત્રીને પાપકર્મથી બચાવી લેવી એ સૌથી મોટું તીર્થ છે.

—મહાત્મા ગાંધીજી

વારં સ્વર્ગ તારી માતાના પુગની પાની આગળ છે.

—હજરત મહમદ

વિદુષી માતાની વિદુષી પુત્રીઓ

૧૯૩૩ ના ફેબ્રુઆરીના "શુભસુન્દરી" માં શ્રીમતી લેડી વિદ્યાગૌરી નીલકંઠના સતત સંસર્ગમાં રહેલા અખંડ સ્નેહી ભાઈ શ્રી હીરાલાલ પારેખે શ્રીમતી લેડી વિદ્યાગૌરીના જીવન પરિચય દર્શાવ્યો હતો. તેમાં તેમણે એક રચને નીચેના શબ્દો લખ્યા છે:

"એમણે (વિદ્યાબહેને) ચોતાના કુટુંબમાં એમની પુત્રીઓને ઠીક ઠીક જાણી આપીને શ્રી ગ્રેન્ડયુએટની એક સેના ઉભી કરી છે અને એમના દર્શનથી એવી સંસ્કર અસર વર્તના થઈ છે કે તે પછી મુખ્યત્વે યુનિવર્સિટીમાંથી પ્રતિવર્ષ સંખ્યાબંધ શ્રી ગ્રેન્ડયુએટ નીકળતી રહી છે; અને એના યશ કાંઈ એક વ્યક્તિને આપાય તો તે લેડી વિદ્યાબહેન અને શારદાબહેન એ જ બહેનોને ધટે, ન."

શ્રીમતી વિદ્યાબહેનની એ ગ્રેન્ડયુએટ પુત્રીઓ માટે પણ ગુજરાત જરૂર ગૌરવ લઈ શકે એમ છે. શિક્ષણ અને સેવાનાં ક્ષેત્રોમાં એ બહેનો પણ ચોતાના કાળો સારી રીતે આપી રહી છે એટલે પાંચે બહેનોનો કુલ પરિચય અત્રે અસ્થાને બહિ કહી શકાય.

શ્રીમતી નયોત્પલાબહેન મહેતા

શ્રીમતી વિદ્યાબહેનનાં સૌથી મોટાં પુત્રી શ્રીમતી નયોત્પલાબહેન મહેતાનો જન્મ ૧૮૯૭ ના જુનની તા. ૧ લીએ થયો હતો. તેમણે અમદાવાદની મહાલક્ષ્મી ટ્રેનીંગ કોલેજને લગતી હાઇસ્કૂલમાં અભ્યાસ કર્યો હતો અને મેટ્રીક પસંદ કરી ગુજરાત કોલેજમાં તેઓ હાજલ થયાં હતાં. જુનીયર બી. એ. સુધી આવીને તેમણે ૧૯૧૮ માં નાદુરસ્ત તબીબતને કારણે અભ્યાસ પડતો મૂક્યો હતો. પરંતુ પાછળથી તેમણે અભ્યાસ પુનઃ શરૂ કર્યો હતો અને ૧૯૨૨ માં તેઓ ગ્રેન્ડયુએટ થયાં હતાં. ૧૯૨૨

તેઓ શ્રીશિક્ષણ અને સમાજસુધારાની પ્રવૃત્તિમાં રસ લે છે. 'શુભસુન્દરી' ના તંત્રી તરીકે પણ તેમણે શરૂઆતના વર્ષોમાં સેવા કરી હતી. અંતરંગતર 'શુભસુન્દરી' માં તેઓ લખે છે. છંદોરની મ્યુનિસિપાલિટીમાં તેઓ રાજનિયુક્ત સભાસદ થયાં હતાં. અખિલ ભારત મહિલા પરિષદની છંદોરની શાખાના મંત્રી તરીકે પણ તેમણે કામ કર્યું હતું.

શ્રીમતી સરોજિની મહેતા

બીજા પુત્રી શ્રીમતી સરોજિની મહેતાથી 'શુભસુન્દરી' ના વાચકો અજાણ નથી. તેમનો જન્મ ૧૮૯૮ ના નવેમ્બરની તા. ૧૨ મીએ થયો હતો. ઉપર મુજબનાં સ્થળોએ અભ્યાસ કરીને ૧૯૧૯માં તેઓ ગ્રેન્ડયુએટ થયાં હતાં. તે પછી તેમણે લંડનની સ્કૂલ ઓફ ઇકોનોમીક્સમાં ૬ માસ સુધી સોશીયલ સાયન્સનો અભ્યાસ કર્યો હતો. મુખ્યાલની સ્કૂલ ઓફ ઇકોનોમીક્સમાંથી થીસીસ લખીને તેઓ એમ. એ. થયેલાં છે. તેઓ ધર્મી હદામ વિચારક છે. અને સુસેખિકા છે. સ્વાતંત્ર્યવાદ (અનુવાદ); ગુજરાતની લગ્ન વ્યવસ્થા અને કુટુંબ સંસ્થા, અને એકાદશી એ ત્રણ તેમનાં પુસ્તકો છે. 'શુભસુન્દરી' માં તેમજ અન્યત્ર તેઓ અંતરંગતર સ્ત્રીસમાજના વિષયોને ચર્ચના લેખો લખે છે. તેમણે અખિલ ભારત મહિલા પરિષદની મુખ્યાલની શાખાના મંત્રી તરીકે બે વખત કામ કર્યું હતું. અમદાવાદના વનિતાવિશ્રામ મહિલા વિદ્યાલયનાં લેડી સુપરિન્ટેન્ડન્ટ તરીકે એક વખત કામ કર્યું હતું. આ ઉપરાંત પણ સ્થાનિક મહિલા પ્રવૃત્તિમાં તેઓ અત્યંત

સોને માટે

તાકત-તાકતીથી ભરપૂર

લેખક તાર

ઝંડુ ક્રાંતિ સ્વ

વિનામિલબે વાપરવા માંડે

ખાસ સ્ત્રીઓ માટે

.....

.....તનદુરસ્તી-તાકતથી ભરપૂર

પ્રદર્શક રોગોના અકસીર ધ્વાજ

ઝંડુ અશોકારિષ્ટ

સ્ત્રીઓની નબળાઇમાં આખા અસર કરનાર

ઢેરક ઘરમાં હોવો જોઇએ

ખાળકોને હુટ પુટ અને મજબુત બનાવનાર

સ્વાદિષ્ટ

ઝંડુ બાલા મૃત

તમારાં ખાળકોને આપો અને

એમને હસતાં રમતાં કલેસલ

કરતાં જોવાનો આનંદ અનુભવો

ઝંડુ ફાર્માસ્યુટિકલ વર્કસ, લી૦ મુંબાઇ નં. ૨૩

મુંબાઇની દુકાન : જુની લાટિયા મહાજન વાડી, કાલબાદેવી રોડ.

આયુર્વેદિક દવાઓનું સૂચિત્ર આજેન્ડામાં

ગુણગરવી, રાસપ્રિય
ગુજરાતણ બહેનો માટે

નવીન અપૂર્વ રાસસંગ્રહ

બીજા બધાં સંગ્રહોને હુલાવે એવો આ

બહેનોને, સખીઓને, અને મિત્ર-પત્નીઓને ભેટ આપવા લાયક

રાસમાલિની

નામનો રાસસંગ્રહ મેળવ્યા વિના છુટકો નથી

જાણીતા રાસ-ગીત લેખકોના કુલ ૨૧૪ રાસ-ગીત

આ સંગ્રહમાંથી મળશે. આજે જ તમારી નકલ મેળવી લ્યો.

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૪-૦

પોષ્ટેજ : ૦-૪-૦

ત્રણ સુંદર નવલિકા-સંગ્રહ

લક્ષ્મીની સાહી

લેખક: શ્રી. જયકૃષ્ણ વર્મા

યુવાનો અને યુવતીઓને પ્રેરણા પાતી સામાજિક,
હાસ્યરસિક નવલિકાઓ

મૂલ્ય: રૂ. ૦-૧૨-૦ : પોષ્ટેજ: ૦-૨-૩

ષોડશી

સંપાદક: શ્રી. યજ્ઞેશ શુક્લ

હિંદીના વિધવિધ પ્રાંતોના સાહિત્યના શણગાર રૂપ
સ્ત્રી-જીવનને સ્પર્શતી વાર્તાઓ.

મૂલ્ય: રૂ. ૧-૦-૦ : પોષ્ટેજ: ૦-૨-૯

અધુરું અંગ

લેખક: શ્રી. યજ્ઞેશ શુક્લ

ગુજરાતી હિન્દુ સમાજની સ્ત્રીઓના બળતા પ્રશ્નો
ઉકેલતી નવલિકાઓ

મૂલ્ય: રૂ. ૦-૧૨-૦ : પોષ્ટેજ: ૦-૨-૯

...ત્રણ પુસ્તકો સાથે લેનારને રૂ. ૩-૦-૦ માં ઘેર જોડા...

મળવાનું ઠેકાણું:

વ્યવસ્થાપક "ગુણસુંદરી", ૧૧૪, ગીરગામ બેક રોડ,
સુબાધ, ૪.

અને જાણીતા છુટકેલો પાસેથી.

શ્રીમતી સૌદામિની મહેતા

એમનો જન્મ ૧૯૦૩ના નવેમ્બરની તા. ૧૯ મી એ થયો હતો. ઉપર મુજબ અભ્યાસ કરીને ૧૯૨૪ માં તેઓ ગ્રેજ્યુએટ થયાં હતાં. કલકત્તાનાં ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળનાં તેઓ આદ્યસંચાલક અને મંત્રી છે. અખિલ ભારત હરિજન સેવા સંઘમાં કલકત્તાની શાખામાં ગાંધીજીનિયુક્ત સભ્ય છે તેઓ ધણું જ થોડું લખે છે: છતાં તેમની કલમમાં સારો પ્રસાદ છે.

શ્રીમતી વિનોદિની નીલકંઠ

એમનો જન્મ ૧૯૦૭ ના ફેબ્રુઆરીની તા. ૯ મીએ થયો. શાળા અને કોલેજનો અભ્યાસ ઉપર મુજબ કરી ૧૯૨૮ માં તેમણે બી. એ.ની ડીગ્રી લીધી. તે પછી અમદાવાદ વનિતાવિશ્રામ મહિલા વિદ્યાલયના સેડી મુપરિન્ટેન્ડન્ટ તરીકે તેમણે મવાવર્ષ પર્વત કામ કર્યું હતું. બાર્બર સ્કોલરશીપ મેળવીને તેઓ ૧૯૨૯ માં અમેરિકાની મીશીગન યુનિવર્સિટીમાં અભ્યાસ માટે ગયાં હતાં. ત્યાંની એમ. એ.ની ડીગ્રી ૧૯૩૦ માં મેળવી હતી. તેમણે 'સફાર' નામનું એક પુસ્તક લખેલું છે.

અખિલ ભારત મહિલા પરિષદની અમદાવાદની શાખાનાં તેઓ એક વખત મંત્રી હતાં. અમદાવાદની મ્યુનિસિપલ ગર્લ્સ હાઈસ્કૂલમાં સેડી મુપરિન્ટેન્ડન્ટ અને પ્રાથમિક શાળાઓનાં પ્રિન્સિપલ તરીકે તેમણે ચાર વર્ષ સુધી કામ કર્યું હતું.

કૃ. તરંગિણી નીલકંઠ

એમનો જન્મ ૧૯૧૦ ના માર્ચની તા. ૮ મીએ થયો હતો. શાળા અને કોલેજનો અભ્યાસ ઉપર મુજબ કરીને ૧૯૩૨ માં તેમણે બી. એ.ની ડીગ્રી મેળવી હતી. તે પછી અમદાવાદની લાલશંકર મહિલા પાઠશાળામાં માનદ પ્રોફેસર તરીકે બે વર્ષ પર્વત તેમણે કામ કર્યું હતું. અમદાવાદ મ્યુનિસિપાલિટીની પ્રાથમિક શાળામાં અંગ્રેજીનાં શિક્ષક તરીકે તેમણે બે વર્ષ કામ કર્યું હતું. લાલમાં તેઓ હંડન યુનિવર્સિટીની બ્લેકલેન્ડસ કોલેજમાં ટીચર્સ ડીપોઝા માટે અભ્યાસ કરે છે. અખિલ ભારત મહિલા પરિષદની અમદાવાદની શાખાનાં મંત્રી તરીકે પૂણે તેઓ કામ કરતાં હતાં. તે પ્રસંગે તેમણે સંસ્થા તરફથી અમદાવાદમાં સ્વદેશી પ્રદર્શનની યોજના સંકળ રીતે કરી હતી.

ગુજરાતમાં શિક્ષણ અને સંસ્કારની ફારમયા
સંપૂર્ણતા મેળવી રહેલાં જે ગણ્યાં ગણ્યાં
દેખો છે તેમાં નીલકંઠ કુટુંબ મોખરાનું
ધાન ગણવે છે. શ્રી અને સસ્વતીનો કવચિત
રમેશ મને એવો સુભગમેશ આ કુટુંબમાં
રહ્યો છે. શિક્ષણ અને સંસ્કારને પરિણામે
સેવાની ભાવનામાં પણ એ કુટુંબ એટલું જ
આતપ્રેત થયેલું છે.

શ્રીમતી વિદ્યાબહેન, એ નામથી, ગુજ-
રાતના સ્ત્રીશિક્ષણ અને સમાજસુધારાના
ઘતિદાસથી સહેજ પણ માદિતગાર એવી
કાષ્ઠપણ વ્યક્તિ અપરિચિત હોય એ માની
શકાય એમ નથી. ગુજરાતમાં નદિ પણ આખાં
દિવસની મદિલાઓમાં શ્રીમતી વિદ્યાબહેન
સુપરિચિત છે. સ્ત્રી શિક્ષણ અને સમાજ-
સેવાની દિશામાં તેમણે પોતે અને તેમના
કુટુંબે આપેલા શોભા આખાં દિવસની સ્ત્રી
શિક્ષણ અને સમાજસુધારાના ઇતિહાસમાં
મદદરેજો છે.

સ્વ. સરદાર બોળાનાથ સારાભાઈના
અવર સુધારક અને સંસ્કારી કુટુંબમાં શ્રીમતી
વિદ્યાબહેનનો જન્મ ૧૮૭૬ ના જુનની
તા. ૧ લીએ થયો હતો. શ્રીમતી વિદ્યાબહેન-
ના માતાશ્રી બાળાબહેન સ્વ સરદાર બોળાનાથના
પુત્રી થાય. આરા સંસ્કરી અને સુધારક
કુટુંબમાં જન્મેલી બાળામાં સરઆનથી જ
સંસ્કાર અને સુધારાનાં ખીજ વગાડ્યાં હોય
એમાં આશ્ચર્ય નથી.

જે જમાનામાં સ્ત્રી શિક્ષણનું નામનિયાન
સુધાં નદેનું એટલું જ નદિ પણ જે જમાનામાં
સ્ત્રીઓને 'ભાળુરા' મોકલવામાં અનેક પ્રકારના
વહેમો પોષાતા તે જમાનામાં લેખપત્રવાદની
જરા સરખી પણ દરકાર થયાં વિના આ
કુટુંબે બાળાઓને શિક્ષણ આપવાની સરઆન
કરી હતી.

અમદાવાદમાં રામપરમાં મળતજાઈ કન્યા-

સંસ્કારમૂર્તિ

[આંધ્રી]

શાળાની સ્થાપના થઈ હતી. એ સંસ્થામાંથી
શ્રીમતી વિદ્યાબહેને કેળવણીની શરૂઆત કરી
હતી. એમાં પ્રાથમિક અભ્યાસ પૂરા કરી
તેમણે મદાલસી પ્રેનિંગ-કોલેજમાં ઇમેજ
હાઈસ્કૂલનું શિક્ષણ લીધું હતું.

હજી અંગ્રેજ, લગ્ન પછી મોરે ભાગે
બાળાઓનાં શિક્ષણની સમાપ્તિ થાય છે; તો
આજથી ૫૦ વર્ષ પહેલાની તો વાત જ શી
કરવી ? છતાં ૧૮૮૯માં શ્રી. રમણભાઈ સાથે
તેમનું લગ્ન થયું. તે પછી, તેમનો અભ્યાસ
અંધ થવાને બદલે ચાલુ જ રહ્યો અને
૧૮૯૧માં તેઓ મેટ્રીકની પરીક્ષામાં પસાર
થયાં. લગ્ન પછીના કૌટુંબીક જીવન અને
ધર સંસાર ચલાવવા માથે જે તેમણે અભ્યાસ
ચાલુ રાખ્યો હતો. કુટુંબને અંગેની જવાબ-
દારીને અંગે કોલેજમાં દાખલ થવા છતાં
તેઓ નિયમિત રીતે પરીક્ષામાં બેસી ચકતાં
નહતાં. છતાં, સતત પ્રયત્નને પરિણામે ૧૯૦૧
માં શ્રીમતી સારદાબહેન સાથે તેઓ મુઆજ
યુનિવર્સિટીનાં ઇન્ટ્યુએટ થયાં. શ્રીમતી વિદ્યા-
બહેન અને શ્રીમતી સારદાબહેને આમ ગુજ-
રાતની બાળાઓ મારે ઉચ્ચતર સ્ત્રી કેળવણીનાં
દાર ખુલ્લાં કર્યાં.

ગુજરાતી સ્ત્રીઓ પૈકી સૌથી પ્રથમ
ઇન્ટ્યુએટ થવારી આ બે સંનારીઓને અમ-
દાવાદના ગુરમે તેમજ શિક્ષિત વર્ગ તરફથી
ભરેલો મમારેજ કરીને અખિનંદન આપવામાં
આવ્યું હતું.

વિદ્યાબહેન

[જીવનરેખા]

માત્ર શિક્ષણ મેળવીને બેસી ન રહેતાં એ શિક્ષણનો પોતાના કુટુંબમાં તેમજ લોક કલ્યાણ અથવા ઉપયોગ કરીને તેનો સદુપયોગ આ બંને બહેનોએ કરી બતાવેલો છે. શ્રીમતી વિદ્યાબહેને એમની બધી પુત્રીઓને ઉચ્ચતર શિક્ષણ આપ્યું છે. એમની પચિસ પુત્રીઓ મુંબાઈ યુનિવર્સિટીની ગ્રેજ્યુએટ છે. શ્રી. દિગ્દાસબાઈ પારેખના શબ્દોમા કહીએ તો શ્રીમતી વિદ્યાબહેને “ એમની પુત્રીઓને ઉચ્ચ કેળવણી આપીને સ્ત્રી ગ્રેજ્યુએટની એક મેના ઉભી કરી છે ”

મર રમણભાઈ જેવા પતિ મળવામા પણ શ્રીમતી વિદ્યાબહેન સદ્ભાગી નીવડ્યા હતા. ખડું કહીએ તો એકમેકને મેળવવામા તેમનું પરસ્પરનું મહાભાગ હતુ. શ્રીમતી વિદ્યાબહેને એક ઉત્તમ ગૃહિણી તરીકે પોતાનું કર્તવ્ય ઉત્તમ રીતે નજબુ છે એ તેમના કુટુંબના મહેજ પણ સમર્થમાં આવેલ કોઈ પણ કહી શકશે.

એકલા ગૃહિણી તરીકે મના બાળવ્યામાજ તેમણે પોતાનું કર્તવ્ય માન્યું નથી. સ્ત્રી શિક્ષણ, માહિત્ય, અને સમાજ સેવાની અનેકવિધ જાહેર પ્રવૃત્તિઓમા શ્રીમતી વિદ્યાબહેને મહત્ત્વ ધોળા આપ્યો છે. અમદાવાદની-શુજરાતની અનેક સંસ્થાઓના તેઓ પ્રાણરૂપ છે. અમદાવાદ સહેરની કન્યાશાળાઓ માથે તેમને ઘણો નિષ્ઠનો મંબદ છે.

અમદાવાદની જુનાગઢ જીલ્લા કન્યાશાળા

સા બ મગનભાઈ કન્યાશાળા કે જેમાંથી શ્રીમતી વિદ્યાબહેને શિક્ષણની શરૂઆત કરેલ એ શાળાનાં તેઓ મંત્રી છે. એ શાળામાં શ્રીમતી વિદ્યાબહેનનાં માતૃશીએ પણ શિક્ષણ લીધું હતું. અમદાવાદની સૌથી જુનામાં જુની સ્ત્રી સંસ્થા જોગલાય સારાલાઈ લિટરરી ઇન્સ્ટિટ્યુટ ફોર વીમેન અને બેડીટ કલબના રૂપ થી ૩૦ વર્ષો સુધી શ્રીમતી વિદ્યાબહેન મંત્રી હતા અને હાલમાં તેઓ એ સંસ્થાનાં પ્રધાન છે. મુંબાઈ છલાકાની આ મૌથી પ્રથમ ફેલોશિપીટન કલબ છે. જીવકોર પતિના વિશ્રામના તેઓ મુખ્ય મંચાવક છે. મહિપતરામ આનાયામના તેઓ મુખ્ય સંચાવક અને મંત્રી છે. શુજરાત વર્તીકુલર મોમાયટીના તેઓ મંત્રી છે. સમાર મુખારક મમાજના તેઓ મંત્રી છે. મુંબાઈ વીમેન્સ કોન્મિયની અમદાવાદની શાખાના તેઓ મંત્રી છે. કેવું વિદ્યાપીઠના મીડીકેટ છે. પ્રાર્થના ગમાજ, હરિજન સેવક મમાજ, શુજરાત મહિલા પાઠશાળા, સ્ત્રી કેળવણી મંડળ, રેડક્રસ હોમ જેવી પદ્ધતિથી ચાલતા અખ્યાનમ, રેડક્રસ મોસાયટી, વેરેરે સંસ્થાઓનાં વ્યવસ્થાપક સમિતિના તેઓ આગળ પડેના ભાગ લે છે

અમદાવાદની યુનિવર્સિટીનીમા તેઓ પ્રથમ મરકાર તરફથી મન્ય ચુટાયલા પણ પગીથી તેઓ ચુટાયલા મન્ય તરફ એમા મળલ થયા હતા અને અમદાવાદ યુનિવર્સિટીના ઉપપ્રમુખ પણ ચુટાયલા હતા હાલમા તેઓ રક્ષામોડનાં એંગમેન છે આ મિત્રાવ પણ બીજી કેટલીક સંસ્થાઓના નામ રહી જતા હોવાનો મંબદ છે.

આ સંસ્થાઓની વાટી ઉપરથી ૨૫૯ મમાજ છે, અમદાવાદની સ્ત્રી શિક્ષણ મમાજ શુધારાની પ્રવૃત્તિમાં શ્રીમતી વિદ્યાબહેનના શાંત વર્ણ મોગ છે એ ૧૫૧ સંસ્થાઓના

તામના સમયે તરફિ તેઓ રહેલાં નથી, પણ એ સંસ્થાઓનાં સંચાલનમાં તેઓ ખાસ રસ લઈને પોતાનું કર્તવ્ય સાચી રીતે બજાવે છે. આ બધાં કાર્યની પાછળ તેમને ઘણો જ સમય આપવો પડે છે. પણ તેઓ નિયમિત રીતે કામગીરી તાત્કાલ કરે છે અને કામ કદિ પણ ચંદલા દેતાં નથી. ઝડપથી પણ શાન્તિથી તેઓ સર્વ કાર્યની ઉકેલ કરી નાખે છે.

તેમની જાહેર સેવાની કદર તરફિ ૧૯૧૬ માં સરકાર તરફથી તેમને એમ. બી. ઇ. નું માન આપવામાં આવ્યું હતું એ પ્રસંગે તેમને લેડીઝ ક્લબ તરફથી જાહેર સન્માન આપવામાં આવ્યું હતું. તે પછી સન ૧૯૨૬ માં તેમને કેસરે હિન્દોના ચંદ્રકે સરકાર તરફથી મળ્યો હતો. એ પ્રસંગે તેમને માનપત્ર અર્પણ કરવામાં આવ્યું હતું.

૧૯૩૦ માં સત્યાગ્રહની ચળવળ દરમ્યાન ભ્રમગામમાં સ્ત્રીઓ પર અમલદારોએ અત્યાચાર કર્યો ત્યારે સાંભળીને તેમણે, એ પ્રત્યે સરકારનું ધ્યાન ખેંચવા સરકાર નિયુક્ત પટેલ પુણી-જાણનારું આપ્યું હતું.

સ્ત્રી સમાજની ઉન્નતિ માટે તેમણે કરેલી સેવાની કદર, લખનાર ખાતે ૧૯૩૨ ના ડીસેમ્બર માસમાં ભરાયેલી અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદના પ્રમુખસ્થાને તેમને નિયોજીતે કરવામાં આવી હતી. એ પરિષદને પ્રમુખસ્થાનેથી તેમણે આપેલું વ્યાખ્યાન 'ભારતીય સ્ત્રી જીવનના કૃત પ્રતીકની વિદ્યાદાયકી કરનાર' હતું.

મહુરો અને દલિતવર્ગની સ્ત્રીઓના પ્રશ્નમાં પંજુ તેઓ ઉઝા રસ લે છે. એને પરિણામે મુંબાઈ હસાકા સ્ત્રી સમાજના આગ્રયે ૧૯૩૩ ના સપ્ટેમ્બર માસમાં મહેલી મુંબાઈ હસાકાની મહુરો સ્ત્રી પરિષદનાં પ્રમુખસ્થાને તેમની વરણી થઈ હતી. એ પરિષદ પ્રમુખ

તેમણે મહુરો સ્ત્રીઓની હાલતનો કડક સીતારો રજુ કર્યો હતો.

આટલી બધી જાહેર પ્રવૃત્તિમાં મર્યાદા રહેવા છતાં તેમનામાં અહંકારનો લેશ માત્ર પણ પ્રવેશ થયો નથી. તેમનાં સાદાઈ અને સૌજન્ય, ગમે તેવા દુઃખીને સહાનુભૂતિ આપવાને તત્પર એવો સ્વભાવ કનચિત જ કાંઈ બીજાનામાં જોવામાં આવે.

સાહિત્યની દિશામાં પણ તેમણે પોતાનો ફાળો આપ્યો છે. જે કે અન્ય પ્રવૃત્તિઓ આટલી બધી છે કે આ દિશામાં તેઓ જોડાઈ તેટલો સક્રિય ફાળો આપી શક્યાં નથી. તેમણે છેક ૧૮૯૬ થી 'સાન મુધા' માં લેખ લખવાનું શરૂ કર્યું હતું. ૧૯૦૭ માં શ્રી. રમેશ-દત્તની વાર્તા 'Lake of the Palms' નો 'મુધા હાસિની' એ નામે તેમણે અનુવાદ કર્યો હતો અને સન ૧૯૧૫ માં વડોદરાના ના. મહારાષ્ટ્રીયાએ અંગ્રેજીમાં લખેલાં 'Position of Indian Women' નામનાં પુસ્તકનો તેમણે 'હિન્દુસ્તાનમાં સ્ત્રીઓનું સામાજિક સ્થાન' એ નામે અનુવાદ કર્યો હતો. એમના કેટલાક છૂટક લેખોનો સમાવેશ હાસ્ય મંદિરમાં કરવામાં આવેલો છે.

આ ઉપરાંત, જુદી જુદી પરિષદો કે સભાઓનાં પ્રમુખસ્થાનેથી તેમણે આપેલાં વ્યાખ્યાનોનો જો એકાદ સંગ્રહ કરવામાં આવે તો એક ઘણો સારો વિચારપૂર્ણ ગ્રંથ ગુજરાતને મળે એમ છે.

આવાં સેવા અને સ્વોપેક્ષાનાં આદર્શ સમા શીમતી વિદ્યાવદેન આપુષ્યનાં પદ વર્ષો પૂરાં કરી ૬૦ માં વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે એ પ્રસંગ ગુજરાત માટે, ગુજરાતી મહિલાઓ માટે તો ખાસ, ગૌરવ સેવા જેવો છે. ગુજરાત એમનો મહિમાદાયક ઉન્નતિને જરૂર ફાળો થાય છે.

સુપ્રસિદ્ધ મહારાષ્ટ્રીય લેખિકા શ્રીમતી ઇન્દિરા સહસ્રબુદ્ધેકૃત
નવલકથા 'બાળુતાઈ ઘડા ઘે' નો ચુજરાતી અવતાર

ૐ પાલ્લી કોણી ?

રજુ કરનાર :
શ્રી. યજ્ઞેશ હ. શુક્લ

પ્રકરણ તેરમું
પાતિવ્રત્ય લગ્ન ?

બીજેજ દિવસથી ઘરમાં લગ્નની તૈયારી
પૂરજોડમાં શરૂ થઈ.

બાપુજીને મન તો બે ત્રણ દિવસમાંજ
લગ્ન થઈ જાય તો ફીક હતું. પરંતુ તાત્કાલ
માહેબની તૈયારી ન હતી. તેમને મુંબાઈમાં
ભેંકનું કાંઈક જરૂરી કામ જોવા જવાનું હતું.
એ ઉપરાંત બધી મંડળીને જણાવીને
પુતા આવતાં મમય લાગશે એમ પણ તેમનું
કહેવું હતું. આથી લગ્ન પંદર દિવસ આગળ
લગાવાયાં.

ગામમાં જ્યાં ને ત્યાં મારાં કાન ચલાવ
છે એની જાહેરાત યુવા લાગી. અમારે ઘરે
પણ જમણવાર શરૂ થઈ ગયો. મારી મસી-
આઈ બહેનો કુશી, અને વેણ પણ આવી
હતી. વેણ તો મારી પાઠજી લાગી હતી !

‘હવે તો સોનુબહેન મુંબાઈમાં ચલાવ્યાં.
હવે તે કાંઈ અમારા જેવાં ગામડીયાં સાથે
ગોરી-જો કાલવાતી છે ! વળી પતિ તો બેઠી
જે મંત્રિ તે આપે એવાઃ ગમે તે હોય પૂરે
એવા, પછી અમારાં, સોનુબાઈનાં વાપકલી
વાત જ શી કરતી ! હવે સોનુબાઈ, તું
એમણી અને એમણી તો પાડીને !’ આમ

એક સરખી તે મારી સાથે બોલી રહી હતી.
તેના મનમાં એમ હતું કે તેના મીઠાવાથી
મને આનંદ થશે !

પરંતુ તેના શબ્દે શબ્દે ‘આ કાન પણ
નથી કરવું’ અને આ માણસો પણ નથી
જોઈતાં’ એમ મારા મનમાં થતું. એકવાર
ઘરમાંથી ભાગી જવાનું પણ મન થયું પરંતુ
જવું ક્યાં અને કોની પાસે ? એનો પ્રશ્ન
થયો, ઉપરાંત આવી રીતે હું ભાગી જાઉં
તો લોકો શું કહેશે ? મારી કેટલી બદમાશ
કરશે ? બાપુજીની કેટલી નિંદા થશે ? વગેરે
પ્રશ્નો પણ મારી મમણ બધા થતા અને
છેવટે આજ પ્રશ્નોનો ઉકેલ ન થવાથી અને
આવા પ્રશ્નો જોઈતું થઈ મારામાં ન હોવાથી
હું લગ્ન કરવા તૈયાર થઈ.

આ બધામાં રમુજ જેવી વાત તો જે
હતી કે મારું લગ્ન થવાનું હતું તાત્કાલિક
સાથે અને હું વિચાર કરતી હતી બાઈકરનો !
લગ્નની કિંમત થતી વેળા પણ મારા વિચાર
ભારકર વિષે જ ચાલવાનું. આ મોકળો
પાતિવ્રત્ય જાંબ ન દેતો કે ! પણ મમાજીમાં
એ આવે છે !

લગ્ન થતાં મુઠીમાં એક વાગ બાઈકર
મને મોં તો કેટલી ગમત આવી ! નું

તેની સાથે કેટકેટલી વાત કરીશ, હું માટે
 દુઃખ તેની આગળ કેવી હોતે કહીશ, અને
 તે મને કેવી રીતે શાન્તવર આપશે વગેરે
 વિચારો મારા મનમાં એક સરખાં ચાલી રહ્યા
 હતા રસ્તા ઉપરથી જનારી પ્રત્યેક વ્યક્તિને
 જોઈને, 'રસ્તા પર ભાસ્કર દેખાય છે કે નુ?'
 એમ ગોંડી જોતી તેના નરક હું જોઈ રહેતી. કાળો
 કોટ પહેરેલા કોઈ યુવાનને ઝટપટ ચાલતો હું
 જોતી એટલે મને એમ લાગતું કે ભાસ્કર જ
 હોવો જોઈએ. અને ષડી કોષ આશાવાનની
 જેમ હું તેને સામે આવતાં ડીકી ડીકીને
 જોઈ રહેતી. પણ એ પ્રત્યેક સમયે મને
 નિરાશા જ થતી. અને તે મને વિચારી ગયો
 છે, તેને મારી કાળજી નથી. એમ માનીને હું
 વિના કારણે તેના ઉપર મનમાં ને મનમાં
 રોગે ભરાતી.

કોઈ ધીમેથી 'સોન, સોન' એમ જોડવાને
 મને લાગ્યું થયો. હું મલારાઈ પાણી થોડી
 આશા મેલીને ઝટ દહને ઉભી થઈ. અને
 દાર વરદ જોવા કાગી તો રસ્તા પર કોઈ
 ભાસ્કર જોવા માણસ મને નીચે ઉતરવા માં
 અણસારો કરી રહ્યો. હાથ એમ જાળાવું
 પરંતુ મને ખાતો થઈ નહિ.

જાઉં કે ન જાઉં એવા વિચારમાં
 ફાણુભર પડી. ફરીથી એ જ માણસે અત્યંત
 આતુરતાપૂર્વક મને નીચે આવવા માટે
 અણસારો કર્યો. ત્યારે તે ભાસ્કર જ હોવો
 જોઈએ એવી મારા મનમાં ખાતી થઈ અને
 હું તાગડતોળ નીચે ગઈ.

ઘોડલા પર, મંડપમાં અને પાછળના
 ભાગમાં કાનસ જાગતાં હતાં. પાછળના ભાગમાં
 માણસો જાગતાં હતાં. એટલે હું ઘોડલા પર

મળી લઉં, તારી સાથે જેટલી વાન થઈ શકે તેટલી વાત કરી લઉં એમ મને એકસરખું લાગ્યા કરતું હતું. એટલે તો લગ્ન થઈ પછીની હું તારી રાહ જોઈ રહી છું. પણ તું આવે, કંઈ રીતે ?—અને મને મળે કંઈ રીતે ?—એની જ મને ચિંતા થયા કરતી હતી. મારા મનમાં એમ થયાજ કરતું હતું કે તું જાણે અહીં આવશે, એટલું જ નહિ પણ તું મને મળ્યા વિના રહેવાનો નથી એમ મને ખાતરી પૂર્વક લાગ્યા કરતું હતું.

‘વાહ, કેટલું સાડું થયું’ મારા મનમાં થતું હતું તેવું જ આ પણ થયું ! છત્રે મને અહીં આવવાની છુદ્ધિ સુઝાડી એટલે જ સોનું તું મને મળી. આવ, મારી પામે આવ. મને એકવાર મન લારીને બેટવા દે.

એટલું કહીને તેણે મને તેનાં હૃદય સરસી આપી.

કેટલોક સમય પૂર્ણ થયે એજ સ્થિતિમાં કાંઈ પણ બોલ્યા વિના ઉગા રહ્યાં.

છેવટે બારકરે કહ્યું:

‘એનું, આપણે નિરાતિ બોલી શકીએ એવી કાંઈ જગ્યા સોધી કાઢ ! અહીંથી વળી કાંઈ આપણી વાતચીત માંભળી જશે અને તેવું કાંઈ ભળતું જ પરિણામ આવશે.’

‘જગ્યા ? પાછલે બારણે પુકળ જગ્યા છે. પણ એકદમ ઝાડીમાં આપણે એમવું પડશે. પણ એટલું ખર્ચ કે મત્તાર થતાં સુધી ત્યાં અધિયુ મરણું પણ ફરકનાર નથી. આવે છે ત્યા ?’

‘હા, આપણને ત્યાં કાણુ ખાઈ જવાનું છે ?’

‘આહ, આપણે ત્યાં જ જઈએ.’ એમ કહીને હું ખસીતી ખસીતી તેને હૃદય પકડીને મારાં નાનપણના એમનાના રથાને તેને લઈ ગયે.

‘ને મમમે સર્વેન મામ મુમ થઈ ગયું’ હતુ. આકાશમાનો ચદ્રમા પણ પોતાનો માર્ગ અડધરેર કાપી ગયો હતો. કોઈક કોઈક વાર તે વાદળામાં દેશાઈ જતો અને પછીથી બહાર આવતાં ચાંદની ફેલાઈ રહેતાં બારકરનું મુખ મારાથી સ્પષ્ટ રીતે જોઈ શકાતું.

બારકરનો ચહેરો ઘણો મિત્તેજ અને દુઃખી લાગતો હતો.

એક ઝાઝ નીચે એકા પછી તે બોલ્યો:

‘મેં ટેકરી પર પત્થર નીચે ચૂકસો પત્ર લખાનો ત્યાં રહેવા લાગ્યો એટલે તેં ટેકરી પર આવવાનું બંધ કર્યું છે એમ મને તંત્રજ જણાઈ ગયું’ મને એમ પણ લાગ્યું કે ઘરમાં તને હેરાન કરવાની યજ્ઞાત થવા લાગી છે. તને મળવા માટે મારો જીવ તલપપણ થઈ રહ્યો હતો પરંતુ તને મળવાની તક કેમ મેળવવી તે સમજાતું ન હતું. તું તજરે પડે એટલા ખાતર હું દિવસના કેટલીય વાર અમરતો અમરતો આ રસ્તા પર જતો આવતો પણ તું કદિ દ્રષ્ટિએ પડી નહિ પડી શકાઈ જ દિવસમા નારાં લગ્નની ખબર ચોતરફ પ્રસરી એટલે મને અનિશ્ચય મનાય થયો અને ‘આ લગ્ન થવા દેવું નથી.’ એવા મેં નિશ્ચય કર્યો, અને એ ધરાદાયી જ હું આજે તારા ઘર આગળ જ ફર્યો કરતો હતો. તારી છત્રા હોય તો આપણે અધારે જ મુંબાઈ જઈએ આપણે અત્યારે ત્યાં જ રહેવા ગએલા છે.’

‘બારકર, આ મંકટમાથી હૂટવાના આ માર્ગ ઉપયોગી નથી, આથી આપણના નામને કલિમા લાગશે અને માગ વિષે લોભ મનમાં ભગતી જ કલ્પના કરશે.’

‘તો શું તું એ માણુમ સાંધે, એના પ્રભે તારો પ્રેમ ન હોવા છતાં લગ્ન કરશે ?’

‘બારકર, લગ્ન ? લગ્ન કેવું કરવાનું ?’

‘આપુણ કહે છે એટલે તેની સાથે ચાલી જવાની. લગ્ન તો તારી સાથે જ મારું યજ્ઞ ગએલું છે અને તેથી જ આજે છેવટની રાત્રે તારા બોળામાં માથું મૂકીને આનંદ મેળવવાનો મેં નિર્ણય કરેલો છે.’

એમ ‘કહીને’ હું તેના બોળામાં માથું મૂકીને ખરખર જ સમ ગાઇ.

‘સોનું, તારા મારા પર આટલો બધો પ્રેમ છે, તે છતાં તું તારા પોતાના હાથે તારા અને મારા સુખની ખાખ બનાવવા તૈયાર થઇ છે.’

‘તો મું કંઈ ? આનો બીજો ઉપાય શો ? તું જ કહે. તારી સાથે ચોરી છુપીથી લાગી જવું એ તો કાવરતા જ ગણાશે.’

‘તું કહે છે તે ખરું છે, પણ બોળામાંથી અને સ્પષ્ટ કહીને આપણે જઇએ તો ?’

‘હા, એ મારું બહો વેતન છે. પણ લોકાપચારનો સમાવેશ કરવાનું અને તે વર્ષાંત પણ આપણની ધૃત્તિ ત્રિદશ વર્તન કરવાનું ધૈર્ય મારામાં નથી.’

‘તારામાં ધીરજ ન હોય તો હું તારા બાપુજીને કહું ?’

‘અરે તે મને તરત જ ધસી બહાર ચાલી જવા કહેશે અને એમ ચાલી જવાની મારી તૈયારી નથી.’

‘તો મને દુઃખમાં ઠોડીને તું એ માખણ સાથે જશે ? અને સુખથી રહેશે ?’

‘હાથ, હાથ, ભરકર આમ મને મહેણું ન માર. આ લગ્નથી મને સુખ મળશે એમ તને લાગે છે ! મને તો એમ લાગે છે કે હવે સુખના દિવસો પૂરા થયા તારાં જીવનના નાશનું દુઃકારણ બની, એ એક જ વાત મારા મનને સદાય દુઃખી કરતી રહેશે. ઉપર્ગન

તારા વિરહમાં મારા દિવસો ગતકારમય રહે, એટલું જ નહિ પણ જેની સાથે મારે લગ્ન કરવું પડે છે તેને સુખી કરવાની જવાબદારી મારા ઉપર પડશે અને મારે દેખીતું દેખીતું વર્તન કરવું પડશે. એટલે ભારકર, ખરું દુઃખ તો તારા કરતાં મારે જ મેળવવાનું છે. ભારકર, તું સુખી છે, અને તારી ક્ષતિ સતત વધતી જાય છે એની તાત મારે કાને સંભળાતાં જ મને ઘણું મુશ્કેલ અને અભિમાન લાગશે. માટે તું એવું કામ કરવાનો પ્રયત્ન કર. મને બની શકે તેટલે અંશે જૂઠી જવાનો પ્રયત્ન કર કારણ કે તારે માટે તો હું હવે મરી ગયા બંધાવર જ છું. મને વિસરી ગયાં વિના કાંઈ જ કામ થવાનું નથી.’

‘સોનું, તું આમ ન બોલ. આવા શબ્દોથી મારા હૃદયમાં હડા ધા પડે છે. અહીં જ પેલા કુવામાં પડીને જીવનનો અંત લાવવાનો મને વિચાર આવે છે. સોનું, તારા સિવાય હું ક્યાં જઈ ? ક્યાં ભટકું ? ક્યાં રહું, તે તું જ કહે. તું મને કામ કરવા કહે છે પણ હું શું કામ કરું ? મારી નજર આગળ હું ક્યું ધ્યેય રાખું ? કયા આધાર પણ હું આ જગતમાં જીવું ?’

એ પછી ભારકર, એકાદ ઠોડીની જેમ મુકત કંઈ રહ્યા લાગ્યા.

મને કાંઈ મહે નહિ. હું પણ તેની સાથે, તેને આગળે મોકલે મને રહ્યા લાગી.

ચોડીવાર પાછી નેમું માથું હથું કરીને હું બોલી:

‘ભારકર, આમ હતાશ ન ચા. કુપરમ્ય મનમાં એવું દરો કે આપણું લગ્ન નહિ થાય. પછી તેમાં કાંઈ શું કરશે ?’

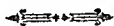
જરા કોપિત થઈને મારા તરફ નિહ ને બોલ્યા.

રાયચુરાકૃત :

શુભશતમાં ગૃહે-ગૃહે વંચાતું રસિક સાહિત્ય : પ્રેમશૌર્યભયુ લોક સાહિત્ય
બળવંત સમાજ પીતા અને પુત્રી સાથે વાંચી શકે તેવું નિર્દોષ સાહિત્ય.

રચવામાં

રાયચુરા આજે સર્વત્ર પંકાય છે

સખો:

પુ
સ્ત
કા
લ
ય
સુ
હા
ય
ક
સુ
હા
રી
મં
જ
લિ.

સ્નેહપૂર્ણા : સચિત્ર	શ. ૩-૦-૦
સોરઠી વીરાંગનાની વાર્તાઓ : સચિત્ર	„ ૨-૦-૦
દાલચીવડાની દશ વાર્તાઓ :	„ ૧-૮-૦
રાયચુરાની રસીલી વાર્તાઓ :	
[બીજી આવૃત્તિ] સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
કાઠિયાવાડની લોકવાર્તાઓ :	
[બીજી આવૃત્તિ] સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
રાસ મંદિર :	
[બીજી આવૃત્તિ] સચિત્ર	„ ૧-૦-૦
કાઠિયાવાડી દુહા : [બીજી આવૃત્તિ] સચિત્ર	„ ૧-૦-૦
રસિયાના રાસ : સચિત્ર	„ ૧-૦-૦
વ્યાસજીની વાર્તાઓ : સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
પારેવાં :	„ ૦-૬-૦
તવગીત :	„ ૦-૬-૦
પ્રેમલીલા : પ્રથમ ભાગ : સચિત્ર	„ ૧-૪-૦
ગાંધીયુગની વાર્તાઓ : સચિત્ર	„ ૦-૧૨-૦
મહીપાળદેવ : સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
દાલચીવડાનો દાયરો : સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
રાયચુરાની રસકથાઓ : સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
સોરઠી લોકવાર્તાઓ : સચિત્ર	„ ૧-૧૨-૦
સોરઠ રાણી : સચિત્ર (બીજી આવૃત્તિ)	„ ૧-૮-૦

વડોદરા

વહેમી સાસુ

અને વિનિત વહુ

લીલા ડોસી એક ખરેખર વહેમનું જન્મ-જન્મ પારદાનજ હતી; જ્યારે તેના પુત્ર કીશોર અને પુત્રવધુ જવાલક્ષ્મી એક સુશિક્ષિત સંસ્કારી દંપતિ હતાં. પ્રશ્નરૂપાથી જવાલક્ષ્મીને એક પુત્ર અવતર્યો. જવાલક્ષ્મી પુત્રને ઉછેરવામાં સંસ્કારી ગૃહલક્ષ્મીને ઊંચે તેવી સર્વ સંભાળ લેતી હતી છતાં દૈવયોગે એકદમ પુત્ર બીમાર પડી ગયો. જવાલક્ષ્મીને તેના બ્લાલસોયા બચ્ચાંના દર્દની કંઈ પણ ગમ ન પડવાથી તેણે પોતાની સાસુની તે બાળકમાં સલાહ લીધી. વહેમી અને અછલતી પારદાન લીલા ડોસીએ બચ્ચાંના રોગને માટે કંઈ પણ વેદક દર્શિષિંદુ બ્રહ્માં લીધા સિવાય તરતજ અભિપ્રાય આપ્યો કે, તેને ભૂતનો વળગાડ છે અને તેથી દોરાધાગા, ગંઢલા, જૂવા, વિગેરે ઉપચારોની ધમાક મચાવી મૂકી. સુશિક્ષિત જવાલક્ષ્મી આ ઉપચારો ગળે ન ઉતર્યા અને તેથી વેદકીય ઉપચારોની શોધમાં પડી. તેવામાં એક વખતે “ ગુણસુન્દરી ” વાંચતા તેની નજર “ જ્યક્ષ્” કન્ડલશન ક્યોર ” માને “ બચ્ચાંઓની આંકડીનો રામબાણુ ધલાજ ” ઉપર પડી અને મેસર્સ વનમાળી લીખતી કું. પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈને સરનામેથી તેનું મંદિત મળવું સાહિત્ય મંગાવી વાંચી જોતાંજ તેની ખાતી થઈ કે તેના બ્લાલ બચ્ચાંનું દર્દ ભૂતપ્રેતનો વળગાડ નહીં પરંતુ આંચડીનું દર્દજ હતું અને ઉપરોક્ત જ્યક્ષ્ કન્ડલશન ક્યોરની બાટલી અજમાવતાં તેના અનંદદ હર્ષ વચ્ચે બચ્ચું ખુશખુશાલ હરવું કરવું થઈ ગયું અને તેની ખુશાલીનો પાર રહ્યો નહીં.

સૂચ વાંચક! આંચડીના દર્દને અત્યંત તાથી ભૂતપ્રેતનો વળગાડ માની તમારા વહાલાં બચ્ચાંઓની ઊંઘી જોખમમાં મૂકી તે પહેલાં “ જ્યક્ષ્” કન્ડલશન ક્યોર ” અજમાવી જોશો તો તમે પણ ખુશાલી અનુભવશો: સુદૈવ્યુ ફિં ચહુના ! !

YOUR

તમે આંખોથી બેભાર છો ?

તેમ હોય તો

“ સેલરનું લોટસ હની ”

વાપરો.

આખના તમામ દર્દો માટે ખાત્રી લયો, જગમશદુર, અકસીર, કુછતી ધલાજ છે.

“ સેલર ” નું લોટસ હની લેવાની

જાહે કરજો.

સાહિત્ય મંદિત.

પી. એમ. અવેરી એન્ડ કું.

દવાવાળા,

પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ, ર.

ગાંધીના વંદેમાતરમ

શિકાકઈ સાબુ

(૨૭૨૮૬)

માથાના વાળ ખરી જતા અટકાવે છે વાળને વધારી મુંવાળા અને કાળા બનાવે છે તેમજ શરીરે ન્હાવાથી ચામડી સુલાયમ થાય છે દરેક ગ્રાહકોએ વાપરી પોતાને સંપુર્ણ સતેજ જાહેર કર્યો છે ઉપરાંત વડોદરા સ્વદેશી બજાર પ્રદર્શન તરફથી મેળાના આદ આપવામાં આવ્યો છે કીમત ત્રણ ગોડીની પેડીના તેર આના ૮ ખ. જુદુ.

બનાવનાર:-એમ. એસ. ગાંધી

કડી (ઉ. ગુજરાત)

મળવાનાં ઠેકાણું.

એ. હરિલાલ હંચીરદાસની કંપની, ૧૨૦, ગીરગામ એક રોડ, મુંબાઈ, ૪.

કાચમી સ્વદેશી બજાર મુંબાઈ અને અમદાવાદ તેમજ દવાવાળાને ત્યાંથી અને દરેક સ્વદેશી સ્ટોરમાંથી મળશે.

‘સોનુ, નકામી ગમે તેમ શું બોલે છે ? તારા બાપુજીનું મન દુઃખાવવાનું તારામાં ધૈર્ય નથી એમ કહે. ઇશ્વરને આપણે નકામા શા માટે દેવ દઈએ છીએ ? આપણા લગ્નની બાબતમાં તું આવું વલણ લેશે, એમ મને કહિ પણ ક્ષામું ન હતું. તારો જ ખરો પ્રેમ નથી. નહિતર આ મંકટમાંથી છૂટતાં શી વાર ? તું માત્ર રમ આપ. અત્યારેને અત્યારે આ લગ્નમંડપ હું સજાગાવી મૂકું. બોલ સજાગાવી મૂકું ? છે તારો તૈયારી ?’

‘જે એમ થાય તો બાપુજી તને જીવતો સુદાં રહેવા દેશે કે ? તારું મન સ્થિર નથી અને તેથી તું આવા ઉપાયથી આપણો હેતુ સફળ થશે એમ માને છે. આ મંડપ સજાગાવી મૂકવાની ઇચ્છા તારી જેમ મને પણ પણ કેટલીયવાર થઈ છે. પરંતુ તેથી જરા સરખો પણ કાપદો થનાર નહિ એમ માનીને હું સ્વસ્થ થઈ બેઠી છું.’

આ સાંભળીને તે ઉડ્યો અને બોલ્યો:

‘હવે હું જાઉં છું. અહીં હવે રહીને શું કરવું છે ? મારા પર તારો ખરો પ્રેમ નથી. અને તેથી જ તું મને આ બાબતમાં કંઈ જ કરવા દેતી નથી. ચાલ, છોડ મારો હાથ. મને જવા દે.’ એમ કહીને તે મારો હાથ છોડવવા લાગ્યો.

મેં તેના હાથ વધારે મજબુત રીતે પકડ્યો.

‘ઇશ્વરે આપણને મળવાની આ છેવટની જ તક આપી છે. તેના ઉપયોગ આપણે આમ વિસાવા-મનાવામાં જ કરશું ? તારા મત પ્રમાણે, આ મંડપ આપણે સજાગાવી મૂકીએ તો મને ધરમાં સુદાં રહેવા દેશે કે ? પછી હું ક્યાં જાઉં ?’

‘ક્યાં ? ક્યાં એટલે મારી સાથે.’

‘તારો સાથે ? અને આમ હું તારી સાથે આવું તો લોક મને શું કહેશે ?’

‘ગમે તે કહે, તેની આપણને શી પરવા ?’

‘ભારકર, એમ કેમ આવે ? આપણે સમાજમાંથી નીકળીને ક્યાંક જંગલમાં તો જઈને રહેવું નથી ?’

‘નહિ જ, નહિ.’

‘તો પછી આપણા પર જે સંકટ આવી પડે તે સોમણું જોઈએ.’

‘અને આપણાં જીવનનો નાશ કરવો જોઈએ.’ એમ કહીને ભારકરે મારા શબ્દો પૂરા કર્યા.

‘ભારકર, આયુષ્યનો નાશ, આમ આયુષ્યનો નાશ, કેટલામનો થયો હશે. એવા અભાગીએ પૈરી જ આપણે બે પણ છીએ એમ સમજીને લગ્નની બાબતમાં હોકશ છો-દરી પર આવી રીતનો જીતમ ન થવો જોઈએ એવો આપણે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.’

• મારા આવા શબ્દો સાંભળીને, તે બોલ્યો:

‘સોનુ, તું કેટલી વિચારશીલ છે, કેટલી સાચી છે, કેટલી સ્વાર્થત્યાગી છે ! તું તારા વડિલ માણસોને માટે સમાજને માટે તારાં સુખ પર પાણી ફેરવવા તૈયાર થઈ છે. ચોતાનું સુખ બાણીએ રાખીને તું તારાં કર્તવ્ય તરફ જોઈ રહી છે. પણ તારા જેવો સ્વાર્થત્યાગ કરતાં મને આવડશે કે ? મને મારી મૂલજ ખાતરી નથી પણ મારે તારા જેવો સ્વર્થત્યાગ કરવો જોઈએ. મારે પણ મારું જીવન તું કહે છે એવા જ કોષ્ટક સારાં કાર્ષ પાછળ ગાળવું જોઈએ. તે વિના મારાથી જીવવાનું નથી. પણ સોનુ, આપણે ફરીવાર કદીપણ મનો શકીશું ખરાં કે ?’

‘તે હું કેમ કહી શકું ? એ વાત,

મારા ભાવિ પતિ-અરે એ શબ્દ પણ ઉચ્ચારતાં કાંઈનું કાંઈ ચક્ર જાય છે-ની પરવાનગી ઉપર અવલંબે છે, તો પણ આપણો પત્ર વ્યવહાર આજુ રહેવામાં કાંઈ દરકત નહીં નહિ એમ મને લાગે છે.

એટલામાં બેના ટકોરા પડ્યા તે સાંભળીને બારકર બોલ્યા:

‘સોનું, ધણી રાત્રિ વિતી છે. આપણે જે કાંઈ વાત કરવી હતી તે હવે પૂરી થઈ અને હવે જે અર્થમાં તું બીજાની યત્ન તે અર્થમાં હું હવે અહીં આવી સ્થિતિમાં હોઈ પાસે રહું એ થોડી નથી, એટલે હવે શા હાથ છોડ અને મને જવા દે.’

‘બારકર, હજી હું બીજાની યત્ન નથી, આપણે મને બીજાને આપણો નિર્ણય થોડો છે અને મારું કન્યાધન તેઓ કરે નહિ પાંચુડી હું તારી જ છું. મારું લગ્ન તારી માથે ક્યારનું થએલું છે. હવે તો આ મારું પુનર્લગ્ન જ યત્ન રહ્યું છે, અને તે પણ મારા પતિ થવો હોવા છતાં !’

મારા આ શબ્દો સાંભળીને બારકર ખૂબ દરથો અને બોલ્યા:

‘સોનું, કેટલીક વાર તો તું ધણું જ ગમ્મત ભણું જોડે છે.’

‘બારકર, આ પુનર્લગ્ન નથી તો શું છે ? આપણો સમાજ ખરે જ ને ‘છોડીનું’ પહેલું લગ્ન થાય છે (એટલે કે જેને પહેલા પતિનું નામ ગામ પણ માંદિત નહતું તેનું ફરી લગ્ન થાય છે) તેને ‘પુનર્લગ્ન’ ! પુનર્લગ્ન !’ એમ કહીને લગ્ન કરવામાં દરકત કરે છે અને મારા મરણીનું પુનર્લગ્ન બળજબરીથી

કરે છે ! ! આને શું કહેવું ? એટલે સમાજ આ બરાબર સમજતો થાય ત્યાંસુધી આપણ જેવી થોડી વ્યક્તિના આવા જ કાલ થશે અને તે સોસવાને આપણે તૈયાર થવું બેઠાએ.

એટલામાં બાગમાં કોઈના આવવાનો અવાજ સંભળાયો, અમે બંને ગભરાયાં.

આ સમયે, આવી સ્થિતિમાં, અમને બંનેને કાંઈએ જોયાં હશે તો ?

અરે, આપણે અમારા બરાબર પિતો રંગી નાખ્યો હોત !

મેં તરતજ બારકરને બાગી જવા જણાવ્યું. હું જે બાળુએથી અવાજ આવતો હતો તે બાળુએ ન જતાં બીજી બાળુએ ગઈ અને મારી પંચારીમાં જઈને સપ્ત ગઈ.

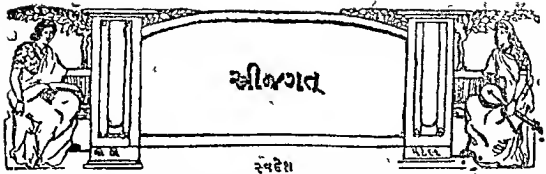
પરંતુ બારકર ગયો હશે કે કેમ એની મને ધણી ચિંતા થતી હતી. પેલા પગરવ આપણને જ હતો.

હું પંચારીમાં પડીને થોડીજ વાર યત્ન એટલામાં આ મારી પાસે આવી અને હું ક્યાં ગઈ હતી તે પૂછવા લાગી. મેં આને અહીં જ હતી એમ બેધક્ક કહ્યું.

જોડું બોલવાની મને મુદલ ટેવ ન હતી. પરંતુ હમણાં લગ્નની આ ભાંજગણમાં મારે કેટલીક વાર આમ કરવું પડતું હતું. તોપણ મને એને મારે મનમાં લાગ્યા કરતું હતું. અત્યારે તો મારું આ જુદાણું જ મને કામમાં આવ્યું.

આજે તરત જ આપણને જઈને કહ્યું કે હું ઘરમાં જ હતી. એમ એ વાતચીતની ખટપટ નો લાગ સાધીને બારકર આડીમાં સંતાઈ રહ્યો હતો ત્યાંથી પલાયન થઈ ગયો.

(અપૂર્ણ)

સ્વદેશ

શ્રીમતી કમળા નેહરૂ અત્યંત નાદુરસ્ત તબીયતને કારણે ગઈ તા. ૨૩ મીએ મુંબાઈથી તબીયત સુધારવા માટે યુરોપ જવા ઉપડી ગયાં છે. તેમની પ્રથમ સારવાર લીએનામાં યરો. ઓપરેશન કરીને તેમની ત્રણ પાસળાઓ કાઢી નાખવી પડશે એમ પણ લાગે છે. તેમની સાથે તેમનાં પુત્રી ક. ઇન્દિરા પણ ગયાં છે. શ્રીમતી કમળા નેહરૂને ચાર વર્ષ સુધી વિદેશમાં રહેવું પડશે, પ્રભુ તેમને જલદી આરોગ્ય બોલે એજ પ્રાર્થના !

અમેરિકામાં ભતીય શિક્ષણ - ભતીય શિક્ષણ પરત્વે બાળકો છાત્રાસા ગતારે એટલે તેઓને ભતીય શિક્ષણ આપવું જોઈએ. ' અમેરિકામાં ભતીય શિક્ષણ ' એ વિષય ઉપર તાજેતરમાં ભા. યજ્ઞ કરતાં કુમારી કર્પીલા ખાંડવાળાએ ઉપરો અભિપ્રાય આપ્યો હતો.

તેમણે વધુમાં જણાવ્યું: " બાળકો, જેઓ આવતી કાલના નાગરીકો છે, તેમને ભતીય વિજ્ઞાન વિષે સામાન્ય જ્ઞાન હોવું જોઈએ. દરેક બ્યકિત માટે આ પ્રશ્ન અગત્યનો છે. ભતીય પ્રશ્ન, એ ભતેજ છવન છે. એટલે ભતીય પ્રશ્ન વિષે બાળકો ગમે તેવા કાર્થનિક જામ સેવતા યદ્ય ભત્ય તે પહેલાં તેમને ભતીય શિક્ષણ આપવામાં આવે તો વધારે સારું.

હિન્દમાં તો બાળકબાળજીઓજ નહિ, યુવાનો અરે જુદી સુધ્ધાં ભતીય જ્ઞાન ધરાવતા નથી. એટલે, તો એ જ્ઞાન આપવાની આવશ્યકતા વિષે વારંવાર બોલવું પડે છે. હિન્દી સમાજમાં તો ભતીય પ્રશ્નોને લગતી બાબતો દાખી દેવાતું વાતાવરણ છે. આવી નાનાં બાળકોને પણ એમાં કાઈક ગંદું લાગે છે. પરિણામ એ આવ્યું છે કે તેઓ છુટી રીતે એવા બદ-કામો કરે છે કે તેઓની તંદુરસ્તીને હુકશાન પડેલું છે. એ તેઓને શાગ્ય ભતીય જ્ઞાન આપવામાં આવ્યું હોય તો એવા હુકશાનમાંથી તેઓ બચી ભત્ય.

અમેરિકામાં ૪૮ રાજ્યોમાંથી ચાર કે પાંચ રાજ્યોએ જ કેલેજમાં ભતીય વિજ્ઞાનનો વિષય દાખલ કર્યો છે, અને તે પણ એ પ્રશ્ન ફરજિયાત નથી પણ મરજિયાત છે. જ્યારે રશીયામાં પવિત્રિયતિ જુદીજ છે. ત્યાં ભતીય શિક્ષણનો પ્રશ્ન લગભગ ફરજિયાત છે.

હિન્દ જેવા દેશ કે જ્યાં સામાન્ય શિક્ષણના પણ વાખા છે ત્યાં ભતીય શિક્ષણ દાખલ કરવામાં ઘણી મુશ્કેલી છતાં એ દિશામાં નાના સરખા પણ ને પ્રયત્નો ચરો તેવું ભવિષ્યમાં ક્લ મન્યા વિના રહેશે નહિ.

એક પર બીજી વડોદરાના રહીરા અને વીસ-નગરની છ. ડી. હાઈસ્કૂલના મેન્યુએટ શિક્ષક શ્રી. કાટવાળાએ એક પત્રી અને ત્રણ બાળકો હોવા છતાં પાટણની ઔદિચ્ય બાલણી જ્ઞાતિની વિધવા બાલુચંદ્રકાન્તા સાથે પુનર્લગ્ન કર્યું.

છ. એ. બની-ભાવનગરનાં મહિકા વિદ્યાલયની ચાર બહેનો કવે વિદ્યાપીઠની છ એ. ની પરીક્ષામાં પાસ યદ્ય છે એ વિદ્યાર્થીનીઓ ઇન્ટર અને એ પ્રીવીયસમાં પસાર યદ્ય છે.

પતિ દેવ-સખત દેવાને કારણે કંઠાળા જઈને બેરસદ તાલુકામાં આવેલા દેવાના ગામના યુવાન પતિદેવ જલદ બહાદુર બાળક અને પત્નીનું ખૂન કર્યું છે આ બાદ રાહોબને ગિરફતાર કર્યા છે.

સ્વયં સગડીના ભોગ: (૧) વડોદરાના સુપ્રસિદ્ધ મરાઠી સાક્ષર અને વકીલ શ્રી દાદા નાગેશ આપ્ટેનાં પત્ની સ્વયંની ચક્રક્રમાં ચાલી દાડી મરણ પામ્યાં. (૨) મુંબાઈમાં માહિમખાતે રાધાબાઈ કેશવ મેડેકર નામનાં બહેન સ્વયં ઉપર પાણી ગરમ કરવા જતાં સ્વયંની જાળ લાગવાથી દાડી મરણ પામ્યાં. (૩) મુંબાઈમાં હોળી ચક્રક્રમાં રહેલી ધનીઆબ નામની ૧૮ વર્ષની

ત્રી સાદીને સગડીની આજ લાગતાં તે સજગી જવાથી ઘણી મરણ પામી.

આપઘાત કર્યો: જ્ઞાતિબંધુઓ અને સગા સંબંધીઓની ટીકાઓથી ત્રાસી જઈને કુંબા કોનમમાં સોની જ્ઞાતિની પંદર વર્ષની કમલમ નામની બાળાએ આપઘાત કર્યો છે. એક વેપારી ભેડે તે ગ્રેમમાં પડી હતી. અને બન્ને ક્રેન્ય પ્રદેશમાં જવા માટે ગાડીમાં બેસતાં પકડાયાં હતાં. વેપારીને પોલીસ બખ્તામાં રાખ્યો છે.

ત્રી સ્વાતંત્ર્ય: એ સિન્ન. વિચારો: અમૃત-સરમાં મળેલી એક સત્તામાં બૌદ્ધ લીખ્યું હતુમાએ સીઓની શુવામીનો વિરોધ કરી સીઓની સ્થિતિ સુધારવા આપીલ કરી હતી. પ્રમુખ ભાઇ પરમાનંદે એ સંખ્યામાં સીઓને પસંદ પાછળ રહેવાની બલામાંથી કરી.

શિખ સીઓના ઉપવાસ: પંતળની શિખ કોમમાં આગેવાની માટે થતા કષ્ટા નિવારવા માટે પંતળના પાનદાન કુટુંબોની ૪૦ શિખ સીઓએ એક પછી એક ઉપવાસ કરી અલિદાન દેવાનો નિર્ણય કર્યો છે. શિખધર્મને દાક્ષિ આગેવાનોમાંથી બચાવવાનો ઉપવાસનો હેતુ છે. આ સીઓએ પોતાનાં લોહીથી પ્રતિજ્ઞા પત્ર પર સહી કરી છે અને ત્રણ માસથી અલિદાનની તૈયારી કરી છે.

કર્ણાટક મિલિટરી પરિષદનું છું અધિ-વેશન: મેંજોરમાં શ્રીમતી કંબાબાઈ કંતાપુરનાં પ્રમુખપટે મયા 'માસમાં મર્યું' હતું. પરિષદે શ્રી પુષ્પ કામદારોની હસ્તો દૂર કરવાની માંગણી કરતો, લાષકાન ધરાવતી દાયલો નીમવાની વિનંતિ કરતો, તેમજ ભાવિ બંધારણ પ્રત્યે અસંતોષ દર્શાવતા કરતો કર્યા હતા.

રાષ્ટ્રીય પુનર્વંદના અને સીઓ: મેંજોરમાં મળેલી. કાર્મિક પ્રાંતિક રાજકીય પરિષદના પ્રમુખ બાંસુશીપ્રકાશે શ્રીમતી આનંદીઆઈના પ્રમુખપદે સીઓની જાહેર સત્તામાં ભાગ્યે ક્યું હતું. તેમણે સીઓને બહાર પડી રાષ્ટ્રીય પુનર્વંદનાના કાર્યમાં સહાય કરવાની વિનંતી કરી હતી.

વરરાજાની કિંમત ત્રીસ હજાર : કરા-ગીમાં દાલમાં જ એક લગ્ન થયું. લગ્ન નદિ સોદા થયો. વરવિધ્યની પ્રખર લીમાયતી સમાજના એક વરરાજા પરજવા નીકળ્યા હતા. તેમના લાજ બેલવા ત્રાગા. સંખ્યાબંધ કુમારિકાઓ માટે

તેમની માંગણી થઈ. વીસ હજારથી ત્રીસ હજારની રકમ આપવાની માંગણી થઈ. છેવટે ત્રીસ હજાર સોદા થયો. એક દાહતરની ઠાકરી એ વરરાજાએ પસંદ કરી. કારણ કે તેણે ત્રીસ હજારની રકમ આપવાનું મંત્રણ રાખ્યું હતું. સિંધમાં આ કાંઈ પહેલો જ પ્રસંગ નથી, આવા પ્રસંગો તો લગ્નની મોસમમાં કેટલાય બને છે.

વિદેશ

અંગ્રેજ લેખિકાને ઈનામ: સાહિત્ય જગતમાં જે સન્માન માટે સૌ ઝંખે છે એ 'ફેમીના વીએ હ્યુરફેસ પારિતોષિક' એક અંગ્રેજ લેખિકા માર્સ એલીઝાબેથ જેન્ડીન્સને ગયે વર્ષે એની બહાર પડેલી નવલ 'હેરીએટ' માટે એનાંયંત કરવામાં આવ્યું છે.

આ પારિતોષિક એક ક્રેન્ય સમિતિએ આપ્યું છે. એ સમિતિ સમક્ષ એક બિલિરા શમિતિએ આ વર્ષે આપતી પસંદગી માટે ત્રણ નવલોની બલામાંથી કરી હતી. બીજી બે નવલો 'એવલીન વાઈની એ હેન્ડ કુલ. ચોક્કસ દરદ (સુહીસર ધુળ) અને એન્ડોનીઆ બ્લાઈટની 'ફોસ્ટ ઇન મે' (હીમપ્રલંબ) હતી.

મોસ જેન્ડીન્સ ઉત્તર લંડનની એક શાળામાં અંગ્રેજી શિક્ષિકા છે: એમણે આ પહેલાં લેડી ક્રોલીન લેગ્રન્ટનું ઇલનચરિત્ર અને 'પોર્ટ્રેટ ઓફ એન એક્ટર' ('નટની છત્રી') નામનાં પુસ્તકો પ્રગટ કર્યાં હતાં.

કોન્ગ્રેસે દીવ પક્ષના સ્ત્રી પ્રમુખ છેલ્લો ત્રણ વર્ષનાં આગામાં ઇંગ્લેન્ડના કોન્ગ્રેસેટીવ પક્ષને બીજી વખત સ્ત્રી પ્રમુખની ચુંટણી કરવાની જરૂર પડી છે.

ફ. રેલ્ના છવાએ લમણાં એ હોદાનું એક વર્ષનું કામકાજ પૂરું કર્યું છે અને હવે છેલ્લા અઠવાડિયામાં ખોરીસ કોર ફાઇને ૩૫ પ્રમુખ તરીકે ચુંટી કાઢવામાં આવી છે. ૧૯૩૮ માં મજનારી "પાર્ટી કોન્ફરન્સ"ની એકઠી એ પ્રમુખ બનશે એમ માનવામાં આવે છે.

આંગલા ઉપપ્રમુખ સર આર્થર સ્લીટ મેઇલ લેન્ડના એવરસાનથી ખોરીસ ફાઇની ચુંટણી થયેલી છે. ખોરીસ ફાઇની ન્યુકેસાલની કોન્ગ્રેસેટીવ પાર્ટીની એક કામદાર સી છે.

સ્ત્રીઓને નવું મતિનિધિત્વ: આમતી

સમામાં હિન્દ પીલની ચર્ચા દરમ્યાન, મીસ એલી-
નોર રેથોને બેઠાજ, આસામ અને સરહદમાં
બે બે સ્ત્રીઓની એકઠા વધારવાનો મુદ્દાનો રજૂ
કર્ચો હતો. સામાજિક મુદ્દાઓ માટે સ્ત્રીઓને વધુ
પ્રતિનિધિત્વ મળવું જોઈએ એવી તેમણે દલીલ
કરી હતી. આ મુદ્દાનો સરકારપક્ષ તરફથી વિરો-
ધ થતાં મુદ્દાનો બેચો લેવાયા હતા.

સ્ત્રીઓ કરતાં પુરુષો ધણી બહીકણ છે
જ્ઞાનવંતુઓની નમજાઈના દરેકે નોકર કર્મો સ્થાપિત
કરેલી સોસાયટીના સભ્યો પૈકીમાંથી ધણીને થયાં
છે. ૧૯૨૯ માં એનું પ્રમાણ સભ્ય દીઠ ૧.૯૯ લીવ-
સનું હતું. એ વધીને ૧૯૩૪ માં સભ્ય દીઠ ૨.૫૩
નું છે; આ કારણને અંગે સ્ત્રી સભ્યોમાં એ દરેકનો
કંઈ પણ વધારો ન થતાં એ સંખ્યા હતી તેટલી
જ રહી છે.

હમણાંજ લંડનમાં બરાયેટી વાર્ષિક સભામાં
આ સાથે ધટના તરફ નેશનલ ફેડરેશનના પ્રમુખ
મી. હેનરીવેસરે ધ્યાન ખેંચ્યું હતું.

પુરુષોમાં આવા દરેક ધણીજ પ્રચલિત થઈ
ગયેલા હોવાને કારણે આ બાબતમાં વધારે તપાસ
થવાની જરૂર છે એમ મી. હેનરીએ જણાવ્યું હતું.

“ જો એ દરેક ધણી સંખ્યામાં હોય તો કદાચ
સ્ત્રીઓ પણ એમની ભાગ બની પડત થઈ જાય
દરેક કંઈક સ્વચ્છતાને હોય એમ લાગે ” મી. લેસરે
ફર પ્રમાણે ચોતાનો મત બહાર કર્યો હતો.

અરી રીતે આ દરેક પુરુષોમાં મોટા ભાગે
જોવામાં આવે છે અને એનું કારણ બેકારીની
ચિંતા તથા પુરુષ કામદારોની કામના અભાવે બની
ગયેલી અચોક્કસ પરિસ્થિતિ છે એમ માનવામાં
આવે છે.

રમત, સોશીયલ સ્ત્રીઓ: અંગ્રેજ સી-ફીલ-
ાએ એસ્ટ્રેલીયા અને ન્યુઝીલેન્ડમાં પ્રવાસ કરીને
ત્રણે દોષોનો ખર્ચાડ્યો છે, અને હવે એવી બબર
જો છે કે એમીઅન સ્ત્રી કુટુંબોદારની પ્રખ્યાત
રેસ્ટન ટીમ તરફથી જ મેચ રમવા માટે પેરીસ
મને રૂબેન જવાની છે, જર્મની અને ઇટાલીની
જુ મુદ્દાકાત તેજો લે એનો સંભવ છે.

આ ટીમ ૧૯૧૭ માં એક દારૂચોળના કારખા-
નામાં સફ થઈ. અંત્યાર મુશીમાં ૪૦૦ મેટ્રા રમી
કે, ૩૮૬ માં છત મેળવી છે, ૧૮ ડોરમાં ગઈ છે
તે માત્ર જુઓની છે, ફેફસે નથી આ ?

કોઈ પણ પુરુષ બેકારીઓની ટીમ આમાં ગરવ
માની રાકે.

આ સ્ત્રી બેકારીઓની ઉમર ૧૯ થી ૨૫
મુશીની છે. સરેરાશ ઉચ્ચ સાદાપાંચ શ્રેષ્ઠ છે.
સરેરાશ વજન ૧૩૨ રાલ છે.

પોતાની કારકીર્દીમાં ટીમે પોતાની આવકમાંથી
હજારો પૌંડ જાનમાં આપ્યા છે.

સ્ત્રીઓ માટે સ્વપ્ન ઘર-લગ્નમાંની જ-
ભાગમાંથી બની શકે તેટલે અરી સ્ત્રીઓને રાહત
મળે અને ઘર કામ વધારે સાફ બને એ હેતુથી
ઘરમાં વીજળીક શક્તિનો કુશળતાપૂર્વક ઉપયોગ
કરવાના પ્રચારના હેતુથી લગભગ દર વર્ષે
સ્ત્રીઓ માટેની વીજળીક એસોસીએશનની સ્થાપના
લંડનમાં થયેલી છે. આ એસોસીએશને હાલમાં
એક નવું કાર્ય ઉપાડ્યું છે. એ કાર્ય તે દરેક સ્ત્રી
નેની ઇચ્છા કરશે એવા મકાનની યોજના છે,

આ 'સ્વપ્ન ઘર'ની યોજના કરવા માટે
એસોસીએશને પોતાની બધી બુદ્ધિ શક્તિ અને
અનુભવનો ઉપયોગ કર્યો છે. આ યોજનાને પરિણામે
બોજામાં બોજા કાર્ય સાથે વધારેમાં વધારે સમ-
ય મળે એવી યોજના થશે. આ 'સ્વપ્ન ઘર'ની
કિંમત એક હજાર પૌંડની રહેશે. આમાં વિજળીક
સાધનો અને ગ્રાસ પ્રકારનાં, ફરનીયરનો, પુણ-
સમાવેશ ગઈ ગઈ છે.

આ 'સ્વપ્ન ઘર'નું પ્રથમ પ્રદર્શન ઓસ્ટ્રેલિયામાં
થશે. એ ધણીજ લોકપ્રિય થાય અને દેશના બધાય
બોજામાં પ્રચલિત થાય એવી દરેક આશા એસોસી-
એશન રેવે છે.

આ વિજળીક એસોસીએશનની અત્યારે ૭૦૦૦
લેટરી સ્ત્રી સભ્યો છે. એનું ૧૦ મું વાર્ષિક અને
ચોથું આંતરરાષ્ટ્રીય અધિવેશન મેની તા. ૮ મીથી
તા. ૧૧ મી સુધી માન્યેસ્ટર ખાતે બરાલું હતું
સ્ત્રીઓને લંડન મેડેમ આન્ટ્રી ટ્રોલીયટ ફીલ્ડર-
લેન્ડનમાં ચૂંટણીમાં વિજળીક પ્રગતિ વિષે
નિબંધ વાંચ્યો હતો.

સોશ્યામાંથી કલાકૃતિઓ: મુશળ કામમાંથી,
સોશ્યામાંથી ઉપલબ્ધી કલા દ્વારા એ છેલ્લાં
ગોળીસ વર્ષોમાં એ હજાર ઇનામો છવી છે. એનું
નામ માર્સીસ ઇ. એસોસે. સુદરેરેડમાં કેસલ સાફ
કની નજીકમાં કોન્ગ્રેટ શેડ પર તે રહે છે.

ધણું મકાનું તે ગુણ છે. અમીસો પણ ફૂકાં છેલ્લોમાં છેલ્લી ઢબના સીવે છે. અને તેની એ કલા મટે લોકો આફરીન ચોકરે છે.

એ કલાની કારીગીરીને અંગે મળેલાં બે હબર ઇનામોથી તેનું આયુ દાર ઉભરાઇ ગયું છે.

કરદામ, ત્રાઈઅરસેડ, ચોકશાયર, લેકેશાયર, વ્હાસંગો અને એકીનબર્ગમાં તેની કૃતીઓનું પ્રદર્શન બરાઇ ગયું છે. કેટલાય પ્રસંગોએ તે પહેલાં ઇનામો જીતી છે.

સર્વત્ર તેની ખ્યાતી ફેલાઇ ગઇ છે.

શ્રી પુરુષના સરખા પગાર: " વીમેન સીવીલ સર્વિન્ટસ "ની નેશનલ એસોસિએસનના વાર્ષિક ખાણુ વખતે, કર્નલ. ડી. કવીક્ટન એમ. પી. એ. જાણુ હતું કે વેપાર ઉધોગમાં સ્ત્રીઓ હવે અગણીત સંખ્યામાં દાખલ થઇ છે એ સૌ કોઇ નહીં સુધ્યા છે. એકય સંબંધી ને પ્રશ્ન આમની સમાજે ખંડાર પાડ્યો છે તે ઉપર દખાણુ કરીને, દેશની મુશ્કેલ પરિસ્થિતિ તરફ સંદાનુચી દોવાથી સીવીલ નોકરો વિષે કંઇ પણ કહેવાનો મારો વિચાર નથી. પુરુષ અને સ્ત્રી બંને નતીને મળતા સરખા પગારની બાબત ને ત્રેકરીએ રજૂ કરી છે તેની સામેના વાંધાને પહોંચી વળવા માટે આજે, પાલમેન્ટ હોંશિયારીથી સામનો કરેલો. જે મંદિર જનનાને એક સાબીત કરવામાં આવે કે, સ્ત્રીઓના પગારના દર પુરો નેટલા જ રાખવામાં આવે અને સ્ત્રીઓની મનુરી સસ્તી થઇ જવા ન પામે તો સરકાર સ્ત્રીને રસ્તે આવી નય અને બંને નતીને સરખા જ પગારો મળે એ દીશામાં ચોક્કસ પગલાં ભરે.

શ્રીકટનની સૌન્દર્યવેદી સ્ત્રીઓ: સર્વાંગ સુદર બનવાની અભિલાષા એ અર્વાચીન યુગની સ્ત્રીની ટેવ છે. પણ એ ધણી જ ખર્ચાળ ટેવ છે. મેટ શ્રીકટનમાં આ સૌન્દર્ય સાધનાની ચામડીઓ તૈયાર કરવામાં દર વર્ષે કાંઇ નહીં તો બે કરોડ પોડ ખર્ચવામાં આવે છે.

એક નિષ્ણુતે તાજેતરમાં કેટલીક ગણતરી કરી હતી. તે ઉપરથી એમ માલમ પડ્યું છે કે એક અંગ્રેજ સ્ત્રી સરાસરી વર્ષે ત્રણ પાઉંડની રકમ સ્ત્રીતલને આર્થિક બનાવવામાં ખર્ચે છે. લંડનમાં વસતી સ્ત્રી માટે આ રકમ થોડી પાઉંડની લગભગ થવા નય છે.

શ્રીકટનના એક મોડામાં મોટા સ્ટોરના ડીરેક્ટર જાણુઆ પ્રમાણે તેમના સ્ટોરમાં થતી માલન ઉપલબ્ધતામાં મોટે લગાડવાનાં પાવડર, લીપસ્ટીક સસ્તાં અતરોના વેપારનું પ્રમાણુ ૨૦ ટકા જેટલું છે.

આ રકમ નાની કે નજીવી નથી એની તુલન માટે એક જ દાખલો ટાંકીએ. ગયે વર્ષે કોટશીટને પ્રત ત્રીસરૂપ રાખવા પાછળ બહેર પ્રતનાં નાણાંમાં થો. ૨૧,૭૨૨,૮૬૧, નો ઉપયોગ કર્યો. સ્ત્રીએ લગભગ આટલી જ રકમ પોતાના સૌન્દર્યને વધારવ માટેનાં સાધનો ખરીદવા પાછળ ખર્ચે છે.

સરકારી કચેરીની એક ટાઇપીસ્ટ એવો એકસા કર્યો હતો કે, સૌન્દર્ય વધારવાની સામગ્રીઓ પાછળ દર અઠવાડિયે તે ૭ શી. થી ૮ શીશીંગ ખર્ચે છે. આરે લંચ પાછળ રાજ તે માત્ર ૭ પેન્સ ખર્ચે છે.

" આજની ડોકરીઓ 'સૌન્દર્યવેદી' છે. " વેસ્ટ એન્ડના એક જુના કોમીસ્ટને આ અસીપ્રાય છે. " વીસ વર્ષ પહેલાં ત્યાં હું 'મોટે લગાડવાના પાવડરની એક ડબી વેચતો ત્યાં આજે હું ૨૦ એવી ડબી વેચું છું' અને તેમ વળી ધણી વધારે નફાથી."

મેડમ ઈ. એ. મોરોઝોવા સ્ત્રી અને પુરુષ વચ્ચે સમાનતાની યોગણા ફુટીયાભરના દેશોમાં થઇ રહી છે. પરંતુ એના દરેક દીશામાં અમલ કરનારો દેશ સોશીયેટ રશિયા છે. સોશીયેટ રશિયાની સરકારે સ્ત્રી અને પુરુષની સમાનતાનો સર્વાંશે સ્વીકાર કરેલો છે.

દાહમંજ સોવીએટના એક જીજ્ઞાસો કારોબાર ચલાવવા માટે મેડમ ઈ. એ. મોરોઝોવા નામનાં બાનુની ચુંડણી થઇ છે. કર્કસ પ્રાંતમાં આવેલાં મોલોમોન્સ્કી પર, તે રાજકારોબાર ચલાવશે. તેણી બાર વર્ષ દરમિયાન મેડમ મોરોઝોવા અનેક અમલના હોદાઓ ધરાવો ચુક્યાં છે.

નીના કામરોવા સોવીયેટ રશિયાની બહાદુર મહીલા છે. તેણે મોરડો ખાતે વીમાનમાંથી નીચે પેરેચુટ દારા ઘીલખ કરીને કુદવાનો રેકોડ કર્યો છે. મોરડો, પર્શી પ્રથમ ૧૦૦૦૦ ફીટ ડયાઇજેલો તે વીમાનમાંથી કડી હતી.

પણ જમીનથી તે માત્ર ૮૦૦ ફીટ ઉચે હતી ત્યારેજ તેણે પેરેચુટ તોડી પાડ્યું અને તે પછી સજામતીથી નીચે ઉતરી.

રશિયાની સ્ત્રીઓ: જનનના તાંબ પડે શહેરમાં સ્ત્રીઓ મુખ્યત્વે ન 'દાખ તેવી દીશાઓમાં'

આને, સોશીયલ રમીયાની રમણીઓ પોતાનો ભાગ ભળવી રહી છે. શ્રી વિધ્યાની પ્રવૃત્તિઓનું એક અંદાજપત્ર નીચે પ્રમાણે આપવામાં આવ્યું છે:—

સંખ્યા

કારખાનાઓમાં અને કુકાનોમાં કામ કરતી સ્ત્રીઓ:	૩,૧૬૭,૦૦૦
ખેતરોમાં કામ કરતી સ્ત્રીઓ	૧૬૫,૦૦૦
ખેતીવાડીના રોકા શ્રીગ્રંથમાં કામ કરતી સ્ત્રીઓ	૫૦,૦૦૦
વૈજ્ઞાનિક શાળાઓનાં કામ કરતી સ્ત્રીઓ	૧૨,૫૦૦
શારીરિક ફેજવણીના શિક્ષણ કાર્યમાં કામ કરતી સ્ત્રીઓ	૨,૦૦૦,૦૦૦

એક બીજી રસમય નોંધ કરવા જેવી એ છે કે “કેમીકલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ”માં લગભગ ૨૨૫ ટકા સ્ત્રીઓજ કામ કરે છે.

સમાન હકકે આપો: “પુરુષો જે કામ કરી રહ્યા છે, તે કામ પરિણીત સ્ત્રીઓને નહીં આપવામાં આવે તો સ્ત્રીઓ લગ્નની પ્રથાનો પરાણે ત્યાગ કરશે.”

છત્રીવા ખાતે રાષ્ટ્રસંપના મકાનમાં આંતર-રાષ્ટ્રીય વિદ્યાર્થી સંસ્થાની કમીટીની સલામાં એક અંગ્રેજી વિદ્યાર્થીનીએ પરિણીત સ્ત્રીઓના સમાન હક્કો પર ભાષણ કરતાં ઉપલા રાખેલો ઉચ્ચાર્યો હતો.

ભાષણ કરનાર મીસ એસ. એમ. બોવી, “ફેડરેશન ઓફ યુનીવર્સિટી વીમેન” ની પ્રતિનિધિ હતા.

આ કમીટી ઇન્ટર નેશનલ લેબર એસોસિએશનને આંતરરાષ્ટ્રીય કરાર કરવા અને બાળકોનાં

બાળી છવન પ્રદેશ સંબંધમાં માળાઓને સલાહ આપવા છત્રીવામાં એક સેન્ટ્રલ કમીટી સ્થાપવા ધારે છે.

ચેરીસની પહેલી સ્ત્રી-પોલીસ ચેરીસમાં પહેલ વહેલી વખતે જ બે સ્ત્રી પોલીસની નીમણૂક થઈ છે.

તેઓને ખાસ પોલીસનું શિક્ષણ આપવામાં આવ્યું છે, અને પોતાનું કામ ચલાવવા લે તે પહેલાં પોલીસ ખાતાના નીચ્છાતે એમ. લેગલ વરફી એમની પરીક્ષા પણ લેવામાં આવી છે.

સુવાળી હેટો, વાળેલાં કોલરવાળા નંબડો પ્લાઈડો અને બ્રાઉન બોટા એ એમને પહેરવેશ છે.

એમને સોપિંગો ફરજેની મર્યાદા પ્રીફેક્ટર નક્કી કરે છે. આ ફરજેમાં પોલીસ ઓફિસર લગતાં ઓફિસરો તથા બાળકોને લગતા પ્રકોનો સમાવેશ થઈ નથી છે. તે ઉપરાંત બીજા ઘણાં કાર્યો સોંપવામાં આવે છે જેવાં કે ઓફિસરોને લોખ માણતાં અટકાવવાનું જે દાખી દેવાનું, નિરાશનમાંથી પલાયન કરી જતાં ઓફિસરોને લોખ માંગતાં અટકાવવાનું જે દાખી દેવાનું, નિરાશનમાંથી પલાયન કરી જતાં ઓફિસરોને સંભાળવાનું, કાયદા વીરુદ્ધ કામ કરતી સ્ત્રીઓને અથવા ઉમ્મર લાયક નહિ એવી ઓફિસરોને કુકાનમાં કામ કરતી હોય તો તેને અટકાવવાનું અને ઓફિસરોની નિરાશ પૂર્ણ અપોતે રાખવાનું નહર રસ્તાઓ અને કસ્ટરશાળાઓ પર હેબરેજ રાખવાનું, ફેલ્ડે સ્ટેશન અન્ડર બ્રાઉન્ડ ફેલ્ડે, પર નજર રાખવાનું આદલા કાર્યો સ્ત્રી પોલીસોને સોંપવામાં આવે છે.

—x—

હૂબતા દેશને બચાવવાનો ધર્મ

આરે સમસ્ત જગતની વ્યવસ્થા ચગડાને ચડી છે, સમસ્ત જગત પોતાની સ્થિતિ સુધારવાને સ્વદેશીધર્મ સૂચવે છે ત્યારે આપણે ‘સ્વદેશી એટલે શું’ તેની વ્યાખ્યાનું નિરાકરણ પણ કરી શક્યાં નથી ! આ શોકજનક ગંભીર પરિસ્થિતિમાંથી નમ્રત થઈને આપણા હૂબતા દેશને બચાવવાનો ધર્મ સહુ કોઈ સમજે એજ ઇચ્છા આપણે રાખીશું. સ્વદેશીમાંજ આપણો ઉદ્ધાર છે. આ સ્વદેશ, સૌંદર્ય યજ્ઞ આપણા હાથમાં છે તેનો ઉપયોગ સહુ કોઈએ કરવો ઘટે. સ્વદેશીના પ્રચારમાં સહુ સાથ આપો.

—શ્રીમતી શારદા પટેલ

x

x

x

શ્રી વનને પણ રાજમહેલો બેટલું સુંદર બનાવી દે છે,

રામાયણ

આ અંકની કેટલીક લેખિકાઓ

:: ઝળિ પત્રિકા ::

મીસીસ માર્ગરેટ ક્વીન્સ

મીસ એલીસાન નીલાન્સ

હિન્દી, મહિલા પ્રવૃત્તિથી પરિચિત કાઠ પણ ॥ સેવાભાવિ આયરીશ મહિલાને ન જુદી શકે. હિન્દી સ્ત્રી ચળવળનાં પ્રજીવઓમાંનાં તેઓ એક છે. અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદનાં તેઓ સભ્ય છે, અને હિન્દી સ્ત્રીઓનાં હિતો સાચવવા માટે મથન કરી રહ્યાં છે. તેમણે આંતરરાષ્ટ્રીય જગતમાં સન્માન ધરાવતી મહિલાઓ વિષેના તેમને સંસ્મરણ લેખ મોકલોને 'જુલુનુન્દરી'ના વાચકોને ઉપકૃત કર્યા છે. તેમની કલમની એક પ્રસાદીને લાભ આપવા અંકે મળવાનો છે.

મીસીસ કેરી એપમેર. કેટ

આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રી મતાધિકાર સંઘનાં આ આધ સ્થાપક છે અને વર્ષો સુધી એ સંઘનું પ્રમુખ સ્થાન તેમણે શોભાવ્યું છે. અમેરિકાની મહિલા પ્રવૃત્તિનાં તેઓ અગ્રગણ્ય આગેવાન છે અને તેમણે સ્ત્રીમતાધિકાર અને સમાન શહેરીપણના ઈશ માટે કૌશલ્ય લઘત સ્ત્રીસ્વાતંત્ર્યના ઇતિહાસમાં ગણના યોગ્ય સ્થાન ધરાવે. મીસીસ માર્ગરેટ ક્વીન્સ તેમના લેખમાં આ સત્તારિની પરિચય કાંઈક વિસ્તારથી કરાવ્યો છે તેના પ્રત્યે વાંચકોનું અભિધાન ખેંચાશે હશે.

મીસીસ કોરબેટ એરાબી

આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રી મતાધિકાર દેવિસના આ વખતેના ઇસ્તાનબુલનાં અધિવેશનનાં આ બહેન પ્રમુખ છે. તાજેતરમાં જ તેઓ હિન્દી મુદ્દાકતે આવી ગયાં હતાં અને તેમની પ્રવૃત્તિઓથી 'જુલુનુન્દરી'ના વાચકો આહિતગાર છે. આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રી મતાધિકાર સંઘનાં મીસીસ એરાબી પ્રમુખ છે, બ્રિટિશ સરકારે રાજ્યો વધારવાની નીતિ નહેર કરી, તે સામે તેમણે વિરોધ નહેર કરીને રાષ્ટ્ર સંઘની સમિતિમાંથી રાહનામું આપ્યું છે.

આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રીમતાધિકાર સંઘની સ્ત્રીપુરુષ માટે નીતિનું સમાન ધોરણએ માટેનાં કમીશનનાં આ બહેન ઉપપ્રમુખ છે. ૨૨ વર્ષથી તેઓ બ્રિટિશ એસોસીએશન ઓફ મોરલ એન્ડ સોશીયલ હાઇ-ઇનના મંત્રી છે. અને નહેર તંદુરસ્તી અને નીતિના પ્રયોગમાં તેઓ નિબળાત છે. ગ્રેટબ્રિટનનાં સ્ત્રીમતાધિકાર માટેની સફળ ચળવળમાં પણ તેમણે લાગ લીધો હતો.

ક્રોફ્ટન ઇન્જન્યર્ગ વાલીન

બધાય હોનોમાં સ્ત્રીઓ કાર્ય કરી શકે એવી ચળવળ કરનારી આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રીમતાધિકાર સંઘની સમિતિમાં આ બહેન પ્રમુખ છે. ગૃહ કામ અને બીજા હસ્તકળા માટેની સાળાઓમ ઇન્સ્પેક્ટર તરીકે સ્વીડનની સરકારી નોકરીમાં ૪ વર્ષો સુધી કામ કર્યા બાદ છેક ગયે વર્ષે જ તેમને નિવૃત્ત થયાં છે.

મીસ કે. ડી. કેટની

સંઘના શાન્તિ માટેનાં કમીશનનાં આ બહેન બ્રિટિશ સભ્ય છે. હનેવાની સ્ત્રીઓની આંતરરાષ્ટ્રીય સંસ્થાઓની રાજ્ય બંધી કમીટીનાં તેઓ ઉપપ્રમુખ છે.

ક્રોફ્ટન ઇન્જન્યર્ગ હેનસન

આ બહેનને કાંઈ લેખ આ અંકમાં નથી પણ ૧૯૩૧ થી આ બહેન બચાવ પક્ષના ધારાસભી તરીકે ન્યાયખાતાના પ્રધાન મંડળમાં જગ્યા ધરાવે છે; તેઓ ડેન્માર્કનાં કુરાજ ધારાસભી છે.

મીસીસ એસી રીસ બીચ

આ બહેન એસ્ટ્રેલીયાની સ્ત્રી મતાધિકાર પ્રમુખ છે. પશ્ચિમ એસ્ટ્રેલીયાનાં તેઓ ને. પી. ઇ. રાષ્ટ્રસંઘ યુનીયનમાં એસ્ટ્રેલીયા વરફના ઉપપ્રમુખ છે.

વાળની મુંઢરતા મટિ ચરબી વગરના શુદ્ધ સર્વોત્તમ અને અત્યંત

ગોખલે શિકેકાઈ સાબુ

વાળને સાફ કરી રેશમ જેવા કુમારદાર મજબુત અને લાંબા બનાવે છે. ઉપરાંત બીજા અત્યંત પ્રકારના ઉત્તમ નહાવાના સાબુઓ મળશે. વાપરી ખાતી કરો. અને મિત્રમંડળમાં ભાગ્યમણ કરો.
ટેલીફોન નં. ૪૦૬૮૭

ગોખલે મેન્યુફેક્ચરીંગ કું.

બાયબલા, મુ'બઈ, ૮.

આયુર્વેદનું અમૂલ્ય ઔષધ અને બાળકોની જીવનકાંચી.

કાઠીયાવાડી બાલામૃત સોગડી (વજ્રહા)

બચ્ચાંઓને થતા દરેક દર્દોને મટાડી તેમને તંદુરસ્ત, દીર્ઘાયુષી અને રૂઢપુષ્ટ બનાવે છે. આ સોગડીનું સેવન કરનારા બાળકો આરોગ્ય, આનંદ અને નવચેતન પામ્યા છે. કીમત ૬બી ૧ ના બાર આના.
વી. પી. પો. જુહુ.

વેધ. ઐત. ઐચ. મહેતા.

કાઠીયાવાડી બાલામૃત સોગડી ડ્રીપીંગ લાવનગર (કાઠીયાવાડ)

—એ સુંદર નવલકથાઓ—

ઈર્ષ્યાની આગ

કંપની સરકારના સમયની ગેમાંગક પ્રેમકથા

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૦-૦ : પો. : રૂ. ૦-૩-૦

તૂટેલાં બંધન

કવિવર ટાગોરની સુંદર મામાજીક નવલકથા

મૂલ્ય : રૂ. ૦-૫-૦ : પો. : રૂ. ૦-૨-૦

સાજો :

વ્યવસ્થાપક : “ ગુણુમુંદરી ”

૧૧૪, ગીરગામ એક રોડ. મુંબાઈ, ૪

જરમનીની નવી રોપ. રંગ લેઈ દેથી
સોનાથી મીઠાવી દેથી—કેમીકલ મોલ્ડ
સોનાની ખંખડીઓ

• કાઠીયાવાડે કંઈ એવી તેા સુંદર બનાવી છે કે હાથ ચુમી લેવાને દીલ જાહે છે. શ. ૫૨૦ ની ખંખડીઓ બનાવી તેની આગળ પુકો અને પછી જુઓ કે કંઈ સુંદર લાગે છે ! અનુભવી શાસ્ત્રકાર પણ કહી શકેતો નથી કે તે સોનાની નથી, ન્યા દેખાડે ત્યાં કોઈ પણ રૂ. ૨૦૦ થી ઝાઝી કીમત નહીં બતાવે. કાંચો, કસોટી પર ચડાવે પણ સોના જેવું કસ આપશે. ગોરા ગોરા હાથો ઉપર એની બદાર જુઓ, ધડી ધડીમાં એની નવી નવી રીન દેખાય છે, એ ચાર અવગ થઈ જાય છે, તે કુદનો ખાખડી દેખાય છે. બધી માથે મળી જાય છે, તેા ઉમદા કરચલી જણાય છે. આ પહેરી ચીઝો ઓઝીમાં જઈ ક્યાં પણ મેરો છે ત્યા શત રીવસ સોલું પહેરનારી ઓઝો અત્યંતીમાં પડે છે અને પોતે પણ તેવી મગાવવા તૈયાર થઈ જાય છે. બધાની નજરો તે ઉપર ન પડે તેા ખાતજ નહીં અમક દમક રંગ રૂપ હંમેશા કાયમ રહે છે. બાર ખંખડી એક સેટના રૂ. ૨-૮-૦ ત્રણ સેટ ખરીદનારને એક સેટ મફત. માથની સાથે માથ મોકલો. પોસ્ટ ૮ આના
લાલત એવક કંપની મધુરા. [કુ.પી.]

શુણુસુન્દરીના વાચકો ।

ઘોરલી નોંધ કરી લેજો ।

શ્રી. કનૈયાલાલ મા. મુનશી

પોતાની આત્મકથા

અર્ધે રસ્તે

એ મધ્યાણ નીચે એમની સાક્ષાત્તિક રસિક શૈલીમાં

કૌમુદી

ભાસિકમાં એપ્રિલ અંકથી નિયમિત લખે છે

તમે કૌમુદીના ગ્રાહક છો ?

ન હો તો આજે જ રૂ. ૫૦ મ. ગ્રા. થી

મોકલી ગ્રાહક થઈ જાઓ.

‘કૌમુદી’ કાર્યાલય, વડોદરા.

આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા પરિષદ

પૃથ્થક વર્ષો પર તુર્કસ્તાનના જે વિશાળ મહાલયના ઠાંઠામાં આગાશેમાં તુર્કીના સુલતાનની અસંખ્ય પત્નીઓ જન્માતમાં મહાલી રહેલી હતી, એ ચીલ્ડીઝ મહેલના વિરાટ આગાશેમાં એપ્રિલ માસ દરમ્યાન, જંગતભરતી મહિલાઓની સ્વતંત્રતા માટે ઝંખી રહેલી અને તેને માટે લડત લડી રહેલી દુનિયાની પ્રતિનિધિ સ્ત્રીઓ ભેગી મળી હતી તુર્કી સ્ત્રીને એ સાથેજ વિજય નથી થું ?

આજની તુર્કીની સ્વતંત્ર, પડામણી છુટેલી સ્ત્રી રાષ્ટ્રીય મહાસભાની પ્રતિનિધિ બનેલી મ્યુનીસીપાલીટીમાં સ્થાન પામેલી, અને સૌથી વધુ પ્રગતીમાન ગણાય એવા બધામ હક્કો લગભગ મેળવી ચુકેલી, સ્ત્રીસ્વાતંત્ર્યવાદી તુર્કીની સ્ત્રીએ ઉન્નત મસ્તકે, ત્રીસ દેશોની પ્રતિનિધિ મહિલાઓનો મતકાર કર્યો, આંતર-રાષ્ટ્રીય સ્ત્રી મતાધિકાર ગંધ મહાસભાના આરમ્ભ મહાધિવેશનનો એ લખ્ય પ્રસંગ હતો.

આ આરમ્ભ મહાસભામાં હાજરી આપના માટે ૨૮૦ જેટલી સ્ત્રી સફેદરોડે છરતાનુસ ખાતે આવી હતી. તુર્કસ્તાનની સાથેજ સ્ત્રીઓને ગણ્યું રાજકીય સમાનતા આપનાર દેશ આફ્રીકમાંથી એક સ્ત્રીતેતા તેં આર મેસીલીનમાં થોડક દીનમ ઉડીને છરતાનુસ આવી હતી: એ ઉપરાંત પશુ ન્યુઝીલેન્ડ, એસ્ટ્રેલીયા, યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ અને જર્મની, ઝાલીયા, હજીતયી પ્રતિનિધિ મહિલાઓ મેડી મંખામાં આવી હતી. પહેલીજ તાર દિનથી પશુ એ મસ્તકે સ્ત્રી પ્રતિનિધિઓ આવી હતી. જનમાહકાંથી આવેલી એક નીચે પુતોસે મહા અધિવેશનમાં નરેન્દ્ર સીંઘ

પાડ્યો. ઠાલમો મધને આવેલાં આરટ્રીયન પ્રતિનિધિ મંડળ સાથે સીક્ષનની મસ્તકે સ્ત્રીઓએ સફળતા મસ્તકે સંદેશ પાડ્યો હતો. અને પૂર્વની સ્ત્રીઓનાં ભાવી માટે તેમણે આચારાદ વ્યક્ત કર્યો હતો. શ્રીકીય પ્રતિનિધિઓમાં મહાધિવેશનના પ્રસંગ શ્રીમતી માર્ગેટ કારમેટ એશખી અને પાલીમેન્ટનાં મળ્ય લેડી એસ્ટર ખાસ ધ્યાન ખેંચી રહ્યાં હતાં.

આ અધિવેશન એવું હતું કે જેમાં પૂર્વની સ્ત્રીઓ કરનાં પશ્ચિમની સ્ત્રીઓને ઉત્તર-રત્ન સ્થાન લેવું પડતું હોય એમ લાગતું હતું. હજીતનું પ્રતિનિધિ મંડળ મેડમ દોલા આ-રોષકાની આગેવાની હેઠળ આવ્યું હતું. જેમાં ૧૫ બહેનો આવી હતી. અધિવેશનની ચર્ચામાં એ પ્રતિનિધિ મંડળે આત્મક પડનો ભાગ લીધો હતો. દિનનાં જે પ્રતિનિધિ બહેનો મેડમ દોલા અને બેગમ દમીદઘીએ મળ્યાં ભાષણો કર્યાં હતાં. જનમાહકાં પ્રસંગ પ્રે-સમાંથી આવેલી આફ્રીકન વંશજ, નીચે જાનુએ નો પોતાની લુદિ અને આરવાનંત્ર માટેના આચારાદથી મસ્તકે મસ્તકે કરી નાખ્યાં, છરાન, કેમરકમ અને જેમલામ સીરીયા અને પાન-છડીવન પરીવર વગેરેની પૂર્વની મદિયા મસ્તકે આંતરરાષ્ટ્રીય સમાનતાધિકાર મંખ સાથે જોડવામાં આવી છે.

પશ્ચિમ અને પૂર્વની સ્ત્રીઓને તમને ભવિ-ષ્યની મંખા એ પ્રસંગે મીક કીક વિષમ થયો છે. પરિશિયન પ્રાચીન મંનાર મધેરી કહેવાય છે. પશ્ચિમમાં જર્મની જેમ કેટલક દેશમાં સ્ત્રીઓને નેમોને મેતવેલ દશીયો પંચીન કચવામાં આવી ગઈ છે અને જીવન

દેશો પુરોના આર્થિક દબાવુને વશ થઇને અત્યાર સુધી સ્ત્રીઓ માટે ખુલ્લાં રહેલાં નોકરીનાં દ્વાર અંધ કરી રહ્યા છે. આ યાજ્ઞતમાં ખીટનનો પણ ઉદ્દેશ્ય કરવામાં આવ્યો હતો.

પશ્ચિમમાં આગ પીછેહઠવાદી ચળવળ ચાલી રહી છે અને પ્રથમ સ્વતંત્રતા મેળવનારી પશ્ચિમની સ્ત્રીઓ ફરીથી સુલામીનાં બુના બંધનોમાં જકડાઇ ગયાં એવો ભય ઉત્પન્ન થયો છે. તેથી સ્વતંત્રતા મેળવનારી પૂર્વની સ્ત્રીઓએ હવે પશ્ચિમની સ્ત્રીઓની સહાયે આવવાની જરૂર ઉભી થઇ છે.

પણ આ સદકાર કાંઈ એકપક્ષીય રહેવાનો નથી. પૂર્વનાં દેશોમાં પણ અમુક ચોક્કસ દેશોમાંજ સ્ત્રીઓ સ્વતંત્ર થયેલી છે. ઇજીપ્તના પ્રતિનિધિ મંડળે એ ભાર પૂર્વ જણાવ્યું હતું કે પૂર્વની સ્ત્રીઓ જે પ્રગતિ કરી શકી હોય તો તે તુર્કના નેતા કમાલને જ આભારી છે. તુર્કી મહિલા સંઘના વડા તરીકે મેડમ લાફે એકરે જણાવ્યું હતું કે, તુર્કી સ્ત્રીઓ આજે તેમના સંપૂર્ણ સ્વતંત્ર દરજ્જાએ પહોંચી છે તે કાંઈ પણ લડત વિનાજ પહોંચી શકી છે. તુર્કી સ્ત્રીઓ ત્યારે મોઝ જણાવ્યું ત્યારે મુસ્લિમ કમાલે નેઓન એ દરજ્જાને બચી દીધા.

અને ખાનગી મંત્રણાઓ દરમ્યાન ઇજીપ્તની પ્રતિનિધિ બહેનો મુકત કંઠે એનો સ્વીકાર કરતી હતી કે ઇજીપ્તની મહિલાઓ કેરતાં તુર્કની. મહિલાઓ ધણીજ આગળ વધેલી છે. તુર્કની મહિલાઓના સમાન દરજ્જા પર આવવા માટે હજી તો ઇજીપ્તની મહિલાઓમાં ધણું ધણું કરવાનું છે. તુર્ક સ્ત્રીઓની સંખ્યા કરતાં સ્વતંત્ર થયેલી ઇજીપ્તની સ્ત્રીઓની સંખ્યા તો ખાસ કરીને ધણી નાની છે.

હિન્દી પ્રતિનિધિ મેગમ હમીદઅલીએ અનેક પત્રોનો રીવાજ હજી ભયંકર છે એ બાંધનું જણાવ્યું હતું. મીસ મપાન.

હિન્દ, અફઘાનીસ્તાન, આફ્રીકા, અને અમેરિકાની સ્ત્રીઓની અવનવ દશાનું મૂળ એ પ્રથમાં રહેલું છે. આ દિશામાં હિન્દમાં ધણું કામ કરવામાં આવે છે. બાલકોનો હવે એછાં થતાં જાય છે; પરંતુ સામાન્ય રીતે પૂર્વનો સ્ત્રી સમાજ અનેક પત્નીવાદની દમનગરી પ્રથા હંકમ થયે છે.

નાઝી જર્મનીમાં સ્ત્રીઓના હક્કો સામે પ્રત્યાધાતી ચળવળ ચાલી રહેલી છે તેની ચર્ચા પણ થઇ હતી. આના સંબંધમાં ગમે તેટલી ગણો ઉડતી અટકે તે માટે, આ વિવાદસ્પત પ્રશ્નની ચર્ચા જાહેર બેઠક પહેલાં ખાનગી બેઠકમાં કરવામાં આવે, એ જરૂરી માનવામાં આવ્યું હતું. દર હીટલરના રાજ્યકાળ દરમ્યાન સ્ત્રીઓ ઉપર મુકાયેલા પ્રતિબંધો વિશે જર્મન સ્ત્રી પ્રતિનિધિઓને, નીખાલસ ઉત્તર આપવાનું જણાવવામાં પણ આવ્યું હતું. એ પ્રશ્નોના જે ઉત્તર ત્યાં આપવામાં આવ્યા હતા, તે ઉપરથી પરિશિષ્ટિત ધણીજ ગંભીર હોવાનું માન્ય પડ્યું હતું. જાહેર બેઠકમાં લેડી એરટરે જણાવ્યું હતું કે, “ જે સ્ત્રીઓએ મેળવેલા હક્કો સુમાર્યા છે તેઓએ આશાનો ત્યાગ કરવો જોઈએ નહિ. આખરે તેમને નોંધાય આપવામાં આવશે. ” જે દેશોમાં આવી પીછેહઠવાળી પ્રતિષ્ઠા ચાલતી હોય તે દેશોની પરિશિષ્ટિતા અભ્યાસ કરીને સ્ત્રીઓના હક્કો માટે સંગઠિત યત્રાના પ્રયાસ કરવાનું ફરિયાદમાં આવ્યું હતું.

સ્ત્રીઓ માટે આંતરરાષ્ટ્રીય સલામતી અને આર્થિક સલામતી એ મહાસલાહના અધિવેશનમાં થયેલા નિર્ણયનો મુખ્ય ધ્વનિ હતો.

અમેરિકાનાં મીસ જોસેફાઇન શાપન, બ્રિટનનાં મીસીસ મારગરેટ કારમેટ જોશળી અને મીસ મેરી ડીંગેલ, ફ્રાન્સનો મેડમ બ્રાન્કેરે સોલીમર અને મેડમ ડેરેમ વાર્ડેની આરોગી દેશ, નાજીવાદી મહિલાઓ

સત્તોની ખાનગી બનાવટ સામે ઝુંબેશ હાથ-
વવાની જરૂર દર્શાવતો અને અધિકના મમાધાન
માટે આંતરરાષ્ટ્રીય લવાઈની પ્રથા દાખલ કર-
વાની માંગણી કરવામાં આવી હતી. તે સાથે
સ્ત્રીઓના આર્થિક દરજ્જાના આંતરરાષ્ટ્રીય
સ્તીકારની પણ માંગણી થઈ હતી.

પરિષદમાં આવેલા પ્રતિનિધિઓએ પોતા-
પોતાના દેશમાં સ્ત્રીઓની સ્થિતિ સંબંધમાં
અવલોકનો રજુ કર્યા હતાં. ધણીખરા દેશોમાં
સ્ત્રીઓની શેઠ રાખવાનાં સાધનો પર સ્તીચીલ
મર્વાસ દ્વારા જ પ્રહારો કરવાની શરૂઆત થઈ
હતી. ગ્રેટ બ્રીટન, ઇટાલી, ઓસ્ટ્રીઆ, નેર્વે,
સ્વીડન, કેનઝાર્ક, હોલાન્ડ, શીન્ડેન્ડ, પોલાન્ડ,
અને બલ્ગેરિયામાં સનદી નોકરીમાં રહેલી
સ્ત્રીઓ પરાજય પામી રહી છે, અથવા એવો
ભય સેવી રહી છે.

બેલ્જિયમમાં તો રોનોગ્રાફર કે ટાઇપીસ્ટ
તરીકેની નોકરીની જગ્યાએ પણ છેલ્લાં એક
વાર્ષી જ્યાં મુખી પુરોગો બની શકે ત્યાં મુખી
તેઓને માટે જ અનામત રાખવામાં આવી
છે. બેકાસ્ટોવેકિયામાં રાજ્યની રેલ્વેઓમાં
જોડાતી સ્ત્રી અમલદારોને ૧૯૩૨ થી એવા
કોન્ટ્રાક્ટ પર મૂકી કરવાની ફરજ પડે છે કે,
જ્યાં થતાંની સાથે જ તેઓએ જગ્યા મુમાન-
વાનું કબુલે છે અને જેની જગ્યાએ, કોષ્ટકપણ
મમો અતરથી મજે જિવી કોષ્ટ જગ્યા તેને
આપવામાં આવે તો તેનો સ્વીકાર કરવો.

બીજા દેશોમાં-ઇજીપ્ટ, પોર્ટુગલ અને
નર્કના અપવાદ ગીરાય સ્ત્રીઓના હકો પર
ગંભીર પ્રહારો થઈ રહ્યા છે. જો કે હજી એને
અંગે ગંભીર નુકસાન થયું નથી. કન્સમાં
નિગ્રહ ખાતામાં સ્ત્રીઓને બદલી આપવા સામે
પ્રતિબંધ મુક્તિ પગલો લેવામાં આવ્યો છે.

સ્વીડનમાં પુરોગો માટે તેમજ સ્ત્રીઓ માટે
લુદી લુદી પરીક્ષાઓની પ્રથા દાખલ કરવામાં
આવી છે. અને સ્ત્રીઓ માટે જો પરીક્ષાઓ
ધણી ઓછી વાર લેવામાં આવે છે તેથી પુરોગો
જેવા જ હકો ધરાવતી હોવા છતાં સ્ત્રીઓ
તાર અમલદારોના હોદ્દાઓ પર પહોંચતી, અ-
ટકી જવા લાગી છે.

આ બધા પ્રદારોમાં મોંઘી વધુ સદન
જો કોઈને પણ કરતું પડતું હોય તો તે
પરિશિષ્ટ સ્ત્રીઓને છે. જે પ્રતો જાહેર પ્રમ-
મતે પુરતા વિચાર્યા નથી, તે પ્રતો પગલે
સહેલાઈથી નિશ્ચિતિ આપી નાખતી જાહેર
પ્રમની વિચારશીલતાના અભાવવાળી મનો-
વૃત્તિને આભારી છે. મજુર સંધો, સુવાન પુર-
કામદારો, એકાદી સ્ત્રીઓ અને પરિશિષ્ટ
સ્ત્રીઓ કે જેઓ પોતાના ઘરમાં જ કામ કરી
રહી છે, એ સર્વ શેઠ રંગનાર પરિશિષ્ટ
સ્ત્રીને મગ્ન કરવામાં એકવ થયાં છે અને
માલેકોએ ના પોતાના લાભોના જ વિચાર
કરીને, આ દીશાનું અનુગમન કયું છે.

આખા પુરોપમાં, જે સ્ત્રીઓ સમાજોદ્ધાર
મંડળીત છે તેઓએ આ બધા સામે પરિષો,
પચારકાર્ય, પ્રતિનિધિ મંડળો વગેરે દ્વારા
નિગેધના પગલો એવા માંડ્યાં છે જે કે, જે
જમતમાં સરજતા મળી નયાં. જ્યાં સરજતા
મળી છે ત્યાં પણ તે ધણી સુરેદેશી મળી
છે. પરંતુ આ દીશામાં પુરો પ્રચાર કરવા
માટે પુરવ મંગાન નથી. લુદી લુદી સંરચાઓ
નવ્ય કાયમી મદકારોના અભાવ છે એ બીજા-
નો સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો હતા.

સ્ત્રીઓના આર્થિક દરજ્જા સંબંધમાં,
હજી આજેય મળી એકાદી જાણી છે, અને
પ્રમધાની વચ્ચે આજ વિચરજાને આભારી છે.

નાંધ

આજે, તા. ૧ લી જુનને, ગુજરાતનાં એક અગ્રગણ્ય સીનેતા, શ્રીમતી પૂ. વિદ્યાબહેનનો લેકી વિદ્યામોરી નીલકંઠ, મહિમહોત્સવ ૬૦ મા વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે તે પ્રસંગે અમે ગુજરાતની

મહિલાઓ તરફથી તેમને અભિનંદન આપીએ છીએ અને ગુજરાતની મહિલાઓની, ગુજરાતી સમાજની વધુ ને વધુ સેવા કરવા માટે પરમ કૃપાળુ પ્રભુ તેમને દીર્ઘાયુષ આપે એવી અમે પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

૫. વિદ્યાબહેને ગુજરાતની, ગુજરાતી સમાજની અનેક દિશાઓમાં કરેલી સેવાઓ જાણીતી છે. હપરાંત આ અંકમાં 'તેમને વિશે અપાયલા ઘોરાક લેખોથી પણ એના યોગ્ય ખ્યાલ નાયકવર્ણને આપશે જ. આવા સેવાભાવી અને આત્મબોધ આપનારાં સત્નારીનો ગુજરાત મહિમહોત્સવ ઉજવે એ સર્વથા યોગ્ય જ છે. અમદાવાદમાં આ મહિમહોત્સવને લગતી યોજના યજ્ઞેશી તેમાં ગુજરાતની મહિલાસંસ્થાઓ ચોતાનો હરસો આપવાનું નહિ ચૂકે એવી અમે આશા રાખીએ છીએ.

અમદાવાદમાં શ્રીમતી વિદ્યાબહેનના મહિમહોત્સવને લગતી ને યોજના યજ્ઞેશી છે તેમાં એક યો-મહિલા અંક જના, તેમના મહિમહોત્સવના સ્મરણ રૂપે એક ગ્રંથ પ્રકટ કરવાની છે. એ ગ્રંથમાં શ્રીમતી વિદ્યાબહેન સંબંધી તેમજ અન્ય સાહિત્ય તેમજ હવર વિષયો પર લખાયેલી કૃતિઓને સ્થાન આપવાનું છે. આ ગ્રંથની યોજનાથી અમને એક મુંઝવણ પીધ. એ મુંઝવણ એ કે, શ્રીમતી વિદ્યાબહેન વિશેના જ લેખોથી ભરેલા અંક અમે તૈયાર ન કરી શકીએ; તે એ 'કારણે કે, લખનારી સમૃદ્ધ એક જ હોવાથી મૂળ ગ્રંથની યોજનામાં એથી વિશેષ પડે. આથી અમે જુદી જ યોજના કરી અને શ્રીમતી વિદ્યાબહેનને આ શુભ પ્રસંગે અર્પણ કરવાના હેતુથી આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલાઓ અને તેઓને લ-આજે, તા. ૧ લી જુનને, ગુજરાતનાં એક અગ્રગણ્ય સીનેતા, શ્રીમતી પૂ. વિદ્યાબહેનનો લેકી વિદ્યામોરી નીલકંઠ, મહિમહોત્સવ ૬૦ મા વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે તે પ્રસંગે અમે ગુજરાતની મહિલાઓ તરફથી તેમને અભિનંદન આપીએ છીએ અને ગુજરાતની મહિલાઓની, ગુજરાતી સમાજની વધુ ને વધુ સેવા કરવા માટે પરમ કૃપાળુ પ્રભુ તેમને દીર્ઘાયુષ આપે એવી અમે પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

કર્યો. હજી એમાં કેટલીક હલુપો રહી જવા પામી છે એ અમારા ધ્યાનની બહાર નથી. પણ સ્વજન, સમય, શક્તિ અને સાધનના અભાવે, મને કે કમને કેટલીક હલુપો તો નિભાવી જ દેવી પડે છે; આજ અંકમાં શ્રીમતી વિદ્યાબહેન વિશે પણ કેટલાક લેખો ખાસ લખાવી આપ્યા છે. શ્રીમતી વિદ્યાબહેનની વિપુલ સેવાના યત્કિંચિત બદલા તરીકે અમે આ અંક તેમને અર્પણ કરીએ છીએ. એ સ્વીકારવાની હૃદયતા દર્શાવવા માટે અમે તેમનાં હપકૃત છીએ. તે સાથેજ અમને આ અંક તૈયાર કરવામાં સહાય કરનારાં લેખિકા બહેનોનો-મીસીસ માર્ગેટ ક્રીસ્ટ વગેરેનો પણ ખાસ આભાર માનીએ છીએ.

લાંબા સમયથી બિમારી ભોગવતાં શ્રીમતી

કમળા નેહરને આખરે સાર-શ્રીમતી કમળા વાર માટે, વિદેશગમન કર-નેહર વખી ફરજ પડી છે. તેમાં પુત્રી કુમારી હન્દિરા, ડો.

અતલ તેમજ બીજાંઓ સાથે તેઓ ગઈ તા. ૨૩ મીએ હટાલીયન આગબોટ 'કોન્ટેરોએ' મારફતે વિદેશ જવા હપકી ગયાં છે. તેઓ શરૂઆતમાં બીએનામાં સારવાર કરાવશે; જરૂર પડે તો એપરેશન પણ કરાવશે અને તે પછી કોઈ સારાં હવા-ખાવાનાં સ્થળે રહેશે. શ્રીમતી કમળા નેહરનાં વિદેશ-ગમનનો આ આખોય પ્રમુખ ધલોજ કર્યુ છે. આજે તેમને માથે શિરછત્ર હોવા છતાં, આજે પંડિત જવાહરલાલ હોવા છતાં, તેમને પતિની સારવારનો લાભ મળતો નથી. નેલનિવાસ ભોગવતા પંડિત જવાહરલાલની સ્થિતિ કેટલી કર્યુ હશે એની કલ્પના યદ્ય શકે એમ છે. માંદગીમાં પટકાયેલી પત્નીની સારવાર પણ ન કરી શકાય એવી સ્થિતિમાં તેઓ પડેલા છે. દેશસેવાની તેમની હકકટ બાવના પર અત્યારેજ સાચું કહીએ તો કનકકલસ ચડે છે.

શ્રીમતી કમળા નેહરને વર્ષોથી ખાસ મળતી આવીને મહાત્માછએ "સારી યદ્યને જલસી પાછી આવજો" એવા આશીર્વાદ આપ્યા છે. મહાત્માજી જેવા સંતપુરુષના સાચા દિલના આશીર્વાદ ફળશેજ એવી આત્મમદ્દાસદિત અમે. શ્રીમતી કમળા નેહર

જલદીથી, સંપૂર્ણ આરોગ્ય પ્રાપ્ત કરે. એવી પ્રશ્ન પ્રત્યે પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

પુનામાં શ્રીમતી નાથીબાઈ દામોદર ઠાકરસી

મહિલા વિદ્યાપીઠને નામે ક્ષેત્રે વિદ્યાપીઠના ચાત્રતી ક્ષેત્રે મહિલા વિદ્યા-
અધ્યાન સમાધાન પીઠ, અને એ વિદ્યાપીઠને,
શ. ૧૫ લાખની બાદશાહી

સંભાવત કરનાર સ્વ. સર વિઠ્ઠલદાસ દામોદરદાસ ઠાકરસીના વીસના દરજીઓ વચ્ચેના અડધાનું મહોમાહે સમાધાન થયાના સમાચારથી અમને ખરેખર ખુશાલી ઉપજ છે. વિદ્યાપીઠના વલીવટ અને દરજીઓના અડધાનાં મૂળ વિષે, તંત્રીસ્થાનેથી અમે અગાઉ સ્વતંત્ર લેખો લખી ચૂકેલા છીએ અને આમાં એ તંત્રી લેખોમાં આખોય પ્રશ્નની જે છલુવટ કરવામાં આવી હતી તેથી આ આખોય પ્રશ્ન ગુજરાતીઓ સારી રીતે સમજી શક્યા હતા. વિદ્યાપીઠના સંચાલકોએ કેટલીક બાબતમાં ખતાવેલી સંકેતિત મનોદશાને કારણે જ આ અડધો અત્યાર મુખી લખાયા હતા અને છેક હાઈકોર્ટ મુખી આ અડધો લઈ જઈને પડ્યો, એવું આમાં મંતવ્ય હજીય કાયમ રહે છે. સ્વ. સર વિઠ્ઠલદાસના દરજીઓની માંગણીઓનું અથવા ફરિયાદોનું લાગુ પડી રીતે સમાધાન કરવાને બદલે વિદ્યાપીઠના સંચાલકોએ છુભારીશયું વર્તન કયું અને તેને પરિણામે ત્રણ વર્ષ મુખી વિદ્યાપીઠને અનેક હાડમારીમાં વલીવટ ચલાવતો પડ્યો. આ બધું છતાં આ અડધાનું બને પક્ષને સત્તિપક્ષકર રીતે સમાધાન થયું તે માટે અમે બંને પક્ષને ધન્યવાદ આપીએ છીએ.

આ સમાધાનને અંગે નીચેની રાસતા મંતુર રહી છે: (૧) અત્યારના જમા-

સમાધાનની નાને અનુસરીને પ્રચલિત કેળ-
શરતો વણીને અભ્યાસક્રમ કરવા

સમિતિ નીમવી. (૨) મુખાઈ

વનિતા વિશ્રામને રૂ. ૫૦૦૦ આપવા. (૩) ૧૯૩૨

થી અત્યાર મુખી શ. ૧૫ લાખનું ચંદેલું બ્યાજ મુખાઈમાં કોલેજ અને હોસ્ટેલનાધવામાં ખરચવું.

(૪) ૧૯૩૬ ના જુન માસથી પુનાની એક્સિસ મુખાઈમાં, બાડાનાં મકાનમાં પણ, ખચેડવી. (૫) સમાધાન થયાની તારીખથી એ વર્ષની અંદર

મુખાઈમાં હોસ્ટેલ અને કોલેજ ખોલવી (૬) મકાનો બરીદવા કે બાંધવા માટે લેકી ઠાકરસી અને ચાન્સેવરના નામે ચંદેલા બ્યાજની રકમ બેંકમાં રાખવી. (૭) મુખાઈ યુનિવર્સિટી સાથે

મહિલા વિદ્યાપીઠને જોડવાનો તમામ ખર્ચ યુનિવર્સિટીના ફંડમાંથી પડેલા ચાન્સ તરીકે કરવો.

(૮) વનિતા વિશ્રામના સંચાલકોને ગુજરાતી કન્યાશાળા ખર્ચ કરે તેની ફંડશાળા યુનિવર્સિટીએ ચલાવવી, (૯) મુખાઈ, અને પુનાનો યુનિવર્સિટી અને કોલેજ તથા હોસ્ટેલનો ખર્ચ આદે જતા જે આનંદ-ધન-એકઠા પીછા સંસ્થાઓ માટે કાઢવામાં આવે તેનો અડધો ભાગ ગુજરાતી સંસ્થાઓને આપવો. (૧૦) ઠાકરસી કુટુંબને સેનેટ પર ક્વોલીફિકેશન વચ્ચે પાંચ સભાસદો નીમવાનો અધિકાર રહે.

આ મરતો પર અમે બહુએ છીએ ત્યંમુખી,

અવશ્યી રીતુઆતમાં જ

શુભપરિણામ સમાધાન થઈ શક્યુ હોત.

પણ આ અડધાનું હાઈકોર્ટના

બાઈ મુખી પહોંચ્યા પછી જ આમ સમાધાન

થઈ શક્યુ એમાં કોનો દોષ કાઢવો? હવે સમા-

ધાન થઈ જ ગયું છે એટલે એ વિષે ક્ષેત્રે વિદ્યાપીઠના સંચાલકોને ક્ષેત્રે ક્ષેત્રે આપવાનું

અમને ઉચિત નથી લાગતું. છતાં આ અડધાનું એક શુભ પરિણામ તો આવ્યું જ છે, અને તે એ

છે કે હવે નાથીબાઈ યુનિવર્સિટીની એક્સિસ મુખાઈમાં આવતાં, અને એ યુનિવર્સિટી મુખાઈ યુનિવર્સિટી સાથે જોડાતા, એનો વધુ ને વધુ લાભ ઉઠાવવામાં આવશે અને આમ, બાદશાહી રકમની સંભાવત કરનાર સ્વ. સર વિઠ્ઠલદાસની શુરાદો બર આવશે.

ત્રણ વર્ષના અડધાને લીધે એકત્ર થયેલા બ્યાજની રકમ, મુખાઈમાં મકાનો બાંધવામાં ઉપયોગી થઈ પડશે. યુનિવર્સિટીને બ્યાજની રકમ મજરી બંધ થઈ ગઈ તે પછી એને નિશાવવા માટે નાણા ફંડ ખોલવામાં આવ્યું છે.

તેમાં પૈસ્ય ઠીક ઠીક રકમ એકઠી થઈ છે એ પણ આ અડધાનું શુભ પરિણામ લેખી મેકાઈ ભવિષ્યમાં યુનિવર્સિટીના સંચાલકો પ્રાતિક બેદરબાઈને તિલાંજલિ આપી, એક જ-એક્સિસ મુખાઈ-એકત્ર લક્ષમાં રાખી કામ કરશે તો તેઓ સંસ્થાની ઉન્નતિ કરી શકશે.

બાવનગર જેવાં પ્રગતિમાન રાજ્યમાં, શાળાઓમાં બહુના જતી કે સંજો

ભાવનગરમાં ફરવા જતી તરણ બહેનોની

ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ

ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ

ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ

ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ

ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ

ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ

ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ

ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ

ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ

ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ

ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ

ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ

ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ ગુરંગિરિ

યુવાન માતાઓ માટે ઉપયોગી પુસ્તકો

લેખક : ડૉ. અમૃતલાલ હ. પટેલ,

એમ. બી., બી. એસ., ડી. પી. એચ., વિ.

હેલ્થ ઓફીસર, સુરત મ્યુનીસીપાલિટી.

બાળ-ઉછેર :

મૂળ પ્રમાણ : રૂ. ૧-૮-૦
પરંતુ એક બહેનની ઉદારતાથી
ફક્ત આઠ આનામાં
મળે છે : પોષ્ટેજ : ૦-૧-૩

બાળક ગર્ભમાં આવે ત્યારથી તે
મોટું થાય ત્યાં સુધી તેની માવજત
અને ઉછેર માટે ઉપયોગી માહિતી
આપતું આ પુસ્તક યુવાન માતાઓ
માટે ખાસ જરૂરી અને માર્ગદર્શક છે.

સંતતિ-નિયમન

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૮-૦
“ગુણસુન્દરી”ના ઓફીસ માટે
મૂલ્ય : રૂ. ૧-૪-૦
પોષ્ટેજ : રૂ. ૦-૩-૦

મર્યાદિત સંખ્યામાં બજવાન, ચારિ-
ત્રવાન બાળકો મેળવવા માટે માર્ગો
દર્શાવનાર પુસ્તક. વારંવારની સુવા-
વડથી જેમની જીવનનું દુર ક્ષત્રાલ નય
છે એવી માતાઓને ખાસ ઉપયોગી.

લખો : વ્યવસ્થાપક “ગુણસુન્દરી”, ૧૧૪, ગીરગામ મુંબઈ, ૪
બેંક રોડ,

ગુજરાતના માનીતા કવિ ખખરદારનાં કાવ્ય ગ્રંથો

દર્શનિકા

વનમાં પ્રવેશતા કવિશ્રીએ ગુજરાતને
અર્પેલું છ દળદર લીટીનું તરવ
દર્શનમુકેન વિચારપ્રધાન મોટું કાવ્ય
પાકું સોનેરી પૂઠું, ૪૩૨ પાનાં
ઉચ્ચ બાણ ફેધર વેષ્ટ કાગળ
કિંમત રૂ. ત્રણ રૂ. ખ. આ. રૂ.

કલિકા

સુંગરરસનું ૩૦૦૦ લીટીનું અપૂર્વ
ખંડ કાવ્ય, જર્મન વિદ્વાનેની
અત્યંત પ્રસંસુ પામ્યું છે.
રૂપવંધી વધુ પામાં, ઉચ્ચા એ-
ન્ડીક કાગળ, પાકું પૂઠું કિંમત
માત્ર રૂ. બે. રૂ. ખ. આર આના.

લજનિકા

બક્ષિ, જ્ઞાન અને વૈરાગ્યના ગોળોએ
લજન કાવ્યો,
પાકું સોનેરી પૂઠું, કિંમત
માત્ર રૂપીઆ સવા રૂ. ખ.
ત્રણ આનાં.

રાસ-ચંદ્રિકા

(બાળપહેલો)

સુંદર રાસ-સંગ્રહની સસ્તી
છતાં આકર્ષક આકૃતિ
કિંમત : રૂ. ૦-૮-૦ -
રૂ. ખ. : રૂ. ૦-૧-૩

મળવાની વ્યવસ્થાપક “ગુણસુન્દરી”; મુંબઈ, ૪ અને માનીતા કવિ
જાણીતા સહરો પાંચેની

“ ગુણ સુન્દરી ”

બાલવિભાગ

તત્ત્વ : સોમલાલ પટેલ,
C/o ધી ન્યુ ધરા સ્કૂલ, સુપર, ૭.

વર્ગ ૫ : અ. ૬

પુસ્તક ૫

ભુત : ૧૯૩૫

ફૂલ રે ફૂલ .

અલ્યા, ફૂલ રે ફૂલ

મારા જીવનનું ગુલ

તારી મોંઘેરી ફૂલ

કોણ મૂલવશે મૂલ ?

પેલો પવનનો પૂલ

તારી સત્તા લે ફૂલ

ભલે એકજ હો બૂલ

અલ્યા, ફૂલ રે ફૂલ

એના કોપે તું ઘૂલ

શાન્તિલાલ શાહ

દેડકું અને શિયાળ

[ઇસપની વાત]

એક દેડકું એક વાર તળાવમાંથી બહાર નીકળી કાંઠા ઉપર આવીને બેઠું. જંગલનાં બધાં પ્રાણીઓને લેગાં કરી તેણે બહાઈ મારી કે, “મેં વૈદાનો સારા અભ્યાસ કર્યો છે. હવે તમારામાંથી જે કોઈ માંદુ પડશે તેની હું દવા કરીશ.”

ખીજતં લોળાં પ્રાણીઓએ તો દેડકાની વાત સાચી માની.

પણ એક પક્કું શિયાળ હતું તે દેડકાલાઇનો ઢોંગ કળી ગયું. ઠાવકું મોં રાખી તે જોડ્યું, “મહેરબાન, તમે તમારું પાતળું બેડોળ ડાચું, ડાઘા ડાઘાવાળી ચામડી અને કઢંચુ શરીર તો પ્રથમ સુધારો, પછી ખીજતની વાત.”

દેડકું આ સાંભળી ખૂબ શરમાઈ ગયું ને તરત જ વીંલે મોંઠે ત્યાંથી ચાલ્યું ગયું.

ચન્દ્રશંકર

દેશ દેશાવરમાંથી

યુરોપ

એશિયાની પશ્ચિમે આવેલો ખંડ તે યુરોપ ખંડ. ધરતીની વચમ આવેલો ભૂમધ્ય સમુદ્ર, ઉત્તર મહાસાગર અને એટલેન્ટિક મહાસાગર એના ત્રણે કિનારાને વીંટળાઈ રહ્યા છે. જમીનના અંદરના ભાગમાં ધુસી, આ સાગરોએ અમુખ્ય નાનાં સમુદ્રો દિપકલ્પો, બૃશિરો અને કિયારો બનાવ્યાં છે. એટલે યુરોપ

નાનો હોવા છતાં એનો દરિયા કિનારો ઘણો જ મોટો છે. આ પ્રકારની રચનાથી કુદરતી રીતે બંદરો બની શકે એવાં ઘણાં સ્થળો યુરોપને બહીશ રૂપે મળ્યાં છે.

યુરોપ ભૂમધ્યમાં છે. સાથે સાથે ભૂમધ્ય રેખાથી પણ દૂર છે. એટલે ક્ષિંદ્ર, અરણસ્તાન, કે ઇલપ્તમાં પડતી ગરમી એની પ્રજાઓએ જાણી નથી. આ ખંડની મોટી મોટી વસાહતો ઉત્તર મુવના પ્રદે-

શથી દૂર છે એટલે કેનેડા કે ગ્રીનલેન્ડમાં વાતા ઠંડા પવનો ઘણા યુરોપવાસી અને ખમવાના નથી. એના ઘણાએ પ્રદેશોની હવા સમઘાત છે. આવા હવામાનમાં કામ કરવાની તાકાત વિશેષ રહે છે અને આજસ જઈ ઉઘમીપણ આવે છે. આથી કરીને યુરોપીઓ નિરોગી, કામગરા અને ખંતીલા હોય છે.

યુરોપના મધ્ય પ્રદેશમાં વિશાળ ક્ષાત્રુપ મેદાનો છે અને એની દક્ષિણે આફ્રિકાના પહાડી પ્રદેશો છે. આ પહાડી પ્રદેશોમાં મુંદર ઝરેવરો અને વિશાળ નદીઓ વહી રહી છે. એનાં રસાળ મેદાનો અને ક્ષાત્રુપ ખીણો પાકથી ભરપૂર છે. એનાં ઉત્તરમાં આવેલા સ્કેન્ડીનેવીઆની વિશાળ ક્ષિપાડોમાં સ્વેચ્છાએ વિહાર કરતી કુદરત દીસે છે. જ્યાં યાજ્ઞે માસ મુધી સગી અને દિવસો લંબાય છે એવાં હિમરેફ્ટ જેવાં શહેરો એના હિમ પ્રદેશોમાં વસેલાં છે લોડું, કોલસા અને અન્ય ખનીજોથી એની ધરતીના લંડારો ભર્યા છે. આમ નાનકડા યુરોપ પર કુદરતની રહેમ ઉતરી પે

યુરોપવાસીઓ પણ જળરા છે. એમણે કુદરતી સાધાનોનો બન્યો એટલો ઉપયોગ કર્યો એટલું જ નહિ પણ કુદરતને વશ કરવાના હરકોઈ પ્રયત્નો પણ

આદર્યા. વરાળમાં બળ રહ્યું છે એનો શોધ કરી એના વિજ્ઞાનીઓએ જમીન પર આગગાડી દોડાવી, દરિયામાં સ્ટીમરો ચલાવી અને છેવટે હવામાં વિમાનો પણ ઉડાવ્યાં. એના હોલેન્ડવાસીઓએ દરિયા સાથે યુદ્ધ માંડ્યાં. દરિયો ખસેડી એંગલો જમીન મેળવી. એના વહાણવટીઓએ દૂર દૂરના સમુદ્રો ખેડ્યા એના સશોધકોએ આફ્રિકા અને અમેરિકાના પ્રદેશોમાં આથડી ઘણાએ દેશોની જગતને બાજુ કરી અને યુરોપવાસીઓને માટે નવી નવી વનાકતો ઉઘાડી આ યુરોપમાં ઘણા વીર પુરુષો વધ ગયા અને એમણે યુરોપની કીર્તિ દિગંતમાં ફેલાવી.

લણેલા ગણેલા યુરોપવાસીઓ વિદેશોમાં વિચર્યા. એમની તોપ અને બંદુક લઈ તેઓ અમેરિકા, આફ્રિકા અને ઓસ્ટ્રેલિયામાં ગયા અને ત્યાંની બાળી લોખાં જંગલી પ્રજાઓને નાશ કરી એ પ્રાંશોના એ માલિક થયા. એશિયાની પ્રજાઓ પર પણ એમણે વેપરી શુભામી લાદી એમના જ્ઞાન વિજ્ઞાનની મદદથી એમણે પરદેશો વચ ક્યાં. ધરતીના ઘણા ખરા પ્રદેશો પર આજે યુરોપવાસીઓની આજુ ફરે છે. યુરોપનો આજે મધ્યાહ્ન તપે છે.

વરધલાઈ પટેલ

બાલકડાંને

ઉમંગભર રમજો,
હો ! બાલકડાં !

આનંદભર ગજવો,
હો ! આંગણુલાં !

થનગન થનગન,
નાચ નચતાં ;
હલટભર રાગો !
હો ! બાલકડાં !

કાલાં કાલાં મીઠડાં,
વેણુ વદતાં ;
મીઠું મીઠું હસજો,
હો ! બાલકડાં !

નજરે જોયેલી વાત

હું મુંબઈના હિન્ગીંગ ગાર્ડનમાં સવારમાં ફરવા ગયો હતો, પગથિયાં જિતરતો હતો ત્યારે પુનમચંદ શેઠના બંગલાના આંગણમાં કેઈ ધૂસકે ધૂસકે રડતું હોય એવો અવાજ સંભળાયો. રસ્તાપરના લોકો શું થયું છે તે જોવા એક પછી એક ટોળે મળ્યા. મને પણ જાણવાની ઇચ્છા થઈ એટલે હું ત્યાં ગયો.

પુનમચંદ શેઠ પોતાના બંગલાની પાછળ મોટર રાખવા માટે ગેરેજ બનાવતા હતા, ચુનો પીસવા માટે લીસ્તી સવારનો પોતાનો પાડો લાવી ચકકી ચલાવી રહ્યા હતા. સવારના છ વાગ્યાથી આઠ વાગ્યા તો એ પાડો ફર્યા કરતો હતો, આગળ પાડો અને પાછળ લીસ્તી ચામડાના ડોરડા માર્યા કરે, પાડાના મોંઢામાંથી જીલ બહાર નીકળતી જાય, મોંઢામાંથી શીણ નીકળે, પેલો લીસ્ત્રી પાડાને પાણી દેખાડે અને મોંઢામાં ઘાસ દેતો જાય.

સમો જંગા નામની ગાયને બંગલાની આગળ લાવ્યો, કસ્તુર શેઠાણી તાંબડી લઈ દૂધ કાઢવા જિતર્યા. સમો વાછરડી છોડી, વાછરડી એની માને વળગી. ગાયે પાનો મૂક્યો. શેઠાણી વાછરડીને વાળે પણ પાછી વળે નહિ. તેણે બૂમાબૂમ કરી મૂકી

નજરે શેઠ જોવા હતા તે દોડી આવ્યા અને શેઠાણીને મદદ કરવા લાગ્યા.

ખીજ બાળુએ દયાના સાગર પુનમચંદ શેઠે બિચારા પાડાને જીલ કાઢી પથ્થર ખેંચતો જોયો, એટલે તેમની આંખમાં આંસુ આવ્યાં, એટલે શેઠાણીનું પણ હૃદય પિંગળું અને શેઠે તો ધૂમકે ધૂસકે રેવા માડ્યું.

સવારમાં ફરવા જનારા દક્ષિણી આવ્યા, પોળ આવ્યા, બાઈઓ આવી, છોકરાં આવ્યાં અને બધાં શેઠની દયાની તારીફ કરવા લાગ્યા. એક પારખી ગૃહસ્થ ને તે શેઠ માટે એટલું માન થયું કે શેઠના ચરણમાં પડી માથું નમાવ્યું. ટેળા માં લેગા યથેલા લોકોમાંથી એક બે જણે બહાર આવી પેલા લીસ્ત્રીને એનો પાડો છોડી નાખવા કહ્યું અને ન માને તો એક જણ તો પરસાદ ચખાડવા પણ તૈયાર થઈ ગયો. પેલો બિચારો લીસ્ત્રી ગભરાયો અને તેણે મારની ધાકધી ચમ્કી જોવી રાખી પાડાને છોડ્યો એટલામાં કસ્તુર શેઠાણીના હાથમાંથી વાછરડી છૂટી ગાયને ધાવવા દોડી. શેઠાણીએ જુમ પાડી અને વાછરડીને ઝાલો, ઝાલો, કહ્યું. લીસ્ત્રીને મારવા જનાર શેઠાણીની મદદે દોડ્યો

ખીલીએ બાંધી, શેઠાણીએ પેલાનો ઉપકાર માન્યો ને કહ્યું કે જો વાછરડી ધાવી જાત તો તેઓને બપોરની ચા કરવામાં મુશ્કેલી પડત.

આ બધું નાટક એક સંન્યાસી રસ્તા ઉપર ઉભા ઉભા જોયા કરતા હતા, તેમને હસવું આવ્યું અને જ્યારે એક માણસ ભીસ્તીને મારવા ગયો ત્યારે ઉંચા હાથ કરી વચ્ચે પડયા; અને જે ઉભા હતા તેમને સંજોધીને કહ્યું કે ભાઈઓ, જરા સમજો, આ દુનિયામાં ન્યાય અન્યાય જેવું કંઈ નથી, લોકો પારકાનો વાંક કાઢે છે અને પોતે શું કરે છે તે જોતા નથી.

સાંભળો ! આ ભીસ્તી જે પાડો

તે પાણી ને ઘાંસ પણ ધરે છે, પણ આ તમારા પરમ પૂજ્ય દયાના સાગર શેઠ અને શેઠાણી તો કુમળા કૂલ જેવી ગરીબ નીરાધાર, નિર્જળ વાછરડીને જુએ મારે છે. તેની ભૂખના દુખનો વિચાર કરતાં નથી. તે પોતાની જ માતાને ધાવવા જાય તો તે ધાવવા દેતાં નથી અને તેના ઉપર એક કસાઈ કરતાં પણ વધુ કેર વતવે છે.

સાંભળનાર બધા સજ્જડ થઈ ગયા અને શેઠ શેઠાણીને છીટ્ છીટ્ કરતાં પોતા પોતાને રસ્તે ગયા. શેઠ ને શેઠાણી શર મીઠાં થઈ જંગલમાં ભરાઈ ગયાં.

રામચંદ્ર

ઉમર વરસ ૧૦

ચાંદની

આજે વીજળીનો જન્મદિવસ હતો. એનો આનંદ માતો પુનહોતો. દૂર દૂરની દિશાઓમાં ચમકારા કરતી એ ધમી રહી હતી.

ગડગડાટ કરતાં વાદળાંએ વિજળીને બારણે નોખત વગાડી. આકાશ ને પાતાળ, જંગલ ને ડુંગરા, ધરતી ને સાગર એમ સઘળે ઠેકાણે વાદળાંએ ખબર દીધા, “આજે વીજળીબાનો જન્મદિવસ છે. બધાં આવજો અને સુંદર સુંદર લોટાં લાવજો.”

ધરતીને ખૂણે ખૂણેથી કિલકિલાટ કરતાં પંખી ઊડ્યાં. સાગરને તળીએથી માછલીઓ નીકળી. નાનાં મોટાં જનાવર પણ હોડ્યાં. પતંગિયાં અને મોરે આવી

સાથિયા પૂર્ણા. સાગરનાં મોટાં મોટાં મોજાંએ અને ડૂંગરાનાં નાનાં નાનાં ઝરણાંએ સંગીત શરૂ કર્યું.

આકાશને ખૂણે એક તારક્ષી રહે. એને ત્રણ દીકરા હતા: સૂરજ, ચંદ્રો ને પવન. માએ ત્રણેયને સુંદર સુંદર કપડાં પહેરાવી વીજળીને ત્યાં મોકલ્યા.

બધાં ય આવી રહ્યાં એટલે મિજબાની શરૂ થઈ. બધાં મનગમતી સુંદર વાનીઓ જમ્યાં. સૂરજ અને પવન પણ આવું જમણુ જોઈ કૂદવા લાગ્યા અને જમવામાં ને કૂદવામાં પોતાની માને પણ નિહાસી ગયા.

નાનકડા ચાંદાને જમતાં જમતાં પોતાની મા સાંભરી. એણે જમવાતું બંધ રાખી માને માટે સુંદર વસ્તુઓ લઈ લીધી. ક્યારે જમવાનું પૂરું થાય અને ક્યારે માને આ બધી ચીજો આપું, એમ વિચારતો એ બેસી રહ્યો.

છેક મોડા સુધી બધાંએ ખૂબ આનંદ કરી પાછા પોતાને સ્થળે જવા માંડ્યું. સૂરજ અને પવને ચાંદાને બોલાવ્યો. ત્રણેય વાઈઓ પોતાને ઘેર જવા પાછા વળ્યા.

મા તો રાહ જોઈને બેસી રહી હતી. સૂરજ અને પવન દોડતા આવ્યા. માની ઠોટે વળગી પડ્યા અને મિજબાનીની વાતો કરી.

માએ સૂરજને પૂછ્યું, “ બેટા, મારે માટે શું લાવ્યો ? ” સૂરજ કહે, “ હું કંઈ તારે માટે કંઈ લેવા નહોતો ગયો. મેં તો ખૂબ મજા કરી અને ખૂબ ખાધું ”

તારક્ષીએ પવનને પણ એવો જ પ્રશ્ન પૂછ્યો, અને પવને પણ જણાવ્યું, “ બા, મજા કરવા ગયો ” તો તે મજા કરી. તારે માટે વળી શું લાવવાનું ! ”

એટલામાં ચંદ્રો આવ્યો. માએ એને તેડી લીધો અને પૂછ્યું, “ બેટા ચાંદા, જમવામાં ને જમવામાં માને પણ બહારી ગયો કે ? ”

ધીમે રહી આંદો બોલ્યો, “ના, મા, સારામાં સારી ચીજો તારે માટે લાવે છું. આ રહી બા, એ બધી ચ તારે મટે છે.”

સૂરજ અને પવનની વાત સાંભળી માને ખૂબ આશુ આવી, પણ આંદાની વાત સાંભળી એને આનંદ થયો.

થોડીવાર પછી હળવે રહી તારલી બોલી, “સૂરજ, ફક્ત તારાજ સ્વાર્થ માને પણ બૂલી ગયો ? જા ધરતી પર તથ્યા કર અને લોકોને બાળ્યા કર. તારા ભડકા જેવાં કિરણો જોઈ લોકો એંએ હાથ દેશે, અને તારાથી લાગતા ફરશે.”

“અને પવન, જા, ધરતીને ખૂણે ખૂણે ઊડયા કર. તને જોઈને મોટાં મોટાં વહાણ અને નાની નાની હોડીઓ, પંખીઓ અને પાંદડાં દૂર નાસતાં ફરશે. ધૂળ ને કચરા સાથે ફરતાં લોકો તને “વંટાળિયો” કહી ગાળ દેશે.”

તારલી થોડીવાર શાંત રહી ને વળી પાછી બોલી, “બેટા આંદા, તને જોઈ મને ખુ હરખ થાય છે. તારાં કિરણોમાં હમેશાં શાંતિ હશે. દુનિયામાં સર્વે ઠાઈ તને જોઈ રાયશે અને એધડી તારી આંદનીમાં આનંદ કરશે. નાનાં મોટાં બધાંને તું વેહાલો લાગીય.”

અને ત્યારથી સૂરજ બળ્યા કરે છે. વંટાળિયો આંખો પૂરે છે અને આંદો આંદની વેરે છે.

પાંચમી આઠાત છપાય છે અગાઉ નામ નંધાવનારને રૂ. ૧૦ માં મળશે.

દેવ વખતમાં
બહાર પડશે

કાયદાનો શિક્ષક

મુધારા વધારા
સાથે

અને

ફેજદારી રેવન્યુ અને દિવાની કાયદાઓનું જુથ. (પાંચમી આવૃત્તિ)

આ પુસ્તક વિદ્વાનોમાં, અમલદારોમાં અને જનસમાજમાં એટલું બહુ લોકપ્રિય થઈ પડ્યું છે કે તેની ઘોઘાળ વખતમાં ચાર આવૃત્તિ ખપી ગઈ છે, કેટકેટલીનું કામ કરનારા વફીદો, કેટ સાથે વારં-વાર કામ પડતું હોય તેવા માણસો તો તેને હંમેશાં પોતાની ખાતે રાખે છે, કારણ કે તેમાં ફેજદારી દિવાની અને મુદતી તમામ કાયદાઓનો સમાવેશ કરેલો છે.

ફેજદારી કાયદા

ક્રિમીનલ પ્રોસીજરકોડ—ઈલેપન પીતલકોડ. ડાયેક્ટ પોલીસ એક્ટ—ડગાએક્ટ, વિદેશ પોલીસ એક્ટ, રેલવેનોએક્ટ, બાર ચનારા પદ્ધતિનો એક્ટ, વર્તમાનપત્રોનો એક્ટ, દાનિકારક મંજૂઆનો એક્ટ, જુગારનો એક્ટ, ફટકાનો એક્ટ, ઝેરી જથ્થોનો કાટલા તથા ભરતના માપનો, હથીઆરનો કાયદો કારીગરને મજૂરનો કાયદો, ક્ષમવેનો કાયદો, વેપારની દબજાણથી તુકથાનીનો કાયદો, પ્રેસએક્ટ, તમાકુનો એક્ટ, લશ્કરની કુચી થતા તુકથાનનો કાયદો, વૈદ્યકીય શીખાઓનો કાયદો, સેનીટરી એક્ટ, છાપવાના પ્રેસોનો ને વર્તમાનપત્રોનો કાયદો, મીઠાનો કાયદો, તારનો એક્ટ, પોસ્ટનો એક્ટ, અરીજનોએક્ટ, આગકારી એક્ટ મ્યુનિસીપાલ એક્ટ, પુરાવાનો કાયદો, ગાંડાપણાનો એક્ટ, કારખાનાનો એક્ટ, જંગલી પશુના શિકારનો એક્ટ દિવાનજાઓનો એક્ટ, પીમા કંપનીનો કાયદો, વેલોનો એક્ટ, ચુન્દા કરનારી મતોનો એક્ટ, પટ્ટ તથા નસુનાનો એક્ટ, કોપોરાઇટનો કાયદો, કંપનીનો એક્ટ (ગેરે મુકેડો કાયદાઓનો સંગ્રહ છે

દિવાની કોર્ટના કાયદાઓ, સીવીલ પ્રોસીજર કોડ મોટરનો એક્ટ મુદતનો કાયદો, હાંકુલો, મુસલમાની સરેલ કોટરીનો એક્ટ, રજાખ યુદીનો એક્ટ કરારનો કાયદો, રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ, કોન્સર્વેટર ઓફ પ્રોપર્ટી એક્ટ, રોટશાજ, ઇન્જનેટનો એક્ટ, ફરટ એક્ટ, સગીરના વાલી નીમવાનો એક્ટ, વારસાનું સદી ફીટ લેવાનો એક્ટ, દિલ્લિષવાના પુનર્જાનો કાયદો. પારસીઓના કસનો કાયદો, પ્રોબેટ તથા વધીવટની સર્વિસનો, નાદારીનો કાયદો, મુસલમાનોને વફ કરવાનો કાયદો, રેવન્યુ મુલકી કાયદાઓ લેન્ડ રેવન્યુકોડ રૂલો, સાથે, આમલતદારની કોર્ટનો એક્ટ, નરવાનો કાયદો, તાલુકદારનો કાયદો, તોડા ગીરાસનો કાયદો, તમાવીનો કાયદો, લોકલકોડનો કાયદો, ઇન્કમેટેક્સ એક્ટ, અતાદારનો એક્ટ, કાયદો, તોડા ગીરાસનો કાયદો, તમાવીનો કાયદો, લોકલકોડનો કાયદો, ઇન્કમેટેક્સ એક્ટ, અતાદારનો એક્ટ, જંગલનો કાયદો, ઇરીગેશન એક્ટ, શીતળા કાઢવાનો એક્ટ, દસ્તાવેજોના નયુના, ફેજદારી કોર્ટમાં કરવાની અરજીઓના ને દિવાની કોર્ટમાં કરવાના ઢાવા, રેવન્યુ કોર્ટમાં કરવાની અરજીઓના નયુના વિષે ફિસ્ટકની કિં. રૂ. ૧૫-૦ પાન ૧૨૦૦ ફિપરાંત.

શ્યામમનોરમાની સ્ત્રી ઉપયોગી અત્યંત રસીક નવલકથા વાચતાં ગમ્મત, આનંદ અને રસ ઉપજે અને સ્ત્રી પુરોનાં ચરિત્ર સુધરે છે. કિં. રૂ. ૧-૦-૦.

વિનોદચન્દ્ર એક અતિ રસમય અને બોધક વાર્તા—આ પુસ્તકમાં સત્યનો જ્ય અને વ્યસત્ય પ્રપંચ, વ્યભિચારદિ કુચ્છિય થતા વિનાશોનો ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે. કિં. રૂ. ૧ રાજધિ (રાગરકૃત) સંસારમાં સર્વ વૈભવો છતાં એક રાત્ર અધિમય જીવન વર્તમાનકાળમાં માણી શકે છે, અનેક લોક લાલચથી ન ફસાતાં, પ્રપંચની જાગમાં ન ફસાતાં, ઉવડ રાજપાટ ડાળીને ચાલ્યા જાય છે, છતાં કમ્પર ઉપર ગ્રહા રાખવાથી પાછું રાજ મળે છે. આનંદ અને બોધ-પ્રદ છે. પાકું પુસ્તક, કીમત રૂ. ૧-૦-૦

એકવીંગ વર્ષનું જુથ
જાણીતું ઉત્તમ
માસીક
સાચોદય
દર મહિને નિયમીત
માસીક
પ્રગટ થાય છે.
શરીર મન અને આત્માની ઊત્તિ કરાવનાર ધાર્મિક અને વૈદકનાં વિષયો ચર્ચાં ઉપયોગી માસિક માન્ય આદક થવું જોઈએ. રૂ. ૩) ભેટનું સુંદર પુસ્તક મળે છે. નયુનાની નકલ મંગાવવા લખો.
સાચોદય ઓફીસ બાંધીરાઈ અમદાવાદ અને કાલકાદીરાઈ મુંબઈ.

નવી આપ્તી માટે નામ નંધાવો અગાઉ નામ નંધાવનારને રૂ. ૩ માં મંજૂર
 થન કમાવાના ઉત્તમોત્તમ ઉપાયો જાણવા માટે અને જે વડે હજારો મનુષ્યો ધંધે વળગી પડેલાદાર થયા

ધનવાન

અને પૈસાદાર થવાના ઉપાયો (પાંચમી આપ્તિ)

આ પુસ્તક આજેજ મળાવો. તમે ગમે તે ધંધો કરતા હશો તોપણ તે તમારા ધંધાને વધારે કરશે, તેમ જ ધંધો શો કરવો તેની મુજબજામાં હશે તે વખતે તમને આ પુસ્તક હજારો ઉત્પન્ન બતાવી દેશે તમને પૈસાદાર બનવાના માર્ગો વાળશે. તેમાં ૧૩ ભાગ નીચે પ્રમાણે છે.

ભાગ ૧ શો ધનનું મહત્વ ૨૦ પ્રકરણ છે. ભાગ ૨ જે જેમાં ૩૦ પ્રકરણ છે, જેથી ધનવાને કેવી યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરવી તે છે. ભાગ ૩ ધંધામાં શોધ અને કયા ધંધાથી ધનવાન થવા : ભાગ ૪ થો જુદા જુદા પ્રકારની નોકરી કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવી, ભાગ ૫ ગો વેપાર, ધનવાન કાચ તેવા અનેક જાતના વેપારો, ભાગ ૬ ઠા એટી—જમીનનો કસ શી રીતે વધારવો. ખાતર કારનું કષ્ટ જમીનમાં કેટલું નાખવું વગેરે ઉપરાંત વરસાદ પાણીની તંગાશ શી રીતે પુરી થુદી જુદી જાતનાં અનાજ તથા મરીમસાલા વગેરેનું વાવેતર કયારે કેવી રીતે કરવું કે જેની ર વરસ કરતાં દસ કે વીસ ધણી વધી શકે વિગેરે ભાગ ૭ ગો અનાજ પદાર્થો, ભાગ ૮ ગો રોશ માણેક વગેરેની સંપૂર્ણ માહિતી મોતી ધોવાં જવેરાતને વેપાર કરવાની રીત. ભાગ ૯ ગો કેવોળ તેમાં તમામ પ્રકારના રંગ બનાવવાની રીત કાગળ બનાવવાની રીત, કાગળ બનાવવાનો ઉદ્યોગ, જુદી જુદી જાતના કાચ બનાવવાના પ્રયોગો, ચામડાનો ઉદ્યોગ, ચામડાને કરી પકવવાની, તેના પર જુદાજુદા રંગ ચઢાવવાની રીત, સાથુ બનાવવાની રીત, મીઠુબત્તી બનાવ ફેરિયાદાર બનાવના ધંધો, સીમેન્ટ બનાવવાની રીત, વાગ્નીશ—દરેક પ્રકારના વાગ્નીશ બનાવ બનાવટ, સાખ બનાવવાની ક્રિયાઓ, શાહીની જુદીજુદી જાતની બનાવટો, બટનો બનાવવાની બનાવટો સજાઓ દરેક જાતની બનાવવાની ક્રિયાઓ સોનું રજુ રેણુ વિગેરે કરવું ધાતુઓ ધોષ પોલીશ કરવી, ઉપર અક્ષરો કાતરવાની રીત, ધાતુ ઉપર વિજળીની મદદ વડે ગ્રીલેટ ચઢાવવો, વીજળીની એટરા બ વવાની, સુલાખજળ, એરંજ વોટર, વગેરે અનેક બનાવટો મુગધીનો, લેમનદીમ, સોડાવોટર લેમોનેડવોટર રો વોટર, જંજીર બનાવવાની રીત, તેનો પાવડર બનાવવાની રીત, જુદી જુદી જાતના બાસ્કેટ બનાવ રીત, છીંટણી બનાવવી, મુગધી, કરતુરી મદારી, તપટીર વગેરે ત્રણચાર દબર પુતરના પ્રયોગો, ભાગ ૧૦ વિવિધ પ્રકારના એરોન્સ અને અર્ક બનાવવાની રીતો, પેટન્ટ દવાઓ કેલેરા મિક્ચર, દાદરોના મ કલોરોફોર્મ, કવનાઇની ગોળીઓ, ફોસ્ફરસ પીલ્સ, આયર્ન પીલ્સ, કમ્પાઉન્ડ આયર્ન, મિક્ચર, એફ દાઇપોફોર્મિકાઇટ એફ લાઇમ, નાઇટ્રેટ એફ પોટાસ વીગેરે બનાવટો. ભાગ ૧૧ ગો આયુર્વેદ દવાઓ, ભાગ ૧૨ ગો ધન પ્રાપ્તિના આધ્યાત્મિક ઉપાયો ભાગ ૧૩ ગો જેમાં ગરીબમાંથી ધન થએલા અનેક પુરુષોનાં જીવન ચરિત્રોનો સમાવેશ કર્યો છે. એમાંના ધણા પ્રયોગો તો ખાસ ન અને હજારો પિયા ખરચતાં શીખી ન સકાય. તેવા સુખ દત્તા તે પણ દાખલ કર્યા થીમન માત્ર. ૧૨]

આત્મબળ તમે જાણો છો કે પશુબળ કરતાં આત્મબળ મોટું છે. તે આત્મબળ પ્રાપ્ત કરવા હોય તો આ પુસ્તક વાંચો. તેમાં આત્માની અલૌકિક શક્તિ તમારામાં જાગે પ્રાપ્ત થાય તેવા અનેક માર્ગો બતાવેલા છે. છાં. ૩ ૧—૦

હેલ્લી સુધારાવધારા સાધિના આદતી માટે અગાઉ નામ નંબાસનારને રૂ. ૫)

યાત્રા કરવા જતાં દરેક યાત્રાળુએ તેમજ મુસાફરોએ પ્રવાસમાં સાથે રાખવા લાયક પુસ્તક

હિંદુસ્તાનની તીર્થયાત્રા

કિંવા

યાત્રાળુઓ તથા મુસાફરીને ભોમીઓ (ચોથી આદતિ-સાચન)

આ પુસ્તક હિંદુ, જિનો, યુદ્ધ અને મુસલમાનોનાં તમામ જાતનાં ધાર્મિક સંપૂર્ણ વર્ણન, દરેક સ્થળે જવાના માગ, દરેક સ્થળના જાતનાં રથાન, તેનું શાસ્ત્ર માહાત્મ્ય, જન લાયક સળો, કાશી, મથુરા, હરદાર, જગન્નાથપુરી, સેનપુરામેશ્વર, દારકાવિગેરે ૧૫૦ ધાર્મિક સંપૂર્ણ દર્શક છે. આ પુસ્તક મુખ્યત્વે સરકારના કેળવણી ખાતાએ શાળાઓ અને લાયબ્રેરીઓમાં મેલુર કર્યું છે, તેમજ પુસ્તક વડોદરા રાજ્યની લાયબ્રેરીઓમાં મેલુર થયું છે. ગુજરાતના સાક્ષરોએ વખાણેલું છે.

હિંદુસ્તાનના તીર્થયાત્રામાં આવેલા વિષયા.

જેની અંદર આણ, અંબાલ, અમરેશ્વર, પુષ્કરતીર્થ, સિંધ, કરાંચી, હાંગાજાનમાતા, ઉદપુર નોધપુર, બિકાનેર, જેસલમાર, શ્રીનાથદાર, કાંરોલી, ઉદ્યોત, એકાદેશ્વર, કદાર, મથુરા, આગ્રા, દીલી, હરદાર, લાહોર, અમૃતસર, પંજાબ, બદ્રિકેદારનાથ, શ્રીનગર-કાશ્મીર, લખનો, અયોધ્યા, કાશી, ગયા, સમેતશિખર, વૈજનાથ મહાદેવ, કલકત્તા, જગન્નાથપુરી, મદાસ, શ્રીસેતપંકુ રામેશ્વર, શ્રીરંગ શિવકાંચી, વિષ્ણુકાંચી, સાક્ષીગાયાળ, કોચીન, હુબલી, નારાક, ત્રાંબક, પુના, મુંબઈ, ચાણુદ, મુકલતીર્થ, કાંદોર, દારકા, પ્રભાસપારણ, ગીરનાર પર્વત, પાલીતાણા, વિગેરે યાત્રાનાં સ્થળો વર્ણન, ત્યાં થું થું યાત્રા કરવાનું ધાર્યું છે, ત્યાં જોવા લાયક જગ્યાઓ છે વેપારની ક્ષેત્ર યીએ ત્યાં યાય છે, ત્યાં ઉતરવાની શી વ્યવસ્થા છે, ત્યાં ક્યાં બદલાય છે વિગેરે જાત્રાળુઓને ઉપયોગી સંપૂર્ણ માહિતી આ પુસ્તકમાં સમાવેશ છે. પાન ૮૦૦ કિ. રૂ. ૮

સંસારનું ખર્ચ મુખ મેળવવા, શુદ્ધચાત્રમનો ખર્ચ આનંદ મેળવવા શી ઉપયોગી પુસ્તકો

સ્ત્રીહિતશિક્ષક

અને ચંદ્રકાન્તાની આત્મકથા-(સચિત્ર બીજી આદતિ)

આ પુસ્તક દરેક શુદ્ધચાત્ર શ્રીપુરે વાંચી મનન કરવા યોગ્ય છે, તેમાં સ્ત્રીઓના ધર્મ થું છે. તેની પતિ પ્રત્યે થું ફરજ છે શુદ્ધચાત્રમને શી રીતે શેરભાવને વિગેરે ઉત્તમ પ્રિયો છે. ઉપરાંત ૧૫૦ ઉપરાંત સતી પાંચ સતીઓનાં જીવન ચરિત્રોનો સમાવેશ છે, તે વાંચી આદર્શ સતીઓએ જેવું

જીવન ગાળ્યું હોય છે, તેવું જીવન ગાળનાં તે શીમે છે. જાળકેને કેમ ઉદેશાં, કેની રીતે કેળવનાં વિગેરે જાન મેળવી ભવિષ્યમાં મદાન બાજકો બનાવે છે અને ઉત્તમ શુદ્ધિપદને દીપાવે છે, પુસ્તકની કીંમત રૂ. ૪-૦ દાહ તરતમાં માત્ર રૂ. ૨-૦ માં અપાશે.

શુદ્ધિ રત્નમાળા—અને કોસુદીનીની આત્મકથા—બીજી આદતિ-ભાગ પહેલો અને બીજો બને લાયક મેળા છે. આ પુસ્તકમાં સ્ત્રી ઉપયોગી રથ પ્રકરણો છે, જે વાર્તારૂપે સ્ત્રીકે ભાષામાં છે, જેમા પતિ સાથે પત્નીએ કેની રીતે વર્તવું. પતિ પત્નીનો પ્રેમ, સ્ત્રીઓનું ચરીત્ર, સતીત્વ એમ સ્ત્રીઓનું અમૂલ્ય રત્ન છે. સ્ત્રી સાથે પરિવર્તન; શુદ્ધિપદ વિગેરે ઉપયોગી વિષયો છે, પાકે પુકું બંને ભાગની કી. રૂ. ૨-૦

મુખી દમ્પતિ અને જયાદેવીની આત્મકથા—આ પુસ્તકમાં સ્ત્રીઓ ઉપયોગી ૧૫ પ્રકરણો પત્નીએ પતિને સહાયકરની, પતિવ્રતાની કસોટી, પડતીમાંથી ચઢતી, બાળકો કેમ ઉદેશનાં વિગેરે રસિક વિષયો છે. કીંમત રૂ. ૧-૮-૦

મુખી ગૃહસંસ્કાર અને મુલદાની કૃત્ય—આ પુસ્તકમાં ૩૩ પ્રકરણોમાં સ્ત્રીપુરને ઉપયોગી વિષયોનો સમાવેશ છે. કીં. રૂ. ૧

પુસ્તક મળવાનું ઠેકાણું—ભક્તગોદાય ઝોડીસ અમદાવાદ અને કાલબાદવી મુંબઈ

ત્રિકાળદર્શક દર્પણ અને પ્રેતાવાહન વિદ્યા

અથવા ચમત્કારીક ગુપ્ત વિદ્યાઓનો ભંડાર સચિત્ર (ત્રીજી આવૃત્તિ)

આ પુસ્તકની પ્રથમની બે આવૃત્તિ તરતમાં ખપી ગઈ તેની ત્રીજી આવૃત્તિ ધણાં સુધારાવધારાઃ બદલાર પાટી તે પછી ખપી જવા આવી છે. આ પુસ્તકની અંદર યોગ વિદ્યા; મેરમેરીઝમ, હીપોડીઝમ, ત્રિકાળદર્શક દર્પણ બનાવવાની વિદ્યા, રતીશાસ્ત્ર, કોકશાસ્ત્ર; કામશાસ્ત્ર, મંત્રવિદ્યા; તંત્રવિદ્યા; યંત્રવિદ્યા; જળોપચાર શાસ્ત્ર, રંગરસાયનવિદ્યા; થોટ રીડીંગ, સુવર્ણસિદ્ધિ વગેરે ચમત્કારીક વિદ્યાઓનો સંગ્રહ છે. તેની અંદર આવેલા વિષયો ૧૯ ભાગમાં ૧૨૩ પ્રકરણોમાં નીચે પ્રમાણે છે.

જેની અંદર પ્રા. ૧ પ્રવેશ ભાગ ૧ માં મેરમેરીઝમ હીપોડીઝમ વિદ્યા; ભાગ ૨ યોગવિદ્યા અને અષ્ટસિદ્ધિ મેળવવાની કળા; ભાગ ૩ ત્રિકાળદર્શક દર્પણ અને ત્રિકાળદર્શી આપના બનાવવાની વિદ્યા ભા. ૪ પ્રેતાવાહન વિદ્યા પ્રેતોને આવાહન કરી તેની સાથે વાતચીત કરવાની વિદ્યા ભા. ૫ કામચિત્ર બનાવવું અને ચલાવવું ભા. ૬ વર્ણીકરણવિદ્યા, ભા. ૭ કોકશાસ્ત્ર અને રતીશાસ્ત્ર ગર્ભવંશી અને સુવારોગની દવા, ભાગ ૮ કામશાસ્ત્ર ઓળોની સુખસુરતીનું ખર્ચ રહસ્ય.

ભાગ ૯ મંત્રવિદ્યા-વર્ણીકરણનો લક્ષિમપ્રાપ્તિનો, આદ્યશીશીનો, મહાલક્ષ્મીની સિદ્ધિનો વિગેરે મંત્રો ભાગ ૧૦ યંત્રવિદ્યાનેજેમાં કૃષ્ણનિવારણ; વર્ણીકરણ; આકર્ષણ, સુખપ્રસવનો, એકવીસો યંત્રવીંશતિ; કામ સિદ્ધિનો યંત્ર; આળસક્ષેપ, પીસાય જવાનો, અખુટ ભંડારનો; વેપારમાં લાભ થવાનો, વિગેરે મંત્રો ભાગ ૧૧ તંત્રવિદ્યા-કંદળજ-જેમાં વર્ણીકરણ તંત્ર; ભાગ ૧૨ જાદુઈ પ્રયોગો.

ભાગ ૧૩ ચમત્કારીક ગુપ્ત વિદ્યા-જાદુઈ સાધુ બનાવવો; પાણીનું દુધ કરવું; પાણી જમાવી રાખવું; ભાગ ૧૪ દવા વગરનો રાકટર-હીપોડીઝમથી દવા વગર ધણી દરદો મટાડવાનો.

ભાગ ૧૫ હજારો વ્યાધિની માત્ર એકજ દવા-માત્ર પાણીથી અનેક દરદો મટાડવાનો નિઃશ્ચય.

ભાગ ૧૬ કોમોપથી-રંગ રસાયનવિદ્યા-માત્ર રંગીન શીશીના પાણીથી અનેક રાત્ર મટાડવાનો.

ભાગ ૧૭ માનસાવધા-થોટ રીડીંગ; પારકાના મનની વાત જાણવાની કળા, સંકલ્પ સિદ્ધિ મેળવવાનો.

ભાગ ૧૮ સુવર્ણસિદ્ધિ દિવાળીમીયાગરોની ગુપ્તવિદ્યા-સોનું અને ચાંદી બનાવવાના અનેક પ્રયોગો.

ભાગ ૧૯ નિષ્કળ ન જનારા ધન મેળવી આપનાર અનેક પ્રયોગોનો સંગ્રહ.

આ પુસ્તકમાં ઉપર પ્રમાણે વિષયો છે તે જોવાથી અને વાંચવાથીજ તેની કીર્તિ સમજાશે, આથી આ પ્રકાશન પ્રયોગ સિદ્ધ કરવાથી હજારો રૂપિયાનો ફાયદો થઈ શકે તેમ છે, પાન ૫૦૦ પાકું પુસ્તક કી. રૂ. ૧૦/-

વેદક શબ્દકોષ-જેમાં દેવી વેદકમાં વપરાતી વનસ્પતિનાં સૂત્રકત, દિંદી, મરાઠી ગુજરાતી અને હિન્દી નામ સાથે કલાવાર શબ્દકોષ છે. એટલે વેદક ગ્રંથોની કઈ વનસ્પતિનું ગુજરાતી નામ તે આ પુસ્તકથી જાણી શકશો. કી. રૂ. ૨-૦ અગાઉ નામનોંધાવનારને રૂ. ૧) માંજ મળશે.

શ્રીમદ શંકરાચાર્ય અને શંકરદિગ્વિજય.

શ્રી આદ્યશંકરાચાર્યનું વિસ્તૃત ઉપન્યાસિત જેમાં શ્રીશંકરાચાર્યે કરેલા દિગ્વિજયની વિસ્તાર દિત દંકીકત આપેલી છે. પાન ૩૦૦ ઉપરાંત કી. રૂ. ૪ પાકું પુસ્તક દાહ તરતમાં માત્ર રૂ. ૩ માં મળશે.

સુખના સિદ્ધ મંત્રો-તત્ત્વજ્ઞાન સંબંધી વેદાંતનાં અનેક ગુપ્ત રહસ્યોને ઉકેલનાર, સુખ સિદ્ધિ માટેના અત્યવનાર કામિત રૂ. ૧-૦-૦

વનસ્પતિ વિજ્ઞાન-દિંદીની વનસ્પતિઓ-તેની સર્વ ભાષામાં નામ દરેક વનસ્પતિનાં ચાકકસ ગુણો, ધરગણ દવાઓની બનાવટ વીગેરે છે. કીમિત રૂ. ૨-૦

દાહ મંજાવતી પાસે રૂ. ૧-૮-૦

સૌરાષ્ટ્રના વિરશ્રી યાને સોરઠી ખડગ-અતિ રસમય ઇતિહાસીક વાંચતા ધણો આનંદ આપે.

દાલમાં મંગાવી લેનાર માલકો પાસે રૂ. ૮) ને બન્ને માત્ર રૂ. ૫) જ લેવાશે.
આજેજ મંગાવવા પત્ર લખો ! પેસાદાર થવા માટે અમૂલ્ય પુસ્તક ! ! ખપી જવા આવ્યું છે !

ધનપ્રાપ્તિના માર્ગો

કિંવા હુન્નર ઉદ્યોગ વ્યાપાર શિક્ષક

આ પુસ્તક દાલમાં તૈયાર છે. ધેર બની શકે તેવા ખાત્રીવાળા હજારો દુકાનના પ્રયોગો, અનેક પ્રકારના ઉદ્યોગો કરવાના માહિતી, વેપારી થવાની કળા, વેપારીઓએ જાણવાના અને શીખવાના અમૂલ્ય વિષયો, ખેડૂતો, જમીનદારોએ જાણવાના ખેતી, બગીચા, પશુઓ, જમીન, ખાતરબગેરે સંબંધી અનેક ખેતીવાડીના લાભપ્રદ પ્રયોગોના સંગ્રહ છે.

આ પુસ્તકના ભાગ ૧૫, પ્રકરણ ૧૯૦માં નીચે પ્રમાણે ખાસ દર્શાવેલ વિષયો આપવામાં આવ્યા છે.

ભાગ ૧ ભાગ-ધનપ્રાપ્તિના માર્ગો: ભાગ ૨ જે અત્યુત્તમની ઉન્નતિ કરાવનાર માર્ગો: ભાગ ૩ જે-કયા ધંધા લાભપ્રદ છે. ભાગ ૪ ધંધા વેપારમાં લાભ મેળવવાના ઉપાયો, ભાગ ૫ મો દિવંદમાં ખતીજ પદાર્થોનાં શોધબોજ, ભાગ ૬ દેશ-હિંદના રસાયણિક ઉદ્યોગો. પ્રા ૪૨ ભાગ ૭ મો-હુન્નર ઉદ્યોગના પ્રયોગો: દેશમાં હુન્નર ઉદ્યોગ વધારવાની જરૂર, હિંદમાં રંગ બનાવવાનો હુન્નર આતર, તેલ, હેરઓષ્ણ બનાવવા, કાલનવેદર બનાવવા, લાલમવેદર વિગેરે દુકાનના હજારો પ્રયોગો. ભાગ ૮ મો દેશી અને વિદેશી દવાઓની બનાવટો-દવાઓ, ભાગ ૯ મો ખેતીવાડી-ખેતીમાંથી પેસા કમાવા, ભાગ ૧૦ મો-ઉદ્યોગી પ્રયોગોનાં જીવન ચારત્રો, ભાગ ૧૧ મો-વેપારીઓએ જાણવાની ચુમ વાતો, ભાગ ૧૨-પોસ્ટ, રેલ્વે, બેંક, ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરની માહિતી, ભાગ ૧૩-જુદા જુદા પ્રદેશના વેપારીઓ, લેવડ દેવડ કરનાર, ઓફીસોવાળા, કમીશન એજન્ટો સીલ્વરના, તીક્ષ્ણીયેના, લાદીના, દવાના, છુદેલા, સીમેન્ટના સાથ, રેશમ મુતરના વેપારીઓનાં નામ. ભાગ ૧૪-ગીલો, જીનો, ફેક્ટરીઓ કારખાનાંની વિગતો ભાગ ૧૫-યુરોપ, અમેરિકા, જાપાનના જથ્થાબધ માલ પુરે પાડનાર વેપારીઓની ઠીરકટરી.

આ પ્રમાણે લગભગ ૧૫ ભાગમાં ૧૭૦૦ પ્રકરણમાં ૮૫૦ પાનાના હજારો વિષયો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ છે. દરેક વેપારીને આ પુસ્તક દેશ પરદેશની વેપારની બનાવટ, માહિતી અને વેપારીઓના નામ પુરા પાડે, દુકાને શીખનારને ધેર બની શકે તેવા હુન્નરો શીખવાડે, જમીનદારોને ધણું ઉપયોગી થઈ પડે. પુસ્તકની કિંમત રૂ. ૮) છે પાન ૮૫૦ પાકું પુકું. હવે ઘોડીજ નકલો શીકી છે. ખપી જવા આવી છે. દાલ તરતમાં મંગાવી લેનારને માત્ર રૂ. ૫-૦-૦ માંજ, આપવામાં આવશે.

વહુ ઠંડુરાણી-સર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરજીએ ઉપયોગી અત્યુત્તમ યોષક અને રસીક નવલકથા પ્રખ્યાતિઓના કારણના, નિદેશની પ્રવૃત્તિ, પતિને મદદ કરનાર સ્ત્રીના કાર્ય, પ્રેમ અને આનંદથી વીળ્ય શી રીતે મેળવે, આધ્યાત્મિકજીવન કેમ ગણવું વગેરે રસીક વાતો છે પાકું પુકું ૩૧૧.

મહાત્માજીની વાતો-૧ લેખક-મહાત્મા ગાંધીજી

જેમાં ૧ સત્યવાન અને શીવજીનાની વાત, ૨ જીવનદારી, દેવદૂતની વાત, ૩ પ્રેમાપદેલની વાત ૪ ધંધા માલુસ કેટલી જમીનના માલકો હોઈ શકે, ૫ સુરખરાજ અને તેના બે ભાઈઓની વાત, એ રીતે ૪ મુખોષક નીતિ અને જ્ઞાનની ગમ્મત અને રસ પડે તેવી વાતોના સંગ્રહ છે કો' ૩ ૧) દાલમાં રૂ. ૦-૮

સ્વર્ગીય સુખ-ઉત્તમ સદ્યુક્ષો અને ઉત્તમ ચારીત્રી મનુષ્યની અંદરની શી રીતે સુધરીને આ જગતમાં મહાન યશ્ન થઈ શકે છે તેનું વર્ણન અનેક મહાપુરુષોના દ્રષ્ટાંતો માથે ૧)

હુન્નર વિજ્ઞાન-આ માસિક દર માસે નવા નવા હુન્નરો કળા, વેપાર ખૂદવાવાની કળા, ખેતી-વાડીના સુધારો કરી વહુ પકવવાની વિદ્યા સંખ્યા લેખો આવે છે. લવા. રૂ. ૨)

મહાત્મા ગાંધીજી અને હિંદના મહાન નરરત્નો.

આ પુસ્તકની અંદર મહાત્મા ગાંધીજીનું વિસ્તારથી જીવનચરિત્ર છે. ઉપરાંત દેશના અગ્રણી નેતાઓ. લો. મા. તિલક, અરોવિન્દ ઘોષ, સર રવીન્દ્રનાથ ટાગોર, સર શ્રીકૃષ્ણ મહેતા, દેશમનુ ચિત્રરંજન ઘોષ, મોતીલાલ નેહરૂ, પંડિત માધવીપા, દાલબાઈ નવરોજી વિગેરેનાં જીવનચરિત્રોના સંગ્રહ છે. કો' ૩. ૧૧

પુસ્તક મલવાઈ ઠેકાણું:-શાંત્યોદય ઓફીસ : અમદાવાદ, અને દાલબાદેવીરાઠઃ મુંબાઈ

स्वधर्मनिष्ठ दैवीजीवनं.

અને ૧૫૦ ધર્મનિષ્ઠ મહાનપુરુષોનાં જીવનવૃત્ત.

આ પુસ્તક દરેક ધર્મિષ્ઠ પુરુષે વાંચી મનન કરવા યોગ્ય છે. તેમાં વેદ, શાસ્ત્ર, પુરાણ અનેક ધાર્મિક ગ્રંથોના આધારે ધર્મનાં મૂળતત્ત્વો, સનાતન ધર્મનું સ્વરૂપ, વર્ણશ્રમ ધર્મનું રહસ્ય, જૈન, હિંદુ, બુદ્ધ, ખ્રિસ્તી, મુસલમાન અને પારસીઓના ધર્મનાં રહસ્યો વિગેરે સર્વ ધર્મનાં રહસ્યોના સમાવેશ છે.

આ પુસ્તકમાં આત્મચરિત્રસુધીમાં યદ્ય ગયેલા ઇશ્વરના ૨૪ અવતારોનાં જીવનચરિત્રો આત્મચરિત્રસુધીમાં થઈ ગયેલા ૧૫૦ ધર્મ સંસ્થાપકોના વિસ્તૃત જીવનચરિત્રો, મહાપુરુષો, યોગીઓ, તત્ત્વચિંતકો, દર્શીપુરુષો વાકતો અને મહાત્માઓના જીવનચરિત્રોનો સમાવેશ કર્યો છે. આ પુસ્તક વાંચવાથી મનુષ્ય ધર્મિષ્ઠ અને છે. ધર્મ સંસ્થાપક મહાપુરુષોનાં જીવનચરિત્રો વાંચી પવિત્ર જીવન ગાળે છે, અનેક ધર્મના રહસ્યને સમજે છે.

તેમ ધર્મમંત્રાપક ૧૫૦ મહાપુરુષોના જીવનચરિત્રોના નવ ભાગ અંતે ૧૮૦ પ્રકરણોના સમાવેશ
 છે. દરેક ધર્મિષ્ઠ સ્ત્રી પુરુષે આ પુસ્તકનું મનન કરવું જોઈએ. કીર્તિત રૂ. ૬-૦-૦૦ હાથ રૂ. ૪-૦-૦૦

તમારી જીંદગીનું ભવિષ્ય જાણવું હોય તો મંગાવો,

भविष्यवेत्ता.

અન ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા. [ચોથી આકૃતિ]

(જ્યોતિષ, સામુદ્રિક, રમલ દેવરેદ્રય (વગેરે વિદ્યાઓથી ભરપુર પુસ્તક)

જેની ચોંથી આશ્રિતિ ખસાર પરી છે તે મંગાવો, આ પુસ્તક ઉપરથી તમે જાતે તમારૂં તેમજ પારકાનું ભાવખ્ય જોતા રીખી શકશો. જેમાં ૪૪ પ્રકરણો છે. સાધારણ જીવનમાં જોવાયેલા, માણસ પશુ આ ઉપરથી ભવિષ્યની વાત કહી શકે છે. કારણકે આ પુસ્તકમાં જ્યોતિષશાસ્ત્રની વિદ્યા; જન્મકાંક્ષ, જન્મોત્તરી, વર્ષ-ફળ, પ્રશ્નફળ ખનાવવાની વિદ્યા અને જન્મોત્તરી જાવાની રહેલી કળા વિસ્તારથી આપેલી છે, તે ઉપરાંત તેમાં આશ્ચર્યકર્તાઓ જેવી હાથની રખાઓ જોઈ ભવિ-

ખાંડેવાની સંપૂર્ણ વિદ્યા, નખ, તલ, મસા, ફરતા-
દાર જોષ ભવિષ્ય કહેવું, યુખ જોષ જાંઘીનું ભવિષ્ય
કહેવું સ્વરોદયશાસ્ત્ર, સ્વર અને નાદી જોષ
ભવિષ્ય કહેવું, વર્ષના ચિન્હ જોષ પરસાદ પરસશે
કે દેમ, સુકાળ દુકાળ પડશે કે નહી, ખનાજ, ર,
ચાંદી વિગેરેના ભાવ ક્યારે વધશે, ક્યારે ઘટશે.
તે મુખલક્ષણ શાસ્ત્ર વગેરે ભવિષ્ય જોવાની રીત
પાકું સોનેરી પુકું ગેર કામળ પાન ૭૦૦ ઉપર
કીમત રૂ. ૫) હવે તો ખપી જવા બાબતું છે.

મહંત શ્રી રામદાસ બાબાજી

महापुरुष यवा महापुरुषोना लवनयस्त्रि वांयो [आआलुना इटा साथे]

એમનું જીવન ચરિત્ર વાચતાં મનુષ્ય કેવી રીતે મતલબપદને મેળવી સિદ્ધિથી મેળવી શકે છે એ સુર
સેવા, તપશ્ચર્યા, હિમાલયમાં નિવાસ, સર્વોત્પલાવના આત્માસાક્ષાત્કાર આદિ ઉત્તમ વિષયો-મહાંત શ્રીના
જીવન ચરિત્રમાંથી તમને મળી આવશે. કીંમત રૂ. ૧-૮-૦૦ પાકું પુસ્તક પાન ૩૦૦

અગ્રેજ, મરાઠી, દિદી, જંગાણી, મંડરૂત, ઉદુ અને ગુજરાતી વગર માસ્તરે જાણવા માટે

માસ્તર ઓફ નૅલેજ (બીએઆર) (બીએઆર)

મંગલો. આ પુસ્તક ઉપરથી દરેક માણસ માત્ર ૭ માસમા જોડી મહેનતે અંગ્રેજી, હિંદી, મરાઠી, બંગાળી, ઉર્દૂ અને સંસ્કૃત તમામ ભાષાઓ લખતાં, જોડતાં અને વાચતા શીખી શકશે. બાળકોને તેમ જોડી ઉમ્મરના માણસોને ઘણું ઉપરોચી છે. વળી આ ભાષાઓના કમ એવો રાખેલો છે કે દરેક ભાષા ૪૮ શબ્દ રહી શકે. એકે લખાવના અભ્યાસ કરતા ત્રણ ચાર ભાષા સામગ્રી આવડી શકે, આ પુસ્તકે છપાવના ઘણું ખર્ચ અને મહેનત પડી છે તેના અગ્નિવાલ કરવાથીજ ખાતરી થશે. કીમત માત્ર રૂ. ૧૦-૦-૦, કાલગી અગ્રહી પ્રાદેશ યુનિવર્સિટી ૩. ૪-૦-૦૦. વેચાણે બીજી આગતિ છપાય છે.

ભાગ્યોદય ઓફીસ : ગાંધીરોડ-અમદાવાદ અને કાલબાદેવીરોડ-મુંબાઈ.

શ્રી ચરકસંહિતા.

વેદકનો અર્થ—મૂળસંહિત ચરકની ભાષાંતર પ્રથમ ભાગ—આયુર્વેદનો મુળ આ અર્થ છે. અર્થમાં અનેક અર્થો ઉત્પન્ન થયા છે. તેમાં એવી નવી જુની શોધો અને દવાઓ છે કે જે પ્રમાણે દરેક ડાક્ટર હકીમ અને વૈદને આ પુસ્તક પાસે રાખી દવાઓ કરવાથી ચક્ર મળે છે. કી. ૩, ૫) ખીજી આ. છપાય છે.

શ્રી ચરકસંહિતા—ખીજો ભાગ ચિકિત્સાસ્થાન વગેરે સંપૂર્ણ તૈયાર છે

આમાં ચિકિત્સામાં ચરકને સર્વોત્તમ ગ્રંથ ગણ્યો છે. એમ ડી. ડાક્ટરો પણ કહે છે કે ચરક પ્રમાણે ચિકિત્સા (દવાઓ) કરવામાં આવે તો વેદકનાં ખીજાં ભાગ પુસ્તકો નકામાં થઈ પડે અને રોગ ઓછા થઈ જાય. આનું ઉપયોગી પુસ્તક ખીજું વાલ્યુમ ચિકિત્સાસ્થાન, કંપરથાન, સિદ્ધિસ્થાન વગેરે મુળ સંસ્કૃતમાંથી ચરકની ભાષાંતર હમણાં જ બહાર પડ્યું છે. પાકું પુકું, કિમત માત્ર રૂ. ૫—૦—૦

વૈદોના અનુભુત પ્રયોગો—વૈદ સંમેલનોમાં અનુભવી વૈદોએ બતાવેલા દરેક રોગોના અનુભવસિદ્ધ પ્રયોગોનો આ પુસ્તકમાં સંગ્રહ છે. કી. ૩. ૧—૦—૦

ધરનો વૈદ—આ એક ઉત્તમ વૈદકનું પુસ્તક છે. જેના ૧૦ ભાગ છે તેમાં લગભગ ૫૦ પ્રકરણો છે. જેમાં શરીરનું ને તેની અંદર આવેલા અવયવોનું રાન, ઇન્ડિયનું રાન, વનસ્પતિરાન કુદરતી ઉપચારો, દરેક રોગ, તેનાં કારણો, લક્ષણ અને ઉપાયોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ છે. કી. ૦—૧૨—૦

દેશીવૈદ—હિન્દુસ્તાનમાં પ્રખ્યાત વૈદો જે જે દવાઓ બનાવી વાપરે છે, તેમાં કામરોગો જે જે દવાઓ બનાવે છે તે સમગ્ર દવાઓની બનાવટ આ પુસ્તકમાં આપેલી છે. કી. ૦—૧૨—૦

વૈદ અને વૈદક—ભાગ ૧ લો અને ૨ લો—આ પુસ્તકમાં તમામ રોગ મરે એવાં ઔષધો અને વનસ્પતિયાંચ આપેલાં, સુલો, કવાથો, રસો, ભસ્મો આપવામાં આવે છે. કી. ૩. ૧૧

શ્રી લૈપજ્યરત્નાવલી અને ચક્રદત્ત

અને પુસ્તકો ભેગાંજ પ્રથમ વાલ્યુમકે છપાઈ બહાર પડ્યાં છે. ચરક અને મુશ્વત ઉપરથી શ્રીમાન ચક્રપાણીજીએ ચક્રદત્ત નામનો ચિકિત્સાપદ્ધતિનો ઉત્તમ ગ્રંથ લખ્યો હતો.

લૈપજ્ય રત્નાવલી—ચિકિત્સા સંગ્રહી ગ્રંથોમાં આ ગ્રંથ ઉત્તમ છે. શ્રી ગોવિન્દાસે આપેલ વૈદ ગ્રંથોમાંથી પોતાની હયાતીમાં ઉત્તમ અને અનુભવ કરેલાં ઔષધોનો સંગ્રહ કરેલો. તે આ પુસ્તક કે જે બહાર પડ્યો છે. તેમાં દરેક રોગની ચિકિત્સા પદ્ધતિ અને અનુભવસિદ્ધ યોગોનો સમાવેશ છે. અને ગ્રંથ ભેગા છે. કિમત માત્ર રૂ. ૫—૦—૦ છે.

શ્રી લૈપજ્ય રત્નાવલી—અને ચક્રદત્ત ખીજો ભાગ સંપૂર્ણ આ વર્ષમાં બહાર પડશે. કી. ૩. ૫—૦—૦

ઔષધોપચાર સંગ્રહ—અનુભવસિદ્ધ ઔષધોની બનાવટના પ્રયોગોનો સંગ્રહ. દરેક રોગ ઉપરનો અનુભવસિદ્ધ રામચાણ આપધોની બનાવટ અને વાપરવાની રીત સાથે રૂ. ૧)

વૈદ્યામૃત—વૈદકનાં પ્રાચીન અનુભુત ઔષધોના સંગ્રહનો ગ્રંથ જેમાંના એકએક પ્રયોગથી સેકેડા મનુષ્યો હજારો રૂપિયા વેદા કરે છે. કિમત રૂ. ૧—૮

ચોગરત્નાકર—પ્રથમ ભાગ—વૈદકના પ્રાચીન અપ્રસિદ્ધ ગ્રંથનું ભાષાંતર—જેમાં દરેક મનુષ્યે ભણવા યોગ્ય આરોગ્યના નિયમો, દવાઓની બનાવટ, ભસ્મો વગેરે બનાવવાની અને વાપરવાની રીત ઉપરાંત ખાત્રીના વૈદક પ્રયોગોનો સંગ્રહ છે. કી. ૩. ૧—૮.

બાલબોધોદય—૧૦ સ્કેકોમાં વૈદક અને જાળકના રોગ ઓળખી દવા આપેલી—કી. ૦—૮—૦

ક્ષયરોગ ચિકિત્સાપદ્ધતિ—ક્ષયરોગ ઉપર ઉપચારો નિહાન વિસ્તારથી લખેલું છે અનુભવ પ્રયોગો લખેલાં છે. પાકું પુકું કિમત રૂ. ૨—૦—૦

વેદચરણ—વૈદકના પ્રાચીન ગ્રંથ હમણાં જ બહાર પડ્યો છે. રૂ. ૧—૮—૦

ભાગો ભાગ્યોદય, ઓડીસ, આડીયા-અમદાવાદ, અને કાલવલ્લી-સુ ખાઈ.

બહેનોને અને સખીઓને હેટ આપવા માટે

સુંદર રાસસંગ્રહો

રાસતરંગિણી

લેખક: સ્વ કવિ બોટાદકર

આપણા કલ્પિત સર્વદા ગુદછવનને ઉન્નત કરે એવા રામનો અપૂર્વ સંગ્રહ
મૂલ્ય ૦-૧૦-૦ પોષ્ટેજ ૦-૧-૩

રાસચંદ્રિકા

(બીજી આવૃત્તિ)

ઉમા-ગીતાંજલિ

(ત્રીજી આવૃત્તિ)

“ગુણસુન્દરી” ના રાસ

નવિન રાસસંગ્રહ

ચારે પુસ્તકો સામગ્રી લેનારને રૂ. ૧-૧૨-૦ માં ઘેર બેઠાં મળશે.

પોષ્ટથી મંગાવનારે તેટલી રકમની ટીપ્પણી મોકલવી.

૬

પુસ્તકાલયો માટે સર્વોત્તમ તક

“ગુણસુન્દરી” માસિકની ફાઇલો

માસિકની શરૂઆતથી-મધ્યેષ્વર ૧૯૨૭ થી માર્ચિને ઓગસ્ટ ૧૯૩૪ સુધીના પાંચ કાપડી-પૂઠામાં બાધેલા-છ છ મામના અંકોના પુસ્તકો-પુસ્તક ૧ થી પુસ્તક ૨૨ સુધીના સપૂર્ણ સેટ મેળવી શકો.

મૂલ્ય: દરેક પુસ્તકનું રૂ. ૨-૮-૦ : પોષ્ટેજ અલગ

૭

તમારા બાળકો માટે નિર્દોષ અને ગ્રેરક વાચન

“ગુણસુન્દરી” બાલવિભાગનાં પુસ્તકો

પુસ્તક ૧૬, ૨૭ અને ૩૭

બાળોપયોગી સુંદર પદ્યો, વાર્તાઓ, પ્રવાસવાણી, કાવ્યો, પત્રો, પશુ-પક્ષીની વાર્તાઓ વગેરે અનેક બાળકો આ પુસ્તકોમાં મળશે, બાળકો જ્ઞાન સાથે અપૂર્વ આનંદ મેળવશે.

મૂલ્ય દરેક પુસ્તકનું રૂ. ૧-૦-૦ : પોષ્ટેજ : ૦-૨-૩

[“ગુણસુન્દરી” ના આલેખોને વીસ ટકા વગતર મળશે]

વ્યવસ્થાપક “ગુણસુન્દરી”, ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, સુબાઇ, ૪.

આ માસિક વરોદા-સવપુરામાં હાલથીમિત્ર સ્ટ્રીમ પ્રિં. પ્રેસમાં અંબાવાવ વિ. દક્કરે ચાલતો માટે છાપી તેજ સ્થાયી પ્રસિદ્ધ છલું છે. તા ૩૧-૫-૩૫.

ગોરની ચમી

શુદ્ધ સ્વદેશી જ્યોર્જેટ અને ક્રેપની
સુંદર સાડીઓ

“ ગુણસુન્દરી ” કાર્યાલયમાં મળતાં સુંદર પુસ્તકો

હાસ્યરસિક, વાર્તા અને નાટ્ય સાહિત્ય

૧ વર્માની વિવિધ વાર્તાઓ “ગુણસુન્દરી”ના ત્રીજી ૧૨ સામાજિક-હાસ્યરસિક મ. રૂ. ૨-૦-૦
સા. જયકૃષ્ણ વર્માની વાર્તાઓ-સુંદર વિનય આદિ પો. રૂ. ૦-૨-૦

૨ લક્ષ્મીની સાહી “ ૩૩ સામાજિક વાર્તાઓ મ. રૂ. ૦-૧૨-૦
૧૧ આંકર્ષક ચિત્રો સાથે પો. રૂ. ૦-૨-૦

૩ સંસાર વિપ્લવ ગુજરાતના ભળીતા કવિ- સમાજના-આસક્તીને સ્ત્રી- મ. રૂ. ૧-૦-૦
લેખક શ્રી. કેશવ દ. શેઠ વર્માના બળતા પ્રશ્નો પો. રૂ. ૦-૧-૦
રચિત લેખક ત્રી નવલકથા

૪ સોળ સુંદર વાર્તાઓ સા. જોધાણી, રા. ભગીરંદાર ગુજરાતના વિવિધ લેખકોની મ. રૂ. ૧-૪-૦
(લાગુ બીજી) શા. રા. વચુરા, રા. દેસાઈ વિ. સોળ સુંદર હુકમી વાર્તાઓ. પો. રૂ. ૦-૨-૧

૫ ષોડશી હિન્દના વિધવિધ પ્રાંતોના શ્રી. પીયૂષ સંપાદિત મ. રૂ. ૧-૦-૦
સાહિત્યના શણગાર રૂપ સ્ત્રી-લખનની વાર્તાઓ પો. રૂ. ૦-૨-૦

૬ ઈર્ષ્યાની આગ કંપની સરકારના સમયના શ્રી. પીયૂષની લખેલી મ. રૂ. ૧-૦-૦
હિન્દનો ચિતાર આપની અદ્યતન પ્રેમકથા પો. રૂ. ૦-૨-૦

૭ તૂટેલાં બંધન કવિશ્રી રવીન્દ્રનાથ સુંદર સામાજિક મ. રૂ. ૦-૬-૦
રા. ગીરની રચેલી બંધીને નવલકથા પો. રૂ. ૦-૧-૦

૮ હાથીના હાંત સ. પ્રજ્ઞેશ્વર ત્રીકમદાસ અનીતિમાન પતિની ખતોને મ. રૂ. ૧-૦-૦
યશોદા એલમાં લખેલું યોગ્ય માર્ગ દાખવતું નાટક પો. રૂ. ૦-૧-૦

૯ ન્યાય સ. પ્રજ્ઞેશ્વર ત્રીકમદાસ સમાજના ન્યાયને સુંદર મ. રૂ. ૦-૧-૦
બેરીસ્ટર-એટ-લો એ રંગરૂ ચિતાર આપતું નાટક પો. રૂ. ૦-૧-૦

૧૦ બળવાખોર શ્રી રાજિવલાલ કે.મ. શાવ અજુગમતા લખેલી મ. રૂ. ૧-૦-૦
બેરીસ્ટર-એટ-લો એ રંગરૂ સરળ હૃદય દર્શાવતું પો. રૂ. ૦-૨-૦

આસ લાભ: “ ગુણસુન્દરી ”ના આલોકને આ પુસ્તકો ૨૦ ટકા વળતરથી અપાશે.

મળવાનાં ઠેકાણાં

વ્યવસ્થાપક “ ગુણસુન્દરી ”, ૧૧૪, બીરગામ એક ફોન, સુ.આ.૪, ૪;

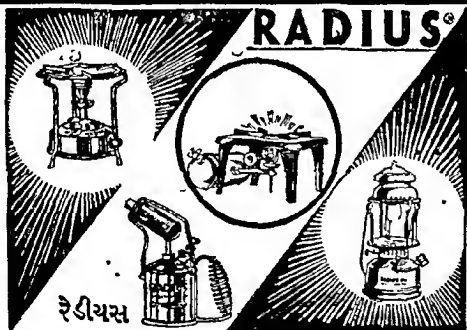
અને અણીતા શુકસેવરી પાસેથી.

શરીરમાં લોહીનો ભરપુર વધારો કરી, શક્તિ, ઉત્સાહ અને જોમ
ઉત્પન્ન કરનાર ઉત્તમ ટોનિક

એનિથ રેડિયસ

એનિથ રેડિયસના ચોલ એજન્ટ્સ—

મેસર્સ બોલે બ્રધર્સ, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.

રેડિયસ

સ્ટવ, કુકર, અને ઇલેક્ટ્રીક તથા ૩૦૦ રેડિયસ લેન્ટર્ન
નં. ૧૧૬ આ બધી બનાવટો રેડિયસની છે. મજબુતાઈમાં, પવનના તોફાનમાં અને
અકસ્માતોમાં તબીબી સંતોષકારક કામ આપે છે.—સંખ્યા કુકરનારો પાસેથી મળશે—
એજન્ટ—ધી ઇન્ડિયા ઇમ્પોર્ટ એક્સપોર્ટ કંપની, ૮૬, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ, ૨.
ટાકીસ્ટ—ધી બોલે ઇન્ડિયો-સેન્ટ લાઈટ કંપની, પાલુડી, મુંબઈ, ૩.

લવાજમના આવ

(લેટ-પુસ્તકના પોષ્ટેજ અર્થ સહિત)

સપ્ટેમ્બરથી માહત્તર ધનાર માટે પરદેશ માટે: વર્ષની અધવર્ષથી માહત્તર ધનાર માટે
 ૧૨ માસના : રૂ. ૪-૬-૦ વર્ષના : રૂ. ૬-૮-૦ ૧૨ માસના : રૂ. ૪-૧૨-૦
 ૬ માસના : રૂ. ૨-૬-૦ ૩ વર્ષના : રૂ. ૧૬-૮-૦ ૬ માસના : રૂ. ૨-૮-૦

સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૩ થી જાન્યુઆરી ૧૯૩૭; તથા વર્ષના : રૂ. ૧૦-૦-૦.

[નોંધ-કમમાં કમ બાર માસ માટે લવાજમ બરતરારનેજ લેટ-પુસ્તકનો લાભ નળશે.]

શુજરાતના શુદ્ધસુંદરીઓ! તમારાં બાળકો માટેના
 આ ઉપયોગી ચીજ તમે જોઈ ?

બાલજીવન

બાળકો અને વિદ્યાર્થીઓનું શુજરાતી બાષાનું પહેલ
 વહેલું સૌથી વધુ લોકપ્રિય સસ્તું છતાં ચર્ચા મુંદર
 સચિત્ર માસિક દર મહિને લખાઈ બાળકો એમાંથી
 ગમત સાથે જ્ઞાન મેળવે છે. બાળકો માટે એ અનિ-
 વાર્ય છે. છેલ્લાં ૧૧ વર્ષથી નિયમિત પ્રકટ થાય છે.
 આલોકને દર વર્ષે ૧૨૫ પાનાની ફળદાર લેટ
 રીપરી પસ મળે છે.

લવાજમ વર્ષના માત્ર રૂ. ૩)

લખો: રમણલાલ નાનાલાલ શાહ.

તંત્રી, બાલજીવન -બાજવાલા-વડોદરા.

બાળકો માટે પુસ્તકો
 બાવલાના પરાક્રમે

(સી. હંસા મહેતા) ૧-૦-
 બાળકોની રમણમિ રૂ. ૦
 પુલખાળા ભાગ ૧ અને ૨
 દરેકનો રૂ. ૦
 દેશદેશના વીરકથાઓ
 રૂ. ૦

આનંદધાનના ભાગ
 ૧, ૨, ૩, ૪ રૂ. ૧-૧૩-૦
 એ સિવાય તમામ બાલો-
 પયોગી ચાપડીઓ અમારે
 ત્યાંથી હમેશા મળે છે.
 લેટ, લઢાળી, ધનામ કે
 મેળાવડા પ્રસંગે અમને જ
 લખો.

યુવાન માતાઓ માટે બે અણમૂલાં પુસ્તકો

બાળઉછેર

ગર્ભમાં બાળક આવે ત્યારથી તે મોટું
 થાય ત્યાં સુધી તેના ઉછેર વિષે માહિતિ.

મૂલ્ય : આઠ આના : પોષ્ટેજ : સવા આનો

લેખક : ડા. અમૃતલાલ હ. પટેલ, હેલ્થ ઓફીસર, સુરત

મળવાનું ટ્રેસાણું :

“ શુભસુંદરી ” કાર્યાલય, ૧૧૪, ગીરગામ બેક રોડ, મુંબાઈ, ૪

અને બાણીતા બુકસેલરો પાસેથી

સંતતિ-નિયમન

મર્યાદિત સંખ્યામાં બજવાન અને
 તંદુરસ્ત બાળકો મેળવવાની ચાંચી.

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૮-૦ : પોષ્ટેજ : ૦-૩-૩

બાળકને દાંત આવવાનો સમય

એમાં જરાય શક નથી કે

બાળકના જીવનમાં બાળકને પોતાને માટે જોથી વધુ સમયભરેલો અને માતાને અત્યંત ચીતા ઉપજાવનારો બીજો કોઈ કટોકટીનો કે કચોટો કરે જોવો સમય નથી. બાળક પાસે મહિનાનું થાય ત્યારથી દાંત આવવા માટે છે અને આ સમયની શરૂઆતથી અખર સુધીમા બાળકના શરીરના બધાર-ણમાં મોટો ફેરફાર થાય છે, અને તે અરસામાં ઘણા મંબીર હરદો ઉભરી નીકળે છે.

આ દુ:ખ દુર કરવા માટે ઘણી જાતના ઉપાયોના બલામણુ કરવામાં આવે છે, પરંતુ મીરા ટીથીંગ નેકલેસ કરતાં બીજા કોઈ પણ વસ્તુ વધારે અખરકારક સાબીત થઈ નથી. એ નેકલેસ અમારી પોતાની શોધ અને અનાવટ છે અને દુઃક સમયમા આખી દુનિયામા તે લોકપ્રિય થયો છે.

મીરા ટીથીંગ નેકલેસ

મીરા ટીથીંગ નેકલેસ ઉમતા દાંત ઉપર જ નહિ, પરંતુ આખા શરીર ઉપર સાધારણ રીતે ફાયદાકારક અસર કરશે અને ઘણા પારણાઓ આ સાદા ઉપાયથી દુર કરી શકાશે.

અમારી આ કીમતી શોધના ઘણી નકલો ચવાનો સંભવ હોવાથી પ્રજા ઉતરાય નહિ તે માટે અમારો મીરા ટ્રેડમાર્ક જોવાના ખાસ બલામણુ છે.

હિંક અને પ્રહારો માટેના } ડી એમ. ઠાકોર એન્ડ કંપની,

સોલ એજન્ટ

૪૬, ચચંગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુબાઇ.

પોષ્ટ બોક્સ નં. ૨૧૧૧, (કલકત્તા) નં. ૨૪૯ (મદ્રાસ) ૧૧૪ (કરાંચી)

૧૩૪ (લાહોર).

શિયાળામાં

સીલાગ્ય મુંઠી પાક, પીંપલી પાક, કુખાંડ પાક,

બળવર્ધક પાક, સાલમપાક, ચોયચીની પાક,

ખાવા લાયક

બદામપાક : કી. શેર ૧ નાં રૂ. ૨-૦-૦ : પોષ્ટેજ ભુદં.

આ ઉપરાંત માણસની તબિયત અનુસાર માતા વિગેરે મેળવી ખાસ પાક ખનાવી આપવામાં આવે છે. તેની કીમત રૂબરૂ અથવા પત્રથી લખી મોકલીશું. અમારી શાળામાં દરેક જાતની દવાઓ તૈયાર મળશે. વ્યાધિની વિગત લખવાથી ચોગ્ય દવા વ્યાજબી કીમતથી આપવામાં આવશે.

વૈદ્ય દુર્લભદાસ નરોત્તમદાસ, લાવાનગરી બાળાગોળીવાળા

૬૧, નરોત્તમ ઔપધાલય, ૧૭૦, સી. પી. ટેન્ક માધવબાગ, મુંબાઈ, ૪.

દરેક વિધવા અનુભવથી જાણે છે તે દરેક પરણેલી સ્ત્રી જાણે તો કેઈ પણ પરણેલો પુરૂષ વિશે ઉત્તરાવ્યા સિવાયનો રહે નહિ.

(૧) એક જ વરસમાં રૂ. ૫૦ લાખથી વધુનું કામ મેળવ્યું છે.

(૨) સ્ત્રીઓના વિશા પક્ષ રૂ. ૫૦૦ તેમજ તેથી વધુ અને ઓછી રકમના ડાકડરી તપાસ વગર દેવામાં આવે છે.

સેધએ છે પચ્ચર અને કમીસનથી સ્ત્રી કેન્સરો.

વધુ વિગત માટે લખો:—

ધી વિનસ એસ્યોરન્સ કું. લી.

મુંબઈ શાખા:—પો. બો. ૨૧૨, મુંબઈ.

“ગુણસુન્દરી”ના ગ્રાહકોને લેટ

શ્રી. જયસુખલાલ કૃ. મહેતા, કૃત

આયુષ્ય અને આરોગ્યવર્ધક તેલ

જગતની ધર્મશાળામાં”

મણિ તેલ

રૂ. ૦-૧૦-૦ ની કીમતનું પુસ્તક

ફક્ત ચાર આનાની ટીકીટા

નીચેના સરનામે ખીડવાથી મળશે.

આ તેલ મસ્તક પર લગાડવાથી કેથ ચળકતા

સાથે “ગુણસુન્દરી”નું રેપર બીડવું.

રહે છે, તેમાં સફેદી લાલ પડતી નથી તેમજ

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર

તેમાં મૂળ મજબૂત થવાથી તે ખરી પડતા નથી

હવાડીઆ ચક્રો, મુરત.

કિં. તોલ્લા પાંચની શીશી એકનો

રૂ. ૧

બળવાખોર

સ્ત્રી-સ્વાતંત્ર્યના પ્રશ્નો ચર્ચાતું

સામાજિક નાટક

વધારે વિગત જાણવા પ્રાપ્ત લીસ્ટ મંગાવો :

લેખક : શ્રી. શાન્તિલાલ શાહ, બેરીસ્ટર

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૦-૦ પોષ્ટેજ : રૂ. ૦-૨-૦

વી. પી. ખર્ચ અલગ

આતંકનિગ્રહ ઔપધાલય,

મળવાનું કેશવ,

“ગણસન્દરી” કાર્યાલય,

મુંબઈ બાંચ કાલબાદેવી રોડ } જામનગર, કાઠિયાવાડ

ધી ઇંડીઆ પ્રોવીડન્ટ કંપની લીમીટેડ; કલકત્તા.

રૂંડ રૂ. ૧૦,૦૦,૦૦૦

ગરીબ લેમજ મધ્યમ વર્ગ માટે ખાસ

ખાણકોના હિત માટે

વીમો ઉતરાવવાની દરેક માત્રાપિતાની પવિત્ર ફરજ છે.

પ્રીમીયમના તદ્દન સસ્તા દર

માસિક છ આનાથી માંડીને રૂપીઆ બે સુધી

કાકડરી તપાસની કડાકૂટ નહિ-ફક્ત તદ્દુરસ્તી જોખમે

૧૮ થી ૪૫ વર્ષની ઉંમરના

કોઇ પણ તંદુરસ્ત સ્ત્રી યા પુરૂષ વીમો ઉતરાવી શકે

વધુ વિગતો માટે એક ચોખ્ખા કાર્ડ લખી પૂછાવો

મુ'બાઇ પ્રલામના } આર. એમ દિવાડકર એન્ડ કંપની; મુ'બાઇ, નં. ૧૦
મી. એજન્ટ :

પ્રાંચ ઓફીસ—ધાટકાપરવાલાની આલ, મુજભાટ, મુ'બાઇ, ૪

મળવાનો રાઇમ સાર્વ ૧ થી ૯ (રા. રા.)

દરેક આગેવાનોએ મુલાકાત લઇ સંતોષ પતાવી વખાણેલું અને

હિંદુ જાતીનાં નિરાધાર અનાથ બાળકોને ચોષણ આપંતું આં

હિંદુ અનાથ આશ્રમ—નડીઆદ

એકજ છે

તેને દાન કરવાના દરેક પ્રસંગોએ જરૂર માદ કરી કંઈ પણ દાન માફલયો.

ધાવતી, મ્હોટી માળા. વિધવા, સધવા વૃદ્ધા વિગેરેના

મીલિજાજ ખોલ્યો છે

સ્વા ખાતે દાનની ધણી જરૂર છે.

આપશો ?

જાણો—મત્રી હિંદુ અનાથ આશ્રમ—નડીઆદ

નર્યાઓને બળવાન અને નિરોગી રાખવા અશીષ ન આપશો, પરંતુ અશીષ વગરની
 “ સમુદ્ર મંથન છાપની ” (૨૭૨૮૬)

ભાવનગરી-બાબાગોળી

દરેક પાલી. કોમત ૧૦૦ ગોળીની બા. ૧ ચાર આના એક થી ચાર ખાટલી સુધી પોષ્ટેજ પ્રાપ્ય
 આના વધુ. બનાવનાર: વેલ્ડુલભિદાસ નરોત્તમદાસ, ઠે. સી. પી. ટેક રોડ, મુંબઈ નં. ૪
 નરોત્તમ ઓપધાલય.

જ્યારે પિયુ વસે પરદેશ

પતિદેવને ધણું ખરું બહારગામ કરવાની નોકરી હોય, અવારનવાર વિરહનો પ્રસંગ
 બનતો હોય, ત્યારે એક તેમનો કલાત્મક ફોટો મા તેમનું ભાવનાભર્યું એન્લાઈન્ટ એન્
 પતિનો એકાંતનો એક માત્ર સાથી હોય છે. વેન્ગાર્ડ સ્ટુડીઓની છબીઓએ અને એક્સેલ-
 નીઅર ફોટો એન્લાઈન્ટ ગ કું. ના એન્લાઈન્ટે એ રીતે કેટલીયે ગૃહરાણીઓના હાના
 આસિ લુછ્યા છે.

તમે પણ એક પડાવી લેજો.

તમારા પતિ પાસે તે છુટું કરજો.

દેશનેતાઓએ સર્વોચ્ચ ક્ષેત્ર અને જનતાએ સ્વીકારેલ નીચેના બે સ્થળો નોંધી રાખો.

એક્સેલસીઅર ફોટો એન્લાઈન્ટ ગ કું

અને

વેન્ગાર્ડ સ્ટુડીઓઝ

(અપડુડેટ ઇલેક્ટ્રીક સ્ટુડીઓઝ)

નં. ૩૬૧-૩૬૬, હાકોરદ્વાર પોસ્ટ ઓફીસ પાસે, મુંબઈ નં. ૨

રસભરો વાર્તાસંગ્રહ

વિક્રેલી ગાય

અને બીજી વાર્તાઓ

ગુજરાતના જાણીતા વાર્તાલેખકોની
 લખેલી પદ્ય રસભરી વાર્તાઓ

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૦-૦

પોષ્ટેજ : રૂ. ૦-૩-૦

અવસ્થાપક “મુણ્ડુસુંદરી” ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, મુંબઈ ૪,

હવે તો આ માસિક ગુજરાતના દરેક ઘરમાં વખણાઈ ચૂક્યું છે. દરેક સાહિત્યશોખીનનું એ પ્રિય ઘર પડ્યું છે.

આજ તેરતેર વર્ષથી રસપ્રદ ને સર્વ વર્ગને રૂચિર ઘર તેવું સાહિત્ય પીરસતું 'નવચેતન' માસિક હમેશાં નવી શૈલીની નવલિકાઓ, ચિંતન-ભરપૂર કાવ્યો, વિજ્ઞાન, ઉદ્યોગ ને વિધવિધ ઉપયોગી વિષયોના મનનીય લેખો અને અભિનવરંગી સમાલોચનાઓથી પોતાનું સ્થાન સામાન્ય જનતામાં તેમજ શિષ્ટ અને સંસ્કારી વર્ગમાં નક્કી કરી ચૂક્યું છે.

એના પાને પાને નવી તાજગી છે. કલ્પના, પ્રાણ અને વાવનાનાં દર્શન છે. એના ત્રિરંગી ચિત્રોમાં જીવન અને કલાનાં જે સુંદર પ્રતિબિમ્બો નજરે પડે છે તેવાં જવલ્લેજ નજરે પડે છે.

ઉંચા, ચીકણા ને સફેદ દુધ જેવા કાગળો વાપરવામાં, સુધકે છપાઈમાં, સાદી છતાં કલાત્મક લેખગોઠવણીમાં આ માસિક ખરેખર માત પાડે. એવું છે.

છેલ્લાં તેર વર્ષથી એક સરખી રીતે જે ઠાઈ પણ માસિક લોકપ્રિયતા બળવી રહ્યું હોય. તો તે આ જ માસિક છે.

વર્ષના બાર અંકોમાં ત્રણ અઠ વધારે દળદાર કદમાં ને આઠઠક રૂપમાં નીકળે છે (૧) દીવાળી અંક (૨) મૌસિક વાર્તા-અંક (૩) હાસ્યાંક.

આવા રૂપરંગ, સાહિત્ય અને કલાના સર્વાંગસુંદર નમુનારૂપ માસિકના તમે હજી સુધી આહુક ન થયા હો તો આજે જ થાઓ.

વાર્ષિક રૂ. ૬૧= હિંદ ખહાર રૂ. ૮૫ છુટક રૂ. ૦૫૫

લખો : " નવચેતન " ઓફીસ, ૧૦ પોલોક સ્ટ્રીટ, કલકત્તા.

ગુણસુન્દરીના વાચકો !

આટલી નોંધ કરી લેજો !

શ્રી. કનૈયાલાલ મા. મુનશી.

પોતાની આત્મકથા

અર્થે રસ્તે

એ મધાળા નીચે એમની લાક્ષણિક રસિક શૈલીમાં

કૌમુદી

આસિકમાં એપ્રિલ અંકથી નિયમિત લખે છે

તમે કૌમુદીના આહુક છો ?

ન હો તો આજે જ રૂ. ૫૧ મં. એા. થી

મોકલી આહુક થઈ જાઓ.

‘કૌમુદી’ કાર્યાલય, વડોદરા.

ગુણસુન્દરી અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

લવાનમ : ૧. ૪-૧-૦] (સ્ત્રી-ઉપચોગી સચિત્ર માસિક) [દિન બદલ : ૧૦ શાલીમ
 તંત્રી : જયકૃષ્ણ ના વર્મા કાર્યાલય :
 ઉપતંત્રી : યજ્ઞેશ હ શુક્લ ૧૧૪, ગીરગામ બેઠકેડ, મુંબાઈ, ૪.
 પુસ્તક ૨૪ મું] અતુલમણિકા [અંક પંચો.

કન્યાઓ માટે ન્યાયામ-વર્ગ : મુખપૃષ્ઠ ચિત્રો	...	...	...	...	...
છાબડીવાળો : શ્રી પતીલ	...	...	...	...	૨૨૧
બે ઉપા-ગીતો : શ્રી. જગન્નાથ રાવળ અને શ્રી. ઉપવાસી	...	...	...	...	૨૨૨
હિન્દુ લગ્નની લાવનાં : ક મુરલ મુનીલાલ રોડ	...	...	...	...	૨૨૩
સિદ્ધિ અને ભુદ્ધિ : સ્વ. બોમ્બેશ્વર પાઠક	...	...	...	...	૨૩૩
ગાળા હાંકણ : શ્રી વિરીય	...	...	...	...	૨૩૪
દીવડો : શ્રી સરસ્વતીચન્દ્ર મહામહાર	...	...	...	...	૨૪૩
આપણી વાત : શ્રી. રસિક વિ ત્રિપાઠી	...	...	...	...	૨૪૭
કૃષ્ણ અંત : શ્રી. નિરંજન લક્ષ્મીરામ પાઠક	...	...	...	...	૨૪૪
શિશુમંથળ વિભાગ : જ્યોતિષધ	...	...	...	...	૨૫૦
સમાજરૂઢને કેમ પરદેશ : શ્રી. પ્રિયવર્ણ બક્ષી	...	...	...	...	૨૫૧
અર્ધસિદ્ધીની નારી ભવૃતિ : શ્રી યજ્ઞેશ હ શુક્લ	...	...	...	...	૨૫૪
એ પત્ની કોની ? : શ્રી. યજ્ઞેશ હ શુક્લ	...	...	...	...	૨૬૧
સમાલોચના	...	...	...	...	૨૭૩
કૃત્તવેણી :	...	...	...	...	૨૭૫
સ્ત્રીજગત :	...	...	...	...	૨૮૦

બાલવિભાગ

તંત્રી : સોમનાથ પટેલ

વીરને : શ્રી. જગન્નાથ રાવળ	...	...	...	...	૧૦૫
મરઘો અને શિયાળ : શ્રી ચ દ્રશકર	...	...	...	...	૧૦૬
લાઈ બહેન : શ્રી પ્રમિલા દેસાઈ	...	...	...	...	૧૦૭
કેનોવા : શ્રી. ઉમાકાન્ત	...	...	...	...	૧૦૮
ભણે છે ? શ્રી. પિનાઈ	...	...	...	...	૧૧૦
મારો બાગ : શ્રી. બસરી	...	...	...	...	૧૧૨

યુરોપના વેપારીઓ ગોદરેજના

નાહવાના સાબુ પોતાના દેશમાં

આયાત કરે છે!!!!!!

પોતાના દેશના નામાંકીત ડાક્ટરો અને રસાયણશાસ્ત્રીઓના ગોદરેજના
નાહવાના સાબુ માટેના ઉંચા અગ્રીપ્રાપ્ત બાણી જરૂરમનો હિંદુસ્તાનથી
ગોદરેજના સાબુ અને ખાસ કરીને ગોદરેજના સુખડના સાબુ
મંગાવીને વાપરવા લાગ્યા છે.

એ સુખડના સાબુમાં મોટા જથ્થામાં માઈસોરનું સુખડનું તેલ
વાપરવામાં આવે છે અને કોઈ પણ સુખડના સાબુ કરતાં
એ સાબુ વજનમાં વધારે અને સસ્તા હોય છે.

કારખાનું : ગોદરેજ સોપ્સ લીમીટેડ.

ડીલાઈલ રોડ, મુબઈ.

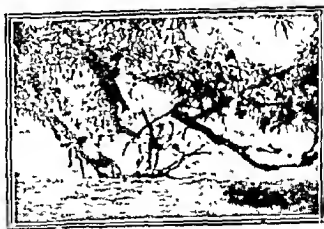
સોલ એજન્ટ : નાદીરશાહ પ્રીંટર ઈન્ડ કંપની.

એસ્પ્લેનેડ રોડ, મુબઈ.

ટુશની છાયા હેઠળ
કિડસોલનો જાહેનો

અમદાવાદમાં સારથમદિ તરફથી
મે મામ માટે યોગ્યતા કન્યાઓ
માટેના વ્યાયામવર્ગને અંગેના
ચિત્રો વિગતો માટે લુઓ
' ફલ વેણી '

આંખા ડાળે ટુશ
કરની જાહેનો

ગુણસુન્દરી

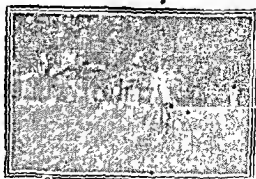
કન્યાઓ માટે વ્યાયામવર્ગ

કપાયત કરતી
બહેનોની કુદૃષ્ટી

વ્યાયામ વર્ગના મંત્રી
શ્રી. સચિતાબહેન ત્રિવેદી

સાહકર્તા
શીખતી બહેનો

શુદ્ધિ

અને ઐતિહાસિક દર્શન

પુસ્તક ૨૪મું

જુલાઈ : ૧૯૩૫

અંક ૫ મા

છાબડીવાળો

:: કથા ::

૧

"છાબડીવાળા, છાબડી તારી,
રહેજ અહીં તું ઉતારને રે!
યૌવનની આ ઓસરીએ અમારી,
માથે લાગ્યો વહી ભાર ને રે!"

૨

"છાબડીવાળા, છાબડીવાળા!
સાદ સુહાગણી પાડતી રે;
કામની ઘેલી, સોનેથી ઇકેલી,
હાલતી માલતી ચાલતી રે.

૩

બોલી બહાર નોકળીને, બનેલી,
બીટી જરા જલિ બાધથી રે;
સુંદર મંદર માંડી વસેલી,
ફાંસેલી સેવન-બાધથી રે!

૪

નથી ભાગે ભરેલાં નવકોરાં,
પેરતાં ઠોક ન અન્ય ને રે,
પોતે પસંદ કંઈક પટોરાં,
ધારતી અંગે ધન્ય ને રે

૫

અંજન મંજનથી તન ભદે,
દીસતું નેહતું ઓપતું રે;
"છાબડીવાળા," બોલી તે પ્રભાદે,
તારી છે છાબડી માંડી શું રે?

૬

"મારી તે છાબડીમાં હું બરીને,
લાગ્યો હું ગેવો ઘણો ઘણો રે;
છાબડીવાળા હુંવે સુંદરીને
કહું હસી, "ભાતભાતનો રે!"

૭

"આશા તણા આહુદાણા રહ્યા આ,
અંજર આ એકે આંખના રે;
કાણુ કુંવારાપણના કહ્યા આ,
પિરતાં આ પક્ષાત્તાપના રે!

૮

"રસલીલુ, માંદગીની ગોસળી,
ફેવની દાખલ જુમળાં રે;
કાપેલાં દાઢમ આ રદરંગી
ગ્રેમીનાં દામળ કાળજ રે!"

જા ઉપા-ગીતો

ઉપા ઉગી

ઉપા ઉગી !

ઉપા ઉગી !

ભની નવકોર ખીલી ઉપા ઉગી,
દિ રંગોળ ભરી ઉપા ઉગી;
શિવના પટ તેજે સોડે અળહળી.

ઉપા ઉગી !

ઉપા ઉગી !

જ્યોત જ્યોત પ્રેરતી ઉપા ઉગી !
ચોક ચોક ચોરતી ઉપા ઉગી !
વિશ્વ ભગ્યુ નિદ્રા ધોર, આળસ તણ.

ઉપા ઉગી !

ઉપા ઉગી !

ધોર સતલી પટાળી રમ્ય ઉપા ઉગી,
અધકારને વિદારી દિવ્ય ઉપા ઉગી;
કનકકિરણે દિગંત સર્વ દીધાં રંગી.

ઉપા ઉગી !

ઉપા ઉગી !

ટળ્યાં પાપને સુપુણ્યની ઉપા ઉગી,
ગઈ ભ્રાંતિ ને સુઆશની ઉપા ઉગી;
દિવ્ય ગંગના પ્રવાહ રહ્યા રસરેલી.

ઉપા ઉગી !

ઉપા ઉગી !

જગુભાઈ રાવળ

ઉપા-ગીત

[ભીમપલાસ]

વિષુ વિષુ પ્રજાને પ્રાણ-

જીવ ન જાંવે પળપળ કંપે

અંતર શૂન્ય સ્મશાન-પિં

વિરહઉદાસી પ્રણયપિયાસી

નિશીદિની અંધુ નામ

મિલનની આશા શુભ અભિલાષા

નિત નિત નિરખું વાટ-પિં

કુસુમકોમળી કળી વિકાસી

દિનમણિ ! શીઠ છુપાય ?

પુષ્પપાંખડી અંતર રૂપશી

મધુકર ! તું જ લપાય ?-પિં

મધુરસુગંધિ સુરલિપંતી

પગલી તારી મુઠાય

પગલી પગલીએ યાગલી દોડું

મિલન ન હાય યમાય !-પિં

પ્રણયમાધુરી રસિકઆતુરી

શુંજન ગોષ્ઠી મુણાય

મિલનઆતુરી નિરખું વાટડી

હર તું હર સદાય !-પિં

પુનિત મધુરાં સ્મરણાં તારાં

અરુણ રંગ રંગા ય

હૃદય અધીરું-દિનમણિ-મિલને

સ્મરણાંથી શું થાય ?-પિં

પ્રીતમખાસા પ્રેમમિલન વિષુ

જીવન શૂન્ય સ્મશાન !-પિં

કર્પવાસી

હિન્દુ લગ્નની ભાવના*.

લેખિકા : કુ. સુરજ ચુનીલાલ શેઠ

જંગતની બધી સંસ્કારી પ્રજાઓના ઇતિહાસ સાથે ભારતના ઇતિહાસની તુલના કરતાં જાણીએ કે ભારત વધુ આત્મતામાં વિશિષ્ટ છે. ખાસ કરીને સામાજિક જીવનની મુશ્વેષોનો વ્યવહાર ઉકેલ ભારતના સમાજ-વિધાતાઓ જેવી રીતે લાવી શક્યા છે-જેવી રીતે સામાજિક જીવનમાં પરમ સત્યોને વધુ શક્યા છે-તેવી રીતે બીજી પ્રજાઓ કરી શકી હોય એમ જાણમાં નથી. સંસ્કારી સમાજમાં દામ્પત્ય જીવનનો કોમડો સફળતાથી ઉકેલવો અતિ મુશ્કેલ છે. છતાં એ પ્રશ્નનો ઉકેલ ભારતીય સમાજવિધાતાઓએ સુંદર રીતે કર્યો છે લગ્ન એટલે શું ? એની કેટલી આવશ્યકતા છે ? એમાં કેટલી મુશ્કેલીઓ છે ? એ બધાં સંપૂર્ણ રીતે-સફળરીતે વિચાર એ લોકોએ કર્યો છે. ભારતનું માનસ સમજવા આપણને સહેજ ભૂતકાળમાં પર્વટન કરવું પડશે. કારણ ભૂતકાળ વર્તમાનનું એરણ છે, અને ભાવિનો મુવતારક છે. ભૂતકાળને સમજ્યા સિવાય વર્તમાનની પરીક્ષા કરનારની વા

ભાવિના વર્તારા બહાર પાડનારની દ્રષ્ટિ ટુંકી છે, એમ અનુભવ પરથી કહી શકાય છે.

આર્યસમાજનો પાયો વેદમાં છે. વેદિક સમાજની અંદર અને આજના સમાજની અંદર ઉપરથી જોનારને ભલે આસમાન જ-ગ્રીન જેટલું અંતર વાસે પણ જેને ઉડાં ઉતરી તપાસવાનો અભ્યાસ છે, તે જાણી શકશે કે પ્રકૃતિની મારફત આર્યસમાજ સદૈવ નવું સ્વરૂપે છતાં જીનાને હોજા સિવાય આલ્યો આવે છે. લગ્ન એ પ્રાર્થિવ ભિન્નતા છતાં આંતરિક ઐક્ય સાધનાર એક અલગ સંકિર્ણ છે. જીવનનાં આકાશમાં ઉડતાં બે પખીઓની અનંતકાળ સુધી એક પાંચે અને એક હૃદયે ઉડવાની તમન્ના છે. લગ્ન એટલે અલગ જોડાણ એ અર્થ આજનો નથી-ઋગ્વેદના રૂપિઓથી ચાલતો આવ્યો છે, અને આજે પણ એ અર્થ-એ ભાવના ઉપર જ આર્ય લગ્નની પવિત્રતા નિર્ભર છે. આપણે પહેલાં ઋગ્વેદથી જ શરૂ કરીએ. શ્લઘ્યાતમાં સ્નાતક પોતાની પ્રતિષ્ઠા કરે છે-પોતાની ભાવના વ્યક્ત કરે છે:-

(૧) સોભાગ્યને માટે હું તારે પાણિય-હણ્ય કંઈ છું. વગેરે.

(૨) હું ધર્મથી પત્ની છે. હું તારો

• શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળ તરફથી માનવામાં આવેલા લેખિત ઇનામી નિબંધોમાં આ નિબંધ માર્ચ ૩૧, ૩૦) નું પહેલું ઇનામ સ્વ. જયાવંતી દુલેરાય હગનલાલ સ્મારક ફંડમાંથી

(૩) હે પ્રગવતી ! તું પતિની સાથે સો વરસ સુધી જીવ વગેરે.

(૪) હે કમ્પતી ! તમે બંને અહીં એકઠાંજ રહો, વિયોગી ન થાઓ. પુત્ર, પૌત્રો સાથે આનન્દ કરતાં પુણ્ય આણુ ભોગવો.

ઉપરના અવતરણો પરથી જણાશે કે છેક વેદના સમયમાં પણ આર્યોની લગ્નની ભાવનામાં ભેદ કરતાં અભેદને, સ્વાર્થ કરતાં પરમાર્થને વધુ સ્થાન હતું લગ્ન એ બે આત્માના મિલન છે. એ મિલનમાં કેવળ સંયોગ નથી, દ્રવ્ય અને ગુણની મારફત સમવાય છે. જેમ અંદરથી આંદોનીનું ચિન્ન દર્શન ન હોય શકે તેમજ લગ્નમાં પણ અર્થોત્ક્રિષ્ટ જીવનમાં લગ્નની ભાવના અતિશય ઉત્ક્રિષ્ટ છે. એમાં કરાર નથી, પરસ્પર પ્રેમ, વિશ્વાસ, શ્રદ્ધાની કસોટી છે. મનુષ્ય ખરાબ નથી પણ નથી-પણ સ્વસ્વરૂપે ધર્મ છે એવો સંસ્કારીને અશ્રમ્ય-નહિં સમજાય એવો ધ્વનિ છે.

આપણા એક કવિ લગ્નને “ પ્રભુતામાં પગલાં માંડવાં ” જેમ કહે છે. અને તે તદ્દન ચોગ્યજ છે. લગ્ન પ્રભુતામાંજ નહીં-પ્રભુ થવાનો, પ્રયોગ છે. લગ્ન એટલે કેવળ નિસ્વાર્થ-સ્વાભાવિક પ્રેમ, જે પ્રેમમાં સ્વાર્થ નથી, છાજ નથી, કારણ કેપ્ નથી એવા પ્રેમના એક અતિશય ઉચ્ચ સ્વરૂપની સિદ્ધ ભાવના ઉપર આર્થ સંસ્કૃતિનું ચણતર છે. જ્યાં સાચો પ્રેમ છે, ત્યાં હંમેશાં સ્વાર્થનો અભાવ છે-ત્યાગની પરંપરા છે. આર્યોના દૈનિક જીવનમાં લગ્નની ભાવનાએ પ્રેમનેજ પોષ્યો છે-સ્વાર્થને પાતળો કર્યો છે-ત્યાગનો ઉત્કર્ષ સાધ્યો છે.

લગ્નના પ્રેમને આદર્શ સ્થિતિમાં ઇદ્રિયોના તર્પણનો સમાવેશજ શક્ય નથી. ઇદ્રિયની તૃપ્તિ એ પ્રેમની મર્યાદા છે. જ્યાં ઇદ્રિય પોષાય ત્યાં પ્રેમ બંધનમાં પડે. પ્રેમ સ્વસ્વરૂપે

પ્રાણી માંત્રને સમાવે છે, પ્રાણી માંત્રને માટે સ્વત્વના ત્યાગનો પાંઠ છે. પ્રાણીની દયા કાળે એમાં સ્વપ્રાણ ત્યાગનો પણ વિધિ છે. એને મર્યાદાજ નથી, પરમાત્માની મારફત કેવળ અમર્યાદિત, સર્વ વ્યાપક છે. એટલે જ ઇદ્રિયોનું તર્પણ એ શુદ્ધ લગ્નની ભાવનાનાં આદર્શને મોજો કરવાથી ઉત્પન્ન થાય છે. આધ્યાત્મિક બળ સંપન્ન સમાજમાં કાંમની તૃપ્તિ માટે નહિ પણ સુષ્ટિતા અટલ નિયમ પરમાત્માના સત્ય સંકલ્પને સિદ્ધ કરવા-સમૃદ્ધ કરવાનેજ ઇદ્રિયોની તૃપ્તિ હોય. લગ્નની આર્થભાવનામાં હું પશુનો ત્યાગ છે, અને હું ” ને સ્થાને ‘ તું ’ ની પ્રતિષ્ઠા છે. ‘ તું ’ અને ‘ તાર ’ એ બેમાં ‘ હું ’ અને ‘ માર ’ પીગળી જાય છે. અને હું પશુ છેક જુલાઈ જઈ ‘ હું ’ ને સ્થાને ‘ તું ’ જ અનુભવવો એ એની અવધિ છે.

પણ આદર્શની કલ્પના અને સિદ્ધિમાં બહુ જ તકાવત હોય છે. મન એક પળમાં બ્રહ્માંડમાં પર્યટન કરે, પણ મન સાથે શરીર હોય તો એક યુગ જાય તો પણ આકાશ પણ ન જમાય. આદર્શની કલ્પના અને સિદ્ધિ વચ્ચે સાધનાની નિરંતર આવશ્યકતા છે. સાધનામાં દીલ એટલે સિદ્ધિની દ્રવ્ય મનુષ્યે લગ્નની આત્મી ઉચ્ચ ભાવના મન સાથે તો વિચારી પણ તેને પહોંચી વળવાને અશક્ત નીવડે. ઉચ્ચ ભાવનાની સિદ્ધિમાં પ્રકૃતિ અને તેના બેળો ઉપર વિજય છે, માનવ આત્મા અજ્ઞાન દશામાં ઇદ્રિયોનો ગુલામ છે. આદર્શ એ પ્રભુદ અવરથા છે. આદર્શની અસિદ્ધિ એ પ્રભુત અવરથા છે, પણ પ્રભુતને પણ કોઈ નવમ્પત પ્રભુદ યજ્ઞનું છે, તો તે કેવી રીતે થાય ? આમ કરવામાં એકદમ ઉતાવળ કંઈ અર્થ સરે એવો સંભવ નથી. તેથી જ સમાજ વિકાતા-ઓએ સામાન્ય મનુષ્યના શરીર-મન-શુદ્ધિ-સંસ્કાર વગેરેનો પૂરો વિચાર કરી આદર્શને

રહેજ નીચે ઉતાર્યો. દામ્પત્ય જીવનમાં કામને સ્થાન આપ્યું પછી તે ધર્મને વિશેષી થાય એવી રીતે નહિ. ઇન્દ્રિયો બલવાન-પ્રમાદી-વિવશ કરનારી છે. વિવશ મનુષ્ય ઉગ્રમાં વા દીન બની ઐહિક જીવનને ક્ષીણ ન કરે એ દૃષ્ટિથી કામનું સ્થાન સ્વીકાર્યું. આટલું જ ને ન થાય તો સમાજ ક્ષીણ થાય. સંસ્કૃતિ અને સભ્યતા તૂટી જાય. કામ મર્યાદામાં ખેંચી નથી, જરૂરી છે. પછી જ એની મર્યાદા ન સચવાય તો પછી સંતતિ નિયમનને માટે પુરતકા લખવાં પડે અને સાધનો સરળવર્વા પડે.

આમ પરવશ પ્રાણી ઉજ્જંબલ ન થાય એ માટે ગૃહસ્થ જીવનમાં સંયમનું સ્થાન બહુ જ ઉચું કલ્પ્યું છે. લગ્ન ઇન્દ્રિયોના સંયમનું સુખ્ય સાધન છે. સંસ્કૃત સમાજમાં ધ્રુવે તો પછી મનુષ્ય ચોવીસે કલાક એક જ ઇન્દ્રિયની તૃપ્તિ ન કરી શકે. ભોગથી ઇન્દ્રિયોની કુશળતા વધે છે, તો એ ભોગ ઉપર પછી અંકુશ હોવા જોઈએ. દામ્પત્ય જીવનમાં ઉત્કૃષ્ટ રક્ષા-સંતતિને-લઈને મનુષ્યની કામના ઉપર કુદરતી રીતે જ અંકુશ મુકાય છે. એટલે અનેક ભાવનાઓને પરિણામે સંતતિ સિવાયનું દામ્પત્ય જીવન ઝરણુ સિવાયના અરણ્ય જેવું છે.

સભ્ય અને સંસ્કારી સમાજમાં કુદરતી રીતે જ સંતતિનિયમન હોય છે. કારણ જીવનનું ધોરણ ઉચ્ચ હોય સંતતિની ઉત્પત્તિ ઉપર અંકુશ રાખે છે જીવનનું ધોરણ ઉચ્ચ ત્યાં પ્રજા પછી જોજરવી-સ્વતંત્રતા પ્રિય-બલવાન નિવેડે, અજ ધ્રુવ નિયમ છે.

આમ ઉપર આપણે જોયું કે હિન્દુ સમાજની લગ્નની ભાવના કેટલી ઉચ્ચ છે. લગ્નજીવન સામાજિક જીવનનું રક્ષણ છે-મર્યાદા છે, જે પ્રજામાં લગ્નની સંસ્થાનું અસ્તિત્વ ન હોય તે સંસ્કારી ન હોય શકે, પરંતુ આ

તો થઈ ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ ભાવનાની વ્યાપ્ત. એ ભાવનાને જીવનમાં સિદ્ધ કરનાર વિરલ હોય. જેવું મનુષ્ય એ પ્રાણી છે એમાં પાર્થિવ અંશોની અતિશયતા છે. દેવ બનવું એ એનું ખ્યેષ છે. પછી એ પદવી ક્રમશઃ મેળવી શકાય. દેવ બનવું સહેલું નથી. દેવ બનવા ચાહનારે પ્રથમ સંપૂર્ણ મનુષ્ય બનવું મોં છે. તો એ દેવત્વ કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરવું? લગ્નજીવન એ દેવત્વ પ્રાપ્ત કરવાનું પ્રથમ પગથીઈ છે. કામ-અર્થ-ધર્મ-મોક્ષ-આધ્યાત્મિક સ્વાતંત્ર્ય જીવનું શિવપણું એ બધાનો આધાર વ્યવસ્થિત ગૃહસ્થાશ્રમ ઉપર જ છે ગૃહસ્થાશ્રમ એ સર્વ આશ્રમનો પાયો છે. સુવ્યવસ્થિત ગૃહસ્થાશ્રમને આભાવે જ સારી-સુધા-સંસ્કારી પ્રજા પાડી શકતી નથી. એટલે આશ્રમ ધર્મોનું મૂળ અને પોષણ ગૃહસ્થાશ્રમ જ છે.

ઉપરની લગ્નની ભાવનાને જીવનમાં સ્વભાવ જેટલી સહજ બનાવવાને માટે સમાજ વિધાતાઓએ લગ્નની ઉન્નત ભાવનાને સામાન્ય માનવના જીવનમાં ઉતારવા અનેક ઉપાયો આદર્યા. સમાજની મગલ ખાતર એકજ લગ્નની ભાવનાની ઉત્તમતા, અધમતા અનુસાર આઠ વિભાગ કર્યા. મનુ મુદારાજ આઠ પ્રકારના લગ્નોનું વર્ણન કરે છે. સૌથી ઉત્તમ આઠ વિનાહ.

ઉત્તમ પ્રકારના લગ્નને માટે વર વહુની અનેક પ્રકારની કસોટીઓ મુકાય. વરની લાયકાતનો મવાલ પ્રથમ હતો. કાણુ દામ્પત્ય જીવન માટે અધિકારી? કુતતા-વિદ્યા સુખ્ય નિર્ણાયક મની. જે માણસ વિદ્યા વિહીન હોય, જે માણસને સભ્યતાની સાથે શત્રુતા હોય તેની લાયકાત મર્યાદા ઓછી. વિદ્યા સંપન્ન મનુષ્યની લાયકાત સહુથી વધારે. કાણુ પરણવાને માટે પૂરેપૂરો લાયક છે? આ સવાલનો જવાબ આપતા હિન્દુ શાસ્ત્રકાર જવાબ આપે છે કે જેણે એક અથવા બે

વેદાનો અભ્યાસ, કોઈ હોય તેજ પરણવાને માટે લાયક છે. વિદ્યાનું સન્માન એટલું જળવાવું કે લક્ષ્મીનંદનોથી પણ વધારે મહત્વ-માન-મોટાઈ સરસાતીના ઉપોસકને મળતાં, કોઈ પણ સમાજમાં વિદ્યાશુભોને માટે સ્થાન ન જ હોવું નેપછે. વિદ્યા વિહીનતા એ આજે પણ ભારતની અવનતિનું મુખ્ય કારણ છે. અચાનકતા એ સર્વ પ્રત્યક્ષ વા વ્યક્તિ ગત દોષોનું મૂળ છે. એવો એક દોષ નથી કે જેની પ્રસૂતિ અચાનકથી બીજે હોય. એટલે જ વિદ્યા એ વરની પ્રથમ લાયકતા.

વિદ્યા પછી વિત્ત-પિત સિવાય જીવનનો માર્ગ સંરખ ન થાય. કારણ જીવનનો વ્યવહાર પૈસા ઉપરજ અવલંબેલો છે. સમાજમાં દરિદ્રોને સ્થાન નથી. ઐશ્વર્ય પ્રધુને બહાલું છે. એટલેજ ઐશ્વર્યહીનતા એ મહાન દુઃખ છે. આથી જ વિદ્યા સાથે વિત્તની આવશ્યકતા. આ બે ઉપરાંત શારીરિક શક્તિનો વિચાર પણ મુખ્ય છે. શરીર સંપત્તિ સર્વ સંપત્તિમાં શ્રેષ્ઠ છે. કશું છે કે “ પહેલું મુખ તે જાતે નર્પા. ” શારીરિક સંપત્તિના અભાવમાં ક્રોડોડીની મિદકત પણ ભોગવી શકાતી નથી. એ ભોગવના માટે બ્રહ્મચર્યના સેવનની પ્રથમ આવશ્યકતા છે. બ્રહ્મચર્ય ગૃહસ્થાશ્રમની પૂર્વ ભૂમિકા તરિકે સ્વીકારીને દામ્પત્ય જીવનની શરૂઆત થાય છે. જીવનના પૂર્વ વિભાગમાં જે બ્રહ્મચર્ય ન સેવે તેને દામ્પત્ય જીવનનો-સામાજિક રસિકતાનો લાભ ન મળે. મળે તો ભોગવવાને અશક્તિમાન નીરરે ભોગવે તો પણ પરિણામે ભવ્ય અનુભવે એટલે બ્રહ્મચર્ય એ તો સર્વ મુખનું મૂળ છે. બ્રહ્મચર્યના સેવનથી કુદરતી રીતે જ પૂર્વ જીવનમાં શરીર સંપત્તિ સંધાની જ. આથીજ જીવનના ક્રમ જ એવો ધોડો છે. કે જે પ્રમાણે આશ્રમથી અભ્યુદય અને શ્રેયની પ્રાપ્તિ આ

જીવનમાં જ થાય. સુકિત પણ મર્પા પછીની કામની નથી. જીવતાં છતાંનીજ સુકિત ખરી. બીજી વાતો આશ્રમધારે જ માનવાની. શસ્ત્ર કરતાં પોતાનો અનુભવ જ વધારે સ્વીકાર્ય રહે છે. જે કે શાસ્ત્રો પણ અનુભવની જ માથા ગાય છે, અનુભૂત ઉપરથી અનુમાનો બાંધે છે, અને તદનુસાર જીવન પ્રણાલિકા બાંધે છે. પરંતુ સ્વાનુભવ સિવાય શાસ્ત્રોની વાતો પણ પરીક્ષ જ રહે. એટલે જ જીવનના પ્રયોગોથી શાસ્ત્રોની સત્યતા માપવાની છે.

કૃતિ-વિત્ત-શરીર પછી ધતર વસ્તુઓની પણ જરૂર જણાઈ. કુલ સગાંબાહાતિ વિચાર પણ આવશ્યક લાગ્યો. મનુષ્ય જે સામાજિક પ્રાણી હોય તો પછી સંયુક્ત જીવનની પ્રથા વખોડવા લાયક નહોતી નેપછે. સંયુક્ત અને અવિભક્ત કુટુંબ એ માનવતાની પરીક્ષા છે. એ કસોટીમાંથી જે પાર ઉતરે તેજ વિશાળ ક્ષેત્રમાં ફતેહ પામે. જે કુટુંબને ન સંતોષે તે જગતને શું આપે ! જીવનના બધા પ્રાથમિક પ્રયોગોની શાળા એ ગૃહ છે. ગૃહની પ્રયોગ શાળાજ ભાવિ જીવનની નિર્ણાયક થાય છે. એટલે સગાંબાહાતિ-કુલ પરંપરા વગેરે દામ્પત્ય જીવન શરૂ કરતાં પહેલાં વિચારણીય થાએ તો તે જોડું નથી. આમ વરની લાયકતા માટે અનેક વિચારો નિશ્ચિત થયા. દીર્ઘ દષ્ટિ ઉપર લગ્નની સંસ્થા રચાઈ છે. તાત્કાલિક જે ગેરલાભ લાગે છે તે સંસ્થાના દોષને લાંબને નહિ પણ પ્રત્યક્ષ જીવનના દોષોને લાંબને લાગે છે. આપણી દોષયુક્ત વિચાર સરણીનું ફળ આપણને ભોગવવું પડે છે પણ અનેક દેહકેશ ખાંધેજ મનુષ્ય ગણો થાય છે. એટલે અવિચારી પ્રયોગોનાં કડવાં ફળો આપીનેજ આપણે જે સત્ય વસ્તુ છે-તેની નજીક નહીં.

વરની લાયકતા વિચારી, વદુની લાયકતાને પ્રથમ પણ મુજબે એવો છે. વરવદ અન્યોન્ય પૂરક છે. અન્યોન્યની પૂર્તિ જે રીતે થાય તે

રીતે બાલ્યઓની લાયકાતનો પ્રથમ વિચારવો જોઈએ. સ્ત્રી પુરુષના કાર્યક્ષેત્રો અમુક અંશે સમાન છે. અમુક અંશે ભિન્ન છે. ઉભયની કુદરતી રચનામાં જેમ મામ્ય અને બેદ છે તેમજ તેમની કેળવણી શિક્ષણ-કાર્યક્ષેત્રમાં સાધર્મ્ય અને વેધર્મ્ય છે. એ બેના બેદને ભૂલી જઈ સ્ત્રી વા પુરુષના જીવનના માર્ગનો નિર્ણય થાય તો તે બહુ ટકે નહિ, આથી એ બેદનો પૂરો વિચાર કરીને અન્યોન્યને સહાયભૂત યજ્ઞ જીવન ગુજરે એવી પદ્ધતિને કાર્યક્રમ વિચારવો. ગણિતની મરિભાષામાં કહીએ તો દંપતી જીવન એ અપૂર્ણાંક સંખ્યા નથી. પણ એ ઉભય મળી પૂર્ણાંક થાય છે. જ્યાં સુધી પૂર્ણાંક ન થાય ત્યાં સુધી જીવનની મંદિરા ન સમજાય.

તો માનવતા જન્મે એ કેળવવાની છે. પ્રભુતા જીવનમાં ઉભયે ઉતારવાની છે. મધુ-મરી સ્ત્રી અને પુરુષે જીવન કાળમાં જ દેવત્વ પ્રાપ્ત કરવાનું છે. એટલે સ્ત્રીએ એના સ્વભાવ-શરીર-મન-સંસ્કાર વગેરેને અનુસરી એ સાધવાનું રહ્યું-પુરુષની ઉનકતા પૂર્ણ કરવાની કેશીય કરવી રહી. પુરુષે પોતાને યોગ્ય રીતે સ્ત્રીની અપૂર્ણતા પુરી કરવી રહી.

આમ સ્ત્રીએ જ પરણવા માટે કરેલી લાયકાત મેળવવી એનો વિચાર કરીએ. મહેલી લાયકાત તે વિદ્યા-કેળવણી પણ એ કેળવણી પુરુષની કેળવણી કરતાં ભિન્ન-સ્ત્રીને અનુકૂળ એવી. ભણે સ્ત્રી દર્શન ગ્રંથો ભણે. વેદના ભાષ્યો લખે, ચિત્રકાર થાય, કવિ થાય મધુ ધરની વ્યવસ્થા ન ભૂલે અને આવી જાતની કેળવણી મંત્રીને ઉચ્ચગણ અને આનંદમય કરવામાં યોગ્ય. યોગક્ષેત્ર શબ્દનો પ્રચાર બહુ છે પણ તેનો અર્થયોગ સમજે છે. પુરુષયોગ છે. એટલે પ્રાપ્તિ કરે છે. સ્ત્રી ક્ષેત્ર છે એટલે પ્રાપ્તની વ્યવસ્થા સ્ત્રીએ કરવાની છે. તે માતા છે, એટલે જગતે બધાની નિર્માતા છે. કુશળ

કારીગર ન હોય તો જગતને નિર્જીવ કરી મૂકે. આ કૌશલ્ય પ્રાપ્ત કરવા જેટલી કેળવણી યોગ્યપોષ્યનો સત્યાસત્યનો વિચાર કરતા શિખવતી હોય તેટલી બધી કેળવણી જરૂરી છે. હાલની કેળવણી કેટલાક સુધારા વધારા સાથે આ જરૂરીઆત પુરી પાડી શકે. એવું અમારું માનવું છે. પ્રજાના અશુભ્યનો આધાર સ્ત્રીઓ પર હોય આવી કેળવણીની જરૂર પુરુષ કરતાં સ્ત્રીઓને વધારે જરૂરી છે એ શુદ્ધિગમ્ય વાત છે.

જે સમાજની સ્ત્રી વિદુષી તે સમાજ અવનતિ પામતોજ નથી. જ્યાં સ્ત્રીઓમાં અગામ પ્રસયુ ત્યાં સર્વનાશના ખીજ વધાર્યા જ જાણુવાં. જ્યાં જ્યાં સ્ત્રી અગામ ત્યાં ત્યાં અનેશ્વર્થ અને તેના અનિષ્ટ પરિણામો અવિ-છિન્ન ધારણે દોડી જ આવે છે. આવી જાતની વરણચિતિનું ભાન હોવાને લખને જ પ્રાચીન સમાજશાસ્ત્રીઓએ એક અથવા બે વેદોનું અધ્યયન લગ્નની ધણી લાયકાતોમાંનું એક મુખ્ય અંગ નિર્માણ કયું હતું. ભારતમાં ભારતી પાટી-શંકર અને મંડનમિશ્રનો ન્યાય તોલી શકે એવી; ગાર્ગી યજ્ઞ યાજ્ઞવલ્કયનું માન મૂકાવે એવી. તેમની ચક્રયતનો આધાર ઉપરોક્ત નિયમને આભારી શું ન હોય શકે? અને ઋગવેદમાંની મંત્રદષ્ટા સ્ત્રીઓ આવી જાતના નિયમ સિવાય પાટી ચક્રી હોત? હાલમાં ભણે આપણે વેદ અથવા વેદોનું શિક્ષણ ન આપીએ પણ સ્થિતિને અનુકૂળ કેળવણીનો કાર્યક્રમ નક્કી કરવાની જરૂરીઆત મોટામાં મોટી છે.

આમ યોગ્ય વરવડૂના જોડણી થતાં જીવનમાં કલેશ કંકાસ તે રથાન બહુ ઓછું રહે. કારણ કે સ્વમજ્જપૂર્વકના લગ્નમાં બેદને બહુ રથાન હોવું નથી. જ્યાં ઉદાર સ્વમજ્જ ત્યાં ક્ષુદ્ર કલેશો ટકી જ ન શકે. ક્ષુદ્ર કલેશ નહિ. ત્યાં માનસિક ખીલવણી રહેજે યજ્ઞ.

શકે. સ્ત્રી પુરુષની શક્તિનો વ્યય એજે ન જાણે જીવનની પ્રગતિના કાર્યોમાં યોજ શકાય. જીવનને પ્રગતિમાન-ઉચ્ચ-અર્થપૂર્ણ થવામાં વિધન રૂપ આવા કલેશો દૂર થતાં જીવનની સાર્થકતા સાધી શકાય.

આમ જે સમાજમાં આટલી ઉડી વિચારણાને, અંતે જે લગ્ન સંસ્થા સુવ્યવસ્થિત ત્યાં પણ કાળનો પ્રભાવ પડ્યા વિના રહી નથી. કાળની કૃત્ય ધીમી પણ દૃઢ હોય છે. તે અટકતી નથી. એ કાળના માસ-માંથી આ લગ્ન સંસ્થા પણ બચી નથી. જેમજેમ પ્રજાકીય જીવનમાં લગ્નની ભાવના ઝાંખી થતી ગઈ તેમ તેમ તેનો આદર્શ મૂલાવા લાગ્યો. દેશે અનેક રાજ્ય ક્રાંતિઓ જોઈ. અનેક સામાજિક પુનર્વિધાનો અનુભવ્યા. રાજકીય પરિવર્તનોને લઈને પ્રજાકીય જીવનમાં પણ પરિવર્તનો થાય છે. અને તાર્કિકિક યેયમાં લોકોના ચિત્ત કળે છે. આવા જ પરિવર્તનને લઈને લગ્નની સંસ્થાની ભાવના અમુકકાળે કંકુષિત થવા પામી.

પરંત્ર તતાએ ભવં દુઃખોતુ મૂળ છે, પરંત્ર પ્રજા સ્વત્વ શુભાવે છે. એની દીન મનોદયા સર્વત્ર પરાજય જ અનુભવે છે. ભારતને પરરાજ્યોના આક્રમણો ભારી પડ્યાં. અને દેશની સ્વતંત્રતા જતાં તેના આદર્શો પણ વીસારે પડ્યા. લોકોની દયા દયા ખાવા જેવી થઈ. વિશ્વાસ-શ્રદ્ધા-સંપ-પવિત્રતા-જગ એના સર્વ ગરે પડ્યાં અને પ્રજાકીય જીવન અવનતિને કિનારે આવી પહોંચ્યું.

ધીરે ધીરે લગ્નની ભાવના પણ ફેરવાઈ. લગ્ન એ શોખનું સાધન મનાયું, ભોગનું સાધન થયું. એમાંથી ધર્મની ભાવના ઝાંખી થઈ. સ્ત્રી અને પુરુષ ન્યાં જન્મ્યા એટલે પરણતું જ એવી નિષ્પ્રજા ભાવના પેદી. વિદ્યા મૂલાઈ. આ વિધાનો પાસ દૃઢ થયો, અનેક સંજોગોને લઈને બાળ-

લગ્નની પ્રજાકીય જીવનધાતક પ્રણાલિકા આવી એ સર્વજાતી રાક્ષસીએ દેશનું નર ચૂસી લીધું. સુવાન સુરતીઓના આયુષ્ય ધરા-ઓ વિધવાઓની સંખ્યા વધારી. સ્ત્રીઓનું સન્માન શૂન્ય કરી મૂક્યું, અને જે સમાજમાં સ્ત્રીઓની અવગણના થાય તે સમાજનો વિનાશ થાય એ સિદ્ધ વાત છે. એ સતી છે સતીનો શાપ કદાપિ નિષ્કળ જતો નથી. એની હાથ સમુદ્રના પાણીને પણ શોષી લે છે. સમાજ જીવનનો પ્રાણ દિવસે દિવસે શોષાતો ચાલ્યો. નિર્વિધ પ્રજા ઉપજતી ગઈ. દરિદ્રતાનાં ઓપારે દેશના હૃદયને કચડી નાખ્યું. સ્ત્રીપુરુષના જીવનનો મેળજ ન પાધો. ન્યાં ત્યાં કલેશ અને કલેશની અવસ્થામાં દુઃખનો પૂર્ણ ઉદય છે. એવો કોને અનુભવ નથી? કલેશને દૂર કરવા તો જીવનું દાન છે. કલેશની શ્રદ્ધ પાશવતા તરફ દોરી જાય છે. પણ અનિવાર્ય આગળ શોક કરવો વૃથા છે. છતાં પણ આ વિનાશક રૂઢીમાંથી મુક્ત થવાનો દિવસ બહુ દુર નથી. એમ પ્રજામતમાં થતા ફેરફાર જોતાં અને શારદા એકદ પસાર કરી મરકારે બતાવેલી સદ્ગુણીને જોતાં કહી શકશે.

હવે અત્યારે અને ભવિષ્યમાં લગ્નજીવન કેવા પ્રકારનું હોય તે જોઈએ એ વાત ઉપર વિચારણા અસાધવી રહી કેવા પ્રકારના લગ્નથી ભારત પુનઃ ઉન્નતિના શિખરે પહોંચે એ જોઈ રહ્યું. સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિથી જોતાં સામાજિક જીવનનાં લગભગ અર્ધાં દુઃખો અને ખાસ કરીને માનસિક વ્યથાઓ અસંતોષકારક લગ્નમાંથી જ જન્મ પામે છે. જે જીવનમાં સુખનો-આનંદનો-સંપૂર્ણતાનો સંચાર કરાવવો હોય તો લગ્નની સંસ્થા જ અનુકૂળ કરવી રહી.

ઉપર કહ્યું તેમ ગૃહસ્થાશ્રમ સમાજની ઇમારતનો પાયો છે. એ પાયો ખવાય તો સમાજની ઇમારત, બાંધ્યાં છતાં અસ્પષ્ટની

યાય. અને જ્યારે પડે ત્યારે તેનાં છટ રાજાં પશુ કામ ન આવે એવી સ્થિતિ યષ્ઠ જ્ઞય. તો આપણે આપણા યુગને કેવી જાનના લગ્નની જરૂર છે એ વિચારીએ.

પ્રથમ તો આપણા ગૃહજીવનમાં અનેક ફેર-ફારો ચલાવી જરૂર છે. ગૃહજીવન આજે અનેક સંકટોમાંથી પસાર થઈ રહ્યું છે. તેનું નૈતિક-આધ્યાત્મિક-શારીરિક વાતાવરણ અતિકલુષિત થઈ ગયું છે. અને તેને લઈને જ જીવનના ક્ષેત્રમાં મોહાન્ધકારની વ્યાપ્તિ અજબ રીતે થઈ ગઈ છે. એ મોહાન્ધકારને દાળવા માનના સ્પર્ધા ઉદય થવા જોઈએ.

બધી વિદ્યાનો પાયો આધ્યાત્મિક વિદ્યા છે. આત્મજ્ઞાનજ સર્વ વિદ્યાની જાતની છે, સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે. પશુ એ આત્મજ્ઞાન સદૃશ છે, એ કમઘ મળે છે. એટલે જ વિદ્યાદાનની પ્રણાલિકા એવી રીતની હોવી જોઈએ કે જેથી સાક્ષાત્ત્વ વા પરંપરાએ પશુ દરેક વિદ્યાનું ધ્યેય આત્મા તરફ દોરે એવું હોવું જોઈએ એ આત્મજ્ઞાન માટે કર્મની શુદ્ધિની આવશ્યકતા છે. શાસ્ત્રીય દૃષ્ટિથી કહીએ તો ધર્માચરણની જરૂર છે. ન્યાં સુધી સંપૂર્ણપણે ધર્માચરણ ન જણાય ત્યાં સુધી આત્માને શાંતિ ન વળે, એટલે કેળવણીમાં ધર્મનું સ્થાન મુખ્ય છે. ધર્મ એટલે યમ નિયમો. કેળવણીનું ધોરણ એવું હોવું જોઈએ કે જેથી યમ નિયમોનું પાલન માણસને તદ્દન સ્વાભાવિક થઈ જાય. અદિ-સા-સત્ય-અદા-અર્થ-અસ્તેય-અપરિમલ તરફ દરેક કેળવણીનું ધ્યેય હોવું જોઈએ. કારણ જીવન એ હિંસા અદિ-સા-આદિ સરવાળા બાદબાકીનો દાખલો છે.

યમ નિયમોમાં જ સર્વ શાસ્ત્રોની, સર્વ વિદ્યાઓની, સર્વ વ્યવહારની પ્રતિ છે. એ વિચારશીલને સમજાવતું પડે એમ નથી.

દરેક વિદ્યા પછી ઐદિક કે પારલૌકિક શ્રેય સાધનારી હોય તેનું ધ્યેય પ્રાણી માનવ હિતને માટે છે. એટલે જ ગમે તે વિદ્યા બધી પશુ તે વિદ્યાના અભ્યાસથી માનવ જાતનો પુરો વિકાસ થવો જોઈએ. પ્રેમ અને અને દયાના પાઠ શીખવા જોઈએ. બ્રહ્મચર્યની કિંમત અંકાવી જોઈએ, અસ્તેય અને અપરિમલના પાલન-પાંગના રજનો વિચાર થવો જોઈએ. પરિણામે માનવજીવનમાં સુખની માત્રા કેમ વધે તે સમજવું જોઈએ.

આ જાતની કેળવણી માટે દાસની શિક્ષણ પદ્ધતિના અનિષ્ટ અંશોનો સત્તર ત્યાગ થવો જોઈએ. દાસની કેળવણી એકથી દ્વિતાવદ નથી એ જાણીવું છે. તો પહેલો ઉપાય દાસની કેળવણીમાં યોગ્ય ફેરફાર કરવો એ છે.

અને એ કેવી રીતે ? આજના પ્રગતિ-માન દેશ પ્રતાલી, ઍકસ્ટ્રોવેલીઆ, જર્મની, રશિયા, ટુર્કી, ધરાન વગેરેના આ તરફના પ્રયાસો જોતાં માલમ પડશે કે ઉપરોક્ત દેશોના શાસકો બાવિની પ્રજાનાં શરીર અને માનસિક બંધનાં સુયોગ સાધવા પ્રયત્ન કરે છે. રાજ-કીય, સામાજિક અને ખીજ વિનનાઓને લઈને દરેકની શિક્ષણ પદ્ધતિમાં કયાંક કયાંક ફેર માલમ પડે છે. પશુ તે બધાનું ધ્યેય એકજ છે કે બાવિયની પ્રજાનાં શરીર અને મનને બલવાન બનાવી દેશની સ્વતંત્રતા સાધવી અને સાધ્યા પછી જાગૃતી રાખવી, એ દેશમાં બી અને પુરુષ વચ્ચેના જુદાને જમ્ય નહિ એવા બેદખાવ-જે આપણે અદિ-સા પૂર જુસ્સામાં જોવામાં આવે છે-ફર થઈ ગયા છે. અને સમાજની એ બે વ્યક્તિઓમાં એક મેકના સહકારથી દેશને આઝાદ બનાવવાની જુદી આવી છે. આપણે અદિ-સા સમાજની અર્ધી શક્તિનો પૂરે પૂરો ઉપયોગ થઈ શકે નથી, સમાજનું અર્ધું અર્ધ અંધકારમાં રહે છે.

જડ જેવો રહે છે. એવા મૃત અંગોના બાર સહન કરી ખીળ અંગે પ્રગતિ કરવી રહી. પ્રગતિ યથા શકે પણ બહુજ ધીમી-જેટલી અડપથી યથા શકે જેટલી અડપથી નહિ. અને આ પ્રગતિમાં આડખીલી રૂપ હાલની લગ્નની પ્રથા નથી-શું ?

હાલની લગ્ન વ્યવસ્થા પ્રગતિને તોષનાર બહુજ બલવાન શક્તિ છે. છોકરા અથવા છોકરીને બાળવયમાંજ પરણાવી દેવામાં આવે જેટલે તેમની પોતાની ખીલવાની વૃત્તિ જ મરણ પામે છે. કેમકે જીવનની એક અતિ ઘણ વસ્તુ પારકાની મદદથી મળી રહે છે. તે મેળવવા માટે પોતાને કરવા પડતા પ્રયત્નો-પોતાને આદર્શ વ્યક્તિ તરીકે જગતમાં મૂકવાની તમન્નાઓ મોળી પડી જે કેળવણીના ઉચ્ચ આદર્શ ઉપર કલો તે અસાધ્ય રહી જાય છે.

તો હિંદુ લગ્નની અમલમાં મૂકી શકાય એવી કષ્ટાન્તની વ્યવસ્થા કરવી કે જેથી કુટુંબના પરિણામ રૂપ ઉપન્યસ યર્તા અસ્તાનતા, અકાળ વૈધવ્ય, સારીરિક અને માનસિક વિકાસની શક્તિ, ગરીબાઈ, નાની નાની બાબતોમાં યતા કજાઓ વગેરે દૂર-કરી શકાય અને તેમની ભાવિ ઉત્પત્તિ અટકાવી શકાય ? આ સવાલનો જવાબ આપણે ખીળ સવાલથી આપીશું. આટલી ઉચ્ચ ભાવનાને શિખરે પહોંચતા હિંદુ સમાજ કયા કારણોને લઇને દિશા ભાન ખૂંધ્યો કે જેથી તે ઉન્નત શિખરે ન પહોંચતા તેણે હંડી ખીણ તરફ જ પ્રયાણ કર્યો ? આપસમાનશાસ્ત્રીઓએ લગ્ન એ કશર નથી પણ પવિત્ર ગાંઠ, નહિ તોડી શકાય એવી ગાંઠ છે, એમ કહીને હિંદુસમાજને છુટાછેડાની છુટા જે સમાજમાં છે તે સમાજમાં પ્રસરતી અશ્વદા, વિધાસપાત વગેરે અનેક દુશ્વળિયાંથી બચાવી લીધા છે. પણ લગ્ન પવિત્ર ગાંઠ ત્યારે જ ફેરફાર શકે કે

જ્યારે તેમાં પરણનાર વ્યક્તિઓની મુશ્કેલી હોય. વડીલો જ જેમાં મુખ્ય ભાગ ભજવે છે, જેમાં તેમનો જ મત, પછી લોકો ખરો હોય વા ખોટો હોય, લવિધ્યના પતિ પત્નીઓનું ભાવિ નિર્ણય કરે છે, એવા લગ્નમાં કાષ્ટક વખત પવિત્ર ગાંઠની હંપાતી હોઈ શકે પણ મનુષ્ય સ્વભાવ છે તેવો હોવાને લઇને આનાથી સર્વત્ર વિરૂદ્ધ સ્થિતિ જ જોવામાં આવે છે. વરવહુના જીવનમાં એક ખીળ તરફ અટકાવણું, સાસુ વહુ, નજીક જોનાં વગેરેના અઘણ એ બધાનું મૂળ વડીલોએ પોતાના અમુક સ્વાર્થ સાધવા આશી મેળવેલા લગ્નો જ છે.

બાળલગ્નનાં કારણ તરીકે મુસલમાની સત્તા હોય એમ બતાવવામાં આવે છે. અને એમ હોય એવું માનવાને સમજ કારણે પણ છે. ખીણું કારણ માયાપોની પોતાના પુત્ર પુત્રીને અપરિણિત રહેવાના સંભવને દૂર કરવાની ચિંતામાં હોય તો તે પણ ખોટું નથી. પણ આ ચિંતાઓ તેમને ભાવિની પ્રજાના અનુદય તરફ આધિજા બનાવ્યા, પુત્ર અથવા પુત્રી લવિધ્યમાં કેવા નીકળશે તેનો વતોશ નાનપણથી બાંધી શકતો નથી. માટે જ આજે કયાં હોય ત્યાં કલ્પેડાં જ જોવામાં આવે છે. જે પુરૂષ શિક્ષિત હોય છે, તો સ્ત્રી તદ્દન અજ્ઞાન ખીન કેળવાયેલી હોય છે. આમ થવાથી પુરૂષને પોતાના માનસને ન સમજ શકે એવી સ્ત્રી મળવાથી હંમેશાનો અસંતોષ રહી જાય છે. તેનું જીવન નિરસ યથા પડે છે. તેના જીવનની છુદ્દિની બાલુ અમંતુષ્ટ રહી જાય છે. સારીરિક આવરમકતાની તૃપ્તિ એ એક ક્ષણિક આનંદ છે-કાળથી તે મર્યાદિત છે.

પણ ખરો આનંદ તો મગાનધર્મી પત્નીના સાદચર્યમાં છે. આમ થવાનું કારણ એ પણ છે કે માન્યરો પુત્રોને શિક્ષણ

આપતાં ડર છે કે રખેને તેને તેના થોડા સિદ્ધિ પતિ ન મળે. પણ જો મોટી ઉમરે લગ્ન કરવાની પ્રથા હોય તો આ ઉપલી ખીકને સ્થાન જ ન રહે, અને આપણે જે પુરૂષને ખીજી સ્ત્રી સાથે સાહચર્ય કેળવવાના અને સ્ત્રીને ખીજા પુરૂષ સાથે મૈત્રી બાંધવાના બનાવો જોઈએ છીએ તેનું મૂળ પણ આ પ્રકારનો અસંતોષ જ છે.

આમાં સ્ત્રીઓની તો પૂરી દુર્દશા જ થઈ રહી છે. તેઓ એક તો તફાવત નિરક્ષર-પશુ જેવી થઈ રહે છે. કહેવત છે કે “ દોકરી ને ગાય ન્યાં દોરે ત્યાં જાય. ” આ મહાજાતમાં જ સ્ત્રીઓની પશુના જેવી હીન સ્થિતિનો તાદરશ ચિતાર છે. માઆપ ભલે પોતાની પુત્રીને માટે કંઈક કુબોલ, શેગીષ્ટ, અભણ, ઘરડો પતિ શોધી કાઢે પણ પુત્રીથી માઆપની પસંદગી વિરૂદ્ધ એક ચબ્દ પણ ન ઉચ્ચારાય. તેણે તો પોતાના પર લાદેલા મૃત વજનો ઉચકી ગમે તે બોગે જીવન વીતાવવું રહ્યું. તેને તો “માઆપના સ્વાર્થના બોગ” થઈ પડી મને કે કમને પોતાને ન રચતા એવા પુરૂષના એક રમકડા તરીકે થઈ રહેવું પડે છે. જો પુરૂષ આવી સ્થિતિમાં મુકાય તો તે ખીજી સ્ત્રી પણ કરી શકે પણ સ્ત્રીને તો પોતાના પતિદેવની સેવામાં જ ગમે તે બોગે સંભાળ રહેવું રહ્યું. મરજી વિરૂદ્ધ કરવા પડતા કામથી થતી માનસિક વ્યથા કાષ્ઠ પણ દુઃખ કરતાં દુઃખ છે. આવી જાતની વસ્તુસ્થિતિમાં માણસ માણસ મટી પડી જાય. થઈ રહે છે. તે કાષ્ઠ પણ કામ સ્વતંત્ર રીતે પોતાની જીંદગી પર આધાર રાખી કરી શકતો નથી, તેને કાષ્ઠ પણ વિષયમાં એવ પડવું નથી. તે એક હાખાયા કુતરા જેવું જીવન બંધીત કરે છે.

પુરૂષે પોતાની જાતને બહુ જ દુરુપયોગ

કરી સ્ત્રીઓને ઘણા જ અન્યાય કર્યો છે. તેમની નબળાઈનો લાભ લઈ તેમને માટે અસહ્ય નિયમો ધડી કાઢ્યા છે અને તે પોતાની નીચ સગવડ માટે જ, સ્ત્રી હૃદયની ઉમિંચોની તેણે સ્વાર્થાધ બની કુરરીતે અવગણના કરી છે. પતિને દેવ ગણવાની ભાવના એ પુરૂષને પોતાની. જમરૂતિ વખત કરવાનો માર્ગ અતિ સરળ કરી મુક્યો છે. જો સ્ત્રીઓ આ ભાવનાને માન ન આપી શકે પ્રતિ શાક્ટ્ય ની નીતિનો અભિપ્રાય કરે તો પુરૂષવર્ગ જેટલી છૂટથી સ્ત્રીની ઉમિંચો તરફ બેદરકાર રહે છે, એટલો બેદરકાર ન રહી શકે. ન્યાં મુધી સ્ત્રીઓ શિક્ષિત થઈ પુરૂષોની સ્વચ્છંદ વર્તણૂક સામે બંધ ઉઠાવતી ન થાય ત્યાંમુધી પુરૂષો પોતાની વૃત્તિઓ સંતોષવા સુકવાના નથી એ નિર્વિવાદ છે. પુરૂષને એમ મમજાણ પડી જતી જોઈએ કે સ્ત્રી હવે મહેલાઈથી પોતાની આપણું જોઈએ કમીની બરદાશત કરે એમ નથી. સ્ત્રીઓમાં આવી શકિતનો સંચાર થાય એ દિવસો હવે બહુ દુર નથી. કેમકે અંગ્રેજી કેળવણીનો પ્રચાર વધવા લાગ્યો છે અને સ્ત્રીઓએ પરિપક્વ બની પોતાની ફરીઆદો રજુ કરવા માંડી છે. તેઓ ફરીઆદો કરી હવે અટકતી નથી પણ પોતાને માટે પડાએલા અન્યાયી કાયદા અને રીતરિવાજોને જાગૃત્તાથી જોઈએ સત્વેરથી અંગ્રેજી ઉઠાવી રહી છે. થોડા વખત પછી કરાંચીમાં આવી એક પરિષદ મળી હતી અને તેમાં સ્ત્રીને સ્વતંત્ર કરવાની-યોગ્ય હકો મેળવવાની મતલબજાગી ઘણા દાવો પચાર થયા હતા. હિન્દુસ્તાનમાં આવી દાવની સ્ત્રી સ્વતંત્રતાની અગવગતની પ્રગતિ તરફ દરેક સ્ત્રી સ્વતંત્રતાના હિમાયતીએ દષ્ટિ રાખવા જોઈ છે.

આ ઉપરાંત એટલું ત્રિવિધ થાય છે કે આપણે પૂરેની લગ્નની ઉચ્ચ ભાવનાના સિદ્ધાંત તરફ જતાં રખો મૂલ્યાંકીએ, અને

યાં આગળ આપણે બૂલ કરી એ પછી આપણને ચોકખી રીતે માલમ પડ્યું છે. માટે આપણી ફરજ છે કે આગ રસ્તા પરથી યાજી ફરી સાચા રસ્તા ઉપર આવી ફરીથી એક વખત આર્યોની ઉચ્ચ ભાવના સિદ્ધ કરવા પ્રયાણ કરીએ. આ પ્રયાણના માર્ગમાં અડચણ ન પડે એ. માટે ફરીથી પુનરાવૃત્તિના હોય વહોરી લાઈને પછી, કલા વગર નથી ચાલતું કે ભાવિની પ્રજાના દેશના હિતેચ્છુ માનવોએ-ત્રીલોકોએ નાનાં નાનાં બાળકોને પરણાવવાની ચિંતાથી દૂર રહેવું. બાલક અપરિણીત રહેવાથી પોતાની ખાનદાનીને લાગતી મનાતી હિંચુપતથી ન દોરાતાં તેને યોગ્ય કેળવણી આપવા તરફ લક્ષ્ય આપવું. ઓછામાં ઓછી પરણતી વખતે છોકરાની ઉંમર વીસ વર્ષની અને છોકરીની ઉંમર સોળ વર્ષની હોવી જોઈએ. આથી થશે શું કે છોકરા અથવા છોકરી પોતાને કોની સાથે રહે એમ છે તે કહી દેશે. માનવોને વિહ્વળ કરતો જીવનના મહાન પ્રશ્નનો ઉકેલ એની મેળે જ નીકળી રહેશે. આટલી વયમાં આવતાં પુત્ર અને પુત્રીને પોતાનો કોણ સહચારી થાય તો સાચું એનું ઠીક ઠીક ભાન થઈ જાય છે. આવી રીતે પોતે જ પસંદ કરેલી એવી જે વ્યક્તિઓનાં લગ્ન થવાથી હાલમાં જે બધા દોષો છતર વ્યક્તિપર દોળી મુકવાની વૃત્તિ છે અને એ વૃત્તિને લઈને જે કંઈયે પરિણામે છે-તે દૂર થશે આવી રીતના લગ્ન પછી નો કાંઈપણ અનિષ્ટ પરિણામ આવે તો પછી તેમાં ખીજા કોઈનો વાંક ન હોવાથી સંમતિપૂર્વક એક ખીજાને નીલાવી દે છે.

આવી રીતના લગ્નની દિમાયત કરવા

હું એક ખીજા કારણથી લલચાઈઉં છું. તે એક પુરુષ અને સ્ત્રી પોતાના ઇશને લાયક થવા-તેને સંપૂર્ણ રીતે આનંદ આપવા મહાન પ્રયત્નના આદરે. અને આવા પ્રયત્નના પરિણામે જ ખરું પુરુષત્વ અને સ્ત્રીત્વ ઝગદી ઉઠશે. અને આપણે અંખીએ છે-પણ શાને માટે ? સાચા પુરુષો અને સ્ત્રીઓ જેવાં માટે. દીન-લાચાર-અરાન-અર્ધા-શન્ય-ગુલામી મનાદશાવાળી પ્રજા જેમ જેમને આપણે ક્યારે હિંદુ પ્રજા પ્રભાવશાળી પ્રતિભાશાળી બને એ દિવસની આતંકૃત રાહ જોઈ બેઠા છે. આવો દિવસ જેવો હોય તો સ્ત્રી પુરુષમાં રહેલી એકમેકને યોગ્ય થવાની-ખીજાથી ઉદ્દેશ થવાની જે સ્વાભાવિક વૃત્તિ છે તેના પૂરેપૂરા ઉપયોગ કરવો. આ વૃત્તિ ત્યારે જ સતેજ-ચેતનવાળી થશે, ત્યારે બાળ લગ્નની પ્રથા નાશુદ થઈ પુખ્ત વયના સ્ત્રી પુરુષોની સમ્મતિથી ચતાં લગ્નની પ્રથા ચાલુ થાય. હાલમાં ફેલાતી કેવળણીના કુદરતી પરિણામ આવી પ્રથા થોડા વખતમાં ફેલાશે એવું મારું માનવું છે. સ્ત્રીઓમાં જે જન્યુતિને લઈને સ્ત્રી પરિષદો મળે છે, અને કેવી રીતે સમાજને કોરી ખાતી રૂઢિઓનો નાશ કરવો તેને માટે વિચાર ચલાવે છે, તેમાં જ હું તો સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્યના સર્વોદયની ઉંચા નીકાળ છું. માટે દરેક સ્ત્રીની ફરજ છે કે તે આવ સ્ત્રી સંઘોના કાર્યોમાં ફક્ત લાભ ખાસ કરીને હિંદુ સમાજમાં પ્રવર્તતી કલુષિતતાને દૂર અને સંસારને સુખદ અને આનંદમય બનાવે. *

* [આ નિબંધ તૈયાર કરવામાં કેટલાંક પુસ્તકોની મદદ બે લીધી છે. શ્રેષ્ઠિકા.]

સિદ્ધિ

ન

બુદ્ધિ

લેખક સ્વ. શ્રી બેંગલોર અમલ પાઠકજી

શ્રી ગણપતિ મહારાજ એક વેળા કામસર બહાર નીકળી પડેલા તે અરસામાં સિદ્ધિ અને બુદ્ધિને ઘરમાં વડવાદ થયું. મૂળ હસતાં હસતાં વાત શરૂ થઈ. સિદ્ધિ કહે કે હું ગણપતિને સહુથી પ્રિય ને બુદ્ધિ કહે કે હું ગણપતિને જેટલી વફાલી છું તેટલું 'બીજું' કોઈ નહિ. આમ રસાકરી પર ચડતાં મરકરી ટેકાણે રહી ગઈ અને કોધાવે-શમાં આવી જઈ બેઠાં ગણ સામસામાં મહેલમાં મારવા મંડી પડ્યાં. એકએકને ચોટલો પકડવાની તૈયારીમાં હતાં એટલામાં ગણપતિ મહારાજ ઘરમાં દાખલ થયા.

જે ઘેરીના માટીનું કુખ મને નથી એમ તેજ દિવસે રસ્તામાં એમણે કાતિંકસ્વામિને મળેડે બહાર મારેલી ને ઘેર આવી આ તમારો ભેથો એટલે પહેલાં તો મનમાં સજડ બોલાજ પડી ગયા. પણ જાણે કંઈ બન્યું જ ન હોય એવું કાવડું મહેલું રાખી પૂજકું કે 'શું છે ?' જવાબ ન મળ્યો.

વાત ફેરવવાના ઇરાદાથી, 'જૂખ લાગી છે માટે ખાવાનું લાવો' એમ બંને તરફ ભેંધને લોકમ આપ્યું.

કોઈ ચર્યું નહિ.

સિદ્ધિના ગળામાં અકળાઈ જઈને સુંદ નાખતાં ગણપતિએ પૂછ્યું 'બહેરી છે ?' લોક ક્યાં છે ?'

સિદ્ધિ બોલી, 'મહારાજ, અપરાધ દામા કરો. રોજ દુરંધિ છું પણ આજે આણે (બુદ્ધિ તરફ આંગળી બતાવતાં) બહુ મહેલું માર્યાં છે એટલે કંઈ બનાવી ચકી નથી.'

આ સાંભળીને બુદ્ધિ બોલી ઉઠી: 'પાણનાથ પહેલું અમારા એમાં તમને કોણ

વધારે વફાલું તે કહો. જે સિદ્ધિ વધારે વફાલી હોય તો હું ચાલતી માઉ, ને હું વધારે વફાલી હોઉં તો એ ચાલતી થાય. જે રહેશે તે રાધશે.'

હસતા હસતાં ગણપતિ બોલ્યા: 'તમે બંને મને મરખાં વફાલાં છો. આની ગાંડી તકરાર ન કરો. બુદ્ધિ વગર મને ચેન ન પડે, ને મિદ્ધિ વગર તો મને આવેજ નહિ.'

અકળાઈ જઈને બુદ્ધિ બોલી: 'હોશિયારો જવા દો ને બરાબર જવાબ દો. એમ પટાવે અમે ફાસલાઈ જઈએ એવાં નથી.'

સુંદ જારીને બુદ્ધિને જમીન પર ઉઘાલાવી પાડતાં ગણપતિ ગળું ઢાંક્યા 'તારા વગર ચાલશે. હક, ચાલતી થા.' સિદ્ધિ મલકાતી મલકાતી લોક કરવાને રસોડા તરફ દોડી.

સિદ્ધિ ગઈ એટલે પછે પડીને બુદ્ધિ બોલી: 'હું હથેલ, હું તો આપના હૃદયમાં આપ પરણ્યા તે પહેલાંની છું. હું જે ન હોત તો કાતિંકસ્વામિને હરાવવાની યુક્તિ તમારા હૃદયમાં શી રીતે રજૂરત ? મારા ગયા પછી મિદ્ધિ તમને કુનિયા આગળ મૂક્યું બનાવશે.'

ગણપતિને પૂર્વના સંસ્મરણો ખડાં થયાં. હેતુપૂર્વક બુદ્ધિના ગાલને સુંદ અડગાડતાં ગણપતિએ તેને કહ્યું કે 'પ્રિયે સિદ્ધિ વગર મને ચલે એમ નથી. મારા ઘરમાંથી એ બહાર જાય છે તે વખતે તું ઘરમાં હોય છે છતાં લોભી ઘરમાં કોઈ નથી એમ કહે છે. પણ એ હોય છે ત્યારે તું ઘરમાં હોયજ નહિ છતાં તું ઘરમાંજ છે એમ માને છે. માટે તારે મિદ્ધિ મરખી છે તે ખ્યાલમાં નાખી એ રાજ મેઠે એમજ કામ કરવું, સમજ ? ખરી વફાલી તો મને તજ છે. જા. લોક સમ આપ.'

સવારથી રાત સુધી ટયુશનો અને પતુજિરિ કરતા
શિક્ષકના ગૃહજીવનમાં પત્ની કે છોકરાંનું કાંઈ સ્થાન
નથી : એવા ચીનુભાઈને મન પણ ખેરી એટલે તો માત્ર

ગોળા હાંકણું

લેખક :
શ્રી. ગિરીશ

ચીનુની ધડિયાળમાં માડા નવનો એક
ટોશો વાગ્યો ને ધારી ડહેલીની સાંકળ
ખડખેડી.

એક વાર, બે વાર, ત્રણ વાર અને કશે
સંચળ સંભળાયો નહિ એટલે ચીનુભાઈ
માસ્તરે ખૂસ મારી, " ઇન્કુ, એ ઇન્કુ. "

અને છતાં જ્યારે ડહેલી ઉધડવાનાં કર્યા
ય ચિહ્નો જણાયાં નહિ ત્યારે ચીનુભાઈએ
સાંકળનો ખડખડાટ વગર અટક્યે એકાદ બે.
મિનિટ ચાલુ રાખ્યો.

પેરણણ, ગરકુબેન જાગી ઉઠ્યાં અને
એમણે કહ્યું, " પારવતી ઉધી ગઈ લાગે
છે, ઉભા રહે માસ્તર, હું અંદર જઈ
ફળિયામાંથી ખૂસ પાડું છું. પારવતી તે કાંઈ
માણસ છે ! "

અને ઝમકુબેન પોતાના હુલ્લંદ અવાજે
પારવતીને ઉધમાંથી જગાડી.

પારવતીએ નીચે આવી ડહેલીનું ખાર
ઉઘાડ્યું અને ચીનુભાઈ અંદર આવ્યા એટલે
ખાર વાસ્યું.

ડહેલીની ઓમરીમાં લટકતું ઝાંખું કાનસ
માસ્તરે સતેજ કર્યું. ચોકમાં પોલા પાણીનું
પીપતો નાંગ ઉઘાડી લાચ મ્હોં પોપાં ને તે
પણ પત્ની-પારવતીની પછવાડે ઉપર ચઢ્યા.

છોકરાંઓ સુષ્ટ ગયાં હતાં. છેક નાનો
કોકો ઘોડિયામાં સતો હતો અને તેને હીચો-

ળતી હીચોળતી : પારવતી જમીન પરજ સુષ્ટ
ગયેલી. હવે અમત થતાં તેણે પોતાને મટે
એક જૂતા ગોદાની પધારી કરી અને કોકોને
ઘોડિયામાંથી લઈ તે પધારીમાં પડી.

માસ્તરે કપડાં ઉતાર્યાં, પાણી પીધું અને
પોતાની તૈયાર પધારી પર આરામથી બેઠા.
તેમને એમ કે પારવતી કાંઈ ખોલશે.

પાંચક મિનીટ નિરાશદ આવી ગઈ.

" સાણું આ તે કાંઈ જીવન છે ? આજો
દહડો ગઢાવેતર કરીએ અને થાંક્યા પાક્યા
ધેર આવી જરા નિરાતિ એસીએ ત્યારે ઘરમાં
થી બે મીઠા સપ્તેની કે કોઈ સપ્તેની જનતેની
આસનાવાસનાની આશા થોડીકર છે ? હજી
તો દસે નથી થયા અને ત્યાં તો ધેરમાં
મધરાત જેવી ધેર સાંતિ છે ! "

પણ તેના ચે કાંઈ જવાબ મળ્યા નહિ.

ફક્ત પારવતીએ : ઇંકામાં હીચિયો કાઠી
હજીયે ધાવતો છૂટતો ન હતો. તેને તેણે
પરણે પરા કર્યો અને તે ઉડઉડ કરવાં લાગ્યો.

થોડીક મિનીટો વગી ગઈ.

અને ચીનુભાઈ પોતાને સ્થાનેથી ઉઠી
પારવતીની પધારી પાસે ગયા.

એ તો ઉધતી હતી.

તેણે તેના લાળ ધીમે ધીમે પસવારવા
માંડ્યા અને ત્યાંથી સરતો દાઢ કપાળ, અંખો
અને ગાસ હોઠ પર રમવા લાગ્યો, સ્વામીનું
સ્વામીનું થી.

પરિચિત સ્પર્શે પાર્વતીને ઉંઘમાંથી અર્ધા જગાડી, તે જરા સળવળી.

“ નગે છે છતાં બોલતી નથી મીઠી ! દિવસે તો પૂરી પાંચ મિનીટ વાત કરવા જોટલી પુરમદ, મળતી નથી પણ અત્યારેય હુંકે મને જે બોલ બોલવાનો તને ઉમળકો નથી આવતો ? આપણે પત્નીતની છીએ. મારા ધરની છું દેવી છે. તારા પર મદાર રાખીને તો મેં ધર સામી નજર પણ નાખી નથી, તારા પર દોલેલાં શ્રદાને પ્રેમનો પ્રત્યુત્તર છું જે મીઠા શબ્દોથી કે એકાદ આછા સ્મિતથી ન આપી શકે ? આ તે કાંઈ જીવન છે ? ” ચીનુભાઈએ બોલી નાખ્યું.

પણ તે કાંઈ બોલી નહિ એક બે બગાસાં ખાઈ તેણે આંખો ઉઘડી.

“ આજને ધડી અગાશીમાં બેસીએ, ચંદ્ર હમણાં જ, ઉગવાનો ! ” પતિની રસિકતા બોલી.

“ હવે સપ્ત જન્મોને યાક્યા પાક્યા, ને મારું જે માથું ફાટી પડે છે. ને જીવને બચાવે તો ત્યાં વચ્ચે છે તે ને રાતમાં નગે તો જરા સંભાળજો, એને તમારી જોડેજોડ સુવાડ્યો છે. ” પત્ની બોલી.

“ મારું યાક્યું તો રોજનું છે, આજે તો છેલ્લું ટપ્પશન ન હવું એટલે રવિભાઈ સાથે સીનેમાં ગયેલો, બારે સરસ શીલમ હતી. તમારી જેવા ધરની ઘૂંસે જોવા જેવી. પણ ઉઠ તો ખરી હું આમ ચોળું અને બીજું પણ કાંઈ બતાવું ! ” પતિના આ શબ્દોમાં ઘણું બહુ હવું.

વળી શાંતિ.

‘ ઉઠ, ઉઠ, મારા સમ છે. ’ આર્થ પત્નીને ‘ સમ ’ શબ્દે ઉઠાડી. અગાશીમાં એક શેતરંજી પાથરેલી હતી ને તે પર તકિયો હતો.

બંને ત્યાં આંખો.

ચીનુભાઈએ પાર્વતીને લમણે ને કપાળે

બામ ધરનો ને બામની ચામડી તમતમાવતી અસરે માથાનું દર્દ જરા બોણું થયું લાગ્યું.

“ રાજો હવે, ” પત્નીએ પતિની સેવા લેવાનું વાજખી નાંધ્યું.

ચીનુભાઈએ એક મખમલ મટેલી દાબડી ઉઘાડી અને તેમાંથી સોનાનો ચળકતો બાણુ-બાંધ કાઢ્યો.

“ આ તારે માટે કરાવ્યો. ઘણા વખતથી તારો હાથ અડવો જોઈ મને બહુ લાગતું હતું. લે એ હું જ પહેરાવું. ”

“ શા માટે એવો ખરચ કર્યો ? મને તો એણું કર્યું જ પહેરાવવું મન નથી. હુંકે મને માન્યમાંદાં રહે છે તેની દવામાં ખરચો, મોટા મેટ્રિકમાં છે તે આ વર્ષે નીકળી જાય તે માટે કાંઈ કરવું હોય તે કરો અને પાંચ પૈસા વધતો હોય તો બેગા કરો. હવે આ બાકીની ધરમાં રહી રહી ચાક્યાં, કાંઈ રીતે ધરના ધરનો આશરો વસાવો. ” ધરણીએ ધરની જરૂરીયાતો રજુ કરી.

“ એ બધું થઈ રહેશે અત્યારે તો હું હાંસથી આ લાવ્યો છું તેને સ્વીકાર. ”

પત્ની મૂંગી રહી. પતિએ પત્નીને બાણુ-બાંધ પહેરાવ્યો.

થોડીવાર કાંઈ બોલ્યું નહિ.

“ બહુ ઉંઘાળવી ! પાછી ઉંઘી ગઈ ? ”

ત્યાં જીવ રચ્યો. ચીનુભાઈ ઉઠી અંદર ગયા, જીવને પસવાયો, પાણી પાડ્યું. બીજાં છોકરાં સપ્ત ગયાં છે તે જોયું ને ઝીંપુ બગડ્યું કાનસ તેજાદર લાગ્યું તેથી વધુ ઝીંપું કપ્યું.

“ મારી આંખ મળી જાય તો મને ઉઠાડજો હું હમણાં અહિં જ પડી રહું છું. ”

“ વાહ, આવા અતઘવેશ શા ? અમે ત્યારે પ્રેમથી બાઈ સાહેબ પાસે કાંઈ દિ' આવીએ ત્યારે આમ કરે છે ? ”

“ મુઠ જન્મો, સપ્ત જન્મો. હવે પ્રેમને

સવારથી રાત સુધી ટયુશનો અને પંતુજિરિ કરતા શિક્ષકનો ગૃહજીવનમાં પત્ની કે છોકરાંનું કાંઈ સ્થાન નથી : એવા ચીનુભાઈને મન પણ ખેરી એટલે તો માત્ર

ગોળા દાંડણું

લેખક :
શ્રી. ગિરીશ

ચીનુની ધડિયાળમાં સાડા નવનો એક ટોચો વાળો ને ધરની ડહેલીની સાંકળ ખડખેડી.

એક વાર, બે વાર, ત્રણ વાર અને કરોડ સંચળ સંભળાયો નહિ એટલે ચીનુભાઈ મારતરે ખૂમ મારી, “ ઇન્ડુ, એ ઇન્ડુ. ”

અને છતાં જ્યારે ડહેલી ઉઘડવાનાં કર્યાં થ ચિહ્નો જણાયાં નહિ ત્યારે ચીનુભાઈએ સાંકળનો ખડખડ વગર અટક્યે એકાદ બે મિનિટ આણુ રાખ્યો.

પોરણી, ઝમકુબેન જાગી ઉઠ્યાં અને એમણે કહ્યું, “ પારવતી હાથે ગઈ લાગે છે. ઉભા રહો માસતર, હું અંદર જઈ ફળિયામાંથી ખૂમ પાડું છું. પારવતી તે કાંઈ માણસ છે ! ”

અને ઝમકુબેન પોતાના કુવંદ અવાજે પારવતીને ઉઘમાંથી જગાડી.

પારવતીએ નીચે આવી ડહેલીનું જાર ઉઘાડ્યું અને ચીનુભાઈ અંદર આવ્યા એટલે જાર વાસ્યું.

ડહેલીની ઓસરીમાં લટકવું ગંજું કાનસ મારતરે સતેજ કંપું. ચોકમાં પડેલા પાણીના પીપતો નંગ ઉપાડી દાઢ મ્હોં ધોયાં ને તે પછી પત્ની-પારવતીની પછવાડે ઉપર મગા. છોકરાંઓ યજ્ઞ ગયાં હતાં. છેક નાનો છોકો ધોડિયામાં ચૂંતો હતો અને તેને દીચિ-

ળેતી દીચોળતી પારવતી જમીન પરજ સજ ગયેલી. હવે જાગત થતાં તેણે પોતાને મટે એક જૂના ગોદાની પધારી કરી અને કોકતિ ધોડિયામાંથી લઇ તે પથારીમાં પડી.

માસતરે કપડાં ઉતાપ્યાં, પાણી પીધું અને પોતાની તૈયાર પથારી પર આરામથી બેઠા. તેમને એમ કે પારવતી કાંઈ બોલશે.

પાંચેક મિનિટ નિઃશબ્દ આવી ગઈ.

“ સાણું આ તે કાંઈ જીવન છે ! આખો દહોડો ગદાવૈતર કરીએ અને થાક્યા પાંક્યા ઘેર આવી જરા નિરાતિ બેસીએ ત્યારે પરમાયો બે મીઠા શબ્દોની કે કાંઈ પછી નાતની આસનાવાસનાની આશા થોડીકજ છે ? હજી તો દસે નથી થયા અને ત્યાં તો ધરમાં મધરાત જેવી થોર ચાંતિ છે ! ”

પછી તેનો ચે કાંઈ જવાબ મળ્યો નહિ.

ફક્ત પારવતીએ ઝડખામાં લીધેલો કામી હજીયે ધાવતો છૂટતો ન હતો. તેને તેણે પરાણે પરા ક્યો અને તે હલહલ કરવા લાગ્યો.

થોડીક મિનિટો વળી ગઈ.

અને ચીનુભાઈ પોતાને સ્થાનેથી ઉઠી પારવતીની પથારી પાસે ગયા.

એ તો ઉઘની હતી.

તેણે તેના વાળ ધીમે ધીમે પસવારથ માંડ્યા અને ત્યાંથી સરતો દાઢ કપાળ, આંખ અને ગાંઠ દોઢ પર રમવા લાગ્યો. સ્વામીના સ્વામીતવથી.

પરિચિત સ્પર્શે પાર્વતીને હૃદયમાંથી અર્ધા જગાડી. તે જરા સજવળી.

“ નજે છે છતાં બોલતી નથી મીઠી ! દિવસે તો પરી પાંચ મિનીટ વાત કરવા જેટલી કુરસદ મળતી નથી પણ અત્યારેય હૈઠે મને બે બોલ બોલવાનો તને ઉમળકો નથી આવતો ? આપણે પત્નીવત્ની છીએ. મારા ધરની છું દેવી છો. તારા પર સદા રાખીને તો મેં ઘર સામી નજર પણ નાખી નથી. તારા પર ઢોળેલાં શ્રદાને પ્રેમનો પ્રત્યુત્તર તું બે મીઠા શબ્દોથી કે એકદમ આજ રિમતથી ન આપી શકે ? આ તે કાંઈ જીવન છે ? ” સીનુભાઈએ બોલી નાખ્યું.

પણ તે કાંઈ બોલી નહિ એક બે જગાસાં ખાઈ તેણે આખો ઉઘડી.

“ આલને ઘડી અગાશીમાં બેસીએ. ચંદ્ર હમણાં જ ઉગવાનો ! ” પતિની રસિકતા બોલી.

“ હવે સપ્ત જન્મોને યાક્યા પાક્યા, ને મારું મેં માથું ફાટી પડે છે. ને જીવને બેઠા રતો લાવ અડશે છે તે ને રાતમાં નજે તો જરા સંભાળજો. એને તમારી જોડેજોડ સુવાડશે છે. ” પત્ની બોલી.

“ મારું યાક્યું તો રોજનું છે, આજે તો છેલ્લું ટથસ્ત ન હવું એટલે રવિભાઈ સાથે રીતિમામાં ગયેલો, બારે સરસ શીલમ હતી. તમારી જેવા ધરની ઘૂંસે જોવા જેવી. પણ ઉઠ તો ખરી હું બાગ ચોળું અને બીજું પણ કાંઈ બતાવું ! ” પતિના આ શબ્દોમાં ધણું બહુ હવું.

વળી શાંતિ.

‘ ઉઠ, ઉઠ, મારા સમ છે. ’ આપ પત્નીને ‘ સમ ’ શબ્દે ઉઠાડી. અગાશીમાં એક રોતરજી પાથરેલી હતી ને તે પર તકિયો હતો.

બને ત્યાં આબ્યાં.

સીનુભાઈએ મુવર્તિને લમણે ને કપાળે

બામ ધર્યો ને બામની આમડી તમતમાવતી અસરે માથાનું દર્દે જરા ઓછું થયું લાગ્યું.

“ રાખો હવે, ” પત્નીએ પતિની સેવા લેવાનું વાજબી ન માથું.

સીનુભાઈએ એક મખમલ મટેલી દાબડી ઉઘાડી અને તેમાંથી સોનાનો ચળકતો બાણુ-ખંધ કાઢ્યો.

“ આ તારે માટે કરાવ્યો, ધણી વખતથી તારો હાથ અડવો જોઈ મને બહુ લાગતું હતું. લે એ હું જ પહેરાવું. ”

“ શા માટે એવો ખરચ કર્યો ? મને તો એવું કશું જ પહેરવાનું મન નથી. એકાં સાળામાં રહે છે તેની દ્વામાં ખરચો, મોટા મેટ્રિકમાં છે તે આ વર્ષે નીકળી જાય તે માટે કાંઈ કરવું હોય તે કરો અને પાંચ પેસા વધતક હોય તો ભેગા કરો. હવે આ બાકીની ધરમાં રહી રહી યાક્યાં. કાંઈ રીતે ધરના ધરનો આશરો વસાવો. ” ધરણીએ ધરની જરૂરીયાતો રજુ કરી.

“ એ બહુ યત્ન રહેશે અત્યારે તો હું હેઠથી આ લાવ્યો છું તેને સ્વીકાર. ”

પત્ની મૂગી રહી. પતિએ પત્નીને બાણુ-ખંધ પહેરાવ્યો.

ઘોડીવાર કાઢ બોલ્યું નહિ.

“ બહુ ઉંઘાળવી ! પાછી ઉંઘી ગઈ ? ”

ત્યાં જીવ રડ્યો. સીનુભાઈ ઉઠી અંદર ગયા, જીવને પસવાયો, પાણી પાડું. બીજાં છોકરાં સપ્ત ગયાં છે તે જોયું ને જીવ બગવું કાનસ તેજદાર લાગ્યું તેણે વધુ જીવું કયું.

“ મારી આંખ મળી જાય તો મને ઉઠાડજો હું હમણાં અહિં પડી રહું છું. ”

“ વાહ, આવા અતડાવેડા શા ? અમે તારે પ્રેમથી બાંધી સાહેબ પાસે કાઢ દિ’ આવીએ ત્યારે આમ કરે છે ? ”

“ સપ્ત જન્મો, સપ્ત જન્મો. હવે પ્રેમને

સવારથી

“અને તેમ નહિ આલે” એમ કહેતો
પતેલી પત્નીને પટાવતો. પતિ તેની બાજુમાં
મરાયો.”

[૨]

સવારના પહેરમાં વહેલાં આ પાણીથી
પંરવારી નાહી ધોઈ કપડા. પહેરતાં ચીનુભાઈ
માસ્તરે પોતાની પત્ની પાવતીને પચારીમાંથી
ઉઠવા કહ્યું: “ છોકરાં ઉઠજો. હું હવે જઈ
હું.” અને કહેલીમાં પટેલી સાવકક વર સ્વાર
બસને એ ધર બહાર નીકળ્યા.

આ એમનો રોજનો ક્રમ હતો. સાત
વાગે ત્રીકળી તે ટયુશને પર પહેલી જતા
અને છેક સાગદસ પોણા અગિયાર
સુધી એક પછી એક ગોઠવેલાં ટયુશનેમાં
જ મંચ્યા રહેતા. ઘેર આવી જમતા
અને જમીને સીધા ‘ સુશિક્ષણ હાઇસ્કૂલ ’
માં નોકરી પર ચડી જતા. નિશાળના
કક્કા પૂરા થતાં ઘેર આવતા, આ પીતા અને
પાંડા પાંચ પંદર મિનીટમાં તે ટયુશન પર
ત્રીકળી પડતા તે આવતા છેક સાગ આઠે
ઘેર. રવિવાર મિત્રાપનો આ એકધારો કાર્પ-
ક્રમ કાઢ અકસ્માત કે માસ્તરની પોતાની
મંદગીના કારણે કાઢ વારજ વડતો. રવિવાર
પણ માસ્તરને બીજા કામોથી બરેલો રહેતો.
સવારે જરા નિવૃત્તિથી ઉઠતા, આ પીતા ન્હાતા
પોતા ને પડી બનર લેવા જતા, આવી

માણી પીતી ને નિશાળની નવી જૂની, ખટપટો,
નિંદા ને મરકરીમાં વંખત પૂરા કરતી. કાઢ
વાર ગંજપો તે કાઢ વાર કાઢિયાવાડી સબોના
આમલને કારણે સોગલબાઈ રમાતાં. છેક સાંજે
બધા છૂટા પડતા, બનરમાં જતા, શાક
લેતા, પાન ખાતા ને ઘેર જતા.

‘ સુશિક્ષણ હાઇસ્કૂલ ’ના શિક્ષક મંડ-
ળનો આ કાર્યક્રમ તેમને ગૃહજીવન, કુટુંબ-
જીવન કે સમાજજીવન જીવવા માટે બીલકુલ
પુરસદ રહેવા દેતો નહિ.

આ મહેતાજીઓ, હાઇસ્કૂલમાંથી મેળવતા
પગારથી બમણુ વેતન તે ખાતંગી ભણુ-
વવામાંથી મેળવતા તેથી તેમની આર્થિક
સ્થિતિ સારી રહેતી પણ આર્થિક સંચવડનું
તેજ તેમના કાઢના ચહેરાપર કે તેમનાં ધરનાં
માણસોમાં જણાતું નહિ કારણ કે તે દરેક
જણુ દર માસ માટે બહુ કરકસરથી પોતાનું
ઘરબજેટ કરતો. અને તેમાં Money Saved
Money Earned નો સિદ્ધાંત. લક્ષમાં
રખાતો. દરેક જણુ બચતના પૈસા બેંકમાં
જમા કરાવતા કે વતનમાં માખાપને મોકલી
મિલકત વસાવતા કે ઔબાળકોને. સોને
મઘાવતા.

ચીનુભાઈ મૂળે તે કાઢિયાવાડના. તેમના
પિતા નાના નાના તાલુકામાં કામદાર કરતા
અને સ્વર્ગરથ પત્નીએ ત્રાના બાળક ચીનુ-
બાઈને મૂક્યો હતો તેને સાચવતા, સંભાળતા

વખત બચે તો બાયડી
કે છોકરાં ભલાં.

[૩]

પોળની વચમાં
પોળ સમસ્તના જાજર
હતાં, એ " જાજર"નું
અરથું ભાગિલું અને
અરથું મહેલું બારણું
ઉઘાડીને એક સ્ત્રી બ-
હાર નીકળી, પાંચપંદર
થીગડાંવાળા એક જીવન-
જૂનો સાડલો એણે
પહેર્યો હતો અને એના
હાથમાં વર્ષોના મેલથી
વિભૂષિત અનેક ઘોળાથી
બેઘાટ બનિલો લોટો
હતો. હાથ પગ દોરડી
ને પેટ ગાગરડી કહી
શકાય તેવું તેવું શરીર
હતું. છેક પીછું પડી
ગયેલું એવું શરીર અને
મ્હેં તથા પગ પર
સ્પષ્ટપણે દેખાઈ આ-
વતી થેયર સ્ત્રીની નાહુ-
સ્તીની સાક્ષીરૂપ હતાં.

બપોરનો વખત,
હતો નોકરિયાત કુટું-
બની સ્ત્રીઓ આ સમયે
સામાન્ય રીતે નવરી પડે
છે અને એ વેળા
પોતાની નજીકની પોળ-
બેનોને જરા હળે મળે
છે ને ટફકા કરે છે.
પોળના જાજર પાસેના
જ યોગાનમાં આવી
એક મંડળી જાજરી

દીવડો

ફૂર-ફૂર ઘેરી છાડીમાં બગતો
દીવડો એક દેખાય,
આમો આરો પંથ જૂલ્યો મુસાફર
બંધ બંધ ભરતો પાય;
દીવડે દમદમતી એની આંખ,
અલબેલા આશરાની આરો.

આગળ આગળ દોડે અન્ધારી
પ્યારી જીવન શત,
પાછળ પાછળ દોડે મુસાફર
ભેલા શુભ મહાત્મ;
દીવડે દમદમતી એની આંખ,
અલબેલા આશરાની આરો.

લીલમલીલાં પાંદડે પાંદડે
' ટપકે અન્દ્રનાં તેજ,
પગલે પગલે સૂણે મુસાફર
પરેયાનો અહાલેક;
દીવડે દમદમતી તોયે આંખ,
અલબેલા આશરાની આરો.

" કોટિ કોટિ ન્યોતિ રોણે નકાની ?
રો' નકામા વનવાસ ?
આઘેરી અધ્યા ! ડોલતી ન્યોતિમાં
એવો રો ભાગ્યો મકાશ ?
દીવડે દમદમતી ત્હારી આંખ,
અલબેલા આશરાની આરો. "

સરસ્વતીચન્દ્ર મુકુમદાર

હતી. કોઈના હાથમાં
એ'કવાડનું તપેલું હતું,
કોઈ પોળામાં રખડતી
ગાયેને ગૌભાગની રોટલી
નાખવા બહાર આવી
હતી, કોઈ પોતાના નાના
બાળકને. છી કરાવવા
બહાર આવી હતી તો
કોઈ ખાસ બપોરસાથ
વિના પણ બીજાએને
બોલતી સાંભળી બહાર
આવી મંડળી વાતોમાં
બળતી હતી.

એ પાર્વતી હતી.
જાજરમાંથી પાછા ફર-
તાં એ આ મંડળીમાં
આવી. સામાન્યરીતે તે
બોજાબોલી ને ધરવલી
હતી એટલે એને આવી
મંડળીમાં આવવું રૂચતું
નહિ પણ પોતાની પાંચ
બેનો ઉભો હોય ત્યારે
કોઈ બોલ્યા આવ્યા વિના
ધરમાં ઘૂસી જવામાં તેને
અછડાઈ લાગી તેથી
સાડલામાં શરીર સં-
કાયતી તે થોડીવાર
ત્યાં થોભી.

મુખ્ય બોલનાર ઝ-
મકુબેન હતી. તે એક
નિઃસંતાન બાલવિધવા
હતી અને શહેરની ગી-
લમાં કામ કરતા પો-
તાના એક ભાઈના વાંદ
દીકરાને રોટલા કરી
આપતી અને તેની

સાથે રહેતી, એને ઝાઝી જંગલ ન હતી તેથી તે ઠીક નવરી રહેતી અને એના ગુણ-દોષને બાબુએ રાખતાં પણ પોતામાં એની ઉપયોગિતા અનિવાર્ય હતી અને તેથી સૌ એનાં દયાપક્ષ રહેતાં. અને વાતામાં એની હાથે હા બાંધેલા.

પાર્વતીને આવતી જોઈ અમકુએ ચલાવ્યું. “બાબુ! બા, બાઈડીને અવતાર. કોઈ દિ’ પગ વાળીને બેસવાનું જ નહિ. ધરને ઢસરડા જાણે એણે ખડો હોય તેમ આ સોઠ વરસે ને બે વરસે ખાટલો આવ્યો જ છે. ધરવરે મુંબારાથો કોઈ નંદાર છે-બધું દુઃખ બાઈડીને જ મળે. ધરને ધસડોરો બાઈડી કરે, છોકરાં બાઈડી જાણે, રડે કુટે પણ બાપડી, રડીને ખૂણમાં બોસાય બાપડી-અને ધ બાઈડી મરે તો કે’ જાણ દોષજી’ પુટયું કે ડાખા પગનું ખાસડું કાટયું. આ આપણી કિંમત. આ મારી ગાય જેવી પાતીના હાથ જાયો. હજી તો નાનો કોકો માંડ સવા વરસનો. પી ચર્ચો ત્યાં પાછા આ ધમરોળ આવ્યા. આપણે તો બા, સુખી છીએ. દીકું ચે’ નહિ ને દંપ-લાગ્યું ચે’ નહિ.”

દરમિયાન ઉભા ન રહી શકાયાથી પાર્વતી પાસેના એક ટૂંકડા એટલા પર બેઠી હતી.

એકવાઈની ફૂંડીમાં પડેલો એકવાઈ મહા-જનિયાં દોરોનું એક યોગું પીતું હતું અને પુરસ્કાર શીર્ગમાં લગાવી મસ્તી કરતું હતું. એકાએક તેણીની ખૂટે આવી બધાં દોરોને નસાડ્યાં અને ભાગતાં દોરોની અડફેટમાં ગં-ડાની એક બાઈ આવી પાર્વતી પર ઝીંકલાઈ.

પ્રત્યેષિતના દિવાળિક ધસારાથી અકાએક દરમિયાન જતી ત્રીસ બનીશ વર્ષની પાર્વતી પીસતોલીશ વર્ષથી ચે’ વધુ ઉમરની લાગતી. તેનાં અંગો ફૂંડા હતાં, આંખો હાંડી મચેલી હતી, માથામાં ટાલ ને ઘોળા ચતા વાગ હતા અને એકવાર દાડમખીજ શા કાંત રૂપસદ ભાગતા હતા.

તેના આ શારીરિક હાસ સાચી નંદર નાંખવાની દિવસે તો ચીનુભાઈને પુરસદ ન હતી. અને રાત્રેય થાક્યો-પાક્યો ઘેર આવતો પતિ બે મીઠા શબ્દોની કે એકાદ આંખો સ્મિતની આશા રાખતો હોય. ત્યાં પાતીની સંભાળ કે દરકારની વાત જ ક્યાંથી હોય?

ધરની ચાર દિવાલો પાર્વતીની ગોઠણે હતી અને વધુમાં હતી એકે અમકુને.

સ્થૂલ શરીરવાળી પડોશી બાઈના અચાનક ઉપર પડવાથી માંદલી પાર્વતી ઠીક કચરાઈ.

અમકુએ તેને મરખી કરી અને તે ઘેર આવી. સવારથી આજે તેને ઠી ન હતું તેમાં આ થયું. કલાકેક દેડે એણે અમકુને બોલાવી:

“અમકુબા, આજે મને ઠીક નથી. પેટમાં ગોળા વળે છે. ને જીવ કાચળી મારે છે. આપણે શું કરશું?” પાર્વતીએ પૂછ્યું.

“તું તો પોચી છે પેણી, લે હું જરા દવા વાડી લાવું તે પીજા. ઠીક થઈ જશે અને હજી તારે સુવાને તો-બેઠાડી મહિતાની વાર છે ને? શું આ છે શું કરવા.” અમકુએ ખબરધરી બતાવી.

પણ આવા ઘણા ‘કેસો’ જોઈ નાંખેલા એવી અમકુને પણ પાર્વતીની સ્થિતિ સારી ન લાગી. પાર્વતીથી અજાણ્ય રીતે પોતાના ધરમાં એણે જરૂર જોગી તૈયારી કરી રાખી.

[૪]

સાંજે સાડાપાંચ વાગે ચીનુભાઈ-મરતર ઘેર આવ્યા ત્યારે બધો મામલો ખલાસ થઈ ગયો હતો.

પાર્વતીને મુએલું બાળક અધુરે માસે અવતર્યું અને આ બાપડીએના કામમાં લાયકાતું શું કામ છે એમ શાનનારી અમકુએને પાર્વતીની સારવાર આદરી પણ ત્યાં તો પાર્વતીના નબળા દેહે ધરને તથા બારને, છોકરાં હાંપને તથા લાયકાને છેલ્લી સલામ કરી લીધી અને ચીનુભાઈએ ધરમાં પગ મૂક્યો ત્યારે તો તે પરલોકને પધે પળી.

ધર ભાંગી ગયું, કદિ ધર સામે ન જો-
નારા ચીનુભાઈને આભ :તૂટી પડ્યું લાગ્યું.
છોકરા નમાયાં થયાં.

પાર્વતીને મરણને ત્રીજે દહાડે ચીનુભાઈના
હાથમાં એક ખીડેલ પત્ર આવી પડ્યો.

ચી, ચીનુભાઈ,

લિ, ડોલરરાયના શુભાશિષ.

માન્યું મનાવું નથી પણ તમારા તર-
ફથી આજરોજ સવારે અહિં આવી પહોંચેલ
એક ભાઈ સમાચાર આપે છે કે તેઓ સાંજે
સાતની ગાડીમાં નીકળ્યા તે અગાઉ લગભગ
સાઠપાંચને સુમારે અ. સૌ. પાર્વતીનું શરીર
અચાનક છૂટી ગયું છે, પ્રભુ ! પ્રભુ ! અમારા
શોકનો પાર નથી.

તમે એકએક દુઃખી થઈ ગયા. તમારાં
કષ્ટ બહુ, કષ્ટપાત કરે છે. આજે તેમનાથી
નીકળી શકાય તેમ નથી પણ આવતી કાલે
મેલમાં નીકળી સાંજે તે ત્યાં પહોંચશે. બધી
વાતચીત રૂબરૂમાં જાણશો.

શુ. ડો.

કૃષ્ણા આવી ગયાં. ચીનુભાઈનાં આંસુ
લઘ્યાં ને છોકરાને ગાદમાં લીધાં. સહુને
યશું, દિલાસો આપવા પ્રભુએ ફાઈગ્ગરથી
રિરિરિતો મોકલ્યો.

રાત્રે છોકરાં જાંપી ગયાં. ચીનુભાઈ
જગતા હતા.

કૃષ્ણ પાસે આવી બેઠાં.

“આમ શું દંડળી ગયો છે, ભાવડો
થઈને ? બાપડીયું તો આવે ને જાય. ગરદ
માથુસ હારી બેસે તો પછી આ છોકરાંનું શું
યશે ? હજુ તો ભાઈ, આ નાનો વસ્તાર
છે, ને તું કાંઈ. વરડો છે ? હજુ તો કાલ
સવારનો.”

દુઃખગ્રસ્ત ચીનુભાઈ કાંઈ બોલ્યા નહિ.

“અને જો આપણે કાંઈ કીકર કરવા
જેવું નથી. મારા દેર પુછકરાયની દીકરી તનુ-
મતી તેની મા મરી, ગયા પછી મારી માયે

જ રહે છે. રૂપે ને શુભે પૂરી છે. ને ત્રણ
વર્ષથી મારા હાથ નીચે પગાટાણી છે. તારા
કુટ્યા સમાચાર સાંભળી ઘેર આવ્યા ને વાત
કરી. મારાથી કાંઈ બોલાય છે ? પણ એણેજ
કહ્યું કે હું તો તનુને ચીનુ વેરે આપી ચૂક્યો.”

ચીનુભાઈ કાંઈ બોલ્યા નહિ.

શું મૌન એ અરધી હા કહેવાય છે તે
સાચું ?

[૫]

અને બધે બધે છે તેમ અહિં પણ યશું.
જાણે કે કોઈ માંદી સ્ત્રી હવાફેર મારે પંચ-
ગની, માથેરાન કે મહાબળેશ્વર જાય ને, પૂંચ-
સાત માસ ત્યાં રહી શુભાવેલી તંદુરસ્તી/ઉપ-
રાત નવું લોહી ને નવું યૌવન પ્રાપ્ત કરી
પાછી આવે તેમ એક નમણી ને નયનમનોહર
યુવતી, પાર્વતીની પાંદુરતાને બદલે, યૌવનનાં
છાંટણાં છાંટતી ચીનુભાઈના ઘરમાં ફરતી હતી.

સુખં ચંદ્ર ઉગતા આયમતા હતા. ઝગુઓ
આવ્યે જતી હતી, અને પૃથ્વીનું વિશાળ
વર્તૂળ ધુમ્મે જતું હતું. સુશિક્ષણ હાસરૂલ
વાળાં ચીનુભાઈનાં ટપુશનો ચાલુ હતાં વિનોદ
કલમે ચીનુભાઈ પાસેથી ‘હર્મણીજ’ ‘મૈરેજ
ફોરેટ’ પડાવી હતી

ફક્ત પાર્વતીનાં છોકરાં પાર્વતીને ક્યાંય
દેખતાં ન હતાં. આટલી અસામાન્યતા સિવય
બધું તાલબદ્ધ આલવું હતું.

એ ફેરફાર નીરખી શકી હતી માનુષના
દ્ષ્ટાવાધી વ્યવિત રહી ગયેલી પેલી ઝમકુબેન.
તે પોળના એકમાં પોતાની પડોશણીને
કહેતી:

“બરે બેન, બાપડી મરી ગઈ એટલે
ગોળા ઢાંકણું પુટ્યું તે આનું નામ. ચીનુ-
ભાઈને તો પાર્વતીની દોષ્ય ભાંગે તેવી બાપડી
મળી. મા ગઈ પેલાં ગભરૂંમાં બાળકડાંની.”

અને દરેક સ્ત્રી પોતાના મનમાં શોચતી:

“શું સાચેજ આપણે ગોળાઢાંકણું છીએ ?”

આપણી વાત :::::

સ્તુ કરનાર :: શ્રી. રસિક ચી. ત્રિપાઠી

[મનુ-વિનુ લગ્ન પછી આપણે સમાજ લગ્ન, પ્રેમ, અને એવા બીજા આનુષંગિક વિષયો પરત્વે વિચાર કરતો યદ્ય ગયો છે. એ લગ્ન એ પરિસ્થિતિમાં નીપજ્યું, એથી કેક વિચાર સંયોગમાં, પણ લગ્નમાં એકજ પ્રશ્ન ઉભો કરે, એવા પ્રસંગ ઉપર અંગ્રેજ મહાકવિ સૅમ્યુઅલ જોન્સન એક કાવ્ય રચ્યું છે. એનું નામ " The Statue and the Bust ". નીચે તેના ભાવાનુવાદ કવિની પોતાની રીતે સહિત આપ્યો છે. એ વાંચતાં રહેને પ્રશ્ન ઉઠે છે, " આવા પ્રસંગે આપણા સમાજજીવનમાં શું ભૂલ અને છે ? " —લેખક]

" All Love is terrible; all Love is tragedy. " Oscar Wilde.

જ્યાં એક વેળા મહાત્મ રામન સામ્રાજ્યના વિધાતાઓ વસતા તે સોન્ડ-યંત્રેથી ને કલાત્રેથી ઇટલિમાં ફોરેન્સ નગરમાં એક પુરાણો પ્રાસાદ છે. એ પ્રાસાદની સામે એક ચોકડું છે, ને એ ચોકડામાંથી એક માનવપ્રતિમા તે મહેલ સામે નિરંતર નિરખ્યા કરે છે. અને આજે ય એ બંનેનું કથાનક આંતરેલોક કરે છે ।

શતકો પૂર્વેનએ મહેલની પૂર્વાભિમુખ ખંડારીમાંથી એક સુન્દરીએ ડોકિયું ક્યું, ને પૂછ્યું, " સખિ, આ રાજવી દમામમાં આ અલખેલો અસ્વાર તે કોણ ? " તેની સર્વ સખીઓ શાન્ત યદ્ય ગઈ. તેમણે એ નવવધૂના કપોલ ઉપર છાની લાલિમા નિરખી । તેમના ખભા પર દબેલા તેના હસ્તસેંસિયે સ્ફુરેલો ચમકાર, ને હૈયાનો ધબકાર એમણે સાંભળ્યો । ને એમણે એના કાનમાં ડુંકે મારો, " ફોરેન્સનો ડયક ફર્ડિનાન્ડ । "

તેજ પહે ફર્ડિનાન્ડ ખંડારી નીચેથી પસાર થયો. રંગીલી થોડી ઉપર એ રંગીલો અસ્વાર ડોષ રંગીલા મિત્ર સાથે હતો. અચાનક એની નગર પડી-ખંડારીમાં ચમકતી ચન્દા ઉપર । ને એણે પૂછ્યું, " અરે, કોણ છે એ ? "

" રિહાર્ડની નવવધૂ ! હણુ આજે જ આવી । "

એ નવોદાની આંધી લગ્નમશે ઉપર કાજ-જકણો કેસકલાપ ગલગલિયાં કરી ગેલ કરતો હતો. ને એ રાજિમાં ચમકતી કારમી કીકીઓ સંતાકુકડી રમતી નયનબેલડીને રહેને ખુશ્કી પાડી દેતી.

ને એ રંગીલા ડયકના રંગીલા જીવનમાં ઉઘે એક રંગીલો ભાવ. તેણે તેના સાથુ ફરી જોયું-એમ એક પ્રણયી જૂએ તેમ-ને તેણે તેના સાથુ જોયું-જણે જાગી હોય એમ-જૂત તો સ્વપ્ન હોય, ને વર્તમાન જણે જીવન હોય એમ । એનું જીવન શરૂ થયું । એજ રાત્રે, જણે એમના પ્રણયરંગમાં સાય મળવાનો હોય એમ, રિહાર્ડએ લગ્ન-ત્સવની મિજબાની ગોઠવી.

રાત્રે સાંમેથી આવતા નવયુગલ પ્રતિ ફર્ડિનાન્ડ જોષ રહ્યો । એક મિનિટ, ફક્ત એક જ મિનિટ, એ પ્રેમીઓ એક બીજા સામે મીટ મારી રહ્યાં । ને પેણે નવપરિણીત જણે દબાયેલો હોય એમ, નીચો લગ્યો, ફર્ડિનાન્ડના પદ સમીપે । ને એ જમાનાની દરબારી નીતિને અનુસરી ફોરેન્સના એ અધિષ્ઠાતાએ નવવધૂને એક ચૂમી દીધી ।

શું પ્રેમીઓ એક પળમાં જ વાતચીત કરી શકતા હશે ? એમ એમની વચ્ચે ય જો વાતચીત થઈ હોય તો તેની ય કોઈતે ખબર ન પડી ! એ હજારો અખિમાંથી, ને એટલાજ કાનમાંથી, ફક્ત એકનાં જ આંખકાન એ સર્વ સમગ્ર શક્યાં !

એ હતો નવપરિણિત રિકાર્ડી !

દિ' આઘમ્મે એ ને એની નવોદા, છેવટે, ગુદલીવડે અગતા શયનગૃહમાં એકલાં મળ્યા !

ને એણે હડે પેટે એને કહ્યું કે જે હારેથી તે પ્રવેશી હતી, તે તેની રમશાનપાત્રાના ફિન સુધી બધ જ રહેવાનું હતું ! દરમિયાન, દુનિયા ને તેની ગમમથલ પૂર્વાભિમુખ બહારીએથી જોવાય તેટલી જોવાની તેને છૂટ હતી !

“ જો એ હારેથી તે બહાર નીકળે તો ફરી પાછી કોઈ મિજબાની જામે, મિજબાની વળી કોઈ ઔર તૂટ જન્માવે, ને તેમાંથી શું અનિષ્ટ ન જન્મે ? ” એ વિચારણાએ નવપરિણિતે સૌથી ઓછું ને સહિસલામત અનિષ્ટ પસંદ કર્યું !

“ બસ છે, આ બહારી ને ત્યાંની દુનિયા, બસ છે મહેને ! ” નવવધૂની જિજ્ઞાસા બોલી ઉઠી. પણ હૃદય તો કોઈ ઔર જ પુકાર કરતું હતું. “ અરે, કાલ સંખ્યાના દેવધંટ નાદે તે પહેલાં તો હું મહારા ફર્ડિનાન્ડની ઝાલમાં રમતી હોઈશ ! પછી ક્રમ મારે છે તું ને ત્હારી બહારી ! ”

“ પેલા નોકરોનો કોટ લઈશ. પેલા ધોડા સાચવનાર છેકરાની જેમ મહારો ફેરાક-લાપ - બાંધી દઈશ. ને હું બચાવીશ મહારા સર્વરવને-મહારા આત્માને ! ...હાં !..... પણ કાલને કાલ તો નહિ ! ” તેની વિચાર-માળા તૂટી. તેની આંખમાંનો ચમકાર ઉઠ્યો !

“ હજુ મહારા પિતા પાછા ફર્યા નથી. છેલ્લા આશીર્વાદ હજુ બાકી છે. કે' નહિ. એક દિવસ એમને મારે ગાળવો પડે તો શું ? માત્ર એક જ દિવસ એમને મારે ઘોલવું એ શું વધારે છે ? ને ફર્ડિનાન્ડ તો સ્વધારે

બહારી આગળથી જશે. મહેને ખાત્રી છે. કાલે સ્વધારે તો અમે બે ઓકકમ મળીશું. ”

ને એણે સૌથામાં પડખું ફેરવ્યું ને નિદ્રા-વશ થઈ ગઈ ! એમ જ આપણેય જીવનમાં એક વસ્તુ વિષે નિશ્ચય કરીએ છીએ ને પછી ઘોરીએ છીએ ! ને એમજ સૈકાઓ પહેલાં તે મુન્દરીએ કંપું !

તેજ રાત્રે ફર્ડિનાન્ડે વિચાર્યું, “ આ પ્રેમના ખ્યાલાની કિંમત આ દેહ કે આ આત્માને મોંઘી પડે કે ન પડે, હું તો એ ખ્યાલાનો રસ પીવાનો જ ! ”

બીજી સ્વધારે એણે રિકાર્ડીને બોલાવ્યો-રિકાર્ડી એનો મંત્રી હતો.-જરા હંમેશાં ને ફર્ડિનાન્ડ બોલ્યો, “ અરે, રિકાર્ડી, ત્હારી નવોદા આપણી મિજબાનીને એની રમશાન પાત્રા સમજશે ! આપણે માથે એ કલંક રહ્યું ! અને તેમ કાચ આપણે એ કલંક ભૂસવું જ જોઈશે !

“ આત્રો, આપણે બધાં પેલા પેદાજના લીલમ લીલા સીળા પ્રદેશમાં વિહરવા જઈએ ! તે જાઈ રાત્રિના મહાદોષને નિવારીએ ! આજના મુરખ પ્રભાતના નવગળદ પુષ્પસોહાગુર્માંએ કલંક કયાંય દુખી જશે ! ”

નવપરિણિત રિકાર્ડીની સ્થિતિ બુઝી, ને શાન્ત મુખ ઉપર એક પણ વિચાર હાથ પર-આય એમ ન હતી ! તે બોલ્યો “ નામદાર, આ નાચીએને એ કૃપા અતિથણી છે ! પણ અફગોમ, પેદાજ દક્ષિણે છે, ને દક્ષિણ દિશામાં ગમન ન કરવાની મહારી નવોદાની પ્રતિજ્ઞા છે.

“ વળી, એપિનાઇન પડેથી ઉતરતો સીતલ વાયુ એની કુકોમળ દેહલતાને કરમાવવા પડતો છે. અને નિશ્ચયતો કહે છે કે જો આ વર્ષમાં એ બે વાર મહેલ બહાર નીકળી તો એના જીવનપુષ્પમાં વિનાશ થતો અટકાવવા એકેય માર્ગ રહેશે નહિ. ”

“ ખરૂં. તાત વમશી છે. આ વસન્તમાં પેદાજ પણ જરા વધારે સીતળ છે. તો પછી

આજે અડીજ નિયમપ્રમાણે મહારા તરફની મિજબાની થશે” કહીનાંડ બોલ્યો.

એણે વિચાર્યું, “ ને આજ રાત્રી મહારી મહારાણીને એના પ્રેમીના ભુજાધનમાં બીડાવશે ! મૂર્ખ.....પણ મહારી કામનાને આજ રાત માટે તો થોભવું જ પડશે. આજે રાત્રે દેવ એલચી અહીં આવે છે, ને એની સાથે વાંતચીત કરવા રિકાર્ડની જરૂર પડશે જ.”

“ કે’ નહિ, રિકાર્ડ, હજી મને તારી જરૂર છે; ને આજે હું તોફાન કરું તો તારો લાભ ન. મળે ! વળી, આજનો આખો દિવસ કે’ તકામો જવાનો નથી, પ્રિયતમાની મૂર્તિનાં દર્શન તો... થશે જ થશે ! હું હમણાં જ સ્વારોહરીશ-ને બીજી તો હમણાં મહારાથી યાવ, પણ શું ?-ને તેના પ્રાસાદ પાસેથી હું પસાર થઇશ મન થશે તો હવે મહારી તરફ એક નજર નાખીશ. ચલો, ફતેહ કરો ! ”

ને તેણે કહ્યું તેમ કયું.

ને એમ દરરોજ, એ નયનમિશનને એ દર્શન સમયે એ કુવતી આ રંગીલા સવારની ભૂકમાનોમાંની એક એક રેખા ને નયનનો રસ પારખવા ચૂકતી નહિ, ન તો એ અલગેલાનાં જોઈ ઉપર એનો આત્મા ચુંચન કરવું ચૂકતો !

ને એમ દરરોજ, અને પ્રેમીઓ બીજા સુપારિત પહેલાં નિયમ પાર પાડવાની પ્રતિજ્ઞા લેતાં, ને રાત્રે દનાં ત્યાં ત્યાં રહેતાં !

પણ એક કાલ ગઈ ને બીજી આવી, ને એમ કેંક કાલ આવી ને ગઈ, ને રોજરોજ છેલ્લું પગલું ભરતાં પહેલાં નવીને નવી અડચણો ને કારણો આવતાં જ ગયાં.

અને પ્રણયનું એ પ્રભાત પસાર થવા લાગ્યું, ધીરે ને ધીરે ! પહેલો દનો તે પ્રેમ દેવે રજો નહિ, એવું એમને ય લાગવા માંડ્યું ! એમણે, જાણ્યું પ્રતિકૂલ સંયોગોમાં એ પ્રેમ જરાક શીતલ થયો હતો. એમણે જાણ્યું ઝંઝાવાત ને સીમ જતાં ફરીથી એ પ્રેમપુષ્પ ખીલશે. અને એ પ્રેમપુષ્પને અજાણે પાન-

ખરનો પરિપાક એમણે માણવા માંડ્યો. અરે; જગત અને એના માર્ગની કેંક તો કિંમત છે જ !

વિરોધમાં ય નિયમ પાર પાડવો એ એમને મન મૂર્ખવિદ્યા હતી ! “ ધીરજના ભંડાર બનો ! ન મિત્રો જશે, ન દુરમનો થશે ! ” એ સત્ એમનું જીવનમુલ જન્યું !

દરમિયાન એ પ્રેમીની વિચિત્ર અવદશા હતી ! રોજ ઘોડે ચઢવું, હવે મીટ માંડવી, પસાર થવું, ને એની પ્રિયતમાનું એની પાછળ જોવાં જ કરવું, એ નિત્યવ્યવસાય ચાલ્યા જ કરતો.

અને પેલી પ્રેમિકા ! જાણે કાષ્ઠ મહાભારતગ્રંથ હોય, ને એમાં એક જ ચિત્ર જોવાનો વ્યવસાય લાઇ બેઠી હોય એમ ચોકકા સામે એ તાક્યા જ કરતી ! ને ચિત્ર જડ્યે જાણે પુસ્તક બંધ કરતી હોય એમ પ્રેમી જતાં એ મહેલમાં સમાઈ જતી ! ને વિચારવનમાં એ પ્રવેશતી, કેમે કરી કાલને માટે નવો કાર્યમાર્ગ શોધવા એ મથતી ! કેમે કરી નાસી જવાની સુકિતઓ એ ગોઠવતી !

અઠવાડિયાંઓના માસ થયા ! માસના વર્ષ થયાં ! ને યૌવન ને પ્રણયની ચમક ઉતરવા લાગી ! અનેને જાણે લાગવા માંડ્યું કે એમણે એક સ્વપ્ન જ જોયું હતું, અને સ્વપ્નની જેમ જ પેલો બનાવ હજી યાદ રહ્યો હતો ! ને ‘ સ્વપ્ન તો આજ પંખાજ ’ !

ને પછી એક દિવસ પોતાના સરતા યૌવનને રજતરેખાએ વીંટાપેલા કેશકથાપને, વિચિત્ર ભમરને, ને સૂડી હડપચીને એ સુન્દરીએ જોયાં ! ને હડી આંખવાળી, ડાયાં બેઠેલી ચૂંચીને દર્પણમાં જોઈ એ ચમકી !

ને એણે એકદમ કહ્યું, “ બોલાવ, કે, દારી, પેલા સિંધી રાણીઆને ? ઘડશે એ મહારી મૂર્તિ, ન બદલે જેને કાલ, ન બદલે જેને પ્રણયની જોડે રાખ્યો એ મહારા યૌવનને કાગળા ચલિત તરંગોમાં અજર ને અવિનાશી ! ”

ને એણે શેખિયાને આત્મા કરી

“ ગેલી બહારી ઉપરથો મહાર્ અંગ
જેટલું બહાર દેખાય તેટલી એક પ્રતિમા
ધડી લાવ ! ”

મૂર્તિ આવી.

એ જોઈ વળી એ વિચારે ચઢી.

“ પણ, આ બધાનો અન્ત શો ? બ્યારે
આ હૃદયમાં પ્રણયની ભોત ઝગતી હતી,
ત્યારે મહેં કયું ય ન કયું ! ખરે, આ જડ
પ્રતિમા કરતાં મહેં શું વધારે કયું ?

“ શો અર્થ છે આ બિમ્બાધરોનો,
આ કેશકલાપના ધનધોર આકાશનો, આ વાંકી
ભમ્મરનો, અને અંગઅંગમાં ઉકળતા આ
રક્ત લાવાનો, જો આ પાર્થિવતાનું આત્માની
એપણા પ્રમાણે પરિવર્તન ન કરી શકાય તો ?
આ માટીની જડ પુતળોમાં અને મહારામાં
પછી અન્તર જ શું ? ”

ફક્કોરેન્સના કુખી મનુષ્ય શો કડિનાન્ડ
નિચારા નાખતો ! “ અરે, મહાર્ સ્વપ્ન ઉડી
ચાલ્યું ! એની એંધાણીય રહેશે કે નહિ ? ”

ને એણે તેડાવ્યો કાવેના શિષ્ટી જોહને.

“ જોહ, રાજ હું નગરચોકમાંથી પસાર
થઈ છું તે રીતે ઘોડા ઉપર મજબ મૂર્તિશો
મહેને પ્રતિમામાં ઉતાર, કે જગત્ ભવિષ્યના
સૂર્યોદયોમાં મહેને જુએ ને પ્રશંસે અહો, આ
વીરલો એક વેળા જીવન દશે ત્યારે કેવોક રસ
લૂંટેતો દશે ? ! ”

* * *

આમ આ બે કપામતના દિનની રાત્ર
જેતાં બેસતાં દશે, ત્યારે એમના આત્મા
રાતદિન કેવી રીતે પસાર કરતાં દશે એ
હૃદયના સરખું છે.

હું જગતને હપકો દેતું માંબણું છું,
“ ખરે, આ ઢીક કરી એ જ સારું થયું,
એમના સાદમનો હૃદયનો પાપકર્મજ દુતું ને ? ”

આહ ! પણ હું હૃદયું છું કે કરોટી

માટે તો એક પાપ કાર્ય પણ બસ થશે !
એક સદાચારી કાર્યદ્વારા જેમ મનુષ્યની
શક્તિની પિછાન થાય એમજ પાપકાર્ય
દ્વારા પણ થાય ! ત્હમે એમ કહી શકશો
કે દરેક રમત પૈસા માટે જ રમાવી જોઈએ ?
અરે, એક નિકલના બટનને દાવમાં મૂકીને
પણ ત્હમારે રમત રમતાં તો એટલી જ
હોંશિયારી દાખવવી જોઈએ, જેટલી સો
ગિનીની હોડ માટે દાખવો !

સાચાની કિંમત જોડા કરતાં વધારે
નથી ! જુકો સિક્કાથી રમો કે ખરાથી
રમો, રમજ રમો તો ખરાખર જુકો !
દિલથી રમો ! પછી લાલે ત્હમારી જુની
ટોપી જ ત્હમે હોડમાં મૂકી હોય, કે
એક પૈ મૂકી હોય ! અને એ જુગારમાં
ત્હમે જીતો કે હારો, ખરા દિલથી ને
ખરી તમન્નાથી કામ કરો ! કરી
છોટા સર્વ પ્રયત્ન ! અલખત, જુગાર
જેલવો હોય તો ! એજ મહારો સિદ્ધાન્ત છે.

મનુષ્ય જીવનમાં એક લક્ષ્ય નક્કી કરે,
પછી ગમે તે જોખમે પણ તે પાર પાડવું જ
રહ્યું ! ને ત્યાંજ મનુષ્યની કમોટી છે !

આ કથાનકનાં પ્રેમીઓ જોડે સિક્કે રમતાં
દર્તા, ને તેમને રમતમાં સર્વ ગૂમાવ્યું ! ને
ખરે સિક્કે રમતાં હોત તેટલી જ ગંબીર
રીતે સ્વાર્થજી ન કરવાથી એ નિષ્કર્ષ ગયાં !
અને ખરેજ સિક્કે રમતાં જો નિષ્કર્ષતા મળત
તેજ આમાં પણ મળી ! બનતેએ એક જ
પાપ કયું એમ હું છું, અને તે એજ
કે એમણે ખરાખર કેડ બાંધી નહિ, ને
તેજ તમન્ના જગાવી નહિ ! અલખત,
પ્રયત્નનું પરિણામ સામાજિક પાપ જ
હતું ! પણ, બોલો, જગતના એ ગુણીજન,
ત્હમે જીવન લક્ષ્યની મિદિ એવે યી રીતે
પ્રયત્ન આદર્યો ? આ કથાનક ત્હમને ય શું
લગ્યું પડ્યું નથી ?

મશાહર રશિયન નવલિકાકાર મેકસીમ ગોર્કીની એક નવલિકા

કરુણ અંત

ગુજરાતીમાં ઉતારનાર: શ્રી. નિરંજન લક્ષ્મીરામ પાઠક

તેના તાર દેશનો એક આંધળો ફકીર
 જેકે જૂરા અને સમક્તા તપીયાને અદેલી
 હો હતો. તે જુની સંસ્કૃતિની કથાઓમાંથી
 એક મધુર રમૂતિ પાંદ કરાવી એક કથા
 બનાવતો હતો. તેની જોતરફ તોતાર દેશના
 મોકોનો સમગ્ર સુન્દર પોળાક અને જરની
 પહેરી પત્થરના કકણો ઉપર બેઠા
 હતા. આ પત્થરના કુકણ કેટલાયે સમયથી
 પ્રાચીન ખાંના રાજમહેલથી છૂટા પડી ગયા
 હતા. આ પથ્થરનો સમય હતો. સૂરજ ધીરે-ધીરે
 સમુદ્રમાં ડૂબતો હતો. તેના સાસ ફિરજો મેઘ-
 નના જુલોના છુંડોને ચીરતાં આ પત્થરના
 કુકણ સાથે અથડાતાં હતાં અને મામેના
 મકાનોની ઊંંચા પર તેના ધાખાં પડતાં હતાં.
 જુનાં મેઘનનાં જુલોની શાખાઓમાં પવન
 ઝગીત આલાપ લૂંટી રહ્યો હતો અને તેના
 પાંદડાંઓના સંનસનાટથી માનુષ પડતું હતું કે
 પવનમાં અદૃશ્ય પાણીનો વેગ આવી રહ્યો
 છે ! જેલા આંધળા ફકીરનો કંઈ-સ્વર ધીમે
 અને કોંપી રહ્યો હતો. તેની પ્રભાવશાળી
 આકૃતિ પરની રેખાઓ શાન્ત વાતાવરણને
 લીધે અંધ લાવોથી રહિત હતી. તે હૃદયસ્પ-
 ર્શી વાંતાં તેના મુખમાંથી એક પછી એક
 દાખસા સહિત નિકળવા લાગી અને કૂંક
 સમયમાં જોતાં જોતાં આગળ એક અતિતની
 બારપૂર્ણ મધુર રમૂતિઓનું ચિત્ર ખડું કુણું.
 તે કહેવા લાગ્યો:—

“ એક સમયે કિમીયા દેશમાં મોસોદયેગા-
 અસ-અસરજ નામનો એક ‘ખાં’ રહેતો
 હતો. તેને એક પુત્ર હતો જેનું નામ તોલ્મેક-
 અસ-ગુલસા હતું.

‘ખાં’ જુદ હતો પણ તેની તહેનાતમાં

સળી યુવતીઓ હતી. તે સળી આ જુદને
 પ્યારે કરતી હતી કારણ કે આ જુદમાં હજુ-
 પણ શક્તિ અને જુસ્સાની વિભૂતિ વર્તમાન
 હતી. તેનો પ્રેમ વ્યવહાર કામળ અને બાળ-
 પૂર્ણ હતો, અને એ પણ સાળીત ધણું હતું
 કે યુવતીઓ પણ જ્યાંસુધી તેમના હૃદયમાં
 પ્રેમના અંકુરો અને પ્રેમમાં શક્તિની પ્રયુ-
 રતા અનુભવશે ત્યાં સુધી તેઓ જુદ પ્રત્યે પ્રેમ
 બલબળા વગર રહેશે નહિ. બંને પછી તે
 જુદ હોય અને તેના મૂખ પર કસબગીઓ
 પથરાઈ ગઈ હોય ! સૌન્દર્ય શક્તિમાં રહે
 છે, નહિ કે કામળ આમીમાં. કે ગુલાબી
 ગાલોમાં.

તે સળી ‘ખાં’ ને આહતી હતી પણ
 તે ‘ખાં’ પોતે એક કોસેક્સ યુવતીને, જે
 દર દેશવર બેઠી લગાઈ હતી, તેને આહતો
 હતો. તે કંમેશાં તેને પોતાની તહેનાતમાં
 રહેનારો બીજી યુવતીઓ કરતાં વધુ આહતો
 હતો. તેના વિશાળ બેગમ-વામમાં સળી
 દેશોની ૩૦૦ યુવતીઓ હતી. પ્રત્યેક વસન્તના
 ફૂલોની માફક સુંદર હતી; ‘સર્વ’ આનંદમાં
 રહેતી હતી ‘ખાં’ તે શંધી માટે જુદી જુદી
 જાતનાં બોજનો જાનાવતો અને તેમને નાચ-
 વાળી, રમવાની, તથા મનોરંજન કરવાની
 સ્વતંત્રતા આપી મૂકી હતી.

તે વારંવાર પોતાની ‘રશિયન મુન્દરી’ ને
 પામેના દુર્ગમાં બોલાવતો, ત્યાંથી મુન્દરી સપા
 દી જણાતી હતી અને ત્યાં તેણે પોતાને માં
 સળી સામાન એકઠો કરી રાખ્યો હતો, એમ
 તે જાને સુખમય જાગરકા પુરતો હતો મધુર
 વ્યંજન, બદુમ્દમ વિલાસ સામગ્રી, સર્વજ
 અને જુદી જુદી જાતના રંગોન પત્થર,

વીનીમાં શ્રીઆતે સ્વતંત્રતા મળી છે. દેવતા પૂન્યોમાં ત્યાંની શ્રીઆતે પહેલીજ વાર મતાધિકાર મળ્યો છે. વીવીની રાજધાની
 યાનીઆગોમાં શ્રીઆની દેખદેખ હેઠળ આદતાં મત આપવાનો પ્રયત્ન ઉપરુ દરમં છે.

કુમારી કુમ્ભરભસ

મદ્રાસમાં વિમાની ઉડ્ડનના ઇતિહાસમાં પહેલીજવાર આ બે બહેનો 'એ' પાઇલાટ લાયસન્સ મેળવવા માટે મદ્રાસ ક્લાઈમ કલબના સભ્ય તરીકે જોડાયાં છે.

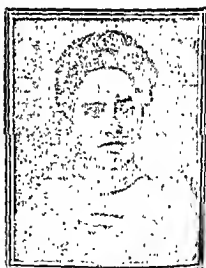

કુમારી અંશુલીયાબાઈ

એમા લુચ

સાહિત્યના વિવિધમાં નામના ધારનારી આ બે મહિલાઓ છે. શ્રી એમા લુચ શ્રીમોના રાષ્ટ્રીયપદ્મની સાહિત્યકોશ સંગ્રહિતામાં પ્રમુખ છે. શ્રી. મીતી માર્કેટને બેદરબમના રાત્રીએ સાહિત્યને લગતી

મીતી માર્કેટ

* (તોત્તેલો લેખકોની પદવી આપી છે.

સંગીત અને દરદેશીય અલબ્ધ પદ્ધતિઓ
મને પ્રેમપૂર્ણ હૃદયવાળા 'ખા'નો સમ્મોહક
ખાર (1), આ દુર્ગમાં પોતાની પ્રેમસીતી
સાથે અમૃતપૂર્ણ જીવન સાથે વિદામ લઈ
વિદાર કરતો હતો. તે જાણતો હતો કે તેનો
પુત્ર 'અલગુલ્લા' તેનાં વંશનું ગૌરવ જુઓઈ
નહિ કરવા દે. જ્યારે તેણે રશિયામાં વર
માર્કે આક્રમણ કર્યું હતું ત્યારે લાખો લાશો
અને ખૂનરેણુ લદ્દનું ધન, નવીન સ્ત્રીઓ
અને નવીન ગૌરવ પ્રાપ્ત કરવા ખચ્ચું હતું.

એક સમયે અલગુલ્લા રશિયા પર
આક્રમણ કરી પાછો આગ્યો હતો. તેના
સન્માન ખાતર અપૂર્વ આનંદોત્સવો અને
ઉત્સવો થયા હતા. ચોતરફની ટાપુની
અગ્નિવાન પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓએ આ વખતે
હાજરી આપી હતી. જ્યાં-ત્યાં રમત-ગમત
મધ રહી હતી. મીઠાસો પથ્થર-ધેર યતી
જણાતી હતી, સમગ્રા સૌન્દર્યવતી યુવતીઓ-
ની આંખોમાં તીવ્રતા લક્ષ સાધી રહ્યા હતા.
તેઓની વચ્ચે અત્યારે રસાકસી હતી કે કોના
કોના હાથોમાં સર્વાધિક બળ છે. અને પછી
આ લેલેકોએ અલગુલ્લાની વીરતાના જયગાન
કરી જે પોતાના શત્રુઓ માટે ભયકારી હતો
અને 'ખાન' વંશનો આધાર હતો, તેને
આવકાર આપવા લાગ્યા. જુદા 'ખા'
પોતાના પુત્રના વિજયથી અત્યંત ખુશ
હતા. તે જુદા માટે જાણીતું કેટલું આવકાર-
દાયક હતું કે જ્યારે પોતાનું મૃત્યુ થશે
ત્યારે 'ખાન' વંશ એક બગવાન હાથોમાં
સુરક્ષિત બનશે.

આ જાણી તે મૃત્યુ ખુશ થયો હતો.
પોતાનો પ્રેમ પોતાના પુત્ર ઉપર ખતાવવા
માટે તે, પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓ અને દરબારી
માનનિય માણસો સામે, દરબારમાં પોતાના
જ્ઞાનસોપાન પુત્રનો હાથ હાથમાં ઝાંખી બોલ્યો-
'મારા જ્ઞાણ પુત્ર ! અલગુલ્લા ! ધધરનો

જય ! અને જય હો તારી જાનિ કાર-
કિર્દીના । । "

તે બધાથે પછી એકા મચી અલગુલ્લાના
કીર્તિ-ગાનના ગુણ ગાયા અને પછી ખા
બોલ્યા:—" ધધર મહાન છે । મારા જીવન
કાળમાર્ગ મારું યૌવન મારા પુત્રમાં પુનઃ
સંચરિત કર્યું છે. હું મારી વૃદ્ધ અંખિ
અત્યારે જોઈ શકું છું કે જ્યારે મારું શરીર
પડશે અને આ આલમ પરથી અલબ્ધ થશે
ત્યારે પણ હું મારા પુત્રના રૂપમાં જીવિત
રહી મારા રાજ્યપર શામન ચલાવીશ. ધધર
મહાન છે અને મહાન તેના સાથે પ્રેમજન્ય
છે. મારો પુત્ર હોશિયાર છે. તેના હાથમાં
બળ છે, હૃદયમાં વીરતા છે અને મગજમાં
નવીન નશો છે. અલગુલ્લા ! તું તારા પિતા
ખામેશી થું લેવા ધન્ય કરે છે ? જોહ, અને
તું જે માગીશ તે હું તને પ્રાપ્ત સાથે પણ
આપીશ । "

જુદાની આખી વાત હતી સમાપ્ત નહોતી
યજ્ઞ ત્યાં તોએક-અલગુલ્લા ઉઠો થયો તેની
ચમકતી આંખો સાગરના ઉંડાણની જેમ કાળી
અને પહાડી બાળની જેમ તીવ્રતા હતી .

" હે સમ્રાટ અને પિતા । । " તે બોલ્યો
" મને પેલી રશિયન રમણી બેદ આપશો । "

'ખા' મૌન હતો, મૌન ક્ષત એટલા
વખત માટે હતું કે એટલો સમય તે પોતાનો
ભય નાશુદ કરે, અને પોતાના આ મૌન
કામ પછી દૃઢ અને ઉચ્ચ સ્વરે તે બોલ્યો,
" તે હું લઈ લે । અદિથી ઉઠી તરત જ
હું તેને લઈ રોકે છે. "

સાહસિક અલગુલ્લા પ્રસન્નતા અને
લજ્જાથી લાલ બની ગયો. તેની બાજુ સરખી
તીવ્રતા આંખો બહુ જ આનંદ અનુભવી
ચમકી ઉઠી. તે પોતાના તકીઆ ઉપરથી
ઉઠો યજ્ઞ થયો અને પોતાના પિતા 'ખા'
ને કહ્યું-" હું જાણું છું કે નમે મને થું

આપી રહ્યા છે. સમાર ! અને મારા પિતા-
તે હું જાણું છું. હું તમારો આકર છું,
તમારો પુત્ર છું. દરેક પળે મારા લોહીનું
એક ટીપું તમને આપું એ તુરંત છે. હું
તમારા ખોતર વીસ વખત મૃત્યું પડું તો
પણ જોણું છે. ”

“ હું 'તમાનું' કંઈ નથી માગતો. ”
‘ખા’ને કહ્યું, અને તેનું મુશોભિત મસ્તક,
જે અનેક વર્ષના ગૌરવ અને મહાન કષોથી
ઉન્નત હતું તે અત્યારે સમાજની આગળ
નમી પડ્યું.

તરત જ સળા બરખાસ્ત થઈ; અને તે
બંને મૌન ધારણ કરી સાથેસાથ રાજમહે-
લના બેગમનાસમાં ગયા.

રજની અન્ધકારપૂર્ણ હતી. ચન્દ્રમા અને
તારા અદ્ભુત-હતા. આકાશ પર મેઘાચળ
પથરાઈ રહ્યું હતું.

બહુ જ વખત સુધી બંને શાન્ત ભાવથી
ચાલતા રહ્યા પણ આખરે ખાન-અલ-અસ-
રખ ખોલ્યા-

“ દિવસે સમયે મારું જીવન પસાર થઈ
રહ્યું છે. મારા જુદા હૃદયનો જીવસો હવે ધીમે
પડતો જાય છે; અને મારી છાતીના લગાવો
હવે ખેંસતો જાય છે. મારા જીવન નહિ
જ્યોતિ અને હયાતી પેલી રશિયન રમણિના
લાલિષ વ્હાલને લીધે જ હતી. ખતાવી દે
તોલ્યેક, ખતાવી દે ખરેખર એ તારે જરૂરની
છે ? મારા બેગમ-ખાનામાંથી સો જીજી
લઈ લે, પણ ખાતે તું ના લે. ”

તોલ્યેક અલગુલ્લાએ એક ઉઠી આઠ
ભરી. તે શાન્ત રહ્યો.

“ મારા જીવનના હવે કેટલા દિવસો રહ્યા
છે ? પૃથ્વી પર હવે મારે થોડાક જ દિવસો
રહેવાનું છે. મારા અન્તિમ જીવનની હવે
એક જ મઝા છે અને પેલી રશિયન રમણી
મારા માનસને બરાબર જોળાયે છે અને

મને ખ્યાર કરે છે. બપોરે તે નહિ હોય ત્યારે
મને કોણ ખ્યાર કરશે ?-મારા જેવા એક
જુદાને ?-કોણ ? આનામાંની કોઈ નહિ, કોઈ
નહિ, અલગુલ્લા ! ”

અલગુલ્લા ચુપ રહ્યો.

“ બપોરે હું તમને બન્નને આલિંગન
કરતા જોઉં. ત્યારે હું હવે કેવી રીતે
જીવીશ. તોલ્યેક, એક સ્ત્રી માટે આપણે
પિતા-પુત્રી નથી, એક સ્ત્રી માટે આપણે
સંધળા પુરુષ જ છે. પુત્ર, એ સારું
છે કે જો મારી શરીર ઉપરની ચામડી
ઉખડી જાય અને તેમાંથી માંસના પીડ
અને લોહી વહે ! ખરેખર એ જ સારું છે
કે તે જ દિવસે હું જીવતા ના રહું ! ”

તેનો પુત્ર મીન હતો. તે બંને બેગમ-
ખાનાના દાર આમળ શેકાઈ ગયા; અને
ધીરથી તેનું મસ્તક વૃક્ષરચળ ઉપર ઝુકી ગયું.
તેમની ચોતરફ અન્ધકાર હતો. આકાશમાં વા-
દળાએ ગડગડાટ કરી મૂક્યો હતો. હવા વૃક્ષોને
હલાવતી હતી અને જળે એવું ભાવમ
પડતું હતું. કે તેમાંથી વરસાદના આવકારનું
એક ગીત ગવાઈ રહ્યું છે !

“ પિતા, હું તેને બહુ દિવસથી ખ્યાર
કરું છું. ” અલગુલ્લાએ શાન્ત ભાવે કહ્યું.

“ હું તે જાણું છું, અને માનું છું કે
તે તેને ખ્યાર નથી કરતી. ”-‘ખા’એ કહ્યું.

“ બપોરે હું તેનું ખાન ધરું છું ત્યારે
મારું હૃદય વિદીણ થઈ જાય છે ! ”.

“ મારા જુદા હૃદયને અત્યારે કેટલો
આધાત પહોંચી રહ્યો છે ? ”-અને તે બંને
ફરીથી ચુપ બની ગયા. અલગુલ્લાએ એક
આઠ ભરી.

“ હું હવે જોઉં છું કે માની સુલ્તાનિ
મને જે કાંઈ કહ્યું હતું તે ખરું છે. સ્ત્રી,
પુરુષ માટે સર્વદા હાનીકારક છે. જો તે સુખ
હોય છે તો તે ખીન પુરુષના હૃદયમાં તેને

પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા ઉત્પન્ન કરે છે; અને તેનો પતિ વિવાહિતમાં બળે છે. જો તે કષ્ટા હોય છે તો તેનો પતિ ખીંચના નથી. ખની ઇર્ષાનું કુખ વહેતું છે. અને જો તે સુન્દર અથવા કષ્ટામાંથી કંઈ પણ ના હોય તો તેનો પુતિ તેને સુન્દર સમજી લે છે અને જ્યારે તેને તેની જૂલ માણુમ પડે છે ત્યારે ફરીથી તેને કારણે-એક સ્ત્રીના કારણે કુખી થાય છે: ”

“ હૃદયની વેદનાની ઔષધી જ્ઞાન નથી ”-

‘ ખાં ’એ કહ્યું.

“ પિતા, આપણે એક-બીજા પર દયા લાવવી જોઈએ. ”

ખાંએ પોતાનું મસ્તક ઉઠાવ્યું અને કુખી બની પોતાના પુત્ર તરફ જોયું.

“ આપણે તેને મારી નાખીએ ”-તોલ્કે કહ્યું. ‘ ખાં ’એ ક્ષણ માટે વિચાર કરતો દિગ્ભ્રમ હોતો રહ્યો અને પછી શાન્તીથી તેણે કહ્યું-“ તું મને અને એને બંનેને સમાન પ્રેમ કરે છે ? ”

“ હા, બંનેને સમાન પ્રેમ કરું છું. ”

પછી બંને શાન્ત રહ્યા.

“ મારું પણ તેવું જ વર્તન છે ”-ખાંએ ઉદાસ બની કહ્યું. કુખથી તે બાળક બન્યો હતો.

“ ઠીક, આપણે બંનેને તેનો વધ કરીશું ? ”

“ હું તને તે નહિ આપી શકું, નહિ આપી શકું ! ”-ખાંએ કહ્યું.

“ અને હું હવે સહન નથી કરી શકતો. મારા હૃદયને વિદીર્ષુ કરી કાઢી દો અથવા તેને સુપરત કરો ” ખાં મૌન રહ્યો.

“ અથવા આપણે તેને શિખર ઉપરથી મચ્છમાં ફેંકી દઈએ. ”

“ આપણે તેને શિખર ઉપરથી ફેંકી દઈએ ” ખાંએ પોતાના પુત્રના ક્યનનો પ્રતિ-જ્વનિ અનુભવ્યો.

પછી બંને બેગમ-ખાનામા ગયા ત્યાં

તે હજી પણ ફર્શ પર પડેલા કિંમતી ગળીયા પર સૂઈ રહી હતી, તેમાં બંને તેની સામે શેકાઈ ગયા અને જોવા લાગ્યા-તેઓ તેને બહુ વાર સુધી જોઈ જ રહ્યા. જુદા ખાંની આંખોમાંથી આંસુ ઉભરાવા લાગ્યા અને તેની શ્વેત દાઢી પર પડવા લાગ્યા. એક એક આંસુનું બિન્દુ એક એક મોતીની માફક દાઢી પર પથરાઈ ગયું હતું. તેના પુત્રની આંખો અત્યારે બંધી રહી હતી. તેની વાસનાને દયાવતો દાંત પીસતો તે પેલી રશિયન રમણીને જગાડવા લાગ્યો. તે ઉઠી. ઉપાકળનાં પ્રકૃત્વ સુખની માફક તેના કેમળ મુલાબી મુખ-મંડળ પરની જુલો ઉઘડી. તેણે અલગુલ્લાને ન જોતાં પ્રથમ આ તરફ જોયું.

“ મને ચૂમી લો, મારા ચંકુલ ! ”

“ ઉઠો-તારે અમારી સાથે આવવાનું છે. ” ખાંએ નમ્રતાથી કહ્યું.

ત્યારે તેણે અલગુલ્લા તરફ જોયું અને પોતાના ચંકુલની આંખોમાં આંસુ જોયા. તેને આ ઘટના સમજતા જરા પણ વાર લાગી નહિ-તે તરત જ સમજી ગયું. “ હું આવીશ ” તેણે કહ્યું “ હું આવીશ. ન એક માટે કે ન બીજા માટે-તમે આજ નિર્ણય કર્યો છે ? બગવાન હૃદયોને છેવટે આજ નિર્ણય કરવો પડ્યો ! હું જરૂર આવીશ. ”

અને પછી તે ત્રણે સુપચાપ સમુદ્ર તરફ ચાલ્યા. તેમનો યંચ સંકીર્ણ હતો અને હવા ઉંચ સ્તરે ગર્જન કરી રહી હતી.

તે રમણી નાજુક હતી, તરત જ થાકી ગયું, પણ તે સ્વાભિમાની હતી જેથી તેને આ ન કહેવાનું પસંદ જ નહોતું. જ્યારે ખાંના પુત્રે જોયું કે તે તેમની પાછળ શેકાઈ ગયું છે ત્યારે તેણે કહ્યું-

“ શું ખીક લાગે છે ? ”

તેની આંખો ચમકવા લાગી. તેણે તેના લોહીથી સથપથ ચાલ ગયેલા પગો બતાવ્યા.

અણ્ણસુન્દરાએ પોતાના હાથો તેની તરફ સંભાવી કહ્યું—“આવો, હું તમને ગોદમાં લઇ લઉં.”

પણ તે પોતાના બાહુઓ પોતાના વૃદ્ધ અંડુલનાં, ગંગાનાં નાખી લપટાઇ ગઈ. ખાંચે તેને પોતાની ગોદમાં ઉઠાવી લીધી અને આલવા માંડ્યું. તેની ગોદમાં બેસી તે વૃદ્ધના મુખપર પડતાં પાંદડાંને દુર કરતી હતી. કારણકે તેને બીક લાગતી હતી કે આ પાંદડાં આંખોની આંખોને કંઈ નુકશાન કરે. તેઓ દૂર દૂર નિકળી આવ્યા, ચાલતાં ચાલતાં અને તેઓએ સમુદ્રનું ગર્જન સાંભળ્યું. તોણેકે, જે તેમની પાછળ ચાલી રહ્યો હતો, તેણે પોતાના પિતાને કહ્યું—“મને આગળ જવા દો, નહિ તો હું મારી કઠારથી તમારા મસ્તકને ઉઠાવી દઉં.”

“આગળ જા, પ્રસ્વર તારી ઇચ્છા પુરી કરશે, અથવા ક્ષમા અપાશે—તેની ઇચ્છા પુરી કરશે. હું, તારો પિતા, તને ક્ષમા કરું છું. હું જાણું છું કે પ્યાર કરવો તે શી વસ્તુ છે.”

અને તેઓ સમુદ્ર પાસે પહોંચી ગયા, વિસ્તૃત સાગર તેમનાં સામે પથરાયો હતો. તેઓની પાછળ કણું અને અનંત મેદાન હતું. હવાની હલેશે સંગીત આલાપ લઇ રહી હતી. આ સમય અન્ધકાર, કંપન કરવાવાળો અને બિપથ હતો.

“વિદાય” રમણીને સુમ્મન કરી ખાંચે કહ્યું.

“વિદાય” તેની સાથે મસ્તક નમાવી તોણેકે કહ્યું. તેણે નીચે, ન્યાં લહરી ગાઇ રહી હતી, ત્યાં જોયું અને છાતીને હાથથી દબાવી પાછળ રહી ગઈ.

અણ્ણસુન્દરાએ તેની તરફ હાથ સંભાળ્યા અને એક ચીસ પાડી ઉઠ્યો, પણ ખાંચે તરત જ તેને ગોદમાં ઉઠાવી લીધો અને છાતીએ દબાવી સુમી લીધો.

આ કર્ણદેખાવથી લદવાયેલા તે ખાંચે પેલી રશિમન રમણીને પોતાની બાહુથી મસ્તક ઉપર ઉચી કરી અને એક ટેકરીના શિખર ઉપરથી નીચે ફેંકી દીધી. “સમુદ્રના પ્રચંડ મોંઝાઓ પોતાની સહજી શક્તિ વાપરી ઉપલાવા મારતા હતા. અને તેમાંથી સંગીતનો બાસ દ્રષ્ટિગોચર થતો હતો. આ સંગીત એટલું કોલાહલપૂર્ણ હતું કે તે નીચે પાણીમાં ક્યારે ગઈ તે પણ ન સમજાયું. કોઈ પણ જાતની ચમત્કાર કે ચીસ બીલકુંલ સાંભળવામાં જ ન આવી. ખાંચે તેજ ટેકરીના શિખર ઉપર પહોંચી ગયો; અને દૂર-દૂર સાગર અને કાળા વાદળોનું મિશન જોવા લાગ્યો. પવનની હલેશેનો ધીમો અવાજ અત્યારે કંઈ ભુડી જ રીતે મન ઉપર અસર કરતો હતો. તોણેકે તેની પાસેજ પોતાનું મૂખ હાથથી છુપાવી ગંતિહીન અને અવાક ઉભો હતો. આમને આમ કેટલોક સમય પસાર થઇ ગયો. વાદળોનો સમૂહ પવનને સપાટાથી કંઈ અદ્ય પડી ગયો. તે વાદળો વેળા શિખર ઉપર બેઠેલા આંતર કિશોરો મારેક કાળાં અને શકન હતાં.

“આપણે હવે જઈએ, પિતાજી!” તોણેકે કહ્યું.

“ઉભો રહે” ખાંચે કહ્યું. જાણે તે કંઈ બરાબર આનંદી સાંભળી રહ્યો છે? ફરીથી કેટલોક સમય તિકળી ગયો. શિખરની નીચે મોંઝાઓ જોરથી અથડાતાં હતાં અને પહોં શિખર ઉપર આવેલા વૃક્ષો સાથે અથડાઇ કોલાહલ કરતો હતો.

“પિતાજી, આપણે હવે જઈએ.”

તોલ્યેકે અનેક વાર કહ્યું—“ પિતાશ આપણે હવે જમએ. ” પણ ખાં તે સ્થાન ઉપરથી-ન્યા તેણે પોતાના જીવનના અવશેષ દિવસોનો આનંદ જોઈ નાખ્યો હતો-હિંચા મચ્છતો ન હતો. પણ સંઘળી વસ્તુનો અન્ત તો હોય છે જ. છેવટે તે ઉઠ્યો, તેનું મુખ-મંડળ સાહસ અને અભિમાનથી ઉદીપ્ત હતું. તે ઉઠ્યો તો કોધના આવેશ સાથે પણ ધીમે સ્વરે બોલ્યો—

“ ચાલ આપણે જમએ. ”

તેઓ ચાલવા લાગ્યા પણ તરત જ ખાં શેકાઈ ગયો.

“ પણ હું કેમ જમ રહ્યો છું, તોલ્યેકે, અને ક્યાં ? ”

તેણે પોતાના પુત્રને પૂછ્યું—“ જ્યારે મારો પ્રાણ તેનામાં વસતો હતો; ત્યારે મારે હવે શા-માટે જીવવું જોઈએ ? હું વૃદ્ધ છું, હવે મને કોઈ પ્યાર નહિ કરે. અને જો દુનિયામાં તમને કોઈ પ્યાર ન કરે તો તમારો જીવન સંસાર જ વ્યર્થ છે ! ”

“ તમારી પામે અતુલ સમ્પત્તિ અને મનમાન છે પિતાશ ! ”

હું મને ફક્ત તેનું એક જ સુખ આપ; હું તને તે બધું આપી દઈશ. તે સઘળી ચીજો મૃતક છે, એ તો જીવો જ પ્રેમ છે કે જે જીવતી રહે છે. જો પુરુષને તે પ્રેમ ન મળ્યો તો તેનું જીવન જ નથી, તે લિખારી છે તેના જીવનના દિવસો દયનીય છે. મને વિશ્વ આપ, મારા વત્સ !

ઈશ્વર તારી સદા રક્ષા કરે ! ” આટલું કહી તે સમુદ્ર તરફ પાછો ચાલ્યો.

“ પિતાશ ”—તોલ્યેકે ગભરાયો—પિતાશ બીજું તે કંઈ ન બોલી શક્યો—કારણ કે તમે જેના પર મૃત્યુ હસી રહ્યું છે, તે મનુષ્યને કંઈ નથી કહી શકતા, તમે એવું કંઈ પણ નથી બોલી શકતા કે જેથી તેના આત્માને પ્રેમદાન મળે ! ”

“ મને જવા દે..... ”

“ ઈશ્વર..... ”

“ તે જાણે છે..... ”

ઝડપી ગતિથી ખાં શિખરના અન્તિમ કિનારા પર ગયો અને નીચે ફેલી જોયો. તેના પુત્રે તેને ન શક્યે, તે શેકી જ ન શક્યો; કારણ કે એટલો સમય જ નોતો. પછી સમુદ્રમાં કંઈ પણ ન સંભળાયું; ન તો કોઈ શીખર કે ન તો ખાંના પડવાનો રવ ! ફક્ત મોંઝાઓ ફૂટતાં હતાં અને પવન કરુણ રાગથી આલાપી રહ્યો હતો.

તોલ્યેકે—અલગુલ્લા કેટલીયે વાર સુધી શિખરની નીચે જોઈ જ રહ્યો. આખરે સઘળી હિમ્મત એકઠી કરી. તે બોલ્યો—“ હે ઈશ્વર, મને પણ આવું બળવાન હૃદય આપ ! ”

પછી રાત્રિના અંધકારમાં તે અદૃશ્ય થઈ ગયો.....

ખાં મોસોલામ્યા—અલ અસરખનો આવી રીતે અન્ત આગ્યો અને ખાં તોલ્યેકે—અલ-ગુલ્લા કિમીયાનો રાગ થયો*.

* લેખકના હૃદયે સમગ્રમાં પ્રગટ થનાર એક સંશ્લેષમાંથી.

શિક્ષકે એટલે ?

“ મોગી મોગી લડાઈઓ જીતવી સહેલ છે પણ નાની નાની દુર્બળતાઓ જીતવી કઠણ છે. મહાન મુસ્લિમીરી કરવી સહેલ છે પણ સત્યના સિદ્ધાંતોને પાળીને શિક્ષક થવું આકર્ષ છે. ”

“ શિક્ષક એટલે જીવનનો ઉપાસક. એનો જે દિવસે ઉદ્ધાર થશે તે દિવસે જીવન સમગ્રનો ઉદ્ધાર થશે. પોતાનો ઉદ્ધાર પોતે જ કરવાનો છે. ”

[એક મુત્રમાંથી]

ગિજુભાઈ (શિક્ષણ પરિકા).

પ્રેરે એક રૂપવતી, શુભવતી, શીલવતી ને વટરખુ બાળાનું પુતળું ખડુ ક્યું હતું.

સાંજના સાડસાત યજ્ઞ ગયા હતા. સાંજની ૧૨ કીદિ પુરી થઇ ગઇ હતી. દર્દીઓ આવના આવી ગયા હતા. નોકર પણ બીજું કામ ફાવેથી ચાલતો યજ્ઞ ગયો હતો. વિનયભિલા ઘીવા તળે બેઠા બેઠા ડોક્ટર સાહેબ દર્દીઓનાં બીલ તૈયાર કરતા હતા.

એકાએક એમની નજર આરણ્ય તરફ ગઇ. બે ત્રણ માથુસો અને એક સ્ત્રી અંદર આવતાં હતાં.

ડોક્ટર તેમને જોયાં. બીસેનો દબલો ટેબલની બાજુએ કરી તેમને બેસવા કસારત કરો. પરંતુ તેણે શું જોયું ? ત્રણ માથુસો જોડેની પેલી સ્ત્રી ઘસ સ્ત્રી નહોતી. એ એમની પરિચીત બાળા જ હતી.

આ લોકોને આવવાનું કારણ ડોક્ટર ન શક્યા. તેમણે જરા આતુરતાથી તેમના રૂં જોયું. ત્રણમાંના એકને તેઓ એળખતા હતા, તેનું નામ મધીલાલ પરીખ હતું. વરસે પર આર્થસમાજની દીક્ષા લઇ તે લોકમાં ભણીતો થયો હતો.

મધિલાલ ડોક્ટરની પાસે આવીને બેઠો. બધા શાન્ત હતા. ડોક્ટર સાહેબની આતુરતા વધે જતી હતી.

‘જુઓ સાહેબ, આજે તમારું ખાસ કામ પડ્યું છે. આ છોકરીની બાળતમાં છે, જુઓ તમારી મદદની જરૂર પડી છે. અમે તેમને ખુશ કરીશું.’

‘પણ વાત શી છે ?’

‘જુઓ, વાત એમ છે કે આ છોકરી મારી લાંચી થાય. આ મારા ભાઈ યામ, હવે એ છોકરીને કેંક બૂલને ભોળે ભોળવવાનું આવ્યું છે શું મહેરબાન ? She has got pregnancy (તેને ગર્ભ રહ્યો છે.) હવે જો કે દવાદારથી વાત સુધરે તેમ હોય

તો ખતાવો નહિં તો અમારે શરમાવા જેવું યજ્ઞ પડશે.’

ડોક્ટર વિચારમાં પડ્યા, જેને એ શિલવતી માનતા તે આવી નીકળી ? રૂપવતી કે શુભવતી હોય તો તેને શું કરવાની ? સ્ત્રીનું સૌભાગ્ય શિલ.

પોતાની પાસે દવા હતી. પરંતુ તેના ઉપયોગ નુકશાનકારક હતો. ગૃહસ્થ જીવનને આંગણે હજી હવે ઉભી રહેનાર બાળાની જનનશક્તિ દરી લેવી એ તેમને યોગ્ય ન લાગ્યું, તો બીજને ઉપાય શો ? ચોકબી ના કહેવી ?

તેમણે હવે ડોક ફેરવી પેલી બાળા તરફ જોયું. શરમને લીધે તેનું કીકક મોં નમી ગયું હતું.

‘આવી દયામણી દશા કરનાર પાપી કાણુ દરી ? પોતે તેના પર વેર ન લઇ શકે ! શરીરનો ઉપયોગ કરતી વખતે તેણે જીવનનો ઉપયોગ કયો હતો. હવે એ વેદકાવું જીવન તે કેમ નહિં અચારતો હોય ?’

‘પરંતુ ભોક્તાને ભોખતી ક્યાં પડી છે ? કાણુ જીવાળને સુટયા કે સુધ્યા પછી સાચવે છે ? સ્ત્રીમાં કમ્બે ને પગે આવી દયાઓ થાય છે તો શું તે અનન્ય માથુસોના વાંક ખરો ?’

‘તો સ્વાર્થની વૃત્તિએ જન્મવેલું તેનું આ અધત નહિં ?’

‘અલખત, પરંતુ અશ્રામ્ય.’

ડોક્ટરના મનમાં સેકેડો તકે આવીને રમી ગયા. તે કોઇને એ અડવી ન શક્યો.

અનજી-અર્ધ જાણી બાળાની જનનશક્તિને હુણવા તે જરૂરે તૈયાર નહોતો.

‘કેમ સાહેબ ! શું વિચાર કરો છો ?’

શાન્તિથી કેંડાળતા ગૃહસ્થે પ્રશ્ન કર્યો.

‘કે નહિં.’

ફરી બધા શાન્ત પડ્યા. ડોક્ટરનું ચિત્ત સ્વસ્થ નહોતું. રોગનો અર્થો કલાક પોતાના નોકરીનો પગાર માંગતો હતો.

આકર્ષક.....

સુંદર, સુંવાળી ચામડી.

સુંદર ચામડી કરતાં વધારે મોહ એક પણ
આકર્ષણ નથી; અને સુંદર મોહ માટે
પહેલી જરૂરીયાત, માંત્ર ઉપર ઉપાંત્રી
નહિ, પરંતુ હિંદોમાં હંદી ઉતરેલી સૃષ્ટિ
સ્વચ્છતાની છે. તદ્દન વનસ્પતિના તેલો-
માંથી બનેલો 'પૌં' નાવાનો સાબુ એ માટે
ખાત્રી, આપે છે. તેનું સુશાયમ શીથ
ચામડીમાંથી અશુદ્ધિઓને ધોમેથી સાફ
કરી તેને અત્યંત સુંવાળી બનાવે છે.
તેમાં જસમીનની સુવાસ પણ છે.

ગ્રામકો સેલ્સ ડિપાર્ટમેન્ટ, પો. જો. બોક્ષ પરંત, મુંબઈ

ધી તાતા જાઈલ મીલ્સ કું. લીમીટેડ, તાતાપુરમ.

શુભગરવી, રાસપ્રિય
ગુજરાતી બહેનો માટે

નવીન અપૂર્વ રાસસંગ્રહ

બીજા બધા સંગ્રહોને છુટાવે એવા આ

બહેનોને, સખીઓને, અને મિત્ર-પત્નીઓને ભેટ આપવા લાયક

રાસમાલિની

નામનો રાસસંગ્રહ મેળવ્યા વિના છુટકો નથી

બાણીતા રાસ-ગીત લેખકોના કુલ ૨૧૪ રાસ-ગીત

આ સંગ્રહમાંથી મળશે. આજે જ તમારી નકલ મેળવી દેશે.

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૪-૦

પોષ્ટેજ : ૦-૪-૦

ત્રણ સુંદર નવલિકા-સંગ્રહ

લક્ષ્મીની સાહી

લેખક: શ્રી. જયકૃષ્ણ વર્મા

યુવાનો અને યુવતીઓને પ્રેરણા પાતી સામાજિક
હાસ્યરસિક નવલિકાઓ

મૂલ્ય: રૂ. ૦-૧૨-૦ : પોષ્ટેજ: ૦-૨-૩

ષોડશી

સંપાદક: શ્રી. યજ્ઞેશ શુક્લ

હિંદના વિધિવિધ પ્રાંતોના સાહિત્યના શુભગાર રૂપ
સ્ત્રી-જીવનને સ્પર્શતી વાર્તાઓ.

મૂલ્ય: રૂ. ૧-૦-૦ : પોષ્ટેજ: ૦-૨-૯

અધુ અંગ

લેખક: શ્રી. યજ્ઞેશ શુક્લ

ગુજરાતી હિન્દુ સમાજની સ્ત્રીઓના બળતા પ્રશ્નો
હકેલતી નવલિકાઓ

મૂલ્ય: રૂ. ૦-૧૨-૦ : પોષ્ટેજ: ૦-૨-૯

...ત્રણ પુસ્તકો સાથે લેનારને રૂ. ૩-૦-૦ માં ઘર બેઠા...

મળવાનું ઠેકાણું:

વ્યવસ્થાપક "ગુણસુંદરી" ૧૧૪, ગીરગામ બેઠક રોડ,
સુબાઇ, ૪.

અને બાણીતા બુકસેલરો પાસેથી.

‘ કેમ ડોક્ટર સાહેબ ? ’ કંઈના ભોમે દવાખાનાને દ્વારે ઉભી પેલી બાળા પુછતી હતી; ‘ કેમ ? કોઈ દીવસ તમારે દવાખાને આવી પરણવાની માગણી કરી હોત તો ? ’
તે કોઈએ ધક્કો માર્યો હોય તેમ ડોક્ટરનો દેહ કંપ્યો. મનમાં જ જન્મેલા પ્રશ્નનો ઉત્તર તેનાથી મનમાં જ દેવાઈ ગયો: ‘ તો ના ન કહેત. ’

‘ તો હાલ ? ’

મણિલાલ અને તેનો બાઈ ડોક્ટરના તરફ જોવા કરતા હતા. તેમાં મણિલાલ બોલી ઉઠ્યો: ‘ આટલા ઉંઝા શા વિચાર કરો છો ! જે કહેવું હોય તે કહી દોને, ડોક્ટર સાહેબ ! ’
ડોક્ટર જવાબ દઈ શકે તેમ નહોતું. કોઈ તેમને ગળે વળગ્યું હતું. ગળગળી દાખી તે કંઈ કરાવવા માગતું હતું.

તેમની ડોક ધીરે ધીરે ઉઘી યઈ. શરમતા શરમ શહેરા પર ફરી વળ્યા. મંદ અવાજે નીચું બાળી તેમણે પૂછ્યું:

‘ મણિલાલ, અહિં તમને કોણે મોકલ્યા ? ’

‘ કોઈએ નહિ, કેમ ? ’

‘ માફ કરજો, તમારી બગીચાનું જીવન વેફરનાર એને પરણવા કેમ તૈયાર થતો નથી તે તમે જાણો છો ? ’

‘ ના, પરંતુ એ છોકરી એ બાબતમાં જવાબ દેવાની જ ના પાડે છે. ’

‘ માફ કરજો મણિલાલ, તમને નામ ખબર નથી ? કોઈ પર શક છે ? ’

‘ ના, કેયે નહિ, શક પણ નથી, ને એ કહેવા ના પાડે છે. ’

‘ વાધો નહિ, જેણે એ ગર્લ રાખ્યો છે તેજ એને પરણશે, પછી ? ’

‘ તમે તેને ઓળખો છો ? કોણ છે એ ? ’ પુછનારની આંખો આશ્ચર્ય; કોઈ ને આચારમાં ચમકી હતી.

‘ ડોક્ટર પ્રદુલ્લેચન એને પરણવા પણ તૈયાર છે. ’

‘ હું ’ ત્રણે મુરખીઓ જોઈ રહ્યા. છેલ્લી ખુરશી પર બેઠેલી બાળાની આંખો ભીંજાઈ ગઈ.

x x x
થોડા વખત પછી ડોક્ટરના સગની લોકોને જાણ થઈ. ડોક્ટરે ધર્મ ત્યાગ્યો, ન્યાત બહાર થયા, સમાજસ્ત થયા.

કોઈને • સગની છુપી કથાની ખબર ન પડી. ડોક્ટર પણ વિચાર કરતા જ રહ્યા કે તે સગ કરવા કેમ પ્રેરાયા ? અર્ધા કલાકની નોકરીથી જ ને ? જે અર્ધા કલાક ડોક્ટરને નવલકથાના વાંચનના વખત જેવો લાગતો હતો તે જ અર્ધા કલાકે વેમનું જીવનને નવો ઓક દીધો. નિયમીત દર્શને એમને પ્રીતિને માગે ઘસડ્યા, સાધારણ આકર્ષણે એમણે પરમાર્થને રસ્તે તેડ્યા.

પરંતુ ડોક્ટરના એ આત્મભોગે પેલી બાળાને આદર્શ ગૃહિણી બનાવી.*

• સૂચિત.

આપણે : બાળકની નજરે

બાળક પ્રત્યેના આપણા વર્તનનું બાળકની દૃષ્ટિએ પ્રથમચક્ષુ કળેએ તો આપણે બાળકને કેવા લાગીએ ? આપણે જ તોફાની જણાઈએ; આપણે જ અજ્ઞાન, ચીડિયા, વીરવાતમાં મિત્ર ગુમાવી બેસનારા, અણસમજી, મૂર્ખ હરીએ.

એમ જનાવરને વાચા હોય તો તેમના પ્રત્યેની આપણી નિર્દયતા વિષે ધણું ધણું કહી નાંખે તેમ બાળકને પણ વાચા હોય અને બધી વાત પૂરેપૂરી સમજીને અભિપ્રાય આપવા બેસે તો આવો જ અભિપ્રાય આપે !

ગિલ્લુભાઈ (શિક્ષણ પરિષદ)

હિન્દની મહિલાઓની જાગૃતિનો ઇતિહાસ લગભગ ૫૦ વર્ષો : :
જૂનો થવા આવ્યો છે : હિન્દી રાષ્ટ્રીય મહાસભાની શરૂઆત : :
સાથે જ નારીજાગૃતિની પણ શરૂઆત થવા પામી છે. એના : :
આરંભથી તે અત્યારની પરિસ્થિતિ સુધીની નારીપ્રવૃત્તિનું : :

અ ધી સ દી ની

હિન્દની મહિલાઓની જાગૃતિનો ઇતિહાસ લગભગ ૫૦ વર્ષ જૂનો થવા આવ્યો છે. હિન્દી રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસની રચાપના સાથેજ મહિલાઓની જાગૃતિની પણ શરૂઆત થઈ એમ કહી શકાય. કોંગ્રેસની સાથેજ અનેક પરિષદો ભરાવા લાગી હતી. એમાં સામાજિક પરિષદોના પણ સમાવેશ થતો હતો. એ સામાજિક પરિષદોમાં સ્ત્રીઓની રીયતિ સુધારવાને લગતા પ્રશ્નો ચર્ચાતા અને તેને લગતા ફરિયાદો પણ ચર્ચામાં મુકાત પાત અને પંચાયતોમાં આર્થિકસમાજ અને બંગાળમાં બહો સમાજ આ દિશામાં બહુ સારું કાર્ય કરેલ છે પણ આ આખીય મહિલા પ્રવૃત્તિની વિશિષ્ટતા એ હતી કે શિક્ષિત સ્ત્રીઓએ આ પ્રશ્નો ઉપાડ્યા નહોતા પણ સુધારાપ્રેમી પુરુષોએ જ આ ચળવળ ઉપાડી હતી. આનું પરિણામ એ આવ્યું છે કે ઇંગ્લેન્ડમાં સ્ત્રી અતાધિકારની ચળવળને પરિણામે સ્ત્રી અને પુરુષનો કલહ જાગ્યો હતો તેવા કલહ દિવસો સ્ત્રી અને પુરુષ વચ્ચે જાગવાનો પ્રસંગ જ ઉપરિચિત થયો હતો. એક રીતે કહીએ તો સ્ત્રી અને પુરુષ બન્નેના સહકારથી જ દિવસો સ્ત્રીચળવળ પ્રગટ કરી રહી છે. વળી સ્ત્રી શિક્ષણનો જેમ જેમ પ્રચાર થતો ગયો અને વિદ્યેશીઓનો સંસર્ગ જેમ જેમ વધતો ગયો તેમ તેમ એ ભાવના વિશેષ બળવાન બનતી

૨૨૭

શ્રી. યજ્ઞ

ગઈ અને સ્ત્રીઓને સાર્વજનિક ક્ષેત્રોમાં પ્રવેશ કરવાને વધારે ઉત્સાહ મળતો ગયો.

સમાજ સુધારાની આ ચળવળના આરંભ પહેલાં હિન્દી સ્ત્રીઓની દશા અત્યંત ખરાબ હતી. કેટલેક અંશે ધરમાં તેમને સ્વતંત્રતા હતી પણ સામાજિક જીવનમાં તેમનો પ્રવેશ તો કદપનામાં પણ આવી શકે એમ નહતું. સ્ત્રીઓ ભણે-લખતાં વાચતાં શીખે એ વિચાર પણ મોટા ભાગના લોકોને અસહ્ય લાગતો હતો. આવા લોકોની વિરુદ્ધ જઈ ભણના માંડતી સ્ત્રીઓ સામે અનેક પ્રકારના નિંદા પ્રહારો થતાં અને તેઓને અનેક રીતે પીડવામાં આવતી. વિધવાઓની દશાનું તો તે સમયે કાંઈ પૂછવા-પણું જ નહતું. વિધવાએ ક્યાં તો પતિના શયન સાથે અગ્નિપ્રવેશ કરી પ્રાણત્યાગ કરવો પડતો અથવા તો તેણે જીવનભર કલકેભય જીવન નિર્ગમન કરવું પડતું. તેને કાંઈ પણ પ્રકારનો આર્થિક અધિકાર ન હતો. તેના ભરણ પોષણ માટે કાંઈ રકમ આપવામાં

: : અવલોકન આ લેખમાંથી મળી આવશે. હિન્દની નારીપ્રવૃત્તિનું
 : : એક મુખ્ય લક્ષણ એ છે કે સુધારાપ્રેમી પુરૂષોના હાથે આ
 : : ચળવળ ઉપડેલી હોવાના કારણે એ પ્રવૃત્તિનું પરિણામ
 : : ઇંગ્લાંડની જેમ સ્ત્રી અને પુરૂષના કલહમાં આવ્યું નથી.

ના રી જ ગૃતિં

કરનાર :

હ. શુકલ

આવે તો તે પશુ એટલી નજીક અપાતી કે તેને અત્યંત કંગાળ દશામાં આપુંય જીવન વ્યતીત કરવું પડતું. વિધવાથી પુનર્લગ્ન કરવાનો તો તે કાજે વિચાર જ થઈ શકે એમ ન હતું. આજે આટલા પ્રગતિમાન જમાનામાં પણ વિધવાપુનર્લગ્ન પ્રત્યે તિરસ્કારની ભાવનાથી જ્ઞેનારો, મોટા વર્ગ મોજુદ છે તો ૫૦ વર્ષ પહેલાંની સ્થિતિ કેવી હશે તેની કલ્પના સહેલાઈથી કરી શકાશે. બાળકાગ્નની અત્યંત રૂઢ થઈ ગયેલી માન્યતાને પરિણામે તેઓની આ ચળવળ જલદીથી સફળ ન થઈ પરંતુ એનાથી આખા દેશમાં નવીજ જગૃતિ આવી અને સ્ત્રીઓ પ્રત્યે થઈ રહેલા અન્યાયનું લોકોને ભાન થવા માંડ્યું. મુધારક વિચારના લોકોએ સરકારી કાયદાઓ ફેરવવા માટે પ્રયત્ન આરંભ્યો અને એના પરિણામે મતિની પ્રયા મંદતર બંધ કરવામાં આવી. તે સાથે વિધવાઓને પુનર્લગ્ન કરવાનો પણ કાયદેસર અધિકાર મળ્યો. દિવસે દિવસે સ્ત્રીશિક્ષણનો પ્રચાર પણ વધવા લાગ્યો અને એને પ્રતાપે સ્ત્રીઓમાં પ્રાચીન રૂઢીઓ પ્રત્યે વૈરાગ્ય આવવા માંડ્યો. હજી આટલી પ્રજ્ઞિત થવા સુધી સ્ત્રીઓનું કાર્ય આખા દેશમાં પ્રમથું હોય એવી ચળવળ શરૂ થઈ ન હતી. ૧૯૧૦ માં જુદા જુદા પ્રાંતોની સ્ત્રીઓને સંગઠીત કરવાના ઉદ્દેશથી ભારત સ્ત્રી મહામંડળ નામની સંસ્થા સ્થાપવામાં આવી પરંતુ આ મંચાને જોઈએ તેટલી મગત મળી નહિ અને થોડા મમયમાં એ સંસ્થાનું અગ્નિત્વ નાશ થયું.

આની અવસ્થામાં કેટલીક શિક્ષિત અને સાહમિક સ્ત્રીઓએ સામાજિક સુધારણાની પ્રવૃત્તિ ઉપાડી સામાજિક રૂઢીઓ મામેની તેમની હાડતમાં તેમને અનેક પ્રકારના

તે પછીથી જુદા જુદા પ્રતિભાં સ્ત્રીસંસ્થા-
ઓની સ્થાપના થવા માંડી.

૪. સ. ૧૯૧૭ માં સ્વ. વિદુષી એની
ખીસાન્ટની પ્રેરણાથી મદ્રાસમાં 'વીમેન્સ
ઈરીઅન્ડ એસોસીએશન' નામની મહિલા
સંસ્થાની સ્થાપના થઈ. હજી આજ દિન
સુધી એ સંસ્થા અનેક રીતે સ્ત્રીઓની સેવા
કર્તે જ ન્યય છે. અને હિન્દી મહિલા
સંસ્થાઓમાં તેનું સ્થાન અગ્રગણ્ય છે. આજે
આ સંસ્થાની ૭૨ જેટલી શાખાઓ છે.
૨૩ જેટલાં એનાં કેન્દ્રો છે. અને એની
સંખ્ય સંખ્યા ચાર હજાર જેટલી છે. હિન્દી
મહિલાઓની સર્વતોમુખી ઉન્નતિ કરવાનો
એ સંસ્થાનો ઉદ્દેશ છે. એ ઉદ્દેશને પાર
પાડવા માટે એ સંસ્થાએ જે કાર્યક્રમ ધરેલી
છે તે કાંઈ પણ સંસ્થા માટે ઉપયોગી હોઈ
અત્રે ઉતારે છું:

(૧) હિન્દ માતાની પુત્રી હોવાને કારણે સ્ત્રી-
ઓની શી ક્ષત્ર છે તે ખતાવવી.

(૨) ફરજિયાત પ્રાથમિક શિક્ષણની ચોજના
તેને દરેક છોકરાં છોકરીને યોગ્ય શિક્ષણ આપવું,
આવા શિક્ષણમાં ધાર્મિક શિક્ષણનો સમાવેશ થાય.

(૩) ખાળલજા અને અન્ય સામાજિક કુટ્ટીઓ-
નો અંત લાવવો.

(૪) સ્ત્રીઓને પુરુષોની સમાન મુનિસિપાલિટી-
ટીઓ અને ધારાસભાઓમાં મત આપવાનો અધિ-
કાર મેળવી આપવો.

(૫) મુનિસિપાલિટીઓ તાલુકા અને લોકલ
બોર્ડો, ધારાસભા અને વડી ધારાસભામાં બેઠકસ
સંખ્યામાં સ્ત્રી પ્રતિનિધિ મોકલવાનો અધિકાર
મેળવવો.

(૬) સ્ત્રીઓ માટે રાજસભામાં મતાધિકાર
તેમજ બેઠક લેવાનો અધિકાર મેળવી આપવો.

(૭) સ્ત્રીઓ માટે પુરુષોની સમાન અધિકાર
અને સમવડ મેળવી આપવી.

(૮) હિન્દુ ભવિષ્ય તેઓનાજ હાથમાં છે
એવી શ્રદ્ધા સ્ત્રીઓમાં ઉપજાવવી. પત્ની અને માતા
તરીકે દેશનો બાલિ રાસકોનાં શિક્ષણ અને આ-

સ્ત્રિય બંધારણનો આધાર તેઓ પરજ છે, એને
તેઓને ખ્યાલ આપવો.

(૯) ચોતાની ઉન્નતિ, શિક્ષણપ્રાપ્તિ અને ખી-
નઓની સેવા કરવા માટે સ્ત્રીઓનું સંગઠન કરવું.

થોડા સમય બાદ હિન્દી સ્ત્રીઓની સ્થિ-
તિમાં એક વધુ પરિવર્તન થયું. ૧૯૧૭ માં
હિન્દને નવું બંધારણ આપવા માટે, હિન્દી
વત્રીર મીં મોન્ડુડ હિન્દમાં આવ્યા. તે સમયે
'ઈન્ડિયન વીમેન્સ એસોસીએશન' શ્રીમતી
સરોજિની નાયકુની આગેવાની હેઠળ તેમની
પાસે એક પ્રતિનિધિમંડળ મોકલ્યું. હિન્દી
સ્ત્રીઓ માટે મતાધિકાર મેળવવાનો એ પ્રતિ-
નિધિ મંડળનો ઉદ્દેશ હતો. રાજવંશીવટમાં
હિન્દી સ્ત્રીઓ તરફથી આમ પહેલીજવાર
હીસાની માગણી થઈ. હજી સુધી પાર્લામેન્ટે
સ્ત્રીઓની આ માગણીનો સ્પષ્ટરૂપે સ્વીકાર
કર્યો નથી પરંતુ એટલું તો ચોક્કસ થયું છે
કે જે હિન્દી ધારાસભાઓ આદે તો સ્ત્રીઓને
મત આપવાનો અધિકાર આપી શકે છે. આવી
ચોજના કરવા પાછળ એવો ઉડો હેતુ સમાયકો
લાગે છે કે હિન્દી જનતાને મોટો ભાગ
સમાજ સુધારાનો વિરોધી છે એટલે સ્ત્રીઓને
મતાધિકાર આપવાનો તે સ્વાભાવિક રીતે જ
વિરોધ કરશે અને આ પ્રશ્નનો આપોઆપ
નીવેડો આવી જશે.* પણ હવે તો જમાતો
બદલાતો ન્યય છે. મદ્રાસની ધારાસભાએ સ્ત્રી-
ઓને મતાધિકાર આપતો ઠરાવ પસાર કરી
દીધો. બીજા પ્રાંતોએ પણ મદ્રાસનું અનુ-
કરણ કર્યું. અને થોડા જ સમયમાં થોડાક
અંશને બાદ કરનાં આખા હિન્દની મહિલા-
ઓને આ હક્ક મળી ગયો છે. આવો હક્ક
મેળવવા માટે ઈંગ્લાંડની સ્ત્રીઓને વર્ષો સુધી
પુરુષો સાથે લડવું પડ્યું હતું. તે પછી તો

* અત્યારે પાર્લામેન્ટમાં હિન્દીય પ્રકાશ રહ્યું
છે એમાં સ્ત્રીઓના મતાધિકારને લગતી સ્પષ્ટ કલમો
છે અને જેમી સ્ત્રીઓની કીક, કીક સંખ્યા મતા-
ધિકાર ધરાવશે. લેખક:

ધારાસભાઓમાં સભ્ય થવાનો હક્ક પણ સ્ત્રીઓને મળી ગયો છે અને આજે કેટલાક પ્રાંતોની ધારાસભાઓમાં સ્ત્રી સભ્યો ખીરાજો છે.

આમ હોવા છતાં હિન્દી સ્ત્રીઓના મતાધિકારના પ્રશ્નનો સંતોષજનક નિર્ણય થઈ શક્યો નથી. હજી પણ એ પ્રશ્નના સંતોષકારક નીવારણ માટે સ્ત્રીઓને ધણો પરિશ્રમ કરવો પડે છે, અને પડશે. આનું કારણ એ છે કે, મતાધિકાર મેળવવા માટે સ્ત્રીઓ માટે જો માર્ગ નિશ્ચિત કરવામાં આવેલો છે તે સર્વ સ્ત્રીઓની દૃષ્ટિએ અપ્રાપ્ય છે. દા. ત. અત્યારે ચોક્કસ પ્રમાણમાં વેશે ભરનારને મતાધિકાર મળે છે, ચોક્કસ પ્રમાણમાં ભાડું ભરનારને મતાધિકાર છે, ચોક્કસ પ્રમાણમાં શિક્ષણ મેળવનારને મતાધિકાર છે. સ્ત્રીઓ યશ્નું ખર્ચ તો આ સર્વ વાતોથી વંચીત છે. ચોક્કસ અપવાદો ખીદ કરતાં સ્ત્રીને પોતાની કોઈ મિલકત હોતી નથી. તેમ તેણે કોઈ વેશે ભરવાનો હોતો નથી. હજી સ્ત્રીશિક્ષણ માટે પણ પૂરતી યોજના થયેલી નથી. આ કારણોને લીધે સ્ત્રીઓએ પુખ્ત વયના સર્વને મતાધિકાર આપવાની માંગણી કરેલી છે. વળી, પ્રજાશાસન પદ્ધતિને આ માર્ગે અનુકૂળ છે. આ માર્ગથી સાધારણ પ્રકારની વ્યક્તિઓ ખાસ કરીને સ્ત્રીઓ પોતાના યોગ્ય અધિકાર મેળવી શકે છે. હિન્દને મળનારાં નવાં ફેરલ બંધારણથી પણ આ અસંતોષ તો ચાલુજ રહેવાનો હોય એમ લાગે છે.

રાજકીય ક્ષેત્રમાં હિન્દી મહિલાઓએ ધણાજ થોડા સમયમાં આટલી સફળતા મેળવી તેથી અન્ય દેશની સ્ત્રીઓ આશ્ચર્યચકીત થઈ ગઈ છે. પરંતુ સામાજિક જાગૃતિ માં સ્ત્રીઓને આટલી સફળતા મળી નથી. આગળ વધતા જમાનને અનુસરીને તેમજ છેલ્લા સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં ભાગ લેવાને કારણે સ્ત્રીઓ કેટલેક અંશે સામાજિક ક્ષેત્રમાં આગળ આવવા લાગી છે, પરંતુ સમસ્ત સ્ત્રી

સમાજ ઉપર એનો પ્રત્યક્ષ પ્રભાવ ધણો થોડો પડ્યો છે. સામાજિક સુધારાની જાગૃતિમાં હિન્દી જનતાજ નહિ પણ હિન્દી સરકાર પણ રહીને વરા થઈ રહી છે. રાજકીય ક્ષેત્રમાં સ્ત્રીઓને સરકારે બેઠકક અધિકાર આપ્યા પણ સામાજિક વિષયો સંબંધમાં તો કુદ મારી મારીને તે ચાલે છે. આના દ્રષ્ટાંતરૂપે જાળલગ્ન પ્રતિબંધક શરદા કાયદાનોજ ઉદ્દેશ્ય જમ થશે. કેટલીય પ્રયત્ન અજળ પછી સરકારે આ કાયદાને સ્વીકાર કર્યો છે અને તે પણ એ કાયદો એવી રીતે સ્વીકારવામાં આવ્યો છે કે મોટે ભાગે એ કાયદો નહિવત જોવાજ થઈ પડ્યો છે. હિન્દી બધીય મહિલા સંસ્થાઓએ છોકરા અને છોકરીઓની લગ્નવય વધારીને અનુક્રમે ૨૧ અને ૧૬ વરસની કરવાની માંગણી કરી હતી અને એ માંગણીના સમર્થનમાં જગજગ આંદોલન જગાડ્યું હતું. તે છતાં સરકારે એ વય અનુક્રમે ૧૮ અને ૧૪ વર્ષની કરાવી છે અને એનાં પાલનમાં અત્યંત શિથિલતા બતાવ્યા રહી છે. આ ઉપરાંત પિતાની મિલકતમાં પુત્રીને પૂણ કાંઈક હિસ્સો મળે, પતિની મિલકતમાં પત્નીને કાંઈ અધિકાર મળે, તે માટે તેમજ છુટાછેડા સંબંધમાં જે જે કાયદાઓ વડી ધારાસભામાં દાખલ કરવામાં આવ્યા તે તે કાયદાઓને સરકારી અધિકારીઓએ વિરોધ કર્યો છે. અહીં એ ભૂલવાનું નથી કે આ સર્વ કાયદાઓને હિન્દી લગભગ બધી સ્ત્રી સંસ્થાઓનું અનુમોદન હતું. આમ રૂઢીચૂસ્તો સાથેના સરકારના સહકારને પરિણામે સ્ત્રીઓ સામાજિક હક્કો મેળવવામાં ધણીજ ધીમી પડી ગઈ છે. અને એ દીશમાં સંપૂર્ણ સફળતા મેળવવા માટે તેઓને મોટી મુશ્કેલીનો સામનો કરવો પડે તો આશ્ચર્ય નહિ.

પ્રાચીન કાળમાં હિન્દ અનેક વિદુષીઓ ધરાવવાને ભાગ્યશાળી થયું હતું. હિન્દના ઇતિહાસમાંથી એવી વિદુષીઓ - મળી આવે

એમ છે કે જેમની વિદ્વતા અને શુદ્ધિ આગળ બલબલને માથું નમાવવું પડે, પરંતુ મુસ્લીમોનું રાજ્ય શરૂ થતાં જ હિંદી સ્ત્રીઓની વિદ્વતા દીણ થવા માંડી. અને તે પછી અંગ્રેજ રાજ શરૂ થાય તે દરમ્યાનના સમય દરમ્યાન તો નિરક્ષરતાનો અધિકાર સર્વત્ર ફેલાઈ ચુક્યો હતો. કોઈ રાજા મહારાજ કે ધનિકાના ઘરમાં સ્ત્રીઓ થોડું ધણું લખી વાંચી શકતી. આથી તો અંગ્રેજ શાસનકાળમાં ભારે હિન્દી શિક્ષણ પ્રણાલિનું મોકલે સાહેબે નિર્માણ કર્યું, ત્યારે સ્ત્રીશિક્ષણનો તો વિચાર પણ આવ્યો નહોતો. તે સમયે ઇંગ્લાંડમાં પણ સ્ત્રી શિક્ષણનો વિકાસ નહિ જોવાજ હતો. હિંદ માટે એ નવશ્રુતિનો સમય હતો. વિદેશીઓના સંસર્ગને પરિણામે હિન્દીઓમાં એક પ્રકારનો અસંતોષ જાગ્યો અને તેઓને પશ્ચિમની જેમ સ્ત્રીઓ પણ શિક્ષિત હોય તો કેવું સાઈ એવો વિચાર ઉત્પન્ન થયો. સ્ત્રીશિક્ષણ વિના દેશની ઉન્નતિ થવાની નથી એ આખત પણ તેમનાં લક્ષમાં આવી. અને પરિણામે કેટલાંક શહેરોમાં છોકરીઓ માટે ‘‘શાળાઓ’’ યોજવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો. શરૂઆતમાં ખ્રીસ્તી મીશનરીઓએ આ કાર્ય ઉપાડ્યું અને તેમની સહાયથી સ્ત્રી શિક્ષણનો ફેલાવો થવા માંડ્યો. ૧૮૮૩ માં સુબાષ યુનિવર્સિટીની મેટ્રીકની પરીક્ષામાં પહેલ વહેલી ૮ છોકરીઓ પાસ થઈ. સન ૧૮૮૬ માં એક પારસી સંજ્ઞને પોતાની પુત્રીએને કોલજનું શિક્ષણ આપવાનો વિચાર કર્યો, પરંતુ કોઈ કોલેજ છોકરીઓને લખાવ કરવા તૈયાર ન થઈ. એવે સુબાષની વિદ્વત કોલેજના પ્રીન્સિપાલ ડૉ. મેટ્રીકને હિંમત કરી અને તેમણે એ છોકરીએને પોતાની કોલેજના લખાવ કરી. તે પછીથી યુનિવર્સિટીનાં કોલેજરમાં એવો ફેરફાર કરવામાં આવ્યો કે ભાંતો તેઓ કે એવો શબ્દ પ્રયોગ હોય ત્યાં છોકરા છોકરી બન્ને એવું સમજવું.

આમ સ્ત્રીઓ માટે ઉચ્ચ શિક્ષણનો માર્ગ ખુલ્લો થયો. સુબાષ યુનિવર્સિટી સાથે સંબંધ રાખનારી કોલેજમાં આજે મોટી સંખ્યામાં છોકરીઓ અભ્યાસ કરે છે. મેટ્રીક કોલેજોમાં પણ આજે સંખ્યાબંધ છોકરીઓ અભ્યાસ કરે છે. મદ્રાસ, કલકત્તા, લાહોર, દિલ્હીમાં તો છોકરીઓ માટેની સ્વતંત્ર કોલેજો પણ ચાલે છે.

પણ સ્ત્રી ચળવળ માટેના એકદમ સંગઠિત પ્રયાસ તો ૧૯૨૭ થી જ શરૂ થયા છે. એ વર્ષમાં પુનામાં વડોદરાના નાનું મહારાણી સાહેબાના પ્રમુખપદે અખિલ ભારતીય સ્ત્રી શિક્ષણ પરિષદ ભરવામાં આવી અને એ પરિષદે નિયમિત રૂપ પકડ્યું. આ પરિષદે અખિલ ભારતીય કમીટી પણ નીખી અને તેને પરિણામે અનેક રમણીએ સ્ત્રીઓ આ ચળવળમાં ભાગ લેવા લાગી. દિલ્હીમાં આ પરિષદનું ખીલું અધિવેશન ભરાયું. એમાં દૂર દૂરની મહિલાઓએ ઉત્સાહભર્યો ભાગ લીધો. તે પછી તો આ પરિષદે ઘણું જ વ્યવસ્થિત રૂપ ધારણ કર્યું છે અને આજે ત્રણ વર્ષથી હિન્દી મહિલાઓની પ્રગતિના પ્રશ્નોમાં અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદ આગળ પડતો ભાગ લે છે.

ભારતની સ્ત્રીઓની દશા પરાધીન છે. તેઓની ધીમી પ્રગતિ અને કુદૃશનું કાલ્યણ પણ એજ છે. અહીંના મોટા ભાગ સ્ત્રીઓ પોતાનું મુહુર્તવન તથા નોકરી કરવા લાગે એની તરફેણ કરતો નથી. છતાં સમય આવ્યો સ્ત્રીઓ પોતાના પગ ઉપર ઉભી રહીને પોતાના જીવનનો નિર્વાહ કરતી થાય એ તો ઘણાઓ ઇચ્છે છે. સ્ત્રીઓમાં આજે આવી શક્તિ ન હોવાને કારણે તેઓ પુરુષોના ઘેર અત્યાચાર સહન કરવા પડે છે, પુરુષોને હાથે તેઓ પ્રત્યે અનેક પ્રકારના અન્યાય થઈ રહ્યા છે. આવા કડવા અનુભવને પરિણામે આજે સ્ત્રીઓ પોતાનું શિક્ષણની દીશા

બદલવા માંડી છે. તેઓએ અન્ય વ્યવસાયોનું શિક્ષણ મેળવવા તરફ નજર દોડાવી છે. આમાં મીડિયામાં કે કારખાનાઓમાં મજૂરી કરતી સ્ત્રીઓની ગણના હું કરતો નથી. શિક્ષિત સ્ત્રીઓ કરતાં આવી મજૂરી કરનારી સ્ત્રીઓની સંખ્યા ઘણી મોટી છે. આ સ્ત્રીઓ મીડિયામાં કે કારખાનાઓમાં મજૂરી કરવા લાગી તે પહેલાં પણ ખેતીવાડીનાં કામમાં મજૂરી કરતી જ હતી. પરંતુ શિક્ષિત સ્ત્રીઓએ પણ હવે વ્યવસાયો તરફ નજર દોડાવવા માંડી છે. હજુ સુધી સ્ત્રીઓએ શિક્ષણ અને વૈવધીય એવા ક્ષેત્રોને મોટે ભાગે અપનાવ્યા છે. થોડીક સ્ત્રીઓએ ધારાશાસ્ત્રી તરીકે પણ કામ કરવા માંડ્યું છે. મ્યુનીસીપાલિટી, લોકલ બોર્ડ વગેરેમાં પણ સ્ત્રીઓએ રથાન લેવા માંડ્યું છે. ઓનરરી મેજસ્ટ્રેટ અને જ. પી. પદે પણ ઘણી સ્ત્રીઓ યોગ્ય છે.

સમાજ સેવાનું ક્ષેત્ર ઘણું વિશાળ છે. સ્ત્રીઓએ એ ક્ષેત્રમાં સારું કાર્ય કર્યું છે અને હજી તેઓએ ઘણું કાર્ય કરવાનું છે. યુવાધર્મમાં મીડિયામાં કામ કરતી સ્ત્રીઓની સંખ્યા ૪૦ હજારથી પણ વધુ છે. એ ઉપરાંત અન્ય રથે કારખાનાઓમાં, ખાણોમાં અને રહાના બગીચાઓમાં કામ કરનારી સ્ત્રીઓની સંખ્યા ઘણી મોટી છે. આ મજૂર સ્ત્રીઓને લગભગ મોળ કલાક સુધી સતત પરિશ્રમ કરવો પડે છે. આવી સ્ત્રીઓનાં બાળકો માટેનાં શીશુગૃહોમાં સમાજ સેવાની લાવનાવાળી સ્ત્રીઓ કામ કરી રહી છે. એ ઉપરાંત નિરક્ષરતા નિવારણ, અસ્પૃશ્યતા નિવારણ આશ્રમ ઉદ્યોગ વગેરે વિશાળ ક્ષેત્રોમાં પણ સ્ત્રીઓ પોતાનું કાર્ય કરી રહી છે.

હિન્દી નારિપ્રવૃત્તિનું સમગ્ર રીતે અવલોકન કરતાં જણાવવા આવશે કે હિન્દમાં શિક્ષિત અને સરકારી વર્ગમાં સ્ત્રીઓએ સન્માન અને પૂજ્યભાવ મેળવ્યો છે. પ્રાચીન તેમજ અર્વાચીન ધર્મગ્રંથો વિદ્યાન, ધર્મ અને

સામાજિક ઉન્નતિનાં કાર્યમાં હિન્દી સ્ત્રીઓએ ઠીક ઠીક ધોળા આપ્યો છે. જોકે હિન્દી સ્ત્રીઓની વ્યવસ્થિત પ્રવૃત્તિ એ તો તાત્કાલિક સર્જન છે.

હિન્દી સ્ત્રીઓનાં કાર્યમાં ખાસ મહત્વનું સ્થાન તો રાજકીય ક્ષેત્રમાં તેમણે ભજવેલા ભાગનું છે. મહાત્મા ગાંધીજીએ હિન્દમાં આવ્યા પછીથી સ્ત્રીઓમાં અનન્ય ઉત્સાહ આણ્યો એમ કહેવું ખોટું નથી. તેમાંય છેલ્લી સ્વતંત્રતાની લડતમાં હિન્દ ભરતી સ્ત્રીઓએ લીધેલા ભાગથી તો આખી દુનીયા ચકીત થઈ ગઈ છે. શિક્ષિત કે અશિક્ષિત, કોઈ પણ વર્ગની સ્ત્રીઓએ મહાત્માજીની હાકલને અપનાવી લઈને સ્વતંત્રતાની છેલ્લી સત્યાગ્રહની લડતમાં ઉઘટભેર ભાગ લીધો. વિદેશી કાપડની દુકાનો કે દારૂ તાડીનાં પીકાં પર પીકેટીંગ કરીને સંખ્યાબંધ સ્ત્રીઓએ જલ સ્વીકારી અને અનેક પ્રકારના ભોગો આપ્યા. શાન્તિ અને અહિંસાનું પાલન કરીને તેમણે અનેક પ્રકારના અત્યાચારો સહ્યા અને લાડીઓના પ્રહારો પણ સહ્યા. હિંદુભરમાં સ્ત્રી સમુદાયે અપુર્વ હીરસો લઈને અનન્ય જાગૃતિ બતાવી. શાયનીય વાત તો એટલીજ લાગે છે કે રાજકીય પ્રવૃત્તિઓમાં આટલો મોટો જુસ્સો બતાવનારી હિન્દી મહિલાઓનો મોટો ભાગ સમાજની અનેક ખરાબ રીતોને ફગાવી દેવામાં બીર છે.

એ સિવાય પણ રાજકીય ક્ષેત્રમાં હિન્દી સ્ત્રીઓનો ધોળો મહત્વનો રંહો છે. ખાસ એકંકા કે કોમી મતદાર મંડળનો સદંતર વિરોધ કરીને તેમણે હિન્દના પુરૂષ વર્ગને પણ નવો રાહ બતાવ્યો છે અને મહત્વની બાબત તો એ છે કે હિન્દી સ્ત્રીઓએ આ નિર્ણય લગભગ સર્વાનુમતે કરેલા છે. એ છતાં તેમના ઉપર ‘અનામત જગાઓ’ ટોચી બેસાડવાની અત્યાચારના બંધારણમાં યોગના ચક્ર રહી છે. એ શાયનીય છે.

મતાધિકાર માટેની હિન્દી સ્ત્રીઓની ચળવળ છેક ૧૯૧૭ થી શરૂ થયેલી ગણાય. ૧૯૨૭ માં તે વખતના હિન્દી વહીવટી મી. મોન્ટેગ્યુ હિન્દી મુલાકાતે આવ્યા. અખિલ હિન્દી મહિલાઓનું એક પ્રતિનિધિ મંડળ તેમને મળ્યું અને તેમણે સમાન મતાધિકારની માંગણી કરી હતી. રાષ્ટ્રીય ધારાસભામાં તેમને સ્થાન મળ્યું રહી ગયું છતાં પ્રાંતિક સરકારોએ તેમને મતાધિકાર આપ્યો અને પ્રાંતિક ધારાસભાઓને લાગે વળગે છે ત્યાં સુધી ૧૦ લાખ સ્ત્રીઓને મતાધિકાર મળ્યો. ડૉ. મુયુલક્ષ્મી દેડી મદ્રાસ ધારાસભાના ઉપ-પ્રમુખ પથ્ય બની બની શક્યાં,

ગાળમેજી પરિષદમાં પ્રતિનિધિઓ તરીકે ત્રણ બહેનો જામ આપ્યા છે અને હાલની યોજના પ્રમાણે લગભગ ૬૦ લાખ જેટલી સ્ત્રીઓ મતાધિકાર ધરાવશે અને પ્રાંતિક ધારાસભામાં ૪૪ સ્ત્રીઓને જગાઓ મળશે. કેળવણી, સામાજિક સુધારણા, સમાજસેવા

અને એવાં એવાં અનેક કાર્યમાં હિન્દી સ્ત્રીઓ પ્રવૃત્તિ કરી રહી છે વકોચો ડાકટરો, અને અધ્યાપકોની સંખ્યા પણ ઠીક ઠીક છે.

કોચીન અને ત્રાવણકોરનાં દેશી રાજ્યોમાં ૧૯૨૦ માં બે સ્ત્રીઓ ધારાસભામાં નીમણ હતી. એક ત્રાવણકોરની સ્ત્રી સમ્યક્તા હાથમાં બહેર તંદુરસ્તીનું દર્શતર હતું.

૧૯૨૫ માં શ્રીમતી સરોજિની નાયક કોચિસનાં પ્રમુખરવાને ચુંટાયાં હતાં. હાલમાં તે બેકમાં પથ્ય જેટલીક સ્ત્રીઓ કામ કરી રહી છે.

સ્ત્રીઓ અને બાળકોના અનીતિ માટે થતા વેપારને લગતી જીનેવાની સમિતિમાં હિન્દી પ્રતિનિધિ તરીકે હાલમાં એક સ્ત્રીની નીમણૂક થાય છે. આમ હિન્દી સ્ત્રી પ્રવૃત્તિનાં સાવર્નિક વિકાસ થઈ રહ્યા છે.

* જુદા જુદા લેખો ઉપરથી આ લેખમાંની કેટલીક માહિતીઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. 'જનમજી' ના વાર્ષિક અંક મઠિ લખેલો છે.

‘ગુણસુંદરી’ના આંતરરાષ્ટ્રીય અંક

એક અભિપ્રાય

ગુણસુંદરીના તંત્રીઓ પોતાના માસિકના અંકમાં વિવિધતા આણવાના વારંવાર પ્રયાસો કરે છે તે નોંધીતા છે. પ્રસ્તુત અંક આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા અંક તરીકે પ્રકટ થયો છે; અને તેમાં આંતરરાષ્ટ્રીય ખ્યાતિ પામેલી મહિલાઓના કેટલાક ચૂંટી કાઢેલા લેખો આપવામાં આવ્યા છે. આવા લેખોમાં શ્રીમતી માર્ગરેટ કમીન્સનો કેટલીક નામાંકિત સન્મારીઓનો પરિચય કારવતો લેખ, મીસીઝ કેરી એપેલેન કેટલો આંતરરાષ્ટ્રીય સ્ત્રીમતાધિકારસંધનો વર્તાત, મેડેલીન હેડ. ડાઉનીનો આંતરરાષ્ટ્રીય જગતમાં સ્ત્રીઓનો દરજ્જો, મીસ એલીસન નીલાન્સનો સ્ત્રી અને પુરુષ બંને માટે નીતિનું સમાન ધોરણ, વગેરે ખાસ ધ્યાન એજ છે. શ્રી. સરોજિની મહેતાનો ગુજરાતની સ્ત્રીઓ અને આંતરરાષ્ટ્રીય જીવનનો તેમજ હનિયાલરની સ્ત્રીઓ અને તેમનો દરજ્જો: એ બંને લેખોમાંથી કહ્યું નહું નોંધવાનું મળે છે. ઉપરાંત હેટોરનું મહિલાસમ્મેલન અને શ્રી. વિદ્યાબહેન નીલકંઠનું સંસ્કારગિત પણ આ અંકનાં ખાસ આકર્ષણો ગણી શકાય. આંતરરાષ્ટ્રીય સત્તારીઓનાં તેમજ શ્રી લેડી વિદ્યાગૌરી નીલકંઠ અને તેમની પુત્રીઓનાં ચિત્રો અંકના સૌંદર્યમાં વધારો કરે છે. આ ખાસ અંક શ્રી. લેડી વિદ્યાગૌરીના મહિમહોત્સવ પ્રસંગે તેમને અર્પણ કરવામાં આવ્યો છે તે સચુચિતજ થયું છે.

[ગુજરાતી : તા. ૧૯-૧-૩૫]

૧૯૩૪નો નવો મોડલ

તારનું કેસ [Notecase] જોવાની લલામણુ છે [રે. નં. ૨૬૪૭૦]

ફેનમી લેડીઝ બુક, સુઝ, અને ચંપલ વીગેરે ખરીદવા માટે
અણીવું મથક

ગોલ્ડ શીલ્ડ લેધર વર્કસ,

ખાંચ નં. ૪ પીરભાઇ બીલીંગ, સેન્ડર્સ્ટ રોડ, મુંબઇ-૪
ફેન્સી લેધર ગુડસ, ડરેસીંગ કેસ, સુટ કેસ, ડોક્યુમેન્ટ કેસ,
ટ્રેપીન ટ્રંક, કીટબેગ, ડોક્ટરોની ખાસ બેગ, જીવેલ બોક્સ
હોલ્ડીસ, મનીપર્સ બેલ્ટ બેગ સ્ટ્રેપ, વાચ સ્ટ્રેપ વગેરે.

શોરૂમ-૨૫૮-૬૦, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઇ નં. ૨.
સ્વદેશી મારકેટ, નં. ૬-૭ શમી ગલી મુંબઇ નં. ૨.
હોડ ઓફીસ ભાંગવાડી, કાલખાદેવી રોડ, મુંબઇ નં. ૨.

ભારતમાં શિવાજી ને પ્રતાપ ફરી જન્મે એમ તમે ઇચ્છતા હો અને તમારી લાવિ
પ્રજાને વીર: બળવાન: આગ્રહ: જોવાની ઇચ્છા રાખતા હો તો પહેલાં
માતાઓને આરોગ્ય ને બળવાન બનાવો.

અબલામૃત

તમારા કુટુંબની દરેક વયની સ્ત્રીઓને આપો
ડોક્ટરની દવાના સ્થાને પી પીને કંટાળેલી સ્ત્રીઓ
માટે અબલામૃત આશીર્વાદ સમાન દવા નીવડી છે

અબલામૃત હિમાલયની શુદ્ધ વનસ્પતિની જરાયજ્ઞ લાય
વગરની દવા હોવાથી દવા શરૂ કરતાંજ કાયદો થાય છે.

લાય પંગતી કમતર : કમરનો દુખાવો : લોહીની કીકાર : પાંડુ : યોનિન પાડુ : રતવા :
લોહી વા : હિરડીની આ : વંધાપણ : માવુની નયગામ : અટકાવની અનિયમિતતા :
પ્રદર ધુપણી : સુવાસન : વિગેરે વિગેરે સ્ત્રીઓનાં તમામ દર્દો મટે છે.

અબલામૃતનું સેવન કરવાથી બાળકો બળવાન અને તંદુરસ્ત રહે છે
બાટલીની દીમત રૂ. ૪-૮-૦ : પોસ્ટેલ ખર્ચ જુદું

[એક બાટલી એક માસ ચાપે છે]

ધી આંચુર્વેદિક શર્મસી ઓફ ઇન્ડિયા

પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : પીરભાઇ બીલીંગ : મુંબઇ.

શ્રી કૃષ્ણ મંજરી

(માળા પહેલી)

ભાવ અને ભક્તિભર્યા

કાવ્યોનું ઉત્તમ પુસ્તક

(દુક સમયમાં પ્રકટ થશે)

લેખિકા: શ્રીમતી ઇન્દુમતિ હ. દેસાઈજી, ભરૂચ.

શ્રી કૃષ્ણભક્તિનાં ભક્તિસંપન્ન સ્ત્રી-પુરુષોએ વાંચવા, વિચારવા અને કંઈક કરવા થોડા સુંદર કાવ્યોનો આ સંગ્રહ લેખિકાના હૃદયભાવનું શુદ્ધ પ્રતિબિંબ પડે છે. જાણીતા ચિત્રકાર રવિશંકર રાવણના શ્રી કૃષ્ણપ્રભુના ત્રિંગી ચિત્રે પુસ્તકના કુમાર પ્રીન્સની આનુષંગિક છાપકામને પૂર્ણ સુંદરતા બક્ષી છે. દરેક ભજન-કાવ્ય - સંગીત શાસ્ત્ર અનુસાર રાગ-તાલથી ગાઈ શકાય તે માટે તેનાં માપ દર્શાવ્યાં છે. એ ભજનોથી અને તેના આનંદ વ્યાપરી-પ્રભુપ્રેમમાં મગ્ન થવાશે.

મૂલ્ય: માત્ર રૂ. ૧-૪-૦ વી. પી. ચોટગજી લુહ.

લખો-વ્યવસ્થાપક " ગુણસુન્દરી ", ૧૧૪, ગીરગામ બેઠક રોડ, મુંબઈ, ૪

ભૂત ?

અજ્ઞાનતાની અવધિ !

અચ્ચાને ભૂત વળગ્યું છે, માની તેની અમૂલ્ય નિર્દોષ જીવંતિનો ભોગ લ્યો તે પહેલાં " જયકર્સ કન્વેલશન કચોર "ની બાટલી સાથે આવતું ચોપાનીયું જરૂર વાંચો—

જયકર્સ કન્વેલશન કચોર

ની બાટલીએ ઘણું અચ્ચાઓની અમૂલ્ય જીવંતિ બચાવી છે, તેથીજ સમગ્ર ડોક્ટરો તેની ભલામણ કરે છે, અને દરેક સમજી માખાપ તેની એક બાટલી ઘરમાં હાજર રહે છે. ઘણું મોઢું ચાપ તે પહેલાં તમે પોતે પણ ખરીદી લ્યો. અથવા તમારો લાગતા વળગતાઓમાં ન્યાં ન્યાં આંકડીને રોગથી અચ્ચુ પીડાતું હોય તો તેને માટે ભલામણ કરી આશીર્વાદ આપો—

જયકર્સ

કન્વેલશન કચોર

એટલે

અચ્ચાઓની

આંકડીનો

રામબાણુ ઇલાજ.

દરેક આગેવાન દવાવાળાઓ વચ્ચે છે.

સુપ્રસિદ્ધ મહારાષ્ટ્રીય લેખિકા શ્રીમતી ઇન્દિરા સહસ્રબુદ્ધેકૃત નવલકથા 'બાળુતાઇ ધડા ઘે' નો ગુજરાતી અવતાર

ૐ પાવલી કોલી ?

રજુ કરનાર ;
શ્રી. યજ્ઞેશ હ. શુક્લ

પ્રકરણ ચૌદમું

સોહુનો પુનર્વિવાહ

તે રાત્રે હું ત્યાં જ હતી, કશે ગપ નહતી એ જોઈને બાપુજીને આનંદ થયો અને તેમનું મન શાન્ત થયું.

ક્યાં પ્રમથે બીજી દિવસે સાંજે ગોરજ સમયે મારું લગ્ન થયું.

અમારી શ્રીમંતાઈને શોભે એવો સર્વ ઠાઠમાઠ મયો.

બાપુજી અને બાને તો કાંઈ ન કહેવાય એટલો આનંદ થયો.

આવેલા મહેમાનો પણ સર્વ આનંદમાં હતાં. માત્ર કાંઈ દુઃખમાં હોય તો તે એક હું હતી પરંતુ મારા પ્રત્યે તો કાંઈએ જ કાંઈ લક્ષ આપ્યું નહિ.

જરીનો સાળુ અને ઉંચા ઉંચા કિંમતી વસ્ત્રો પહેરવા મળ્યાથી અને શરીર ઉપર તરેહ તરેહના સોના મોતીના અને હીરાના દાગીના પહેરવા મળ્યાથી મને ઘણો આનંદ થયો હશે એમ ગૂણી બાને લાગતું હતું.

ગરીબ બિચારી બા ! મારાં મનની સ્થિતિની તેને ક્યાં ખબર હતી ?

એ દાગીના જોતાં તો મને એક સરખું મારી ગુલામગિરિનું લાન ચતું હતું. આ દાગીનાને જ મને બાપુજીએ વેચી હતી, આ

દાગીનાને અંગે જ બાબ હું બીજાની ગુલામર યધ હતી, મારું સ્વાતંત્ર્ય ગુમાવી બેઠી હતી.

હરે હરે ! મારી બાને સ્વતંત્રતાની ખી માહિતી જ ક્યાં મળી હતી ? આપણું સ્વાતંત્ર્ય એટલે કાંઈ જ નહિ, આપણો જન્મ બાપને ત્યાં નહિ તો ધણીને ત્યાં રહેવા માટે છે, એમ તેને લાગતું. એટલે જ વાતથી મને દુઃખ ચતું તે વાતથી તેને આનંદ થતો હતો.

એ પેટીના વિચારોમાં આ ક્રેટલો ફરક !

અમને સ્ત્રીઓને પુરુષો ઉપર આધાર રાખીને જીવવાની ટેવ પડી ગયેલી છે. કાંઈપણ નજીવી સરખી વાત સુધાં સ્ત્રીમારથી તેઓની સહાય વિના યધ શકતી નથી. આથી જ અમે "અબળા" યધ છે અને જન્મને સાથી પસંદ કરવા જેટલી સ્વતંત્રતા પણ અમને મળતી નથી.

મારા ભાસ્કરના ધરના સુતરાઉ લુંગડાંથી મને જો આનંદ થયો હોત તેના કરતાં એક શતાંશ જેટલો આનંદ પણ મને આ દાગીના જોઈને થયો નહિ. લાગ્નહોમ ના સમયે પણ હું એક સરખી રડતી હતી. પણ ધુમાડાને અંગે આંખમાંથી પાણી નીકળે છે એવો દેખાવ કરવાનો મેં પ્રયત્ન કર્યો હતો.

પાંચ છ દિવસે લગ્નની આ બધી ધમાલમાંથી મારો છૂટકારો થયો અને મારા પતિ તાત્પ્રસાદેય સાથે જવાનો સમય

આવ્યો. સારા નસીબે તાત્યાસાહેબ સંબંધમાં મારો મત ઠીક હતો. તે સન્નગન અને મન-તાણુ લાગતા હતા. આથી તેમના સંબંધમાં મને એકદમ ભય નેવું કાંઈ લાગ્યું નહિ.

હું હવે સાસરે જવાની, એમ કરીને બાએ રહવા માંડ્યું, ત્યારે તો મને ખરેખર જ હસવું આવ્યું. બાપુજીએ અને બાએ બંનેએ મળીને મને દૂર કાઢી અને હવે તેમને જ એ માટે ઝોણું આવવું હતું । ।

મને તો બાપુજીના ધર પ્રત્યે વૈરાગ્ય આવી ગયો હતો. જે બાપુજીએ મને નાન-પણમાં પૂણું સ્વતંત્રતા આપી હતી તેજ બપુજીએ મને હવે ગુલામગિરિમાં હડસેલી મૂકી. તેજ બાપુજીએ મારા કર્તવ્ય સામે મોટી આડ મૂકી અને છેવટે કહ્યું તો એજ બાપુજી મારા નાશનું કારણ બન્યા અને તેથી જ એ ધર છોડી જતાં મને જરા સરખું પણ ખરાબ લાગ્યું નહિ.

આના નિપાલસ પ્રેમ માટે અને મારા ગરીબ ભોળા મધુ માટે માત્ર મારો જીવ તૂટતો હતો એટલું જ.

‘ક્રૂત મધુને જ મારે માટે ખરેખર હું હતું. એકાદ વેળા મને કોઈ જગ્યાએ કહી નેધને તે મારી પાસે આવ્યો અને બોલ્યો :

‘બહેન, ભાસ્કરને તારે કાંઈ સંદેશ કહેવો છે ?’

એ સમયે મધુ પ્રત્યે મને કેટલો બધો પ્રેમ હતો-ન થયો । તેજ સમયે ભાસ્કરની સ્થિતિ શી છે તે જાણી લેવાની મને ઘણી ઇચ્છા થઈ; પણ મેં મધુને કહ્યું :

‘મધુ, હવે મારે અને ભાસ્કરને શો સંબંધ ? બાપુજીએ અમારો સંબંધ તોડી ફેડી નાંખ્યો. હવે મારે ભાસ્કરને વિસરી જવાનો પ્રયત્ન કરવો નેધએ. અને એટલી વાત મારાથી સધાય એટલે પૂરું થયું. એટલું થાય એટલે મારા જન્મનું સાર્થક થયું. એમ હું સમજીશ.’

ભાસ્કરની ફરી વાત કાઢવાની નથી એવો મારો નિશ્ચય થયેલો નેધને મધુ ધણું આશ્ચર્ય ઉપજ્યું અને તે ખાસિયાણો પડી ગયો. પરંતુ એટલા ઉપરથી મધુનું મન ભાસ્કર તરફ ફેટલું, કુદે છે તેનો અંદાજ કાઢવાનું મારાથી બની શક્યું.

પ્રકરણ પંદરમું

ભાસ્કર મુંબાઈમાં

મારાં લગ્નની આગલી રાત્રે ભાસ્કર મને મળવા માટે આવ્યો હતો. તે આખી રાત્રિ અમે ઘણા આનંદમાં ગાળી હતી. પરંતુ સવારે બાપુજીએ તપાસ કરતાં તે કેળના કુંડની પાછળ સંતાઈ બેઠો અને હું ચોરી છુપીથી ધીમે પગલે ધરમાં ભરાઈ ગઈ. આ હકીકત મેં થોડી ઘણી અંગાઉ કહી જ છે. પરંતુ પછી ભાસ્કરની શી સ્થિતિ થઈ, તેણે પછી શું કરવા કરાવ્યું, તે તને કહેવાનું છે.

બાપુજી મને પાછલા ભાગમાં શોધતા હતા તેજ વેળા હું તો ધરમાં છું એવી ખબર બાએ જાહેર-તેમને આપી અને તેઓ સિધાજ ધરમાં આવ્યા. બાપુજી ધરમાં આવ્યા ત્યારે તો અજંવાળું થવા આવ્યું હતું. તો પણ કોઈ નેધ જરો એ બહીકે ભાસ્કર પાછલા ભાગની બીંત ઉપર ચઢીને રસ્તાપર ફૂટી આવી ગયો.

મારું લગ્ન થવાથી ભાસ્કર એકદમ નિરાશ થયો. તેને કાંઈ મુઝવું નહિ. તેણે તે દિવસે તો કાંઈ ખાધું પીધું પણ નહિ, આખો દિવસ ચોતાની બોલીમાં જે બેસી રહીને હવે શું કરવું, તેનો વિચાર કરવામાં જ તેણે આખો દિવસ ગાળ્યો. હવે ભવિષ્યમાં શું કરવું, અને કોને મારે કંઈ, એજ તેને સમજવું નહિ. જગતમાં જીવન ધારણ કરવા માટે તેને કાંઈ આધાર માલમ પડતો ન હતો.

તાત્યાસાહેબ પ્રત્યે તેને મનમાં દ્રેષ હતો-ન થયો. અમારું સુખ નષ્ટ કરવા માટે તેઓજ કારણભૂત થયાં એટલે તેમનું સાર

નહિ થાય, ગમે તેમ તેમનું કાંઈ અનિષ્ટ થાય, આવા પ્રકારના વિચાર સૌથી પ્રથમ તેના મનમાં આવવા લાગ્યા.

પણ પત્નીથી તેને લાગ્યું: 'હા આવા પ્રકારના વિચાર મનમાં આવે એ એકદમ હીન દરજ્જાના માણસનું લક્ષણ છે. તેમણે બિચારાએ શું કયું ? મારે પ્રેમ સોના ઉપર છે, એની તે બિચારાને તો ખબર સુધાં નહિ હોય. કદાચિત તેમને એ વાતની ખબર સરખી પણ હોત તો તેની સાથે લગ્ન સુધાં કરત નહિ. એટલે એક નિરપરાધી માણસ ઉપર શેષ કરી, તેમના પ્રત્યે દેષ કરવાથી શું યશ ? મને જે લાગે છે તે એ કે મારી સોનું મારી પાસેથી ગઈ; એટલું જ નહિ, પણ ફરી તેનું અને મારું મૂલ્યન સુધાં થવાનું શક્ય નથી. આમ તેમને સર્વસ્વ મળે એ તો શક્ય જ નથી. પણ તેની સાથે બેચાર વાત કરવાનું બની શકે અને તેની સાથે હરી કરી શકાય એટલું તો કાંઈ કરવું નેહિએ.'

આ કદપના તેના મનમાં આવતાં તેને ધણેજ ઉત્સાહ લાગવા માંડ્યો અને અહીં બી.એ.ની પરીક્ષા પસાર કર્યા બાદ મેડિકલ કોલેજનો અભ્યાસક્રમ લેવા માટે તેણે મુંબાઈ જવાનું ઠરાવ્યું. આ યુક્તિ વિષે તેણે મને એક પત્ર લખ્યો. આ પત્રમાં તેણે તેની ભવિષ્યની યોજનાનું વર્ણન ધણેજ રસુજી રીતે કયું હતું:

'સોન, હવે પછી તું મારી પાસે નહિ હોય, તો પણ પ્રત્યેક વાત કરતી વેળા તારી યાદ મને આવ્યા વિના રહેવાની નથી. પેલી છેવટની રાત્રિની જેમ રાત્રિ ગાળવાનો, અને ફરીથી એકમેકની ઘોડમાં કાંઈક સમય રહેવાનો

સુયોગ આપણને ફરીથી કદિ મળશે ખરો કે ? અરે, પણ સોન, ક્ષમા કર. હું આવી રીતે હવે તારી સાથે વાત કરું તે યોગ્ય નથી. મારું મન મારે શોકનું નેહિએ. તો પણ તારી પાસે-તું મને હમેશાં દષ્ટિએ પડે, હું મને મળી શકું, એવી રીતે-રહેવાની મારી યોજના છે. તને એ કેમ ગમે છે ? મારી પરીક્ષા થઈ ગયા બાદ, મુંબાઈમાં મેડીકલ લાઇનનો અભ્યાસક્રમ લેવા માટે હું મુંબાઈ રહેવા જઈશ. તું પરવાનગી આપશે તો તને મળવા આવીશ. તું તાત્કાલિક સાથે મારો પરિચય કરાવી દે, તે મને પત્ર લખવાનું આશ્વાસન આપેલું

છે. તે પ્રમાણે હું તારા પત્રની એક સરખી રાહ નેતો રહીશ. ગરીબ ભા-રકર પર એટલી મહેરબાની કરીને તેને જીવતો રહેવામાં મદદ કરજે. સોન, મને બૂલી ન જતી. તારા વિના મને આખું જગત કેવું હતાસ અને ચાલ્યું છે ! અરે, પણ વળી હું આરે માર્ગ ચાલ્યો.'

બીજા એક પત્રમાં તે લખતો:

"સોન, તું મને તને વિસરી જવાનું કહે છે તે ખરાબ છે. હવે જે આપણે એકમેકને વિસરી નહિ જઈએ તો આપણને મૂળેજ સુખ લાગવાનું નથી, એની મને ખબર છે. એટલે તારે વિષે મારા મનમાં કોઈપણ વિચાર આવે કે તે દૂર કરવાનો હું પ્રયત્ન કરું છું. ફક્ત હવે તો એ પ્રયત્નને યશ કેટલો મળે છે તેજ નેવાનું રહે છે. હવે મારાં કાર્પ માટે તું મૂછશે. ઉત્તમ ગોતમ દાક્તરો પૈકી એ. યદને-મીરજનાજા વાનવેસ જેવો-ગરીમશુરમાં માટે હોસ્પિટલ કાઢવાની મેં યોજના કરેલી છે. આ

તૈયાર થાય છે !

'બુધ્ધિમંદરી'નું ૧૯૩૫-૩૬ના વર્ષનું લેટ પુસ્તક •

સુનીતા શ્રેષ્ઠ એમ. એ.

લેખક : યજ્ઞેશ હ. શુક્લ,
ઉપતંત્રી : " બુધ્ધિમંદરી "

સ્ત્રીજીવનના દૂર પ્રવેશ ચર્ચાની
રસિક સામાજિક નવલકથા
હુંક સમયમાં પ્રકટ થશે.

કામમાં જો મારું જીવન જશે 'તો મને ધણી જ મનહ આવશે એવી મારી કલ્પના છે. મારી આ યોજના તને પણ જરૂર ગમશે એવી મારી ખાત્રી છે. એટલે તું આના સંબંધમાં તારો મત જણાવજો. અને હાલમાં તું મને દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે અને મારી પાદ ભુલાઈ જાય એ માટે જાણી છું. મને મને પત્ર લખવાનું પણ ટાળે છે, એમ એકદમ કરતી નહિ. મારા જીવમાં જીવ રહે, મારે હાથે કંઈક કામ થાય એવી જો તારી ઇચ્છા હોય તો મને વખતોવખત પત્ર લખતી જ. અને આ નવી પરિસ્થિતિમાં તને કેમ કહે છે, તારો સમય તું કેમ ગાળે એ સર્વ મને જણાવતી જ.

ભારતરના પત્રોમાં આવું ને આવું જ વધુ આવતું. એક બે દિવસને આડે તે પત્ર લખતો. એટલે આ પત્રોને લીધે મને ક્રીક-ક્રીક આવડ મળતો.

પરંતુ એ પત્રોનો ઉત્તર આપવાનો મને ભય લાગતો. 'કાણુ જાણે, તાત્યાસાહેબ, એકદનેજા જશે 'તો' એમ લાગતાં હું નચિત જ તેને એકાદ પત્ર લખતી. તાત્યા સાહેબ સાથે મારી રીતે વર્તવાની મેં યોજના કરી હતી અને એની સિદ્ધિ માટે મેં પ્રયત્નો પણ કરવા માંડ્યા હતા. પણ તે સાથે જ ભારતરના દિવસો સુખમાં જાય, તેને તેનું જીવન કંટાળામયું ન લાગે, એવી પણ મારી મનની ઇચ્છા હતી.

ભારતર કેવો હશે, અત્યારે તે શું કરતો હશે, તેનો અને મારો ફરીથી કદિ મેળાપ થશે કે ? વિગેરે વિચારો સવારે દિવસ ઉગતાંથી માંડીને તે સાંજ સુધી હજારો વાર મારા મનમાં આવ્યા કરતા અને મને અત્યંત દુઃખ થતું. આથી, મારા ઘરમાં સર્વ કંઈ પ્રથાસ્થિત હોવા છતાંય હું એકદમ દુઃખી લાગતી.

ખરું કહીએ તો મને કંઈ જ કમી નહતી. પરંતુ ગમ્મત એવી હતી કે મારા નવીન ધરની એકએક વાત જોઈને મને મારા અજવાપણાનું વધારેને વધારે ભાન થતું. હું સોનેરી પીંજરમાંની એકાદ મેના જેવી છું. તાત્યા સાહેબને યુથ રાખવા ઉપરાંત મારો કંઈ ખીજો ઉપયોગ નથી. એમ મને લાગવા માંડ્યું.

મહાપ્રાર્થિલપરનો અમારો ખંગલો ધણો જ સુંદર અને મનોહર હતો. ખંગલાની આગળના ભાગમાં મોટો ખાગ હતો. ખંગલાના ફાટક ઉપર પત્થરના યાંત્રિકા પર અંગ્રેજીમાં 'એસ. જી. સોમણ' એવા અક્ષરો કોતરેલા હતા. ફાટકમાંથી અંદર પ્રવેશતાં જ મોટર જવા માટે બે બાજુએ બે રસ્તા હતા. આ રસ્તાની ડાબી અને જમણી બાજુએ ઉનાળામાં આનંદથી બેસવા માટે લીલી હરિયાળી લોન રાખવામાં આવી હતી અને ભીંતને ચઢતી બંને બાજુએ ક્રીષ્ણ વિલાયતી ફૂલની વેલ ઉગાડેલી હતી. આ ઉપરાંત લોનમાં વચ્ચે વચ્ચે જાતજાતની આકૃતિઓ કરીને જાતજાતના રંગના ફૂલ છોડ રોપેલા હતા. ખાગમાંથી ખંગલાના ભાગ પૈકી પોર્ચની લગોલગ આવેલી ગચ્ચી અને ગચ્ચીની બંને બાજુએ આવેલી બે બાદકની માત્ર દેખાતી. ગચ્ચીની સામે ભીંત ઉપર લગોલગ સિંહનું એક ચિત્ર હતું. ભીંતની બંને બાજુએ કુંડા હતા. બાદકનીના કુંડા પણ નકરશીલ હતા. પોર્ચમાંથી અંદર જતાં એક સુંદર વરડો દેખાતો. આ વરડામાં ખાગ ઉપર જવા માટે ડાબી બાજુએ એક સુંદર ઘાટ હતો. આ વરડામાંથી અંદર જતાં એક મોટો હોલ હતો. અને હોલની ડાબી અને જમણી બાજુએ બે બે મોટા મોટા ચોરસ હતા. હોલના આગલા ભાગમાં જેવી રીતે વરંડા હતો તેવી જ રીતે

પાછળના ભાગમાં પણ વરંડા હતો એટલે વરંડામાંથી પાછળનો બાગ અને મધુર દેખાતાં આ વરંડામાંથી પણ ઉપર જવા માટે એક દાદર હતો, પરંતુ આ દાદર આગલા ભાગના દાદર જેટલો સુંદર ન હતો. આગળની ભાગના દાદર પરથી આપણે ઉપર જવા માંડતાં જ પહેલે રાજે જમણી બાજુએ સુંદર નકસીકામ કરેલો, મોટો પીતલનો પોલીશ કરેલો ફલાવરપોટ જણાતો દાદર સીધો ન હતો પણ વાંકો થૂકા હતો. આ દાદર પરથી જ અંદર જવાનું બારણું ઉઘડતું હતું. આ બારણા પરથી ઉપર હોલમાં જતાં જ બંગલાના નીચેના ભાગ જેવી જ મર્મ રચના જણાતી હતી. ફક્ત હોલમાં ગચ્છીમાં જવા માટેનું એક બારણું અને પાછલા વરંડામાં જવાનું એક બારણું એમ બે બારણાં હતાં. એજ પ્રમાણે દરેક હોલમાં જવા માટેનાં ચાર બારણાં હતાં. કોષ્ટપથ ચોરડીમાંથી પહેલા હોલમાં આવ્યા વિના નીચે જવાનો માર્ગ જ ન હતો. હોલના મધ્ય ભાગમાં એક મોટું રાઉન્ડટેબલ હતું. અને તેના ઉપર એક મોટો ગૂંચેલો સ્વચ્છ રમણ થાપરેલો હતો. આ ટેબલ ઉપર માસિકો, ટ્રેનિકપત્રો વગેરે રોજ બ્વરચિયત રીતે ગોઠવવામાં આવતાં. હોલમાંથી જવાની ચોરડીઓના બારણા પર સુંદર વેલચુટીના પડા લગાવેલ હતા. હોલના એક ખુણામાં એક મોટો પિઆનો હતો. બીજા ખુણાઓમાં નાની નાની ટીપોલો હતી. તેના ઉપર ગુચેલા સુંદર રમણ થાપરેલો દરેક ઉપર સુંદર સુંદર ખીચેલાં ફૂલોથી ભરેલા ફલાવર પોટમ ગોઠવેલ હતા. હોલની ઊંડા ઉપર ત્રણ મોટી તમ્બીરો લગાવેલી હતી એક તાત્પ સાદેજના પિનાચીની, બીજી તેમનાં માતૃબાની અને ત્રીજી તેમનાં પ્રથમ પત્નીની, એ વિના સુષ્ટિસૈદ્યનાં દરેકની તમ્બીરો હતી. નીચેની ચોરડી આ મહેમાનો માટે દબેલાં તેમાંનાં મામાન

માથે સ્વચ્છ અને નૈયાર રાખવામાં આવતી. એ બોલી પૈકી જ એક મેં મારે માટે લીધી.

આમ બંગલો સુંદર હતો, કામ કરવા માટે નોકર ચાકરો પુષ્કળ હતા. ખાવાપીવાની છૂટ હતી. અને કપડાંલતાં તેમજ દાગીના જોષએ તેટલાં હતાં. . .

ખરેખર, આ લેખ જોષને કોષ પણ બાળાને કેટલો બધો આનંદ થયો હોત ! પરંતુ મેં ગમે તેટલું સુખ મેળવવાનો પ્રયત્ન કર્યો છતાં મારાં મનનું સમાધાન થયું નહિ. મને મોકળાશ લાગતી ન હતી. મને સુખ મળતું ન હતું.

તને તો આ જોષને આશ્ચર્યજ લાગશે ખરું ને ? અને તારી બા કેટલી મૂર્ખ હતી એમજ તું કહેશે. પણ હું શું કહું ?

મારે તો જોષતો હતો ભાસુ, -મારો મોખતી, મારો સાથી મારો પ્રાણ ત્યાં ન હતાં-અને તેથી મને એમાંથી કોષ પણ કામ લાગતું ન હતું. ત્યાં આટલી બધી વસ્તુઓ હતી પણ તે પૈકી એક પણ ચીજ મારી છે એમ મને કદિ લાગ્યું નહિ.

મને કદિ પણ મોકળાશ લાગી નહિ. પરંતુ આને માટે હું તારા પતિને કોષ દેતી નથી તે લખું જ નારા હતા એટલે તો કેટલાક દિવસ હું ત્યાં રહી ચડી.

મારી આવી અમમાધાનકારક સ્થિતિમાં મેં ભારકરને વિમર્ગી જવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો તે છતાં તેને મળવાની, તેની માથે બોલવાની અને તેની માથે ફરવાની મને મનગી ઇચ્છા થતી અને 'તે મુજાઇ આવે તો ફીક યાવ' એમ મને મનમાં ને મનમાં લાગતું. પરંતુ મેં આ ઇચ્છા દબાવે વાર ઘણી ગાળી દગે;અને તેથી તો તાવા સાહેબનાં અને મારાં બે ચાર વર્ષ માધારજી ફીક ગયાં.

ભારકરને વિસરી જવા માટે મારા પ્રત્યનો સતત ચાલુ હતા. હવે તેનો પત્ર આવે કે તે એકદમ ન વાંચતાં હું તે બાળી નાખતી અને તેને પણ એક લાખી લયક પત્ર લખીને મારે મટે ફરી તેણે વિચાર કરવો નહિ એથી મેં તુજવીજ કરી હતી. મારા આ ઉપાયનું પરિણામ સારું આવ્યું. તેને મારા ઉપર રોષ આવ્યો અને તેણે મને પત્ર લખવાનું છોડી દીધું. આથી અમને બન્નેને એક મેકનું વિસ્મરણ થયું અને હું તાત્પ્ર સાહેબની જરૂરીઆતો પ્રત્યે ઠીક ઠીક લક્ષ આપવા લાગી.

મારું આવી રીતનું વર્તન જોતાં ભારકર નિરૂપાય થયો. તેને મારા ઉપર અત્યંત રાગ આવ્યો અને તેણે મને એક નાની સરખી ચીઠ્ઠી લખીને મારી માથે ફરીથી પત્ર-બ્યવહાર નહિ કરવાનું જણાવ્યું. એ ચીઠ્ઠીમાં તેણે લખ્યું હતું :

‘સોનુ, તું હવે મોટા ધનવાનની પત્ની થઈ એટલે મારા જેવા ગરીબ માણસ સુધે પત્રબ્યવહાર કરવાનું, પણ તને નહિ ગમે તે જ થયું. હવે હું તને પત્ર લખીને ત્રાસ નાર નથી. હું તારો જીવનભરનો મિત્ર છું અને તેથી મારી મૈત્રીશ્રીને જે વાતથી સુખ ઉપજે તે વાત જ કરવાનું મેં કરાવ્યું છે. ઠીક, આજ મારી છેવટની ચીઠ્ઠી છે એમ તું સમજજો. પણ સોનુ, તું મને ગમે તેટલો દૂર હાંકી કાઢશે તથાપિ હું તારો જ છું એ તું બરાબર ધ્યાનમાં રાખજો. હું તને મારા જીવમાં જીવ હશે ત્યાં સુધી વિસ્મરવાનો નથી. પણ હવે હું તને ક્યાંથી મળું અને તું મને ક્યાંથી મળવાળી ?’ સોનુ, જાઉં છું-જાઉં છું. તારી પાસેથી દૂર દૂર જાઉં છું. તારે મારું કામ નથી તે ? ઠીક જેવી તારી ઇચ્છા !

આમ તેણે તે પત્ર પૂરો કર્યો હતો.

એ ચીઠ્ઠી વાંચતાં મારા પેટમાં તો બળે

ભડકા ઉઠ્યા. મારે હાથે જ મેં ભારકરને દૂર હાંકેલી દીધો. આથી મને મારી કંઠરતા પ્રત્યે રોષ ઉપજ્યો. પણ કહું શું ? એમ ક્યાં વિના મારે માટે ખીજે શો ઉપાય હતો ?

એ ચીઠ્ઠી મારાથી ફગમ નહિ; એ મારાથી બચાઈ પણ નહિ. ઉઝડી લણી જ સંભાળી સંભાળીને મેં તે કુંકુંમની પેટીમાં મૂકી અને બ્યારે બ્યારે મને કાંઈ ગમે નહિ એવું લાગતું ત્યારે ત્યારે તે ચીઠ્ઠી કાઢીને વાંચતી અને એ રીતે આનંદ મેળવી લેતી.

પછીથી ભારકરને મારી હાથ લાગી તેનું ચિત્ત અબાસમાં ચોંટ્યું નહિ. તેની પ્રકૃતિ સારી રહેતી નહિ. આથી બી. એ. ની પરીક્ષામાં તે બે વાર નાપાસ થયો.

આજ સુધી નાપાસ ન થનારા છોકરાને બે વાર નાપાસ થએલો જોઈને પંડિત માસ્તર પણ મુંઝાયા. તેમણે તેને મુંઝાઈ રહેલા બોલાવ્યો. માસ્તરનો પત્ર જતાં જ ભારકર મુંઝાઈ આવ્યો. અમારા લગ્નની વાત બગડતી જ પંડિત માસ્તર પુતાની નોકરી છોડીને મુંઝાઈ રહેવા આવ્યા હતા. તેમણે ગિરગામમાં એક ખોલી રાખી હતી. કેટલાંક ટપુશનો અને સંસ્કૃત તેમજ અંગ્રેજીના ખાનગી વર્ગો કાઢીને તેઓ તેમનો અને તેમના પુત્રનો જીવન નિર્વાહ કરતા હતા.

ભારકર મુંઝાઈ આવતાં પંડિત માસ્તરે તેની દુર્દશા જોઈ અને તેમનું દિલ પિગળી ગયું. એક તો પંડિત માસ્તરનો સ્વભાવ ધણે પ્રેમાળ હતો અને ભારકર તેમનો એકનો એક પુત્ર હતો. આથી ભારકર ઉપર તેમને ધણે પ્રેમ હતો. ભારકર તરફ જોઈને કેટલોક સમય વિચાર કરતા તેઓ ગાદી ઉપર બેસી રહ્યા. ભારકરને તેમણે બોલાવીને પોતાની પાસે જ ગાદી ઉપર બેસાડ્યો. શું બોલું, કેમ બોલું એમ તેમને એક સરખું લાગ્યા કરતું હતું. કેટલોક સમય બાદ તેમણે બોલવાનો

પ્રવર્તન કરવા માંડ્યો. પણ ફરીથી તેમનો કંઈ રૂંધાઈ ગયો. અને તેમની આંખમાં આંસુ ઉભરાયાં.

એ જોઈને ભારકરને પણ કાંઈનું કાંઈ થઈ ગયું. ‘આપુછને એટલું ઓછું’ શા માટે. આવ્યું હશે ! હું એ વાર નાપાસ થયો તેથી તો નહિ ને ?’ એમ લાગતાં તેણે ભારતરને કહ્યું :

‘આપુછ, હું એ વાર નાપાસ થયો તેથી તમને આટલું ઓછું આવે છે ? ખરેખર, આપણી આવી ગરીબ સ્થિતિમાં આટલા પૈસાનું નુકશાન થાય એ ઘણું જ ખરાબ છે. પણ શું કરું ? વડામથી આપણે પુના આવ્યા તે વખતથી પહેલાંની જેમ મારું મન અભ્યાસ પ્રત્યે મુદ્દલ ચોટવું નથી.’

‘એ ખરું ભારકર, તું નાપાસ થયો તે માટે મારે કાંઈ જ કહેવાનું નથી. પરંતુ એકાદ રત્ન આપણે હાથ લાગે એમ નથી એમ જાણ્યા પછી, આપણા જેવા દુર્બળ માણસે તેની પાછળ શા માટે મથવું જોઈએ ? એમ કરવાથી શો ફાયદો ? મને ખરાબ લાગે છે ને તું નાપાસ થયો તેથી કે મારા પૈસાનું નુકશાન થયું તેથી કે મારા પુત્રને કાંઈ ‘ઠ’ કહેશે તેથી નહિ પણ તારી તંદુરસ્તી અને અહારા ઉપર તેજ નહિવત થઈ ગયાં છે તેથી. તારી આ દુર્દશા જોઈને કેને ખરાબ નહિ લાગે ?’

મછી થોડી વાર બંને કાંઈ બોલ્યા નહિ. ભારકર બીંતને અદેવીને, કાગળના એક ટુકડા સાથે રમત કરતો વિચાર કરતો બેસી રહ્યો. . .

થોડા સમય બાદ પંડિત ભારતર બોલ્યા : ‘પણ ભારકર, તે’ મને જરા સરખી ગંધ પણ લાગવા દીધી નહિ એ સારું કયું ? કે ? આમ શા માટે કયું ? મારી સર્વ પ્રજા તારે ખાતર છે ને ? તું મારો છે

એમ મને માલમ પડ્યું હોત તો હું ત્યાં આવ્યો હોત. તારી દવા વગેરેની બરાબર બ્યવસ્થા કરી હોત.’

‘આપુછ, હું દવા લેતો હતો. પણ માનસિક રોગ ઉપર દવાનો ઉપાય શો ચાલવાનો હતો !’

‘પણ હવે તારે તેનો નુકાં છોડી દેવો જોઈએ. તેનું લખ થઈ ગયું, તે સાસરે ગઈ. સર્વ કાંઈ થઈ ગયું. હવે તું નકામો તેને માટે ખૂરીને તારું આયુષ્ય નકાસું’ શા માટે શુભાવે છે ?’

‘એ મારી મૂર્ખાઈ છે અને તે હું જાણું છું પણ ખરો. છતાં મનમાંની વાત કેમે કરી જતી નથી, તમારે હું નિરૂપાય ચાહ છું. એટલે હું શું કરું ? હવે મને એમ લાગે છે કે જાણવાનું જાણવાનું સર્વ છોડી દઈને ફાઇ પણ ઉદ્યોગધંધાની શરૂઆત કરું કે જેથી તેમાં મન રોકાયતું રહે.’

‘અરે ઉદ્યોગ ધંધો તો આગળ કરવાનો જ છે ને ! અને તે કરવો જ પડશે. અત્યારે તો તારો જાણવાનો સમય છે, એટલે હું છું ત્યાંસુધી તો તારું શિક્ષણ નિર્વિઘ્નપણે પાર પડવા દે. બી. એ. યા અને પછી વકીલાત અથવા તો દાકતરની લાઇન લે. આમ નિર્બળ થા મા.’

એટલામાં એક નોકરે ‘જમણનો ડબ્બો લાવી રાખ્યો છે, જલદી જમી લો. મારે કામ કરીને બીજી જગાએ જવાનું છે’ એમ કહ્યું અને તે ઓરડી બહાર ગયો.

બંને બાપ દિકરો હાથ મોં ઘોષ જમવા બેઠા. પિતાના શબ્દોનું પરિણામ ભારકર ઉપર ઘણું સારું થયેલું લાગ્યું.

ભારતરે ભારકરને જમતર જમતર જ ફરી એકવાર પૂછ્યું.

‘ભારકર, તો પછી તે’ શા’ કરવાનો નિર્ણય કર્યો ?’

ભાસ્કર જરા ખણુ ખણુ તે અવાજે છતાં
શ્વાસથી કહ્યું:

‘તમે કહો છો તેમજ કરવાની મારી
ચ્છા છે. પણ હવે હું અહીંજ રહીશ.’

‘રહે, તેની મને જરાય હરકત નથી.
નામાં પણ આપણું કોણું છે. અહીં મારી
સે રહેશે તો ઉલટો મને આનંદ થશે.’

ભાસ્કરની ફરીથી શિક્ષણ ચાલુ કરવાની
જાના સાંભળીને પંડિત માસ્તરનો છવ
થો બેઠો અને તે સમયથી જાપ દીકરા
જાપમાં મુખે રહેવા લાગ્યા.

પ્રકરણ સોળમું

‘એ તાત્યાસાહેબ નહિ જોઈએ !’

અમારા ઘરમાં મને નાતપણથી જ ઘણી
મીઠી સંરજ અને બોળી સમજવામાં આવતી
હતી, પરંતુ કોઈ વેળા હું ઘણી લુચ્છાપથી
વર્તતી એવું મને હવે જાન થવા માંડ્યું.

તાત્યાસાહેબને ધરે આવ્યા પછી, ૧૫-
૧૦ દિવસો સુધી તે મેં મીઠી હોવાનો સ્વાંગ
ધારણ કર્યો હતો. હું તાત્યાસાહેબ સાથે જ
મુખાબ આવી. પણ તેમની સાથે પત્ની પ્રમાણે
વર્તવાની મને જરાય ધ્રુષ્ટા થતી ન હતી. ઉલટું
તેઓ દેખાવ કે દૂર ભાગી જવાનું મને મન
પડતું. તેઓ મારી થાસે આવે છે, એમ મને
લાગે કે ગમે તે કારણ કહીને ત્યાંથી ઉડી
નોકર ચાકરા બેઠા હોય ત્યાં હું આવી
જતી. આવી રીતે ભાગી જતાં મને કેટલો
મન લાગતો તે કેમ કહું ! મારું બહુ અંગ
અવધી થર થર કંપનું અને ‘એ સુઓ
તાત્યા સાહેબ નહિ જોઈએ !’ એમ લાગતું
તેમનો કંટાળો આવતો. એકદવાર તો હું
એકલી તેમના સપાટમાં આવી ગઈ, તો
હું જે ધ્રુષ્ટતી ન હતી તે વાત કરવા તેઓ
જરા પાકશે એમ માનીને હું મારી સહ

નામની એક કામ કરવાવાળી અમારા ઘરમાં
હતી તેની પાસે જ હમેશાં બેસતી.

તાત્યાસાહેબ ઘણા જ સમજુ. માણસ
હતા એટલે તેમણે મારા આ નાદાનીવેશ ઘણા
દિવસ સુધી જેમના તેમ ચાલુ રહેવા દીધા.
સહ કાંઈ કામમાં હોય ત્યારે હું મારી ઓર-
ડીમાં સાંકળ મારીને કાંઈક વાંચતી બેસતી.
અને તાત્યાસાહેબ બોજન કરીને ઓફિસમાં
આવી જાય એટલે મારો જીવ હેઠો પડતો અને
હવે સાંજના છ વાગતાં સુધી આપણને
કાંઈનો ભય નથી એમ મને લાગતું. વળી
મારે માટે તેમને કાંઈ ગેરસમજ ઉપજે નહિ
તે માટે, તેમની મિત્રમંડળી આવી હોય ત્યારે
હું તેમની સાથે ઘણી જ નિખાલસતાથી
બોલતી અને તેમની સાથે પત્તા, લુંદિયળ,
ટેનિસ વગેરે રમતો રમતી. ઉપરાંત સંપત્તિ
સાથે લઇને તેમની સાથે સીનેમા કે નાટક
જેવા પણ જતી. તો પણ ધરે તેમનો અને
મારો મેળાપ થાય નહિ એવી હું સામયેતી
રાખતી.

પણ આમ મારા કેટલા દિવસ નીકળ-
વાના હતા ? ઘરમાં નોકર ચાકરાને તેમજ
ખુદ તાત્યાસાહેબને સુદ્ધાં મારા વિચિત્ર વર્તન
માટે અંશય ઉપજવા લાગ્યો. આમ જ એક
દિવસ તે ઓફિસમાંથી આવતાં અમે ટેબલ
પર સ્થા પીવા બેઠા હતાં ત્યાં ત્રીજું કોઈ જ
ન હોવાથી મને ધજો ગભરાટ થતો હતો.
જેમ તેમ ફરીને અર્થો પાસે સ્થા પીને હું
ત્યાંથી જવા લાગી. તે સાથે જ તાત્યાસાહેબે
મારો હાથ ધર્યો અને તે બોલ્યા:

‘શાન્તા, (માઈ સાસરાનું નામ શાન્તા
દત્ત:) આજે તારી તબીયત ઠીક છે ને ?’

આપણો આ ટોંગ દવે લાંબો સમય
ટકવાનો નથી એમ જાણીને મેં કહ્યું:

‘હા, હજારો ધણું જ સાચું લાગે છે.
મને હમેશાં પતા જ રહેવાની ટેવ હોવાને

સૌને માટે

તાકત-તાજગીથી ભરપૂર

લેખક તાર

ઝંડુ દ્રાક્ષા સવ

વિના વિલંબે વાપરવા માંડો

ખાસ સ્ત્રીઓ માટે

....તનદુરસ્તી-તાકતથી ભરપૂર

મંદશક્તિ રોગોના અકસીર ઇલાજ

ઝંડુ અશોકારિષ્ટ

સ્ત્રીઓની નબળાઇમાં આબાહ અસર કરનાર

દરેક ઘરમાં હોવો જોઇએ

ખાળકોને હુબ્ટ પુબ્ટ અને મજબુત બનાવનાર

સ્વાદિષ્ટ

ઝંડુ બાલામૃત

તમારાં ખાળકોને આપો અને

એમને હંસતાં રમતાં કલ્યાણ

કરતાં જોવાનો આનંદ અનુભવો

ઝંડુ ફાર્માસ્યુટિકલ વર્કસ, લી૦ મુંબાઇ નં. ૨૩

મુંબાઇની દુકાન : લુની બાટિયા મહાજન વાડી, કાલમાદેવી રોડ.

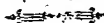
આપવૈદિક દવાઓનું મુશીબત આજેના મંગલો

રાયચુરાકૃત

શુભચતુર્થા ગૃહે-ગૃહે વચાતુ રસિક સાહિત્ય પ્રેમશૌચભયુ લોક
મળવત સમાજ ખીતા અને પુત્રી સાથે વાંચી થકે તેવું નિર્દોષ

રચવામાં

રાયચુરા આજે સર્વત્ર પંકાય છે

સ્નેહપૂર્ણા : સચિત્ર	૧૧. ૩-૦-૦
સોરઠી વીરાંગનાની વાર્તાઓ : સચિત્ર	,, ૨-૦-૦
દાસચીવડાની દશ વાર્તાઓ :	,, ૧-૮-૦
રાયચુરાની રસીલી વાર્તાઓ :	,, ૧-૮-૦
[બીજી આવૃત્તિ] સચિત્ર	,, ૧-૮-૦
કાઠિયાવાડની લોકવાર્તાઓ :	,, ૧-૮-૦
[બીજી આવૃત્તિ] સચિત્ર	,, ૧-૮-૦
રાસ મંદિર :	,, ૧-૦-૦
[બીજી આવૃત્તિ] સચિત્ર	,, ૧-૦-૦
કાઠિયાવાડી હુલ્લો : [બીજી આવૃત્તિ] સચિત્ર	,, ૧-૦-૦
રસિયાના રાસ : સચિત્ર	,, ૧-૦-૦
બ્યાસજીની વાર્તાઓ : સચિત્ર	,, ૧-૮-૦
પારેવાં :	,, ૦-૬-૦
નવગીત :	,, ૦-૬-૦
પ્રેમસીલા : પ્રથમ ગાય : સચિત્ર	,, ૧-૪-૦
ગાંધીયુગની વાર્તાઓ : સચિત્ર	,, ૦-૧૨-૦
મહીપાળદેવ : સચિત્ર	,, ૮-૦
દાસચીવડાનો દાયરો : સચિત્ર	,, ૧-૮-૦
રાયચુરાની રસકથાઓ : સચિત્ર	,, ૧-૮-૦
સોરઠી લોકવાર્તાઓ : સચિત્ર	,, ૧-૧૨-૦
સોરઠ રાણી : સચિત્ર (બીજી આવૃત્તિ)	,, ૧-૮-૦

યુ
સ્ત
કા
લ
ય
સ
હા
ય
ક
સ
હ
કા
સી
મ
ક
લિ.

વડોદરા

લીધે મુ'બાઈમાં મને કેમ જાણે કીક લાગતું નહતું. પરંતુ હવે આ હવા મને પચવા લાગી છે. ”

‘ તો પછી આજે તું... ’

આથી મારા પેટમાં મોટો ધ્રારકો પડ્યો !

પણ ઘણીજ ધીરજ ધરીને અને મુખ ઉપર જરા પણ વિકાર ન બતાવતાં હું બોલી

‘ આયો, આપણે ઉપરજ જઈએ. અહીં નોકર માણસો આમતેમ ફરે છે એટલે મન મોકળું કરીને બોલવાનું કીક લાગતું નથી. ’

મારી આ ઉત્સુકતા જોઈને તાત્યાસાહેબને ખરેખરજ ધણો આનંદ થયો અને તે ‘ જોરી ગુડ ’ કહીને આગળ વધી દાદર ચઢવા લાગ્યા. હું તેમની સાથેજ ઉપર ગયે. અમે હોલમાંથી તેમના ઓરડામાં ગયા. મારી યોજના કેમ સિદ્ધ થશે તેની મને ચિંતા થવા કરતી હતી.

તાત્યાસાહેબ સાથે લગ્ન થયા પછી મને એક મોટી ચિંતા થવા કરતી હતી અને તે છોકરાં થાય એની હતી. ભારકર ઉપર મારો ખરો પ્રેમ હોવાને કારણે તાત્યાસાહેબને મારા પતિ તરીકે સમજવાને મારું મન કદિ તૈયાર થતું નહતું. એટલે ભારકરનું વિસ્મરણ થાય અને તાત્યાસાહેબ પ્રત્યે પતિની ભાવના ઉત્પન્ન થાય ત્યાંસુધો તો મારે માતા થવું જ નહતું. અત્યાર સુધી પ્રજા તાત્યાસાહેબ મારા પ્રત્યે પ્રેમની વાત કરવા લાગે કે મને તેનો તિટકારો લાગતો અને ‘ ક્યારે આના ત્રાસમાંથી છૂટીશ ’ એમ મને થતું.

‘ કેટલી ભયંકર પરિસ્થિતિ ! !

અમે બંને આવી પરિસ્થિતિમાં અપડાવલા હોવાથી અમે બંને અમારા સંભારનું ગાફેલ સુરક્ષિત રીતે ચલાવીએ અને લોકોમાં અમારા માટે કાંઈ ચર્ચા થાય નહિ એ માટે પ્રયત્ન કરતા હતા.

તાત્યાસાહેબની ઓરડીમાં મનને ધણું મસ્તક કરીને હું તેમની સામે બેસી તો ખરી. પરંતુ તેમણે મારું દાઢ ધરતાંની સાથે જ

મને એકદમ મારા કુદૈવી ભારકરનું અને તેની દયામણી સ્થિતિનું ભાન થતાં રડવું આવ્યું.

મેં તે દયાવવાનો ધણો પ્રયત્ન કર્યો પણ.....!

છેવટે આંસુ ઉભરાયા અને હું ધુરંકે ધુરંકે રડવા લાગી.

આથી તાત્યાસાહેબ ધણા જ ગંભીર થયા. આ શું છે તે તેઓ સમજી ન શક્યા. ‘ હું આના પ્રત્યે આટલો પ્રેમાળ વર્તાવ કરું છું, અને આ આટલી દુઃખી શા માટે ? ’ એ જ તેમની સમજમાં ન આવ્યું.

પ્રેમથી મારા માથાં પર હાથ ફેરવતાં ફેરવતાં તેમણે કહ્યું

‘ શાન્તા, તને શું થાય છે ? તને આટલું બધું મારું શા માટે લાગે છે ? તને આટલું બધું જોડું લાગવા જેવું મેં શું કર્યું છે ? કહે, કહે, હું કાંઈ બોલ્યો છું ? તને અહીં કાંઈ ઓછું પડે છે ? કહે જલદી કહે, આમ મનમાં ડર નહિ. ’

આવા પ્રેમાળપણાથી તાત્યાસાહેબ જેમ જેમ બોલતા ગયા તેમ તેમ મને વધારે ને વધારે ઓછું આવવા માંડ્યું અને એક સરખું રડવું આવવા લાગ્યું.

કેમે ક્યાં મારાં આંસુ, ચોખ્ખાં નહિ. શેડ સમય બાદ કાંઈપણ બોલતા વિના મેં નીચે જવાનો પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ તાત્યાસાહેબ મને તેમ કરવા દેતા નહતા. તેમણે મને જરા નિશ્ચયપૂર્વક કહ્યું.

‘ શાન્તા, આજે મારે તારા કુખનું કારણ સમજવું જ જોઈએ. ’

‘ અરૂં કહું તો કુખ જેવું કાંઈ જ નથી. મને એમજ અમર્યું જ રડવું આવે છે. ’

આવો ઉઠાડે ઉતરે આપીને મેં ત્યાંથી જવાનો પ્રયત્ન કરવા માંડ્યો. પરંતુ તે મને શાના જવા દે ? આજે તેમણે ખરું કારણ જાણવાની હક કરી હતી.

‘ કાંઈ જ કારણ નથી ? કારણ નિવા.

તારા જેવી હાહી છોકરી રહે ખરી ? શાન્તા, કહે, ખરું કારણ કહે. મારાથી 'ગહીલાતું' કાંઈ જ કારણ નથી. મને તું ખરું કારણ નહિ કહે તો આ સર્વ હરીકત તારા પિતાશ્રીને જણાવીને તને પુના લઈ જવા માટે તેમને લખીશ. ખોલ છે કબૂલ ?

‘ નહિ, કૃપા કરીને એમ કરેશા નહિ, પિતાશ્રી મારા ઉપર ચીદાશે. હું જ તેમને મારા દુઃખનું કારણ કહું છું. ’

‘ હા, ત્યારે આવ, મારી પાસે બેસ અને તને શું થાય છે તે કહે. ’ એમ કહીને તેમણે મને તેમની પાસે જ બેસાડી.

હવે યુક્તિ વિના બીજા માર્ગ ન હતો. એટલે મેં તેમના પર ભારે પ્રેમનો દોષ કરીને કહ્યું :

‘ સાહેબ, મને બહુવાની ધણી હોઈ છે. ’

‘ ઠીક, પછી ? ’ તાત્કાલિકે કપાળ પર ધરચગીઓ વાળીને કહ્યું, ‘ તારે હવે કોલેજમાં જવું છે ? ’

‘ હા, ’ મેં તેમના કપાળની ધરચગીઓ પ્રત્યે દુર્લ્લક્ષ કરીને કહ્યું.

‘ તો આટલી હુલસક વાત માટે રડવાની શી જરૂર હતી ? તારે જવું હોય તો આવતી માલથી કોલેજમાં જવા માંડ. હું તને સર્વ તૈયારી કરી આપીશ. ’

આથી મેં ધીમેથી કહ્યું.

‘ તૈયારી કરવામાં શાનો સમય લાગવાનો હતો ? તે તો યશો પથ્ય..... ’

‘ પણ શું ? ’

‘ એમ. એ. સુધીના મારા સર્વ કામ નિર્વિઘ્નપણે પાર પડ્યા નોંધએ. એટલે વચ્ચે છોકરાં વગેરે થાય એનો અંતરાય આવે તે કામનું નહિ. ’

‘ મારી આ ચરત સાંભળીને તાત્કાલિકે મનમાં ધણા ગુચવાયા અને ધણો સમય સુધી કાંઈ જ બોલ્યા નહિ. પછી થોડીવાર વિચાર કરીને બોલ્યા :

‘ પણ તારે કોલેજમાં જવાની શી જરૂર છે ? તને આખો દિવસ ફરસદ મળે છે. અને તને ઠીક લાગે તે પુસ્તક લાવીને વાંચવાની સગવડ છે. ’ એટલે કોલેજમાં જઈને જ કાંઈ વધારે શિક્ષણ મળશે એમ મને લાગતું નથી. પણ તે છતાં જો તારી ઇચ્છા જ હશે તો-પણ તારી આ ચરત કેમ પળાય ? હા, એ કાંઈ એક બે વર્ષનાં થોડા જ પ્રયત્ન છે ? આખો કોર્સ પૂરો થવા માટે તો પાંચ છ વર્ષ નોંધએ. ખરું કે નહિ ?

‘ હા, માત્ર છ વર્ષ જ ગણીને બેસે કેમ સાહે ? આઠમાં આઠ આઠ વર્ષ તો નોંધએ જ ’

‘ એટલે મેં હમણાં નકાસું જ લખ કહ્યું એમ કહેવું નોંધએ ! તારી આ ઇચ્છા તારા પિતાએ અંગાકથી જ જણાવી હોત તો ઠીક થયું હોત. ઠીક-પણ હવે એનો શો ઉપાય ? મારી પ્રથમ પંતી અવસાન પામી, તે વખતથી જ હું આમ એકાકી જીવન ગાળતો હતો. આ ઉદારીનતા જાય, અને એરિસમાં કામ કરીને ચાકોપાકો ધરે આવ્યું ત્યારે પ્રિય પંતીના અને નિર્દોષ બુલકાંઓનાં સહવાસમાં કેટલોક સમય સુખમાં ગાળી શકાય એમ માનીને મેં તારી સાથે લગ્ન કહ્યું-પણ એથી તને સુખ નથી પડ્યું શું કરવું ? ’

એટલું કહીને ડાબે કપાળ ઉપર મૂકીને નેઓ સચિત બેઠા. અનિવાર્ય દુઃખને લીધે તેમની આંખમાં થોડાં આંસુ આવ્યાં અને તેમની એ દુઃખી સ્થિતિ નોંધને મને મારા પોતા પ્રત્યે રોષ ઉત્પન્ન થયો.

‘ સાહેબ, આમ દુઃખી ન થાય. ’ હું તરતજ તેમની પાસે જઈને બોલી, ‘ જો આપને આ જ્ઞાનથી આટલું દુઃખ થતાં હોય તો...પણ શું કરું ? હું બહુશ નહિ તો મને પણ એટલું જ દુઃખ થશે અને આપણું

આમજ દુઃખમાં જશે એમ મને લાગે છે. હવે આ વિષે આપની જેની ઇચ્છા હશે તેમ જ આપણે કરીશું.

‘શાન્તા, તારી હોંસ પૂરી કરવી એ માટે કામ છે. તું થોડા દિવસ બાળા સાહેબને ત્યાં જઈને રહે. તારાં શિક્ષણનો સર્વ ખર્ચ હું આપીશ. અને તું ત્યાં જ હશે એટલે મારું લગ્નજ થયું નથી એમ હું સમજી શકીશ, કેમ ? છે તારી તૈયારી ?’

મેં માથું ધુણાવીને કહ્યું:

‘હવે બાપુજીનાં ઘરનું તો પગથિયું સુધાં ન ચડવાનો મેં નિશ્ચય કર્યો છે.’

‘કેમ એમ ?’

‘કેમ તે મેં આપને હમણાંજ જણાવ્યું છે. મારું શિક્ષણ પૂરું ન થવા દેતાં તેમણે મારું લગ્ન કરી નાંખ્યું અને તે સુધાં.....’

એટલું ‘બોલતાં જ મને ફરી રડ્યું આવ્યું.’

એટલે તાત્યાસાહેબે મને અત્યંત પ્રેમથી કહ્યું:

‘હીક, એટલું જ ને ? હું તારી હોંસ પૂરી કરીશ, તું કાંઈપણ ચિંતા કરીશ નહિ, તારું શિક્ષણ પૂરું થાય નહિ ત્યાંસુધી આપણું લગ્ન જ થયું નથી એમ આપણે મનજીવું તો ચાલશે ને ?’

તાત્યાસાહેબના આ શબ્દોથી મારા મન પરનો કેટલો ભાર ઉતરી ગયો. મેં મનમાં મનમાં તાત્યાસાહેબનો ભારે આભાર માન્યો. તાત્યાસાહેબનો એ દિલ્લદાર, સ્વભાવ અને સ્વાર્થત્યાગ જોઈને મારા મનમાં તેમને માટે પૂજ્યભૂદિ ઉત્પન્ન થઈ. હવે આવી અથવા માનસિક વ્યભિચારી સ્થિતિમાં મારે નિરપરાધી પ્રાણીને જન્મ દેવાનો મમય આવશે નહિ. મને એથી અત્યંત યોગ્ય....

પણ મારે ભાગ્યેજ વિમારે પાડવો જોઈએ તે કદ જીને પડશે ? એ ચિંતા વધારે ને વધારે થવા લાગી.

પ્રકરણ સત્તરમું

આનંદનું એક પૂરું સાધન

એ પછી બેત્રણ વર્ષમાં જે કાંઈ બની ગયું તેમાં કહેવા જેવું વિશેષ કાંઈ નથી. તોપણ તાત્યાસાહેબના સ્વભાવમાં કેવા ફેર પડતો ગયો તે થોડું ઘણું કહેવાની જરૂર છે.

મારું લગ્ન થયા પછી પીયરના લોકોનો અને મારો તો જાણે મંબંધજ તૂટી ગયા જેવું બન્યું હતું. જેમણે મને જાણીપ્રીતિ આપવા દુઃખાગ્નિમાં ફેંકી દીધી અને તેને માટે પોતાને ધન્ય માન્યા એવા મારા એ પિતા પ્રત્યે મને વિશ્વશુષ્ક પ્રકારનો શેષ ચડતો હતો. તે વિષે કાંઈ બોલવા જેવું નથી. ‘જા અને મધુ માટે મને થોડું ઘણું લાગતું એટલે મધુને કદિ કદિ પત્ર લખીને હું મારી ખુશખબર આપતી. બાપુજી કેટલીક વાર મને પુના મોકલવા માટે તાત્યાસાહેબ પર પત્ર લખતા અને તાત્યાસાહેબ પણ મને ત્યાં મોકલવા માટે તૈયાર જ હતા. પરંતુ મેં પુના જવા માટે કદિ ઉત્સુકતા બતાવી નહતી. એટલું જ નહિ પણ, પ્રત્યેક વેળા પુનાનું નામ કાઢતાં જ હું તે વિષય નાખડોતોપ બદલીને ‘મને ટુંબાઈમાં રહેવાનું જ વધારે ગમે છે’ એમ તેમને કહેતી. મારાં આ ચમત્કારિક વર્તનથી તેમને આશ્ચર્ય ઉપજતું. તેમને કદિક લાગતું ‘આને મારા ઉપર ખરે જ આટલો ગયો પ્રેમ છે કે શું ?’ પણ તરત જ તે પોતાનાં મન સાથે કહેતા: ‘જે તેને મારા પર આટલો ગયો પ્રેમ હોતો તે તે કોસેજમાં યા માટે ગઈ હોત ? એનો મારા પર પ્રેમ તો ખાતરીપૂર્વક નથી, તો પછી, તે પુના કેમ જતી નથી ?’ એવો રિચાર હમેશાં તેમનાં મનમાં આવતો, પરંતુ કેટલીક દિવસ મુખી એ પ્રશ્ન ઉઠાશે નહિ. મારે મારા ગાના પિતાને મળ્યું નથી એ.

જાણીને તેમને ધણું જ આશ્ચર્ય ઉપજતું
અને મારા સ્વભાવનાં આ ચમત્કારિકપણાં
માટે પણ તેમને આશ્ચર્ય ઉપજતું.

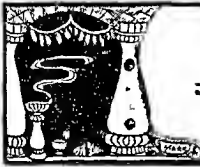
જે દિવસે મારે કોલેજમાં જવું કે નહિ
એ સંબંધમાં તેમની સાથે વાર્તાલાપ થયો તે
દિવસથીજ મારા પ્રત્યેનો તેમનો પ્રેમ ઓછો
થવા માંડ્યો, હવે એમ કહું તો ખોટું નહિ,
તેમણે મને મોટા ઉદારપણાથી કોલેજમાં
જવાની પરવાનગી આપી-પણ તે દિવસથીજ
મારે પ્રત્યે તેમનું બેફિકરપણું જણાવા લાગ્યું.
મારી સાથે વધારે બોલવું નહિ. જમવા તેમજ
ઝાડા પીવા અમે સાથેજ બેસતા હોવા છતાં,
'તારો' અભ્યાસ પરાપર આવે છે ને ? કે
અહીં તને કીક લાગે છે ને ? ' એવા પ્રશ્નો
સિવાય તેઓ મને કંઈજ વધારે પૂછતા નહિ.
આથી-અમારો મેળ વધારે ને વધારે તૂટતો
ગયો. મારે યરઆતથીજ તેમની સાથે સરજ-
તાથી વર્તવું ન હતું અને તેથી આ ભિન્નતા
વધતી ગઈ.

પછી શું પૂછવું ? અમારા પ્રેમમાં
જેટલો લાગવો જેમણે તેટલો વિશેષ લાગવા
માંડ્યો. મને આથી ઘણું જ ખરાબ લાગતું
હતું. આવી રીતે અમારા આ દુઃખમાં ઉદ-
સીનતા ઉત્પન્ન કરવાની મારી ઇચ્છા ન હતી.
અમારા બન્નેનો સંબંધ તૂટે, લોકોમાં અમારી
નિંદા થાય અને તેનું છેવટ લાગણું જ પરિણામ
આવે એવા મારે ઉદ્દેશ ન હતો. ઉલટું મને
ભારકર વિચારે પડે અને અમારો પ્રેમાગ સં-
બંધ વધારે દૃઢ થાય અને એમ થતાં અમારું
વંચરક્ષ વધે એવી મારી ઇચ્છા હતી. ભારકર
પર મારો પ્રેમ હતો એ સ્થિતિમાં તાત્કાલ-
હુબના સંતાનની હું માતા બનું તે મને કીક
લાગતું ન હતું. અને તેથી જ કોલેજમાં
જવાની અને લણવામાં સમય ગાળવાની એ
યુક્તિ કરી હતી, પરંતુ તે કેટલી સરળ થઈ
તે અગાઉ જણાશે જ.

બેફિકર-વર્તન જોઈને તેમને ખરી હકીકત
કહેવી એમ મારા મનમાં થતું. પરંતુ કોણ
જાણે કેમ ' મારાં સંબંધતાપણાં' આવી
કાંઈ લાગતું જ પરિણામ આવે તો ? ' એમ
લાગતાં હું પાછી હકીકત અને તેમના સમક્ષ
મારું અંતઃકરણ ખુલ્લું કરવાનું મારામાં ધૈર્ય
રહેતું નહિ. કેટલાક દિવસ તેઓ આક્રિષ્ટી
આવી ત્યારે તેમની સાથે બોલવા મટે હું
નહોં પણ હું ચઢા કે નાસ્તો લખને તેમની
ઓરડીમાં જતી અને તેમની સાથે બેંક સં-
બંધમાં કે કલમ સંબંધમાં વાત કરતી બે-
સતી, પરંતુ હું પુછું તે પ્રશ્નનો ઉત્તર
આપવા ઉપરાંત તેઓ કંઈ વિશેષ કરતા નહિ.
ઉલટું ' તું નારતો ઉપર શા માટે લાવે છે ?
હું જ નીચે જમ્યા મને નીચે ઝાડા લેવાનું
કીક પડે છે, ' એમ તેઓ બોલતા.
નહિતર 'હું' બહાર ઝાડા પીતે આવ્યો છું,
મને જરાય ખાવાની ઇચ્છા નથી. તું-તારો
અભ્યાસ કરવા જા.' એમ તૂટકે તૂટકે શબ્દો
તેમના મુખમાંથી નીકળતા.

આથી ભારકરનું વિસ્મરણ થવાને બદલે
ઉલટું તેના સ્વભાવની અને તેના મુંદર
લાપણુની વારંવાર યાદ આવવા લાગી. અમારા
સરમાં મારી જતોપરીનું બીજું કોઈજ ન
હતું. ' એટલે મારાં દુઃખમાં વધારો થયો.
કોલેજમાં કે અભ્યાસમાં મારો જેટલો સમય
જતો તેટલોજ કીક જતો પણ બાકીના
સમયમાં ' શું કરવું ? ક્યાં જવું ? કોની
સાથે બોલવું ? ' એમ મને થતું.

આવા સમયે ભારકરનો ફોટો લખને તેનું
ચિંતન કરવું એજ મારા આનંદનું એક પૂરું
સાધન હતું.

સમાલોચના

શ્રી. ફાર્બસ ગુજરાતી સભાનાં પ્રકાશનો
(૧) ચતુર્વિંશતિ પ્રબન્ધનો ગુજરાતી
અનુવાદ: સંશોધન અનુ-અને વિવેચક: ધો.
હીરાલાલ રસિકલાલ કાપડિયા; રૂ. ૧૦-૦.

(૨) શ્રી મહાભારત: (ગુજરાતી પદ્યબન્ધ)
અન્ય બીજા, સમ્પાદક તથા સંશોધક: રા. કેશવરામ
કાશીરામ શાસ્ત્રી, મૂ. રૂ. ૧-૦૦.

(૩) શ્રી પ્રબંધ ચિંતામણિ: ગુજરાતી
બાષાન્તર, બાષાન્તર કર્તા: રા. દુર્ગારાંકર કેવળ-
રામ શાસ્ત્રી, રૂ. ૧.

(૪) રૂપસુંદર કથા: સંશોધક: રા.
ભોગીલાલ જયેશ્વર સાહેસરા, ૦-૮-૦.

(૫) રાજ્યરંગ: (ભાગ ૨ ને) રચનાર
કવિ નર્મદારાંકર લાલરાંકર દવે, રૂ. ૦-૧૨-૦.

(૬) શ્રી બુદ્ધિવર્ધક વ્યાખ્યાનમાળા:
પુષ્પ ૧ તથા ૨, મૂ. ૦-૬-૦ સર્વના પ્રકાશક:
શ્રી. ફાર્બસ ગુજરાતી સભા, મુંબાઈ.

પ્રાચીન સાહિત્ય અને ઇતિહાસને લગતાં સાધન
સાહિત્યનાં પ્રકાશન માટે શ્રી. ફાર્બસ ગુજરાતી
સભાનું કાર્ય નજીકનું છે. એ સભા તરફથી ચાલતી
શ્રી ફાર્બસ ગુજરાતી સભા ગ્રંથમાળાનાં પ્રથમ પાંચ
પુસ્તકો ૧૮ થી ૨૩ મા ગ્રંથો છે. ૬૬૦ પ્રકાશન
શ્રી. ફાર્બસ ગુજરાતી સભાના આશ્રયે થયેલું છે.

શ્રી ફાર્બસ સભાના આ પાંચ પ્રકાશનોમાં
નં. ૧, નં. ૩ અને નં. ૫ ઇતિહાસને લગતા
ગ્રંથો છે. નં. ૧ અને નં. ૩, ગુજરાતના ઇતિહા-
સને લગતી પ્રાચીન સાહિત્યની અમૂલ્ય સામગ્રીઓ
રજૂ કરે છે. ન્યારે ૫ મું પુસ્તક ગુજરાતના
વીરકવિ નર્મદની જન્મના ઇતિહાસની સામગ્રી રજૂ
કરે છે. નર્મદની દષ્ટિ એકલાં ગુજરાત પરતે
સંકેષિત રહી ન હતી પણ જગત તરફ વળી હતી
એનું એ ઉદાહરણ છે. ગુજરાતી સાપ્તાહ્ય આજે,
નર્મદની શતાબ્દી ઉજવાઈ ગયા પછી પણ જગતના
ઇતિહાસ આપનારો મૌલિક ગ્રંથ નથી એ જ કવિ
નર્મદની દષ્ટિ કેટલી વિશાળ હતી તે બતાવવા માટે

પૂરતો છે એમ કહી શકાય. નં. ૨ અને નં. ૪
એ બે પુસ્તકો પ્રાચીન ગુજરાતી કાવ્યસાહિત્યના
સુદર નમુનાઓ છે. દરેક પુસ્તકને પ્રસ્તાવના દીકાઓ
વહેરથી સમૃદ્ધ કરવા પાછળ સંશોધકો-તેમજ ભા-
ષાતરકારોએ પૂરતો પરિશ્રમ લીધેલો જણાઈ આવે છે.

છેલ્લાં પુસ્તકમાં સજીવન થયેલી શ્રી બુદ્ધિ-
વર્ધક સભાના આશ્રયે થયેલા બે વ્યાખ્યાનો તેમજ
સભાના પ્રથમ સમારંભ પ્રસંગના વ્યાખ્યાનોનો
સમાવેશ થવા ઉપરાંત બુદ્ધિવર્ધક સભાની લીલી
સૂકીનો ઇતિહાસ વાંચવાનો મળી શકે એમ છે.
સભાના ગ્રંથો અસ્થાયીઓને ઉપયોગી થઈ પડે
એવા છે એટલે એ ખાસ ઉત્તેજનને પાત્ર છે.

ગીતા મન્થન લેખક: શ્રી. હિરોલાલ ધ.
મરાઠવાળા પ્રકાશક: પ્રસ્થાન કાર્યાલય, અમદાવાદ.
રૂ. ૧-૪-૦.

ભારતવર્ષની સર્વમાન્ય સાહિત્યકૃતિ તરીકે
ગીતાનું જગતભરના સાહિત્યમાર્યાદાન સિદ્ધ થઈ
ચૂકેલું છે. શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતામાથી સર્વ પ્રકારના
જ્ઞાનનો ગોળ થાય છે. અનેક વિચારો અને
ચિંતનોએ ગીતાના શ્લોકોના અનેક અર્થો કર્યા છે.
આવા એક મહાગ્રંથ પ્રત્યે ગુજરાતના સમર્થ
ચિંતક શ્રી. હિરોલાલલાલનું લક્ષ નય 'એમાં
આશ્ચર્ય નથી. ગીતાને તેમણે પોતે જે રીતે પચાવી છે
તે રીતે સરજરીતે રજૂ કરી છે અને ગીતાપ્રેમીઓને
તેમના આ પુસ્તકથી અનંદ લાભ થવા સંભવ છે.

(૧) માળાપ થયું આકરું છે (૨)
પ્રાથમિકશાળામાં કલાકારીગરીનું શિક્ષણ
ખંડ: પહેલો (૩) ખંડ બીજો; (૪) શિક્ષક
હો તો: ચારેના લેખક: શ્રી જિતુભાઈ પ્રકાશક:
શ્રી દક્ષિણમૂર્તિ પ્રકાશન મંદિર, બાવનગર, કિમત
દરેકના દસ આના

પોલીખરેલા પાનાના પદેલાં પુસ્તકમાંથી માળા-
પોની બાળકો પ્રત્યે કેવી જવાબદારી છે તેનું
સચેદ બાન થાય એમ છે. બાળકો સાથે કેવું
વર્તન રાખવું, બાળકોને કેમ કેળવવાં, બાળકોના

સ્વશાવ અને ચારિત્ર્યનું ધર્મ કેમ યાચ છે એ બધી બાબતો સંવાદેથી આમાં રજૂ થયેલી છે. દરેક માબાપ થનારે આ વાંચવા જેવું છે. વિષયને સચિત્ર રીતે રજૂ કરવામાં શ્રી. ગિજુભાઈ હમેશાની માફક સફળ થયા છે. બીજા અને ત્રીજા પુસ્તકનું વસ્તુસૂચન નામ ઉપરથી જ યથ ન્વય છે. માધ્યમિક શાળામાં કલાકારીગરી એટલે ચિત્ર, સંગીત, શિવલુ ભરત ગ્રંથલુ, સ્મારીકામ, કાગળ કાતર, રંગોળી, વગેરેનાં શિક્ષણક્રમ વિષે શ્રી. ગિજુભાઈએ સચોટ પ્રકાશ પાડ્યો છે. શિક્ષકો માટે એ ધણો ઉપયોગી યથ પડે એમ છે. ચોથાં પુસ્તકમાં શું છે તે ભણવા માટે ગિજુભાઈની 'સાદર રત્ન' ની સાત હીનીઓ જ પૂરતી યથ પડે એમ છે; "આટલાં વર્ષોમાં જેટલું મેં શીખવ્યું છે તેના કરતાં વધારે હું શીખ્યો છું." એ હાનમાંથી આ ચોપડીમાં મેં થોડુંએક મૂક્યું છે. "

આરોગ્ય મન્દિર : લેખક ડૉ. વરહવનદાસ દામોદરદાસ મરચંદ; પ્રકાશક ખડાયતા મિત્ર કાર્યાલય : આર રસ્તા, અમદાવાદ.

ગુજરાતના ભણીતા કવિ નવલકથાકાર શ્રી. કલ્યાણ દ. શેઠના તંત્રીપદેથી પ્રકટ થતાં જ્ઞાતિ માસિક 'ખડાયતા મિત્ર' ના સં. ૧૯૯૧ ના એક પુસ્તક તરીકે આ ઉપયોગી પુસ્તક પ્રકટ થયું છે. એમાં શરીરની આરોગ્યતા માટે લેવી જોઈતી સંભાળ વિષે ઉપયોગી માહિતી આપવામાં આવેલી છે. સાથે સાથે તેમણે કેટલીક રોગોની જેવી માંદગીના છવાંને પણ સૂચવ્યા છે.

શ્રી કૃષ્ણ નંદરી : માળા પહેલી, લેખિકા : સો. ઇન્દુમતી દેસાઈજી. ભૂલ્ય મૂલ્ય ૧-૪-૦

રાગ અને તાલમાં રચાયેલાં શ્રી કૃષ્ણ ભક્તિનાં ૧૦૮ પદોનો આ સંપૂર્ણ લેખિકાની કૃષ્ણ ભક્તિનું સાચું દર્શન કરાવે છે. દિની અને ગુજરાતી ભાષામાં આ પદો રચાયેલાં છે. એના રાગ-તાલ વિષે અભિપ્રાય લખ્યારવાની અમારી શક્તિ નથી. પુસ્તકની છપાઈ કલામય છે.

મંગલ મૂન : લેખક : રા. પાદશાકર સ્વસ્તિક ગ્રંથમાળા કાર્યાલય મુંબઈ ૨, કિંમત રૂ. બે. લખ, લખને અંગેનાં અનેક પ્રસંગો અને લખ-જનને લખનાં રા. પાદશાકરનાં રચેલાં ૧૦૭ ગી. તોનો આ સંપૂર્ણ પ્રકાશન સંસ્થાએ, સુંદર રૂપ-રંગમાં સ્વસ્તિક ગ્રંથમાળાનાં ત્રીજાં વર્ષનાં ચોથાં પુસ્તક તરીકે પ્રકટ કર્યો છે. 'ગુજરાતનાં પ્રત્યેક લખનીતો આજની મીકાશ અને ભાવના એટલી

બધી જનહૃદયમાં દૃઢ થયેલી છે કે તેનું સ્થાન આ ગીતો લઈ શકશે કે કેમ એ શંકાસ્પદ છે.

તાતાતીર : લેખક : શ્રી. વૈષ્ણવંદ્ર ૨, બુદ્ધ. પ્રકાશક : "કંસારા ગુમેચક" કાર્યાલય. રોડી-પીડનો ડેડો, ભાવનગર. કિંમત ચાર આના.

સામાજિક પ્રશ્નો છેડતી લેખકની આ ટુંકી વાર્તાએ ભવિષ્ય માટે હીકરીકે આશા આપે એવી છે. રોષક વર્ગ પ્રત્યેની સહાનુભૂતિ સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે.

મેહ તથા ઊગળી : લેખક : શ્રી. ઉદરગરાય કેસવાય યોગા બી. એ. બૃહદ્ ગુજરાત કાર્યાલય પો. બો. પાર નેરોબી-કીનીયા, કિંમત બે શીલીંગ.

સોરડી ગીત કથાઓમાં દુહાબદ્ધ 'મેહઉગળી' ની કથા છે. એ કથા ઉપરથી શ્રી. યોગાએ આ નાટકની રચના કરી છે. આખી કથાને તેઓ 'નાટ' કમાં સફળ રીતે ઉતારી શક્યા છે.

કિસ્મતનો સિતારો : દિપ્તિપાલ અને અક. લનો ચમકાર : લેખક શ્રી ગજેન્દ્રસંકર, લાલસંકર પંડ્યા; દેવગઢ બારિયા. મૂલ્ય ૦-૬-૦.

ભજવવાના હેતુથી લખાયેલી આ ત્રણ નાટિકાઓ છે. પહેલી અને છેલ્લી સામાજિક પ્રશ્નો પર કથા કરતી છે. 'એમેચોર' નટોને ભજવવામાં કામ આવશે.

બીમાનો સંદેશ : લેખક : શ્રી. મણિભાઈ દેસાઈ; મુંબાઈ.

વિશેષ એ આજે જીવનની અગત્યની જરૂરીઆતનું રૂપ પામ્યો છે. એટલે એને લખતી બધી જ વિગતોની સમજણ આપતી આ નાની પુસ્તિકા ઉપયોગી યથ પડે છે.

કેમનસેવિય કુમારિકા : લેખક, શ્રી. મદાસુખ-બાઈ ગુનીલાલ વીસનગર, કિ. ૦-૫-૦.

રૂડીઓ તેમજ રૂઢ લેખ વગેરેને ચર્ચાની આ નાટિકા સામાન્ય કોટિની છે.

કાશિમરની કુંડેમાં : લેખક : 'અપરંજી' સુરત. મૂલ્ય. ૦-૮-૦

મરખોર અને તેનાં નૈસર્ગિક સૌન્દર્યની આ પુસ્તકમાંથી સારી માહિતી મળે છે. પ્રવાસ ચોખી-મોને એ ઉપયોગી યથ પડશે.

સ્વીકાર : (૧) વસુધરા : વાર્ષિક : દર્શન આશ્રમ. ૧૯૯૨ તંત્રી : ગુરુજી નાગરદાસ આચાર્ય કરોળી. (૨) જૈન ધર્મ પ્રકાશ : મુવલ્ : મનો-ત્તવ વિરોધક. અને વેરાળ નવોડનો આંક પ્રગટ કર્યાં શ્રી જૈન ધર્મ પ્રવાસ સંસ્થા ભાવનગર. (૩) શામજીવન : જુન : વરોણ.

ફેલોશીપ

(૧) સમાજ સેવિકા જેન એન્ડ્રસ (૨) પ્રતિ પત્નીના સમાન અધિકાર (૩) આધુનિક સ્ત્રી (૪) કન્યાઓ માટે વ્યાયામવર્ગ . . .

(૧) સ્વ જેન એન્ડ્રસ

અમેરિકાની જ નહિ પણ વિશ્વ સમસ્તની અગ્ર ગણ્ય મહિલાઓમાં માનવ્યુ' સ્થાન મેળવનારી અમેરિકાની સર્વ શ્રેષ્ઠ સ્ત્રી રાહેરી મીસ જેન એન્ડ્રસ તા ૨૧ મી મે ની રાત્રે શિકાગોમાં ૭૫ વર્ષની વયે અવસાન પામ્યા છે છેલ્લા કેટલાક સમયથી તેઓ ગંભીર બીમારી બોગવતા હતા

માનવ ભતિની સેવાઓ માટે તેઓ ઘણાં બહીષીતા થયા હતા ૧૯૩૧માં તેમને શાન્તી માટેનું નોબેલ સ્મરિતોષક આપવામાં આવ્યું હતું અને એથી તેઓ હુનિયાકાંતની મહિલાઓમાં માનવ્યુ' સ્થાન પામ્યા હતા

જેન અમેરિકાની અને જગતની વર્તમાન યુગની સર્વ શ્રેષ્ઠ સ્ત્રી હતી એનું જીવન તપસ્વીની સમુ હતું અમેરિકાને અને અમેરિકાએ આજ સુધી ઉપજાવેલી મહાન વિભૂતિઓમાંની એક તરીકે જણી છે

એક અકસ્માતે એને આ દર્શી ચેલંજના માર્ગ પર મૂકી દીધી બાલ્યાવસ્થામાં એની કરોડને હાથ ધરી જેન સોળ વર્ષની યથ ત્યારે નૂતના દેદં એના મગજના જ્ઞાનતત્ત્વો પર અસર કરી અને નિષ્ણાત ડોક્ટરોના અભિપ્રાય મુજબ એને યુરોપ મોકલવામાં આવી

જેન યુરોપ જવા માટે ઉપડી એ ફાલુ સાચિય ખન્ય ફાલુ હતી એના યુરોપ પ્રવાસે એને નવા સર્જનની જન્મદાત્રી બનાવી

એ યુગ શાહીવાદને હતો, સત્તાનવની પૂનને

અને સામ્રાજ્યના વિકાસની ધૂનને એ કાળ હતો પ્રભ હંક એવો શબ્દોચ્ચાર સરખો કરવામાં પહું સર્વની હાસીના પાત્ર બનવું પડે તેમ હતું એ વેળાએ યુરોપની સફરે જેનમાં નવી વિચારસૃષ્ટિ નીપજતી,

એ કાળમાં એને એક માનવિના સમાજમમાં આવવાનું બન્યું સૌ એને ખાગલ અને સાગરુ ઘેલોડે માનતા એ તરંગી માનવિની ધૂન હતી સમાન જીવન અને માનવીને માટે સમાન હકો મેળવવાની એ માણસનું નામ આલફ્રેડ ટોયનમી

આલફ્રેડ ટોયનમી સાથે સાચ સ્વપ્રેમણા હતો એણે પોતાના સ્વપ્ને સિદ્ધ કરવા એક આશ્રમ-સેન્ટ્રલમેન્ટ સ્થાપ્યું હતું જેન ઉપર આલફ્રેડે દોષ અદ્ભુત પ્રભાવ પડ્યો

અમેરિકાના શ્રીમન દામ્ત સ્ત્રી પુરી ધેરથી યુરોપ આવી હતી, શરીરની માદગી ટાળવા, પણ આલફ્રેડ ટોયનમીનું આ શ્રમ ભેદ એ પોતાનું શરીર-દુખ ભૂલી મઠ અને એ આશ્રમમાં વસવાટ કર્યો,

જેને થોડા માસ આશ્રમ

માં ગાળ્યા ત્યાં પોતાની માદગીના ખબર આવ્યા જેને પાછું અમેરિકા ઉપડવું પડ્યું જેન પાછી તો ચારી પણ સાથે ટોયનમી-આશ્રમના સરકાર તેના અવરમાં જગાઈ ચૂક્યા હતા

અમેરિકામાં એને એલન મેટસરાર નામની નારી મળી એ નારીની સનાથે જેને 'દલ હાડક' નો પાયો નાખ્યો-ટોયનમીના આશ્રમની પ્રતિકૃતિ બની કરી

સ્વૈ મીસ જેન એન્ડ્રસ

શિક્ષણ શહેરને એની વર્તમાન ઔદ્યોગિક મહત્તા આપનાર ચાલતું હલ નામના એક અમેરિકન શહેરીએ મૂક્યું. વખતે પોતાના મકાનની બેનને બેઠ કરી. એ ઉપરથી એને સ્થાયેલા આશ્રમનું નામ 'હલ હાઉસ' પડ્યું.

એનાં જીવનનું સ્મારક-એના આદર્શનું કેન્દ્ર તે આ આશ્રમમથકનું 'હલ હાઉસ' ટાપનખીએ સંવિદ્યા સંસ્કાર અને વિચારને એણે અર્પી ઉતાર્યા.

સમસ્ત દુનિયાના અનાથ બાલવીચોનું એ આશ્રયસ્થાન છે. ગરીબો અને આત્મરોને દવા અને સહાય ત્યાં મળે છે. અમછવીઓ પરના અન્યાયનો સામનો કરવાની વિચારણા ત્યાં થાય છે. સંકુચિત શબ્દચંદ્ર અને યુદ્ધવિરોધક પ્રવૃત્તિઓની શોજાનાઓ ત્યાં ઘડાય છે. 'હલ હાઉસ' એટલે ઘડાતી આવતી નૂતન આશ્રમના ધરતરનું એક જગદ્ગોષ્ઠી કેન્દ્ર.

એને 'હલ હાઉસ' સ્થાપ્યા પછી અમેરિકનાં શ્રમજીવીઓનાં દ્વારે સુખ અને અજવાણું મેલવવા અનેકવિધ પ્રવૃત્તિઓ કરી.

એણે કારખાનાના નિરીક્ષણનો કાયદો કરાવ્યો એણે શ્રમજીવીને બદલો આપવાનો કાયદો કરાવ્યો; અને એવા બીજા કેટલાયે કાયદા કરાવ્યા કે જેના મઠિ અમેરિકાના શ્રમજીવીઓ એને સદા યાદ કરશે.

એને એકસની નજર અમેરિકાના સીમાડાઓની બહાર પણ ફરતી હતી. ૧૯૧૪ માં યુરોપમાં મહાયુદ્ધ સળગ્યું ત્યારે આ નારીઓ યુદ્ધવિરોધક 'સિના આદિ ઉત્પાદકોમાં પોતાનું સ્થાન લીધું.'

એણે ૧૯૧૫ માં એ અર્થે સૌથી પ્રથમ સ્ત્રીઓની એક આંતરરાષ્ટ્રીય પરિષદ બોલાવી અને એ મળી તે જીવનના અર્થ સુધારે એ પ્રવૃત્તિ એણે ચાલુ રાખી. ૧૯૩૧માં એને નેબેલનું-સાન્નિ માર્ટિનું ઇનામ આપીને એના એ કાર્યની કદર કરવામાં આવી. ['રોસાની માંધી]

x

x

x

(૨) પતિ-પત્નીના સમાન અધિકાર

[અમદાવાદમાં ન્યોતિસંઘની બહેનો સાથેના પ્રત્યોત્તર દરમિયાન માંધીઓએ દર્શાવેલા વિચારો]

પતિને જે હક્ક છે તે બધા જ પત્નીને છે તેમાં સુદલ શંકા નથી. બનેલા ધર્મ નેપા છે. પણ તેમના અધિકાર બોલાવતા નથી. સ્ત્રી ખમીસ પાટલન પહેરી બેઠક લઈ ફરવા નીકળે, તે તેને શિક્ષાનો પુરવઠો અધિકાર નથી. આવા કામોમાં નેટલો દક્ક પુરવઠો તેટલો જ સીને છે. સીને સી-

નેમામાં ન જવું. હોય તો પુરુષ તેને ફરજ ના પાડી શકે કે, સીને એકલીને જવું હોય તો પુરુષ રોકી પણ ન શકે. એટલે કે બનેલો સાથે કરવાની વસ્તુઓનાં સહકાર, સહયોગ નેટલા તેટલું વધારે સાદું છે.

આ સહકાર એકાંતી વસ્તુ નથી. એનું પ્રમાણ હોય જ નહિ. આ એકપક્ષી વસ્તુ પણ નથી. પુરુષ કહેતો આવે કે હું તારો ધણી છું. તું મારો માલ છે. હું કહું તે રસ્તે તારે ચાલવાનું છે એ પ્રકારની બાંધનાને મારી વિચારસૂઝિમાં રચાન નથી. પુરુષોની આવી હડો સામે છેવટનું હંધીયાર સત્યાગ્રહ છે. સ્ત્રી પણ તે વાપરી શકે છે. એ એક-ધારી અને બહુધારી પણ તલવાર છે. એ એમ ત્યાં સફળતાથી વાપરી શકાય. આ પ્રેમના બળ પાસે પુરુષને હેડે પડે જ છુટકો છે. પતિ પાસે પોતાનું બ્યક્તિત્વ સિદ્ધ કરવું જ હોય તો તેને આ પ્રેમનો, સત્યાગ્રહનો માર્ગ બતાવું છું, પણ એ પ્રીતિને કહું છે તેમ 'પાવકની નવાળા છે.' એમાં ચાલવું પડશે. અને તે નેડા પહેરીને નહિ પણ ઉપાડા પો.

સૌઓની આર્થિક પરવંતતા દૂર કરવાના પ્રથમ વિષે તેમના વિચારો નીચે મુજબ છે:

સ્ત્રીની આર્થિક પરવંતતા દૂર કરવાના, ધણી રસ્તા બતાવી શકું. આર્થિક સ્વતંત્રતાનો સિદ્ધો માર્ગ એ છે કે દરેક સ્ત્રીએ કાંઇને કાંઈક ઉદ્યોગ કરતા થઈ જવું જોઈએ. અત્યારની બહોળી બેના પણ સ્વતંત્ર હોય છે એમ નથી એ પણ એટલી જ પરવંત હોય છે. પણ આ પ્રથમ તો શહેર અને ઉચી કોમની બેનાનો છે. હું ગામડામાં જાયો છું. અને ત્યાં મેં અસંખ્ય બેનાને આર્થિક સ્વતંત્રતા બોગવતી જોઈ છે; ત્યાં પુરુષો કરતાં પણ સ્ત્રી વધારે મહેનત કરે છે. પણ સીને મહેનતાનું બોલું મળે છે. ખાંડ જેતાં સ્ત્રી અને પુરુષને સરખીજ મનુરી મળવી જોઈએ એ બેના અધિધાર છે. એ ઇશ્વરી ન્યાય છે ન્યોતિ સંઘ બે આ કરી શકે તો તેણે જગતમાં એક નવું તત્ત્વ ઉમેરું કહેવાય.

હવે આપણે શોધી લેવાનું શું છે આપણે કયા ઉદ્યોગ કરવો ? કરાડો સૌઓમાંથી એમ એ બી. એ તમે કેટલી મવાની ? પાર્ક હું તમને કહી દઉં કે હિંદની કરોડો સ્ત્રીઓ આર્થિક સ્વતંત્રતા બોગવે છે. અમદાવાદની કેટલી સ્ત્રીઓ બોગવે છે તે મારે જાણવાનું છે. આ આર્થિક પરવંતતા દૂર કરતી ન્યોતિ સંઘ મારે મુરકેલ છે. એટલવી સીને મુરકેલ નથી. તે લોકો જે દક્ક બોગવે છે તે આપણે બોગવતા નથી. મુશ્કેલીના દક્ક મારે લાગવું.

વાળની સુદરતા માટે ચરબી વગરના શુદ્ધ સર્વોત્તમ અને અજોડ

ગોખલે શિકેટાઈ સાબુ.

વાળને સાફ કરી રેશમ જેવા કુમાસદાર મેજાસુત અને લાખા બનાવે છે ઉપરાંત બીજા અનેક પ્રકારના ઉત્તમ નહાવાના સાબુઓ મળશે. વાપરી ખાતરી કરો અને મિત્રમંડળમા લવામણ કરો.
ટેલીફોન નં: ૪૦૬૮૭,

ગોખલે મેન્યુફેક્ચરીંગ કું. લાયખલા, મું.બં. ૮

આયુર્વેદનું અમૂલ્ય ઔષધ અને બાળકોની જીવનદાત્રી.

ઠાઠીયાવાડી બાલામૃત સોગડી (રજપુટ)

મન્યાઓને યતા દરેક દરોને મટાડી તેમને તદુરસ્ત, દીર્ઘાયુષી અને રજપુટ બનાવે છે આ સોગડી સેવ કરનારા પાવકો આરોગ્ય, આનંદ અને નવચેતન પામ્યા છે. કીમત કબી ૧ ના બાર આના. વી પી પો જુદું

વિધ એન.એચ મહેતા

ઠાઠીયાવાડી બાલામૃત સોગડી ડીપો ભાવનગર (ઠાઠીયાવાડ)

હાસ્યરસના જાણીતા લેખક

શ્રી ધનસુખલાલ કૃ. મહેતા રચિત

હાસ્યરસિક ચોવીસ વાર્તાઓ
આકર્ષક ચિત્રો સાથે સુદર રૂપરંગમા

સા સુ જ

નિર્દોષ આનંદ આપતુ ભેટ આપવા લાયક પુસ્તક

મૂલ્ય : રૂ ૧-૮-૦ : પોષ્ટેજ : ૦-૩-૩

૧ (રજપૂટશન-વી. પી. ખર્ચ જુદું ૦-૩-૦)

“ ધનસુખલાલની મર્મોળી કલમ ગુજરાતને જાણીતી છે કેટલીક નાની વાર્તાઓમા ખપે તેમ જ કેટલાક વિનોદાત્મક શબ્દચિત્રો લેખારી રાકાય, એવાં ચોવીસ હજાર પુલ જેવા અને હુંકા લખાણોનો આ સંગ્રહ અને લેખિનીમા રહેલી મર્મપ્રદતાને દીપાવે છે. ”
—“ જન્મભૂમિ ”

“ આ વાર્તાઓમાં હિંદુ મમાજની રચિત સમજાવવા સાથે હાસ્યની પણ રેલ છેલ જગવવામા આવી છે. ”
—“ મુંબાઈ સમાચાર ”—

મળવાનાં { “ ગુણસુન્દરી ” કાર્યાલય, ૧૧૪, ગીરગામ મુંબાઈ, ૪
ટેકાણા. અને જાણીતા શ્રેષ્ઠ પાનેથી.

— સંતતિ વિના સંપત્તિ નકામી છે —
 ઓઝો માટે ખાસ ઉપયોગી અને વાંચ્યત્વ વિનાશક

[ખદિરાદિઘૂત-ખેરનું ઘી.]

આ ઘી ઓઝોના દર્દો જેવાં કે, મારીક, રૂપી, અનિયમિતતા, ખોટી ગરમી લોહી વિકાર, કસુવાવડ, રતવાથી અગત્યનાં બચ્ચાં, પ્રદર, લોહીવા, અધુરા માસે બાળકનો થતો બચ્ચો, સંગભાવરચામાં તોવ, અશક્તિ, ક્રોધો દુઃખાવો, ગર્ભાશયનો સોજો વિગેરે દરદોને મટાડી ગર્ભાશય પોષણ કરે છે. હોડ હોય તો પાલવે છે અને ગર્ભાશયને ગર્ભધારણ, યોગ્ય બનાવે છે. દૈનિક રતલ ૧ ના ડાળાના રૂપીયા બે. અરધા રતલનો રૂપીઓ એક વી. પી. પો. જુડુ.

વેદ્ય. એન. એચ. મહેતા.

હાડીયાવાડી બાલામંત સોમડી રીપો-ભાવનગર. (હાડીયાવાડ)

ગાંધીના વંદેમાતરમ

શિકાકઠ સાખુ

(૨૪૨૨૬)

માયાના વાળ ખરી જતા અટકાવે છે. વાળને વધારી સુંવાળા અને ઠાળા બનાવે છે તેમજ શરીરે ન્હાવાથી આમડી મુલાયમ થાય છે. દરેક પ્રાંતોએ વાપરી પોતાની સંપુર્ણ સંતોષ બહાર કર્યો છે ઉપરાંત વડોદરા સ્વદેશી બજાર પ્રદર્શન તરફથી સોનાનો ચાંદિ આપવામાં આવ્યો છે કમિત ત્રણ ગોડીની પેટીના તેર આંનો ટ. ખ. જુડુ.

બનાવનાર:-એમ. એસ. ગાંધી

કડી (ઉ. મુબરાત)

મળવાનાં હેતુથી.

મે. હરિલાલ ઇન્દરદાસની કંપની,
 ૧૨૦, ગીરગામ બેંક રોડ, મુંબાઈ, ૪.

કાયમી સ્વદેશી બજાર
 મુંબાઈ અને અમદાવાદ તેમજ દ્વારનાજાને ત્યાંથી અને દરેક સ્વદેશી સ્તોરમાંથી મળશે

જરમનીની નવી શોધ. રંગ જોઈ લ્યો

સોનાથી મોલાવી લ્યો—કમીક્લ ગોલ્ડ

સોનાની ખંગડીઓ

હારીશરજે કંઈ એવો તો સુંદર બનાવી છે કે હાથ ચુમી લેવાને ઘીસ ચાહે છે. રૂ. ૫૦૦) ની ખંગડીઓ બનાવી તેની આગળ મુકાં અને પછી જુઓ કે કંઈ સુંદર લાગે છે. અનુભવી રાહુકાર પણ કહી શકતો નથી કે તે સોનાની નથી, ન્યાં દેખાડો ત્યાં કોઈ પણ રૂ. ૨૦૦) થી ઓછી કમિત નહી બતાવે. કાપો, કસોડી પર ચાકાવો પણ સોનાજ કસ આપશે. ગોરા ગોરા હાથે ઉપર એની બદાર જુઓ, ધડી ધડીમાં એની નવી નવી રીત દેખાય છે, બે ચાર અક્ષય થઈ જાય છે, તો કુલની પીંખડી દેખાય છે, બધી સાથે મળી જાય છે, તો ઉમદા કરચડી જણાય છે, આ પહેરી જીઓ સ્ત્રીઓમાં જઈ ક્યાં પણ જસે છે ત્યાં રાત દીવસ સોનું પહેરનારી સ્ત્રીઓ અન્યપ્રાચીમાં પડે છે અને પોતે પણ તેવી મંગાવવા તૈયાર થઈ જાય છે. બધાની નજરો તે ઉપર ન પડે તો વાતજ નહી ચમક દમક રંગ રૂપ દર્શિત કાયમ રહે છે. બાર ખંગડી એક સેલના રૂ. ૨-૮-૦ ત્રણ સેટ ખરીદનારને એક સેટ મફત. માંગણી સાથે માપ શેકલો પાછેજ ૮ આના

ભારત સેવક કંપની મથુરા [યુ.પી.]

—બે સુંદર નવલકથાઓ—

ઈબ્બાની આગ

તૂટેલા બંધન

કંપની સરકારના સમયની રોમાંચક પ્રેમકથા
 મૂલ્ય : રૂ. ૧-૦-૦ : પો. : રૂ. ૦-૩-૦

કવિવર દાગોળની સુંદર સામાજિક નવલકથા
 મૂલ્ય : રૂ. ૦-૮-૦ : પો. : રૂ. ૦-૨-૦

લખો :

વ્યવસ્થાપક " ગુણગુનદરી "

૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, મુંબાઈ, ૪

ચાલણ, વાણીયાને છે બીજ કોમો તો એ લાભ કપારનીએ જોગવે છે. મટિ તમને કહું છું કે તમે કોઈ તેમની ખોટી દયા ન ખાતા, તમે સહેરી જીવન ગાળનારા જ પરતંત્ર છો.

આપણે બધાએ ઇટલી માફક એક પર બીજ અને બીજ પર ત્રીજ એમ ભેડાધને કામ કરવાનું છે. તમે તમારા કામની જે મર્યાદા આંકેલી છે તેમાં રહીને કામ કરો અને તેને સોભાવો. રાષ્ટ્રીય જીવન અથવા જગતજીવનમાં સક્રીય ભાગ લેવા ઇચ્છનારને પણ તમે કહી શકો કે આવો અહીં અને તેમાં તમે સફળ થાઓ એવો મારો આશીર્વાદ છે.

યજ્ઞ એ મટિ ઘણી બેનાએ જોખ લેવા પડે, યોગિની યજ્ઞ પડે, આ હાંસીખેલ નથી અને જે ખેલ હોય તો તે ઉપે માથે રસી પર ચાવતા બનણીયાના ખેલ જેવો છે. એ ન્યારે એકતાનથી જુએ છે, દ્રષ્ટિનું અનુસંધાન સાથે છે, અને રા-ણાઈ દોલના સુર સાથે એકતાન યજ્ઞ ભય છે, ત્યારેજ સીધો સોટી જેવો રહે છે. એવીજ એક-મતાથી કામ કરેશો તો કંઈ યજ્ઞ શકો.

સૌનું કામ ધરતું રક્ષણ કરવાનું છે એમ મહાત્માજી માને છે. સૌનાં કર્તવ્ય સંબંધી તેમણે દર્શાવેલા વિચારો એ માન્યતાનું પ્રતિપાદન કરે છે.

" સૌનું કર્તવ્ય અંગ્રેજમાં જેને (Hearth and Home) શબ્દમાં કહે છે તે ધરતું રક્ષણ કરવાનું છે. પુરૂષ એ કાર્ય નથી કર્યું. તે તો રક્ષણ મટિ કીક્કા અને કોટ ચણીને બેસી જાયો છે. એ યું ધરતું રક્ષણ કરવા આવશે અને આગ્યો તો એ કેવું રક્ષણ કરશે ? એ તો ધરમાં યજ્ઞ કીલ્લા અને કોટ ઉભા કરવાનો. તેમાંથી ગોળી છોડવા કાણું ધાડવાનો અને હીવાલ પર કાચ અને ખીલા જડવાનો છેવટે ધરનાં બચ્ચાં એ ધર ચડીને મરી જવાનાં. એટલે આપણે તો ધરને સોભાવવાનું છે, એટલે મારો તો દ્રઢ અભિપ્રાય છે કે સૌનો કેળવણી નોખીજ હોવી જોઈએ. બંનેના ફરે નોખાં છે એટલે તાલીમ પણ નોખીજ હોય. આમાં એકનું કામ ઠલવું અને બીજનું ચડવું એમ નથી, પણ બંનેના કામ એક બીજની પુરણીરે છે.

(૩) આધુનિક સ્ત્રી

[પુનામાં વસંત વ્યાખ્યાન માગાને અંગ્રે સીમની સોનુબાઈ કાગેએ આપેલાં ભાષણમાંથી]

" આધુનિક સ્ત્રી એમ કહેતાં જ, યજ્ઞનીય કરીને મુઠથી વર્તનપૂરી, સાઇકલ પર ફરનારી અને

અર્ધાધર્મી શિક્ષિત એવી સ્ત્રીનું ચિત્ર આપણી નજર સમક્ષ ખડું થાય છે. પરંતુ આધુનિક સ્ત્રી વિષેની મારી કલ્પના અત્યંત જુદીજ છે. હું તો તેનેજ આધુનિક સ્ત્રી કહું કે જે આગળ પાછળના પચ્ચીસ વર્ષોનો કાળ પોતાની નજર સમક્ષ રાખીને પોતાના વ્યક્તિત્વનો વીકાસ કરે, આર્થિક દ્રષ્ટીએ સ્વતંત્ર બનીને, મને અને શરીર શુદ્ધ અને નિશ્ચયી બનવાનો પ્રયાસ કરે. "

" હાલમાં સ્ત્રી પુરુષોમાં એક પ્રકારની નીરાશા ઉત્પન્ન થયેલી છે. એ નીરાશા દુર કરવાનું સામ-ર્થ્ય જે ઉપર જણવેલી વ્યાખ્યા મુજબની આધુ-નિક સ્ત્રીઓમાં જ છે. એથી જ તો સમાજમાં આધુનિક સ્ત્રીઓ વધારે ને વધારે નીમાંણુ થવાની જરૂર છે. સ્ત્રીઓ સુશિક્ષિત થઈ એટલે સમાજમાં અધાધુની ફેલાઈ રહી છે એમ કહેવું એ બરાબર નથી. હું તો એમ કહું છું કે સુશિક્ષિત સ્ત્રીઓનું પ્રમાણ ઘણું જ થોડું છે એજ સામાજિક અધા-ધુની મટિ વધારે કારણરૂપ છે.

અત્યારનાં શિક્ષણનો આપણી બાજાઓ મટિ કંઈજ ઉપયોગ રહ્યો નથી એ આક્ષેપ ખરો નથી. કારણ કે દરેક પાલક હાલમાં પોતાની પુત્રી એન્થ્રુ-એટ થાય એવી ઇચ્છા રાખે છે અને તે મુજબ તેને શિક્ષણ આપે છે. તે છતાં, પોતાની પુત્રવધુ તો ધરકામમાં કુશળ સુદૃઢ છતાં અસિક્ષિત હોવી એછાએ એવી તે ઇચ્છા કરે છે.

આનો અર્થ એ છે કે, સ્ત્રીઓને " શિક્ષણ આપવું " કે નહીં તે વિષે પુરૂષવર્ગમાં હજી સુધી એકમત થયેલો નથી. તેઓના મનમાં બંને બાજુના વિચારોની આંધી ફેલાયેલી છે, આજના કુટુંબોમાં આધુનિક સ્ત્રી વિષે એક પ્રકારની અવહે-લના જણાઈ આવે છે. ખરું કહીએ તો સુશિક્ષિત સ્ત્રી એ બૌદ્ધિક દષ્ટિએ જુના પ્રકારની અસિક્ષિત સ્ત્રી કરતાં એક હોય છે એ કણલ કર્યા વિના ચાલે એમ નથી. સ્ત્રીઓ શિક્ષિત થઈ એટલે તેનામાં વ્યક્તિત્વનું બાન ઉત્પન્ન થાય છે અને તેને વધારે જવાબદારીનું યત્ન બાન થાય છે. ધર્મ અને નિતિ વિષેની કલ્પના હાલમાં થોડી ઘણી જાદલાયવી છે છતાં સુશિક્ષિત સ્ત્રીઓ ધર્મ કે નીતિ ઉપર ટલ્લી કરે છે એમ કહેવાનો કંઈ અર્થ નથી. સ્ત્રીઓમાં જે પહેલો દેખાઈ નયો છે એ તો તેઓના જીવનપદ્ધતિના પુરાવા છે.

સ્ત્રીઓમાં સૌંદર્યની અભિવ્યક્તિ વધી છે, કલા-વિદ્યા પ્રત્યેનો પ્રેમ પણ ઉત્પન્ન થયો છે. આદવા

સાબે ઉપરથી કદાચ કોઇને એમ લાગતો કે આધુનિક સુસિક્ષિત સ્ત્રી એટલે સદ્યુક્તેની આણ પણ એવી કદબના કરતી એ પણ ધરાબર નથી. આધુનિક સ્ત્રીમાં ઉપર જણાવ્યા તેવા ગુણો હોવા છતાં, ખરચાળપણું, શ્રમ ન લેવાની પ્રવૃત્તિ, થોડા ઘણાં અત્યાચારથી વર્તવાની વૃત્તિ વગેરે જેવા કેટલાક દોષોના પણ તેઓમાં છે. પરંતુ એ દોષો કાઢી નાખવાનું કામ પશ્ચાત્ત્વગિજ કરવાનું છે. એકંદરે જોતાં આધુનિક સ્ત્રીનું ચિત્ત લાગે છે તેટલું નિરાશાદાયક નથી, પણ આશાજનક છે એ કોઇને પણ દેખાશે.

ઉપરોક્ત વ્યાખ્યાન પ્રસંગે પ્રમુખરચનાથી સમારંભ કરતાં શ્રીમતી કમળાબાઈ બંધિવાળેએ જણાવ્યું કે “આધુનિક સ્ત્રી એ પ્રચંડ રાષ્ટ્રીય સૂક્તિ છે, સ્ત્રી સ્વતંત્ર વિચારની જ્યોત છે, આધુનિક સ્ત્રીના મુખ્યત્વે બે ભાગ પાડી સમાય પડેલા ભાગમાં ઉચ્ચ શિક્ષણ લઇને અવિવાહિત રહી મોટી મોટી નોકરીઓ કરવાની સ્ત્રીઓનો સમાવેશ થઇ શકે. બીજા ભાગમાં ઉચ્ચ શિક્ષણ લઇને સંસારમાં પડનારી સ્ત્રીઓનો સમાવેશ થઇ શકે.

સ્ત્રી જાતિનું સૌથી પડેલું કર્તવ્ય આદર્શ માતા થવાનું છે એમ કું માનું છું. એનો અર્થ એ છે કે તેઓનું આદર્શ કર્તવ્યક્ષેત્ર એટલું સંસાર છે. બીજા ભાગની આધુનિક સ્ત્રીઓ જેથી કેટલીક ભાષ્યવાન સ્ત્રીઓ પતિની સહાયથી રાષ્ટ્રની પ્રચંડ સૂક્તિ, આદર્શ માતા અને આદર્શ સ્ત્રીઓ

પ્રત્યે તિરસ્કાર, ગૃહકાર્ય પ્રત્યેની અનાવડત્વ અને શિક્ષણને પરિણામે આવેલી શારીરિક દુર્બળતા, આવી સ્થિતિમાં સામાન દુઃખ અને સ્વાતંત્ર્યની ખાંમ મારવાનો રો અર્થ ? જેને સંસાર માંડવાની ઇચ્છા હોય તેને પ્રત્યેષાદન થોડા એવું થતાનું શરીર રાંધવું જોઇએ. એટલે કે આજની બાળાઓએ લગ્ન કરતાં પહેલાં શિક્ષણ મેળવીને જોતાને ગૃહકાર્ય પદ માટે અથોગ્ય બનાવી મુકવી ન જોઇએ. પતિ પાલિનો, સદાકાર હશે તો જ સ્ત્રીઓ આદર્શ માતા બની શકશે અને પછી તેને બાવી રાષ્ટ્રની શક્તી, સ્વતંત્રતાની જ્યોત એમ કહી શકશે.”

(૪) કન્યાઓ માટે વ્યાયામવર્ગ

[અમદાવાદમાં શાસનમંદિર તરફથી કન્યાઓ માટે ચાલેલા વ્યાયામવર્ગનાં એક માસનાં કાર્યનું સરવેષ્ટ]

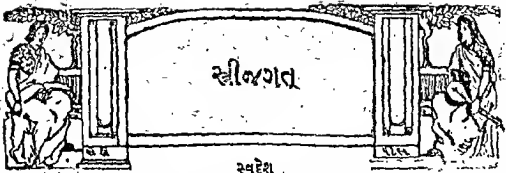
તા. ૧૩ મી મે ૧૯૩૫ ને રાજ કાર્યની શરૂઆત, પ્રાર્થના અને પ્રાથમિક પ્રવચનથી કરવામાં આવી. વર્ગ રાજ થયો. દુકડીઓ પાડવામાં આવી. નવાં દંતાં તેમની નવી દુકડી પડી. નબળાં દંતાં તેમની જુદી દુકડી કરી અને જેમણે વર્ગ, બે વર્ષના કમ કર્યો દંતાં તેમની ત્રીજી દુકડી પડી. દૈનિક કાર્યક્રમ અને સમયપત્રકની ગોઠવણ થઇ અને સવારે તથા સાંજે મંગલજન, લેડીમ, લાડી, ભાલા, જમધયા અને કેલેસ્ટેનીકસની રમઝડ નમી.

પામતી અને દલા લેતી બેને પાળુ ફરી યાછી બેરબેર પ્રવૃત્તિમાં જોડાઈ જતી. ત્રણ અડવાડીયાં તો આ રીતે ખુબ પ્રવૃત્તિભેર વધ્યાં.

ત્રીજા અડવાડીયાના અંતમાં બહારની પ્રવૃત્તિ ઉપડી. ઇડરની મુસાફરી નક્કી કરવામાં આવી. ખરા ધખતા તાપમાં ઇડર સ્ટેશન ઉતરવાનું આવ્યું તેથી સ્ટેશન પાસેના કુવા ઉપરજ આંખાના ઝાડ નીચે આંખાની ડાળીઓ ઉપર આસનો બની ગયાં અને તડકા પાછા થયા ત્યાં મુંઘી ત્યાં રહી રમતો રમી, જમી ' ઇડરીઓ ગઠ ' ચઠવાનું શરૂ કર્યું. રાત્રી પડતાં પડતાં તો ' ઇડરીઓ ગઠ, ચડયાં, ગઠ ચડી ઉપરના લેનોના દેરાસરના વીણાળ ઓટલા ઉપર પાથરણું પાથરી શીતળ પવનથી, જે આરામ અને તાજગી અનુભવી તે તો છવનનું એક સ્મરણ બન્યું.

બ્યાયામ વર્ગે હવે પુરો થવા આને છે એવો નિશ્વાસ નાખતાં સૌ કોઈ પરીક્ષાની તૈયારી કરવા લાગ્યાં. છેલ્લા અને ચોથા અડવાડીયાના અંતમાં પરીક્ષા લેવાઈ. શરીરશાસ્ત્ર અને આરોગ્યશાસ્ત્રના મુળ તત્ત્વો, અને તેનો બ્યાયામ સાથે સંબંધ, આસનો, જુડી જુડી રમતો અને તેના નિયમો વગેરે વિષયો ઉપર પ્રશ્નો પુછાયા અને નોંધો તપાસાઈ. સીટું, દરેક વિષયમાં કરેલું કામ પરીક્ષાની દૃષ્ટિથી જોવામાં આવ્યું અને પ્રમાણપત્રો તૈયાર કરવામાં આવ્યા.

સૌ અભ્યાસીઓએ એક માસમાં કેટલો શારીરિક અને માનસિક લાભ મેળવ્યો હતો. તે વિદ્યાર્થીઓ અને આવતે વર્ષે ' આટલું તો કરીશું જ ' એવો સબળ નિશ્ચય કરતાં પોતાપોતાને સ્થાને તૈયારીઓ કરવા લાગ્યાં, તા. ૧૨ ફેબ્રુઆરી જુન પ્રભાતે

સ્વદેશ

ગુજરાતી શ્રેષ્ઠ બહેનો! મુંબાઈ નિવસીયીની બી. એ. ની પરીક્ષામાં પસાર થયેલાં ગુજરાતી બહેનો નીચે મુજબ છે. (બીએ વર્ગ) નાનુભતિ પૂર્ણાનંદ ભટ્ટ, રૂકિમણી નરોત્તમ દીવેયા. માલતી મનહરરામ મહેતા, મનોરમા ચીમનલાલ પોઠ, (પાસ વર્ગ) સાવિત્રી પ્રસન્નલાલ દા, ઉપાચરજીવદાસ શ્રોધ, ચંદ્રદેખા હર્ષદાસ ત્રિવેદી, મૃદલા દિનકરરાવ દેસાઈ, સરલા કનેચલાલ મુનશી, નલિની ઠાકુભાઈ વઝીલ, ગુણિયલ સોભા-અચંદ દેસાઈ, સુવર્ણા શુભાવભાઈ દેસાઈ, સુલોચના સુનીલાલ ભટ્ટ.

ઇન્ટર આર્ટ્સમાં પસાર: નીચેની ગુજરાતી બહેનો ઇન્ટર આર્ટ્સની પરીક્ષામાં પસાર થયાં છે. (બીએ વર્ગ) લતા હેમલતા દેવકરણ દેસાઈ, માલતી ઇન્દ્રવદન મહેતા, સાવિત્રી પ્રાણ-જીવનદાસ મહેતા, (પાસ) ઇન્દુમતી. ખંડુભાઈ ઝાઘ, નીરખાળા જીવજીલાલ દેસાઈ, વસુમતી તિલાલ અવેરી. હેમલતા હીરાલાલ મહેતા, સુસી નાનુભાઈ દા, સાન્તિ મદનલાલ ગન્ગર, પુષ્પા ધીરજલાલ દેસાઈ, અરુણિકા ધનસુખલાલ મજમુદાર, દેવી અંબેલાલ દેસાઈ, તારામતી ઇન્દુકાન્ત ત્રિવેદી, સૂર્યકાન્તા સાયેન્દ્ર દીવાન, મહેન્દ્રા હીરા-શંકર મુનશી, નલિની જનાબાઈ નાણાવડી, રમેશવતા ગિરિકાન્ત પંડ્યા, નલિની હીરાલાલ દલાલ, લીલા-વતી કુંવરજી નાયક.

સ્કૅવરસધર્મીના લોગ: (૧) મુંબાઈમાં પ્રમાણુવર ગોકુળદાસ નામની લોહાણા યુવતી સ્કૅવર કૃષ્ણ ગરમ કરવા જતાં દાકી મરણ પામી. (૨) મુંબાઈમાં પહેલાં પારસીવાડામાં પતિ સાથે રહેતી તારાબાઈ કાન્તિલાલ દેસાઈ નામની ૧૦ વર્ષની ઉમરની બી દાકીને મરણ પામી.

શિક્ષણ પ્રવાસે હિન્દી વિદ્યાર્થીનીઓ: વિદ્યાર્થીનીઓ અને શિક્ષિકાઓ મળીને ૧૬ સ્ત્રીઓની

મંડળીને લઈને મોસીસ એસ. કે દત્ત 'કાન્દે શાંતો' સ્પીમરમાં યુરોપના શિક્ષણ પ્રવાસે ગયા છે. લાહોરની ફોરમન કીશીયન કોલેજ પ્રીન્સીપાલનાં મોસીસ દત્ત પત્ની યાપ છે. ઇન્ટર નેરાનલ સ્ટુડન્ટસ સરવીસના આશ્રય હેઠળ મોસીસ દત્તે ઉપલી મંડળીની ગોઠવણ કરી છે. પ્રવાસમાં આખાથે હિન્દમાંથી ઓગણીસ વિદ્યાર્થીનીઓ અને શિક્ષિકાઓ સામેલ છે. સ્ત્રીઓની આ મંડળી, ઇટાલી ગેજેટયમ, ઝેકોસ્લોવેકીયા, યોસ્લોવ્કીયા, જર્મની, હોલાંડ, સ્વીટ્ઝરલેન્ડ, ફ્રાન્સ, ઇંગ્લેન્ડ, સ્કોલેન્ડ અને તે ઉપરાંત ધણીયે પ્રદેશોની મુલાકાત લેશે.

યુરોપની મુસાફરીએ ઉપડી જતાં પહેલાં વર્તમાનપત્રના એક પ્રતિનિધિને મુલાકાત આપતાં મોસીસ દત્તે જણાવ્યું હતું કે અમારી આ મુસાફરીનો ઉદ્દેશ એ છે કે હિન્દની વિદ્યાર્થીનીઓને તેમ જ શિક્ષિકાઓને યુરોપીયન પ્રદેશોની વિદ્યાર્થીનીઓની મળવાની તક સાંપડે, અને ત્યાંની શિક્ષણ વિષય અને સામાજિક શિક્ષણની - શાળાઓનું અવલોકન તેમને થાય અને ત્યાંની કાર્ય દિશાથી પણ તેઓ પરિચિત બને. દેશના અરસપરસના સહવાસથી તેમજ સમજુતીથી સાધારણ મનની લાગણી ઉપજે છે કે જે ચાંતી સ્થાપવાનો મુળ પ્રાયો છે. આંતરરાષ્ટ્રીય સહકાર અને વિશ્વ સાંતિમાં અમે માનીએ છીએ પરંતુ રાષ્ટ્ર સંઘની મારફત જ આ જાણ થાય છે એવું ખાસ કાઢ નથી. ખાનસી પ્રવાસો અને સંવાદી પણ ઉપકાર કાર્ય સાધી શકાય.

આવતા જુલાઈ માસમાં હોલાન્ડ ખાતે બારનારી "ઇન્ડોનેશિયન સ્ટુડન્ટ સરવીસ" ની વાર્ષિક પરિષદમાં ઉપરી મંડળી પોતાની દાનવી આપશે કે ન્યાં જુલ જુલ નીસ પ્રદેશોની વિદ્યાર્થીનીઓ

ચીનીઓ સાથે મળીને આંતરરાષ્ટ્રીય સહકારના ભવિષ્ય વિશે વિચારણા ચલાવશે. આજ માસમાં તેઓ લંડન ખાતે “ નેશનલ પીસ કોન્ફરન્સ ” માં પણ હાજરી આપશે.

આવતે વર્ષે-મીસીસ દત્ત, આવી જ એક મુસાફરી થીનું તથા નવપાન તરફ જવા માટે ગોડ-વવાની આશા સેવી રહ્યા છે.

જર્મન યુવતી સાથે લગ્ન: મુરતના પારા-સક્ષાના સભ્ય ડૉ. મોહનનાથ કેદારનાથ દીક્ષિતના પુત્ર શ્રી. ભરતનાથ-ના લગ્ન જર્મન-બાળા રાકુંતલા સાથે થયાં છે. શ્રી. રાકું-તલા જર્મનબાળા છે. તેમને શ્રી. ભર-તનાથ સાથે રૂનેદ્ધ થતાં તેઓ તેમની સાથે હિન્દુ આચાર્ય દત્તા અને હિન્દુ-ધર્મનો સ્વીકાર કરી રાકુંતલા નામ ધારણ કર્યું હતું. આ લગ્નથી નાગર જ્ઞાતિમાં ઠીક ઠીક સ-નસ્નાદી ફેલાઈ છે.

પત્નીનો ક-બળે જોઈએ છે: મુરતના શ્રી. ભરત-રામ મુનશી નામના નાગર ગૃહસ્થે વડોદરામાં રહેતી વી-

રેન્દ્રબાળા નામની પોતાની પત્નીનો કબળે મેળવવા સીડી મેજસ્ટ્રેટની કોર્ટમાં દાખલ કરાવ્યો છે.

વડોદરામાં ચોકાવનારું લગ્ન: વડોદરાની ગવર્નમેન્ટ હાઇસ્કૂલથી એક શિક્ષક શ્રી. ગણેશ રામરાવ ભોક્રીની યુવાન પુત્રી શ્રી. નર્મદાએ રાવ-પુરા લતામાં આવેલા ચિત્રખાન માસ્તિના પૂનરી શ્રી. હીરાલાલ મોહનલાખુ બની સાથે લગ્ન કર્યું છે. શ્રી. નર્મદા દક્ષિણી દેરાસર બ્રાહ્મણ છે. શ્રી. હીરા-લાલ ઔદિચ્ય ટાંગબીયા જ્ઞાતિના ગુજરાતી બ્રાહ્મણ છે. શ્રી. નર્મદા કવે. વિદ્યાપીઠ સાથે જોડાયલાં

મહિલા વિદ્યાવયનાં છે. એ. કલાસમાં છે. ન્યારે શ્રી. હીરાલાલ સાધારણ અંગ્રેજી ભણેલા છે. આ લગ્ન આંતરજ્ઞાતીય અને આંતરપ્રાંતીય છે. વરરા-બને એક પત્ની અને એક બાળક હયાત છે.

વિશ્વનાથધાતની ફરીયાદ: વડોદરા રાહેરમાં રાજમહેલ રોડ ઉપર રહેતી રાકુંતલા પાતકર ના-મની યુવાન શિક્ષિકાએ મહામદવાડીમાં રહેતા યુવાન દક્ષિણી શિક્ષક નારાયણરાવ કૃષ્ણરાવ એએ નામના ગૃહસ્થ ઉપર વડોદરાના સીડી મેજસ્ટ્રેટની કોર્ટમાં એવી ફરિયાદ નોં-ધાવી છે કે, નારા-યણરાવે પોતાની સાથે લગ્ન કરવાનો કાલ આપી વિશ્વાસમાં લઈ દંપતી બન્ને બચકાર ચ-લાવ્યો હતો પરંતુ હવે લગ્ન કરવાની ના પાડે છે. આથી તેણે વિશ્વાસધાતની ફરિ-યાદ નોંધાવી છે.

પતિદેવ ! (૧)

ગયા વર્ષના જુન મુસની ના. ૧૮ મીએ અમદાવાદમાં દરિયાપુર હરમાન-વાળી પોળમા રહેતા માણેકલાલ આત્મા-રામની યુવાનપત્ની બાઈ સીતા બળીને મરણ પામી હતી.

બાઈએ મરની વખતે પોતે કેવી રીતે દાસી તે બાળ-વડું નિવેદન કર્યું હતું. તેને આધારે પોલીસ તપાસ ચલાવતી હતી આખરે તા. ૧૩ મી જુને સીતાના પતિ માણેકલાલ અને માતા ડાહીની ધરપકડ કર-વામાં આવી છે. (૨) રાજકોટ એજન્સી લાઇનમાં રહેતા એક પોથીસને પોતાની પત્ની પર વિનાશકારણ વડેમ આચાર્ય કરતો. આને કારણે એક દિવસ એ બાઈએ પત્નીને ગોળીથી કાર કરી અને પછી પોતે પણ આપઘાત કર્યો.

આંતરપ્રાંતીય લગ્ન: નમનગરના યુવાન

શ્રીમતી લેડી વિદ્યાગૌરીને

અંક સમર્પણ

ગુજરાતના અગ્રગણ્ય સમાજ સુધારક અને સેવિકા શ્રીમતી લેડી વિદ્યાગૌરી નીલકંઠે ગઈ તા. ૧લી જુનના રોજ ૬૦મા વર્ષમાં પ્રવેશ કર્યો છે. તે નિમિત્તે ‘ગુણસુન્દરી’નો જુન માસનો ખાસ આંતર-રાષ્ટ્રીય અંક તેમને અર્પણ કરવામાં આવ્યો છે, એ અંક શ્રીમતી વિદ્યાબહેનને અર્પણ કરવા માટે ‘ગુણસુન્દરી’ ન્મ ઉપતંત્રી શ્રી. યજ્ઞેશ હ શુક્લ ખાસ અમદાવાદ ગયા હતા અને તા. ૧લી જુનને રોજ સવારે ૯ વાગે શ્રી. હીરાલાલ ત્રિલોચનદાસ પારેખ, શ્રી. કેશવ હ. શેઠ અને શ્રી. બાનુશંકર બા. વ્યાસ સાથે શ્રીમતી લેડી વિદ્યાગૌરીને બંગલે જઈને તેમણે એ અંક અર્પણ કર્યો હતો.

કાર્યકર શ્રી. કેરાવલાલ લલુભાઈ કુંડલીયાએ કલકત્તા લવનીપુર હિન્દુ અબળાશ્રમમાં કુમારી કમળાબાળા સાથે લગ્ન કર્યું છે. વર વીસાશ્રીમાંથી વણિકત્વેન છે. વધુ બંગાળી વૈષ્ણવ છે. શ્રી. કેરાવલાલને જ્ઞાતિ-બહાર મુજબમાં આવ્યા છે.

શ્રીઓ અને વીમો: પુત્રામાં વસતિ વ્યાખ્યાન મળ્યાને અંગે 'શ્રીઓના વીમાની' આવશ્યકતા' એ વિષય ઉપર શ્રીમતી ઇન્દિરાબાઈ માર્ચ દેવના પ્રમુખપદે શ્રીમતી લક્ષ્મીબાઈ લોડેએ નીચે મુજબ બોધણું કર્યું હતું:

“હિન્દુ સમાજમાંથી અવિભક્ત કુટુંબની પ્રથા નાબુદ થતી જાય છે એટલે શ્રીઓના વીમાની આવશ્યકતાનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થવા પામ્યો છે. અવિભક્ત કુટુંબપ્રથામાં શ્રીઓની કાળજી લેવામાં આવતી હતી. તેઓનાં ભવિષ્યનાં જીવનની ચીંતા કુટુંબના માણસો પર પડતી હતી. પરંતુ અત્યારના સ્વાતંત્ર્ય યુગમાં પરિસ્થિતિ પલટાઈ છે.

શ્રીઓની શારિરીક તંદુરસ્તીની દાની યએશી સર્જન હોય છે. વિભક્ત કુટુંબ પ્રથાને પરિણામે આ દાની યએશી હોય છે એમ કાંઈ બુદ્ધિ કહેતી નથી. પણ વસ્તુ સ્થિતિ આવી છે. આથી શ્રીઓનાં ભવિષ્યનાં જીવન માટે કાળજી રાખવાની જરૂર સ્પષ્ટ સમજાય છે. વળી સ્વતંત્ર ધર્મી કરતી શ્રીઓએ પણ આ પ્રકાર તરફ લક્ષ આપીને ચોતાનાં વીમો ઉતારાવે એ જોઈએ કારણ કે વૃદ્ધાશ્રામમાં એ જ તેમને ઉપયોગી થઈ પડનાર છે. જો વિભક્ત કુટુંબમાં પતિ અને પત્ની બંનેએ જીવનની વીમો ઉતારાવે એ જોઈએ એ તેઓના લાભનીજ વાત છે. વૃદ્ધાવસ્થામાં યાત્રા કરવામાં કે દેશી ભેવામાં એ નાણાંનો ઉપયોગ તેઓ કરી શકે અને એ રીતે બીજાનાં મોઢાં સામે જોઈ શકેવાનો પ્રસંગ નહિ આવે !

છાકરીના બાપ તરફથી વરને જે દુડો (વાંકડો) મળે છે તે એકદમ પતિને સ્વાધીન ન કરતાં, એટલીજ રકમનો છાકરીના વીમો ઉતારાવવામાં આવે તો પુત્રીની ચિંતામાંથી મુક્તિ મળવા ઉપરાંત બચત પણ થાય. પુત્રીના બાપે જીવતાં સુધી એ વીમાના હપતા ભરવા અને બાપના મરણ પછી પતિએ તે ભરવા.

શ્રીઓ ધરાવણી છે એટલે, તેમના જીવન સંબંધી કાળજી રાખવાની જરૂર છે. આજ વિચા-

સરણી અત્યારે ચાલી રહી છે. આજ દિવસે વીમાનો વિચાર કરવાની જરૂર છે. સ્વતંત્ર શ્રીઓની વાત જાણી છે. શ્રીઓમાં હજી વીમા વિશે વિચાર જીવન થયો લાગતો નથી એમ મારા સ્વસ્થ અનુભવ ઉપરથી મારા નજીવામાં આવ્યું છે.

પુત્રવધુનું ખૂન કરવાના ગુન્હાસર પુત્રના મદદનીશ ન્યાયાધીશે કચકુ ગુન સાબંત નામના માણસને જન્મરીપની સજા કરી છે.

‘અમને વેરથા બનવા દો’ ‘અમારા પતિએ અમને ખોરાક કે વસ્ત્રો પુરા પાડતા નથી એટલે અમારું બરણુપોષણ અમે પોતે કરી શકીએ એ માટે વેરથાનું જીવન જીવવાની અમને પરવાનગી આપો’ આ જાતની વિનંતી કરતી એક સંયુક્ત આરજી બે જુવાન હિન્દુ બાઈઓએ પટના શહેરના મેજસ્ટ્રેટ સમક્ષ જ્યારે પેરા કરી ત્યારે સબ ડીવી-ઝનલ એડીસર શ્રી. બી. સી. મીશનની અદાલતમાં ભારે સનસનાદી ફેલાઈ રહી હતી.

વિદેશ

સમાનહક્કની માંગણી: વીમેન્સ કોડમ લીગ, ઇંગ્લાંડ, ની વાર્ષિક સભા તા. ૧૮ મી મે એ બ્રેક્ફાસ્ટમાં મોસીસ પેથીક હોદેન્સના પ્રમુખપદે મળી હતી. મોસીસ હોદેન્સે પ્રમુખસ્થાનેથી જણાવ્યું હતું કે:

“પુરો જાતીય વિશ્વ સંઘર્ષન કરી રહ્યા છે. બહાર જીવનમાં શ્રીઓ સાથેના વર્તાવમાં તેઓ પ્રમાણિકતા અને ન્યાયની સર્વ વિચારણાઓને બાબુએ મુકી રહ્યા છે. પોતે કામ કરવાનું ચાલુ રાખવું કે કેમ એનો વિચાર કરવાનો હક્ક પરિશિત સ્ત્રીને હોવો જોઈએ.

તેમણે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે, પુરોજનો ફાળો શ્રીઓના હાલના ફાળા જેટલો નીચો ઉતારવો જોઈએ અને શ્રીઓના લાભો, પુરોજનો લાભો બોગસ છે તેટલી જ હદે ઉચે ચઢાવવા જોઈએ એ સંબંધી માંગણી છે.

છેલ્લાં કેટલાક વર્ષોથી પુરોજનો વીમા ફંડમાંથી તેઓના ફાળાના પ્રમાણમાં શ્રીઓના કરતાં ઘણાજ વધારે લાભ ઉઠાવી રહ્યા છે.

આ ફાળાઓ સરખા કરવાની દરખાસ્ત બધા માટે ન્યાયી છે. કેટલાક વર્ષોથી વીમો ઉતારાવતારી સ્ત્રીને તેના લાભમાં યોગ્ય હિસ્સો મળતો નથી. તે તો વીમો ઉતારાવનાર પુરુષને સંભાળ કરી રહી છે.

કામદારની ભત્રિ કદ છે તેનો વિચાર સરખો પણ કર્યા વિના એક સરખા કામના ધોરણ માટે સરખો પગાર મળેલા જોઈએ એવી તેમણે માંગણી કરી હતી. માલેકો ગાંઠે સીચો સસ્તી ગભુરી પુરી પાડનારા સાધનરૂપ થાય એમાં પુરોષોને કંઈ લાભ નથી.

યુરોપનાં ઘણા દેશોમાં સીચોએ પોતાને હતા તે હકકો પણ ગુમાવ્યા છે. પરંતુ યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકાના દક્ષિણ અમેરિકાના પ્રબલસત્તાક અને ટુર્કીમાં તેઓએ નવા હકકો અને નવી સમાનતાઓ મેળવી છે. અને એમણે તો સ્વખાની કલ્પનાઓ પણ પાર પાડી છે. ટુર્કીમાં જે પરિવર્તન થયું છે તે તો નહોતું પરીકથા જેવું જ છે.

વિદ્યાર્થીનીઓની સંખ્યા ઘટે છે: ગયા વર્ષમાં ૧૯૩૩ ૩૪ નાં બ્રિટિશ યુનીવર્સિટીઓમાં હાજરી આપનારા પુરૂષ વિદ્યાર્થીઓ કરતાં સ્ત્રી વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા ઓછી હતી. તાજેતરમાં જ ખહાર પાડેલા હેવાલ ઉપરથી આ નજીવામાં આવ્યું છે. ઇંગ્લેન્ડ, સ્કોટલેન્ડ અને વેલ્સમાં પુરૂષ વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા ૯૪૦ ની વધી હતી. જ્યારે સ્ત્રી વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યામાં ૩૫૮ નો વધારો થયો હતો. ઇંગ્લેન્ડ કરતાં સ્કોટલેન્ડ અને વેલ્સમાં

સ્ત્રીઓનું પ્રમાણ ઉંચું હતું. ૫૦૭૩૭ જેટલા અંદર ગ્રેજ્યુએટોમાં ૭૫૪૩ ટકા પુરૂષો અને ૨૪૭૭ ટકા સ્ત્રીઓ હતી.

આયરીશ સ્ત્રીઓ માટે ફરિયાદ: આયર્લેન્ડની યુનિવર્સિટીમાં શિક્ષણ પામેલી સ્ત્રીઓ દેશનાં નહેર જીવનમાં પુરતો રસ લેતી નથી, ડબ્લીનમાં મળેલી, યુનિવર્સિટીમાં શિક્ષણ મેળવનારી આયરીશ સ્ત્રીઓના સંધની ઊંડી પરિવદમાં મીસ રાઇલીન વાલ્સે એવી ફરીયાદ કરી હતી. ડબ્લીનમાં નહેર પુસ્તકાલયોમાં તે મુખ્ય ગ્રંથપાલ છે. “ નહેર જીવનમાં યુનીવર્સિટીમાં શિક્ષણ પામેલી સ્ત્રીઓ ” એ વિષય ઉપર તેમનું ગ્યાખ્યાન હતું.

શિક્ષણનાં ક્ષેત્રમાં સ્ત્રીઓ નિષ્ણાત પુરવાર થઈ છે. સાહિત્ય અને નાટકનાં ક્ષેત્રોમાં તેમણે નામના કાઢી છે સીવીલ સર્વિસ તેમજ કારખાનાંઓના ઇન્સ્પેક્ટરો, દાક્તરો, જેરીસ્ટરો, દાંતના દાક્તરો, યુનીવર્સિટીના અધ્યાપકો વગેરે તરીકે તેઓ ઉચા ઉચા હોદ્દાઓ ધરાવે છે છતાં સમાજ પ્રત્યેનું રેણ તેઓએ ચુકવ્યું નથી.

આયર્લેન્ડમાં સ્ત્રીઓએ રાષ્ટ્રીય લડતમાં ભાગ લીધો છે. તેઓ ધણી જ સારી પ્રચારકાર્ય કરનારી

નિશાનખાતની દરિયાઈ માટે ગ્રેજીસ કરતી રશિયન રમણીઓ

તેમજ સંગઠન કરનારી છે. પરંતુ ન્યારે દેશના ઘડતરનું રચનાત્મક કાર્ય કરવાનો પ્રસંગ આવે છે ત્યારે તેઓ ક્ષેત્રમાંથી ખસી નીકળે છે. આનાં બે કારણો છે. એક કારણ બહાર જીવનની ખીન સલામતી છે. સાધન સંપત્તિ હોય એવી ઘણી આયરીશ સીઓ છે. અને રાજકર્મણ અસ્થિર છે. બીજું કારણ એ છે કે સ્ત્રીઓ આરામ સેવવાની વૃત્તિવાળી વર્ધુર છે અને તેઓમાં સાંદરતા ન્યૂનસાનો અવાવ છે.

આત્મસહત્યાનો એકસોમો અચાર્યઃ બ્રહ્મપેરુટમાં કેરાલીન મુકાક્સી નામની એક અખલાને ભુખને અંગે મરણતોલ અવસ્થામાંથી પોલીસે જમારી લીધી હતી. આત્મસહત્યા કરવાનો આ તેનો એકસોમો પ્રયાસ હતો. તેનો છેલ્લો પ્રયાસ પાણીમાં ડુબી આપઘાત કરવાનો હતો, પરંતુ પોલીસ એમ જણાવે છે કે જેની વાયુથી આત્મસહત્યા કરવાનું તે વધુ પડેલું કરે છે.

વિમાનમાં લગ્નનો વિધિ કરવાનો પહેલો જ પ્રસંગ ગપા માસમાં ટોસુલ-લા-નોખલાના વિમાની મથક ખાતે બન્યો છે. ધર્મશુભોએ ખાસ ધર્મવિધિ કરી લીધા પણ એક ધર્મશુભ સાથે શુભ વિમાનમાં લાખલ થયું. મહેમાનો સહિત બીજાં પાંચ વિમાનો તેની સાથે વિમાની મથક પર ઉડ્યાં હતાં.

રશિયન સ્ટ્રી દાકતરની શોધ: રાજ્ય પ્રયોગ

વિના જ, આંધળાઓને દેખતા કરવાની એક નવીન પદ્ધતિની હાલમાં શોધ થઈ છે. આ શોધ કરનાર એક યુવાન રશિયન સ્ટ્રી દાકતર છે. એમનું નામ ડૉ. ઇ. મેરકોવિચ. તેમણે આંખના પડોનો ઉપયોગ અનેક શોધખોળો કર્યા પણ ચોકસ રસાયનોનો પ્રયોગ કર્યો. અને ખરેખર તેઓ આ શોધ કરી શક્યાં છે. ઇન્જેક્શનને માટે ઓપ્ટોર્સીનનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે તેને બદલે એ બાળવાના કામમાં એનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો એની ચોકસ અસર થાય છે અને કુલાં કે શુન્યાં વગેરે બેસી નીકળે છે અને ધીમે ધીમે તે સંપૂર્ણ નાશ પામી જાય છે.

આ નવા પ્રયોગની પાંચ વર્ષ સુધી અજમાયશ કર્યાં ને પવિત્રામે સીધી વધુ દર્દીઓ દેખતા થયા છે. આમાંના ઘણાખરા દર્દીઓ યુરોપનાં તેમજ રશિયાના મોટા મોટા નિષ્ણતાની સારવાર કરાવવા છતાં દેખતાં થયા નહતા. વળી કેટલાક તો જન્માંથી હતા. અગાઉ કોઈ આ સારવારની પદ્ધતિ નહોતી. તેમ ઓપ્ટોર્સીનનાં તત્વોની પડું દોઈને માહિતી નહતી. સોવીએટ રશિયામાં કે બીજા કોઈ વિદેશી પ્રકારમાં પણ એનો ઉપયોગ નથી મોસ્કોમાં ગ્રે. એવર બેશના દવાખાનામાં અત્યારે આ પ્રયોગની ખાસ અજમાયશ થઈ રહી છે. પાછળથી મોસ્કોની ઇન્સ્ટીટ્યુટ ઓફ મેડીસીનની એક પ્રયોગશાળામાં ઓપ્ટોર્સીનનાં તત્વો નક્કી કરવા માટે શોધખોળ ચરો.

સાહાર સ્વીકાર

- (૧) આર્યજ્યોતિ: તંત્રી: શ્રી. વલ્લભરાય ૨ મહેતા. અંક: ૨૨-૨૩. (૨) મલ્લમંડળ: તંત્રી: શ્રી. પ્રાણલાલ મ. મુનશી. અંક ૬. (૩) આમર્જન: સંચાલકો: શ્રી. રોક ચીમનલાલ ગીરધરાલાલ, પ્રો. કેશવલાલ હિ. કામદાર અને શ્રી. મહારાજ સો. પાંક. પુ. ૫-૬; અંક: ૧. (૪) શ્રી લેન ધર્મ પ્રકાશ: પુ. ૧૨; અંક: ૨-૩ ગોહન ન્યુબીલી અંક. (૫) શ્રી ભગિની સમાજ-૧૬ મો વાર્ષિક વર્તમાન.

શ્રી ગણિયારા સાહિત્ય પારિતોષિક

આજ વર્ષ માટે વેપાર-વિજ્ઞાન હુન્નર-ઉદ્યોગ આદિ વિષયોના હતમ સુજ્ઞાતી સાહિત્ય માટે રૂ. ૧૫૦૦ નું અગ્રમ ઇનામ વધુ મતે રૂ. ૬૬૨ ના બેઝન્ટ હાલના વારસે અને એ. એ. ડૉ. કાન્તલાલ હમનલાલ પંડ્યાને મળ્યું છે, તેવી જ રીતે બીજા અને ત્રીજા ઇનામ તરીકે શ્રી. હુન્નરસી ધરમસી સપ્ટ અને શ્રી. મંત્રોહન પી. ગાંધીને સુવર્ણવંદને મળે છે. એ સર્વેને અમે અભિનંદન આપીએ છીએ અને શ્રી. ગણિયારાને એમની ઉદારતા માટે ધન્યવાદ આપીએ છીએ.

“ ગુણ સુન્દરી ”

બાલવિભાગ :

તત્ત્વી : સોમભાઈ પટેલ,
C/o ધી ન્યુ ઇરા સ્કૂલ, મુંબઈ, ૭.

વર્ષ ૫ : અંક ૭

પુસ્તક ૫

જુલાઈ : ૧૯૪૫

વીરને

જુલો પારણીએ જુલો હોં !

જુલો જુલો હો વીર નંદલાલ !

પારણીએ જુલો;

પારણીએ જુલો હો !

વીર ! સોને મઢાવું રંગ પારણું;

ફરતી મુકાવું ધૂધર માળ—પારણીએ.

વીર ! મુકાવું ટોડલે મોરલા;

ફડા ફેડા રંગી જાત—પારણીએ.

વીર ! બીછાવું મખમલ ગાદલી;

ઝીણી ચાદર મખમલ ચીર—પારણીએ.

વીર ! મુકાવું જુલતી જાલરી;

ફડી બાંધું વણી હીર દોર—પારણીએ.

વીર ! પોદિને મુખમર નીંદમાં;

ગાવું હેતે હાલરાં ગીત—પારણીએ.

વીર ! લેલો નીંદર મીઠી મીઠી;

ઘાણું શુમટી હળવે હાથ—પારણીએ.

જયભાઈ રાવળ.

મરઘા અને શિયાળ

[ઇશ્વરની વાત]

એક શિયાળ એકવાર વહેલી સવારે ખેડૂતના ઘર પાસેથી પસા
યતાં અંચાનક જાળમાં ફસાઈ ગયું. ખેડૂતે લુચ્ચા શિયાળને પકડવ
માટે જ એ જાળ નાખી હતી.

ચોડીવાર પછી ત્યાં થઈને ખેડૂતે પાળેલો એક મરઘો પસા
થતો હતો.

પેલા લુચ્ચા શિયાળે તેનાં વખાણ કરવા માંડ્યાં, “ અહો
મરઘાભાઈ જગ્યા છો કે શું ? આ અહીં થઈને પસાર થતાં મને થયું
લાવ જરા મરઘાભાઈની ખબર પૂછતું જાઉં, પણ ત્યાં તો કોણ જાણે
ક્યાંથી આ જાળ પાથરી મુકેલી તે એમાં સપડાઈ ગયું. જલાભાઈ, તમે
જરા મને ઓડવશો ? ”

મરઘાએ આમ કરી શિયાળ સામે જોયું તે તેની લુચ્ચા
પારખી કાઢી.

શિયાળને કંઈ જવાબ ન આપતાં મરઘો પાસેના છાંપરા ઉપર
ચડી ગયો અને ત્યાં ઉભા રહી તેણે બેરથી ‘ કુકરે કુકરે ’ કરવા માંડ્યું.

ખેડૂત મરઘાની ઇસારતથી એ તરફ આવ્યો ને તરત જ તેણે
પેલા લુચ્ચા શિયાળને રામશરણ પહોંચાડી દીધું.

ભાઈબહેન

એક ગામમાં એક ભાઈબહેનની બેઠી રહેતી હતી. ભાઈનું નામ લીખુ અને બહેનનું નામ કમુ હતું. ગામને પાદરે એક નિશાળ હતી. ત્યાંના ગુરુજી બધા છેકરાઓને પોતાના છોકરાની માફક ગણતાં હતાં, અને લેશન પણ બહુજ સારી રીતે શીખવાડતા. લીખુ આ ગામઠી નિશાળમાં લખતો હતો. કમુ પોતાના ભાઈને માટે ઠરેઠા બપોરે 'બાવાનું' લઈને આવતી. ઘંટ વાગે અને લીખુ છુટે એટલે બે ભાઈબહેન સાથે બેસીને હિતથી 'બાવાનું' ખાતાં. કમુ ઠરેઠા ઘેર જતી વખતે, લીખુને કહેતી કે લીખુ-ભાઈ તું નિશાળમાંથી છૂટીને સીધો ઘેર જ આવજે રસ્તામાંથી કરેણના ફૂલ અને આવળનાં ડાડવાં લાવજે આપણે હાર ગોઠા કરીશું. લીખુ કહેતો કે સારું બહેન. અને તે પાછો પોતાની નાની નિશાળમાં જતો. - સાંજના ઘેર જતી વખતે લીખુ પોતાની નાની બહેનને કહેતું 'યાદ કરતો અને અંગરખાની ઝોળી કરી તેમાં ફૂલ અને ડાડવાં લાવી આવતો સામેથી પોતાના ભાઈને આવતો જોઈ કમુ તેને સામે લેવા જતી. પછી પોતે હાથે તૈયાર કરેલા રોટલા અને છાશ ભાઈને પ્રેમપૂર્વક ખવડાવતી. પેલાં ફૂલ અને ડાડવાંનો હાર અને ગોઠો બનાવીને પોતાના ભાઈને આપતી. આવી રીતે હંમેશાં આ ભાઈબહેન નિર્દોષ સ્થાન દુલ્હતાં.

એક દિવસ ચોમાસામાં બપોરે કમુ ઘેર પાછી ગઈ એટલામાં આકાશમાં વાદળાં ચઢી આવ્યાં. તેની માએ કહ્યું કે બેટા, કમુ ! તારા બાપુજી બહાર ગયા છે અને વાદળાં તો ખૂબજ ચઢી આવ્યાં છે માટે તું નિશાળે લીખુભાઈને છત્રી આપી આવ. કમુ તરતજ પોતાના ભાઈની નિશાળે આવવા નીકળી. તે નિશાળે પહોંચી ને તરતજ ઘંટ વાગ્યો. જેવી રીતે સાંજે ગાયોનો ગોવાળ ગાયોનું ધણુ પાછું વાળે છે તેમ આ બાળકો આકાશમાં વાદળાં દેખીને જલદી જલદી ઘરભણી દોડી ગયાં. રસ્તામાં લીખુ અને કમુ ફૂલ તોડવા ખોટી ધયાં અને એટલામાં તો મૂશળધાર વરસાદ આવ્યો. રસ્તામાં ચાલતાં એક નાણું આવ્યું ત્યાં આગળ ભાઈ બહેન હાંસી રહીને વિચારવા લાગ્યાં કે હવે શું કરીશું. એટલામાં નાણું પાછીથી છલોછલ ભરાઈ ગયું અને ભાઈબહેન તેમાં તણાયાં, તેમને મોડું થવાથી તેમની મા તેમને શોધવા આવી અને ઘણી બૂમો પાડી પણ તેમને તેમના શબ્દોનો જ પડ્યો સંભળાતો. આથી તે નિરાશ થઈને રડતી રડતી ઘેર ગઈ. પછી જ્યારે જ્યારે તે નિશાળના છોકરાઓ તે નાળા પાસેથી જતાં ત્યારે એ લોકોને, એમજ લાગતું કે અહિંયાં લીખુ અને કમુ બોલે છે અને રમે છે.*

પ્રમિલા નેસાઈ .

* એક કાવ્ય પરથી.

કેનાવા

અમેરિકામાં સિનોર ફાલિએરે નામનો એક ધણો જ પૈસાદાર માણસ રહેતો હતો. પોતાને ત્યાં ઉત્સવ હોવાથી તેને ઘણા માણસોને પોતાને ત્યાં મિજબાની માટે તેડયા હતા. મહેમાનોને આવવાની થોડીજ વાર હતી. ત્યાં ટેબલ વગેરે શણગારનાર માણસે આવીને કહ્યું:

‘ સાહેબ, જે વસ્તુથી ટેબલ શણગારવાનું હતું તે વસ્તુ તદ્દન ખરાબ થઈ ગઈ છે. ’

આખા ઘરનાં સઘળાં માણસો ગભરાટમાં પડી ગયાં, પણ કોઈ કોઈ પણ રસ્તો શોધી શક્યું નહિ. એટલામાં સિનોર ફાલિએરેને ત્યાં વાસણ માંગનાર છોકરો ત્યાં દોડી આવ્યો અને કહ્યું:

‘ જો તમે મને રૂઝ આપો તો થોડા જ વખતમાં ટેબલનો શણગારની વસ્તુ ખનાવી દઈ. ’

એટલે ઘરનો જે મુખ્ય નોકર હતો તે તડુકી ઉઠ્યો:

‘ તું તો વળી શું કરી શકવાનો છે ? જે અમારાથી ખનવું સુરેક્ષ છે તે કરવાની તાકાત જ તારામાં ક્યાં છે ? ’

‘ સાહેબ, યાદ રાખો, પથ્થર વહેરનાર પિસેનોનો હું પુત્ર છું. મારું નામ એન્ટોનિયો કેનેવા છે. ’ ફીકકા પડેલા ચહેરાએ તે છોકરાએ કહ્યું.

‘ હા, પણ તું કરવા શું માગે છે ? ’ મુખ્ય નોકરે પૂછ્યું.

‘ ટેબલનો મંચ લાગમાં પોતાનું સ્થાન લઈ ટેબલને શોભાવે એવું કંઈક કરવા હું ધારું છું ’ યુવાને હિંમતથી જવાબ આપ્યો.

મુખ્ય નોકર ગભરાતો હતો. કારણ કે વખત પસાર થતો હતો. થોડા જ વખતમાં મહેમાનો આવવાના હતા. અને ટેબલ શણગાર્યા સિવાય તદ્દન બેડોળ લાગતું હતું. એટલે જેમ કરવું હોય તેમ કરવાની તેને પેલા યુવાનને રૂઝ આપી.

રૂઝ મળતાં જ કેનેવાએ ઝડપથી થોડું માખણ મંગાવ્યું અને જો ગભરાયેલાંની અજાયબી વચ્ચે તે માખણનો એક સિંદ (પુતણ) ખનાવી ટેબલની વચમાં ગોઠવી દીધો. સિંદ મૂકતાં જ ટેબલ શોભી ઉઠ્યું.

વેનિસના મોટા વહેપારીઓ, ઉમરાવો અને રાજકુમારોથી ખાણ મોટેનો ચોરડો ભરાઈ ગયો. કલાની કદર અને ચર્ચા કરી શકે તેવા આ હોશિયાર માણસો હતા.

ચોરડામાં આવતાં જ તેઓની નજર ટેબલ ઉપર ગોઠવેલા થોડા વખત માટે ટકંનાર માખણના સિંહ ઉપર પડી. આ કલાકૃતિને તેઓ આશ્ચર્યમાં અને આશ્ચર્યમાં એટલી પારિકાઈથી જોવા લાગ્યા કે તેઓ જે કામ માટે ચાંચ્યા હતા તે કામ તદ્દન વિસરી ગયા તેઓએ સિનોર શક્તિઓને પૂછ્યું :

‘આવા માખણ જેવા પદાર્થમાંથી આ સુંદર સિંહ બનાવવાની કયા શિલ્પ શાસ્ત્રીને ઇચ્છા થઈ ?’

સિનોરે પોતાના મુખ્ય નોકર-કારભારી સામે જોયું. એટલે તરતજ તેને કેનોવાને લાવી રજુ કર્યો. અને તેનું ઓળખાણ કરાવ્યું.

નામાંકિત મહેમાનોને જ્યારે ખબર પડી કે એક વાસણ માંજનાર છોકરાની ટુંક સમયમાં જ બનાવેલી આ કૃતિ છે, ત્યારે તેઓએ આનંદથી જણાવ્યું :

‘આજની આ મિજબાની કેનોવાના માનમાં ગણવામાં આવે છે’ દરેકે તે કબુલ રાખ્યું.

ધર માલિક પણ પોતાને ત્યાં આવો કલાકાર નોકર હોવાથી મગ્ન થઈ બોલ્યો :

‘હું વચન આપું છું કે માત્ર પોતાના ખર્ચે, આ હોશિયાર છોકરાને કોઈ સારી સંસ્થામાં શિલ્પશાસ્ત્રનું સારામાં સારું શિક્ષણ અપાવીશ.’ અને ખરેખર તેણે પોતાનું વચન પાળ્યું.

એન્ટોનિઓ કેનોવાનું વાગ્ય ફરી ગયું. પ્રમાણિકપણે મળેલી તકનો તેણે સારામાં સારી રીતે ઉપયોગ કર્યો. ઘણાંજીવને તે મહાન શિલ્પની ખબર નહિ હોય, પણ જગતના મહાન શિલ્પશાસ્ત્રીઓમાં કેનોવાનું નામ સુપ્રસિદ્ધ છે. *

‘ઉમાકાન્ત ?’

* અગ્રેજ ઉપરથી.

મારો બાગ

મારો બાગ હોય તો કેવું સારું ? બાગ હોય તો બાગની અંદર
 સરસ ફૂલ ઉગાડું. જત જતનાં ફૂલ ઉગાડું. હું રોજ આડને સવાર સાંજ
 પાણી પાઉં. ફૂલના ક્યારામાંથી અને ફુંડામાંથી કચરો કાઢી સાફ મુક
 કરું. ધીમે ધીમે આડ મોટાં થાય, આડ પર કળી આવે પછી તે ખીલે
 ત્યારે રંગબેરંગી ફૂલો થાય ને એ ફૂલ પર જત જતનાં પતંગીયાં
 બેસે અને આસપાસ ખૂબ ભરેલો ભમે ત્યારે મારો બાગ કેવો સરસ લાગે ?
 હું એવો બાગ બનાવું કે એના જેવો ખીલે એક પણ બાગ નહિ હોય.
 લોકોને મારા જ બાગમાં આવવાનું મન થાય. દિવાળીના દિવસમાં
 મારા બાગમાંનાં ફૂલો પડે તેનાંથી મારા ઘરને શણગારું. મારી વરસગાંઠ
 આવે તે દિવસે મારી બહેનપણીઓને બોલાવું અને મારા બાગમાં અમે
 બધા ખૂબ રમીએ પછી એ લોકો જાય ત્યારે મારા મધમધતા ફૂલોની
 વેણી બનાવી તે લોકોને પહેરાવું. પછી હું સરસ કેપડાં પહેરી મારા
 બાગના ફૂલનો હાર કરીને દેવને ચડાવું અને દેવ પાસે એવું માગું કે
 મારો બાગ હંમેશાં મધમધતો રહે પણ એ બધું મારો બાગ હોય તો ને ?

ખહેનોને અને સખીઓને લેટ આપવા માટે

સુંદર રાસસંગ્રહો

રાસતરંગિણી

લેખક. સ્વ. કવિ બોરાદકર

આપણાં કલુષિત યયલા મુદલનને ઉન્નત કરે એવાં રાસનો અપૂર્વ સંગ્રહ

મૂલ્ય : ૦-૧૦-૦ પોષ્ટેજ : ૦-૧-૩

રાસચંદ્રિકા

કવિશ્રી ખજારદાર રચિત સુંદર અને ભાવભર્યો રાસસંગ્રહ

(બીજી આવૃત્તિ)

મૂલ્ય : ૦-૮-૦ પોષ્ટેજ : ૦-૧-૩

ઉમા-ગીતાંજલિ

માંગલિક પ્રસંગોના ગીતા અને જુદા જુદા કવિઓના રાસનો સુંદર સંગ્રહ

(ત્રીજી આવૃત્તિ)

મૂલ્ય : ૦-૫-૦ પોષ્ટેજ : ૦-૧-૩

“જુહુસુન્દરી” ના રાસ

ગુજરાતના જાણીતા કવિઓના સુંદી કાદેલા, તાલ માપ સાથે સાદા રાસનો સંગ્રહ

નવિન રાસસંગ્રહ

મૂલ્ય : ૦-૪-૦ પોષ્ટેજ : ૦-૧-૩

આરે પુસ્તકો સામગ્રી લેનારને રૂ. ૧-૧૨-૦ માં ઘેર બેઠાં મળશે.

પોષ્ટથી મંગાવનારે તેટલી રકમની ટીકણી મોકલવી.

પુસ્તકાલયો માટે સર્વોત્તમ તક

“જુહુસુન્દરી” માસિકની ફાઇલો

માસિકની શરૂઆતથી-સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૭ થી માંડીને ઓગસ્ટ ૧૯૩૪ સુધીના પાંચ કાપડી-પૃષ્ઠોમાં બાંધેલા-છ છ માસના અંકો પુસ્તકો-પુસ્તક ૧ થી પુસ્તક ૨૨ સુધીના અંપૂર્ણ સેટ મેળવી લ્યો.

મૂલ્ય: દરેક પુસ્તકનું રૂ. ૨-૮-૦ : પોષ્ટેજ અલગ

તમોરા બાળકો માટે નિર્દોષ અને પ્રેરક વાચન

“જુહુસુન્દરી” બાલવિભાગનાં પુસ્તકો

પુસ્તક ૧૬, ૨૭ અને ૩૭

બાળોપયોગી સુંદર પાઠો, વાર્તાઓ, પ્રવાસવર્ણનો, કાવ્યો, પત્રો, પશુ-પક્ષીની વાર્તાઓ વગેરે અનેક બાળકો આ પુસ્તકોમાં મળશે; બાળકો જ્ઞાન સાથે અપૂર્વ આનંદ મેળવશે.

મૂલ્ય: દરેક પુસ્તકનું રૂ. ૧-૦-૦ : પોષ્ટેજ : ૦-૨-૩

[“જુહુસુન્દરી” ના ગ્રાહકોને વીસ ટકા વળતર મળશે.]

વ્યવસ્થાપક “જુહુસુન્દરી”, ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, મુંબાઇ, ૪.

આ માસિક વડોદરા-રાવપુરામાં હુડાણમિત્ર સ્ત્રીમ પ્રિ. પ્રેસમાં અંબાલાલ વિ. દક્ષે

બોરની

પ્રધ રવદેશી જ્યોર્જેટ અને ક્રેપ
સુંદર સાડીઓ

વિવિધ
સુંદર
મુલાયમ
અને
આકર્ષક

સુપર-સ્ટાર

સાને

શ્રી હિતોપદેશ

તંત્રી, જયકૃષ્ણ ના. વર્મા
કવચત્રી, યજ્ઞેશી. હ. શુક્લ

તંત્રી, ખાલિદાસ : સોમબાઈ પટેલ
કાર્યાલય ૧૧૪, ગીરનામ બેક રોડ, મુંબાઈ ૪

“ ગુણસુન્દરી ” કાર્યાલયમાં મળતાં સુંદર પુસ્તકો

હાસ્યરસિક, વાર્તા અને નાટ્ય સાહિત્ય

૧. વર્માની વિવિધ વાર્તાઓ. “ગુણસુન્દરી” ના તંત્રી ૧૨ સામાજિક-હાસ્યરસિક મુ. રૂ. ૨-૦-૦
રા. જયકૃષ્ણ વર્માની વાર્તાઓ-સુંદર ચિત્રો સાથે પો. રૂ. ૦-૩-૦

૨. લક્ષ્મીની સાહી “ આઠ સામાજિક વાર્તાઓ મુ. રૂ. ૦-૧૨-૦
૧૧ આકર્ષક ચિત્રો સાથે પો. રૂ. ૦-૨-૬

૩ સંસાર વિપ્લવ ગુજરાતના બાણીતા કવિ- સમાજના-ખાસ કરીને સ્ત્રી- મુ. રૂ. ૧-૦-૦
લેખક શ્રી કેસવ દ. શેઠ વર્માના બળતા પ્રશ્નો પો. રૂ. ૦-૨-૬
રચિત ઉ કે લ ટી ન વ લ ક યા

૪ સોળ સુંદર વાર્તાઓ રા. ભેદાણી, રા. જગદીશદાસ ગુજરાતના વિવિધ લેખકોની મુ. રૂ. ૧-૪-૦
(ભાગ બીજો) રા. રાધાચરણ, રા. દેસાઈ વિ. સોળ સુંદર ઢંઢી વાર્તાઓ પો. રૂ. ૦-૨-૬

૫ ષોડશી દિવસના વિવિધ પ્રાંતોના શ્રી. પીયૂષ સંપાદિત મુ. રૂ. ૧-૦-૦
સાહિત્યના શાસ્ત્રાર ૩૫ સ્ત્રી-જીવનની વાર્તાઓ પો. રૂ. ૦-૨-૦

૬ ઈર્ષ્યાના આગ કંપની સરકારના સમયના શ્રી. પીયૂષની લખેલી મુ. રૂ. ૧-૦-૦
દિવસો ચિતાર આપની અદભુત પ્રેમ કે યા પો. રૂ. ૦-૨-૬

૭ તૂટેલાં ખંડૂન કવિવર ૨ બી નંદ ના ય સુંદર સામાજિક મુ. રૂ. ૦-૬-૦
ઢા ગૌરની ૨ ચે લી મં જો ર ન વ લ ક યા પો. રૂ. ૦-૧-૧

૮ હાથીના દાંત રા. પ્રદેવભાઈ ત્રીકમલસે અનીતિમાત્ર પતિની પત્નીને મુ. રૂ. ૧-૦-૦
યરોડા જેલમાં લખેલું યોગ્ય માત્ર દાખવતું નાટક પો. રૂ. ૦-૧-૦

૯ ન્યાય રા. પ્રદેવભાઈ ત્રીકમલસે સામાજિક ન્યાયનો સુંદર મુ. રૂ. ૦-૧૨-૦
બેરીસ્ટર-એટ-લોએ રચેલું ચિતાર આપના નાટક પો. રૂ. ૦-૧-૦

૧૦ બળવાખોર શ્રી. રામનિવાલ જીમ. સાદ અલગમતા લગ્નનો મુ. રૂ. ૧-૦-૦
બેરીસ્ટર-એટ-લોએ રચેલું સરળ ઉકેલ દર્શાવતું પો. રૂ. ૦-૨-૦

ખાસ લાભ: “ગુણસુન્દરી” ના આઠકોને આ પુસ્તકો ૨૦ ટકા વળતરથી અપાશે.

મળવાનાં ઠેકાણાં

વ્યવસ્થાપક “ગુણસુન્દરી”, ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, મુંબાઈ, ૪;

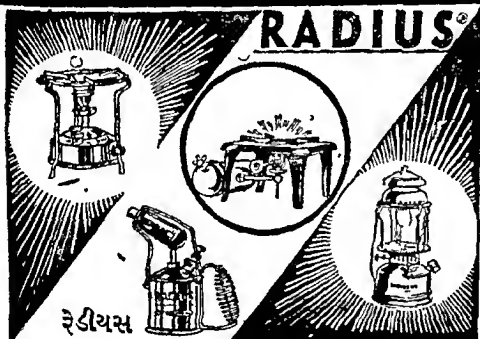
અને બાણીતા શુકલેશ્વરી પાસેથી.

શરીરમાં લોહીનો ભરપૂર વધારો કરી, શક્તિ, ઉત્સાહ અને જોમ
ઉત્પન્ન કરનાર ઉત્તમ ટ્રેનિક

ઝેનિથ ફાક્સાસવ

ઝેનિથ ફાક્સાસવના સોલ એજન્ટસ —

મેસર્સ બોલે પ્રધર્સ, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.

રેડીયસ

સ્ટવ, કુકર, અને બ્લોલેન્ડર તથા ૩૦૦ રેડીયસ લેન્ટર્ન
નં. ૧૧૯ આ બધી બનાવટો રેડીયમની છે. મજબુતાઈમાં, પવનનાં તોફાનમાં અને
અકસ્માતોમાં તદ્દન સંતોષકારક કામ આપે છે. — સધળા દુકાનદારો પાસેથી મળશે —
એજન્ટ — ધી ઇન્ડિયા ઇમ્પોર્ટ એક્સપોર્ટ કંપની, ૮૬, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ, ૨.
ટાકોસ્ટ — ધી બોમ્બે ઇન્ડીકેન્ડીસેન્ટ લાઈટ કંપની, પાવધુની, મુંબાઈ, ૩.

સલાજીમના જાવ

(લેટ-પુસ્તકના પોષ્ટેજ ખર્ચ સહિત)

સપ્ટેમ્બરથી માર્ચ સુધી ચાર માટે ૧૨૬૬ માટે: વર્ષની અપવર્ગથી આદ્ય ચાર માટે
૧૨ માસના : રૂ. ૪-૬-૦ વર્ષના : રૂ. ૬-૮-૦ ૧૨ માસના : રૂ. ૪-૧૨-૦
૬ માસના : રૂ. ૨-૬-૦ ૩ વર્ષના : રૂ. ૧૬-૮-૦ ૬ માસના : રૂ. ૨-૮-૦

સપ્ટેમ્બર-૧૯૩૩ થી જાગરડ ૧૯૩૭ : તથા વર્ષના : રૂ. ૧૦-૦-૦.

[રોલિંગ-કમમાં કમ ચાર માસ માટે સલાજીમ ખરનારને લેટ-પુસ્તકનો લાભ મળશે.]

ગુજરાતની શુભસુદર્શીઓ ! તમારાં બાળકો માટેના
આ ઉપયોગી ચીજ તમે જોઈ ?

બાલજીવન

બાળકો અને વિદ્યાર્થીઓનું શુભરાતી લાખાનું પહેલ
વહેલું સોથી વધુ લોકપ્રિય સસ્તું છતાં ચર્ચામય સુંદર
સચિત્ર માસિક દર મહિને દર્શાવે બાળકો એમાંથી
અમત સાથે જ્ઞાન મેળવે છે. બાળકો માટે એ અનિ-
વાર્ય છે. છેવટાં ૧૧ વર્ષથી નિર્ચયિત પ્રકટ થાય છે.
૧ કોને દર ૬ વર્ષે ૧૨૫ પાનાની દળદાર લેટ
ચાપડી પણ મળે છે.

સલાજીમ વર્ષના માત્ર રૂ. ૩)

લખો: રમણલાલ નાનાલાલ શાહ.

તંત્રી, બાલજીવન -બાળવાહા-વહોદરા.

બાળકો માટે પુસ્તકો
બાલકોના પ્રશ્નોનો

(સી. હંસા સહેતા) ૧-૦-

બાળકોની રમણીમ ૬.૦.

પુલખાણ ભાગ ૧ અને ૨

દર્શકનો રૂ. ૦.૦૦

દેશદેશના વીરકથાઓ

રૂ. ૦.૦૦

આનંદપ્રદારના ભાગ

૧, ૨, ૩, ૪ રૂ. ૧-૧૩-૦

એ સિવાય તમામ બાલો

પર્યોગી ચોપડીઓ અમારે

ત્યાંથી હમીયા મળે છે.

લેટ, લઠાણી, ખનામ કે

બેળાવહા પ્રસંગે જમને જ

લખો.

સુવાન માતાઓ માટે બે અણુમૂલ્ય પુસ્તકો

બાળઉછેર

ગર્ભમાં બાળકે આવે ત્યારથી તે મોટું
થાય ત્યાં સુધી તેના ઉછેર વિષે માહિતી.
મૂલ્ય : આઠ આના : પોષ્ટેજ : સવા આના.

લેખક : ડૉ. અમૃતલાલ હ. પટેલ, હેલ્થ ઓફીસર, મુરત

મળવાનું ઢેઝણ :

“ગુણસુદર્શી”

૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, મુંબાઈ, ૪
બુકસેલરો પાસેથી.

સતતિ-નિયમન

મર્યાદિત સંખ્યામાં બજાવવા અને
તંદુરસ્ત બાળકો મેળવવાની આવી.

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૮-૦ : પોષ્ટેજ : ૦-૩-૩

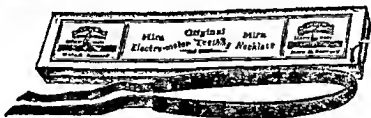
બાળકને ઠાંત આવવાનો સમય

એમાં જરાય શક નથી કે

બાળકના જીવનમાં બાળકને પોતાને માટે એથી વધુ ભયભરેલો અને માતાને અત્યંત ચીંતા ઉપજાવનારો બીજો કોઈ કંટાળીનો કે કસોટી કરે એવો સમય નથી. બાળક પાચ મહિનાનું થાય ત્યારથી ઠાંત આવવા માટે છે અને આ સમયની શરૂઆતથી આખર સુધીમા બાળકના શરીરના બંધારણમાં મોટો ફેરફાર થાય છે, અને તે અરસામાં ઘણા ગંભીર ફરફો ઉભરી નીકળે છે.

આ દુઃખ દુર કરવા માટે ઘણી જાતના ઉપાયોના ભલામણ કરવામાં આવે છે, પરંતુ મીરા ટીથીંગ નેકલેસ કરતાં બીજી કોઈ પણ વસ્તુ વધારે અસરકારક સાબીત થઈ નથી. એ નેકલેસ અમારી પોતાની શોધ અને બનાવટ છે અને દુઃખ સમયમાં આખી દુનિયામાં તે લોકપ્રિય થયો છે.

મીરા ટીથીંગ નેકલેસ

મીરા ટીથીંગ નેકલેસ ઉમતા ઠાંત ઉપર જ નહિ, પરંતુ આખા શરીર ઉપર સાધારણ રીતે કાયદાકારક અસર કરશે અને ઘણા પાંચણાંમાં આ માઠા ઉપાયથી દુર કરી ચકાશે.

અમારી આ કીમતી શોધના ઘણી નકલો થવાનો સંભવ હોવાથી પ્રભ ઉતરાય નહિ તે માટે અમારો મીરા ટ્રેકમાઈ એવાના ખાસ ભલામણ છે. ડિંગ અને પ્રશ્નદેશ માટેના

ડી એમ. ઠાકોર એન્ડ કંપની,

સોલ એજન્ટ

૪૬, અચંજેટ સ્ટ્રીટ, ફાટ, સુબાઈ.

પોષ્ટ ઓર્ડર નં. ૨૧૧૧, (કલકત્તા) નં. ૨૪૯ (મદ્રાસ) ૧૧૪ (કરાંચી) ૧૭૪ (લાહોર).

શિયાળામાં

સૌભાગ્ય મુંઠી પાક, પીળપટ્ટી પાક, કુખાંડ પાક,
બળવધક પાક, સાલમપાક, ચોપચીની પાક,

ખાવા લાયક

બદામપાક : કી. રોર ૧ ના રૂ. ૨-૦-૦ : પોષ્ટેજ ભુકું.

આ ઉપરાંત માણસની તબિયત અનુસાર માત્રા વિગેરે મેળવી ખાસ પાક બનાવી આપવામાં આવે છે. તેની કીમત રૂબરૂ અથવા પેત્રથી લખી મોકલીશું. અમારી સાળામાં દરેક જાતની દવાઓ તૈયાર મળશે. વ્યાધિની વિગત લખવાથી ચોખ્ખા દવા વ્યાજબી કીમતથી આપવામાં આવશે.

વૈદ્ય હુર્લસદાસ નરેતમદાસ, લાવાનગરી બાળાગોળીવાળા
કા. નરેત્રમ ઔષધાલય, ૧૭૦, સી. પી. ટેન્ક માધવબાગ, મુંબાઈ, ૪.

રસભરો વાર્તાશ્રવણ

વિક્ષેપી ગાય

શુભસંતના બાણીતા વાર્તાવિખંડાની
લખેલી પંદર રસભરી વાર્તાઓ

અને બીજી વાર્તાઓ

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૦-૦

પોષ્ટેજ : રૂ. ૦-૩-૦

વ્યવસ્થાપક “મુલુસુન્દરી” ૧૧૪, બીરગામ ખેડ રોડ, મુંબાઈ ૪,

દરેક આગેવાનોએ મુલાકાત લઈ સંતોષ બતાવી વખાણેલું અને
હિંદુ જાતીનાં નિરાધાર અનાથ બાળકોને પોષણ આપવું આ

હિંદુ અનાથ આશ્રમ—નડીઆદ

એક જ છે.

તેને દાન કરવાના દરેક પ્રસંગોએ જરૂર આદર કરી કંઈ પણ દાન મોકલશે :
ધાવતી, મોટી માળા, વિધવા, સંધવા વૃદ્ધા વિગેરેના
સીવિલાસ યોગ્ય છે

આ જાતે દાનની મર્યાદા જરૂર છે.

આપશો ?

લખો—મંત્રી હિંદુ અનાથ આશ્રમ—નડીઆદ

જન્મ્યાએને બળવાન અને નિરોગી રાખતા અરીજી ન આપશો, પરંતુ અરીજી વગરની
 " સમુદ્ર મંથન છાપની " (૨૭૨૮૬)

ભાવનગરી-બાળાગોળી

દર્શકો પાવી, કૌંમલ ૧૦૦ ગોળીની બા. ૧ ચાર આના એક થી ચાર બાટલી સુધી પોષ્ટેજ પાંચ
 આના વધુ. બનાવનાર: વૈદ્ય હુલ્લભાઈ નરોત્તમભાઈ, ડૉ. સી. પી. ટૅંક રોડ, મુંબઈ નં. ૪
 નરોત્તમ ઔષધાલય.

ધી ઇંડીઆ પ્રોવીડન્ટ કંપની લીમીટેડ; કલકત્તા.

ફંડ રૂ. ૧૦,૦૦,૦૦૦

ગરીબ તેમજ મધ્યમ વર્ગ માટે ખાસ

બાળકોના હિત માટે

વીમો ઉતરાવવાની દરેક માત્રાપિતાની પવિત્ર દરજ છે.

પ્રીમીયમના તદ્દન સસ્તા દર

માસિક છ આનાથી માંડીને રૂપીઆ બે સુધી

ડાકટરી તપાસની કમ્પ્યુટ નહિ-રક્ત તંદુરસ્તી બ્રેકએ

૧૮ થી ૪૫ વર્ષની ઉંમરની

કોઈ પણ તંદુરસ્ત સ્ત્રી યા પુરૂષ વીમો ઉતરાવી શકે

વધુ વિગતો માટે એક પોષ્ટ કાર્ડ લખી પૂછાવો

મુંબાઈ બ્રેકાકાના } આર. એમ દિવાડકર એન્ડ કંપની; મજગામ, નં. ૧૦
 સીદ્ધ એજન્ટ:

સાંચ ઓફીસ—ઘાટકોપરવાલાની ગાલ, મુગભાટ, મુંબાઈ, ૪

બેળવાતો રાષ્ટ્રમ સાંજે ૬ થી ૯ (સ્થા. ટા.)

નવા વર્ષનું લવાજમ ક્યાં લરશો ?

નીચેના કોઈ પણ સ્થળે લવાજમ લરી પાવતી બેળવી શકાશે:-

૧. શ્રી. ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળ, ગીરગામ એક રોડ, મુંબાઈ, ૪.	૪. ધી લુલાણા મિત્ર પ્રિં. પ્રેસ, રાવપુરા, વડોદરા.
૨. મેસર્સ સી. જમનાદાસની કંપની, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ, ૨.	૫. મેસર્સ ધી જનરલ બુક. ડીપો, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ, ૨.
૩. મેસર્સ આર. આર. રોહની કંપની, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ, ૨.	૬. " ગુણસુન્દરી " કાર્યાલય, ૧૧૪, ગીરગામ એક રોડ, મુંબાઈ, ૪.

જ્યારે પિયુ વસે પરદેશ

પતિદેવને ઘણું ખર્ચ બહારગામ કરવાની નોકરી હોય, અવારનવાર વિરહનો પ્રસંગ
મનમાં હોય, ત્યારે એક તેમનો કલાત્મક ફોટો યા તેમનું કાવનાભર્યું એન્લાઈનમેન્ટ એન્ડ
પત્નિનો એકાંતનો એક માત્ર માધી હોય છે વેન્ગાર્ડ સ્ટુડીઓની હાથીઓએ અને એક્સેલ
સીઅર ફોટો એન્લાઈનંગ કુર્ના એન્લાઈનમેન્ટોએ એ રીતે કેટલીયે ગૃહરાણીઓના ડાના
આંસુ ધુછ્યાં છે.

તમે પણ એક પડાવી લેજો.

તમારા પતિ પાસે તે હાથ કરજો.

દેશનેતાઓએ સર્વોચ્ચ ક્રેડ અને જનતાએ સ્વીકારેલ નીચેના બે સ્થળો નોંધી રાખો.

એક્સેલસીઅર ફોટો એન્લાઈનંગ કુર્ના

અને

વેન્ગાર્ડ સ્ટુડીઓઝ

(અપરંપુરેટ ઇલેક્ટ્રીક સ્ટુડીઓઝ)

નં. ૩૬૧-૩૬૬, ઠાકોરદ્વાર પોસ્ટ ઓફીસ પાસે, મુંબઈ નં. ૨

“બાહ્યગર”

મહાભારતના એક

પ્રસંગની કથા.

તમામ સ્ત્રીઓ લરપૂર

— પુસ્તકરૂપે —

જરૂર વાંચો.

ક્રિસ્મસ તથા પોસ્ટ ખર્ચ માફ

આજેન મંગાવો

આતંકનિગ્રહ ઔષધાલય

ભામનગર—કાઠીયાવાડ.

બળવાખોર

ત્રી-સ્વાતંત્ર્યના પ્રશ્નો ચર્ચાતું

સામાજિક નાટક

લેખક : શ્રી. શાંતિલાલ શાહ, ખેરીસર

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૦-૦ પોષ્ટખર્ચ : રૂ. ૦-૨-૦

વી. પી. ખર્ચ અલગ

મળવાનું છેકાણું,

“શુશુસુંદરી” કાર્યાલય,

૧૨૪, વિદ્યવાણ પટેલ રોડ, મુંબઈ, ૪

હવે તો આ માસિક ગુજરાતના દરેક ઘરમાં વખણાઈ ચૂક્યું છે. દરેક સાહિત્યશોખીનનું એ પ્રિય યર્થ પડ્યું છે.

આજ તેરતેર વર્ષથી રસપ્રદ ને સર્વ વર્ગને રચીકર યર્થ તેવું સાહિત્ય 'પ્રેરસતું' 'નવચેતન' માસિક હમેશાં નવી શૈલીની નવલિકાઓ, ચિંતન-વારપૂર, કાવ્યો, વિજ્ઞાન, ઉદ્યોગ ને વિધવિધ ઉપયોગી વિષયોના મનનીય લેખો અને અમિનવરંગી સમાલોચનાઓથી પોતાનું સ્થાન સામાન્ય જનતામાં તેમજ શિષ્ટ અને સંસ્કારી વર્ગમાં નક્કી કરી ચૂક્યું છે.

એના પાને પાને નવી તાઝગી છે. કલ્પના, પ્રાણ અને બાવનાનાં દર્શન છે. એના ત્રિરંગી ચિત્રોમાં જીવન અને કલાનાં જે સુંદર પ્રતિબિંબો નજરે પડે છે તેવાં જવલ્લેજ નજરે પડે છે.

ઉંચા ચીકણા ને સફેદ દુધ જેવા કાગળો વાપરવામાં, સુધક છપાઈમાં, સાદી છતાં કલાયુક્ત લેખગોઠવણીમાં આ માસિક ખરેખર ભાત પાડે એવું છે.

છેલ્લાં તેર વર્ષથી એક સરખી રીતે જે ઠાઈ પણ માસિક લોકપ્રિયતા બળવી રહ્યું હોય તો તે આ જ માસિક છે.

વર્ષના બાર અંકમાં ત્રણ અંક વધારે દળદાર કદમાં ને આકર્ષક રૂપમાં નીકળે છે (૧) દીવાળી અંક (૨) મૈત્રિક વાર્તા-અંક (૩) હારયાંક.

આવા રૂપરંગ, સાહિત્ય અને કલાના સર્વાંગસુંદર નમુનારૂપ માસિકના તમે હજી સુધી આહક ન થયા હો તો આજે જ થાઓ.

વાર્ષિક રૂ. ૬૦

હિંદ બહાર રૂ. ૮૫

છુટક રૂ. ૦૫૫

લખો : " નવચેતન " ઓફીસ, ૧૦ પોલોક સ્ટ્રીટ, કલકત્તા.

શ્રી. રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈની

નવી વાર્તા

ક્ષિતિજ

કૌમુદી માસિકના ઑગસ્ટ અંકથી શરૂ થાય છે

વિપરાત

ધૂમકેતુ

મેઘાણી

ઉમાશંકર

રમણ વસંત

દુર્ગેશ શુક્લ

કીકુભાઈ દેસાઈ વગેરેનાં વાર્તા-નાટકો

અને

- કવિશ્રી ન્હાનાલાલ, પ્રો. ઠાકોર જેવાના વિદ્યતાપૂર્ણ લેખો,
મુન્દરમ્, ઉમાશંકર, બાદરાયણ, બેટાઈ જેવા કવિઓનાં
કાવ્યો, શુભતાની નોંધપોથી, વિજ્ઞાન અને હુન્નરના લેખો

હવે પછીના અંકોમાં આવી વિવિધ રસિક સામગ્રી હશે જ.

તમારા પુસ્તકાલયમાં મંગાવવું ભૂલશો નહિ

જાન્યુઆરીથી ડિસેમ્બર વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૫.

જુલાઈથી ડિસેમ્બરના રૂ. ૩.

ડિસેમ્બર આખર સુધીનું જ લવાજમ લેવાય છે.

કૌમુદી કાર્યાલય : રાવપુરા : વડોદરા.

ગુણસુન્દરી અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

લવાનમ : ર. ૪-૬-૦] (સ્ત્રી-ઉપયોગી સચિત્ર માસિક) [દિન બદાર : ૧૦ શીર્ષી

તંત્રી : જયકૃષ્ણ ના. વર્મા

ઓગસ્ટ : ૧૯૩૫

મુદ્રાલય :

ઉપતંત્રી : યજ્ઞેશ હ. શુક્લ

૧૧૪, શ્રીરામ બેરોડ, મુંબાઈ, ૪.

પુસ્તક રૂ ૪ મુ]

અનુક્રમણિકા

[અંક ૬ કો.

શ્રી સરલા દેસાઈ, પી. એ. :

મુખપૃષ્ઠ ચિત્રો ...

પદવીદાન સમારંભ :

વસન્તી વિદાય : શ્રી. વાલીલાલ હ. શાહ ..

રેશ ફલારી : શ્રી. કેશવલાલ હ. શેઠ ...

વનની મીઠી મેળા રે : શ્રી. રસિક ચિ. ત્રિપાઠી ...

અતિમા ૨. શ્રી. રમણીક કી. મહેતા ...

પાપાણુ પૂજકને : શ્રી. નારાયણ છા. દિવેદી ...

સ્નેહ-હીક્ષા : શ્રી. પ્રિયવદન બક્ષી ...

લંકર : શ્રી. સુનીલાલ વર્ધમાન શાહ ...

શ્રીગુ' હેયુ' : શ્રી. ચરેય હ. શાહ ...

બાણેલી પડોશણુ : શ્રી. સુમતિભાઈ મોરક ...

એ પત્ની કોની ? : શ્રી. ચરેય હ. શાહ ...

હિન્દી સ્ત્રીઓ માટે વિજ્ઞાનગુ' ક્ષેત્ર : ડૉ. એચ. ચંદ્રશેખર વેંકટ રામન ...

ફૂલવેળી : ...

શ્રીજન્મ : ...

નોંધ : ...

બાહ્યવિભાગ

તંત્રી : સોમલાલ પટેલ

સિદ્ધ ને તેના મિત્રો : શ્રી. ચંદ્રશંકર ...

મહાનિધી : શ્રી. સો. ...

બાલો, કેયુ' એ બાળ : શ્રી. ચન્તિલાલ શાહ ...

હું' વર્ણાશ્રુત અનુ' તો : શ્રી. વિદ્યાદેવી રસવાળી ...

પીપળો : શ્રી સો. ...

આબાદ શુદ્ધિ : શ્રી. જયકૃષ્ણ વાસુદેવ ચંદલા ...

યુરોપના વેપારીઓ ગોદરેજના નાહવાના સાબુ પોતાના દેશમાં આયાત કરે છે!!!!!!

પોતાના દેશના નામાંકીત ડાક્ટરો અને રસાયણશાસ્ત્રીઓના ગોદરેજના
નાહવાના સાબુ માટેના ઉંચા અસીપ્રાય અણી જરૂરનો હિંદુસ્તાનથી
ગોદરેજના સાબુ અને ખાંસ કરીને ગોદરેજના સુખડના સાબુ
મંગાવીને વાપરવા લાગ્યા છે.

એ સુખડના સાબુમાં મોટા જથ્થામાં માર્કસોરનું સુખડનું તેલ
વાપરવામાં આવે છે અને મોઢા પણ સુખડના સાબુ કરતાં
એ સાબુ વજનમાં વધારે અને સસ્તા હોય છે.

કારખાનું: ગોદરેજ સોપ્સ લીમીટેડ.

ડીલાઈલ રોડ, મુંબઈ.

સોલ એજન્ટ: નાદીરશાહ પ્રીટર એન્ડ કંપની.

એસ્પેનેડ રોડ, મુંબઈ.

ગુણસુન્દરી

શ્રી. ના દા હા મહિલા વિદ્યાપીઠનાં નવાં પી એ

શ્રીમતી મનલા દેમાઈ, પી એ

[પ્રથમ ભાગે લખેલું 'શ્રીગત્']

શ્રીમતી નારાયણદાસી કા. મલિલા વિદ્યાપીઠ : પદવીદાન સમારંભ

૨૯ મી જુનને શનિવારે સુબાઈના સર કલચણ જઈકીરે હોલમાં આ સમારંભ થયો તે વેળા લેવાયેલા ફોટો
[જાણી બાણીથી] શ્રીમતી ધરાવતી કવે (રજકાર), લેડી પ્રેમલીલા કાકરસી, થા. જોસ, પાટકર (આન્સેલર),
ડૉ. સર. સી. વી. રમણ, ડૉ. કવે અને લેડી મી. વી. રમણ

ગુણસુન્દરી

અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

વાર્તા અંક

પુસ્તક ૨૪મું

ઓગસ્ટ : ૧૯૩૫

અંક ૬ છે

વસમી વિદાય

માતાની ગોદ મમતા ભરી રે, છોડી મહિયરની માયા,
છોડી માયા શાણી સહિયરની રે, છોડી બાપુની છાયા,
નયણે નીરખેલાં ઝાડવાં રે, છોડ્યાં વાલીડાં ભાયા,
છોડી મહિયરની વાટડી રે, ભાલે લેખ લખાયા,

બાપુ મારા મન મીઠંડાં રે, આજ અગળી હું થાતી,
હેયું રૂવે, રૂવે આંખડી રે, રૂવે માડી મૂંઝાતી;
માડી મારી મન મીઠંડી રે, વેણ મીઠંડાં રહેતી,
વેણ રૂઝેરાં હેયે જહી રે, આજ અગળી હું થાતી.

માતા પિતાની છાંયમાં રે, હું તો હસતી ને રમતી,
કાલી ઘેલી મહારી વાણી રે, દાદા દાદીને ગમતી;
લાડ લડાવી મોટી કરી રે, આજ પર ઘેર પળતી,
દીકરી શું દવલી હશે કે, વિષમ વિષ નિતરતી.

ગુણહીનક દીકરો ગણો છે, દાદા દીકરી કેવી ?
દીકરો સાચવો બહાલથી શું, દીકરી પર ઘેર દેવી ?
કહો કહો દાદા દીકરે રે, શાં જય તય કીધાં ?
પાપ કીધાં કંઈ દીકરીયે કે, પ રે દેશ દીધાં ?

કાકા બાપુ તમને વિનવું દે, તમે સાચવી રહેને,
માતા મારી મન મીઠી દે, હૈયે ધીરજ દેને;
આજ લગી રહી સાથમાં દે, આજ સાથને છોડી,
હજી ભરી ધર લોભમાં દે, ચાલી ચિત્તને ચોડી.

ભાઈ લોભધ તમને વિનવું દે, તમે સાચવી રહેને,
કરને જવન માતતાતનું દે, જાડી ધીરજ દેને;
મહિયર સંદેશા મીઠી દે, તમે દેને ને કેને,
લાણી મહારી મન લાવતી દે, લાળ નણ્ણીની લેને.

બાળપણની બેનડિયું સહુ, સાચવી રહેને,
લાળ લેને મારી માવડીની, એનાં સંદેશા કેને;
બાળપણના બેલણાં દે, આજ હૈયે સહુ આવે,
છોડી જતાં તમ સાથને દે, મહારે મન મૂંઝાયે.

x

x

x

માતૃપિતા વીર બેનડી દે, સહુ ટોળે રે મળીયાં,
રાતાં મૂકી સહુ સાથને દે, બેની પંથે રે પળીયાં;

x

x

x

મીટ માંડી સહુ નીરખે દે, વહી વેલડી ભાવી,
એક રહે માડી મીઠી દે, ધરતી ખાવાને ધીતી;
એકરડાનાં તેજ એસર્યા દે, ન ખાતી ન પીતી,
એક હૈયું એવું હીબકે દે, એની આંખડી રાતી.

વાડીલાલ હ. શાહ

“પ્રસંગ વિકટ છે. છતાં વિરલ છે-ખરી કસોટીનો છે; કહો, કુન્દન નીવડવું છે કે કથીર ? કાથર બનવું છે કે વીર ? ”

મોરકોની એકાન્ત ગલીના અન્ધારીઆ ખંડમાંથી સૂસવતા તીર સરખા શબ્દો ગાજતા હતા. મૃત્યુની શાન્તિ જેવું વાતાવરણ ગમ્ભીર હતું; આક્રોશની પરમ્પરા જેવાં વાદળ ચારે દિશાએ ચડ્યાં હતાં. ગગન ગોરમ્ભાણું હતું. દેમાર ઝડીઓ ઝીકતો વરસાદ હમણાં જ બળે તૂટી પડશે એમ ધરાતું-એવામાં પ્રચન્ડ ગર્જના સાથે, વાદળ ચીરતી વીજળી વહૂટી અને ગલીની સામેના એક આલીશાન મકાનનો મિનારો વીધીને ધરતીમાં સમાઇ ગઇ: તરત જ સૂમની શાંતિમાં, આસ-પાસ કણકંદુ કોલાહલ સંભળાવા લાગ્યો.

એ કોલાહલ ભેગો ભળી જતો ઝીણું-સ્વર, પેલી એકાન્ત ગલીમાંથી પાછો સંભળાવા લાગ્યો: ‘ નથી સમજી શકતો કે બધાનાં રહ્યાં કેમ ખીજાઇ ગયાં છે ! નથી સમજી શકતો કે કુદરત કાન્તિનું પ્રત્યક્ષ સૂચન કરી રહી છે છતાં બધાની શુદ્ધિ કેમ કુદ્ધિત બની છે-ઓલો: માન મુડદાલ જીવન માથુવું છે, કે મરી જાણુ છું ? ’

“ મરી જાણુ છું ”-મરીને જીવન માથુવું છે. ” એક સામઠા વીસ-વીસ વ્યક્તિઓના શુદ્ધ પડધાથી કાન્તિકારોને ખંડ ગાજી હોયો.

“ સાહબાઈ, બિરાદરો ! હમણાં વીજળી પડીતી તે

દેશ હલારી

જોઇ હતી ને ? તકમે સૌ એવી જીવજોષી વીજળીઓને સુદીમાં ઝીલનાર : જવાંમરો છો: કહો તમારે મર્યાદાની ઘાબવવાનો વારો આજે કોનો છે ? ”

—અને ઓગણીસે “કામ-રેડસ ’ ની દષ્ટિ, નિકાલાય પ્રત્યે વળી મરદારે તેના મામે જોયું. શું લાગ્યું ? બળે નિકાલાય જુદી જ સ્થિતિમાં ન ધસડાતો હોય ! એની નજરનીચી ઢળાયલી હતી, ટીકીમાં બળે કોઇ મનોરમ્ય મૂર્તિને ન નિરખી રહ્યો હોય ! ” એના અન્તરમાં બળે કતબ્ય અને પ્રેમનું ઘમ્મલ ધુલ ન મચી રહ્યું હોય !

“નિકાલાય ?” સરદારે પડકાર કર્યો અને મુશ્વણમાં પડેલો નિકાલાય સચોટ થયો. બોલ્યો:—

“ જી. ”
“ સાચું બોલ, અણગિની પળે તને કયો વિચાર પગવી રહ્યો છે ? ” સરદારે સત્તાવાહી સ્વરે પૂછ્યું.

“ ફરજનું ફરજ ફેડવામાં મને કોઇ જ વિચાર પગવી શકે તેમ નથી. ” નિકાલાયે બધું બળ એકઠું કરીને કહ્યું.

‘ મરજીવાને આવા જ શબ્દો જાણે. તો સોંપાયલું કતબ્ય કરવા કટિબદ્ધ થા, અને સપથ લે, કે પ્રાણાન્તે પણ મંડળને બેવશ નહિ બનું. ’

“ સોંપાયલી ફરજ અદા કરીશ, મંડળને બેવશ નહિ થાઉં. ”

“ દેવ તને દેશપ્રેમી બનવાથી દૂર રાખે; કુદરત તને નિર્ભય બનાવે; સમય તને સર્વ રીતે સાનુકુળ હો. ”

—સરદારના આશીર્વાદ

લેખક :

શ્રી. કરાવ દ. રોક

સાથે 'કાન્તિ' નો ન્યથેય થયો અને વૃક્ષપરનાં વિખરાયેલ જતાં પંખેડ પેડે ટોળે વળેલી આ 'ટાળી' વિખેરાય.

૨

'આજની એક' પચ્ચીસી પરનો આ કિસ્સો છે—જ્યારે અરણ્યહીના જુલ્મે સારું શિયા સન્તાપી રહ્યું હતું, અમલદારોના અ-મોતુધી અભ્યાસો અને મુડીવાદના ઉન્માદથી રંકે પ્રભાનાં લોહી ચૂસાઈ રહ્યાં હતાં અને તે સામે વિપ્લવના ઘાવાનળની ચિતગારી સળગવા લાગી હતી. વિપ્લવવાદીઓ સમજતા હતા કે એમની કાન્તિના પરિણામમાં શાન્તિ અચોક્કસ અથવા સ્વરૂપ છે અને કારાગૃહ, ફાંસી કે સપ્તભિરીઆની વેરાન ભૂમિમાં દેશવરો-એ જ એમનું ભાગ્ય નિર્માણ છે, અને તે છતાં અગ્નિ સાથે ખેલ ખેલવા તેઓ છવ પર આવી ગયા હતા; કેમકે રીબાઈ રીબાઈને, 'કન્દમનના કન્દ કતવાથી શું મળાઈ પીસાઈ રહેંસાઈ જમીને મૃત્યુની લ્હાવમાં હોમાવા કરતાં કંઈક હમરવેઈં ઘાખવીને સ્વાદા યથ જવાનાં સ્વપ્ન એમને વધુ મીઠાં લાગતાં હતાં.

કાન્તિમંડળ મળીને વિખરાયા પડી બીજો દિવસે સમસ્ત શહેરમાં તરેહવાર અકવાઓ લોક બનિસીએ ચર્ચાઈ રહી હતી—

'કાવતર' પકડાઈ ગયું છે.'

'એક મોટા અમલદારનું' ખૂન થયું છે.'

'યુન્હોગારોનો પત્તો નથી.'

'પાંચેક નિહિલિસ્ટો પકડાઈ ગયા છે. તેમાં ખૂની પણ છે.'

—અને એ બધી વાતો નિઠાલાયની પત્ની ઓહ્યાને કાને પહોંચી. તેણે વિશ્વામ-પાત્ર વ્યક્તિ મારફત સાંભળ્યું કે પોતાના લ્હાવો પ્રિયતમ-નિઠાલાય-ગિરદાર થયો છે,

જે અમલદારનો ખૂની હતો—જેણે કાન્તિમંડ-ળનું કતવ્ય વફાદારીથી અદા કરવાના અપય લીધા હતા. નિઠાલાય એવકા નથી થયો, તેણે પ્રતિજ્ઞાનું સફળતાથી પાલન કર્યું છે, એ વિચારે ઓહ્યાનો આત્મા સંતુષ્ટ થયો. પોતાના સ્વામી મારે એને ગૌરવ ઉત્પન્ન થયું: તેની ગિરદારોની રચમાત્ર પણ ગમ-ગિની એને નહિ જ થઈ.

'અરે, ઓહ્યા! કહે છે કે નિઠાલાય પકડાઈ ગયા છે! ત્હારું શું થશે હવે?' પડોસણે આવીને ઓહ્યા પ્રત્યે કરુણ લાગણી ધાવવી.

'મારું શું થશે?' ઓહ્યાનાં ચક્રુમાં ચોર અમક તરવરતી હતી: 'શું થવાનું હતું? નિઠાલાય કદાચ આ જગતમાં હવે નહિ હોય ત્હોણ મારું શું થવાનું છે? કેલ્ય જેવા અમલદારો અને લોહી ચૂસ મૂડીદારોના પનારે પડીને અમે વળી ક્યારે સુખી હતાં જ? મારે નિઠાલાય એ બધાં બન્ધનમાંથી છૂટે તેથી મને કુઝા શાનું? સાંભળ્યું પહેલ કું મારે ફોડી લપટા, તમારે કોષએ. અમારી જરાય ચિન્તા નહિ કરવી.'

'ત્હારું તો ઠીક, પણ ત્હારા એક વર્ષના બાપકા આ બાળકનો ખેલી કાણુ?'

—અને ઓહ્યા હસી: 'ઘેલી રે ઘેલી! જેનું કોષ નથી, તેનાં લાંબ સ્થાનાર ક્યારે લાયકો ધણી ક્યારે જ હોય છે. બાળક એનું તકદીર લઈને આવ્યું હશે ને? જેનું એનું ભાગ્ય નિર્માણુ! એની વળી આપણને શી ચિન્તા! 'ઓહ્યાએ 'અપણને' શબ્દ ખાસ ભારપૂર્વક ઉચ્ચાર્યો. પડોસણુ ઓહ્યાનાં વજૂ જાતી જોઈને મંત્રસુગ્ધ બની ગઈ દિલાસાના શબ્દ એની કનેજ રહ્યા અં ઓહ્યાને ત્યાંથી ઉઠીને તે વિદાય થઈ.

બાળામાં રમતું ઓહ્યાનું બાળક માવ

વારતે શેવા લાગ્યું. માતાએ આળસનાં મુખ આગળ ચાનમુકા સ્તન ધર્યાં; પણ રક્ત ચૂસણી દમનનીતિથી ચુક બનેલા જીવન-વાળા સ્તનમાં ધાવણું જુદા સરખું ક્યાંથી હોય, કે આળસના હોઠ સરખા ભીંજાય ! આળસે શેવા લાગ્યું. દૃઢ મનની ઓઠોએ આળસને માથે અમીલયો દસ્ત ફેરવતાં કહ્યું:—

‘ શે ના; બેટા ! આજે તો દસવાનો દિવસ છે. દેશદાએ તારો પિતા આજે પરહેજ થયો છે. હમણાં તને એ બધું નહિ મમનમ; પણ તને જોખને લોક મગરીથી બોલશે કે આ જોકરો નિકોલાયનો, જેણે સ્વદેશદાએ જીવનદાન દીધું હતું...’

અને એ વખતે આળસે જાનું રજું—
કિલકિલાટ દસી રજું.

‘ કેને ? ’

‘ નિકોલાયને; હું એની સ્ત્રી છું. ’

‘ રમચિટ્ટી ? ’

અને રમચિટ્ટીને બદલે મિટ્ટી નજર તથા થોડાંક નગદનાણાં વડે ઓઠોએ અંદર દાખલ થવાની સગવડ મળી.

કેદખાનાનું લોખંડી દારૂખુલ્લું. કાળી અંધારી રાતે પણ ઓઠોએ નિકોલાયના મહેરને ઓળખી કહાડ્યો નિકોલાય પણ આવી અંધાર રાતે ઓઠોએ આવેલી જોખ સ્તબ્ધ થયો. કાણકર બેમાંથી કોઈ જ કંઈ બોલી શક્યાં નહિ. આખરે નિકોલાયની જીભ ફટી:

‘ ક્યા બહે અહીં મુઘી-અને આપી અંધાર રાતે-તને ખેંચી આણી, જાણી ઓઠો ? ’

‘હર હઠ, નાપાક દેશદોહી !’ નીજ-
ળાનો અંચિકા લાગતો હોય તેમ નિકાલાય
યંત્રી ગયો. ઓઠાનાં વેધક વેષુ ચાલુ
હતાં—‘બેશરમ ! બોલતાં છબ કપાઈ જતી
નથી, કે ત્હારી ખાતર તું દેશદોહી બને છે !
હવસના કીડા ! ત્હને અજર નથી કે ત્હારા
હૃદવાયો, સરકારી સાક્ષી થવાયો, કેટકેટલાંની
મત્લીઓનું કિસ્મત તું ફેડી નાંખવાનો છે !
અને તે કરતાં ય વધારે હિલુપતની વાતનો
ય ત્હને ખ્યાલ નહિ આવ્યો, કે જેની ખાતર
તું જીવતાં રહેવા ઇચ્છે છે તે આ ઓઠા
અને ભવિષ્યનો એક પ્રત્યક્ષ આપણો બા-
ળક દેશદોહી પતિ-પિતાના કલંકની કાલિમા
સાથે જ જીવવાનાં છે !’

‘ઓઠા, જ્હાલી...’

‘ચૂપ, બેવકા હૃતરા ! હવે તો જ્હાલી
કહે ત્હારી સરકારને, જ્હાલી કહે માટીની
ત્હારી કાયાને—કે કકળતી જમિને ભારૂંપ
છે...’

‘નથી સમજી શકતો કે કોણ દિવસ
નહિ, તે આજે જ ઓઠાને મુખે આવાં
કાલિસ વચન કેમ નીકળે છે.’

‘કેમ કે કોણ દિવસ નહિ તે આજે જ
તું કાપુરુષ બની બેઠો છે; ઓઠા અજર
નિકાલાયની પત્ની નથી; કહું છું તે સમજાય
છે ? હજીએ તક છે; મરજી મળે તો બ્હેતર;
સરકારી સાક્ષી રૂપે જીખાનીમાં મુખથી હરક
સરખો ન ઉચ્ચારવાનું વચન દઈ શકે છે ?’

‘... જો રમ બની શકે. ઓઠા ?’

‘તો જાણે; બની શકે છે કે નહિ, તે
હમણાં જ બેઠ લે.’

‘શી રીતે, ઓઠા ! મને કરી સમજ
નથી પડતી.’

‘જો આ....’

ઓઠાએ ઓવરકોટમાં છૂપાવેલ રિવાલ્વર
બહાર કાઢી : ‘આ રીતે...’

રિવાલ્વરના ઘોડા પર ઓઠાનો અંચિકો
દબાવતો હતો—નિકાલાય ઝડપથી એ જીવલેણ
રિવાલ્વરને છીનવી લેવા જતો હતો, તે
પહેલાં ઓઠાએ સત્તાસરક સ્વર કહાડ્યો.
‘બસ કર. એક જ હાથુ અને...’

‘અને ત્હારું મોત ? ઓઠા !’

‘જરૂર; એક દેશદોહીનું—વિશ્વાસપાતકનું
મોત.’ અને ઓઠાએ આંખ મીચી દીધી.
રિવાલ્વરમાંથી કકંઈ અવાજ નીકળ્યો. નિર્દો-
ષ. યનું અચેતન શરીર પટકાઈ પડ્યું.

તરત જ બીજો બહાર થયો. અને
ઓઠા ધરાયાથી બની. દેહપિંજરમાંથી ઉડી
જતા એના પ્રાણ પંખરોનો અંતિમ ટહુકા-
ભાંગ્યા તૂટ્યા—લયકતા સ્વરે સૂરતો હતો—

‘ત્હારા બાળક ! આ કિંવા ત્હાનો
નિષ્કલંકિત ભવિષ્ય વાસ્તે છે; કોણ તાર
ત્હારો દેશદોહી પિતા તને સાંભરે તો; તે
સાથે ત્હારી માતાના સ્વાર્પણની મીઠી માદ
પણ બૂલતો ના.’

—અને એ દંપતીનો અંતિમ શ્વાસ
છૂટ્યો; એકનો પશ્ચાતાંપ ભૂયો શ્વાસ; બીજોનો
પરમ સંપૂર્ણતાનો શ્વાસ.

વનની મીઠી મેના રે !

[“.....કે પૃથ્વીમા ખાછી લગી રે, ” એ લાગ.]

વગડાની વાટે તે પિંપળિયા ડાળીઓ,
ડાળિયે પોપટ કેરા માળા,
કે વનની મીઠી મેના રે !

ચારો તે ચરતાં'તાં મેના-પોપટજી,
કીધા મેનાએ ચાંચચાળા,
કે વનની મીઠી મેના રે !

આવેલાં દાબ લીધાં અડધેથી જોળવી,
ઉડયા પોપટજી રિસાળા,
કે વનની મીઠી મેના રે !

વગડાની વેલડીએ ફુલડાં ફેંચ્યાં,
ફુલડાં ફરી ફરી યાક્યાં,
કે વનની મીઠી મેના રે !

સરવરિયા પાણ્યુએ આંખલિયા મોંઘ્યાં,
ટફડે કોયલરાણી કાળાં,
કે વનની મીઠી મેના રે !

ઉડે છે ટેલડ ને મોરલિયા આલમાં,
ક્યાં છે પોપટજી કાલા ?
કે વનની મીઠી મેના રે !

જંએ છે બાણુડાં નાનેરાં માળિયે,
માનો પોપટજી ખ્યારા !
કે વનની મીઠી મેના રે !

વગડાની વાટે તે પિંપળિયા ડાળિયો,
ડાળિયે પોપટ કેરા માળા,
કે વનની મીઠી મેના રે !

પ્રતિમા

મૂળ લેખક :
શ્રી. પ્રદુર્લભચંદ્ર ઝોઝા "મુક્ત"

અનુવાદક :
શ્રી. રમણીક ધીશનલાલ મહેતા

અ "ધાર" હવે જતાંએ તે દિવસે પ્રતિમા ફૂલ ચુંટવા ગઇ. બગીચો નહોતો. આંખો અને નાંધુનાં બે ચાર મોઢાં આડ, અને ગુલાબ ચમેલી, ખેસા જુધ, મોગરો વગેરેના ન્હાના ન્હાના છોડ ચારે તરફ લાગેલા હતા. વચ્ચમાં સુંદર ક્યારીઓ કરેલી હતી. એક બાજુએ પથરનો ન્હાનો ચપ્પતરો હતો.

પ્રતિમા આવીને ચપ્પતરા પર બેસી ગઇ. થરીરમાં રક્તિ લાવતાર હલિયુ વાયુ વાઇ રહ્યો હતો. કૃષ્ણ પક્ષની વૃતિયાનો મન્દ રાત્રિના શેષ ભાગમાં, આકાશમાં ચમકી રહ્યો હતો. એની મૃદુ-મલિન જ્યોત્સ્ના નહૂની માફક ધરતી પર પયરાઇ રહી હતી. તારક-બાલિકાઓનું "હોય પયુ શીકડું પડી ગયું" હતું. ઉદાસ દ્રષ્ટિએ તે લાલિ ક્ષિતિજ તરફ નેઇ રહી હતી. પ્રતિમા એ બધું નેઇ રહી નેતાં નેતાં બેસુદ થઇ ગઇ, અત્મભાન ભૂલી ગઇ.

આંખાના આડ પર બેઠેલી કાળી કાચલ સહસા ટહકી ઉઠી: કૂ ! કૂ ! !

પ્રતિમાના સ્વપ્નનો ભંગ થયો. ચમકીને એણે નેઇ તે પ્રકાશની આછી ઝીણી ચાંદર પૃથ્વીના અંક પર ફેલાઇ રહી હતી. વાયુના તરંગોમાં આશ્રમન્દરીઓની મધુર સુંગધ પ્રસરી રહી હતી. પૂર્વક્ષિતિજમાં લાલિમા છાઇ રહી હતી. મનમાંજ પ્રતિમાએ વિચારું : કાચલ શું બોલે છે ?

પરંતુ કાચલ ફરીથી ટહકી નહો. પ્રતિમા ગામી માળ મઘી પ્રતીક્ષા કરી રહી. પછી

ચોતાની વિશાળ આંખોને વધારે એચીને વિસ્મયપૂર્વક તરપનના અંતરાળમાં છુપાયેલી કાચલને શોધવાનો મત્ન કરવા લાગી.

સહસા કાચલ ફરીથી ટહકી: કૂઉઉ ! કૂઉઉ ! !

પ્રતિમાએ એ સ્વરમાં સ્વર મેળવ્યો- રૂઉ ! કૂઉઉ !

મોટી ફાલ્યુ સૂંધી આ ક્રમ ચાલુ રહ્યો. પ્રતિમા કાચલની સાથે હોડ લગાવી એના મનનો ભેદ નાંધુના ભાગતી હતી; પરંતુ તે કાંઈપણ સમજી શકી નહો.

નિર્મળ આકાશમાં સહસા વાદળનો એક કાળો ટુકડો નજરે પડ્યો. હવાના "એચાલ્યુથી એચાલ આવી તે પ્રતિમાના શિર પર ઘેરાયો અને નેતન્નેતામાં વરસીને અદસ્ય થઇ ગયો. પ્રતિમા અવાજ બની પ્રકૃતિનું આ છળ નેઇ રહી.

ફરથી પિતાનો રોહમધુર કંઈસ્વર સંભળાયો: ગાંધી છોકરી ! આજે ફૂલ વીણવાનું પૂરું નહોં ચાલ કે ? પૂજા કર્યારે થયો ? પ્રતિમાને ત્યારે જ્ઞાન આવ્યું. ઝટપટ જીડીને જાખડીમાં તે ફૂલ વીણવા લાગી. વરસાદ પડવાથી ફૂલોને માટી લાગી હતી અને કેટલાંક ફૂલ ધરતી પર ખરી પડ્યાં હતાં. પ્રતિમાએ એ સૌ જાખડીમાં ભરી લીધાં: અને ફૂલ લઇને તે પિતાની પાસે ગઇ.

સદાનંદ આપેડ ઉમરનો માણસ હતો. સ્વસ્થ દીર્ઘ શરીર હતું. લાંબી ઘઢી અને મામાના લાંબા લાંબા વાળ સહેદ થવા લાગ્યાં

ક્ર. સત્યવતી દેવી
 'યુક્ત પ્રતિભા કોઓપરેટીવ સોસાય-
 એટીના મહિલા ઇન્સ્પેક્ટર છે :
 રીએમાં સહકારના પ્રચાર વિશે
 ખૂબ લખવા મટે તેમને
 સુવર્ણચન્દ્ર એ છે.

શ્રીમતી ધર્મશીલા લા-
 બેરીસ્ટર થનાર પટેલાંજિ દિન્ડુ :
 છે. નીલિતા સંશોધક શ્રી :
 જયસંવાલના પુત્રી છે. તેઓ પ
 વશીલાત કરવા સાથે પ્રાચીન ઇ
 સને લગતું સંશોધન કાર્ય

દત્તક વિધાનના શ્રી. દસાઇનાં બીલ સામે વિરોધ

મુંળાઇની ધારાસભામાંનાં શ્રી. દેવદાસનાં, વિધવાઓને અન્નાવ કરતાં બીલ સામે વિરોધ દર્શાવવા માટે મુંળાઇની સ્ત્રીઓની પ્રવૃત્તિ સભા માધવજીભાઈ શ્રીમતી સરોજીની મહેતાનાં પ્રમુખપદે મળી હતી. તે વખતે લેવાયેલું ફોટો-ચિત્ર

હતાં. તપસ્સાનું તેજ સુખ પર ઝગમગ રહ્યું હતું. તે ધાર્મિક પુરૂષ હતો અને તેનો રાત્રિ અને દિવસનો મોટો ભાગ સંધ્યા, ઉપાસના અને જપતપમાંજ પીતો હતો. ઘરમાં પિતાપુત્રી સિવાય બીજું કોઈ જ ન હતું.

ફૂલ આવી ગયા બાદ સદાનંદ પૂજા કરવા બેઠો. પાત્રમાં ફૂલ મૂકીને ન્યારે તે ગંગાજલ છાંટવા લાગ્યો ત્યારે એને જણાયું કે પ્રતિમા પૃથ્વી પર પડેલાં ફૂલ પશુ વીણી લાવી હતી. સ્નેહભરી પશુ કંકવાણીએ એ બોલ્યો: "ભોમ પર પડી માટી લાગેલા ફૂલ શું ભગવાનને ચહે ખરાં માંડી?"

એટલું કહીને સદાનંદ પૂજામાં લીન બન્યો; અને બિચારી બાલિકાએક વિષમ કાયડાભરી પોતાના શ્વપ ખંડમાં જળને બેડી.

સડક પર પડતી એ ખંડમાં એક ન્હાની બહારી હતી; અને પ્રતિમાનીએ

જીવનસંગિની હતી. પિતા ત્યારે કમ્પરો-પાસનામાં તસ્લીન રહેતા ત્યારે પ્રતિમા આ બહારીએ બેસીને રૂરને જતાં-આવતાં રંગ-બેરંગી માધુસોને આધારસ્તુત્ય નયને નિહાળી રહેતી. કોઈ કોઈ વાર પોતાની શ્વ

દ્રષ્ટિએ, નીલગગનના અનંત ક્ષિતિજ તરફ એકીટસે જોઈ રહેતી. અને કેટલીક વાર તો બેશુદ્ધ બની જતી વર્ષાની કેટલીએ અંધારી રાત્રિ, ઓખની કેટલીએ બળબળતી બપોર અને શીતકાળની કેટલીએ સંધ્યાઓ એણે

લવાજમ

માસિકતું ૧૨ શું વર્ષ સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૫ ના અંકથી શરૂ થયો. જેમનું લવાજમ ચાલુ-ઓગસ્ટ ૧૯૩૫ ના અંક સાથે પૂરું થાય છે, તેમને ગયા જુલાઈ ૧૯૩૫ ના અંક સાથે એક જુલો પોષકાડ મોકલી તે સંબંધી ખબર આપવામાં આવી છે. તેઓમાંના ધણીખરાંએ પોતાનું લવાજમ નવા વર્ષ માટે મની એડ્રેસથી મોકલી આપ્યું છે. આ વી. પી. થી ભેટ-પુસ્તક મોકલવા સુચના આપી છે. એ સર્વને ભેટ-પુસ્તક તા. ૫મી ઓગસ્ટ પછીથી મોકલવાનું શરૂ થયો.

જેમણે હજી પોતાનું લવાજમ નથી મોકલ્યું અથવા વી. પી. મોકલવાની સુચના નથી આપી, તેમને તેમ કરવા વિનંતિ છે. જે ગ્રાહકો તરફથી તા. ૧૫ મી ઓગસ્ટ સુધીમાં લવાજમની રકમ મનીએડ્રેસથી નહિ મળે તેમને ભેટનું પુસ્તક તે તારીખ પછી વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે. આશા છે તેઓ એ વી. પી. સ્વીકારી હશે અને પાણું વાળી અમને નકામાં ખર્ચમાં નહિ ઉતારે.

જેઓ ગ્રાહક તરીકે ચાલુ રહેવા ઇચ્છતા ન હોય તેઓ તા. ૧૫ મી ઓગસ્ટ પહેલાં અમને એ સંબંધી ખબર આપે, એવી વિનંતિ છે, જેથી નકામી કડકાટ અને પોષ્ટના ખર્ચમાં અમારે ન લવરડું પડે.

લી. વ્યવસ્થાપક "ગુણસુન્દરી."

આવી રીતે પીતાની હતી. એ બહારીજ એના બાલ્યચરણ જીવનની એકાન્ત સંગિની હતી.

અજ્ઞેય પ્રતિમા એ બહારીમાં આવીને બેડી અને વિચારવા લાગી પિતાજી એ કણું કે "ભોમ પર પડી માટી લાગેલાં ફૂલ ભગવાનને ન ચડવાય, ને એમજ હોય તો ભગવાનુ, ફૂલને માટીમાં ફેળવે છે સામાટે? ફૂલને ભગવાને પેલા કયાં છે અને માટીને પશુ. તો પછી ફૂલ માટીમાં મળી જાય છે ત્યારે ભગવાન એને કંઈક કેમ નથી કરતા? અને માટીમાં મળી જવામાં ફૂલનો કોય પશુ શું? ભગવાન શું એવો

નિષ્કુર છે કે જે નિર્દોષને પશુ દંડ છે કે ?" બાલિકા પ્રતિમા એવી અતી વયેની વિચાર કરતી કોઈ લાંબા સ્વપ્નમાં સરી પડી.

* * * એક દિવસ સવારના ફૂલ પીણાનું દ્રવ્ય

મેથી નાજરે પડ્યું. આજ પ્રતિમા ફૂલવાડીમાં
ફલી ન હતી; એના જેવાં જ, ઉમરમાં
મધક નાનાં મોટાં કેટલાયે ખીન્ન બાળકો
હાની હાની છાપડી લઈ ફૂંદતાં ફૂંદતાં હોઠ
લગાવી ફૂલ વીણી રહ્યાં હતાં. ઢુગાં-પૂજને
માટે સહેરના બૂદા બૂદા મહોદલાઓમાંથી તેઓ
સૌ અહીં ફૂલ વીણવાને આવ્યાં હતાં.
પ્રતિમાએ એ બાળકોને ઉત્સાહ જોયો ત્યારે
તેને આશ્ચર્ય લાગ્યું. તે પોતે પણ એમના
ઉત્સાહમાંથી કાંઈ સ્ફૂર્તિ પ્રાપ્ત કરવાની એવા
કરવા લાગી પરંતુ આજે એને કોઈ નવીનતા
ન લાગી. ફૂલ વીણવા-એ એના શૈલના
આવશ્યક કાર્યોનું એક અંગ હતું. તે
સાવધાનીપૂર્વક ફૂલ વીણવા લાગી હતી-એને
ભય હતો કે ક્યાંક માટી-ધૂળ લગેલાં ફૂલો
પણ ખીન્ન ફૂલોની સાથે ન ધ્રાવી જાય.

પ્રતિમાએ પોતાનાં આજ લગીના જીવન-
માં કોઈવાર એકી સાથે આટલાં બાળકો જોયા
ન હતાં, અને તેથી તે આજે એ બાળકોની
વચ્ચે પડીને જોતાના મનમાં એક પ્રકારની
નવીનતા અનુભવવા લાગી. એ બાળકોના
ઉમંગ, એમનો ઉત્સાહ, એમની સ્ફૂર્તિ અને
કલબલાર જોઈને પ્રતિમા કષ્ટભરને માટે
ફૂલ વીણવાનું ભૂલી જઈ રનેહભરો દ્રષ્ટિએ
એમના તરફ જોઈ રહી. તે એ બાળકોમાં
જાણી જવા માગતી હતી, જાણીને એમની
સાથે વાતો કરવા ઇચ્છતી હતી, પણ એનાથી
એ સાહસ નહોતું થતું. વારંવાર એમનાં
તરફ જોતો, જોડો નિશ્વાસ નાંખીને તે ફરોશી
ચુપચાપ ફૂલ વીણવા લાગી.

પ્રતિમાએ મનમાં મનમાં આ બાળકોની
સાથે પોતાના જીવનની સરખામણી કરી. એને
લાંબું કે નાનું એના જીવનમાં એવો ઉત્સાહ,
એવો ઉમંગ અને સ્ફૂર્તિ એ નામની કોઈ
વસ્તુઓ જ નહોતી. ગંભીરતા, ચુપડીદી,
એકાન્ત ચિન્તાન અને શાંતિ-એ જ જાણે

એના ભાગની વસ્તુઓ હતી; પરંતુ આજ
એ બાળકોની કલબલાર કેટલા બધા લોકોની
વસ્તુ હતી!

બાળકોના જીવને વડાવીને પ્રતિમા,
કેટલીક બાલિકાઓ કેસડાં ફૂલથી પોતાની
ઝોળીઓ ભરી રહી હતી ત્યાં મધ. એમની
સ્ફૂર્તિ જોઈને પ્રતિમા અવાજ બની મધ.
એકવાર જુદાને હયમચાવી, તેઓ દોડીને
સ્ફૂર્તિથી બને હાથે ફૂલ વીણવા મંડી જતી.
એમનાં વીણવામાં, માટી ભાંગેલાં, કરંભામણ
અથવા તાળ ફૂલનો કોઈ વિચાર ન હતો.
હાથમાં આવતાં બધાં ફૂલો ટપોટપ એમની
ઝોળીમાં પડતાં. પ્રતિમાએ આશ્ચર્યપૂર્વક આ
દ્રશ્ય જોયું અને જોતાં જોતાં સાહસ કરીને,
તે એ બાલિકાઓની વધારે નજીકમાં આવી
આવી.

ચોરીચાર ચુપચાપ ઝામી રહીને તે બાલિકા
કઓની કોમ જોઈ રહી; પછી ધીરે ધીરે
એમની પાસે જઈને, પોતાની વાણીમાં
શરીરની સમસ્ત દદતા લાવીને એણે કહ્યું:
"તમે સૌ આવી રીતે ફૂલ કેમ વીણો છો?
માટીમાં-ધૂળમાં પડેલાં ફૂલ શું ભગવાનને
ચઢાવાય છે?"

બાલિકા પ્રતિમાના અગાધ પ્રત્યે રહેલ
ભય દસીને બોલી: "આહો, તને કશું
ખબર નથી એટલે જ તો!"

પ્રતિમા અવાજ બનીને એના તરફ
જોઈ જ રહી.

"અમે ભગવાનને સમજાવવા માટે થોડા જ
કાંઈ ફૂલ વીણીએ છીએ....."

"....."

"એનાથી તો અમે અમારી આદર્શો
રચીશું."

પ્રતિમાનો કંઈ હલે ઉપડ્યો. તેણે કહ્યું:
"આદર્શો રંગરો ? કાંઈ માંડી છે ? ફૂલ
ક્યાં આદર્શો રંગાતી ફેરો વળી ?"

આવિશ હવે પોતાનું હસવું ખાગી ચક્રી નહીં ખિલખિલાટ તે હસી પડી નિસ્તેજ બની પ્રતિમા ચુપચાપ ઉભી રહી બાલિકાએ ઈશુ “કદાચ તહેને કશીયે બખર નહીં હોય ! સીધી જંગલમાંથી આવતી હશે !”

પ્રતિમા શો ઉત્તર આપે ? તે ચુપચાપ બીબી જ રહી

“આ ફૂલને અમે સૂકવીએ છે અને પછી ગરમ પાણીમાં ઘોળાને એનો રંગ બનાવીએ છીએ રંગથી અમે કપડા રંગીએ છીએ-કેવા સુદર, પીળા મઝાના !”

પ્રતિમાએ માથાબચુ અને તે મૌન રહી મનમાં ને મનમાં એણે તકતી કર્યું કે “કાને કે પછુ એવી જ રીતે ફૂલ વીણીને મ્હારી ઓઢણી રંગીશ ”

* * *

પહેલ વહેલુ કાષ્ટ નવું કામ કરીએ તો થોડા મોકાવ થાય છે મનુષ્ય સ્વભાવ જ એવો છે પ્રતિમાને તે દિવસે આખી રાત બિલ્લ જ ન આવી ઝગમગતા તારલાઓના અસ્ફુટ પ્રકાશમાં આખી રાત તેણે વિચાર્યો જ કર્યું કે રહવાર થતા તે, કેવી રીતે ફૂલ વીણી લાવશે, કેવી રીતે એને મૂકવશે, અને કેવી રીતે એનો રંગ બનાવી એનાથી પોતાની ઓઢણી રંગશે એ રંગ કેટલો સુદર હશે અને તેનાથી ઓઢણી કેવી ખિલશે અને તે પહેરેલાથી તે કેવી વધુ સુદર બનશે કદપનાના દર્પણમાં એક એક કરીને આ બધા ચિત્રો પ્રતિમાએ જોયા-કેટલા મધુર, આકર્ષક અને લોભાવનારા !

પરંતુ રાત્રિ ક્ષીતી જતાં અને અધકારને બદલે પ્રકાશની હાથા ખસતી પર ઉનરતા પ્રતિમાના મનમાં મોકાવની બજબજ પ્રકટવા લાગી પૂરું પ્રલાલ પ્રકટવું પહેલા તે પોતાની જ નહીં વધને ચુપચાપ બગીચા તરફ ચાલી નીકળી જાય એવી મોટી નરવા જતી હોય તેમ.

જમને તહેણે કેસડાના ઝાડને ખૂબ જોરથી હલાવ્યું, અને પછી સ્ફૂટિથી ફૂલ વીણી વીણીને છાબડીમાં ભરવા માંડ્યા. થોડી વારમાં છાબડી ભરાઈ ગઈ અને તે ઝટપટ ઘેર જમને એક ખૂણામાં ઠાલવી આવી પછી તે પૂળને માટે ફૂલ વીણવા ફરીથી બગીચામાં ગયું.

સદાનંદ જ્યારે પૂળ કરવા, એકા ત્યારે જોયું તો એકખૂણામાં તાળ-જસી, સૂકા-અધખીલ્યા કેસડાના ફૂલોના દગો પડ્યો હતો, પરંતુ હજુ પ્રતિમા ફૂલ વીણીને પાછી નહોતી આવી ત્યારે એ ફૂલ ત્યાં કોણ મૂકી ગયું ? અને કેને માટે ? તે આમ વિચાર કરી રહ્યા હતા ત્યાં સામેથી પ્રતિમા આવતી નજરે પડી એને જોતા જ સદાનંદે પૂછ્યું “એટા ! આ ફૂલ કેવા છે ?”

સંકેતથી આખો ઢાળો લગભગમાં સ્વરે પ્રતિમાએ કહ્યું “અમરતાં જ પિતાશ !”

“એ કોણ લાવ્યું ?”

“હું !”

“તું ક્યારે લાવી ? અને શા માટે ?”

“બહુ વહેલી વીણી લાવી હતી એના રંગથી મારી ઓઢણી રંગીય”

સદાનંદ ગંભીર બન્યા એમના મુખ ઉપર કરચલીઓ પડી થોડીવાર મૌન રહી તે કાષ્ટ વિચારમાં પડ્યા, અને પછી ચુપચાપ પૂળ કરવા બેસી ગયા પ્રતિમા કાંઈ સમજી શકી નહીં.

તે દિવસે સદાનંદનું મન પૂળમાં લાગ્યું નહીં તે વિચારવા લાગ્યો ‘હાય ! મ્હારી લોગી બાળકીએ કયા પાપના પેરિણામે આ બાગપણું જ વેધન્ય પ્રાપ્ત કર્યું કે ! કાંઈ જાણ્યું નહીં, કાંઈ જોયું નહીં અને અભિશાપના આ લથાલક સંસારમાં તેને એકતી મૂકવામાં આવી, પોતાની જરા જોડણી છટકા પછી કરવાને પણ એને અધિકાર નહીં કેટલા ઉમંગપૂર્વક એ ફૂલ ચૂની લાવી છે પરંતુ હાય ! રંગેની

ઝોડણી પહેરવાનું તો એના નસીબમાં ન
નથી લખાયું. હું એને કેવી રીતે કહું કે
બેટા ! તું આ બધું ધોષણ ન કર, ત્હારા
સંસારમાં આકાંક્ષાઓ માટે સ્થાન નથી. ત્યારે
શું એ જ કરે છે તે કરવા હલ ? પરંતુ
એનું પરિણામ શું આવશે ? હું પિતા છું.
માતાઓ કહે છે કે પિતાનું હૃદય કઠોર હોય
છે; પરંતુ મ્હારું હૃદય આમ દ્રવિમૂત શાયી
યાવ છે ? શું રોહથી કુખળ બનીને હું
કતબની અવગણના કરીશ ? નહીં, મ્હારે
કઠોર જ બનવું પડશે. હું મ્હારે હાથે જ એ
અનર્થ નહીં થવા દઉં. ”

આ તરફ પ્રતિભાએ અત્યંત ઉમંગપૂર્વક
આખો દિવસ ફરતે સૂઝ્યાં અને માંજ પડતાં
પહેલાં જ તપેલીમાં પાણી ગરમ થવાને
મૂક્યું. સઘનંદ એની ઉતાવળ એને ઉમંગ
જેમ રહ્યો હતો, અને જેમ જેમ એ દેખતો,
તેમ તેમ એનો સંકલ્પ કુખળ પડતો જતો.

“ પરંતુ કરીથી એને પોતાનું હૃદય દટ
“ નબળું, અને નીચેથી ખૂસ પાડી : “ બેટા ! ”

“ હું, પિતાજી ! ” ચમકીને પ્રતિભા
સઘનંદ પાસે દોડતી આવી.

“ શું કરે છે, બેટા ! ”

“ પાણી ગરમ કરું છું. ”

“ શા માટે ? ”

“ ઝોડણી રંગવા માટે-હું ફૂલ લાવી
છું ને ! ”

“ પરંતુ ત્હારે રંગેલી ઝોડણી ન પહેરી
જોઈએ, બેટા ! ” પિતાનું ગળું ભરાય
આવ્યું.

“ શા માટે ! ”

“ ત્હારી નસીબમાં નથી લખ્યું. ”

“ નસીબ કેને કહે છે પિતાજી ? ”

“ તું એવી ઝોડણી પહેરે એવી ભગ-
વાનની ઇચ્છા નથી. ”

“ કેમ ! ત્હારા ભગવાનનું મ્હેં શું
બગાડ્યું છે ! ”

“.....”

“ ત્હારો ભગવાન એવો કેમ છે,
પિતાજી ? તે દિવસે ત્હમે કહેતા હતા કે
ધૂળમાં પડેલાં ફૂલ ભગવાન સ્વીકારતા નથી,
આજે કહો છો કે હું રંગેલી ઝોડણી પહેર
એવી એની ઇચ્છા નથી. એ ભગવાન કેવા
નિર્દય છે ? ફૂલ અને ધૂળ ભગવાને જ
સરળતાં છે; પરંતુ ફૂલ જ્યારે ધૂળમાં મળી
જાય છે, ત્યારે એ એને સ્વીકાર નથી કરતો.
ત્હમે એને શા માટે કહેતા નથી ? તે એનું
શા માટે કરે છે ? ”

બોળી બાલિકાના આ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં
સઘનંદને રદન સિવાય કંઈ જ ન સંજયું;
અને તે પ્રતિભાને ગોદમાં લઈને ઝાર ઝાર
રડવા લાગ્યો.

* * *

પણાં દિવસ વીતી ગયાં. પ્રતિભાએ
રંગીન-રંગેલી ઝોડણી ન પહેરી; પરંતુ ઇશ્વરે
પ્રત્યે એના મનમાં કશી જ શ્રદ્ધા ન રહી.
પ્રભુની પૂજા માટે તે હજારો ફૂલ વીણ્યાં હતી
હતી, પરંતુ એમાં શ્રદ્ધા કરતાં અભ્યાસનો જ
વિશેષ ભાગ રહેતો. પિતાની વાતો નિરંતર
એના મનમાં જાગૃત રહેતી હતી, અને એ
દિવસોમાં ઇશ્વરના સંપ્રદર્શમાં અનેકવાર તે
સારી નરસી વાતોનો વિચાર કરી ચૂકી હતી.
એનાં બાલ હૃદયમાં પ્રભુની એક એવી સંદેશ,
એવી કેમળા, એવી સહાનુભૂતિ અને મમતા-
ભરી કલ્પના હતી કે જેમાં તે ઇશ્વરની
“ ઇશ્વરતા ”નો અનુભવ કરવી હતી; પરંતુ
પિતાની વાતોએ કલ્પનાનું એ સામાન્ય
દાષ્ટ્યભરમાં નષ્ટ કરી નાખ્યું, અને તે વારંવાર
વિચારવા લાગી કે ભગવાનનું-ઇશ્વરનું જો
એવું જ સ્વરૂપ હોય તો એ કેટલો સક્રિય,
કેટલો અસહાય, અસહનશીલ અને કેટલો

નિષ્કર છે ! મનુષ્યમાં કોઈ કોઈવાર ઇશ્વરસ્ત
જેવામાં આવે છે, પરંતુ ઇશ્વરમાં શું મનુ-
ષ્યત્વ પણ નથી ?

પ્રતિમા હવે બાલિકા ન હતી. બાળપણનો
ક્યાકાળ, વિતાવીને તે યોવનના મધુર
સ્વાતના દાર પર આવી ઉભી હતી. એની
યૌવનતા ગંભીરતાના રૂપમાં ફેરવાઈ ગઈ
હતી; એની સ્મરણતા અને હસેતાપણમાં
લગ્નનું મધુરમંત્રિત્રણ યથ ગયું હતું. તે
પોતે પોતામાં થયેલા પરિવર્તનનો અનુભવ
કરવા લાગી હતી. સૃષ્ટિની પ્રત્યેક વસ્તુ હવે
એની સન્નિપ્ત કોઈક નવીન અને આકર્ષક
રૂપ લઈ આવી રહી હતી. વસ્ત્રમાં, પાનખ-
રની પછી, વૃક્ષો, અરણ્ય કોમળ પાંદડીઓનાં
વચ્ચે હળુ પહેરતાં હતા, કોપલ હળુ ટહુ-
કતી હતી, પપૈયા હળુ આર્તસ્વરે પુકાર
કરતા હતા, પરંતુ એ બધી વસ્તુઓ હવે
પ્રતિમાના મનમાં કૌતુકને બદલે કોઈ નવીન
રમતો મંચાર કરી જતી હતી.

* * *

આકાંક્ષાઓ જીવનનું મરી પડવાની
સીડીઓ છે; જ્યાંથી માનવી સરી પડે છે
અનેકવાર, પરંતુ ઉઠે છે એકજવાર. આ વાત
સૌ કોઈ જાણે છે, પણ જાણવાથી શું થાય
છે ? અમે કોઈ એવા માનવીને નથી જોયા
જે એનાં જીવનમાં તીવ્ર લાલસાઓનું તૂકાન
કદિયે ન જતું હોય ! ઇશ્વરના સાથે દાન
કરતા એ શ્રેષ્ઠ નગરે પડ્યા છે, પરંતુ એ
લાલસાઓ એ ઇશ્વરના તો સૌના મનમાં
ઉડી-જાયત યથ છે. અસુક વ્યક્તિ તપસ્વી
છે, કે ધર્માત્મા છે કે જ્ઞાની છે; લાલસાઓનાં
પ્રવાહો એ વાત પ્રત્યે કદિયે ધ્યાન નથી
આપ્યું. મનુષ્ય દુર્જનતાઓનું પતશું છે,
પરંતુ મનુષ્ય એટલા માટે મનુષ્ય છે કે
એનામાં દુર્જનતાઓ છે. મનુષ્યમાં કેવળ
દુર્જનતાઓ જ હોય-એમ નહીં; એનામાં જ્યાં

દુર્જનતા છે, ત્યાં જ જી છે, દ્રઢતા પણ છે;
એક શબ્દમાં મનુષ્ય એ વિગ્રહી ભાવનાઓનું
આશ્રય-મંત્રિત્રણ છે, અને એટલા માટે તે
મહાન છે, સ્પર્ધાની વસ્તુ છે.

પરંતુ પ્રતિમા તો વિધવા હતી, એને
કોઈપણ જાતની આકાંક્ષાઓને પોતાના મનમાં
પોષવાની શી જરૂરીઆત હતી ? તે કોઈ
પ્રકારની લાલસાને મનમાં જન્મેલા જ શા માટે
હેતી હતી ? એને શો અધિકાર હતો ? સમાજે
એના જીવનમાં અભિશાપની જે ત્વાલા પ્રક-
ટાવી હતી, અને જેને તે ‘પૂર્વજન્મના પાપ’
કરીને સંતોષે છે, એના અન્તરાયમાં છુપાઈને,
નવયૌવનના નવીન ઉપાશળના રંગનો સાથે
સાથે, અનેક ગોપન લાલસાઓ પ્રતિમાના મનમાં
ઉદ્ભવે. તે પોતાના મનમાં એક અભાવનો
અનુભવ કરવા લાગી, પરંતુ એ અભાવ
શા હતો એ તે જાણતી નહતી. એના
જીવનમાં ડગલે ડગલે નિષેધની દિવાલ આવીને
ઉભી રહી હતી. તે શા માટે છે એ વાત
એનાથી કદિય ન સમજાઈ. બોળી સરળ
બાલિકા, લગ્ન અને વૈધવ્યનું, રક્તશયું
મુખને ?

જ્ઞાન મનુષ્ય માટે મૌઘી મહાન દંડ છે;
અને પ્રતિબંધ મૌઘી મહા કુપ્રવૃત્તિ !
જ્ઞાનના ત્રાજવામાં તોલીને જ્યારે મનુષ્ય
સાર અને નરસું, પાપ અને પુણ્ય, અને
ઉચિત અનુચિતનો નિર્ણય કરે છે ત્યારે તે
પોતાને માટે સંમારમાં ડગલે ડગલે મુરકેલી-
ઓને સૃષ્ટિ ખડી કરે છે. મનુષ્યના મનમાં
જ્યારે જ્ઞાનનો દલ જગે છે ત્યારે તે કહે છે
કે “ આ સાર છે, માટે આમ કરો, આ
શુર છે માટે ન કરો ” એ વખતે સંસારના
માનવીઓનો મોટો સમુદાય, કુટુંબલયી પ્રેરાઈ,
એના તરફ દોડે છે-ત્યાં શું છે એ જોવાને
માટે એવું કુતૂહલ એ માનવીનો સભાવ છે.
એ સ્વભાવ કોઈ ફેરવી શકે તેમ નથી,

બાળક અજ્ઞાન હોય છે. માટે જ એમનાં મનમાં સારું નરસં હોય નથી. તેઓ નિર્વિકાર હોય છે અને એ નિર્વિકાર અવસ્થા કેવી જાણી શકાય છે? મનુષ્ય ધરતે છે તો તે અવસ્થાને જીવનભર જાણવી શકે છે, પરંતુ તે એમ કરવા નથી ઇચ્છતા; જાનતા હોય છે એમ કરતાં અટકાવે છે. જાનના પદલામાં જો તે ભેદ અને અસત્યને તોલવાનો અભ્યાસ કરવાનું મૂકી દે, તો ધણે અંશે એની બાળપણની નિર્વિકાર અવસ્થા રહી શકે છે. તે બાળકોના જેવું જ સરલ અને સુખમેય જીવન ગાળી શકે છે.

બાળકો ન્યાં સુધી અજ્ઞાન રહે છે. ન્યાં સુધી ભેરી પ્રકાશ નથી ફેલાતો, ત્યાંસુધી તેઓ નગ્ન થયાં કરે છે; એમનાં મનમાં કદાપિ પાપની છાયા સરખી પણ રપડાતી નથી; પરંતુ જેમ જેમ તેઓ મોટાં થાય છે, જેમ જેમ એમનાં હૃદયમાં જ્ઞાનનો પ્રકાશ ફેલાવા માંડે છે, તેમ તેમ તેઓ પાપી બનતાં જાય છે. લગભગ પાપનું જ એક અંગ છે. મનુષ્ય એટલા માટે જ લગભગત થાય છે કારણ કે તે પાપી છે. બાળકોમાં જ્યારે જ્ઞાનનું પાપ પ્રકાશે છે, ત્યારે તેને આવરણની જરૂર પડે છે, અને પરિણામે કપડાં પહેરીને પોતાના મનનું પાપ છુપાવવા માગે છે. મનુષ્ય કેટલાં અજ્ઞાન છે! કેટલાં મૂખ છે!

પ્રતિમા પણ કયાં સુધી આ જ્ઞાનદંડથી વંચિત રહે? ધીરે ધીરે બધી વાતો રહેતા રહમંજવામાં આવવા માંડી. એના જીવનમાં પ્રતિબંધ-નિષેધની ભેદ પ્રખર ધારાઓ પ્રવાહી થઈ રહી હતી એનું કારણ પણ તે રહમંજ, અને ત્યારે એ પ્રતિબંધ-નિષેધની તરફ જ નોંધાય ફેલાવી તે દોડતી ચાલી-જાણે કે છે.

લાલસાઓનો ઉત્પાદક મનુષ્યમાં એવી વિસ્મૃતિ ભરી મૂકે છે.

પ્રતિમાએ પોતાની જાતને લાલસાઓના સમુદ્રમાં ડૂબાડી હતી, એ સાચું પણ એમાં એને પ્રવાલ સાંપડ્યો-જાણે કોઈ કિનારા વિદોળી સાગરમાં તરતી નૌકાને મનુષ્ય તરફ હલેસું મળ્યું હોય તેમ પ્રતિમાએ પોતાની જાતને લાલસાઓના સમુદ્રમાં ડૂબાડ્યા ઉતારવાનું મૂકી તો દીધું હતું. પરંતુ જ્યારે એ એક વાર ડૂબી-ઉતરી ત્યારે એને ગભરાટ લાગવા માંડ્યો અને એનો શ્વાસ ફૂલ્યો સમીતો નહીં. એટલે તે ગભરાઈને આધાર શોધવા લાગી. પ્રવાલ જ્યારે સહસા એને મળી ગયો ત્યારે ડૂબતા પ્રાણીની માફક અધીર બનીને એણે પ્રવાલને જકડી લીધો-એ બાવનાથી કે હવે તે કદાપિ એ આધારને પડતો નહીં મૂકે.

પ્રતિમા સાથે પ્રવાલની મુલાકાત કેવી રીતે થઈ, એક બીજાનો પરિચય કેમ થયો, પ્રેમ કેમ બધાયો, ગાંઠતા શાથી વધી એ બધાનાં વર્ણનની કશી આવશ્યકતા નથી. અહીં એટલું કહેવું જ જરૂર છે કે પ્રતિમાએ પ્રવાલ સાથે એવો પ્રેમ સાંધ્યો હતો કે તે પોતાની માનમર્પાદ, પોતાની પરિસ્થિતિ, પિતાની પ્રતિષ્ઠા અને ખુદ પોતાની જાતને જ ભૂલી ગઈ હતી. પ્રેમમાં એવી જ વિસ્મૃતિ હોય છે.

પ્રેમનાં સ્વપ્નાં બહુ મોટાં હોય છે. કલ્પનાઓ બહુ આકર્ષક હોય છે, આ વાર્તાઓ અત્યંત મનોરંજક હોય છે, પરંતુ પ્રેમ પલ્લે પડતાં સમજન છે કે એ મીઠોશ્વર-એ મધુરતામાં કેટલી મહાન અભિપરીક્ષણોયેલી હોય છે; અને ખાસ કરી આપણા દેશમાં ન્યાં પ્રેમ એ પાપ સમજ છે. ન્યાં સમાજ પ્રેમ પર અધિકાર ધરે છે. પ્રેમ આપણે ત્યાં સદાચારના કંઠેર નિયમો

જકડાયેલો છે-બિચારનો શ્વાસ દમ નીકળી રહ્યો છે. એક તો આપણે ત્યાં “પ્રેમ” શબ્દ જ ધુરો મનાય છે. અને તેમાં ચે બે કયાંઈ વિધવાના પ્રેમનો પ્રમંગ બન્યો કે વિવાહિતાના પ્રેમનો-પ્રસંગ બન્યો કે વિવાહિતાના પ્રેમની ઘટના બની તો શિવ ! શિવ ! ! ઘોર અનર્થ થઈ ગયો-જાણે કેમ પ્રેમ એકાદ ખામ વર્તુલ (Circle)ની વસ્તુ હોય, અને એની અંદર જ કરવાનું હોય તેમ. સાધાગણ રીતે આપણે ત્યાં જીવદસ્તીથી પ્રેમ કરાવવામાં આવે છે એક ગરીબ છોકરી સાથે એક બીચારા છોકરાનો છેડો બાધી દીધો અને આરા આપી કે “ એને ચાહો, એની સાથે પ્રેમ કરો ! ” એની સાથે પ્રેમ કરી શકે તો મારું, નહીં તો જીવનમમાં જાઓ ! જીવનભરમાં રોતા રહો. તદ્દમારા સુખ સંતોષનો પ્રબળ કરે એટલો સર્માજને અવકાશ ક્યા છે ? એને અનેક કામ છે.

પ્રતિમાને પણ એવો જ અનુભવ થયો. એણે બેકુ કે પ્રેમ કરવો એ સરલ વસ્તુ ન હતી. વારંવાર અપવાદ અને મામાજિક તિરસ્કારની વિભીષિકા એને કપાયો મુકતી હતી. અનેક તરેહના સંકેપ વિકેપ એના મનમાં જાગતા અને બહુ વિચારવા છતાં ચે તે ખરા રસ્તે હતી કે ખોટા એનો નિર્ણય કરી શકતી નહીં. તે માપ કરી રહી હતી કે પુણ્ય કે તે પોતાની અસહાય અને આકુલ આંખો શરી ચારે તરફ જોતી હતી કે કોઈ એને આનીને દાખવે કે એનો એ પ્રેમ યોગ્ય હતો કે અયોગ્ય ? પરંતુ એને કોઈ જણાવું નહીં શાખ્યો નર-નારીઓનો સમુદ, મહાજન કેસાકલ જરેલા આ માનવનિપુલ મંચારમાં એક પણ વ્યક્તિ એની નજરે ન પડી કે જે એના એ પ્રશ્નનો હંતર આપે. આખરે પોતે પોતાના હૃદય પર દાય મૂકીને એ પ્રશ્ન પોતાની જાણને પૂછ્યો. એણે અખધખના સંબોમાં

હંતર આપ્યો: “ પ્રેમ કરવો એ પાપ પ્રેમ એ જ જીવન છે, પ્રેમ એ જ સ્વર્ગ

પરંતુ હૃદય તો પોતાનું જ છે. વ્યાજબી સલાહ ન આપી તો ? એટલા એણે એક દિવસ પ્રવાલને જ પૂછે “ પ્રવાલ ! આપણે શું આ પાપ આ રહ્યા છીએ ? ”

પ્રવાલ થોડીતાર સૂધી માન સેવી પ્ર માના મુખ તરફ જોઈ રહ્યો પછી એણે “ ત્હને શું લાગે છે, પ્રતિમા ? ”

“ કાંઈ કહી શકતી નથી. કાંઈ સમજાવું નથી. એકાદ વિકટ સમસ્યા જે એ લાગે છે. ”

“ પરંતુ એ જાણીને તું શું કર પ્રતિમા ? ”

“ કાંઈ નહીં, મનને થોડો ધણો સંતે થશે. આટલું જોઈ પું. આટલું સંભળું અને જાણે મગજ શરી જાય છે. ત્હને લા છે કે કદાચ પાગલ બની જઈશ. ”

“ જે એ પાપ હોય તે તું શું કરીશ

“.....”

“ અને પુણ્ય હોય તો ? ”

“.....”

“ શું વિચારી રહી છે પ્રતિમા ? ”

“ એક જ વાત-પાપ હોય કે પુણ્ય તદ્દમારો ભાગ નહીં કરી શકું. ત્હમે ત્હને એવા જ કોઈ બંધનમાં જકડી લીધી છે.

“ પ્રતિમા ! પ્રેમ કરવો એ પાપ નથી અને જે પાપ હોય તો તે કરવાને માં મંસાર જ આપનું પ્રેરે છે. આપણું કરત સમાર જ એટલા માટે તુધારે દોષયુક્ત છે શા માટે ? જો ત્હને આટલી પાગળી, કુર્બાન અને અમહાય બનાવી મૂકી છે ? ”

પ્રતિમા વિચારવા લાગી કે જે વાત ગાતી દી. શા માટે મંચારે એને આટલી પાગળ અમહાય બનાવી મૂકી હતી ?

પ્રવાસે કહ્યું: “પરંતુ આપણા પ્રેમમાં પત્ની અંશ તો છે જ; કારણ કે આપણે પુષ્પાને-છાતો પ્રેમ કરીએ છીએ. આપણામાં થોડી કઠતા આવે, અને આપણે મંસારતી મંમુખ કહેવાનું સાહસ કરીએ કે અમે એકબીજાને ચાહીએ છીએ, તો પછી આપણા પ્રેમ પૂર્ણ પવિત્ર બને. બોલ, પ્રતિમા ! તારામાં એટલું સાહસ છે ?”

પ્રતિમા થોડીવાર મૌન રહી; પછી બોલી: “હા છે. જે વાત સાચી છે, એ કામની પાસે પ્રકટ કરી દેવામાં સાહસની શી જરૂર છે ?”

“તો પછી સૌથી પ્રથમ તારા પિતા આગળ આ વાત પ્રકટ કરવી પડશે.”

“.....”

“હું પોતે જ એમને બધી વાત કરીશ. તારે ફક્ત સ્વીકાર કરવો પડશે કરી સહીય ?”

“હા !”

* * *

સત્યનો પ્રકાશ એટલો ઉગ્ર એટલો પ્રખર એટલો નેજસ્વી હોય છે કે માનવી સહસ્રાંશે મંદન હરી શકતા નથી; સહન કરવાની એમની ટેવ નથી. અનાદિ કાળથી મનુષ્યને પોતાનું સારું-નરસું મિથ્યાના અંધ-કારમાં ખુપાલી રાખતા આવતો અવ્યાસ પડી ગયો છે; અને એટલા માટે જ ને શુરાં કાયો છે તે છુપાં રહે છે ત્યાં લગી એને શુરાં માનવાને તૈયાર નથી થતા. પરંતુ એ કમો નહોતર થતાં તે શુરાં બને છે. સમાજમાં એવા દુરાચારી જનો અનેક છે, કે જેમની સમાજમાં પ્રતિષ્ઠા છે અને એટલા માટેજ તેઓ પોતાનાં દુરાચાર છુપાવી રાખવાના પ્રયાસ કરે છે. એમનાં દુરાચારોની જાણતાને અપર ન પડે એમ નહીં, પરંતુ તેઓ સ્વયં એનો સ્વીકાર કરતા નથી; સમાજમાં એવા મનુષ્યો માટે લાંચન નથી પરંતુ ને એકાદ નિર્દોષ બાલિકા-જેણે હજી દુનિયાના રંગોને સ્પર્શ

સરખો પણ નથી કર્યો-સંસારનાં સુખોની જ અભિલાષા રાખે છે, જેને આવા પ્રેમ કરવાનો અધિકાર છે, તેને પતિતા, કલંકિની અને દુરાચારિણી તરિકે લેખવામાં આવે છે. સમાજમાં કેવું અધર પ્રવર્તી રહ્યું છે! કેવાં શુદ્ધિ વિષયક છે !

પ્રતિમાને શી અપર-કે પિતાજીની આગળ પોતાનું દિલ ખોલવાનું પરિણામ આદ્ય બમંકર આવશે! એહાં મનુષ્ય કેટલો સ્વાર્થી, કેટલો સંકુચિત, અને કેટલો ડરપોક હોય છે! પ્રતિમાનું હૃદય આજ વિદેહી બન્યું હતું. એના પિતાએ પ્રવાસને અરાધ્ય-અરાધ્ય ગાળો દીધી, સર નરસું કહી સંભળાવ્યું, અને માર્યો. પ્રતિમાને પણ કલંકિની કહીને ધરમાંથી કાઢી મૂકી. પ્રતિમા આ સમયે છુરી હાલતમાં, ધરથી દૂર એક મંદિરમાં બેસીને કાંઈ જાણે આગળ પાછળના શાયે વિચાર કરી રહી હતી.

એણે વિચાર્યું: “તારા કરતાં પિતાજીને પોતાની આપર અને પ્રતિષ્ઠા વંધારે પ્રિય છે, તો બસે તે સાચાંને બેસી રહે. એક જિન્દગીને અરપાદ કરવાને એમને શો કશું છે? હું પ્રવાસને આહું છું એમાં બોહું શું છે? હું વિધવા છું એમાં તારો શો દોષ? કોઈ આવીને બતાવી. જાણ કે હું તારાં દોષથી વિધવા બની છું ! બીજાનાં અપરાધની શિક્ષા હું શા માટે ભોગવું? હું દુનિયા છું માટે શું દુનિયા મદને કચડી નાંખશે! હું શું શુરું ચાહતી હતી? શું હું દુરાચારિણી હતી? નહીં દુનિયા ધ્રુવે છે કે દુરાચારિણી જાનું. એક નિર્દોષ છોકરી શા બીજા છોકરા સાથે લગ્ન કરીને પોતાના જીવન શાંત રીતે પીતાવવા માગતી હોય તેમને પરિચાર અને સમાજના કોપનો સામું કરવો પડે છે, પરંતુ અપરુપ રીતે તેને લખાનકમાં લખાઈ કુકર્મો કરી શકે છે. એક શા માટે કરે? ન્યારે અપરચન્દ-

પૂર્વક જીવન ગાળવાનો માર્ગ દ્રષ્ટિ સંસ્પૃષ્ટ છે ત્યારે શા માટે સમાજનો અભિશાપ મારે માથે લઇને ફરે ? નહીં. એ મ્હારાથી નહીં બને. સમાજ પોતાની આખર જાળવીને ભણે સુખી રહે. પિતા પોતાની પ્રતિષ્ઠા કાયમ રાખીને ભણે પ્રસન્ન રહે. દુનિયામાં રહેને ત્યાં સુખ શાંતિ મળશે. ત્યાં હું શોધી લઉં.

અંધકાર ધીમે ધીમે ગાઢ થતો ગયો. નારિની આસપાસનાં વૃક્ષોની મધ્ય છાયા ભયાનક લાગવા માંડી. પ્રતિમા એકલી ડરી રહી હતી. એવામાં કોઇનો પદચ્છા સંભળાયો. ઉત્સુક બનીને પ્રતિમા દાહરનાં પગધિયાં તરફ જવા લાગી. એણે જોયું તો આવનાર વ્યક્તિ પ્રવાહ હતો. એણે આવીને ખૂબ પાડીઃ
“પ્રતિમા !”

“હું.”

“તૈયાર છે ને !”

“હા !”

“ભય તો નથી લાગતોને ?”

“ભય શાનો પ્રવાહ ? જે દુનિયાને મારી પડ્યા નથી, તે દુનિયાની પડ્યા હું” શા માટે ફરે ?”

“હીક, ત્યારે ચાલ !”

“ચાલો.”

“આપણે જોઇએ તો દુનિયામાં આપણા જેવા પિડિતોને માટે ક્યાંય સ્થાન છે કે નહીં” સંધ્યાના અંધકારમાં, જોતજોતામાં, બંને ગ્રેમી અદરશ થઇ ગયાં. બાગમાં સૂકાં પાંદડાં એણે પોતાનાં મુઠ્ઠામાં રવરે એમને અભિનંદન આપ્યું. વૃક્ષની ઝાળે બેઠેલા પર્વતોએ પોકાર કર્યો. એ સમયે તારક્યાલિકાઓ પોતાના સ્નિગ્ધ મંદુર હાથથી કોઇ ભારી મુશનની સૂચના આપી રહી હતી.

ખીજે દિવસે સવારમાં, આખા ગામમાં

વાત ફેલાઇ કે સદાનંદની ઊકરી પ્રવાહની સાથે ન્હારી ગઇ.

સદાનંદ ગામમાં પ્રતિષ્ઠાવાન પુરુષ હતો. ચારિત્ર્ય, પૂજનપાઠ અને ધાર્મિકતાને લીધે એ ગામમાં મહાદુર હતો, અને એટલા માટે તે ગામ છોડીને બહાર એક કુટીરમાં આવીને રહ્યો હતો. આવા ધર્મિષ્ઠ માણસની પુત્રના આવા અધઃપતનની વાત સાંભળીને જનતા આબી બની ગઇ ! કેવો ઘોર કળિયુગ ! હે પ્રભુ ! સસારને બેઠો કેમ પાર ઉતરશે ? આટલા ગોટા ધર્મોત્તમની ઊકરીનાં આવાં લક્ષણ !

ગામમાં ઘેર-ઘેર, પ્રત્યેક વ્યક્તિના મુખે આ અચ્ચંજ ચાલી રહી હતી. જેણે એ વાત સાંભળી તે સૌ આશ્ચર્ય પામ્યા. કોઇએ માથા કુટ્યાં અને કોઇએ નિંદા પણ કરીઃ એમાં કેટલાક એવાં માણસો હતા કે જેમણે યુવાનીના સમયમાં અનેક કુકર્મો કર્યાં હતાં, પરંતુ એ જાણવાની દરકાર કોણ કરે છે ? એ લોકો સમાજમાં આગેવાન સેવાય છે.

જાત ચાલતાં ચાલતાં સદાનંદના કાને પણ આવી. ક્રોધ, અપમાન અને લલ્લમથી એમનું હૃદય જાણે ચી ઇ રહ્યું. એમના મનમાં થઇ આવ્યું કે જેર ખાઇને મુઠ રહેવું અથવા તો માથું પટકોને આત્મહત્યા કરવી. પરંતુ આત્મહત્યા કરવી એ કંઈ સરલ વાત નથી. અપમાન અને ગ્લાનિની જવાલા જ્યારે સાંત ન થઇ શકી ત્યારે તે સેવાની જોરડીમાં જઇ, પ્રતિમાની સન્સુખ જઇ, બાગકની માફક જાદુઆર રડવા લાગ્યોઃ અને રડતાં રડતાં બોલ્યો, “હે પ્રભુ ! આનુકૂળતા રમ્યામાં તમે આપું કે શું દાખવ્યું ? એ દાખવતાં અગાઉ જ તમે મને શા માટે ન બોલાવી લીધો ? જીવનભર તારા ચરણોની સેવા સિવાય બીજું કંઈ જ મને નથી કર્યું ; શું એનો બદલો મને આપો જ મળવાનો હતો ? હે અનર્થામી ! બતાવો, મ્હારા કેવા પાપનો આ

ખદ્યો મળ્યો છે ? મહારાથી એવી કંઈ ભૂલ થઈ છે કે આવા દિવસ લેવાનો સમય આવ્યો ! ”

આમ બોલતો દેવતાના ચરણોમાં લોટતો સદાનંદ ખૂબ થયો. રુદ્રાથી હૃદયનો ભાર ઓછો થયો, પરંતુ પત્યરના ભગવાન પત્યરની માફક જ કંઈક બનીને બેસી રહ્યા એમણે સદાનંદને કાંઈ જ ન કહ્યું. આખરે રડી-ચાકળિ તે શાંત થયો.

પરંતુ ધડી બે ધડીમાં છુટાઈ જાય એવી આ આગ ન હતી. એ સમયે થોડી ક્ષણને માટે એની બનાવા શાંત-મંદ પડી ગઈ હતી એ સાચું, પરંતુ પાછી એ ભણકી હતી, પાગલમો બની સદાનંદ વિચારવા લાગ્યો કે એ અણધારતી ધટના કેમ બની ? પોતે એટલો ધર્મિક હતો, હરદયેનાં નિયમિતરૂપે પાઠપૂજ કરતો હતો, એટલી વિદ્યાસંપાદન કરી હતી, આટલું તૃપ્ત કયું, જીવનભર સસ અને ધર્મ સિવાય અન્ય કોઈ વિષયનું ચિન્તન નથી કયું, છતાંયે પોતાની કન્યા આવી કલંકિની ચાવી ત્રીકળાં ? હે પ્રભુ ! એનું રક્ષય શું કરો ?

સદાનંદ ઉદ્ધાનત નેણે બની ગયો. એના ધાર્મિક દમ્ભે એને પાગલ બનાવ્યો. નિર્જલ-અનવિહોણા ફેટલાક દિવસ વીતી ગયા; પછી તે પોતાના રથાનેથી ખસ્યો નહીં. ચુપચાપ વારંવાર એકની એક જ વાતનો વિચાર કરતો, એમની આંખો લાલચોળ બની ગઈ, મુખ કાળું પડી ગયું, હોઠ સકાઈ ગયા, અને તે શક્તિ નેણે ભયંકર દેખાવા લાગ્યો.

બીજે કે ચોથે દિવસે સંધ્યા સમયે આપોઆપ એની આંખો મીચાઈ ગઈ. તન્નામાં એણે એક અપૂર્વ દ્રવ્ય નેણું-એક અદ્ભુત, અપૂર્વશોક, ભગ ન તો પૂર્ણ પ્રકાશ હતો કે ન તો પૂર્ણ અંધકાર ! પ્રકાશ અને અંધકારનું આશ્ચર્ય સંમિશ્રણ હતું. ત્યાં ફેટલાં નિઅ-અર્ધરૂપ, દુર્ગંધ કંકાસ, રંગી-પીડિત, ભયંકર ચહેરાવાળા માનવીઓ હારખંધ બેઠેલાં

હતાં. એક અપૂર્વ તેજસ્વી વ્યક્તિ એમની વચમાં જાળી રહી હસી રહી હતી અને પ્રેમ-પૂર્વક એમની સાથે વાતો કરી રહી હતી. એના શરીર પર એક લંગોટી સિવાય બીજું કાંઈ જ ન હતું. તે રોગીઓની પોતાના હાથે સેવા કરી રહી હતી; બૂખ્યાંને હોળન આપી રહી હતી, નમને વસ્ત્ર આપી રહી હતી. સદાનંદ આશ્ચર્યથી આ દ્રશ્ય જોઈ રહ્યો. અને પછી બહીતાં બહીતાં એક વ્યક્તિની પાસે જઈને ધીમેથી પૂછ્યું : “ આ કયો લોક છે ? આ માનવીઓ કોણ છે ? અને આ મહા-પુરુષ કોણ છે ? ”

વ્યક્તિએ આશ્ચર્યથી સદાનંદ તરફ નેત્રો ઉતાર આપ્યા : “ આ વૈકુંઠ છે. આ સૌ સંસારનાં પીમચેકાં, પાપી અને પતિત લોકો છે અને મધ્યમાં સાક્ષાત્ નારાયણ છે. શું તમને એમને નથી ઓળખતા ? ”

સદાનંદની આંખો કપાળે ચઢી આવી, એ માથુંસ શું કહેતો હતો ? મરકરી તો નહોતો કરતો ? વૈકુંઠ શું એવું હોય ? અને ત્યાં પાપીઓનું શું કામ હતું ? અને નારાયણ પોતે પશુ કેવા હતા ? એમનાં સુંદર પૂત પરિધાનનું શું થયું ? મુગટ ક્યાં ગયો ? શંખ, ચક્ર, ગદા અને પદ્મનું શું થયું ?

સદાનંદ આ સૌ જાણતોનો વિચાર કરવા લાગ્યો. એટલામાં પેણી તેજસ્વી વ્યક્તિ પીતેજ ત્યાં આવી અને હસતાં હસતાં પૂછ્યું : “ સદાનંદ ! તમને જરા આશ્ચર્ય લાગે છે ને ? કેમ ? ”

ચદાનંદ દેહીને એમનાં ચરણોમાં પડ્યો અને બોલ્યો : “ મહારાજ ! હું ખૂબજ ગજારાઈ ગયો છું. આપ મને તે હો પશ્ચ આપનો પરિચય આપો ! ”

તેજસ્વી પુરુષે એકવાર ફરીથી હસત હસતાં કહ્યું : “ સદાનંદ ! આટલાજ માન પ તમને ત્હારી ધાર્મિકતાનો આટલો ખ્યાલ દે ?

છે ? જીવનભર તું કેાની પૂજા-આરાધના કરતો આગ્યો છે ? ”

“ ઇશ્વરની-ભગવાનની ! ”

“ નહીં, બૂઠું કહે છે. તું એને ઓળખતો નથી. તહે વસ્ત્રાભૂષણો અને પત્યરની મૂર્તિની પૂજા કરી છે. ઇશ્વર હું છું, મારં નામ નારા-યજ્ઞ છે. ”

સદાનંદ

અવાક, વિદૂળ અને - સ્ત-મિલતા બની જોઈ રહ્યો.

“ સદાનંદ ! ઇશ્વરને તહે કદિ ઓળખ્યો નથી, ઓળખવાનો મત્ત પશુ કર્યો નથી. તહે ત્હારી કલ્પના, ત્હારી વાસના, અને ત્હારા યોગમાં ઇશ્વરને લપેટી રાખવા ઇચ્છ્યું છે. એટલા માટેજ, તહે ત્હારં જીવન

તો નષ્ટ કર્યું જ છે, અને બીજાનો પ્રેક્ષ માર્ગ જાવો, પણ રોકીને ઉભો રહ્યો છે. ત્હારો અહંકાર પોતે ઇશ્વરની સૃષ્ટિ રચના માંગે છે. તું ત્હારો ભક્ત નહીં, પણ દુશ્મન છે. ત્હારા ભક્તોએ ત્હારં પ્રકૃતરૂપ છુપાવીને સંસાર સંયુગ એક કાલ્પનિક રૂપ રજૂ કર્યું છે અને એ રીતે, સંસારમાં ત્હારા પ્રતિ અવિધાસ અને ધુણાની સૃષ્ટિ સરજી છે.

પાપાણુ પૂજકને

કરી આરાધા પ્રભજા ઇચ્છા નિરખવા પ્રાણુ પાપાણુ;
કીધાં પૂજન દીધાં અર્ચન નચ્યો નાહક તું પાપાણુ !
ઉતારી આરતી થાડ્યો ન ભડ્યો દેવ પાપાણુ;
અચેતન દેહની માર્હિ ન ઉભદયો પ્રાણુ પાપાણુ.
હતી અણ્ણધક મશ્ત્રિન મૂર્તિ મનોહર મુની તહે ધ્યાને;
પ્રતિષ્ઠા પ્રાણુની કરતાં પછાડ્યો ગ્રેમ પાપાણુ.
અચી-કુષી હતી દિલમાં વહાવી સારી તહે સ્નાને;
અમરતા તા છતાં આવી જરીએ મીઠે પાપાણુ.
રચ્યો કરી ભેવકુદ્રી તું નકામા દેહના દાને;
પદકવો રો ગરો વુળને રૂપાળો પ્રાણુ પાપાણુ !
નથી ચેતન અપાત્રે એ છતાં તું તપ તપે શાને ?
ઉઘાટે આંખડી મીચે હૃદય ભરતો શું પાપાણુ ?
બૂલ્યો ભવ બૂલમાં ભટક્યો પછી ભરતો નિસાસાને ?
પરીક્ષા તા કરી ખેલવી કે કલ્યા પ્રાણુ પાપાણુ !

નારાયણજી ઠા. દ્વિવેદી

સદાનંદ ! નિચાર કર. તું ઇશ્વરની ઇશ્વરતા દુષ્ટીએને દુભવવામાં, પતિતોને પીડા દેવામાં, અને પડેલાઓને કચરી નાખવામાં જ છે ! એ માતૃપિત્ર નથી, પાશવિક પ્રવૃત્તિ છે. તું તું ત્હારા ભગવાનને એટલો પતન પમેલો બનાવવા માંગે છે ? ત્હારા તરફથી

આશ્ચર્ય પૂર્વક શું જોઈ રહ્યો છે ? સદાનંદ ! મ્હને શૃંગાર કરવાનો અવકાશજ ક્યું છે ? જોના રાત્ર્યમાં આટલાં પાપી, આટલાં પીડિત અને આટલાં દુઃખી માનવીઓ હેય, એને શૃંગાર કરવાનો સમય ક્યાંથી મળી શકે ? સદાનંદ ! મ્હને જો, અને ઓળખ ! મ્હને ત્હારા ઉપર દયા આવે છે ! ઓહ ! તું

કેટલો બધો મૂર્ખ છે ? તહે સીધી રીતે મ્હને જોવાની કોશિશ નથી કરી, મારા નામે પત્યરની મૂર્તિ બનાવી, એને વસ્ત્રાભૂષણોથી સજાવી, એની આગળ કલાકો સ્થંધી પૂજાપાઠ કર્યા, એની આરતી ઉતારી, અને એની મામે ઘંટ વગાડ્યા. ત્હારી આ પ્રવૃત્તિથી કોને શો લાભ થયો ? માનવજીવન તું આવી રીતે વ્યર્થ વીતાવવા માંગે છે ? એથી શું બંને

સંતોષ થાય છે । સદાનંદ ! કુલાર જ્યારે
 ઘડા બનાવે છે ત્યારે એને આશા રહે છે
 કે એમાં કંડુ પાણી ભરીને તે પોતાની
 તૃષ્ણા છીપાવી શકશે. હું પણ એક કુલાર
 છું. મહેં ઘડના રૂપમાં ત્હમને સૌ માનવી-
 એને સરજ્યાં છે. મહારી આશા છે કે ત્હમે
 લોકો મહારા કર્યોમાં મહારા સ્વાધ્યક્ષ બનીને
 મહારી તૃષ્ણા છીપાવશો; પરંતુ ત્હમે સહાનુભૂતિ
 આપવાને બદલે મહારી મનક કરાવો છો,
 કેવળ પોતાના અવાનથી-દબલથી. સદાનંદ !
 જે પયથી વિમુખ થયા છે, જે દોષિત થયા
 છે, જે પાપી છે તે મને સૌથી વધારે બહાં
 છે. એમના પ્રતિ મહારી સંપૂર્ણ સહાનુભૂતિ
 છે. મનુષ્યના હૃદયમાં પ્રતિદિવસ છે એટલા
 માટે પ્રભુમાં પણ છે એમ તે મૂમજે છે.
 પરંતુ એ બૂલ છે. ઇશ્વર કોઈને શિક્ષા નથી
 કરતો. સારાંરસાં સૌએ ત્હનાં સંતાન છે.
 જે સારાં છે તેઓ તો પોતાની સારાઈથી
 પોતાનું સ્થાન પ્રાપ્ત કરી લે છે, પરંતુ જે
 ... છે એમને જે ઇશ્વરની ગોદમાં
 ... ન મળે તો તેઓ ક્યાં જાય । એટલા
 માટે જે શુદ્ધગાર છે, જે પીડાયેલાં છે, જેમણે
 પોતે જ પોતાનો સર્વ નાશ કર્યો છે; એ સૌ
 ઇશ્વરને વધારે બહાં છે. જોડ । તેઓ
 કેટલા ભોળાં-કેટલાં પ્યારાં છે । સદાનંદ !
 એ સૌ ત્હારી સહાનુભૂતિ માગે છે, ત્હારી
 દયા માગે છે. તું એમની ધૂણા ન કર, એમના
 પ્રત્યે રોદ રાખ । એમને અંતરની સહાનુ-
 ભૂતિ આપ, અને કૃપાના શીતળ જળથી
 સ્નાન કરાવ; અને પછી જ તું માનવતાની
 સીમા વટારીને અતિમાનવતાનો અધિધારી
 બની શકીશ. ત્યારે જ તું મહારી યથાર્થ પૂજા
 કરીશકીશ, ત્યારે જ તું મહારી પ્રમુખતા
 પ્રાપ્ત કરી શકીશ. જા, સદાનંદ ! લોકોને
 મહારે સત્વ સ્વરૂપ બતાવી દે. લોકોને મહારી
 પૂજનનું સાચું સ્વરૂપ સુમળવી દે. એમને
 ... નગક એ સૌ માનવ મસ્તકની

કલ્પના છે. ઇશ્વરને ત્યાં સ્વર્ગ નકે, જેવું
 કાંઈ જ નથી, ત્યાં કેવળ એક રોદમય
 પિતાની ગોદ છે, જ્યાં સારાંરસાં સૌને માટે
 સ્થાન છે. જે સારાં-લેલાં છે તે સમર્થ બનીને
 આંખ મેળે જ એ ગોદમાં સ્થાન પ્રાપ્ત કરી
 લે છે; પરંતુ જેઓ પતનની જાડી ખાંધમાં
 ગળાડેલાં છે તેમને ઇશ્વર સ્વયં પોતાના રોદ-
 મય હાથથી હાડીને ગોદમાં બેસાડે છે.
 સ્વર્ગ અને નરક માનવીએ સરજ્યાં છે-લોકોને
 શુદ્ધપથી ડરાવવા માટે. પરંતુ એ લોકોએ તે
 હારા જનતાને એટલી બંધી ડરાવી મૂકી છે
 કે તે ઇશ્વરથી પણ ડરવા માંડી છે. ઇશ્વર
 ડરાવતો-ધમકાવતો નથી; ફક્ત આહે છે. જે
 લોકો ઇશ્વરની જ માફક સૈનિ પ્યાર કરે છે
 તે મહાન થાય છે, ઇશ્વરની ગોદમાં એમને
 અધિક સ્થાન મળે છે. સદાનંદ, કલ્પ તું
 ત્હારી પુત્રીની વાતનો વિચાર કરી રહ્યો દંડો !
 તે મહારી સૌથી પ્રિય પુત્રી છે. એના પ્રત્યે
 મહારા મનમાં અગાધ સહાનુભૂતિ છે. હું
 એની આગળ અપરાધી છે. એને શોધી કાઢ,
 જે એ મળે તો એને રોદભરી ગોદમાં સ્થાન
 આપ. ત્યારે ત્હારી ધાર્મિકતા સાર્થક થશે;
 ત્યારે તું મહારી પ્રમુખતા પ્રાપ્ત કરી શકીશ.”
 સદાના મન અદરય થઈ ગયું. સદાનંદનો
 આંખો ખુલી ગઈ હતી. જોરડીમાં ચારે તરફ
 અંધાર છાયો હતો. પરંતુ ઇશ્વરની પ્રત્યેક
 વાત હજારે એના કાનમાં ઝુંજી રહી હતી.
 પહેલાં તો એને એ સૌ સ્વપ્નવત્ લાગ્યું,
 પરંતુ જ્યારે પ્રત્યેક વાતને યાદ કરી કરીને
 ત્હના પર વિચાર કરવા લાગ્યો ત્યારે એ વાત
 પર તે અવિશ્વાસ કરી શક્યો નહીં. સતિજાન
 ને એ વિચારોમાં જ પડ્યો રહ્યો.

સવાર થતાં ફરીથી કાંઈ સદાનંદને
 પ્રભુસેવા કરતાં જોયો નહીં. ઇશ્વરનો આદેશ
 પાળીને તે એની પ્રકૃત પૂજને માટે પ્રયત્નશીલ
 બનવા સાર ધરે છેડીને ચાલ્યો ગયો હતો.

અને દસ વર્ષ પછી—

એક દિવસ ફરીથી પિતાપુત્રીના મેળાપ થયો—ગંગાના તટ પર, રેતીની રાત્રી પર. પ્રતિમા મૃત્યુના કિનારે બેઠી હતી. સદાનંદ પાસે બેસીને પ્રેમપૂર્વક એની પરિચયા કરી રહ્યો હતો.

સદાસા પ્રતિમાએ આંખો ઉઘાડી. “પિતા!” એણે શ્રુમ પાડી, “પિતા! સાચે જ તું હું તમને જોઉં છું કે આ સ્વપ્ન છે? જોહ! હવે તું હું તમારા ચરણોને સ્પર્શ કરવાને લાયક રહી છું ખરી?”

‘પુત્રી! એટલી અધીર ન થા. તું મહારી પ્રિય પુત્રી છે. હું તારો પિતા છું. તને કેટલાં વર્ષો પછી જોઈ, બેટા!’

રત્નેકથી વૃદ્ધ પિતા પુત્રીના માથા પર હાથ ફેરવા લાગ્યો. મંકેતથી એને મના કરતાં પ્રતિમાએ કહ્યું: “નહી પિતા! મહારા પ્રત્યે આટલો બધો રત્નેક ન રાખો. હું એ નહીં સહી શકું. હું પાપિણી છું. મહારી ધૃષ્ટા કરો, મને સ્પર્શ ન કરો.....હાથ! તમને આ શું થયું છે? બ્યારે હું તમારો રત્નેક માગતી હતી ત્યારે તમને મને ધરમાંથી કાઢી મૂકી હતી. આજે બ્યારે હું તમારી ધૃષ્ટા માયું છું, ત્યારે તમે રત્નેક સ્વર્ણવી રહ્યા છો? જોહ?”

“બેટા! પ્રવાલે તું તારી માથે વિશ્વાસઘાત કર્યો?”

“નહી, પિતાશ! તેઓ દેવ હતા એમણે મહારી રક્ષાને માટે મર્વ કાંઈ આપી દીધું, પ્રાણ પશુ. અને પછી, એમનું એક ચિહ્ન મહારી પાસે રહી ગયું હતું. જોહ! કેટલો પ્રિય એ બાળક હતો. એની ચમકભરી આંખો મહારાથી આજેય નથી છૂલાતી. એ હોએ એ જોઈ ગઈ નાંખો. મહારો મર્વ-

નાશ કર્યો અને આજે-આજે પિતા! હું સંમારની ધૃષ્ટા ઝીલતી મૃત્યુને નોતરી રહી છું. પરંતુ તમને આ શું થયું છે! તું તમને મહારી ધૃષ્ટા નથી કરતા?”

“બેટા! હવર મહારી આંખો ઉઘાડી દીધી છે. એમણે સ્વપ્ન પ્રકટ થઈને મને દાખવ્યું છે કે હું જોઈ રહ્યો હતો. એમણે પોતાની પ્રકૃત પૂજાનો માર્ગ મૂકે દાખવ્યો છે. બેટા! પ્રભુ પોતે તમને આહ છે. તારા પર ખ્યાર રાખે છે તો પછી હું શા માટે ન રાખું?”

“ભગવાન?—ભગવાન મને આહ છે? મહારા પર ખ્યાર રાખે છે! જોહ! જેણે જીવનમાં કદિયે ભગવાનના અસ્તિત્વનો વિશ્વાસ નથી કર્યો, જે પાપિણી એક દિવસને માટે પણ હવરને માદ કરી શકી નથી, તેના પ્રત્યે પ્રભુ પ્રેમ રાખે છે; અને જીવનમાં હવરસંચિતન, પૂજા પાઠ અને ધર્મ ચર્ચા મિત્રાસ જેણે કાંઈ જ નથી, કહ્યું એનાથી પ્રભુ મંત્રુષ પણ નથી! પણની આ કેવી લીલા! હાથ! લોકો ભગવાનને જોઈ શકતા નથી, સમજ શકતા નથી અને એના પ્રત્યે અવિશ્વાસ કરવા માટે છે! ભગવાનના મનને આ ભેદ કેટલા લોકો સમજતા હશે? ધર્મના દાગિલક લોકો ભગવાનના મંબધર્મ કેવી જોડી વાતો દુનિયામાં ફેલાવી રહ્યા છે. અને કેવી રીતે એના પ્રતિ જનસમાજમાં અવિશ્વાસ અને અશ્રદ્ધા ઉત્પન્ન કરી રહ્યાં છે?”

પ્રતિમા ચૂપ થઈ ગઈ. સદાનંદ એના મસ્તક પાસે બેસી એની વાતો સાંભળી રહ્યો હતો. આકાશમાં એ સમર્થ બાસંચંદ્ર મંદ મંદ હસતો, પ્રભુના એક અત્યંત પ્રિય સંતાનની મહાપાત્રાનું દસ્ય નિદાગી રહ્યો હતો.

સ્નેહ-દીપ્તા

લેખક : શ્રી ત્રિવલ્લભ બક્ષી

કે. જી. બહે. કેમ-રમેશ કાંઈ પાપ ક્યો હશે કે પરમેશ્વરે કાપની દષ્ટિ નહીં હશે, કે એને એના લગ્નમાં રસ ન પડ્યો. જે સમયે વાળાં વાગતાં હતાં તે આનંદના વાયુ વાતા હતા ત્યારે એ બિચારો ગભરાયલા જેવો દેખાતો હતો. એના મિત્રો પણ એનું કારણ ન સમજી શક્યા. કારણ સમજે પણ તેમને રમેશના વર્તનની ચોક્કસ ખાતરી હતી. તેઓ જાણતા હતા કે અણપિપક્વ તે કૌણે પ્રમદાનો, પ્રાણધાર, થયો ન હતો.

રમેશ કોઈને જે વ્હાતો ન હતો કે કોઈ સાથે તેણે પ્રથમ દષ્ટિએ પ્રણયમંચાર ક્યો નહોતો, કિન્તુ કોણ જાણે કેમ એનું લગ્ન એને અંધન રૂપ જ લાગતું.

રમેશ જ્યારે પીડિત બની આવે છે ઉભો રહેતો ત્યારે તેના સૌંદર્યને સર્વે વખાણતાં. તે ચિદ્રીત હતો, રક્તમંત્ર હોતો. તેનું મન ઉચ્ચાભિલાષોથી ભરેલું હતું. તેની આંખોમાં ગૌરવરંગ શાસ્ત્રોજ દીપતું. એ જ્ઞાનતેજમાંથી ગ્રેમની મીઠી મીઠાશ એવાની હજી કોઈને જે તક આપી નહોતી.

ચારનું નામ ચાર હતું એમ નહિ પણ મુખ તે ગુણ પણ તેવાં હતાં. એ ગૌરવનાને યૌવનનાં ચિન્હો સ્પષ્ટ રીતે આગળ આંસુ સુશોભિત ખગાં હતાં. તેના વસ્ત્ર પર

ચન્દ્ર સખી શીતલતા હતી. બહેન ભાવે એ શીતલતાનું અભીપાન ધણીયે કરતા પણ હજીયે અમૃત કટોરીમાંથી અમૃત બિન્દુ પીવા કોણે મનુષ્ય ભાગ્યવાન થયો નહોતો.

આંત્રનાં લગ્ન રમેશ સાથે થયાં. પણ ચારને રમેશમાં અસંતોષ દેખાવા માંડ્યો. રમેશનું હૃદય કોઈ ચીજને શોધતું હોય એમ એને લાગ્યું. એને પોતાની જાત હલકી લાગી. નારી હૃદય એ અસંતોષ પૂરવા યત્ન કરે, પણ કાર્ય તો કારણનેજ અવલંબે છે. તે બિચારી મુઝાતી રહી તે કાપર પણ યજ્ઞ જતી પરંતુ પોતાના યત્નોમાં ખાંટી પડતી નહિ.

‘ચાર’ એક દિવસે રમેશ એને માંડા-જીપણે બોલાવી. આજે એના મ્હોં પરના ભાવ રોજ કરતાં વિચિત્ર લાગતા.

‘કેમ ?’ સ્મિતસહ ચારએ જવાબ દીધો. તેના હૃદયની ગોરસીમાં મંથન શરૂ થયું. ‘કેમ ?’ તેણે ફરી પૂછ્યું.

‘ચાર, તું મ્હને વ્હાય છે ?’ રમેશ પૂછ્યું.

સર્વોચ્ચ સમે કમળ પાંદડી નખી પડે તેમ ચારનું મુખ ચરમથી નખી પડ્યું. એણે નીચું જોઈ નખપડે જતીન બોતરવા માંડી.

‘આર, તું મને આપ છે ?’ પ્રશ્ન
પુનરાવર્તન પામ્યો. આર ઉત્તર ન દેઈ શકી.
રમેશ તેનું મોં હાથમાં લઈ ત્રિજવાર પૂછ્યું;
‘આર, તું મને આપ છે ?’

‘વિશ્વાસ નથી ?’ વાતાવરણ વિશુદ્ધ
કરતો આરનો આર સ્વર પ્રગટ્યો.

‘પૂરેપૂરો વિશ્વાસ છે.’ રમેશ ઠંડે
કંઠે કહ્યું.

‘તો પૂછો છો કેમ ?’

‘તને મારા પર વિશ્વાસ છે ?’ રમેશ

વાક્યમાં કંઠેરતા દર્શાવી;

‘આર, માયું માર્શ ?’

‘શું.’

‘હું તને નથી
આપતો.’ રમેશ એનું
મોં તપનિ ન્યાંજ મુકી
હાથ ને પોતે ખંડ
બહાર નીકળ્યો.

બિચારી આર !
અત્યારે એનું મન
ચૂરેચૂરા થવા માંડ્યું.
એનું અંતર બળી જતું
હતું. રમેશના આ શ-
બ્દનું કારણ જાણવા
એ ઇન્તેજાર હતી પણ

તે કેને પૂછવું ? રમેશ તો એને એકઠી મુકી
ખંડત્યાગ કરી ગયો હતો. એના અંતરમાં
આગ બળતી હતી. એનું હૃદય ચૂરેચૂરા થતું
હતું. એણે છેવટે શોકપ્રસ્ત દશામાં જ વખત
ગાળવા માંડ્યો.

રમેશની સ્થિતિ પણ ઘણી બદલાઈ ગઈ.
એણે સર્વની સાથે અબોલા લીધા એ એના
ખંડમાં હમેશાં લપ્પ્યાજ કરતો.

મનુષ્ય ગુંચવાઈ જાય ત્યારે બીજા પાસે
હૃદય એ લવાથીજ શાન્તિ મેળવી શકે. કોઈ

એવો મિત્ર કે સ્નેહી ન મળે તો તે પોતાના
હૃદયના લપ્પી નાખે. લખવાથી જે એને કાંઈક
શાન્તિ મળે. રમેશને કોઈ મિત્ર હૃદય બોલવા
યોગ્ય ન લાગવાથી એણે શાન્તિની શોધમાં
દ્વિતીય માર્ગ ગ્રહ્યો.

બપોરનો સમય હતો, રમેશ જમીને
નિદ્રાધીન થઈ ગયો હતો. ગૃહકર્મમાંથી
પરવારતાં આરએ ખંડમાં પ્રવેશ કર્યો. નિદ્રાને
બોલે બૂલતા પતિને નિરખતાં તેને કંપારી
આવી. તેનું હૃદય કંપવા માંડ્યું, મારા ખોટા
અનેક વિચારો તેના

મગજમાં રમી ગયા.

એટલામાં તેની
દષ્ટિ ટેબલ પર પડી,
ત્યાં પડેલી નોટ નોંધને
તેની પાસે ગઈ ને નોટને
હાથમાં લેઈ કાળ જેવા
કાળનો વ્યથ કરવા
બેઠી. એક પછી એક
પાનાં ઉપલાવતાં તેની
દષ્ટિ એક પેરિઆઈ પર
પડી. તેને તેણે ફગીને
ફરી તાંચ્યો.

“લગ્નના સ્હાવા
લેવાની હોંશમાં પોતાનો

ધર્મ જુલો જવાય છે, ને યોગ્યયોગ્યની
પરીક્ષા કર્યા વગર કે સ્વભાવો સ્થમન્યા વગર
સખપડીની સાક્ષીઓ લેવાય છે. એવી લગ્ન
પ્રણીતી જોડાવતાં દંપતીનાં મન પણ મળતાં
નથી તો પછી સંસાર શી રીતે સરળ નિવડે ?
પરસ્પરનાં હૃદય પણ જાણી ન શકાય ત્યાં
પછી લગ્નની પવિત્રતાનો જીરો પણ દેખાતો
નથી. એ લગ્નમાં ગીત ગાવાની હોંશ, ગેરની
ઉતાવળને જનનીઆઓની ન્યાત મારેની
ધમ્મલ જ હોય છે. જેના સ્વભાવને પણ

આળખીએ નહિ તેની સાથે શી રીતે રહેવાય
તે એવી રીતે સાંપકેલી પત્ની તે તે પત્ની
કે પિશાચિણી ? ”

ઉપરોક્ત વાક્યો વાંચતાં ચારનું મુખ
અનેક ભાવોથી ભરાઈ ગયું. એનાં નયનોએ ગાલ
પર અશ્રુપ્રવાહ વહેતા કરી મૂક્યા. એણે ત્યાંનો
ત્યાંજ એ શબ્દોનો પ્રત્યુત્તર દેવા નિશ્ચય કર્યો.

રમેશ જાણે ત્યારે ચાર એની પથારી
પરજ બેઠો હતો. તેણે ઉચ્ચ બોલતાં જ તેના
અશ્રુભીના ગાલને જોયા. ચારએ પણ એના
તરફ જોયું. એક નયને બીજામાં પોતાનાં
પૂર દાલબ્યાં દષ્ટિ સંગમ થતાં બંને નયનો
કૃણા પડ્યા તે અદ્ભુત પંથે રત્ન સંગમ
થવાની શરૂઆત થઈ.

રમેશ બેઠો થઈ ગયો. તેણે ફરીથી ચારના
તરફ જોયું. ચારએ સ્મિતના “ સર છોડી
દષ્ટિનું ખાણુ માથું ” રમેશ વિદ્ય કૃત્ત સમો
બની ગયો.

બંને નયનો મળ્યાં તે બધાં. રમેશ બેઠો
થઈ ગયો. તેણે ચાર પ્રતિ ફરી જોયું. ચારએ
સ્મિતહાસ્ય બોલ્યું “ મટકું માથું ” તે દષ્ટિ
ખસેડી લીધી. રમેશથી એ ન ખમાયું.

ફરી બંને નયનો મળ્યાં પણ ચાર તરતજ
ઉભો થઈ ગયો. રમેશ હસી ઊઠ્યું ને તેને તે
બેસવાનું કહે તે પહેલાં તે ખંડ ખંડાર
નીકળી ગયો.

રમેશ તેને તરતજ પકડી પાડી. બે હથે-
લીઓથી એના બે ગાલને દબાવી એણે
ઓછેઓછ મીલાવ્યા.

પણ ત્યાં થે ચાર નમ્ર ન જ બની. એણે
રમેશના હાથ અળગા કર્યા ને ત્રિશોક છતવા
જતી મોહિનીના જટલીજ સફળતાથી નયન
કટાક્ષ નાખી ચાલી ગયો.

રમેશ તેના પ્રમાણુ માર્ગ પ્રતિ જોતો
હોતો રહ્યો.

x x x

હજી ઘણીયે વખત એ પતિપત્ની મેલમાં
આવી જાય ત્યારે રત્નનું દીક્ષા પ્રકરણ
સંભારે છે ને પ્રત્યોત્તર કરે છે. તેમાં ચાર
ગંભીર ભાવ લાવી પૂછે છે; “ તમે તો મને
નથી મ્હાતાને ? ”

ત્યારે રમેશ કહે છે; “ તે વખતે હું
હતી તેવી કાલ નથી.”

સહાનુભૂતિની જરૂર

આપણા કામમાં કોઈની દરમ્યાનગીરી આપણને નંધી ગમતી; પરંતુ શુભેચ્છાથી પ્રેરણાને આપણા
કામને આગળ વધારવાના હેતુથી અને આપણને મદદ રૂપ થવા કોઈ સહાનુભૂતિથી આપણને કંઈ કહે
તેને આપણે આગ્રહ આપીએ છીએ. તે જ પ્રમાણે બાળક પ્રત્યે પણ સહાનુભૂતિવાળું વર્તન બતાવવામાં
આવે તો બાળકના મનમાં અણગમત પેદા નથી થતો. પરંતુ બાળકને જેમાં દોષ ન જણાય અને છતાં
તે આપણા શુભ હૃદય સમજે એવું વર્તન બતાવતાં પણ આવડતું જોઈએ. એ કળા પણ નાખતી જોઈએ.

બાળક પોતાની મેળે આનંદ મળે એવું વર્તન કર્યું હોય પરંતુ આપણા સ્વભાવને તે અનુકૂળ ન આવે
એટલે તેમાં આપણે દખલગીરી કરીએ છીએ. બાળક તોફાની છે એમ કહીએ છીએ, બાળકને વડીએ છીએ.

આપણે સદાય એમ ધ્યાનમાં રાખીએ કે બાળકની તમામ પ્રવૃત્તિ આપણને આનંદ આપે એવી
હોવી જોઈએ. બાળકને તેથી આનંદ ન પડતો હોય તેવું કંઈ નહિ; આપણને આનંદ મળે એટલે બસ !

ગિરુભાઈ (શિક્ષણ પરિણા)

• શ્રીમતી વિદ્યા બેરી

કે રમા બોઝ •

[ખાંડ (ય નાટ ના મ શ્રીગચત્ર)]

જોઈએ, કીકીની નજરમાં, તેના અવાજમાં, તે
જે રીતે - શ્વાસોચ્છવાસ લેતી હતી તેમાં પણ
આજે કાંઈક નવીનતા-કાંઈક જૂઠાપણું હતું.

“ શું થયું છે કીકી ? ” તેણે ફરીથી
પૂછ્યું. જવાબ દેવાને બદલે કીકી એકદમ
જમીન પર પછાડા અને કુસંકાં ભરી ભરીને
રડવા લાગી. “ તે કાંઈ દિવસ આટલું રડી
નહોતી; તેથી આજે તેને રડવાનું થેલું લાગ્યું
હોય એમ જણાયું.”

“ કીકી ! કીકી ! ” એમ બોલતી એક
સ્ત્રી એકદમ અંદર આવી, અને તેણે એ
નાની છોકરીને ઉચકી લીધી.

“ કીકી ! કીકી ! એમ રડાય કે ? અને
દાદાજીની ઓરડીમાં તારાથી રડાય ? આવાં
તોષન હોય ? જી, તું દાદાજીને કેવી વધાવી
છે, એકદમ ચૂપ થઈ જા, જી. ” જરા અજાં
થઈએ—”

ઝાસો કંઈ બોલ્યો નહિ. તેની આંખો
પોતાની પુત્રવધૂ પર જળે જગાડ ગઈ હતી.
પહેલાં તેના હાથ ઓઠ ઉપર તેણે દૃષ્ટિ કરી.
તે ઓઠ કોર દેખાતા પ્રયત્ન કરતા જણાયા.
પછી તેની દૃષ્ટિ પુત્રવધૂના કાળા અને ચક્ર-
કિત દેખાતા ફેર ઉપર ગઈ. કીકી ઓરડી-
માંથી એકદમ બહાર નાસી જવાને માટે
પોતાની માતાના વાળ જોરથી ખેંચતી હતી.

“ કીકી ! કીકી ! આતું તોષન હોય ?
મારા વાળ ન ખેંચ દો ! રોજ રોજ તું
આમ મારા કેટલાય વાળ ખેરતી નાખે છે...”

હેરડે કીકી ચૂપ થઈ અને રડતું બંધ
કયું. માતાના બધામ વાળ તે ખેરતી નાંખેતો
તે કેવી વરતી દેખાય. “ જી, જી, ” કહેતાં
માતાજી કીકીની મૂંઝી છોડાવીને તેમાંથી રેલમ
જેવા મુલામય એક લાંબો કાળો વાળ કાઢ્યો,
બીજો કાઢ્યો વળી એક કાઢ્યો તોષની
“ કીકીને એ પરાક્રમ માતા ગંભીરતાથી બેઠ

રહી. પછી માતા-પુત્રી આનંદથી હસતાં
હસતાં બહાર દોડી ગયાં.

ઝાસો ઉચ્છવાસ લઈ રહ્યો હતો. તે મન-
જમાં એક પ્રયત્ન એકસરખી રીતે ધોળાયા
કરતો હતો. “ આજે થયું છે શું ? ” માતા
કે પુત્રી આજે રોજની પેઠે વર્તતાં નહોતાં.
પુત્રવધૂનો તે મહેરો, તેની અવાજમાંનો કે પ
તેની નિલકાણું હાસ્યરેખા, કીકીની મૂંઝીમાંથી
પોતાનો એક-એક વાળ છોડાવતી વખતે
તેણે કરેલી આકર્ષક એટી, “ જી, જી, ”
એ ઉદગારો કાઢતી વેળાનો તેનો સ્વર એ
બધું આજે કાંઈક જૂઠા જ પ્રકારનું હતું.

તેના વાળ ઉપર દાદાને ઝુસો ચડ્યો.
તેના કાળા ભર સરખો દીર્ઘ કેશપાશ પોતાને
ચીકવતો હતો એમ તેને લાગ્યું તેણે ઓઠેથી
શાલ ઉપર તેની દૃષ્ટિ ગઈ. તે ઉપર એક
સુદીર્ઘકેશ ફરકેરતો હતો. કાંચ પુત્રવધૂના
હાસ્યદોહનથી તે ઉડીને પોતાના મૂતપ્રાય પગ
પર આવીને પડ્યો હતો, એમ નોંધને મૂંઝી
તિરસ્કાર ઉપજ્યો.

કશી જ હીલચાલ કર્યા વિના આજ એ
વર્ષથી તે માત્ર એજ આરામ પુરશીમાં બેસી
રહ્યો હતો. તેને અર્ધાંગવાયુ થયો હતો. તેનો
ગળો હાથ જ માત્ર સચેતન હતો, પરંતુ
તેમ માત્ર એક બે ઈંચથી વધારે ઉંચો કરી
સકાતો નહિ. આમ તેની દૃષ્ટિ જરાજો નખી
પડી નહોતી. તેમાંનાં તિરસ્કાર અને ગંદાપ-
દીલતા એકસરખાં ભરેલાં રહ્યાં હતાં.

તેણે તે વાળને ત્યાંથી ફેંકી દેવાનો ખૂબ
યત્ન કર્યો. પૂરા બગથી હાથને આંચકા મારવા
માંડવા અર્ધાં કલાક સુધી તેણે મહેનત કરી,
અને જ્યારે તે યાક્યો ત્યારે જ વાળ ફેંકી
દેવાની સત્તે છોડી.

તેણે આંખો ઉઘી ફરીને બેઠું કે પોતાનો
પુત્ર નજીક બેઠો છે. તેણે પૂછ્યું : “ કેમ,
આપણે ! શું છે ? ”

તે પક્ષાઘાત થએલા વૃદ્ધ આશ્ચર્ય અને બીતિથી પુત્રની સામે જોયું. શું ? પોતાનો પુત્ર પણ ...

પિતાની દષ્ટિનો અર્થ ન સમજીને પુત્ર આગળ બોલવા લાગ્યો, “આજે કીમીએ જે ક્યું તેથી મને ય ખરાબ લાગ્યું છે. તે હવે બહુ તોફાની થઇ ગઇ છે, નહિ બાપુજી ? જુઓ, ફરીથી તેણે પાછું રડવા માંડ્યું. મને તેની ઉપર બહુ ચીડ ચડી છે. વાદ, હુ જઈ છું; આજે મને જવા ઉતાવળ છે; મોડેથી પાંડો આવીશ. ચાકરડી તો અહીં આવતી-જતી રહેશે.” એમ કહીને તે ચાલ્યો ગયો.

પિતા પુત્રને જતો સ્થિર દષ્ટિથી જોઇ રહ્યો. “અરે ! દીકરો પણ બેપરવા ? તેણે પૂછ્યું પણ કેવી બેપરવાઇથી ? આજે થયું છે શું ? બધાં-બધાં ય મારી વિરૂદ્ધ કાંઇ કાવતરું રચી રહ્યા છે કે શું ? તેઓ મને કશી ગણતરીમાં જ લેખતાં નથી ! મને કશી વાત પણ કરતાં નથી ! બધું મારાથી છાતું-છાતું...” એવા વિચારો વૃદ્ધના મગજમાં ઘોળાવા લાગ્યા.

વૃદ્ધને ભૂતકાળનાં સ્મરણો ચવા લાગ્યાં. તે ગામો, તે નદીઓ, તે વનરાજિ, બધું તેની નજર આગળથી પસાર ચવા લાગ્યું. પહેલાં તેની પાસે કંઈક ન હોતું, પણ ધીરે ધીરે તેણે ખૂબ મીલકત જમવી હતી. નાનપણમાં તે નાનીશી ચાકરી કરી પેટ પુરવો કરતો, પછી તેણે થોડી જમીન લઇને ખેતી કરી, આગળ વધતાં તેણે રેલ્વેમાં નોકરી લીધી અને પછી ધીરે ધીરે ચંદતા તે આખા જગ્યા ધનવાન થયો હતો. લગ્ન કર્યા પછી એક બાળક થતાં તે પરદેશ ધન કમાવા ચાલ્યો ગયો હતો, અને તે દેશમાં પાંચે થયો ત્યારે તેની સ્ત્રી મરણ પામી હતી તથા તેની બહેને પુત્રને મોટા કર્યો હતો તે વખતે પુત્ર પિતાને ઓળખતો ન હતો.

છેલ્લી વાર તે ઘેગ આવ્યો ત્યારે તેની તમીચત લયરી હતી, હૃદય અને મૂત્રાશયમાં વિકાર થયો હતો. તો પણ તેને કામ કરવાની ટેવને સતોધ્યા વિના ગમતું નહિ. તેણે એક મકાન બંધાવવા માંડ્યું. તે રોજ ચતા કામની બરાબર તપાસણી કરતો અને કામ કરનારાઓનો ઝીણવટભર્યો હીસાબ લેતો. દરમ્યાન ડાકટરની દવા ચાલુ જ હતી. છેવટે અતિશ્રમથી તેને પક્ષાઘાતનો ઝટકો લાગ્યો ત્યારથી તે અટક્યો. તેને ધરમાં જ ખેસી રહીને દિવસો ગાળવા પડતા. પાછળ પુત્રે પિતાની બધી સ્થાવર મીલકત વેચી નાખી, તે વકીલ થયો હતો. પોતાનું જીવન તે સુખશાન્તિથી ગાળતો હતો.

હવે વૃદ્ધને પુત્ર, પુત્રવધૂ અને પૌત્રી એ ત્રણે ઉપર દ્રેષ આવવા લાગ્યો, કારણ કે તેઓના જીવનક્રમમાં તેનાથી લાગ લાઇ શકતો નહોતો. તે દિવસે તે બધાના એવા બેપરવા વર્તનનું કારણ શું હતું, ક્યો નેવા બનાવ બન્યો હતો, તે કશું તેને કાંઇ કહેતું નહતું.

તેની આંખો આંસુથી ભરેલ ગઇ. પોતાનું પૂર્વ અને વર્તમાન જીવન વિસરી જઈને તે રડવા લાગ્યો નાના બાળકની પેઠે તે હુમકા ભરી રહ્યો.

ચાકરડી આવી ત્યારે તે રડતો હતો, પણ તેનેય પોતા માટે કાંઇ લાગી આવતું હોય એમ તેણે જોયું નહિ. ચાકરડીએ એક રમાલ લઇને તેનાં આંસુ લૂછ્યા, પછી એક ખાલામાં તે દૂધ લાવી અને એક તૂટેલા ચમચા વડે દૂધ પાવા લાગી.

“દૂધ પીઓને.” તે બોલી. તેની તરફ વાંકી નજરે જોતો તે દૂધ ખીવા લાગ્યો, તેને એક નિશ્વાસ નાખતી તેણે જોયું એ નિશ્વાસ કંટાળાનો નહોતો કાષ્ઠપણ આનંદના કારણથી નાંખાયો તે નિશ્વાસ હતો. તેણે જોયું કે ચાકરડી બીજો નિશ્વાસ પણ નાંખવા જતી

હતી; પણ પોતે તેને જોઈ રહ્યો હોવાથી તેણે નાકથી જ એ નિઃશ્વાસ છોડ્યો હતો. પછી કાંઈક કંટાળીને તેણે પોતાનું માથું પાછળ નાંખીને ધીમેથી હલાવ્યું. તે પણ તેણે જોયું. શું તે પણ બેપરવા બની ગઈ હતી ? તે પણ આજે કાંઈક જૂઠું જ વર્તન ચલાવી રહી હતી. પણ, આજે યશુ છે શું ! નહિ, નહિ, મારે દુધ પીવું નથી; તે મનમાં બોલ્યો.

“શું યશુ છે ?” તેણે ચાકરડીને પૂછ્યું.

“કશું જ યશુ નથી. કાંઈ છે ?”

તેણે આશ્ચર્યથી સાંભળે પૂછ્યું.

“તમને આજે શું યશુ છે ?”

“કાંઈ જ નહિ. કશુંય નથી.”

“તેં હમણું નિઃશ્વાસ નાંખ્યો.”

“એમ ? મને ખબર રહી નથી. કદાચ મારી અજાણ્યતા તે નાંખ્યો હશે. ‘નિઃશ્વાસ નાંખવા જેવું’ કશું જ યશુ નથી.” અને તે હસવા લાગી.

“કેમ ? તું આમ હસે છે શા માટે ?”

“હું કેમ હસું છું ? મેં નિઃશ્વાસ નાંખ્યો એવું તમે કહ્યો છે, તેથી મને હસવું આવ્યું.” એમ કહીને તે મોટેથી હસવા લાગી.

“બસ, બહાર ચાલી જા.” તેણે એકદમ ગુરસાથી પોતાનું મોં ફેરવી નાંખ્યું.

સાંજે રોજના નિયમ પ્રમાણે ડાક્ટર તેને જોવા આવ્યો. તેની સાથે, કીકી અને તેના માતા પિતા આવ્યાં હતાં. અત્યાર સુધી તેને જે સંબંધે ‘માત્ર સંશય જ હતો તે સંબંધે હવે તેની ખાતરી જ થઈ ગઈ.

કાવંતરામાં બધાં સામેલ હતાં; ડાક્ટર સુદાં; તેનું લેક્ષ રોજી રાખવાને ડાક્ટર હસતો હસતો બોલતો હતો; પણ તેના કાવવાત તેના અવાજ, તેના શબ્દોની સાથે બંધ બેસતો નહોતો. તે સ્ત્રીઓની વાળ રાખવાની નવી

ફેશન વિષે બોલતો હતો. તેનો બધો ઉત્સાહ એ ફેશન સંબંધે જ હતો. શું ? બધી તે ડાક્ટર સાને શંકા આવતી હતી.

ડાક્ટર બોલ્યો: “સુંબડની ફેશનબલ સોસાયટીમાં જે સ્ત્રીઓને સ્થાન મેળવવું હોય, તેમણે હવે “બોબ્સ હેર” રાખ્યે જ છૂટે છે.”

તેની પુત્રવધૂ ગુસ્સો કરતી બોલી: “જુઓ, હું કોઈ વાર બોબ્સ કરાવેલા વાળ સાથે તમારા જોવામાં આવવાની નથી.” એમ કહીને તે પોતાના વાળ પર હાથ ફેરવવા લાગી અને હસવા લાગી. તે વખતનું તેનું વર્ણનકાળ, વાળ, હાથ, બધું સુંદર દેખાતું હતું.

“એમ કે ? ખરેખર ?” તે વૃદ્ધ ડાક્ટર બોલ્યો. તેને મહેરા આનંદથી પ્રમુદ્ધ દેખાતો હતો. તે આગળ બોલ્યો: “તમારા જોવા સુંદર અને લાંબા વાળ હોય તે સ્ત્રી કદાપિ પોતાના વાળ કપાવવાનું પસંદ કરે નહિ, તે હું સમજી શકું છું.”

પક્ષાઘાતથી પરવશ બનેલાં ડાક્ટરના મનમાં તે ડાક્ટરના મોં પર થુંકના જેટલો દ્રોષ બપાવ્યો. તેને મનમાં એમ યશુ કે સિંહની પેઠે ગર્જના કરીને આ બધાંને સો-રડીની બહાર ફાંકી કાઢવાં જોઈએ.

ડાક્ટર બહાર ગયો ત્યારે તેની પાછળ પુત્રવધૂ પણ કીકીને તેડતી બહાર નીકળી. પાછળ ડાક્ટર પોતાનો બધો કોપ પુત્ર પર ફાલવ્યો.

“આજ શું યશુ છે ? તમે બધાં આમ બેપરવાઈથી કેમ વર્તો છો ? તમે મારાથી શું છુપાવી રહ્યાં છો ?”

આ સાંભળી એ જુવાન પુત્ર ખિન્ન થયો. તે બોલ્યો: “ના, બાપુજી ! કશુંય બન્યું નથી. અમે તમારાથી કશુંય છુપાવતાં નથી અને છુપાવવા જેવું કશું છે જ નહિ.

અમે રોજની પેઠે જ આજે પણ વર્તીએ છીએ. તમે શું કહો છો, તે મારાથી સમજાતું જ નથી. ”

“ તું જીલું બોલે છે. કાંઈ પણ મરે બનાવ બન્યો છે, હું મારી નજરે જોઉં છું અને સમજી શકું છું. તમે બધાં શું એમ માનો છો કે મને પક્ષાધાત થયો છે, એટલે મારી બધી સંજ્ઞા નાશ પામી છે ? ”

“ પણ બાપુજી ! તમે જુલો છો. અમે એમ માનતાં નથી અને કશું બન્યું પણ નથી, હું સોગંદપૂર્વક સાચું કહું છું. તમે શાન્ત થાઓ ! ”

તે અતઃકરણપૂર્વક બોલી રહ્યો હતો એ તેના અવાજ ઉપરથી સ્પષ્ટ સમજાતું હતું. પણ તેણી પિતાની ખાત્રી થઈ નહિ. કાંઈ અવનયું બન્યું તો હતું જ. તેનાં ચિહ્નો તે નજરે જોતો હતો. મૌની વર્તણૂકમાં અજબ ફેરફાર થયો હતો. પણ એવું હતું શું ?

તે એકલો બેસી રહ્યો. કેટલીક વારે તેને તેની જવાબ મળ્યો. તે જવાબ બાગમાંથી કોશિએ અવાજ કર્યા વિના એકદમ આવ્યો.

રહતારે કીકીએ ખારી જરા ઉઘાડી હતી, તે સતના પહેલા પહેર સુધી તેટલીજ ઉઘાડી રહી હતી. ખારીની ઉઘડેલી શટમાંથી એક મંદ લહર અંદર આવી.

પહેલાં તે તેના લક્ષમાં આવી નહિ. અતિશય મધુર અને ઉન્માદક મુગંધ આવતી હતી એટલું જ તે જાણી શક્યો, તેણે તે દિશાએ મ્હોં ફેરવીને જોયું, જ્યાંથી સુવાસ આવતી હતી ત્યાંથી જ તે અંધારી ઓરડીને અજવાળતું એક ચંદ્રકિરણ અંદર આવ્યું.

ઓહો ! હવે તેને સમજાયું ! બીજા કોશિ હંમેશાં બહારજ ફરતા હોવાથી તેમના લક્ષમાં જે કાંઈ સ્પષ્ટ રીતે આવતું ન હોતું, તે હવે તેના લક્ષમાં આવ્યું. તે જ કારણથી કીકી આનંદિત બની મંદ હતી, તેની માતાને પોતાના ફેરફારનું અભિમાન આવ્યું હતું. ઓરડીએ નિઃસ્વાસ નાંખ્યો હતો અને જ્યાં ત્યાં બધું અભિનવજ લાગ્યા કરતું હતું.

વસંતગણ આવી હતી. * . .

* હુજી પિરાદેહોની એક દ્રષ્ટિ વાતાને આધારે.

ગુજરાતી સાહિત્યની સમીક્ષા

“ ૧૯૩૫ ના વર્ષમાં પ્રગટ થયેલ ગુજરાતી સાહિત્યની સમીક્ષા કામ ગુજરાત સાહિત્ય સમાજ, અમદાવાદ, તરફથી આ વખતે શ્રી. નવલરામ જયનાથ ત્રિવેદીને રોજિયામાં આવ્યું છે. તે આખી પુસ્તક પ્રકાશન મંદિરો અને લેખકોને ખાસ વિનંતી છે કે તેઓએ પોતાનાં પુસ્તકો સમીક્ષા આપે બાદથી નવલરામને, તેમ જ લાલબાઈ ત્રીકમલાલની ચાલ, એવીસમીજ, અમલવાદના ઇરાદાને મોટી આપવાં. જે આટલી મદદ ગુ. સા. સમાજને આપના તરફથી મળશે તે તે માટે સમાજ આપશે. ”

શ્રીનું હૈયું

લેખક :

શ્રી. યજ્ઞેશ હ. શુક્લ

“ હું તમને હીક કહું છું. મારે કહું છું તમે માની જાવ. હું તો હવે જીવતી છતાં મરેલી જ છું. ”

અત્યંત ફીણ અવાજે યશોદાએ આ શબ્દો ઉચ્ચાર્યા. અને તે સાથે તેની આંખોમાં સહેજ ઝળઝળાયાં પણ આવ્યાં. આટલા શબ્દો તેના મુખમાંથી બારે પરિશ્રમથી નીકળ્યા હતા. તેને હાંફ ચડી આવી હતી.

હવા ઉત્તસવાળા એ ઓરડો હતો. બંગીયામાં પડતી બારી આગળજ યશોદાને પલંગ હતો. એના પર એકદમ ફીણકાય થઇ ગયેલી પુશોદા સૂતી હતી. પાંચ વર્ષની સતત માંદગીને પરિણામે યશોદાના શરીરમાંથી લોહી મુકાઇ ગયું હતું. તેના ચહેરા એકદમ ફિક્કો પડી ગયો હતો. તેની આંખો ઉંડી ઉતરી ગઇ હતી. ચીમજાઇ ગયેલાં ફૂલ જેવી તેની મુખેની દયા થઇ ગઇ હતી.

ઝાકિસથી ચાકીને આવેલા પતિએ પહેરેલે કપડે જ ‘ આજે કેમ છે ? ’ એવા પ્રશ્ન પૂછતાં યશોદાએ પેલા શબ્દો ઉચ્ચાર્યા.

પલંગ ઉપર બેઠાં બેઠાં યશોદાના માથાં ઉપર હાથ ફેરવતા સુમનલાલ એ શબ્દો સાંભળી જ રહ્યા. યશોદાના ચીમજાઇલા ચહેરા તરફ તેમની દૃષ્ટિ સ્થિર થઇ અને ‘ જીવતી છતાં મરેલી જ છું ’ એ શબ્દોનો જાણે સાક્ષાત્કાર થયો. હોય એમ તેમને લાગ્યું.

લગભગ ત્રણ વર્ષથી યશોદાએ સાથ

થવાની આશા છોડી દીધી હતી. અનેક ઉપચારો કર્યા છતાં જ્યારે તેની તબીબત નહિજ સુધરી ત્યારે તેણે જીવનની આશા છોડી દીધી. અને તે દિવસથી તેણે સુમનલાલને ફરી પરણવાનો આગ્રહ કરવા માંડ્યો. પણ સુમનલાલે એ મુશ્કેલી અનેકવાર ઉડાવી દીધી હતી. યશોદા એ વાત ઉચ્ચારે કે તરતજ ત્યાંથી આવ્યા જવાનું તેમને મન થતું. શરૂઆતમાં કેટલોક વખત યશોદા એ વાત કાઢે કે તે ત્યાંથી ઉઠી જતા. પણ પાછળથી યશોદા આ વાત કાઢતાં જ તે મુશ્કેલી મુશ્કેલી સાંભળી રહેતા અને છેવટે ‘ કાંઈ ગાંડી થઇ ! ’ એમ કહીને એ વાત ઉડાવી દેતા.

આજે યશોદાએ પાછી એ વાત ઉપાડી અને સુમનલાલ પર તેની હીક હીક અસર થઇ. મનમાં તેમને યશોદાના શબ્દો મીઠા મધ જેવાં લાગ્યા પણ હૈયાની એ લાગણી મુખ ઉપર બતાવવા નેટલી નરકદાઢ તેમનામાં આવી ન હતી. તેમણે એ વાત ફરીથી ઉડારવાનો પ્રયત્ન કર્યો.

“ હું તે કાંઈ ગાંડી થઇ, મધુ ! હું હમણાં મારી થઇ જશે. ”

“ હવે એ આશા છોડી જ દેને. આ પધારીમાંથી હું ઉઠું એ શક્ય જ નથી. હું તો મરીશ ત્યારે જ અહીંથી ખસીશ. મારે તમે હવે તમારું જીવન નકામું ન ચેડી દો. ”

“યશુ, આમ શું આશા છોડી દે છે ? જરા હિંમત રાખ. તું સૌથી યશો એવી મને આશા છે. ડૉ. કુપર કહેતા હતા...”

“તમે બસ કરો ડૉ. કુપરે શું કહ્યું તે મેં સાંભળ્યું છે. તમે એમ ધારતા હશો કે હું ઉધમાં હતી અને મેં કાંઈ સાંભળ્યું ન હતું, પણ ડૉ. કુપરે ‘quite hopeless’ કહ્યું તે મેં સ્પષ્ટ સાંભળ્યું છે. તમે મને નકામી યોદ્ધા આશા પર નહિ છવાડો.” આટલું સામટું બોલવાથી તેને અત્યંત પરિશ્રમ પડતો હતો. તેનાથી હાંફને અંગે સ્પષ્ટ શબ્દો પણ ઉચ્ચારતા ન હતા અને પરિશ્રમને કીધે તેની શ્વાસોરક્ષા પણ ઝડપી ગતિથી ચાલી રહી હતો.

“યશુ, તું આટલું બધું સામટું ન બોલ. ડૉક્ટરે બોલવાની ના કહી છે.”

“હવે ડૉક્ટર તો ના કલા જ કરે છે. પણ મારે હવે શુંવું નથી. આ શ્વતરથી તો મરવું વધારે સારું. એટલે હું તમને કહું છું કે તમે મારું કહ્યું માનો; મારી એટલી વાત તમે માનશો, અને તમને હું સુખમાં જોષણ તો જ હું શાન્તિથી મરી શકીશ.”

કાણુ જાણે આજે યશોદાને શું થયું હતું. તે ગમે તેટલો શ્રમ પડે તેની દરકાર કર્યા વિના બોલ્યે જ જતી હતી. તેની અખોમા આંસુ પણ જણાતા હતા.

“પણ હું ક્યાં દુઃખી છું ? મને તારાથી પૂરતો સંતોષ છે !”

યશોદાને શાન્ત પાડવાના ઇરાદાથી સુમને કહ્યું :

“અરે, એટલું ન સમજી શકું એટલી બધી મને જોયડ સમજે છે ? આ જુઓને તમે કેવા લેવાઈ ગયા છો, તમારું મોઢું કેવું ઉદાસ રહે છે, તમે કેવા ગમગીન રહો છો, અને છતાં તમે સુખમાં છો ! અને મારાથી તમને સંતોષ છે ! સુમન, શા

મટે હૃદયને છેતરો છો ? પાંચ પાંચ વર્ષથી મારી આ હાલત છે. છતાં તમે કહો છો કે મારાથી સંતોષ છે ! અરે ઉત્કું મેં તો તમારું સર્વ સુખ હણી લીધું.”

તેનાથી આગળ ન બોલી શકાયું. રોજના કરતા આજે ઘણું જ વધારે બોલાઈ ગયું હતું. અને એ એક સામટો શ્રમ તે જીરવી ન શકી. તે એકદમ મુંગી થઈ ગઈ, કેટલીય વાર સુધી તેની નિરતેજ સુખમુદ્રા તરફ સુમન દયામણી નજરે જોઈ રહી.

[૨]

એક્ષપોર્ટ-ઇમ્પોર્ટનું જંગી કામકાજ કરતી, સુબાઈની એક જાપાની પેઢીમાં સુમનલાલ શરૂઆતમાં એક નાના-સો રૂપિયાના પગારદાર ક્લાક તરીકે રહ્યા હતા. પણ તે પછી, તેમને હાથે કેટલાક સોદાઓ થયા સારા થયા અને જાપાની પેઢીને તેમાં સારો તગડો થયો. આથી સુમનલાલ પ્રત્યે એ પેઢીના મેનેજરનું માન ઘણું વધી ગયું. તેમણે પેઢીની જાપાની હેડઓફિસમાં સુમનલાલ માટે ઘણી સારી બહામણ કરી અને બીજે જ વર્ષે સુમનલાલને રૂ. ૩૫૦ ના પગારદાર એસીસ્ટન્ટ મેનેજર બનાવવામાં આવ્યા.

પણ આ બધા યશોદાનાં પગલાંનાં પ્રતાપ છે એમ સુમનલાલ માનતા. છેક નાનપણમાં તેમના માતાપિતા ગુજરી ગયા હતા પરંતુ તેમાં એક વૃદ્ધ કાકી જીવતાં હતાં. આ કાકીમાને પણ કાંઈ સંતાન હતું નહિ એટલે માતાપિતા વિનાના અનાથ સુમનલાલને તેમણે છાતી મરસો ચાખ્યો અને તેને પાળી પોષી મોટા કર્યો. સુમનલાલને કાકી પ્રત્યે માતા જેટલું વહાલ હતું તો કાકીએ સિને ફ્રેગ પુત્ર જ લેખ્યો હતો. તેને બણાવવા ગયા-વવામાં કાકીએ પાશુ વાળીને જોયું નહિ. સ્થિતિ એકંદરે બહુ મારી ન કંઠી શકાય એવી

હેવા છતાં, કાકીએ સુમનલાલને પોતાના જ પુત્ર લેખીને પોતાનાં શેષ ઇચ્છના નિર્વાહ માટે પતિએ મોકલી થોડી ધણી સંપત્તિ પણ વાપરી નાખી હતી. સુમનલાલ પછી રહ્યો અને જાપાની પેદીમાં નોકરીએ રહ્યો ત્યારે કાકીની સંપત્તિમાં માત્ર એક બંગલો રહ્યો હતો. એ બંગલો બેઠા ઘાટનો, એક જ માગનો, હતો. એનો પહેલો માગ ભાડે આપવામાં આવ્યો હતો. અને નીચેના ભાગમાં તે કાકી સાથે રહેતો હતો.

જાપાની પેદીમાં નોકરી મળી તેજ વર્ષે સુમનલાલનું લગ્ન યશોદા સાથે થયું. યશોદા સામાન્ય કુટુંબની છતાં સરકારી અને શિક્ષિત હતી. તેને પિયરમાં વિધવા માતા અને નાની બહેન વિમળાં શિવાય બીજી કોઈ હતું નહિ. એટલે. લગ્ન પછી, સુમનલાલે તથા તેમનાં કાકીએ તેમને. સુખાદ આવીને સાથે જ રહેવાનો પ્રયત્ન આપ્યો ક્યોં પણ માયી પુત્રીને ઘરે કેમ રહેવાય ? એમ જણાવીને તેમણે એ વિચારને આગળ વધવા ન દીધો.

યશોદા અને સુમનલાલનો ગૃહસંસાર સુખમાં ચાલતો હતો. યશોદા સાથે લગ્ન થવા પછી, ટુંક સમયમાં જ સુમનલાલને લાગે પેદીના કામમાં ધણી સારો કાપડો યવા માંડ્યો અને એથી યશોદાનાં પગલાં ધણી જ સારાં એમ સુમનલાલના મનમાં દસી ગયું. યશોદા પ્રત્યે હતો તેના કરતાં પણ તેનો પ્રેમ ધણે વધ્યો અને આ દંપતી અમનઅમનમાં દિર-સો ગુનરવા લાગ્યાં.

સુમનના ગૃહસંસારને આવી સુખદ સ્થિતિમાં જોતાં જોતાં જ કાકીથી ભગવદ્દશરણ થયાં. સુમનલાલને સગી માતાના અવસાન નેહો શોક થયો. યશોદાને પણ ટુંક સમયમાં કાકીના સારો પરિચય થયો હતો. સાસુ કરતાં તેમનામાં માતા જેવા અંશો વધારે હતા. કાકી યશોદાને 'વડુ' એમ નહિ પણ દીદરી

લેણે ગણતાં એટલે કાકીનાં મરણથી યશોદાને પણ ધણું લાગી આવ્યું.

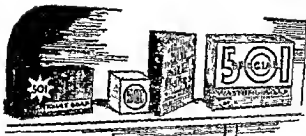
સુમનલાલે આ વખતે ફરીથી તેનાં સા-સુછને વિમળા સાથે સુખાદ રહેવા આવવા આગ્રહ કર્યો પણ તેમનું દિલ હજી માનવું નહતું. તેમણે જમાઈની માંગણીને દસીને ફરીથી ઉઠાવી દીધી.

પણ વિમળા મોટીબહેનને ત્યાં અવાર-નવાર આવતી. ઉગાળાની રત્નઓમાં કે ના-તાલમાં તે મોટીબહેનને ત્યાં આવતી અને અનેક પ્રકારનાં તોફાનો મચાવતી. સુમનલાલને તેનાં નિર્દોષ તોફાનોમાં અવશ્યંતીય આનંદ થતો. નાની વિમળાને રમાડવામાં, તેને ચીડ-વવામાં, અને તેની મરકરી કે રોષ ખમવામાં સુમનલાલને મજા મળતી. સુમનલાલ સાથે વિમળા પણ ઠીક ઠીક હળી ગાઇ હતી, પણ જેમ જેમ તે મોટી થતી જતી હતી તેમ તેમ મરકરી અને હજી એનાં યતાં જતાં હતાં.

આવી સુખદ સ્થિતિમાં કેટલોક વધુ સમય વીતી ગયો અને સુમનલાલ જાપાની પેદીનો એસીસ્ટન્ટ મેનેજર બન્યા. તેમની આ-ર્થિક સ્થિતિ હવે ધણી સારી હતી, કાંઈ વાતનું તેમને દુઃખ નહતું, યશોદા સાથે ઇચ્છાની ઉત્તમેાતમ ધડીઓ તે પસાર કરવા લાગ્યા.

એવામાં આનંદનો અને સુખનો એક વધુ પ્રસંગ આવ્યો. સુમનલાલ પિતા બન્યા. યશોદા નાનાં બાલકોની માતા બની. ત્યારે યશોદાને પુત્ર અવતરણની ખબર સુમનલાલને પડી ત્યારે તેમના હૈયામાં હર્ષ ગાતો નહતો. આનંદમાં તેમનું હૈય પ્રફુલ્લ પની ગયું હતું. જાણે સુખની પરાકાષ્ટાએ તે પદોંચી ચૂક્યો ન હોય એમ તેમને લાગ્યું.

અને સાચે જ જાણે તેમના સુખની પરાકાષ્ટા આવી પદોંચી હોય એમ જ બન્યું. પ્રયોજને જન્મ્યા પછી દશગાર દિવસ યશોદા સી તબીબત ધણી સારી રહી, પણ પાછળથી તેની નબીયત

મારો માનીતો સાબુ
બધી જરૂરીઆતો
પુરી પાડે છે.

૫૦૧ ધોવાના સાબુનાં ત્રણ લાગીદાર છે
તે તમે બણો છો ?

પહેલો ૫૦૧ સ્પેશયલ-

છાપેલાં અને બારીક કપડાં માટે,

ખીજે ૫૦૧ સીલક ફેલેક્સ-

રેશમી કપડાં ધોવા માટે,

અને ત્રીજો ૫૦૧ નહાવાનો સાબુ-

હૃદય ઠાટીનો સુગંધીત નહાવાનો સાબુ.

આ ચારે સાબુ વાપરવાથી તમે સામે બતાવ્યા
પ્રમાણે દરેક જાતના સાબુના વિવિધ લાભ લઇ શકો
છો, એટલું જ નહિ પણ પવિત્રતા અને કરકસર
કે ને માટે ૫૦૧ સાબુએ આપ્યા વિદુસ્તાનમાં
ખ્યાતી મેળવી છે, તેનો પણ લાભ મેળવી શકો.

501 SOAP

પો. જો. બોક્ષ પરંત, મુંબઈ.

૫૦૧ ધોવાનો સાબુ
સુવશક કપડાં અને સામાન્ય
ધરત્રી વપરાશ માટે.

૫૦૧ સ્પેશયલ સાબુ
બારીક કપડાં માટે.

૫૦૧ સીલક ફેલેક્સ
રેશમી, અનાવડી રેશમનાં કપડાં
તેમજ સાદીન માટે.

૫૦૧ નહાવાનો સાબુ
અદેશને સુંદર રાખવા માટે.

ટોમકો સેલ્સ ડીપાર્ટમેન્ટ,

ધી તાતા બોર્ડલ મીલ્સ કું. લી. તાતાપુરમ અત મુંબઈ

ગુણગરવી, રાસપ્રિય
ગુણરાતણ બહેનો માટે

નવીન અપૂર્વ રાસસંગ્રહ

બીજાં બધાં સંગ્રહોને જુલાવે એવો આ

બહેનોને, સખીઓને, અને મિત્ર-પત્નીઓને ભેટ આપવા લાયક

રાસમાલિની

નામનો રાસસંગ્રહ મેળવ્યા વિના છુટકો નથી

જાણીતા રાસ-ગીત લેખકોના કુલ ૨૧૪ રાસ-ગીત

આ સંગ્રહમાંથી મળશે. આજે જ તમારી નકલ મેળવી લ્યો.

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૪-૦

પોષ્ટેજ : ૦-૪-૦

હાસ્યરસના જાણીતા લેખક

શ્રી. ધનસુખલાલ કું. મહેતા રચિત

દાસ્યરસિક ચોવીસ વાર્તાઓ
આકર્ષક ચિત્રો સાથે-મુદ્ર ૩૫૨ ગમ

સાસુજી

નિર્દોષ આનંદ આપતું ભેટ આપવા લાયક પુસ્તક

મૂલ્ય : રૂ. ૧-૮-૦

પોષ્ટેજ : ૦-૩-૩

(૨૪૪૨૨૧-વી. પી. ખર્ચ લુહુ : ૦-૩-૦)

“ ધનસુખલાલની મર્યાદા કદમ ગુણરાતને જાણીતી છે. કેટલીક નાની
ખચે તેમ જ કેટલાંક વિનોદમય શબ્દચિત્રો લેખાવી શકાય, એવાં ચોવીસ દગલાં
અને ટુંકા લખાણોનો આ સંગ્રહ અને લેખિનીમાં રહેલી મર્મપટુતાને દીપાવે છે.

—“ જન્મભૂમિ

“ આ વાર્તાઓમાં દિંદુ સમાવળી રચિત સમજાવવા સાથે હાસ્યની પણ રસ
ઉત્તરવામાં આવી છે. ”

—“ મુંબાઈ સમાચાર ”—

મળવાની

{ “ ગુણસુન્દરી ” કાર્યાલય, ૧૧૪, ગીરગા
બિક્રેડ.

બગડવા માંડી. હોરપીટલમાં કાળજીભરી મારવાર છતાં યશોદાની તખીયત સુધરવાને બદલે બગડતી જ ગઇ. અને તે સુવારોગમાં પૂરેપૂરી સપડાઇ.

નાના પ્રમોદની સ્થિતિ દયામણી જની. માતાની માંદગીને અંગે તેને માતાનાં દૂધથી વંચિત રાખવામાં આવ્યો. અને એક નર્સના હાથમાં તેને સોંપવામાં આવ્યો. શરૂઆતથી જ ગાયનું દૂધ બાટલીદ્વારા આપવા માંડ્યું એટલે થોડા જ દિવસોમાં તેનાથી તે ટેવાઇ ગયો. નર્સના હાથમાં તે રમતો રૂદતો ઉછરવા લાગ્યો.

યશોદાની સ્થિતિ દિવસે દિવસે સુધરવાને બદલે બગડતી જતી હતી તેની તખીયતમાં કાંઈ ફેરફાર પડતો નહતો. તે લગભગ પથારી વચ્ચે યાદ ગઇ હતી. શરૂઆતમાં તે કદિ કદિ ઉઠી બેસી શકતી પણ જાણે માસ પછી તો તે એકદમ પથારીવચ્ચે યાદ ગઇ. આવી સ્થિતિમાં યશોદાને ખાતર અને નાના પ્રમોદને ખાતર યશોદાની માતાએ લોક લગભગ છોડી દઇને સુમનલાલને ત્યાં રહેવા માંડ્યું. એમાં એક બીજો પણ હેતુ હતો. ત્રિમળા મેટ્રીકમાં પાસ થઇ હતી. તેને મુંબઈ રહેવાથી કોલેજમાં જવાની પણ સગવડ મળે એમ હતું.

યશોદાની સારવાર કરવામાં સુમનલાલે કાંઈ બાકી રાખ્યું નહતું. ધણી ધણી ઉપચારો તેણે કર્યા. સારા સારા ગણ્યાતા દાકતરોની ટ્રીટમેન્ટ તેને આપી. પણ કોણ જાણે યશોદાનાં શરીરમાં એવો તે શા રોગ પેસી ગયો હતો કે ગમે તેવા ઉપચારોની તેના ઉપર અસર થઇ નહિ. ટાઇ નવી ટ્રીટમેન્ટ શરૂ કરવામાં આવી કે શરૂઆતના થોડાક દિવસ તેની તખીયત જાણે સુધરતી હોય એવાં ચિકિત્સા દેખાવા લાગ્યાં પણ એ સુધારો પાંચ માત્ર દિવસ માંડ માંડ ટકતો અને યશોદા પાછી હતી તેવી ને તેવી સ્થિતિમાં આવી

જતી. સુમનલાલની કંટાળા વિનાની સારવાર છતાં બે વર્ષ આમને આમ નીકળી ગયા. હવે તો યશોદાનો રોગ શા છે એની પરીક્ષામાં પણ મતભેદ પડવા માંડ્યો. છેવટે તેને ક્ષય થયો છે એમ તથા જાણીતા ડોક્ટરોએ નક્કી કર્યું. એ રોગ ક્યારે દૂર થાય એ જાણવાની તેમણે અશક્તિ બતાવી.

[૩]

આખો દિવસ ઓફિસનું સખ્ત કામ અને ઘરે સતત માંદગી: કાષ્ઠપણ માથાસને કંટાળો ઉપજાવવા માટે એ બન્ને કારણો પૂરતા હતાં. એટલે આવી પરિસ્થિતિમાં સુમનલાલને કંટાળો ઉપજે એ સ્વાભાવિક હતું. એ કંટાળામાં આનંદ મળે એવાં સાધનો સુમનલાલે બાળવા માંડ્યા. નાનકડા પ્રમોદને સવાર સાંજ ધડી બેઠકી ફલાવવામાં તેમને આનંદ મળતો. તેને રમાડવામાં, તેની માથે બેસવામાં તેમને આનંદ મળતો અને એથી સુમનલાલનો કંટાળો મહેજ દૂર થતો. પણ એ બાળકને હાથમાથી ઝૂકી દીધા પછી, સુમનલાલને ગ્લાનિ થઇ આપતી. તેનો હેવામાં કાષ્ઠક લુદા જ પ્રકારનો લાગણી થતી અને એ લાગણીને વેગ આપવાનું કાંઈ સાધન નહોતો, એવી કાષ્ઠ તક ન મળતાં, તેમને ગમગીની થતી અને એ ગમગીની કેમે કરી દૂર થતી નહિ. રોજ રોજ ઓફિસથી આવતે યશોદાની પથારી પર ક્યાંક એમને નેમને કંટાળો આવતો હતો. જે યશોદા માથે જીવનના સુખદ દિવસે ગાળ્યા હતા, તે યશોદાનાં ચીમળાપવાં સુખ તરફ એનાં તેમનું હેયું દ્રવી હતું. તેમને આગલા સુખદ દિવસોનું સ્મરણ થતું અને તેમની આંખોમાં આંસુ ઉભસતાં. યશોદા એ મંમજી જતો પણ તેનો કાષ્ઠ લપાય ન હતો. તે પણ આંસુ સારી પડી રહેતી.

પણ થોડા મમ્મ બાદ સુમનલાલને નવો

માર્ગ મળી રહ્યો. વિમળા સાથે એસ કે પતા, કેરમ કે બેડમીન્ટન વા ટેનીસ રમવામાં તેમણે એ આનંદ મેળવવા માંડ્યો. નાનપણથી વિમળા સુમનલાલ સાથે હળી ગઈ હતી કેટલે વયને અંગે આવેલો થોડો ધણે સંકાય નિકટના સહવાસને લીધે એણે યતો ગયો. શરૂઆતમાં કોલેજમાં જઈ આવી પછી પ્રમોદને હુલાવવામાં મારીનો વખત જતો. મોટી બહેન આગળ કાંઈક સારું સારું વાંચવામાં વિમળાને આનંદ પડતો અને યશોદાનું દુઃખ પણ ધડીભર દૂર ચતું. પરંતુ રોજના આ એકધારા કાર્યક્રમથી તેને પણ કંટાળો આવવા લાગ્યો હતો એટલે હવે ધડીભર પ્રમોદને રમાડ્યો ન રમાડ્યો કે વિમળા તેને નર્સના હાથમાં સોંપી દેતી. મોટી બહેન આગળ પણ ધડીક આવી, ધડીક બેસી તે ચાલી જતી અને પછી, સુમનલાલ સાથે રમવામાં બધો સમય ગાળતી. સુમનલાલ પણ ઓરિસેથી આવ્યા બાદ ધડીકમાં યશોદાની ખબર પૂછી ચાલ્યા જતા અને, પ્રમોદને એકદમ બચી ન કરીતે મૂકી દેતા. અને પછી બધો વખત રમતમાં જતો. કદિક વિમળા સાથે તાટકમાં કે સીનેમાં પણ તે જતા. આ નવા કાર્યક્રમથી તેમનું દિલ કાંઈક આનંદમાં આવેલું લાગતું. તેમના મુખ ઉપરનો કંટાળો અને મમ્મીની દૂર થયેલાં લાગતાં.

યશોદા આ સમજતી હતી. તેને ચર-આતમાં સુમનલાલના આ વર્તનથી એણું આશ્ચર્ય પણ તેણે પાછું મનને મનાવી લીધું. “માણસ છે, કંટાળો આવે પણ ખરો. હું તો છેક, આવી હાલતમાં છું, મારી પાસે બેસી રહેવામાં તેમને કંટાળો આવે એ સ્વાભાવિક છે, બહેન બિચારા આમ પુર રહેતા...” આવા આવા વિચારો કરીને તે મન, મનાવી લેતી.

પછી રહી રહીને તેના મનમાં બીજો જ

વિચાર ઉત્પન્ન થયેલો લાંબી માંદગીએ તેનામાં એવું ધર ધાર્યું હતું કે એમાંથી તે હવે ઉકે એમ રહ્યું ન હતું. તેને એટલી ખાતરી થઈ ચૂકી હતી કે મરણ પામ્યા પછી જ આ પધારીમાંથી ઉડી શકશે એટલે તેને એક વિચાર આવ્યો કે, “મારે માટે સુમનલાલ શા માટે આમ દુઃખી થાય ? તેઓ ભલે ફરી પરણે, હું તો આમ મરેલી છું. પાછી બેઠી થવાની નથી, પછી તેમણે શા માટે જીવન વેડફી દેતું ? અને વિમળા પણ તેમની સાથે હળી ગઈ છે. પ્રમોદ પણ તેની સાથે હળી ગયો છે એટલે બે.....”

અને બીજો જ દિવસે તેણે માતાને આવી મતલબની સૂચના કરી. માતાને પ્રથમ એ વિચાર વસમો લાગ્યો પણ છેવટે યશોદાએ માતાના મનમાં ઠંસાવ્યું કે પ્રમોદને ખાતર પણ વિમળાનું સુમનલાલ સાથે લાભ કરવામાં આવે એ યોગ્ય છે, અને વિમળા સગી બહેન છે એટલે એના પ્રત્યે શોકયની ભાવના તેને ઉપજવાની નથી. તે જાતેજ એવી સૂચના કરી રહી હતી એટલે એમાં અનૈતિક્ય જેવું પણ કંઈ ન હતું. છેવટે માતાએ ‘વિમળા બે સંમત થાય તો કાંઈ વાંધો નહિ’ એમ કહીને એમાં સંમતિ આપી.

બીજી રાતે સુમનલાલને યશોદાએ પ્રેમ પાડી, તે વેળા ખબર પડી કે વિમળા સાથે તે તાટકે જોવા ગયા હતા. યશોદાના મુખ ઉપરથી એક એવી રેખા ફરી ગઈ કે જેનો ભાવ દુઃખનો પણ હતો, સુખનો પણ હતો. સુમનલાલ સાથે અનેકવાર તાટકે જોવા ગયાના પ્રસંગ તેના મુખ આગળ તાદૃશ ચતા તેને આજે દુઃખ ઉપજ્યું. વિમળા સાથે ગઈ છે એ બીનાથી તેને કાંઈક મુખ ઉપજ્યું. તે સમજી ગઈ હતી કે સુમનલાલને વિમળા પ્રત્યે રોમેલ ઉપજવા માંડ્યો છે અને

મિમળા એ સ્નેહ પ્રતિ ખેંચાઈ રહી છે. બન્નેનું સાન્નિધ્ય એટલું વધતું જતું હતું કે બન્નેના દિલમાં સ્નેહની-પ્રેમની કુંળી લાગણી જન્મ પામ્યા વિના રહે જ નહિ.

સવારે તોડકે રાતે બાપએ બોલાવ્યાની સુમનલાલને વાત કરી એટલે ઘાતણ કચેને તે તરત જ યશોદા પાસે ગયો. યશોદાએ બોલાવ્યો હોય અને તે ન જાય એટલી હદે તેનો કંટાળો પહોંચ્યો ન હતો, તે યશોદા પાસે ગયો અને તેને માથે હાથ મુક્યો.

“ તે રાતે મને બોલાવ્યો હતો ? હું વિચુ સાથે નાટકમાં ગયો હતો. ઘણા દિવસથી કાંઈક ગમતુ ન હતું એટલે મને થયું કે લાવ જઈ આવ્યું. ”

યશોદા તેના તરફ એકીટસે જોઈ રહી. સુમનલાલને એ નજરમાં જાણે યશોદાને નાટકમાં ગયો તે ન ગમ્યું એવો લાવ હોવાની શંકા ઉપજી; પણ વાસ્તવિક રીતે એવું કાંઈ ન હતું.

“ લહે ગયા. મેં તો અમસ્તાજ બોલાવ્યા હતા. મને કાંઈ ગમતું નહતું એટલે એમ થયું કે બેઘડી તમારી સાથે કાંઈ વાત કરે. ”

યશોદાની આંખો બીની યજ અને સુમનલાલ પર પણ એની અમર યજ. યશોદાની અમલાય દશામાં, તેની પચાસીવશ સ્થિતિમાં જોતાં તેમનું હૈયું પણ ભરાઈ આવ્યું.

ચોડીવર પછી યશોદાએ પાછું કહ્યું.

“ હું તો તમને એમ કહેતી હતી... હા, પણ તમે મારું કહ્યું માનશો ? ”

યશોદા કંઈય કોઈ બીજા દાક્તરને બતાવવાની અથવા તો કપાંક હનાફેર માટે જવાની સૂચના કરવાની હશે એમ સુમનલાલને લાગ્યું. તે કાંઈ બોલ્યો નહિ એટલે યશોદાએ ફરી કહ્યું:

“ હં, બોલોની, તમે મારું કહ્યું માનશો ? ”

“ યશુ, વહાલી, તારું કહ્યું મેં ક્યારે ઉચાપ્યું છે ? બોલ, તારી શી ઇચ્છા છે ? ”

સુમનલાલના એ શબ્દોથી યશોદાને અપૂર્વ ઉત્સાહ આવ્યો. તેને જાણે એ શબ્દોમાં અપૂર્વ મીઠાસ લાગી.

“ મારી ઇચ્છા હવે એકજ છે. તમે મારું કહ્યું માનો. તમે ફરી લગ્ન કરો. ”

યશોદા ફીણ અવાજે છતાં પ્રકુલિત સ્વરે બોલી.

સુમનલાલને એ સાંભળીને સખ્ત આંચકા લાગ્યો. તેમને અનેક વિચારો એક પછી એક આવવા લાગ્યા. “ શું વિમળા સાથે હું હરે હરે છું એટલે યશોદાને મારું લાગ્યું કે તે અભી સૂચના કરે છે ? હું હમણા હમણાં તેના પ્રત્યે કાંઈક બેદરકાર રહું છું, એટલે યશોદા આમ કહે છે ? ” તેમના, મનમાં અનેક વિચારો આવ્યા અને ગયા. તેમના મુખ ઉપરથી યશોદા એ વિચારો માપી ચકી. તેણે ફરીથી કહ્યું:

“ હું સાચું કહું છું. મારા હૈયાને સાચો લાવ એ છે કે, તમે ફરી પરણો. મારા બાલુગ પ્રમોદને છેક માંત્રવિદ્યાને ન રાખો. તમારું જીવન તમે વેકરી ન દો. ”

યશોદા આ વાત સાચાં-દિલથી કરી રહી છે, તેના વર્તન પર શંકા લાવીને નથી કરી રહી, એની સુમનલાલને ખાતરી થઈ. પણ એ સૂચના કેમ સ્વીકારાય ? તેના જેવો સિદ્ધિત યુવક, એક પત્ની જીવતી હોવા છતાં આમ ફરી લગ્ન કરે તો મમાજ શું કહે ? એમ કેમ બની શકે ? અને તેની માથે જીવતી પર પરણવા પણ તૈયાર કેણુ થાય ? સુમનલાલના હૈયામાં એ વાત ઉતરી ચકી નહિ.

“ યશુ, વહાલી, કાંઈ ગાંડી, યજ ? એમ તે કાંઈ બને ? હું આમ પચાસીવશ તેમાં શું થયું ? કહે તું યાગે યજ જશે ”

“ સુમન, હું માગી યવાની નથી, એ આરા મેં જોડી દીધી છે. તમે પણ જોડી. ”

૧. હું સારી થઇને પાછો તમારો સંસાર નેલાવું એ અચક્ર્ય છે. હને તો નગીજમાં હમે તેટલા દિવસ આ પથારીમાં જ મારે ગાળવાના છે. ”

“ આમ હતાય નહિ યા, એથી તો તું ઉર્લડી મારી દિનંત પથ્ય ઓછી કરી નાખે છે. ”

“ નહિ, નહિ, સુમન, હું તમને જોઉં છું અને મને કંઈ કંઈ થઇ જાય છે તમારો આ ચીમળાયવો અહોરો મારાથી નથી દેખી શકતો. તમારું શરીર પથ્ય કેટલું લેવાઈ ગયું છે ? તમે રોજને રોજ નબળા થતા જાવ છો. મારાથી એ નથી દેખી શકાવું. ”

“ તને એ બધો જામ છે. મારામાં એવો કંઈ જ ફેરફાર થએલો નથી ”

“ તમે મને છેક જ ગાંડી સમજો છો ? મારો એ જામ નથી. તમે મારો, મારું હું માનો અને ફરી લખ કરો. તમને હુખમાં જોઈશ તો હું યાનિતથી મરીશ. ”

“ અરે કંઈ ગાંડી થઇ છે ! એમ તે કાંઈ બને ? ”

પરોક્ષ વધુ હાંકી બોલે તે પહેલાં જ મનલાલ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા.

[૪]

“ વિમળા, ખુશખબર ! ”

એકિમેથી આવીને જગલાતા પગથિયાં ચડતાં જ સુમનલાલે સામે ઉભેલી વિમળાને એ શબ્દો કલા અને કોણ નજરે રાખી ખુશખબર હરી, એવી કલ્પના કરતી વિમળા પણ આનંદિત થઇ.

“ મને વધુ પ્રત્યેશન મળ્યું. અમારી કલ્પનાના જાપાની મેનેજરને કલકત્તા જઈલકામાં આવ્યા અને તેમની જગાએ મને ડા. ૫૫૦ ના પગાર નીમવામાં આવ્યો. વળી એકિમ તરફથી મને મનપર્યાદ ‘ ટુસીટર ’ પણ આપવાનું નક્કી થયું છે. ”

“ તો તો મને મોટરડ્રાઇવિંગ શીખવવું

પડશે ! ” વિમળાએ ટુસીટરની વાત યતોજ સમી શરત મૂકી દીધી.

“ જરૂર ! ”

અને બંને પરોક્ષને આ ખુશખબર આપતા તેના ઓરડામાં ગયા. સુમનલાલ અને વિમળાને બેમાં ઓરડામાં આવતાં બેતાં જ યજ્ઞોદાને કાંઈક ત્રિચિત્ર પ્રકારની લાગણી થઇ. પછી તરત જ તેનાથી મનમાં જ, ‘ આ બેની બેડી કેવી શાભે છે ’ એમ ભોલાઈ ગયું.

સુમનલાલની ચડતી કળાના મમાચારથી પરોક્ષને જરૂર આવંદ થાય પથ્ય એ આવંદ ભોગવવામાં પોતે માય આપી શકે એમ નથી એ ખીના તેનાથી અજાણી ન હતી, એટલે તેના અહોર ઉપર આવંદ અને શોકની સંમિશ્ર લાગણી ઉત્પન્ન થઇ.

એટલામાં બાએ ખૂબ મારી એટલે વિમળા ત્યાંથી ચાલી ગઇ. અને પરોક્ષએ ફરીથી સુમનલાલને લખ કરવા વિશે કહ્યું, પણ વાત વધુ લંબાવ્યા વિના જ સુમનલાલ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

બીજે દિવસે એક હાંકી ટુસીટર બારણામાં આવીને ઉભી રહી. સુમનલાલને એકિમને કામે અવારનવાર મોટરનો ઉપયોગ કરવો પડ્યો હતો એટલે તે ડ્રાઇવિંગ જાણતો હતો. આથી તે જાનેજ ટુસીટર પમંદ કરીને, લઇ આવ્યો હતો. પહેલી જ વાર નાનકડા પ્રમાણને તથા વિમળાને લઇને તે એક લટાર મારી આવ્યો. પ્રમોદના હર્ષનો તો પાર ન હતો.

વિમળાએ ડ્રાઇવિંગ શીખવા માંડ્યું. સુમનલાલ તે શીખવતો હતો. એ ડ્રાઇવિંગ શીખવતો કરતો, અનેકવાર વિમળાના શરીરને સુમનલાલને સ્પર્શ થતો અને વિમળાના શરીરમાંથી એક અજુઝળાડી પૂમાર થતી. સુમનલાલને પણ એ અચક્ર્ય લાગણી થતી

હતી. સ્પર્શ સુખની અગાઉ ભોગવેલી લાગણી સજીવન થતી અને તેમના મનમાં વિકાર ઉત્પન્ન થતો પણ યશોદાનું સ્મરણ થતાં જ એ વિકાર પાછો હઠતો. વિમળાને તો કાંઈ કાંઈક વાર એ લાગણી ગમગીન કરી મૂકતી, તેના આખા શરીરને પ્રસ્વેદથી હીમવી પામતી.

એક રવિવારે સવારે આવી જ રીતે ક્રાંધર્વીંગ માટે બંને નીકળ્યાં હતાં. વિમળા હવે ક્રાંધર્વીંગ શીખી ગઈ હતી. છતાં હજી તેને એના પર પૂરતો કાણુ આવ્યો ન હતો એટલે કાંઈક કાંઈક વાર સુમનલાલને અચાનક તેના હાથ સ્ટીઅરિંગ બ્હીલ ઉપર મૂકવા પડતા. આમ અચાનક થતા સ્પર્શથી વિમળાને કંપારી છૂટતી. દુસીટર હોવાથી બંનેને જોડા-જોડ બેસવું પડતું અને એથી બંનેનાં શરીરોનો સ્પર્શ પણ થતો. કાણુ જાણે વિમળાને કંઈ લાગણી એમાં અકથ્ય આનંદ આપી રહી હતી.

રખનો કિસ્સો હતો સુમનલાલને ઓફિસે જવાનું નકવું અને વિમળાને કોલેજ નહતી. એટલે તેમણે ધણે લાંબે સુધી મોટર હંકારી હતી, કોલેજવાના છેક છેડા આગળ મોટર દોડતી જતી હતી. એ વખતે વિમળાના હાથમાં જ સ્ટીઅરિંગ બ્હીલ હતું. મોટર એક મરખી ઝડપે ગતિ કરી રહી હતી. સુમનલાલ સામે નજર રિયર રાખી રહ્યા હતા. મોટરને અચાનક એક લેમ્પ પોસ્ટની નજીક આવી પહોંચેલી. જોતાં જ સુમનલાલ ચેત્યા અને તેમણે ઝડપથી સ્ટીઅરિંગ બ્હીલ પર હાથ નાખીને મોટરને ફાલુએ ફેરવી દીધી. વિમળા ચોંંચી ઉઠી. અચાનક આંચકા લાગ્યાથી તે ઉછળી અને તેનું માથું સુમનલાલ ઉપર પડ્યું.

સુમનલાલને કાણુ જાણે શું થઈ ગયું તે તેમણે વગર વિચાર્યો. વિમળાને બેચાર ચુંબનો કરી દીધાં.

અને વિમળા ફરી ચોંંચી.

“સુમનલાલ !” એમ કહીને તેણે રમાલવતી ગાલ હુંછી નાખ્યા. જાણે ચુંબનના લાગેલા ડાઘ એથી એકદમ કેમ દૂર થઈ જવાના ન હોય !

સુમનલાલ શરમાઈ ગયો. જો, પછી બંને પાછા ઘરે આવ્યાં ત્યાં સુધીમાં એક ચપ્પે સરખો તેમનાં મુખમાંથી નીકળ્યો નહિ.

બંગલાના પગથીયાં આગળ મોટર આવીને ઉભી રહી. એમાંથી બહાર નીકળતાં જ ધરમા ભારે ધાધલ ચાલી રહી હોય એમ લાગ્યું. શું હશે એનો સુમનલાલ વિચાર કરતા હતા ત્યાં તો એક નોકરે દોડતા આવીને કહ્યું:

“શેઠ, શેઠ, બાઇસાહેબની તબીબત એકદમ બગડી ગઈ છે. દાકતરને હંમણા જ બોલાવવા ઇકુને મોકલ્યો છે.”

સુમનલાલ ગભરાયા. કાલ રાત્રિ સુધી યશોદાની તબીબત સારી હતી અને આજે આમ અચાનક શું થઈ ગયું? એમ વિચારતા વિચારતા તે તરત જ યશોદાના ખંડમાં ગયા. તેમની પાછળ પાછળ લપાતી-શરમાતી વિમળા પણ ગઈ.

યશોદાના ઓરડામાં પ્રવેશ કરતાં વિમળાને કાંઈક અકથ્ય લાગણી થઈ. ઘડી ઘડીએ તે ગાલ ઉપર રમાલ ફેરવતી હતી. યશોદા તરફ નજર કરતાં આજે તેને કાંઈક દુઃખ થતું હતું.

સુમનલાલ એકદમ યશોદાના પર્લસ આગળ ગયા. યશોદાને હૃદયમાં ભારે ગભરાટ થતો હતો. તેનાથી બરાબર જોવાનું પણ ન હતું. સુમનલાલ તરફ તે આંખો ફેરવી રહી, બોલવાનો પ્રયત્ન કરવા છતાં જાણે તેની ત્યાગ બંધ થઈ ગઈ હતી.

પછી મહામુસ્કેલીએ તેણે થોડાક ચપ્પે ઉચ્ચાર્યા:

“ નાથ, આજે મારી અતિમ પળ આવી રહી છે. મને આજે અક્ય અકળાટ થાય છે. મારે માથે પ્રાણ ઉઠો જવાનો... પણ...” તેનાથી ઝાઝા સખ્તો બોલાયા નહિ. હૃદયના ગલરાટને અંગે થતી વેદના તેના મુખ ઉપર સ્પષ્ટ જણાતી હતી.

એટલામાં બહાર પ્રમોદનો રડવાનો અ-
ગાજ મંલગાયો. સુમનલાલ વહેલા વહેલા જઈને પ્રમોદને હચકી લાવ્યા.

એ વખતે એરકમાં સુમનલાલ અને વિમળા ઉપરાંત, તેની માતા અને બીજા એક બે માણસો હતા. યશોદાએ પ્રશારતથી સર્વને ત્યાંથી આવી જવા મુશ્કેલી પતિ સાથે છેવટની કાંઈ વાત કરવી હશે એમ ધારીને મર્વ ત્યાંથી આજ્ઞા ગયાં. વિમળા પણ જતી હતી પણ તેને યશોદાએ અટકાવી.

અને તાજી તેણે હાથ લાંબાવ્યા. પ્રમોદ માટે તેનો જીવ જખતો હતો. સુમનલાલ એ સમજ્યા અને તેણે પ્રમોદને યશોદાની નજીક ધર્યો.

બાળકને હાથમાં લેવા મારે તે કાંઈ મારતી હતી. પણ તેના હાથમાં એટલું કાવત ન હતું. એટલે સુમનલાલે પ્રમોદને તેની નજીક પથારી પર બેસાડ્યો. યશોદા કેટલીયવાર સુધી પ્રમોદના શરીર પર મર્વન હાથ ફેરવી રહી. તેના માથાને બે હાથોથી ઝાલીને તેણે નીચું નમાવ્યું અને શુક્ર થઈ ગયેલા એકીયો બે મણ સુખીઓ ભરી. તે વેળા તેની આંખોમાંથી આંસુની ધારા વહેતી હતી. ખાસે ઉભેલાં સુમનલાલ અને વિમળાને પણ એ દ્રશ્ય દરમથી રડવું આવ્યું.

અને પછી અસ્પષ્ટ અવાજે તેણે વિમળાને ખૂબ મારી. વિમળા વારંવાર નજીક આવી. તેના હાથમાં પ્રમોદનો હાથ સોંપીને તે બોલી:

“ વિમ્બુ, તારા મગા ફીકરાની માફક પ્રમોદને માયવળે. મારી આંતરડી એથી જ ફરશે. ”

અને વિમળાએ ચોધાર આંસુએ રડતાં રડતાં પ્રમોદને પથારીપરથી ઉઠાવી દેવા સરસો યાચ્યો.

યશોદાને એથી સંતોષ ઉપજ્યો હોય એમ તેણે સહેજ સ્મિત કહ્યું “ અને પછી, સુમનલાલ તરફ જોઈને તે બોલી:

“ અને તમે હવે માફ કહો મનિ. આજે મને કળ્લાત આપો. ”

“ કહે તારી શી ધડા છે ? ” મગગળા અવાજે સુમનલાલ બોલ્યા.

“ વિમળા સાથે પરણવાનું તમે વચન આપ્યો. મારે ખાતર, મારા પ્રમોદને ખાતર તમે મને એટલું વચન આપ્યો. ”

સુમનલાલ અને વિમળા બંને તત્કાલ થઈ ગયા. જાણે કલાકેક ઉપર જ બની ગયેલા પ્રસંગની યશોદાને ખબર પડી ગઈ હોય અને તેનું તે માત્ર સ્મરણ કરાવતી હોય એમ તેમને લાગ્યું.

“ યશુ, બહાલી...” સુમનલાલ વધારે બોલે તે પહેલાં યશોદા વચ્ચે બોલી ઉઠી:

“ એમાં કાંઈ ખોટું નથી. તમારાં દિવ એકમેક તરફ વળ્યાં છે એટલે તમે સુખી થશો. અને તમને સુખમાં જોઈ મને પણ મારા આત્માને પણ સુખ થશે ”

સુમનલાલ કાંઈ બોલ્યા નહિ તેમનાં મોનમાં જ જાણે મમતિ આવી મહ હોય એમ યશોદાને લાગ્યું. અને તેણે હાથમાં આવીને શાન્તિનો દમ લીધો.

“ હાથ, હવે વું શાન્તિથી મરીય. ”

અને તે સાંજે ૭ વાગ્યે યશોદાને ૨૬ એતનવિહોલો થયો.

ભણેલી પ ડે શ ણ

લેખિકા :

સૌ. સુમતિબાઈ મોડક

“ખૂબરદાર, યમ, ને ફરીથી ત્યાં ગઇ છે તો ! એ મને નહિ પરવડે. ”

“પણ ત્યાં કેમ નહિ જવાનું તે તો કહેશે ને ! એની નિર્મળા તો મારા જ વર્ગમાં છે અને કેટલી હુણિયાર ને મળતાવડી છે ! ”

“ જો, આપણે રહ્યાં અભણ. એ, બણેલીને ત્યાં આપણે શા માટે જવું ? આપણે બધા ને આપણું ધર બધું. તેમાં વળી એ તો નવાં ભાકુત, પહેલાં અહીં શાલિની બહેન રહેતાં હતાં. મોટી મોટી મલામાં તે ભાપણ કરતાં કે, ‘ આપણી સ્ત્રીઓ અશિક્ષિત છે, અભણ છે તેમનામાં સુધારો કરવો જોઈએ. ’ પણ બધું પોથીમાંનાં રીગણાં જેવું ! ધરે હોય તો પણ ચાલીમાં કાંઈની સાથે એક શબ્દ મરજો બોલી નથી. અને કદિ બોલે તો સાદું બોલતાં બોલતાં પણ વચ્ચે-અંચેજી ચબ્દો ભરડી નામે ! આવાં બળેલાં બેરાનું દરવું શું ? ”

“ અરે પણ ના, જરા ધીમેથી બોલ. નિર્મળાની બા તો કેટલી સજ્જન છે. નિર્મળા કહેતી હતી કે મારી બા તો બી. એ. કે શું એવું કાંઈક થએલી છે. ”

“ બી. એ. થએલી છે ને ? તો તો

પછી કાંઈ પૂછવાનું જ નહિ. પેલી શાલિની મેટ્રીક હતી પણ તેને કેટલી ટુમાખી હતી તે બેયું હતું ને ? એ પણ તેવી જ હોવાની ! આ બણેલાં બેરાં તો ન્યાં જુઓ ત્યાં સરખાં જ ! આપણી સાથે કદિ મળવાનાં જ નહિ. ”

“ હવે બસ કર. જો પેલી નિર્મળાની બા આવે છે. ”

“ કેમ હો, સીતા બહેન, શું ચાલે છે ? હજી આ ચાલમાં મારે કાંઈ સાથે જોગબાણું નથી એટલે થયું કે લાવ તમારી પાસે જઈ. તમારી યમ મારી નિર્મળાની મજી છે, એટલે મનમાં થયું કે આપણે પણ ચાલીમાં જોગબાણું કરીએ. એટલે અહીં આવી. ”

“ આવો, આ શેતરંજી પર બેસો. મારી યમને આમતેમ ક્યાંય જતી નહિ એમ કહેતી હતી. એમના આચારોને પણ વખત થયો છે ને. યમ, જરા બે કપ વ્હા તો મૂક. ”

“ નહિ, વ્હા શા માટે ? નિર્મળા સાગમાંથી દમણું આવશે. આતો જરા ઊંચી ઊંચી આવીને જોગબાણું કરે એમ મન થયું. ”

આને યમ નિશાને મધ લાગતી નથી ! સાચા
તો ઉધાડી છે ને ? ”

“ આને નથી મધ. મેં જ ના કહી. બહુ
થયું હવે બાથવાનું. ધરમાંનું પથુ કાઢ હવે
શિખરો ને ? તે તો જવા હડ કરતો હતી
પથુ મેં જ ના પાડી. ”

“ શા મોટે ? ના શા માટે પાડી ? મધ
હોય તો બસે ભણેતે ! જવા દોને ! સાળામાં
નાની છે ત્યાં સુધી બાથરો. ”

“ નારે, આર મોપડી યથા, હવે કાખતાં
ગંગતાં આવડ્યું છે એટલે બસ. વધારે
ભણે તો વળી વધી જાય. ધણીને રાધીને
ખવડવડું નહિ પથુ બહાર શિક્ષણી કેટલી
તુમાખી ! ” અમે આના જડા જડાં પુસ્તકો
વાંચીએ, ગણિત શીખીએ, કે શુ અમને
રક્ષતાં નહિ આવડે કે શુ ? ઉલ્લુ તમારાં
જેવો બબડો કરતા વધારે સાફ કરીએ.
આવી તો એટ, પથુ માત્ર બોલવું અને
હાથે કરવું, જો બેમા કેટલો ફરક છે.
એવી કેટલીય બહેની યૈરીએ હું જાતે જતાવું
કે જેને ધરમાંનું કાંઈ કામ પથુ કરતાં
આવડતું નહિ હોય. ”

“ એમ કેમ બોલે છે સીતા બહેન ?
આજકાલ તો છોકરીએ ભણવું જ જોઈએ
એ વિના જગતમાં શું ચાલી રહ્યું છે, આપણે
શું કરવાનું છે તે મમનય કઈ રીતે ? તમે
તો શિક્ષણના ભારે વિરોધી લાગો છો ! ”

“ અરે, વિરુદ્ધ લાગુ છું શું, છું જ
વિરુદ્ધ. આજકાલની બહેનો છોકરીઓની
અમાળા જેવા અભણ પ્રત્યેની બેધરવાઈ
જેતાં એમ જ લાગે છે કે આ શિક્ષણ બિશુ
નહિ જોઈએ. ”

“ પથુ કાંઈ બધા જ એવાં થોડાં દોષ
છે ? કેટલાકો આગં સુધાં દોષ છે. ”

“ સેકો એકાદ એવી સારી દશે ! ”

“ કીક ત્યારે જાઉં છું. વળી મોઢિયાર
આપણે વાત કરીશુ, હવે તો નિમંજા સાચા-
એથી આવતી દશે. ”

x x x
યમુની માતા સીતા અને રમા વચ્ચે
ઉપસો મંવાદ થયેલ. ચાલીમાં સીતાની
ઝોરડીમાં તથુ જ માથુસ હતો યમ, સીતા
અને યમના પિતા સીતા ઝાઝું ભણેલી ન
હતી. તે જ્યારે પ્રથમ ચાલીમાં રહેવા આવી
ત્યારે પ્રકાશમાં શાલિની કરીને એક શિક્ષિત
રહેતી હતી. તેને પોતાના શિક્ષણનું ભારે
અભિમાન હતું, એટલે તે ચાલીમાંની અશિ-
ક્ષિત સ્ત્રીઓમાં- (ચાલીમાં મોટાભાગની સ્ત્રીઓ
અશિક્ષિત જ હતી.) બહુ ભગતી નહિ
તેના આવાં વર્તનને લીધે ચાલીમાંની સર્વ
સ્ત્રીઓનો મત તેને માટે બહુ સારો રહ્યો
નહોતો. એટલામાં ચાલીમાંની સ્ત્રીઓ અશિક્ષિત
છે એમ કહીને એ જગા તે ખાડી કરી મધ.
પછી શું પૂછવું ? જ્યાં ને ત્યાં એતી જ
વાત થયા કરતી. એ જગામાં રમા રહેવા
આવી. તેની પુત્રી નિમંજા યમુની સખી હતી
એટલે તેના દાસ રમા ખી. એ. થયેલી છે
એ સર્વેએ જાણ્યું. ચાલીમાં કાંઈ નવો ભણત
આવે એટલે મોટે ભાગે તેને માટે સર્વનિ-
કુલકળ ઉત્પન્ન થાય છે. તે પ્રમાણે ચાલી-
માંની દરેક સ્ત્રી આ ઝોરડીમાંના માથુસો
કેવાં છે ? રમાનું વર્તન કેવું છે ? એ ભારે
ઉત્સુકતાથી જોતી હતી.

રમા સાથેના વાર્તાલાપને એ તથુ વિવિધ
થઈ ગયા હતા, બપોરનો સમય હતો. સીતાને
ધરે સાવિત્રી, જનનકી વગેરે સ્ત્રીઓ ભેડી હતી.

“ કેમ છો સીતાબહેન, તમારે તો નવીન
જાડુત માથે ઝોળાખાથુ પખો થઈ ગયો ? ”
જનનકી બાઈએ કયું.

“ હા, પગમદિરમે થઈ તો ખરી. ”

૧૯૩૪નો નવો મોડલ

તારનું કેસ [Notecase] બોવાની ભલામણ છે [૨. નં. ૨૬૪૭૦]

ફેબ્રુઆરી ૧૯૩૪, મુ. અને ચંપલ વગેરે ખરીદવા માટે
બાંધીયું ગયક

ગોલ્ડ સ્ટીલ લેધર વર્કસ,

સાંચ નં. ૪ પીરમાઈ બીલીંગ, સેન્ડર્સ રોડ, મુંબઈ-૪
ફેબ્રુઆરી ૧૯૩૪, ડેસીંગ કેસ, સુટ કેસ, ડોક્યુમેન્ટ કેસ,
ફેબ્રુઆરી ૧૯૩૪, ડોક્યુમેન્ટ કેસ, ડોક્યુમેન્ટ કેસ, બુલેટ બોક્સ
હોલડેસ, મનીપર્સ બેલ્ટ બેડ રૂપ, વોચ રૂપ વગેરે

શોરૂમ-૧૫૮-૬૦, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ નં. ૨.
સ્વદેશી મારકેટ, નં. ૬-૭ શમી ગલી મુંબઈ નં. ૨.
હુડ બોર્ડીસ: ભાંગવાડી, કાલખાદેવી રોડ, મુંબઈ નં. ૨.

— સતત વિના સંપત્તિ નકામી છે —
શ્રીઓ માટે ખાસ ઉપયોગી અને વંચાત્વ વિનાશક

[અદિરાદિ ઘૃત-ખેરનું ઘી.]

આ ઘી શ્રીઓના દરેક જવા કે, માસીક રૂપી અનિયમિતતા, ખોટી મરમી લોહી
વિકાર, કસુવાવડ, રતવાધી બગડતાં અર્થ, પ્રદર, વોલીવા, અધુરા માસે ખાળકનો થતો
જન્મ, સગર્ભાવસ્થામાં તાવ, અશક્તિ, રોગો દુઃખાવો, મર્મીયવનો સોજો વિગેરે દરેકને
મટાકી મર્મનું પોષણ કરે છે. છાંડ હોય તો પાલવે છે અને મર્મીયવને મર્મધારણ પોષ્ય બનાવે
છે. કીમત રતલ ૧ ના કાળના રૂપીયા બે, અરધા રતલનો રૂપીયા એક વી. પી. પો. જુદું.
વેધ. એન. એચ. મહેતા.

કોમિયાતકી બાલામૃત મોગકી કીપો-ભાવનગર. (કીમીય વાડ)

— બે સુંદર નવલકથાઓ —

ઈર્ષ્યાની આગ

કંપની સરકારના સમયની શેમાંયક પ્રેમકથા
મૂલ્ય : ર. ૧-૦-૦ : પો. : ર. ૦-૩-૦

તૂટેલાં બંધન

કવિત્વ યોગ્યની સુંદર સામાજિક નવલકથા
મૂલ્ય : ર. ૦-૮-૦ : પો. : ર. ૦-૨-૦

લખો :

વ્યવસ્થાપક “ ગુણમુન્દરી ”

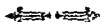
૧૧૪, ગીરગામ બેક રોડ, મુંબઈ, ૪

રાયચુરાકૃત :

શુભરાતમાં ગૃહે-ગૃહે વંચાતું રસિક સાહિત્ય : પ્રેમશૌર્યમયું લોક સાહિત્ય
બળવંત સમાજ પીતા અને પુત્રી સાથે વાંચી શકે તેવું નિર્દોષ સાહિત્ય

રચવામાં

રાયચુરા આજે સર્વત્ર પંકાય છે

જોવા	સ્નેહપૂર્ણા : સચિત્ર	૧૧. ૩-૦-૦
પુ	સોરઠી વીરાંગનાની વાર્તાઓ : સચિત્ર	„ ૨-૦-૦
ત	હાલચીવડાની દસ વાર્તાઓ	„ ૧-૮-૦
કા	રાયચુરાની રસીલી વાર્તાઓ :	
લ	[બીજી આવૃત્તિ] સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
ય	કાઠિયાવાડની લોકવાર્તાઓ :	
સુ	[બીજી આવૃત્તિ] સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
હા	રાસ મંદિર :	
ય	[બીજી આવૃત્તિ] સચિત્ર	„ ૧-૦-૦
સુ	કાઠિયાવાડી દુહા : [બીજી આવૃત્તિ] સચિત્ર	„ ૧-૦-૦
હા	રસિયાના રાસ : સચિત્ર	„ ૧-૦-૦
ય	બ્યાસણની વાર્તાઓ : સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
સુ	પારેવાં :	„ ૧-૬-૦
હા	પારેવાં :	„ ૦-૬-૦
રી	મંદીલીલા : પ્રથમ ભાગ : સચિત્ર	૧-૪-૦
મ	મંદીલીલાની વાર્તાઓ : સચિત્ર	૧-૨-૦
જો	મહીપાળદેવ : સચિત્ર	૧-૮-૦
લિ.	હાલચીવડાના હાથરો : સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
વૃડોદર	રાયચુરાની રસકથાઓ : સચિત્ર	„ ૧-૮-૦
	સોરઠી લોકવાર્તાઓ : સચિત્ર	„ ૧-૨૨-૦
	સોરઠી રાણી : સચિત્ર (બીજી આવૃત્તિ)	„ ૧-૮-૦

કાંઈ તેને ધરે ગઈ નહતી. તેજ તેની મેળે અહીં આવી હતી. બોલવે ચાલવે તો બાઈ ડીક લાગી. પેલી શાલિનીએન જેવી લાગતી નથી. બી. એ. થએલી છે હાં ! ”

“ બી. એ. થએલી છે ? ” ગુ. કહો હો, સીતાગહેન ? ” સાવિત્રીએ આશ્ચર્ય અતાવ્યું. “ મને તો લાગતું હતું કે આપણા જેવી જ હશે. અને તે તમારી પાસે બસી આવી ? ”

“ અરે તેની પુત્રી મારી યમૂની સખી છે. એટલે તે ઉપરથી જોળખ કાઢી, વળી આ ચાલીમાં નવી આવેલી એટલે ન મળે કાંઈની સાથે જોળખ કે પાળખ. ”

“ પણ તે આપ મેળે આવો એ વિશેષતા, નહિતર પહેલા બે માસમાં તો માંડે મોઢું જેવા જેટલી જોળખાણ થાય ! અરે પણ આ અંબણ ભૈરાંઓમાં તે બળી કંઈ રીતે ? ” જનની બહાં જેમને બોલતી હતી, એટલામાં રમા આવતી જણાઈ.

“ અરે, માય ચંપ્પો સંભળી ગઈ કે શું ? મને સુષને બોલવાનું બાનજ રહેતું નથી. ”

“ અને સંભળ્યું હોય તો શું થઈ ગયું ? ” રમાએ આવતાંની માથેજ કહ્યું. “ અમે જો એમ વર્તાતાં હોઈએ તો તમે એમ શા માટે ન બોલો ? અમારા પરનો તમારો આ આરોપ કાંઈ એકદમ ખોટો નથી. ”

“ અરે અમે કોઈ તમારા પર આરોપ કરતાં નથી. પણ અમારું કહેતું એ છે કે, તમે અમારી સાથે બોલો, બેસો, અમને કાંઈક શિખવો પણ એમ કોઈ કરતું નથી. માત્ર આ અંબણ બાઈ છે એટલે તેના તરફ જોતું સુધાં નહિ. આવી રીતે જો વર્તન થાય તો શિષ્ટિ ! સ્ત્રીઓને અમે મારો કેમ કહીએ ? ” જનનીના આ ચંપ્પો માંબળીને રમાને સંદેજ દમતું આવ્યું. એણે વિચાર કર્યો કે આ

બાઈ, આપણે કાંઈ પણ કહેતું તે સંભળવાની નથી. એ તો કરીને જ આપણે કેવા છીએ તે બતાવતું જોઈએ. એટલે હમણાં આશું નહિ બોલવામાં જ મગ્ન છે. એટલે કાંઈ પણ ન બોલતાં તે ઉઠી.

“ કેમ, ચાલ્યાં ? જરા બેસો તો પારાં. ”

“ નહિ; નિર્મળા શાળામંડળી ધરે આવે એટલે તેને થોડું બણાતું છું. આથી સંભળી વાળુની તૈયારી અપોરે જ કરી રાખું છું. ” એટલું કહીને રમા ધેર ગઈ, તેના ગયા પછી સર્વ સ્ત્રીઓએ તેના પર ઘણી ચર્ચા કરી, અને પહેલી શાલિની જેવી તો આ નથી જ, એમ છેવટે કહ્યું. ઉપરાંત સીતાએ ત્યારે તેને, કલા કારીગરીનું કામ આવડે છે એમ જણાવ્યું ત્યારે તેની પાસે એ શિખવવા માટે વાત કાઢ્યાં એવું પણ ઠરાવાયું.

બીજે દિવસે રમાને એને ફાટે પૂર્ણામાં આવતાં જ તેણે શિખવવાનું ખુશીથી સ્વીકાર્યું. અને રમાએ પોતાના મોજલા સ્વભાવથી સર્વને પોતાનાં કરી લીધાં. એક દિવસ આમ જ બધો સ્ત્રીઓ સીતાને ત્યાં બેઠી હતી. દરેકના હાથમાં રમાએ શિખવવા ગડિલ કાંઈ કાંઈ કલા કારીગરીનું કામ હતું. એટલામાં રમા ત્યાં આવી પહોંચી. તેને જોઈને મો કાંઈ પોતાનું કામ તેને બતાવવાની ઉતાવળ કરવા લાગી. એટલે મીનાએ કૌતુકથી કહ્યું:

“ અદાદા, કેટલું મુંઝર છે અત્યારનું દમ્પ ! એક મદિના પહેલાં મને કોઈએ કહ્યું હોત કે આવો આનંદનો દિવસ ઉગશે તો હું તેને ગાંડપણમાં દમી મૃત પથ્થર રમા બદલ. કેટલો ઉપકાર છે તમારો અમારા પર ! ”

“ અરે, એમાં ઉપકાર દાનો ? બજેલી

સ્ત્રી ને આમ કાઢને લાથાવે નહિં તો તેના શિક્ષણનો ઉપયોગ શા ? ભગેલી દરેક સ્ત્રીએ પોતાને જે કાંઈ આવડતું હોય તો અશિક્ષિત સ્ત્રીઓને શિખવીને તેને પોતાના જેવી શિક્ષિત બનાવવી જોઈએ એવો મારો મત છે. ઘણી અશિક્ષિત સ્ત્રીઓને પોતે શિક્ષિત નથી એનો 'જેઠ થાય છે, એટલે તેમનાથી દૂર ન જતા તેમની સાથે પોતા સ્વ ધાખવીને તેમને શિક્ષણ આપવું જોઈએ. એમા જ

આપણ અને મમાજનું' લિખ છે. અશિક્ષિત સ્ત્રીઓ શિક્ષિત સ્ત્રીઓને ખરાબ કહે છે એનું કારણ સુશિક્ષિત સ્ત્રીઓની અશિક્ષિત સ્ત્રીઓ પ્રત્યેની ઉદાસીનતા જ છે એ આશય ને દૂર કરવા હોય અને ને દરેક સ્ત્રી સુશિક્ષિત થવી જોઈએ એવી ધમ્મજા જ હોય તો અશિક્ષિતો પ્રત્યે પ્રેમાળ વર્તન સખી તેમને શિક્ષણ આપવું એજ એક ઉપાય છે. "

રમાના આ ઉદગાર કેટલા સાચા છે વાર ?

સાસુના ત્રાસમાંથી છુટવા : એ આપઘાત

[૧] ધાગધા રાત્રીના હળવદ ગામમાં ઓરિયન બ્રાહ્મણ સ્ત્રીમાં કમળા નામની એક યુવતીએ ગઈ તા પત્નીએ કુવામાં પડી આપઘાત કર્યો છે

એ હૃદય વશોબનારી કંઈક નીચે પ્રમાણે છે

કમળાનું લગ્ન પાંચેક વર્ષ પહેલાં રાવળ રવિશંકર ધનેશ્વરના પુત્ર દાસપતરામ સાથે થયેલું

પ્રથમથી જ કમળાને તેની સાસુનો ત્રાસ હતો

ગઈ તા પત્નીએ કમળા ઉપર નજર કરાવે અસહ્ય માર પાડ્યો

કમળાના મ્હોભાથી ઉદગાર નીકળ્યા 'આવો મારે સહન કરતા મરવું વધારે સારું' કમળાએ પાદચ્છામાં યુવતા તેના બાજુએ બેઠાં ગઈ અને દિશાએ જવલતું કંઈ વસ્ત્રાથી ચાંદી નીકળી

ગઈ સાંઘની વરસાદની તળીને લઈ ગામના કુવાઓમાં પાછી નહોતી એટલે કમળા ગામ બહાર અર્ધા ગાઉ દૂર એક વાડીના કુવે ગઈ

લોટો માંહ કાઠે મૂક્યા ચપલ થઈ મૂક્યા અને કુવામાં ડૂબવાનું.

જે કલાક ચીત્યા મળી પુત્ર જરણામાં રડવા આડ્યો ધરમા પૂછવનું થયું આખરે તપાસમાં કમળાનું શબ કુવામાંથી મળ્યું

* * * *

[૨] ધાગધાથી ત્રણ ગાઉ દૂર કાવડી ગામમાં હળવદના ગામી બાઈચંદ જેવડી દીકરી સાકુ વોરા કાનજી સાથે પારણેલી

સાકુ ઉપર પ્રથમથી તેની સાસુનો ત્રાસ હતો આ રિયતિમાં સાકુએ પર્થે કાઢ્યા

અખરે એ ત્રાસ અસહ્ય બન્યો અને સાકુએ ગયે અઠવાડિયે દેહ ઉપર દિવાસળી ચાલી આપઘાત કર્યો

પતિને ખબર પડતા તેણે પત્નીને જવાબમાં મહેલત કરી તે પણ દાઝ્યો પણ સાકુ બચી નહિં સાકુએ મરણ પધારીએથી તેની મા પાસે કંઈ આખરી નિવેદન બારે કું ખદ છે

સુપ્રસિદ્ધ મહારાષ્ટ્રીય લેખિકા શ્રીમતી ઇન્દિરા સહસ્રબુદ્ધેકૃત
નવલકથા 'બાળતાઈ' ધડા ઘે' નો ગુજરાતી અવતાર

ઐ પાઠવી કોણી ?

રજુ કરનાર :
શ્રી. યજ્ઞેશ હ. શુક્લ

પ્રકરણ અઢારમું

નવી સખી

આવી સ્થિતિમાં મારું એક દોઢ વર્ષ
જેમ તેમ વીતી ગયું.

આટલા દિવસોમાં કોલેજમાં મારો જીવ
હીક લાગી ગયો હતો. તે સમયે મારા વર્ગમાં
નવ દસ છોકરીઓ હતી. એમાં સગુણા નામની
એક થીમંત સ્થિતિની ગુણવાન છોકરી હતી.
તેની અને મારી મૈત્રી સારી જામી હતી. તે
અભ્યાસમાં ઘણી હુશિયાર હતી. તેનામાં
એક જ દેખ હતો. કોઈ પણ વાતમાં ચોક્કસ
મતજ ન મળે, જેની હોડીમાં બેકી હોય
તેના જેવી તે થવાની. પરંતુ મને તેના આ
સ્વભાવ સાથે કંઈ લેવા દેવા ન હતી એટલે
મારો અને તેનો મેળ મળી ગયો.

એ ઉપરાંત તેની મૈત્રી કરવાનું એક વધુ
કારણ મળ્યું તે જુદું જ એક દિવસ અમને
'શ્રી અવર' હતો એટલે અમે રેસીડન્સીમાંની
અમારી જોલીયા મેસી વાતચીત કરતા બેઠાં
હતાં. સગુણા બોલતાં, બોલતાં એક પુસ્તકનાં
પાનાં ફેરવતી હતી એવામાં કાઈ માણસનો
એક ફોટો પુસ્તકમાંથી બહાર પડ્યો તે મને
ખતાચીને તે જોલી:

"સાન્તા, બેટો આ મારા મનોહરનો

ફોટો ! બસ એટલો એક મારે લાગ્યો છે, બીજું
કોઈ જ નથી. અમે બંને આટલા મોટા,
હોવા છતાં અમારા મા બાપ મરણ
પામતા આ જગતમાં દિવસ કાઢવા અમને
ફટલા ભારે પડે છે ! પછી ગરીબ બિચારાં
બાલકોની શી દશા થતી નહિ હોય ?

મેં તેના કાચગાથી ઉત્સુકતાથી ફોટો
લાઈ લીધો અને તે બરાબર જોવા લાગી.
ફટલીય વાર મુધી હું તે ફોટો તરફ જોઈ
રહી ફોટો જોતા જોતા મારા ચહેરા પર
વિલક્ષણ આનંદની સુરખી આવી હતી જે
છએ એમ મને લાગે છે.

ફોટોએ સમય પછી મેં જુગુ:

"સગુણા, આ તારા લાઈ અને આ
બીજું કોણ છે ?"

"કેમ, એ કંઈ તારો જાણખીતો છે
શું ?" મગુણાએ આશ્ચર્યચકિત થઈને પૂછ્યું.

"નહિ કે, મને પહેલાં એમ લાગ્યું પણ
એવું કંઈ નથી." મેં જગ અચકાઈને કહ્યું.

મારી છાતી પર કાચ મૂકીને તે બોલી.

"પણ, સાન્તા, તને હું યાદ છે શું ?
તારી છાતી આટલી બધી પીગડાગ સાથી
મરે છે ? માટની બધી તું કાચરીવાચરી
સાથી થઈ ગઈ ?"

મારું રક્ત્ય પ્રકટ થઈ જશે કે શું ?

એમ લાગતાં મેં તેના શરીર ઉપર ફેટા ફેંદીને કહ્યું:

“ લાઇ જન તારો ફેટો. મને બતાવ્યો અને હવે મારા હાથમાંથી શામાટે બેઠો છે ? ”

તે ફરીથી મારા હાથમાં ફેટો આપીને બોલી: “ છટ્ટા ! પથુ શાન્તા, આટલો ક્રોધ કરવા જેવું શું થયું ? ”

“ ક્રોધ નહિ કરું તો શું કરું ? તું જોને કેટલું વિચિત્ર બોલી રહી છે ! હાવરી-ખાવરી કેમ થઇ ગઇ કહે છે ? એમાં ખાવરીખાવરી થવા જેવું શું છે ? એમાં કોઇ તારો.....નથી સમજી ! તારા મનોહરનો મત્ર મારા મધુના મિત્ર જેવા લાગ્યો એટલે મેં જરા વધારે બારીકાઈથી જોયું ! ”

“ પથુ મારા બોલવાનો તું આવો ખોટો અર્થ શામાટે કરે છે ? તારું લગ્ન થયેલું છે એટલે તારો પ્રેમ કોઇ બીજા પર હુલ્લ એ શક્ય નથી, એની મને ખબર છે. ”

“ વીર, પથુ તારા આ મનોહરના મિત્રનું નામ શું છે ? તે શું કરે છે તે કહે એટલે મને લાગે છે તેજ એ છોકરો છે કે કેમ તેની મને સમજ પડે. ”

“ મારે તે તેને કંઈ જાણખાણ નથી પથુ તેનું નામ ભાસ્કર છે અને તે અહીંની મેડીકલ કોલેજમાં ભણે છે. મારા મનોહરની સાથે જ બીજા વર્ષમાં છે. ”

એ સાંભળીને આ તો મારો ભાસ્કર જ એવી મને પાકી ખાતરી થઈ. છતાં મેં તેને કહ્યું: “ નહિ, એ મારા મધુના મિત્ર નથી. પથુ એ મેં જોયું જોના દેખાવમાં કેટલું બધું સામ્ય છે ! ”

આ પ્રસંગ પછી સગુણી અને મારી મૈત્રી વધુને વધુ જામતી જ ગઇ. તેને હું મરે ઘેર લઈ જવા લાગી. તે પથુ મને તેને ઘરે

ઘણીવાર બોલાવતી પથુ હું ગમે તેમ કરીને ત્યાં જતી નહિ.

આ મૈત્રી વધારવામાં મારો અત્નરનો હેતુ તો મને વારંવાર ભાસ્કરની ખબર મળે અને કદિ, તેને નજર કરીને જોવાનું. મને એ જ હતો. ભાસ્કરની વાત સાંભળીને મને ઘણું જ સારું લાગતું. મને એક પ્રકારનો ઉત્સાહ લાગ્યો. અણુધારી રીતે હું તાત્કાલ સાહેબ પ્રત્યે ફક્ત કરવા લાગી. હવે તેમના બેફિકરપણા બદલ મને ઝાઝું ખરાબ લાગતું નહિ. અને તેઓ પથુ કદિ મારી સાથે બોલે તો બોલે, નહિતર કેટલાય દિવસો ઘર બોલ્યે જ પસાર થતા, તેઓ ઘણોખરો વખત ઝોરીસના કામમાં નહિતર કલ્યાણમાં ગાળતા અને મારો સમય કોલેજમાં નહિતર, સગુણી સાથે હરવા કરવામાં જતો.

આવી રીતે મારા દિવસ સાધારણ હીક હીક પસાર થતા હતા, અભ્યાસ સારો થતો હતો. હું દર વર્ષે પાસ થતી હતી. મારે ઘેર પુરોષ આવે તો તેમની સાથે “ હું કદિ બોલતી ચાલતી નહિ. મારી પાસે સગુણી સિવાય બીજું કોઇ આવતું જ નહતું એટલે મારા વર્તન બદલ તાત્કાલિક એને કંઈ સંશય આવ્યો નહિ. ”

મકરણુ ઝોરાણીસમું

પતિ (?) પ્રતા

આમ અમારું જીવન ચાલતું હતું. એક દિવસ હું સગુણીને ત્યાં ગઇ હતી. તે વેળા ખરેખર જ મારી પ્રજ્ઞા પ્રમાણે ત્યાં અત્યંત નક ભાસ્કર આવ્યો.

અમે બંને મનોહરની જોડીમાં બેઠે હતો. મનોહર અને ભાસ્કર આવ્યા ત્યાં મહજ જ તેમના તરફ અમારું લક્ષ્ય મધું.

સગુણી અને હું ત્યાંથી જવા લાગ્યાં. મારે જ મનોહરે સગુણીને કહ્યું:

“એ શું સગુણ ? તમે યૈરાગ્રિયા આ શરમ કયે દિવસે દૂર કરશો ? કેટલાય દિવસથી ભારકર આપણે ત્યાં આવે છે તો પણ હજી તું તેનાથી શરમાય છે ? હવે તમે અહીં જ બેસો, તેની સાથે તમારી ઝોળખાણ કરાવું.”

“એમાં શરમાવાનું કંઈ કારણ નથી, પણ ગમે તેમ હોય, કોઈ પુરુષ આવે કે ત્યાં બેસવામાં અમને મોકળાશ લાગતી જ નથી. અમારી યૈરાગ્રિયાની એ ટેવ કોણ જાણે ક્યારે જશે ?” એમ જવાબ આપતાં સગુણાએ મારો હાથ પકડીને ‘અહીં જ બેસ, ચાન્તા !’ એમ કહીને મને ત્યાં જ બેસાડી.

ભારકરને જોતાં મને લાન જ રહ્યું ન હતું. એકાદ પત્થરની મૂર્તિની માફક મારી દશા યદ્ય હતી તેણે મને બેસવાનું કહ્યું એટલે તેણે આગળ કરેલી ખુરશી ઉપર હું મોકળાશથી બેઠી.

ભારકરની રિયતિ પણ મારા જેવી જ યદ્ય હોવી જોઈએ-પણ તે તરત જ ગુદિમાં આવ્યો અને જાણે મારી ને તેની ઝોળખજ નહિ હોય એમ બતાવીને તેણે સગુણાને કહ્યું: “મનોહર દારા તમારું નામ તો હું જાણી શક્યો છું. પણ તમારી સખીનું નામ શું ?”

સગુણાએ મારું નામ કહ્યું અને પછી તે બોલી:

“આમ આપ આપ કહીને મોટપણ બતાવશો તે ચાન્તાને નહિ ગમે તો તેને કૃત્રિમ પણાનો ભારે ફાય છે. સ્ત્રી અને પુરુષમાં કૃત્રિમતા હોય એ જોને બિલકલ ગમતું નથી.” સગુણા બોલતી હતી, હું સાંભળતી હતી. કેમે કરી મારી છાતીનાં ધબકારા શમતા ન હતા. શું બોલવું તે મને સમજાતું ન હતું. તો પણ મારે હવે કંઈક બોલવું જોઈએ એમ મને લાગતું હતું.

“મારું નામ ગામે, મારા સ્વભાવની માહિતી, મને કંઈ સગુણાએ તમારા મિત્રને કહી દીધું. હવે તમારા મિત્રની હકીકત જણાવો.”

“તમે એનું નામ સગુણાને મેલિ અને ક્યાર સાંભળ્યું હશે. એનું નામ ભારકર, અમારી કોલેજના હુશિયાર વિદ્યાર્થીઓ પૈકી એ એક છે. સ્વભાવમાં કહીએ તો લાખમાં એકાદ આવો માણસ મળવાનો નથી. તે ઉદારતાવાદી અને સુધારણપ્રિય છે. એટલે તમારો-તેનો મેળ યોક્તસ જામશે.”

‘મનોહર અને સગુણાએ અમારી ઝોળખ કરી દીધા પછી ભારકર મશકરીમાં મારી સાથે હસ્તધૂનન કરવા આગળ આવ્યો.

પણ મેં હાથ સંકેતી લઈને કહ્યું: “હસ્તધૂનન કરવાની શી જરૂર છે ? આપણે એ અંગ્રેજી પદ્ધતિ સાં માટે રાખવી જોઈએ ?”

એ સાથે જ ભારકરનો અહેરો ઉતરી ગયો. તે શરમાઈને પાછળ હટ્યો.

મારું એ અનુભવિક બોલવું સાંભળીને સર્વને કંઈ કંઈ યદ્ય ગયું.

નિરપાય યદ્યને ભારકર ત્યાં બેઠો અને પછી તેણે મનોહરને કહ્યું:

“મનોહર, હવે હું કોટમાં જાઉં છું. મારે કંઈક કામ છે.”

એમ કહીને તે ત્યાંથી તરત ચાલી ગયો. તે ગયો એથી સર્વને ખોડ લાગ્યું.

મારાં વર્તનથી એ મને લાકડાંને રાખ આવ્યો હોય એમ લાગ્યું. તે બંનેએ એને મારે મને કંઈ કહ્યું નહિ પણ તે-ઓના માન ઉપરથી હું તે સમજી અને હવે ‘અહીં બેસવામાં કંઈ અર્થ નથી’ એમ સમજીને હું પણ તેમની રજા લઈ ઘરે ગયું.

પ્રકરણ વીસમું.

સોનૂ ગરીબ ગાય કેમ થઈ ?

તે દિવસે ધરે જમને હું દિવ બોલીને રી. તે પછી ફરીથી આવો પ્રમંગ ઉપ-
સ્થિત થવા ન પામે એમ સમજીને સગુ-
ણાને ત્યાં જવાનું મેં ઘણીવાર ટાળવા માંડ્યું.

જેને મળવા માટે હું તલપતી હતી,
જેનાં દર્શન અને સ્પર્શથી મને અનહદ
આનંદ થનાર હતો, તેની સાથે હું આવાં
કોર અંતઃકરણથી વર્તી, તેને વિશ્વશુદ્ધ દુઃખ
દીધું-અને તે કાને સાર નહોતો માણસને માટે
મને જરાસરખો પણ ગ્રેમ ન હતો. પણ
જેની સાથે મને બીજાની ધ્વજાને કારણે
બંધનમાં રાખવામાં આવી છે તેને મારું ! !

હાય ! ને એ વત કેટલું બ્રમ્હ હવું !

ગમે તે હોય ! તે દિવસે મારા ભારકરનો
ઉતરેસો ચહેરા જેમને મારું અંતઃકરણ
દુઃખથી એટલું બધું પીગતો ગયું હતું કે,
આ સમાજના બંધન તરફ તોડી નાખીને
ભારકર 'માસે' દોડી નહોતો, તેની કામા માયું
અને તેનાં હૃદયપર માયું મૂકીને સ્વસ્થ ગિત
સાથે જમ પરમ મુખનો આસ્વાદ લઉં, એમ
મને લાગ્યું.

મને મારા પિતા પ્રત્યે તિરસ્કાર ઉપજ્યો
હતો, તે જ પ્રમાણે તાત્યાસાહેબ પ્રત્યે પણ
ઉપજ્યો હતો અને એથીયે આગળ વધીને,
તેમની સાથે પતિપત્નીનો મંબધ સુદાં રાખવા
નહિ એમ મારા મને નક્કી થયું.

આ બાલુએ તાત્યાસાહેબ 'મારી જિવ-
કુલ દરકાર કેતું ન હતા. તેઓ ખુશીથી
આહો નોટલાં બાંધીસેને ધરે એકા કરતા,
પતાં રમતા અને ગાયન વાદનમાં સમય ગાળતા.

હું પણ મોટો બધો સમય મારી જોતીમાં
બેસીને પુસ્તક વાંચવામાં ગાળતી. વાંચી

વાંચીને પણ માણસ કેટલું વાચે ? તેનો પગ
મને કંટાળો આવ્યો. મારી સાથે બોલવા
આવવાવાળું બીજું કોઈ બરોબરીનું માણસ
ન હતું. મને એકાદ બંદીવાન, જેવું લાગવા
માડ્યું. મારો એક એક દિવસ કેટલો કંટાળો
લયો જતો હતો, તેની તને તો કહ્યુંના સુદા
આની રાકનાર નથી. અત્યાર સુધી સગુણાને
ધરે જવાથી મને કાંઈક ઠીક ઠીક લાગતું.
પણ તે દિવસ પછી, મેં તેને ધરે જવાનું
છોડી દીધું હતું. આવી પરિસ્થિતિમાં મુંબાઈ
સરખા પ્રવૃત્તિમય શહેરમાં રહીને પણ મને
જાણે એકાદ જગતમાં રહેલી 'હોય એવું'
અટલું લાગતું હતું.

મારા જીવન પ્રત્યે મને હવે કંટાળો
આવ્યો. 'આ જગતમાં રહેવાને હું શોખ
નથી...મારા જીવનનું હું ગમે તે કાંઈ કરી
નાખું તો તેથી કોઈનું શું નુકસાન થવાનું
હવું ? ' વગેરે વિચાર મારા મનમાં આવવા
લાગ્યા પણ એથી વિશેષ કાંઈ થયું નહિ.

ભારકરને મળવા માટે મારો જીવ હમેશાં
તરફતો પણ મનમાં આવેલા વિચારોથી હું
દૂર રહેતી. ભારકરને બહી જવાના મેં કેટ-
લે પ્રયત્નો કર્યા પણ તેમથી કોઈ મને
સાધ્ય થયો નહિ...એથી તો મને પણ ભારે
આશ્ચર્ય ઉપજ્યું.

એટલે મેં મારી પરિસ્થિતિ બદલવા માટે
એક શક્તિ કરી:

હું કોલેજ છોડવાને અને માનવક સ્ત્રી-
કારવાને તૈયાર થાઉં તો તેથી તાત્યાસાહેબને
ધણે આનંદ થશે અને તેઓ મારી માથે
સારી રીતે વર્તવા માંડશે એ વિષે મારી ખાતરી
હતી. એટલે હું તેમની ધ્વજા પ્રમાણે વળું
અને ભારકર પામે પણ જવા આવવાનું
રાખું. આમ કરવાથી મારાં મનને ઠીક લાગશે
અને આ જીવનમાંની શુષ્કતા નહિવત્ થશે.

એમ મેં મારા મનમાં વિચાર્યું અને તરત જ એ વિચારને અમલમાં મુકવાનો મેં નિર્ણય કર્યો.

મેં હવે કાવેજ છોડી દેવાનો વિચાર તાત્કાલિક જ નક્કી કર્યો. મારી વૃત્તિમાં આવેલ ફેર પડેલો જોઈને તાત્કાલિક જ અર્થ ઉપજ્યું. તેમને ધણો આનંદ થયો અને મારા ઉપર વિગળ મેળવવા બદલ તેમને અભિમાન પણ ઉત્પન્ન થયું !!

“ મારા સત્યાગ્રહથી મેં તને વાળીને ? લગ્નની જ હદ લગ્નની જ વયમાં લઈ ખેડે તે કેમ આવે ? ” મને તેઓ એમ કહેતા.

તેમના આ શબ્દોથી મારું મારું ફરી જવું પણ હું કેટલું ?

પરિસ્થિતિને કારણે હું એકદમ ગરીબ ગાય જેવી થઈ ગઈ હતી.

તેમની શુભામિરિમા નહેવા મિવાય મારો હૃદય નહોતો.

હરહર ! હું સાધારણ ભણેલી હતી, છતાં મારી આવી ગિતિ હતી. તો ગિત્તારી અગણ, અગણી છોકરીની શી કુશા નહિ થતી હોય ? તેને પગે પગે સ્વાભિમાન કેવું સુમરવું પડતું હશે ? તેને કેટલી યાતના સહન કરવી પડતી હશે ?

પણ કરવું શું ?

માનકાની મહત્ત્વ કંઈ ન હોય, પતિની શુભામિતિ ન હોય, તો મારા જેવી સ્ત્રીઓ મોટે ધરમાંથી ભાગી જવા મિવાય, કિલકલ આપવા મિવાય કંઈ માર્ગ ખુલે હોય ?

એટલે, હું એ જ પરિસ્થિતિમાં સુખથી ગહેવાનો મેં નિર્ણય કર્યો. મેં કાવેજ છોડી દીધી અને તાત્કાલિક જ પ્રમાણે ધન્ય કામમાં લઈ આપવા માંડ્યું. અમારું ધન્ય અમે એ જ જાણી હતા. એટલે કામ અંત ન હતું. મારે મેં જાણ કરવા માટે જાણ

ચાર નોકરો હતા જ. તો પણ તાત્કાલિક જ ઘેર હોય એટલે હું હમેશા તેમની પાસે ને પાસે જ રહીને તેમનું આરોગ્ય મારીક કામ કરતી અને એક સરખી તેમની તહેનાતમાં રહી છું એમ તેમને લાગે તે પ્રમાણે મારા મન વિરુદ્ધ એ કામ હું કરવા લાગી. મવારે, મધ્યાહને, રાત્રે-ક્યારેય પણ તાત્કાલિક જ મોટર પોર્ચમાં આવું ક હું મોટા ઉપર દેખાવ પૂરવું હાથ લાવીને તેમની સામે જવા લાગી. તેમની એક અથવા કાગળ પત્રો લેવા માટે નોકર હોતા હતા જ. જાતે જ તે ધરમાં લઈ આવતી અને તે પછી તેમણે કાઢી આપેલા કપડા બરાબર જાણીને મૂકી. તેમની આઠ વગેરે લાવતી અને તેઓ “ આ પી રહે ત્યાં સુધી તેમની પાસે વાત કરતી બેસતી. તેઓ પણ મને ‘ મયોરે વખત કેમ મયો, શું, કયું ? ’ વગેરે પૂછતા અને ધન્ય ધણીથી જેટલા પ્રેમથી વર્તવાનું, શક્ય હતું તેટલા પ્રેમથી તેઓ મારા તરફ વર્તતા.

મારા જેવી સ્થિતિમાં કોઈ એકાદી કાષ્ટ આપ કેટલી બધી સુખી, મજા દેવું ! પણ હું જ સુખી કેમ નહિ થઈ ? મારો જ સ્વભાવ કાષ્ટ વિચિત્ર હોય, કે શું ? તને સહેજે જ આવી શકે થશે પણ એનું ખડું કાષ્ટ તો એ હતું કે, ખીજ છોકરીઓને નાનપણથી જ પુરુષની શુભામિરિમા ઉછેરવામાં આવે છે તેમ મને ઉછેરવામાં આવી ન હતી, એજ કાષ્ટ હતું.

છોકરીઓને તેમના માનાય તરફથી લાભ મેળવવાનો હોય તો પણ તેને માન આપવાની સખત તાકીદ હોય છે. લાભને ધરમાં કમી પ્રકારનું કાષ્ટ પણ કામ કરવાનું નથી હોતું એ તો તેની માતા કે મોઝી મહેને જ કરવાનું. આવી પરિસ્થિતિમાં જે છોકરી ઉછેર હોય તે પુરુષોને સ્વાભાવિક રીતે જ માન આપે છે, પોતાની છત્રાને

ખાલુએ રાખીને તે પુરુષોની આગળ પોતાનું માન મૂકવા તૈયાર થાય છે.

પણ મારા પિતાએ મને ઉલટી જ રીતે ઉછેરી હતી. એટલે મારે તો બીજાનું આશિર્વાદ પાછું સુદાં પીવાનું ન હતું. મારે પતિ ભોગે તો હું પણ મોટી જ. એમ મને લાગતું ન હતું. મારી કંતઃજાણીને દાદ મળતી ન હતી. હું બીજાના સુખને માટેનું બોધન આપતું રમકકું છે એમ મને પગલે પગલે લાગતું હતું. એક વાર તો મારા મનમાં એવી પણ કલ્પના આવી હતી કે પેટને માટે અને સુખને માટે હું વેસ્ત્રાં જ બની છું. મને આમ લાગતું અને આ પરિસ્થિતિમાંથી કેમ બહાર પડવું એનો હું વિચાર કરવા લાગી. પણ કોઈ માર્ગ ખુલ્યો ન હતો. એટલે હું નિરૂપાય રહી છવન છવવાનું જ છે તો સદા સર્વદા રક્ષાયી કેમ આશરે? આવો પુખ્ત વિચાર કરીને એ જ પરિસ્થિતિમાં આનંદિત રહેવાનો હું પ્રયત્ન કરતી હતી.

આથી તાત્કાલિક પહેલાં જ એમ આનંદી અને નિખાલસ થયા. તેઓ મને કેટલીક વાર ભારે પ્રેમથી કહેતા:

“જો, કોલેજ છોડી તે કીક થયું ને? હવે આપણે કેટલાં સુખી છીએ! હવે ફક્ત જો આપણને કાંઈ બોલ દોષ તો તે એક બે જુલકા.....પણ તેમ હવે તો જલદી થશે. પછી કેટલો આનંદ મળશે, નહિ? આપણે તેમને ખૂબ બચાવશું, વિશ્વાસ મોકલશું તેમના સર્વ પ્રકારનાં લાડ પરા કરીશું.”

તેમના આ શબ્દો પ્રત્યે હું માત્ર માથું હલાવતી.

મને મારી બૂલ ખતાવવા માટે તેમણે કરી હતું.

“આ પહેલાં જ તે કોલેજનું ગાંડું

છોડી દીધું હોત તો કેટલું સારું થાત! નકાર્યાં આપણાં દોઢ બે વરમ દુઃખમાં ગયાં તે ન ગયાં હોત!”

તેઓ આમ બોલતા કે બધી ખરી ખીના તેમને જણાવીને મોકળા થઈ જાઉં એમ મને મારા મનમાં કેટલીય વાર લાગતું પણ આનાં સ્પષ્ટ વક્તાપણાનું પરિણામ કેવું આવશે એની ઘણી શંકા થતાં મેં એક પર આવેલા શબ્દો પાછા અંદર બેંચી લીધા.

પ્રકરણ એકવીસમું

ભારત્કર માટે શંકા

તાત્કાલિક સાથે આવી રીતે વર્તવાનું નાકી કર્યા બાદ ભારત્કર સાથે બોલતું આવતું શરૂ કરવા માટે મેં તેને એક પત્ર લખ્યો.

પ્રિય ભારત્કર,

મારો પત્ર જોઈને તને પણ આશ્ચર્ય થશે અને પત્ર લખવાની મેં જ તને બધી કરી હતી અને હવે હું જ તને પત્ર લખું છું એ જોઈને કોને આશ્ચર્ય નહિ થવું? પણ ખરેખર, ભારત્કર, મારા જેવા વિચિત્ર પરિસ્થિતિમાં ભાગ્યેજ કોઈ સપાકુ દરો.

ભારત્કર, તારા પર પ્રેમ. દોષા છતાં, બાપુજી પ્રત્યેના પ્રેમને ખાતર કે બાપુજીના બચને ખાતર (અને છેવટે કોને ખાતર? તે સારાથી જ કહી શકાય એમ નથી!) મેં તાત્કાલિક સાથે લખ કહ્યું અને તને વિસરી જવાનો મેં ભારત્કર પ્રયત્ન કર્યો. પણ, ભારત્કર, આટલા બધી વર્ષોમાં મને તારું સ્મારણ ન થયું હોય અને તારે માટે મેં જેટલું કર્યું ન હોય એવો મારો એક પક્ષ દિવસ મર્યા નહિ હોય!

એકાદ કેદી પ્રમાણે મેં ‘મલવાર દિલ્લી આ ટ્રાન્સમાં બધી વર્ષો ગાળ્યાં. છેવટે ટ્રાન્સવાલમાં હું બર્થકર રીતે કંટાળી અને મારા જીવનનો મને તે તોડ લાગી નાખેલા એવા વિચાર મારાં મનમાં આવવા લાગ્યો. એટલામાં મારી પરિસ્થિતિને બીજું ન વળખ આપવું એટલે આ કાયર વિચાર મારા

સોને માટે

તાકત-તાજગીથી ભરપૂર

લેખક તંદા ર

ઝંડુ દ્રાક્ષા સવ

વિના વિલંબે વાપરવા માંડો

ખાસ સ્ત્રીઓ માટે

.....

....તનદુરસ્તી-તાકાતથી ભરપૂર

પ્રદર્શક શેઠાનો અક્સીર ધલાજ

ઝંડુ અશોકારિષ્ટ

સ્ત્રીઓની નળખાઈમાં આખાઈ અસર કરનાર
ઠરેક ઘરમાં હોવો જોઈએ

ખાળકોને હુષ્ટ પુષ્ટ અને મંજાળુત બનાવનાર

સ્વાદિષ્ટ

ઝંડુ બાલા મૃત

તમારાં બાળકોને આપો અને
એમને હસતાં રમતાં કંદેસાલ
કરતાં જોવાનો આનંદ અનુભવો

ઝંડુ ફાર્માસ્યુટિકલ વર્કસ, લી. મુંબાઈ નં. ૨૩

મુંબાઈની દુકાન : જુની ભાટિયા મહાજન વાણી, કાલખાદેવી રોડ.

આયુર્વેદિક દવાઓનું સ્વીયત્વ આજેનું મંગલો

વાળની સુંદરતા માટે ચરણી વગરના શુદ્ધ સર્વોત્તમ અને અત્યંત

ગોખલે શિકેકાઈ સાબુ.

વાળને સાફ કરી રેશમ જેવા કુમાસદાર મજબુત અને લાંબા બનાવે છે. ઉપરાંત ખીજ અનેક પ્રકારના ઉત્તમ નહાવાના સાબુઓ મળશે. વાપરી ખાત્રી કરો. અને મિત્રમંડળમાં ભલામણ કરો. ટેલીફોન નં. ૪૦૬૮૭

ગોખલે મેન્યુફેક્ચરીંગ કું. લાયબલા, મુંબઈ. ૮

આયુર્વેદનું અમૂલ્ય ઔષધ અને બાળકોની જીવનદાત્રી.

કાઠીયાવાડી બાલામૃત સોગડી (૨૭૫૬)

મર્યાદાને ચતા દરેક દરોને મટાડી તેમને તંદુરસ્ત, દોષાયુષી અને રૂદ્રપુષ્ટ બનાવે છે. આ સોગડીનું સેવન કરનારા માળકા આરોગ્ય, આનંદ અને નવચેતન પામ્યા છે. કીમત ૩૫ ૧ ના બાર આના.

વી. પી. પો જુડ.

વેધ. એન. એચ. મહેતા.

કાઠીયાવાડી બાલામૃત સોગડી ડીપો. સાવનગર (કાઠીયાવાડ)

ગાંધીના વંદેમાતરમ

શિકેકાઈ સાબુ.

(૨૭૨૮)

માથાના વાળ ખરી જતા અટકાવે છે વધારી સુવાળા અને કાળા બનાવે છે તમજ શરીર નહાવાથી ચામડી મુલાયમ થાય છે દરેક ગ્રાહકોએ વાપરી પોતાનો મધુજી સંતોષ જાહેર કર્યો છે ઉપરાંત વડોદરા સ્વદેશી બજાર પ્રદર્શન તરફથી મેળાનો ચાંદ આપવામાં આવ્યો છે કીમત ત્રણ ગોડીની પેટીના તેર આના ૮ ખ. જુડ

બનાવનાર:-એમ. એસ. ગાંધી

કડી (ઇ. ગુજરાત)

મળવાનાં ઠેકાણું:

મે. હરિલાલ મુશ્વરદાસની કંપની,
૧૨૦, ગીરગામ્લેક રોડ, મુંબાઈ, ૪.

કાયમી સ્વદેશી બજાર

મુંબાઈ અને અમદાવાદ તેમજ દલગાજાને ત્યાં અને દરેક સ્વદેશી સ્ટોરમાંથી મળશે

લ મ

માટે

જોઈએ છે-

દોષ પથ જ્ઞાતિમાંથી એક શિક્ષિત

અને સંસ્કારી યુવતિ—

કુમારી અથવા વિધવા—

એક શિક્ષિત અને સારી સ્થિતિના

ગુજરાતી વર્ણિક યુવક માટે.

લખો --

દેવેન્દ્ર,

પોસ્ટ બોક્સ, નં ૧૧૪, કરાંચી

મનમાંથી જશે, એમ લાગતાં મેં તાત્કાલિણ સાથે વર્તવાની મારી પદ્ધતિ બદલી છે અને તારી સાથે પત્રવ્યવહાર કરીને, નહિતર તારાથી મારી પાસે આવવાનું બની શકે તો તારા મારા મેળાપ થવા દઉંને, બની શકે ત્યાં સુધી આત્મહત્યાની કલ્પનાથી દૂર રહેવાનું મેં કરાવ્યું છે.

એટલે, ભાસ્કર, મારી તને એક જ વિનંતિ છે. મારી બધી મૂર્ખાઈ ભૂલી જઈને મારા ઉપર તને કાંઈ શોષ ચઢ્યો હોય તો તે દૂર કરીને તને સ્વ-વંદ મળે ત્યારે તું મારી પાસે જલ્દી આવી જ. એટલે મારાં મનનું સમાધાન થશે અને મને જીવવાનો કાંઈ આધાર છે, એમ લાગશે.

એ ઉપરાંત હું તને વધુ શું લખું ? તું મને ભૂલી નહિ જ ગયો હોય એવી મારી પાછી ખાતરી છે એટલે મેં આ પત્ર તને મોટી આશાથી લખ્યો છે. તું મને નિરાશ કરતો નહિ, મને એકવાર મળી જ એટલી જ મારી તને વિનંતિ છે.

તારી
સોનૂ

ઉપર પ્રમાણે પત્ર લખીને ભાસ્કરના આવવાની હું રાહ જોવા લાગી.

ધણી દિવસ થયા છતાં ભાસ્કરનો કાંઈ પત્તો ન મળે. ભાસ્કર મારી પાસે આવ્યો નહિ, એટલું જ નહિ પણ તેણે મારા પત્રનો ઉત્તર સુદ્ધ લખ્યો નહિ ! આર્થાં મને ધણું જ ખોટું લાગ્યું.

મારી સર્વ આશા ભારેકરે મારી પાસે આવે તેના ઉપર હતી. તે આજે આવશે કાંતે આવશે, એવી આશા પર મેં કેટલાય દિવસ વીતાવ્યા, પણ તેના આવવાની મને આશા રહી નહિ.

ભાસ્કર મને વિસરી ગયો ને ?

હા, તે મને શા માટે ન વિસરી જાય ?

તે મને વિસરી જાય, હું તેને વિસરી જાઉં, એ માટે જ તો મારો સર્વ પ્રયત્ન હતો, પણ એને માટે મને ખેટું શા માટે લાગે ?

ભાસ્કર, તું બીજા કોઈના પ્રેમપાશમાં તો સંપડાયો નથીને ? ખરેખર, એમ જ કાંઈ હોતું જોઈએ. નહિતર તું મારી પાસે તાબડોતોબ આવ્યા વિના કદિ રહ્યો નહોત.

:: હિન્દી સ્ત્રીઓ માટે વિજ્ઞાનનું ક્ષેત્ર ::

- વ્યાખ્યાતા :

ડૉ. સર યદુચોખર વેંકટ રામન

[શ્રીમતી નાથીલાલ દમોદર ઠાકરસી હિન્દી સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટીનો પરીવાહન સમારંભ તા. ૨૯ મી જુન, મુંબઈના સર કાવયજી જલંદારી હોલમાં થયો હતો. તે સમયે નોએલ પારિતોષિકના વિજેતા ભણીતા વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી ડૉ. સર સી. વી. રામને માંમસિક પ્રવચન કર્યું હતું તે નીચે આપ્યું છે. સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટીના પરીવાહન સમારંભમાં અમારી ભણુ મુજબ લેડી પ્રેમશીલા વિશ્વલક્ષ ઠાકરસીની હાજરી પહેલીજવાર હતી. યુનિવર્સિટી સાથેના અપદાના સમાધાન બાદ તેમની હાજરીથી પ્રસંગને અચિત ચોરસ મળ્યું હતું.

યુનિવર્સિટીના રજીસ્ટ્રાર શ્રીમતી ધરાવતી કવેંએ પરીક્ષાઓના હેવાલ વાંચ્યો હતો. એ મુજબ એડીકમાં ૨૨૩ માંથી ૧૧૬ વિદ્યાર્થીનીઓ, બીએ વર્ષમાં ૮૦ માંથી ૩૧ અને જી. એ. માં ૬૪ માંથી ૪૮ વિદ્યાર્થીની બહેનો પસાર થયાં હતાં. તે બાદ આન્ડોલર પાટકરને દાયે પદવીઓ અપાઈ હતી, અને તેમણે પોતાનું વાપણ વાંચ્યું હતું. સાયણમાં સ્વ. સર વિશ્વલક્ષ દમોદરદાસ ઠાકરસી ટ્રસ્ટ ફંડના ટ્રસ્ટીઓ અને યુનિવર્સિટી વચ્ચેના અપદાનાં યજ્ઞેલા સમાધાનની ચારતોના ઉલ્લેખ કરવાનું આવ્યો હતો. આ ચારતોનો, અમે જાનના અંકમા લગોલી એ પ્રશ્ને લગતી નોંધમાં ઉલ્લેખ કરેલો છે, તે પછી સર સી. વી. રામને પોતાનું માંમસિક પ્રવચન કર્યું હતું. જે બાદ પ્રો. પ્રોડો કેશવ કવેંએ આભાર માની હતો.

કેશવ પશુ ભપકા વગર આ સમારંભ કરવામાં આવ્યો છે. આ સારો વિચાર છે. અને ધણીવાર વિચાર થાય છે કે આ જગતના બે વગેરે પદવીદાન વખતે શા માટે દાખલ નામાં આવે છે ? સ્ત્રીઓની વિવિધ રંગની સાડીઓ એજ ઝમલાની ગરજ સારે છે.

તમારી યુનીવર્સિટીના કેટલા મીત્રો છે, તેમની તમને ખબર નથી.

પ્રોફેસર કવેંના પ્રયોગો બીજે કેશવે પશુ દાખલ કરવામાં આવ્યા છે. શ્રી. કવેં તેમજ તેના ઉદાર દાતાઓના વિચારો આજે બધે સ્વીકારવામાં આવ્યા છે.

ઉચ્ચ શિક્ષણ માનુભાષામાં આપી શકાય એ વિચારે પંદર વર્ષ પહેલાં કેળવણીના કષુ-તરખાણામાં ફેફફટ મચાવ્યો હોત. પશુ આજે તે સામાન્ય વસ્તુ થઈ પડી છે.

કલકત્તા યુનીવર્સિટીની સેનેટમાં હું સભ્ય હતો. સેનેટ મેટ્રીકની પરીક્ષામાં માનુભાષા દાખલ કરવાની બલામણ કરી હતી જે ચાર

પાંચ વરસ પછી બંગાળ સરકારે મંજૂર કરી હતી પશુ આ બધું બહુ ધીમે ધીમે ચાલે છે. કેળવણી એ પશુ રીટીસ્ટોનો છેલ્લો કીટલો છે.

કેળવણીની કાઠ પશુ ફતેહમંદ યોજનાનો પાયો. માતૃભાષા ઉપર જ રહેવો જોઈએ. ઉચ્ચ શિક્ષણમાં પશુ તે ચિખતે બદલે મદદ રૂપ મદ પડશે.

બીજે એક મુખ્ય વિચાર તે સ્ત્રી અને પુરુષના શિક્ષણ વચ્ચેના ભેદનો સ્વીકાર છે. હું પશુ આજે જ મતનો છું. જો કે બંગાળની કેળવણી સ્ત્રીઓને આજે વિચારો ગમ્યા નથી. પશુ આખરે આ વિચાર રહુ કરવાની ફરજ પુરુષોને માથે જ આવી છે.

સામાન્ય સ્ત્રી એમ માને છે કે પુરુષના જેવી જ તેને કેળવણી આપવી જોઈએ. બીજી બાતિ કરતાં ઉતરતા રહેવું તેને ખસદ નથી છતાં સ્ત્રીની કેળવણી સંબંધી આ યુનીવર્સિટીના મૂળ વિચારો તદ્દન સાચા

છે. જૂતકાળનો જે વારસો આપણને મળ્યો છે તેના આપણે ભાગીદાર છીએ. જૂતકાળની સ્ત્રીઓને આપણે તોડી શકીશું નહિ, તેનો સ્વીકાર કર્યો જ છુટેકા. તેને ખ્યાનમાં રાખીને જ આપણે આગળ વધવાની નવી યોજનાઓ કરી શકીએ.

આજે કોઈ એવો હિન્દી નથી કે જે એમ માનતો હોય કે સ્ત્રીઓને પુરૂષોના જેવીજ સારી કેળવણી ન મળવી જોઈએ.

આપણા દેશના પુરૂષ અને સ્ત્રીઓ સાથે મળીને રાષ્ટ્રીય પ્રગતિ સાધવાની છે. એકપક્ષી પ્રગતિ યથા શકશે નહિ.

વ્યવહારમાં સ્ત્રી પુરૂષ વચ્ચે સમાનતા છેજ નહિ. માત્ર પાક્ય પુરતકોમાં છે. દરેકમાં જુદી જુદી જાતની. ધૃષ્ટિ વગેરે રહેલી છે. માણસના જુદા જુદા વિભાગો માટે જુદીજુદી જાતની તાલીમની જરૂર છે, અને દરેકની શક્તિ અનુસાર વિકસવાની તેને તક મળવી જોઈએ. આપણે સ્ત્રી અને પુરૂષ વચ્ચેની બૌદ્ધિક જરૂરિયાત, શારીરિક શક્તિ, વગેરેના ભેદની ઝોળખ કરવી જોઈએ.

હિન્દમાં સ્ત્રી માટે સેવાના વિશાળ ક્ષેત્રો ઉઘડતાં જાય છે. પશ્ચિમની સંસ્કૃતિના વડો-ળીયા જેવા જાતીય કલહમાં આપણે ઉતરવા માગતા નથી. આપણા ઘરોને આપણે સ્ત્રી અને પુરૂષના અતિ સ્વાતંત્ર્યને નામે આપણે તોડી નાખવા માગતા નથી.

પ્રો. કેવેના વિચારોના સ્વીકાર માટે વર્ષો જોયાં છે તેને આર્થિક રિખ્તો પણ અનેક નડ્યા છે. હું ધારું છું કે આ યુની-વર્સિટી હવે વધુ આગળ ને આગળ પ્રગતિ કરશે. તેને મળતી આર્થિક મદદ જામણી તમણી થશે અને જેમાં આપણી સ્ત્રીઓની પ્રગતિનો સમાવેશ છે તેમાં મદદ કરવામાં મુજબ જેવું શહેર પછાત નહિ પડે તેવી મને આશા છે.

યુનિવર્સિટીનો ચાર્ટર મેળવવા પ્રયત્ન કરવાનું તમે જણાવ્યું છે. આપણે ગમે તેમ સરકારી ખાત્રી મેળવવી જોઈએ છે. જો કે હું સરકારી ટેકાને બહુ મહત્વનો નથી ગણતો, છતાં જાહેર મદદ મેળવવા માટે આવા સર-કારી સ્વીકારની જરૂર રહે છે. મને આશા રહે છે કે આ યુનિવર્સિટી પશુખીજ યુનિવર્સિ-ટીઓની ઢરોળમાં રજૂશ્વર થઈ જશે.

સ્ત્રીઓ રાજકીય જાગૃતિમાં ન અવગણી શકાય તેવું મહત્વનું અંગ છે.

તેઓ મતદારીમાં અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. ઘણી હીલચાલોમાં સ્ત્રીઓએ આગળ પડતો ભાગ લીધો છે અને લવિષ્યમાં હિન્દમાં સ્ત્રીઓ સ્પષ્ટ વિચાર માટે આગ્રહ રાખી જાનતો ઉચ્ચતમ પ્રકાર દેલાવશે.

જો આપણા રાજકારી કાર્યકર્તાઓ સ્ત્રીઓને પોતાના મતમાં લેવા માંગતા હોય તો તેમણે સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટી માટે પૈસા આપવાનો ઠરાવ ધારાસભામાં કરવો જોઈએ.

આપણી સ્ત્રીઓને સૌથે ઉચ્ચ કેળવણી મળે તેની જરૂરીયાત ઓછી નથી. આપણે ૩૫ કરોડ લોકો આટલી જુની સંસ્કૃતિ છતાં આ સ્થિતિમાં શા માટે પડ્યા છીએ ? આનું એક કારણ છે કે આપણે સ્ત્રીઓને તેમને જન્મ સિદ્ધ અધિકાર-કેળવણી આપવાની ના પાડી છે. જે પ્રજાનો અરથો ભાગ અજ્ઞાન ને બહેમમાં ઘેરાયેલો હોય તેની જગતની જાગૃત પ્રજાઓમાં ગણના ક્યાંથી થાય ?

પિતા નહિ પણ માતા જાળવેને આદર્શો આપે છે. ઉગતી પ્રજાને બૌદ્ધિક અને આધ્યાત્મિક સંસ્કારો આપવાનું કામ માતાનું છે. જો જાળકમાં બહાદુરી, ખત, નિર્ભય વગેરે ગુણો લાવવા હોય તો તે તેમને માતાના કુખ સાથે મળવા જોઈએ. સ્પર્ટની વીર પ્રજા સ્પર્ટન માતાઓની તેજસ્વિતાનું પરિણામ હવે.

પ્રો. કવેની સાથે હું તદ્દન સમત છું કે આપણે ખુબ વિશાળ પાયા ઉપર ફેળવણીની જરૂર છે આ, જમાનામાં અમેરીકાનો વગર પાથે મોટા ૬૦ માળના મકાનો બાંધે છે એ ખરું, પણ તેઓ ખુબ ઉંચા ઉતરે છે, માન રેતી ઉપર નથી બાંધતા

સ્ત્રીઓ ઉર્ચારાં ઉ આ પ્રકારનું શુદ્ધિ તેજ મેળવે એ બાબતમાં મને ધણો રમ છે વિજ્ઞાનની બાબતમાં બૌદ્ધિક જાગૃતિમાં સ્ત્રીઓએ કેટલો લાભ લઈ રહ્યા છે તે મેં હમણા જ વાંચ્યું. લગભગ ૨૫ મેકા પહેલા એક ગ્રીક બાનુએ સ્ત્રીઓના દરદે ઉપર પુસ્તક લખ્યું હતું ઇતિહાસમાં આવી ધણી સ્ત્રીઓના વર્ણનો છે. કદાચ પુરુષોએ તે લખેલ હોવાથી સ્ત્રીઓને પૂરતો ન્યાય મળ્યો નહિ હોય પણ આ જમાનામાં ધણી સ્ત્રીઓ છે કે જેમણે વિજ્ઞાનના શુભ શુદ્ધ ક્ષેત્રોમાં માર કામ કર્યું છે લીલાવતીને તો આજે ગણિતક્ષેત્રમાં આખું હિંદુ ઓળખે છે લીલાવતીને પૂતી તક નહોતી આપવામાં જારી છતા તેનું નામ આજે ગણિતશાસ્ત્રનીઓને પ્રેરણા સમ થઈ પડ્યું છે .

રેડીયમના શોધક મેડમ ક્યુરીનું નામ ધણીએ માલવ્યુ હતું. તેની પુત્રીએ તેનું સ્થાન સંભાળ્યું છે તે અને તેના ધણી બંને મારા મિત્રા છે ઇન્ડિયન સાયન્સ એકેડેમીના દેવો તરીકે મે તેમને નીમ્યા છે કદાચ તેને પણ નોબલ પ્રાઇઝ મળશે એવી મારી ધરણ છે .

વર્તમાન વિજ્ઞાનનો ઇતિહાસ આપણે જોઈ તો તેમાં સ્ત્રીઓની હારની હા આપણને જણાય છે. ઇંગ્લેન્ડના સ્ત્રીઓ પણ સ્ત્રીઓએ રાષ્ટ્રના ભાગ લઈ રહ્યા છે. મીમ કેને ખજોળ-

શાસ્ત્ર ઉપર રાષ્ટ્રના એકેડેમીક સોસાયટીનું ઇનામ મેળવ્યું છે.

કેટલાક કામો ખાસ સ્ત્રીઓ માટે જ બાંધે રખાએલા છે મંદિર પરીએ ત્યારે આપણે સ્ત્રી પરિચારિતાજ જોઈએ છે, તેવીજ રીતે વિજ્ઞાનના ક્ષેત્રમાં પણ ધણી કામો એવા છે કે જ્યાં સ્ત્રીઓને લાયક શાત અને ખત પૂરકતા પદ્ધતિસરના કામની જરૂર પડે છે જ્યાં તેઓ અસત્યમાંથી સત્યને બહાર કાઢે અને જ્ઞાનમંદીરમાં તેની પ્રતિષ્ઠા કરે

ફુનીયામાં ધણી ભાગમાં સ્ત્રીઓ વજ્ર વૃદ્ધિ શાસ્ત્રમાં ખુબ રસ લઈ રહી છે. મેરી રોખ્મનું નામ તો તમે સાંભળ્યું હશે તે માટે તેણે મતતિ નિયમનની હિંમત કરી તે પહેલા વિજ્ઞાનના ક્ષેત્રમાં ધણી શોધો કરી હતી હિંદના ક્ષેત્રોમાં સ્ત્રીઓ જે ધારે તો આ ક્ષેત્રમાં ધણી કરી શકે

પુરુષો સખત કામ કર્યા વગર જરૂરી માન ખાતી જવા માગે છે, પણ સ્ત્રીઓએ મખત અભ્યાસ કરી તેમને માર્ગ દેખાડવો જોઈએ અને હિંદી વિજ્ઞાનના ક્ષેત્રમાં ચેતાનો કાળો આપવો જોઈએ સ્ત્રીઓએ આગળ આવીને નામ કાઢવું જોઈએ

વિજ્ઞાનમાં સ્ત્રીઓ તેમજ પુરુષો બંનેને માટે સ્થાન છે ઇન્ડિયન એકેડેમીના સ્ત્રી કાર્યકર્તા માટે હાર ખુલ્લા સુકવામાં આવ્યા છે. સ્ત્રીઓ તેમાં નામ મેળવશે, એટલું જ નહિ પણ લાવિ પ્રબલ જ્ઞાનનો વારસો આપી જશે જ્ઞાનને આપવા માટે આપણે પણ જ્ઞાન મેળવવું જોઈએ

આ યુનીવર્સિટીના ગ્રેજ્યુએટોને દુ રહેલ મદ લાવિ અને ઉપયોગી છ હાગી છવું છું, અને આપ સૌના આગ્રહ માનુ છું

શ્રીમ્મા અને મતાધિકાર
સમનનો અન્યાયી કાયદો
કર્ણાટકમાં શ્રીમ્માનુ સ્થાન

ફૂલવેણી

સમનનો વિકટ પ્રશ્ન
શ્રીમ્માની સહકારી સસ્યા
ઝિકાસ્કોવેકીયાની શ્રીમ્મા

[૧] શ્રીમ્મા અને મતાધિકાર

આખ્યાતા શ્રીમતી સરોજિની ગહેતા, એમ જે

“ શ્રીમ્માને જવાબદારીનું જ્ઞાન નથી તો મતાધિકાર મેળવીને તેઓ શું કરશે ? આમ કહેવામાં આવે છે પણ જવાબદારી સોંપ્યા બીજા જવાબદારીનું જ્ઞાન કયાથી આવે ? એક વખત શ્રીમ્માને મતાધિકાર આપો પણ શ્રીમ્મા ખતાવશે કે અસુધા શ્રીમ્મા અને આજકાલ અને દલિત વર્ગના હિતના કાયદા ન થાય] ત્યાં મુખી શ્રીમ્મા જાણે બેસશે કદિ ”

મુળકના બાગિની સમાજના માકને “ શ્રીમ્મા અને મતાધિકાર ” એ વિષય ઉપર શ્રીમતી સરોજિની ગહેતા એમ જે એ બાબત કરતા ઉપરાંત રાષ્ટ્રોદ્ધારના હિતના શ્રીમતી હસાબદેન ગહેતા બી જે પ્રમુખસ્થાને હતા સિદ્ધિત બહેનોના કીક કીક સંખ્યા હાજર હતી.

તેમણે વલુમા કહ્યું

‘ મતાધિકાર એટલે ત્રણ કે પાંચ વર્ષ એકવાર મત આપવા જવું એટલું જ નથી જ્યાં પ્રજાનો સમૂહ કાયદા પરીચક્તિ હોય ત્યાં જ્યાં એ મોટું સંજ્ઞા હસીયાર છે એ હસીયારનો સફળપ્રયત્ન પણ થઈ શકે અને દુરપ્રયત્ન પણ થઈ શકે એ પ્રજા માટે તે મતનો ઉપયોગ કરીને સાચો કાયદામતવરણ જ માણસોને ધારા સંધામાં મોકલી શકે

અત્યારે નવું બંધારણ આપણા દેશ માટે ઘસાઈ રહ્યું છે અને ત્યારે એ અનવધા અવરશે ત્યારે શ્રીમ્માને હમણાં કરતા વધારે પ્રમાણમાં મત મળશે, અને બહેનોએ એ વતનો લાભ લેવો, જ નોંધવો.

દેશ મત આપનારને ધારાસભામાં બેસવાનો

હક્ક મળે છે અને તેથી જો શ્રીમ્મા ઉમેદવાર, તરીકે બહાર પડે અને ધારાસભામાં નવય તો શ્રીમ્મા અને આજકાલના હિતમાં પણ કામ કરી શકે અત્યારે શ્રી વર્ગની જરૂરીયાતો કમ કમ હોય તે બાબત છે વારસાના કાવેદાની શ્રીમ્માને અન્યાય થઈ રહ્યો છે તે દુર કરવાનો છે આજકાલના હિત માટે, અનવધ વધારવા માટે મનુષ્ય શ્રીમ્માના હિત માટે એવા અનેક નવા કાયદાની જરૂર છે તે શ્રીમ્માના ધારા સમાપ્રવેશ સીવાય નહિ જ થઈ શકે સારા કાયદા લેવો નરમ નહવો મુધારો પસાર કરતા પણ પુરુષોએ કેટલો વખત લગાડવો ? અને હજી એટલે ૨૬ નાવધાના પ્રજાનો

શ્રીમતી સરોજિની ગહેતા, એમ. જે.

યે જ નવ છે. બીજારી મરીજી દેવેદું વિધવાનો એકનો એક હક્ક દત્તક પુત્ર લેવાનો તે પણ લઈ લેવા શ્રી દેસાઈ લેવા પુરુષો દેશાર થયા છે શ્રીમ્માના કાયદા મત આવે તો એવા પાંચેક કરનાર પુરુષો

ધારાસભામાં પ્રવેશ ન કરી શકે એ જોવાની ફરજ છે.

પુરાણમતવાદીઓની એક દલીલ એવી છે કે શ્રીઓના હાથમાં રાજસત્તા આવશે તો શ્રીઓ ભુલમગાર થશે. અને એના દેકામાં રશિયાની કોઈ કેરોશન કે ઇન્સ્ટંટની પ્લસ્ટી મેરીના દાખલા ઠોકે છે, પણ ધારાસભામાં જવાથી કોઈ એકદમ્યુ સત્તા આપતી નથી, અને એકદમ્યુ સત્તાનો દુરુપયોગ પુરોષોએ નથી કર્યો ? દુનીયાભરના દેશોના અત્યાર સુધીના ઇતિહાસમાંથી સારા પ્રત્યાલક રાજ ભાગ્યે આંખબંધને જેટ ગણાય એટલા નીકળે, વળી હિન્દુ-સ્તાનમાં તો એકદમ્યુ સત્તા ધરાવનાર શ્રી રાજ-કર્તાઓ સુલતાના, રાજીવા, આંદોળી કે અલ્લાખાણ્ઠ જેવું રાજ કોઈક જ પુરુષ સામનું હતું.

કાયદાની મદદથી મોટા ક્રાંતિકારક સુધારા એકદમ થઈ શકે છે તે તુર્કસ્તાન, રશિયા વિશે દેશોના દાખલા ઉપરથી ભેદ રાખાય છે. હિંદમા પરદેશી રાજસત્તા હોવાને લીધે એટલી બધી પ્રગતિ ન થઈ શકે, તો પણ ઘણા ફેરફાર થઈ શકે.

શ્રીઓ ધારાસભામાં ભય તેની હાઈમાર લોકો મરફો પણ કરશે. પણ આપણે ડરવાનું નથી. કાઈ કરી બતાવવાનું છે. ઇન્સ્ટંટમાં લગાઈ પહેલાં શ્રીઓ ભહેર નોકરોના હક માગતી ત્યારે અનેક

પત્રો મરફો કરતાં પણ લગાઈ લખાયાન શ્રીઓએ પુરોષોનાં એકેએક કામ ઉપાડી લઈ પોતાની શક્તિનો પરિચય કરાવ્યો. આપણે ત્યાં પણ ૧૯૩૦ ની ચળવળ સમયે બહેનોએ પોતાની શક્તિનો પરિચય કરાવ્યો હતો. આ નવી દિશામાં પણ તેમ કરાવવાની જરૂર છે.

જે બહેનોને મત હોય તેમણે નામ વેળાસર નોંધાવી લેવાં. નવી ચુંટણી વખતે શ્રી હમેશાસે ઉભી કરવી અને જે પીછેહઠ કરનારાં પગલા ભરનાર પુરોષો હોય તેમને મત ન મળે અને ઉદાર વિચાર વાળાને જ મળે એમ જોડું જોડ્યો.

શ્રીઓને જવાબદારીનું બાન નથી તે મતાધિકાર મેળવીને શું કરશે એમ પણ કહેવામાં આવે છે. પણ જવાબદારી સોંપ્યા સિવાય જવાબદારીનું બાન ક્યાંથી આવે ? એક વખત શ્રીઓને આધિકાર આપો પણ શ્રીઓ બતાવશે કે ત્યાં સુધી શ્રીઓ અને બાળકોના અને દલીલ વર્ણોના હીલન કાયદા ન થાય ત્યાં સુધી શ્રીઓ જાપોને બેસરો નહીં.

ત્યાર પછી બાળકોનાં નવા જાંધારણ પ્રમાણે મુંબઈની શ્રીઓને કેટલા પ્રકારના હક મળશે તે સમજાવ્યું હતું અને બહેનોને તાકીદે પોતાનાં નામ મતપત્રમાં નોંધાવવા વિનંતી કરી હતી.

[૨] હિન્દુ હક્કોનો અન્યાયી કાયદો

બાપ્પાલાલ ડો. શ્રીમતી શુશ્રુષુન્કરી રેડ્ડી

હિન્દુ હક્કોનો કાયદો અન્યાયી છે, નારાકારક છે. પુરુષને તે ફાવે તેટલી વાર પાણવાની છૂટ આપે છે; ફાવે તેટલી પત્નીઓ કરવાની-પણ તેની વચ ગમે તેટલી હોય-સંપૂર્ણ છૂટ આપે છે. આમ એ કાયદો એકતરફી છે. શ્રીઓ પ્રત્યે બાપ્પાલાલ અન્યાય કરનારો છે.

મદ્રાસનાં એક અગ્રગણ્ય શ્રી નેતા, મદ્રાસ ધારાસભાનાં પહેલાં શ્રી ઉપપ્રમુખ, અને હિંદી શ્રીઓની એસોસિએશનના અગ્રગણ્ય સભ્ય ડો. શુશ્રુષુન્કરી રેડ્ડીએ જૂંબેરામાં હાલમાં ભૂદી ભૂદી સંસ્થાઓને આપણે બાપ્પાલાલ દારમાજી આખી હતી તે દરમ્યાન શ્રીઓના સંપ તરફથી ચોખ્ખી સભામાં તેમણે ઉપલા ઉદ્ગારો કાઢ્યા હતા. તેમણે વધુમાં કહ્યું:

હાંથા સમંપથી શ્રીઓ પુરુષના સ્વાર્થની લોચ

બની છે. તેઓએ શુક્તિ મેળવવી એ તેઓનું પોતાનું જ કાર્ય છે.

એક સભામાં બેઠગામવાળા ડો. સાવિત્રી બાઈએ, શ્રીઓ તરફ જો રીતે વર્તન થઈ રહ્યું છે તે સારે ખેદ દર્શાવ્યો હતો. તેમણે કહ્યું: સરકાર અને મનને સંબળ બનાવે એવી તાકીમની આપે શ્રીઓ માટે બચરખા નથી.

માઇસોરની ધારાસભાના સભ્યો સમક્ષ શ્રીમતી ડો. શુશ્રુષુન્કરીએ બાપણ કરતાં શ્રીઓના અનીતિ માટે થતા વેપારને અટકાવનારું બીલ તેમજ માઇસોરમાં બાળકોને થતાં અટકાવનારું બીલ જેમ બને તેમ જાહેરી ધારાપોથી પર દાખલ કરવાની માગણી કરી હતી બાળલક્ષ થતાં અટકાવનારું બીલ સંબંધમાં ધારાસભાના સભ્યો સમક્ષ બોલતાં તેમણે બાળલક્ષના સ્વનિષ્ટો દર્શાવ્યાં હતા:

આવશ્યકતા અનિષ્ટા સારી રીતે જાણીતાં છે. અનેક પ્રસંગોએ અનેક વક્તાઓએ તે જણાવેલાં છે. એ બીજા માઇસોરની ધારણોથી પર જલ્દી દાખલ થાય એવી સભ્યોને હું વિનંતિ કરું છું. કે નેથી, બ્રિટિશ હિન્દમાં શારણ કાયદાનો બંધ કરનારાઓ માટે માઇસોર આશ્રયનું સ્થાન બનવું અટકે.

એક બીજી સમામાં તેમણે સ્ત્રીઓનો અંગીનિ માટે થતો વેપાર અટકાવનારા બીજા સંબંધમાં વિવેચન કરી જણાવ્યું હતું કે એ માન સ્ત્રીઓનો પ્રમ નથી, માનવતાનો પ્રમ છે.

મહીલા સેવા સમાજની આશ્રયે તેમણે 'સમાજિક યુગર્થનામાં સ્ત્રીઓની ફરજો' એ વિષય ઉપર પ્રવચન કર્યું હતું. તે વેળા તેમણે માઇસોર સભ્ય સમાજિક કાયદાઓ કરવામાં આગેવાની આપી ન હોવાની ફરિયાદ કરી જણાવ્યું હતું કે, "સ્ત્રીઓએ

થોડે શિક્ષિત થવું જોઈએ અને તેઓની પુત્રીઓને પણ સુશિક્ષિત બનાવવી જોઈએ. એ પછી શાસ્ત્રોના નોતે જ અભ્યાસ કરવો જોઈએ. હિન્દુ લખનો કાયદો ને અન્યાયી અને નારાકારક છે તેમાં ફેરફાર કરાવવા માટે સ્ત્રીઓએ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. એ કાયદો સ્ત્રીઓ પ્રત્યે હાજરોતો અન્યાય કરે છે પુરુષોને અનેકવાર પરજવાની, મથું, તોટલી પત્નીઓ કરવાની છુટ આપે છે. લાંબા સમયથી સ્ત્રીઓ પુરુષોના સ્વાર્થની ભોગ બનેલી છે. એટલે તેઓએ થોડે જ પોતાની સુકિત મેળવી લેવાની છે. આમાં સ્ત્રીઓએ કાઠ નહું કરવાનું નથી. તેમણે તો ભૂતકાળમાં હિન્દની સ્ત્રીઓ ને હકકો વોગવતી હતી તે હકકો પાછા મેળવવાનો પ્રયત્ન કરવાનો છે.

શારણ સ્ત્રી સમાજના આશ્રયે પણ તેમણે વ્યાખ્યાન કર્યું હતું.

[૩] કલ્યાંટકમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન

વ્યાખ્યાતા : હે. સાવિત્રીબાઈ

"પ્રાચીન કાળમાં હિન્દી સ્ત્રીઓને માનવતું અને વંદનીય સ્થાન આપવામાં આવતું હતું. 'ન માતૃ પરાધેવતમ' (માતાથી વધારે દિવ્ય બીજું કશું નથી) 'માતૃ દેવોભવ' (માતાને દેવ માનો) એવાં એવાં સૂત્રો અને 'અર્ધાંગી' એવા શબ્દ પ્રયોગ પ્રાચીન હિન્દમાં સ્ત્રીઓ પ્રત્યે કેવું સત્કાર હતું તેનાં સૂચક છે. અર્વાચીન હિન્દમાં એ વલણ કાંઈ તદન અસંગત રીતે, સમાજની સામાન્ય પ્રવૃત્તિઓમાં પુરુષોની સામાન રીતે વોગ લેવાતી સ્ત્રીઓને તક આપવામાં આવી નથી. "

"કલ્યાંટકમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન" એ વિષય ઉપર જેલારીમાં ડૉ. સાવિત્રીબાઈ એમ. બી. જી. એસ. એ વારણ કરતાં ઉપલા શબ્દો ઉપયોગી હતાં. કલ્યાંટકના ઇતિહાસનો ઉલ્લેખ કરતાં તેમણે કલ્યાંટકની રાષ્ટ્રીઓની સાક્ષાત્તિક સિદ્ધિઓનો ઉલ્લેખ કરતાં ઘુમ્મ રામાની પત્ની પન્નાદેવી-વીર કેમ્પના-રાય 'નામના સંકેત પુસ્તકની લેખિકા ગનદેવીના દેખરેખે રાખ્યા હતા.

કલ્યાંટકના સમયમાં શાહી કુટુંબની સ્ત્રીઓ જ તીક્ષ્ણી ખાતાને લગતી બધીય બ્યવસ્થા કરતી. એ સ્ત્રીઓ ઘણી ફરાળ હતી. એ સ્ત્રીઓ પેકી ફેટીક સ્ત્રીઓ તો પ્રમાણમાં હાલની સ્ત્રીઓ કરતાં ઘણી ધણી બાબતમાં અગત્યની નની આજે

ઘણી ખરી સ્ત્રીઓ તો અર્ધ વિનાનું જીવન જીવી રહી છે. તેઓ શારીરિક, સાંસ્કૃતિક કે બૌદ્ધિક સિદ્ધિઓ વિનાની છે. આજે સ્ત્રીઓની શારીરિક સ્થિતિ ને નજીવી પણ મળે છે ને મેલજનક છે. સ્ત્રીઓએ તેઓનો શારીરિક વિકાસ કુળાલી જરૂર છે. ઠાકરાના જન્મથી થયે થતી પણ, ઠાકરીતા જન્મથી નાખુસ થતી હિન્દી મનોદાશમાં કાઠક બગાડો થાય છે, એમ તેમણે જણાવ્યું હતું.

ઠાકરી દસ બાર વર્ષની થાય એટલે, અથવા બહુ બહુ તો ઠાકરી થયે કે તરતજ તેનું શિક્ષણ બંધ કરવાની માગણીની મનોદાશી પરત્વે તેમણે અત્યંત ખેદ દર્શાવ્યો હતો.

સ્ત્રીઓના મતાધિકાર સંબંધમાં બોલતાં ડૉ. સાવિત્રીબાઈએ જણાવ્યું કે, જેલારી જલ્લા નેવી દસ લાખની વસ્તીવાળા દેશમાં જલ્લા બોર્ડમાં સ્ત્રીઓ માટે માત્ર બેઠકો હોય એ કોઈ સારી વાત ન કહેવાય. સ્ત્રીઓએ અજળજી કરીને બોર્ડમાં વધારે જગ્યાએ મેળવવાની પ્રવૃત્તિ કરવી જોઈએ એમ તેમણે આગવપૂર્વક જણાવ્યું હતું.

શ્રીમતી સતાબાઈ સત્યવંતરાવે જણાવ્યું કે હવે સ્ત્રીઓનો યુગ આવવા લાગ્યો છે. દરેક બાબતમાં, સ્ત્રીઓ પુરુષોના સમાન હકની માગણી કરી રહી છે. પુરુષ સ્ત્રી કરતાં હજી છે એ જાણ હવે દર થઈ ગયો છે.

શ્રી કૃષ્ણ મંજરી

(માળા પહેલી)

ભાવ અને ભક્તિભર્યા

કાવ્યોત્તમ ઉત્તમ પુસ્તક

(હુંકે સમયમાં પ્રકટ થશે)

લેખિકા શ્રીમતી ઇન્દુમતિ હ. દેસાઈજી, ભરૂચ.

શ્રી કૃષ્ણભક્તિનાં ભક્તિસપ્નની સ્ત્રી-પુરુષોએ વાંચના, વિચારવા અને કંઈક કરવા યોગ્ય સુંદર કાવ્યોનો આ સંગ્રહ લેખિકાના હૃદયભાવનું શુદ્ધ પ્રતિબિંબ પડે છે જાણીતા ચિત્રકાર રવિશંકર રાવલના શ્રી કૃષ્ણપ્રભુના ત્રિદશી ચિત્રે પુસ્તકના કુમાર પ્રીન્ટરીના અનુપમ છાપકામને પૂર્ણ સુંદરતા બક્ષી છે. દરેક ભજન-કાવ્ય સંગીત શાસ્ત્ર અનુસાર રાગ-તાલથી ગાઈ શકાય તે માટે તેનાં માપ દર્શાવ્યાં છે. એ ભજનોથી અનેરો આનંદ વ્યાપશે-પ્રભુપ્રેમમાં મગ્ન થવાશે.

મૂલ્ય: માત્ર રૂ. ૧-૪-૦ વી. પી. પોષ્ટેજ ભુકુ.

લખો-વ્યવસ્થાપક ' ગુણસુન્દરી ', ૧૧૪, ગીરગામ બેઠ રોડ, મુંબઈ, ૪

ગુજરાતના માનીતા કવિ અબરહારનાં કાવ્ય ગ્રંથો

દર્શનિકા

વનમાં પ્રવેશતા કવિશ્રીએ ગુજરાતને અર્પેલું ' ૭ દબાર લીટીનું ' તત્ત્વ દર્શનયુક્ત વિચારપ્રધાન મોડું કાવ્ય પાકું સોનેરી પૂકું, ૪૩૨ પાનાં હિંચા જાડા ફેપર વેધટ કાગળ કિંમત રૂ. ત્રણ ર. ખ. આ. ૬.

કલિકા

શૃંગારરમતું ૩૦૦૦ લીટીનું અપૂર્વ ખંડ કાવ્ય, જટાનું વિદ્વાનોની અત્યંત પ્રસંશા પામ્યું છે. ૨૫૦થી વધુ પાનાં, હિંચા એન્ટીક કાગળ, પાકું પૂકું કિંમત માત્ર રૂ. બે ર. ખ. ચાર આના

ભજનિકા

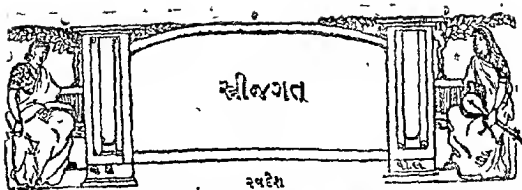
ભક્તિ, શાન અને વૈરાગ્યના પોષોત્તો ભજન કાવ્યો, પાકું 'સોનેરી પૂકું' કિંમત માત્ર રૂપીઆ સવા ર ખ. ત્રણ આના.

રાસ-ચંદ્રિકા

(માળા પહેલી)

સુંદર રાસ-સંગ્રહની સસ્તી છતાં આકર્ષક આટલિ કિંમત : રૂ. ૧૦-૮-૦ ર. ખ. : રૂ. ૦-૧-૭

મળવીનાં વ્યવસ્થાપક 'ગુણસુન્દરી'; મુંબઈ, ૪ અગ્રી જાણીતા ભુકુ મલરો પામેશે.

૨૫ દેશ

શ્રી દેસાઈ બીલ સામે વિરોધ દિનું
પાલિકા પતિનાં અવસાન પછી તેના સમાવહા-
રિઓની સંમતિ લીધા વિના દત્તક લઈ શકે એવો
કાયદો એક મુકદ્દમાને અંગે પ્રિવી કોન્સિલે આપ્યો
તો. વિધવાઓનો એ હક્ક હીન થી લે એવું બીલ
શ્રી દેસાઈ નામના એક સભ્યે મુંબાઈની ધારા-
સભામાં પેશ કરેલું છે. મુંબાઈ ઇલાકાની જ નહિ
પણ હિન્દુસ્તાની મહિલાઓમાં એ બીલ સામે
સખ રાજની લાગણી દેવાઈ રહેલી છે. મુંબાઈ
ધારાસભાની ગઈ-મુંબાઈમાં મળેલી બેઠકમાં શ્રી
દેસાઈએ ઉદ્ધતી વાંચી એ બીલ રજૂ કર્યું નહતું
અને હવે યુનાની આ વખતની બેઠકમાં પણ તેમણે
ઉદ્ધતી વાંચી એ બીલ રજૂ કર્યું નથી એટલે હવે
સરકારનારની બેઠક પર વાત ગઈ છે.

મુંબાઈમાં તેમજ અન્યત્ર આ બીલ સામે
વિરોધ ઊભાવા. શ્રીઓની મોડી મોડી સભાઓ
વારંવાર મળી હતી અને તેમાં એ બીલ સામે
સખ રાજ દર્શાવનારી કરાવે કયાં દત્તક ધારાસભાની
નહક વેળા એ બીલ ને દિવસે રજૂ થનાર હતું
તે દિવસે શ્રીઓએ આ વિરોધી દેખાવે કયાં દત્તક.
બીલની વિરુદ્ધમાં ૩૦૦૦ રૂપર શ્રીઓની સહીઓ-
વાળું એક નિવેદન પણ ધારાસભામાં પ્રમુખ-
શ્રીને સુપરત કરવામાં આવ્યું હતું. હજુ પણ આ
ભય શ્રી દેસાઈએ માથે લઈતો રાખેલો દેવાથી
સખ શ્રીઓ સલાવવાનું ચાલુ જ રાખ્યું છે.

શ્રી કાંઈ ઘનવર નથી. મુંબાઈમાં બચ-
ગેટમાં ચણાનવીમાં રહેતા રવિશંકર રામજી નામના
એક યુવાને યોગ્ય સમય ઉપર તેની પત્ની માણેક-
બાઈને ડામ લીધા હતા. આથી બાઈએ ફરિયાદ
નોંધાવી હતી. એક વર્ષથી માણેકબાઈ પતિ માથે
રહેતી હતી. રવિશંકર ૧ મા માણેકબાઈ વિશે
વખતોવાખત રવિશંકર આગળ ફરિયાદ કર્યા કરતી.
એટલે રવિશંકર તેને મારતો અને બાઈ સદન
કરતી. ઘોરક દિવસ પર રવિશંકર જમવા બેઠો
હતો માણેકબાઈ શંકની હતી, તે વેળા અચાનક

રાકની તપેલી સરકી, એટલે રવિશંકરે દમ આપવા
માંગ્યો. પછી માણેકબાઈ આગલા ખંડમાં જતી
રહી. રવિશંકરે તે બાદ એક સળીયા સગડીમાં
તપાવ્યો, અને તેની માથે માણેકબાઈનો હાથ
પકડી રાખ્યો. એટલે રવિશંકરે તેના હાથ પર ત્રણ
ઠાક લીધા. આ કેસમાં પાછળથી મહાવાજ કરવાનો
પ્રયત્ન થયો પણ વગા ગ્રે. મે. સર એચ. પી. એચ.
દરેક સમાધાનની ના પાડી, તે પછી ગઈ તા. ૨૦
મીએ એ કેસ ફરી નીકળતાં માણેકબાઈએ ત્રણ
મેજસ્ટ્રેટને કાઠફરી બતી વિનંતિ કરી: " મેં ફરિ-
યાદ માંડી છે. મારા ધણીએ મને ફાંસી છે એ
વાત ખરી પણ હું સજામાં છું. ને થઈ ગયું છે તે
નાદાનીયતમાં થઈ ગયું સમજી મારી અરજ છે કે
મારા ધણીને બચાવવાની કૃપા કરો, " આ છતાં
આરોપીએ તો મુન્દાનો ઇન્કાર જ કર્યો, તેનો
બચાવ એવો હતો કે શાકની તપેલી સરકતાં તેણે
ખિનધને ધકકો મારવાથી બાળુમાંથી સગડી પર
તેનો હાથ લાગી જતાં તે દાઢી હતી. ના. મેજસ્ટ્રેટ
એ વાત માનવાની ના પાડી. માણેકબાઈની જુઓની
અફરાર સાચી ગાળીને ' શ્રી એ જાનવર નથી '
એવો ધડો બેસાડવા આરોપીને સખ સખ કર-
વાનો તેમનો ઇરાદો હતો પણ માણેકબાઈની અરજ
ધ્યાનમાં લઈને તેમણે રવિશંકર તેમજ તેની માતા
ગોદાવરીને દરેકને રૂ. ૫૦૦ ના દંડની સજા કરી હતી.

શ્રીમતી સરલા પી. દેસાઈ, પી. એ.
શ્રીમતી નાપીબાઈ દામોદર કાકરસી હિન્દી શ્રીઓની
યુનિવર્સિટીની પી. એ ની પદવી પ્રાપ્ત કરનાર
આ ગુજરાતી બહેન, અમદાવાદની મહિલા પાઠ-
શાળામાં ચિત્રકળાના એમ્બિક વિષય સહિત ત્રણ
વર્ષ અભ્યાસ કરીને છ. એમ. થયાં હતાં. તે બાદ
બે વર્ષ ઘેર અભ્યાસ કરીને તેઓ ૧૯૩૪ માં
૨૨ વર્ષની ઉમરે પી. એ. થયાં. હાલમાં એક વર્ષથી
તેઓ ધારકાપરની રાજ્યીય શાળામાં સિસ્ટિક તરીકે
કામ કરે છે. શ્રીઓની યુનિવર્સિટીને પદવીદાન સમા-
રંભ ગઈ તા. ૨૯મી જુનને થયો તેવખતે એ બહેનને
પી. એ.

ટેલીફોન પર પરણી !

મીસ નીલા કાફર્ટ

બેંક પુલની એ રહીસા છે ટેલીફોન પર
વાત કરતા અચાનક બીજે ન બર એકવાર
જોડાય ગયો, લડનથી એક જુવાનની
મીઠી વાત તેણે ટેલીફોન પર સાંભળી અને
તે એના પ્રેમમાં પડી ટેલીફોન પર જ
ખન્નેએ એકમેકને કહ્યું કે આપણે ટેલીફોન
પર જ પરણી લઈએ એમ એમના લગ્ન થયા

રાત્રીઓમાં, સ્ત્રીઓ મટિના લુનવાણી વિચારો પાછા મહત્વ મેળવવા લાગ્યાં છે. "

મિલનની સ્ત્રી-સ્વાતંત્ર્યની ચળવળના એક અગ્રગણ્ય નેતા મીસ સીદ્ધાંત્યા પેન્કહર્સ્ટે " દુનિયા-ભરની સ્ત્રીઓને આજનો દરમ્લો " એ વિષય ઉપર માન્યેસ્કરમાં બાધાત્મક કરતાં ઉપલા રાખેલો ઉચ્ચાર્યો હતો.

તેમણે કહ્યું, " સ્ત્રીઓ દેવીઓ છે પણ તેઓ મુખી અને ગુલામ છે એવી રીતેજ તેઓ પ્રત્યે વર્તવું નેહયો. બધાં ફેસીસ્ટ રાત્રીઓમાં આ લુનવાણી વીચાર પાછો નાશૂત થયો છે. સ્ત્રીઓને સંરક્ષના માટે બૃત્કાળમાં ને કાંઈ કરવામાં આવ્યું હતું તે ફેસીસ્ટ રાત્રીઓમાં નહિવત કરવામાં આવ્યું છે.

છટાલીમાં સ્ત્રીઓએ તેઓના હક્કો અને વૈયક્તિક સ્વતંત્રતા ગુમાવ્યાં છે. પતિની પરવાનગી વના તેઓ પોતાનાં ઘર મુક્કાં છોડી શકે નહિ. સ્ત્રીઓ પ્રાચીના અત્યાચારોને લગતા ગુન્હાઓ કે વર્તનો માટેની સજાઓ તેમજ કાયદેસરનાં સંરક્ષણમાં ધણી જ ધરાડો કરવામાં આવ્યો છે.

જર્મનીમાં તો સ્ત્રીઓની દશા આશ્ચર્ય વધારે ખરાબ છે, તેઓએ રાજકીય સ્વતંત્રતા સર્વોચ્ચ ગુમાવી છે. વહીવટી ખાતાઓમાં તેઓને તેઓના હોદ્દાઓ પરથી ખસેડવામાં આવી છે, અને તેઓને ફરજિયાત મંત્રી કરવા તરફ વળવું પડ્યું છે.

જર્મનીની સ્ત્રી નહીં આને મધ્યયુગમાં હતી તે ઉત્કૃષ્ટ સ્ત્રીઓમાં આવી છે.

આ વિચારો ફેલાતા નાચ છે. અત્યારે આપણે પ્રત્યાપાતની સ્થિતિમાં રહેવું ન નેહયો, આપણે તા નિશ્ચિત કાર્યક્રમ સાથે આગે કૃચ કરવી નેહયો.

ડૉ. મેરી સાન્ન્ટસને: સાહિત્ય અને વિજ્ઞાનના ક્ષેત્રમાં આગળ પડતો ફળિય આખનારી સ્ત્રીઓ દુનિયાભરમાંથી મળ્યાં આવે છે. સાહિત્યની દિશામાં નોબલ પદ્મિતોષિક મેળવનારી મહિલાઓ પણ ઉત્પન્ન થઈ છે. તેમ લાખસાચ નેવા શુક લામતા વિષયમાં અવસાપણુ રોધ-ગાળ કરનારી સ્ત્રીઓ પણ મોળુદ છે.

આવી એક અવસાપણુ મહિલાએ " અંગ્રેજ બાપામાંના વિદેશી રાષ્ટ્રોને ઇતિહાસ " નામનો ગ્રંથ તૈયાર કર્યો છે. આ ગ્રંથ-ત્રેખિકાનું નામ ડૉ. મેરી ફ્રેય, સાન્ન્ટસને છે.

આ મહિલાએ ભારે અવસાચ અને રોધગાળ પછી, આ પુસ્તક તૈયાર કર્યું છે અને એમાં જણાવ્યું છે કે અંગ્રેજ બાપામાં લેડીન અને સ્ત્રીક, ફ્રેન્ચ અને રેન્ડીનેવીયન, રેપીડ અને પોર્ટુગીઝ રાષ્ટ્રો ભારોભાર પડેલા છે. ડૉ. મેરી ફ્રેય.

સાન્ન્ટસને આના કારણ રૂપે એમ જણાવ્યું છે ને નવા રાષ્ટ્રો અને નવા વિચારો દાખલ કરવામાં વેપારે હંમેશા આગળ પડતો ભાગ લેજોયો છે.

ડૉ. સાન્ન્ટસનેના જણાવ્યા પ્રમાણે " વેપાર અને વૈજ્ઞાનિક રોધગાળ સાથેસાથ જ નાચ છે અને એને બાગેજ છુટા પાડી રાકાય છે. અંગ્રેજ બાપાના ઇતિહાસમાં આવા વેપારી-સાહસિકા મહત્વનું સ્થાન ધરાવે છે.

આખાંય પુસ્તકમાં અંગ્રેજ બાપાએ લેડીન સ્ત્રીક, ફ્રેન્ચ રેન્ડીનેવીયન, બાપામાંથી છુટીના લાવેલા રાષ્ટ્રો અને તેને લગતી ચર્ચામાં ગોઠિયા ભાગ રોકેલો છે, પણ એટલેથી જ ન અટકતાં ડૉ. સાન્ન્ટસને આખી દુનિયાની બાપાઓમાંથી અંગ્રેજ બાપામાં કયા કયા રાષ્ટ્રો આવેલા છે તેના પણ ઉદલેખ કરેલો છે. દુનિયાની બીજી બાપાઓમાં ઇટલીયન, રેપીડ, પોર્ટુગીઝ, સ્પેલેવાનિક, કેક, અરબી, એસ્ટ્રેલીયન વગેરેના સમાવેશ થાય છે. રાષ્ટ્રો અને તેની વ્યુપત્તિઓ આપીને તેમણે દરેકનો સહિત આ પુસ્તક કર્યું છે.

આમ ડૉ. સાન્ન્ટસને ઐતિહાસિક બાપા રાષ્ટ્રોને લગતી અપૂર્વ રોધ કરી છે. ને એમનું પુસ્તક વિદ્રતાથી ભરેલું છે અને બાપાસાજન ઇતિહાસમાં ધણું ઉપયોગી છે.

ડૉ. એડીસ વેલ્ડીન

આફ્રિકાના વતનીઓની ભરો નેટલી યોલીઓ બેલી સંકનારી દુનિયાભરમાં એક માત્ર સ્ત્રી હતી. એનું નામ ડૉ. એડીસ બર્નર વેલ્ડીન. માર્ડન સીડીમાં આવેલા તેનાં મકાનમાં ૭૫ વર્ષની વયે તે અવસાન પામી છે.

છેલ્લાં ૧૫ વર્ષથી લડન યુનીવર્સીટીમાં તે સ્વાલીલી અને જાંતુ બાપાઓની ઇમેરીસ અધ્યાપક તરીકે કામ કરતી હતી.

પૂર્વ અને મધ્ય આફ્રિકાની જંગલી નાતિઓમાં તેણે ખુબ ખુબ પ્રયાસો ખેડ્યા હતા. તેને લીધે તે પ્રાનનાં ભાષા અને લોક-સાહિત્ય ઉપર તેને ધણી અગ્રેહો કાણુ આવ્યા હતા, અને ઇન્ડિયામાં આફ્રિકન બાપાઓનું શિક્ષણ આપનારી તો તે સૌથી પડેલીજ હતી. એ વખતોમાં તે નિવ્યાન મહુમી. તેની દરિયાઈ કરી શકે એવું કાંઈ ન હતું.

સરઆવના જ્વનમાં તેણે શિક્ષિકા હતી. કરો હાઈસ્કૂલમાં તે શિક્ષણ આપવાનું કામ કરતી. જ્યુ શિક્ષણના કાર્ય પ્રત્યે તેને કંઈના આવ્યો અને તેણે એ ધર્મી કામી દર પત્રકર લરીકેનાં ધર્મી મદખ કર્યો.

ખરીથી તે ખુબ અને આફ્રિકનો, તેઓનાં જ્વનો અને પદોને વગેરેના અભ્યાસ માટે

ન્યાસાચેડ ગઇ. ૧૯૧૧ માં તેને મેરી એની સ્ટુઅર્ટ ટ્રાવેલ્સિંગ સ્કોલરશીપ આપવામાં આવી અને બીટીસ પૂર્વ આફ્રિકાના કિનારા પર રહેલી નતિઓમાં બે વર્ષ મુઢી તેણે સંશોધન કર્યું. પુરોપતી સાત ભાષાઓ તે બોલતી તેમજ વાંચતી અને આફ્રિકાનાં સાહિત્ય અને લોકસાહિત્ય વિષે તેણે મહત્વ લખ્યું છે તેમજ તેણે મહત્વ સાહિત્ય ભાષાંતર કરીને ઉઠાવ્યું પણ છે.

રાણી હેલને છૂટાછેડા મેળવ્યાઃ ક્રીસ્ટના માણ રાજ ન્યાયની રાણી એડીઝબેથે તેનાથી છૂટાછેડા માટે માંગણી કરી હતી. તા. ૧૬ી જુલાઇએ આ છૂટાછેડા અપાયા હતા. એ છૂટાછેડા સામે કંઈ પણ અપીલ ન થયાથી તે કાયમી બન્યા છે.

પ્રેમ બતાવવા ઉપવાસઃ યુગોસ્લાવીયામાં આવેલા બેગોલીનાની ઇક્તરી સાધનમાં અભ્યાસ કરતી યુવાન વિદ્યાર્થીની બોલીવસ ટોડોરોવીચ, સ્ટેનોસ્લાવ યોગોવીચ નામના ધનિક વેપારી યુવાન સાથે પ્રેમમાં પડી. પણ યોગોવીચ એ પ્રેમને સ્વીકાર ન કર્યો. તેની માતા, બોલીવસ વફાદાર નહિ રહી શકે એમ સ્પષ્ટતી હતી. યુવાને બોલીવસનો જો સાચો પ્રેમ હોય તો તેને ધરથી બાગી છુટી પોતાનાં મારખાનાના કાવરીયામાં સંતાઇ રહેવા સૂચના કરી. બોલીવસે એ સૂચના સ્વીકારી અને પોતાનો પ્રેમ સાચો છે એ પુરવાર કરવા સાત વર્ષ મુઢી એ કાવરીયામાં પૂરું રહી. એ દરમ્યાન તેણે બપ્તિસ્મ લેકર્યો, પછી બંને પરણી ગયા.

રશિયામાં છૂટાછેડાનું પ્રમાણ વધતું જાય છે. ગ્રે વર્ષે મોસ્કો ખાતે દર સો લગ્ન દીકરૂં છૂટાછેડા થયા હતા. આ વર્ષે મે માસ મુઢીમાં ૪૪૩ ટકા છૂટાછેડા થયા છે. ૪૩૮૧ લગ્નમાં ૨૦૪૦ છૂટાછેડા નોંધાયા છે. સોવિયેટ વર્તમાનપત્રોમાં આ આકાશ્યો પ્રકટ થયાથી, લગ્ન અને છૂટાછેડાના કાયદાઓ વહેલી તકે કડક થાય એવા સંભવ છે.

ઉક્રેનનો રેકોર્ડ તોડયોઃ એક વખતની નામીલી અમેરિકન નટી ઇગાર્સે ન્યુયોર્ક અને બુરલેક વચ્ચેનું ત્રણ હંમર માઇલનું અંતર ૧૮ કલાક અને ૧૦ મીનીટમાં વિમાન દ્વારા કાપીને ઓસીસ એગીલીયા ઇયરફાટ કરેલા રેકોર્ડ તોડયો છે. પૂર્વ ઓનારેથી પશ્ચિમ કિનારે, અટક્યા વિના હંમર ઇયરફસ પહેલી જ માર્દલા છે.

કુચખાની સ્ત્રીઓને અતાધિકાર. કુચખાન નવા બંધારણ ઉપર કામચલાક પ્રમુખ કનલ ટોન કારગેર માનની ચેટાએ સહી કરી છે. ૧૯૩૪ ના કામ ચલાક બંધારણનું સ્થાન હવે આ નવું બંધારણ લેશે. રાહેરનાં મૂળ બંધારણનું આ નવું બંધારણ સુધરેલું સ્વરૂપ છે.

હવે સ્ત્રીઓને પુરોવાના જેવા જ સમાન અધિકારો આપવામાં આવ્યા છે. હવે સુદાયલા પ્રતિનિધિઓ અને સેનેટરો તરીકે કેટલી સ્ત્રીઓ સ્થાન લઇ શકે છે તે નિવાનું રેસપ્રેક્ટ થઇ પડશે. અનુક્રમે તેઓની મુદત ચાર અને આઠ વર્ષની છે.

ભા વનગર મહિલા વિદ્યાલયની બેનેએ દર વર્ષની માફક આ સાલ પણ ગૌરીવત હતસવ તા. ૧૩-૧૪-૧૫ મી જુલાઇને દિવસે ઉજવેલા હતા. તા. ૧૩ મીએ શ્રી હરજીવન કાળિદાસ મહેતાએ બેનેની સલામા 'તહેવારનું રહસ્ય' એ વિષય ઉપર મનનીય બાપણ આપ્યું હતું. તા. ૧૪ અને ૧૫ મીએ વિદ્યાલયની બેનેએ રાસ, ગરબા, નાટ્યપ્રયોગો અને નૃત્યના સુંદર પ્રયોગો સજવી બતાવ્યા હતા. નાટ્યપ્રયોગોનું અને બીજા કાર્યક્રમની ઉજવણીનું સ્થાન યિઓસોડીકલ હોલ હતું. સીપુરવાની ઘણી મોટી હાજરી હતી. જગ્યાને અભાવે ઘણી બેનેને પાયાં જુડું પડ્યું હતું. નાટ્યપ્રયોગો, નૃત્ય અને રાસ ગરબાને કાર્યક્રમ રસિક અને સુંદર થયાનો અભિપ્રાય પ્રેક્ષકોને સુખે સંભળાતો હતો. આ ગૌરીવત હતસવથી ભાવગરની સીજનવામા દીક દીક નજીત આવે હતી.

ચ દલાદમાં ગૌરીપૂજનના તહેવારને અગ્રે શ્રી દશા દિશાવાળ વલ્લિક વિદ્યોત્તેજક સમાજ તરફથી બહેનો માટે રમતગમતોની યોજના કરવામાં આવી હતી. તેમજ દિશાવાળ વલ્લિક બહેનોને હાથે લેવાર થયેલા નમુનાઓનું પ્રદર્શન ભરવામાં આવ્યું હતું. અપ્રેરિ, ૨૫ થી ૩૦ નમુનાઓ લગભગ ૭૫ નેટલી બહેનોએ લેવાર કરેલા પ્રદર્શનમાં રહુ થયા હતા. એ ઉપરાંત, નિબંધ, બાપણ, ભરતગ્રંથણ, શિવણ, તોરણકામ, રંગોળી વગેરેની દરિયાઈ અને ઇનામો વહેંચવાનો મેળાવડો શ્રીમતી ચંદ્રગૌબહેન રમણનાથ પરીખનાં પ્રમુખપદે થયો હતો. એમાં નિવેદનો વગેરે જાદ ગરબા વગેરેનો કાર્યક્રમ રખાયો હતો. પ્રમુખબહેને ગૌરીપૂજનના તહેવારનું મહત્વ સરળતાથી બતાવ્યું હતું. ઇનામો વહેંચ્યાં હતાં.

નાંધ

ગ્રામસ્થ માસના ચાલુ અંક સાથે, 'ગુણસુન્દરી' ધર્મચરણથી, ગુજરાતી બહેન-વર્ધાન્તે નેની સેવા કરતાં, બાળકો વર્ષ નિર્ધારે પસાર કરે છે. તટલાં વર્ષે દરમ્યાન 'ગુણસુન્દરી' એ પોતાની પ્રિય અનુસાર ગુજરાતી બહેનોની સેવા કરી છે અને હવે પછીનાં વર્ષોમાં પણ એ સેવા ચાલુ કર્યાં રહેશે. આગલાં વર્ષોની માફક અથવા વર્ષમાં પણ 'ગુણસુન્દરી'એ પોતાના વાચકોને વિવિધ વાચન-સામગ્રીથી સંતોષ આપવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. મેટરિયોને રૂચે એવા વિવિધ ઉપયોગી વિષયો, ખાસ કરીને સ્ત્રી ઉપયોગી હોય, પ્રેરક રાસ-કાવ્યો, હંસી મુંદર-પ્રેરક વાર્તાઓ તેમજ ચાલુ વાર્તા તેમજ દુનિયાભરની સ્ત્રીઓની પ્રવૃત્તિના સંકલિત સમાચાર વગેરે વાચન સામગ્રી 'ગુણસુન્દરી'એ આપી છે. ભણતી મહાત્મી લેખિકા શ્રીમતી હર્મિયાબાઈ સદસ્યુરેની, મહાત્મીમાં કાન્તિકરી નવલકથા તરીકે વિખ્યાત પામેલી નવલકથા 'બાણુભાઈ ઘડા યે નો ગુજરાતી અનુવાદ' એ પત્ની કોની ?' એ શ્રીધર્મક દેહકા કમર પ્રકટ થઈ રહ્યો છે. વધી 'એક અભાગી સ્ત્રી'ના પત્ર' શ્રીધર્મક દેહકાની રસિક વાર્તા પણ અથવા વર્ષમાં આપી છે. બાળકો માટે બાલવિજ્ઞાનનું વાચન પણ અથવા વર્ષ દરમ્યાન ચાલુ આપવામાં આવ્યું છે. એ વિમાનના સંપાદન માટે અને શ્રી. ગોપાલભાઈ હરના આશ્રયી છે. આગલાં વર્ષ દરમ્યાન પણ 'ગુણસુન્દરી' વચાગ્રસ્તિ સેવા કરતા વત્સર રહેશે.

નવા વર્ષ દરમ્યાન માસિકના સંચાલનમાં અમને એક વા અન્ય નીતે આભાર સદાય કરનારા સર્વને અને અંતઃકરણપૂર્વક આભાર

માનીએ છીએ. માસિકની સાહિત્ય સમીક્ષા પરીપાઠવામાં અમને આભાર અનેક લેખક બાણુભાઈ નેની સહુદયતાભરી સદાય મળી છે. એ સદાય અમને ન મળી હોત તો અમે આવી રસિક સામગ્રી બાણુ ને રચી કરી શક્યા હોત. આ સંદર્ભ માટે અમે આભાર એ સર્વ લેખક બાણુ હોડેનોનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ અને તેઓ તરફથી ભવિષ્યમાં અમને ચાલુ સંદર્ભ મળતો રહેશે એવી અમે આશા રાખીએ છીએ માસિકનાં વિવિધ વિભાગને શ્રીધર્મક જુનાવામાં અમને મુખાલ્લનાં અગ્રગણ્ય રસિક પત્ર 'જન્મભૂમિ'ના સંવાસક તરફથી ને સંદર્ભ મળે છે તે માટે પણ અમે તેમનો અંતઃકરણ પૂર્વક આભાર માનીએ છીએ.

નવા વર્ષનાં એટલે કે ૧૯૩૫-૩૬ના વર્ષનાં એક પુસ્તક તરીકે શ્રીધર્મક ગુનીતા શ્રીધર્મક નંદીના ઉપનંદીને દાવે એમ. એ. દખાણની સ્ત્રી છવનના પ્રકટ પુસ્તક નેતે દખાણની નવલકથા 'મુનીર્દા શ્રીધર્મક એમ. એ. પ્રકટ

કરવામાં આવી છે. આમલી એક પુસ્તકની નેમ આ પુસ્તક પણ વાચક વર્ગને ખરી નથી એવી અમે આશા રાખીએ છીએ. 'ગુણસુન્દરી' ને વડુને વડુ વિકસાવવાની આમલી અંતરની ઇચ્છા હોવા છતાં સાધન અને સામગ્રીના અભાવે આમલી એ અભિવ્યક્તિએ અમારે અંતરમાં ને રાખવી રાખવી પડે છે. પ્રકટ અમને ગુજરાતી બહેનોની વધુ સંખ્યા સેવા કરવા જેવાં સંદર્ભો આપે એટલે અભ્યર્થના.

“ ગુણ સુન્દરી ”

બાલવિભાગ

તત્ત્રી : સોમભાઈ પટેલ,
C/o પી ન્યુ ઇરા સ્ટુડ, મુંબઈ, ૭.

વર્ષ ૫ : અંક ૮

પુસ્તક ૫

એપ્રિલ : ૧૯૭૫

સિંહ ને તેના મિત્રો

[ઇસપની વાત]

એક વાર એક ચિત્તો, તરસ ને વરૂ એ ત્રણ પશુઓ ભેળાં ઘર્યાં ને વાતો કરવા લાગ્યાં.

“ ચાલોને આપણે વનના રાજા સિંહની લાઇખંધી કરીએ. ”

ત્રણે જણ હિંમત કરી પહોંચ્યા વનરાજની પાસે. તેમની આજુબાજુ સાંભળી વનરાજે તેમને ચોતાના લાઇખંધ તરીકે રાખ્યા.

શિકારનો વખત થયો ને ત્રણે લાઇખંધો સાથે વનરાજ શિકાર ખોળવા નીકળેલો.

ફરતાં ફરતાં સિંહે એક હરણ માયું. હવે ત્રણે પશુઓના મોંમાં પાંખો આવ્યું, “ આહા ! આજે વનરાજની લાઇખંધીને લીધે કેવું સરસ ભોજન મળશે ! ”

પણ સિંહે તો એ હરણના ચાર ભાગ કર્યા ને જણાવ્યું, “ બુઓ, મેં આ શિકાર પકડ્યો માટે આ એક ભાગ તો મારા હક્કનો, મારી હિંમત ને મારા બળને લીધે જ શિકાર કરી શકાયો તેથી આ બીજો ભાગ પણ મારો, આ ત્રીજો ભાગ વનના રાજા તરીકેના હક્કનો, ને આ ચોથો ભાગ તો કોઈ વાર જરૂર પડે તેટલા માટે. હું રાખી મૂકીશ. ”

આમ-કહી ચારે ભાગ ઉપાડી સિંહ ચાલ્યો ગયો.

વનરાજની લાઇખંધી ખાંધી મનમાં ફૂલાતા પેલા ત્રણે મિત્રો ધડીક તો એક બીજાની સાથે મીઠું રહ્યાં.

ને પછી ‘ધોલે મોઢે ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા.

સંસ્કૃત : ૨૨

મહનિયો

હુનિયામાં ઉઘામાં હિચિ પર્વત કમાલક, તેની તળેટીમાં વિશાળ મોટા િંગલ ને હાડી હાડી ખીજી. આડાંખ-શનો પાર નહિ. ધોળે દહાડેય અંધારું ઘેર લાગે !

એ જંગલના એક ભાગમાં હાથીનું એક ટોળું રહે. એએક વરસનો એક ઘરડો હાથી એ ટોળાનો સરદાર હતો. દેહની મગદુર નહિ કે તેની સામે થાય. પાતું તે રક્ષણ કરે.

દોઢ વખત હાથીનું બીજું દોઢ ટોળું એ ટોળા પર હુમલો કરે તો મોટા મોટા પોતાના હાથી લઈ એ લડવા નીકળે. આમાં ટોળાને હાથી એ નસાડી મૂકે ને સૂંઢ ઉછાળતો મલકાતો મલકાતો પાછો વળે.

એક દિવસ એ ટોળામાં એક હાથ-ને બચ્ચું જન્મ્યું. બૂજરા રંગનું ને તલેક કુટ હાથું. પાંચ સાત કલાકમાં તો એવું કૂદવા માંડ્યું અને થોડી વારે ટોળા ભેડું લખી ગયું. બીજા હાથીને એ બહુ ગમ્યું. બધાંએ મળી એનું નામ પાડ્યું: મહનિયો.

સાંજના બધા હાથી જંગલમાં રજા-ડવા નીકળ્યા, એટલે મહનિયો પણ પોતાની નાનકડી સૂંઢ હાથણીને પગે વીંટાળી ચાલવા માંડ્યો. એક મોટા હાથીએ જંગલમાં હિચેલા માથાપૂર ધાંજમાં આગળ ચાલી રસ્તો કર્યો ને એ મા દીકરો પાછળ ચાલ્યાં.

રસ્તામાં એક નદી આવી. બધા

હાથી તેની અંદર નહાવા પડ્યા. હાથ પાણીમાં હિચા રહી સૂંઢમાં પાણી ભરી હિચે હિચે એ ઉછાળવા લાગ્યા, એટલે મહનિયાને પણ નહાવાની ઇચ્છા થઈ. હાથણીની માથે એ નદીમાં ગયો ને છીછરા પાણીમાં હિચો રહ્યો. હાથણીએ પોતાની સૂંઢમાં પાણી ભરી એની પર છાંટવા માંડ્યું. મહનિયાને ખૂબ મન પડી, બીજા હાથી એની પાસે હિચા રહી આનુષાંગુ બેવા લાગ્યા. કદાચ દોઢ મગર આવીને બચ્ચાને ઉપાડી નીચે !

નદીમાં ખૂબ નાહી બધા હાથી બહાર નીકળ્યા. આસપાસ નજર નાખી બધાએ ચાલવા માંડ્યું. થોડા મોટા હાથી પાછળ ચાલ્યા. જંગલમાંથી વાઘવરુ આવી ગમ્યા પર તરખ ન મારે એટલા મોટે મોટા હાથી મોટીપહેરો ભરતા પોતાના સ્થાને પહોંચ્યા.

ત્યાં જઈ બધાએ લીલું લીલું ધાંજ ને આડની કુળી કુળી કુપેખા ખાધી. મહનિયો પણ પોતાની સૂંઢને વાળી હાથ-ણી પાસે આવ્યો ને ધરાઈને ધાવ્યો.

રાત્રે ભેગાં મળી બધાં થોડી વાર એકાં ને પછી છાંટી ગયાં. મોટા હાથીમાંથી વારા ફરતી મોટીપહેરો ભરવાનું કામ શરૂ થઈ ગયું.

થોડા દિવસ પછી પોતપોત આવી ને આડનાં લીલાં લીલાં પાન પાકીને ગરી પડ્યાં. ઘાસ મુકાઈ ગયું એટલે ટોળાના મરદારે જંગલમાં દોઢ ગરવાંખાળી જગાએ જવાનો વિચાર કર્યો. હવે જંગમ

લના બીજા લાગ જોવાના મળશે એ વિચારે મદનિયો ને તેના જેવડા જેવડાં બચ્ચાં રાજી થઈ ગયાં.

અને પછી તો થોડા દિવસમા હાથીનો ધરડો સરદાર બધાંને દોરીને ચાલવા મંડ્યો. મદનિયાને એની મા સાથે હવે રહેવાનું નહોતું ગમતું. નાનાં નાનાં બચ્ચાં સાથે એને દોસ્તી થઈ હતી એટલે એ તો એમની સાથે સાથે જ ચાલવા લાગ્યો.

એ ચાર દિવસમાં તો એ ટોળું એક નદી કિનારે આવી પહોંચ્યું. નાના હાથી ને હાથણીઓને ત્યાં રાખી મોટા હાથી આજીઆજીની જગા નેહ આંચ્યા. પાંચે ડાંગરનાં એતર જોયાં ને બધા રાજી થયા. બરાબર જગા નેહ એ પાછા વળ્યા.

તે જ રાતે નાનાં મોટાં સર્વ હાથી-હાથણીઓ હળવે હળવે અવાજ ન થાય તેમ ડાંગરના એતરમાં ખેડાં ને ડાંગરનો જીલો પાક ખાઈ પાછાં વળ્યાં.

એ પ્રમાણે ઘણા વખત રાતના ડાંગરનાં એતરમાં જવાનું ને દિવસે નાના બચ્ચાંને જંગલના કાચદા શીખવવાનું કામ આદ્યું. ચાલતાં ચાલતાં પગ કેમ ઘીપડવા, આજીઆજી બીજાં ગ્રાણીઓ કે માણસો હજી કે કેમ એ શી રીતે પારખવું, અવાજ કેમ ઓળખવો, પોતાનાં સારીર સ્વચ્છ ને ઠંડાં રાખવાનું અને પોતાના ટોળાંને ફેવી રીતે ઉપયોગી થઈ પડવું, વગેરે નિયમો બધાં બચ્ચાંએ શીખી લીધા.

એક વખત જોવાનાં એ ચાર ટોળાંના સરદારો મેળા મળ્યા. થોડા દિવસ બધા ટોળાં સાથે રહે એવો વિચાર કર્યો.

બીજે દિવસે તો બધાં ટોળાં ત્યાં આવી પહોંચ્યાં ને એક બીજા સાથે ભળી ગયાં. મોટા હાથીએ એક બીજા સાથે મળી લુહું ટોળું કર્યું ને દૂર જઈ બેઠા. નાનાં નાનાં બચ્ચાંએ લેગાં થઈ રમતો રમવા માંડી. જીવાન હાથીઓએ બીજા ટોળાં-માંથી જીવાન હાથણીઓ સાથે દોસ્તી કરી. એમ ઘણા દિવસ આદ્યું વર્ષી પાછાં નવા ટોળાં બનાવી દરેક સરદાર પોતપોતાને સ્થાને ચાલ્યા ગયા.

એમ કરતાં કરતાં મદનિયો પાંચ સાત વરસનો થયો. સુંદની બન્ને જાણુ બરફ જેવા ઉજળા ને મુંઠર દાંત ઊઘ્યા. બીજાં નાના બચ્ચાંને એ સરદાર બન્યો. પછી તે પોતાની જાતે છેક પાસેના જંગલમાં રખડવા મંડ્યો. જેમ જેમ મોટો થયો તેમ તેમ એ પાણુ બીજાં બચ્ચાંને જંગલના કાચદા શીખવવા લાગ્યો ને ટોળાંને બહુ ઉપયોગી નિર્મિયો.

પચીસેક વર્ષની ઉંમરે મદનિયાને આખા ટોળાનો સરદાર બનવાનું મન થયું. પણ પેલો સરદાર એ વાત કેમ માને? મોટા મોટા હાથીઓએ એને શિક્ષા કરી ને ટોળાનો બહાર કાઢી મૂક્યો.

મદનિયો ટોળાથી લુહો પડી એકલો એકલો રખડવા મંડ્યો બીજાં ટોળાંમાં પણ દોષ્ટએ એને દાખલ નહિ કર્યો.

આખરે કંટાળી મદનિયો એકલો એકલો જંગલમાં ગયો ત્યાં ફરવા લાગ્યો. ફરે ત્યાં રાત રહેવા લાગ્યો, કોઈ કોઈ વખત બીજાં જંગલી ગ્રાણીઓ સાથે એને લડવું પડતું. અને કોઈ વખત નદીમા મગર સાથે પણ યુદ્ધ કરવું પડતું.

એક વખતે એમ ફરતા ફરતાં તે

એક જગાએ આવ્યો. આનુભાવુ કદી નહિ જોયેલું એવું સરસ ઘાસ ત્યાં ઊંચું હતું. આસપાસ જોયું તો એટલામાં કોઇ નહોતું. મદનિયો ખૂબ રાજ થઇ ગયો. ફૂદતો ફૂદતો તે એ જગાએ ગયો. પણ ત્યાં તો કડકડ અવાજ થયો ને એક મોટું ગાયડું પડ્યું ને ખાડો દેખાયો. મદનિયો બિચારો એ ખાડામાં ગબડી પડ્યો. આખો દિવસ એ ભૂએ ને તરસે ત્યાં ને યાં બેસી રહ્યો.

બીજે દિવસે ત્યાં થોડા માણસો આવ્યા. મદનિયો એમને જોઇને ખૂબ ક્રોધે ભરાયો પણ બિચારો શું કરે ? એ મ ને એમ દસ પંદર દિવસ સુધી ભૂખ્યો ને ભૂખ્યો એ ખાડામાં પડી રહ્યો. એના પેટમાં પણ ખાડા પડ્યા ને આંખો ઊંડી બિતરવા લાગી. હવે તો એનાથી ઊઠતું નહોતું.

એ દિવસ સવારમાં મદનિયો સૂઇ રહ્યો હતો. થોડીવારે આંખો ઊઘાડીને જુએ તો પામે એક બીજો હાથી જોયો હતો. પોતાનો કોઇ ભાઈપંધ મળ્યો બહુી એ જરા રાજ થયો ને માંડ માંડ બેઠો થયો.

પણ પેલો બીજો હાથી તો પાળેલો હતો. એણે મદનિયાને હળવે હળવે કેળવવા માંડ્યો. હવે તો દરરોજ ખોરાક પાણી પણ મળવા લાગ્યાં ને મદનિયામાં ધીરે ધીરે શક્તિ આવવા માંડી.

કેટલાક વખત પછી મદનિયાને બહાર કાઢ્યો ને પાળેલા હાથીના ટોળામાં એને રાખ્યો. બીજા હાથીનું કામ એણે ધીમે ધીમે શીખી લીધું ને એ હોશિયાર બન્યો.

એક દિવસ પેલા માણસને ત્યાં એ

ચાર માણસો આવ્યા ને મદનિયાને વેચા-તો રાખી લીધો. પોતાની સાથેના બીજા હાથીએને છોડી જતાં એને બીલકુલ ન ગમ્યું પણ બીજો ઉપાય નહોતો.

થોડા દિવસ પછી એ પેલા માણસોની સાથે બીજે ગામ ગયો. ત્યાં એક મેદાનમાં ખૂબ બધાં પાંચરાં હતાં. કોઇમાં વાઘ તો કોઇમાં સિંહ, કોઇમાં વરુ તો કોઇમાં ચિત્તો, કોઇમાં રીંછ તો કોઇમાં દીપડો. એક બાજુએ થોડા ને ઊંટ બીજા બાજુએ બકરા ને વાંદરા બાંધેલા હતા. એક ઝાડ નીચે પાંચ સાત નાના મોટા હાથી પણ બાંધેલા હતા. ત્યાં આગળ મદનિયાને બાંધ્યો ને એક માણસે એને ખાવાનું આપ્યું. ઠંડી રાતના એ બધાં જુદાં જુદાં પ્રાણીએને વારા ફરતી એક મોટા તંબુમાં લઇ જવામાં આવતાં ને ત્યાં તેઓ તરેહ તરેહના ખેલ કરતાં.

મદનિયાને પણ એવા ખેલ શીખવવા માંડ્યા. એની સાથેના હાથીઓમાંથી એક સિલોનથી આવેલો હતો ને બીજો મલાયાથી મંગાવ્યો હતો. એક મોટો હાથી તો આફ્રિકાનો હતો. પહેલાં તો એ દરેક પોતપોતાના માલિકને ત્ય જુદું જુદું કામ કરતા હતા. કોઈ મોટા પાટડા બેંચકતો તો કોઈ વળી બીજું જ કામ કરતો. પણ આ સરકસના માલિકે એ બધાને ખરીદી સરકસના દાવ શીખવ્યા.

સરકસમાં કોઈ હાથી ત્રણ પગ પર બેસે રહેતો તો કોઈ વળી પાંચલા એ પગ પર કે આગળ એ પગ પર બેસે રહેતો. એક હાથી તો પોતાની સૂંઠમાં

ઢાલ વગાડતો. એક હાથી પોતાના આરેય પગ લાકડાની એક નાની ગોળ બેઠક ઉપર ગોઠવી બિભો રહેતો. મહનિયો ધીમે ધીમે સરકસના જુદા જુદા દાવ શીખ્યો. જમીન પર પડેલી નાનામાં નાની ટાંકણી કે પાછ પછ એ પોતાની સૂંઢથી ઉપાડતો.

એમ ઘણો વખત એ સરકસમાં રહ્યો. એક દિવસ વળી ખીજ થોડા માણસો સાથે સરકસનો મોલિક મહનિયા પાસે આવ્યો ને ઘોડી વાતચીત પછી પેલા માણસો મહનિયાને લઈ ગયા.

એને થયું, હવે વળી પાછું ક્યાંયે જવાનું હશે ને શું થ કામ કરવાનું હશે,

પછી એના આ નવો માલિક તો રાજ હતો. મહનિયાને હવે બહુ કામ નહોતું કરવું પડતું. આખા વરસમાં માત્ર બે ચાર વખત એને જુદા જુદા રંગથી ચિતરતા ને પીઠ ઉપર મખમલની મુંદર શાલ ઓઢાડતા પછી તે 'ચર સોનાની અંબાડી મૂકી તેમાં રાજ બેસતો. એના ડોકા પર માવત બેસતો ને આખા શહેરમાં સવારી ફરતો. એ સિવાય એને ખીજું કંઈ કામ નહોતું.

મહનિયાને હવે લાગ્યું, "હાશ, ધણ! વખતે ખરેખરું મુખ મળ્યું!"

સો.

બાલો, કેવું એ બાળ !

સરોવરની પાળ, લીલી લીમડાની ડાળે
જૂલે નાનું શું બાળ, એની કોણ લે સંભાળ ?
જે ! જે ! કુદરતની નિશાળ, એની અજબી છે જાળ,
એવા વિખરેલા વાળ, જાણે કોપેલો કાળ,
મુખે નીતરતી લાળ, કાંઈ સાંભળ્યું અકાળ,
ઉની ઠાલવી વરાળ, ગાવા લાગ્યું તત્કાળ,
દેખી દૂરે ત્યાં જાળ, એની એને થઈ બાળ,
ભરતું ઝાઝી એ ફાળ, દોડી ચાલ્યું ધરને માળ,
કોઈ પીરસેલો થાળ, એમાં ઢોળી દીધી દાળ,
જ્યાં રહેલો હતો ઢાળ, ત્યાં દીઠો એક બાળ,
એને દેખે લાગ્યું ગાળ, બોલો, કેવું એ બાળ !

હું વર્ષા ઋતુ બનુ તા

બા, મને થાય છે, હું વર્ષા ઋતુ બનું તો કેવી મન પડે ? પહેલાં સૂર્યના તાપથી ખાણીની વરાળ બની ઉપર ચડું. ત્યાં વાદળાં બનું, અને પછી પવનનું મોટું વાવાંઝીડું થાય, ત્યારે નાનાં નાનાં ટીપાં રૂપે બાળકોને રાહ કરતી, આખી સુગંધીને જળથી તવડાવતી પડું.

ઘડીકમાં વાદળાં રૂપે આવું, અને સૂર્યને સંતાડી દઉં તો પણ વાર એને પ્રકાશ પણ દેલાવવા દઉં, અને એમ સૂર્યની સાથે સંતાડુકડી રડું સાથે સાથે સૌને ભૂલથાય પણ ખવડાવું. નાના ટીપાંથી સ્કેજ મોટાં ટીપાંનું રૂપ ધારણ કરી પડું, બાળકોની માથે ખૂબ રડું, પછી ખૂબ મનમાં આવી નેશથી પડું. બાળકો રાહ થાય વનસ્પતિ પણ રાહ થઈ જીલે, અને ખેતરો લીલાંછમ થઈ જાય, જેને જોઈ ગરીબ ખેડૂતો રાહ થઈને દૂધવા માટે અને મને પૂરે, હું મનો પાક વધારું.

કોઈ વખત મસ્તીમાં આવી બહુ જ નેશથી પડું કે નહીંઓ હા કરતાં વધારે હિંમતથી જાય અને રસ્તાઓ સાફ થઈ જાય. ત્યાંનો કચરો નહીંઓ ખેંચી લઈ જાય ને જમીન ફળદ્રુપ બતાવે.

છોકરીઓ રાહ થતાં થતાં હીંચકે બેસી ખૂબ મીઠાં મીઠાં ગીતો ગાય, બુદ્ધા બુદ્ધા તહેવારો ઉજવે, મોર આનંદથી નાચે અને ટહુકારા કરે.

કવિઓ મારી કવિતા રચે, લેખકો લેખ લખે ને વાર્તા કહેનારા વાર્તા લખે ને કહે. હું તો વસંત પરી સાથે જાહેનપણાં બાંધું. પછી તો ખૂબ નાચું દૂડું, ખેડૂતોને રાહ કરું, મોં લોહોને રાહ કરું, બાળકો સાથે મસ્તી તોફાન કરું, સૌ મારા શુભ ગાય, સાથે સાથે યોગકને શુભે પણ કરું. કોઈને ગમું, કોઈને ન ગમું, તું તો મને ખોલ્યા જ કરે, પણ હું મળું જ નહિ એટલે હું થાકીને બેસી જાય. ત્યારે મારા ચાર મહિના પૂરા કરી વારો પાસે આવું. હેં ! આ બધું કરવાની કેવી મન પડે, ખરું ને.

પીપળો

ગામની ભાગેળે પીપળાનું ઝાડ હતું. પાસે આકડા અને ધંતુરાના ઊંડ ઊગ્યા હતા. આમુખામુખાં ગામડાંમાંથી કેટલાય માણસો ત્યાં જતાં ને પીપળાનાં મૂળીઆમાં પાણી રેડતાં. થડની આલુ બાલુ ફરતાં ને પીપળાની પૂલ કરી એ પાછાં ફરતાં.

પીપળાનાં આવાં માન એઈ આકડાને અને ધંતુરાને અદેખાઈ આવી. અંદર અંદર એ વાતો કરવા લાગ્યા, “જે તો ખરો, ધંતુરા, લોકો મારાં ફૂલ તોડી તોડી એના હાર બનાવીને હનુમાનજીને ચડાવે છે, પાંકોઈ મને જોભો પાણી ચ પાતું નથી. અને આ પીપળો, ના આપે ફળ નથી. ના આપે ફૂલ પણ આપતું જતું સર્વ કોઈ એને નમે !”

ત્યાં તો ધંતુરા બોલી ઊઠ્યો, “અને આકડાભાઈ, મહાદેવને હું બહુ વહાલો હોઉં. મારાં ફૂલ શંકરને માથે ચડે પણ લોકો મારી ચ પૂજા કરે છે ? ત્યાં જોખા પાણીની શી આશા ?”

આકડાની મને ધંતુરાની વાતો સાંભળી પીપળો કોધે ભરાયો. એને વિચાર થયો, “આ બંને નાદાન મારી અદેખાઈ કરે છે. લાવને, હનુમાન પાસે બાઉ ને આકડા સાથે અજોલા લેવડાવું. અને મહાદેવજી જોખા છે. જરા કર-ગરીશ એટલે તો ધંતુરાનાં ફૂલને અગમાં કરવાના જીવંતકંડ વગરના એ સમજે શું ? એમને જાણ પાડી હઉં કે મારી અદેખાઈ કરવી અશક્ય નથી !”

એમ વિચાર કરી પીપળો તો હનુમાન પાસે ગયો. ત્યાં જઈ હનુમાનજીને એણે વિનવવા માંડ્યા, “જય હનુમાનજી, મારી વિનતિ ધ્યાનમાં લો, ને આજથી આકડાનાં ફૂલના હાર પહેરવા છોડી દો.”

હનુમાન કહે, “એ ન બને. આકડાનો હાર તો મને બહુ ગમે છે. એના વિના મને જરાય ન ચાલે. મારાથી આકડાને નહિ છોડાય.”

પીપળો તો ધ્રુવાંકુવાં થતો, હનુમાનનું ભુંડું બોલતો બોલતો ત્યાંથી મહાદેવજી પાસે ગયો. ત્યાં જઈ મહાદેવને પછે પડ્યો અને એમને એણે વિનવવા માંડ્યા, “જય શંકર ભોળા, મારી વિનતિ સ્વીકારો ને આજથી ધંતુરાનાં ફૂલ ફર કરો, તમને એ જરા ચ શોભતાં નથી.”

મહાદેવ કહે, “ના, ભાઈ, ના. તું કહેતો હોય તો બીજું બધું નય છોડી દઉં, પણ ધંતુરાનાં ફૂલને તો મારાથી ફર નહિ કરાય. મારે ને એને બહુ જૂનો નાતો, એટલે એનું સ્થાન મારે માથે.”

પીપળાની તો બહુ કદાહી સ્થિતિ થઈ ગઈ. એને એટલી બધી રીસ ચડી કે અંગે અંગમાં કોધ વ્યાપ્યો ને ઘર ઘર ધર ધર કંપવા માંડ્યો. આકડાને અને ધંતુરાને એ કાંઈ ના કરી શક્યો.

પીપળો વીલે મોંએ પાછો ફરતો હતો ત્યાં તો પાને ઊગેલી એક અવળી બોલી ઊઠી, “કેમ, પીપળાભાઈ હનુમાનજી અને મહાદેવજી પાસે જઈ શો સ્થાયો લઈ આવ્યા ? નમે ચ ખરા હો !

સયાજી સાહિત્યમાળા તથા સયાજી બાલજ્ઞાનમાળા
પૈકીનાં ચૂંટી કહાડેલાં કેટલાંક ઉપયોગી અને
ખાસ સંગ્રહ કરવા લાયક પુસ્તકો.

૧ ઋગ્વેદ સંહિતા ભાગ ૧	૨-૦-૦	૨૧ ગર્ભવિદ્યા	૦-૧૨-૦
૨ " " ૨	૨-૦-૦	૨૨ નીકા ગા	૦-૧૧-૦
૩ " " ૩	૨-૦-૦	૨૩ સૂર્ય	૦-૧૨-૦
૪ જીવાનીતી ચાવી	૧-૮-૦	૨૪ ધર્મવિદ્યા	૦-૧૧-૦
૫ વેપારની ચાવી	૧-૧૨-૦	૨૫ ખેતીના ઉપદ્રવો	૦-૧૪-૦
૬ આપણું પ્રાચીન રાજ્યતંત્ર	૧-૪-૦	૨૬ કળાકારનો અગીયો	૧-૨-૦
૭ કળા વિશે પ્રવચનો	૧-૭-૦	૨૭ હોશવાનું જીવન	૦-૪-૦
૮ નેત્રાનુજીવનચરિત્ર	૧-૦-૦	૨૮ કોમળીઆનાં કાવ્યો	૦-૬-૦
૯ વસ્ત્રલક્ષ	૧-૦-૦	૨૯ મનુષ્ય ભ્રમણ	૦-૧૨-૦
૧૦ મહિપતગમ	૧-૧-૦	૩૦ દેનેકાનું જીવાનુદાર રાજ્યતંત્ર	૧-૮-૦
૧૧ નરમિંદમહેલો	૦-૧૧-૦	૩૧ ઉદ્દલિતજોની ઉત્કૃષ્ટિ	૧-૮-૦
૧૨ પરિવર્તનવાદ	૦-૧૦-૦	૩૨ કેળવણી	૧-૮-૦
૧૩ હિંદુઓ અને હિંદુસ્તાન	૦-૧૪-૦	૩૩ સીતા	૦-૬-૦
૧૪ હિંદુસ્તાનના મોક્ષ	૦-૧૧-૦	૩૪ શુદ્ધ ભગવાનની વાર્તાઓ	૦-૬-૦
૧૫ જગતની રાજનીતિ અને હિંદ	૦-૮-૦	૩૫ મેગાસ્થીનીમના અમલનું હિંદ	૦-૮-૦
૧૬ આર્યોનું આદિ નિવાસસ્થાન	૦-૬-૦	૩૬ પ્રકાશ	૦-૬-૦
૧૭ આત્મીક સ્વરૂપની મર્યાદા	૦-૮-૦	૩૭ ઇત્તીજના અમલનું હિંદ	૧-૧૨-૦
૧૮ આત્મનિદ સુખરૂપના	૦-૧૧-૦	૩૮ સીવની મુલાકાત	૦-૬-૦
૧૯ સુરોવરના જીવો	૦-૧૩-૦	૩૯ પ્રાચીન પૂર્વ	૦-૧૨-૦
૨૦ તરવાની કળા	૦-૭-૦	૪૦ હિંદની સફર નીકળ્યો વહાણવડીઓ	૦-૧૨-૦

આગ્રેજ મેજરી દ્વારા લખેલી નીચેની સરનામે

અખાલાલ વિઠ્ઠલભાઈ ઠક્કર

c/o હુડાણામિત્ર પ્રિં. ગ્રેસ

સાવર પાસે-વડોદરા

બહેનોને અને સખીઓને હેટ આપવા માટે

સુંદર રાસસંગ્રહો

રાસતરંગિણી

લેખક. સ્વ. કવિ બોટાદકર

આપણાં દલુપિત થયલા ગૃહજીવનને વિન્નત કરે એવાં રાસનો અપૂર્વ સંગ્રહ

મૂલ્ય : ૦-૧૦-૦ પોષ્ટેજ : ૦-૧-૩

રાસચંદ્રિકા

કવિશ્રી ખખરદાર રચિત સુંદર અને ભાવભર્યા રાસમંથક

મૂલ્ય : ૦-૮-૦ પોષ્ટેજ : ૦-૧-૩

(બીજી આવૃત્તિ)

ઉમા-ગીતાંજલિ

માંગલિક પ્રસંગોના ગીતો અને લુપ્ત લુપ્ત કવિઓના રાસનો સુંદર સંગ્રહ

મૂલ્ય : ૦-૫-૦ પોષ્ટેજ : ૦-૧-૩

(ત્રીજી આવૃત્તિ)

“ગુણસુન્દરી” ના રાસ

ગુજરાતના બાણીતા કવિઓના ચુંટી કરેલા, તાજ માંપ માથે સાદા રાસનો સંગ્રહ

મૂલ્ય : ૦-૪-૦ પોષ્ટેજ : ૦-૧-૩

નવિન રાસસંગ્રહ

ચારે પુસ્તકો સામગ્રી લેનારને રૂ. ૧-૧૨-૦ માં ઘર બેઠાં મળશે.

પોષ્ટથી મંગાવનારે તેટલી રકમની ટીકડા મોકલવી.

પુસ્તકાલયો માટે સર્વોત્તમ તક

“ગુણસુન્દરી” માસિકની ફાઇલો

માસિકની રાસઆતથી-સપ્ટેમ્બર ૧૯૨૩ થી માંડીને ઓગસ્ટે ૧૯૩૪ સુધીના પાંચ કાપડી-પૂર્ણમાં બાંધેલા-છ છ મામના અંકના

પુસ્તકો-પુસ્તક ૧ થી પુસ્તક ૨૨ સુધીનો સંપૂર્ણ સેટ મેળવી લો.

મૂલ્ય: દરેક પુસ્તકનું રૂ. ૨-૮-૦ : પોષ્ટેજ અલગ

તમારા બાળકો માટે નિર્દોષ અને પ્રેરક વાચન

“ગુણસુન્દરી” બાલવિભાગનાં પુસ્તકો

પુસ્તક ૧૬, ૨૭ અને ૩૭

બાળપ્રેમી સુંદર પાકો, ચાર્લોટ્ટા, પ્રવાસવર્ણનો, કાવ્યો, પત્રો, પશુ-પક્ષીની વાર્તાઓ વગેરે અનેક બાળનો આ પુસ્તકોમાં મળશે; બાળકો જ્ઞાન માથે અપૂર્વ આનંદ મેળવશે.

મૂલ્ય: દરેક પુસ્તકનું રૂ. ૧-૦-૦ : પોષ્ટેજ : ૦-૨-૩

“ગુણસુન્દરી” ના આંકોને વીસ ટકા વગતર મળશે.

૦૫૮

“ગુણસુન્દરી”, ૧૧૪, ગીરગામ બેઠક, રાણપુર, જી. ૧૧.

રાણપુરમાં હરદાશમિત સીમ પ્રિં. પ્રિં.માં અંબલાલ વિ. ૧૧૨
૧૧૧૧ ૨૨૨ ૩૩૩ ૪૪૪ ૫૫૫ ૬૬૬ ૭૭૭ ૮૮૮ ૯૯૯ ૦૦૦

બોરનીમી

શુદ્ધ સ્વદેશી જ્યોર્જેટ અને ક્રેપન
સુંદર સાડીઓ

વિવિધ
સુંદર
મુલાયમ
અને
આકર્ષક

